Епископ Порфирий (Успенский)

ИСТОРИЯ АФОНА

ТОМ II

Духовная Академия

ЕПИСКОП ПОРФИРИЙ
(Успенский)

ИСТОРИЯ АФОНА

в 2-х томах

ТОМ II

МОСКВА
2007

ПО БЛАГОСЛОВЕНИЮ
Святейшего Патриарха Московского
и всея Руси
АЛЕКСИЯ II

ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОДДЕРЖКА:
Интернет-портал
«Православная книга России»
www.pravkniga.ru

Научный редактор: к.и.н. П.В. Кузенков

Еп. Порфирий (Успенский)

История Афона. Том II. — М.: Издательство «ДАРЪ», 2007. — 656 с.

ISBN 978-5-485-00114-8
ISBN 978-5-485-00115-5

Во второй том «Истории Афона» еп. Порфирия (Успенского) включены *Оправдания* ко 2-му отделению 3-й части (репринт), в которых собраны тексты источников по истории монашеского Афона с начала XIII до середины XIX в., а также *Указатели* и *Приложения* ко всей книге, составленные специально для нового издания. Красочные иллюстрации дадут читателю возможность совершить небольшое путешествие по Святой Горе.

ISBN 978-5-485-00114-8
ISBN 978-5-485-00115-5

© Издательство «ДАРЪ», 2007

ИСТОРІЯ АѲОНА.

ЧАСТЬ III.

АѲОНЪ МОНАШЕСКІЙ.

Отдѣленіе второе.

II. Оправданія исторіи Аѳона.

(т. е. приложенія къ этому отдѣленію).

ИЗДАНІЕ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ

подъ редакціею П. А. Сырку.

Gens aeterna, in qua nemo nascitur.

Plinius.

ОПРАВДАНІЯ

ИСТОРІИ АѲОНА МОНАШЕСКАГО.

Ν

Περὶ διαφορᾶς καὶ καταστάσεως ἡσυχιῶν *).

Εἰσὶ ἐν πάσαις ταῖς τῶν ἐπιστημῶν καταστάσεσιν, ὃ καὶ πᾶσι γνώριμον, γνωμῶν καὶ βουλῶν διαφοραί· οὐ γὰρ πάντων πάντα τὰ τέλη δι' ἔνδειαν σπουδῆς καὶ ἀπορίαν δυνάμεως. — Εἰσὶν οὖν οἱ ἐπὶ τὸν βυθὸν τοῦτον εἰσερχόμενοι

(Τάξεις ὀκτώ· αἱ μὲν ἑπτὰ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος,
ἡ δὲ ὀγδόη τοῦ ὀγδόου).

1	2	3	4	5	6	7	8
οἱ μὲν ἐξ ἰδιορρυθμίας τῷ πληροῦν τὸ ἴδιον θέλημα,	οἱ δὲ διὰ φιλοδοξίαν,	δι' ασθένειαν γλώττης,	διὰ κράσεως θυμοῦ,	διὰ πλῆθος προσπαθείας,	ἵνα εὐθύνας τίσωσι,	ἵνα σπουδαῖοι γένωνται,	ἵνα πῦρ προσλάβωνται.

Ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι. Δός μερίδα τοῖς ἑπτὰ καί γε τοῖς ὀκτώ.

Ἐπιτηρεῖ ὁ ἐν ἡσυχίᾳ τὰς τῶν νοητῶν θηρίων ὥρας· πότε καὶ πῶς οἱ ἐξ ἐναντίας λογισμοὶ προσβαίνονται. χωρὶς γὰρ τοῦ εἰδέναι ταῦτα οὐ δυνήσῃ ἁρμο-

*) Русскій переводъ этой статьи смотри въ § 98 Исторіи Аѳона, стр. 212—215.

ζούσας παγίδας ἱστᾶν, κἀντεῦθεν τῶν θηρεύσεων ἀποτύχῃς. — Εἰ ἀπέστη ἀπὸ σοῦ ἀκηδία, περιττὸν τὸ ἐργόχειρον· δεῖ οὖν προσευχῇ ἀεννάῳ προσκεῖσθαι.

Ἔργα τῶν ἡσυχαζόντων τέσσαρα·

1	2	3	4
οἳ μὲν διὰ τὸ τὰ πάθη ἐλαττῶσαι,	οἳ δὲ τῇ ψαλμῳδίᾳ προσασχολεῖσθαι,	τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖν,	οἳ δὲ τῇ θεωρίᾳ προσανέχειν.
+	+	+	+
τῶν ἀρχομένων.	τῶν προκοπτόντων.	τῶν προκοψάντων.	τῶν τελείων.

Μηδεὶς ὑπὸ θυμοῦ καὶ οἰκείας ὑποκρίσεως καὶ μνησικακίας ὀχλούμενος ἴχνος ἡσυχίας ἰδεῖν τολμήσῃ ποτέ.

Διττὴ ἡ ἔκστασις,
ἢ πόλεμος πορνείας ἢ τόπων μετακίνησις.

Ἐπὶ τῆς ἡσυχίας ιβ στάδια καὶ σημεῖά εἰσι, καθὼς ιβ μακαρισμοί·

Φυλακὴ ἄσυλος.

1 Νοῦς ἀκύμαντος.	2 Ἡγνισμένη ἄγνοια.	3 Ἁρπαγὴ πρὸς Κύριον.	4 Κολάσεων παράστασις.
	5 Θανάτου ἐπίδειξις.	6 Προσευχὴ ἀκόρεστος. (Πορνείας τῆξις).	
7 Θάνατος κόσμῳ. (Προσπαθείας ἄγνοια).	8 Γαστριμαργίας ἀνορεξία.	9 Θεολογίας ὑπόθεσις.	10 Διακρίσεως πηγή.
	11 Δάκρυον ὑποσπονδον.	12 Πολυλογίας ἀπώλεια	

Αὕτη τοῦ πλούτους ἡ πενία τῶν μὴ μετὰ λόγου ταύτην μετερχομένων αὖθις. Πλοῦτος μὲν τῶν μετὰ λόγου, πενία δὲ τῶν μὴ μετὰ λόγου.

Δ.

Ὀργῆς αὔξησις. Μνησικακίας ἀποθήκη. Ἀγάπης μείωσις. Τύφου πρόσληψις.

Τῶν δὲ νομίμως καὶ ἀμοιχεύτως τῇ κοσμίᾳ ταύτῃ καὶ εὐπρεπείᾳ συζευχθέντων ταῦτα τεκμήριά εἰσιν, ἰδίῳ μέντοι καιρῷ τελούμενα, πλὴν ὅτι καθ' ἡμέραν ἐπεκτεινόμενα προσθήκην καὶ προκοπὴν προσλαμβάνουσιν ἐν κοινοβίῳ.

Ταπεινώσεως εἰσαγωγῆς αὔξησις.	Θυμοῦ μείωσις.	Σκοτισμοῦ ἔλλειψις.	Ἀγάπης πρόσληψις.
Παθῶν ἀλλοτρίωσις.	Μίσους λύτρωσις.	Ἐξ ἐλέγχου λαγνείας μείωσις.	Ἀκηδίας ἄγνοια.
Σπουδῆς προσθήκη.	Συμπαθείας ἀγάπη.	Ὑπερηφανίας ξ.....	

Ταῦτα πάντα, τοῦ θυμοῦ τὴν μείωσιν καὶ τῆς ἀγάπης τὴν πρόσληψιν, ὁ μὴ ἔχων οὐχ ὑποτακτικός ἐστι.

Ὀκτὼ τῆς κακίας γενικοὶ λογισμοί·

1 Ὁ τῆς γαστριμαργίας. 2 Ὁ τῆς πορνείας. 3 Ὁ τῆς φιλαργυρίας.

Οἱ τρεῖς τῶν ὑποτακτικῶν.

4 Ὁ τῆς ὀργῆς. 5 Ὁ τῆς λύπης. 6 Ὁ τῆς ἀκηδίας.

7 Ὁ τῆς κενοδοξίας. 8 Ὁ τῆς ὑπερηφανίας.

Οἱ δὲ πέντε τῶν ἡσυχαστῶν.

Ὁ διὰ πνεύματος ἁγίου γαλήνην κτησάμενος μόνος οὐκ ἀγνοεῖ τὸ θεώρημα.

Ἔργον ἡσυχίας προηγούμενον ἀμεριμνία πάντων πραγμάτων εὐλόγων ἢ ἀλόγων. Ὄψιν τοῖς προτέροις ἀνοίγων, τοῖς δευτέροις ὑποπεσεῖται *). Ὥσπερ ἀδύνατον τὸν μὴ γράμματα μεμαθηκότα μελετᾶν γραφάς, οὕτως ἀδυνατώτερον μετελθεῖν τοὺς μὴ ἀμεριμνίαν κτησαμένους τὴν ἄοκνον προσευχὴν καὶ τὴν ἄσυλον ἐργασίαν τῆς καρδίας. Αὗταί εἰσιν αἱ τρεῖς τάξεις τῶν ἡσυχαστῶν, μέση δὲ ἡ προσευχή· «μετερχόμενος τὸ μέσον ἐν μέσοις γέγονα, καὶ ἐφώτιζέ με διψῶντα».

Κατὰ τὸ μέτρον ἀρετῶν μετροῦμεθα, καὶ πρὸς τὰς ἀνόδους τῶν γνώσεων, ὡς οἱ νεοττοὶ πτεροφυοῦν.

*) Μικρὰ θρίξ ταράσσει ὀφθαλμόν· καὶ μικρὰ φροντὶς ἀφανίζει ἡσυχίαν.

Οἱ δὲ βαθμοί εἰσι τέσσαρες κατὰ τὴν νοητὴν πτεροφυΐαν.

Ὁ μὲν τῶν πολιτικῶν, ὧν τέλος ἡ μετριοπάθεια.	Ὁ δὲ τῶν καθαρτικῶν, ὧν τέλος ἡ ἀποχὴ τοῦ σώματος καὶ τὸ πρὸς τὰ πάθη ἀνέγκλιτον.	Ὁ δὲ νοερός.	Ὁ δὲ παραδειγματικός.
Πρὸς ταῦτα καὶ αἱ γνώσεις τῶν ὄντων συνδιηρήσθωσαν.			
		Νοεραί.	
Πρακτικαί.	Θεωρητικαί.	Μέσαι.	Πε....τικαί.

Δυνάμεθα τὸν θεὸν καθορᾶν μόνον ἐν συμβόλοις τισὶ καὶ αἰνίγμασι· ποτὲ γὰρ ἀλλοιοῦται ἡ ὄψις καὶ αὖθις ἀέριος καὶ πάλιν αἰθέριος, καὶ νῦν μὲν ἠλεκτρώδης καὶ ἐπὶ φλογίνου ὀχήματος, νῦν δὲ ὡς εἶδος τοῦ Βεζὲκ ἢ ἀστραπῆς, καὶ νῦν μὲν Γὲλ ἢ τροχῷ ἐοικώς, νῦν δὲ δὶς τοῦτο, ἤτοι κύκλοις ἐπιπλεγμένοις. Θαυμάζουσί τινες οἱ ἐν τούτῳ τρυφῶντες· πῶς ὁ ἀσώματος καὶ ἀναφὴς ἡλιώδης θεωρεῖται, καὶ νῦν μὲν ἑστηκώς, νῦν δὲ καθεζόμενος καὶ ἐπ' ὀχήματος ἵππους ἡνιοχῶν, ὅθεν καὶ ἀκούει κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν ὁράσεως· ἔτι γὰρ ἐχομένη ἡ ψυχὴ ὑπὸ τῆς ἀδαμιαίας ὀδμῆς οὐ δύναται θεωρεῖν αὐτὸν τὸν ἀληθήν, ἀλλ' ἐν αἰνίγματι, ὥσπερ ἡμετέρα ἡ αἰτία, καὶ οὐ τοῦ θεοῦ. Ἦτον δὲ καὶ αὐτοψίαι καὶ ἐποπτεῖαι καὶ καταυτοφάνειαι, καὶ μόνον.

Χαλεπὸν τὸν τῆς μεσημβρίας ἀποτινάξασθαι ὕπνον, ἐν ταῖς θεριναῖς ὥραις μάλιστα· τότε τὸ ἐργόχειρον δέσν. Ἔγνων τὸν τῆς ἀκηδίας δαίμονα προπαρασκεύαζοντα καὶ προοδοποιοῦντα τὸν τῆς πορνείας, ἵνα ἰσχυρῶς τὸ σῶμα ἐκλύσας καὶ τῷ ὕπνῳ βαπτίσας ἐργάσηται....

Ὅροι ἡσυχίας.

Ἡσυχία ἐστὶ ἀπόθεσις νοημάτων, ἄρνησις εὐλόγων φροντίδων, καταφρόνησις σαρκός.

Ὁ οὕτως τὴν ἡσυχίαν κτῆσαι βουλόμενος καὶ φροντίσι εὐνούμενος ὅμοιός ἐστι τῷ τοὺς ἑαυτοῦ πόδας ἰσχυρῶς πεδήσαντι καὶ ὀξέως βαδίζειν δοκιμάζοντι.—

Σπάνιοι οἱ τὴν κατὰ κόσμον φιλοσοφίαν εἰς ἄκρον πεπαιδευμένοι· ἐγὼ δὲ λέγω, σπανιώτεροι οἱ τὴν τῆς ἡσυχίας φιλοσοφίαν κατὰ Θεὸν ἐπιστάμενοι. Ὁ οὔπω Θεὸν γνοὺς εἰς ἡσυχίαν ἀδόκιμος καὶ πολλοὺς κινδύνους ὑφιστάμενος.—Ἡσυχία ἀπείρους ἀποπνίξει· ἄγευστοι γὰρ γλυκύτητος Θεοῦ ὑπάρχοντες εἰς μυρίας τροπὰς ἐκκλίνουσιν.

Ὁ προσευχῆς κάλλους ἀψάμενος φεύξεται ὄχλους ὡς ὁ ὄναγρος. — Ὁ τὰ πάθη περικείμενος καὶ διατρίβων ἐν ἐρήμῳ, τῇ μὲν πρωΐᾳ τοὺς τῆς κενοδοξίας καὶ ἐπιθυμίας δαίμονας, τῇ δὲ μεσημβρίᾳ τοὺς τῆς ἀκηδίας καὶ ὀργῆς καὶ λύπης, τῇ δὲ ἑσπέρᾳ τοὺς φιλοκόπρους καὶ τυράννους τῆς ἀθλίας γαστρός.

Ἡσυχία ἐστὶν ἀδιάστατος Θεῷ λατρεία καὶ παράστασις. Ἰησοῦ μνήμη ἑνωθήτω τῇ πνοῇ σου· καὶ τότε γνῶσις ἡσυχίας ὠφελεῖ.

Τύπος ἡσυχίας ἔστω σοὶ ὁ μέγας Ἀρσένιος.

Βίος ἡσυχαζόντων, μᾶλλον δὲ μοναζόντων, κατὰ συνείδησιν καὶ αἴσθησιν γινέσθω.

Ἡσυχαστής ἐστι ὁ μόνος μόνῳ προσλαλῶν τῷ Θεῷ καὶ διηνεκῶς αὐτῷ προσευχόμενος.

Μοναχὸς δὲ ὁ ἔξωθεν μὲν ταῖς ὕλαις καὶ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν μονάζων, ἔσωθεν τοῖς τούτων διανοήμασι.

Ὁ ἡσυχίαν καταλαβὼν ἔγνω βυθὸν μυστηρίων.

Ἡσυχαστής ἐστιν ὁ τὸ ἀσώματον ἐν σωματικῷ οἴκῳ περιορίζειν φιλονεικῶν.

Ὁ μοναχὸς νήψεως δεῖται πολλῆς καὶ ἀμετεωρίστου νοός.

Монаху помогаетъ человѣкъ, исихасту ангелъ.

Κέλλα ἡσυχαστοῦ περιορισμὸς σώματος, ἔνδοθεν οἴκου γνῶσιν ἔχουσα.

Ἡσυχαστής ἐστι ὁ εἰπών· я сплю, а сердце мое бдитъ.

Κλῖμαξ χαρίτων ἡσυχίας ἐνθάδε.

Οἰκτρὸς μοναχὸς τοὔνομα Θεοφάνης
Πρῶτον προσευχὴ καθαρωτάτη πέλει,
Εἶτα δάκρυα θεῖα τὰ τῆς καρδίας,
θεωρία τε τῶν ἄνω μυστηρίων,
κἀντεῦθεν αὖθις εὐτελὴς τελειότης.

κλίμακα ἐκτίθημι θείων χαρίτων,
ἐξ ἧς πρόεισι καρδιακή τις θέρμη,
ἐφ' οἷς λογισμῶν παντοδαπῶν εἰρήνη,
ξένη μεθ' ἣν ἔλλαμψις ἀφράστῳ τρόπῳ
Πλάτος μὲν οὖν ἄπειρον ἡ βαθμὶς ἔχει,

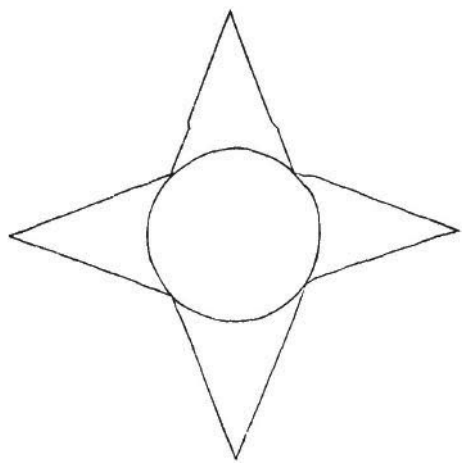
ἣν πείρᾳ ἐγνώρισα τοῖς θεοφόροις.
μεθ' ἣν ἐνέργεια ξένη καὶ ἁγία.
ἐξ ἧς νοὸς κάθαρσις ἀναβλυστάνει,
ἄῤῥητος, ἐξ ἧς φωτισμοὶ τῆς καρδίας,
κἂν ἐξ ἑνός γε συμπεραίνηται στίχου.

10	τελειότης	Δεκὰς βαθμίδων θεία φιλοσοφία.
9	φωτισμοὶ καρδίας	Δεκὰς βαθμίδων καρπὸς πάντων βιβλίων
8	ἔλλαμψις ξένη	Δεκὰς βαθμίδων τὸ τέλειον δεικνύει.
7	θεωρία μυστηρίων	Δεκὰς βαθμίδων εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάγει.
6	κάθαρσις νοός	Δεκὰς βαθμίδων ποιεῖ Θεὸν εἰδέναι.
5	εἰρήνη λογισμῶν	
4	δάκρυα καρδιακά	
3	ἐνέργεια ἁγία	
2	θέρμη καρδίας	
1	προσευχὴ καθαρά	

Ὁ ἐν ἡσυχίᾳ ἀρχάριος τὸ νυχθήμερον

ἐν προσευχῇ, ἤτοι μνήμῃ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ψαλμῳδίᾳ, ἐν ἀναγνώσει, • ἐν μνήμῃ τῶν ἁμαρτημάτων, κρίσεως, θανάτου, κολάσεων, ἐν ἐργοχείρῳ.

Ὁ ἀρχάριος ὀφείλει μὴ συνεχῶς ἐξέρχεσθαι τῆς ἑαυτοῦ κέλλης, ὁμιλιῶν καὶ θεωριῶν ἀπέχεσθαι πάντων.

Δίσκος μὲν ἡ ἀγάπη, φῶς δὲ ἡ ἐλπίς, ἀκτὶς δὲ ἡ πίστις· πάντα δὲ ἓν ἀπαύγασμα καὶ μία λαμπρότης.

Προσευχή ἐστι ἀνάβασις νοῦ πρὸς Θεόν, ἕνωσις ἀνθρώπων καὶ Θεοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν κόσμου σύστασις, Θεοῦ καταλλαγή, δακρύων μήτηρ καὶ φυγάτηρ, ἁμαρτημάτων ἱλασμός, πειρασμῶν γέφυρα, θλίψεων μεσότειχον, πολέμων θραῦσις, ἀγγέλων ἔργον, ἀσωμάτων πάντων τροφή, μένουσα εὐφροσύνη, ἀπέραντος ἐργασία, ἀρετῶν πηγή, χαρισμάτων πρόξενος, προκοπὴ ἀόρατος, τροφὴ ψυχῆς, νοῦ φωτισμός, ἀπογνώσεως πέλυξ, ἐλπίδος ἀπόδειξις, λύπης λύσις, πλοῦτος μοναχῶν, ἡσυχαστῶν θησαυρός, ἔσοπτρον προκοπῆς, μέτρων ἐμφάνεια, καταστάσεων δήλωσις, τῶν μελλόντων ἀποκάλυψις.

№ 1.

Bolland. Acta sanctorum. Septembris t. VIII. Vita s. Bartholomaei, pag. 821 et sqq.: Ὅτε καί τις τῶν ἐν ὑπεροχῇ καὶ λίαν ἀγγίζων τοῖς βασιλεῦσιν ἔν τε βουλῇ καὶ συνέσει, Βασίλειος τοὔνομα, τῇ ἐπωνυμίᾳ Καλιμερής, οὗτος θερμοτέραν τῶν ἄλλων τὴν ἀγάπην κεκτημένος πρὸς τὸν ὅσιον τοῦτον πατέρα, οὐκ ἀρκεσθεὶς ταῖς ἄλλαις εὐεργεσίαις, αἷς αὐτὸν φιλοτίμως ἐδεξιώσατο, ἔν τε πολυτίμοις πέπλοις καὶ λοιποῖς ἀναθήμασιν· ἀλλὰ καί τινα τούτοις προσθήκην ἐκ πολλῆς, ὡς ἔοικε, φιλοθείας ποιούμενος, καὶ ὅπερ εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος ἐκέκτητο μοναστήριον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν ἁγίοις πατέρος ἡμῶν καὶ οὐρανοφάντορος Βασιλείου, αὐτῷ ἐδωρήσατο, εὐεργετεῖσθαι μᾶλλον ἐκ τούτου ἢ εὐεργεσίαν παρέχειν μάλα εἰκότως οἰόμενος. Οὗπερ τὴν προστασίαν, ταῖς πολλαῖς ἐκείνου δυσωπηθεὶς ἱκετείαις, ὁ μέγας ἀναδεξάμενος, πολλῆς ὠφελείας τοῖς ἐν αὐτῷ ἀσκηταῖς ἐγένετο πρόξενος, λόγοις ὁμοῦ καὶ ἔργοις ῥυθμίσας αὐτοὺς πρὸς τὸ βέλτιον. — Ἐπεὶ δὲ ἔδει αὐτὸν ἐκεῖθεν ἐπανελθεῖν, ὡς ἂν μὴ ἐπὶ πολὺ τῆς ἐκείνου κηδεμονίας τὸ ἐνταῦθα λογικὸν αὐτοῦ ποιμνίον στερηθὲν ζημιωθείη τὰ μέγιστα, συναθροίσας τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς ἐν τῇ κατὰ Θεὸν πολιτείᾳ ἀπρωτεύοντα εἰσκαλεσάμενος, προστάτην τοῦτον τῶν ἐν τῇ μονῇ καθίστησιν ἀντ' αὐτοῦ, καὶ δὴ ἔμεινεν ἔκτοτε τὸ φροντιστήριον τοῦτο ὑποταττόμενον τῷ ἀοιδίμῳ τούτῳ πατέρι ἐπὶ χρόνον συχνόν. Διὸ καὶ μέχρις τῆς σήμερον, ὡς φασί, τὸ μοναστήριον τοῦ Καλαβροῦ παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ἐπονομάζεται.

Nota. Anna Comnena, l. 12, memorat Basilium Alexio carum, et urbis Constantinopolitanae praefectum, sed non addit cognomen Calimerae. Dubium ergo est, an ille sit Basilius Calimeres.

№ 2.

Въ 1858 году, 7 августа, я, мой живописецъ Николай Благовѣщенскій и руссиковскій монахъ Серафимъ (Комаровъ), мы до восхода солнца оправились изъ *Руссика* моремъ на лодкѣ въ подворье сего монастыря, находящееся у чела аѳонской высоты Мегаливи́глы и называемое по-просту Хроми́ца, а по дѣписаніямъ Хромаи́тисса, и съ помощію веселъ ѣхали туда пять часовъ близъ морскаго берега. На морѣ была тишь, въ воздухѣ свѣжесть, во мнѣ охота ознакомиться съ новымъ мѣстомъ на Аѳонѣ. Каково же оно? Это — ровная высь у вышеназванной высоты, индѣ вспаханная, индѣ лѣсистая, индѣ усаженная плодовитыми деревами. Тутъ Руссикъ въ 1849 году построилъ домъ съ двадцатью кельями для работниковъ и для монаховъ. Но онъ сгорѣлъ въ Пасху 1858 года. Близъ него, западнѣе, на холмѣ видѣнъ кусокъ алтаря древнѣйшей обители, созданной госпожею Хромаитиссою. Отсюда мы спустились къ морю и, на лодкѣ переѣхавши къ Ставролаккскому ущелію, ночевали тутъ въ Ватопедскомъ подворьѣ.

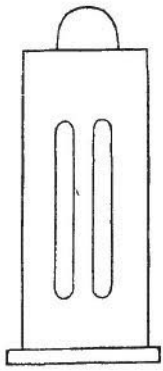
8. Пятница. — Утромъ я съ спутниками своими восходилъ на самое темя Мегаловиглійской высоты, и тутъ начертилъ карту Аѳона, начиная отъ сей высоты, до мѣстностей Хиландара и Зографа, по обѣ стороны моря. Начертанное мною пространство называется по-гречески Μέγας ζυγός, по нашему *Длинное перевѣсище*. Высота, на темени которой стоялъ я, есть звѣздчатый холмъ, со всѣхъ сторонъ обрывистый и покрытый зеленью. Я назвалъ его звѣздчатымъ по тому, что отъ него опускаются опушки, какъ бы лучи. На немъ нѣтъ никакого зданія. А у тропы, ведущей на самое темя его, взрыхлена земля дикими кабанами, которые водятся въ сосѣднихъ лѣсахъ.

Послѣ вечерни обозрѣны были мною развалины Франкокастра и начертанъ планъ ихъ. У сѣверозападнаго угла сей крѣпостцы цѣлехонекъ стоитъ широкій и приземистый, но короткій, мостъ каменный. По этому мосту Франки выходили и выѣзжали изъ своего логовища (12$\frac{11}{12}$ г.) грабить аѳонскіе монастыри и мучить неповинныхъ монаховъ.

9. Суббота. — Утромъ, въ пять часовъ, мы по тихому морю на лодкѣ своей подплыли къ сосѣдней съ Франкокастромъ Андроникової башнѣ и

осмотрѣли ее внутри и снаружи. Она высока и широка, но внутри пуста и необитаема, а снаружи хранитъ на себѣ два наидревнѣйшія изваянія мраморныя, какъ-то воззваніе къ Вакху IΩ и лики Діоскуровъ, Кастора и Поллукса. Это — единственные остатки стоявшаго тутъ еллинскаго города Саниса (Читай о нихъ въ моей Исторіи Аѳона, ч. I, § 10, стр. 21—22; § 36, стр. 67—84).

Противъ Андрониковой башнѣ, въ Эгейской пучинѣ высится небольшой островъ Мульяни. Туда мы ѣздили полюбопытствовать: что и что тамъ находится; а ѣхали на лодкѣ подъ парусомъ при ровномъ вѣтрѣ въ теченіи цѣлаго часа, хотя и казалось намъ, что отъ Аѳона до сего острова рукой подать. Предъ нимъ торчитъ изъ воды четыре раздѣльные островка. Ихъ называютъ *Тигáни*, то есть сковороды. Между первымъ и вторымъ островкомъ проходъ — глубокъ, а между остальными мелко. Эти островки пусты и безводны. На нихъ пасутся ватопедскіе кони. Прѣсную воду они пьютъ на большомъ островѣ, къ которому подплываютъ по морю и на которомъ эта влага тонкою струею вытекаетъ изъ холма у самаго берега. Называется она *агіáзма* св. Георгія, а на видъ чиста, на вкусъ же пріятна. Оставивъ ее, мы съ помощію паруса подплыли къ Ватопедскому метоху, находящемуся на западной части острова. Это — небольшой домъ, въ которомъ живетъ единственный обитатель острова Мульяни монахъ ватопедскій. Сей пустынникъ братски принялъ насъ подъ кровъ свой и угостилъ, чѣмъ только могъ угостить нежданныхъ гостей: и хлѣбомъ, и солью, и маслинами, и краснымъ виномъ. Онъ познакомилъ насъ съ древностями острова, и вопервыхъ, показалъ намъ у себя изваянный изъ бѣлаго мрамора маленькій образъ Венеры Уранiи, недавно найденный рыбаками въ морѣ, потомъ свелъ насъ на берегъ, что̀ за мысомъ, и тутъ подвелъ къ площадкѣ, обставленной съ трехъ сторонъ стѣнками. Думаю, что тутъ стояла статуя божка или богини, чтимая моряками, которые вступали на эту площадку чрезъ низменную дверь, уставленную между двумя мраморными столбиками. Одинъ изъ этихъ столбиковъ уцѣлѣлъ, но лежитъ на землѣ. Вотъ видъ его. Отсюда мы возвратились въ метохъ и отдохнули въ немъ. Послѣ отдыха я окинулъ своимъ взоромъ весь островъ, и на

возвышенной оконечности его, той, что зритъ къ западу и называется *Тригóна*, увидѣлъ три каменные столпа низменные. Не хотѣлось идти къ нимъ тѣмъ паче, что мульянійскій пустынникъ не зналъ ихъ значенія, да приближался и вечеръ. Минуло четыре часа по полудни. Нашъ челнъ спокойно перевезъ насъ въ Ставролаккскій метохъ. Тутъ мы ночевали.

10. Воскресенье.. — А въ часъ съ четвертью по полуночи отправились по морю въ Руссикъ, одолѣвая свои страхи отъ порывовъ вѣтра чтеніемъ и пѣніемъ утренней службы.

№ 3.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀσάνη κῦρ Ἰωάννου, τοῦ βασιλεύοντος κατὰ τὴν Ζαγορὰν καὶ κρατήσαντος καὶ πολλὰ τῶν Ῥωμαίων κάστρα, γέγονε καὶ ἡ ῥηθησομένη πρᾶξις.

Πατριαρχεῖον εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ σπουδάσαντος γενέσθαι καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ τὴν ἐκκλησίαν καταναγκάσαντος εἰς τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ ἐνδόσιμον παρὰ τῆς ἐκκλησίας εἴληφεν οὗτος, καὶ πατριάρχην ἐπεκηρύχθη κατὰ τὴν Ζαγορὰν τοπικὸν γίνεσθαι, πρῶτος ἐν αὐτῇ ὁ προτήτερα χρηματίσας Φιλιππουπολεως μητροπολίτης Γρηγόριος πατριάρχης καθίσταται. Ὡς δή τις πατριάρχης καὶ μητροπολίτην Θεσσαλονικέως παρὰ κανόνας πεποίηκεν, σπουδὴν ἔθετο πᾶσαν καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ καταστῆσαι μητροπολίτην, βουλόμενος τόν, ὃν πεποίηκε Θεσσαλονικέως, Μιχαὴλ τὸν Πρατάνην λεγόμενον, πάντῃ τῆς κατὰ τὴν τοιαύτην ἐπισκοπὴν ἐνορίας αὐτοῦ ἀποστῆσαι. Τῶν ἰδίων οὖν ὁ τοιοῦτος Θεσσαλονικέως ἀντεχόμενος ἐγκαλέσας τὸν πατριάρχην αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπῄει. Οἵ γε μὴν κατὰ τὸ Ἅγιον ὄρος τὸν Ἄθωνα ἀσκούμενοι μοναχοὶ εἰς τρισχιλίους συναχθέντες, λογάδες τε ἅπαντες καὶ τῇ κατὰ Θεὸν ἀναχωρήσει καὶ ἀσκήσει πάλαι προκόψαντες, μήτε τὸν πατριάρχην δεχόμενοι μήτε μὴν τὸν παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα Θεσσαλονικέως, ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ ἢ μητροπολίτην παρὰ τούτου τοῦ πατριάρχου ἢ παρὰ τοῦ Πρατάνου Μιχαὴλ οὐκ ἠνείχοντο χειροτονηθῆναι. Διὰ ταῦτά τοι καὶ οὗτοι πρὸς τὸν βασιλέα ἀπελθόντες, κατὰ τὴν Καλλιούπολιν τηνικαῦτα εὑρισκόμενον, καθ' ὃν δηλονότι καιρὸν τοὺς τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἑλένης γάμους ἐτέλει μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως κῦρ Ἰωάννη Δοῦκα τοῦ Βατάτζη, εὑρισκομένου ἐκεῖσε καὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπολεως κῦρ Μανουήλ, τοῦ πρότερον χρηματίσαντος μητροπολίτου Ἐφέσου, τὰ τῆς ὑποθέ-

σεως εἰς ἔγκλησιν ἐποιήσαντο, λόγους κατά τε τοῦ πατριάρχου Ζαγορᾶς καὶ τοῦ διαληφθέντος Θεσσαλονικέως ἐνώπιον καὶ ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων καὶ τοῦ Κωνσταντινουπολεως σφοδρῶς ἄγαν ποιούμενοι δίκαια τά τε ἄλλα προβαλλόμενοι καὶ δὴ καὶ τὸ καθάπαξ γεγονὸς κηροβούλλειον θέσπισμα τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμου κῦρ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Οἵτινες ἄρα μοναχοὶ καὶ ἐκ περιουσίας ἐδικαιώθησαν, καὶ γὰρ μηδὲ ἓν ἔχειν δίκαιον εἴρηται κατὰ τὸ Ἅγιον ὄρος τὸν ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ. Ὁ τότε Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἐνδημούσης τῶν ἀρχιερέων συνόδου κέκρικε κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ διαληφθέντος βασιλικοῦ προστάγματος, τὸν Ζαγορᾶς δὲ πατριάρχην ἀπεφήναντο μηδόλως χωρεῖν κατὰ τὴν μὴ ὑποκειμένην τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ μητρόπολιν καὶ χειροτονίαν ποιεῖν ἢ ἄλλο τι ἐκκλησιαστικὸν διαπράττεσθαι. Καὶ μάλιστα ὁ τότε Φιλαδελφίας εὑρισκόμενος μητροπολίτης ..... εἰς καθαίρεσιν τελείαν διηγέρθη τοῦ τῆς Ζαγορᾶς πατριάρχου. Διὰ ταῦτα καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ καθαιρεθῆναι τὸν αὐτοῦ πατριάρχην ὁ βασιλεὺς Ἀσάνης ὑπόθεσιν κεκινηκώς τὸν Θεσσαλονικέως καθαιρεθῆναι μᾶλλον ἐψηφίσατο, ὡς παρὰ κανόνα καὶ παρὰ τὴν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως γνώμην χειροτονηθέντα ..... ὁ δὴ καὶ γέγονε. Ὁ μὲν οὖν Κωνσταντινουπόλεως αὐτίκα, παρόντων καὶ ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων, ψήφους ποιεῖται καὶ χειροτονεῖ Θεσσαλονικέως μητροπολίτην τὸν ἁγιώτατον καὶ ὁμολογητὴν γενόμενον ὕστερον κῦρ Μανουὴλ τὸν δισύπατον.

Κηροβούλλειον θέσπισμα τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Κομνηνοῦ.

Θεσπίζομεν τοίνυν τὸ Ἅγιον ὄρος εἶναι ἐλεύθερον, καὶ μηδὲ μίαν φορολογίαν ἢ ἐπήρειάν τινα ἔχειν τοὺς ἐν αὐτῷ μοναχοὺς ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· μνημονεύειν δὲ τῶν βασιλέων καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου ἀπερισπάστως εὔχεσθαι. Καὶ διορίζομεν καὶ τοὺς ἐπαρχιῶν ἄρχοντας καὶ πλησιοχώρους· μηδεμίαν κοινωνίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει, ἀλλ' οὐδὲ ἐπίσκοπόν τινα ἐθέσπισαν.... οὔτε ἡμεῖς θεσπίζομεν διὰ τὰ καὶ τὰ καὶ διὰ τὰς προσλήψεις τὰς λεγομένας κατὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ διὰ τὸ μὴ δεσμεύειν τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐντολὰς δίδειν τοῖς πρεσβυτέροις καὶ ἐπιτιμᾶν αὐτούς· ἀλλὰ μίαν κεφαλὴν καὶ μίαν δεσποτείαν τὸν Πρῶτον ἐχειροτόνησαν κἀκεῖνοι καὶ ἡμεῖς. Οἱ δὲ καταφρονοῦντες αὐτὸν ἔστωσαν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἀγανάκτησιν.

Εἶχε δὲ καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς θείας καὶ βασιλικῆς χειρός:

Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, ἰνδικτιῶνος γ'.

Ἕτερον συνοδικόν.

Δικαιοῖ δὲ καὶ ἱερὰ τῶν ἀρχιερέων σύνοδος παρ' οὐδενὸς τῶν ἀρχιερέων τοὺς ἀγιορείτας ἄρχεσθαι, γενέσθαι δὲ καὶ ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ παρὰ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ἐπέτρεψε, διὰ τὸ μὴ τὴν τοιαύτην μητρόπολιν Θεσσαλονίκης τῶν αὐτῆς ἐκκλησιαστικῶν στερεῖσθαι δικαίων, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχοντα, ὡς ἐπίσκοπον, ἐν ταῖς εὑρισκομέναις σεβασμίαις μοναῖς κατὰ τὸ Ἅγιον ὄρος· ἀλλ' ὅτε χρεία τις γένηται ἱεροτελετίας καὶ καθιδρύσεως ναοῦ, προσκαλούμενος εἰσέρχεσθαι, εἰ ἄρα καὶ τὰ καθάπαξ δόξαντα τῇ ἱερᾷ συνόδῳ φυλάττων φαίνεται ὁ τοιοῦτος ἐπίσκοπος. Εἰ δὲ παραβαίνοντα ταῦτα θεάσονται, ἐξ ἑτέρου ἀρχιερέως, κατὰ προτροπὴν τοῦ κατὰ τὸ Ἅγιον ὄρος ὁσιωτάτου Πρώτου, τὰς ἱεροτελετείας ἐν ταῖς διαληφθείσαις τοῦ Ἁγίου ὄρους μοναῖς διαπράττεσθαι: ✝

Ἀφορισμῶν παρακολουθησάντων, εἰ ταῦτα παρὰ..... πραχθέντα καὶ τελεσθέντα καὶ τοῦ Κωνσταντινουπολεως ὑπογραφῇ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχιερέων βεβαιωθέντα καὶ ἐξασφαλισθέντα οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι, δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων πιστωσάμενοι, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα συντηρεῖσθαι παρεκελεύσαντο, ὡς ὁ μέγας ἐκεῖνος λογοθέτης ὁ Ἀκροπολίτης, χρονικὴν ἱστορίαν γράφων, ἀρξάμενος τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τῶν Λατίνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἁλώσεως, ἀψευδῶς δι' ἐγγράφων παρέδωκε.

Это дѣло помѣщено въ концѣ древняго устава монастыря Ватопедскаго и оттуда переписано мною.

№ 4.

Хрисовулъ Іоанна Калимана въ Христа Бога вѣрнаго царя и самодержца всѣмъ Бльгаромъ и Грькомъ Асѣня 6700 года, мѣсяца февраля, индикта 1-го. Къ нему привѣшена золотая печать съ вычеканенными на ней словами: **Іѡ̄ асѣн҃ цр҃ь блгарѡмъ и грькѡмъ.** На обратной сторонѣ ея видно литое изображеніе св. великомученика Димитрія. Онъ сидитъ на подушкѣ, положенной на сѣдалищѣ, и обѣими руками держитъ мечь, лежащій на лядвеяхъ его поперекъ ихъ.

Содержаніе.

Въ монастыряхъ Святой горы «**нѣ и҃ноу дѣи҃ствѡ, нж на бж҃іе славословїе и҃злиха҆ пооученїе є҃. ѿ ны҃х же есть единь.... сѵ҃го Гєѡргіа. въ нѣмъ**

же и̑ вльгарскимъ ѣзыкѡ̑ православное бж̑іе пѣніе поется ..... Отецъ мой прострѣ и̑ къ сѣмѡ свое бл̑гое дарованіе. Помыслѝ и азъ моемоу монастирѡ многам мѣста дати въ ст̑ѣй горѣ, нѣ оубоѧсе ѿ клѧтва· ѕанѝ вѣше прѣжѐ заклѧ̀ тѡ ѿ съборь и освѧщенны патрїарху и бл̑гочт̑ивїи цари и ѿ прадѣда нашего Іѡанна цр̑а вѣлика въ блгарѣхъ. нѣ азъ дамъ многаа мѣста на дворь моемѡ монастирѡ..... и дадѡхъ Прѝвица метоˣ и село съ людьми и съ всѣми правинами и съ по̀пшвѣ ѕеро цѝѡ̑ и̑сходить и ѿ хандакъ водѣници и̑ Мармарь ловица̀, цѝѡ исходить, въсѐ въ монастирь да се дават и иже въ нѧмь постѫпимсе инокѡ̑ на сьста̀влѣніе и с̑ѝенное пѝтѣніе бивает, и въ помѣнъ царїи..... Въ Серь градь метохѝ ст̑аго Николаа̀, на Доуна̀ ловице мороуновъ, въ Ѳардакїа сирѣчь Ѳоѳїа ваѕарь.... (Далѣе перечисляются прочія имѣнія въ разныхъ мѣстахъ: въ Лихнидонѣ, Солунѣ, Ермиліи).

Въ Зографскомъ архивѣ есть двѣ схожія копіи сего хрисовула, а подлинника нѣтъ, кромѣ золотой печати. Это дѣписаніе въ обѣихъ копіяхъ своихъ составлено кѣмъ-то позднимъ такъ, что въ него вошла одна часть (повредившагося) подлинника, а другая часть неразумно внесена изъ другихъ позднихъ дѣписаній монастыря. Подлинною я тутъ признаю только ту часть, въ которой сказано, что Калиманъ не рѣшился увеличивать околотокъ Зографа на самомъ Аѳонѣ, потому что *побоялся* клятвъ греческихъ царей и патріарховъ и прадѣда своего Іоанна Великаго (Асѣня I) и далъ сему монастырю имѣнія только въ своемъ царствѣ; ибо едвали пришлось бы *позднему* писакѣ выдумать такую психологическую частичность, какъ *боязнь* Калимана нарушить клятву чужую. Неподлинное же въ ономъ дѣписаніи есть слѣдующее: 1) несоотвѣтственность перваго индикта 6700= 1192-му году, въ который индиктъ былъ 10-й; 2) описаніе границъ обширнаго поземельнаго участка Зографской обители на Аѳонѣ, согласное съ описаніемъ ихъ *въ позднемъ поддѣльномъ* актѣ, составленномъ будто бы царемъ Львомъ Мудрымъ и Іоанномъ, царемъ Терновскимъ, и не согласное съ боязнію Калимана давать Зографу *многая мѣста* на Св. горѣ; 3) упоминаніе о метохѣ с. Николая въ Солунѣ, какъ о дарѣ Калимана въ 1192 году, тогда какъ этотъ метохъ купленъ Зографцами у Ватопеда уже въ 1271 году, когда индиктъ былъ 14-й: что̀ видно изъ подлинной купчей за-

писи, хранящейся въ Зографскомъ архивѣ. — Отдѣливши въ разматриваемомъ хрисовулѣ подлинное отъ неподлиннаго, излагаю событіе вотъ какъ.

Болгарскій царь Калиманъ далъ Зографу хрисовулъ на право владѣнія разными имѣніями не на Аѳонѣ въ ҁsѱнʷ (1243-мъ) году, когда индиктъ былъ 1-й. Но почеркъ сего дѣписанія со временемъ почему-то повредился, и въ лѣто счисленіи его изгладилась буква н; посему поздній писака прочелъ ҁsѱʷ, вмѣсто ҁsѱнʷ, и поставилъ, вмѣсто 6750 года индикта 1-го, 6700-й годъ, а индиктъ первый же. А такъ какъ этотъ писака, *по небезосновательному* воображенію моему, передѣлалъ хрисовулъ Калимана въ началѣ 16-го вѣка (раньше 1514 г.), когда кончилась тяжба Зографа съ Кастамонитомъ за сосѣднюю землю обители Неакита, продолжавшаяся 220 лѣтъ, — съ 1293 года, и кончилась въ пользу Зографа, то онъ и внесъ въ него безразсудно все то, чѣмъ не владѣлъ сей монастырь во дни Калимана, напримѣръ метохъ св. Николая въ Солунѣ и описаніе границъ *обширной* поземельной собственности Зографа на самомъ Аѳонѣ, тогда какъ она при Калиманѣ была невелика.

NB. — Вымѣтка изъ описанія Есфигменской обители, составленнаго игуменомъ Ѳеодоритомъ:

Ὁ Πρῶτος Ἰσαὰκ γράφει· ἐν ἔτει ҁϖ̅μ̅α̅ (ἦγουν εἰς τοὺς 1333 ἀπὸ Χριστοῦ) μόλις εἶχε τὸ τοῦ Ζωγράφου, ὁποῦ ἔγινε μοναστήριον τῶν Βουλγάρων, ὄντας πρότερον κελλίον, 80 χρόνους, ὥστε συμβαίνει νὰ ἔγινε μοναστήριον ἐν ἔτει 1253 ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων. Ἀλλ' μολις ἐπέρασαν 40 χρόνοι, καὶ ἤρξατο ἡ μάχη μὲ τοὺς πατέρας τῆς μονῆς τοῦ Νεακίτου, καὶ διήρκεσεν αὐτὴ φιλονικία 221 χρόνον, ἕως οὗ ἔλαβον ολον τὸ μονήδριον τοῦ Νεακίτου καὶ τοὺς τόπους αὐτοῦ καὶ ἐκαταφάνισαν τὸ μοναστήριον τοῦ Καστα-μονίτου, καὶ τότε ἡσύχασαν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο, καὶ ἄρχησαν νὰ ἁρπάξουν τόπους τοῦ Ἐσφιγμένου.

№ 5.

Ἐπιστολὴ σταλεῖσα παρὰ τῶν ἁγιορειτῶν πρὸς τὸν βασιλέα Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ὁμολογητική, σπεύδοντος τούτου, ὅση δύναμις, ἑνῶσαι τοὺς

Ἰταλοὺς παραλόγως μεθ' ἡμῶν, μένοντας ἐκείνους ἀδιορθώτους πάντῃ τῶν σφῶν αἱρέσεων καὶ ἀμεταβλήτους.

I. Κράτιστε, θεόστεπτε, θεομεγάλυντε, ἅγιε ἡμῶν δέσποτα. Τὸν πρὸς τὴν κραταιὰν καὶ ἁγίαν βασιλείαν σου ἡμῶν πνευματικὸν καὶ διάπυρον ἔρωτα ὁ ἀόρατος Θεὸς ἡμῶν καὶ τὰς τῶν ἁπάντων καρδίας ἐπιδεδραγμένος ἀοράτως καὶ ὡς οἶδεν αὐτὸς ἐμπνέων πληροφορήσαιεν τὴν ἁγίαν ψυχήν σου, ὅπως τε κοινῇ καὶ ἰδίᾳ καὶ ἐν αὐταῖς μέσαις ψυχαῖς ἀναγεγραμμένην περιφέρωμέν σου μνήμην διὰ παντός καὶ ἀδιεχῶς τῷ θεῷ ἐμφανίζωμεν. περὶ οὗ παμπλείστως θεῷ τὰς εὐχαριστηρίους φωνὰς ἐν τῷ καθ' ἑαυτούς, ἀλλὰ καὶ ὁμοῦ ἕκαστος, ἀναπέμπομεν, ὅτι σὲ ὁ αὐτοκρατορίᾳ κοσμήσας πολλῷ πρὸ ταύτης τῷ ἡμεροφαεῖ καὶ θεοπλόκῳ στέφει τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐταινίωσε. Ναὶ μήν, καὶ ὕμνος αὐτῷ καὶ αἴνεσις· ἔγνω γὰρ Κύριος τοὺς αὐτοῦ, καὶ ὃν προέγνω, κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν ἀπόστολον, τοῦτον καὶ ἐδικαίωσεν ἄρχειν καὶ εἰς μέγα τοῦτον δόξης καὶ ἐξουσίας.. ἐφύψωσε, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς ἀναδείξας, εἰ μὴ ὅτι μόνον βασιλευόμενον ἄνωθεν εὐπειθῶς, ταὐτὸν εἰπεῖν, πανευσεβῶς καὶ θεοφιλεστάτως, ἀλλ' ἱλέως. ἵλεως οὖν εἴης ἡμῖν τοῖς διὰ παντὸς εὐχεταῖς τῆς κραταιᾶς βασιλείας σου, μεθ' ὑποστολῆς ἐνδεχομένης ἀναφέρουσι πρὸς αὐτὴν ὅσαπερ οὐδ' ἀσυνήθη, ἀλλὰ φίλα μᾶλλον καὶ σύντροφα ἀπ' αὐτῶν, ὡς ἂν εἴποι τις, τῶν σεβασμίων ἀγκαλῶν τῶν ἐν εὐσεβεῖ τῇ λήξει καὶ μακαριωτάτων τῇ μνήμῃ γεγονότων πανευσεβῶν γονέων τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου, ὧν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς καὶ ὧν ὁ ποὺς ἔστη λοιπὸν ἐν εὐθύτητι... ἆθλον τῆς ἐνταῦθα κατὰ Θεὸν ἀπροσκόπου πορείας περὶ τὴν διπλῆν τῆς εὐσεβείας οἶμον, τὴν ἐκ πίστεως δηλαδὴ καὶ ἔργων, τὴν ἐκεῖσε μόνιμον στάσιν περὶ Θεὸν καὶ τὴν μέλλουσαν ἀπενεγκαμένην ζωὴν καὶ μακαριότητα.

II. Εὐχαριστοῦμεν τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ σου κἀν τούτῳ, ὅτι διὰ δεσποτικοῦ αὐτῆς προστάγματος ἔδειξας καὶ διεσάφησας ἡμῖν τὰ πολυειδῶς ἀκουόμενα καὶ ἀμφιβαλλόμενα, νῦν δὲ τρανῶς γνωρισθέντα.

III. Οἶδεν ἡ κραταιὰ καὶ ἁγία βασιλεία σου, ὅτι πᾶσα ἡ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ποίμνη ἓν σῶμά ἐστιν, ὑπὸ μιᾶς κεφαλῆς διοικούμενον, ὅς ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς· οἶδε καὶ τὸν τῆς ἀγάπης νόμον. Ὁ δὲ νόμος τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος οὗτος· «εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη». Καί· «ἵνα τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσιν τὰ μέλη, ὑπὸ ἑνὸς κινούμενα πνεύματος». Καί· «ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ». Καί· «ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ». Ἔνθεν τοι γνησίως καὶ συμφε-

ρόντως τὸ εἰς ψυχὰς ἦκον τοῦ παντὸς πληρώματος τῶν πιστῶν, προηγουμένως δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ἁγίας ψυχῆς τῆς βασιλείας σου, λόγους εἰπεῖν ἔχομεν καθ' ὑπόμνησιν· οὓς οἶδε καὶ ἡ ἁγία βασίλειά σου, οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν λογίσασθαί τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν πᾶσα ἐκ τοῦ Θεοῦ· οἱ ἱκανοί ἡμεῖς καὶ πρὸς τοῦτο καρδίᾳ μὲν πιστεύειν εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖν εἰς σωτηρίαν. Διὸ οὐδὲ ἀκίνδυνον ἡμῖν δοκεῖ παρὰ Θεῷ τὸ ἐφησυχάζειν τοῖς ἄρτι γινομένοις ἐπικινδύνως. Πεποίθαμεν γάρ, ὡς οὐδαμῶς ἵνα καταδέξηται ταῦτα ἡ ἁγία σου ψυχή, ἄνωθεν οὖσα θεόφοβος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλαχίστου δεδοικυῖα, ἀλλ' οἱ ταράσσοντές σε, οἵτινες ἂν εἶεν, βαστάσουσιν τὸ κρῖμα, καθὼς ὁ μέγας ἔφη ἀπόστολος. Πλὴν δι' ἐλέους σου, ὁ πραὺς κατὰ Δαβὶδ καὶ χριστομίμητος βασιλεύς, χάρισαι ἡμῖν ἐπὶ μικρὸν τὰς βασιλικὰς καὶ θείας ἀκοὰς τοῖς πτωχοῖς μοναχοῖς, τοῖς ἐν ἀληθείᾳ ποθοῦσι τὴν ψυχὴν τῆς ἁγίας σου βασιλείας.

IV. Ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, ὁ πάσην τὴν γῆν τῷ κύκλῳ τοῦ εὐαγγελίου περιλαβών, ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων λαλοῦντα ἐν αὐτῷ, ταῦτα ἔφη πρὸς Γαλάτας, ἐν νομικὸν παρεισφέροντας· «ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει». Καὶ πάλιν· «κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε». Καὶ πρὸ τούτων· «εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ». Ἀνατροπὴν γοῦν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ εἶναι παριστᾷ τῷ ἑνὶ παρατηρήματι συνεισφέρειν τὸν παλαιὸν καὶ κεκμηκότα νόμον τῆς χάριτος ἀκμαιότατον. Τί γὰρ ἔτι δεῖ ὑπὸ σκιὰν θαλύνεσθαι, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἀνατείλαντος, καὶ τὴν ἐλευθερίαν προδιδόναι τῇ τῆς δουλείας ἀντεισφορᾷ; Δυσὶ γὰρ κυρίοις δουλεύειν οὐδεὶς δύναται, ἔφη ἡ κυρία φωνή. Παῦλός τε δεικνύς, ὅτι καὶ τὸ μικρὸν παραποιηθὲν τὸ ὅλον λυμαίνεται, εἶπε τὸ εὐαγγέλιον Χριστοῦ ἀνατρέπεσθαι. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας φωστὴρ καὶ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας καὶ διάδοχος τῆς τοῦ Παύλου χάριτος, ὃς καὶ Παῦλον πνεύσας, ὡς ἐκεῖνος Χριστόν, ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῇ πρὸς Γαλάτας ταύτης τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου ταῦτα μετὰ πλειόνων ἄλλων λέγει· «αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτό ἐστι τὸ πάντων αἴτιον κακῶν, τὸ μὴ ὑπὲρ τῶν μι-«κρῶν ἀγανακτεῖν· διὰ τοῦτο τὰ μείζονα τῶν ἁμαρτημάτων ἐπεισῆλθεν, ὅτι τὰ «ἐλάττονα τῆς προσηκούσης οὐ τυγχάνει διορθώσεως. Καὶ καθάπερ ἐν τοῖς σώ-«μασιν οἱ τῶν τραυμάτων καταφρονήσαντες πυρετοὺς ἔτεκον καὶ σηπεδόνας καὶ «θάνατον, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν· οἱ τῶν μικρῶν ὑπερορῶντες τὰ μείζονα ἐπ-«εισάγουσιν. Εἰ γὰρ οἱ περὶ τὴν ἀρχὴν ἀποπηδᾶν τῶν θείων θεσμῶν ἐπιχειροῦν-τες «καὶ μικρόν τι παρακινεῖν τῆς προσηκούσης ἐτύγχανον ἐπιτιμήσεως, οὐκ ἂν ὁ

«παρὼν ἐτέχθη λοιμός, οὐκ ἂν ὁ τοσοῦτος χειμὼν τὴν ἐκκλησίαν κατέλαβεν· «ὁ γὰρ τῆς ὑγιοῦς πίστεως καὶ τὸ βραχὺ ἀνατρέπων τῷ παντὶ λυμαίνεται». Ταῦτα μὲν ὁ πατὴρ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ ἀπόστολος.—Τί δὲ οἱ τὰ ἄζυμα παρεισάγοντες καὶ τὰ σάββατα· ἐῶμεν λέγειν πλείω· καὶ διὰ τούτων πάλιν τῷ νόμῳ ἐξ ὑπαρχῆς παῤῥησίαν διδόντες; Ποῖον ἡμῖν κοινὸν τοῖς ἀπὸ Χριστοῦ καὶ τῇ νομικῇ τῶν σαββάτων παρατηρήσει; Ἆρ' οὐχὶ τὰ νομικὰ πάντα συγκαταλέλυνται τῷ περιονύμῳ ἐκείνῳ ναῷ τοῦ παλαιοῦ Ἰσραήλ; Οὐχὶ κωλύει ταῦτα αὐστηρῶς τὰ σάββατα δηλαδὴ ὁ ξς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανών, ἐκτὸς τοῦ μεγάλου σαββάτου, ὥστε τὸ μὲν ἱερατικὸν αὐτῶν ἅπαν διὰ ταῦτα καθαιρεῖν, τὸν δὲ λοιπὸν αὐτῶν λαὸν ἀφορισμῷ καθυποβάλλειν; Πόθεν δὲ καὶ τὰ ἄζυμα τοῖς ἰουδαιόφροσιν; ἢ ὁθεν τὰ σάββατα; Τὸ κεφάλαιον τῶν παρ' Ἰουδαίοις ἑορτῶν τὰ ἄζυμα ἦν· φανερὸν γὰρ ἐκ τοῦ συλλέγεσθαι πάσης γῆς Ἱερουσαλὴμ τῷ καιρῷ αὐτῶν τοὺς θρησκευτὰς τῶν ἀζύμων· ὡς καὶ τῶν παρ' ἡμῖν μυστηρίων τὸ μεῖζον ἡ μυστικὴ τράπεζα τοῦ Κυριακοῦ σώματος. Εἰ τοίνυν κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν μεῖζον ἐξομοιοῦται τοῖς Ἰουδαίοις κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς κρεῖττον, οὐκ ἄντικρυς ἰουδαΐζουσι; Πῶς οὖν οἱ τὰ τοιαῦτα τολμῶντες ἀναφανδὸν τῆς οἰκουμένης καὶ οἷον ἀνερυθριάστως καὶ γυμνῇ, ὁ δὴ φασί, κεφαλῇ, οὐχὶ καὶ οὗτοι, κατὰ τοὺς Γαλάτας εὐαγγελιζομένους τῆς πίστεως ἔκφυλα, τῷ ἀποστολικῷ ἀναθέματι ὑπεύθυνοι ἔσονται, ὅπου γε καὶ πλεῖον ἢ ἐκεῖνοι τούτοις τὸ τόλμημα καὶ περὶ αὐτὸ τῆς ἡμετέρας πίστεως κεφάλαιον; Ἀλλ' εἴπωσιν, ὡς οὐχὶ τὰ ἄζυμα κατὰ σκοπὸν ἰουδαϊκὸν προσφέρουσιν, ἀλλ' ὡς τὸ Κυριακὸν σῶμα; Ὀφθαλμοὺς ἔχειν λέγοντες οὐ βλέπουσι, καὶ νοῦν οὐ συνιοῦσι πρὸ ὀφθαλμῶν κειμένην ἀλήθειαν. Εἰ ὁ τυπικὸς καὶ σκιώδης νόμος ο προσῆγεν εἰς τύπον Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μηδὲν ἔχειν ἀτελὲς διεκελεύσατο, πῶς οὗτοι τολμῶσιν τὸ ἄναλον καὶ ἄζυμον καὶ κεκολοβωμένον καὶ ἀειδὲς ὡς τὸ τοῦ παντελείου ἀμνοῦ τῆς χάριτος σῶμα προσφέρειν τὸ ζωοπάροχον; Καίτοι οὐδὲ ἐν τῷ νόμῳ ταῦτα τὰ ἄζυμα δηλαδὴ τύπον ὅλως εἶχε Χριστοῦ, ἀλλ' ὅσον σώζειν μόνον μνήμην τινὰ αἰγυπτιακῆς ἐξόδου καὶ ἐρημικῶν καὶ ἐνοδίων κακώσεων· διὰ τοῦτο καὶ μετὰ πικρίδων παρὰ τὴν ἀρχὴν καὶ περιεζωσμένοι καὶ ὑποδεδεμένοι καὶ βακτηρεύοντες ταῦτ' ἤσθιον. Ἡμεῖς δὲ Χριστοῦ χάριτι σπέρμα χριστιανῶν ἐσμέν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε Αἰγυπτίων τυράννων. Εἰ δὲ τὸν Χριστὸν καὶ τὸ νομικὸν πάσχα φαγεῖν πρὸ τοῦ καινοῦ τούτου λέγουσιν, καὶ τοῦτο εἰ δοίημεν, ἐντεῦθεν οὐδὲν ὄφελος γενήσεται. Τὰ γὰρ τοῦ νομίμου πάσχα ἄζυμα τοῖς τοῦ ἀμνοῦ κρέασιν συνεσθίοντο καὶ αὐτίκα τούτοις συνεδειπνοῦντο, καὶ κατὰ τὴν τοῦ νόμου τήρησιν οὐδὲν εἰς τὸ ἑξῆς οὔτε τοῦ ἀμνοῦ οὔτε τῶν ἀζύμων

οὔτε μὴν τῶν πικρίδων ὑπελιμπάνετο. Τοῦ νομικοῦ γοῦν πάσχα βρωθέντος τῷ Κυρίῳ καὶ παραυτίκα καταργηθέντος, οὐχ ὑπελείφθη ἄζυμον κατὰ τὸν νόμον. Ἐξῆν δὲ λοιπὸν τῷ σωτῆρι ἀναπεσόντι τῷ προνομίῳ χρᾶσθαι τῆς ἡμέρας, ζυμίτην ἄρτον ἐσθίοντι, ἥτις ἦν ἡ πρὸ τῶν ἀζύμων κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν ἐπιστήθιον Ἰωάννην, ὅστις καὶ περὶ τῆς ἐπαύριον σαφῶς μαρτυρεῖ οὑτωσὶ λέγων· «Ἄγουσιν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρωΐα καὶ «αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα». Προέλαβε δὲ ὁ Κύριος τὸ ἴδιον πάθος, ἐν ᾧ καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων πάσχα συνέπιπτε καὶ ἡ σκιὰ τῇ ἀληθείᾳ συνέβαινεν, ὡς ἂν τῷ προλαβεῖν ὁμοῦ καὶ τὸ ἑαυτοῦ καὶ καινὸν πάσχα παραδοίη τοῖς μαθηταῖς, ἅμα δὲ καὶ ζυμίτου ἄρτου μὴ ἀπορήσαι πρὸς τοῦτο, ὁ πάντα πανσόφως οἰκονομῶν, ἵνα καὶ αὕτη ἡ περὶ αὐτοῦ προφητεία τότε πέρας ἔξῃ· «σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ». Τί οὖν Μελχισεδὲκ προσήνεγκεν; ἄρτον καὶ οἶνον. Τί δὲ Ἀαρών; ἀμνόν, ἄζυμα καὶ πικρίδας. Ὄντως οὐδὲν τῆς ἐν πνεύματι προφητείας ταύτης περὶ μεγίστου τούτου μυστηρίου καθαρώτερόν τε καὶ προσφυέστερον. Εἰ δὲ οὗτοι ἀντέχεσθαι τοῦ παλαιοῦ νόμου βούλονται, τὸν ἀμνὸν μᾶλλον προσφερέτωσαν, ὡς τύπον Χριστοῦ ἐν ταῖς σκιαῖς περισώσαντα, καὶ ζωοθυτήτωσαν, ἵνα καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προφήτου ἐξελεγχθήσωνται φάσκοντος οὕτω· «θυσίαν καὶ προσφορὰν νομικὴν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι». Εἰ δ' οὐ τοῦτον καίτοι οἰκείως ἔχοντα τῷ Χριστῷ, πῶς ἐκεῖνα, τὰ ἄζυμα δηλαδή, τὰ παλαιὰ καὶ κολοβὰ καὶ διὰ μόνην ἔμφασιν ἐνοδίου καὶ ἐρημικῆς κακύνσεως, οὕτω τοῦ ἀποστόλου διαῤῥήδην βοῶντος· «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά»; Ἀκουέτωσαν· πῶς καινὰ τὰ πάντα; Καὶ εἰ τὰ πάντα κεκαίνωται, πῶς τὸ κεφάλαιον τῆς ἡμετέρας πίστεως τὸ κυριακὸν σῶμα, ἐν ᾧ σημειούμενοι διαστελλόμεθα καὶ Ἰουδαίων καὶ πάντων ἐθνῶν ἑτεροδόξων, οὐ παντάπασιν διαλλάττειν ἐμέλησε τῷ Κυρίῳ, ὅπουγε καὶ ὑπὲρ ἄλλο τι πλέον καινὸν τοῦτο εἶναι καὶ καινὴν διαθήκην αὐτὸς ὁ Κύριος ἐπωνόμασεν; εἰ δὲ καινήν, πῶς οὐ διήλλακται τῶν παλαιῶν ἑορτῶν καὶ ἐθίμων; Οὕτως, εἰ μή προφανῶς ὁμολογοῦσιν ἰουδαΐζειν, ἑτέρῳ κρημνῷ περιπεσοῦνται πρὸς θάνατον, ὑπὲρ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον τὴν Ἀπολλιναρίου παράδοσιν αἱρετισάμενοι.

V. Κελεύεις, βασιλεῦ ἅγιε, πλειόνως αὐτοὺς ἰδεῖν τῆς θείας ὁδοῦ ἐξοστρακισθέντας; Ὁ υἱὸς καὶ δεσπότης παῤῥησίᾳ τῷ κόσμῳ ταῦτα λαλεῖ· «ἐγώ εἰμι ἡ θύρα, ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια, ἡ ζωή. Δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται· ὁ δὲ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, οὗτος κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστής». Καὶ πάλιν· «τὰ πρόβατα ἐμὰ

τῆς φωνῆς μου ἀκούει, καὶ ἀλλοτρίῳ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, οὐ γὰρ οἴδασιν τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν... Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».—Οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ· «πιστὸς Κύριος ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις αὐτοῦ· πισταὶ δὲ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, ἐστηριγμέναι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, πεποιημέναι ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι». Καὶ ὁ ἀπόστολος· «θεμέλιον τέθηκα ὑμῖν· ἕτερον θέσθαι παρὰ τὸν κείμενον οὐκ ἔστι», κἀκεῖνο ἐν ὑποδείγματι ἀνθρωπίνῳ περὶ τῶν τοῦ Κυρίου λόγων διαβεβαιούμενος· «ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται». Ἄκουσον, βασιλεῦ ἅγιε, ἃ χαίροις ἀκούων, καὶ κρῖνον κρίσιν εὐθυδίκαιον ἀναμεταξὺ τῶν Θεοῦ θεσμῶν καὶ αὐτῶν· τιμὴ γὰρ βασιλέως κρίσιν ἀγαπᾶν, καὶ μάλιστα οὕτω πανευσεβοῦς. Ὁ γοῦν τολμῶν ἐπιδιατάσσεσθαι τοῖς κεκυρωμένοις καὶ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων καὶ ἐπεισάγειν τι τῶν μὴ γεγραμμένων, οὗτος χριστιανός ἐστιν; Οὐχὶ φανερὰ αὐτοῦ ἔκπτωσις πίστεως; Πῶς οὗτος χριστιανός, ὁ μὴ τῷ Χριστῷ ἀκολουθεῖν κατ' ἴχνος ἀρκούμενος, ἀλλ' ἀντιπροσωπεῖν ἐθέλων καὶ ἀντιβαίνειν; Καίτοι οὐδὲ ὁ μέγας Μωσῆς, ὃς τύπος ἦν τοῦ Χριστοῦ ἐν πολλοῖς, πλέον τούτου ἐζήτει, ἀλλ' εἰπὼν «γνωστῶς ἴδω σε» καὶ τὰ ὀπίσθια ἔστερξε καὶ ἐπιπροσθούσης πέτρας ἐδέησεν. Ἀλλ' οὗτοι καὶ προποδίζειν τολμῶσιν, διό καὶ πρὸς αὐτοὺς ἄντικρυς φησί· «οὐ μὴ γὰρ ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ποτὲ οἱ ἀντιβαίνειν μοι ἐπειγόμενοι». Προδιορθούμενος δὲ καὶ τοῖς ἑξῆς τὸ μέγα τοῦτο πάθος ὁ μέγας Μωσῆς εἴρηκε· «ἐν τοῖς παρὰ Θεοῦ δοθεῖσιν οὐκ ἔστιν προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν». Οὕτως οἶδεν ἐκεῖνος ὀπισθίως βαίνων καὶ μετ' ἴχνια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸν φόβον τοῦτον καὶ τὴν εὐπείθειαν ἀφοσιοῦν Θεῷ καθυπογραφόμενος. Αλλ' ἔστιν ἐκ τοῦ κανόνος ἰδεῖν, τὴν ἐναντίαν ὅπως ἐτράπησαν, καὶ ὃ φασὶ τὴν ἐκ διαμέτρου πρὸς αὐτοὺς μικρόν τι τὸν λόγον ἡμῶν τρέψασθαι. «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, εἰ μὴ ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρός», ὡς αὐτὸς οὗτος διασαφεῖ. Οὗτος ὁ ἀσφαλὴς τῶν φρικτῶν θεολόγος καὶ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ συμφυοῦς καὶ συναριθμίου αὐτῷ εἴρηκεν οὕτως εἰπών· «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται». Πρόσσχες τῷ ῥήματι, λατῖνε. Ἐν τῷ φωτὶ τὸ φῶς ὀπτάνεται, Δαβὶδ μαρτυρεῖ. Ἐν τῇ ἀκτῖνι τῷ υἱῷ τὸ φῶς τὸ πνεῦμα πόθεν ἐκπορεύεται, κατοπτεύσωμεν. Δὶς λέγει ὁ υἱὸς «τὸ παρὰ τοῦ Πατρὸς» περὶ τοῦ πνεύματος, διαβεβαιῶν τὸν αἴτιον αὐτοῦ καὶ τοῦ ὁμοφυοῦς πνεύματος. Τὸ δὲ σὸν παρεμβόλιμον καὶ νόθον δόγμα ποῦ, τὸ «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ»; Ἀλλ' ἀποκριθήσῃ εἰς παράστασιν τῆς ὁμοουσιότητος τοῦτο προστιθέναι, ἔνθα δὴ καὶ προστίθης; Καὶ οὐκ ἀρκεῖ

τοῦ Κυρίου ἡ θεολογία δεῖξαι τὴν ὁμοουσιότητα ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ὁμοφυοῦς καὶ συναριθμίου πνεύματος, ὅτι καὶ ἀμφότεροι τῆς αὐτῆς πηγαίας θεότητος καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρός, ὁ μὲν γεννητῶς, τὸ δὲ ἐκπορευτῶς; Ταύτῃ καὶ οἱ θεοφόροι πατέρες ῥητῶς χρησάμενοι ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως ἀπαραλλάκτως ἐχρήσαντο. Σὺ δὲ καὶ τῶν πατέρων καὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ πλέον τι ἰδεῖν καὶ μυηθῆναι ἐφρόνησας. Οὕτως ἐξ ἀπονοίας καὶ τῷ μὴ πειθαρχεῖν τῷ Χριστῷ θεσπίζοντι ἄνω καὶ κάτω τίθης τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ δόγματα· καὶ νῦν μὲν τὴν κάτω καὶ περὶ ἡμᾶς δεσποτικὴν οἰκονομίαν, νῦν δὲ τὴν ἀνωτάτω καὶ θεαρχικὴν θεολογίαν ταῖς μειώσεσίν τε καὶ προσθήκαις καταρρυπαίνων τὴν πίστιν συγχέεις, μᾶλλον δέ τινα καινὴν πίστιν εἰσάγεις καὶ ἕτερον εὐαγγέλιον, ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον εἰπεῖν, εἰ μή τοι ὁ ταράσσων εἴη διὰ σοῦ τὴν πίστιν διάβολος. Ἆρ' οὐχὶ προφανῶς γὰρ τοῦτο τὸ δόγμα τοῦ σατανᾶ, διαρχίαν ἄθεον παρεισάγον καὶ τὸ πνεῦμα ὑποβιβάζον, μᾶλλον δὲ μηδὲ τοῦ μονογενοῦς φειδόμενον καὶ ᾧ δοκεῖ χαρίζεσθαι ἐχθρωδῶς προσφυόμενον; Εἰ γὰρ ἡ τοῦ πατρὸς μὲν γονιμότης διττὴ κατά τε γέννησιν καὶ προβολήν, αὕτη δὲ, ὡς φής, μὴ ἰδίωμα τοῦ πατρὸς ὑποστάσεως, ἀλλὰ φύσεως, πῶς τῷ υἱῷ μὲν ἐξ ἡμισείας ἔσται, τῷ πνεύματι δὲ οὐδ' ὅλως; εἴπερ ὅσα τῆς φύσεως κοινὰ καὶ τῶν τριῶν ἀπαραλλάκτως θεαρχικῶν ὑποστάσεων, καὶ υἱῷ καὶ πνεύματι μείωσις τῶν ἐπικοίνων ἐσεῖται. Οὕτως οὐδὲν τοῦ θεολογικοῦ ἐκείνου ῥητοῦ ἐνταῦθα ἡμῖν προσφυέστερον, ὡς εἴ τι ἄν τις τῶν τριῶν κάτω θῇ, τὸ πᾶν καθαιρεῖ, μήτε τὸν πατέρα τιμῶν τῷ ἀτιμάζειν τὰ ἐξ αὐτοῦ διὰ τῶν ἀνίσων βαθμῶν τῆς θεότητος. Καὶ σὺ μὲν οἶδα ὅτι οὐδ' ἐπιστρέφῃ τῶν λεγομένων, ζητῶν γὰρ τὴν ἰδίαν παραπληξίαν ἱστᾶν· οὐ γὰρ ἂν εἶπω δικαιοσύνην· τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ' ὑποτάσσῃ· ἡμεῖς δὲ διὰ ταῦτα καὶ ὡς αἱρετικὸν προφανῶς θεωροῦμέν σε, ὅτι μηδὲ τὸ σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἔχεις ἀπαραποίητον. Καθάπαξ δὲ ἀπεφήνατο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, τῶν ἐπταρίθμων στύλων τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας, ὃ ἔθετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους, προφήτας, διδασκάλους πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, σύμβολον αὐτὸ εἶναι παντὸς ὀρθοδοξοῦντος χριστιανοῦ. Σὺ δὲ οὐ τοῦτο τοῖς σοῖς ἐπισφαλέσι διευθετισμοῖς καὶ ἐπιδιορθώσεσιν ἀπαρεγχείρητον εἴασας.

VI. Εἴπερ, δέσποτα ἡμῶν ἅγιε, τὰς αὐτῶν παραποιήσεις πάσας τὰς τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ θείων παραδόσεων καὶ θεσμῶν ἀπαριθμήσομεν, ἐπὶ πολὺ τὸν λόγον ἐκτενοῦμεν καὶ τὰς βασιλικὰς καὶ θείας ἀκοὰς ἀποκναίσομεν. Ἀλλ' ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἐῶμεν τὰς ἐπιλοίπους παρὰ πολλῶν τῶν κατ' αὐτῶν γραψάντων τῶν ἐν εὐσεβεῖ καὶ ὁσίᾳ τῇ λήξει γεγονότων ἁγιωτάτων πατριαρχῶν τε

καὶ ἀρχιερέων ἡμῶν καὶ βασανισθείσας καὶ στηλογραφηθείσας, ἐκεῖνο δὲ συνελόντες λέγομεν. Οὗτοι, δέσποτα ἅγιε, τὰ κυριώτερα τῆς πίστεως οὐκ ἀπαράτρωτα εἶασαν οὐδ' ἀμώμητα· διὰ τοῦτο μὴ ὅτι καὶ ἀποκόπτονται τοῖς πανταχόθεν Ἰησοῦ τε καὶ καλοῦ ὡραιομόρφου σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ σατανᾷ παραδίδονται. Καὶ φησὶ ὁ ἀπόστολος, ἐπισφραγίζων πᾶσαν τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν διδασκαλίαν καὶ οὐ τόσον σχεδὸν πρὸς τοὺς ἐν ἐνὶ τότε ἑτεροδιδασκαλοῦντας Γαλάτας, ὅσον εἰς τοὺς ἀρτίως μυριοετεροδιδασκαλοῦντας Ἰταλοὺς καὶ πᾶσαν μικροῦ δεῖν παράδοσιν εὐαγγελικήν, ἀποστολικήν, κανονικὴν καὶ πατρικὴν ἀνατρέποντας· «Εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ὃ παρελάβετε, κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ἀνάθεμα». Ἀλλὰ καὶ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος, ἡ ἐν τῷ Τρούλλῳ, τὰς πρὸ αὐτῆς πνεύματι θείῳ ἐξασφαλίζουσα, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν αὐτῆς θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τάδε φησί· «Εἰ δέ τις τῶν ἁπάντων μὴ τὰ προειρημένα τῆς εὐσεβείας δόγματα κρατεῖ καὶ ἀσπάζεται καὶ οὕτω δοξάζει τε καὶ κηρύττει, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἰέναι τούτων ἐπιχειρεῖ, ἔστω ἀνάθεμα, κατὰ τὸν ἤδη ἐκτεθέντα ὅρον ὑπὸ τῶν προδηλωθέντων καὶ μακαρίων πατέρων, καὶ τοῦ χριστιανικοῦ καταλόγου ὡς ἀλλότριος ἐξωθείσθω καὶ ἐκπιπτέτω. Ἡμεῖς γὰρ οὔτε μὴν ὑφαιρεῖν κατὰ τὰ προορισθέντα παντελῶς διεγνώκαμεν ἢ καθ' ὅν τινα οὖν δεδυνήμεθα λόγον». Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κανών. Ἐνθεωρεῖται δὲ καὶ τοῦτο σαφῶς, ὡς τὸ ἐξ ἐναντίας ἰέναι τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων τοῖς πατράσιν ἔδοξεν εἶναι οὐκ ἄλλο ἢ τὸ προστιθέναι τούτοις καὶ ὑφαιρεῖν. Πῶς γοῦν ἐρεῖ τις τοὺς ταῦτα τολμῶντας καὶ ἐπ' ἐκκλησίας κυροῦντας, καὶ δημοσίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ταῖς ἁπανταχοῦ αὐτῶν πόλεσι διατόρῳ γλώττῃ διδάσκοντας μὴ τῷ αὐτῷ ἀναθέματι ὑποκεῖσθαι τῷ κανονικῷ; Εἰ δὲ χρὴ διὰ βραχέως καὶ ἐξ ἑτέρων θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τὰ αὐτὰ κατὰ τὸ ἡμῖν ἐγχωροῦν τηρῆσαι, φησὶ καὶ ἡ τῆς ἑνώσεως θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος, ὑστάτη μὲν πασῶν οὖσα καὶ τὰς πρὸ αὐτῆς πνεύματι θείῳ ἐπικυροῦσα, ἑπομένη κἀν τούτῳ ταῖς προηγησαμέναις· «ἅπαντα τὰ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν καὶ ὑποτύπωσιν τῶν ἁγίων καὶ ἀοιδίμων πατέρων καὶ νομοθετηθέντα καὶ πραχθέντα καὶ μετὰ τοῦτο πραχθησόμενα ἀνάθεμα. καὶ ὅτι τοῖς ἐν καταφρονήσει τιθεμένοις τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας τῶν ἁγίων ἡμῶν πατέρων, οἳ καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὑπερείδουσι καὶ ὅλην τὴν χριστιανικὴν πολιτείαν κοσμοῦντες πρὸς θείαν ὁδηγοῦσιν εὐλάβειαν, ἀνάθεμα». Καὶ πῶς ἄν, εἰ πάντας τοὺς κατὰ τούτων ἄντικρυς ἀποφαινομένους θείους κανόνας ἐκθεῖναι θελήσομεν, τὴν ὁρμὴν τοῦ λόγου κατασχεῖν δυνησόμεθα; Εἰ γὰρ πρὸς ἓν ἕκαστον τῶν παρὰ τοὺς θείους θεσμοὺς αὐτοῖς τελουμένων ἀντιπαραθῶμεν θείους καὶ

ἱεροὺς κανόνας, οἳ καὶ καθαιροῦσιν καὶ ἀφορίζουσιν, [ἔστιν οἷς] καὶ ἀναθεματίζουσιν αὐτοὺς διὰ τὴν τῶν θείων παραδόσεων ἀθέτησιν, καὶ πέρα τοῦ μέτρου χεθῆναι ὁ ἰδιώτης ἡμῶν καὶ ἄγροικος λόγος οὗτος ἐκβιασθήσεται. Ἐμπεριέχεται δὲ καὶ ἐν τῷ πέντε καὶ δεκάτῳ κανόνι τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἐπονομασθείσης, ὅτι οὐ μόνον ἀνευθύνους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινετέους τοὺς ἀποσχίζοντας ἑαυτοὺς καὶ πρὸ συνοδικῆς καταδίκης ἀπὸ τῶν δημοσίᾳ διδασκόντων αἱρετικὰ διδάγματα καὶ ὄντων προφανῶς αἱρετικῶν· οὐ γὰρ ἀπέσχισαν ἑαυτοὺς ἀπὸ ἐπισκόπων, ἀλλ' ἀπὸ ψευδεπισκόπων καὶ ψευδοδιδασκάλων· καὶ τὸ παρὰ τούτων γεγονὸς ἐπαίνου ἄξιον καὶ προσῆκον ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς, καὶ ὡς οὐ σχίσμα τοῦτο ἐκκλησίας, ἀλλὰ μᾶλλον μερισμῶν ἀπαλλαγὴ καὶ τῆς ἀληθείας ἐπικράτησις. Πῶς γοῦν θεμιτὸν καὶ θεάρεστον ἑνωθῆναι τοῖς τοιούτοις ἡμᾶς, ὧν δικαίως καὶ κανονικῶς ἐξεκόπημεν, ἀμεταβλήτως ἔχουσιν τῶν αἱρέσεων; Εἰ τοῦτο καταδεξόμεθα, τὸ ὀρθόδοξον ἐν ἑνὶ τὸ πᾶν ἀνατρέπομεν, καὶ ἐν ὅσοις οἱ ἀναξίως δεχόμενοι ἀνατρέπουσιν. Λέγουσι γὰρ οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες· «Εἴ τις ἀκοινωνήτῳ κἂν ἐν οἴκῳ συνέυξηται, ἀφοριζέσθω». Καὶ ἀλλαχοῦ· «Ὁ ἀκοινωνήτοις κοινωνῶν ἀκοινώνητος ἔσται, ὁ συγχέων τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας». Καὶ πάλιν· «Ὁ αἱρετικὸν δεχόμενος τοῖς αὐτοῦ ἐγκλήμασιν ὑπόκειται». Ἐν ὅσοις γοῦν οὗτοι ἐγκαλούμενοι ὑπὸ εὐθύνας εἰσί, τοῖς αὐτοῖς ἅπασι καὶ ἡμεῖς, εἰ καταδεξοίμεθα, παρὰ τῶν θείων κανόνων τῶν ἐν πνεύματι ἀποφαινομένων ὑπόδικοι γινόμεθα. Οὐκ ἔστι τοῦτο θεμιτόν, οὐκ ἔστιν.

VII. Ἀλλ' οὐδὲ μνημονεύσομεν; Καὶ τοῦτο πεῖρα τοῦ πονηροῦ, ὃς σκότος ὢν τὸ φῶς ὑποκρίνεται, ὡς νῦν γε τὴν ἕνωσιν προβαλλόμενος τὴν μετ' αὐτῶν ἀπώλειαν τοῦ παντὸς σώματος τῆς ἐκκλησίας δολιεύσηται, καὶ φανερῶς μὴ πείθειν ἔχων πρὸς τοῦτο ἀδήλως ἐπιχειρεῖ, ἵνα ἐν ἑνὶ τρόπῳ ἀνοίξῃ θύραν καὶ κορυφώσῃ κακίαν. Εἰ γὰρ λέγοιεν ἐθέλειν ἑνωθῆναι, καὶ μεταβληθήτωσαν καὶ οὕτως ἑνούσθωσαν· εἰ δὲ μετὰ τῆς κακίας αὐτῶν τοῦτο βούλονται, οὐ δυνήσονται, καὶ εἰ μέχρι τῶν ψιλῶν ὀνομάτων καταλήγουσι. Καὶ τί δὲ κοινὸν κοινωνία καὶ ὀνόματος μνήμη; Καὶ πάνυ μὲν οὖν, ὡς τοῦτο δείξομεν. Νῦν δὲ ὦ τοῦ κέρδους, εἰ κακῶς ἐπιτεύξονται· ἔξουσι γὰρ ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀδιόρθωτον, ὡς λαβόντες ὃ θέλουσιν. Οὐ γὰρ περὶ εὐσεβείας αὐτοῖς αἱ λογομαχίαι καὶ συζητήσεις, ὡς φαίνεται· εἰ γὰρ ἂν ἤθελον, τί ἦν τὸ προσιστάμενον, κοινῆς οὔσης καὶ ἀμίσθου καὶ ἀμόχθου καὶ ὁμοτίμου δούλοις, δεσπόταις, πένησιν, πλουσίοις, εὐγενεστέροις, ἀγενεστέροις, ὄφλουσιν, οὐκ ὄφλουσιν, ὡς ἀέρος πνεῦσις καὶ φωτὸς χύσις, καὶ ὡρῶν ἀλλαγαὶ καὶ κτίσεως θέα, τοῦ μεγάλου καὶ κοινοῦ πᾶσιν ἡμῖν ἐντρυφήματος καὶ

ἰσομοιρία πίστεως κατὰ τὸν μέγαν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον, κἂν αὐτοὶ μετὰ τῶν λοιπῶν μεγάλων πατέρων ἡμῶν Βασιλείου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦτον παρ' οὐδὲν τίθενται, ὧν τὸ κλέος τῶν λόγων καὶ ἡ τοῦ πνεύματος δύναμις πᾶσαν τὴν γῆν περιέλαβε. Ἀλλὰ γὰρ ἄκουσον, ἅγιε δέσποτα, τὴν ὑπόσχεσιν ἐκ τῶν τοῦ παναγιόυ πνεύματος λόγων, ὧν οὐδεμία κεραία διαπεσεῖν δύναται. Ὁ μέγας τοῦ Κυρίου ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης θεολόγος λέγει· «εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ, χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε, καὶ εἰς οἰκίαν μὴ λαμβάνετε· ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ χαίρειν, κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς». Εἰ δὲ ἁπλῶς ἐν ὁδῷ χαίρειν αὐτῷ κωλυόμεθα λέγειν, εἰ τὸ εἰσάγειν εἰς οἰκίαν κοινὴν ἐργόμεθα, πῶς οὐκ ἐν οἰκίᾳ, ἀλλ' ἐν ναῷ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀδύτοις ἐπὶ τῆς μυστικῆς καὶ φρικτῆς τραπέζης τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀθύτως σφαγιαζομένου, τὸ μὲν ὡς Θεοῦ, τὸ δὲ ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου, ἵνα ἡμᾶς ἐξιλάσηται τῷ πατρὶ καὶ ἑαυτῷ καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος καθαρίσῃ ὁ ἀναμάρτητος, ποῖος ᾅδης ἐρεύξεται τὸ μνημόσυνον τοῦ παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκοπέντος ἀξίως, ὡς κατὰ Θεοῦ καὶ τῶν θείων τραχηλιάσαντος, καὶ διὰ τοῦτο ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ γενήσεται; Εἰ γὰρ τὸ ἁπλῶς χαίρειν εἰπεῖν κοινωνίαν δίδωσιν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, πόσῳ ἡ διάτορος αὐτοῦ μνημοσύνη, καὶ ταῦτα αὐτῶν θείων μυστηρίων φρικτῶς προκειμένων; Εἰ δὲ ὁ προκείμενος αὐτός ἐστιν ἡ αὐτοαλήθεια, πῶς ἂν τὸ μέγα ψεῦδος τοῦτο δέχηται, εἰκάζειν εἰκός, τὸ συντάττειν αὐτὸν ὡς ὀρθοδόξων πατριάρχην μετὰ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων πατριαρχῶν; Ἐν καιρῷ φρικτῶν μυστηρίων σκηνικῶς παίξομεν καὶ τὸ μὴ ὂν ὡς ὂν ὑποκρινώμεθα; Καὶ πῶς ταῦτα ἀνέξεται ὀρθόδοξος ψυχή, καὶ οὐκ ἀποστήσεται τῆς κοινωνίας τῶν μνημονευσάντων αὐτίκα καὶ ὡς καπηλεύσαντας τὰ θεῖα τούτους ἡγήσεται; Ἄνωθεν γὰρ ἡ τοῦ Θεοῦ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τὴν ἐπὶ τῶν ἀδύτων ἀναφορὰν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχιερέως συγκοινωνίαν τελείαν ἐδέξατο· τοῦτο γέγραπται γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς θείας λειτουργίας, ὅτι ἀναφέρει ὁ ἱερουργῶν τὸ τοῦ ἀρχιερέως ὄνομα, δεικνύων καὶ τὴν πρὸς τὸ ὑπερέχον ὑποταγὴν καὶ ὅτι κοινωνός ἐστιν αὐτοῦ καὶ πίστεως καὶ τῶν θείων μυστηρίων διάδοχος. Καὶ ὁ μέγας πατὴρ ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴς Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ταῦτα λέγει πρός τινα διὰ τῆς τιμίας αὐτοῦ ἐπιστολῆς· «Ἔφης δέ μοι, ὅτι δέδιας εἰπεῖν τῷ πρεσβυτέρῳ σου μὴ ἀναφέρειν τὸν αἱρεσίαρχην· καί τι περὶ τούτου εἰπεῖν σοι τὸ παρὸν οὐ καταθαρρῶ, πλὴν ὅτι μολυσμὸν ἔχει ἡ κοινωνία ἐκ μόνου τοῦ ἀναφέρειν αὐτόν, κἂν ὀρθόδοξος εἴη ὁ ἀναφέρων». Ταῦτα καὶ ὁ πατήρ, πρὸ δὲ τούτου καὶ ὁ Θεὸς τοῦτο ἐσήμανεν οὕτως εἰπών· «ἱερεῖς ἠθέτουν νόμον μου καὶ ἐβεβήλουν

τὰ ἅγιά μου». Πῶς; «ὅτι βεβήλοις καὶ ὁσίοις οὐ διέστελλον, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά». Τί τούτων φωτινώτερον καὶ ἀληθέστερον;

VIII. Ἀλλ' ὡς οἰκονομίαν τοῦτο ποιήσωμεν; Καὶ πῶς δεχθήσεται οἰκονομία, τὰ θεῖα βεβηλοῦσα κατὰ τὸν Θεοῦ εἰρημένον λόγον καὶ ἐκ τῶν θείων ἀπωθοῦσα τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς υἱοθεσίας τοὺς πιστοὺς ἀμετόχους ποιοῦσα; Καὶ τί ἂν εἴη ταύτης τῆς οἰκονομίας ζημιωδέστερον; Αὕτη κοινωνία αὐτῶν ἐστι πρόδηλος καὶ ἐν ἑνὶ τοῦ παντὸς ὀρθοῦ ἔκπτωσις καὶ ἀνατροπή· «ὁ γὰρ αἱρετικὸν δεχόμενος τοῖς αὐτοῦ ὑπόκειται ἐγκλήμασιν» καὶ· «ὁ ἀκοινωνήτοις κοινωνῶν ἀκοινώνητός ἐστιν, ὡς συγχέων τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας», καθὰ δὴ καὶ οὗτοι οἱ γενναῖοι τῇ ἀπειθείᾳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἀρμενίοις καὶ Ἰακωβίταις καὶ Νεστοριανοῖς καὶ μονοθελήταις καί, ἁπλῶς εἰπεῖν, πᾶσιν αἱρετικοῖς συγκοινωνοῦσι καὶ διὰ τοῦτο μόνον, εἰ μὴ διά τι ἄλλο, ἀσυγχώρητοι ὁμολογουμένως καὶ ἀκοινώνητοί εἰσι καὶ πᾶσι ὑπόδικοι τῶν ἐκείνων θεοστυγέσι αἱρέσεσιν. Εἰκὸς δὲ καὶ ἐντεῦθεν, ἐκ τοῦ μὴ διαστέλλεσθαι τῶν αἱρετικῶν δηλαδὴ κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνωθεν νόμον, πάσης... ἀνάπλεω ἐγένοντο, καὶ οὐκ ἄλλοθεν.

IX. Τὸ δὲ καὶ πρωτεῖον δοῦναι τῷ αἱρετίζοντι κατὰ πάσης τῆς τοῦ Χριστοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ὀρθῶς ἔχει; Τοῦτο τελεία παραδοχή ἐστιν, καὶ οὐκ οἰκονομία. Οὗτος δὲ τῆς ἐσχάτης οὐκ ἔστιν ἄξιος νῦν. Λέγει γὰρ ὁ μέγας πατὴρ ἡμῶν Γρηγόριος ὁ Θεολόγος περὶ τῶν μετανοούντων τὸν θεῖον λόγον κινῶν· «εἰ μὲν οὐ μεταγνόντας οὐδὲ ἐγὼ δέχομαι ἢ μὴ καμπτομένους ἢ μὴ ἀξίως μηδὲ ἀντισηκοῦντας τῷ κακῷ τὴν διόρθωσιν· καὶ ὅταν δέξωμαι, τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς ἀπονέμω χώραν». Ποῦ ἐν αὐτῷ*) καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ ἡ διόρθωσις; Ποῦ ἡ ἀντισήκωσις τοῦ καλοῦ; Λοιπὸν οὐδὲ τῆς ἐσχάτης εἰσὶν ἄξιοι. Πῶς οὖν καὶ πρωτεύουσιν καὶ κατὰ τίνος τὸ κράτος ἔξουσι τῶν θείων ἐκκλησιῶν; Φεῦ. Ἆρα καὶ οὐ πεταύροις ᾄδου πελάσουσιν οἱ τυφλοῖς ὁδηγοῖς χρησόμενοι, κατὰ τὴν τοῦ ἀψευδοῦς στόματος διδασκαλίαν; Καὶ εἰ τὸ φῶς σκότος, τὸ ἐξῆς δῆλον. «Φιλεῖ δέ», καὶ τοῦτο κατὰ τὸν θεολόγον εἰπεῖν μέγαν Γρηγόριον, «τῷ ἄρχοντι ἐξομοιοῦσθαι πᾶν τὸ ἀρχόμενον». Ἐκ ποίων δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν καὶ ἀνακρινοῦσιν αὐτός τε καὶ τὸ ἀρχιερατικὸν αὐτοῦ τοὺς ἐκκλήτους οἱ τοὺς θείους κανόνας παντάπασιν τῶν ἁγίων συνόδων ἐκβάλλοντες καὶ μηδὲ ὀσμὴν ἢ ἴχνος πνευματικῆς διαγωγῆς ἔχοντες, ἀλλὰ αἱρετίζοντες ἐν πολλοῖς; Ἀληθῶς συγχύσεως τὴν ἐκκλησίαν

*) Въ бѣловомъ спискѣ преосвящ. Порфиріемъ надъ этимъ словомъ означено: Πάπα. — Ред.

πληρώσουσιν καὶ σκανδάλων, οὐδὲ γὰρ μιχθήσονται τὰ ἄμικτα, οὐδὲ συγκλωθήσονται τὰ ἀσύγκλωστα. Τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας ἐσεῖται; ἢ τίς κοινωνία φωτὶ καὶ σκότει, καὶ ὀρθοδόξοις καὶ αἱρετίζουσι, κατὰ τὰ θεῖα λόγια ὧν μᾶλλον καὶ ὁλοτελῶς διαστέλλεσθαι ὁριζόμεθα; Καὶ ἄνωθεν καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐνετείλατο εἰπών· «καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐκ μέσου ὑμῶν» καὶ ἐν ἑτέροις οὐ μετρητοῖς. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἐν τῇ καινῇ ἐκεῖνο τὸ «ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτόν» καὶ τὰ ἑξῆς περὶ τῶν σκανδαλιζόντων μελῶν τίσιν ἄλλοις ἢ τοῖς τοιούτοις πλέον ἁρμόζει; Καὶ Παῦλος δὲ ὁ μέγας διὰ τοῦ αὐτοῦ, κυρίου τοῦ καὶ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος τὰ ὅμοια τρανοῖ λέγων· «αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἁμαρτάνει, ὢν αὐτοκατάκριτος». Καὶ πάλιν· «στέλλεσθε ἀπὸ παντὸς ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρελάβοσαν παρ' ἡμῶν», καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τοῖς τοιούτοις μηδὲ συνεσθίειν ὅλως παραγγέλλει. Συνῳδὰ δὲ καὶ ὁ θεόφορος καὶ μέγας πατὴρ ἡμῶν Ἰγνάτιος ἐπιστέλλει προφυλάττων ἡμᾶς ἀπὸ τῶν θηρίων ἀνθρωπομόρφων αἱρετικῶν, οὓς οὐ μόνον οὐ δεῖ ἡμᾶς παραδέχεσθαι, ἀλλά, εἰ δυνατόν, μὴ συναντᾶν. Οἷς δὲ συνεσθίειν οὐχ ὁριζόμεθα, οἷς τὸ χαίρειν εἰπεῖν διὰ τὸ παντάπασιν ἀμιγές, ὧν τὸ συνάντημα, εἰ δυνατόν, φύγωμεν, πῶς πρώτους εἶναι καὶ ἀνακριτὰς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν ὅλως δικαιώσωμεν καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ὡς ὀρθόδοξον ἐπ' ἐκκλησίας καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς μυστικῆς τραπέζης σαλπίσωμεν, ἵνα μηδὲ ταύτην ἀφῶμεν ἀβέβηλον τοῦ ἁγιάζειν ἡμᾶς;

X. Μηδαμῶς τοῦτο παραχωρήσῃς διὰ τὴν ἁγίαν ψυχήν σου, μηδαμῶς, βασιλεῦ ἅγιε καὶ θεόδμητε αὐτοκράτωρ καὶ ἐν ταὐτῷ χριστοπροθεινώτατε καὶ φιλοχριστότατε· ἀλλὰ μένε, ὡς μένεις Χριστοῦ τῇ χάριτι, οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνων ἔμαθες. Τὴν καλὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου ἀποστόλου διδασκαλίαν τὰς βεβήλους κενοφωνίας τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἣν τινες ἐπαγγελλόμενοι περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν, ἵνα διὰ σοῦ, μετὰ σοῦ καὶ τῶν σῶν πανσικὶ τῶν θεοδοξάστων καὶ ἡμεῖς, ἅπαν τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα, ὀρθοδοξοτάτως καὶ ὡς Θεῷ φίλον τηρηθείημεν εἰς ἡμέραν ἐπιφανείας Κυρίου καὶ ἄμεμπτοι σὺν ὑμῖν καὶ αὐτοὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας κληρονόμοι γενώμεθα αἰωνίως. Πιστὸς ὁ Θεὸς ὁ καλῶν ἡμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρήσωμεν, χάριτι τοῦ Χριστοῦ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Ἀμήν.

Сія статья выписана изъ аѳоноиверскаго малаго Паноѳéкта (сборника).

№ 6.

— Сводъ сказаній объ уніи на Аѳонѣ, явившейся въ царствованіе Михаила Палеолога, извлеченныхъ изъ разныхъ рукописей, кои читалъ я на Аѳонѣ и Синаѣ.

— а) Изъ аѳонолаврской рукописи 1708 года, написанной, какъ замѣчено на заглавномъ листѣ ея, попеченіемъ и иждивеніемъ Николая Маврокордата, великаго логоѳета Великой церкви Христовой и главнаго драгомана Оттоманской Порты: «*Слово Паламы о молитвѣ*». Въ началѣ этого слова Палама упомянулъ о нѣкоемъ Никифорѣ, родившемся въ Италіи, что онъ отринулъ латинское вѣроученіе и принялъ православіе, но за то отправленъ были съ Аѳона въ ссылку латиномудрствовавшимъ царемъ Михаиломъ Палеологомъ.

— б) Изъ рукописи Синайскаго монастыря, написанной на бумагѣ (in 4⁰ minori) въ концѣ 16-го вѣка (ранѣе 1612 года) и содержащей, между прочимъ, ἅπαντα τὰ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει γενόμενα.

Διήγησις περὶ τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν καὶ ὁμολογητῶν τῶν ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθω μαρτυρησάντων κελεύσει τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων Μιχαὴλ Παλαιολόγου.

.....Ἡ ἑβδόμη σύνοδος ἠθέλησεν καὶ τοὺς Λατίνους καθυποβαλεῖν τῷ ἀναθέματι, ὡς αἱρετικοὺς διὰ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ παναγίου πνεύματος καὶ σαββατίζειν μνείαν ποιοῦντάς τινος Σαβατίου τοῦ σφῶν αἱρεσιάρχου· ἀλλ' οὐκ ἐποίησαν οἱ τῆς συνόδου διὰ τὸ ὑπάρχειν αὐτοὺς πλείστους, μή πως ἐκστρατεύωσιν κατὰ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων καὶ λεηλατήσωσιν αὐτὴν καὶ τὴν βασιλείαν αἱροῦσιν. Εἰς τοῦτο γὰρ οὐκ ἠδυνήθησαν ὅροις καὶ ἀναθέματι καθυποβαλεῖν αὐτούς, ἀλλ' ἔμειναν πάλιν οὕτως μέχρι καὶ Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων, τοῦ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρον διέποντος καὶ ὁρῶντος αὐτὸ ἄκρως ταπεινωθὲν διὰ τὸ ὑπὸ Ἀγαρηνῶν καὶ Βουλγάρων ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἑκατέρωθεν πολεμούμενον. Βουλὴν πονηρὰν καὶ Θεῷ οὐκ ἀρέσκουσαν ἐβουλεύσατο αὐτὸς σὺν τῷ τότε πατριαρχοῦντι Ἰωάννῃ τῷ Βέκῳ τῷ λατινόφρονι (1274—1283 ἔτ.), ὥστε προστεθῆναι τῷ λατινικῷ φρονήματι ἐπὶ προφάσει δῆθεν τῆς τῆς ἐκκλησίας εἰρήνης καὶ τοῦ βοηθείας ἐκεῖθεν λατινικῆς τυχεῖν κατὰ τῶν αὐτῷ ἐπανισταμένων. Ὅθεν καὶ πάντας ἔσπευδεν εἰς τὸν χρημνὸν ἑλκύσαι τῆς τῶν Λατίνων αἱρέσεως, ἐξαιρέτως δὲ τοὺς ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος μοναχούς· ἀλλ'

ἐκεῖνοι μὲν αὐτὸν ἀπεκρούσαντο διὰ τῆς δογματικῆς καὶ ἐλεγκτικῆς ἐπιστολῆς, ἧς πρὸς αὐτὸν ἐξαπέστειλαν, ὁ δὲ παραλαβὼν τὸν αὐτοῦ ὁμόφρονα πατριάρχην σὺν ἑτέροις ἄλλοις ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ προστεθεὶς τῇ αὐτῶν αἱρέσει καὶ τοῖς ἀλλοκότοις δόγμασιν δῆθεν πεποίηκεν καὶ ταραχοποιὸν εἰρήνην, ἥτις ἐπὶ ὀκταετίαν τὰς ἐκκλησίας πάσας ἐτάραξεν, ὡς ἐν τόμῳ τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως συγκροτηθείσης διείληπται. Ἐπαναζεύξαντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὰ ἴδια μετὰ τῆς προληφθείσης αὐτῷ ἐκεῖθεν σαθρᾶς δυνάμεως καὶ συκίνης ἐπικουρίας· θαλασσοπορῶν γὰρ ἦν· ἐν παρόδῳ προσέβαλε τῷ τοῦ Ἄθωνος ἀγιωνύμῳ ὄρει, προθυμούμενος καὶ καραδοκῶν, εἰ τοὺς ἐν αὐτῷ μοναχοὺς συνεπομένους ἕξει τῷ αὐτοῦ φρονήματι, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας ἀπόνως ἑλκύσει εἰς τὸν τῆς ἀπωλείας κρημνόν. Ὅθεν καὶ εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου λαύραν ἐλθών, οἱ ἐν αὐτῇ κατοικοῦντες, ἰδόντες αὐτόν, φόβῳ καὶ δειλίᾳ, ὡς οὐκ ἔδει, ληφθέντες ἢ μᾶλλον εἰπεῖν δειλοψυχήσαντες καὶ προκρίναντες οἱ τάλανες τῶν αἰωνίων τὰ πρόσκαιρα καὶ ὡς ὁ Δημᾶς ἐκεῖνος ἀγαπήσαντες τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ χωρὶς βασάνων καὶ ἀπειλῶν θᾶττον ὑπέκυψαν, προδόντες τὴν ἑαυτῶν εὐσέβειαν· καὶ ἔκαμψε γόνυ ἡ λαύρα τῷ Βάαλ, καὶ μετὰ φώτων καὶ ὕμνων καὶ προπομπῆς τοῦτον ἐδέξαντο, ὡς τέκνα μωμητά, υἱοὶ παράνομοι καὶ ἀλλότριοι τοῦ ἑαυτῶν πατρός, καὶ ἐν τῷ Κυριακῷ ἱερουργήσαντες ἀνιέρως μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Λατίνων καὶ λατινοφρόνων τὴν ἀναφορὰν ἐποιήσαντο τῶν αἱρετιζόντων, τοῦ Πάπα δὴ λέγω καὶ τοῦ πατριάρχου σὺν τῷ βασιλεῖ. Εἶτα ἐκεῖθεν ἀπάρας ἐν τῇ τῶν Ἰβήρων σεβασμίᾳ μονῇ, ταῦτα δρᾶσαι βουλόμενος, ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ μονῇ, ἀλλ' ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος ὁ ἄθλιος. Οἱ γὰρ ἐν αὐτῇ ἀσκοῦντες ὁσιώτατοι μοναχοὶ οὐκ εἶχον τὸ θεμέλιον ἐπὶ τῆς ψάμμου, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀῤῥαγῆ πέτραν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν εἰπόντα· μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ. Τούτῳ θαῤῥοῦντες οὐκ ἐνέδωκαν τῇ δειλίᾳ οὐδὲ ὑπήχθησαν τῷ τῆς λαύρας πονηρῷ ὑποδείγματι, ἀλλ' ἀντέστησαν στερρῶς καὶ ἀνενδότως, καὶ ἐπὶ Κύριον πεποιθότες ὡς ὄρος Σιὼν οὐκ ἐσαλεύθησαν, ἀντεχόμενοι τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων, ἐλέγχοντες ἀποτόμως τὸν δυσσεβῆ βασιλέα καὶ τοὺς ὁμόφρονας, ὡς αἱρετικοὺς καὶ παρανόμους. Ὁ δὲ μὴ ἐνεγκὼν τοὺς ἐλέγχους διεῖλεν αὐτούς. εἰς δύο· καὶ τοὺς μὲν ὄντας ἐκ τοῦ Ἰβηρικοῦ γένους ἐν Ἰταλίᾳ ἐξώρισεν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐν τῷ τῆς μονῆς πλοίῳ βαλών, ἐκέλευσεν τῆς γῆς μακρὰν ἀποστάντας ἐκέλευσεν διατρῆσαι τὸ πλοῖον καὶ τῷ βυθῷ παραπέμψαι. Καὶ οὕτως ἔτυχον τοῦ

μακαρίου τέλους διὰ τῆς τοῦ ὕδατος πνιγμονῆς οἱ ἅγιοι ὁσιομάρτυρες καὶ ὁμολογηταὶ τελέσαντες τὴν καλὴν ὁμολογίαν· τὰ δὲ τῆς μονῆς πάντα διαρπάσας ἔρημον εἴασεν. Ἀπάρας τοίνυν ἐκεῖθεν ἐν τῇ τοῦ Βατοπαιδίου ἱερᾷ καὶ μεγίστῃ λαύρᾳ κατῆρεν καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ τὰ ὅμοια ἦν ἀπαιτῶν τοῖς προλαβοῦσι, τῇ τῆς αἱρέσεως δηλαδὴ ἑνώσει καὶ τῇ ἀναφορᾷ τῶν αἱρετικῶν. Ἀλλ' οἱ ἐν αὐτῇ ἀσκούμενοι ὁσιώτατοι μοναχοὶ οὐχ ὑπεῖξαν οὐδ' ἐνέδωκαν, ἀλλ' ἀντέστησαν γενναίως, διελέγχοντες τὴν αὐτῶν παράνοιαν γραφικαῖς ἀποδείξεσιν. Διὸ καὶ τῇ ἐνστάσει αὐτῶν αἰσχυνθεὶς ὁ δυσσεβὴς βασιλεὺς ἐκέλευσεν πάντας αὐτοὺς ἀπηχθῆναι ἔν γε λόφῳ τινὶ ἔγγιστά που τῆς μονῆς· καὶ οὕτω τὸν διὰ τῆς ἀγχόνης ὑπέστησαν θάνατον οἱ τρισμακάριοι ὁμολογηταί, ἀπολαβόντες τὴν μακαρίαν καὶ ἀίδιον ζωήν· τὰ δὲ τῆς μονῆς πάντα σκυλεύσας καὶ ἀφανίσας ἐρήμωσεν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀπῆλθεν ἐν τῇ σεβασμίᾳ μονῇ τοῦ Ζωγράφου· οἱ δὲ ἐν αὐτῇ θεοφιλέστατοι μοναχοί, τὸν ἀριθμὸν ὄντες εἴκοσι ἕξ, ἀπέκλεισαν ἑαυτοὺς ἐν τῷ τῆς μονῆς ὀχυρώματι κἀκεῖθεν ἤλεγχον αὐτούς, τοῖς ῥήμασιν ὡς βέλεσιν βάλλοντες, αἱρετικοὺς καὶ παρανόμους ἀποκαλοῦντες. Ὁ δὲ παράνομος βασιλεὺς κελεύσας τοὺς ὑπ' αὐτὸν συλλέξαι πλῆθος φρυγάνων καὶ κατέκαυσεν αὐτοὺς σὺν τῷ πύργῳ· καὶ οὕτω τὸν διὰ πυρὸς θάνατον ὑπέστησαν οἱ μακάριοι κατὰ τὴν δεκάτην τοῦ ὀκτωβρίου μηνός. Εἶτα ἐκεῖθεν ἐξελθὼν κατέλαβεν τὴν τῶν Καρεῶν κελλιωτικὴν λαύραν, ἔνθα καὶ τοῦ ὄρους πρωτεῖον ἵδρυται· ὁ δὲ πρωτεύων καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἀντέστησαν αὐτῷ γενναίως, τοῖς προλαβοῦσιν ὁμοίως ἐλέγχοντες. Ὁ δὲ εἰς ὀργὴν κινηθεὶς ἐκέλευσεν πάντας αὐτοὺς μαχαίρας ἔργον ποιῆσαι· καὶ οὕτως ἐτελειώθησαν οἱ ἅγιοι ὁμολογηταί. Τὴν δὲ ἐκκλησίαν πυρπολήσας καὶ τὰ τῶν μοναχῶν σκηνώματα ληϊσάμενος καὶ τὸν βουνὸν ὑπερβὰς ἐν τῇ τοῦ Ξηροποτάμου λεγομένῃ μονῇ ἀφίκητο. Οἱ δὲ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες, φόβῳ ληφθέντες καὶ ἀντὶ τῶν αἰωνίων τὰ πρόσκαιρα προτιμήσαντες, ὡς ὁ τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα ἔκπτωτος, ἐπὶ κακῷ τῷ τῆς λαύρας ζηλώσαντες ὑποδείγματι, ὁμοίως αὐτὸν ὑπεδέξαντο μετὰ φώτων καὶ κρότων καὶ μεγάλης τιμῆς· εἶτα ἐν τῷ ναῷ εἰσελθόντες ὁμοῦ τὴν λειτουργίαν ἐτέλεσαν, τοὺς αἱρετίζοντας μνημονεύσαντες. Ὁ δὲ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν θᾶττον συσσείσας τὸν μὲν ναὸν κατέβαλε καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης κατέχωσεν καὶ τὰ τῆς μονῆς τείχη ἀνέτρεψεν, ἕνα μόνον καταλιπὼν κεκλημένον ... εἰς σημεῖον τοῖς μετέπειτα· ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ταῦτα ἰδόντες καὶ αἰσχυνθέντες καὶ τὰ πρόσωπα ἐντροπῇ καλυψάμενοι, ταῖς ναυσὶν ἐπιβάντες, τὰ ἴδια κατέλαβον. Τούτων δὲ ἀπελθόντων καὶ καιροῦ λαβόμενοι οἱ καταληφθέντες καὶ κρυπτόμενοι μοναχοὶ

ἐν τοῖς δασυτέροις τόποις διὰ τὸν φόβον αὐτῶν ἐξῆλθον ἐν τοῖς ἰδίοις σκηνώμασι καὶ τοὺς ἀπ' ἐκείνου κατενθέντας εὑρόντες συνέστειλαν καὶ τῇ ὁσίᾳ ταφῇ παρεδώκασι, τὰ τοῦ Δαβὶδ εὐκαίρως ἐπᾴδοντες· «Ὁ Θεός, ἦλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κλη-«ρονομίαν σου· ἐμίαναν τὸν τόπον τὸν ἅγιόν σου· ἔθεντο θνησιμαῖα τῶν δούλων «σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς».

Ἐγένετο δὲ ταῦτα κατὰ τὸ ,ςψϟς=1288 ἔτος ἐν μηνὶ ὀκτωβρίῳ.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὕστερον ἐπέλαμψε τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ. Τὰς γὰρ ψωριάσεις τῆς Ῥώμης ἐκκλησίας ἐκ τῆς ποίμνης Χριστοῦ ἀποσκορακίσαντος, λέγω δὲ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἀντωνίου μοναχοῦ, τοῦ τὸ πατρικὸν διαδεξαμένου σκῆπτρον, πολὺν δὲ ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων τρέφοντος, ος καὶ σύνοδον οἰκουμενικὴν συνα θροίσας καὶ τὸν Βέκον τοῦ θρόνου καθελὼν καὶ τῷ ἀναθέματι παραδοὺς σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰρήνην ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ Θεὸν ἐπρυτάνευσεν· καὶ ὅρον ἐνθέντες, ἵνα φεύγωσιν τοὺς Λατίνους καὶ μὴ συγκοινωνῶσιν αὐτοῖς τὸ οἰονοῦν, καθάπερ καὶ τὰς ἑτέρας αἱρέσεις, διότι καὶ αἱρετικοὺς αὐτοὺς ἀπεκάλεσαν, καθὼς ἐν τῷ τόμῳ τῆς αὐτῆς ἁγίας συνόδου πλατύτερον εὑρήσεις. Οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν τοῦ Ξηροποτάμου μονὴν ἐκ βάθρων ἀνήγειρεν. Ἡ δὲ τοῦ Βατοπαιδίου ἱερὰ λαύρα, ὡς λέγεται, ὑπὸ Στεφάνου τοῦ τῆς Σερβίας δεσπότου ἀνεκαινίσθη, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ σεβασμία εἰκὼν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου κατεκοσμήθη. Ἡ δὲ τοῦ Ζωγράφου μονὴ καὶ τὰ ἐν τῷ Πρωτείῳ τῶν Καρεῶν ἀφανισθέντα ὑπὸ τῶν τῆς Βουλγαρίας κρατούντων αὖθις ἀνεκαινίσθησαν.

Εὐξώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς ἐκτενῶς τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ἵνα διὰ τῶν πρεσβειῶν τῆς παναχράντου αὐτοῦ μητρὸς καὶ τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν καὶ ὁμολογητῶν, ὧν ἡ παροῦσα διήγησις, σκεπάσῃ καὶ διατηρήσῃ ἡμᾶς ἀτρώτους ἐν τῇ καλῇ ὁμολογίᾳ τῶν ἀποστολων καὶ πατέρων ἡμῶν· ὁτι αὐτῷ πρέπει ἡ δοξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

— в) Изъ греческой, нестарой рукописи, читанной мною въ 1845 году въ Аѳонофилоѳейскомъ монастырѣ:

«Михаилъ Палеологъ и патріархъ Іоаннъ Веккъ хотѣли ввесть унію, особенно, въ аѳонскіе обители. Но онѣ не приняли ее, представивъ имъ свое догматическое и обличительное посланіе. Однако, впослѣдствіи лавра приняла унію по страху. А старцы Аѳоноиверскаго монастыря отринули

ее. Но за то изъ ихъ сонма Грузины отправлены были въ Италію, а прочіе утоплены были въ морѣ. Ватопедцы были повѣшены на одномъ холмѣ близъ монастыря ихъ за отверженіе уніи и за обличеніе ея *письменными* доказательствами. Зографцы, числомъ 26, за то же сожжены были 10-го октября; а иноки Карейской лавры перерѣзаны и церковь ихъ сожжена. Ксиропотамцы же приняли унію охотно. Это происходило въ 6793= 1285 году въ мѣсяцѣ октябрѣ.

Андроникъ Палеологъ, въ монашествѣ Антоній, созвалъ вселенскій соборъ, который осудилъ Векка и умирилъ церковь. Сей государь съ основаній возобновилъ Ксиропотамскій монастырь, разрушенный землетрясеніемъ. А Ватопедская лавра, *какъ говорятъ*, возобновлена Стефаномъ, деспотомъ сербскимъ; обители же Зографская и Протатская въ Карeѣ возобновлены царями болгарскими».

— г) Изъ Проскинитарія врача Іоанна Комнина, 1701 года.

Περὶ τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ Ζωγράφου.—... ἔκαυσε αὐτὸ ὁ Πάπας τῆς Ῥώμης πεισματικῶς, καθὼς καὶ ἄλλα πολλὰ τοῦ Ἁγίου ὄρους μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας, διατὶ δὲν τὸν ἐπροσκύνησαν.

Περὶ τοῦ σεβασμίου μοναστηρίου τοῦ Ξηροποτάμου.—... Τοῦ παρόντος μοναστηρίου πρῶτος κτήτορας εἶναι ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμος Ῥωμανός μετὰ δὲ ταῦτα δι' αἰτίαν τοῦ Πάπα τῆς Ῥώμης μὲ τὸ νὰ μὴν ἠθέλησαν οἱ ἐν αὐτῷ ὁσιώτατοι πατέρες νὰ δεχθοῦν τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ νέαν προσθήκην ἐναντίαν τῆς τοῦ Κυρίου μας διδασκαλίας καὶ τῶν πατέρων, καὶ διὰ τοῦτο νὰ τὸ ἄφησαν καὶ νὰ ἔφυγαν, ἐρημώθη τελείως ἀπὸ χρόνους πολλούς· ὅθεν ὁ αὐθέντης τῆς Βλαχίας Ἀλέξανδρος Βοεβόδας τὸ ἀνεκαίνισεν.

— д) Въ Церковной исторіи Аѳинскаго митрополита Мелетія, скончавшагося въ 1714 году, упомянуто о неудачной затѣѣ Михаила Палеолога ввесть унію; но о страданіяхъ отъ него аѳонскихъ монаховъ нѣтъ ни слова.

— е) Въ Путешествіи Барскаго 1744 года, акад. изд. часть II, стр. 297—298, читается:

«Благополученъ и славенъ монастырь Ксиропотамскій бысть даже до года 6753-го (1245); въ лѣто же царствованія Михаила Палеолога и патріаршества Іоанна Векка, иже насилуемы отъ Болгаровъ отъидоша въ Италію, просящи помощи, они же увѣщаша ихъ о соединеніи вѣры, иже послу-

шавши ихъ совѣта и соединившися, пріяша отъ нихъ помощь многую, и возвращающися въ Константинополь, Италіанцы пріидоша во Святую гору, и принуждающе монастыри къ соединенію, инные отъ страха многаго воинскаго соизволиша, не соизволяющихъ же различно мучиша, и монастыри ограбиша, инныхъ убо въ плѣнъ взяша, инныхъ же въ морѣ утопиша, и инныхъ вервами удавиша, инныхъ же мечемъ посѣкоша, инныхъ же огнемъ сожгоша добрые Римляне...; прочіихъ же не сподобишася ниже коснутися, ради сицевой собывшейся на нихъ казни. Егда бо пріидоша къ монастырю сему, иноцы въ немъ тогда малодушни сущи, а наипаче слышавши пострадавшихъ лютое мученіе, устрашишася и устрѣтоша ихъ со свѣщами и кадильницами и всякою честію, и принявши ихъ въ церковь, сослужиша съ ними. Богъ же, не терпя ихъ беззаконнаго соединенія, потрясе землю, и паде церковь и покры ихъ, и разрушишася всѣ келліи и всѣ стѣны монастырскія; Царь же съ Патріархомъ, Божіимъ смотрѣніемъ, сущи внѣ монастыря, зряще собывшееся, устрашишася, и отплыша абіе кораблями въ Царьградъ со всѣмъ воинствомъ, и сице прочіи монастыри отъ бѣдъ спасошася; часть же великая отъ паденія оныхъ древнихъ стѣнъ и до селѣ предъ угломъ восточнымъ внѣ монастыря лежитъ на вѣчное обличеніе Папежцовъ. Сіе же бысть года 6753, мѣсяца Октовріа.

Сказуютъ же многіе ученые и разумнѣйшіе, яко ни Царь, ни Патріархъ до Святыя горы не пріиде, но сами безчинствующи Латины; аще бо бы сіе было, Кедринъ историкъ и прочіе знаменитые не умолчали бы сицевой вещи.

Мимошедшу же много времени, всѣ монастыри помощію и иждивеніемъ Царей паки обновишася. Ксиропотамская же обитель обновися отъ основанія третицею отъ благочестивѣйшаго Андроника, Самодержца Греческаго».

— ж) Въ Повѣсти о нашествіи папистовъ на Св. гору, хранящейся въ Зографскомъ монастырѣ, сказано:

«Двадцать шесть иноковъ въ Зографской обители сожжены были папистами въ царствованіе Михаила Палеолога въ 1276 году, а по свидѣтельству греческой повѣсти, находящейся въ Протатѣ и въ монастыряхъ Иверскомъ и Ватопедскомъ — въ лѣто 1280-е, октября въ 10-й день».

3) Ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἁγίων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἀθήνησιν. 1844:

«Ἔλεγεν ὁ Παλαιολόγος Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς (ὡς ἱστορεῖ ὁ Παχυμέρης) τοῖς Κωνσταντινοπολίταις ἀπαρεσκομένοις τῇ τοιαύτῃ ἑνώσει· ὦ ἄνθρωποι, ἀπαράτρωτα τὰ τοῦ ἡμετέρου δόγματος ἔσται· τρία μόνα ἀπονέμομεν τῷ Πάπᾳ, πρωτεῖον, ἔκκλητον καὶ μνημόσυνον. Ταῦτα δέ λύτρα ἔσονται πολλῶν αἱμάτων Ῥωμαίων ἐκχυθῆναι κινδυνευόντων» (См. Δοσιθέου βιβλ. Ϛ', συγγρ. δ').

«Ταῦτα λέγοντος τοῦ Μιχαήλ, ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς οὐκ ἐπείθοντο. Ὅθεν οἱ πατριάρχαι Ἀρσένιος καὶ Ἰωσὴφ καὶ Γρηγόριος ἐναντιοῦνται· καὶ ἄλλος ἀφίησι τὸν θρόνον καὶ ἀναχωρεῖ, ἄλλος διώκεται· καὶ οἱ ἔκκριτοι ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοί, καὶ δὴ ἄρχοντες μαστιγοῦνται, δημεύονται, φυλακίζονται, πάσχουσιν ὑπὸ τοῦ Ῥώμης Γρηγορίου καὶ τοῦ Μιχαήλ, ὅσα ἔπαθον οἱ πάλαι ἅγιοι ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, Δεκίου, Διοκλητιανοῦ».

«Ὅσα βάσανα καὶ τιμωρίας, καὶ ὅσους πονηροὺς θανάτους ἐποίησαν οἱ λατινόφρονες τοῖς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρας τοῦ Ἄθωνος πατράσιν, οὐδεὶς εἰδωλολάτρης διώκτης ταῦτα ἐποίησεν. Ἦν δέ, ὅτε ἐποίησαν τὰ τοιαῦτα οἱ Λατινόφρονες εἰς τὸν Ἄθωνα, ἔτος ,ϛψϟγ».

[Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐπὶ Γρηγορίου συνόδου, у Δοσιθέου βιβλ. θ', κεφαλ. γ'].

По сличеніи всѣхъ этихъ сказаній оказывается, признается и отвергдается слѣдующее:

— Аѳонскіе монахи, дѣйствительно, представляли царю Михаилу Палеологу догматическое и обличительное посланіе. Оно найдено мною и напечатано по-гречески и по-русски.

— Названный царь и патріархъ Іоаннъ Веккъ не ѣздили въ Италію, не присутствовали въ Ліонскомъ соборѣ, не заѣзжали на Аѳонъ и не вводили тамъ унію *лично*; иначе о семъ упомянули бы современные имъ византійскіе историки Георгій Акрополитъ, Пахимеръ и Григорасъ; но у нихъ нѣтъ ни слова о всемъ этомъ. Слѣдовательно, въ сообщенныя мною аѳонскія сказанія привзошла прибавка мѣстнаго измышленія, прибавка, какъ сей часъ узнаемъ, выдуманная какимъ-то святогорскимъ писакою, отождествившимъ царское повелѣніе о введеніи уніи на Аѳонѣ съ самимъ повелителемъ.

— Но кромѣ этой прибавки, все прочее въ оныхъ сказаніяхь я признаю достовѣрнымъ, и вотъ почему. Замѣтныя тутъ подробности, какъ-то принятіе уніи аѳонскою лаврою, любимицею Михаила Палеолога, отправленіе грузинскихъ монаховъ въ Италію изъ Аѳоноиверской обители, разореніе Карейской церкви, повѣшеніе ватопедскихъ иноковъ на *Фурковуни* за несогласіе подчиниться Римскому папѣ и *письменный* отказъ ихъ Италіанцамъ, предлагавшимъ сіе подчиненіе, сожженіе зографскихъ монаховъ за то же самое несогласіе и наконецъ землетрясеніе, разрушившее Ксиропотамскій монастырь, принявшій унію, всѣ эти подробности, подтверждаемыя старинною надписью у воротъ Ватопеда *), synaксарнымъ повѣствованіемъ о 26 зографскихъ мученикахъ и упоминаніемъ о нихъ въ подлинномъ хрисовулѣ царя Андроника Старшаго 1289 года не оставляютъ во мнѣ и тѣни сомнѣнія о томъ, что Михаилъ Палеологъ *посредствомъ клеветовъ своихъ, а не лично*, вводилъ унію на Аѳонѣ **) и что тамъ пострадали всѣ тѣ, которые не приняли ея и не хотѣли бѣжать въ лѣса и захолустья Св. горы, какъ это сдѣлали многіе тамошніе монастырники и келліаши.

— Всѣ сказанія, о которыхъ идетъ рѣчь, несовременны съ сказуемыми событіями. Они составлены на Аѳонѣ *спустя лѣтъ триста* послѣ уніатской затѣи Палеолога. Вотъ оправданія такого лѣтосчисленія моего. Въ оныхъ сказаніяхъ упомянуто, что сынъ Михаила Палеолога, Андроникъ, по отреченіи отъ престола, омонашился, и что сербскій деспотъ Стефанъ возобновилъ Ватопедскій монастырь на Аѳонѣ; но такъ какъ Андроникъ омонашился въ 1328 году, а Стефанъ деспотствовалъ въ Сербіи съ 1389 года по 1429-е лѣто, то и приходится заключить, что оныя сказанія появились позже этихъ годовъ. Поелику же одно сказаніе, вполнѣ схожее съ прочими, содержится въ Синайской рукописи, составленной ранѣе 1612 года, то между симъ годомъ и 1429-мъ лѣтомъ надлежитъ указать время появленія повѣсти о Палеологовой уніи на Аѳонѣ. Указываю это время. — Въ 1568 году султанъ Селимъ отнялъ у аѳонскихъ монастырей принадлежавшія имъ имѣнія въ царствѣ его. Съ сей поры они обѣднѣли и начали

---

*) Μεγαλομάρτυρες Χριστοῦ ια = Великомученики Христа 11-ть.

**) Смотри Второе путешествіе мое по Аѳону, стр. 256, и не думай о мнѣ, что я противорѣчу самъ себѣ, а знай, что мои свѣдѣнія объ этой горѣ становятся вѣрнѣе и тверже.

посылать въ православный міръ такъ-называемыхъ *таксидіаровъ*, т. е. сборщиковъ милостыни. Эти сборщики вездѣ всѣмъ доброхотнымъ дателямъ разсказывали, что и что знали и слыхали о своихъ обителяхъ, о древности ихъ, о св. мощахъ и образахъ, о преподобномъ житіи святогорцовъ и, между прочимъ, о страданіяхъ и мученіяхъ, претерпѣнныхъ ими въ царствованіе Михаила Палеолога за твердость въ православіи. Въ средѣ разскащиковъ явился грамотѣй, который письменно изложилъ затѣю Палеолога, пользуясь стоустымъ преданіемъ и сунаксарными чтеніями старыхъ Аѳонитовъ или приписками ихъ на книгахъ. Сіе изложеніе читалось и переписывалось въ монашескихъ кельяхъ и въ мірскихъ избахъ, посѣщаемыхъ таксидіарами. Посему-то всѣ списки съ повѣсти этого грамотѣя сходны между собою, кромѣ лѣтосчисленія, о которомъ буду говорить здѣсь особо. Такъ я объясняю происхожденіе повѣсти о неудачномъ, но мучительскомъ введеніи уніи на Аѳонѣ при Михаилѣ Палеологѣ, и вмѣстѣ указываю время появленія этой повѣсти вскорѣ послѣ 1568 года, припоминая здѣсь, что ее читали на Синаѣ ранѣе 1612 лѣта Господня.

— Содержаніе повѣсти, о которой идетъ рѣчь, во всѣхъ спискахъ одинаково; но годъ введенія Палеологовой уніи на Аѳонѣ и мученичества тамошнихъ монаховъ показанъ въ нихъ не одинъ и тотъ же. Припоминаю эту числительную разность, объясняю причины ея и устанавливаю годъ искомый и надобный для исторіи, охотницы до свѣдѣній положительныхъ.

Въ синайскомъ спискѣ, явившемся ранѣе 1612 года, читается, что Михаилъ Палеологъ, возвращаясь изъ Италіи въ Константинополь, лично принуждалъ Аѳонитовъ къ принятію уніи и даже мучилъ ихъ въ октябрѣ мѣсяцѣ 6796=1288 года. Но въ этомъ году царствовалъ не онъ, а сынъ его Андроникъ съ 1283 года. Слѣдовательно, это лѣтосчисленіе не вѣрно. Отвергаю его, полагая, что писавшій синайскій списокъ имѣлъ подъ руками старую рукопись, въ которой годъ блѣдно прописанъ былъ греческими буквами не такъ, какъ видите, ϛϡϛ, а иначе, напримѣръ ϛϡϙ, и ошибочно измѣнилъ букву ϙ въ ϛ, не зная, что въ 6796 году Михаила Палеолога давно не было въ живыхъ.

Въ томъ же синайскомъ спискѣ упомянуто, что Палеологова смута *возмущала всѣ церкви въ теченіи осьми лѣтъ* (ἐπὶ ὀκταετίαν τὰς ἐκκλησίας πάσας ἐτάραξεν). А такъ какъ Палеологъ умеръ въ 1283 году, то и оказы-

вается, что смута отъ него *началась* на Востокѣ въ 1276 году. Сей же годъ намѣченъ въ спискѣ аѳонозографскомъ. Но составитель этого списка самъ не довѣрялъ такому лѣтосчисленію и замѣтилъ, что въ другихъ аѳонскихъ спискахъ показанъ годъ 1280-й. Не довѣряю сему и я, однако, предполагаю, что Аѳонозографитъ не по своему измышленію памѣтилъ на своемъ спискѣ 1276 годъ, а видѣлъ его въ какой-нибудь припискѣ на книгѣ, въ которой читалось, что Палеологова смута началась съ 1276 года, и намѣтилъ сей годъ, оговорившись однако, что въ записяхъ протатской, иверской и ватопедской показанъ 1280 годъ мученичества Аѳонитовъ при первомъ Палеологѣ.

Сей-то 1280-й годъ я считаю историческимъ годомъ введенія уніи въ аѳонской лаврѣ и въ Ксиропотамѣ и мученичества святогорскихъ монаховъ въ Иверѣ, Карeѣ, Ватопедѣ и Зографѣ,—считаю по тому, что онъ показанъ въ трехъ аѳонскихъ рукописяхъ: *а при трiехъ свидѣтелѣхъ станетъ всякъ глаголъ.*

Въ печатномъ описаніи путешествія нашего Барскаго поставленъ 1245 годъ Палеологовой затѣи на Аѳонѣ. Но тогда Палеологъ Михаилъ еще не царствовалъ ни въ Никеѣ, ни въ Константинополѣ. Это вѣрно. Слѣдовательно въ книгѣ Барскаго не вѣрно напечатанъ 1245-й годъ, полагаю, вмѣсто 1285-го, неразборчиво написаннаго въ тетради сего паломника, который могъ видѣть 1285 годъ въ рукописи Филоѳейской обители.

Въ этой рукописи намѣченъ 1285 годъ появленія уніи на Аѳонѣ при первомъ Палеологѣ. Но тогда царствовалъ уже не онъ, а сынъ его Андроникъ Старшій, который не терпѣлъ уніи не только на Св. горѣ, но и во всемъ государствѣ своемъ. Какъ же послѣ этого объяснить указаніе онаго года въ сей часъ названной рукописи? Согласно съ Евгеніемъ Вулгарисомъ, котораго письмо къ англичанину Клерку помѣщено выше, я полагаю, что въ ономъ году на Аѳонѣ бушевали латиномудренники-пираты и мучили тамошнихъ монаховъ, — тѣ пираты, отъ которыхъ приморскіе жители, по свидѣтельству Пахимера, бѣжали тогда въ горы, и присовокупляю, что это печальное событіе весьма кратко записано было подъ 1285 годомъ въ дополненіи къ чьему-либо повѣствованію о Палеологовой затѣѣ, не имѣвшему года. Кто же въ Филоѳеѣ переписывалъ это повѣствованіе, тотъ сіе допол-

неніе опустилъ, а 1285 годъ удержалъ, вообразивъ, что тогда же Аѳонитовъ мучилъ и Палеологъ.

Повторяю, что въ 1280 году на Аѳонѣ унію приняли лавра и Ксиропотамъ; монахи же иверскіе, карейскіе, ватопедскіе и зографскіе были замучены клевретами Михаила Палеолога, а въ 1285 году латины-пираты еще разъ врывались въ тамошнія обители и терзали насельниковъ ихъ.

№ 7.

— Θεοδώρα ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὴ αὐγοῦστα καὶ αὐτοκρατόρισσα Ῥωμαίων, δούκαινα, Κομνηνὴ ἡ Παλαιολογῖνα.

Οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατορθωμάτων, ὅσα τις ἐπὶ σωτηρίᾳ ἑαυτοῦ κατορθώσει δυνήσεται, οὕτω μοι καὶ ἐπὶ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς δοκεῖ. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ κρύπτειν καλὸν καὶ παντάπασι τηρεῖν ἀφανῆ, ἵνα ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ οὐράνιος πατὴρ καὶ Θεὸς ἀποδιδοίη ἐν τῷ φανερῷ· εὐσεβείας δὲ τὴν καὶ ἁπάσης ἀρετῆς πηγήν τε καὶ ἀρχὴν καὶ μητέρα τυγχάνουσαν οὐ κρύπτειν, ἀλλ' ἐμφανίζειν τοῖς πᾶσι καὶ δημοσιεύειν σωτήριον. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὡς ἔμοιγε φαίνεται, τὸ ἡμέτερον φῶς, ὃ τὰ ἱερὰ εὐαγγέλια ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων λάμπειν διακελεύεται. Διὰ τοῦτο οὔτε ποτὲ ἄλλοτε τὸ πρὸς Θεὸν εὐσεβὲς ὑπεστείλατο παραστῆσαι ἡ βασιλεία μου οὔτε νῦν ὑποστέλλεται, διατρανοῖ δὲ μᾶλλον καὶ διαβεβαιοῦται οὕτως ἐν πᾶσι πιστεύειν, ὡς καὶ ἄνωθεν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ὁμολογεῖν καὶ πιστεύειν ἐδίδαξε. Τοῦτο οἶδε Θεὸς ὁ καὶ τὰ βάθη τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἐρευνῶν, γινωσκέτωσαν δὲ καὶ πάντες ἄνθρωποι, ὡς οὐδὲν παρ' ἡμῖν φρόνημα ἕτερον, ἀλλὰ τὸ γνήσιον τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. Ἐπεὶ δὲ οὕτω φρονεῖ, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ οὕτω πρεσβεύει ἡ βασιλεία μου, δῆλον πάντως, ὅτι καὶ τὴν ὀλεθρίαν ὑπόθεσίν τε καὶ πρᾶξιν, τὴν οὐ καλῶς ἐν τῷ προλαβόντι χρόνῳ ἐπισυμβᾶσαν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ αὐτὴν εἰς τέλος συγχέασαν, ἐκ μέσης ψυχῆς ἀποστρέφεται, μισεῖ, βδελύττεται· εἴτε εἰρήνη, εἴτε οἰκονομία, εἴτε τι παραπλήσιον ἕτερον οὐκ ἀληθῶς ὠνομάζετο· καὶ τοὺς ἐπαινοῦντας ἔτι καὶ νῦν αὐτὴν καὶ πανκειμένους αὐτῇ πολεμίους ἡγεῖται τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἐπιβούλους δὲ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἐχθροὺς δὲ καὶ λυμεῶνας καὶ τῶν παραδεχομένων αὐτούς, καὶ ὡς προξένους ἐπωλείας ψυχῶν ἀποβάλλεται. Εἰ γὰρ καὶ τηνικαῦτα ὅσον εἶχεν ἐκείνη τὸ ψυχοβλαβὲς διελάνθανεν, ἀλλά γε νῦν οὐ λανθάνει τὴν βασιλείαν μου· ἐδίδαξε γὰρ αὐτὴν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ λόγοι μετὰ τῶν

πραγμάτων ἀληθεῖς τε καὶ βέβαιοι. Πλὴν ἡ βασιλεία μου καὶ τότε, τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, ἐνισταμένης λέγω τῆς ὑποθέσεως, σφόδρα ἐβαρύνετο καὶ ἐδυσχέραινε τὸ ἀσύνηθες καὶ καινοφανὲς τοῦ πράγματος καὶ ἠγανάκτει ἐπ᾽ αὐτῷ· κἂν μὴ τὸ δεινόν, ὁπόσον ἦν, ἐξηπίστατο· καὶ ἐν τῷ παρόντι δὲ πολλῷ μᾶλλον ἀγανακτεῖ, σαφῶς ὁρῶσα τῆς οὐ καλῆς ἐκείνης ἐπινοίας οὐκ ἀγαθὸν ἀπαντῆσαι τὸ τέλος. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων οὕτως ἔχει. — Ἐπεὶ δὲ τὸν Βέκκον διὰ τὰ βλάσφημα αὐτοῦ δόγματα, ἔτι δὲ καὶ τὸν Μελιτηνιώτην καὶ τὸν Μετοχίτην, ὡς ὁμόφρονας αὐτοῦ, ἡ τοῦ Θεοῦ κατεδίκασεν ἐκκλησία καὶ ἀπεκήρυξε καὶ τῆς κοινωνίας ἑαυτῆς ἠλλοτρίωσε, τοιούτους δεόντως αὐτοὺς ἡγεῖται καὶ ἡ βασιλεία μου ἀκοινωνήτους καὶ ἀποβλήτους, τῇ ψήφῳ τῆς ἐκκλησίας ἐξακολουθοῦσα. Ἐπεὶ δὲ τῇ αὐτῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἔδοξε καὶ τὸν ἐμὸν αὐθέντην καὶ βασιλέα καὶ ὁμόζυγον τελευτήσαντα μνημοσύνων τῶν νενομισμένων μὴ ἀξιῶσαι δι᾽ αἰτίαν τῆς ῥηθείσης ὑποθέσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν συγχύσεως, ἡ βασιλεία μου, τὸν τοῦ Θεοῦ προτιμοῦσα φόβον καὶ τὴν εἰς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν εὐπείθειαν, στέργει καὶ καταδέχεται τὸ δοξαν καὶ ἐπὶ τοῦτο αὐτῇ καὶ οὐ μήποτε ἀναγκάσῃ μνυμόσυνα ποιεῖν ἐπ᾽ αὐτῷ τῷ αὐθέντῃ μου καὶ βασιλεῖ καὶ ὁμοζύγῳ μου οὐδὲ ἄλλο τι παρὰ τὸ διατεταγμένον αὐτῇ. Ἕπεσθαι γὰρ κατὰ πάντα καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῇ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ἡ βασιλεία μου βούλεται, τὴν ἰδίαν πάντως ἐντεῦθεν σωτηρίαν οἰκονομοῦσα καὶ τὴν εὐσέβειαν ἑαυτῆς γνωρίζειν τοῖς πᾶσι καὶ φανερῶς ἐθέλουσα, ἣν ἄνωθεν ἐκ πατέρων παραλαβοῦσα καὶ μέχρι τοῦ παρόντος χρόνου συζήσασα φυλάξει καὶ ἕως τέλους τῇ τοῦ πλάσαντος Θεοῦ φυλαττομένη δυνάμει.

Εἶχε καὶ βούλλαν χρυσῆν ἀπηωρημένην κάτωθεν δι᾽ ὀξείας μετάξης, φέρουσαν ἐν μὲν τῷ ἑνὶ μέρει τὴν ὑπέραγνον θεοτόκον βρέφος κρατοῦσαν, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ τὴν στήλην τῆς ἁγίας δεσποίνης.

№ 8.

— Въ книгѣ, въ большой листъ, подъ названіемъ: «Іоаннъ, ексархъ Болгарскій», — напечатанной Константиномъ Калайдовичемъ въ Москвѣ въ 1824 году, помѣщено на стран. 164—166: *Послѣсловіе грамматика Θеодора при первой половинѣ Шестоднева сего ексарха:*

Въ име ѿца и сна и ст҃аго дх҃а, изволенiемъ Спса нашего іс҃ х҃а, и молитвами прч҃тыѧ кго мт҃ре. и поспѣшенiемъ ст҃аго дх҃а. Въ лѣ ,ѕѱоа, въ цр҃тво вѣговѣрнаго цр҃ѣ грѣческаго кирь Михаила Палеѡлога,

цр҃твоующю и҆моу въсточнъими зємлѣми и западнъими. а нашемоу гн҃оу. вьноукоу ст҃го Сумеѡна. а҆ пръвовѣнчанаго кралѣ кур҃ Стефана. младѣйшемоу сн҃оу его въ всей братии. а прѣволышемоу и҆ прѣвеликоѡмоу кралоу. кур҃ Стефаноу ѳрошю. въ своемь о҃чьствѣ самодръжавно вл҃чьствоующю всѣми срьбьскыми зємлѣми и҆ поморскъими. при прѣѡс҃щенѣмъ архиепископѣ нашемъ Арсенїи. и҆ при бл҃женѣмь и҆ пр҃пвнѣмъ ѡ҆ц҃и нашемъ ст҃огорьсцѣмъ протѣ кир҃ Арсении. и҆ тъгда же прѣдръжещю кръмило Хълан҃дарскиѥ лавры пр҃пвноумоу ѡ҆ц҃оу нашемоу игоуменоу кур҃ Ювстадию. И҆ въ д҃ни тѣхъ ст҃ыхъ написаше се сиѥ книгы въ ст҃ѣи горѣ въ пиргоу въ мѣстоу Прѣѡбражениа Сп҃сова, въ сихастирии ст҃ыѥ Бц҃е Хиландарьскъıѥ лавры. роукою граматика Ѳеѡдора. а повелѣниѥмъ и҆ потроужѣниѥмъ пр҃пвьнаго ѡ҆ц҃а Доментиана кромона҃. боудоуща тъгда доуховника всего братьства Хиланьдарскъıѥ лавръı. и҆ ѥко г҃ъ вѣстъ. не имѣниа р҃а сего свѣта. нъ мт҃и р҃а бж҃иѥи ѡ҆наго свѣта некончаѥмаго. и҆ воудѹщихъ р҃а бл҃гъ наслаждениа и҆ въздания нетлѣ҆наго, в немже некончаѥмаа радость въ бесконечныѥ вѣкъı аминъ. И҆ самомоу Бг҃оу свѣдоущоу. ѥко съ великъımъ троудомъ и҆ съ великовъ печалию и҆ съ великовъ ницетовъ, ѥко г҃ъ вѣстъ, и҆ своѥвъ д҃шовъ заложивъ добы҃ сихъ книгъ. да по см҃рти моеи҆ где и҃ положоу. да ми соу оу҃ вѣчноую паметъ. и҆ иже се ѡбрѣте тоу да ме помѣноуѥтъ. а того бг҃ъ да помѣне въ цр҃твѣ нб҃нѣмъ. Аще ли кто любо ѡбрещеть се и҆ дръзнетъ и҆зети и҆ ѿ того мѣста. коимь любо оузрокомъ. да и҆ма клетвоу ѿ бг҃а и҆ ѿ ст҃ыѥ бц҃е. и ѿ ст҃ъ а҃пл. и ѿ ст҃ъ пр҃рк. и҆ ѿ пр҃пвьныхъ ѡ҆ц҃ь. и҆ ѿ всѣ҃ ст҃ы҃. ѿ вѣка оугожьшинхъ бг҃оу. а и҆ ѿ мене грѣшьнаго тоу҃же клетв҃ да и҆ма. А҆ г҃оу нашемоу і҃с х҃оу цр҃твоующомоу въ вѣкы и҆ на вѣкы. давьшомоу начетъкъ и҆ коньць силъ книгамъ. томоу слава и҆ дръжава и҆ безначелиѥ въ бесконечныѥ вѣкъı аминь. амн҃. аминъ.

Послѣсловіе грамматика Ѳеодора второй половины Шестоднева.

Хвалоу тебѣ въ҃даю вл҃ко. ѥко симъ книгамъ начетокъ ми вы҃. мнѣ же дарова и҆ коньць. Благааго ц҃рѣ бл҃гаа мт҃и. прс҃таѩ ми влч҃це бц҃е. Ѳеѡ҃ра. много вечисла грѣшна соущи. раба твоего. хоудаго и҆ подавленаго вльнами мира сего соущтнаго. троудившаго се ѡ҆ сиеи҆ книзѣ с любовию. въ славоу и҆ хвалоу сн҃а твоего. г҃а нашего и҆ спса і҃с х҃а. сде ѳво

покрывай ме и съблюдай. ѿганѣющи различныхъ недоугъ. дшевныхъ же и тѣлесныхъ стрѣлъ. ѡнамо же сна твоего ха. матика ми твореци.

Сие же книгы писахоу се повелѣниемъ и потроужениемъ стаго и прѣвнаго ѡца нашего. бгоумнаго иеромонаха Доментиана. вѣдоуща тъгда дхвьника Хиландарскыѥ лавры. истаго книголюбца. и ꙗко по истинѣ рещи великаго бголюбьца. емоу же похвала на нбхъ ѿ самого ба и ѿ стхъ агглъ его. за бжтвьноую его любовь. юже иматъ къ самобгомоу источнику мати. и за свѣние его стое. иже соуть стыѥ книгы. Мнѣ же. спаноу соущоу. пришѣшю въ стоую гороу. и единo лѣто створшю ми. и ѡбрѣте ме сии холюбивый ѡць мой, и разоумѣ ѿ мене. ꙗко стыѥ книгы разоумѣю прописовати. и ѡ ги свѣщаховѣ. ꙗко томѹ быти. аще гъ въсхоще. Въ тыи же дни гонению въставшю на спаныѥ ѿ прота и ѿ стгорьць. и изгнаше многы ѿ стыѥ горы. и мене коупно с ними. и изидохъ в Солоуньскый гра. и тамо створшю ми половинѹ годинѹ. и ѡць же мои блжныи. вынѹ горе дхмь стмь. не ѡстави желания срца своего. и прише. и изве ме ѿ Солуньскаго гра. и свои боразѹмиемъ оуведе ме паки ѵ стѹю горѹ. и име гне призвавша. ѡ ги начеховѣ книгы сиѥ. и писавшю ми да полокины ѱ (до листа 132). и завистнѣ дивволъ вложи въ срце нѣкомоу соупротивникѹ моемоу. и ѡбаженоу ми бывшю къ протѹ. и многы послы пославшю къ ѡцоу моемоу за мене. и по истинѣ же блгыи ѡць и чедолюбьць не хотѣ ме поустити единого. да не ѡзловленъ боудѹ. ни казни примоу. ꙗко же и прочии. И приспѣвшю прадѹ оуспениа стыѥ вце. и ѡць мои поемь ме. иде въ зборъ стхъ ѡць. и ѡбрѣтохоѵѣ прота вельми гнѣвна и люто ѡбоцрена шнѣмъ врагомь моимь. ѵпрошеноу же бывшѹ ѡцю моемоу протомъ ѡ мнѣ. и много ѡпечали ѡца моего ѡ мнѣ. и бѣ бъ вѣаше съ ѡцемъ моимь. и не да его до конца протоу ѡзловити. Мнѣ же стоющю и възирающю на ѡбразъ печаленъ ѡца моего. и великою жалостию задрьзахъ. да ѡци и братиа вѣрѹ ми имѣте. минеци ми се. ꙗко и на второмь пришествии. и ѡжидающю. коею казнию ѡсоужоу ми быти. нъ мардиемь бжиемь и мтвами ѡца моего. схрани ме бъ ѿ всѣ казнии. изречены на ме ѿ прота. коньчное же паки соужено ми въ изгнати ме паки ѿ стыѥ горы. и тѹ не ѡстави ме ѡць мои. нъ прѣда ме оу метоухию Хиландарскоу. И гемь наставлѣюмь. и мтвами ѡца моего ѡкрьмлѣюмь. конча

и дроугоую половиноу. и ѿць мои своего бл҃ниⷯ не ѡблиши ме. и мои трⷭдъ вьсь испльни. а ѿца моего бо҃ да не ѡблиши своѥ҃ мт҃ри сде и въ бесконечныѥ вѣкы. амн҃. амн҃. амн҃.

(Шестодневъ, составленный Іоанномъ, екзархомъ болгарскимъ. Изд. (по сп. 1263 г.) Общ. Ист. и Др. Рос. М. 1879, лл. рл҃кб — рл҃гб, сн҃г — сн҃д).

№ 9.

Ἀφιερωτικὸν Ἄννης Τορνικίνης Πιγκερνίσσης 6851=1353 года, мѣсяца августа, индикта 6-го, на широкомъ пергаминѣ.

+ Ἀναδιδαχθεῖσα πρότερον προτροπῇ δεσποτικῇ πατριαρχικῇ τὸν βοηθοῦντά μοι νόμον ἐπὶ τῷ δοτῷ προικώ μοι κτήματι καὶ ἀποβαλλομένη τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου βοήθειαν, προέταξα οἰκείῳ χειρί +

ауа торникина нпгєрнісаѕ+

† Ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως Δημήτριος Τορνίκιος + ὁ Πιγκέρνης +.

σίγνον	Ἰῶ Καντα-	σίγνον	Ἀνδρονίκου	σίγνον	Μαρίας	σίγνον	Εἰρήνης
κουζηνοῦ	τοῦ υἱοῦ αὐτῶν	τοῦ ἐτέρ	ου υἱοῦ αὐτῶν	αὐτα	δέλφης τούτων	ἐτέρας	αὐταδέλφης τούτων.

+ Ἄννα Πιγκέρνισσα ἡ ἄνωθεν πρωτοτύπως προτάξασα οἰκειοχείρως, συνενίᾳ τε καὶ ὁλῃ γνώμῃ καὶ τοῦ αὐθέντου μου τοῦ συζύγου μου καὶ τῶν φιλτάτων ἡμῶν παίδων Ἰωάννου, Ἀνδρονίκου, Μαρίας καὶ Εἰρήνης. — Ἐπειδὴ περιῆλθε πρὸ χρόνων οὐκ ὀλίγων ἀοιδίμῳ καὶ μακαρίτῃ αὐθέντῃ καὶ πατρὶ μου τῷ παρακοιμωμένῳ διὰ θείου καὶ σεπτοῦ χρυσοβούλλου, κατὰ λόγον γονικότητος, μετὰ τῶν ἄλλων εἰς τὴν Ζαβαλτίαν περὶ τὸν Πάνακα ἡ Βελτζίσθα λεγομένη, ἐπανῆλθον δὲ ταῦτα καὶ πρὸς μὲ εἰς προῖκα, εἶτα τοῦ καιροῦ ἀνωμαλίᾳ καὶ πολλῇ συγχύσει κατεκράτησαν καὶ ταῦτα οἱ Σέρβοι, καὶ ὑπὸ χειρὶ αὐτοῖς τελοῦσιν ἕως δεῦρο, ὁ δὲ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν Θεός, κρίμασι οἷς οἶδεν, ἐξαπέστειλε τοὺς ἑαυτοῦ δούλους, τόν τε μέγαν στρατοπεδάρχην κύριον Ἀλέξιον καὶ τὸν μέγαν πριμμικηριον κύριον Ἰωάννην, τῇ ἄνωθεν ἀμάχῳ βοηθείᾳ κατισχύοντας ὑπερβαλλόντως τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ἐργαζομένους καὶ διαπράττοντας ὅσα Θεῷ φίλον καὶ τοῖς γνησίοις αὐτοῦ θεράπουσιν, ἐχω δὲ θάῤῥος καὶ

βεβαίαν πληροφορίαν εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν, ὅτι καὶ μετὰ τῆς οἰκείας αὐτῶν ἰσχύος καὶ συνδρομῆς μέλλουσι περιγενέσθαι οὗτοι καὶ τοιούτου τοῦ κτήματός μου τῆς Βελτζίσθας· διὰ τοῦτο ἑκουσίᾳ τῇ γνώμῃ καὶ ἀμεταμελήτῳ τῷ τρόπῳ τὸ παρὸν ἐκτίθεμαι γράμμα πρὸς τοὺς διαληφθέντας, τόν τε μέγαν στρατοπεδάρχην καὶ τὸν μέγαν πριμμικήριον, ὡς ἐὰν εὐδοκήσῃ ὁ Παντοκράτωρ Θεός, εἰς ὃν πᾶσαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἀνήρτησαν καὶ φροντιστήριον θεῖον ἀνεδείμαντο ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς τούτων καὶ μόνων ἰσχύος καὶ συνδρομῆς περιγένωνται τοῦ εἰρημένου κτήματός μου τῆς Βελτζίσθας πρὸ τοῦ ἵνα εὐδοκήσῃ ὁ Θεός, καὶ ἐπανέλθωσι τὰ ἐκεῖσε ὑπὸ χεῖρα τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων, ἵνα τὸ μὲν ἥμισυ μετὰ καὶ τῆς ἡμισείας νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ κατέχωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ οἱ προκάτοχοι δεσπόται, ὃν τρόπον καὶ προκατείχομεν κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ δύναμιν τοῦ θείου καὶ σεπτοῦ χρυσοβούλλου, τὸ δὲ λοιπὸν ἥμισυ κατέχωσιν οὗτοι κατὰ ἀναφαίρετον δεσποτείαν καὶ κυριότητα μετὰ καὶ τῆς προσούσης αὐτῷ ἡμισείας νομῆς καὶ περιοχῆς εἰς ἀφιέρωσιν καὶ ἀνάθημα τοῦ αὐτοῦ φροντιστηρίου τοῦ Παντοκράτορος σωτῆρος Χριστοῦ, καθὰ ὁλοψύχως ἠρετίσαντο καὶ ἔχουσι δι' ἐφέσεως. καὶ μηδαμοῦ μηδολως ἔπειτα βουληθῆναι αὐτὴ ἐγώ, ὁ αὐθέντης μου ὁ ἀνήρ μου ἤ τις τῶν ἡμετέρων παίδων καὶ τῶν καθ' αἷμά μοι προσοικειωμένων ἀνακαλέσαθαι καὶ τὴν τοιαύτην ἡμίσειαν μερίδα τὴν περιελευσομένην αὐτοῖς, ὡς προικῶαν μοι. ἀποβάλλομαι γὰρ τὸν βοηθοῦντά μοι νόμον ἐν τούτῳ, καὶ ἀπρόσδεκτοι ἐσόμεθα ἐν παντὶ ὑπερέχοντι προσώπῳ καὶ κριτηρίῳ, καὶ ἀποκλεισθήσεται ἡμῖν πᾶσα θύρα δικαιολογίας, εἴπερ κινήσομεν ἤντινα οὖν ἀγωγὴν κατ' αὐτῶν εἰς συνοίκημα ἡμῶν τῆς τοιαύτης ἕνεκεν ἡμισείας μερίδος, οφειλόντων καὶ αὐτῶν μηδαμοῦ μηδολως ἀποσπάσαι καὶ ἀφαιρῆσαι καὶ τὴν ἡμετέραν ταύτην ἡμίσειαν μερίδα τοῦ τοιούτου κτήματός μου καθ' οἱονδήτινα τῶν ἁπάντων τρόπον ἢ πρόφασιν εὔλογόν τε καὶ δίκαιον ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλου, ἀφ' ὧνπερ θελήσομεν παραπέμψαι αὐτήν, εἴτε ἐν ζῶσίν ἐσμεν, εἴτε καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἡμῶν. Οἷος γὰρ ἀφ' ἡμετέρων τῶν μερῶν βουληθείη παρὰ τὰ συμπεφωνημένα τῷδε τῷ γράμματι χωρίσαι ἢ συσταλίσαι μερίδιον ἢ καθ' ὅλου, ἢ καὶ ὁ διαδεξομενος τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἡμίσειαν μερίδα· ὁ τοιοῦτος, κἂν ὁποῖος καὶ εἴη, ἵνα ἐπισπᾶται τὰς ἀρὰς τῶν τιη θεοφόρων πατέρων, καὶ ἡ μερὶς καὶ ὁ κλῆρος αὐτοῦ ᾖ μετὰ τοῦ προδοτου Ἰούδα, καὶ ὑπὸ τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα ἔσται. — Ταῦτα ἐγράφη προτροπῇ ἡμετέρᾳ διὰ τὰ βουληθέντα ἐνώπιον τῶν ὑπογραψάντων καὶ ἐπεδόθη τοῖς διαληφθεῖσι, τῷ τε μεγάλῳ στρατοπεδάρχῃ καὶ τῷ μεγάλῳ πριμμικηρίῳ, εἰς ἀσφάλειαν, κατὰ μῆνα αὔγουστον τῆς ϛ' ἰδικτιῶνος τοῦ ,ϛωξα' ἔτους.

† Ἄννα Τορνίκινα ἡ Πιγκέρνισσα.

† Ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως Δημήτριος Τορνίκιος † ὁ Πιγκέρνης +

† Προτροπῇ δεσποτικῇ καὶ πατριαρχικῇ ἐρωτηθεῖσα παρ' ἡμῶν ἡ Πιγκέρνισσα καὶ ἀναδιδαχθεῖσα τὸν βοηθοῦντα αὐτῇ νόμον ἐπὶ τοῖς προικῴοις αὐτῇ πράγμασιν ἐπειδὴ ἀπεβάλετο τὸ οἰκεῖον αὐτῆς δίκαιον ὁλοψύχως καὶ στέργειν ἐπηγγείλατο εἰς τὸ διηνεκὲς τὴν τοιαύτην ἔγγραφον ἔκδοσιν, ἐπεγράφη βεβαιώσεως ἕνεκα καὶ παρ' ἡμῖν +

† Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χριστουπόλεως Μακάριος +

† Ὁ μέγας σκευοφύλαξ.... μεγάλης ἐκκλησίας....

† Θν ὁ Παρδολέων μαρτυρῶν ὑπέγραψα +.

№ 10.

— Πάσῃ μὲν νοητῇ κτίσει καὶ αἰσθητῇ ὁ ταύτην κατ' ἀρχὰς οὐσιώσας ἀῤῥήτῳ λόγῳ καὶ συστησάμενος ὄρους ἀληθῶς καὶ βάθρα ὥσπερ τι θριγγίον ἀσφαλὲς ἐπήξατο καὶ χαράκωμα καὶ δέν τι τῶν ἁπάντων ἀορίστως κατέλιπεν, ὁπερ ἂν τὴν ὁρμὴν ἔχῃ καὶ φύσιν καὶ κίνησιν, περιάγεσθαι καὶ τῶν δεόντων ἔξω που μεταβαίνειν καὶ προχωρεῖν, ὡς ἂν μὴ τῇ ἀτάκτῳ καὶ ἀσχέτῳ ἑκάστου τῶν ὄντων ῥοπῇ ἀντ' εὐταξίας εἰς ἀκοσμίαν καὶ σύγχυσιν τὸ αὐτοῦ κάλλιστον καὶ ἐξαίρετον δημιούργημα συμβαίνῃ περιπίπτειν ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα μεταβάσεως. Ἐντεῦθεν ἄρα καὶ οἱ τῆς εὐσεβείας κήρυκες καὶ διδάσκαλοι, τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσαντες καὶ ὡς ὑποδείγματι καὶ εἰκόνι χρησάμενοι, τὰς ἑαυτῶν εἰσηγήσεις τε καὶ νομοθεσίας ὅροις κατησφαλίσαντο καὶ ἐκράτυναν καὶ μηδέν τι προστιθέναι ἢ ἐλλείπειν γενικῶς ἀπεῖρξαν καὶ ἀπεφήναντο, εἰ μή που καὶ ἤτι τούτοις ἕτερον παραπλήσιον τύχῃ παρεμπῖπτον ἀναγκαιότατον, καθὰ πολλάκις συμβαίνει γίνεσθαι, ὡς δοκεῖν μὲν ἀλλότριον, τῇ δ' ἀληθείᾳ καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ὀρθὸν καὶ ἁπλανὲς καὶ μὴ ἀλλότριον κρίνεσθαι μηδὲ τῇ κανονικῇ τηρήσει καὶ παραδόσει ἀντιπρᾶττον ἀριδήλως καὶ λυμαινόμενον· μὴ προκειμένου δὲ τοιούτου σκοποῦ μηδὲ τοῦ πράγματος ἀπαιτοῦντος ἀναγκαίως καὶ ἐκβιάζοντος, οὐκ ἔστι πάντων συνοῖσον οὐδὲ θεμιτὸν ὅρια πατέρων ὑπερβαίνειν καὶ παρεκκλίνειν τοῦ νενομισμένου καὶ τοῦ καθήκοντος. Εἴπερ γὰρ τοῦτο δοθείη, συμβαίη ἂν ἐπακολουθῆσαι πάντως καὶ ἄτοπα, ὡς καὶ πολλὰ πολλάκις τοιαῦτα εἴωθε γίγνεσθαι. Διάτι τοῦτο καὶ ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐπὶ τοῖς κειμένοις ὅροις

καὶ κανόσι οὐ χρὴ τὸ παράπαν ἐγγίνεσθαι. Μεσότης γὰρ ἐπὶ πᾶσι καὶ ὁ τοῦ συμμετρου λόγος τῇ ἐπαινουμένῃ καὶ ἀρίστῃ μοίρᾳ παρὰ τῶν εὖ εἰδότων κρίνειν ὀρθῶς ἐντέτακται καὶ καθέστηκεν. Ἐπεὶ καὶ πῶς ἂν καὶ σῶμα λεχθείη πληρέστατόν τε καὶ ἄρτιον, ᾧ συμβέβηκέ τι ἔχειν μέρος ἐλλεῖπον ἢ περιττεῦον; ἢ πῶς ἂν εἴποι τις ὡς ἀσφαλῶς καὶ δικαίως τόδε τι κατ' ἰσομοιρίαν μεμέρισται, μὴ καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ ἐξ ἴσου διανενεμημένων, ἀλλ' ἑνός ἐκ τούτων πλεονασμὸν ἢ ἔλλειψιν κεκτημένου; ἀλλ' οὐδ' ἀστρονόμος ἢ γεωμέτρης καὶ τῆς λοιπῆς αὐτῶν συμμορίας καὶ ἐπιστημονικῆς φιλοσοφίας δύναντ' ἂν ὀρθῶς καὶ ἀσφαλῶς τελεσιουργῆσαι συμπέρασμα, μὴ τῶν ὅρων καὶ κανόνων ἢ καὶ προτάσεων εὖ συντηρουμένων αὐτοῖς καὶ μενοντων ἐν ἀκριβείᾳ. Ἀλλ' εἰς τί ταῦτα τῇ βασιλείᾳ μου λέλεκται;

✱ Τὸ ὄρος τοῦ Ἄθω ἐστὶ μὲν ὡς ἀληθῶς τά τε ἄλλα θαυμαστὸν καὶ τερπνότατον καὶ τῶν πρὸς ἀνατολάς κειμένων καὶ διαβεβοημένων οὐκ ἔλαττον, εἰ δὲ καὶ παράδεισον ἕτερον ἢ κατάστερον οὐρανὸν ἢ καὶ ἀρετῶν πασῶν καταγώγιον τοῦτ' ἄν τις καλέσειεν, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τοῦ δέοντος. Σεμνεῖα γὰρ ἐκεῖσε καὶ εὐαγῆ φροντιστήρια ἔστιν ἰδεῖν κάλλει τε καὶ μεγέθει καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τερπνοῖς ἐνευθηνούμενα καὶ ὡραιζομενα, ἔτι τε μοναζόντων τάγματα καὶ συστήματα κρείττω μὲν σχεδὸν ἀριθμοῦ, θεωρίᾳ δὲ καὶ πράξει κοσμούμενα καὶ ὡς ἀστέρας δεικνύμενα φαεινοὺς τῇ τε τοῦ βίου φαιδρότητι καὶ τῷ ἔξω κόσμου καὶ σαρκὸς εἶναι καὶ τὰ θεῖα διὰ παντὸς μελετᾶν καὶ τούτων κατατρυφᾶν ὡς ἐνὸν κἀκεῖθεν τὸν φωτισμὸν καὶ τὰς ἐλλάμψεις εἰσδέχεσθαι καὶ μηδὲν ἄλλο ποθοῦντας ἢ τὸ ἀναλῦσαι καὶ συνεῖναι Χριστῷ. Ταῦτά ἐστι τὰ ξύλα, ἃ ὁ Κύριος ἐφύτευσε τοῖς τοῦ θείου πνεύματος καρποῖς ἐπιβρίθοντα, οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ἐρημιαις καὶ ὀρεσι διατρίβοντες καὶ σπηλαίοις καὶ ὀπαῖς τῆς γῆς συγκλειόμενοι, περὶ ὧν ὁ θεῖος Παῦλος φησίν. Ἐκ δὴ τῆς τούτων ἀρετῆς καὶ ὑψηλῆς πολιτείας καὶ ἀγωγῆς καὶ τὴν τῆς ἁγιωσύνης ἐπωνυμίαν τὸ ὄρος τοῦτο προσείληφε κατὰ τὸ εἰκός. Εἰ δὲ καὶ εὔθετον ἔλαχεν εἶναι τοῦτο καὶ δεξιὸν καὶ ἄγαν ἁρμοδιώτατον εἰς ὑποδοχὴν ἀνδρῶν σπουδαίων καὶ εὐλαβῶν ἢ καὶ ἄλλως ἀρετῆς μείζονος προξενον καὶ ἁγιότητος τοῖς ἐν αὐτῷ διατρίβουσι κἀντεῦθεν καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην μετείληφε, καὶ τοῦτο πάντως οὐ πόρρω τῆς ἀληθείας ἐστίν. Οὐκοῦν οἱ πρὸ ἡμῶν ἀοιδιμοι βασιλεῖς τὴν τοιαύτην τῶν ἀνδρῶν τούτων βιοτὴν καὶ πολιτείαν ἐκθειάσαντες καὶ ὑπερβαλλόντως ὑποδεξάμενοι, θείῳ ἔρωτι κινηθέντες καὶ ζεούσῃ καρδίᾳ πρὸς εὐποιίαν τῶν αὐτῶν μοναχῶν, τήν τ' ἐλευθερίαν αὐτοῖς διὰ χρυσοβούλλων ἐδωρήσαντο λόγων καὶ ἄλλ' ἄττα εἰς ἀφορμὴν

τοῦ ἑαυτῶν βίου καὶ σωματικὴν παραμυθίαν καὶ σύστασιν, ὡς ἂν μὴ διὰ ταῦτα εἰς τὸ τῆς ἡσυχίας ἔργον μηδὲν τὸ προσιστάμενον ἔχοιεν ἐπὶ τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀγωνίσμασιν. Ἐπαίρετόν μὲν οὖν τοῦ τρόπου τῆς εὐποιίας, ἀλλ' ἔλαθον ἑαυτοὺς τῇ ἐλευθερίᾳ ταύτῃ ἐγκαταμιξαντες καί τι τῶν οὐ προσηκόντων. Διεπράξαντο γὰρ καὶ ἐθέσπισαν εἶναι καὶ εὑρίσκεσθαι Πρῶτον ἐν τοῖς αὐτοῖς μοναχοῖς, παρ' αὐτῶν μὲν τῶν μοναχῶν ἐκλεγόμενον καὶ εἰς τὸ αὐτὸ πρωτεῖον ἐγκαθιστάμενον, τοῦτον δὲ πάλιν πνευματικῶς αὐτοὺς ἀνακρίνοντά τε καὶ διιθύνοντα, αὐτὸν δὲ ὑφ' ἑαυτοῦ οἰκονομούμενον καὶ διεξαγόμενον καὶ μήτε πρὸς ἁγιωτάτου πατριάρχου μήτε μὴν παρ' οἱουδήτινος ἑτέρου ἀρχιερέως λαμβάνειν σφραγῖδα κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παρατήρησιν. Ὅπερ δῆτα καὶ ἦν τοῦ ἀντικειμένου ὑποβολή καὶ ἐνέργεια, τοῦ ἀεὶ μὲν τοῖς ἀνθρώποις βασκαίνοντος ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς καὶ παρεμποδίζοντος, βασκήναντος δὲ κἀνταῦθα καί τι τῶν μὴ δεόντων προξενήσαντός τε καὶ παρεγείραντος ἐπὶ τοῖς λαμπροῖς τῶν βασιλέων ἐκείνων ἀριστεύμασί τε καὶ προτερήμασιν. Ἀλλ' οὐκ εἴασε τοῦτο ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης, ἡ τὰ πάντα καλῶς κυβερνῶσα καὶ διεξάγουσα, μένειν διὰ παντὸς ἀνίατόν τε καὶ ἀδιόρθωτον, ἀλλ' ὥσπερ ἑκάστῳ ἄλλο καὶ ἄλλο τι ἐκ τῶν αὐτοῦ πλουσίων δωρημάτων ἀποχαρίζεται, οὕτως κἀμοὶ τὴν χάριν ταύτην ἐπεχορήγησε. Κινεῖται γὰρ ἡ βασιλεία μου * ὑπὸ τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ ἔννοιαν λαμβάνει τοῦ ἐπισυμβάντος οὕτω μὴ προσηκόντως κἀντεῦθεν καὶ πρὸς τὴν τοῦ πράγματος διόρθωσιν διανίσταται καὶ παντὶ τρόπῳ τὸ δέον ἐπιζητεῖ ὁμοῦ μὲν πρὸς ἀποδοχὴν καὶ εὐαρέστησιν τοῦ Θεοῦ, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ προγεγονὸς ἐκεῖνο ἐπανορθῶσαι ποθοῦσα ἡ βασιλεία μου. Βασιλεῦσι καὶ γὰρ προσῆκόν ἐστι μάλα καὶ δίκαιον, εἴ τί που τοῖς πρὸ αὐτῶν τύχοι παρασφαλέν, ἐπιζητεῖν προθύμως τὴν εἰς τοῦτο θεραπείαν καὶ ἐπανόρθωσιν. Μέντοι γε καὶ τόνδε τὸν σκοπὸν καὶ τὴν πρόθεσιν ταύτης ἡ βασιλεία μου γνωρίζει σαφῶς καὶ κοινοποιεῖται πᾶσι τοῖς ἐν τῷ δηλωθέντι ὄρει ποιουμένοις τὴν ἄσκησιν, ὅσοι τε εἰς προστασίας καὶ ἡγουμενείας, ὅσοι ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ὅσοι ἐν κοινοβίοις τυγχάνουσιν, εἰσηγεῖται τούτοις καὶ παραινεῖ τὰ λυσιτελῆ καὶ σωτήρια ὑπὲρ τοῦ προκειμένου σκοποῦ, ὡς ἂν δηλονότι ὁ κατὰ καιροὺς εἰς Πρῶτον εὑρισκόμενος ἐν αὐτοῖς δέχηται σφραγῖδα ἀρχιερατικήν. Δέχονται ταῦτ' ἀσμένως, ὡς εὐγνώμονες ὑπήκοοι τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν, καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς τοιαύτης κηδεμονίας καὶ προμηθείας χάριν οτι πλείστην ὁμολογοῦσι τῇ βασιλείᾳ μου καὶ λαμβάνειν μὲν τὸν Πρῶτον αὐτὸν σφραγῖδα συντίθενται, ἀλλ' αἰτοῦσι μὴ παρ' ἐπισκόπου ἢ ἑτέρου ἀρχιερέως τινός, ἀλλ' ἢ παρὰ μόνου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Οὐκοῦν καὶ ἐκπέμπουσι μετὰ πλείστης

προθυμίας καὶ ἡδονῆς τὸν νῦν εὑρισκόμενον εἰς αὐτοὺς ὁσιώτατον Πρῶτον ἱερομόναχον κύριον Θεοφάνην. Ὃς καὶ καταλαβὼν ἐνταυθοῖ δέχεται αὐτίκα σφραγῖδα πρὸς τοῦ παναγιωτάτου μου δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τε καὶ συνήθειαν. Κἀντεῦθεν καὶ τίμιον ἀπολύεται γράμμα τούτου σιγιλλιῶδες, δικαιοῦν ὡς αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ὁσιώτατον Πρῶτον, καθεξῆς δὲ καὶ τοὺς λοιπούς, ὑπὸ τὴν πατριαρχικὴν τοῦτο τὸ μέρος ἐπισταστίαν τελεῖν καὶ παρ' αὐτῆς δέχεσθαι τὴν σφραγῖδα προηγουμένως, εἶθ' οὕτως εἶναί τε καὶ ἀκούεσθαι Πρῶτον, ὡς ἂν ἐντεῦθεν τὴν θείαν χάριν οὗτος λαμβάνων καὶ τοῖς ἑτέροις ὁμοιοτρόπως μεταδιδῷ, οὓς ἂν δηλονότι διακρίνῃ ἀξίους εἶναι καὶ ἱκανοὺς εἰς πρστασίας καὶ ἡγουμενείας τῶν ἐκεῖ διακειμένων σεβασμίων μονῶν. Τοῦτο γὰρ καὶ μόνον ἐστὶ ἐλλεῖπον τοῖς ἐκεῖσε μέχρι τοῦ νῦν, ἤδη καὶ πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς νενομισμένης ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐπιδέδοται. Τὴν δ' ἄλλην πᾶσαν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἔχειν αὐτοὺς ἀμετάτρεπτον καὶ ἀμεταποίητον τὸ δηλωθὲν τίμιον σιγιλλιῶδες γράμμα ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἐπικυροῖ. Ἔτι γε μὴν ἀποχαρίζεται αὐτὸς οὗτος ὁ παναγιώτατός μου δεσπότης οἰκουμενικὸς πατριάρχης διὰ τοῦ ῥηθέντος τιμίου σιγιλλιώδους αὐτοῦ γράμματος τῷ δηλωθέντι ὁσιωτάτῳ Πρώτῳ καὶ τοῖς μεθ' αὐτὸν καθεξῆς χάριν τοιάνδε, ἵνα δηλονότι ἐν τῷ λειτουργεῖν αὐτοὺς τῷ Θεῷ μετὰ τῶν ἱερῶν ἐπιγονάτων τὴν τοιαύτην λειτουργίαν ἐπιτελῶσι, πολλὰ πολλὰ καὶ ὑποθεμένης καὶ αἰτησάσης τοῦτο τῆς βασιλείας μου, ὡς μὴ ὂν ἐνδεδομένον πρότερον οὐδὲ σύνηθες, ἀλλ' ἄρτι πρώτως ἐγκαθιστάμενον. Ταῦτα τοίνυν καὶ ἕτερα πρὸς τούτοις κατὰ μέρος δηλοποιοῦντος τοῦ τοιούτου τιμίου πατριαρχικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος, ἀκολούθως τούτῳ καὶ ἡ ἡμετέρα εὐσεβὴς γαληνότης τὸν παρόντα τόνδε χρυσόβουλλον λόγον αὐτῆς ἐπιβραβεύει καὶ ἐπιχορηγεῖ, δι' οὗ καὶ στέργει καὶ βεβαιοῖ καὶ ἐπικυροῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ τίμιον πατριαρχικὸν σιγιλλιῶδες γράμμα, καὶ ὀφείλει διαμένειν εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα καὶ διηνεκῆ χρόνον ἀμετάτρεπτον καὶ ἀπαραποίητον καὶ ἀπαράθραυστον κατὰ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ περίληψιν· καὶ ἔσται μὲν τὸ ἀπὸ τοῦδε ὁ κατὰ καιροὺς εὑρισκόμενος Πρῶτος ἐν τῷ δηλωθέντι Ἁγίῳ ὄρει ὑπὸ τῆς πατριαρχικῆς μεγάλης πνευματικῆς ἡγεμονίας τὴν σφραγῖδα κατὰ τὸ ἔθος λαμβάνων, ἐκτελῶν δὲ καὶ τὴν θείαν ἱερουργίαν μετὰ ἐπιγονάτων, καθὼς ταῦτα ἐν τῷ παρόντι ἐκυρώθη καὶ τέτακται, ἔσονται δὲ ὁμοίως καὶ διαμενοῦσι βέβαια καὶ ἀπαραποίητα εἰς τὸ παντελὲς καί τἄλλα πάντα ὅσα κατὰ μέρος τῷ δηλωθέντι τιμίῳ πατριαρχικῷ σιγιλλιώδει γράμματι ἐμπεριέχεται, ἐλευθερίας χάριν καὶ ἀνενοχλησίας αὐτοῦ τε τοῦ ὁσιωτάτου Πρώτου καὶ τῶν εἰρημένων

μοναχῶν. Τῇ γὰρ ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου διαφυλαχθήσεται καὶ μενεῖ εἰς ἅπαντα τὸν ἐξῆς χρόνον βέβαιον, ὡς εἴρηται, καὶ ἀπαράθραυστον τὸ δηλωθὲν τίμιον πατριαρχικὸν σιγιλλιῶδες γράμμα κατὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ πᾶσαν καὶ περιληψιν, ὡς κανονικῶς καὶ εὐλόγως καὶ δικαίως ἐκτεθὲν καὶ ἀπολυθέν, καὶ οὐδεὶς τῶν ἁπάντων ἔσειτε εἰς ἀθέτησιν ἢ ἀνατροπὴν χωρήσων τινῶν τῶν ἐν αὐτῷ ἐξ ὀνόματος δηλοποιουμένων τε καὶ περιεχομένων, ἐπείπερ καὶ εἰς τὴν τούτων ἁπάντων βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἐδρασμὸν ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου γεγονὼς ἐπιχορηγήθη καὶ ἐπιβραβεύθη τῷ πολλάκις εἰρημένῳ ὁσιωτάτῳ Πρώτῳ ἱερομονάχῳ κυρίῳ Θεοφάνει, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ τοῖς καθεξῆς γενησομένοις Πρώτοις, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα νοέμβριον τῆς ἐνισταμένης ἐνδεκάτης ἐπινεμήσεως τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ εἰκοστοῦ πρώτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΕΝ ΧΩι ΤΩι ΘΕΩι ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ ΔΟΥΚΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

№ 11.

+ Ἐπεὶ ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς κῦρ Στέφανος, θείῳ πόθῳ καὶ ἔρωτι τῆς ψυχῆς ἁλούς, καὶ ὃν ὤδινε πόθον πρὸ πολλοῦ πεπλήρωκεν νῦν καὶ εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς τόδε Ἅγιον ὄρος ἀφάτῳ σχέσει καὶ προθυμίᾳ ψυχῆς ἐπεδήμησεν καὶ περιελθὼν ἁπάσας τὰς ἐν αὐτῷ ἁγίας καὶ σεβασμίας μονάς, μικράς τε καὶ μεγάλας, φιλοτίμους τε δωρεὰς καὶ ὄντως βασιλεῖ πρεπούσας μίᾳ ἑκάστῃ μονῇ δαψιλῶς καὶ πλουσίως ἐχορήγησε· κατέλαβε καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς τήνδε καὶ ἱερὰν λαύραν τῶν Καρυῶν, καὶ προσκυνήσας ἐν αὐτῇ καὶ τῷ θείῳ ἀμφορηθεὶς καὶ ἡμῖν πραέως ὁμιλήσας καὶ πάντας εὐφράνας, καὶ ἐπὶ πλεῖον τὰς εὐχὰς πάντων αἰτήσας ἐφόδιον τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ παντὸς κακοῦ ἀποτρόπαιον, ἠτήσατο παρ' ἡμῶν πάντων συνάξεως τόπον Λιβάδι εἰς τὴν παλαιὰν Κομήτησαν τὸ μονύδριον, ὅπερ εἰς ὄνομα τιμώμενόν ἐστι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀρχιεράρχου καὶ θαυματουργοῦ Νικολάου, πλησίον τοῦ Ζυγοῦ καὶ τοῦ Σκορπίου. Συνελθόντες οὖν ἡμεῖς ἅπαντες κοινῇ γνώμῃ διασκεψάμενοι πραθῆναι μὲν τῷ θείῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ κῦρ Στεφάνῳ τὸν προειρημένον τόπον Λιβάδι τῆς Κομήτησας καὶ τὸ μονύδριον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἀρχιε-

ράρχου Νικολάου, δίχα τινος ἀνάγκης ἢ βίας κατεπειγούσης μοναστήρια καὶ ἐκκλησίας ἀπεπολεῖσθαι, πρὸς χάριν δὲ δοθῆναι τῷ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ κῦρ Στεφάνῳ καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Σάβα σεβασμίᾳ μονῇ τῆς ὑπερευλογημένης καὶ ὑπεράγνου θεομήτορος ἐπικεκλημένῃ Χιλεντάριον τὸν εἰρημένον τόπον μετὰ πάντων τῶν προσόντων αὐτῷ δικαίων καὶ προνομίων ἀνενοχλήτως ἐπὶ τῇ καταβολῇ τῶν παρ' αὐτῆς διδομένων ,αψξ̄ χρυσὰ φλουρία, ἅτινα καταναλωθήσονται εἰς τὰς δεούσας κοινωφελεῖς, ὡς εἴρηται, χρείας.—Γινωσκέτωσαν γὰρ ἅπαντες βεβαίως, ὡς οὐ διὰ κέρδος ἡμέτερον καὶ δαπάνην, ἀλλὰ διὰ τὸ κακῶς ἔχον καὶ τὴν σύστασιν καὶ κοινὴν ὠφέλειαν κατὰ τὴν τοῦ βασιλέως παράκλησιν δεξάμενοι, ὡς εὔλογον, ἀνελθόντες πάντες ὁμοῦ καὶ τὸν τόπον κατασκοπῆσαι, διεχωρίσαμεν αὐτὰ οὕτως· ἄρχεται ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καταβαίνοντας εἰς τὸ ὀρκινάριον...; далѣе слѣдуетъ подробное описаніе границъ, согласное съ описаніемъ ихъ, помѣщеннымъ въ хрисовулѣ царя Стефана. Этимъ описаніемъ оканчивается протатскій актъ. Μηνὶ δεκεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος α', ἔτους ,ϛωνϛ'.

† Ὁ ἁμαρτωλὸς Γερμανὸς ἱερομόναχος καὶ Πρῶτος τοῦ Ἁγίου ὄρους βεβαιῶν.

† Ὁ ἁμαρτωλὸς Ἀκάκιος ἱερομόναχος καὶ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς λαύρας.

† Τῆς τοῦ Βατοπεδίου σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς καθηγούμενος ἐλάχιστος ἐν ἱερομονάχοις Κορνήλιος, κ. οἱ λοιποί.

† Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Ἱερισοῦ καὶ Ἁγίου ὄρους Νίφων.

Всѣхъ подписей 18-ть, кромѣ вышеписанныхъ.

№ 12.

. . . . . **Азъ въ Хѣ бѣ благовѣрнїй и бго̀ поставленїи Стефанъ цр̀ь всѣ̀ срьблѣ̀ и грькомь и западнеи странѣ. божественною благодатїю възрастшѣ ми въ своѐ цтечествѣ того изволенїѐ нарѣцисе Ѿрасль блг̀аго корене родитель моѝ сты̀ Ѡ праведникѣ стѣю симеѡна неманѣ новаго мироточца и пр̀ваго вл̀ки бившаго земль̀ Ѡчества нашего кѹ̀ сави. господню же благодатїю и поспѣшенїѐ пречистѣ владычице наше бц̀е и молитвами бго̀оугоднѝ стѝ родитель моѝ и прародитѐ бго̀ дарованно ми бы̀ царство и топлотѣ приемь въ начело царствїа моего къ божественымь цр̀квамь и**

сь бг҃одарованною и бг҃олюбивою царицею августіею кура еленою всесердечно и вседоушевно поревнованемо ѡ монастирѣ҃ ст҃ое гори адона и въ ны҃ живѹщи҃ прѣподовни҃ и бг҃оносни҃ инокъ и ст҃ихъ и блаженїихъ ѡтець. Слишахѡ҃ бо многа и дивна ѡ житїи мѹжи҃ тѣ҃ ст҃и҃, и желавшѹ ми ѿ многа времене видети и поклонитисе ст҃имѹ҃ местѡ҃ и благословитисе ѿ тѣ҃ ст҃и҃ и бг҃оносниихъ ѿцъ. и бл҃гтїю ҳа҃ вѣки даюцемѹ вса блага къ спасенїю и испльнѧющемѹ въ бл҃гїи желанїе. и испльни желанїе ср҃ца моего видети ст҃ѹ ѻ҃ѹ горѹ. и еже начинающе зреніе пр҃ндохѡ҃ сь бг҃одарованною ми царицею кура Еленою въ тѹ҃ ѡбретающїйсе вѣлики монасти҃ Хиландарь създанни прѣродителы моими. тѹ҃ поклонившѣ҃ домѹ прѣчистїе и благословившѣ҃ ѿ житель свети҃, таже вънѹтрьние ст҃ое монастирѣ и исхастїе с царицею ѡбшедше и съгледа҃ и ѡдарова҃ различнима дарми и недостатьчнаго напланивша ст҃и҃ местѡ҃, и велми ѹдивившѣ҃ и пѡзевавшѣ҃ ѡ жити мѹжи҃ те҃ ст҃и҃ и пр҃имше ѿ ны҃ѣ҃ благословеніе и дш҃еполезнаа словеса, и ѡбходе ст҃а места пр҃индохѡ҃ въ место рекомо карея. и келїи ст҃го сави їерѹсалимьскаго създанна господинѡ҃ и родителемь нашимь кур Савѡ҃, въ неи же и богоѹгодно поживе. И видѣвши царица ѡскѹденїе и ницетѹ тое келїе, изволи҃ фторѹ҃ хтиторь бити ѥй въ снабденіе ст҃го места того. и да си извираѥ҃ ѿ старць хиландарски҃ старца полагати въ келїи ст҃го Сави. а ѿ инѹдѹ҃ да не бѹдеть токмо ѿ хиландара. И въ҃звращающесе царствѹ ми въ свояси въ монастирь хиландарь ѝзволенїемь царства ми и бл҃гословенїе҃ игѹмена и старць, благословисмо проигѹмена попа Ѳеѡдѹла прѣдстательствовати келїи ст҃го сави, и дарова царство ми тоизи келии ѕ҃ Карея҃ѕ҃ хвосно҃ село Косорикѥ съ всеми засельци, днеполи҃, и долами, и чешково, и челопеци, и съ всеми мегами и правинами да си имаа келїа карѣйска села тази до вѣка: и зако҃ село҃ тем҃ цо и дрѹзе҃ село҃ хиландарскимь. И тогда царство ми дарова болници хиландарской ловице ѡркинаріе на морѹ, цо кѹпи҃ ѿ игѹмена Алѹпского (Алипіева) кур мардарїа и ѿ старць монастира Алѹпа. и место томѹ и ловицѹ той да си има болница хиландарска до вѣка. І еще царство ми ѹстави келїи ст҃го Сави ѕ҃ карея҃, да се дава ѿ кѹкѥ царства ми всако годице по р҃ перпѵре венетїиске҃. И сіе златопечатное слово царства ми молю по мне хотещи҃ царствовати семѹ неразорено҃ бити, нѣ҃ паче потверьжено҃. Аще ли кто дрьзнѣ҃ разарати сїе записанное мною ц҃рѣ҃ Стефаномъ, таковаго да

разорит҃ гѣ бѣ и прѣчиста его мт҃ри. и да ѥ поражен҃ъ отъ силе честнаго кр҃та и да ѥ проклеть отъ вї-хъ апостоль и а҃-хъ евангелистъ и о҃ з҃-хъ вселенскихъ съворъ и ѿ ст҃ихъ ѡц҃ь наши҂ симеѡна и сави и ѿ всѣх҃ ст҃ыхъ да ѥ проклеть, и ѿ царства ми да нѣ благословенъ. Написажесе сїе записаніе стоецѹ господинѹ царѹ въ вѣликославнѣмь градѹ Прилепѣ въ лѣто ,ѕѡѵнѕ индикта а҃.

+ *Стефань въ хр҃а бг҃а благовѣрнїи царь срьбаѥмь и грькомь и* Поморїю.

(Ср. у Миклошича Monumenta Serbica, № CXVII, стр. 136 — 139).

№ 13.

Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς Σάββα τοῦ Νέου τοῦ ἐν τῷ τοῦ Ἄθω ὄρει ἀσκήσαντος, συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Φιλοθέου. Рукопись на бумагѣ (in 8⁰) въ библіотекѣ Ватопедскаго монастыря.

Ὁ ὁσιώτατος πατὴρ ἡμῶν Σάββας ὁ θαυμάσιος, ὁ πρώην Στέφανος ὀνομαζόμενος, ἦν ἀπὸ τὴν περίφημον Θεσσαλονίκην, υἱὸς γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων καὶ πρώτων ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τῆς αὐτῆς πόλεως, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων...

Εἶχε μὲν τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς Ἀνδρόνικος ὁ πάνυ τῶν Παλαιολόγων ὁ δεύτερος δηλαδή. Οἱ δὲ ἐπὶ κακῇ μοίρᾳ πρὸς συμμαχίαν Ῥωμαίοις ἐκ Σικελίας ἰόντες Ἰταλοί, καὶ συνθήκας ψευσάμενοι, Θρᾴκην μὲν δίκην πρηστήρων ἀνηλεῶς διαφθείρουσι πρῶτον, χώρας καὶ πόλεις ὅλας τὰς μὲν καὶ πρὶν ἐπιβῆναι κενὰς οἰκητόρων τῇ σφῶν αὐτῶν προσδοκίᾳ καὶ τῷ δέει δεικνύντες, τὰς δὲ πεδίον ἀφανισμοῦ καὶ πολεις αἱμάτων εἰς πολυάνδρια μᾶλλον ἀντὶ πόλεων ἐργαζόμενοι τῷ μηδ' ὁτινοῦν ὅλως ἐν μηδενὶ σχεῖν τὸν ἔλεον, ἀλλὰ πᾶσαν ἁπλῶς καὶ τύχην καὶ ἡλικίαν ὑπάγειν τῷ ξίφει καὶ μηδὲ τῶν δυστυχῶν φείδεσθαι νηπίων, ἀλλὰ καὶ ταῦτα καινοτέροις ἐπιτρέπειν θανάτοις, ξίφει καὶ πυρὶ δυστυχῶς μεριζόμενα. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοὺς πάλαι καὶ νῦν ὀλετῆρας τῆς οἰκουμένης, Ἀχαιμενίδας φημί, προσλαβόμενοι, τοὺς κάκιστ' ἀπολουμένους, κἀντεῦθεν τὸ θράσος καὶ τὴν μανίαν ἐπηυξηκότες κατατρέχειν αὐτίκα καὶ Μακεδονίαν ἠπείγοντο, καὶ Θετταλίαν αὐτὴν ἐπὶ νοῦν ἔχοντες ἤδη. Ὁ δὲ κρατῶν καὶ περὶ πᾶσι μέν, ὡς εἰκός, δείσας, τὸ δὲ πλεῖστον Ἄθω τὸν θαυμαστὸν ἐπὶ νοῦν

ἔχων καὶ τὸ σώζεσθαι τὸν χορὸν τῶν ἁγίων ἐκείνων περὶ πλείστου τιθέμενος· οὕτω γὰρ αὐτῷ σώζεσθαι καὶ τὴν βασιλείαν καὶ μὴ παντάπασιν ἂν ἀποβαλεῖν καὶ αὐτὰς ᾤετο τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας· ἐπεὶ μὴ στρατῷ καὶ ὅπλοις εἶχεν ἀμύνειν, τὸν δεύτερον, ὡς φασί, πλοῦν ἔρχεσθαι δεῖν ἔγνω· καὶ γράμματα τῆς αὐτοῦ χειρὸς αὐτίκα πρὸς ἐκείνους ἐφοίτα τοὺς μὲν καθ' ἡσυχίας ἔρωτα πανταχῇ τοῦ ὄρους διεσπαρμένους, μοναδικούς τε καὶ σύνδυο, καὶ αὐτὰ δὲ φημὶ τὰ τῶν φροντιστηρίων ἀτείχιστα ἢ καὶ ἄλλως εὐάλωτα διὰ σαθρότητα περιβολῶν καὶ σπάνιν ἐνοικούντων πρὸς τὰ τῶν ὀχυρωμάτων δυσαλωτότερα μετοικίζεσθαι κατοχυρούμενα καὶ αὖθις, ὁπόση δύναμις, πρὸς τὸ ἀσφαλέστερον, μεταβαίνειν δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐγγυτέρω πόλεις τοὺς βουλομένους, ἀποκρύπτοντας ἑαυτοὺς μικρὸν ὅσον ὅσον, κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν Ἡσαΐαν· «ἕως ἂν παρέλθῃ ἡ ὀργὴ κυρίου».—Ταῦτα μαθόντες οἱ τῆς μεγάλης καὶ θεοφιλοῦς φατρίας ἐκείνης, οἱ μὲν τὴν ἐξ ἀρχῆς εὔστασιν μέχρι τέλους τηρεῖν ἐγνωκότες «ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω;» μετὰ τοῦ προφήτου πρὸς τὸν Θεὸν ἕκαστος ἔλεγον· ὅθεν οὐδὲ τὴν ἱερὰν συνοικίαν οὐδὲ τὴν ἀσκητικὴν καλύβην εἰσὶν οἱ καταλιπεῖν ἐδοκίμαζον, τὸ μένοντες θνήσκειν τοῦ σώζεσθαι φεύγοντες μᾶλλον ἑλόμενοι· οἱ δὲ τῷ κελεύοντι νόμῳ πειθόμενοι διωκομένους ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ἑτέραν φεύγειν καὶ Παῦλον ἐκμιμούμενοι τὸν μέγαν, ὃς καί τί γε καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι νῦν μὲν κοφίνῳ χαλασθεὶς ἐκ τοῦ τείχους τὰς τοῦ Δαμασκηνῶν ἐθνάρχου χείρας λάθρα διαδιδράσκει, νῦν δὲ Ῥωμαῖος ἐπικαλεῖται καὶ καίσαρα φωνῶν τὸν Ἰουδαίων δῆμον ἐκφεύγων, πόλεις καὶ νήσους καὶ τὰ ἐν αὐταῖς κατελάμβανον ὄρη, ὅσα δηλαδὴ πρὸς ἡσυχίαν ἐν αὐτοῖς ἐπιτήδεια. Θρῆνος μέντοι καὶ ἀθυμία τὸ πᾶν εἶχε, καὶ θορύβου μεστὸν ἦν ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν σύστημα, τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάζευξιν οὐκ ἀνεκτῶς φέρειν δυνάμενοι.... Φήμη ἀθρόος ἐπεισελθοῦσα τοὺς κάκιστ' ἀπολουμένους Ἀχαιμενίδας ἤδη προσελαύνειν διήγγελλε· Μακεδονίαν γὰρ ἀπνευστὶ καταδραμόντες καὶ λείαν Μυσῶν, ὃ δὴ λέγεται, τὰ ἐν αὐτῇ ποιησάμενοι, καὶ τὰ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἤδη διιοῦντες ἦσαν καὶ χαλεπῶς τοὺς μὲν ἀναιροῦντες, τοὺς δ' ἐξανδραποδίζοντες.

№ 14.

Изъ дѣла аѳонскаго Протата о продажѣ келліи Каллиграфа Дохіарскому монастырю за 330 венеціанскихъ червонцевъ, въ іюнѣ мѣсяцѣ 6853=1345 года, когда индиктъ былъ 13-й (sic).

«Ἐρχομένων τῷ τότε καιρῷ πρὸς τὸ Ἅγιον ὄρος τῶν ἀθέων πειρατῶν, πολλὴν ἐποίουν τὴν ταραχὴν τοῖς ἐν αὐτῷ ἀσκουμένοις μοναχοῖς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ κοινὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους φθορεὺς ἐνέσπειρεν εἰς τὰς καρδίας τινῶν ἁπλουστέρων μοναχῶν καινοτομίας τινάς, καὶ ἐκ τούτου ἐλάμβαναν περισσοτέραν χώραν οἱ πειραταί. Τοῦτο μαθὼν ὁ Πρῶτος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁποῦ ἦν προσκεκλημένος παρὰ τοῦ βασιλέως πρὸ τριῶν περίπου ἐτῶν διὰ κοινωφελεῖς ὑποθέσεις, ἔγραψε τοῖς μοναχοῖς, ἵνα ἐκλέξωσι τοὺς ἐκκρίτους τοῦ ὄρους, ἀδείᾳ τοῦ τε βασιλέως καὶ τοῦ πατρίαρχου, εἰς τὸ νὰ περιποιοῦνται τὰς ὑποθέσεις τοῦ ὄρους ἄχρι τοῦ ἐλθεῖν αὐτον. Καὶ δὴ συνάξεως γενομένης ἐκλέξαντο τέσσαρας τοὺς ἐκκριτωτέρους. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκ τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς ἐπιστρέφοντες ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν πειρατῶν μετὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτῶν καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ πλοίῳ. Ὅθεν ἡ κοινότης τοῦ Ἁγίου ὄρους ἀναγκαζομένη διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν τιμὴν τῆς ἐξαγορᾶς αὐτῶν, ποσομένην ὑπὲρ τὰ πεντακόσια νομίσματα, ἐπώλησαν τὸ κελλίον τοῦ Καλλιγράφου διὰ 330 νομίσματα Βενετικὰ εἰς τὴν τοῦ Δοχειαρίου μονήν, ὡς συνορεῦον αὐτῇ· καὶ εἰς ἔνδειξιν δεδώκασιν αὐτῇ ἐκ τῆς κοινότητος γράμμα, γεγονὸς κατὰ μῆνα ἰούνιον ἰνδικτιῶνος ιγ΄ τοῦ ,ϛωνγ΄ ἔτους.

№ 15.

Изъ дѣла аѳонскаго Протата 6861=1353 года, мѣсяца апрѣля, индикта 6-го.

Ἡμεῖς διά τε συμβᾶσαν τῶν ἀθέων Τουρκῶν ἐπίθεσιν καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁρῶντες τὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγίου ὄρους τῶν ἀνθρώπων ἐρημωμένα κἀντεῦθεν εἰς παντελῆ κατάπτωσιν καὶ ἀφανισμὸν προχωροῦντα, ὡς μηδ' ἐπανόρθωσίν ποτε προσδοκᾶν ὅλως, ἐκεῖνα δὲ ... ὡς συνιστάμενα ὅσα ταῖς μείζοσι τῶν μονῶν ἔφθασαν προσκυρωθῆναι καὶ μάλιστα τῇ μεγάλῃ καὶ σεβασμίᾳ καὶ ἱερᾷ λαύρᾳ διὰ τὸ πολυάνθρωπον ταύτην εἶναι ... Ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν τῇ σκήτῃ τῶν Γλωσσίων κελλία καὶ ἡσυχαστήρια ἔφθασαν πρὸ καιροῦ ἐρημωθῆναι καὶ παντελῶς ἄοικα γενέσθαι, ὡς καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀμπέλια μικρὰ καὶ οὐδαμινὰ ὄντα κινδυνεύειν καὶ εἰς παντελῆ ἀχρηστίαν καὶ ἐρήμωσιν καταντῆσαι, συνείδομεν οἰκονομίᾳ χρήσασθαι καὶ προσκυρῶσαι ταῦτα τῇ σεβασμίᾳ Λαύρᾳ.

Здѣсь выраженіе πρὸ καιροῦ доказываетъ, что Глоссійскій скитъ опустошенъ былъ Турками *не задолго* до 1353 года, въ который мѣстность его

съ виноградниками отдана была Протатомъ лаврѣ Аѳанасія. Посему-то я отнесъ это событіе къ 1345 году. А упомянутое въ вышеприписанномъ протатскомъ дѣлѣ обезлюдѣніе Аѳона и распредѣленіе внѣмонастырныхъ келлій между большими и укрѣпленными монастырями, то и другое произошло послѣ нашествія Турковъ съ моря на Аѳонъ въ 1820 или 1824 году: о чемъ я упомянулъ въ § 89-мъ, стр. 160—169.

№ 16.

Содержаніе хрисовула царя Іоанна Палеолога, въ монашествѣ Іосифа, 6915=1407 года, мѣсяца февраля, индикта 15-го (sic).

+ Ὁ τῆς μεγάλης πόλεως ἄρχων, ὁλος ἀγαθὸς ὤν, ἀρχὴν ἐδημιούργησε ἄνθρωπον ὡς ἀθάνατον... Далѣе говорится о грѣхопаденіи человѣка по навожденію діавола, о вочеловѣченіи Сына Божія и о почитаніи Его умомъ, и словомъ, и дѣломъ (νῷ καὶ λόγῳ καὶ πράγματι), о долгѣ царей. Послѣ словъ же: «*должно почитать пресвятую Дѣву, яко виновницу спасенія христіанъ*», слѣдуетъ: Διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἡ βασιλεία μου, κρίμασιν οἷς οἶδε Θεός Κύριος, Θεσσαλονίκης γενόμενος καὶ τῶν περὶ αὐτὴν πάντων πεποιημένος πρόνοιαν .... ἠβουλήθην ὑπὲρ τοῦ γένους ἐγὼ τὸ περὶ τὴν Παλλήνην ἀνανεώσασθαι τεῖχος, ὁ Κασσανδρίαν μὲν ὁ τοῦ Ἀλεξάνδρου πατὴρ ἐκεῖνος ὠνόμασεν, οἱ δὲ μετ' αὐτὸν Ποτίδαιαν, καὶ εὗρον ἐπὶ τοσοῦτον αὐτὸ ἐρημωμένον καὶ διαλυθέν, ὥσπερ τὰ ἐν τοῖς ὕδασιν τείχη φαινομενα· ᾠκοδόμησα τείχη καὶ πύργους ἐπάνω τῶν παλαιῶν θεμελίων, καὶ ἤνωσα τὴν ἐν τῷ κολπῳ τῷ Θερμαικῷ θάλασσαν μετὰ τῆς ἐν τῷ κόλπῳ Τορωναϊκῷ θαλάσσης καὶ νῆσον ἠργασάμην τὴν ἤπειρον, κάλλιστον εὐσεβέσι κτῆμα καὶ τοῖς ἀλλογενέσιν ἀνάρμοστον· εἶτα βόας ἀνεθέμην τῇ νήσῳ, ὠφελιμώτατα βίῳ ζῷα αὔλακας ἀνατέμνειν καὶ σπεῖραι σῖτον.... Ἐπεὶ δὲ τούτων ἁπάντων αἰτία μοι κόρη μόνη παρθένος καὶ δι' αὐτῆς Πρωτότοκος, ἔκρινε δικαιον ἡ βασιλεία μου διὰ χρυσοβούλλου τοὺς πρώτους καρποὺς τῶν σπόρων τῆς δεκατείας ἀποδοῦναι τῷ σωτῆρι Χριστῷ σὺν αὐτῷ τε καὶ τῇ αὐτῇ καλλίστῃ μητρὶ καὶ μετ' αὐτὴν τοῖς αὐτῶν καὶ δούλοις, ὧν ἐστιν ὁ τοῦ σωτῆρος βαπτιστὴς πρῶτος καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἅγιοι τεσσαράκοντα, οὓς ἀκολουθεῖ Παῦλος, ὁ ἐν τῷ Ἄθῳ καλούμενος οσιος. Ἐπιτρέπω δὲ τῆς δεκατείας τὸν μερισμὸν οὕτω γενέσθαι, ἱσταμένης ἁπάσης ἐν ἀριθμῷ τετάρτῳ καὶ εἰκοστῷ, ὁθεν δὴ καὶ τὸν παρόντα χρυσοβουλλον Λόγον ἐπιβραβεύει αὐτοῖς, δι' οὗ προσ-

τάσσει, ἵν' οἱ τῆς σεβασμίας μονῆς μοναχοὶ τιμωμένης εἰς ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μου Παντοκράτορος ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει τοῦ Κωνσταντίνου λαμβάνωσι τέταρτον ἀριθμόν, οἱ μοναχοὶ τῆς Λαύρας ... τέταρτον ἀριθμόν, οἱ μοναχοὶ τοῦ Βατοπεδίου τέταρτον ἀριθμόν, οἱ .... μονῆς Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ πέμπτον ἀριθμόν, οἱ .... μονῆς Ξηροποτάμου τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα τέταρτον, οἱ τοῦ ὁσίου Παύλου ἐν τῷ Ἄθῳ τρίτον ἀριθμόν. — Далѣе прописано: «всѣ эти монастыри, когда я живъ, пусть получаютъ свои части по вышеизложенному росписанію, а по смерти моей—и всѣ произведенія земли со всѣми животными и хозяйственными вещами» и проч.

№ 17.

Грамота Римскаго папы, данная Ватопеду въ сентябрѣ мѣсяцѣ 1439 года въ Флоренціи.

Grigorius(?) papa...Dei universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem et apostolicam benedictionem. — Quum precelsa merito ſ insignia, quibus Regina celorum ſ virgo dei genitrix gloriosa, sedibus prelata sidereis quasi stella matutina prerutilat, devote considerationis indagine perscrutamur, dum etiam infra pectoris archana revolvimus quod ipsa utpote mater misericordie, gratie et pietatis amica, humani generis consolatrix pro salute fidelium, qui delictorum ſ onere pergravantur, sedula oratrix et pervigil ad Regem, quęm genuit, intercedit, dignum quum pectus debitum arbitramur, ut ecclesias in sui nominis honore dedicatas gratiosis prosequemur impendiis et indulgentiarum ſ muneribus honoremus. Cupientes itaque, ut ecclesia monasterii Vatopedi ordinis sancti Basilii, sita in pertinentiis montis sancti, que in honore et sub vocabulo beate Marie fundata existit, a Christi fidelibus congruis honoribus frequentetur et etiam sonservetur, ut fideles Christi eo libentius causa devotionis confluant ad eandem et ad ejus fabricam ac conservationem et manutentionem manus porrigant promptius adjutrices, quo ex hoc ibidem dono celestis gratie uberius conspexerunt se refectos de omnipotentis Dei misericordia et beatorum ſ Petri et Pauli apostolorum ſ cuis auctoritate confisi omnibus vere penitentibus et confessis, qui in festo eiusdem beate Marie prefatam ecclesiam devote visitaverint annuatim et ad eius fabricam et conservationem ac manutentionem manus perre-

xerint adjutrices, quatuor annos et totidem quadragenas de injunctis eis penitentiis misericorditer relaxamus presentibus, perpetuis, futuris temporibns valituris. Volumus autem, quod si alias visitantibus dictam esclesiam, vel ad eius fabricam seu conservationem vel manutentionem manus porrigentibus adjutrices, aut alias ibi pias eleimosynas erogantibus, aut aliqua alia indulgentia imperpetim, vel ad certum tempus nundum elapsum duratura concessa fuerit, praesens concessio nullius exstat roboris vel momenti. — Datum Florentie anno incarnationis dominicae millesimo quadringentesimo tricesimo nono ... septembri ... ꝑ ... in anno ... nono.

ї Citicius: —

№ 18.

Изъ греческаго журнала «Φιλολογικὸς Τηλέγραφος» 1819 г., января 28 и февраля 1-го въ статьѣ: Περιγραφὴ τῶν μοναστηρίων καὶ βιβλιοθηκῶν τοῦ Ἁγίου ὄρους:

«Οἱ καλόγηροι, βλέποντες τὰς προόδους τῶν ὀθομανικῶν ὅπλων ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Ὀρχάνου καὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων του καὶ προνοοῦντες τὴν μέλλουσαν τύχην Κωνσταντινουπόλεως αὐτῆς, ἔστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν σουλτάνον εἰς τὴν Προύσαν τ. μ—ας, φέροντας 14000 φλορίων δῶρον, καὶ παρακαλοῦντας, ὅταν τὰ νικήφορά του ὅπλα κυριεύωσι τὴν μητρόπολιν τῆς γραικικῆς μοναρχίας, ἵνα ἀφεθῶσιν οἱ καλόγηροι ἀπολαύοντες τὰ θρησκευτικά των προνόμια καὶ ἔχοντες αὐτοὶ μόνοι τὸ Ἅγιον ὄρος. Ὁ Ὀθομανὸς ἐδέχθη τὸ δῶρον καὶ ὑπεσχέθη αὐτοῖς τὸ ζητούμενον, ἐπικυρώσας τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ μὲ χαττιχουμαγιούν, ἤτοι προνόμιον, τὸ ὁποῖον, ὡς ᾄδεται, φυλάττεται ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῶν Καρυῶν».

№ 19.

Дѣло аѳонскаго Протата 6842=1334 года, мѣсяца іюля, индикта 2-го.

+ Ἡ σεβασμία τοῦ Κουτλουμούση μονή, πολλῆς κατὰ διαφόρους καιροὺς παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ὁσιωτάτων Πρώτων ἀξιουμένη προνοίας καὶ διὰ πολλὰς μὲν ἄλλας εὐλόγους αἰτίας, ἐξαιρέτως δὲ διὰ τὴν τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων κατὰ Θεὸν πολιτείαν καὶ ἄσκησιν καὶ τὸ τοῦ κοινοῦ βίου ἀκριβωμένον, ὃ παρ' αὐτῶν

μόνον βεβαίως ὡς ἐν οὐδεμιᾷ τῶν ἄλλων τετήρηται... οὐδ' ἧττον καὶ παρ' ἡμῶν ἀγάπης ἠξίωται πνευματικῆς καὶ γνησίας διὰ τὴν καλὴν κυβέρνησιν ἐπιστατοῦντος Θεοστηρίκτου ἱερομονάχου, ὃς τὸ καλὸν τοῦτο ποιμνίον οὕτως ἔχον παραλαβὼν οὐ μόνον σῶον τετήρηκε, ἀλλὰ καὶ ἀρίστως ἐπιδόσεσι τῶν κατ' ἄμφω προκοπῶν καλῶς ἄγαν προεβίβασε καὶ ἐπηύξησε. Далѣе говорится: кто не восхвалитъ такого боголюбезнаго общежитія, и порядка, и стремленія къ лучшему. Ἐπεὶ δὲ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖν ἔδει ταύτην πρὸς τὰ καλὰ καὶ τῶν πρὸς σύστασιν ἀφορώντων αὐτῇ προνοεῖσθαι, δέον ἔγνωμεν καί τινος ἐπιμελείας, ὡς εἰκός, ἀξιῶσαι καὶ τρόπον ἐπινοήσασθαι ταύτῃ πρὸς πλείονα τῶν χρειῶν ἀπορίαν καὶ τῶν καθ' ἡμέραν ἐξόδων, ἃς οὐ μόνον ἐπὶ διοικήσει τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἐπιξενουμένων ποιεῖσθαι βιάζεται. Οὐ δὴ χάριν καὶ κοινῇ γνώμῃ τῶν τιμιωτάτων καθηγουμένων καὶ τῶν λοιπῶν γερόντων συνάπτομεν ταύτῃ τὴν τοῦ Φιλαδέλφου μονὴν μετὰ τοῦ ἡσυχαστηρίου αὐτῆς καὶ ἀδιασπάστως τῇ τοῦ Κουτλουμούση ἑνοῦμεν, ὥστε εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε εἰς τοὺς ἑξῆς καὶ διηνεκεῖς χρόνους ἀναφαίρετον ταύτην καὶ ἀναποσπάστον καὶ συνημμένην... Кто отнялъ бы присоединенную обитель, тотъ сдѣлалъ бы величайшій грѣхъ. Οὐδὲ γὰρ πρὸς χάριν τοῦτο ἢ λογισμόν τινα πεποιήκαμεν ἀνθρώπινον, ἀλλὰ διὰ τὸ δίκαιον αὐτό· εἰ γὰρ ταῖς ἄλλαις τῶν μεγίστων μονῶν καὶ εὐπορωτάτων οἱ πρὸ ἡμῶν ὁσιώτατοι Πρῶτοι πολλὰ τῶν τῆς Μέσης κελλίων ἀπεχαρίσαντο καὶ οὐδὲ τῶν ἠπορημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν καλῶς ἐχόντων, καὶ ἡμεῖς τὴν ἐκείνων τετηρήκαμεν πρᾶξιν, τί ξένον ἢ παράλογόν τισι δόξαιμεν πεποιηκέναι, εἰ τοιαύτῃ μονῇ, πλουτούσῃ μὲν ἐν Θεῷ καὶ θείοις ἐνπλατυνομένῃ πλεονεκτήμασιν, ἀπορουμένῃ δὲ ἐν ταῖς ἀναγκαίαις τοῦ σώματος χρείαις καὶ ἔνδειαν ἐχούσῃ κἀντεῦθεν μυρίαις φροντίσι μεριζομένῃ, μικρόν τι κελλίον, καὶ αὐτὸ καταπεσεῖν ἤδη μέλλον, σηνήψαμεν πρὸς τὴν τῶν ἀμφοτέρων βοήθειαν; Εі γὰρ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, ἡ τοῦ Φιλαδέλφου μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ Κουτλουμούση βεβοηθήκαμεν· ἐκείνη γὰρ πρὸς ἐσχάτην ἀπορίαν πρὸ πολλοῦ καταντήσασα, ὁ καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις ἐξ ἀμελείας τῶν ἐπιστατούντων συμβέβηκεν. Ἄλλως τε δέ, εἴπερ ἐθέλει σκοπεῖν ἀκριβῶς, ἐκεῖνο τῇ τοῦ Κουτλουμούση μονῇ παρέσχομεν, ὃ πρὸ χρόνων λαβοῦσα παρά τινος τῶν πάλαι ὁσιωτάτων Πρώτων καὶ κατέχουσα ἐκουσίως πρὸ καιροῦ παρῃτήσατο. Καὶ τοῦτο μαθεῖν ἔστι σαφῶς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρὸς τὴν τοιαύτην μονὴν γεγονότος ἐκδοτηρίου παρὰ τῶν τότε γράμματος. Εἰ γοῦν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν οὕτω τὴν τοιαύτην μονὴν ἐπεσκέπτοντο, πρὸς τὸ ἐστενωμένον ἀφορῶντες αὐτήν, καί τινος διὰ τοῦτο παρεῖχον αὐξήσεως ἀφορ-

μήν, καὶ ταῦτα τῶν δύο καὶ δέκα πλείονας μοναχῶν οὐκ ἐχούσῃ τότε, πόσον εἰκὸς καὶ παρ' ἡμῶν ταύτης ἀξιοῦσθαι προνοίας, εἰς τεσσαράκοντα νῦν προελθοῦσαν καὶ καθ' ἑκάστην αὐξανομένην ἡμέραν; Τοίνυν καὶ ἠξίωται... говорится о присоединеніи Филадельфской обители къ Кутлумушу подъ слѣдующимъ условіемъ: Кутлумушъ обязанъ поддерживать и улучшать сію обитель и за нее вносить въ Протатъ установленную дань.

+ Ὁ Πρῶτος τοῦ Ἁγίου ὄρους Ἰσαὰκ ἱερομόναχος.

№ 20.

Дѣло аѳонскаго Протата мѣсяца февраля 1363 года.

+ Καὶ τὸ τοῦ Γομάτου κελλίον ἂν καὶ αὐτὸ τυγχάνον τῶν ἐφ' ἡμῖν τελούντων, μᾶλλον δὲ τῷ Πρωτείῳ ὑποκειμένων, τὴν ἴσην καὶ αὐτὸ τοῖς ἄλλοις πέπονθεν ἐρήμωσιν παρὰ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν καὶ τὴν ἔτι πλέον ὅσον οὔπω προσδοκωμένην αὐτῷ συμβήσεσθαι φθορὰν καὶ παντελῆ ἀπώλειαν. Ὅθεν καὶ οὐ δίκαιον ἐλογισάμεθα παριδεῖν τοιοῦτο κελλίον ἀνεπιμέλητον καὶ παντάπασι ἀπρομήθευτον .... Ἔνθεν τοι συναγαγόντες τὴν μεθ' ἡμῶν ἀδελφότητα καὶ κοινῇ περὶ τούτου διασκεψάμενοι ἔδοξεν ἡμῖν πᾶσι καὶ ἀρεστὸν ἐφάνη, ἵν' ὅπερ δὴ κἀν τοῖς ἄλλοις κελλίοις, ὁπόσα ἔτυχον σεβασμίαις μοναῖς πλησιάζοντα, καλῶς βουλευσάμενοι πεποιήκαμεν προσκυρώσαντες ἐκεῖνα ταῖς τοιαύταις μοναῖς τοῦ καιροῦ ἡμᾶς τοῦτο διδάξαντος, οὐ γὰρ ἦν ἄλλως γενέσθαι ἵν' ἑκατέρωθεν ... ἔξῃ τὸ πρᾶγμα καλῶς, τά τε κελλία ποσῶς συνίστασθαι καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐπερχομένην τῷ Πρωτείῳ εἰσφορὰν ἀκατάλυτον εἶναι· ἀναγκαῖον γὰρ ἦν καὶ τοῦτο καὶ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἄξιον, ἐπεὶ τὰ πόρρω τῶν σεβασμίων μονῶν διακείμενα κελλία πᾶν-πᾶν ἀπώλλοντο τὴν ἐκ τῶν φρουρίων ἀσφάλειαν ἀποροῦντα, ὡς ἐντεῦθεν καὶ ἡμᾶς στενοχωρεῖσθαι τὸν ἐξ αὐτῶν πορισμὸν ἀπολέσαντας. Τοῦτο δὴ κἀνταῦθα καὶ ἐν τῷ προειρημένῳ τοῦ Γομάτου κελλίῳ τεθεωρήκαμεν γενέσθαι· τὴν γὰρ σεβασμίαν τοῦ Ἀλυπίου μονὴν εὑρόντες πλησιάζουσαν καὶ ἀγχιθυροῦσαν τῷ τοιούτῳ κελλίῳ, ἤδη προσκυροῦμεν αὐτὸ τῇ τοιαύτῃ μονῇ καὶ παραδίδομεν, ἵν' ἀπό γε τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς κατέχῃ καὶ νέμηται αὐτὸ μετά γε τοῦ ἡσυχαστηρίου αὐτοῦ κατὰ τελείαν δεσποτείαν καὶ κυριότητα καὶ ἀνιστᾷ καὶ βελτιοῖ καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἄγῃ, καθὼς ἂν ὁ καιρὸς δοίη αὐτῇ κ. τ. λ.—Далѣе говорится, что ни Протъ, ни кто-либо другой не властны отнять сію келью у Алипіева монастыря и сдѣлать ее независимою. Но сей мона-

стырь обязанъ вносить за нее въ Протатъ шесть мѣръ вина и шесть фунтовъ елея.

† Πρωτ҃ъ ст҃иее гори Ѧнтонїй їеромонахъ.

† Игуменъ Кутлумуша Θеофилъ.

† Игуменъ Равдухскій Іакинѳъ монахъ.

† Θεόφιλος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τοῦ Μηνίτζη. и проч. и проч.

№ 21.

Σιγίλλιον τῷ Ἱερισσοῦ διὰ τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει δικαίων αὐτοῦ, κατὰ μῆνα ἀπρίλλιον, ἰνδικτιῶνος ἕκτης, 6876 ἔτους.

+ Φιλόθεος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπολεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης +

Μηνὶ ἀπριλλίῳ τρίτῃ, ἰνδικτιῶνος ἕκτης προκαθημένης τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐν τοῖς κελλίοις αὐτῆς τοῖς ἐν τοῖς δεξιοῖς κατηχουμενείοις τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, συνεδραζόντων αὐτῇ καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τοῦ Καισαρείας, ⟨τοῦ Ἐφέσου,⟩ τοῦ Κυζίκου διὰ γνώμης πρὸς τὴν ἡμῶν μετριότητα, τοῦ Χαλκηδόνος, τοῦ Βιζύης καὶ τοῦ Βρύσεως, διεκομίσθησαν ἀναφοραὶ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου ὄρους ἔγγραφοι, διαλαμβάνουσαι ὅπως εὑρίσκει πειρασμοὺς καὶ ὀχλήσεις παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου Πρώτου τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει σεβασμίων μονῶν βουλομένου κρατεῖν τινα τῶν ἀρχιερατικῶν αὐτοῦ δικαίων· βούλεται γάρ, φησίν, εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος εἰσάγειν τοὺς παρὰ τῶν Σέρβων χειροτονουμένους ἀφήρπασέ τε τὸ ἐν ταῖς Καρέαις αὐτοῦ κάθισμα, καὶ οὔτε ποιμαντικὴν ῥάβδον ἀφίησιν αὐτὸν κρατεῖν ἐν αὐταῖς οὔτε ἱερουργεῖν οὔτε πρότερον μνημονεύεσθαι τὸν ἐπίσκοπον εἶτα τὸν Πρῶτον, ἀλλὰ τοὐναντίον μᾶλλον, ἀλλὰ μηδὲ εἰσέρχεσθαι ὅλως εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος ἄνευ τῆς ἐκείνου προτροπῆς καὶ ἐνδόσεως μηδὲ χειροτονίας ποιεῖν. Ταῦτα πάντα ἐγγράφως ἀνενεγκὼν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου ὄρους ἐδεήθη τῆς ἡμῶν μετριότητος εὑρεῖν παρ' αὐτῆς βοήθειαν, ὥστε διορθωθῆναι ταῦτα καὶ ἔχειν αὐτὸν τὰ δίκαια αὐτοῦ. Ἡ γοῦν μετριότης ἡμῶν ⟨συν⟩ διασκεψαμένη τὰ περὶ τούτων τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων διέγνω καὶ ἀπεφήνατο, ὡς ἂν κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, διαγορευούσης οὐτωσὶ κατὰ ῥῆμα ἐν ὀγδόῳ αὐτῆς κανόνι· «Οἱ κληρικοὶ τῶν «πτωχείων καὶ μοναστηρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν ἑκάστῃ πολει ἐπισκόπων

«κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων παράδοσιν διαμενέτωσαν καὶ μὴ κατὰ αὐθάδειαν «ἀφηνιάτωσαν τοῦ ἐπισκόπου, οἱ δὲ τολμῶντες ἀνατρέπειν τὴν τοιαύτην διατύπω-«σιν, εἰ μὲν εἶεν κληρικοί, τοῖς τῶν κανόνων ὑποκείσθωσαν ἐπιτιμίοις, εἰ δὲ «μονάζοντες ἢ λαϊκοί, ἔστωσαν ἀκοινώνητοι», ἔχῃ καὶ ὁ δηλωθεὶς θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει παντὶ πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ αὐτοῦ δίκαια, ὅσαπερ ἔχουσιν οἱ ἀρχιερεῖς πάντες ἐν ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις καὶ διενεργῇ ταῦτα ἀκωλύτως, μὴ εὑρίσκων παρά τινος ἐμποδισμὸν τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει μήτε ἀνάκρισιν, ἀλλὰ πράττῃ ταῦτα πάντα ὡς γνήσιος ἀρχιερεὺς τοῦ Ἁγίου ὄρους κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων διατύπωσιν καὶ καθὼς οἶδεν ἡ μετριότης ἡμῶν οὕτως ἐκεῖ τὰ τοιαῦτα γινόμενα, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκεῖ διατρίψασα καὶ καλῶς γινώσκουσα ταῦτα· ἔνθεν τοι καὶ συνοδικῶς παρακελεύεται ἀκωλύτως εἰσέρχε-σθαι τοῦτον εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος, ὁπότε βούλεται, ὡς ἰδίαν ἐπισκοπὴν καὶ ἱερουρ-γεῖν ἐν αὐτῷ, ὅπου καὶ ὅτε βούλεται, κρατεῖν τε τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον, ὥσπερ ἐν παντὶ τούτῳ, οὕτω καὶ ἐν ταῖς Καρέαις, καὶ μνημονεύεσθαι πρῶτον αὐτόν, ἔπειτα τὸν Πρῶτον, ἔχειν τε καὶ τὸ ἐν ταῖς Καρέαις αὐτοῦ κάθισμα, εἴπερ εἶχε τοῦτο ἀνέκαθεν πᾶς ἀρχιερεὺς τοῦ Ἁγίου ὄρους, τὰς μέντοι χειροτονίας γίνεσθαι καθὼς ἐστι σύνηθες, ἐκλέγεσθαι μὲν τοὺς χειροτονουμένους ἐν ταῖς μεγάλαις μοναῖς παρά τε τῶν καθηγουμένων αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἱερέων καὶ δοκιμάζεσθαι παρ' αὐτῶν καὶ μαρτυρεῖσθαι καὶ οὕτω χειροτονεῖσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, τοὺς δὲ ἐν τοῖς ἔξω καθίσμασι καὶ τοῖς κελλίοις χειροτονεῖσθαι καὶ αὐτοὺς παρ' αὐτοῦ μετὰ καὶ εἰδήσεως τοῦ Πρώτου, καὶ ἁπλῶς πᾶσαν ἀρχιερα-τικὴν πρᾶξιν καὶ αὐτὸν διενεργεῖν ἀκωλύτως ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει παντὶ καὶ μὴ ἀνα-κρίνεσθαι μήτε παρὰ τοῦ Πρώτου μήτε παρ' ἄλλου τινός.

Περὶ μέντοι τῶν χειροτονουμένων παρὰ τῶν Σέρβων παρακελεύεται ἡ με-τριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος σιγιλλιώδους γράμματος μὴ δέχεσθαι αὐτούς τινα τῶν Ἁγιορειτῶν κατὰ τὸ παρόν, ἕως ἂν οἱ παρ' ἡμῶν πρέσβεις ἀποσταλέντες ἐκεῖ ὑποστρέψωσιν, ἵνα γνῶμεν, εἴπερ ἠνώθησαν καὶ ὑπείκουσι τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ τότε γένηται τὸ δέον. ὀφείλουσιν οὖν ταῦτα πάντα γίνεσθαι κατὰ τὴν παροῦσαν παρακέλευσιν τῆς ἡμῶν μετριότητος, ὥστε δὲ μηδένα εὑρίσκειν αὐτὸν ἐμποδισμὸν ἢ ἀνάκρισιν, ἀλλὰ πάντα ποιεῖν ἀκωλύτως, καὶ βάρος ἐπιτιμίου ἀφορισμοῦ ἐκφωνεῖ αὕτη κατὰ τοῦ βουληθησο-μένου διενοχλῆσαι αὐτῷ τὸ σύνολον ἐπί τινι τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ δικαίων. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἀπολέλυται τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Ἱερισ-σοῦ καὶ Ἁγίου ὄρους καὶ ἡ παροῦσα συνοδικὴ διάγνωσις καὶ ἀπόφασις τῆς ἡμῶν

μετριότητος κατὰ μῆνα ἀπρίλλιον τῆς ἐνισταμένης ἕκτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ,ϛωος΄ ἔτους +

Ἡ μετριότης ἡμῶν, καθὼς εἴρηται, πολὺν χρόνον ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει διατρίψασα, καθὼς καὶ οἱ περιόντες ἔτι τῶν Ἁγιορειτῶν γινώσκουσιν, οἶδεν ἀκριβῶς τὴν ἐκεῖ τάξιν καὶ ὅτι τότε τινὲς τῶν δυνατῶν ἐπεχείρησαν καταλῦσαι τὰ τοῦ ἐπισκόπου δίκαια καὶ οὐκ ἴσχυσαν οὐδ' ὅλως· διὰ τοῦτο καὶ οὐδὲ νῦν ἐστι δυνατὸν τοῦτο γενέσθαι, ἀλλ' εἰς τὸ διηνεκὲς ἡ τοιαύτη πρᾶξις ἀπαρασάλευτος τηρηθήσεται. περὶ δὲ τῆς τῶν Σέρβων χειροτονίας οὐ νῦν ἡμεῖς λέγομεν μὴ δεχθῆναι ταύτην παρὰ τῶν Ἁγιορειτῶν, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐχωρίσθησαν τῆς ἡμῶν κοινωνίας καὶ ἐκράτησαν τὰς ἐκκλησίας τὰς ἀνηκούσας ἡμῖν καὶ ὑπὸ τὴν καθ' ἡμᾶς μεγάλην καὶ καθολικὴν ἐκκλησίαν τελούσας, ἐξ ἐκείνου οὐ δέχονται τούτους οὔτε ἐνταῦθα οὔτε ἀλλαχοῦ. ἐπεὶ δὲ ἐζήτησαν νῦν ἑνωθῆναι καὶ ἀπεστείλαμεν καὶ πρέσβεις διὰ τὴν ἕνωσιν, διὰ τοῦτο εἴρηκεν ἡ μετριότης ἡμῶν μήπω δέχεσθαί τινα τούτους, ἕως ἂν ὑποστρεψάντων τῶν πρέσβεων γνωρίσωμεν, τί μέλλει γενήσεσθαι, καθὼς γίνεται καὶ ἐνταῦθα παρὰ τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπ' αὐτὴν τελοῦσί· τοῦτο γοῦν γινέσθω καὶ παρὰ τῶν κατοικούντων ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει.

+ Εἶχε ⟨καὶ⟩ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Φιλόθεος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης +.

(Miklosich et Müller, Acta Patriarch. Constantinopol. I, стр. 555—557).

№ 22.

Ἐπιστολὴ τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τῆς ἁγίας συνόδου τῶν τότε εὑρεθέντων ἀρχιερέων πρὸς τοὺς Ἁγιορείτας.

Τιμιώτατοι πατέρες οἱ τὴν ἀγγελικὴν πολιτείαν διάγοντες ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἄθῳ, οἱ ἐν ταῖς μοναῖς οἰκοῦντες καὶ οἱ ἐν ἡσυχίᾳ ὄντες, πάντες οἱ φοβούμενοι τὸν Θεὸν καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ πορευόμενοι χάρις, καὶ ἔλεος καὶ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ἡμῶν. Γνωστὸν ὑμῖν ἔστω, ὅτι πῶς ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἐδήλωσαν ἡμῖν ὁ πανοσιώτατος Πρῶτος κῦρ Δομέτιος ἱερομόναχος, ὃν πρὸ καιροῦ ἐλθόντα ἐχειροτονήσαμεν Πρῶτον παντὸς τοῦ ἁγιωνύμου ὄρους, καὶ ὁ πανοσιώτατος καθηγούμενος τῆς ἁγίας βασιλικῆς λαύρας κῦρ Γρηγόριος, ὅτι τὸ πῶς τινες τῶν αὐτόθι μονῶν ἀνατρέπουσι τὸν τύπον, ὃν ἔθεντο οἱ ἅγιοι πατέρες μετὰ φρικώδους καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ, τοῦ τηρεῖν πάντα ἀπαράθραυστα τοὺς ἐκεῖσε οἰκοῦντας ἐν τῷ προειρημένῳ Ἁγίῳ ὄρει, καθὼς τὰ σιγγίλια τῶν ἀοιδίμων βασι-

λέων καὶ θείων συνόδων διαλαμβάνουσι κρατεῖν καὶ οἰκεῖν ἐν αὐτῷ μετὰ φόβου καὶ τρόμου. Νῦν δέ, ὡς ἔγνωμεν, ἐτραχηλιάσατε κατὰ τοῦ οἰκείου δεσπότου, ὡς ὁ πάλαι Ἑωσφόρος, καὶ ἐδαφιάσατε τὰ ὅρια τῶν ἁγίων καὶ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν ἡμῶν ὁπλομαχεῖτε μετὰ σφοδρότητος, καὶ μετὰ τὴν παράβασιν τῶν ἁγίων θεσμῶν οὐκ ἐκορέσθη ὁ ταλαίπωρος ὑμῶν βίος, ἀλλ' ὁρμήσατε, κινούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἁρπάζειν τὰ ἀλλότρια καὶ προσηλῶσθαι τῇ ἱεροσυλίᾳ· βαβαί! τολμοῦντες αἴρειν ἀθέως ἀπὸ τῶν ὁρίων καὶ νομίμων τῆς τοῦ Πρωτάτου ἐκκλησίας. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτόθι, υἱοὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς γεέννης κληρονόμοι, ἠπάτησαν ἡμᾶς καὶ γραφὰς ἔλαβον πρὸς τὴν ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ἡ βασιλικὴ πρόσταξις καὶ πατριαρχικὴ ἔστειλεν αὐτοῦ τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Θεσσαλονίκης κῦρ Γαβριὴλ καὶ τὸν πανιερώτατον μητροπολίτην Βερροίας κῦρ Δανιὴλ σὺν τῷ Πρώτῳ καὶ ἡγουμένῳ τῆς λαύρας, ὅπως γένηται αὐτοῦ σύναξις, ὡς θέμις, τῶν ἐγκρίτων λογάδων, καὶ διαιρεθῇ τὸ σύνορον τοῦ Πρωτάτου σὺν τοῖς δικαιώμασι πᾶσι, ὡς διεταξάμην αὐτὸ συνοδικῶς. Ἡ δὲ σύνοδος, οἱ τότε εὑρεθέντες ἀρχιερεῖς, εἰσιν οὗτοι· Μάξιμος ὑπέρτιμος Ἐφέσου, Γεννάδιος Ἡρακλείας, Μακάριος Κυζίκου, Ἀχίλλειος Κερασοῦντος, Μιχαὴλ Νικομηδείας, Γεώργιος Νικαίας, Γαβριὴλ Θεσσαλονίκης, Κλήμης Μονεμβασίας, Ἱλαρίων Τραπεζοῦντος, Συμεὼν Λαρίσσης, Νικόλαος Σερρῶν, Κυπριανὸς Τυάνων, Μητροφάνης Φιλιππουπόλεως, Ἰωσὴφ Μιτυλήνης, Ἀθανάσιος Αἴνου, Μακάριος Δ<ιδυ>μοτείχου, Μιχαὴλ Ἀναστασιουπόλεως, Ἀθανάσιος Μελενίκου, Δανιὴλ Βερροίας, Νεόφυτος Λακεδαιμονίας, Συμεὼν Μαρώνης, Παίσιος Μεσημβρίας, Παῦλος Φιλαδελφίας, Ἰωὴλ Μελιτινῆς, Ἀντώνιος Σμύρνης, Νικόδημος Ζηχίας, Προκόπιος Ἀβυδῶν. Ταῦτα δὲ φαμὲν μετὰ ἀλύτου δεσμοῦ· εἰ μὲν οὐκ ἐπιστρέψουσιν εἰς τὸν ἀπ' ἀρχῆς τύπον καὶ τὰ νομοθέσια τῶν ἁγίων πατέρων καὶ ὡς διαχωρίσουσιν οἱ ἀφ' ἡμῶν ἀπεσταλμένοι σὺν τοῖς ἐκεῖσε ἁγίοις πατράσι,.... *) κατὰ τὸν παλαιὸν ὅρον καὶ νόμον οἰκοῦντες εἰς αἰῶνα. Εἰ δέ τις ἀντερεῖ τὸν τῶν θείων πατέρων θεσμὸν καὶ τὸν ἡμέτερον, ἔστω ἀφωρισμένος ἀπὸ τῶν τιη̄ θεοφόρων πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων συνόδων καὶ ἐξ ἡμῶν πάντων· καὶ ἔσονται προπορευόμενοι καὶ προκόπτοντες ὡς οἱ υἱοὶ τοῦ Χὰμ καὶ τὰ σκηνώματα τούτων ἐπαυξούμενα ὡς ὁ πύργος τῆς Χαλάνης, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἀρθήσεται πᾶν ἔλεος Θεοῦ ἀπὸ τὴν μονὴν καὶ γενεὰν ἐκείνην, ἐὰν μὴ ἐπιστραφῶσιν εἰς τὸν ἀρχαῖον τύπον. Ὅσοι δὲ ἐπιστρέψουσι καὶ εἰσακούσωσι τῶν ἁγίων πατέρων τὸν θεσμὸν καὶ τὸν ἡμέτερον, πλατύναι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοὺς

*) Здѣсь не достаетъ словъ.

ὡς τοῦ Ἰάφεθ τὴν γενεάν, καὶ κληρονομήσειαν τὴν ἡτοιμασμένην βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἔλεος εἴη μετ' αὐτῶν. Ἀμήν.

Τόμος καὶ τύπος τοῦ Ἁγίου ὄρους καὶ τοῦ Πρωτάτου *).

Φθασάντων τοίνυν ἡμῶν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως ἡμῶν καὶ τῆς ἁγίας συνόδου, εὐθὺς συνηθροίσθησαν οἱ ἔγκριτοι καὶ λογάδες τοῦ Ἁγίου ὄρους εἰς τὸ Πρωτάτον, ὡς ἔθος, καὶ ἐπεδώκαμεν τὸν θεσμὸν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνόδου. Ἐδέξαντο δὲ ταῦτα μετὰ πολλοῦ φόβου καὶ εὐχαριστίας. Καὶ πρῶτον εὕρομεν ἀταξίαν καὶ ἀλληλομαχίαν περὶ τῶν καθεδριῶν τῆς συνάξεως αὐτῶν, καὶ οὕτω διετάξαμεν αὐτούς, ὡς εὕρομεν εἰς ἀρχαῖον τύπον· πλὴν μονύδρια πολλὰ ἐρημώθησαν ὑπό τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἕνεκεν τούτου καὶ ἡ τάξις αὐτῶν παρῆλθεν, ἕτερα δὲ ἐδομήθησαν ὑπὸ τῶν πιστῶν. Καὶ οὕτως ἐκελεύσαμεν καθέζεσθαι· ὁ Πρῶτος καὶ ὁ λαύρας ἐπίσης διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ πατριάρχου, ἀμφότεροι ἔχοντες καὶ βακτηρίας ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν καὶ μόνον ὡς ἀρχηγοί· ἐκατέρωθεν ⟨δὲ⟩ τούτων ὁ Βατοπεδίου καὶ ὁ Ἴβηρ, ὁ Χειλανταρίου καὶ ὁ Ξηροποτάμου, ὁ Καρακάλου καὶ Ἀλυπίου, ὁ Ξενόφου καὶ Ἐσφιγμένου, ὁ Ζωγράφου καὶ Δοχειαρίου, ὁ Βασιλείου μονῆς καὶ Φιλοθέου, ὁ Παντοκράτορος καὶ ὁ Ῥωσσῶν, ἡ Κασταμονίτου μονὴ καὶ ἡ τοῦ Χαρίτωνος, ὁ ἅγιος Παῦλος καὶ ὁ ἅγιος Διονύσιος, ὁ Ῥαβδούχου καὶ ὁ Σαραβαρίου, ὁ ἅγιος Γρηγόριος καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Σίμωνος Πέτρα, ὁ ἅγιος Σάββας καὶ τοῦ Μακροῦ. Ἐκ τῶν αὐτῶν μονῶν ἐκλεγέτωσαν τὸν ἐγκριτώτερον καὶ πνευματικώτερον, καὶ ποιήτωσαν Πρῶτον εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἔθος καὶ παλαιὰ παράδοσις. Καὶ αὐτὸς τοὺς ἡγουμένους τῶν μοναστηρίων χειροτονείτω ἐκτὸς τῆς λαύρας· οὗτος γὰρ μόνον χειροτονεῖται ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Χρὴ δὲ σέβεσθαι τὸν Πρῶτον καὶ ὑπείκειν ὡς αὐτῷ τῷ οὐρανίῳ πατρί. Τοίνυν καὶ ἐξουσίαν ἔχει ὁ Πρῶτος λαμβάνειν παρ' ἑκάστου μοναστηρίου, ἀπὸ μὲν τῶν μεγάλων μοναστηρίων τὸν μῆνα δύω μουζούρια σίτου ἢ ἀλεύρου καὶ κριθὴν τρία μουζούρια, ἀπὸ δὲ τῶν μικροτέρων μονῶν δύω μουζούρια τὸν μῆνα ὄσπρια καὶ ἄλλας χρείας κατὰ τὴν ἑκάστου δύναμιν. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Πρωτάτου δώδεκα ἐκκλησιαστικοὶ μηδαμῶς ἐκλιπέτωσαν· ὁ λαύρας καὶ ὁ Βατοπεδίου δύω τοῦ δεξιοῦ χοροῦ, ὁ Ἴβηρ καὶ ὁ Χειλανταρίου ἕτεροι δύο τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ, τὰ δὲ ἕτερα μοναστήρια τοὺς ὀκτώ· παρέχειν τε αὐτούς ἀνὰ

---

*) Копія такъ-называемаго Трагоса.

ἓν μουζούριον τὸν καθ' ἕκαστον μῆνα πόδεσιν, ἔλαιον, κηρόν, θυμίαμα τὸ ἀρκοῦν. Καὶ ταῦτα τάττομεν μετὰ ἀλύτου ἀφορισμοῦ, μὴ ὑστερεῖσθαι ἡ τοῦ Πρωτάτου ἐκκλησία τούτων ὅλως καὶ μὴ περιφρονεῖσθαι τὴν σύναξιν τοῦ Ἁγίου ὄρους. Ἀλλ' οὖν οἱ ἡγούμενοι οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες παρίτωσαν πρὸς τὸ διορθῶσαι καὶ εἰρηνεῦσαι τὰ πάντα· εἶτα ὑπὸ ἄλλων ποιείτωσαν τὰς δουλείας ἐντὸς καὶ ἐκτός. Ὁμοίως κατὰ τρόπον τοῦ Πρώτου εἰς ἐπίσκοπον ἐκλεγέτωσαν καὶ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονεῖσθαι ἱερεῖς καὶ διακόνους· ἄνευ τοιγαροῦν ἐτῶν εἰκοσιπέντε μὴ εἰσερχέσθω εἰς διακόνου βαθμόν, εἰς τριάκοντα δὲ πρεσβύτερον, εἰ δὲ ἐλάττω τῶν εἰρημένων χρόνων, ὁ χειροτονῶν σὺν τῷ χειροτονουμένῳ καθαιρείσθω κατὰ τοὺς θείους νόμους. Ὅσα δὲ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου ὄρους ὑπάρχουσι σταυροπήγια, τοῦ πατριάρχου τὸ ὄνομα ἀναφέρειν καὶ μόνον· εἰς δὲ τὸν τοῦ τόπου ἐπίσκοπον χειροτονείσθωσαν, μήτε τοῦ πατριάρχου ἔξαρχος μήτε ἄλλου τινὸς ἐξουσίαν ἔχει εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος. Ὁ ἐπίσκοπος μὴ εἰσερχέσθω εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος ἄνευ ἐρωτήσεως καὶ θελήματος τοῦ Πρώτου. Μηδενὸς μοναστηρίου ποιεῖν χειροτονίας ἄνευ γράμματος καὶ συγχωρήσεως τοῦ Πρώτου. Παῖδας ἀγενείους εἰς τὸ ὄρος ὅλως μὴ δέχεσθαι, μήτε εἰς μοναστήριον μήτε εἰς κελλίον μήτε ἐν κρυπτῷ, κἂν τε υἱὸς τυγχάνῃ κἂν τε ἀδελφὸς ὑπάρχῃ ἢ συγγενής. Εἴ τις τούτῳ τολμήσῃ προσεγγίσαι ἢ προσψαῦσαι, ἔστω ἀφωρισμένος καὶ κατηραμένος, ὁμοίως καὶ οἱ συνεσθίοντες καὶ πίνοντες μετὰ τούτων τῶν ἀγενείων παίδων. Καὶ εἰ μὴ ἐξώσῃ αὐτοὺς ὁ Πρῶτος καὶ ἡ σύναξις τοῦ ὄρους, ἔστωσαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ ἀναθέματος. Λαϊκοὶ προσποιείτωσαν καὶ αὐτοὶ τρία ἔτη εἰς τὸ ὄρος· εἶτα ἢ ὑποκειρέσθωσαν ἢ ἐξῶσαι αὐτοὺς ἔξω τοῦ ὄρους. Εἰ δὲ μή, ἔστωσαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν ἐπιτιμίων. Θηλυκὰ ζῷα μηδεὶς εἰσαγαγέτω ἐντὸς τοῦ ὄρους, μηδὲ λαϊκοὺς ἀφιέναι ὅλως νέμεσθαι θηλυκὰ ἢ ἀρσενικὰ ζῷα. Ὅρος καὶ νομὴ τῶν ἀμφοτέρων ἕως τῆς μεγάλης Βίγλας· περαιτέρω δὲ μὴ προβῆναι. Εἰ δέ τις τούτων καταφρονήσῃ, ἔστω καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὰ ἐπιτίμια τῶν ἀγενείων. Ὁ Πρῶτος ἐὰν ποιήσῃ παραίτησιν ἢ παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐκβληθῇ ὡς οὐκ ἀρμόζων, μὴ ἔχειν ἐξουσίαν λαβεῖν τι τὸ παράπαν, εἰ μὴ μόνον ἃ εἶχε πρὸ τοῦ ἐλθεῖν καὶ τὰ ἀμφία αὐτοῦ· εἰ δὲ λάβῃ τι, ἔστω ὑπὸ τῷ ἀναθέματι ὡς ἱερόσυλος. Μηδὲν μοναστήριον ἔχειν μετόχι ἢ σύνορον εἰς ταῖς Καραῖς τὸ παράπαν· εἰ δέ τις φωραθῇ τοῦτο ποιῶν, ἔστω καὶ αὐτὸς ὑπὸ τὰς ἀρὰς τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου· καὶ εἰ μὲν παρασιωπήσῃ ὁ Πρῶτος καὶ ἡ σύναξις περὶ τούτου, ἔστωσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἐπιτίμιον τῶν προειρημένων, ἐὰν μὴ καὶ αὐτοὶ ἀντείπωσι καὶ τῷ πατριάρχῃ ἀναγγείλωσιν. Ὀφείλουσι τὰ κελλία τὰ ἐν ταῖς

Καραῖς ἅπαντα κατ' ἔτος πέντε δουλείας ποιεῖν τῷ Πρώτῳ· εἰς τὸν καιρὸν τῶν ἀμπελίων, εἰς τὸ ξυλοκοπεῖον καὶ χορτοκοπεῖον· δίδειν κατ' ἔτος εὐλογίαν τῷ Πρώτῳ ἐκ τοῦ οἴνου, ἐκ τοῦ ἐλαίου καὶ ἐκ τῶν λεπτοκαρύων, οἱ μὲν πλείω, οἱ δὲ ἐλάττω, κατὰ τοὺς ἀγρούς. Μηδὲν κελλίον περιοριζειν σύνορον ἢ ὕδωρ, εἰ μὴ μόνον τὴν περιοχὴν καὶ νομὴν αὐτοῦ. Μηδὲν τῶν κελλίων κόπτειν ξύλα ἄνευ ἐρωτήσεως καί συγχωρήσεως τοῦ Πρώτου, ἐκτὸς πυροξύλων· ὁ πύργος τοῦ ἁγίου Σάββα, διὰ τὸ πολλάκις ἐρωτᾶν καὶ πειράζειν τὸν Πρῶτον, συγχωροῦμεν εἰς τὸν ἄνωθεν λόφον κόπτειν ξύλα καὶ μόνον, περαιτέρω δὲ μὴ προβαίνειν ἄνευ θελήματος τοῦ Πρώτου· εἰ δὲ καταφρονήσωσιν, ἔσονται ὑποδικοι τῷ ἀναθέματι, καὶ ὁ λόφος ἀρθήσεται ἀπ' αὐτῶν μετ' αἰσχύνης. Ὁ δὲ γέρων τοῦ αὐτοῦ πύργου κατὰ πάντα τῷ Πρώτῳ πείθεσθαι ὡς καὶ τὰ ἄλλα καθίσματα, μηδὲ γαυριᾶν τὴν ἑαυτοῦ μονήν· μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχειν· μόνον τὴν τροφὴν πορίζεσθαι· τὸν γέροντα, ὡς ὁ κτίτωρ ἐνετειλατο περὶ αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἕτερα μοναστήρια ἔχουσι Περὶ δὲ τῶν Καρῶν τὸ σύνορον ἄρχεται ἀπὸ τῆς κρηήνης τοῦ Βασιλικοῦ ῥέοντος εἰς τὸ κάταντες μέχρι τοῦ Ἀλυπίου τοῦ μεγάλου ῥύακος, εἶτα στρέφεται ἀπ' αὐτὸν τὸν ῥύακα ἄνω ἄχρι τῆς συμπληρώσεως αὐτοῦ εἰς τὸ χεῖλος τοῦ μεγάλου ῥύακος τοῦ Παντοκράτορος, εἰς τὸ σύνεγγες κελλίον τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τὸ οὕτω λεγόμενον τοῦ φανερωμένου, ὁ ἐστιν εἰς τὸ σύνορον τοῦ Πρωτάτου· διασκελίζον τὸ χεῖλος τοῦ μεγάλου ῥύακος τοῦ Παντοκράτορος ἕως εἰς τὸ κάταντες τοῦ βάθους· αὖθις τὸν αὐτὸν ῥύακα ορθιον μήτε κλίνειν δεξιὰ μήτε ἀριστερὰ μέχρι τῆς συμπληρώσεως εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους· εἶτα στρέφεται τὴν πρὸς τὸν Ἄθω κορυφὴν ἕως εἰς τὸ σταυροδρόμιον τὴν πρὸς τοῦ Ξηροποτάμου ὁδόν, ἐν ᾗ καὶ σταυρὸς ἵσταται· κλίνει πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν ὁδὸν καταλαμβάνει τῶν Καριῶν· ἀπέρχεται τὴν αὐτὴν ὁδόν καὶ συγκλείει τὸ σύνορον ἔνθα καὶ ἤρξατο. Καὶ ταῦτα περὶ τοῦ βουνοῦ τῶν Καρῶν. Τὰ δὲ τῆς σκήτεως κελλία ἅπαντα ὀφείλουσι τὸν Πρῶτον κατ' ἔτος ἑκατὸν σανίδας ποιεῖν καὶ μόνον. Εἰς δὲ τὰ κελλία τοῦ Φακινοῦ καὶ πέριξ ἐκεῖσε ἅπαντα οφείλουσι καὶ αὐτὰ πέντε δουλείας ποιεῖν τῷ Πρώτῳ· ἐκεῖσε εἰς τὸν πύργον· καθαίρειν τὸν αὔλακα εἰς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ πλοίου· εἰς τὸ δρέψαι τὸν ἐλαιῶνα καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῶν· δίδειν δὲ καὶ αὐτοὺς τὸ ὀφειλόμενον τῷ Πρώτῳ ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐκ τοῦ ἐλαίου. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ὁρίων καὶ νομίμων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Πρωτάτου· ἐγένετο τύπος κατὰ τὸν παλαιὸν καὶ ἀρχαῖον τύπον· καὶ οὕτω φαμὲν μετὰ ἀλύτου ἀφορισμοῦ· οὕτως ἔστωσαν καὶ διαμενέτωσαν ἀῤῥαγῆ καὶ ἀπαράθραυστα εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ δὲ ἐναντιούμενος εἰς ταῦτα εἴτε νῦν εἴτε μετέπειτα· ο μὴ δώοι

Κύριος· καὶ ἀνατρόπας ποιῶν κατὰ τῶν τοιούτων νόμων, ὥσπερ οἰκονομηθέντων παρὰ παντὸς τοῦ Κοινοῦ, ... *) καθὼς ἔκ τινος παρατροπῆς καὶ ἀνωμαλίας εἰς τὸ Πρωτάτον ἀνήγοντο πρώτην φιλοτιμίαν, οὐκ εὐλόγως ἔχοντες ὡς ἴδια τὰ κοινά, πρὸς οὓς ἐβούλοντο ἀποχωριζόμενοι ὡς ἐντεῦθεν δοκεῖν τὸ Πρωτάτον ἐρρίπιον γενέσθαι καὶ γυμνὸν καὶ πάσης χρείας ἐστερημένον μηδὲ δύνασθαι λατρεύειν τὸν ἑαυτῶν Δεσπότην. Τὰ νῦν δὲ ὁ θειότατος καὶ μέγιστος ἡμῶν βασιλεὺς καὶ ἡ πατριαρχικὴ μεγαλειότης τὰ ἀποχωρισθέντα πάλιν ἐπανεσώσατο εἰς τὸ Πρωτάτον. Δεῖν ἔγνωμεν οὖν κοινῶς συνθέντες καθ' ἕκαστον τῶν ἐξ ἀρχῆς διδομένων εἰς τὸ Πρωτάτον παρ' ἑκάστου μοναστηρίου ἔκ τε οἴνου καὶ ἐλαίου τὴν ποσότητα ἐνταῦθα καταγράψαι, ἵνα μὴ πάλιν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ τῆς μέσης γίνωνται φροῦδα ἀπὸ τῶν μετέπειτα Πρωτευομένων πλεονεξίᾳ καὶ παραλόγῳ ὁρμῇ. Καί τι ἔδιδεν ἡ ἑκάστη μονή· ἄτινα καὶ ἐξ ἀρχῆς προεθεσπίσθησαν. Νῦν δὲ ὀφείλουσι διδόναι ἄτινα ἡ παροῦσα διαλαμβάνει θέσις ἀμεταθέτως καὶ ἀπαραβλήτως. Ἡ λαύρα διὰ τὰ πάντα φιλοκάλυγα καὶ ἓν νόμισμα μετὰ μανδυλίου. Ὁ Βατοπεδίου διὰ τοῦ Χαλκέως καὶ Τριπολίτου καὶ τοῦ Τροχαλᾶ οἶνον μέτρα κε′ καὶ ἔλαιον λίτρας τοσαύτας. Ὁ Ἴβηρ οἶνον μέτρα ι′ καὶ ἔλαιον λίτρας ὡσαύτως. Ὁ Χειλανταρίου οἶνον μετρα ζ′ καὶ ἔλαιον λίτρας τοσαύτας καὶ ἓν νόμισμα μετὰ μανδυλίου διὰ τοῦ Ὁμολογητοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Ὁ Ξηροποτάμου οἶνον μετρα ς′, ἔλαιον λίτρας ὁμοίως. Τοῦ Καρακάλου ὡσαύτως. Τοῦ Φιλοθέου οἶνον μέτρα δ′, ἐλαίου λίτρας ὁμοίως. Τοῦ Ἐσφιγμένου ὡσαύτως καὶ διὰ τὴν Βάνιτζαν ἓν νόμισμα. Τοῦ Ἁλυπίου οἶνον μέτρα ζ′ ἐλαίου λίτρας ε′. Τοῦ Ξενόφου οἶνον μέτρα έ, ἐλαίου λίτρας ὁμοίως καὶ διὰ τοῦ προφήτου Δανιὴλ ἓν νόμισμα. Ὁ Ζωγράφου οἶνον μέτρα ς′ ἐλαίου λίτρας ὡσαύτως. Τοῦ Δοχειαρίου οἶνον μέτρα δ′, ἔλαιον λίτρας ὁμοίως καὶ διὰ τὸν ἀγρὸν καὶ Καλλιγράφον ἓν νόμισμα. Ὁ Ῥωσσῶν οἶνον μέτρα ε′, ἐλαίου λίτρας ὁμοίως. Ὁ Παντοκράτορος διὰ τοῦ Φαλακροῦ καὶ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου οἶνον μέτρα ιζ′, ἐλαίου λίτρας ὁμοίως. Ἡ τοῦ Βασιλείου μονὴ οἶνον μέτρα δ′, ἐλαίου λίτρας ὁμοίως. Ἡ τοῦ Κασταμονίτου μονὴ οἶνον μέτρα ε′, ἐλαίου λίτρας δ′. Ἡ τοῦ κῦρ Χαρίτωνος μονὴ οἶνον μέτρα ιβ′, ἐλαίου λίτρας δ′. Ὁ ἅγιος Παῦλος ἓν νόμισμα. Ὁ ἅγιος Διονύσιος ἓν νόμισμα καὶ διὰ τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου οἶνον μέτρα ζ′. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἓν νόμισμα. Ἡ Πέτρα τοῦ Σίμωνος ὁμοίως. Τοῦ Σαράβαρι οἶνον μέτρα ε′, ἐλαίου λίτρας τοσαύτας. Ὁ Ἀναπαυσίας ὁμοίως. Ὁ Κατζαρίου οἶνον μέτρα ζ′, ἐλαίου λίτρας γ′. Τοῦ Ῥαβδούχου οἶνον μέτρα· ιδ′, ἐλαίου λίτρας ζ′. Ὁ ἅγιος Σάββας οἶνον μέτρα ιβ′, ἐλαίου λίτρας γ′. Τοῦ Μακροῦ

*) Въ подлинникѣ не достаетъ второй половины періода.

οἶνον μέτρα ιγ′, ἐλαίου λίτρας ε′ καὶ λεπτοκάρυα πινάκια δ′. Διὰ τοῦ Πρώτου τὰ λιβάδια καὶ τὸν ἐκεῖσε τόπον ὀφείλουσι κατ' ἔτος δύω νομίσματα παρέχειν τῷ Πρώτῳ ἡ μονὴ τοῦ Χειλανταρίου καὶ ἡ τοῦ Ζωγράφου.

Ταῦτα πάντα βουλόμεθα ἔχειν ἀμεταποίητα καὶ ὀρθά, μηδέποτέ ποθεν μέρος τι χαριζόμενον πρός τινος, καθὼς καὶ ὁ κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς διορίζει καὶ ὑποθεσπίζει καί ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης σὺν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ. Εἰ δ' ὅστις μεθ' ἡμῶν γενησομένων Πρώτων παρὰ φαῦλον τὸ ψήφισμα θέμενος εἰς ἀνατροπὴν χωρήσει καὶ καταλύσει τῶν ἄνω γεγραμμένων, ἔστω ἀφωρισμένος καὶ κατηραμένος παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τῆς συνόδου καὶ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἀρχαίων καὶ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν. Ταῦτα ἐγένετο ἐν μηνὶ μαΐῳ, τῇ β′ ἰνδίκτῳ, τῷ ,ςΠβ′ ἔτει ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Μανουὴλ καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου.

(Ср. Γεδεών, Ὁ Ἄθως, стр. 115—118).

Ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ἀρχιερέων 28 ἐκτὸς τῶν ὁσιωτάτων ἀρχιμανδριτῶν, πρωτοσιγγέλλων καὶ ἡγουμένων καὶ τῶν εὐλαβεστάτων κληρικῶν καὶ ἀρχόντων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Οἱ δὲ ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Ἁγίου ὄρους μετὰ ἀρχιερέων, ἡγουμένων τε καὶ λογάδων ἐννεακόσια καὶ ὀγδοήκοντα πέντε.

Τὸ δὲ παρὰ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τὸ δώρημα τοῦ Πρώτου ἔχει οὕτως· ἐπὶ τὸ φελόνιον δύο σταυροὺς ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν διαῤῥαμμένους ἐκ βλατίου πορφυροῦ ἐυφυῶς· δηλονότι ὡς ἄρχων τοῦ τόπου. Ἔστι δὲ καὶ ὑπογονάτιον. Ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους ποιεῖν, καθιερεῖν τὰς νέας γινομένας ἐκκλησίας ἐν ὅλῳ τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει καὶ ἐνταλτήρια πνευματικοῖς δίδειν καὶ χειροτονεῖν τοὺς ἡγουμένους ὅλους τοῦ Ἁγίου ὄρους ἐκτὸς τῶν ἡγουμένων τῆς μεγάλης λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, φορεῖν καὶ σταυρὸν ἐπὶ τοῦ καπασίου, ὡς οἱ ἀρχιερεῖς.

Εἴ τις νόμιμον τοῦτο ἀποσυλήσῃ ἢ κρύψῃ ἢ καταθήσιν ἢ ἀφανίσῃ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τοῦ Πρωτάτου, νὰ ἔχῃ ἀνάθεμα αἰῶνιον. Ἀμήν.

Ἐκ τοῦ τράγου...

+ Ὅταν τοὺς γέροντας θεάσωμαι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας μεταλήψεως φοροῦντας κουκούλια ποικιλτὰ διὰ μετάξης διαφόρου, λίαν ἐκπλήττομαι, καὶ

μικροῦ εἰς οἰμωγὴν μὲ τὸ ξένον τοῦ σχήματος παρακινεῖ, ὅπερ πάντως καὶ αἱ κατὰ κόσμον σώφρονες γυναῖκες ᾐδέσθησαν ἄν, ὡς ἑταιρικὸν καὶ ἥκιστα κοσμίου καὶ καθεστηκυίας γυναικὸς ἁρμόδιον. Πρόφασις δὲ τῆς αὐτῶν φιληδονίας καὶ κενοδοξίας καὶ ὁ τοῦ σταυροῦ· οἵμοι· τύπος ἐγκαλουμένοις, μηδὲ εἰδότες τίνος ἕνεκα τὸν σταυρὸν τυποῦμεν ἐν τῷ κουκουλίῳ. Ὁ μὲν γὰρ σταυρὸς τυπούμενος δι' ἐρυθροῦ οὐδὲν ἄλλο ἡμῖν χαρακτηρίζεται, εἰ μὴ τὸν τοῦ Χριστοῦ δι' αἵματος θάνατον· οὗτοι δὲ ἀναισθητοῦντες, ὥσπερ οἱ φαρισαῖοι τὰ φυλακτήρια ἐπλάτυναν καὶ ἐμεγάλυναν τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων, διὰ παντὸς τοῦ κουκουλίου οὐ μόνον διὰ κοκκίνου, ἀλλὰ καὶ ὠχροῦ καὶ λευκοῦ καὶ πρασίνου τοῦτον τυποῦσι, κρανίον δὲ πρὸς τὴν βάσιν αὐτοῦ λόγχην τε καὶ κάλαμον μετὰ σπόγγου καὶ ἕτερα τούτοις παραπλήσια, οἷόν τινα εἰκόνα τούτοις τυποῦσιν. Ἐπεὶ εἰ εὐχερὲς ἦν αὐτοῖς, τάχα καὶ τὸν Χριστὸν κρεμάμενον ἐν μέσῳ λῃστῶν καὶ ὄχλου πολλοῦ ἀνιστόρησαν ἄν, μὴ εἰδότες, ὡς εἶπον, ὅτι οὐ χρεία εἰκονικῆς ἐμφάσεως ἐν τῷ κουκουλίῳ, ἀλλὰ σημείωσις μόνη σταυροῦ· ἅμα μὲν τὸ αἰδέσιμον τοῦ σχήματος φυλάττοντες, ἅμα δὲ καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ Χριστοῦ, τὸν σταυρόν, τυποῦντες, ὡς κυριώτερον τῶν ἄλλων παθῶν εἰς ὑπόμνησιν μὲν τοῦ πάθους, ὡς εἴρηται, ἵνα καὶ ἡμεῖς τοῦτο ζηλώσωμεν, καὶ εἰς φυλακτήριον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ἵνα μὴ θίγῃ ἡμῶν ὁ ὀλοθρευτής.

№ 23.

Дѣло соборнаго управленія аѳонскихъ монастырей 6907 = 1399 года, мѣсяца мая, о перенесеніи Ливадогенійскаго монастырька въ карейское проастіе Кофу̀.

Содержаніе.

+ Іериссовскій епископъ Софроній многократно просилъ Прота Св. горы и игуменовъ, чтобы ему позволено было перенесть τὸ τοῦ Λιβαδογενείου μονύδριον εἰς τὸ προάστειον τὸ ἐν ταῖς Καρέαις, ὃ προσηγορεύεται τοῦ ὁσίου Μάρκου τοῦ Κωφοῦ, потому что этотъ монастырекъ (Ливадогенійскій) раззоренъ былъ Сарацинами. Протъ Св. горы Исаакъ и прочіе игумены дозволили ему это; и онъ своими трудами и иждивеніемъ перенесъ всѣ матеріалы въ проастіе Кофу̀ и улучшилъ тутъ церковь свв. архангеловъ Михаила и Гавріила и всѣ кельи около нея. Посему соборное управленіе дало этому возобновленному монастырьку (Кофу̀) ἅπασαν τὴν αὐτονομίαν

τοῦ Λιβαδογενείου κατέχειν αὐτὰ σὺν τοῖς ὁρίοις; кромѣ сего отдало ему келью Мины на берегу моря σὺν τοῖς νομίοις αὐτοῦ и на Кареѣ находящіеся виноградники, масличія, орѣшники, огороды, овощи, поля (ἀγρούς), μὴ εἰς πρόσωπα ὡρισμένα τόσα ἢ τόσα, ἀλλὰ μένειν αὐτοδέσποτον κατὰ διαδοχὴν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, съ правомъ выбора игумена изъ среды братій. Новый монастырекъ долженъ подчиняться Проту и ежегодно взносить ему дань, какъ то: 5 мѣръ вина, 2 фунта деревяннаго масла, двѣ чашки орѣховъ (λεπτοκάρια πινάκια δύο) и еще пять рабочихъ пóмочей (ἔτι τε ἀγγαρίας πέντε). Далѣе прописаны проклятія нарушителямъ сего постановленія. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐγεγόνει καὶ τὸ παρὸν Συνάξεως γράμμα μηνὶ μαΐῳ 6907 ἔτους.

† Протъ Св. горы Исаакъ іеромонахъ.
† Игуменъ Лавры Давидъ.
† Игуменъ Ватопеда Никодимъ.
† Иверскій игуменъ подписался по-грузински.
† Игуменъ хиландарскій Аѳанасій.
† Игуменъ ксиропотамскій Пахомій.
† Игуменъ каракальскій Григорій.
† Игуменъ алипійскій Никандръ.
† Игуменъ ксенофскій Рафаилъ.
† Игуменъ изографскій Діонисій.
† Игуменъ сфигменскій Акакій.
† Игуменъ филоѳеевскій Дороѳей.
† Игуменъ рѹшкій(sic) Даніилъ.
† Игуменъ Пандократора Аѳанасій.
† Великій екклисіархъ карейскїй іеромонахъ Ѳеофанъ.
† Игуменъ дохіарскій Меѳодій.
† Игуменъ харитонскій Иларіонъ.

№ 24.

Καὶ ἰατροὶ δὲ ἄρα λοιμοῦ τοῖς σώμασι ἐπισκήψαντος καὶ ταῦτα λυμαινομένου, κἂν δυσίατον τυγχάνῃ τὸ ἐνοχλοῦν, ἀλλ' οὖν τοῖς ἐκ τῆς τέχνης..... οις καὶ ταῖς χρηστοτέραις διαίταις περιγίνονται τῆς νόσου κατὰ μικρὸν τὴν

προτέραν εὐεξίαν τοῦ νοσοῦντος ἀνακαλούμενοι· καὶ οἱ τῶν ψυχῶν δὲ ἰατροί, οἷς πάντως ἀγὼν τὸ κατὰ Θεὸν τοὺς μοναχοὺς ζῆν τὴν στενὴν ὁδὸν εἱλομένους καὶ τεθλιμμένην, εἴ ποτέ τινας τῆς εὐθείας παρατραπῆναι συμβαίη, τούτους ταῖς κατὰ μικρὸν ἀσκήσεσι, ὅθεν ἐξετράπησαν, εἰς τοῦτο χειραγωγοῦσιν. Εἰ γὰρ καὶ μαθητῶν πολλάκις ἐπιμελλομένων, ὡς δύναμις, διεγείρουσι αὐτῶν τὴν σπουδὴν οἱ τούτων παιδαγωγοί, ὥσπερ κέντρῳ τῷ λόγῳ χρώμενοι, μή ποτε ῥαθυμίας ἐπεισελθούσης ἐξίτηλος αὐτοῖς γένηται ἡ περὶ τὴν τέχνην ὁρμή, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς μοναχικῆς πολιτείας προσήκει, ἣ καὶ τέχνη τεχνῶν ἄριστα ὀνομάζεται, τοὺς κατ' ἀρετὴν ἡμεληκότας βιοῦν καὶ τῆς στενῆς ὁδοῦ τὸ ἄναντες ἀποσεισαμένους, τούτους πᾶσι τρόποις, ὅθεν ἐξετράπησαν, εἰς τοῦτο καθοδηγεῖσθαι. Ἐπεὶ γοῦν καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος τοῦ Ἄθω σεβασμίαις μοναῖς ἠμελήθη τὰ πλείω τῆς μοναχικῆς πολιτείας τῇ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίᾳ, δεῖν ἔγνω ἡ βασιλεία μου ἐκεῖνα τῶν ἠμεληθέντων ἀνασκευάσασθαι πρὸς τὸ κρεῖττον, ὅσα νῦν πάλιν δίδωσιν ὁ καιρός, μή ποτε τῇ κατὰ μικρὸν ἀμελείᾳ φροῦδα γένηται τὰ τῆς μοναδικῆς πολιτείας. Εἰ δὲ μὴ πρὸς πάντα εὐθὺς τοὺς μοναχοὺς διεγείρομεν τὰ ἐξ ἀρχῆς τυπωθέντα, οὐ διὰ τοῦτο παροπτέα γε ταῦτα, ἅπερ ἐπιμελητέον καὶ τὰ λείποντα κατορθῶσαι· ἐπεὶ καί τὰ ὑγιεινὰ τῶν σιτίων μή, ὅτι τοῦ νοσήματος εὐθὺς ἀναιρετικά, διὰ τοῦτό γε παροπτέα, ἀλλ' αἱρετέα μᾶλλον, ὅτι ποιητικὰ πάντα τῆς ὑγιείας κατὰ μικρόν. Ἄλλως τε οὐδ' ἂν ἄλλως εἴη ἐπὶ τὰ μείζω τινὰ τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐλθεῖν, εἰ μή πως ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων ἄρξαιτο.

Ἔστι δὲ πρῶτον τὸ τὰς ἀποταγάς, ὡς οἷόν τε, ‹τη›ρεῖσθαι τῶν μοναχῶν. Τάξις γὰρ μοναχικῆς πολιτείας οὐ μόνον ὅσα τείνει πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν καὶ κτῆσιν καὶ τῶν ἄλλων τῶν πνευματικῶν ἔργων ἐπίδοσιν, δι' ὧν ψυχὴ μεταῤῥυθμίζεται πρὸς τὰ κρείττω καὶ τελεώτερα· δῆλα δὲ ταῦτα τῷ βουλομένῳ ἐκ τῶν θείων γραφῶν· ἀλλά γε δή καὶ ἡ τῶν ἀποταγῶν καὶ ὑποταγῶν ὑπόμνησις καὶ ἐκπλήρωσις, εἰδότων ἀκριβῶς καὶ τὰ τῆς μισθαποδοσίας, ἅτινα κεῖνται παρὰ Θεοῦ τοῖς μοναχικῶς κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν ζῆν ἑλομένοις, ὡς δὲ καὶ τὰ τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς κατακρίσεως, εἰ ψεῦσταί φανεῖεν τῶν συνθηκῶν, ἃς ἔθεντο πρὸς αὐτόν, ὅτε τὸ ἅγιον ἐνεδύοντο σχῆμα· ὡς ὅσον ἂν οἱ τοιοῦτοι ἐλλείπωσι τοῦ τὰ ὑπεσχημένα ποιεῖν, τοσοῦτον καὶ ἁμαρτάνουσιν εἰς Θεόν, παραβάται φανέντες τῆς πρὸς ἐκεῖνον ὁμολογίας.

Τὸν εἰσιόντα εἰς τὸ μοναστήριον καὶ ἀδελφὸν ἀποκαταστάντα χωρὶς τῆς οἱασοῦν ἀπαιτήσεως ἢ συμφωνίας εἰσιέναι, συνταξάμενον ὑποταγὴν φυλάττειν

τῷ προεστῶτι καὶ εἰρηνεύειν μετὰ τῶν ἀδελφῶν. Εἰ δέ τι καὶ προσενεγκεῖν τῇ μονῇ βουληθείη ἢ χάριν προσενέξεως καὶ ἀφιερώσεως, τοῦτο δίδοσθαι παρ' αὐτοῦ, ὡς μηδὲν ἔχειν δικαίωμα ἐν τῇ μονῇ τὸν προσενεγκόντα διὰ τὸ προσενεχθὲν ἢ καθὼς ἐστιν ἔθος γίνεσθαι ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ λαύρᾳ, τόδε ἐστί· συμφωνίαν μέν οὐδεμίαν τούτων μεταξὺ προβῆναι διὰ τὸ καταβληθέν, ἀποκερδαίνειν δὲ καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς μονῆς ὅπερ καὶ ἕκαστος τῶν ἀδελφῶν. Ἐὰν δὲ ἡ τῆς μονῆς ἐξέλθῃ ἀφηνιάσας ἢ ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου καθηγουμένου καθίσῃ, προσχήματι ἡσυχίας τὴν ἰδιορρυθμίαν ἀσπασάμενος, τότε οὐδέ τι ἀπὸ τῆς μονῆς ὀφείλει λαβεῖν, οὐδὲ ὑπερπύρου ἐξ αὐτῆς ἀπαιτεῖν. Εἴτε γὰρ ὡς ἀφιέρωσις κατεβλήθησαν ταῦτα εἰς τὸ μοναστήριον, ἱεροσυλία ἐστὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ πάλιν τὸν καταβαλόντα πειρᾶσθαι ταῦτα ἀναλαβεῖν· εἴτε κατὰ τὸν ἕτερον τρόπον, τὸν καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ λαύρᾳ διενεργούμενον, οὐδὲ οὕτως ὀφείλει τι λαμβάνειν ἐκ τῆς μονῆς, ὅτι τὰ ὑπεσχημένα οὐκ ἐφύλαξεν οὐδ' ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ αὐτὸς ἐθέλει διάγειν. Δεῖ οὖν αὐτὸν ἐκείνων γε στερηθῆναι, ἃ κερδαίνουσιν οἱ ἄλλοι τῶν ἀδελφῶν διά τὴν καρτερίαν αὐτῶν ἐκ τοῦ μοναστηρίου καὶ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὑποταγήν, ἣν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν προεστῶτα ἐνδείκνυνται.

Τὸ σπεύδειν μηδὲν ἰδιόκτητον ἔχειν τὸν μοναχικῶς ζῆν ἐλόμενον, ἀλλὰ τοῖς παροῦσιν ἀποτάξασθαι πᾶσι, τῆς ἐντολῆς μεμνημένον καὶ τῆς ἀπειλῆς, καθὰ καὶ ἐν τῷ περὶ ἀποταγῶν εἴρηται πρὸ μικροῦ, καὶ βίον διώκειν ἐσταυρωμένον, ὡς ἡ ὑπόσχεσις. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὄντως καλόν· οὐδεὶς γὰρ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, φησί, βαλὼν ἐπ' ἄροτρον καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετος ἐστιν εἰσελθεῖν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὀπισθεν καλῶν ἐκεῖνα, οἷς ὥσπερ βάρος, διὰ τὴν εἰς Θεὸν πορείαν ἀπεταξάμενος. Ἐπεὶ δὲ τοῖς μοναχοῖς νῦν ἰδιοκτήτως εὑρίσκονταί τινα κτήματα πρόσοδον μερικὴν αὐτοῖς ἐκποιοῦντα καὶ διὰ τοῦτο οὐ ῥαδίαν ἔχοντα τὴν ἀποβολήν, τούτων μὲν τὴν χρῆσιν ἐχέτωσαν οὗτοι παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν ταῦτά γε καρπιζόμενοι, τελευτῶντες δὲ τῇ κατ' αὐτοὺς μονῇ ταῦτα παραπεμπέτωσαν, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν καί μέχρι τοῦ νῦν συνήθειαν ἐν τῇ λαύρᾳ. Εἰς τὸ ἔμπροσθεν δὲ προσήκει μὲν κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τὴν τούτων ἐπαγγελίαν μηδὲν αὐτοὺς ἰδιόκτητον ἔχειν· εἰ δ' ἐμπόδιον αὐτοῖς ὁ καιρός, μὴ συγχωρῶν ἀθρόαν αὐτοῖς γενέσθαι τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν, τοῦτο ἄχρις ἂν ὁ καιρὸς πάλιν παράσχῃ, συναιρουμένου Θεοῦ, οὕτως ἐχέτωσαν τὰ ἐπικτησθησόμενα, καθὼς ἔστι συνήθεια εἰς ἅπαν τὸ Ἅγιον ὄρος. Ἀπὸ δὲ τῶν προσόντων αὐτοῖς κινητῶν ἀφιέτωσαν τοῖς

ὑπουργοῖς αὐτῶν ὑποτακτικοῖς ὁ βούλωνται πρὸς ἀμοιβὴν τὴν ἐκείνων ὑπηρεσίαν ἀφορῶντες καὶ εἰς τὸ ἁρμόδιόν τε καὶ ἄμεμπτον.—Τὸν καθηγούμενον γίνεσθαι οὐ μόνον τῇ τῶν ἐντὸς πεντεκαίδεκα βουλευτῶν ψήφῳ καὶ ἐκλογῇ, κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἁγίου, ἀλλὰ καὶ τῇ συνελεύσει καὶ συμφωνίᾳ τῶν ἔξωθεν τῆς μονῆς οἰκούντων ἐκκρίτων ἀδελφῶν. Περὶ γὰρ τῶν τῆς μονῆς πραγμάτων ἀρκέσει πάντως ἡ τῶν ἐντὸς αὐτῆς βουλευτῶν διάσκεψίς τε καὶ συμφωνία, πρὸς δέ γε τὴν τοῦ καθηγουμένου ἐπιλογὴν χρεία πάντως καὶ τῆς τῶν ἔξωθεν παρουσίας· οὐχ ὅτι μόνον ἅπαξ γινόμενον, ἀβαρές ἐστι τοῖς ἔξωθεν τῇ μονῇ ἅπαξ παραβαλεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντας δεῖ συνδραμεῖν ἐπὶ τούτῳ καὶ συμφωνῆσαι, ἅτε τὸν πνευματικὸν ἑαυτοῖς ἐπιλεγομένους πατέρα καὶ τούτῳ ἀκολουθεῖν καὶ μιμεῖσθαι καὶ ὑποτάσσεσθαι παρὰ τῆς ἐντολῆς καθάπαξ κελευομένους. Οἱ καὶ ποιήσουσι τοῦτον ἐπιλεγόμενοι κατὰ τὴν ἱερὰν ὑποτύπωσιν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τοῦ συνταξαμένου τὰ κατ' αὐτούς. Ὃς καὶ ὀφείλει μετὰ τῶν βουλευτῶν τοὺς διακονητὰς ἐκλέγεσθαι τῆς μονῆς καὶ οὓς μὲν εἰς τὰ μετόχια αὐτῶν ἀποστέλλειν ὁμονοίᾳ κοινῇ, οἷς δὲ τὰς ὑπηρεσίας τῆς μονῆς ἐγχειρίζειν· οὕτω γὰρ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντερεῖ οὐδ' ὑπονοήσει τούτους νοσφισαμένους, ἐπειδὴ παρὰ τῶν βουλευτῶν οὗτοι ἐξελέγησαν.—Πάντας τοὺς ἀδελφοὺς στοργὴν ἔχειν καὶ ἀγάπην εἰς τὸν προεστῶτα καὶ ὑπακούειν αὐτοῦ, ἐφ' οἷς ἂν εἴπῃ καὶ διατάξηται· «ὁ ἀκούων» γὰρ φησίν, «ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ»· καὶ ἔχειν αὐτὸν ὡς πατέρα, μᾶλλον δὲ καὶ πλέον πατρός, ἐπειδὴ τὰ πνευματικὰ κρείττονα τῶν σαρκικῶν. Τὸν δὲ καφηγούμενον βλέπειν ἅπαντας ὡς ἀδελφοὺς καί πατέρας καὶ πᾶσι τρόποις πειρᾶσθαι θεραπεύειν αὐτοὺς καί χειραγωγεῖν πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν, ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς οὐκ ἀπηξίωσε πατέρας καὶ ἀδελφοὺς καλέσαι τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ· «οὗτοι» γὰρ φησίν, «ἡ μήτηρ μου, καὶ οὗτοι οἱ ἀδελφοί μου».—Τὸ μήτε εἰσελεύσεις ἰδίας ἔχειν εἰς τὸ μοναστήριον μήτε ἐξελεύσεις, ἀλλὰ πάντας μετὰ προτροπῆς καὶ μετανοίας ἐξέρχεσθαι τοῦ προεστῶτος· μετὰ δὲ τὸ ἐπανελθεῖν αὐτοὺς ἀνακρίνεσθαι παρ' αὐτοῦ διὰ τὰ καθ' ὁδὸν ψυχικὰ ἢ σωματικὰ συναντήματα καὶ κανονίζεσθαι αὐτοὺς, εἰ δεήσει παρ' αὐτοῦ ἢ ἀπολύεσθαι μετὰ συγχωρήσεως. Τοδε καὶ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς διαβήσηται τῶν γερόντων μοναχῶν· εἰ γὰρ αὐτοὶ οἱ γέροντες μετὰ προτροπῆς ἐξελεύσονται τοῦ καθηγουμένου, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο πρὸς τοὺς αὐτῶν τηρηθήσηται ὑπουργούς, ἢ πῶς ἂν φανεῖεν μαθηταὶ τούτων καὶ ὑπουργοί, ὧν τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν οὐκ ἐμιμήσαντο; Τὸ πάντα τὰ τῆς μονῆς μετὰ βουλῆς τῶν κρειττόνων γίνεσθαι καὶ τοῦ καθηγουμένου. Ἐπὶ γὰρ τῶν πόλεων ὅσαι καλῶς πράττουσι τῇ

τῶν ἀρίστων βουλῇ διοικοῦνται, καὶ οὐ τῇ τῶν πολλῶν οὐδὲ τῶν τυχόντων οὐδ' ἂν τῇ τοῦ ἄρχοντος μόνου· τὸ μὲν γὰρ δημοκρατία, τὸ δὲ τυραννίς, ἀμφότερα δὲ ὁμοίως ἄτοπα· δίκαιον ἂν εἴη μηδὲν τῶν τοῦ μοναστηρίου γίνεσθαι ἄνευ τῆς τῶν κρειττόνων βουλῆς, ἀλλὰ πάντα μετ' εἰδήσεως καὶ γνώμης καὶ ἐνδόσεως αὐτῶν καὶ τοῦ καθηγουμένου. Εἶεν δ' ἂν οὗτοι τῷ ἀριθμῷ πεντεκαίδεκα κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἁγίου, οἳ καὶ ἐξ ὀνόματος καταγράφονται ἐν τῇ θέσει τοῦ μοναστηρίου. Ὅτε δὲ αὐτῶν τινὶ συμβαίη τῷ χρεῶν λειτουργῆσαι, τῇ τῶν ἐναπολειφθέντων βουλῇ πρὸς τὸν ἐκείνου τόπον ἕτερος ἐκλεγέσθω, ὡς ἂν ὁ τῶν βουλευτῶν ἀριθμὸς τηρῆται ἀμείωτος.

Τὸ συνέρχεσθαι τούτους ἐν τῇ συνάξει, εἰ οἷόν τε, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἀπαραιτήτως δὲ καθ' ἑκάστην δευτέραν, καὶ βουλεύεσθαι μετὰ τοῦ καθηγουμένου περὶ τῶν πρακτέων καὶ ἐξετάζειν τὰς δουλείας τοῦ μοναστηρίου, πῶς ἐγένοντο παρὰ τῶν ἀποταχθέντων διακονητῶν, καὶ καταγράφειν αὐτῶν τῆς μονῆς τὸν γραμματικὸν εἴσοδον καὶ ἔξοδον, καὶ ὑπογράφειν ἐν αὐταῖς τινα τῶν βουλευτῶν διὰ τὸ ἀδιάβλητον. Εἰ δὲ γένηταί τις διαφωνία ἐν αὐτοῖς περὶ τῶν πρακτέων, τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον κρατεῖν.

Τὸν ἀπ' ἄλλης μονῆς προσελθόντα μοναχὸν ἐν ἑτέρᾳ μονῇ μὴ προσδέχεσθαι αὐτίκα παρὰ τοῦ ταύτης καθηγουμένου οὔτε μὴν παραβλέπεσθαι τοὺς διὰ πλημμέλημά τι ἢ διὰ λιποταξίαν αὐτῶν τῆς ἰδίας μονῆς ἐξελθόντας καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν μάνδρας ἀποσκιρτήσαντας, ἀλλὰ τοὺς μὲν πᾶσι τρόποις ἐπανακαλεῖσθαι εἰς τὸ μοναστήριον κατὰ μίμησιν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ὃς ἐπὶ τὸ πλανώμενον ἦκεν ἀφεὶς τὰ μὴ πεπλανημένα, κατὰ τὴν παραβολήν· τοὺς δ' ἀπ' ἄλλης μονῆς ἐξελθόντας καὶ εἰς τὴν ἑαυτοὺς προσδραμεῖν ἐθέλοντας κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας τότε προσδέξασθαι, ὅταν μηνύσαντος αὐτοῦ τῷ ἰδίῳ καθηγουμένῳ, ἀφ' οὗ ἐξῆλθε, συγχωρῆσαι τῷ ἀδελφῷ τὸ ἁμάρτημα, οὗτος οὐκ ἐθελήσῃ τοῦτο ποιῆσαι. Καὶ τοῦτο ποιεῖν οὕτως ὀφείλουσι, δεδοικότες τὸ ἐπιτίμιον, ὅπερ οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες διαγορεύουσι τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου περὶ τῶν ἀφ' ἑτέρας μάνδρας εἰς ἑτέραν μεταπηδώντων καὶ προσδεχομένων ἄνευ τῆς δηθείσης δοκιμασίας.

Τὴν ζύμην, ἀφ' ἧς αἱ εὐλογίαι γενήσονται αἱ πρὸς τὴν θείαν ἀναφοράν, καθαρωτέραν εἶναι, καὶ οὐ κατὰ τὴν ἄλλην ζύμην, τὴν εἰς διακονίαν τῶν μοναχῶν· εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἄνω χρόνων θυσίας τῷ Θεῷ κατὰ τὸ παλαιὸν προσγενομένης τὸ πρῶτον καὶ ἐξαίρετον αὐτῷ ἐκαρποφοροῦσαν, πολλῷ μᾶλλον τῆς ἀναιμάκτου θυσίας νῦν αὐτῷ παρὰ τῶν ἱερουργῶν τελουμένης τὴν ζύμην, ἐξ ἧς ὁ θεῖος

καὶ ἀκηλίδωτος ἄρτος γενήσηται, καθαρὰν καὶ ἐξαίρετον εἶναι προσήκει, ἀφ' ἧς οὐ πλείους εὐλογίας, ἀλλ' ἢ μόνας ὅσαι ἀρκοῦσιν εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ἐκκλησίας γενήσονται. Τὸ γὰρ ἐπέκεινα τούτων ποιῆσαι καὶ ὡς περιττευούσας μὴ τῷ Θεῷ ἀναφέρεσθαι, ἀλλ' ἐσθίειν ταύτας τοὺς μοναχοὺς ἐφάμαρτον εἰς Θεὸν καὶ τὴν αὐτὴν καταδίκην ἐπάγον τοῖς τολμηταῖς, ἣν ὑπέστησαν ὅ τε Ἠλεὶ καὶ οἱ τούτου υἱοί, οἳ μὲν πρὶν τῷ Θεῷ θυσιάσαι τὰ προσφερόμενα λαμβάνοντες ταῦτα καὶ κατεσθίοντες καὶ ἄλλοις διαδιδόντες, ὁ δὲ μὴ ὡς ἐξαναστὰς κατὰ τούτων μηδὲ κωλύσας αὐτοὺς τῆς ὁρμῆς· ἐξ οὗ δὴ πταίσματος αἰσχρῶς αὐτοί τε ἀπώλοντο καὶ Ἠλεὶ ὁ τούτων πατήρ, ἥ τε τοῦ Θεοῦ κιβωτὸς ἐκείνη παρεδοθη τοῖς ἀλλοφύλοις, ὡσπερεὶ τοῦ Θεοῦ μὴ ἀνασχομένου ταύτην μετὰ τῶν παρανόμων τούτων εὑρίσκεσθαι.

Μηδένα τῶν τοῦ Ἁγίου ὄρους μοναχῶν ἐξέρχεσθαι καὶ συντεκνίας ἢ ἀδελφοποιίας ποιεῖν μετὰ κοσμικῶν· ἀνοίκειον γὰρ τοῦτο τοῖς μοναχοῖς, οἳ καὶ παισὶ καὶ πατράσι καὶ ἁπλῶς πᾶσι τοῖς καθ' αἷμα τούτοις προσήκουσιν ἀπετάξαντο. Καὶ εἰ προλαβόντες δέ τινες κατεπράξαντό τι τοιοῦτον, μηκέτι εἰς τοὺς αὐτῶν ἀπίτωσαν οἴκους μηδὲ συναριστάτωσαν τούτοις ἢ συνδειπνείτωσαν ἢ ὅλως μετ' αὐτῶν συμποσιαζέτωσαν, μηδέ τι αὐτοῖς καταλιμπανέτωσαν, ὡς κληρονόμοις αὐτῶν.

Τὰ μετόχια διδοσθαι πρὸς οὓς ἂν ὅτε καθηγούμενος ἐπιλέξηται μετὰ τῶν βουλευτῶν ἐπὶ μάρτυρι τῷ Θεῷ, μαρτυρούσης τῆς συνειδήσεως τούτων, ὡς οὐ κατὰ σχέσιν ἢ προσπαθῶς ἐδοθησαν ταῦτα ἢ ἕνεκα δωροληψίας. Εἰ μὴ γὰρ οὕτω γένηται, ἀναφύονται γογγυσμοὶ καὶ ψιθυρισμοὶ παρὰ τῶν μοναχῶν, ὁθεν ἐπιγίνεται ἡ καταστροφὴ τοῦ μοναστηρίου καὶ ἡ τῶν ψυχῶν ἀπώλεια καὶ φθορά, ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ τῶν μοναχῶν ἀνατρέπεται ἡσυχία καὶ ἡ μοναχικὴ κατάστασις καὶ πολιτεία· τοῦ γὰρ Κυρίου λέγοντος ὅτι «ὸς σκανδαλίσει ἕνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει ἵνα κρεμασθῇ λίθος ὀνικὸς ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν», ὁ τοσούτους καὶ τοιούτους σκανδαλίζων πόσον ὑφέξει τὸ κρῖμα; Τῷ τοιούτῳ ἁρμόσει τὸ «καλὸν ἦν εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος», ὅτι, ὅσον τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ, τὸ σῶμα τῆς ἀδελφότητος, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ὁ Χριστός, εἰς μέλη κατατέμνει καὶ μέρη διὰ τῆς καταλαλιᾶς καὶ τοῦ γογγυσμοῦ. Εὔκαιρον οὖν ἐστιν εἰπεῖν· ἐξάρατε ἐκ μέσου τὸν τοιοῦτον, ἵνα μὴ μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα δολοῖ.

Εἴ τι ἂν εἰσαχθείη ἐν τῇ μονῇ ἀπὸ προσενέξεως, εἴτε χρήματα εἶεν εἴτε ἱερὰ σκεύη εἴτε ἔλαιον εἴτε ἄλλο τι τῶν εἰς χρείαν σωματικήν, τὰ μὲν ἱερὰ

ἐν τῷ ναῷ ἀνατίθεσθαι, ὡς τῷ Θεῷ ἀφιερωθέντα, τὰ δ' ἄλλα ἐγχειρισθῆναι τοῖς διακονηταῖς καὶ γνώμῃ τῶν βουλευτῶν καὶ τοῦ καθηγουμένου ἐξαντλεῖσθαι ταῦτα εἰς τὰς ἀπαραιτήτους χρείας τοῦ μοναστηρίου· μήτινα δὲ ἐξ αὐτῶν τὸ οἰονοῦν ἰδιοποιεῖσθαι, ἱεροσυλία γὰρ τοῦτο καὶ ἀλλότριον τῆς μοναχικῆς πολιτείας.

Μηδένα εὐνοῦχον ἢ ἀγένειον παρὰ τῶν μοναχῶν εἰσδεχθῆναι ἢ δι' ὑπουργίαν τινὸς ἢ διὰ τὸ τὸ μοναχικὸν αὐτὸν ἀμφιάσασθαι σχῆμα· λάθοι γὰρ ἂν ἐντεῦθεν καὶ γυνὴ τῆς μονῆς ἐντὸς τολμήσασα εἰσελθεῖν, εἰς ἄνδρα μετασχηματισθεῖσα καὶ τὸν εὐνοῦχον ἢ τὸν ἀγένειον ὑποκριναμένη.

Μηδέποτε θῆλυ ζῷον εὑρεθῆναι τοῦ Ἁγίου ὄρους ἐντός, κἂν ὁποῖον ἄρα καὶ ᾖ κἂν ὁπόσην παρέχῃ μετὰ τῆς χρείας τὴν πρόσοδον· ἅπαξ γὰρ ἀπηγόρευται τοῦτο παρὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων καὶ φιλαρέτων ἀνδρῶν οὐκ ἀφελῶς οὐδ' ἀλόγως, ἀλλὰ τῷ διὰ πάντων καθαροὺς εἶναι τοὺς ἐν αὐτῷ μοναχοὺς καὶ μηδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοὺς ὑποχραίνεσθαι τῇ τοῦ θήλεος θεωρίᾳ.

Τοὺς οἰκοδόμους εἰσέρχεσθαι μὲν ἐντὸς τῆς μονῆς καὶ τὰ πρὸς χρείαν τῶν ἀδελφῶν ἐνεργεῖν, παίδας μέντοι μεθ' ἑαυτῶν οὐ συμπαραλήψονται ἀγενείους ἐπὶ προφάσει συνεργείας αὐτῶν· ὁ γὰρ αὐτὸς ἔσται καὶ ἐπὶ τούτων λόγος, ὃς καὶ περὶ τῶν εὐνούχων καὶ ἀγενείων εἴρηται πρὸ μικροῦ.

Τούτοις πᾶσι τοῖς τυπωθεῖσι καὶ ἐκτεθεῖσι παρὰ τῆς βασιλείας μου ἅπαντας τοὺς ἡγουμένους καὶ μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου ὄρους ἐμμένειν συνοῖσον ἡγησάμεθα καὶ μηδαμῶς κατατολμᾶν τινα πρὸς ἀνατροπὴν χωρῆσαί τινος τῶν ἄνωθεν κεφαλαίων, μεμνημένον, ὡς εἴρηται, καὶ τῆς ἀπειλῆς καὶ τῆς μισθαποδοσίας· νῦν μὲν γὰρ στέφανοι καὶ γέρρα παρὰ Θεοῦ τοῖς ἐργάταις τῶν τοπωθέντων, νῦν δὲ κόλασις ἠπείληται καὶ πῦρ τοῖς τούτων καταφρονηταῖς. Δι' ὃ εἴ τις φωραθείη παρὰ φαῦλον θέμενος ἅπερ ἐπὶ συστάσει καὶ ὠφελείᾳ τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει μοναχῶν ἐκτέθειται καὶ τετύπωται, μεμνήσθω καὶ τῶν ἀπειλῶν τῶν παρὰ τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων καὶ γινωσκέτω, ὅτι καὶ παρὰ τῆς βασιλείας μου ὁ τοιοῦτος οὐκ ὀλίγην εὑρήσει τὴν ἀγανάκτησιν, ὡς καταπεπάτηκε τὴν ἰδίαν συνείδησιν καὶ ἀφορμὴ σκανδάλου τοῖς πολλοῖς γινόμενος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ ἄλλων τινῶν μερικωτέρων κεφαλαίων ἠξίωσαν οἱ μοναχοὶ καὶ παρεκάλεσαν τὴν βασιλείαν μου ὑποτυπωθῆναι αὐτοῖς τὸ πρακτέον, διορίζεται καὶ περὶ τούτων ἡ βασιλεία μου ἐν προστάγματι αὐτῆς, ὅσα ἐκεῖσε καταγράφονται· ὃ δὴ καὶ ἐπικυροῖ καὶ διὰ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου αὐτῆς ἐπὶ τῷ πληροῦσθαι καὶ ταῦτα παρὰ τῶν μοναχῶν, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ

ἐνταυθὶ καταγεγραμμένα. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ὁ παρὼν χρυσοβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου γέγονεν, ἐπι τῷ προσεῖναι τοῖς κατὰ τὸ Ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω τιμιωτάτοις μοναχοῖς ὡς τυπικόν τε καὶ ὑποτύπωσιν τῆς ὀφειλομένης παρ' αὐτῶν πολιτείας, ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα ἰούνιον τῆς ἱσταμένης τεσσαρεσκαιδεκάτης ἰνδικτιῶνος, τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννακοσιοστοῦ τεσσαρακαιδεκάτου ἔτους, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ἐπεσημήνατο κράτος.

ΜΑΝΟΥΗΛ ΕΝ ΧΩι ΤΩι ΘΕΩι ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

№ 25.

Ἴσον διαθήκης Ἰακώβου Πρικανᾶ, τοῦ καθηγουμένου τῆς λαύρας, εἰς τοὺς 1363 χρόνους ἐπ' ἡμερῶν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ καὶ Φιλοθέου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

..... Τῶν νέων τὰς φιλίας, τὰς ἀργολογίας, τὰς καταλαλιάς, τὰς υἱοθεσίας καὶ παραθέσεις τὰς ἀκαίρους καὶ βλαβεράς, τὰ συμπόσια καὶ τὰ συγκαθίσματα ἐν κελλίοις καὶ ἐν πραγματείαις καὶ ἐν πάσῃ κακῇ ἀναστροφῇ καὶ συνηθείᾳ καὶ ἕξει· καὶ τῶν ἀγενείων πολλὴν ὀφείλετε φροντίδα ποιεῖν οἱ ἐνοχοποιοῦμενοι καὶ μηδένα συγχωρεῖν τῆς μονῆς ἔνδον διὰ τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς πατρικοὺς θεσμοὺς καὶ πολλὴν ἀσθένειαν τῶν λογικῶν ἀνθρώπων, κἂν υἱὸς βασιλέως τυγχάνῃ· τὰ γὰρ Σόδομα καὶ Γόμορρα αἱ πέντε πόλεις αὗται διὰ ταῦτα πυρὸς ἀνάλωμα καὶ ὕδατι καταπόντιστοι γεγόνασι.

... Потомъ Прикана говорилъ, что въ монастыряхъ и лаврахъ сіяли благодать Божія, доколѣ они имѣли страхъ Божій и цѣломудріе. Ἐπὰν δὲ εἰς ἐκείνους ἐκράτησεν ἡ καταφρόνησις καὶ ἡ παρακοὴ τῶν πνευματικῶν, καὶ γεγόνασιν ἑτεροφιλίαι καὶ νέων καὶ ἀγενείων συμπόσια καὶ γελοιασμοὶ καὶ πρὸς τὸ ἀπηγορευμένον μύσος καὶ καταστρηπασμοὶ καὶ ἁφαὶ μελῶν καὶ συμπλοκαὶ πρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἀτόπημα, καὶ ἕως πράξεως ὁ σκοτισμὸς ἐκράτησε πολλῶν καὶ διαφόρων ψυχῶν, καὶ ἀδιόρθωτον ἔμεινε τὸ ἀνόμημα· ἐγκατελείφθησαν παρὰ τοῦ Θεοῦ οἱ τόποι ἐκεῖνοι, καὶ οἱ κατοικοῦντες διὰ τῶν πολλῶν πειρασμῶν καὶ θλίψεων τοῦ ζῆν ἀπηλλάγησαν, καὶ ἕκτοτε μένουσιν οἱ τόποι ἐκεῖνοι βαρβάρων πεπληρωμένοι διὰ τὸ ἀνάξιον τῆς γενεᾶς ἐκείνης. Καὶ προσέχετε, παρακαλῶ ὑμᾶς, ἅγιοι μου πατέρες καὶ ἀδελφοί· μήποτε ἐξ ἀπροσεξίας καὶ παρα-

κοῆς πατρικῆς ἐμπέσητε καὶ ὑμεῖς εἰς ἀνοδίας καὶ βάραθρα καὶ ἔκκαυσιν τοῦ παρὰ φύσιν κακοῦ, καὶ θυμωθῇ καθ' ἡμῶν ὁ Κύριος, καὶ ὁ τόπος ὁ ἅγιος βεβηλωθῇ καὶ ἔρημος μένῃ διὰ τὸ ὑμῶν ἀνάξιον...

... Σώζεσθε, πατέρες μου ἅγιοι, σώζεσθε, καὶ πάλιν ἐρῶ· σώζεσθε.

№ 26.

Ἁγιορειτικὸς τόμος.

Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων διὰ τοὺς ἐξ ἰδίας ἀπειρίας καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἁγίους ἀπειθείας ἀθετοῦντας τὰς τοῦ πνεύματος μυστικὰς ἐνεργείας κρεῖττον ⟨ἢ⟩ λόγος ἐν τοῖς κατὰ πνεῦμα ζῶσιν ἐνεργουμένας καὶ δι' ἔργων φανερουμένας, ἀλλ' οὐ διὰ λόγων ἀποδεικνυμένας.

Τὰ μὲν ἀρτίως καθωμιλημένα καὶ κοινῇ πᾶσιν ἐγνωσμένα καὶ παῤῥησίᾳ κηρυττόμενα δόγματα τοῦ διὰ Μωσέως ὑπῆρχε νόμου μυστήρια τοῖς προφήταις μόνοις ἐν πνεύματι προσορώμενα, τὰ δ' ἐπηγγελμένα τοῖς ἁγίοις ἀγαθὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας ἐστὶ μυστήρια τοῖς διὰ τοῦ πνεύματος ὁρᾶν ἠξιωμένοις, καὶ τούτοις μετρίως, ὡς ἐν ἀῤῥαβῶνος μέρει διδόμενά τε καὶ προορώμενα. Ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις τότε τῶν Ἰουδαίων μὴ μετ' εὐλαβείας ἀκούων τῶν προφητῶν λεγόντων λόγον καὶ πνεῦμα Θεοῦ συναίδιά τε καὶ προαιώνια συνέσχεν ἂν τὰ ὦτα, δοκῶν ἀπηγορευμένων ἀκούειν τῇ εὐσεβείᾳ φωνῶν καὶ τῆς ἀνωμολογημένης τοῖς εὐσεβέσι φωνῆς ἐναντίων, δηλονότι τῆς λεγούσης· «Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν»· οὕτω καὶ νῦν τάχα ἄν πάθοι τις, μὴ μετ' εὐλαβείας ἀκούων τῶν μόνοις ἐγνωσμένων τοῖς δι' ἀρετὴν κεκαθαρμένοις μυστηρίων τοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ὥσπερ αὖθις ἡ τῶν προῤῥήσεων ⟨ἐκείνων⟩ ἔκβασις σύμφωνα τοῖς φανεροῖς ἀνέδειξε τὰ τότε μυστήρια, καὶ πιστεύομεν νῦν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, θεότητα τρισυπόστατον, φύσιν μίαν, ἁπλῆν, ἀσύνθετον, ἄκτιστον, ἀόρατον, ἀπερινόητον· οὕτω καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν καιροῖς ἰδίοις ἀποκαλυφθέντος κατὰ τὴν ἄφραστον ἔκφανσιν τοῦ ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν ἑνὸς Θεοῦ, σύμφωνα τοῖς πᾶσιν ἐκφανήσεται τοῖς φανεροῖς τὰ μυστήρια. Δεῖ μέντοι κἀκεῖνο σκοπεῖν· ⟨ὡς⟩ εἰ καὶ τοῖς πέρασι τῆς γῆς ὕστερον ἐξεφάνη τὸ τρισυπόστατον τῆς θεότητος τῷ λόγῳ τῆς μοναρχίας μηδαμῶς λυμαινόμενον, ἀλλὰ τοῖς προφήταις ἐκείνοις καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων ἀκριβῶς ἐγινώσκετο καὶ τοῖς αὐτοῖς τηνικαῦτα πειθομένοις εὐπαράδεκτον

ἦν· τὸν ἴσον ἄρα τρόπον οὐδὲ νῦν τοῦς λόγους τῆς ὁμολογίας ἀγνοοῦμεν τῶν τε παῤῥησίᾳ κηρυττομένων καὶ τῶν μυστικῶς ἐν πνεύματι τοῖς ἀξίοις προφαινομένων, οἳ μὲν αὐτῇ τῇ πείρᾳ μεμυημένοι, ὅσοι τῇ τε τῶν χρημάτων κτήσει καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων δοξῃ καὶ ταῖς τῶν σωμάτων οὐ καλαῖς ἡδοναῖς διὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἀπετάξαντο ζωήν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποταγὴν ταύτην διὰ τῆς πρὸς τοὺς ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν ἡλικίᾳ προήκοντας ἐβεβαίωσαν ὑποταγῆς· ἑαυτοῖς γὰρ καὶ τῷ Θεῷ δι' ἡσυχίας ἀπερμερίμνως σχολάσαντες καὶ διὰ προσοχῆς ἀκριβοῦς καὶ προσευχῆς εἰλικρινοῦς ὑπὲρ ἑαυτοὺς γενόμενοι καὶ γεγονότες ἐν Θεῷ διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν μυστικῆς ὑπὲρ νοῦν ἑνώσεως τὰ ὑπὲρ νοῦν ἐμυήθησαν· οἳ δὲ τῇ πρὸς τοὺς τοιούτους αἰδοῖ καὶ πίστει καὶ στοργῇ. Οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς, τοῦ μεγάλου Διονυσίου λέγοντος ἀκούοντες ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Γάιον ἐπιστολῇ τὸ τοῦ Θεοῦ θεοποιὸν δῶρον θεότητα καὶ θεαρχίαν καὶ ἀγαθαρχίαν καὶ τὸν τὴν χάριν ταύτην τοῖς ἀξίοις παρέχοντα Θεὸν ὑπὲρ ταύτην τὴν θεότητα ‹εἶναι› πειθόμεθα· πολυπλασιασμὸν γὰρ ὁ Θεὸς οὐ πάσχει, κἂν δύο λέγῃ τις οὕτω θεότητας. Ἀλλὰ τὴν θεοποιὸν ταύτην χάριν τοῦ Θεοῦ ὁ θεῖος Μάξιμος περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ γράφων ἄκτιστον εἶναι ἀποφαίνεται καὶ ἀεὶ οὖσαν ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος Θεοῦ, ἀλλαχοῦ δὲ πολλαχοῦ ἀγέννητόν τε καὶ ἐνυπόστατον φῶς τοῖς ἀξίοις, ἡνίκα ἂν γένοιντο ἄξιοι, φανερούμενον, ἀλλ' οὐ τότε γινόμενον· τοῦτο τὸ φῶς οὗτος καὶ φῶς ὑπεραῤῥήτου δοξης καὶ ἀγγέλων καθαρότητα ὀνομάζει· ὁ δὲ μέγας Μακάριος καὶ τῶν ἀσωμάτων τροφὴν καὶ τῆς θείας φύσεως δοξαν καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καλλονήν, πῦρ θεῖον καὶ ἐπουράνιον, φῶς ἄῤῥητον καὶ νοερόν, ἀῤῥαβῶνα πνεύματος ἁγίου, ἁγιαστικὸν ἀγαλλιάσεως ἔλαιον. ‹Ὅσ›τις οὖν τοὺς τὴν θεοποιὸν ταύτην χάριν τοῦ Θεοῦ ἄκτιστον καὶ ἀγέννητον καὶ ἐνυπόστατον λέγοντας τοῖς Μασσαλιανοῖς συντάσσει καὶ διθείτας καλεῖ, εἴπερ ἄρα τις, οὗτος ἔστω τοῖς τοῦ Θεοῦ ἁγίοις ἀντικείμενος καὶ τοῦ κλήρου τῶν σωζομένων, εἰ μὴ μεταμεληθείη, ἑαυτὸν ἐκβάλλων καὶ αὐτὸς ἐκπίπτων τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου τῶν ἁγίων φύσει Θεοῦ. Ὅστις δὲ πιστεύων καὶ πειθόμενος καὶ συμφθεγγόμενος τοῖς ἁγίοις καὶ μὴ προφασιζόμενος προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις τὸ μὲν φανερῶς λεγόμενον οὐκ ἀποσείεται, ὡς ἀγνοῶν· ἀγνοεῖ δὲ τὸν τρόπον τοῦ μυστηρίου· μὴ ἀπαξιούτω ζητεῖν καὶ μανθάνειν παρὰ τῶν εἰδότων· εἴσεται γὰρ ὡς οὐδὲν ἀνακόλουθον τοῖς θείοις λόγοις καὶ πράγμασι, καὶ ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων καὶ ὧν ἄνευ οὐδὲν οὐδαμῶς ἂν συσταίη οὔτε δόγμα τὸ καθ' ἡμᾶς ἀσφαλὲς οὔτε μυστήριον ὅλως θεοπρεπές. Ὅστις δὲ μόνῃ τῇ μιμήσει τε καὶ σχέσει χωρὶς τῆς θεοποιοῦ χάριτος τοῦ πνεύματος τὴν πρὸς τὸν Θεὸν τελείαν ἕνωσιν ἀποφαίνεται τελεῖσθαι κατὰ τοὺς

ὁμοήθεις καὶ ἀγαπωμένους ὑπ᾽ ἀλλήλων, καὶ τὴν θεοποιὸν χάριν τοῦ Θεοῦ ἔξιν τῆς λογικῆς φύσεως διὰ μόνης μιμήσεως προσγινομένην, ἀλλ᾽ οὐκ ἔλλαμψιν ὑπερφυῆ καὶ ἀπόῤῥητον καὶ θείαν ἐνέργειαν ὁρωμένην ἀοράτως τοῖς ἠξιωμένοις καὶ νοουμένην ἀπερινοήτως, οὗτος ἴστω τῇ τῶν Μασσαλιανῶν, ὡς οὐκ οἶδεν, ἀπάτῃ περιπεσών· φύσει γὰρ ἔσται κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην θεὸς ὁ θεούμενος, εἰ κατὰ φυσικὴν δύναμιν ἡ θέωσις ἔσται καὶ τοῖς ὅροις τῆς φύσεως ἐμπεριλαμβάνεσθαι πέφυκε. Μὴ τοίνυν οὗτος τὴν οἰκείαν περιτροπὴν τοῖς ἀσφαλῶς ἑστῶσιν ἐπιχειρείτω προστρίψασθαι καὶ μῶμον τοῖς ἀμωμήτοις τὴν πίστιν ἐπενεγκεῖν, ἀλλὰ τὸ φρόνημα καταθέμενος μανθανέτω παρὰ τῶν πεπειραμένων ἢ τῶν ὑπ᾽ ἐκείνων δεδιδαγμένων, ὡς ἄσχετός ἐστι παντάπασιν ἡ τῆς θεώσεως χάρις οὐκ ἔχουσα τὴν οἱανοῦν δεκτικὴν ἑαυτῆς ἐν τῇ φύσει δύναμιν, ἐπεὶ οὐκέτι χάρις ἐστίν, ἀλλὰ τῆς κατὰ τὴν φυσικὴν δύναμιν ἐνεργείας φανέρωσις. Καὶ οὐδὲ παράδοξον ἔσται τὸ γενόμενον, εἰ κατὰ δεκτικὴν δύναμιν φύσεως ἡ θέωσις εἴη· φύσεως γὰρ ἂν εἰκότως ἔργον, ἀλλ᾽ οὐ Θεοῦ δῶρον ἡ θέωσις εἴη· καὶ δυνήσεται καὶ φύσει θεὸς ὁ τοιοῦτος εἶναι ‹καὶ› κυρίως προσαγορεύεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι καθέστηκεν ἡ κατὰ φύσιν τῶν ὄντων ἑκάστου δύναμις ἢ φύσεως πρὸς ἐνέργειαν ἀπαράβατος κίνησις. Πῶς δὲ καὶ ἐξίστησιν ἑαυτοῦ τὸν θεούμενον ἡ θέωσις, εἰ τοῖς ὅροις τῆς φύσεως αὐτὴ περιείληπται, συνιδεῖν οὐκ ἔχω. Ὑπὲρ φύσιν τοίνυν καὶ ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ἡ τῆς θεώσεως χάρις, καὶ ἀπείρως τὰ τοιαῦθ᾽ ἅπαντα κατὰ τὸν ἅγιον Μάξιμον ταύτης ἀποδεῖ· ἀρετὴ μὲν γὰρ πᾶσα καὶ ἡ ἐφ᾽ ἡμῖν τοῦ Θεοῦ μίμησις πρὸς τὴν θείαν ἕνωσιν ἐπιτήδειον ποιεῖται τὸν κεκτημένον, ἡ δὲ χάρις αὐτὴν τελεσιουργεῖ τὴν ἀπόῤῥητον ἕνωσιν· δι᾽ αὐτῆς γὰρ ὅλος μὲν ὅλοις τοῖς ἀξίοις ὁ Θεὸς περιχωρεῖ, ὅλῳ δὲ ὅλοι περιχωροῦσιν ὁλικῶς οἱ ἅγιοι τῷ Θεῷ, ὅλον ἀντιλαβόντες ἑαυτῶν τὸν Θεὸν καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀναβάσεως, οἷον ἔπαθλον, αὐτὸν μόνον κτησάμενοι τὸν Θεὸν ψυχῆς πρὸς σῶμα περιφύντα τρόπον ὡς οἰκείοις μέλεσι καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι καταξιώσαντα. ‹Ὅσ›τις τοὺς ἐν τῇ καρδίᾳ ἢ τῷ ἐγκεφάλῳ λέγοντας τὸν νοῦν ἐνιδρῦσθαι Μασσαλιανοὺς εἶναι διισχυρίζεται, οὗτος ἴστω κακῶς τοῖς ἁγίοις ἐπιτιθέμενος· ὁ μὲν γὰρ μέγας Ἀθανάσιος τῷ ἐγκεφάλῳ τὸ λογικὸν ἐνεῖναι τῆς ψυχῆς φησί, Μακάριος δὲ ὁ τῇ μεγαλειότητι μηδὲν ἐλλείπων ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν τοῦ νοῦ ἐνέργειαν, συνῳδὰ δὲ τούτοις οἱ ἅγιοι σχεδὸν ἅπαντες· ὃ γὰρ φησὶν ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος, ὅτι ὁ νοῦς οὔτε ἐντὸς οὔτε ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν, ὢν ἀσώματος *), οὐκ ἐναντιοῦται τοῖς ἁγίοις

*) Это мѣсто у Григорія въ разсужденіи его о строеніи человѣка читается такъ: «οὐχὶ μέρει τινὶ τῶν ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς περιέχεται, ἀλλ᾽ ἐπίσης ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἐστὶν οὔτε ἔξω-

ἐκείνοις, ἐντὸς γὰρ τοῦ σώματος ἐκεῖνοι λέγουσι τὸν νοῦν, ὡς συνημμένον τούτῳ· κατ' ἄλλον τοίνυν τρόπον τοῦτο λέγοντες ἥκιστα πρὸς ἐκεῖνον διαφέρονται· καὶ γὰρ οὐδὲ τῷ λέγοντι μὴ ἐν τόπῳ τὸ θεῖον εἶναι, ἢ ἀσώματον, ἀντίκειται ὁ ἔνδον γενέσθαι ποτὲ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον λέγων παρθενικῆς καὶ παναμώμου μήτρας, ὡς ἐκεῖ συνημμένον ὑπὲρ λόγον τῷ καθ' ἡμᾶς φυράματι διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον. ⟨Ὅσ⟩τις τὸ ἐν Θαβωρίῳ τοὺς μαθητὰς περιαστράψαν φῶς φάσμα λέγει καὶ σύμβολον τοιοῦτον, οἷον γίνεσθαι καὶ ἀπογίνεσθαι, ἀλλ' οὐ κυρίως εἶναι καὶ οὐχ ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, ἀλλὰ χείρω[ν] νοήσεως ἐνέργειαν, σαφῶς ἀντιφθέγγεται ταῖς τῶν ἁγίων δόξαις· οὗτοι γὰρ κἂν τοῖς ἄσμασι κἂν τοῖς συγγράμμασιν ἀπόῤῥητον, ἄκτιστον, ἀίδιον, ἄχρονον, ἀπρόσιτον, ἄπειρον, ἀπεριόριστον, ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις ἀθέατον, ἀρχέτυπον κάλλος καὶ ἀναλλοίωτον δόξαν Θεοῦ, ⟨δόξαν Χριστοῦ,⟩ δόξαν πνεύματος, ἀκτῖνα θεότητος καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύουσι· «δοξάζεται» γὰρ φησίν, «ἡ σὰρξ ἅμα τῇ προσλήψει, καὶ δοξα τοῦ σώματος ἡ δοξα τῆς θεότητος γίνε«ται· ἀλλ' ἀφανὴς ἦν ἡ δόξα ἐν τῷ φαινομένῳ σώματι τοῖς μὴ χωροῦσι τὰ καὶ ἀγγέ«λοις ἀθέατα· μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδὲ εἰς ὅπερ «οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἐμφαινόμενος [καὶ] «διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας· μένων «γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι, παρ' ὃ τὸ πρὶν ἐφαίνετο νῦν τοῖς μαθηταῖς ἑωρᾶτο φαινό«μενος· αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ τῆς δοξης ὡράισμα καὶ ὡς ἥλιος «ἔλαμψεν· ἀμυδρὰ ἡ εἰκών, ἀλλ' ἀμήχανον ἀπαραλείπτως ἐν τῇ κτίσει τὸ ἄκτιστ«ον εἰκονίζεσθαι». ⟨Ὅσ⟩τις ἄκτιστον τὴν οὐσίαν μόνην εἶναι λέγει τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὴ καὶ τὰς ἀϊδίους ἐνεργείας αὐτοῦ, ὧν καὶ ὑπερέχει πασῶν ὡς τῶν ἐνεργουμένων ἁπάντων τὸ ἐνεργοῦν, τοῦ ἁγίου ἀκουσάτω Μαξίμου λέγοντος· «τὰ ἀθάνατα «πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ἀθανασία καὶ τὰ ζῶντα πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἅγια «πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ἁγιότης καὶ τὰ ἐνάρετα πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ἀρετὴ καὶ τὰ ἀγαθὰ «πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ἀγαθότης καὶ τὰ ὄντα πάντα καὶ αὐτὴ ἡ ὀντότης Θεοῦ προδήλως «ἔργα τυγχάνουσιν, ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ εἶναι χρονικῶς ⟨ἠργμένα· ἦν γάρ ποτε ὅτε οὐκ «ἦν· τὰ δὲ τοῦ εἶναι χρονικῶς⟩ οὐκ ἠργμένα· οὐκ ἦν γάρ ποτε ὅτε οὐκ ἦν ἀρετὴ καὶ

θεν περιλαμβάνων οὔτε ἔνδοθεν κρατούμενος. Ταῦτα γὰρ ἐπὶ κάδων ἢ ἄλλων τινῶν σωμάτων ἀλλήλοις ἐντιθεμένων κυρίως λέγεται, ἡ δὲ τοῦ νοῦ πρὸς τὸ σωματικὸν κοινωνία ἄφραστόν τε καὶ ἀνεπινόητον τὴν συνάφειαν ἔχει, οὔτε ἐντὸς οὖσα· οὔτε γὰρ ἐγκρατεῖται σώματι τὸ ἀσώματον· οὔτε ἐκτὸς περιέχουσα· οὐ γὰρ περιλαμβάνει τι τὰ ἀσώματα· ἀλλὰ κατά τινα τρόπον ἀμήχανόν τε καὶ ἀκατανόητον ἐγγίζων ὁ νοῦς τῇ φύσει καὶ προσαπτόμενος καὶ ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν θεωρεῖται οὔτε ἐγκαθήμενος οὔτε περιπτυσσόμενος.

ἀγαθότης καὶ ἁγιότης καὶ ἀθανασία». Καὶ πάλιν. «ἡ ἀγαθότης καὶ πᾶν εἴ τι ἀγαθό-
«τητος ἐμπεριέχεται λόγῳ καὶ ἁπλῶς πᾶσα ζωὴ καὶ ἀθανασία καὶ ἁπλότης καὶ ἀτρε-
«ψία καὶ ἀπειρίακαὶ ὅσα περὶ τὸν Θεὸν οὐσιωδῶς θεωρεῖται, ἔργα Θεοῦ εἰσι καὶ οὐκ
«ἠργμένα χρονικῶς· οὐ γάρ ποτε πρεσβύτερο‹ν› ἀρετῆς τὸ οὐκ ἦν οὐδέ τινος ἄλλου
«τῶν εἰρημένων, κἂν τὰ μετέχοντα αὐτῶν κατ' αὐτὰ ἤρκται τοῦ εἶναι χρονικῶς·
«ἄναρχος γὰρ πᾶσα ἀρετὴ μὴ ἔχουσα τὸν χρόνον ἑαυτῆς πρεσβύτερον, οἷα τὸν Θεὸν
«ἔχουσα τοῦ εἶναι μονώτατον ἀϊδίως γεννήτορα· πάντων δὲ τῶν ὄντων καὶ μετεχόν-
«των καὶ μεθεκτῶν ἀπειράκις ἀπείρως ὁ Θεὸς ὑπερεξήρηται». Μανθανέτω τοίνυν ἐκ
τούτων, ὡς οὐ πάντα τὰ ὑφεστηκότα ἐκ Θεοῦ καὶ ὑπὸ χρόνον εἰσί· καὶ γὰρ ἔστιν ἃ
τούτων ἄναρχά ἐστι, καὶ τῷ λόγῳ τῆς μόνης ἀνάρχου φύσει καὶ τριαδικῆς μονάδος
καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ὑπερφυοῦς ἁπλότητος ἥκιστα λυμαίνεται· τὸν αὐτὸν γὰρ τρό-
πον καὶ ὁ νοῦς κατ' ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς ὑπερβαλλούσης ἐκείνης ἀμερείας οὐδα-
μῶς διὰ τὰς ἐμφύτους ἑαυτοῦ νοήσεις σύνθετός ἐστιν. Ὅστις τὰς ἐνσημαινομένας
τῷ σώματι πνευματικὰς διαθέσεις ἀπὸ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν κατὰ Θεὸν προκοπ-
τόντων χαρισμάτων τοῦ πνεύματος οὐ παραδέχεται καὶ τὴν τοῦ παθητικοῦ καθ'
ἕξιν νέκρωσιν ἀπάθειαν φησίν, ἀλλὰ μὴ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω καθ' ἕξιν ἐνέργειαν
ὁλικῶς ἀπεστραμμένου τὰ πονηρὰ καὶ ἐπεστραμμένου πρὸς τὰ καλά, ὡς τὰς πο-
νηρὰς ἕξεις ἀποκτησαμένου καὶ ταῖς ἀγαθαῖς [μὴ] πλουτήσαντος, οὗτος ἀκολού-
θως τῇ τοιαύτῃ δοξῃ καὶ τὴν ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τῶν ὄντων αἰῶνι μετὰ σώματος
ἀπαναίνεται διαγωγήν· εἰ γὰρ συμμεθέξει τότε τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν, καὶ νῦν δήπου συμμεθέξει κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῆς χορηγουμένης μυστικῶς καὶ ἀπορρήτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάριτος τῷ κεκαθαρμένῳ νῷ, καὶ αὐτὸ τὰ θεῖα πείσεται καταλλήλως ἑαυτῷ, μετασκευασθέντος καὶ ἁγιασθέντος, ἀλλ' οὐ καθ' ἕξιν νεκρωθέντος τοῦ τῆς ψυχῆς παθητικοῦ καὶ δι' ἑαυτοῦ, κοινοῦ σώματός τε καὶ ψυχῆς ὑπάρχοντος, τὰς τοῦ σώματος ἁγίαζοντος διαθέσεις τε καὶ ἐνεργείας· ἐπεὶ γὰρ τῶν ἀπηλλαγμένων τῶν τοῦ βίου καλῶν διὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, κατὰ τὸν ἅγιον Διάδοχον, ὁ νοῦς εὐρώστως διὰ τὴν ἀμεριμνίαν κινούμενος τῆς θείας ἀῤῥήτως χρηστότητος αὐτὸς ἐπαισθάνεται, καὶ τῷ σώματι κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἑαυτοῦ προκοπῆς τῆς οἰκείας χρηστότητος μεταδίδωσιν· ἡ δὲ τοιαύτη ἐγγινομένη χαρὰ τότε τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι ὑπόμνησίς ἐστι ἀπλανὴς τῆς ἀφθάρτου βιότητος. Ἄλλου μὲν φωτὸς ὁ νοῦς, ἑτέρου δὲ ἡ αἴσθησις ἀντιλαμβάνεσθαι πέφυκεν· ἡ μὲν γὰρ αἰσθητοῦ καὶ τὰ αἰσθητά, ἡ αἰσθητά, δεικνύοντος, τοῦ δὲ νοῦ φῶς ἐστιν ἡ ἐν νοήμασι κειμένη γνῶσις· οὐ τοῦ αὐτοῦ τοίνυν φωτὸς ὀψις τε καὶ νοῦς ἀντιλαμβάνεσθαι πεφύκασιν, ἀλλὰ μέχρις ἂν κατ' οἰκείαν

φύσιν καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἐνεργῇ ἑκάτερον αὐτῶν· ὅταν δὲ πνευματικῆς καὶ ὑπερφυοῦς εὐμοιρήσωσι χάριτός τε καὶ δυνάμεως, αἰσθήσει τε καὶ νῷ τὰ ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ πάντα νοῦν οἱ κατηξιωμένοι βλέπουσιν, ἵνα κατὰ τὸν θεολόγον εἴπωμεν μέγαν Γρηγόριον· ὡς οἶδε μόνος ὁ Θεὸς καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργούμενοι.

Ταῦτα ὑπὸ τῶν γραφῶν ἐδιδάχθημεν, ταῦτα παρὰ τῶν ἡμετέρων πατέρων παρελάβομεν, ταῦτα διὰ τῆς μικρᾶς ἐγνώκαμεν πείρας, ταῦτα καὶ τὸν ἐν ἱερομονάχοις τιμιώτατον καὶ ἀδελφὸν ἡμέτερον κύριον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων συγγραψάμενον ἰδόντες καὶ ἀποδεξάμενοι ὡς ταῖς τῶν ἁγίων ἀκριβῶς ἑπόμενα παραδόσεσι πρὸς πληροφορίαν τῶν ἐντυγχανόντων ὑπεγράψαμεν.

(Migne, Patrol. graecae t. 150, coll. 1225—1236).

№ 27.

Изъ аѳонолаврской рукописи Маврокордата, 1708 года.

Λόγος τῶν ὑστέρων ὁ πρῶτος. Διήγησις καὶ ἀνατροπὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαὰμ συγγραφέντων κατὰ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων.

«Οὐδὲν ψεύδους δεινότερον· οὐδὲν συκοφαντίας ἄχθους βαρύτερον... Такъ начинается это слово. Далѣе Палама разсказалъ: какъ исихасты обрадовались пришествію къ нимъ Варлаама и чего ожидали отъ него, какъ онъ присусѣдился къ простѣйшимъ изъ нихъ, а впослѣдствіи поднялъ на нихъ пяту свою, какъ и почему онъ скрылъ сочиненія свои противъ нихъ, и былъ пощаженъ церковію. Потомъ продолжалъ: ὡς δὲ διὰ τούτους λόγους ἀφείθη καταδίκης δικαίας, ἐνέτυχε δὲ καί τισι τῶν ἀντιλεγόντων ἡμετέρων βιβλίων πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ τὸ ἄφυκτον κατενόησε τῶν ἐλέγχων, τὴν αἰσχύνην οὐ φέρων, καθίσας αὖθις τὰ μὲν ἀπαλείφει τῶν οἰκείων γραμμάτων, τὰ δὲ ἀμείβει, καὶ τὸ μὲν τῆς ὀμφαλοψυχίας ὄνομα ἐξαλείφει παντάπασιν, ἃ δὲ δαιμονιώδη πρότερον ἀπεφαίνετο, φυσικὰ προσαγορεύει νῦν· οὐκ οἶδα καὶ τοῦτο πῶς· οἷς δ' ἐνέτυχε τῶν ἐμῶν τὰ μὲν ὡς μηδ' ἰδὼν παραλείπει μηδ' ἀντιβλέψαι πρὸς ἐκεῖνα τολμῶν, ἔστι δ' ἃ συκοφαντικῶς ἀμείψας ἔπειτα κατ' ἐκείνων χωρεῖ. Καὶ ταῦθ' οὕτω πράττων, αὐτὸς ὡς συκοφαντούμενος ἀποδύρεται. Πιστεύει δὲ ταῦτα οὐδὲ τοῖς φίλοις αὐτοῦ πᾶσιν, ἀλλ' ὀλίγοις πάνυ τῶν οἰκειοτάτων, ὧν εἷς ὡς ἐμοὶ διακομίσας ταῦτα δίκαιον ἔγνω, παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀπάτην φωράσας, κἀμὲ ἱκετεύσας ἐμαυτῷ καὶ τοῖς λόγοις χρήσασθαι, πρὸς ἕκαστον ἐν μέρει τῶν ὀχυρωμάτων

τοῦ ψεύδους ἀντικαθισταμένῳ καὶ τὸ τῆς ἀληθείας φέγγος νόθοις διδασκαλίαις ἀνεπισκότητον, ἐφ' ὅσον ἄρα δυναίμην, κατασκευάζοντι.

Ἔστι δὲ αὐτῷ τὸ προοίμιον τοῦτο· «Ὥσπερ ἐπὶ τῆς ὑγείας, οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας· αὐτοθεν μὲν γὰρ δίδοται παρὰ Θεοῦ καὶ δι' ἐπιμελείας εὑρίσκεται. Καὶ ὥσπερ οὐκ ἄλλο μὲν εἶδος ὑγείας διδοται παρὰ Θεοῦ, ἄλλο δὲ διὰ τῆς ἰατρικῆς παραγίνεται, ἀλλὰ τὸ αὐτό, οὕτω κἀπὶ τῆς σοφίας· δίδωσι μὲν γὰρ ταύτην προφήταις καὶ ἀποστόλοις Θεός, δέδωκε δὲ ἡμῖν τά τε διὰ τῶν θεουργιῶν λογια καὶ τὰ κατὰ φιλοσοφίαν μαθήματα, δι' ὧν πάλιν τὴν σοφίαν ζητοῦντες εὑρίσκομεν».

Τίς ταῦτ' ἀκούων οὐ νεμεσήσει τῶν εὖ φρονοῦντων καὶ τὸ διάφορον αὐτῶν ὅσον ἐπισταμένων, ὁτι καὶ συντάττεται γοῦν ὅλως ἡ θεουργικὴ σοφία τοῦ Πνεύματος τῇ παρὰ τῶν ἔξω μαθημάτων φιλοσοφίᾳ...

... Πῶς οὖν ἓν εἶδος σοφίας ἐκ τῶν ἱερῶν διδαγμάτων καὶ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων ἡμῖν προσγενήσεται; Πῶς μία ἰδία τούτων ἀλήθεια;

... Οὐ τῶν ὄντων γνῶσις καὶ σοφία ἐστί, ἣν Θεὸς προφήταις καὶ ἀποστόλοις ἀμέσως δέδωκε· Πνεῦμα γὰρ ἅγιον ἐκείνη, Πνεύματος δὲ ἁγίου μετόχους Αἰγυπτίους καὶ Χαλδαίους καὶ Ἕλληνας οὐδέπω κατ' τήμερον ἀκηκόαμεν... Духъ Божій въ злохудожну душу не внидетъ.

... Σὲ δ' ἡμεῖς ἀντιλέγειν τοῖς πατράσι φαμὲν καὶ πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.

Это слово Паламы очень длинно. Главное содержаніе его таково: иное есть ученіе св. Духа, и иное — плотской человѣческой мудрости.

№ 28.

Изъ аѳонолаврской рукописи Маврокордата, 1708 года.

Ἔλεγχος τῶν συμβαινοντων ἀτοπων ἐκ τῶν δευτέρων τοῦ φιλοσόφου Βαρλαὰμ συγγραμμάτων, ἢ περὶ θεώσεως.

Ἀρχή.] Ἀλλ' εἰ μὲν κατὰ Μασσαλιανῶν, καθάπερ καὶ ἐπιγέγραπται, τὸ βιβλίον πεποιηται, τί παθὼν τὰ τῶν θειων πατέρων ἀναμὶξ ταῖς ἐκείνων κακοδοξιαις προβάλλεται καὶ κατ' αὐτῶν ἔπειτα πολὺς ῥεῖ, τῶν κατ' ἐκείνους ἀφέμενος; Εἰ δὲ κατὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγιων καὶ τῶν αὐτοῖς ὁμολογεῖν αἱρουμένων ἡμῶν δεῖν ἔγνω πολεμον ἄρασθαι, τί βούλονται Μασσαλιανοὶ καὶ Βλαχερνῖται καὶ τὰ

τοιαῦτα προσρήματα; ἢ δῆλον ὅτι σκηνὴ τὰ τοιαῦτα καὶ προσωπεῖόν ἐστι διὰ τὴν πολλῶν ἀπάτην...

Τίνος ἕνεκεν οὗτος τὴν τοῦ πνεύματος θεοποιὸν χάριν κτιστὴν ἀποφῆναι διὰ πλείστης ὅσης σπουδῆς ἐποιήσατο; Τοῖς ὁμοφύλοις Λατίνοις χαρίζεται πρὸς τὸ ἐκείνων φρόνημα δολίως ἅμα καὶ βιαίως ἡμᾶς ὑφελκόμενος. Ὅταν γὰρ ἀκούσωμεν ἐκ τοῦ υἱοῦ διδόμενον τὸ πνεῦμα καὶ δι' υἱοῦ προχεόμενον, εἶτα καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου λέγοντος· ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα πλουσίως διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἐξέχεεν, οὐκ ἔκτισεν, ἐχαρίσατο, οὐκ ἐδημιούργησεν, ἔδωκεν, οὐκ ἐποίησεν· ὦμεν δ' ἀναπεπεισμένοι κτιστὴν τὴν χάριν εἶναι, τί ἐροῦμεν δίδοσθαι καὶ χαρίζεσθαι καὶ προχεῖσθαι διὰ τοῦ υἱοῦ; οὐκ αὐτὸ τὸ τὴν χάριν ἐνεργοῦν, εἴπερ ἐκεῖνο μόνον ἄναρχον εἶναι φαμέν, πᾶσαν δ' ἐνέργειαν αὐτοῦ κτιστήν, καθάπερ ὁ νέος οὗτος ἰσχυρίζεται θεολόγος; Ἆρ' οὖν οὐ τοῦτ' αὐτό ἐστιν ἄντικρυς τὸ τῶν Λατίνων φρόνημα, δι' ὃ τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας ἀπελήλανται περιβολων, ὅτι οὐχ' ἡ χάρις, ἄλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἅγιον κἀκ τοῦ υἱοῦ πέμπεται καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ προχεῖται; Ὁρᾶτε τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ καὶ συνεσκιασμένην βουλὴν καὶ τὸ δολερὸν καὶ κακοῦργον τοῦ ἐγχειρήματος;

Τί δ' οὖν ἔμελλεν ἐπὶ τούτῳ παντὶ τρόπῳ σπεύδειν καὶ πᾶσαν μηχανὴν κινεῖν καὶ περιέργως προσβάλλειν, ἐπειδὴ φανερῶς οὐκ εἶχεν, ὁ πέρισυ (1339 г.) παρὰ τοῦ θειοτάτου βασιλέως ἡμῶν πρεσβευτὴς εἰς Ἰταλίαν καὶ τὰς ἄνω Γαλλίας ἀπεσταλμένος, ὡς ἐπὶ Πέρσας ἐκείνους ἐγείραι στείλασθαι προσελαύνοντος ἥρος, αὐτὸς δὲ τοῦ μὲν σκοποῦ τῆς πρεσβείας ἐπιλαθόμενος, ὡς ὕστερον ἐκ τῶν ἔργων ἐφάνη, προσχωρήσας δὲ τῷ πάπα καὶ τὰς εὐχὰς ἐκείνου σωτηρίους αὐτῷ γενέσθαι κατὰ τὴν ὁδὸν ἐπειπών, ἃς καὶ ἐπιβοᾶσθαι, τῆς πρὸς τοῦτον φερούσης ἐχόμενος, ὡς αὐτὸς φησίν, ἐπ' αὐτοῦ διετείνατο, εἶτα καὶ προσφύσας μὲν ἐκείνῳ τὰ χείλη καὶ τὸ γόνυ μεθ' ἡδονῆς, ὡς ἔοικε, καὶ σεβάσματος ἀσπασάμενος, τὴν δὲ κεφαλὴν ὑποθεὶς ταῖς ἐκείνου χερσὶ καὶ τὴν ἐκεῖθεν σφραγῖδα χαίρων δεξάμενος....

Τοῦ αὐτοῦ Παλαμᾶ κατάλογος τῶν ἐκβαινόντων ἀτόπων ἐκ τῶν τοῦ προτάσεων.

Λόγος δεύτερος κατὰ δευτέρων.

Это слово — не велико. Содержаніе его — о безначальной сущности и енергіи.

«Ἔχει τὸ γνωστικὸν ὁ Θεός, τὸ προγνωστικόν, τὸ δημιουργικόν, τὸ συνεκτικόν, τὸ προνοητικόν, τὸ θεουργικόν καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ ταῦτα ἢ οὐκ ἔχει; Εἰ

μὲν γὰρ οὐκ ἔχει, οὐδὲ Θεός ἐστι λοιπὸν ἡ μόνη αὕτη ἄναρχος οὐσία. Εἰ δὲ ἔχει, εἰ μὲν ὕστερόν ποτε ταύτας τὰς δυνάμεις προσεκτήσατο, λοιπὸν ἦν οτε ἀτελὴς ἦν, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν, οὐδὲ Θεός· εἰ δ' ἐξ ἀιδίου εἶχε ταύτας τὰς δυνάμεις, οὐχ ἓν μόνον ἄναρχον ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ταύτης δυνάμεων ἑκάστη . . .

№ 29.

Συνοδικὸς τόμος γεγραμμένος ἐπὶ ταῖς ἐξελεγείσαις καὶ ἀποβαλλομέναις τὴν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου δυσσέβειαν μεγάλαις συνόδοις, ἐν αἷς οὐχ ἡ ἐκκλησία πᾶσα μόνη, ἀλλὰ καὶ ἡ σύγκλητος καὶ οἱ καθολικοὶ παρῆσαν τῶν Ῥωμαίων κριταὶ προκαθημένου καὶ τοῦ θειοτάτου βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ἕως οὗ περιῆν τῷδε τῷ βίῳ (6849=1341 ἔτους).

+ Ἐπαινετὸς ἀληθῶς ὁ εἰπών, τὴν ταπείνωσιν ἀληθείας εἶναι ἐπίγνωσιν· αὕτη γὰρ καὶ τῶν οἰκείων μέτρων ἐστὶ κατάληψις, καὶ δι' αὐτῆς τήν τε πρὸς Θεὸν εἰρήνην καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον καρπούμεθα, δι' ἧς αὖθις καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀνάπαυσιν πορίζομεθα, κατὰ τὴν θεσπεσίαν ἐκείνην καὶ προτρεπτικὴν εἰς τοῦτο τοῦ κυρίου φωνήν· «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾳός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν», αὕτη πείθει τὸν κεκτημένον ἑαυτῷ μὲν προσέχειν καὶ Θεῷ προσανέχειν, παντὸς δὲ κακοῦ τῷ τοῦ κυρίου φόβῳ κατὰ τὸν τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος λόγον ἐκκλίνοντα, εὐλαβῶς περὶ τὰ ὑπὲρ ἑαυτὸν καὶ σωφρόνως ἔχειν, ὅρια πατέρων αἰώνια μὴ μεταίροντα καὶ τὰς ἐφ' ἑκάτερα παρατροπάς, ὑπερβολάς, φημί, καὶ ἐλλείψεις ἀποτρεπόμενον, τὴν βασιλικὴν ὁδεύειν καὶ μέσην καὶ πρὸς οὐρανοὺς καὶ Θεὸν ἁπλανῶς καὶ ἀσφαλῶς φέρουσαν, ἀλλ' ὁ ἐκ Καλαβρίας ὁρμώμενος μοναχὸς Βαρλαάμ, εἰς τὸ τῆς οἰήσεως πέλαγος ἐξ ἀφροσύνης πάντως καὶ ἰδιορρυθμίας καθεὶς ἑαυτον, καὶ μέγα φρονῶν ἐπὶ τῇ τῆς θύραθεν ἐπιστήμῃ φιλοσοφίας κατὰ τῆς ὑπερφυοῦς καὶ ὄντως φιλοσοφίας ἐχώρησεν, ἐπιστρατεύσας τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ πνεύματος, τὴν μηδὲ χωρεῖν ὅλως τὰ τοῦ πνεύματος δυναμένην ψυχικὴν καὶ ἀποδεδοκιμασμένην φιλοσοφίαν, τὸν μαθητιῶντα γὰρ οὗτος ὑποκριθεὶς προσῆλθέ ποτε σὺν δόλῳ τισὶ τῶν παρ' ἡμῖν μοναχῶν, οἳ τὸν ἡσύχιον προελόμενοι βίον, τοῖς ἄλλοις πᾶσι χαίρειν εἰπόντες, Θεῷ προσανέχουσι, καὶ τούτων οὐδενὶ μὲν τῶν ἐλλογιμωτέρων, τοῖς ἁπλουστέροις δὲ μᾶλλον ἐφοίτησεν ἐξεπίτηδες, δέει πάντως τοῦ μὴ φωραθῆναι. μετὰ μικρὸν μέντοι καὶ αὐτῶν ἀποστάς, ἀποτρόπαιον ἐγγράφως τούτων κατηγόρηκε φρόνημα, ὡς δῆθεν ὑπ' αὐτῶν πρεσβευόμε-

νον, ἀκούσας γὰρ ἐκείνων λεγόντων, ὡς ἀπὸ παραδόσεως ἐχόντων τῶν ἁγίων πατέρων, ὅτι οἱ διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κεκαθαρμένοι τὰς καρδίας ἐλλάμψεις θείας μυστικῶς καὶ ἀπορρήτως ἐγγινομένας αὐταῖς δέχονται, κατηγόρησεν αὐτῶν, ὡς τὴν οὐσίαν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ μεθεκτὴν λεγόντων, τῶν δὲ ἀπολογουμένων, οὐ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν ἄκτιστον καὶ θεοποιὸν χάριν τοῦ πνεύματος, διθείας αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἔγκλημα προστρίψασθαι ἐπεχείρησεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ παρελθὼν καὶ τὰ περὶ τούτου ἀνενέγκας τῇ ἡμῶν μετριότητι, κατηγορῶν μάλιστα τοῦ τεμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἐζήτησε μετακληθῆναι καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν καὶ θείαν σύνοδον· μετακληθέντων τοίνυν ἑτέραν ὁ Βαρλαὰμ ἐτράπετο, ἀποφεύγων καὶ μὴ καταπειθὴς ὅλως γινόμενος εἰς τὴν σύνοδον ἀπαντῆσαι καὶ τοῖς κατηγορηθεῖσι παρ' αὐτοῦ μοναχοῖς εἰς λόγους ἐλθεῖν καὶ ἀντικαταστῆναι αὐτοῖς, ἐφ' οἷς κατ' αὐτῶν συνεγράψατο, πρόφασιν μὲν τῆς ἀποφυγῆς ποιούμενος τηνικαῦτα τὴν βασιλικὴν ἀποδημίαν, τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἑαυτοῦ καταγνοὺς καὶ τὸν ἐντεῦθεν ἔλεγχον δεδιώς· ἔπειτα συνοδου συγκροτηθείσης παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως, τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου, ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου Σοφίας, τῆς τε συγκλήτου καὶ οὐκ ὀλίγων ἀπό τε τῶν τιμιωτάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ καθηγουμένων καὶ τῶν τῆς πολιτείας συνειλεγμένων, μεταπεμφθεὶς καὶ ὁ αὐτὸς Βαρλαὰμ καὶ προτραπεὶς εἰπεῖν καὶ ἀποδεῖξαι, εἴ τι εἰπεῖν ἔχει κατὰ τῶν καθ' ἡσυχίαν ζώντων μοναχῶν, παρόντων ἤδη καὶ αὐτῶν τῇ συνοδῳ, αὐτὸς ὡσπερεὶ τοῦ προκειμένου λήθην παθών, μάλιστα δὲ συγχέειν πειρώμενος τὰ τῆς ὑποθέσεως, εἰς ἐρωτήσεις καὶ ἀπορίας ἐχωρεῖτο δογματικάς, καὶ λύσεις τῶν ἀπορημάτων ἐζήτει, εἰς ὁ καὶ ἐνιστάμενος καὶ ἰσχυριζόμενος, μηδέν τι προτερον εἰπεῖν, πρὶν ἂν τὴν ἐπὶ ταῖς ἐρωτήσεσι ταύταις ἀπόκρισιν καὶ λύσιν κομίσηται· ἐπειδὴ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ μετ' ἐμβριθείας ἀποκρουσθεὶς, οὐκ ἐνεδίδου τῆς ἐνστάσεως ταύτης, οὐδὲ ἐπείθετο λέγειν περὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐξετάσεως, τῇ κατὰ τῶν μοναχῶν δηλαδὴ ἐγγράφου παρ' αὐτοῦ κατηγορίας, ἐπέτρεψεν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀναγνωσθῆναι εἰς ἐπήκοον τῆς συνόδου τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας, δι' ὧν ἀπηγορευται καὶ οὐδαμῶς παρακεχώρηται, μὴ μόνον τοῖς κατ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι, μηδέν τι περὶ δογμάτων κινεῖν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐντεῦθεν πάντως ἀνάγκην ἐπιτιθέναι περὶ τοιούτων ἀπολογεῖσθαι, μηδὲ διδασκαλικὸν ἑαυτοῖς περιτιθέντας ἀξίωμα, διεξιέναι περί τινων ἐκκλησιαιστικῶν ὑποθέσεων, μόνοις γὰρ ἐδοθη τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσι Θεοῦ παρὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος· φησὶ γὰρ ὁ τῆς οἰκουμενικῆς ἕκτης συνοδου κανὼν ξδ', ὅτι οὐ χρὴ λαικὸν δημο-

σίᾳ λόγον κινεῖν ἢ διδάσκειν, ἀξίωμα διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν περιποιούμενον, ἀλλ' εἴκειν τῇ παρὰ τοῦ κυρίου παραδοθείσῃ τάξει, καὶ τὸ οὗς τοῖς τὴν χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου λαβοῦσι διανοίγειν, καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκδιδάσκεσθαι, ἐν γὰρ τῇ μιᾷ ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποίηκεν ὁ Θεός, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν, ἣν ὁ θεολόγος ἑρμηνεύων Γρηγόριος, σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν παρίστησι λέγων· «ταύτην αἰδώμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοί, ταύτην φυλάττωμεν, ὁ μὲν ἔστω τις ἀκοή, ὁ δὲ γλῶσσα, ὁ δὲ χείρ, ὁ δὲ ἄλλο τι, ὁ μὲν διδασκέτω, ὁ δὲ μανθανέτω, καὶ ὁ μὲν μανθάνων ἐν εὐπειθείᾳ, καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἱλαρότητι καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προθυμίᾳ, μὴ πάντες ὦμεν γλῶσσα τὸ ἑτοιμότερον, μὴ πάντες ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες διερμηνεύωμεν»· καὶ μετά τινα· «τί σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὤν; τί γίνῃ κεφαλή, ποῦς τυγχάνων; τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις;» καὶ ἑτέρωθι ἡ σοφία διακελεύεται· «μὴ ἴσθι ταχὺς ἐν λόγοις, μή συμπαρεκτείνου, πένης ὤν, πλουσίῳ, μηδὲ ζήτει τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος εἰ δέ τις ἀλῷ τὸν παρόντα παρασαλεύων κανόνα, ἐπὶ ἡμέρας ἀφοριζέσθω τεσσαράκοντα». καὶ πάλιν ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανὼν ἐννεακαιδέκατος· «δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς κυριακαῖς, πάντα τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἀναλεγομένους, τὰ τῆς ἀληθείας νοήματά τε καὶ ῥήματα, καὶ μὴ παραβαίνοντας τοὺς ἤδη τεθέντας ὅρους ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφόρων πατέρων παράδοσιν, ἀλλὰ καί, εἰ γραφικὸς ἀνακινηθείη λογος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἑρμηνευέτωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων παρέθεντο, καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκιμείτωσαν, ἢ λόγους οἰκείους συντάττοντες, ἔστιν ὅτε καὶ ἀπόρως ἔχοντες πρὸς τοῦτο, ἀποπίπτοιεν τοῦ προσήκοντος, διὰ γὰρ τῆς τῶν προειρημένων πατέρων διδασκαλίας οἱ λαοὶ ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε σπουδαίων καὶ τῶν αἱρετῶν καὶ τῶν ἀσυμφόρων καὶ ἀποβλήτων, τὸν βίον μεταῤῥυθμίζουσι πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἁλίσκονται πάθει, ἀλλὰ προσέχοντες τῇ διδασκαλίᾳ ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ κακῶς παθεῖν παραθήγουσι, καὶ φοβῳ τῶν ἐπηρτημένων τιμωριῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ἐξεργάζονται». μετὰ μέντοι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν αὐτῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων προεκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου, ἃς ὁ Βαρλαὰμ φθάσας ἐποιήσατο ἀναφορὰς κατὰ τῶν μοναχῶν, καὶ ἀναγνωσθεισῶν τῶν τοιούτων ἀναφορῶν, προετράπη ὁ διαληφθεὶς ἱερομόναχος κῦρ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τὴν ἐπ' αὐταῖς ποιήσασθαι ἀπολογίαν, ὡς αὐτοῦ μάλιστα καθαπτομένου, ὅστις καὶ εἰπὼν ἐν προοιμίου λόγῳ καὶ ἀπολογησάμενος, ὅσα εἰκός, ἔπειτα διηγήσατο, καὶ ὡς ἐπισυνέβη τὰ τῆς

αὐτῶν διαφορᾶς, προτέρου τοῦ αὐτοῦ Βαρλαὰμ συγγραψαμένου καὶ κατηγορήσαντος αὐτῶν, ἅπερ ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ ἐναντία τοῖς τῶν πατέρων θείοις λόγοις, ὡς ἀπεδείχθη, ἐκθεμένου, καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἀπολογίαν καὶ ἀντίῤῥησιν κεκίνηται. ἔπειτα ὡρίσθη ἐνεχθῆναι τὰ τοῦ Βαρλαὰμ συγγράμματα, ἃ καὶ πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀκουόντων «κατὰ Μασαλιανῶν» ἐπέγραφεν, ἐν οἷς συγγράμμασιν ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως δεσπότου σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν τῆς τοῦ φωτὸς τούτου θέας ἠξιωμένων, προκρίτων μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων, λέξεσιν αὐταῖς τάδε· «τὸ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν φῶς οὐκ ἀπρόσιτον ἦν, οὐδὲ κατὰ ἀλήθειαν ὑπῆρχε φῶς θεότητος, οὐδὲ ἀγγέλων ὅλως ἱερώτερον ἢ θειότερον, ἀλλὰ καὶ χεῖρον καὶ κατώτερον καὶ αὐτῆς τῆς ἡμετέρας νοήσεως, πάντα γὰρ τά τε νοήματα καὶ τὰ νοούμενα σεμνότερά ἐστι τοῦ φωτὸς ἐκείνου, ὡς τῇ ὄψει διὰ τοῦ ἀέρος προσπίπτοντος καὶ αἰσθητικῇ δυνάμει ὑποπίπτοντος, καὶ τὰ αἰσθητὰ μόνα δεικνύντος τοῖς ὁρῶσιν, ὑλικοῦ τε ὄντος καὶ ἐσχηματισμένου καὶ ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ φαινομένου, καὶ τὸν ἀέρα χρωματίζοντος, καὶ νῦν μὲν συνισταμένου τε καὶ φαινομένου, νῦν δὲ διαλυομένου καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωροῦντος, ἅτε φανταστοῦ, μεριστοῦ τε καὶ πεπερασμένου, δι' ὃ καὶ ὁρώμενον ἦν ὑπὸ τῶν στέρησιν πασχόντων τῶν ἱερῶν ἐνεργειῶν, μᾶλλον δὲ μηδέπω ταύτας ὅλως κτησαμένων, καὶ ἔτι ἀκαθάρτων ὄντων καὶ ἀτελῶν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους θέας, ὡς μηδέπω ἀξιωθέντων τῆς τῶν θεοειδῶν νοήσεων, ἀναγόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ τοιούτου φωτὸς ἐπὶ νοήματα καὶ θεωρήματα, ἃ κρείττω ἐστὶν ἀσυγκρίτως τοῦ φωτὸς ἐκείνου· τοιγαροῦν οἱ λέγοντες αὐτὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ ἀληθινὸν καὶ τὰ τοιαῦτα πεπλανημένοι εἰσὶ καθάπαξ, καὶ οὐδὲν τῶν φαινομένων καλῶν ὑψηλότερον εἰδότες, ἀσεβεῖς τε διὰ τοῦτο καὶ ὀλεθριώτατα δόγματα εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσάγοντες». ταῦτα μὲν οὖν ὁ Βαρλαὰμ ἑτερόδοξα προδήλως καὶ ἐναντία τοῖς περὶ τοῦ θείου φωτὸς ῥηθεῖσι παρὰ τῶν ἁγίων, τούτων γὰρ ταῖς ῥήσεσι σύμφωνα διαβεβαιούμενοι καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν οἱ μοναχοί, ταύτας καὶ προεβάλλοντο· φησὶ τοίνυν ὁ ἐκ Δαμασκοῦ θεῖος Ἰωάννης. «σήμερον φωτὸς ἀπροσίτου ἄβυσσος, σήμερον αἴγλης θείας χύσις ἀπεριόριστος ἐν τῷ Θαβὼρ τῷ ὄρει τοῖς ἀποστόλοις αὐγάζεται, νῦν ὡράθη τὰ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀθέατα ὄμμασι, σῶμα γήϊνον θείαν ἀπαυγάζει λαμπρότητα, σῶμα θνητὸν δοξαν πηγάζει θεότητος· ὁ γὰρ λόγος σάρξ, ἡ σὰρξ δὲ λόγος ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ τῆς οἰκείας ἐξέστη ἑκάτερον φύσεως· ὦ τοῦ θαύματος, οὐκ ἔξωθεν ἡ δόξα τῷ σώματι προσεγίγνετο, ἀλλ' ἔνδοθεν ἐκ τῆς ἀῤῥήτῳ λόγῳ γινομένης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ λόγου ὑπερθέου

θεότητος, ᾧ γὰρ ἐν ἐκείνῳ οἱ ἄγγελοι ἀκλινὲς ἐρείδειν τὸ ὄμμα οὐ σθένουσιν, ἐν τούτῳ τῶν ἀποστολων οἱ πρόκριτοι τῇ δοξῃ ἑαυτοῦ βασιλείας ὁρῶσιν ἐκλάμποντα, ἐντεῦθεν τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστολων προσλαμβάνεται μάρτυρας τῆς οἰκείας δοξης τε καὶ θεότητος, ἀποκαλύπτει δὲ αὐτοῖς τὴν οἰκείαν θεοτητα, τελείους δὲ εἶναι τοὺς τὴν θείαν δοξαν εἰκὸς κατοπτεύοντας, τὴν ἁπάντων ἐπέκεινα, τὴν μόνην καὶ ὑπερτελῆ καὶ προτέλειον· ὁ θεῖος γὰρ ὄντως καὶ θεηγόρος Διονύσιος, οὕτως ὁ δεσπότης, φησίν, ὀφθήσεται τοῖς ἑαυτοῦ τελείοις θεράπουσιν, ὃν τρόπον ἐν ὄρει Θαβὼρ τοῖς ἀποστολοις ὀπτάνεται, Ἰωάννην παραλαμβάνει, ὡς τῆς θεολογίας παρθένον καὶ καθαρώτατον ὄργανον, ὅπως τὴν ἄχρονον δοξαν τοῦ υἱοῦ θεασάμενος «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος» βροντήσειε, μήτηρ γὰρ προσευχῆς ἡ ἡσυχία, προσευχὴ δὲ θείας δόξης ἐμφάνεια· ὅταν γὰρ τὰς αἰσθήσεις μύσωμεν, καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῷ Θεῷ συγγενώμεθα καὶ τῆς ἔξωθεν τοῦ κόσμου περιφορᾶς ἐλευθερωθέντες ἐντὸς αὐτῶν γενώμεθα, τότε τρανῶς ἐν ἑαυτοῖς τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ὀψώμεθα· ἡ βασιλεία γὰρ τῶν οὐρανῶν, ἥτις ἐστὶ βασιλεία Θεοῦ, ἐντὸς ἡμῶν ἐστιν, Ἰησοῦς ὁ Θεὸς ἀπεφθέγξατο· ἔμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦται, ὁ ἀεὶ ὡσαύτως δεδοξασμένος καὶ λάμπων ἀστραπῇ τῆς θεότητος, ἀνάρχως μὲν ἐκ πατρὸς γεννηθείς, τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα ἄναρχον κέκτηται τῆς θεότητος, καὶ ἡ τῆς θεότητος δοξα καὶ δοξα τοῦ σώματος γίνεται, ἀλλ᾽ ἀφανὴς ἡ δοξα ὑπάρχουσα ἐν τῷ φαινομένῳ σώματι τοῖς μὴ χωροῦσι τὰ ἀγγέλοις ἀθέατα, τοῖς σαρκὸς δεσμίοις ἀόρατος ἐχρημάτιζε· μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, οὐδέ, εἰς ὅπερ οὐκ ἦν μεταβαλλόμενος, ἀλλ᾽ ὅπερ ἦν τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς ἐμφαινόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὄμματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας. καὶ τοῦτό ἐστι τό· μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, μένων γὰρ αὐτὸς ἐν ταυτότητι παρὸ τὸ πρὶν ἐφαίνετο, ἕτερος νῦν τοῖς μαθηταῖς ἐωρᾶτο φαινόμενος, καὶ ἔλαμψε, φησίν, ὡς ὁ ἥλιος, οὐχ ὅτι μὴ τοῦ ἡλίου λαμπρότερον, ἀμήχανον γὰρ ἀπαραλήπτως ἐν τῇ κτίσει τὸ ἄκτιστον εἰκονίζεσθαι, ἀλλ᾽ ὅσον ἐχώρουν καθορᾶν οἱ βλέποντες, Θεὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, καθὰ πέφυκε φύσεως, καὶ ὁ δὲ ἑώρακεν, ἐν πνεύματι τοῦτο τεθέαται· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου, ταῦτά ἐστιν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη πώποτε. οὕτως ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα Χριστὸν ὁρῶντες, τῷ φωτὶ ἀστράπτοντα τῆς θεότητος, τοῦτο τὸ φῶς κατὰ πάσης φύσεως ἔχει τὰ νικητήρια, αὕτη ἡ ζωὴ ἡ τὸν κόσμον νικήσασα, ἀλλ᾽ ὁ Πέτρος «καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι», καὶ ἐντεῦθεν νεφέλη, οὐ γνόφου, ἀλλὰ φωτὸς ἐπεσκίασεν,

τὸ κεκρυμμένον γὰρ ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν μυστήριον ἐκκαλύπτεται, φωνὴ πατρὸς ἐκ νεφέλης τοῦ πνεύματος γέγονε, καὶ δοξα διηνεκὴς καὶ διαιωνίζουσα δείκνυται. ὁ δὲ Κρήτης θεσπέσιος Ἀνδρέας· «ἐπὶ τὸ ορος, φησίν, ἀνάγει τὸ ὑψηλὸν τοὺς μαθητὰς ὁ σωτήρ, τί ποιήσων ἢ τί διδάξων; τὴν ὑπεραστράπτουσαν παραδειξων τῆς οἰκείας θεότητος δοξαν τε καὶ λαμπρότητα· τοῦτο τοίνυν ἑορτάζομεν σήμερον, τὴν τῆς φύσεως θέωσιν, τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν ἐπὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν ἔκστασιν καὶ ἀνάβασιν, καθ' ἣν καὶ τοῦ κρείττονος ἡ ἐκνίκησις, ἢ τό γε κυριώτερον εἰπεῖν, ἡ ἀνεκλάλητος θέωσις· τοῦτο θαυμάζουσιν ἄγγελοι, τοῦτο δοξολογοῦσιν ἀρχάγγελοι, τοῦτο πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων ἡ νοητὴ διακόσμησις, ἀύλως ἑστιωμένη, τεκμήριον ἐναργέστατόν τε καὶ ἀψευδέστατον τίθεται τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ λογου φιλανθρωπίας· οὐκ ἔστι τῶν ἐν τῇ κτισει θεωρουμένων, ᾧ χωρήσει τούτου τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος, ὁ γὰρ ὑπερούσιος εἰς οὐσίαν ἀληθῶς ἐλθὼν καὶ ὑπὲρ οὐσίαν οὐσιωθείς, διὰ σαρκὸς ἡμῖν πεπολιτευται, ὃς δὴ καὶ ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐξήστραψεν, οὐ τότε γενόμενος ἑαυτοῦ διαυγέστερος ἢ ὑψηλότερος, ἄπαγε, ἀλλ' ὅπερ καὶ πρότερον τοῖς τελουμένοις τῶν μαθητῶν καὶ μυουμένοις τὰ ὑψηλότερα κατὰ ἀλήθειαν θεωρούμενος, ἔξω γὰρ σαρκὸς καὶ κόσμου γενομενοι, καθ' ὅσον ἐφικτον, ἐνταῦθα τὰ τῆς μελλούσης καταστάσεως ἤδη, ἐξ ὧν ἐπειράθησαν, ἐδιδάχθησαν, εἰ γὰρ καὶ μηδενὶ τῶν ἁπάντων ἀκοινώνητόν ἐστι καθολου τὸ ἀγαθον, ἀλλ' οὐχὶ ὅλον, ὅ τι ποτέ ἐστιν, ἀλλ' ὅσον καὶ ὅπως τοῖς μετέχουσιν, ὡς ἐφικτόν, χωρητὸν γίνεται, καὶ τοῦτο δι' ἄκραν ἀγαθότητα ταῖς ἀπειροδώροις ἐλλάμψεσιν ὁδεῦον ἐπὶ πάντα καὶ προχεόμενον· ἀποδειξις δὴ τῶν λεγομένων αὐτὸ ἂν εἴη τὸ μακάριον πάθος τὸ πολυύμνητον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ὄρους πεπονθασιν οἱ ἀπόστολοι, ἡνίκα τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἄχρονον φῶς τὴν οἰκείαν σάρκα μεταμορφῶσαν τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς οἰκείας φωτοβλυσίας ὑπερουσίως ἐλάμπρυνεν. ὦ τοῦ θαύματος, κατ' ἔκστασιν τελειοτάτην τῆς φύσεως πίπτουσιν ὑπνοβάρει καὶ φοβῳ κρατούμενοι, μύσαντες τὰς αἰσθήσεις, πᾶσαν νοερὰν κίνησιν καὶ ἀντιληψιν παντελῶς ἑαυτῶν ἀποσπάσαντες, οὕτω κατὰ τὸν θεῖον ἐκεῖνον καὶ ὑπέρφωτον καὶ ἀόρατον γνόφον τῷ Θεῷ συνεγένοντο τῷ μηδόλως ὁρᾶν τὸ ὀντως ὁρᾶν εἰσδεχόμενοι καὶ τῷ πάσχειν ἀγνώστως τὴν καθ' ὑπεροχὴν ἀγνωσίαν ποριζομενοι καὶ τὴν πάσης νοερᾶς ἐπιστασίας ὑψηλοτέραν ἐγρήγορσιν ὕπνῳ μυσταγωγούμενοι, ἔξω πάντων ἐγένοντο τῶν ὁρωμένων τε καὶ νοουμένων, ἔτι δὲ καὶ ἑαυτῶν, ἵνα τὸ πάσης θεώσεώς τε καὶ ἀφαιρέσεως ἐκβεβηκὸς καθ' ὑπεροχὴν ὑπερούσιον, τῇ ἐκφάνσει τοῦ λόγου καὶ τῇ ἐπισκιάσει τοῦ πνεύματος καὶ τῇ ἄνωθεν ἐκ τῆς νεφέλης φερομένῃ φωνῇ τοῦ γεννήτορος

δι' ἀγνωσίας καὶ ἀβλεψίας παιδευθῶσι μυστήριον». περὶ τοῦ θείου τούτου φωτός, φησὶν ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος· «φῶς ἡ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς μικροῦ στερρότερα καὶ ὀψεως»· καὶ αὖθις· «ἥξει μὲν ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, τοιοῦτος δέ, οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἡ παρεδείχθη, ὑπερνικώσης τὸ σαρκίον τῆς θεότητος». ὁ δὲ ἅγιος Μάξιμος· «τοῦτό ἐστι, φησί, τὸ τοῦ Θεοῦ εὐαγγέλιον, πρεσβεία Θεοῦ καὶ παράκλησις πρὸς ἀνθρώπους δι' υἱοῦ σαρκωθέντος καὶ τῆς πρὸς τὸν πατέρα καταλλαγῆς μισθὸν δωρουμένου τοῖς πειθομένοις αὐτῷ τὴν ἀγέννητον θέωσιν, ἀγέννητον δὲ λέγω θέωσιν τὴν κατ' εἶδος ἐνυπόστατον ἔλλαμψιν, ἥτις οὐκ ἔχει γένεσιν, ἀλλ' ἀνεπινόητον ἐν τοῖς ἀξίοις φανέρωσιν». καὶ αὖθις· «οὐ πᾶσιν ἀεὶ μετὰ δόξης, φησίν, ὁ Κύριος ἐπιφαίνεται τοῖς παρ' αὐτῷ ἱσταμένοις, ἀλλὰ τοῖς μὲν εἰσαγομένοις ἐν δούλου μορφῇ παραγίνεται, τοῖς δὲ δυναμένοις ἀκολουθῆσαι αὐτῷ τὸ ὑψηλὸν ἀναβαίνοντι τῆς αὐτοῦ μεταμορφώσεως ὄρος ἐν μορφῇ Θεοῦ ἐπιφαίνεται; ἐν ᾗ ὑπῆρχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι». καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «τὸ φῶς, φησί, τοῦ προσώπου Κυρίου τὸ νικῆσαν τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθήσεως τὴν ἐνέργειαν τὸν τρόπον διετύπου τοῖς μακαρίοις ἀποστόλοις τῆς κατὰ ἀπόφασιν μυστικῆς θεολογίας, καθ' ἣν ἡ μακαρία καὶ ἁγία θεότης κατ' οὐσίαν ἐστὶν ὑπεράρρητος καὶ ὑπεράγνωστος καὶ πάσης ἀπειρίας ἀπειράκις ἐξηρημένη, οὐδ' ἴχνος ὅλως καταλήψεως κἂν ψιλὸν τοῖς μετ' αὐτὴν καταλείψασα, ὁ τοῖς οὖσι γάρ, φησὶν ὁ αὐτός, μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχεσθαι τοῖς δυναμένοις βουλόμενος τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται, ὁπότε καὶ αὐτὸς ὁ τροπος, καθ' ὃν θέλων μετέχεται, μένει διηνεκῶς τοῖς πᾶσιν ἀνέκφαντος». φησὶ δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· «τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπρόσιτον τῇ φύσει, χωρητὸν δι' ἀγαθότητα, πάντα μὲν πληροῦν τῇ δυνάμει, μόνοις δὲ ὂν μεθεκτὸν τοῖς ἀξίοις, οὐχ ἑνὶ μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαροῦν τὴν ἐνέργειαν, ἁπλοῦν τῇ οὐσίᾳ, ποικίλον ταῖς δυνάμεσιν, ὅλον ἑκάστῳ παρὸν καὶ ὅλον πανταχοῦ ὄν, ἀπαθῶς μεριζόμενον καὶ ὁλοσχερῶς μετεχόμενον, κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος, καὶ ἑκάστῳ τῶν δεκτικῶν ὡς μόνῳ παρόν, διαρκεῖ τοῖς πᾶσι τὴν χάριν, καὶ ὁλόκληρον ἐπαφίησι». καὶ πάλιν· «αἱ μὲν ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἁπλῆ, ἡμεῖς δὲ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεόν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτοῦ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα, αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος». οὕτω γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει, ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπων δύναται Θεοῦ οὐσίαν γυμνὴν ἰδεῖν οὐδαμοῦ, ὅθεν πρόδηλον, ὅτι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἔβλεπον οἱ ἅγιοι, ἀλλὰ τὴν δοξαν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀπο-

στολωὶ γέγραπται, ὅτι διαγρηγορήσαντες ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ αὖθις ὁ αὐτός, ἀπαθής, φησί, καὶ ἐν τοῖς παθήμασι τῆς σαρκὸς ὁ Χριστὸς ὡς Θεὸς νικήσας θάνατον καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν δοξῃ φυσικῇ καὶ οὐκ ἐν χάριτι ἐρχόμενος ἐν τῇ αὐτοῦ θεότητι, ἐμφανῶς ἐκλάμπων ἐκ τοῦ ἐκ Μαρίας σώματος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου τὴν δοξαν τὴν ἀπόῤῥητον, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἔδειξεν ἀπὸ μέρους, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι καὶ πρότερον καὶ νῦν ὁ αὐτός ἐστιν ἀναλλοίωτος ὢν καὶ μεταβολὴν οὐδεμίαν ἔχων περὶ τὴν θεότητα. οὑτω καὶ ὁ μέγας Διονύσιος· «ὁταν ἄφθαρτοι, φησί, καὶ ἀθάνατοι γενώμεθα, καὶ τῆς χριστοειδοῦς καὶ μακαριωτάτης ἐφικώμεθα λήξεως, πάντοτε σὺν Κυρίῳ κατὰ τὸ λόγιον ἐσόμεθα, τῆς μὲν ὁρατῆς θεοφανείας ἐν πανάγνοις θεωρίαις ἀποπληρούμενοι, φανωτάταις ἡμᾶς μαρμαρυγαῖς περιαυγαζούσης ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκεινῃ τῇ θειοτάτῃ μεταμορφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσίας ἐν ἀπαθεῖ καὶ ἀύλῳ τῷ νῷ μετέχοντες, καὶ τῆς ὑπὲρ νοῦν ἑνώσεως ἐν ταῖς τῶν ὑπερφανῶν ἀκτίνων ἀγνώστοις καὶ μακαρίαις ἐπιβολαῖς ἐν θειοτέρᾳ μιμήσει τῶν ὑπερουρανίων νόων». καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· «ἄθλον γάρ, φησίν, ἀρετῆς θεὸν γενέσθαι καὶ τῷ καθαρωτάτῳ φωτὶ καταστράπτεσθαι, ἡμέρας ἐκείνης υἱὸν γενόμενον, ἣ μὴ διακόπτεται ζόφῳ, ἄλλος γὰρ ταύτην ποιεῖ ἥλιος, ὁ τὸ ἀληθινὸν φῶς ἀπαστράπτων, ὃς, ἐπειδὰν ἅπαξ ἐπιφαύσῃ ἡμῖν, οὐκέτι ἐν δυσμαῖς κρύπτεται, ἀλλὰ πάντα τῇ φωτιστικῇ ἑαυτοῦ δυνάμει περιπτυξάμενος, διηνεκὲς καὶ ἀδιάδοχον τοῖς ἀξίοις τὸ φῶς ἐμποιεῖ, καὶ αὐτοὺς τοὺς μετέχοντας τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἄλλους ἡλίους ἀπεργαζόμενος· τότε γάρ, φησί, καὶ οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος». καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος· «ἡ ψυχὴ γίνεται θεὸς τῇ μεθέξει τῆς θεικῆς χάριτος πασῶν τῶν κατὰ νοῦν τε καὶ αἴσθησιν ἐνεργειῶν, αὐτῇ δὲ παυσαμένῃ καὶ τὰς τοῦ σώματος συναποπαύσασα φυσικὰς ἐνεργείας, συνθεωθέντος αὐτῇ κατὰ τὴν ἀναλογοῦσαν αὐτῷ μέθεξιν τῆς θεώσεως, ὥστε μόνον τὸν Θεὸν διά τε τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τότε φαίνεσθαι, νικηθέντων αὐτῶν τῇ ὑπερβολῇ τῆς δοξης τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων». καὶ ὁ μέγας Διονύσιος· «οὐδεμίαν ὁρῶμεν θέωσιν ἢ ζωήν, ἥτις ἀκριβῶς ἐμφερὴς ἐστι τῇ πάντων ὑπερκειμένῃ αἰτίᾳ» καὶ ὁ αὐτὸς ἐρωτώμενος, πῶς ὁ πάντων ἐπέκεινα ὑπὲρ θεαρχίαν ἐστὶ καὶ ὑπὲρ ἀγαθαρχίαν, εἰ θεότητα, φησί, καὶ ἀγαθότητα νοήσαις, αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγαθοποιοῦ δώρου καὶ τὸ ἀμίμητον μίμητα τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπεραγάθου, καθὸ θεούμεθα καὶ ἀγαθυνόμεθα, καὶ γάρ, εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι τοῖς θεουμένοις καὶ ἀγαθυνομένοις, ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπεράρχιος καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος, ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας

ἐστὶν ἐπέκεινα». καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος· «εἰ καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ, φησίν, ἐξερευνηθῆναι οὐ δύναται καὶ αἱ ὁδοὶ οὐκ ἐξιχνιάζονται καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελία πάσης ὑπέρκειται τῆς ἀπὸ στοχασμῶν εἰκασίας, πόσῳ μᾶλλον τῷ μέτρῳ κατὰ τό ἄφραστόν τε καὶ ἀπροσπέλαστον ἄνω ἐστὶ καὶ ὑψηλότερον αὐτὸ τὸ θεῖον τῶν περὶ αὐτὸ νοουμένων». ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός πάλιν ἐν τοῖς ἱεροῖς μέλεσιν· «ἵνα σου δείξῃς ἐμφανῶς τὴν ἀπόῤῥητον δευτέραν κατάβασιν, ὅπως ὁ ὕψιστος Θεὸς ὀφθήσῃ ἐστὼς ἐν μέσῳ θεῶν, τοῖς ἀποστόλοις ἐν Θαβὼρ Μωσῇ σὺν Ἠλίᾳ τε ἀῤῥήτως ἔλαμψας». καὶ ἐν ἑτέρῳ μέλει· «καὶ μικρὸν ὑποκρύψας τῆς σαρκὸς τὸ πρόσλημμα, μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἐμφαίνων τοῦ ἀρχετύπου κάλλους τῆς εὐπρέπειαν, καὶ ταύτην οὐχ ὁλόκληρον, τὸ μὲν πληροφορῶν αὐτούς, ἅμα καὶ φειδόμενος, μήπως σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὸ ζῆν ἀπολέσωσιν, ἀλλ' ὡς ἠδύναντο χωρεῖν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς περιφέροντες». καὶ ὁ μέγας Διονύσιος αὖθις· «ὁ θεῖος, φησί, γνόφος ἐστὶ τὸ ἀπρόσιτον φῶς, ἐν ᾧ κατοικεῖν ὁ Θεὸς λέγεται, καὶ ἀοράτῳ ὄντι, διὰ τὴν ὑπερέχουσαν φανότητα, καὶ ἀπροσίτῳ δι' ὑπερβολὴν ὑπερουσίου φωτοχυσίας». οὐχ ὁ Θεὸς δέ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, πατήρ, ἀλλ' ἡ χάρις ἐκεῖται. ἐπεὶ δὲ τὸν προσγενόμενον ἐπὶ τῆς θειοτάτης ἐκείνης θέας τοῖς ἀποστόλοις φόβον ἐκεῖνος αὖθις προεβάλλετο, ὡς ἀτελεῖς καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης δεῖξαι διὰ τούτου τοὺς ἀποστόλους καὶ τὸ φῶς τοῦτο χαμαιζηλον τὸ τηνικαῦτα τούτοις ὁρώμενον, ὁ θείοτατος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ τοιούτου τότε φωτὸς πάντως καταυγασθεὶς τὴν διάνοιαν, ἔστι καὶ φόβος, εἶπεν, οὐ τῶν εἰσαγομένων, ἀλλὰ τῶν τελείων, περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης· «ὁ φόβος Κυρίου ἁγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος». καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· «φοβήθητε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἅγιοι αὐτοῦ». δεῖγμα δὲ τοῦ μὴ τὸν εἰσαγωγικόν, ἀλλὰ τὸν τέλειον ἔχειν τότε φόβον τοὺς ἀποστολους τὸ ζητεῖν παραμένειν ἀεὶ τῷ ἀπόῤῥήτῳ ἐκείνῳ θεάματι, πεισήσωμεν γὰρ ὧδε, φησί, τρεῖς σκηνάς, καί· καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι. ὁ γὰρ ἕτερον τρόπον τὸν φόβον ἔχων ἀπ' ἐκείνου προθυμεῖται φεύγειν, ὃ καὶ φοβεῖται, Πέτρος δέ, ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης, νομίσας τὸν διαστηματικὸν τοῦτον καὶ πεπερασμένον αἰῶνα παραῤῥυῆναι, τὸν δὲ ἀδιάστατόν τε καὶ ἄληκτον τοῦ φωτὸς ἐκεῖνον ἐπιφανῆναι, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, ἀπὸ διαθέσεως τῆς ψυχῆς ἐνθεαστικῶς ἔλεγεν, ἐκεῖνο γὰρ πάντως εἶδεν, ὁ οὐκ ἂν πάντως ἀνθρωπίνη φύσις ὁρᾶν δυνηθείη, εἰ μὴ πρὸς τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν ἀνακραθείη, τοσούτου γὰρ ἐκεῖνοι τότε ἠξιώθησαν, ὅσον ἀνθρωπίνη φύσις χωρήσειεν ἄν, συναιρομένου ταύτῃ τοῦ πνεύματος, μηδεὶς δὲ ἡμῶν ἀκούων, αὖθις εἶπεν ὁ καὶ τὰ θεῖα σοφὸς βασιλεύς, ἐφ' ὅσον εἰκὸς

ἐξυμνούντων τὸ θειότατον ἐκεῖνο φῶς, τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν θεατὴν ἡμᾶς ὑπολαμβανέτω, εἰ γάρ, ὡς καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος θεωρίας ἀνέδραμον, χάριν καὶ δοξαν εἶδον θείαν, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν αὐτὴν τὴν χορηγοῦσαν τὴν χάριν, καὶ γὰρ ἴσμεν ἐκείνην, ὑπὸ τῶν θείων λογίων μεμυημένοι, ἀμέθεκτον, ἄληπτον, ἀόρατον καὶ αὐταῖς ταῖς ὑπερκοσμίοις καὶ ἀνωτάτω δυνάμεσιν, ὡς οὐδ' ἴχνος ολως καταλήψεως κἂν ψιλὸν τοῖς μετ' αὐτὴν καταλείψασαν. ἐπεὶ καὶ Γρηγορίων ὁ θεολογικώτατος ἔστιν ἃ τῶν προφητικῶν θεαμάτων καταλέξας προτερον, ἐφεξῆς εὐθὺς ἐπήνεγκεν· «ἀλλ' οὔτε οὗτοι, περὶ ὧν ὁ λογος, οὔτε τις ἄλλος τῶν κατὰ τούτους ἔστη ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐδὲ θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγορευσεν». ἐξ ὧν δὴ ῥητῶν καὶ λόγων, ἀνιέρως τοῖς ἱεροῖς ἐπιβάλλων ὁ Βαρλαὰμ καὶ ἐπισφαλῶς, ἀπηλέγχετό τε καὶ κατησχύνετο, ἔτι τε εὕρηται ὁ τοιοῦτος Βαρλαὰμ πολλὰ καὶ τῶν τῆς ἡσυχίας ἐθίμων ἐγγράφως διαστρέψας καὶ κατηγορήσας, ἅμα τε καὶ τῇ συνήθει τούτοις, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς προσευχῇ ἐπιθέμενος, τῇ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, διελάμβανε γὰρ καὶ περὶ ταύτης ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων οὑτωσί· «ἐγὼ πολλῶν ὄντων, ἅ τις ἂν ἔχοι δικαίως ἐγκαλεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ὑφηγητῇ, οὐδενὸς ἔλαττον ἡγοῦμαι καὶ τοῦτο, οτι τὰ τῶν χριστιανῶν ἐπιχειρῶν διὰ τῶν εἰσπνοῶν ἀνατρέπειν μυστήρια, συκοφαντεῖν καὶ τοὺς πατέρας, ὡς, ἅπερ νῦν αὐτὸς ἐκδιδάσκει, ταῦτα κἀκείνους φρονήσαντας προτερον». ἐμβρόντητε καὶ μιαρέ, τις πώποτε ἐκείνων νῆψιν καὶ φυλακὴν καρδίας καὶ προσοχήν, τοιαύτην τερατείαν, οἵαν σὺ παραδιδως, ὠνομασεν; φασὶ δὲ τοῦτον νενομοθετηκέναι τοῖς μύσταις, εὐχῇ χρῆσθαι διὰ παντὸς οὑτως ἐχούσῃ· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με». κἀκ τούτου οὖν ἔστι συνιδεῖν, ὁποῖος ἦν ὁ τῶν εἰσπνοῶν εὑρετής, τὸ μὲν γὰρ πάτερ ἡμῶν, ᾧ διαφεροντως οἱ Βογομίλοι χρῶνται, οὐ νομοθετεῖ, ᾤετο γὰρ οὑτω κατάδηλος ἔσεσθαι, οἷς δ' ὁμως ταύτῃ μόνῃ τῇ μικρᾷ εὐχῇ διὰ βίου προσανέχειν ὑποτίθεται, τούτοις τάς τε ἄλλας ἁπάσας εὐχὰς βαττολογίας καταλιμπάνειν νομιζεσθαι, οἷς δ' αὖθις πάντων χριστιανῶν ἐν ταύτῃ τῇ εὐχῇ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν καλούντων, οὗτος τὸ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸ υἱὲ Θεοῦ μετείληφε, τούτοις τὸ πᾶν τῆς ἑαυτοῦ κακοδοξίας ἡμῖν ἐξεκάλυψε. τῷ γὰρ τῶν Βογομιλων ἀκολούθως δογματι μεταβάλλει καὶ οὗτος ἐν τῇ εἰρημένῃ εὐχῇ τὸ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸ υἱὲ Θεοῦ, ἐπεὶ ἄλλην γε αἰτίαν, δι' ἣν τὴν τοιαύτην πεποίηκε μεταβολήν, οὐκ ἂν εἰπεῖν τις ἔχοι. καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἀτοπώτατος Βαρλαάμ, τὰ δὲ καὶ αὐτὰ ἀπ' ἐναντίας ἔχει πάντως τῇ μακαριστῇ φωνῇ τοῦ θεμελίου τῆς πίστεως, Πέτρου, τοῦ κορυφαίου τῶν μαθητῶν, καὶ τῷ ἐπ' αὐτῇ

τοῦ δεσπότου μακαρισμῷ, ὁ μὲν γὰρ εἶπε πρὸς αὐτόν· «σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος», ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· «μακάριος εἶ, Σίμων βὰρ Ἰωνᾶ, ὅτι σάρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς», ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ συμβολῳ τῆς πίστεως πιστεύομεν, λέγομεν, εἰς ἕνα Θεόν, πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· ἆρ' οὖν οὐ Θεὸν εἶναι τὸν Χριστὸν δοξάζομεν, ἐπεὶ πιστεύειν φαμὲν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ; φησὶ δὲ περὶ τῆς τοιαύτης ἱερᾶς προσευχῆς καὶ ὁ χρυσορρήμων καὶ θεῖος διδάσκαλος Ἰωάννης, μονάζουσιν ἐπιστέλλων· «σχολάσατε διὰ παντος, καὶ παραμείνατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς, καὶ μηδὲν ἕτερον ζητήσητε ἢ μονον ἔλεος παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς δοξης, ζητοῦντες δὲ ἔλεος, ἐν ταπεινῇ καὶ ἐλεεινῇ καρδίᾳ ζητεῖτε καὶ βοᾶτε ἀπὸ πρωὶ ἕως ἑσπέρας, εἰ δυνατὸν καὶ ὁλην τὴν νύκτα τὸ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον ἡμᾶς· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, βιάσασθε τὸν νοῦν ὑμῶν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον ἕως θανάτου, πολλῆς γὰρ βίας χρῄζει τὸ ἔργον τοῦτο, ὁτι στενή ἐστιν ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν, καὶ οἱ βιαζομενοι εἰσέρχονται ἐν αὐτῇ, βιαστῶν γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μὴ χωριζετε τὰς καρδιας ὑμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσμένετε καὶ φυλάττετε αὐτὴν μετὰ τῆς μνήμης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντοτε, ἕως οὗ ἐμφυτευθῇ τὸ ὀνομα τοῦ Κυριου ἔσω ἐν τῇ καρδιᾳ, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐννοεῖτε, ἢ ἵνα μεγαλυνθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. παρακαλῶ αὖ ὑμᾶς, τὸν κανονα ταύτης τῆς προσευχῆς μηδέποτε καταπαύσητε ἢ καταφρονήσητε, ἀλλ' εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε ὀδεύετε, εἴτε τι ποιεῖτε, ἀδιαλείπτως κράζετε· Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησον ἡμᾶς, ἀδιαλείπτως γάρ, φησὶν ὁ θεῖος ἀποστολος, προσεύχεσθε χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν». ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Διάδοχος, «ἀπαιτεῖ, φησίν, ἡμᾶς πάντως ὁ νοῦς, οταν πάσας τὰς διεξοδους αὐτοῦ τῇ μνήμῃ ἀποφράξωμεν τοῦ Θεοῦ, ἔργον οφεῖλον αὐτοῦ πληροῦν τὴν ἐντρέχειαν». δεῖ οὖν αὐτῷ διδοναι τὸ κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ εἰς ὁλοκληρον πραγματειαν τοῦ σκοποῦ, οὐδεὶς γάρ, φησί, λέγει Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγιῳ, ὅσοι γὰρ τοῦτο τὸ ἅγιον καὶ ἔνδοξον ὄνομα τῷ βάθει μελετῶσιν ἀεὶ τῆς καρδίας ἀπαύστως, αὐτοὶ καὶ τὸ φῶς αὐτῶν τοῦ νοῦ δύνανται ὁρὰν ποτε, πάντα γὰρ τὸν ἐπιπολάζοντα ῥύπον τῇ ψυχῇ ἐν αἰσθήσει ἱκανῇ καταφλέγει, καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν, φησι, πῦρ καταναλισκον, ὁθεν εἰς ἀγάπην λοιπὸν πολλὴν τὴν ψυχὴν τῆς ἑαυτοῦ δοξης προσκαλεῖται ὁ Κύριος, ἐγχρονιζον γὰρ τὸ ἔνδοξον ἐκεῖνο καὶ πολυποθητον ὀνομα διὰ τῆς μνήμης τοῦ νοῦ τῇ θέρμῃ τῆς καρδιας ἕξιν ἡμῖν πάντως ἐμποιεῖ τοῦ

ἀγαπᾶν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα, οὗτος γάρ ἐστιν ὁ μαργαρίτης ὁ πολύτιμος, ὄντινα, πωλήσας τις τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, εὑρεῖν δύναται καὶ ἔχειν ἀνεκλάλητον ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὑρέσει χαράν. καὶ μακρὸν ἂν εἴη λέγειν τὰς περὶ τούτου καὶ εἰς τοῦτο τῶν θεοφόρων πατέρων εἰσηγήσεις καὶ προτροπάς. ἰσχυριζομένων τοίνυν τῶν μοναχῶν, τῆς πνευματοκινήτου τῶν θεοφόρων διανοίας ἐπιτερπές τε καὶ θεῖον ἐξ ἀρχῆς εἶναι μελέτημα τὴν εὐχὴν ταύτην, ἅμα δὲ καὶ βουλομένων ἐφεξῆς συνείρειν, ὅσα περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς τῶν ἁγίων συγγράμμασι κεῖται, οἷόν ἐστι καὶ τὸ εἰρημένον τῷ διὰ λόγων δειμαμένῳ τὴν κλίμακα τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως, μνήμη γάρ, φησίν, Ἰησοῦ κολληθήτω τῇ πνοῇ σου, καὶ τότε εἴσῃ ἡσυχίας ὠφέλειαν. τοιαῦτα προθυμουμένων ἐφεξῆς λέγων τῶν μοναχῶν ὁ τὰ πάντα θαυμάσιος βασιλεύς, νῦν δὲ καὶ μακαρίῳ τέλει κατακλείσας τὸν βίον, ὡς χριστὸς Κυρίου τὸν ὑπὲρ τοῦ χρίσαντος Χριστοῦ λόγον αὖθις ὑπολαβών, ἀλλ' ἔστω, φησί, καὶ δεδόσθω τῶν κακοδοξων τοῦτό τινα φάναι τὴν ἀρχήν, οὐδὲν παρὰ τοῦθ' ἡμῖν ἔγκλημα καλῶς χρωμένοις τὸ κακῶς ἐκείνοις νενοημένον, οὐδὲ γάρ, ἐπειδὴ Θεὸν οὐράνιον λέγουσιν οἱ Πέρσαι, τὸν Ἀβραὰμ κακῶς ἐροῦμεν εἰπεῖν, τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐγὼ σέβομαι, οὐδ' ἐπειδὴ κοσμοποιὸν νοῦν Ἕλληνές φασι τὸν Θεόν, ἡμεῖς τοῦτον τοῦ κόσμου ποιητὴν οὐκ ἐροῦμεν, ἢ τοῦτο λέγοντες ἐγκληθείημεν ἂν δικαίως, ὡς κατ' ἐκείνους φρονοῦντες· Ἕλληνες μὲν γὰρ τὴν ὕλην ἀγέννητον καὶ τῷ Θεῷ συναίδιον λέγοντες, καὶ ποιητὴν φασι τοῦ κόσμου Θεόν, ἀλλ' οὐχ ὡς προαγωγεία τοῦ μήπω πρότερον μηδαμῶς ὄντος, ἀλλ' ὡς τοῦ ὄντος κοσμήτορα, τάξιν μόνον καὶ εἶδος καὶ θέσιν ἐναρμόνιον προστιθέντα τοῖς οὖσι μικροῦ τῆς κατ' ἀνθρώπους τέχνης, μηδὲν πλέον τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ νέμοντες, ἡμεῖς δὲ, ὥσπερ τὴν εἰς τὸ εἶναι πρόοδον ἐκ μὴ ὄντων τὰ πάντα δέξασθαι πιστεύοντες πρὸς Θεοῦ, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ τοῦτον ἀκριβῶς γινώσκομεν, οὕτω καὶ Θεοῦ υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν λέγοντες ὑμνοῦμεν, ἐπιβοώμεθα αὐτὸν ὡς Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ θεότητα ὁμολογοῦντες καὶ τὸν αἴτιον τῇ τοῦ υἱοῦ θεοτητι προσμαρτυροῦντες. φασὶ δὲ καὶ Μασσαλιανοὺς καὶ Βογομίλους τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις παραδεδομένην εὔχεσθαι εὐχήν· τί οὖν; ἀποσχώμεθα ταύτης ἡμεῖς διὰ τοῦτο, καὶ καταπροδῶμεν τοῖς κεκλοφοσι κακῶς τὰ ἡμέτερα, καὶ διὰ τοὺς ὑποκρινομένους ἐν λόγοις τὸ εὐσεβὲς τῶν ὄντως εὐσεβῶν ἡμεῖς ἀποστῶμεν φωνῶν; ἄπαγε τῆς αἰσχίστης κακοβουλίας. ἀλλ ἐπειδὴ παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, μετ' ἐλπίδος ἐπικαλεσόμεθα τὸ ὄνομα

αὐτοῦ, καὶ σωτηρίας ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπικλήσεως τευξόμεθα, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ προφήτου· «καὶ ἔσται, πᾶς, ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται», καὶ ἐπειδήπερ οὐκ ἐστιν ὄνομα ἕτερον τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, καὶ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, μακάριος ὁ διὰ τῆς διηνεκὲς μελέτης τοῦ πολυυμνήτου τούτου ὀνόματος ἔνοικον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν, εἰς αἰῶνα γάρ, φησίν, ἀγαλλιάσονται, καὶ κατασκηνώσεις ἐν αὐτοῖς, καὶ καυχήσονται ἐν σοὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸ ὄνομά σου, πῶς δ' οὐκ ἂν γένοιτο πνεύματος ἁγίου πλήρης ὁ τὸ θεῖον τοῦτο καὶ ὑπερδεδοξασμένον ὄνομα κατέχειν ἐν τῇ καρδίᾳ σπεύδων ἡμέρας καὶ νυκτός, τοῦ Κυρίου ἐν εὐαγγελίοις λέγοντος, ὅτι δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός; ἀνεφάνη οὖν καὶ ἀπηλέγχθη ἐκ τούτων ὁ Βαρλαὰμ βλασφήμως καὶ κακοδόξως λαλῶν περί τε τοῦ ἐν τῷ Θαβωρίῳ θείου φωτὸς καὶ ὧν κατὰ τῶν μοναχῶν περὶ τῆς μελετωμένης αὐτοῖς καὶ προφερομένης συχνῶς ἱερᾶς εὐχῆς συνεγράφετο, οἱ δὲ μοναχοὶ ἀπεδείχθησαν ἀνώτεροι τῆς κατηγορίας αὐτοῦ, ὡς στέργοντες καὶ ἐμμένοντες ταῖς περὶ τούτων τῶν ἁγίων πατέρων ἐξηγήσεσι καὶ παραδοσεσι, καθὼς καὶ αὐτοὶ ἀριδήλως διωμολόγησαν καὶ διεβεβαιώσαντο· ἔνθεν τοι καὶ κοινῇ συνοδικῇ ψήφῳ, ἅτε κακῶς καὶ ἐπισφαλῶς τοῖς θείοις ἐπιβαλὼν ὁ αὐτὸς Βαρλαάμ, ὡς εἴρηται, καταψηφισθείς, συγνώμην ἐπὶ τούτοις δῆθεν ᾐτήσατο. καὶ γοῦν ἀποφαινόμεθα, ὡς εἰ μὲν ἐνδείξηται ἀληθῶς μετάνοιαν, καὶ διορθώσηται ἑαυτόν, καὶ οὐδαμῶς οὐκέτι περὶ τῶν τοιούτων λέγων καὶ συγγραφόμενος φωραθείη, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δ' οὖν, ἀποκήρυκτος ἔσται καὶ ἀποτετμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν Χριστιανῶν συστήματος, ἀλλὰ καί, εἴ τις ἕτερός τι τῶν ὑπ' ἐκείνου βλασφήμως καὶ κακοδόξως κατὰ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δὲ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς λαληθέντων ἢ συγγραφέντων φανείη πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγορῶν ἢ ὅλως τούτων ἐν τοῖς τοιούτοις καθαπτόμενος, τῇ αὐτῇ καταδίκῃ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καθυποβαλλόμενος, ἀποκήρυκτος ἔσται καὶ αὐτὸς καὶ ἀποτετμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν συστήματος. μετ' ἐμβριθείας μέντοι καὶ πνευματικῆς αὐστηρίας καὶ ἐπιτιμήσεως λέγομεν, μηκέτι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς λογον τινὰ τῶν ἁπάντων κινεῖν περὶ τούτων τε καὶ ἄλλων δογματικῶν λόγων, οὔτε ἐγγράφως δηλαδή, οὔτε ἀγράφως, ὡς οὐ μικρῶν ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἀνακυπτοντων σκανδάλων καὶ συγχύσεως καὶ ταραχῆς καὶ

σάλου καὶ τρικυμίας ἐπιγινομένης ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων καὶ τῶν ἀκεραιοτέρων μάλιστα, δι' ἃ δὴ πάντως καὶ οἱ ἀνωτέρω ἐκτεθειμένοι θεῖοι κανόνες τοῖς θεοφόροις καὶ ἁγίοις πατράσιν ἐξετέθησαν. χάριν γὰρ τοῦ μηκέτι μηδένα ταῖς ὁμοίαις πλάναις περιπεσεῖν ποιούμενοι πρόνοιαν, καὶ τὸ παρὸν εἰς ἀσφάλειαν ἐκθέμενοι γράμμα, ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς ἐπεσημηνάμεθα κατὰ μῆνα ἰούλιον τῆς θ' ἰνδικτιῶνος+

(Miklosich et Müller, Acta Patriarch. Constant. I, стр. 202 — 216; ср. Migne, Patr. gr. t. 151, coll. 679 — 692).

Εἶχε καὶ τὰς ὑπογραφὰς ταύτας.

Ἰωάννης ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σάρδεων, ἔξαρχος πάσης Λυδίας καὶ ὑπέρτιμος Γρηγόριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Λακεδαιμονίας καὶ ὑπέρτιμος Νεῖλος.

Ὁ μητροπολίτης Μαδύτων ταπεινὸς Ἰσαάκ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βιτζύης καὶ ὑπέρτιμος Μακάριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀλανίας καὶ Σωτηριουπόλεως καὶ ὑπέρτιμος Λαυρέντιος.

Ἴσον τοῦ παρὰ τῶν ἀρχιερέων γεγονότος γράμματος κατὰ τὴν ιε' ἰνδικτιῶνα περὶ τοῦ συνοδικοῦ τούτου τόμου.

Στέργομεν καὶ ἀποδεχόμεθα τὴν περὶ τῆς εὐσεβείας κρίσιν καὶ διάγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τῆς μεγάλης ἐκείνης συνόδου, καθ' ἣν προεκάθητο καὶ ὁ τρισμακάριστος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεύς, καὶ τὸν ἐπὶ ταύτῃ γεγονότα τόμον, ὡς κατὰ πάντα συνήγορον τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ διαγνώσεις καὶ ἀποφάσεις, στέργομεν ἐν πᾶσι καὶ ἀποδεχόμεθα· τὸν δὲ τηνικαῦτα καταδικασθέντα Βαρλαὰμ καὶ τοὺς κρίσει ἀληθινῇ καὶ ἀδικάστῳ ἐλεγχθησομένους συνοδικῶς τὰ ἐκείνου φρονοῦντας καὶ ἀμετανοήτως ἔχοντας ἐκ ψυχῆς ἀποβαλλομεθα καὶ ἐπικηρύττομεν.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφείας Μακάριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν καὶ ὑπέρτιμος Μητροφάνης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ῥωσίου καὶ ὑπέρτιμος Θεοδουλος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βάρνης καὶ ὑπέρτιμος Μεθοδιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σηλυβρίας καὶ ὑπέρτιμος Ἡσαίας.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ ὑπέρτιμος Θεοκτιστος.

Εἶχε καὶ ταῦτα ὀπισθεν·

Οὐ συνεκλήθην τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ ἀκοῦσαι τὴν ὑπόθεσιν πρὸ τῆς συνόδου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ συνοδῳ κληθέντος μου καὶ προενεγκόντος μού τινα γράμματα εἰς τὸ ἀναγνωσθῆναι οὐκ ἀνεγνώσθη. Μετὰ δὲ τὴν κρίσιν πάλιν οὐκ ἐκλήθην εἰς τὴν διάσκεψιν τοῦ γραφέντος τόμου· διὰ τοῦτο οὐκ ἠθέλησα ὑπογράψαι εἰς τὸν τόμον ἐν τῷ τόπῳ μου. Ἐπεὶ δὲ καὶ συνέβη ἐνεγκεῖν μοί τινας μέρη τινὰ ἀπὸ τῶν συγγραμμάτων τοῦ τιμιωτάτου ἱερομονάχου κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ· ἦσαν δὲ παρακεχαραγμένα· ὡς ὕστερον ἰδὼν καὶ ἀναγνοὺς τὰ ἐκείνου συγγράμματα, ἔμαθον τὴν ἀλήθειαν καὶ ἔμαθον ὅτι ἐν πᾶσι σύμφωνά εἰσι τοῖς ἁγίοις ἀκριβῶς κατὰ πάντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους αὐτων ἀκούσας καὶ αὐτοὺς συμφώνους εὗρον τοῖς ἁγίοις κατὰ πάντα· διὰ τοῦτο ἰδίᾳ εἰς μαρτύριον καὶ ἀσφάλειαν τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων καὶ γεγραμμένων ὑπό τε τοῦ τιμιωτάτου ἱερομονάχου κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν λοιπῶν μοναχῶν ὑπέγραψα.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἑλλησπόντου Ἀθανάσιος.

(Cp. Migne, Patr. gr. t. 151, col. 692).

№ 30.

Cantacuz. libr. II (vol. I), p. 552. ed. Bonnae.—Ἐπὶ τούτοις δὲ (свидѣтельства отцовъ церкви о Ѳаворскомъ несотворенномъ свѣтѣ) καὶ τὸν ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν Ἄθω ὁσίων ἀνδρῶν συντεθειμένον παρῆγε τόμον (ὁ Παλαμᾶς), ὃς αὐτῷ μὲν συνηγόρει ὡς τὰ ἴσα τοῖς ἁγίοις φθεγγομένῳ, Βαρλαὰμ δὲ βλασφημίαν καὶ κακοδοξίαν κατηγόρει πολλήν.

Nicephor. Gregor. lib. XIV (vol. II), p. 718—719 ed. Bonn.—Εἶναί γε μὴν τὰ τῶν ἐκείνων μυσαρὰ καὶ ἀκάθαρτα δόγματα (исихастовъ), φησὶν ὁ εἰς τὸ τῶν Βυζαντίων ἱερὸν κομισθεὶς συνέδριον τῆς αὐτῶν ἀσεβείας τόμος πρὸς τῶν θεοφόρων τοῦ ὄρους ἀνδρῶν, τά τε ἄλλα, ὅσα μηδ' ἀκοῇ σωφρονεῖν αἱρομένων φέρειν εἶναι ῥᾴδια, καὶ ὅτι τὰς θείας λάθρα συντρίβοντες κατακαίουσιν εἰκόνας·.... ος πάντα διεξιὼν διαῤῥήδην τὴν σφῶν στηλιτεύει κακίαν, τοῖς πατριαρχικοῖς ἐγγεγραμένος κώδιξι.

№ 31.

Посланіе Константинопольскаго патріарха Іоанна Калеки къ монахамъ аѳонскимъ, 6853=1345 года, мѣсяца ноября, индикта 13.

† Τιμιώτατοι ἐν μοναχοῖς, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοὶ υἱοὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος· χάρις ὑμῖν εἴη καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ. Περὶ τοῦ Παλαμᾶ ἐγράψατε καὶ ἐδηλώσατε ὅσα ἐδηλώσατε, ἀφ' ὧν ἀγνοεῖν ἔτι δοκεῖτε καὶ περὶ τῶν πεπραγμένων συνοδικῶς καὶ ὅπως παρηκολούθησε τὰ κατ' αὐτόν· ἵν' οὖν μὴ διὰ τοῦτο ἀκοὰς δεχόμενοι ματαίας ἐκφέρησθε τοῦ προσήκοντος, δηλῶσαι δεῖν ἔγνωμεν ὑμῖν ὡς ἐν βραχεῖ τὴν ὑπόθεσιν. ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Βαρλαὰμ εἶχον ὡς εἶχον κατ' ἀλλήλων καί, ἵνα μὴ μακρολογῶμεν, κατήντησαν ἐνταῦθα ο μὲν πρότερον ὁ Βαρλαάμ, εἶτα ἀπὸ ἐγκλήσεως αὐτοῦ καὶ ὁ Παλαμᾶς, καὶ συνόδου συγκροτηθείσης παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἁσιδίμου καὶ μακαρίτου βασιλέως *) καὶ τῆς συγκλήτου προετράπη ὁ Βαρλαὰμ εἰπεῖν, εἴ τι εἰπεῖν ἔχει καὶ ἀποδεῖξαι κατὰ τοῦ Παλαμᾶ· ὁ δέ, ὡσπερεὶ τοῦ προκειμένου λήθην παθών, δογματικὰς προέτεινεν ἀπορίας καὶ λύσεις ἐπὶ τούτοις ἐπεζήτει· ἡμῶν δὲ προτρεπόντων λέγειν αὐτὸν περὶ ὧν ἐνεκλήτευσεν, ἐνιστάμενος ἦν, τῶν ἀποριῶν ἀπρὶξ ἐξεχόμενος. ἀνεγνώσθησαν οὖν εἰς ἐπήκοον διὰ ταῦτα ἀπὸ τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων οὗτοι· «οὐ χρὴ λαικὸν δη-«μοσίᾳ λόγον κινεῖν ἢ διδάσκειν, ἀξίωμα διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν περιποιούμενον, «ἀλλ' εἴκειν τῇ παρὰ τοῦ Κυρίου παραδοθείσῃ τάξει καὶ τὸ οὖς τοῖς τὴν χάριν «τοῦ διδασκαλικοῦ λόγου λαβοῦσι διανοίγειν καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐνδιδάσκε-«σθαι. ἐν γὰρ τῇ μιᾷ ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποίηκεν ὁ Θεός, κατὰ τὴν τοῦ «ἀποστόλου φωνήν, ἣν ὁ θεολόγος ἑρμηνεύων Γρηγοριος σαφῶς τὴν ἐν τούτοις «τάξιν παρίστησι λέγων· ταύτην αἰδώμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοί, ταύτην φυλάτ-«τωμεν, ὁ μὲν ἔστω τις ἀκοή, ὁ δὲ γλῶσσα, ὁ δὲ χείρ, ὁ δὲ ἄλλο τι, ὁ μὲν διδασ-«κέτω, ὁ δὲ μανθανέτω, καὶ ὁ μανθάνων ἐν εὐπειθείᾳ καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἱλαρό-«τητι καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προθυμίᾳ, μὴ πάντες γλῶσσα, τὸ ἑτοιμότερον, μὴ πάν-«τες ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες διερμηνεύωμεν». καὶ μετά τινα· «τί σεαυτὸν ποιμένα ποιεῖς, πρόβατον ὤν; τί γίνῃ κεφαλή, ποὺς τυγχάνων; τί «στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις; καὶ ἑτέρωθι ἡ σοφία διακε-«λεύεται· μὴ ἴσθι ταχὺς ἐν λόγοις, μὴ συμπαρεκτείνου, πένης ὤν, πλουσίῳ μη-«δὲ ζήτει τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος· εἰ δέ τις ἀλῷ τὸν παρόντα παρασαλεύων κανόνα, ἐπὶ ἡμέρας ἀφοριζέσθω τεσσαράκοντα».

Κανὼν ἕτερος ιθ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι· «δεῖ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας «ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαιρέτως δὲ ταῖς κυριακαῖς, πάντα τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν «ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἀναλεγομένους τὰ «τῆς ἀληθείας νοήματά τε καὶ ῥήματα καὶ μὴ παραβαίνοντας τοὺς ἤδη τεθέν-

*) Андроникъ Младшій † 1341 г.

«τας ὅρους ἢ τὴν ἐκ τῶν θεοφόρων πατέρων παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς «ἀνακινηθείη λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἑρμηνευέτωσαν ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς ἐκκλησιας «φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκείων γραμμάτων παρέθεντο, καὶ μᾶλλον «ἐν τούτοις εὐδοκιμείτωσαν ἢ λόγους οἰκείους συντάττοντες, ἔστιν ὁτε ἀπό- «ρως ἔχοντες πρὸς τοῦτο, ἀποπίπτοιεν τοῦ προσήκοντος. διὰ γὰρ τῆς τῶν προειρημένων πατέρων διδασκαλίας οἱ λαοὶ ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε σπουδαίων καὶ αἱρετῶν καὶ τῶν ἀσυμφόρων καὶ ἀποβλήτων τὸν βίον μεταῤ- ῥυθμίζουσι πρὸς τὸ βέλτιον καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἁλίσκονται πάθει, ἀλλὰ προσέχοντες τῇ διδασκαλίᾳ ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ κακῶς παθεῖν παραθήγουσι καὶ φόβῳ τῶν ἐπηρτημένων τιμωριῶν τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ἐξεργάζονται». τούτων ἀναγνωσθέντων ἀπετρέψαμεν κατ᾽ αὐτοὺς καὶ ἡμεῖς καὶ οὐδὲν παρε- χωρήσαμεν λέγειν ἢ κινεῖν αὐτόν τι περὶ δογμάτων. μηδ᾽ οὕτω δὲ αὐτοῦ πειθο- μένου πρὸς τὸ προκείμενον ἐλθεῖν ⟨καὶ⟩ περὶ ὧν ἡ ἐξέτασις, προεκομίσθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου ἃς ὁ Βαρλαὰμ φθάσας ἐποιήσατο ἀναφορὰς κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ ἀνεγνώσθησαν ἀκουόντων πάντων, ὁμοίως παρήχθησαν καὶ ἀνεγνώσθησαν καὶ ἀπό τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐκεῖνα, ἐν οἷς ἔλεγε καὶ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ δεσπότου σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν τῆς τοῦ φωτὸς τούτου θέας ἠξιωμένων προκρίτων μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀπο- στόλων, λέξεσιν αὐταῖς τάδε· «τὸ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν φῶς οὐκ ἀπρόσιτον ἦν «οὐδὲ κατ᾽ ἀλήθειαν ὑπῆρχε φῶς θεότητος οὐδὲ ἀγγέλων ὅλως ἱερώτερον ἢ θειότε- «ρον, ἀλλὰ καὶ χεῖρον καὶ κατώτερον καὶ αὐτῆς τῆς ἡμετέρας νοήσεως· πάντα γὰρ τά τε νοήματα καὶ τὰ νοούμενα σεμνότερά ἐστι τοῦ φωτὸς ἐκείνου, ὡς τῇ ὄψει διὰ τοῦ ἀέρος προσπίπτοντος καὶ αἰσθητικῇ δυνάμει ὑποπίπτοντος καὶ αἰσθητὰ μόνα δεικνύντος τοῖς ὁρῶσιν, ὑλικοῦ τε ὄντος καὶ ἐσχηματισμένου καὶ ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ φαινομένου καὶ τὸν ἀέρα χρωματίζοντος καὶ νῦν μὲν συνισταμένου καὶ φαινο- μένου, νῦν δὲ διαλυομένου καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωροῦντος, ἅτε φανταστοῦ, μερι- στοῦ καὶ πεπερασμένου, δι᾽ ὃ καὶ ὁρώμενον ἦν ὑπὸ τῶν στέρησιν πασχόντων τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν, μᾶλλον δὲ μηδέπω ταύτας ὅλως κτησαμένων καὶ ἔτι ἀκαθάρ- των ὄντων καὶ ἀτελῶν καὶ ἐπ᾽ αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους θέας, ὡς μηδέπω ἀξιωθέντων τῆς τῶν θεοειδῶν νοήσεως. ἀναγόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ τοιούτου φωτὸς ἐπὶ νοήματα καὶ θεωρήματα, ἃ κρείττω ἐστὶν ἀσυγκρίτως τοῦ φωτὸς ἐκείνου. τοιγαροῦν οἱ λέγοντες αὐτὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ ἀληθινὸν καὶ ἀπρόσιτον καὶ τὰ τοιαῦτα πεπλανημένοι εἰσὶ καθάπαξ καὶ οὐδὲν τῶν φαινομένων καλῶν ὑψηλότερον εἰδότες, ἀσεβεῖς δὲ διὰ τοῦτο καὶ ὀλεθριώτατα δόγματα εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσάγοντες».

ἔλεγέ τε ὁμοίως καὶ περὶ τῆς εὐχῆς τῆς Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, καὶ περὶ αὐτῆς ἐπ' αὐτῶν τῶν λέξεων οὐτωσίν· «ἐγὼ πολλῶν ὄντων, ἅ τις ἂν ἔχοι δικαίως ἐγκαλεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ὑφηγητῇ, οὐδενὸς ἔλαττον ἡγοῦμαι καὶ τοῦτο, ὅτι, τὰ τῶν χριστιανῶν ἐπιχειρῶν διὰ τῶν εἰσπνοῶν ἀνατρέπειν μυστήρια, συκοφαντεῖ καὶ τοὺς πατέρας, ὡς, ἅπερ νῦν αὐτὸς ἐκδιδάσκει, ταῦτα κἀκείνους φρονήσαντας πρότερον. ἐμβρό‹ν›τητε καὶ μιαρέ, τίς πώποτε ἐκείνων νῆψιν καὶ φυλακὴν καρδίας καὶ προσοχὴν τοιαύτην τερατείαν, ἣν σὺ παραδίδως, ὠνόμασεν; φασὶ δὲ τοῦτον νενομοθετηκέναι τοῖς μύσταις εὐχῇ χρῆσθαι διὰ παντὸς οὕτως ἐχούσῃ· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με. κἀκ τούτου οὖν ἔστι συνιδεῖν, ὁποῖος ἦν ὁ τῶν εἰσπνοῶν εὑρετής· τὸ μὲν γὰρ πάτερ ἡμῶν, ᾧ διαφεróντως οἱ Βογόμιλοι χρῶνται, οὐ νομοθετεῖ· ‹ᾧετο› γὰρ οὕτω κατάδηλος ἔσεσθαι· οἷς δ' ὅμως ταύτῃ τῇ μικρᾷ εὐχῇ μόνῃ διὰ βίου προσανέχειν ὑποτίθεται, τούτοις τάς γε ἄλλας ἁπάσας εὐχὰς βαττολογίας καταλιμπάνει[ν] νομίζεσθαι, οἷς δ' αὖθις, πάντων χριστιανῶν ἐν ταύτῃ τῇ εὐχῇ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν καλούντων, οὗτος τὸ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸ υἱὲ Θεοῦ μετείληφε, τούτοις τὸ πᾶν τῆς ἑαυτοῦ κακοδοξίας ἡμῖν ἐξεκάλυψε. τῷ γὰρ τῶν Βογομίλων ἀκολούθως δόγματι μεταβάλλει καὶ οὗτος ἐν τῇ εἰρημένῃ εὐχῇ τὸ ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸ υἱὲ Θεοῦ, ἐπεὶ ἄλλην γε αἰτίαν, δι' ἣν τὴν τοιαύτην πεποίηκε μεταβολήν, οὐκ ἂν εἰπεῖν τις ἔχοι». Ἐκρίθη τοίνυν καὶ ἀμφότερα ταῦτα, ἤγουν καὶ τὸ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως καὶ τὸ περὶ τῆς εὐχῆς, βλασφήμως καὶ κακοδόξως εἰρῆσθαι παρ' αὐτοῦ, ἀπελεγχθέντα διαφόροις καὶ γραφικαῖς ῥήσεσι τῶν θεοφόρων πατέρων, ἀναγνωσθεισῶν καὶ αὐτῶν ἐν ἐπηκόῳ, κἀντεῦθεν κατεψηφίσθη παρ' ἡμῶν κοινῇ καὶ συνοδικῇ ψήφῳ, καὶ οὐδὲ εἰς κατηγορίαν ὅλως ἐκρίθη δεκτός· φησὶ γὰρ καὶ ὁ τῆς ἐν Χαλκηδόνι τέταρτος κανὼν μετά τινα· «τοὺς ὑπό κατηγορίαν προλαβοῦσαν ὄντας μὴ πρότερον εἶναι «δεκτοὺς εἰς ἐπισκόπων κατηγορίαν ἢ ἑτέρων κληρικῶν, πρὶν ἂν ἀθῴους ἑαυτοὺς «τῶν ἐπαχθέντων αὐτοῖς ἀποδείξωσιν ἐγκλημάτων». πλατύτερον δὲ τὰ περὶ τούτου διέξεισιν ὁ τηνικαῦτα ἐκτεθεὶς ἐκκλησιαστικὸς τόμος, δι' οὗ καὶ ἐπιτίμιον ἀφορισμοῦ ἐπανετεινάμεθα καὶ ἀπηγορεύσαμεν δι' αὐτοῦ καὶ ἀπετρέψαμεν, ὥστε μηδένα ἐπ' ἀδείας λόγον ὅλως κινεῖν ὑποθέσεων τοιούτων καὶ νόθα παρεισάγειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν Θεοῦ δόγματα ἢ καὶ δογματίζειν τολμᾶν, παρῃνέσαμεν δέ, ὡς εἰκός, καὶ τῷ Παλαμᾷ, ὥστε μηδέν τι περὶ τοιούτων ἢ γράφειν ἢ λέγειν, ἵνα μὴ θόρυβον ἐμποιῇ τῇ ἐκκλησίᾳ, μαθόντες δ' ἔπειτα, ὡς καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρεῖ καὶ ὡς ἕνια τῶν τοῦ ἐκτεθέντος τόμου παρερμηνεύει παρὰ τὴν παράδοσιν

καὶ κοινὴν ἔννοιαν τῶν δογμάτων τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ, διεμηνυσάμεθα αὐτῷ πρὸς ἡμᾶς ἐπιστῆναι ἐπὶ τῷ μαθεῖν, εἰ ταῖς ἀληθείαις οὕτως ἔχει, ὃ δέ, οὐκ οἴδαμεν ὅπως πλὴν εἰ μὴ ἑαυτοῦ προκατεγνωκὼς ἦν, οὔτε ἦλθεν ὡς ἡμᾶς καὶ ἀπέδρα εἰς τὴν Ἡράκλειαν. καὶ πάλιν ἀπηγγέλη ἡμῖν τοῖς αὐτοῖς αὐτὸν κἀκεῖσε χρῆσθαι· ἐνεχθεὶς οὖν ἐκεῖθεν ἀπῃτήθη καὶ τοὺς λόγους ἐμφανίσαι, οὓς ἐξέθετο καταφρονήσας τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ὁμολογίαν δοῦναι. πεποίηκε δὲ οὐδέτερον, ἀλλὰ καὶ τῶν προτέρων εἴχετο καὶ γράφων οὐκ ἔληγε· καὶ ἵνα τέλος ταῦτα λάβῃ ποτέ, δέον ἐκρίθη καὶ τῇ κρατίστῃ καὶ ἁγίᾳ μου δεσποίνῃ *) καὶ τοῖς φιλευσεβέσι καὶ φιλοθέοις ἄρχουσι κρατηθῆναι τοῦτον καὶ κωλυθῆναι ἐντεῦθεν τοῦ μὴ τοῖς πολλοῖς ἀναμίγνυσθαι, ἕως ἂν πληροφορίαν δῷ καὶ ἀπόδειξιν ἐναργῆ, ὡς ὀρθὸν ἔχει τὸ φρόνημα καὶ ὑποταγῇ καὶ οὐκέτι παρακούσῃ τῆς ἐκκλησίας ὑποτιθεμένης αὐτῷ τὰ σωτήρια.

Καλῶς δὲ ποιήσετε καὶ ὑμεῖς, εἰ γράψαντες αὐτῷ παραινετικῶς διεγείρητε πρὸς τοῦτο· ἐπειδὴ γὰρ ἐλαλήθησαν μὲν πρότερον περὶ αὐτοῦ ὅσα καὶ ἐλαλήθησαν, μήπω δὲ τούτων ἐξετασθέντων οὔτε τοῦ λέγειν οὔτε τοῦ γράφειν ἐπαύσατο καὶ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν, μικρὰ τοῦ ἀφορισμοῦ φροντίσας, ἐφωράθη δὲ ἔπειτα καί τινα τοῦ τόμου παρερμηνεύων καὶ λέγων καὶ γράφων παρὰ τὰς θεσπισθείσας, ὡς εἴρηται, τῶν ἁγίων παραδόσεις τε καὶ φωνάς· πῶς ἔχει λόγον ἀσφαλείας καὶ πληροφορίας χωρὶς δεχθῆναι παρὰ τῆς ἐκκλησίας; δεινὸν γὰρ καὶ δεινοῦ πέρα, μάλιστα εἰ αἰτιώτατος ἄλλοις παραχωρηθείη γενέσθαι ψυχικοῦ κινδύνου, ὅπερ καὶ ὑμεῖς καὶ πᾶς τις ἄλλος εὖ φρονῶν οὐκ ἄλλως ἐρεῖ. ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. μηνὶ νοεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος ιγ΄.

(Cp. Miklosich et Müller, Acta Patriarch. Constant. I, стр. 238—242).

№ 32.

+ Ἐπειδὴ ἀπηλέγχθη ὁ μοναχὸς Βαρλαὰμ ἐπὶ τῆς συγκροτηθείσης ἱερᾶς καὶ θείας συνόδου χάριν τῶν λαληθέντων παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων, βλάσφημα λαλῶν καὶ ἄντικρυς ἐναντία τοῖς θείοις τῶν πατέρων λόγοις, καὶ διὰ τοῦτο κρίνει ἀναγκαῖον ἡ μετριότης ἡμῶν, ἵνα περισυναχθῶσιν, ὁπουδήποτε εὑρίσκονται, συγγράμματα τούτου περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως· ἀπολύουσα τὸ παρὸν γράμμα παρακελεύεται διὰ τούτου τοῖς τε ἐν ταῖς σεβασμίαις μοναῖς μοναχοῖς καὶ τοῖς οἰκήτορσι τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων, ἵνα, ὅστις ἔχει

*) Анна, супруга Андроника Младшаго.

σύγγραμμά τι τοῦ τοιούτου μοναχοῦ περὶ τῆς τοιαύτης ἢ περὶ ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως, μηδὲν ἔχῃ τοῦτο παρ' ἑαυτῷ ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀλλὰ ἐνέγκῃ τοῦτο εἰς τὴν ἡμῶν μετρίοτητα. ὁθεν καὶ οὐδεὶς ὀφειλει ἀπὸ τούτων συσχεῖν καὶ ἔχειν παρ' ἑαυτῷ τοιοῦτόν τι σύγγραμμα, εἴτε πολὺ εἴτε ὀλίγον, τοῦ δηλωθέντος μοναχοῦ Βαρλαάμ, εἰδότες, ὡς ὁ μὴ φανερὸν ποιήσας καὶ ἐνεγκών, ὅπερ, ὡς εἴρηται, ὑπὸ ἀφορισμὸν ποιήσεται ἑαυτόν, ὃν ἐκφωνεῖ ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος γράμματος, ἀπολυθέντος εἰς ἀσφάλειαν τοῦ μὴ περιπεσεῖν τινα τῷ ἐκ τοῦ εἰρημένου βάρους κρίματι. αὐτὰ δὲ ταῦτα παρεκελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν καὶ πρὸς τοὺς οἰκήτορας τῶν ὁπουδήποτε λοιπῶν πόλεων, τούς τε μοναχοὺς καὶ τοὺς κοσμικούς, ἵνα καὶ αὐτοί, ὑφορώμενοι τὸ ἐκ τοῦ ἀφορισμοῦ κατάκριμα, ἐμφανίσωσι πρὸς τὸ μέρος τῶν ὁπουδήποτε ἐκκλησιῶν, εἴ τι ἔχει ἕκαστος σύγγραμμα τοῦ εἰρημένου μοναχοῦ, ὡς εἴρηται, ὥστε δημοσίᾳ ἀφανισθῆναι αὐτό +.

(Тамъ-же, стр. 201—202).

№ 33.

... Ἀκηκόαμεν ἐξενηνέχθαι βιβλίον κατὰ Λατίνων τῷ καλῷ τά τε ἄλλα καὶ περὶ τοὺς λογους καὶ τούτων μάλιστα κορυφαῖον εἶδος Καλαβρῷ Βαρλαάμ, καὶ δι' ἐφέσεως ἦν ἡμῖν ἐντυχεῖν τῷ βιβλίῳ· τῆτες τοίνυν κατὰ τὴν ἑορτὴν Πεντηκοστὴν ἥκει τις ἡμῖν τὸ ποθούμενον φέρων ...

Μηδὲν ἄτοπον εἶναι, εἰ τίς δύο μὲν ἀρχὰς λέγει, τὸν Πατέρα δηλονότι καὶ τὸν Υἱόν, μὴ μέντοι γε ἀντιδιῃρημένας μηδὲ ἀντιθέτους ἀλλήλαις, ἀλλὰ τὴν ἑτέραν ὑπὸ τὴν ἑτέραν ἢ ἐκ τῆς ἑτέρας. Προιὼν δὲ ἐπιβεβαιοῖ μηδαμόθεν ἔχειν τὸ ἄτοπον τὴν δοξαν ταύτην, μάρτυρα προάγων τὸν ἐν θεολογίᾳ πολὺν Γρηγόριον λέγοντα περὶ τοῦ Υἱοῦ· ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, καὶ αὐτὸς δ' οἰκαθεν ἀποδεικνὺς τὸ τῆς δοξης ταύτης ἀσφαλὲς προσκατασκευάζει λέγων· σώζεται γὰρ οὕτω τὸ τῆς μοναρχίας δόγμα ... κ. τ. λ.

Ἡ δημιουργικὴ ἀρχὴ μία ἐστίν, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὅταν οὖν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος προηγμένα λέγωμεν, τήν τε ἀγαθότητα, δι' ἣν τὸ εἶναι ἔχον, καὶ τὴν ἐγγεγενημένην χάριν, ὁθεν ἕκαστον τοῦ εὖ εἶναι καταλλήλως μετεσχήκασι, καὶ τὴν ἐπιγεγενημένην ὕστερον, δι' ἣν πρὸς τὸ εὖ εἶναι τὰ διαπεπτωκότα ἐπανῆλθον, ὅταν ταῦτα τε καὶ περὶ τούτων ποιώμεθα τοὺς λόγους, ἀρχὴν καὶ πηγὴν καὶ αἴτιον καὶ τὸν Υἱὸν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι φαμέν, οὐχ ἑτέραν· ἄπαγε· ἀλλὰ τὴν αὐτήν, ὡς τοῦ Πατρὸς δι' αὐτοῦ ἐν ἁγίῳ

Πνεύματι καὶ προάγοντος καὶ ἐπανάγοντος καὶ συνέχοντος καλῶς τὰ πάντα. Ὁ δὲ Πατὴρ πρὸς τῷ πηγὴ τῶν πάντων εἶναι διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι καὶ πηγὴ καὶ ἀρχή ἐστι θεότητος, θεογόνος ὢν μονώτατος.

Ὅταν οὖν ἀκούσῃ, ὅτι ὁ Υἱὸς ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, καὶ ὁ καλὼν αὐτὸν ἀπὸ γενεῶν ἀρχὴν καὶ μετά σου ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, τῶν δημιουργημάτων νόει, καθάπερ καὶ Ἰωάννης ἀριδήλως ἐν τῇ ἀποκαλύψει περὶ αὐτοῦ βοᾷ· ἡ ἀρχὴ τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ, οὐχ ὡς κατ-αρχή· ἄπαγε, Θεὸς γάρ· ἀλλ' ὡς δημιουργὸς αὐτῶν, κοινωνὸς γάρ ἐστι τῆς, ἐξ ἧς ταῦτα, πατρικῆς ἀρχῆς... Τοῦ δὲ Πνεύματος τὸν Υἱὸν ἀρχὴν ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης περὶ ἂν φαίη τις, εἰ μὴ καὶ τὸ Πνεῦμα δοῦλον ἢ κτιστόν; Ἀλλ' ἐπεὶ Θεὸς τὸ πνεῦμα, οὐκ ἀρχὴ αὐτοῦ κατὰ τοῦτο ὁ Υἱός· εἰ μὴ ἄρα ὡς θεότητος ἀρχή. Εἰ δὲ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεότητος ὁ Υἱός ἐστιν ἀρχή, κοινωνεῖν δὲ κατ' αὐτὴν τῷ Πατρὶ ἀμήχανον· μόνος γὰρ τεθεολόγηται πηγαία θεότης ὁ Πατήρ· ἑτέρας ἄρα διαφόρου τινὸς θεότητος ὁ Υἱός ἐστι ἀρχή, καὶ διέσπασε τὸ Πνεῦμα τῆς πηγαζούσης ἐκ τοῦ Πατρὸς θεότητος· ἢ δύο διαφόρους θεότητας δώσομεν τούτῳ τῷ ἑνὶ ἢ καὶ τοῖς τρισὶ μίαν ἀνομολογοῦντες θεότητα. Πῶς δὲ καὶ αἱ δύο κατὰ Λατίνους τοῦ ἑνὸς Πνεύματος ἀρχαὶ μία ἐστὶν ἀρχή; οὐ γὰρ ἀξιώσουσιν ἡμᾶς πίστει δέχεσθαι τούτων τὰ προβλήματα, ἀλλὰ μηδὲ σοφιστικῶς ἀποκρινέσθωσαν, ἄλλην ἀντ' ἄλλης ποιούμενοι τὴν ἀπόκρισιν. Ἡμῶν γὰρ ἐρωτώντων, πῶς δύο κατ' αὐτοὺς τοῦ ἑνὸς Πνεύματος ἀρχαί, μίαν ἐκεῖνοι διισχυρίζονται τῶν δύο εἶναι τὴν ἀρχήν· ἡμεῖς δὲ οὐ περὶ τῶν δύο προσώπων ἐρωτῶμεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἑνός, καὶ περὶ τούτου μάλιστα πρὸς αὐτοὺς ποιοῦμεθα τὸν λόγον· ὡς ἐπὶ τῶν δύο μία ἡ ἀρχὴ καλῶς, πῶς τοῦ ἑνὸς ἔσονται ἀρχαί; καὶ πῶς αἱ δύο μία κατ' αὐτούς; Φασὶν οὖν, διότι ἡ μία ἐστὶν ἐκ τῆς ἑτέρας. Τί οὖν; ὁ Σὴθ ἐκ μιᾶς ἄρα γεγένηται ἀρχῆς, ὅτι Εὔυα ἦν ἐκ τοῦ Ἀδάμ, καὶ οὐ δύο εἰσὶ τούτου τοῦ ἑνὸς ἀρχαί, ὅτι μία ἐστὶν ἐκ τῆς ἑτέρας; Τί δὲ ἡ Εὔυα; οὐ δευτέρα ἀρχὴ τῶν ἐξ αὐτῆς, ὅτι καὶ αὐτὴ τὴν ἀρχὴν ἔσχεν ἐξ Ἀδάμ; καίτοι ἀμφοῖν τὸ γόνιμον αὐτοῖς, ἀλλὰ διάφορον καὶ ἐν διαφόροις ὑποστάσεσι· δι' ὅπερ οὐδὲ μία ἐστὶν αὕτη αἱ ἀρχαί, καίτοι ἡ μία ἐστὶν ἐκ τῆς ἑτέρας. Εἰ γοῦν ἐνταῦθα, οὐ εἰ καὶ μὴ ἕν, ὅμως ἐστι τὸ γόνιμον ἀμφοῖν, οὐκ ἔνι τοῦ ἑνὸς μίαν εἶναι τὴν ἀρχήν, πῶς ἐπὶ τῆς ἀνωτάτω Τριάδος αἱ δύο τοῦ ἑνὸς ἁγίου Πνεύματος μία εἰσὶν ἀρχαί, ἐν ᾗ οὐδαμῶς ἔστι κατὰ τὸ θεογόνον κοινωνία, μόνος γὰρ τεθεολόγηται θεότης θεογόνος ὁ Πατήρ;

Ἕλλησι μὲν πιθανολογία ἡ θεολογία, Δι' ὃ καὶ διαλεκτικὸς ἅπας ὁ δοκῶν αὐ-

τοῖς θεολογικὸς συλλογισμὸς ἐξ ἐνδόξων ἔνδοξος, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, πιθανὸς ἐκ πιθανῶν· οὐδὲν γὰρ ἴσασι περὶ Θεοῦ βέβαιον οὐδ' ἀσφαλές, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐξ ἐνδοξων ἐπὶ τὸ θεολογεῖν ὁρμώμεθα ἀρχῶν, ἀλλὰ μεταπείστως περὶ ταύτας ἔχομεν θεοδιδάκτους οὔσας. Πῶς οὖν οὐκ ἀποδεικτικόν, ἀλλὰ διαλεκτικὸν τὸν τοιοῦτον συλλογισμὸν ἐροῦμεν;

Ἂν δ' αὖθις λέγῃ τις· ἡ ἀπόδειξις ἐκ τῶν προτέρων, οὐδὲν δὲ πρότερον Θεοῦ· οὐ τὰ κατ' αὐτὸν ἐξετάζομεν, ὦ βέλτιστε, ἐροῦμεν πρὸς αὐτόν, ἀλλά τι τῶν περὶ αὐτόν· τὸ γὰρ εἷς καὶ τρία, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου μόνου, καὶ τὸ εἰς ἐκεῖνον, οὐ τὴν φύσιν δείκνυσιν, ἀλλὰ περὶ αὐτὴν δεικνύμενα. Οὐκοῦν οὐδέ τι τῶν διὰ ταῦτα προυπάρχειν ἀνάγκη τις τοῦ δεικνυμένου, καθάπερ οὐδ' αὐτὰ προυπάρχει τὰ περὶ Θεοῦ δεικνύμενα. Κἀκεῖνο γάρ, ὅ τι ποτ' ἂν ἦν, περὶ τὴν ἀπερινόητον ἐκείνην θεωρεῖται φύσιν· αἵ τε κοινότητες, αἵ τε ἰδιότητες, οἷον ἐκπόρευσις ἢ γέννησις, καὶ ταῦτ' οὐ θέσει, ἀλλὰ φύσει, πλοῦτός τε ἢ κίνησις ἢ τελειότης, ὥσπερ καὶ τῶν ἄκρων θεολόγων τις φησί· μονάδος μὲν κινηθείσης διὰ τὸ πλούσιον, δυάδος δὲ ὑπερβαθείσης διὰ τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, ἐξ ὧν τὰ σώματα, τριάδος δὲ ὁρισθείσης διὰ το τέλειον· οὐκ αἰτιολογία δὲ τοῦτο ἐστι θεότητος, ἀλλ' ἀποδειξις τῆς περὶ αὐτῆς δοξης εὐσεβοῦς.

Αὐτίκα Διονυσίου τοῦ μεγαλοφυεστάτου θεοφάντορος θεολογοῦντος, ὁτι μόνη πηγὴ τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὁ Πατήρ, καὶ ἔστι πηγαία θεότης ὁ Πατήρ, ὁ δὲ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς θεογόνου θεότητος οἷον ἄνθη καὶ ὑπερούσια φῶτα, εἴ τις τὸ ὑπερούσιον πνεῦμα φύσει ἐρεῖ ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ φύσει ὂν ἐκ τοῦ Θεοῦ πηγάζεσθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἐκ τῆς πηγαίας θεότητος τὸ εἶναι ἔχειν, πηγαία δὲ θεότης μόνος ὁ Πατήρ, εἶτα συμπεραίνει, ὡς ἐκ μόνου τοῦ Πατρός ἐστι τὸ Πνεῦμα· τίς λόγος μὴ οὐκ εὐσεβῶς ἅμα καὶ ἀποδεικτικῶς καὶ ἀναμφιλέκτως ἔχειν οἴεσθαι τοῦτον τὸν συλλογισμόν; Οὐκ ἀληθεῖς εἰσιν αὗται αἱ προτάσεις; οὐ τὰ ἀντικείμενα αὐταῖς εἰσι ψευδῆ; οὐκ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσιν αἱ πρῶται καὶ ἄμεσοι καὶ γνωριμώτεραι; κ. τ. λ.

№ 34.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν Ακίνδυνον ἐπιστολὴ περὶ τῆς τοῦ Βαρλαὰμ ἐν τοῖς δογμασι διαφορᾶς.

Это письмо не велико, но очень темно. Выписываю изъ него кое-что.

...τῶν λόγων ἀναμνήσθητι τῶν ἐμῶν ...σαυτὸν ἀνακαθᾶραι σπεῦσον ἱλαστηρίοις τε εὐχαῖς καὶ περιῤῥαντηρίοις ὑγιαίνουσι λόγοις χρησάμενος...

Νῦν δ' οὐκ οἶδ' ὅ τι παθὼν τούς τε θεοφόρους πατέρας λελῃθότως διασίζει καὶ τοὺς κατὰ Σωκράτην τε καὶ Πλάτωνα θεόπτας καὶ πεφωτισμένους ἀναγράφει.

№ 35.

Nicephor. Gregor. lib. XV (vol. II), p. 780—781 ed. Bonn.—Ἐξ ὅτου γὰρ Ἄννα ἡ βασιλὶς τὴν ἑαυτῆς πρὸς Καντακουζηνὸν ἐξεπολέμωσε γνώμην, συνεργῷ τε ἅμα καὶ πιστοτάτῳ ἐκέχρητο τῷ πατριάρχῃ τούτῳ συμβούλῳ πρὸς ἃ πάντα κρύφα καὶ εἰς τοὐμφανὲς δρώμενα ἦν· καὶ νῦν μὲν αὐτῇ τῆς ἐκείνου γνώμης ὁλοσχερῶς ἐξήρτητο, νῦν δὲ τῆς ἑαυτῆς ἐξαρτώμενον εἶχεν ἐκεῖνον· καὶ συνελόντι φάναι, φρόνημα ἓν ἀμφοτέροις ἦν ἐν ἅπασι, τοῖς τε ἄλλοις δηλαδὴ καὶ οἷς ὁ Παλαμᾶς ἐδογμάτιζε καινοτέροις καὶ ἀήθεσι πάνυ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ. καὶ δεῖγμα τοῦ λόγου σαφὲς ἃ τοῖς τὸν ἡσύχιον ἐν Ἄθῳ τῷ ὄρει βίον ἀσκοῦσιν ἔπεμπεν αὐτῇ γράμματα ξύν γε τῷ πατριάρχῃ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ· τά τε οἰκεῖα ταύτης φημὶ καὶ ὅσα ὁ ταύτης υἱὸς Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς ὑπ' αὐτῆς προσταττόμενος ἔγραφεν· οἷς τά τε ἄλλα ἐνεγέγραπτο καὶ δὴ καὶ ὡς ἥκιστα χρῆναι νομίζειν, εἱρκταῖς καὶ φρουραῖς ἐνέχεσθαι Παλαμᾶν διά γε δὴ τὸ Καντακουζηνῷ τὴν γνώμην τίθεσθαι, ὅτι μὴ διὰ τὸ ξὺν οὐδενὶ κόσμῳ περιῒόντα θεοτήτων ἀκτίστων διδάσκειν ἀπειράκις ἀπείρων ἐσμόν, κατ' ἀλλήλων διϊσταμένων (εἶναι γὰρ φησὶ τὰς μὲν ὑπερκειμένας καὶ νοητάς, τὰς δ' ὑφειμένας καὶ ὁρατὰς) καὶ τοιαῦτα ἄττα βλασφημοῦντα συγχεῖν καὶ ταράττειν τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν.

№ 36.

Συνοδικὸς τόμος (6855—1347 ἔτους) ἐπικυρῶν τὸν ἐπ' ἐλέγχῳ καὶ καταδίκῃ τῶν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου δογμάτων πρότερον τόμον, καὶ σὺν Ἀκινδύνῳ πάλιν.....

Ὄντως οὐδεὶς οὕτως ἀρχιτέκτων <οὐδενὸς> τῶν ποικίλων ὡς ποριστὴς καὶ προστάτης παντοδαπῆς δυσσεβείας ὁ ἀντικείμενος. πάλαι μὲν γὰρ οὗτος, τοῦ Θεοῦ διιστὰς τὸ ἀνθρώπειον φῦλον, πληθὺν θεῶν φρονεῖν καὶ σέβειν ἀνέπειθεν, ὡς ἑνὸς

Θεοῦ μὴ δυναμένου σώζειν τὸ οὐράνιον καὶ ἐπίγειον καὶ παντοδαπὸν ζῶον τουτί, τὸν ἄνθρωπον· ἐπεὶ δ' ἐξηλέγχθη τὰ τῆς ἀπάτης, μόνου πάντων ἀναπεφηνότος Χριστοῦ Θεοῦ παντοδυνάμου καὶ παντοκράτορος, ὃς, οὐρανόθεν ἐνδημήσας τῇ γῇ καὶ καταβὰς αὖθις ἀπὸ ταύτης εἰς ᾅδου κἀκεῖθεν παλινδρομήσας καὶ εἰς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου προσλήμματος ἀναλύσας, πάντα, ὅσα ἐθέλησεν, ἐν πᾶσιν ἐποίησεν, ἑτέραν ὁ καθηγεμὼν τῆς ἀπάτης ἐτράπετο, καὶ ἀπωθεῖσθαι μὲν ὑποκρίνεται τὴν πολύθεον πλάνην, συνωθεῖν δὲ πλάττεται πάντας εἰς ἕνα Θεόν, ταῖς ἑκάστοτε τῶν κακοδόξων φωναῖς, ἀλλ' ὡς τοῦ ἑνὸς ὄντως ἀποστήσοι Θεοῦ. πείθειν γὰρ ἐγχειρεῖ ταῖς τῶν αἱρετικῶν σοφιστείαις, μὴ τρισυπόστατον εἶναι τοῦτον καὶ παντοδύναμον· τί διὰ τούτων κατασκευάζειν ἐθέλων; πολυθείαν ἅμα καὶ ἀθείαν, οὐ γὰρ πατρὸς ὁ υἱὸς οὐκ ἀληθὴς Θεός, ὃ τῆς Ἀρείου μανίας τὸ κράτιστον, πῶς Θεὸς ἀληθὴς ὁ πατήρ; πῶς δ' ἄκτιστος ἀληθῶς ὁ γεννήσας κτιστόν; πῶς δ' εἷς ἔσται Θεὸς ἐκ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου, τῶν πλεῖστον ἀλλήλων ἀφεστηκότων; πῶς δ' αὖθις ἔσται πατὴρ ὁ αὐτὸς ἑκάτερος ὤν; ὁ πάλιν ὑπῆρχε τῆς Σαβελλίου παραφορᾶς, ὑφ' ἑκατέρου γὰρ ἑκάτερον χωρήσει πρὸς τὸ μὴ ὄν. οὐκοῦν ἐξηλέγχθη κἀν τούτοις ὁ τῆς πλάνης προστάτης, ἐν τρισὶ προσώποις ἀκτίστοις ὑποστατικῶς διαφέρουσιν, ἕνα Θεὸν κηρυξάντων τῶν ἁγίων πατέρων καὶ σοφῶς ἀποσκευασαμένων ἐντεῦθεν καὶ τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν σύνθεσιν. ἀλλὰ κἀν τούτοις οὕτως ἐξελεγχθείς, οὐκ ἠρεμεῖν εἰς τέλος ἔγνωκεν ὁ πρὸς ἀπάτην ἀμηχάνως εὐμήχανος οὐδ' ἐκστῆναι τῆς πρὸς ἀθείαν ἅμα καὶ πολυθείαν φερούσης τοὺς αὐτῷ πειθομένους ὑπέμεινεν, ἀλλὰ τῆς προτέρας ἐκείνης ἀπάτης μέρος μὲν ἀποστέρξαι πανούργως, ὡς λανθάνειν τοὺς πολλοὺς δύναιτο, μέρος δ' ἀπολαβών, ὡς δι' ἐκείνου μηδὲν ἧττον πρὸς τὸ βάραθρόν ἐστιν, οὓς ἐπισπᾷτο, πάλιν ὑποτίθεται λέγειν τοὺς ὑπηρετουμένους τῇ πλάνῃ, Θεὸν μὲν ἕνα δῆθεν καὶ τοῦτον τρισυπόστατον σέβειν, οὐ μὴν ὡς μιᾶς οὔσης τῶν τριῶν φύσεως, θελήσεως, δυνάμεως, ἐνεργείας, βασιλείας, σοφίας, ἀγαθότητος, ἀπειρίας, ἁπλότητος καὶ πάντων ὡς εἰπεῖν τῶν τῆς θεότητος αὐχημάτων, ἀλλ' ὡς τούτων ἁπασῶν ἓν οὐσῶν, οὐσίας μόνης, κτιστῶν δὲ τῶν παρὰ ταύτην ἁπάντων, εἰ γὰρ ἄκτιστός ἐστι, φασί, καὶ ἡ θεία θέλησις καὶ δύναμις καὶ ἐνέργεια, οὐδὲν τῆς ἀκτίστου οὐσίας διενηνόχασιν, εἰ δὲ διενηνόχασιν αὗται ἐκείνης ὁπωσοῦν, μία ἄκτιστος θεότης ἡ τούτων ὡς αἰτία τούτων ὑπερκειμένη οὐσία τοῦ Θεοῦ, αἱ δ' ἐξ ἐκείνης αὗται κἀκείνης ὁπωσοῦν διαφέρουσαι τοῖς τοῦ Θεοῦ κτίσμασίν εἰσιν ἐναρίθμιοι. ταῦτ' ἄρα καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος φῶς, οὗ καὶ τὸ προοίμιον ἐν Θαβὼρ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἑωράκασιν οἱ μαθηταί, νῦν μὲν οὐσίαν θείαν λέ-

γουσι τὰ Μασσαλιανῶν ἄντικρυς νοσοῦντες, νῦν δὲ εἰς κτίσμα κατασπῶσιν, ὡς οὐκ οὐσίαν θείαν, ἀλλ' ἐνέργειάν τε καὶ ἔλλαμψιν ὑπάρχον, τί διὰ τούτων κατασκευάζοντες καὶ τοὺς πειθομένους ἐνάγοντες φρονεῖν; ἀθείαν ἅμα καὶ πολυθεΐαν, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ καὶ την κακίαν ὁμότιμα, τὴν μὲν ἐκ τοῦ κατατέμνειν εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα, τὴν δὲ ἀθείαν οὐκ ἐντεῦθεν μόνον εἰσάγοντες, ἧς γὰρ οὐσίας ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἔλλαμψις κτιστή, πῶς αὐτη ἄκτιστος; ἀλλὰ καὶ απὸ τοῦ τὴν διαφορὰν ἀνελεῖν τῆς θείας οὐσίας πρὸς τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἑκατέρα γὰρ οὕτως ὑφ' ἑκατέρας κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἐξωθουμένη χωρήσει πρὸς τὸ μὴ ὄν, καὶ δι' ἀλλήλων ἀμφότεραι, καὶ οὕτω συμβήσεται μηδεμίαν εἶναι θεότητα ἄκτιστον. τούτου δὴ τοῦ νεήλυδος Ἀρειανισμοῦ τε καὶ Σαβελλιανισμοῦ καὶ τῆς ἀθέου ταύτης καὶ πολυθέου συστολῆς τε καὶ κατατομῆς τῆς θεότητος ἀρχηγὸς καὶ προστάτης ὑπῆρξε πρῶτος ὁ Καλαβρὸς Βαρλαάμ, ὑποκρινόμενος δὲ τῷ ἐνιαίῳ συνηγορεῖν τῆς θεότητος, πολλοὺς ὑπηγάγετο καὶ τῶν ὡς ἀληθῶς ἕνα σεβόντων Θεὸν ἐν μιᾷ καὶ ὄντως ἀκτίστῳ θεότητι καὶ γλώττῃ καὶ γράμμασι κατατρέχων, ὡς ἄκτιστον εἶναι φρονούντων μετὰ τῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἔκφανσιν οὐσίας καὶ τὴν τοῖς ἀξίοις ἐπιφαινομένην θείαν ἔλλαμψιν δύο θεότητας ἀκτίστους πρεσβεύειν ὑπερκειμένην καὶ ὑφειμένην, δυσσεβῶς κατηγόρει, κτιστὴν αὐτὸς καὶ ὄντως ὑφειμένην, ὡς κτιστὴν καὶ ὁρωμένην τοῖς κεχαριτωμένοις θείως ἀποφαινόμενος εἶναι, τὴν θείαν καὶ θεοποιὸν ἐνέργειαν καὶ χάριν καὶ ἔλλαμψιν, μάλιστα πάντων ἐν τούτοις καταφερόμενος, ὡς καὶ ὁ τόμος διαλαμβάνει τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ὡς καὶ λόγοις καὶ γράμμασι τὴν αὐτοῦ τοιαύτην δυσσέβειαν ἀνατρέποντος. μετακαλεῖται τοίνυν πόρρωθεν οὗτος, συγκροτεῖται σύλλογος ἀρίστων, χεῖται πᾶσα ἡ πολις αὐτεπάγγελτος πρὸς τὴν ἀκρόασιν. βασιλέως τοίνυν ἐκείνου τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου καὶ τοῦ πατριάρχου προκαθημένων ἱεραρχῶν τε καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν καθολικῶν κριτῶν τῆς τε συγκλήτου καὶ τῶν τοῦ κλήρου λογάδων παρακαθημένων αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων περιεστώτων, ἐξηλέγχθη ὁ Βαρλαὰμ παρὰ τοῦ εἰρημένου ἱερομονάχου κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, παρῶν παρόντος, τἀναντία τοῖς ἱεροῖς τῶν πατέρων λόγοις καὶ τῇ κοινῇ τῶν χριστιανῶν εὐσεβείᾳ καὶ δοξάζων καὶ λέγων καὶ συγγραφόμενος, ἐν οἷς τοῦ τε Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν κατηγόρει, καθάπερ ἐπὶ λέξεως ὁ προβὰς ἐπὶ τούτοις ἱερὸς τόμος διαλαμβάνει. καταψηφισθεὶς οὖν ὁ Βαρλαὰμ συνοδικῶς ἐπὶ τούτοις μετάνοιαν ἐπηγγείλατο, τὴν δ' ὑστεραίαν ᾤχετο φεύγων ἀδήλως, τὴν ᾄδου κυνῆν, ὅ φασιν, ὑποδύς. οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ βασιλεὺς ἐκεῖνος, ὁ

παντὸς μᾶλλον ἐπὶ τῆς συνόδου παῤῥησιασάμενος καὶ κυρώσας τὸ εὐσεβές, ἀπολείπει τὸν βίον, κἀντεῦθεν οἱ τῆς τοῦ Βαρλαὰμ αἱρέσεως μαθηταὶ καὶ μάλιστα πάντων κατ' ἐκεῖνον ὑπ' ἐκείνου τὴν πονηρὰν πεπλασμένος πλάσιν Ἀκίνδυνος θορυβεῖν αὖθις ἄρχονται, κλέπτουσι τοὺς πολλοὺς πάλιν, ὡς μὲν τὴν Βαρλααμίτιδα πλάνην ἐπεκδικοῦντες, ἀναθέματι πυκνῷ καθυποβάλλοντες ἐκεῖνον καὶ μηδενὸς ἀναγκάζοντος. μανθάνει ταῦτα ὁ ἱερὸς Παλαμᾶς, ἐξελέγχει τὸν Ἀκίνδυνον οὐκ ὀλίγων ἀκροωμένων πολλάκις, ὡς καὶ μηδὲν αὐτὸν ἀντιλέγειν ἔχοντα οἰκειοχείρῳ γράμματι μαρτυρῆσαι τῷ Παλαμᾷ τὴν διὰ πάντων, ὧν λέγει τε καὶ γράφει, πρὸς τοὺς ἁγίους ἀκριβῆ συμφωνίαν, ὃ καὶ πάρεστι τοῖς βουλομένοις ὁρᾶν. ἀθετεῖ μετ' ὀλίγον καὶ τὴν αὐτόχειρα ταύτην ἑαυτοῦ γραφὴν καὶ ὑπογραφήν, καὶ πάλιν θορυβῶν περιήει, καὶ πάλιν σύνοδος ἱερὰ τῆς προτέρας ἐκείνης κατ' οὐδὲν μείων, τοῦ μὲν μακαρίτου βασιλέως αὐτῆς ἀπόντος, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπῆν, ἀντ' ἐκείνου δὲ παρόντος καὶ προλάμποντος τῇ συνόδῳ καὶ γενναίως ἅμα καὶ θαυμασίως τὰς Ἀκινδύνου παρακεκινδυνευμένας ἐξελέγχοντος πλάνας τοῦ καὶ ζῶντος βασιλέως, κατὰ τὸ γεγραμμένον εἰπεῖν, εἰσάγοντος καὶ ἐξάγοντος τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰ Ῥωμαίων μεγαλοφυῶς διέποντος πράγματα, νῦν δὲ Θεοῦ χάριτι καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν ἐπ' εὐτυχίᾳ Ῥωμαίων περικειμένου καὶ συμβασιλεύοντος τῷ υἱῷ τοῦ τρισμακαρίτου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως. πάλιν οὖν ἀνάῤῥησις περιφανεστάτη καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς συνόδου τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτῷ συναδόντων ἀσφαλοῦς εὐσεβείας τοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀντιλέγοντος Ἀκινδύνου τελέως καταδίκη καθυποβληθέντος ὡς δυσσεβοῦς καὶ τῷ Βαρλαὰμ σαφῶς ὁμοφρονοῦντος δειχθέντος κἀντεῦθεν οὐ παρὰ τῆς δευτέρας ταύτης μόνης συνόδου καταψηφισθέντος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆς προτέρας ἐκείνης· καθάπερ γὰρ ἡ καταψηφισαμένη τοῦ Ἀρείου σεπτοτάτη σύνοδος καὶ τοὺς ὕστερον ἀναφανέντας ὁμολόγους ἐκείνῳ συγκαταδικάζει πάντας, οὕτω καὶ ἡ τὸν Βαρλαὰμ καταδικάσασα ψῆφος τοὺς τὰ Βαρλαὰμ ὁτεδήποτε φρονοῦντάς τε καὶ φρονήσοντας καταδικάζει. μετὰ δὴ καὶ τὴν Ἀκινδύνου τοῦ Βαρλααμίτου πεφηνότος συνοδικὴν καταδίκην ὁ συνοδικὸς συνεγράφη τε καὶ ὑπεγράφη τόμος, συνεπτυγμένως μέν, πάντα δ' ὅμως διαλαμβάνων καὶ τὴν τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν μοναχῶν εὐσέβειαν ὡς ἀσφαλῆ τε καὶ ὄντως κοινὴν τῶν χριστιανῶν εὐσέβειαν ἀνακηρύττων καὶ τοὺς ἐκ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου φενακιζομένους ἀπαλλάττων τῆς πλάνης, μεθ' ὃ φρικώδεις ἀραὶ καὶ δειναὶ ῥήξεις καὶ πέρα δεινῶν αὐτόν τε τὸν Βαρλαάμ, εἰ μὴ μετάμελον λάβοι, τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας ἀποκηρύττουσαί τε καὶ ἀπελαύνουσαι καὶ τοῦ Χριστοῦ σώματος ἀποτέμνουσαι καὶ διιστῶσαι

παντὸς τοῦ χριστωνύμου πληρώματος, πρὸς δὲ καὶ πάντας τοὺς ἀποτολμῶντας ἢ τολμήσοντας τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν αὐτῷ συναδόντων μοναχῶν εὐσεβείας, ὡς ὁ Βαρλαάμ, κατατρέχειν. ἀλλὰ μετὰ τὴν καταγραφὴν καὶ ὑπογραφὴν τοῦ ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐσεβείας ἱεροῦ τούτου τόμου, ὃν καὶ ὁ τότε πατριάρχης πρὸ τῶν ἄλλων χερσὶν οἰκείαις ὑποσημηνάμενος διετέλεσεν, οὔπω δύο μῆνες ὅλοι παρῆλθον, καὶ στάσις καὶ σύγχυσις, φεῦ, ἡ πασῶν χαλεπωτάτη καταλαμβάνει τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ὑπὸ βασκάνου καὶ πονηρᾶς καὶ φυλάρχου γνώμης τῶν τῆς συγκλήτου τινῶν ἐπιβεβουλευκότων καὶ δεινὰς πλασαμένων συκοφαντίας κατὰ τοῦ κοινῇ πάντων Ῥωμαίων ψήφῳ καὶ βασιλικῇ πρὸ τῶν ἄλλων γνώμῃ καὶ πρότερον καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου μετάστασιν τὴν κοινὴν τῶν ῥωμαϊκῶν πραγμάτων ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν, ἅμα δὲ καὶ τὴν φυλακὴν τῶν τοῦ βασιλέως παίδων ἐπιτετραμμένου, ἅτε γνησιωτάτου καὶ ὁμοψύχου καὶ πιστοτάτου φίλου διὰ πλείστων καὶ καιρῶν καὶ πραγμάτων ἀναφανέντος, ὡς πάντες ἴσασιν· ὁ ἰσόψυχος ἀδελφός τε καὶ φίλος οὐτός ἐστι τοῦ μακαρίτου βασιλέως, νῦν δὲ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς κύριος Ἰωάννης Καντακουζηνός· ἐξάρχοντος τῆς παγγενοῦς ταύτης λύμης καὶ ταραχῆς καὶ τὴν τῆς θεοστεφοῦς βασιλίδος πρὸς ταῦτα κλέπτοντος καὶ παρεξάγοντος γνώμην τοῦ μάλιστα πάντων τὰ τοιαῦτα καταστέλλειν ὀφείλοντος πατριάρχου, δυσχεραίνει δικαίως ἐπὶ τούτοις ὁ ἱερὸς Παλαμᾶς, καὶ τῆς κατὰ τοῦ διὰ πάντων ἀρίστου παραλογωτάτης οὕτω συκοφαντίας οὐκ ἀνασχόμενος, ἅμα δὲ καὶ τὴν κοινὴν ἐντεῦθεν τοῦ Ῥωμαίων γένους πανωλεθρίαν συνετῶς προορώμενος, ἀπᾷδον ἡγεῖται μή, τό γε εἰς αὐτὸν ἥκον, ὅση δύναμις, ἀναχαιτίσαι παῤῥησιασάμενος τὰ τοιαῦτα δεινά, καὶ ἅπαξ τοίνυν καὶ δὶς καὶ πολλάκις καὶ ἰδίᾳ καὶ πολλῶν παρόντων καὶ μόνος καὶ μετ' εὐλαβῶν ἑτέρων νῦν μὲν ὑπὲρ τοῦ παραλογώτατα συκοφαντουμένου, νῦν δ' ὑπὲρ τοῦ χριστωνύμου γένους τὰ εἰκότα διαλεξάμενος, ὡς εἶδε τὸν πατριάρχην καὶ κατ' αὐτοῦ χωρήσαντα καὶ πρὸς αὐτὸν ἄγαν ἀπεχθῶς διακείμενον, ἅμα δὲ καὶ πλέον ἔχων ἀνύειν οὐδέν, ἀναχωρήσας τῆς πόλεως ἐπὶ τὰ πέριξ διέτριβεν· ὁ δὲ πατριάρχης μηδὲν ἕτερον ἔχων κατ' αὐτοῦ πρᾶξαι, τῷ Ἀκινδύνῳ μαινομένῳ μηδὲν ἧττον ἢ πρότερον κατὰ τῆς αὐτοῦ τε τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ἄλλων μοναχῶν, μᾶλλον δὲ τῆς κοινῆς εὐσεβείας ὁμιλῶν ἐωρᾶτο γνησίως καὶ παῤῥησίας οὐ μετρίας μεταδιδούς, εἶτα καὶ συνδιημερεύων καὶ συνδιανυκτερεύων καὶ συνηγορῶν τούτῳ καὶ συμπνέων αὐτῷ κατὰ πάντα καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ κατατρέχων ἀκρατῶς καὶ λόγοις καὶ γράμμασι τῶν πρὸ μικροῦ δικαιωθέντων ἐκείνων, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ διώκτης μὲν τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον

δὲ τῆς κοινῆς χριστιανῶν εὐσεβείας φανερὸς γίνεται, βεβαιωτὴς δὲ καὶ προστάτης Ἀκινδύνου καὶ τῶν Ἀκινδύνου σαφής, ἐλάνθανε δὲ τήν τε θεοσεβεστάτην ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν κυρὰν Ἄνναν τὴν Παλαιολογίναν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπὶ προφάσει τῶν ἀνωτέρω προειρημένων ὑποκρινόμενος κατατρέχειν τοῦ Παλαμᾶ. καὶ τίς τοὐντεῦθεν ἱκανῶς ἐξαρκέσει παραστῆσαι λόγος τὰς ἐπὶ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς κατ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν τυρευθεισας πολυτρόπους ἐπηρείας ἐνταῦθά τε καὶ κατὰ τὰς πόῤῥω πολεις καὶ μάλιστα τὴν Θεσσαλονίκην, ἐν ᾗ καὶ πρότερον ἔφθη φωραθέντα τὰ τῆς τοιαύτης δυσσεβείας αὐτῶν; ἐλάνθανε δ' ὅμως, ὡς ἔφημεν, τὰ τοιαῦτα κατ' αὐτῶν πράττων, μέχρις ὅτου, νομίσας ἤδη πανταχόθεν τὸ ἐνδόσιμον ἔχειν, ἐπεχείρησεν ἱερέα, κἀντεῦθεν καὶ πρόεδρον ἐκκλησίας καταστῆσαι τὸν τοῦ Βαρλαὰμ μύστην καὶ διάδοχον καὶ ὀπαδὸν Ἀκίνδυνον. ὡς οὖν ἤδη τοῖς ἱεροῖς διακόνοις ἐγκαταλέγειν ἕτοιμος ἦν τὸν καὶ τὸ σέβας ἀνίερον, συνεῖσα καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὴν ἄθεσμον ταύτην Ἀκινδύνου χειροτονίαν ἡ προῤῥηθεῖσα θεοσεβεστάτη βασιλὶς πέμψασα παραινεῖ τῷ ἱεράρχῃ καὶ τῆς ἀνιέρου ταύτης πράξεως ἀπάγειν λόγῳ καὶ πρὸς τὸ εἰκὸς ἐπανάγειν πειρᾶται τῶν θείων ἐκτραπόμενον νόμων, ὡς δ' ἐκεῖνος τὸν ἔξω τῆς εὐσεβείας Ἀκίνδυνον εἴσω τοῦ βήματος τῆς ἐκκλησίας φέρων ὤθησε βίᾳ καὶ τοῖς ἱεροῖς διακόνοις τὸν βέβηλον ἐγκατέμιξε παρὰ πάντα θεσμόν, καὶ ὁ θόρυβος εὐθὺς παρὰ τῶν εὐσεβούντων ἤρθη πολύς, χρῆται καὶ αὕτη λυσιτελῶς καὶ δικαίως τῇ ἐξουσίᾳ καὶ τὸν ἐν ἱερατείᾳ γενόμενον Ἀκίνδυνον ἐξωθεῖ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας καὶ πολυειδέσιν αὐτόν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ σπουδαστὰς περιβαλοῦσα ταῖς ἀτιμίαις, εἶθ', ὡς πάντολμον καὶ ἀλλόκοτον καὶ κατὰ τῆς ἱερωσύνης μᾶλλον ἢ πρὸς ἱερωσύνην χωρήσαντα, πληγῶν καὶ δεσμῶν καὶ καθειργμῶν δικαιοῖ, κἂν ἐκεῖνος τηνικαῦτα διέδρα, καθάπερ καὶ νῦν, χηραμοὺς ὑπογείους καὶ σήραγγας ὑποδύς. ἡ δέ, τοῦ τυραννοῦντος τῆς εὐσεβείας ἐντεῦθεν ἀμβλῦναι καὶ μετασκευάσαι νομίσασα τὴν ὁρμὴν πατριάρχου, ἀνασχέσθαι τούτου μακροθύμως διέγνω καὶ μὴ περαιτέρῳ προενεγκεῖν τηνικαῦτα τὸν ἔλεγχον. ἀλλ' ἐκεῖνος χείρων μᾶλλον ἑαυτοῦ γίνεται καὶ γράμμα, μᾶλλον δὲ γράμματα συντίθησι κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δὲ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς καὶ εἰς ἀνασκευὴν τοῦ συνοδικοῦ τόμου καὶ τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας συνοδικῶν διαγνώσεών τε καὶ ἀποφάσεων· τοὺς δὲ κατὰ τῆς εὐσεβείας πάλιν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας λόγους καὶ τὰ διὰ πράξεως ἐκτελούμενα κατ' αὐτήν τε τὴν μεγαλόπολιν καὶ τὰς πόῤῥω ταύτης ἀπῳκισμένας τίς διαλήψεται λόγος; ἐλάνθανε δὲ καὶ τούτων τὰ πλείω ἡμᾶς αὐτούς τε, καθάπερ εἴρηται. . . . . ὡς δ' ἡ κατὰ Θεσσαλονίκην ἐκκλησία

χρείαν εἶχε προέδρου, ὃ δὲ τὴν δυσσέβειαν Ἀκίνδυνον ἄλλον ὑποψήφιον ἐποιήσατο· μαθοῦσα τοῦτο πάλιν ἡ τῆς εὐσεβείας, εἴπερ τις, προστάτης καὶ θεοσεβεστάτη βασιλίς, πάλιν ὀνειδίζει τὸν πατριάρχην καὶ παραινεῖ τῶν τοιούτων ἀποσχέσθαι τελέως, ὡς δυσσεβῶν συνοδικῶς ἀναπεφηνοτων. ὃ δὲ βιβλίον οἰκεῖον αὐτῇ προδείκνυσιν εἰς ἑαυτοῦ δικαίωσιν, ἐν ᾧ βιβλίῳ τὰ τῶν ἀντιθέτων τῇ εὐσεβείᾳ συγγράμματα καὶ ἡ τούτου πρὸς ταῦτα στοργὴ περιφανής ἐστιν ἄγαν. Ἀλλὰ τούτων ἐνταῦθα παρ' αὐτοῦ τελουμένων, οἱ παρὰ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐκτὸς τῆς μεγαλοπόλεως διατρίβοντες, ὅ τε ἁγιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων καὶ οἱ κατὰ τὰς οἰκείας εὑρισκόμενοι ἱερώτατοι μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι, συνεληλυθότες καὶ σύνοδον ἱερὰν συγκροτήσαντες, καθαιρετικὸν τόμον τοῦ τοιαῦτα τολμῶντος συγγραψάμενοι, οὐ μόνον διὰ τὰς ἄλλας αὐτοῦ ἐκθέσμους καὶ κοινοβλαβεῖς πράξεις, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἀκίνδυνον κοινωνίαν καὶ συμφωνίαν καὶ διὰ τὸ ἀθετῆσαι τὰς ὑπὲρ εὐσεβείας συνοδικὰς διαγνώσεις καὶ ἀποφάσεις καὶ χωρῆσαι μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας τῶν τότε δικαιωθέντων, ὡς συνηγόρων τῆς κατ' αὐτὴν ἀληθείας, ὁμοφρονῆσαι δὲ τοῖς μαθηταῖς καὶ διαδόχοις τῆς τοῦ Βαρλαὰμ ἐκείνου κακοδοξίας καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ γράφειν τε καὶ λέγειν χειροτονεῖν τε καὶ ψηφίζεσθαι καὶ τὴν πρὸς τοὺς φρονοῦντας τὰ τοῦ Βαρλαὰμ ὁμοφροσύνην ἐπιδείκνυσθαι φανερῶς καθαιρέσει τελείᾳ καθυποβαλλοῦσιν. ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην ἐν τοῖς ἰδίοις κελλίοις σχολάζοντες ἱερώτατοι μητροπολῖται, ὁ Ἐφέσου, ὁ Κυζίκου, ὁ Ἀλανίας, ὁ Χριστουπόλεως, ὁ Ἄπρω, ὁ Λοπαδίου, γράψαντες πρὸς τὴν βασίλισσαν, τὸν αὐτὸν πατριάρχην κατάκριτον εἶναι καὶ μὴ ἔχειν αὐτὸν μοῖραν μετὰ τῶν εὐσεβῶν ἀπεφήναντο. ἡ μέντοι θεοστεφὴς καὶ κρατίστη βασιλίς, μετὰ τὸ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἱερωτάτων τούτων ἀρχιερέων δέξασθαι, πολλάκις ἡμᾶς συγκαλέσασα καὶ μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ πολλῶν ἐλλογίμων τὰ περὶ τῶν θείων συνδιασκεψαμένη δογμάτων καὶ καταλαβοῦσα τὸν τὰς συνοδικὰς διαγνώσεις ὑπὲρ εὐσεβείας ἐμπεριέχοντα τόμον ἐγγράφως καὶ ἀγράφως ὑπὸ τοῦ πατριαρχεύοντος ἀνατρεπόμενον, οὐκέτι καθεκτῶς εἶχεν, ἀλλ' ἐνθέου πλησθεῖσα ζήλου τὴν κατὰ τῶν ἀθετούντων τὸν τόμον ἐκδίκησιν ἐπεζήτει καὶ τὴν αὐτοῦ τε καὶ τῆς κατ' αὐτὸν εὐσεβείας βεβαίωσιν· συγκαλεῖ τοίνυν ἡμᾶς ἐν τῷ θεοφρουρήτῳ παλατίῳ, ὁλόκληρον ὄντας σύνοδον, πρὸς δὲ καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου ὄρους σεβασμιώτατον Πρῶτον μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ γερόντων καὶ πολλοὺς τῶν κατα τὴν μεγαλόπολιν ταύτην ἐλλογίμους καὶ εὐλαβεῖς μοναχοὺς καὶ προκαθίσασα μετὰ τοῦ ἐρασμιωτάτου υἱοῦ αὐτῆς, τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασι-

λέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτι δὲ μετὰ καὶ τῆς συγκλήτου πάσης καὶ τῶν τοῦ κλήρου λογάδων, ἀρχιμανδριτῶν τε καὶ ἡγουμένων οὐκ ὀλίγων, καὶ τῶν ἐκκρίτων τῆς πολιτείας, πρῶτον μὲν εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθῆναι τὸν συνοδικὸν τόμον διακελεύεται, εἶτα προτίθεται τὸ προρρηθὲν τοῦ πατριάρχου βιβλίον, ὅπερ αὐτός, ὡς εὐσεβῶς ἔχον, δι' ἀρχιερέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν αὖθις προσώπων πρὸς τὴν κρατίστην ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν ἔπεμψεν, ἐν ᾧ βιβλίῳ ἐν ὑποκρίσει καὶ προφάσει τοῦ ἐξηγεῖσθαι τὸν τόμον παρεξήγησιν αὐτοῦ καὶ ἀνατροπὴν καὶ κατάλυσιν παντελῆ συνεγράψατο, τὰ μὲν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα τὰ καιριώτατα τῆς ὑποθέσεως, ἐκ τοῦ παρήκοντος γεγράφθαι λέγων, τὰ δὲ καὶ τελέως ἀναίδην ἀνασκευάζων, ἐν οἷς καὶ εἰς τὰς ἀιδίους καὶ θείας τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας δῆλός ἐστι βλασφημῶν, ὄχλον θεοτήτων ταύτας ἀποκαλῶν καὶ πολυθέους εἶναι λέγων τοὺς ἀκτίστους εἶναι ταύτας διαβεβαιουμένους καὶ τιμῶντας ἔστιν ἃς τούτων τῇ τῆς θεότητος προσηγορίᾳ, ὥσπερ ἄν εἴ τις καὶ τὰ ἑπτὰ πνεύματα, δηλονότι τὰς ἑπτὰ τοῦ πνεύματος ἐνεργείας, ὄχλον πνευμάτων δυσσεβῶς προσηγόρευεν. ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἐπ εὐσεβείᾳ δεδικαιωμένων καὶ παρ' ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ τόμου ἀνακηρυττομένων τε καὶ μαρτυρουμένων, τοῦ Παλαμᾶ δηλονότι.... μοσύνης καταδικασθῆναι λέγων τὸν Βαρλαὰμ καὶ κινεῖν πᾶσι προτρεπόμενος καὶ κατηγορεῖν, ἃ κἀκεῖνος κατὰ τῶν μοναχῶν ἐκίνησε, τούτων κατηγορῶν, μηδὲ τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τοῦ τόμου δυσωπηθείς, φανερῶς τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματος ἀποτέμνουσαν, εἴ τίς τι τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαὰμ λαληθέντων ἢ συγγραφέντων αὖθις ἐπὶ κατηγορίᾳ τούτων λέγει τε καὶ κινεῖ, ἀλλ' ὑποβάλλων, φεῦ, ἑαυτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ πειθομένους οὕτω τοῖς συνοδικοῖς καὶ οἰκείοις ἀφορισμοῖς τε ⟨καὶ⟩ ἀναθέμασι. ἐν τούτῳ τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ βιβλίῳ καὶ ἕτερα συγγράμματα εὕρηται κἀν τῇ συνόδῳ προτέθειται συγγραφέντα παρὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ καὶ σπουδαστῶν τῆς αἱρέσεως, οὓς αὐτὸς πατέρας πνευματικοὺς καὶ προστάτας ψυχῶν καὶ διδασκάλους προεχειρίσατο τοῦ λαοῦ πάντως ὡς συμφώνους αὐτῷ, δι' ὧν συγγραμμάτων πᾶσαν σχεδὸν εὐσέβειαν καὶ πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίους, ἐπὶ προφάσει τοῦ γράφειν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ πάντων, ἀποκηρύττει καὶ ἀναθεματίζει καὶ ἀποβάλλεται, γράφων ἐπὶ λέξεως οὕτω· «τοῖς ἀποτολμῶσι καὶ λέγουσι τὴν δόξαν τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ ἑτέραν εἶναι παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀνάθεμα», καὶ πάλιν· «τοῖς ἀποτολμῶσι καὶ λέγουσι φῶς ἄκτιστον ἕτερον παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀνάθεμα», καὶ πάλιν· «τοῖς λέγουσι τὴν θείαν χάριν ἄκτιστον μὲν εἶναι, ἑτέραν δὲ παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀνάθεμα», καὶ πάλιν· «τοῖς λέγουσι θεότητα ἄκτιστον

σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ληπτὴν ἀνάθεμα», καὶ πάλιν· «μωροὶ καὶ τυφλοὶ οἱ διὰ τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποτολμῶντες καὶ λέγοντες ἄκτιστον φῶς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρατόν». ἆρ' οὖν ὁ ταῦτα στέργων καὶ παρ' ἑαυτῷ, ὡς εὐσεβῆ, κατέχων καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα γράφουσι μὴ κοινωνῶν ἁπλῶς μονον, ἀλλὰ καὶ συλλειτουργῶν καὶ πατέρας πνευματικοὺς καὶ διδασκάλους τούτους προχειριζόμενος, μόνον οὗτος τὸν Παλαμᾶν ἀποκηρύττει καὶ ἀποβάλλεται ἢ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἁγίους, αὐτούς τε τοὺς ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων συνοδων συνειλεγμένους καὶ μάλιστα τὸν συνοδικόν τε καὶ ἁγιορειτικὸν τομον καὶ αὐτοὺς τοὺς συμψήφους φανερῶς ὀντας τῷ Παλαμᾷ κατ' εὐσέβειαν βασιλέας καὶ ἁπαξαπλῶς τοὺς εὐσεβεῖς ἅπαντας; ἐν τῷ τοιούτῳ τούτου βιβλίῳ καὶ συγγράμματα τοῦ Ἀκινδύνου ἐστιν, ἐν οἷς καὶ τὴν ἐν Θαβὼρ ἐωραμένην τοῖς ἀποστόλοις θείαν καὶ ἀπόῤῥητον φωτοφάνειαν οὐ μόνον κτιστὴν εἶναι φησίν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων κατωτέραν, ὡς καὶ Βαρλαὰμ ἔλεγεν, ο δῆλον ἐποίησε καὶ δι' ὧν ὑπὲρ ἑαυτοῦ δῆθεν ἔγραψε πρὸς τὴν εἰρημένην ἡμῶν κυρίαν καὶ δέσποιναν, ὡς ὁρατὴν γενομένην ταύτην τὴν θεοφάνειαν ἀτιμοτέραν ὑποδεικνὺς ἀσωμάτου πάσης οὐσίας καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν. ὁ δὲ τῆς ἐκκλησίας λαχὼν προίστασθαι, φεῦ, οὐ τὰ τοιαῦτα μονον αὐτοῦ συγγράμματά τε καὶ δόγματα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτοχείρων αὐτοῦ τοῦ Ἀκινδύνου συγγραμμάτων κατέχων παρ' ἑαυτῷ τὰς δυσσεβείας αὐτοῦ, εἰς διάκονον τοῦτον ἐχειροτόνησε καὶ τοὺς μὲν παραδεχομένους αὐτόν, ὡς καλῶς αὐτὰ δογματίζοντα, ἀφώρισέ τε καὶ ἀπεκήρυξε, τίνα δὴ ταῦτα; ἵν' ἐξ ὀλίγων καὶ ἀπὸ τούτων ἀναφανῇ τὸ ἀσεβὲς καὶ ἀσύστατον τῶν Ἀκινδύνου καὶ τοῦ συμφωνοῦντος ἐκείνῳ πατριάρχου δογμάτων. οὐ δυνάμεθα, φησι, τὴν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν ἄλλο τι φρονῆσαι τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐδὲ τῆς θείας οὐσίας ταύτης διαφέρον ὁπωσοῦν φῶς ἄκτιστον καὶ τῷ Θεῷ συναίδιον ἢ δοξαν ἢ χάριν ἢ ἔλλαμψιν. καὶ πάλιν· οὐδέν, ὁπερ εἰς ὁρασιν ἔρχεται καθ' ἑαυτὸ σωματικῶν ὀφθαλμῶν ὁπωσδήποτε, ἄκτιστόν ἐστι, κἂν Μωσῆς, κἂν Παῦλος ὁ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνελθών, κἂν ἄγγελος ἢ ὁ τῆς θεωρίας ἁπτομενος. καὶ πάλιν· πῶς ἡ κτιστὴ φύσις ἄκτιστον ἐνέργειαν οψεται σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, κἂν ἰσάγγελος ἢ τις, κἂν ἄγγελος; καὶ πάλιν· εἴ τις τὸ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν ὑπέρλαμπρον φῶς διὰ τὸ εἰρῆσθαι θεοτητα παραδειχθεῖσαν τῷ θεολογῳ καὶ Ἰωάννῃ τῷ θείῳ Δαμασκηνῷ ἄκτιστον καὶ ἀιδιον, διὰ ταῦτα Θεὸν ὑπερούσιον αὐτὸ καλεῖ, ἕτερον δὲ τῆς θείας οὐσίας, οὐκ ἀσφαλῶς αὐτὸν ὑπολαμβάνω θεολογεῖν, καὶ γὰρ φῶς ἄκτιστον μὲν καὶ ἀιδιον καὶ προαιώνιον εἴρηται, ἕτερον δὲ παρὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ οὐκ εἴρηται, οὐκοῦν οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ὁ διὰ τού-

των τὸ αὐτὸ φῶς καὶ οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ κτίσμα λέγων εἶναι δυσσεβῶς, μᾶλλον δὲ ἀσεβῶς καὶ ἀθέως· ἀκούσατε, τί φησιν αὖθις; ἐγὼ κακίζω καὶ τὸ ἄκτιστον καὶ τὸ κτιστὸν τῆς θεουργοῦ σοφίας καὶ χάριτος, οὔτε γὰρ ἡμῖν ἐνταῦθα τὴν ἀντίφασιν προσκυνητέον, ὥστ' εἰ θάτερον ὑπὸ ἀνάθεμα, καὶ τὸ ἕτερον οὐδὲν ἧττον. ἐν τούτοις τοῖς αὐτοχείροις αὐτοῦ γράμμασι καὶ τὰ περὶ τὸν Θεὸν οὐσιωδῶς θεωρούμενα, τὴν ἀγαθότητα, τὴν ζωήν, τὴν ἀθανασίαν, τὴν ἀτρεψίαν καὶ ὅσα παραπλήσια τούτοις, ἅπερ ὁ θεῖος Μάξιμος θεολογῶν φησὶν ὡς οὐκ ἦν ὅτε οὐκ ἦσαν, ὡς ἄναρχα καὶ ἀίδια, ταῦτα ὁ Ἀκίνδυνος κτίσματα εἶναι διατείνεται, ὡσαύτως καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ ἑπτὰ πνεύματα, περὶ ὧν φησὶν ὁ θεολόγος Γρηγόριος· «τὰς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος πνεύματα φίλον τῷ Ἡσαΐᾳ καλεῖν» κτιστὰ εἶναι διισχυρίζεται, καὶ ὅσα δὴ ὁ Δαμασκηνὸς θεῖος Ἰωάννης τὸ ἐν τῇ μεταμορφώσει τοῦ σωτῆρος θειότατον ἐξυμνῶν συνεγράψατο φῶς, ὡς ἐγκωμιαστὴν τοῦτον ταῦτα συγγράψασθαι φησίν, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀληθινὴν θεολογίαν, δι' ὃ δοκιμώτερον φησὶν εἶναι τὸ ὁμολογεῖν ἀγνοεῖν ταῦτα καὶ μὴ δέχεσθαι, ἵνα μὴ ἐκ τούτων εἰς διθείαν περιπέσωμεν, ἀναγκασθέντες δύο πρεσβεύειν θεοὺς καὶ θεότητας, διθείαν σαφῶς κατὰ τὸν Βαρλαὰμ ἀποκαλῶν τὸ μὴ μόνον τὴν πᾶσι παντάπασιν ἀόρατον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιφαινομένην καὶ χορηγουμένην τοῖς ἁγίοις θείαν ἔλλαμψιν καὶ χάριν καὶ ἐνέργειαν λέγειν θεότητα ἄκτιστον. διὰ ταῦτα τοίνυν τὰ οὕτω δυσσεβῆ καὶ ἀλλόκοτα τοῦ Βαρλααμίτου Ἀκινδύνου καὶ τῶν οἷος αὐτὸς γράμματά τε καὶ δόγματα, ἅπερ ἐξηλέγχη, φρονῶν καὶ στέργων, καὶ πολυτρόπως ἔργοις τε καὶ λόγοις καὶ γράμμασι . . . . . .
. . . . . καὶ ἀκριβῆ καὶ προσήκουσαν τὴν περὶ τούτων σκέψιν τε καὶ ἐξέτασιν ποιησάμενοι καὶ συμψήφους ἔχοντες τὴν ἔνθεον καὶ νουνεχῆ ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐνδειξαμένην θεοστεφῆ βασιλίδα μετὰ τοῦ ἐρασμιωτάτου υἱοῦ αὐτῆς, τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἔτι τε καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν μετὰ τῶν τῆς πολιτείας ἐκκρίτων, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς συνειλεγμένους ἑτέρους πάντας, ἐκκλησιαστικούς τε λογάδας καὶ τῶν εὐλαβεστάτων ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἡγουμένων καὶ μοναχῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγους, αὐτὸν μὲν τοῦτον, ὡς μὴ ὤφελε, χρηματίσαντα πατριάρχην καὶ... βεβαιωτὴν τῶν εὐσεβῶν δογμάτων καταλύσαντα τόμον καὶ τοὺς μὲν ἐκκηρύκτους ἐγγράφως καὶ ἀποτετμημένους τῆς τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἅτε δυσσεβεῖς συνοδικῶς ἀναπεφηνότας, Ἀκίνδυνον καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, οὐ μεταμελουμένους, μᾶλλον δὲ καὶ προστιθέντας τῇ δυσσεβείᾳ, προσ-

έμενον, τοὺς δ' ὑπεραγωνισαμένους τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας καὶ συνοδικῶς ἐπὶ ταύτῃ δικαιωθέντας, τὸν εἰρημένον δηλονότι κῦρ Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς οἷος αὐτός, παραλόγως τε καὶ ἀθέσμως ἀποβαλλόμενον ἀπογυμνοῦμεν πάσης ἱερατικῆς ἀξίας καὶ λειτουργίας καὶ καθαιρέσει διηνεκεῖ καθυποβάλλομεν. εἰ δὲ μὴ μεταμεληθείη καὶ τὰ πονηρὰ ταῦτα καὶ δυσσεβῆ καὶ ἀλλόκοτα δόγματα καὶ τοὺς τούτοις ἐμμένοντας γνησίως ἀποβάλλοιτο δι' οἰκείου λιβέλλου κατὰ τὴν πάλαι ἐπικρατοῦσαν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, καὶ ἀναθέματι τοῦτον καθυποβάλλομεν, ὡς καὶ ὁ πρότερος συνοδικὸς διαλαμβάνει τόμος, ἀποκόπτων τελέως παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ καὶ ὀρθοδόξου πληρώματος οὐ μόνον τὸν Βαρλαάμ, ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἕτερος φανείη τι τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τῶν μοναχῶν ῥηθέντων τούτων αὖθις κατηγορῶν ἢ ὅλως αὐτῶν ἐν τοῖς τοιούτοις καθαπτόμενος· αὐτὴν γὰρ ἐκείνην τὴν τοῦ τόμου καταδίκην ἐφ' ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. ἀκυροῦμεν δὲ καὶ ἀπρόσδεκτα πᾶσι τελέως ἀποφαινόμεθα τὰ παρ' αὐτοῦ τε καὶ παντὸς ἑτέρου κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῷ συντεθέντα οἱαδήποτε γράμματα, ὡς πάσης ὄντα διαβολῆς καὶ δυσσεβείας ἀνάμεστα καὶ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς μᾶλλον ἢ τούτων ἐκκείμενα. Ἀκίνδυνον δέ, ὡς κατὰ τῆς εὐσεβείας οὕτω μανέντα, καίτοι πρότερον συνοδικῶς, ὡς εἴρηται, καταδικασθέντα, καὶ ὡς ἕρμαιον ἁρπάσαντα τὴν ἐμφύλιον στάσιν καὶ ἀναίδην τῇ τοῦ καιροῦ χαλεπωτάτῃ συγχύσει καὶ μοχθηρίᾳ καὶ τῇ τοῦ χριστωνύμου γένους λύμῃ καταχρησάμενον καὶ μετὰ τὸν Βαρλαὰμ ἐκεῖνον κατ' ἐκεῖνον προφάσει τοῦ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ χωρεῖν κατὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων κεχωρηκότα καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ συνταράξαντα δεινῶς ἐκκλησίαν, ταῖς αὐταῖς φρικώδεσι καταδίκαις ὑπάγομεν καὶ πάσης ἱερατικῆς λειτουργίας ἀπηλλοτριωμένον ἔχομεν, ἔτι τε καὶ ἀποκήρυκτον αὐτὸν εἶναι ἀποφαινόμεθα καὶ ἀποτετμημένον τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, εἰ μὴ μεταμεληθείη, καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν συστήματος. τοὺς δ' ὑπὸ τούτων συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας καὶ μὴ τῶν ἐξάρχων τῆς αἱρέσεως ὄντας, ἀμεταμελήτους μὲν μένοντας, τοῖς ὁμοίοις καθυποβάλλομεν, μεταμεληθέντας δὲ γνησίως καὶ ἀναθεματίζοντας τήν τε τοιαύτην κακοδοξίαν καὶ τοὺς ἐμμένοντας ταύτῃ, μὴ μόνον εἰς κοινωνίαν τὴν κατ' εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἱερωσύνην ἀσμενέστατα προσιέμεθα, μηδαμῶς τούτους ὑποβιβάζοντες, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις διάγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνοδου, διοριζομένης ὅτι «τοὺς μὲν πρωτάρχους καὶ προϊσταμένους καὶ τῆς δυσσεβείας ἐκδικητὰς οὐδὲ μεταμελομένους ὅλως εἰς ἱερωσύ-

νην παραδεχόμεθα, τοὺς δὲ βιασθέντας ἢ συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας, μεταμελομένους ἀληθῶς καὶ γνησίως, εἰς ἱερωσύνην κατὰ τὸν οἰκεῖον ἕκαστον προσδεχομεθα βαθμόν». ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἕτερος τῶν ἁπάντων τὰ αὐτά ποτε φωραθείη ἢ φρονῶν ἢ λέγων ἢ συγγραφόμενος κατὰ τοῦ εἰρημένου τιμιωτάτου ἱερομονάχου κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, τὰ αὐτὰ καὶ κατ' αὐτοῦ ψηφιζόμεθα, καὶ τῇ αὐτῇ καταδικῃ καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων εἴη τις, εἴτε τῶν λαϊκῶν. αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν πολλάκις ῥηθέντα τιμιώτατον ἱερομόναχον κῦρ Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς αὐτῷ συνᾴδοντας μοναχοὺς μηδὲν ἀπᾴδον τῶν θείων λογίων γράφοντάς τε καὶ φρονοῦντας μετ' ἐξετάσεως καταλαβόντας ἀκριβῶς, μᾶλλον δὲ τῶν θείων λογίων καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ παραδόσεως πᾶσι τρόποις, ὡς προσῆκεν, ὑπερμαχοῦντας, οὐκ ἀνωτέρους μόνον παντάπασι τῶν κατ' αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐρεσχελιῶν, ὡς καὶ ὁ πρώην τόμος συνοδικός, ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλεστάτους τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας προμάχους καὶ προαγωνιστὰς καὶ βοηθοὺς ταύτης ἀποφαινόμεθα· οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις προβὰς τόμος ἔξει, καθάπερ οὖν ἔχει, τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον. ταῦτα οὕτω συνοδικῶς ἡμῖν μετὰ τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας ἐξετασθέντα καὶ διαγνωσθέντα καὶ κυρωθέντα τὸ ἀσφαλὲς ἐν πᾶσι καὶ βέβαιον ἕξει, σύμφωνα πάντως ὄντα τῇ τε ἀληθείᾳ καὶ τοῖς θείοις πατράσι πᾶσι καὶ ταῖς προγεγενημέναις τούτου χάριν ἱεραῖς καὶ θείαις συνόδοις καὶ τῷ ἐπ' αὐταῖς συνοδικῷ τόμῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ ταῖς προρῥηθείσαις ψήφοις καὶ ἀποφάσεσι τῶν τε τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων ἐντὸς πρότερον σχολαζόντων καθ' ἑαυτοὺς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐκτός, τὰ ὅμοια συνοδικῶς ἐγγράφως ἀποφηναμένων, καὶ ἡ ἔνθεσμος διὰ πάντων καὶ κανονικὴ αὕτη ψῆφος καὶ ἀπόφασις ἀκίνητος εἰς αἰῶνα Χριστοῦ χάριτι τὸν σύμπαντα διατηρηθήσεται, γραφεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ἀρτίως, μηνί φευρουαρίῳ ἰνδ. ιε'.

+ Εἶχε καὶ ὑπογραφὰς τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ταύτας +.

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἑλλησπόντου Ἀθανάσιος +.

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφείας καὶ ὑπέρτιμος Μακάριος +.

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης πάσης Ἀλανίας καὶ Σωτηριουπόλεως καὶ ὑπέρτιμος Λαυρέντιος +.

(Cp. **Miklosich et Müller, Acta Patr. Constantinopol., I, стр. 243—255).**

Митрополитъ Дидимотиха и всечестный Θеоктистъ.

Митрополитъ Меθимны и всечестный Малахія.

Митрополитъ Апрскій и всечестный Харигонъ.

Митрополитъ Мадитонскій и всечестный Исаакъ.

Митрополитъ Росіона и всечестный Θеодулъ.

Митрополитъ Варны и всечестный Меθодій.

Митрополитъ Силивріи и всечестный Исаія.

Митрополитъ Помпіуполя и всечестный Григорій.

Εἶχε καὶ ταῦτα·

Ἡ γενομένη συνοδικὴ ἀπόφασις πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν ἁγιώτατον ἡμῶν πατριάρχην κῦρ Ἰσίδωρον, παρουσίᾳ τῶν θειοτάτων καὶ ἁγίων ἡμῶν βασιλέων καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

Καὶ οἱ ὑπὲρ εὐσεβείας τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν προβάντες τόμοι εὐσεβεῖς τε καὶ ἄμεμπτοί εἰσι....

Αἱ ὑπογραφαι.

Λάζαρος ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Ὁ Κυζίκου Ἀθανάσιος.

Ὁ Φιλαδελφίας Μακάριος.

Ὁ Αδριανουπόλεως Ἰωσήφ....,

тѣже, что и выше.

Ὁ Λοπαδίου Ἱερόθεος.

Ὁ Λιλίτζης(?) Κοσμᾶς.

Ὁ Καλλιουπόλεως Ἰωσήφ.

Ὁ Μάκρης καὶ ὑπέρτιμος Ἰακώβ.

Ὁ μητροπολίτης Ξανθείας Παῦλος.

На оборотѣ сего дѣянія:

Τὸν τοῦτον ἱερὸν καὶ συνοδικὸν τόμον στέργοντες ἐν πᾶσιν ἅμα τῷ προτέρῳ στηριζομένῳ καὶ παρὰ τούτου ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς σημειούμεθα, τοὺς μὲν παρ' αὐτῶν δικαιομένους στέργοντες καὶ αὐτοὶ καὶ δικαιοῦντες, τοὺς δὲ καταδικαζομένους Βαρλαὰμ καὶ Ακίνδυνον καὶ τὸν χρηματίσαντα πατριάρχην καὶ τοὺς τούτων ὁμόφρονας, ἀμεταμελήτους μένοντας, συγκαταδικάζοντες καὶ ἀποκηρύττοντες.

Митрополитъ Ираклійскій Филоѳей.

Θессалоникійскій Григорій.
Севастійскій Іаковъ.
Брусскій Іероѳей.
Траянупольскій Герасимъ.
Митилинскій Маркіанъ.
Митрополитъ Эносскій Даніилъ
Согдейскій Евсевій.
Витзинскій Кириллъ.
Готѳскій Петръ.
Гареллонскій Іоанникій.
Калліупольскій Іосифъ.

№ 37.

Cantacuzen. l. IV. (vol. III), pag. 173—174 ed. Bonn.

Ἔπειτα ἐπὶ τοὺς μοναχοὺς τραπόμενος, πολλὰ καὶ δεινὰ κατηγορεῖ [αὐτούς], οὐ μόνον Μασσαλιανοὺς καὶ περὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα διεφθαρμένους λέγων, ἀλλὰ καὶ περὶ πότους καὶ οἰνοφλυγίας ἀκρατεῖς· «ἐσθίουσι γάρ», φησίν, «ὑπὲρ χοίρους, καὶ πίνουσιν ὑπὲρ ἐλέφαντας. ἐπειδὰν δ' ἀνανήψωσι τῆς πολλῆς μέθης, μυστήρια Θεοῦ εἰδέναι διατείνονται καὶ περὶ μελλόντων προφητεύουσι».

№ 38.

Βίος τοῦ ὁσίου Σάββα τοῦ νέου, τοῦ ἐν Ἄθῳ ἀσκήσαντος (по рукописи).

«Νὺξ ἦν. ἐμοὶ δὲ τῇ εὐχῇ φιλοπονώτερον προσκειμένῳ καὶ τὴν ὑπὲρ τούτου (о броженіи умовъ по случаю ереси Акиндина) δέησιν ἐκτενέστερον ἐπὶ πολὺ ποιουμένῳ, ὡς καὶ τὸ πλεῖστον αὐτῆς παρελθεῖν ἤδη, ὕπνος μὲν ἐπελθεῖν ἀμυδρῶς πως ἐδόκει, τὸ δ' οὐχ ὕπνος ἦν, ἀλλά τις ὡσανεὶ των σωματικῶν αἰσθήσεων νάρκη μέσον ἐγρηγόρσεως καὶ ὕπνου τὸν νοῦν πῶς ἱστᾶσα. Ναοῦ δέ τινος ἔνδον ἑστάναι νομίζων, μεγέθει δὲ μεγίστου καὶ περιφανοῦς ἄλλως, ἐώρων· καὶ ἰδοὺ χορός τις ἀρχιερέων λαμπρος, πάντων ἱερατικῶς ἐστολισμένων, τοῦ θείου ἐκείνου θυσιαστηρίου μετά τινος ἀξιώματος ὁμοῦ καὶ λαμπρᾶς τῆς πομπῆς ἐξήει. Τῶν δ' ἱερῶν ἐκείνων ἐξιόντες προθύρων, οὐ τὴν αὐτὴν ἦεσαν πάντες, ἀλλ' ἅμα

τῇ προόδῳ διχῇ καθάπερ τι ποτάμιον σχιζόμενοι ῥεῦμα, οἳ μὲν τὸν δεξιὸν χορὸν ἀνεπλήρουν· ἐξ αὐτῆς φημὶ τῆς ἱερᾶς παραστάδος στ... πρὸ τῶν θειων ἐκτυπωμάτων· μεγαλοπρεπῶς συνεστῶτες καὶ μέχρι ... τινός ἀλλήλοις ὥσπερ ἐν σειρᾷ χρυσῇ συνηρμοσμένοι καὶ συμπροιόντες, τοὺς δὲ θάτερον αὖθις εἶχε μέρος ἀπαραλλάκτως ἀλλήλοις συντεταγμένους τε καὶ ὥσπερ συμπεφυκότας καὶ τὴν στάσιν κατ' ἐκείνους πληροῦντας. Ἄῤῥητος μὲν οὖν αἰδὼς ἐπεκάθητο πᾶσι, καὶ... τινες ἦσαν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς βλέποντες. Σιγῆς δέ τινος οὔσης, καθάπερ ἐν τελετῇ μυστηρίων, καὶ πάντων ἡμῶν αἰδοῖ τε καὶ φόβῳ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀτενὲς ἐνορώντων ἐκείνοις συμπαρῆσαν καὶ ἐξ ἡμῶν οὐκ ὀλίγοι. Ἕτερον αὖθις ὁρῶ μεμονωμένον ἐξιόντα τοῦ θυσιαστηρίου ἐκείνου. Τὴν τοῦ διακόνου τάξιν ἐῴκει μοι πληροῦν οὗτος, φαιδρόν τι μάλα καὶ αὐτὸς ἀπολάμπων τῇ τε στολῇ καὶ τῇ ὄψει καὶ διὰ πάντων ἄγγελος εἶναί τινων θαυμαστῶν προσταγμάτων ἐμφαίνων· ἐῴκει γὰρ καὶ βιβλίον ἐν χερσὶν ἔχειν καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐγκειμένων ἀνάγνωσιν εὐτρεπὴς εἶναι· τοῦς γοῦν ἐφ' ἑκατέρᾳ παρισταμένους ἐκκλίνας οὗτος ἐξ ἴσου καὶ τὴν προκειμένην διιὼν εὐσχημόνως εὐθεῖαν ἐπ' ὀκρίβαντος ἄνεισιν αὐτίκα τοῦ ἱεροῦ διὰ τῶν βαθμίδων καὶ πάντων, ὡς εἰκός, ἑαυτοῦ καὶ ὄμμα καὶ νοῦν ἀναρτήσας πρὸς ἑαυτόν τε μικρόν τι πρότερον οἱονεὶ βλέψας, ὡς ἄν, οἶμαι, προσεκτικωτέρους μᾶλλον καὶ νήφοντας ἐργάσαιτο τοὺς ἀκροωμένους, ἔτι τῆς βαθείας ἐκείνης σιγῆς πᾶσιν ἐπιπρεπούσης, τὸ μετὰ χειρῶν ἀναπτύσσει βιβλίον. Ἀλλὰ προσέχειν ἀξιῶ καὶ ὑμᾶς αὐτος· αὐτὰς γὰρ ἐκείνας ἀπαραποιήτως τὰς τοῦ μεγάλου προθήσομαι ῥήσεις, ὧν αὐτήκοος ἐγενόμην. Τὸ γοῦν ἱερὸν φησὶν ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος ἀνοίξας βιβλίον· ὦ τοῦ φρικωδεστάτου καὶ θεάματος καὶ ἀκούσματος· «Ἀκινδύνῳ», φησί, «τῷ λαλήσαντι βλάσφημα κατὰ τῆς Θεοῦ ἐκκλησίας, τῷ ἄλλῳ Ἰούδᾳ τῷ προδότῃ τῆς εὐσεβείας, τῷ ἄλλῳ Ἀρείῳ, τῷ σχίσαντι κατ' ἐκεῖνον τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, τῷ ἀποστάτῃ, τῷ τῆς ἀληθείας προδήλως ἐχθρῷ τε καὶ πολεμίῳ, ἀνάθεμα». Τούτοις ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος τῶν ἀρχιερέων χορός, τὴν σιγὴν εὐθὺς λύσας, σὺν ἅμα τῷ πλήθει παντὶ μέγα καὶ ἐξαίσιον τὰ αὐτὰ ἐπιβοᾷ· τῆς δὲ συμμιγοῦς ταύτης βοῆς εἰς ὕψος ἐξαιρομένης καὶ τὸ ἀνάθεμα πολλάκις λεγούσης, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὥσπερ ὑπό τινος συνωθούμενος ἀοράτως ἀνάγκης τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις ἐβόων, εἰς ἐμαυτὸν αὖθις καὶ τὰς αἰσθήσεις οἷον ἐπάνειμι, τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο τῆς ἀγγελικῆς ἀποφάσεως ῥῆμα στρέφων ἐπὶ τῆς γλώττης ἔτι, καίτοι γε τῆς θαυμαστῆς θεωρίας ἐκείνης ἐξ ὀφθαλμῶν ἤδη μοι γεγονυίας.

№ 39.

Ἐπεὶ δὲ εἰς μοναχοὺς ἐτέλεσα τὸν ἐλαφρότατον τοῦ Κυρίου βαστάξας ζυγόν, ἀπῆρα μὲν τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ δὲ διδασκαλεῖον τῶν μοναχῶν τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον τὸν ἁγιώτατον Ἄθω καταλαμβάνω, τῇ τοῦ θανάτου μελέτῃ ἐκδοὺς ἐμαυτόν. Καὶ ἴσασι τὴν ἐμὴν πολιτείαν οἱ οὐρανομήκεις ἐκεῖνοι, παρ' οἷς ἐφοίτησα καὶ τὰ μοναχῶν ἐτελέσθην, ὡς οὐδενὸς τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν ἐπιθύμησα .... Εἶχε μὲν ἐμὲ τὸ ἅγιον ὄρος, ἄφνω δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ πόλεμος ἐρράγη βαρύτατος· ἴσασι πάντες τὴν ἀθεωτάτην τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαὰμ αἵρεσιν, ἣν ἐκεῖνος μὲν ἐγέννησεν, Ἀκίνδυνος δὲ ἐθρέψατο κατὰ τοῦ ζῶντος Θεοῦ δεινότατα καὶ βουλευσάμενος καὶ διαπραξάμενος. Καλεῖται δὲ ὁ ἱερώτατος Θεσσαλονίκης παρὰ τοῦ τότε πατριαρχεύσαντος τὴν μεγάλην πόλιν καταλαβεῖν καὶ τῷ Βαρλαὰμ προσβαλεῖν καὶ εἰς λόγους ἐλθεῖν ἐκείνῳ περὶ ὧν καινοτομῶν ἦν καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας μαινόμενος. Τῷ δὴ τοιούτῳ ἱερωτάτῳ Θεσσαλονίκης προμάχῳ τῆς εὐσεβείας καταστάντι παρὰ Θεοῦ σύμμαχον καὶ αὐτὸς ἐμαυτὸν παρέσχον· καὶ κοινῇ μετ' αὐτοῦ τε καὶ τῆς συνοδίας τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν τῶν τε τῆς ὁδοιπορίας καμάτων ἠνεσχόμεθα καὶ κατὰ τὴν πόλιν γενόμενοι τόν τε ἀγῶνα τῆς δίκης διηγωνισάμεθα καὶ τὴν νικῶσαν ἐλάβομεν, Θεοῦ ταύτην βραβεύοντος καὶ βασιλέσιν δυσὶν καὶ τοῦ τότε πατριαρχοῦντος καὶ παντὸς τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου πληρώματος (Manuscript. Vindobon. hist. gr. № 47, fol. 126).

№ 40.

Τόμος καθαιρετικὸς τοῦ χρηματίσαντος Ἐφέσου ὡς ἑτεροφρονήσαντος, διαλαμβάνων καὶ τὰ περὶ τῆς ἐκτροπῆς αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

Τοῖς ἐκεῖνα πράττειν ἠναγκασμένοις, ἃ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτοῖς δὴ τοῖς πράττουσιν οὐ μετρίας αἴτια καθίστανται λύπης, τούτοις καὶ τὸ ἔργον οὐ μόνον ὀδυνηρόν τε καὶ βέβαιον, ἀλλά γε κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην καὶ ἀνεμέσητον· τίς γὰρ ἂν τῶν εὖ φρονούντων καὶ ὀρθῶς κρίνειν εἰδότων ἐπενέγκαι τινὰ μέμψιν τοῖς μετ' ὀδύνης πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ παρὰ τὴν οἰκείαν προαίρεσιν ἐρχομένοις; Ἦν μὲν οὖν οὐδὲ ἡμῖν γε πρὸς βούλησιν οὐ μὲν οὖν οὐδὲ εἰς ἀποδοχὴν ὅλως τὰ τῆς παρούσης ἐργασίας· τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ ἀβούλητα καὶ πολλὴν ἐμποιοῦντα τὴν καρδιακὴν ὀδύνην, ἐπ' ἀδελφοῖς πεπραγμένα, μεθ' ὧν χθὲς καὶ πρότριτα Θεῷ κοινῶς ἐτελοῦμεν τὰ μυστικὰ καὶ οὓς συνεῖναι ἀχωρίστως ἡμῖν τῶν

πάνυ τοι εὐκτῶν ἐτύγχανεν ὄν· ἐσχεδίασε δ' ὁμως ὁ καιρὸς καὶ τοῦτο, ὡς μὴ ὤφελεν, ὀδυνηρὸν μὲν ἡμῖν καὶ τῆς ἡμετέρας χωρὶς προαιρέσεως, ἀναγκαίως δέ, τοῦ σκληροῦ τῆς καρδίας αὐτῶν χάριν καὶ ἀνενδότου, ἀδελφῶν φανέντων, ἵνα καὶ μικρόν τι τῆς γραφῆς ὑπαλλάξωμεν, σκληροκαρδίων καὶ ἀπεριτμήτων τῇ καρδίᾳ. Καί, ἵνα εἰς ἀρχὴν τὸν λόγον ἀγάγωμεν, ἐγένετο περιόντος ἔτι τῷ βίῳ τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου βασιλέως ἡμῶν κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου ἐπεισφρῆσαι τῇ Ῥωμαίων τὸν ἐκ Καλαβρίας τὴν σειρὰν ἔχοντα τοῦ γένους μοναχὸν Βαρλαάμ, ὃς ὑπὸ τῆς ἀντικειμένης πάντως δυνάμεως ἐνεργούμενος τοῖς Θεῷ προσανέχουσι καὶ αὐτῷ τὸν βίον καθιερώσασι καὶ καθ' ἡσυχίαν βιοῦσι τιμιωτάτοις μοναχοῖς ἐτόλμησεν ἀπόφημά τινα προστρίψασθαι συκοφαντικῶς τῆς εὐσεβείας αὐτῶν καταπτόμενα, ταὐτὸ δ' εἰπεῖν, τῆς κοινῆς τῶν χριστιανῶν εὐσεβείας. Καί, ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶμεν, συνόδου μεγάλης συγκροτηθείσης ἐν τῷ περιωνύμῳ καὶ θείῳ ναῷ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ λόγου σοφίας, προκαθημένου καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου αὐτοκράτορος, ἀπηλέγχθη κακῶς καὶ βλασφήμως καὶ κακοδόξως ἐπιβάλλων καὶ λέγων καὶ συγγραφόμενος ὁ Βαρλαὰμ ἐν οἷς κατηγόρει τῶν μοναχῶν περί τε θείας ἁπάσης ἐλλάμψεως καὶ ἐνεργείας καὶ μάλιστα περὶ τοῦ θείου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως τοῦ δεσπότου καὶ σωτῆρος Χριστοῦ· ἐν τοῖς τοιούτοις γὰρ καὶ καθάπτεσθαι αὐτῶν ὁ μάταιος ᾤετο, διθείτας ἀφρόνως τούτους καλῶν καὶ διθείας αὐτοῖς ἐπιχειρῶν προστρίβεσθαι ἔγκλημα, ὡς μὴ μόνον κατ' οὐσίαν τὸν Θεὸν ἄκτιστον εἶναι διαβεβαιουμένοις τὴν ὑπὲρ πᾶσαν παντάπασι καὶ ὅρασιν καὶ κατάληψιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀπορρήτως ἐκφαινομένην ταύτην τοῖς ἁγίοις θείαν ἔλλαμψίν τε καὶ ἐνέργειαν, ἣ καὶ αὐτή, κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους, θεότης ὀνομάζεται. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκείνου καταδίκην καὶ τὴν ὑπ' αἰσχύνης φυγὴν τῆς ἴσης αἱρέσεώς τε καὶ προαιρέσεως ὁ Ἀκίνδυνος ζηλωτὴς ἀναφαίνεται, κλέπτων μέντοι τοὺς πολλούς, ὡς ὑποκρινόμενος μὴ κατὰ πάντ' ἐκείνῳ συνάδειν. Καὶ δὴ συνόδου πάλιν μεγάλης συγκροτηθείσης ἐν τῷ αὐτῷ περιωνύμῳ ναῷ ἐξηλέγχθη καὶ οὗτος τὰ αὐτὰ τῷ Βαρλαὰμ βλασφημῶν εἰς τὸ θειότατον φῶς καὶ πᾶσαν θείαν ἔλλαμψιν καὶ ἐνέργειαν εἰς κτίσμα φρενοβλαβῶς κατ' ἐκεῖνον κατασπῶν καὶ τὰ αὐτὰ πάλιν τῶν θεοσεβῶν κατηγορῶν. Εἶτα μετὰ καὶ τὴν τούτου συνοδικὴν καταδίκην τόμον ὁ τότε πατριαρχεύων συνοδικὸν ἐκθέμενος μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ὁμηγύρεως τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων Βαρλαὰμ μὲν ἐκεῖνον καὶ τοὺς κατ' ἐκεῖνον φρονοῦντας, τὸν Ἀκίνδυνον δηλονότι τοῦτον καὶ εἴ τις ἄλλος τὰ αὐτὰ πάλιν τολμήσει τῶν μοναχῶν κατειπεῖν,

κατεδίκασεν ὡς κακοδοξοῦντας καὶ τῆς ἐκκλησίας ὡς μέλη σεσηπότα καὶ διεφθορότα τελέως ἀπέτεμεν, εἰ μὴ μετάμελον σχοῖεν, τοῖς δ' αὖ εἰρημένοις τιμιωτάτοις μοναχοῖς τὸ ἀκραιφνὲς καὶ ἀκίβδηλον τῆς εὐσεβείας διὰ τοῦ τόμου προσεμαρτύρησε καὶ ἅμα ὑπὸ ἐπιτίμιον ἀφορισμοῦ πεποίηκε δι' αὐτοῦ καὶ ἀποκεκομμένους εἶναι χριστιανῶν ἀπεφήνατο τοὺς τοῦ λοιποῦ τῶν μοναχῶν κατηγορῆσαι ταῦτα τολμήσοντας καὶ τῷ Βαρλαὰμ ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ τούτων ὁμοφρονήσοντας. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ἔπειτα ὁ τότε πατριαρχεύων, ὥσπερ ἐπιλελησμένος τῶν ἀποπεφασμένων, ἑτέραν ἐτράπετο καὶ ἀνεφάνη φρονήσας προδήλως τἀναντία τοῖς τότε διεγνωσμένοις ἔκ τε τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων καὶ ὧν διεπράξατο κατὰ διαφόρους καιρούς, προσθέμενος Ἀκινδύνῳ καὶ τοῖς ἄλλοις μαθηταῖς τῆς κακοδοξίας τοῦ Βαρλαάμ· καθηρέθη ψήφῳ καὶ διαγνώσει συνοδικῇ. Ἐπεὶ δὲ προεφασίζετο τὸ μὴ προσκληθῆναι μηδὲ παρεῖναι τῇ τοιαύτῃ συνόδῳ, συνόδου πάλιν ἀθροισθείσης ἐν τῷ θεοφρουρήτῳ παλατίῳ, παρουσίᾳ καὶ τῶν ἐκ Θεοῦ κρατίστων καὶ ἁγίων ἡμῶν αὐτοκρατόρων, διαμηνύεται οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ πολλάκις· ὁ δὲ ὑποπτήξας, ὡς αὐτοκατάκριτον ἔχων τὸ συνειδός, οὐκ ἠθέλησεν ἀπαντῆσαι. Δι' ὃ καὶ αὖθις τὴν αὐτὴν τῆς καταδίκης ἀπηνέγκατο ψῆφον, καὶ ἡ εὐθύνη διά τε τοῦ ἐσύστερον καὶ τοῦ πρότερον ἐκτεθέντος τόμου μία καὶ ἡ αὐτὴ ἀπεφάνθη τῆς καθαιρέσεως καὶ κατὰ τῶν ὁμοφρονησάντων ἐπ' ἐκείνοις αὐτῷ τῷ χρηματίσαντι πατριάρχῃ. Ἀνεφάνησαν μὲν οὖν ἐξ ἐκείνου διὰ ταῦτα καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ὅ τε Φιλίππων καὶ ὁ Γάνου, καφ' ἑαυτῶν τὴν ψῆφον ἐπισπασάμενοι, καὶ πολλάκις ἐπισπασάμενοι ταύτην, ἅτε συμφρονοῦντες ἀναφανέντες ἀμεταμελήτως τῇ τοῦ καθῃρημένου ἐκείνου κακοδοξίᾳ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ψήφων ἐδέησε τῇ ἐκκλησίᾳ Θεοῦ πατριαρχικῶν, καὶ διωρίσατο, ὡς ἔθος, ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς κατὰ ταὐτὸ συνελθόντες πατριάρχην ψηφίσασθαι τοὺς ἀρχιερεῖς, τὰ ἑαυτῶν κἀνταῦθα πράττοντες πάλιν ἐφάνησαν οἱ προρρηθέντες λόγους τε προδήλως λέγοντες καὶ γράμματα προτείνοντες συνηγοροῦντα τοῖς τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου δυσσεβέσι δόγμασιν. Ὁ δὲ τῆς Ἐφέσου πρόεδρος, μετὰ τῶν τὰ τοῦ Ἀκινδύνου φρονούντων ἐνωθεὶς καί τινας ἑτέρους ἀρχιερεῖς διαφθείρας καὶ προσεταιρισάμενος, συγχεῖν πολυειδῶς ἐπειρᾶτο τὰς ψήφους· καὶ δὴ συνθέσθαι μὲν οὗτος καὶ οἱ μετὰ τούτου ταῖς τῶν ἄλλων ἀπείπαντο γνώμαις, τῷ δὲ ἀθῴῳ τοῦ ψηφιζομένου ἀντιλέγειν οὐκ εἶχον, κακῶς μὲν καὶ ἀθέσμως καταψηφισθέντος πρότερον, ὡς συκοφαντικῶς ἀκρίτως τε προδήλως καὶ ἀναπολογήτως καὶ ἐλέγχῳ τῶν ἁπάντων οὐδενί, καλῶς δ' ἔπειτα καὶ κανονικῶς πολλάκις δικαιωθέντος ψήφοις συνοδικαῖς πρῶτον μὲν ἐν ταῖς

δυσὶ τῶν συγκροτηθεισῶν τριῶν συνοδων κατὰ το θεοφρούρητον παλάτιον, προκαθεζομένης ἐν τῇ προτέρᾳ καὶ τῆς θεοστεφοῦς βασιλίδος καὶ τοῦ ἐρασμιωτάτου υἱοῦ αὐτῆς καὶ ἁγίου βασιλέως ἡμῶν κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολογου, ἔπειτα καὶ ἐν τῇ γεγονυίᾳ ἐν τοῖς κατηχουμένοις τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, παροντων καὶ προκαθεζομένων καὶ τῶν κρατίστων καὶ εὐσεβεστάτων ἡμῶν αὐτοκρατόρων, οἷς συμπαρῆν τε καὶ σύμψηφος ἦν καὶ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων τῆς ἁγίας Σιών. Ὅτε καὶ λαληθείσης πάλιν τῆς περὶ τῶν δογμάτων ὑποθέσεως καί, ὡς ἐχρῆν, ἀκριβῶς ἐξετασθεισης τῶν τε κατὰ τοῦ νῦν ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, δηλονότι τοῦ Παλαμᾶ, δυσσεβῶν τε καὶ συκοφαντικῶν γραμμάτων εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθέντων καὶ παρ' αὐτοῦ παῤῥησίᾳ ἐξεληλεγμένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνωτέρῳ διαληφθέντων ἱερῶν τόμων εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθέντων καὶ ἔτι μάλιστα βεβαιωθέντων ὡς ὀρθῶν τε καὶ κατὰ πάντα ἀμέμπτων, οὗτοι μὴ μόνον οὐ συνέθεντο τῇ συνόδῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολλοῖς ἐλεγχθέντες καὶ καταισχυνθέντες, ἐπεὶ μηδ' οὕτω πειθηνίως καὶ συμφώνως ἔσχον, τῶν πατριαρχικῶν οὐκ εἰς μακρὰν ἐκτελουμένων ψήφων, ὡς φιλονείκως καὶ ἀμελήτως ἔχοντες καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας μὴ στέργοντ‹ε›ς συνοδικοὺς τόμους, ἅμα δὲ καὶ τὰς οἰκείας ὑπογραφὰς ἀνατρέποντες, ἐνθέσμως παρεωράθησαν. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν ιθ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δευτέρας συνόδου, ἡνίκ' ἂν ἡ τῶν συνεληλυθότων διὰ τὰς ψήφους κατάστασις γίνηται, εἴπερ ἀντιλέγοιέν τινες δι' οἰκείαν φιλονεικίαν, δεῖ κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον, πόσῳ μᾶλλον εὐλογώτατά τε καὶ δικαιώτατα κρατήσει καὶ κυρωθήσεται, ἡνίκα οἱ ἀντιλέγοντες καὶ φιλονεικοῦντες καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν συνοδικῶς πολλάκις τρανωθεῖσαν τῶν εὐσεβῶν δογμάτων ἀλήθειαν ἀντιλέγοντες φαίνονται; Διὰ ταῦτα μὲν οὖν κανονικῶς, ὡς ἔφημεν, ἀπωσάμεθα τούτους, ὁ λοιπὸς δηλονότι τῶν ἀρχιερέων χορός· συνελθόντες δὲ καὶ συμφωνήσαντες τάς τε πατριαρχικὰς ψήφους, εἶτα δὲ καὶ τὴν χειροτονίαν χάριτι καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐτελέσαμεν. Ἀλλ' οἱ κακῶς διαστάντες ἐκεῖνοι οὐδ' οὕτω καλὸν ἔκριναν μεταβαλεῖν καὶ τῷ κρείττονι προστεθῆναι μέρει ὑποκύψαι τε τῷ πατριάρχῃ καὶ παύσασθαι τῶν σχισμάτων, τῆς ἀρχῆθεν δὲ πονηρᾶς ἐνστάσεως ἀνενδότως ἐξεχόμενοι, παρασυναγωγαῖς ἔχαιρον οἰκείαις· ἀλλ' ἡμεῖς γε, τοῦτο μὲν ὑπερπονοῦντες τῷ μικρῷ προσθεν ἡμετέρων τούτων ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, τοῦτο δὲ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γαλήνην καὶ εἰρήνην πραγματευόμενοι, οὐδεμίαν ἐπεθήκαμεν αὐτοῖς ἀνάγκην, οὐδέ τι τούτους παραλυπῆσαι δεῖν ἔγνωμεν ὡς παρασυνάγοντας, πράως δὲ μᾶλλον καὶ ἀδελφικῶς ἐφέρομεν ἐπὶ τρισὶ μησὶν ἀνεχόμενοι ἃ κακῶς

αὐτοῖς καὶ ἀκανονίστως καθ' ἡμῶν εἴργασται. Ἀλλ' οἷον τὸ τῆς κακίας, καὶ εἰς ὅσον κακὸν ἐκφέρεται τὸ μηδαμῶς μετὰ νοῦ πραττόμενον· ἡμῶν γὰρ μηδὲ μετὰ τὴν ἐπὶ τοσοῦτο παράλογον αὐτῶν ἔνστασιν τὴν ἐκείνων διόρθωσιν ἀπεγνωκότων, ἀλλὰ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις μηνύμασι συνοδικοῖς εἰς εἰρήνην τούτους καὶ ὁμόνοιαν προσκαλεσάμενοι, τολμῶσιν οὗτοι, τοῦ πρὸς αὐτοὺς ἡμετέρου ἐπιεικοῦς, ὡς ἔοικεν, εἰς τοῦτο ἐπάραντος, γράμμασιν ἀναισχυντίας καὶ ψεύδους γέμουσι χρήσασθαι καθ' ἡμῶν καὶ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς πέμψαι. Καὶ οἱ καθ' ἑαυτῶν καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον τὴν τῆς καθαιρέσεως ἐπισπασάμενοι ψῆφον ἐνδίκως ἀπό τε τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου τόμου καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων ἐκείνων συνόδων καὶ δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλάκις καθηρημένοι καὶ τῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας ἐκτετμημένοι τοιούτοις καθ' ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβείας ἀναιδέσιν ἐχρήσαντο γράμμασιν, ἐν οἷς πρῶτον μὲν ὁμολογοῦσι καί αὐτοὶ πολλάκις ὑφ' ἡμῶν διαμηνυθῆναι, ἔπειτα δήλους ποιοῦσιν ἑαυτοὺς ἀθετητάς τε τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ὄντας καὶ κατηγόρους φανεροὺς τῶν συνηγόρων τῆς εὐσεβείας, καὶ ταῦτα διὰ γραφῶν καὶ ὑπογραφῶν οἰκείων αὐτοῦ τε τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Γάνου καὶ τοῦ Ἄπρω τούτου χάριν καθαιρέσεως ἄξιον ἀποφηναμένων εἶναι τὸν χρηματίσαντα πατριάρχην, ὃ καὶ εἰς ἐπήκοον πολλάκις ἐν ταῖς εἰρημέναις συνόδοις ἐνώπιον αὐτῶν ἀναγνωσθὲν οὐ μετρίως τούτους κατήσχυνε· μετὰ δὲ ταῦτα ψεῦδος τιθέμενοι τὴν ἐλπίδα αὐτῶν καὶ ὄντως εἰπόντες «τῷ ψεύδει σκεπασθησόμεθα» φασὶν ἀποῤῥαγῆναι τῆς ἐκκλησίας διὰ τὸ μὴ προσηκόντως, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, γενέσθαι τὸν πατριάρχην, οἱ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν πατριάρχην ἀποῤῥαγέντες, μᾶλλον δὲ ἀπελαθέντες τῆς συνοδίας τῶν ὀρθοδόξων, ὡς μὴ συμφωνήσαντες τῇ κατ' εὐσέβειαν ἀληθείᾳ. Ἀλλὰ καὶ κανόνων μέμνηνται οἱ ἀθέσμως καὶ ἀκανονίστως τοσαῦτα διαπραττόμενοι καὶ οὕτως ἀφειδῶς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ταράττοντες, κανόνων ἐκείνων, οἳ περί τε τοῦ μὴ δεῖν ἄρχοντας ψηφίζεσθαι ἐπισκόπους διακελεύονται καὶ περὶ τοῦ μὴ δύνασθαι παρ' ἑτέρου δεχθῆναι τὸν καθαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, εἰ μὴ ὑπ' αὐτοῦ παραδεχθείη τοῦ ἐπισκοπου ἢ συνόδου γενομένης ἀπαντήσας ἀπολογήσεται πείσας τε τὴν σύνοδον καταδέξοιτο ἑτέραν ἀπόφασιν. Ὅτι μὲν οὖν ψεῦδος σαφὲς τὸ δι' ἀρχοντικῆς ἐξουσίας ἐκτελεσθῆναι τὰς ψήφους ταύτας, ἀκριβῶς ἴσμεν ἡμεῖς, ὁ τῶν συνειλεγμένων καὶ συμψηφισαμένων χορός· καὶ οὐχ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας αὐτῆς τοῦτο γράφομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς περὶ τὰ θεῖα τοῦ βασιλέως ἀκριβοῦς εὐλαβείας, εἰς ὃν οὗτοι παροινεῖν ἐπιχειροῦντες αὐτοῦ τοιαῦτα φρενοβλαβῶς καταφθέγγονται. Ἐπίσκοπος δὲ τοῦ νῦν χάριτι Χριστοῦ πατριάρχου καὶ τῶν

σὺν αὐτῷ πῶς ἐκεῖνος ἦν ἀληθῶς φανερῶς ἑτερόφρων ὑπάρχων, οὗ καὶ μᾶλλον κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας εἰκότως ὡς εὐσεβῶς φρονοῦντες ἀπερράγησαν οὗτοι, ἅτε τοῖς καὶ ὑπ' αὐτοῦ καταδικασθεῖσι καὶ κακοδοξοις ἀναφανεῖσιν ὕστερον προσθεμένου κακῶς κἀντεῦθεν ταῖς οἰκείαις ὑποπεσόντος φρικωδεστάταις ἀραῖς καὶ ἀναθεματισμοῖς καὶ ἀποκηρύξεσι; Φησὶ γὰρ ὁ πέντε καὶ δέκατος κανὼν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρώτης καὶ δευτέρας λεγομένης συνόδου, ὅτι τὰ ὁρισθέντα ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐπὶ πατριαρχῶν ἁρμοζει, ὥστε, εἴ τις πρεσβύτερος ἢ ἐπίσκοπος ἢ μητροπολίτης τολμήσειεν ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὸν οἰκεῖον πατριάρχην κοινωνίας καὶ μὴ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τὸ ὡρισμένον καὶ τεταγμένον ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, ἀλλὰ πρὸ ἐμφανείας συνοδικῆς καὶ τελείας αὐτοῦ κατακρίσεως σχίσμα ποιήσει, τοῦτον ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι, εἰ μόνον τοῦτο ἐλεγχθείη παρανομήσας. Καὶ ταῦτα μὲν ὥρισται καὶ ἐσφράγισται περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων καὶ σχίσματα ποιούντων και τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας διασπώντων· οἵ γε δι' αἱρεσίν τινα παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ πατέρων κατεγνωσμένων τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωνίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες, ἐκείνου τὴν αἵρεσιν δηλονότι δημοσίᾳ κηρύττοντος καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐπ' ἐκκλησίᾳ διδάσκοντος, οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον τῇ κανονικῇ ἐπιτιμήσει οὐχ ὑποκείσονται, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν ἐγκαλούμενον ἐπίσκοπον κοινωνίας ἀποτειχίζοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς προσηκούσης τιμῆς τῶν ὀρθοδόξων ἀξιωθήσονται· οὐ γὰρ ἐπίσκοπον, ἀλλὰ ψευδεπίσκοπον καὶ ψευδοδιδάσκαλων κατέγνωσαν καὶ οὐ σχίσματι τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων καὶ μερισμῶν τὴν ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν ῥύσασθαι. Οὕτω μὲν οὖν καλῶς καὶ κατὰ τὴν τῶν πατέρων τούτων διαταγὴν διεπράξαντο οἱ τοῦ νενοσηκότος τὰ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου δυσσεβῆ δόγματα καὶ ταῦτα διαῤῥήδην καὶ ἀνερυθριάστως κηρύττοντος ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες. Πῶς δ' ἂν καὶ ἡ παρ' ἐκείνου καθαίρεσις ὅλως καθαίρεσις λογισθείη, δι' ἣν καὶ οὐ καθῄρηται μόνον ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ τοῦ χριστωνύμου πληρώματος ἀπελήλαται, εἰ μὴ μετάμελον λάβοι καὶ ἀληθῆ καὶ γνησίαν ἐνδείξεται τὴν μετάνοιαν; Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ καὶ τῶν εὐσεβῶς φρονούντων ἐτύγχανον ὢν κάν τοῖς ὡς ἀληθῶς ἐπισκόποις κατειλεγμένων, εἶτά τινα μέμψιν ἐπήνεγκε τότε τῷ νῦν πατριάρχῃ, καὶ οὕτως ἀνεύθυνος νῦν ὅδε, ἐν ταῖς προῤῥηθείσαις συνοδοις πολλάκις ἀπολογησάμενος καὶ ἀποκατάστασιν δικαίαν λαβών, κατ' αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ς' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὃν καὶ αὐτοὶ προήνεγκαν, λε-

γοντα ἐκεῖνον ἀπαράδεκτον εἶναι, ὃς μὴ συνόδου γενομένης ἀπαντήσας ἀπολογήσεται, πείσας δὲ τὴν σύνοδον καταδέξοιτο ἑτέραν ἀπόφασιν τὴν ἀθῳοῦσαν πάντως αὐτόν, ὃν δὴ καὶ ὁ νῦν πατριάρχης παρὰ πολλῶν, ὡς εἴρηται, συνοδων ἐδέξατο· ὥστε μάτην αὐτοῖς καὶ ὁ τοιοῦτος κανὼν προενήνεκται καὶ καθ' ἑαυτῶν μᾶλλον ἢ καθ' ὧν προενεγκεῖν τοῦτον ἐνόμισαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ τὸν Νεστόριον καθελοῦσα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τρίτη σύνοδος πάντας τοὺς ἐπ' ἐκείνου καθαιρεθέντας, ὡς μὴ ὁμοφρονήσαντας αὐτῷ, ἐδικαίωσε καὶ ἀκαθαιρέτους ἀνέδειξε καὶ εἰς τοὺς ἰδίους *) βαθμοὺς ἀποκατέστησεν ἕκαστον, μηδ' ὅλως τούτους ἀναμένειν δεῖν κρίνασα πατριάρχην ἕτερον Κωνσταντινουπόλεως ὥστε καταστῆσαι τούτων ἕκαστον εἰς τὸν οἰκεῖον βαθμόν· καθὼς ἀρτίως οὗτοι πάνυ ἀμαθῶς περί τε τοῦ νῦν πατριάρχου καὶ τῶν μεθ' αὐτοῦ συκοφαντηθέντων διισχυρίζονται· οὐ μόνον δὲ ἀθῴους τούτους ἀπέδειξεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπαντήσαντας τότε ἐπισκόπους καὶ μὴ συμφωνήσαντας τῇ συνόδῳ ἐπὶ τοσοῦτον καταδικάσασα φαίνεται, ὥστε μηδένα ὑποκεῖσθαι αὐτοῖς παῤῥησίᾳ διακελεύεται· περὶ γὰρ τούτων πάντων ἡ εἰρημένη ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τρίτη σύνοδος ἐν τῷ γ' αὐτῆς κανόνι διαλαβοῦσα τάδε φησίν· «εἰ δέ τινες τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἢ χώρᾳ κληρικῶν ὑπὸ Νεστορίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων τῆς ἱερωσύνης ἐκωλύθησαν διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν, ἐδικαιώσαμεν καὶ τούτους τὸν ἴδιον ἀπολαβεῖν βαθμόν· κοινῶς δὲ τοὺς τῇ ὀρθοδόξῳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ συμφρονοῦντας κληρικοὺς κελεύομεν τοῖς ἀποστατήσασιν ἢ ἀφισταμένοις ἐπισκόποις μηδ' ὅλως ὑποκεῖσθαι κατὰ μηδένα τρόπον». Ἀλλ' ἡμεῖς τούτους, καίτοι κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας πάσης ἱερατικῆς ἀξίας καὶ ἐξουσίας ἀπελαυνομένους δικαίως, ὡς ἀποστατήσαντας καὶ μὴ συμφρονοῦντας τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς συνοδικῶς ἐναπεφηνόσι καὶ ἀναγεγραμμένοις εὐσεβέσι δόγμασιν, ἀλλ' ἀεὶ παρασυνάγειν καὶ συγχεῖν καὶ διαταράττειν τὴν ἐκκλησίαν ἐπιχειροῦντας, ὅμως πολλάκις καὶ διαφόρως δεῖν ἔγνωμεν προσκαλέσασθαι, πρὸς μετάνοιαν καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας ὁμοφροσύνην τούτους ἀνάγοντες. Οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον τοῦτο διεπραξάμεθα δι' ἀρχιερέων τε καὶ προσώπων ἐκκλησιαστικῶν οὐκ ὀλίγων, ἀλλὰ καὶ ὁ κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεύς, τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐνδεικνύμενος, πολλοῖς τε μηνύμασι πρὸς αὐτοὺς διὰ συγκλητικῶν ἀρχόντων ἐχρήσατο καὶ δὴ καὶ αὐτοπροσώπως οὐκ ὀλιγάκις τούτοις ὡμίλησε, συνετῶς ἄγαν διαλεγόμενος καὶ γενναιῶς ἐξελέγχων αὐτοὺς καὶ συμπαθῶς προ-

*) На полѣ листа, противъ этого мѣста, въ спискѣ, сдѣланномъ для преосвящ. Порфирія, написано: οἰκείους. — Ред.

τρεπόμενος εἰς μετάνοιαν. Οἱ δέ, τῆς τε ἡμετέρας πρὸς αὐτοὺς ἀδελφικῆς διαθέσεως ἀλογήσαντες καὶ τῆς βασιλικῆς εὐμενείας καταφρονήσαντες, τοῖς προτέροις ἐνέμειναν, ἀνίατα καθάπαξ νοσήσαντες ἀεὶ τάς τε παρασυναγωγὰς καὶ τὰ σχίσματα καὶ τὰς ἐντεῦθεν ταραχὰς ἐπιτείνοντες. Τοιγαροῦν ἦν οὗτοι καθ' ἑαυτῶν ἐπεσπάσαντο συνοδικὴν καταδίκην ἔκ τε τῆς ἐνδιαστρόφου δόξης καὶ τῶν παρασυνανωγῶν καὶ τῆς ἀμεταμελήτου γνώμης, ταύτην καὶ ἡμεῖς αὐτοῖς ἐπιφέρομεν, καὶ τὸν μὲν Φιλίππων Νεόφυτον καὶ τὸν Γάνου Ἰωσήφ, ὡς διὰ πολλῶν καὶ λόγων καὶ πράξεων καὶ γραμμάτων ὁμοφρονοῦντας τοῖς Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου δόγμασιν ἀναφανέντας καὶ μήτε τῷ ὑπὲρ εὐσεβείας προτέρῳ τόμῳ μήτε τῷ ἐπικυροῦντι τοῦτον δευτέρῳ συνθέσθαι θελήσαντας, ἀλλὰ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Βαρλαὰμ κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν εὐσεβῶν προβεβλημένα τὴν ἀρχὴν καὶ αὐτοὺς προβαλλομένους διηνεκῶς Ἀκινδύνῳ παραπλησίως, ἔτι δὲ τετράδιον ἐπὶ συνόδου προενεγκόντας, ὃ πολλοῖς δυσσεβήμασιν ἐνόχους τούτους παρίστησι, διὰ ταῦτα τοίνυν, ἔτι δὲ καὶ τὴν κατὰ τῆς ἐκκλησίας μέχρι νῦν ἀναισχυντίαν αὐτῶν, ἀπογυμνοῦμεν τούτους πάσης ἱερατικῆς ἀξίας καὶ λειτουργίας καὶ καθαιρέσει καθυποβάλλομεν. Τὸν δὲ Ἐφέσου, ὡς ἀθετήσαντα καὶ τοῦτον τὰς οἰκείας καὶ ταῦτα περὶ τῆς εὐσεβείας ἐγγράφους ὁμολογίας τε καὶ ὑπογραφὰς κἀντεῦθεν καὶ τὰς συνοδικὰς ἐκείνας ὑπὲρ τῶν ὀρθῶν δογμάτων διαγνώσεις καὶ ἀποφάσεις καὶ τοὺς ἐπὶ ταύταις τόμους παρ' οὐδὲν θέμενον, τόν τε Παλαιῶν Πατρῶν καὶ τὸν Γάνου ἀργοὺς εἶναι ἀποφαινόμεθα, ὡς τοῦτοις ἀκολουθήσαντας, διδόντες αὐτοῖς καὶ προθεσμίαν μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἐπιόντος σεπτεμβρίου μηνός, ἵνα, εἰ μὲν ἐντὸς ταύτης ἀπόσχοιντο τῆς πρὸς ἐκείνους ὁμοφροσύνης καὶ κοινωνίας, συμφωνήσωσι δὲ ἡμῖν κατὰ πάντα τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ὑπογράψαντες τόμους, τὴν οἰκείαν ἀρχιερατικὴν ἀξίαν ἕκαστος αὐτῶν ἀπολάβῃ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι τοῦ Θεοῦ πάλιν συγκαταλέγηται· εἰ δ' οὖν, τῇ αὐτῇ ψήφῳ καὶ καταδίκῃ καὶ τούτους καθυποβάλλομεν, πάσης ἱερατικῆς ἀξίας ἀναξίους τούτους ἡγούμενοι καὶ τοῦ τῶν ἀρχιερέων χοροῦ ἀποκόπτοντες, ἔτι τε καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν συστήματος τούτους τε κἀκείνους, ἐὰν ἀμεταμέλητοι μείνωσι, κατὰ τὴν προεξενεχθεῖσαν συνοδικὴν διάγνωσιν καὶ ἀπόφασιν ἐν τοῖς διαληφθεῖσι συνοδικοῖς τόμοις. Ταῦτα οὕτω συνοδικῶς καὶ κανονικῶς ἡμῖν διαγνωσθέντα καὶ κυρωθέντα τὸ βέβαιον ἔξει καὶ ἀσφαλές, σύμφωνα προδήλως ὄντα τῇ ἀληθείᾳ καὶ ταῖς ἐγγράφοις συνοδικαῖς ἀποφάσεσι τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας προβάντων ἱερῶν τόμων, οὓς ἐπικυροῦντες καὶ τὸ παρὸν ἐξεθέμεθα γράμμα. Ὃ προεγεγόνει μὲν καὶ ἀνεγνώσθη καὶ ἐστέρχθη προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπό-

του τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ συνεδριαζόντων τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, τοῦ Ἡρακλείας, τοῦ Θεσσαλονίκης, τοῦ Κυζίκου, τοῦ Φιλαδελφείας, τοῦ Σεβαστείας, τοῦ Ποντοηρακλειας, τοῦ Προύσης, τοῦ Τραιανουπόλεως, τοῦ Μυτιλήνης, τοῦ Αἴνου, τοῦ Μηθύμνης, τοῦ Βιτζίνης, τοῦ Γοτθίας, τοῦ Χερσῶνος, τοῦ Γαρέλλης, τοῦ Καλλιουπολεως, ἐχόντων τούτων καὶ γνώμας ἀπόντων τοῦ Ἀδριανουπολεως, τοῦ Χριστουπολεως, τοῦ Διδυμοτύχου, τοῦ Ἀρκαδιουπολεως, τοῦ Σηλυβρίας, τοῦ Ῥωσίου καὶ τοῦ Ξανθίας· ἀνεγνώσθη δὲ καὶ αὖθις πολλάκις καὶ πολλῶν παρόντων καὶ ἐστέρχθη παρὰ πάντων, ἔτι δὲ πάλιν καὶ τοῦ θειοτάτου βασιλέως προκαθεζομένου μετὰ τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ δὴ καὶ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ἄλλων πάλιν ἀρχιερέων· ὕστερον δὲ ὑπεγράφη παρ' ἡμῶν τῶν ἐνταῦθα παρόντων, μεθ' ἡμέρας πλείους, ἀνασχομένων ἐπὶ πλέον καὶ τοὺς καταψηφισθέντας ἐκκαλουμένων εἰς μετάνοιαν. — Μηνὶ αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος ιε΄.

Ὑπογραφαί.

Ἰσίδωρος ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἡρακλείας ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας Φιλόθεος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θετταλίας Γρηγόριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἑλλησπόντου Ἀθανάσιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης θεουπόλεως Προύσης ὑπέρτιμος καὶ πρόεδρος Κίου Ἱερόθεος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τραιανουπολεως ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ῥοδόπης Γεράσιμος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μυτιλήνης καὶ ὑπέρτιμος Μαρκιανός.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Αἴνου Δανιήλ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μηθύμνης καὶ ὑπέρτιμος Μαλαχίας.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Γαρέλλης Ἰωαννίκιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Καλλιουπόλεως Ἰωσήφ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βρύσεως Θεοδώρητος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μαδύτων καὶ ὑπέρτιμος Ἰάκωβος.

Εἶχε καὶ ὀπισθεν ταῦτα.

Τὴν παροῦσαν συνοδικ‹ὴ›ν πρᾶξιν, ὡς τοὺς προβεβηκότας ὑπὲρ εὐσεβεία‹ς› συνοδικοὺς τόμους ἐπιστηρίζουσαν καὶ βεβαιοῦσαν, στέργων καὶ αὐτός, ἅτε δὴ καὶ παρουσίᾳ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος κἀμοῦ παρόντος ἀναγνωσθεῖσαν τε καὶ στερχθεῖσαν, εἰκειοχείρως ὑπογράφω. Μηνὶ αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος ιε′.

Λάζαρος ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Извлечено изъ аѳонолаврской рукописи Маврокордата.

№ 41.

Изъ той же аѳонолаврской рукописи Маврокордата.

Τοῦ Παλαμᾶ ὡς ἀπό τινος ἑτέρου συγγραφεὶς περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας ὁμοῦ καὶ δυσσεβείας λόγος α′.

.... Πόσοις ψεύδεσι κατὰ τοῦ Παλαμᾶ (ὁ Γρηγορᾶς) χρῆται, ποσαις διαβολαῖς καὶ συκοφαντίαις.

Πῶς δ' ἂν ἐφείσατο τοῦ Παλαμᾶ ὁ μὴ τοῦ εὐσεβεστάτου φεισάμενος βασιλεως;

Ὁ βασιλεὺς βιασθεὶς ἐκύρωσε τὸν κατὰ τῆς εὐσεβείας, ὡς αὐτὸς λέγεις, ὦ σοφὲ κοῦφε Γρηγορᾶ, τόμον; Βασιλεύς, ᾧ καθάπερ ἡ τοῦ κράτους σφραγὶς ἐκ μητρικῆς νηδύος, ὡς πᾶς τις ἂν εἴποι καὶ μόνον προσιδών, οὕτω καὶ τὸ εὐσεβὲς ἔμφυτον τῇ τοῦ βασιλεύοντος Χριστοῦ χάριτι; Βασιλεύς, ὃς μόνος, καίτοι μηδ' εἰς ἡλικίαν παραγγειλας πω μειρακίων τῷ Βαρλαὰμ εὐμενῶς ποτε προσιδεῖν οὐκ ἠνέσχετο; Βασιλεύς, ὃς τοῖς περιεστῶσιν ἀνδράσι, παῖς ἔτι ὤν, προσέταττεν οἰκοθεν, μᾶλλον δὲ θεόθεν καὶ παρ' ἡλικίαν ἄρα κινούμενος τοὺς Ἀκινδυναίους ἐξελαύνειν τῶν βασιλείων; .... ὑπέγραψε οὐ βιασθείς, ἄπαγε, ἀλλὰ πρῶτον μὲν κατ' ἴχνος ἑπόμενος τῷ μακαρίτῃ καὶ ἀοιδίμῳ καὶ θειοτάτῳ βασιλεῖ καὶ πατρί, ἔπειτα δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ πενθερῷ, ὃν ἔτι καὶ νῦν εὐσεβέστατον ἀνακηρύττει πολλαχῶς, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ ἀληθείᾳ πειθόμενος.

Τί δέ; Καὶ τὸν τόμον ὁ Γρηγορᾶς φησὶ τὰς ἐρίδας καὶ τὰς διαφωνίας ἐγεῖραι καὶ τὰ χείριστα πρὸς κακίαν ἀναῤῥῆξαι κύματα κατὰ τῶν θείων δογμάτων τῆς ἐκκλησίας, εἶτα κατὰ τοῦ Παλαμᾶ μαίνεται, ὡς τούτου πάλιν ταῦτα κινήσαντος. Но соборные протоколы утверждены тремя царями, припечатаны тремя патріархами, изъ которыхъ одинъ, говорятъ, мученичествомъ запе-

чатлѣлъ свою вѣру въ Іерусалимѣ, и болѣе чѣмъ пятидесятью архіепископами, кромѣ подчиненыхъ имъ епископовъ. Εἰ γοῦν ὁ παρὰ τούτων καὶ τηλικούτων κεκυρωμένος ὁ τόμος τὰς ἐρίδας ἤγειρεν, πῶς ἂν Παλαμᾶν αἰτιᾶται; Ὁ τόμος ἐκεῖνος ἔριδός ἐστιν ἀφορμή, ἀλλὰ τοῖς ἀπειθοῦσι τῇ κατ' εὐσέβειαν ἀληθείᾳ.

Ἀλλὰ τοῦ θειοτάτου βασιλέως ἀποθανόντος, φησὶν ὁ Γρηγορᾶς, πρὸς ἐμφύλιον στάσιν τὰ Ῥωμαίων ἠγέρθη πράγματα καὶ ἅμα κατὰ τῶν θείων δογμάτων τῆς ἐκκλησίας τὰ χείριστα δόγματα, καὶ τοὺς ἀντεχομένους τῆς ἐκκλησίας τὰ καὶ τά, συνελόντα δ' εἰπεῖν, ἀνήκεστα περιέσχε δεινά. Καὶ μαρτυρίαν δὲ ὁ Γρηγορᾶς εἰς τοῦτο προάγει τινὸς τῶν θύραθεν γράφων· «ἐν γὰρ διχοστασίαις, φασί, τὸν μὲν πάγκακον τυγχάνειν τιμῆς, τὸν δὲ καὶ ὀπωσοῦν μετέχοντα τοῦ βελτίονος πολλῶν ἀπολαύειν τῶν δυσχερῶν». Εὖ γε· τοῦ γὰρ βασιλέως τηνικαῦτα ἐκείνου, ὡς μή ποτ' ὤφελεν, ἐξ ἀνθρώπων γεγενημένου καὶ τῆς στάσεως ἐγερθείσης, τίνα συνηγέρθη καὶ παῤῥησίας ἔλαχε δόγματα; Καὶ τίνες οἱ τιμῆς μεταλαχόντες; Καὶ τίνες οἱ τῶν δεινῶν πειραθέντες; Οὐχ ὁ Παλαμᾶς τότε ὁ προόδων εἴργεται; Οὐχ οἱ σὺν αὐτῷ τῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκείνου στηριχθέντων ἀντεχόμενοι δογμάτων τῶν δεινῶν ἐπειρῶντο; Οὐχ ὁ Ακίνδυνος ἀθέσμως μέν, ἱερατικῆς δὲ τότε μετέλαχε τιμῆς; Οὐχ οἱ τὰ τούτου φρονοῦντες καὶ κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ τόμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ γεγραμμένων χωροῦντες παῤῥησίας ἔτυχον οὐχὶ μικρᾶς προεδριῶν τε ἅμα καὶ τιμῶν; Οὐκοῦν ἐκ τῶν νῦν τούτων τοῦ Γρηγορᾶ λόγων ἄκοντος τοῦ λέγοντος πάγκακος μὲν ἀναφαίνεται ὁ προκαθηγησάμενος αὐτῷ τῆς πλάνης Ἀκίνδυνος καὶ ὅσοι κατ' αὐτόν, ὡς ἐν διχοστασίᾳ τῆς τιμῆς μετασχόντες, καὶ χείριστα τὰ τούτων δόγματα, ὡς τῇ ἐμφυλίῳ στάσει συνηυξημένα καὶ κατὰ τῶν εὐσεβῶν δογμάτων κεκινημένα...

Τὴν βασίλισσαν (μητέρα) πᾶσα γλῶσσα φιλόχριστον ἀνακηρύττει, κἂν Γρηγορᾶς καὶ πρὸς τοῦτο βύειν ἐθέλῃ τὰς ἀκοάς.

Когда соборъ осудилъ патріарха Іоанна, согласившагося съ Акиндиномъ, тогда ἐπὶ τοῦ βασιλέως οὐδὲν ὁ Γρηγορᾶς περὶ αὐτοῦ κινῆσαι τεθάῤῥηκεν...

А теперь, какъ сова, любящая мрачную ночь, ὁ Γρηγορᾶς οὗτος, μισοφαεῖ δαίμονι παραδοὺς τὰς φρένας, во мракѣ неправды сочиняетъ всякую ложь.

Григорасъ о Паламѣ: Μεταγράψας τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκεῖνος, δεῖ πρῶτον θέσθαι τί ὄνομα καὶ τί ῥῆμα, καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ πατρὸς τῶν ῥημάτων ἀποκρυψάμενος, ὡς αὐτὸς παρ' ἑαυτοῦ ταῦτα λέγων, καὶ καθάπερ ἕδραν βεβαίαν τῇ θεολογίᾳ ὑποτιθείς, μεγαλαυχῶν διαδείκνυται· εἶτα καθάπερ

ἀπὸ στερρόῦ φησὶ θεμελίου τούτου δεῖν ἐπαναβαίνειν καὶ μανθάνειν, τί ἐστιν ἀπόφασις καὶ κατάφασις καὶ ἀπόφανσις καὶ λόγος. Ἆρ' οὐ γελᾶτε, τοιούτων τῆς περὶ τῶν θείων δογμάτων διδασκαλίας ἀκούντες τὸ θεμέλιον; Ἀλλ' ὁ Γρηγορᾶς, ὡς αὐτὸς ταῦτ' εἰδώς, ἀξιοῖ μόνος εἶναι τῆς θεολογίας ἀσφαλὴς διδάσκαλος, ἐπεὶ καὶ περὶ Μοϋσέως εἰπεῖν φησὶ τὸν Νύσσης θεῖον Γρηγόριον, ὡς τοῖς Αἰγυπτίων μαθήμασιν ἐγγυμνασάμενος, οὕτω προσῆλθε τῇ θεωρίᾳ τοῦ ONTOC... Но Григорій Нисскій говорилъ о Моисеѣ, что онъ въ несовершенномъ возрастѣ обучался египетскимъ наукамъ, а потомъ отвергъ все египетское.

Насмѣшки Паламы надъ Григорасомъ: Ὥσπερ ὁ σίδηρος, μέλας ὢν τὴν φύσιν, τῇ σφόδρα πρὸς τὸ πῦρ ὁμιλίᾳ πρὸς ὀλίγον τὴν χροιὰν ἀμείψας, μετ' οὐ πολὺ πρὸς τὴν ἔμφυτον ἐπανέρχεται μελανίαν· οὕτω καὶ Γρηγορᾶς, ἐν τῇ μελέτῃ φανείς τις ἐλλογιμώτερος, πρὸς τὴν ἔμφυτον ἀγροικίαν ἐπανέρχεται πάλιν, τῆς μελέτης ἀφέμενος... Γρηγορᾶς, χαμαίζηλος ὢν τὴν διάνοιαν, сравнивается съ муравьемъ, который, когда разгнѣвался на него Богъ, привязалъ себѣ крылья и хотѣлъ летѣть, но упалъ и разшибся.

Далѣе разбирается ученіе сего философа и говорится, что онъ былъ преемникомъ Варлаама и Акиндина, хотя самъ Григорасъ и говоритъ, что у него не было никакого общенія съ ними. Πολλὰ καὶ τῶν θεολόγων πατέρων ὄντα φανερῶς, οὐκ οἶδ' ὅτι παθών, ὡς τὰ τοῦ Παλαμᾶ προτίθησιν αὐτολεξεὶ καὶ πρὸς ταῦτα ἀντιλέγει καὶ τἀναντία τούτων σομπεραίνειν ἀγωνίζεται· καὶ νῦν μὲν τὰ θεῖα καὶ αὐτοῖς τοῖς πονηροῖς κτίσμασι δυσσεβέστατα συντάττει, νῦν δὲ τὸ αὐτὸ καὶ οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ κτίσμα δείκνυσιν, ἄλλοτε δὲ πάλιν τὸ αὐτὸ μηδαμῶς εἶναι μηδαμῇ κατασκευάζει· καὶ νῦν μὲν τὴν θείαν ἕνωσίν τε καὶ διάκρισιν ἐπανίστησιν ἀλλήλαις, νῦν δὲ τὴν καταφατικὴν καὶ ἀποφατικὴν θεολογίαν καὶ ἁπλῶς τὰ πρὸς ἄλληλα διαφωνεῖν δοκοῦντα τῶν ἁγίων, δι' ὧν καὶ πᾶσαν τὴν θεόπνευστον γραφὴν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτὴν ἐγείρει καὶ τοὺς θεοφόρους θεολόγους ἐπιστρατεύει καθ' ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων· καὶ νῦν μὲν τὴν θείαν διάκρισιν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν θείων ὑποστάσεων τελέως ἀθετῶν τῷ Σαβελλίῳ σύμπνους γίνεται, νῦν δὲ τὴν θείαν ἕνωσιν ἀποσειόμενος καὶ εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα διχοτομῶν τὸ θεῖον Ἀρείῳ καὶ Εὐνομίῳ καὶ Μακεδονίῳ σύμφωνος καθίσταται, πολλαχοῦ καὶ αὐταῖς ταῖς φωναῖς ἐκείνων χρώμενος.

№ 42.

Τοῦ αὐτοῦ Παλαμᾶ πρὸς τὸν ἁγιώτατον καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην.

Ἔλεγχος τῆς εἰς τὸ θειότατον φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως παντοδαπῆς τοῦ Γρηγορᾶ βλασφημίας καὶ παράστασις ἐξ ἀντιθέσεως, ὅτι ἄκτιστον τοῦτό ἐστιν ὡς ἀληθῶς καὶ ἀΐδιον.

Πρὸς τὰ τοῦ Γρηγορᾶ συγγράμματα λόγος γ΄.

Отсюда выписываю одно замѣчательное мѣсто, которое внушаетъ: въ чемъ и какъ обвинялъ Григорасъ Паламу.

Τίς ἡμῶν τὴν μεταμόρφωσιν λέγει θεότητα; οὐ γὰρ τὴν μεταμόρφωσιν ἁπλῶς, ἀλλ' εἰς ὁ μετεμορφώθη ὁ Χριστὸς ζητοῦμεν· μᾶλλον δέ, παρὰ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων ἀκηκοότες, οὐκ ἀπιστοῦμεν. Τίς ἡμῶν ἀλλοίωσιν καὶ μετουσίωσιν τῆς θείας φύσεως λέγει ταύτην τὴν ἐπ' ὄρους τοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσιν; οὐ γὰρ κατὰ τὴν θείαν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς παρ' ἡμῶν αὐτῷ προσληφθείσης ἀνθρωπίνης φύσεως ὄψιν ὁ Χριστὸς ἐπ' ὄρους μετεμορφώθη, καθάπερ κοινῇ πάντες συμφώνως ἐπ' ἐκκλησίας οἱ πιστοὶ ψάλλομεν· «μεταστοιχειώσας αὐτὴν εἰς τὴν αὐτοῦ τῆς θεότητος δόξαν τε καὶ λαμπρότητα». Τίς ἡμῶν μεταβολὴν τῆς ἀνθρωπίνης τοῦ Χριστοῦ φύσεως πρὸς τὴν θείαν φύσιν ᾠήθη τὴν ἐν τῷ Θαβωρίῳ τοῦ Χριστοῦ μεταμόρφωσιν; ὁ γὰρ πλάστης τὸ ἀρχέτυπον αὐτοῦ κάλλος ἐπ' ὄρους ὑπέδειξεν ἐν τῷ πλάσματι μένοντι πλάσματι, καθάπερ καὶ τοῦτο ψάλλομεν. Τίς ἡμῶν εἶπέ ποτε τοῦ Χριστοῦ σῶμα πρὸς τὸ ἄκτιστον μεταβεβλῆσθαι καὶ γίνεσθαι τῇ φύσει ἄκτιστον; Τίς ἡμῶν τὰ τῶν εἰκονομάχων τιμᾷ δυσσεβῆ φρονήματα; Ἀλλ' ὁ Γρηγορᾶς ταῦτα πάντα προθεὶς ὡς ἡμέτερα, εἶτα κινεῖ κατ' αὐτῶν ὡς καθ' ἡμῶν λόγων τὴν μεγαλεπίβουλον αὐτοῦ φιλοσοφίαν.

№ 43.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ τοῦ Γρηγορᾶ συγγράμματα λόγος δ΄.

Ἔλεγχος ἔτι τῆς εἰς τὸ θειότατον φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως παντοδαπῆς τοῦ Γρηγορᾶ βλασφημίας καὶ παράστασις ἔτι διὰ πλειόνων, ὅτι ἄκτιστον τοῦτό ἐστιν ὡς ἀληθῶς καὶ ἀΐδιον, οὐχὶ θεία φύσις ἡ πᾶσι παντάπασιν ἀνέκφαντος ὄν, ἀλλὰ τὸ περὶ αὐτὴν κατὰ τοὺς θεηγόρους ἀληθινὸν καὶ

ἐρασμιώτατον κάλλος, μόνοις τοῖς ἁγίοις καὶ νῦν ὡς ἐν ἀρραβῶνος μέρει κἀπὶ μέλλοντος αἰῶνος ἀδιαλείπτως ὑπάρχον μεθεκτόν τε καὶ θεωρητόν.

№ 44.

Συνοδικὸς τρίτος τόμος κατὰ τῆς Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου πλάνης τοῖς προτέροις ὁμόλογος· ἐγένετο δὲ διὰ τοὺς ὕστερον ἀκολουθήσαντας τῇ τούτων πλάνῃ, τόν τε χρηματίσαντα Ἐφέσου καὶ Γάνου Γρηγορᾶν τε καὶ Δεξιὸν καὶ τοὺς αὐτοῖς συνυπαχθέντας (1351 ἔτους).

Οὔτε τὴν κατὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ κοινοῦ πολεμίου μανίαν ἀγνοεῖν οὐδένα νομίζομεν οὔτε τὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ῥοπήν, δι' ἣν, μυρίων ἐπιῤῥυέντων αὐτῇ τῶν δεινῶν, οὐ τῶν βελῶν περιγίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ λαμπρὰ διαδείκνυται. Ἀπόδειξις δὲ τῆς μὲν ἐκείνου μανίας αἷμα Θεοῦ καὶ πάθος ἑκούσιον καὶ σταυρός, τῆς δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίας οἱ τὴν ἐκκλησίαν διώκοντες μαρτύριον ἀκριβές, οἱ μὲν εἰς εὐαγγελιστὰς μετασκευασθέντες, οἱ δὲ τρόπαιον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως οὐ δι' ὧν ἀνεστάθησαν, ἀλλὰ δι' ὧν κατέπεσον ἀνακηρυχθέντες. Ἦν ταῦτα, καὶ τὸν κοινὸν πολέμιον οὐκ ἦν ἡρεμεῖν· ἀλλ' ὥσπερ ἑαυτοῦ καταγνούς, ὡς μὴ προσηκόντως βουλευσαμένου, οὐκ ἔθνει μικρῷ, ὥσπερ πάλαι τοῖς Ἰουδαίοις, τὸν κατὰ τῆς ἐκκλησίας πόλεμον ἐγχειρίζει, οἰκουμένην δὲ ὅλην πικρῶς κατ' αὐτῆς ὁπλίζει. Στρατηγοὶ δὲ αὐτῷ οἱ περὶ Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμῖνον καὶ Δέκιον καὶ εἴ τις κατ' ἐκείνους, οἳ τοσοῦτον αἰσχρῶς ἀπώλοντο, ὁπόσον καὶ πολεμεῖν ἐγνώκεισαν. Τῶν μὲν γὰρ οἴχεται τὸ μνημόσυνον μετ' ἤχου, τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ὁ φθόγγος ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν· μαρτύριον δὲ τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἀκριβέστατον οἱ τῶν μαρτύρων νεκροί, δαίμονας πάντας ἐλαύνοντες· οὕτως ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ὑπερφυὴς καὶ διὰ τῶν συμφορῶν ἀναδείκνυται. Ἀλλ' ὁ πονηρὸς οὐδὲ παθὼν ἔγνω καὶ ταῦτα νήπιος ὤν, ἀλλ' ἑτέραν τραπόμενος προσβάλλει τῇ ἐκκλησίᾳ· τοῦ μὲν γὰρ φανερῶς πολεμεῖν καὶ λίαν ἀπέγνω, πρὸς φανερὰν αἰσχύνην ἀηδῶς ἔχων, τοὺς δὲ περὶ Σαβέλλιον καὶ Ἄρειον καὶ τοὺς εἰς ἐκείνους τελοῦντας ὑποδύς, πολυθείαν δῆθεν ἐκ τοῦ μέσου ποιήσασθαι βουλευόμενος, πείθει τοὺς ἀνοήτους προφάσει τῆς εἰς τὸν ἕνα τιμῆς ἥκιστα τὸν ἀληθῆ νομίζειν Θεόν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο κατ' αὐτὸς αὐτοῦ βουλευσάμενος ὤφθη, τοῦ πολέμου τούτου λάφυρον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας λαβούσης τὸ τῆς Τριάδος ὁμότιμον.

Πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους κύκλους ὁ πονηρὸς οὗτος κατὰ τῆς ἐκκλησίας περιβαλλόμενος καὶ νῦν μὲν ὑποχωρῶν, νῦν δὲ προσβάλλων, ποτὲ μὲν δόγμασιν οὐδὲν ὑγιὲς ἔχουσι, ποτὲ δὲ ἡδοναῖς, αἷς ἐκεῖνος εἴωθε χαίρειν, ὧν τέλος ὁ ἀπὸ Θεοῦ χωρισμός, ἔσχατον τὸν Βαρλαὰμ ὑποδὺς ἐπιστρατεύει τῇ ἀληθείᾳ. Οὗτος δή, μοναχὸς ὢν καὶ τῆς Καλαβρίας ὁρμώμενος καὶ τῇ τῶν Ἑλλήνων παιδείᾳ πολὺς γεγονὼς καὶ ὅλον ἐκείνης ἑαυτὸν ἐξαρτήσας, κατὰ τῆς ἀληθείας χωρεῖ καὶ τῶν ἱερῶς ἀντεχομένων αὐτῆς, καὶ διθείαν τούτων κατηγορήσας, οὐ μόνον τὴν τρισυπόστατον καὶ πᾶσιν ἀμέθεκτον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἄκτιστον εἶναι λεγόντων, ἀλλὰ καὶ τήν ἀίδιον καὶ θεοποιὸν καὶ τοῖς ἀξίοις μετεχομένην χάριν τοῦ Πνεύματος, συνόδου θείας ἐπὶ τούτοις συγκροτηθείσης, ἐξηλέγχθη καὶ ἀπεκηρύχθη παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, διὰ τῶν τοῖς ἁγίοις πατράσι θεολογικῶς συγγραφέντων τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου προϊσταμένων τοῦ τε νῦν ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν μοναχῶν. Μετὰ μικρὸν δὲ τῆς ἐκείνου πονηρᾶς δόξης γενόμενος ὁ Ἀκίνδυνος, μηδαμῶς τῇ τοῦ διδασκάλου καταδίκῃ σωφρονισθεὶς μηδὲ βελτίων γενόμενος, τῶν αὐτῶν πάλιν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς κατηγορεῖν ἐπεχείρησεν, ἔξαρνος μὲν σὺν δόλῳ τοῦ διδασκάλου γινόμενος καὶ τὰ δεινότατα ἐπαρώμενος ἐκείνῳ καὶ μηδέποτε τὰ αὐτὰ τῷ Βαρλαὰμ ἢ φρονεῖν ἢ λέγειν ἰσχυριζόμενος, ἵν' ἐντεῦθεν αὐτῳ λέγειν ἐξῇ, οἷς δὲ ἔλεγεν τὸν κρυπτόμενον ὑποδεικνὺς Βαρλαὰμ καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ πονηρὰν δόξαν καὶ φρονῶν καὶ λέγων καὶ συγγραφόμενος. Ταύτῃ τοι καὶ συνόδου συγκροτηθείσης δευτέρας, ἧς προεκάθητο ὁ νῦν κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐτοκράτωρ ὁ κύριος Ἰωάννης Καντακουζηνός, ἐξηλέγχθη τὰ αὐτὰ τῷ Βαρλαὰμ καὶ φρονῶν καὶ λέγων καὶ τῶν μοναχῶν κατηγορῶν. Δι' ἃ καὶ τὴν αὐτὴν τῷ Βαρλαὰμ ἐπεσπάσατο καταδίκην, τόμου προβάντος συνοδικοῦ κατὰ τῶν τοῦ Βαρλαὰμ ἐκείνου βλασφημιῶν, δι' οὗ παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος ἀποκέκοπται, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ συνοδικὸς διέξεισι τόμος, πολλῶν τε ἄλλων ἕνεκεν καὶ ὅτι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως τὸ τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ μακαρίοις μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ὀφθὲν κτιστὸν ἐπεχείρει δεικνύναι καὶ περιγραπτὸν καὶ τῶν αἰσθητῶν φώτων πλέον ἔχειν οὐδέν· οὐχ οὗτος δὲ μόνον ὁ Βαρλαὰμ τῷ συνοδικῷ ἀποκεκήρυκται τόμῳ, ἀλλὰ ταῖς αὐταῖς ἐπιτιμίαις ἔνοχον ἑαυτὸν καθίστησι καὶ εἴ τις ἐκείνῳ ἑπόμενος τοῖς μοναχοῖς καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ Θεοῦ πολεμεῖ, φησὶ γὰρ ἐπὶ λέξεως· «ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἕτερός τι τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαὰμ βλασφήμως καὶ κακοδόξως κατὰ τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς λαληθέντων ἢ συγγραφέντων φανείη πάλιν τῶν

μοναχῶν κατηγορῶν ἢ ὅλως ἐν τοῖς τοιούτοις καθαπτόμενος, τῇ αὐτῇ καταδίκῃ παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος καθυποβαλλόμενος, ἀποκήρυκτος ἔσται καὶ αὐτὸς καὶ ἀποτετιμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν συστήματος».

Ἀλλ' ὡς εἶδεν ὁ ἐνεργῶν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, πονηρὸς καὶ ἀρχέκακος δράκων, ὅτι κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ἀσφαλῶς ἀντεχομένων αὐτῆς προσβαλών, ἀνδράσι χρησάμενος οὐκ ἐν ἀξιώμασιν ἐξεταζομένοις, ἥκιστα ἐδυνήθη διὰ ταῦτα τῶν κατὰ γνώμην τυχεῖν, ὑποδύεται τὸν εἰς πατριάρχας τότε τελοῦντα Ἰωάννην, σκεῦος ἄντικρυς τῆς ἐκείνου κακονοίας χωρητικόν. Ὃς ὁμοφρονήσας τῷ Ἀκινδύνῳ καὶ πολλὰ κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ἀντι‹ποιου›μένων αὐτῆς, μᾶλλον δὲ κατ' αὐτὸς αὐτοῦ καὶ γράψας καὶ πράξας καὶ βουλευσάμενος· οὗτος γὰρ ἦν ὁ τὴν καταδίκην ἐγγράφως ἐπενεγκὼν τῷ ἀποκηρύκτῳ Βαρλαὰμ ἐκείνῳ· ἅμα καὶ τὴν ἐμφύλιον μάχην ὡς ἕρμαιον ἁρπάσας, εὗρε καὶ οὗτος τῆς ἑαυτοῦ σπουδῆς καὶ τῶν πονηρῶν βουλευμάτων ἀξίας τὰς ἀμοιβάς. Ἐξελεγχθεὶς γὰρ καθαιρεῖται, καὶ ἀποκηρυχθέντος καὶ τούτου συνοδικῇ διαγνώσει τόμος ἱερὸς ἐκτίθεται τῇ συνόδῳ, ἅμα μὲν ἀποδεικνὺς ἐκεῖνον τῆς Ἀκινδύνου κακοδοξίας ἐχόμενον, ἅμα δὲ καὶ τὴν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους αὐτοῦ σὺν οὐδενὶ λόγῳ μανίαν. Ὁ δὲ δὴ τόμος ὑπογραφαῖς ἀρχιερέων τριάκοντα τὸ βέβαιον ἔχων, οἷς συνεῖπε δι' ὑπογραφῆς ὕστερον καὶ ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων, οὐ τὸν Ἀκίνδυνον οὐδὲ τὸν πατριαρχεύσαντα ἐκβάλλει μόνον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ τῶν χριστιανῶν τελέως ἐκκόπτει πληρώματος, ἀλλὰ καὶ «εἴ τις», φησίν, «ἕτερος τῶν ἁπάντων τὰ αὐτά ποτε φωραθείη ἢ φρονῶν ἢ λέγων ἢ συγγραφόμενος κατὰ τοῦ εἰρημένου ἱερομονάχου κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, τὰ αὐτὰ ‹καὶ› κατ' αὐτοῦ ψηφιζόμεθα καὶ τῇ αὐτῇ καταδίκῃ καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων τίς εἴη, εἴτε τῶν λαϊκῶν. Αὐτὸν δὲ τοῦτον τὸν πολλάκις ῥηθέντα τιμιώτατον ἱερομόναχον κῦρον Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς αὐτῷ συνάδοντας μοναχοὺς μηδὲν ἀπᾴδον τῶν θείων λογίων γράφοντάς τε καὶ φρονοῦντας μετ' ἐξετάσεως καταλαβόντες ἀκριβῶς, μᾶλλον δὲ τῶν θείων λογίων καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ παραδόσεως πᾶσι τρόποις, ὡς προσῆκεν, ὑπερμαχοῦντας, οὐκ ἀνωτέρους μόνον παντάπασι τῶν κατ' αὐτῶν, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ἐρεσχελιῶν, ὡς καὶ ὁ πρώην συνοδικὸς τόμος, ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλεστάτους τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας προμάχους τε καὶ προαγωνιστὰς καὶ βοηθοὺς ταύτης ἀποφαινόμεθα. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς

συνόδοις ἐκείναις προβὰς τόμος ἔξει, καθάπερ οὖν ἔχει, τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον». Ἀλλ' ὁ ἐπὶ τοῖς ἡμετέροις κακοῖς χαίρων ἀεὶ οὐδ' οὕτως ἡσυχίαν ἄγειν ἐγνώκει, οὐδὲ γὰρ ὀργάνων ἀπορῶν περιήει ταῦτα ζητῶν, ἀλλ' ἔχων ἔτι τινὰς παρὰ τὸν Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον ἐκεῖνον φοιτήσαντας καὶ τὰ ἐκείνων ἐσχάτως νοσοῦντας, δι' ἐκείνων ὑφ' ἑαυτὸν ποιεῖται τόν τε χρηματίσαντα Ἐφέσου καὶ τὸν Γάνου, Γρηγορᾶν τε καὶ Δεξιόν· ⟨οἳ⟩ καὶ σύστημα ποιησάμενοι καὶ ἄλλους προσεταιρισάμενοι ἀνθρωπίσκους οὐδὲν ὑγιὲς διανοηθέντας οὐδέποτε, θόρυβον ἐγείρουσι κατὰ τῆς ἐκκλησίας Θεοῦ, σπουδὴν ποιούμενοι ἀποπλανᾶν τοὺς πολλοὺς καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποτέμνειν ἐλεεινῶς, δοξαν ἑαυτοῖς ἐκ τούτων πορίζειν οἰόμενοι. Ἐδέησε γοῦν διὰ ταῦτα σύνοδον συγκροτηθῆναι μεγάλην, τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως ἡμῶν ἔλεον λαβόντος τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν. Δι' ὁ καὶ μεταπεμφθέντες παρὰ τῆς ἐκ Θεοῦ κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Καλλίστου, οἱ ἱερώτατοι ἀρχιερεῖς καὶ ὑπέρτιμοι, ὅ τε Ἡρακλείας, ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Κυζίκου, ὁ Φιλαδελφείας, ὁ Χαλκηδόνος, ὁ Μελενίκου, ὁ Ἀμασείας, ὁ Ποντοηρακλείας, ὁ Πηγῶν, ὁ Βερροίας, ὁ Τραπεζοῦντος,, ὁ Τραϊανουπόλεως, ὁ Σηλυβρίας, ὁ Ἄπρω, ὁ Ἀμάστριδος, ὁ Αἴνου, ὁ Σουγδαίας, ὁ Βρύσεως, ὁ Μαδύτων, ὁ Βιζύης, ὁ Γαρέλλης, ὁ Μηδίας, ὁ Τενέδου, ὁ Καλλιουπόλεως, ὁ Ἐξαμιλίου, ὄντων καὶ διὰ γνωμῶν τοῦ Ἀνδριανουπόλεως, τοῦ Χριστουπόλεως, τοῦ Διδυμο[υ]τείχου, παρόντων καὶ θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τοῦ Πανεί[δ]ου, τοῦ Χαριουπόλεως, τοῦ Παμφύλου, τοῦ Ἀθύρος, τοῦ Καμπανείας, τοῦ Σινάου, τοῦ Ἐλευθερουπόλεως, προκαθεσθέντος τοῦ γαληνοτάτου καὶ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, ἐν τῷ τρικλίνῳ τῷ οὕτω πως ἐπιλεγομένῳ Ἀλεξιακῷ τοῦ παλατίου τῶν ἱερῶν Βλαχερνῶν, συνεδριάζοντος τῇ ἁγίᾳ βασιλείᾳ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκούμενινοῦ πατριάρχου κυροῦ Καλλίστου καὶ ἔτι τοῦ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ τοῦ πανευτυχεστάτου σεβαστοκράτορος κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Ἀσάνη καὶ ἔτι τοῦ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀσάνη, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ περιποθήτου ἀνεψιοῦ τῆς ἁγίας βασιλείας αὐτοῦ πανυπερσεβάστου κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Ἀσάνη, παρακαθημένων τῆς συγκλήτου σὺν τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ ἐκκλησιαστικοῖς ἄρχουσι καὶ συνειλεγμένων τῶν τε ἡγουμένων καὶ ἀρχιμανδριτῶν τῶν ἐν τῇ εὐδαίμονι ταύτῃ πόλει ἔτι τε τῶν ἱερομονάχων καὶ ἱερέων καὶ μοναχῶν οὐκ ὀλίγων, οὐκ ἀπόντων καί τινων τῶν τῆς πολιτείας ἀρχόντων, περιεστηκότος δὲ καὶ λαοῦ, ὅσον ἐν τούτοις φιλήκοον, προεκλήθησαν καὶ οἱ θορυβοῦντες καὶ τὴν ἐκκκλησίαν κατατέμνοντες οὗτοι

καὶ ἠρωτήθησαν, τίνος ἕνεκεν, βασιλέως εὐσεβῶς ζῶντος, παρ' αὐτῶν τοιαῦτα κατὰ τῆς εὐσεβείας τολμᾶται. Οἳ δὲ ἠτιάσαντο προσθήκην τινὰ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῶν χειροτονουμένων ἀρχιερέων γεγενημένην, ἐν αἰτίαις δὲ ἐποιοῦντο καὶ τὸν Θεσσαλονίκης, ἐπειδὴ σκανδαλίζεσθαι ἔλεγον κατ' αὐτοῦ ἔν τισι τῶν πρὸς Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον ἀντιῤῥητικῶς αὐτῷ συγγεγραμμένων. Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης «λοιπὸν ὑμεῖς» αὐτοῖς εἶπε «τὰ ἐκείνων φρονεῖτε»; οἳ δὲ κατὰ μίμησιν Ἀκινδύνου, ὡς ἐκεῖνος ἔξαρνος ἐγίνετο τοῦ καθηγησαμένου αὐτῷ τῆς πλάνης Βαρλαάμ, οὕτως οὐτοι τούτων ἀμφοτέρων. Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης ἀνθυποφέρων «καὶ μήν» φησίν «οἱ πλείους τῶν ἀντιλέγειν προῃρημένων ἡμῖν, φανερῶς τῆς Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου κακοδόξίας προιστάμενοι, μέχρι καὶ εἰς δεῦρο ἀμεταμέλητοι διετέλεσαν· οἷς καὶ οἱ λοιποὶ συντεταγμένοι φανεροὶ πάντως ἐστέ, πρὸς ἐκείνους ὥσπερ παράδειγμα ἕνεκά γε δογμάτων ἀκριβῶς ἀφορῶντες». Ἐπὶ τούτοις ἡ θεία σύνοδος «πρὸς ἣν φατὲ δυσχεραίνειν» φησί «προσθήκην, ἥτις οὐδὲ προσθήκη ἂν καλοῖτο δικαίως, ὡς ἀνάπτυξις οὖσα τῆς οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἀποκήρυξις Βαρλαὰμ τε καὶ Ἀκινδύνου, ἣν οἱ μεμφόμενοι δῆλοι πάντως τοῖς καὶ ὁπωσοῦν συνιεῖσίν εἰσι τῶν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου ἀντιποιούμενοι». Οἳ δὲ καὶ πάλιν ἠρνοῦντο μὴ τοῖς ἐκείνων στοιχεῖν· ὡς δὲ καὶ λέγειν ἤρξαντο ἐν οἷς ἐσκανδαλίζοντο, λέξεσιν αὐταῖς ἠτιῶντο ἅπερ καὶ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνος πρότερον κατά τε τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ τῶν μοναχῶν διεξῄει. Τῶν δὲ καὶ ἀπὸ τούτων δήλων γεγενημένων τὰ ἐκείνων ἀνιάτως νοσούντων, ἔδοξε τῷ θειοτάτῳ καὶ ἁγίῳ βασιλεῖ, συνειρηκότος καὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ πάσης τῆς ἱερᾶς συνόδου, ὡς ἂν τῆς περὶ τῶν προκειμένων δογμάτων ζητήσεως ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος βασανισθείσης τἀληθὲς ἐν τούτοις διαγνωσθῇ. Τοῦτο δὴ καὶ τοῦ Θεσσαλονίκης ἐπαινέσαντος, ἐκεῖνοι παντελῶς ἀπηγόρευον· ἀλλὰ καὶ ἀπαιτούμενοι φανερὰν τὴν οἰκείαν περὶ τῶν προκειμένων ἐκθέσθαι δοξαν οὐδαμῶς ἤθελον, πρόφασιν σκανδάλων τὰ προειρημένα ποιούμενοι. Λόγων δὲ κινηθέντων πολλῶν κατὰ τὴν πρώτην ταύτην συνέλευσιν, τὰ μὲν τῆς ἐνστάσεως ταύτης διελύθη, κεκύρωται δὲ ἐγγράφως, ὡς ἂν ἐν τῇ δευτέρᾳ συνελεύσει ἄρξωνται μὲν οὐτοι δή, οἱ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν διαφερόμενοι, ὅθεν ⟨ἂν⟩ βούλωνται καὶ εἴπωσιν ὅσα βούλωνται· εἶτα μετ' αὐτοὺς ὁ Θεσσαλονίκης ἀρξάμενος ὅθεν ἂν βουληθῇ, εἴπῃ πάντα τὰ κατὰ γνώμην αὐτῷ. Συγκροτηθείσης δὲ καὶ δευτέρας συνελεύσεως, ἁπαντῶσι κἀκεῖνοι, καὶ ἀρξάμενοι εἶπον κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης ὅσα ἐβούλοντο· ἀρξαμένου δὲ καὶ τοῦ Θεσσαλονίκης πρὸς ἔπος τοῖς παρ' ἐκείνων προβεβλημένοις ἁπαντᾶν,

τούς τε λόγους συνέχεον καὶ πρὸς φυγὴν ὥρμησαν, καὶ πολλὰ βιασθέντες οὐκ ἠνέσχοντο παραμεῖναι, δόντες δὲ ὑποσχέσεις εἰς ἑτέραν συνέλευσιν ἐνδημῆσαι πάλιν, φεύγουσι μηδενὸς διώκοντος πρὸ τοῦ νενομισμένου καιροῦ.

Ὁ δὲ Θεσσαλονίκης, προτραπεὶς παρά τε τοῦ ἐκ Θεοῦ βασιλέως ἡμῶν καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὡμίλησε παῤῥησίᾳ πλατύτερον πᾶσι περὶ τῶν προκειμένων εἰς ζήτησιν τῇ ἐκκλησίᾳ δογμάτων, καὶ πάντες ⟨καὶ⟩ ἐπῄνεσαν καὶ συνῄνεσαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο προσέθηκε λέγων, ὡς «ἕτερόν ἐστιν ἡ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀντιλογία καὶ ἕτερον ἡ τῆς πίστεως ὁμολογία, καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ἀντιλογίας οὐκ ἀνάγκη περὶ τὰς λέξεις ἀκριβολογεῖσθαι τὸν ἀντιλέγοντα, ὡς καὶ ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος, ἐπὶ δὲ τῆς ὁμολογίας ἀκρίβεια διὰ πάντων ⟨τηρεῖται καὶ⟩ ζητεῖται· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἐμαυτοῦ πρὸς Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον ἀντιῤῥητικοῖς λόγοις συνέταξα καὶ ἣν παρὰ τῶν ἁγίων ἐδεξάμην ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἵνα οἱ ἐντυγχάνοντες τοῖς ἡμετέροις ἐκ τῆς ὁμολογίας μανθάνοιεν τὸν τῆς ἀντιλογίας σκοπόν», ἐζήτησεν ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν· καὶ προκομισθείσης ἀναγνωσθῆναι ταύτην ἐκέλευσεν. Οὗ γεγονότος, ἕκαστος ἠρωτήθη, ὡς ἔχει γνώμης περὶ ταύτης εἰπεῖν· καὶ οὐδεὶς ἦν ὃς οὐκ ἐγκωμίων ἐμνήσθη περὶ ἐκείνης ἀποφαινόμενος, ἅμα τόν τε Θεσσαλονίκης θαυμάζων καὶ εὐχόμενος ἑαυτῷ τοῖς τῆς ὁμολογίας ἐκείνης συναπελθεῖν δόγμασι καὶ μετ' ἐκείνης ἐμφανισθῆναι τῷ κριτῇ ζώντων καὶ νεκρῶν κατὰ τὴν τῆς κοινῆς ἀπολογίας ἡμέραν. Καὶ ἡ μὲν δευτέρα συνέλευσις ἐν τούτοις ἐτελεύτησεν. Συγκροτεῖται δὲ καὶ ἡ μετ' αὐτήν· ἀπαντήσαντες δὲ κἀκεῖνοι τὴν οἰκείαν ὁμολογίαν ἀναγνωσθῆναι ζητοῦσιν. Οὗ γεγενημένου, ἐν τῷ τέλει καὶ τοῦτο προσκείμενον ἦν· «περὶ δὲ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου, οὕτω περὶ ἐκείνων ἔχομεν γνώμης, ὡς καὶ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία περὶ τῶν τοιούτων φρονεῖ». Πολλῶν δὲ μεταξὺ λόγων κινηθέντων, ἤρξαντο οἱ διαφερόμενοι τῆς κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κατηγορίας· ἣ δὲ ἦν τοιάδε· ὡς ἄρα ἔν τισι τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων γράφει πολλάκις δύω καὶ πολλὰς θεότητας καὶ ταύτας ὑπερκειμένας τε καὶ ὑφειμένας Καὶ τοῦτον τὸν λόγον πολλάκις εἰπόντων καὶ περικροτησάντων καὶ ταύτας δὴ τὰς φωνὰς καταιτιωμένων, ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς ἐπὶ τούτοις γενέσθαι ἡμῖν φανερὸν ἐκέλευσεν, «πότερον τῶν λαληθέντων ἐν αἰτίαις ποιεῖσθε τὰς λέξεις αὐτὰς ἢ τὰ διὰ τῶν λέξεων δηλούμενα πράγματα ἢ καὶ ἀμφότερα; Εἰ μὲν δὴ ὁ πόλεμος πρὸς τὰ πράγματα, τί τῇ σκιᾷ τοῦ πράγματος πολεμεῖν, τῇ λέξει παρακαθήμενος; ἐξεταστέον γὰρ δὴ αὐτὰ γυμνὰ τὰ πράγματα, καὶ παρὰ τῶν θεολόγων τὴν ἐν τούτοις ἀλήθειαν ζητητέον· εἰ δέ,

τοῖς πράγμασι σύμφωνοι διατελοῦντες, τῇ λέξει μέμφεσθε, ἀλλ' ἡμεῖς γε οὐ λέξεων ἕνεκεν ἐνταῦθα συνεληλύθαμεν· οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων, κατὰ τὸν θεολόγον, ζυγομαχήσομεν, κίνδυνον οὐδένα εἰδότες περὶ τὰς λέξεις, ἑως ἂν ὁ νοῦς ὑγιαίνειν δοκῇ».

Ἐπὶ τούτοις ὁ Θεσσαλονίκης «λέξεων ὀλίγος λόγος ἐμοί» ἔφη· οὐ γὰρ ἐν ῥήμασιν ἡμῖν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἡ ‹ἀλήθειά τε καὶ ἡ› εὐσέβεια, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον· περὶ δὲ δογμάτων καὶ πραγμάτων τὸν ἀγῶνα ποιοῦμαι, κἄν τις ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὁμοφωνῇ, πρὸς τὰς λεξεις οὐ διαφέρομαι. Πρὸς δὲ τὴν παρὰ τῶν ἀντιλεγ‹όντ›ων προφερομένην κατηγορίαν ἐκεῖνο λέγω· δύω μὲν ἐγὼ θεότητας ἢ πολλὰς καὶ διαφορους ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὡς ἄλλην μὲν εἶναι τοῦ Πατρός, ἄλλην δὲ τοῦ Υἱοῦ, ἄλλην δὲ τοῦ Πνεύματος, οὔτε ἐφρόνησα οὔτε φρονῶ οὔτε μὴν φρονήσω τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ καὶ τοὺς οὕτω φρονοῦντας καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι· ἀλλ' οὐδὲ ἄλλο τί φημι θεοτητα ἐκτὸς τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, οὔτε οὐσίαν θείαν ἢ ἀγγελικὴν οὔτε ὑπόστασιν, κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον, ἀλλ' ἐνεργείας θείας καὶ προοδους τινὰς φύσει προσούσας καὶ ἐξ ἀιδίου τῷ Θεῷ τῷ τῆς Θεοτητος ὀνόματι προσηγόρευσα, τοῖς ἁγίοις οἰόμενος σύμφωνα λέγειν. Ἀλλ' οὐδὲ ταῦτα εἶπον ἄν, εἰ μὴ πρὸς ἀνάγκην ἦλθον παρὰ τοῦ ἀντιλέγοντος καὶ κατὰ ἀντιπαράστασιν καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀγωνιζόμενος, μόνην ἄκτιστον λέγοντα Θεότητα τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, πᾶσαν δὲ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν θείαν, τῆς οὐσίας διαφέρουσαν, εἰς κτίσμα κατασπῶντα. Ἄλλως τε καὶ τοῦτ' εἶπον, οὐ πολλὰς ἐντεῦθεν συνάγων θεότητας, ὡς αὐτοὶ καταψεύδονται· καὶ δῆλον ἐκ τῶν ἐμῶν συγγραμμάτων, τῶν τε ἄλλων καὶ τῆς ὁμολογίας· ἐν πᾶσι γὰρ οὕτω τοῦτο προάγεται παρ' ἐμοῦ, ὡς ὑπὸ τῶν ἀντιλεγόντων μὲν λεγόμενον, ὑπ' ἐμοῦ δὲ μὴ στεργόμενον· μίαν γὰρ οἶδα Θεότητα, τὴν αὐτὴν τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον καὶ ἐνεργῇ. Πλὴν οὔτε τότε περὶ τῶν λέξεων ὁ σκοπὸς ἐμοί, ἀλλ' ἅπας ὁ ἀγὼν περὶ τῶν πραγμάτων, οὔτε νῦν περὶ ὀνομάτων καὶ συλλαβῶν διαφέρομαι, ἀλλὰ τῶν πραγμάτων εὐσεβῶς ἀνακηρυχθέντων, Χριστοῦ χάριτι ἕτοιμος εἰμι πᾶν, ὅπερ ἂν ἡ θεία σύνοδος περὶ τῶν λέξεων διαγνῷ, καὶ στέρξας ἀποδέξασθαι». Ἐφ' οἷς ὁ τε εὐσεβέστατος καὶ γαληνότατος βασιλεὺς καὶ ἡ θεία σύνοδος τὸν Θεσσαλονίκης ἀποδεξάμενοι διὰ πάντων τῆς εὐσεβοῦς διανοίας, ᾗ περὶ τὰ θεῖα κεχρημένος διατελεῖ, καὶ μάλιστα τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτὸν ἐπαινέσαντες, θεότητας μὲν δύω ἢ πολλάς, ἢ ὅλως ἀριθμὸν θεοτήτων μήτε λέγεσθαι μήτε μὴν νοεῖσθαι ἀσφαλῶς διωρίσαντο· μηδὲ γὰρ εἰρῆσθαι τοῦτο παρὰ τῶν θεολόγων ‹ῥητῶς·› διαφορὰν

μέντοι οὐσίας θείας καὶ θείας ἐνεργείας, ἥ καὶ θείων ἐνεργειῶν, καὶ μάλα καὶ νοεῖσθαι καὶ λέγεσθαι προετρέψαντο, διαῤῥήδην τοῦ τοιούτου δόγματος παρὰ τῆς ἐκκλησίας κεκηρυγμένου, ὡς καὶ κατωτέρω διαδειχθήσεται· ὁ δὲ Θεσσαλονίκης προθύμως καὶ λίαν ἀσμένως τοῦτο κατεδέξατο. Καὶ ἡ μὲν τρίτη συνέλευσις ἐν τούτοις ἐτελεύτησεν. Γενομένης δὲ καὶ τετάρτης, ἤρξαντο πάλιν οἱ διαφερόμενοι λέξεις τινὰς αἰτιᾶσθαι ἐμφερομένας ἐν τοῖς τοῦ Θεσσαλονίκης συγγράμμασι, τῶν πραγμάτων ἀφέμενοι. Τοῦ δὲ θειοτάτου βασιλέως καὶ τῆς συνόδου τῆς τῶν πραγμάτων ἐξετάσεως γενομένων καὶ παρὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας θεολόγων τὰς ἀποδείξεις τῶν προβεβλημένων ζητούντων, προεκομίσθη ὁ κατὰ τοῦ Βαρλαὰμ ἐκτεθεὶς συνοδικὸς τόμος, ὅς, ἀναγνωσθεὶς κελεύσει θείᾳ τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως καὶ ἡμῶν, κοινωνοὺς διὰ πάντων τῆς τοῦ Βαρλαὰμ κακοδοξίας τοὺς διαφερομένους ἀπέδειξεν. Οὐ γὰρ ἠνέσχοντο μὴ διὰ τέλους ἀντιλέγειν τοῖς ἐκεῖ γεγραμμένοις περί τε ἄλλων καὶ μάλιστα περὶ τοῦ θειοτάτου φωτὸς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως· οὐ μήν, ἀλλ' ἐρωτωμένων τοῦ τε Θεσσαλονίκης καὶ τῶν διαφερομένων τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅπως ἔχουσι δοξης περὶ τοῦ θειοτάτου φωτός, ὁ μὲν δι' ὧν τε εἶπε καὶ ὧν ἀνέγνω εἰς ἐπήκοον πάντων ἐκ τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων, διὰ πάντων ἀνεφαίνετο ἀσφαλῶς τῆς τῶν θεολόγων διανοίας ἐξηρτημένος, οἱ δὲ δι' ὧν τε εἶπον καὶ ὧν ἐάλωσαν συγγραφόμενοι ἐξηλέγχθησαν διχοτομοῦντες εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἄκτιστον λέγειν θεότητα, ἐστερημένην πάσης δυνάμεως καὶ ἐνεργείας θείας, πᾶσαν δὲ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν Θεοῦ καὶ ἁπλῶς τὸ τούτου παντοδύναμον ἀθετοῦντές ‹τε› καὶ ἀρνούμενοι καὶ εἰς κτίσμα κατασπῶντες τὸν Θεὸν καὶ δύω λέγοντες αὐτοὶ θεότητας, ἄκτιστόν τε καὶ κτιστήν, ὑπερκειμένην τε καὶ ὑφειμένην ὄντως· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐν ‹τῷ› Θαβωρίῳ λάμψαν φῶς τῆς Θεότητος ποτὲ μὲν οὐσίαν ἔλεγον εἶναι Θεοῦ, ποτὲ δὲ φάσμα καὶ παραπέτασμα καὶ ἴνδαλμα καὶ κτίσμα, ὡς εἶναι κατ' αὐτοὺς τὸ αὐτὸ κτίσμα καὶ οὐσίαν Θεοῦ. Προεκομίσθησαν δὲ παρὰ τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ γράμματα ἐκείνων οἰκειόχειρα, ἐν οἷς κατηγόρουν αὐτοῦ ἄκτιστον εἶναι λέγοντος τὸ θειότατον ἐκεῖνο φῶς καὶ ἔλλαμψιν, ἀλλ' οὐκ οὐσίαν Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ δι' ὧν κατηγόρουν τοῦ Θεσσαλονίκης, ὡς πολλὰς λέγοντος θεότητας, ἐπειδήπερ πάσας τὰς θείας καὶ κοινὰς τῶν τριῶν ὑποστάσεων δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας ἀκτίστους εἶναι διατείνεται, φανεροὶ γεγόνασιν, ὡς οὐ πρὸς τὰς λέξεις αὐτοῖς ὁ πόλεμος, ἀλλ' ὅτι οὔτε διμφορὰν θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας οὔτε μὴν ἄκτιστον εἶναι τὴν θείαν καὶ παντοδύναμον ἐνέργειαν νομίζουσι. Ἐφ' οἷς προτεθέν-

των τῶν θεολόγων τῆς ἐκκλησίας, ἀνεγνώσθη ἀπὸ μὲν τοῦ μεγάλου Βασιλείου πολλά τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ ταῦτα· «εἰ γὰρ οὐδὲν ὅλως ἐπὶ Θεοῦ κατ' ἐπίνοιαν ὁ Εὐνόμιος θεωρεῖ, ἵνα μὴ δόξῃ ἀνθρωπίναις τὸν Θεὸν σεμνύνειν προσηγορίαις, πάντα ὁμοίως οὐσίαν ὁμολογήσει τὰ ἐπιλεγόμενα τῷ Θεῷ· πῶς οὖν οὐ καταγέλαστον τὸ δημιουργικὸν οὐσίαν εἶναι λέγειν, τὸ προνοητικὸν πάλιν οὐσίαν, τὸ προγνωστικὸν ὡσαύτως καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶσαν ἐνέργειαν οὐσίαν τίθεσθαι»; Ἀπὸ δὲ τοῦ θεολόγου Δαμασκηνοῦ ἐν οἷς περὶ τῶν δύω ἐνεργειῶν τῶν ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ διδάσκει λέγων· «ἰστέον ὡς ἄλλο ἐστὶν ἐνέργεια καὶ ἄλλο ἐνεργητικὸν καὶ ἄλλο ἐνέργημα καὶ ἄλλο ἐνεργῶν· ἐνέργεια μὲν οὖν ἐστιν ἡ δραστικὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις, ἐνεργητικὸν δὲ ἡ φύσις, ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια πρόεισιν, ἐνέργημα δὲ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα, ἐνεργῶν δὲ ὁ κεχρημένος τῇ ἐνεργείᾳ ἤτοι ἡ ὑπόστασις». Ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐπιγεγραμμένῳ· «Ἐκ τῆς ἐπὶ σεκρέτου διαλέξεως» «πάντως», φησίν, «ἀνάγκη ἐπὶ Χριστοῦ θελήσεις λέγεσθαι καὶ ἐνεργείας καὶ πᾶσα ἀνάγκη· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων χωρὶς ἐνεργείας φυσικῆς ὑφέστηκεν, οἱ γὰρ ἅγιοι πατέρες φανερῶς λέγουσι μήτε εἶναι μήτε γινώσκεσθαι χωρὶς τῆς οὐσιώδους αὐτῆς ἐνεργείας τὴν οἱανδήποτε φύσιν».

Ἐπειδὴ δὲ οἷς ἔλεγον μὴ μόνον τοῖς ἁγίοις διετέλουν καθ' ἕνα μαχόμενοι, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτὴν τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν ἕκτην σύνοδον ἀνατρέπειν καὶ καταλύειν ἐπεχείρουν, ᾗ δὴ οὐκ ἄλλος ἦν ὁ σκοπός, περὶ δὲ τῶν δύω φυσικῶν θελημάτων καὶ τῶν δύω φυσικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐν τῷ Κυρίῳ <καὶ Θεῷ> ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ πᾶσα ἡ πρόθεσις γέγονε, καὶ ἦν ἀνάγκη διὰ ταῦτα προκομισθῆναι τὰ τῆς τοιαύτης συνόδου πρακτικὰ καὶ ἀναγνωσθῆναι καὶ ἀπὸ τούτων τὸ εὐσεβὲς ἀνακηρυχθῆναι, τὰ μὲν [γαρ] προετέθησαν ἐπὶ τοῦ μέσου· οἱ δ' εὐθὺς ἅμα τῷ προτεθῆναι ἀνέκραξαν· «μὴ τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου, ἀλλὰ τὸν ὅρον μόνον ἀνάγνωθι». Τῆς δὲ θείας συνόδου διαπορουμένης, ὅτι ποτὲ βούλεται ἡ τοιαύτη φωνὴ καὶ ἀνθ' ὅτουπερ ἀποδοκιμάζουσι καὶ οὐ δέχονται τὰ πρακτικά, ἐκεῖνοι καὶ οὕτω τῆς αὐτῆς περιέργου κακονοίας καὶ διεστραμμένης γνώμης οὐδ' ὁπωσοῦν ἀφίσταντο, τῶν πρακτικῶν μηδόλως προσιέμενοι τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐπὶ τούτοις κελεύσει θείᾳ του γαληνοτάτου βασιλέως ἡμῶν ἀνεγνώσθη ῥῆσις ἀπὸ τοῦ συνήθως ἐπὶ ἄμβωνος ἀναγινωσκομένου τῇ κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας συνοδικοῦ, ἥτις καὶ ἐπὶ λέξεως ἔχει οὕτως· «τοῖς ἀποβαλλομένοις τὰς τῶν ἁγίων πατέρων φωνὰς τὰς ἐπὶ συστάσει τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐκφωνηθείσας, Ἀθανασίου, Κυρίλλου, Ἀμφιλοχίου τοῦ θεηγόρου, Ἀμβροσίου,

Λέοντος τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ τῶν λοιπῶν, ἔτι ⟨τε⟩ καὶ τὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων πρακτικά, τῆς τετάρτης τε, φημί, καὶ της ἕκτης μὴ κατασπαζομένοις ἀνάθεμα». Ἐπὶ τούτοις ἀνεγνώσθη ⟨καὶ⟩ ῥῆσις τῶν πρακτικῶν ἔχουσα ἐπὶ λέξεως οὕτως· «τίς γάρ, εἰ καὶ βραδὺς εἴη πρὸς τὸ νοῆσαι, οὐ θεωρήσει ὅπερ πᾶσι φαίνεται, ὅτι ἀδύνατον καὶ παρὰ τὴν τάξιν τῆς φύσεώς ἐστι δύνασθαι εἶναι φύσιν καὶ ἐνέργειαν μὴ εἶναι φύσεως, ὅπερ οὐδὲ ἀπὸ τῶν αἱρετικῶν ποτε ἐδοκιμάσθη λέγεσθαι, οἵτινες πάσας τὰς ἀνθρωπίνας πανουργίας καὶ σκολιὰς ζητήσεις κατὰ τῆς ὀρθότητος τῆς πίστεως καὶ συναθροισμοὺς ταῖς φαυλότησιν αὐτῶν προσφόρους ἐφεῦρον. Πῶς οὖν ὅπερ οὔτε ἀπὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἐρρέθη ποτὲ οὔτε ἀπὸ τῶν βεβήλων αἱρετικῶν τετόλμηται εὑρεθῆναι ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνήσεται προπετευθῆναι, ἵνα τῶν δύω φύσεων τοῦ Χριστοῦ, τῆς θείας δηλονότι καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, ὄντινων αἱ ἰδιότητες ἀκέραιοι εἶναι γνωρίζονται ἐν Χριστῷ, μίαν ἔχειν ἐνέργειαν; Τίς ποτε ὀρθῶς φρονῶν δυνήσεται ἀποδεῖξαι; ὁπόταν, ἐὰν «μία ἐστὶν» εἴπωσιν, ἡ χρονικὴ ἤ ἀίδιος λεχθήσεται, θεία ἢ ἀνθρωπίνη, ἄκτιστος ἢ κτιστή· ἡ αὐτὴ ἥτις καὶ τοῦ Πατρός ἐστιν ἢ ἑτέρα παρὰ τὸν Πατέρα. Εἰ τοίνυν μία ἐστὶν καὶ ἡ αὐτή, μία καὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ κοινή ἐστιν, ὅπερ ἀλλόκοτόν ἐστι λέγεσθαι. Ἐπὰν οὐκοῦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπός ἐστι, τὰ ἀνθρώπινα ἐνεργήσας ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοίως ⟨αὐτῷ⟩ καὶ ὁ Πατὴρ σὺν αὐτῷ ἐνήργησε φυσικῶς· ἐπειδὴ ἃ ὁ Πατὴρ ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. Ἐπεί, ὅπερ ἡ ἀλήθεια περιέχει, ἐν ὅσῳ ἀνθρώπινά τινα ἐνήργησεν ὁ Χριστὸς πρὸς μόνον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς Υἱοῦ ἐπαναφέρεται, ἅτινα οὐκ ἔστι τὰ αὐτὰ οἷα καὶ τοῦ Πατρός· κατ' ἄλλο γὰρ δηλονότι καὶ ἄλλο ἐνήργησεν ὁ Χριστός, ἵνα κατὰ τὴν θεότητα, ἃ ποιεῖ ὁ Πατήρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιῇ, καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἅ εἰσι τοῦ ἀνθρώπου ἴδια ⟨ὁ⟩ αὐτὸς οὗτος ἐνηργεῖ ὡς ἄνθρωπος· ἐπειδὴ ἀληθής ἐστι καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Ὅθεν καὶ ἀληθῶς πιστεύεται, ὅτι ⟨ὁ⟩ αὐτὸς οὗτος εἷς ὢν ἔχει φυσικὰς ἐνεργείας, τὴν θείαν δηλονότι καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, τὴν ἄκτιστον καὶ τὴν κτιστήν, ὡς ἀληθινὸς καὶ τέλειος Θεὸς ⟨καὶ⟩ ἀληθινὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, εἷς ὁ αὐτὸς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, Κύριος Ἰησοῦς Χριστός». Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν πρακτικῶν προεκομίσθη ἑτέρα ῥῆσις, ἔχουσα ἐπὶ λέξεως οὕτως «τῆς ἑκατέρας φύσεως ἑκατέραν ἴσμεν ἐνέργειαν, τὴν οὐσιώδη λέγω καὶ φυσικὴν καὶ κατάλληλον, ἀδιαιρέτως προιοῦσαν ἐξ ἑκατέρας οὐσίας καὶ φύσεως, κατὰ τὴν ἐμπεφυκυῖαν αὐτῇ φυσικὴν καὶ οὐσιώδη ποιότητα, καὶ τὴν· ἀμέριστον ὁμοῦ καὶ ἀσύγχυτον θατέρας οὐσίας συνεπαγομένην ἐνέργειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ

τῶν ἐνεργειῶν ἐπὶ Χριστοῦ ποιεῖ τὸ διάφορον, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ εἶναι τὰς φύσεις τῶν φύσεων». Ἀλλὰ καὶ ὁ παρ' αὐτῶν ζητούμενος ὅρος ἀναγνωσθεὶς εἶχεν ἐπὶ λέξεως οὕτως· «ἡ παροῦσα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, πιστῶς δεξαμένη καὶ ὑπτίαις χερσὶν ἀσπασαμένη τήν τε τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πάππα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀγάθωνος γενομένην ἀναφορὰν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν βασιλέα» καὶ μετά τινα· «ἑπομένη τε ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς πέντε συνόδοις καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ ἐγκρίτοις πατράσι καὶ συμφώνως ὁρίζουσα, ὁμολογεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν ἕνα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος τέλειον ἐν θεότητι καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ ⟨τοῦ⟩ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, τῆς κυρίας καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστόν, Υἱόν, ⟨Κύριον⟩, μονογενῆ, ἐν δύω φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης, οὐκ εἰς δύω πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν μονογενῆ, Θεὸν λόγον, Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαίδευσε καὶ τὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῖν παρέδωκε σύμβολον, καὶ δύω φυσικὰς θελήσεις, ἤτοι θελήματα, ἐν αὐτῷ, καὶ δύω φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν, ὡσαύτως κηρύττομεν, καὶ δύω μὲν φυσικὰ θελήματα, οὐχ ὑπεναντία· μὴ γένοιτο· καθὼς οἱ ἀσεβεῖς ἔφησαν αἱρετικοί, ἀλλ' ἑπόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα καὶ μὴ ἀντιπίπτον ἢ ἀντιπαλαῖον, μᾶλλον μὲν οὖν ⟨καὶ⟩ ὑποτασσόμενον τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ πανσθενεῖ θελήματι».

Τούτων δὲ ἀναγνωσθέντων, κωφοῖς ἐῴκεσαν οἱ τῆς αἱρέσεως προϊστάμενοι, ἓν καὶ πάντη ἀδιάφορον βοῶντες καὶ διατεινόμενοι τὴν θείαν τε καὶ ἄκτιστον οὐσίαν καὶ τὴν θείαν καὶ ἄκτιστον ταύτης ἐνέργειαν, προφέροντες καὶ ῥητά, ὧν τὸ μὲν ἦν τοῦ ἁγίου καὶ ὁμολογητοῦ Μαξίμου, τὸ δὲ τοῦ ἐν ἁγίοις ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τοῦ Γραπτοῦ, διαστρέφοντες καὶ παρερμηνεύοντες ταῦτα πρὸς τὴν οἰκείαν δυσσέβειαν· πῶς γὰρ ἂν ὁ θεῖος Μάξιμος τῇ τοῦ Θεοῦ ἐνεργείᾳ πολεμεῖν ἔμελλεν, ὅς γε ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ δύω ἐνεργειῶν, τῆς τε θείας δηλαδὴ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, δρόμους μὲν ἠλάθη τοσούτους, γλῶτταν δὲ τὴν θεοφθόγγον

ἐκείνην ἀφῄρηται, χεῖρα δὲ ἐκκέκοπται, καὶ τέλος ἀειφυγίαν καταδικασθεὶς μαρτυρικὸν γενναίως ⟨ἠ⟩σπάσατο θάνατον; Τῶν δὲ καὶ ἔτι ἀντιλεγόντων καὶ προφερόντων τῷ Θεσσαλονίκης θεότητα λέγοντι τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἀνεγνώσθησαν ῥήσεις τῶν ἁγίων, τοῦ μὲν μεγάλου Βασιλείου ἐν οἷς πρὸς Εὐστάθιον τὸν ἰατρὸν γράφει· «οὐκ οἶδα ὅπως ἐπὶ τὴν τῆς φύσεως ἔνδειξιν τὴν προσηγορίαν τῆς θεότητος φέρουσιν οἱ πάντα κατασκευάζοντες, ὥσπερ οὐκ ἀκηκοότες παρὰ τῆς Γραφῆς, ὅτι χειροτονητὴ φύσις οὐ γίνεται. Μωσῆς δὲ τῶν Αἰγυπτίων ἐχειροτονήθη θεός, οὕτω πρὸς αὐτὸν εἰπόντος τοῦ χρηματίζοντος, ὅτι θεόν σε δέδωκα τῷ Φαραώ· οὐκοῦν ἐξουσίας τινὸς εἴτε ἐποπτικῆς εἴτε ἐνεργητικῆς ἔνδειξιν ἡ προσηγορία φέρει· ἡ δὲ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοουμένοις ὀνόμασι, καθό ἐστι, μένει ἀσήμαντος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος»· τοῦ δὲ Νύσσης ἐν τῷ περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ⟨λέγοντος⟩· «φασὶ [λέγοντος] οἱ πνευματομάχοι φύσεως εἶναι συμαντικὴν τὴν θεότητα, ἡμεῖς δὲ φαμέν, ὅτι ὄνομα σημαντικὸν ἡ θεία φύσις ἢ οὐκ ἔχει ἢ ἡμῖν οὐκ ἔχει, ἀλλ' εἴ τι καὶ λέγεται, εἴτε παρὰ τῆς ἀνθρωπίνης συνηθείας εἴτε παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, τῶν περὶ αὐτὴν ἀποσημανθέντων ἐστί τι, αὐτὴ δὲ ἡ θεία φύσις ἄφραστός τε καὶ ἀνεκφώνητος μένει, ὑπερβαίνουσα πᾶσαν τὴν διὰ φωνῆς σημασίαν· λαβέτωσαν δὲ τῆς ἀνοήτου αὐτῶν βλασφημίας καὶ τὸν ὄφιν κατήγορον, ὃς δείκνυσιν, ὅτι τὸ τῆς θεότητος ὄνομα τῆς ὁρατικῆς ἐνεργείας τὴν σημασίαν ἔχει. Συμβουλεύων γὰρ ἅψασθαι τῶν ἀπηγορευμένων, τοῦτο ἐπαγγέλλεται, ὅτι ἀνοιγήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί· ὁρᾷς ὅτι τὴν θεατικὴν ἐνέργειαν προσμαρτυρεῖ τῇ φωνῇ τῆς θεότητος; Οὐ γὰρ ἔστι θεάσασθαί τι μὴ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνοιγέντων· οὐκοῦν οὐχὶ φύσιν, ἀλλὰ τὴν θεατικὴν δύναμιν ἡ τῆς θεότητος προσηγορία παρίστησι». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς πρὸς Ἀβλάβιον γράφων, «Θεός», φησίν, ἐνεργοῦντα δηλοῖ, θεότης δὲ ἐνέργειαν· οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν ἐνέργεια, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργοῦν ἕκαστον αὐτῶν».

Οὕτω δὲ διὰ πάντων τούτων ἐξεληλεγμένοι, προσεκλήθησαν παρὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς μετάνοιαν, πολλὰ πρότερον τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως ἡμῶν μὴ ἀποπηδῆσαι τοῦ καλοῦ τῆς μετανοίας φαρμάκου λόγοις, πολὺ τὸ ἐπαγωγὸν καὶ χάριεν ἔχουσι, παρακεκληκότος αὐτούς. Οἱ δὲ οὐ κατεδέξαντο, ἄντικρυς λέγοντες τὸ «ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι»· ἐνέμενον γὰρ οἷς κακῶς ἔγνωσαν ἐξ ἀρχῆς. Διὰ τοῦτο κελεύσει θείᾳ τοῦ κρατίστου βασιλέως ἡμῶν καὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἀνεγνώσθη τόμος ἐπὶ καθαιρέσει μὲν προβὰς πρὸ καιροῦ τινος τοῦ Ἐφέσου, τοῦ Γάνου καὶ ἑτέρων, ὡς τὰ Βαρλαὰμ καὶ

Ἀκινδύνου νενοσηκότων, μήπω δὲ εἰς ἔργον προβάς, διὰ τὸ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν καὶ μετάνοιαν ἀναμένειν καὶ πᾶσι τρόποις καὶ μηχαναῖς ἀνακαλεῖσθαι ταύτην ὁλῃ προθυμίᾳ τε καὶ σπουδῇ. Καὶ ἀναγνωσθέντος, ἤρξατο ὁ τιμιώτατος μέγας χαρτοφύλαξ καὶ ὕπατος τῶν φιλοσόφων, κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔθος, ἐρωτᾶν ἕκαστον ὁπως ἔχει γνώμης περὶ τῶν κατὰ μέρος λαληθέντων τε καὶ ἐξετασθέντων δογματικῶν κεφαλαίων· καὶ πάντες ἑνὶ στόματι, ὡς ἐξ ἑνὸς κινούμενοι Πνεύματος, μετὰ τοῦ ἡνωμένου καὶ θεοπρεπῆ διάκρισιν καὶ διαφορὰν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας φανερῶς ὡμολόγησαν, τοῖς θεολόγοις ἑπόμενοι, ἄκτιστόν τε τὴν θείαν ἐνέργειαν καθὰ δῆτα καὶ τὴν οὐσίαν ἔστερξαν καὶ θεότητα καὶ ταύτην δὴ τὴν θείαν ἐνέργειαν ὀνομάζεσθαι παρὰ τῶν αὐτῶν θεολόγων ἀκούσαντες ἀσμένως ἐδέξαντο.

Ἐπὶ τούτοις ἐρωτηθεὶς καὶ ὁ ἁγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ αὐτὸς τὴν οἰκείαν γνώμην ἐξενεγκεῖν λόγον τε διεξελθὼν πρότερον περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ ⟨θείας⟩ ἐνεργείας καὶ τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένους τῆς διαφορᾶς τρόπους πάντας καλῶς καὶ κατὰ μέρος διευκρινήσας ἔτι τε καὶ τὸ ἡνωμένον καὶ ἀχώριστον ταύτης πρὸς τὴν θείαν οὐσίαν ἀποδειξας, ἐν οἷς καὶ ἄκτιστον τὴν θείαν ἐνέργειαν καὶ θεότητα παρὰ τῶν ἁγίων εἰρῆσθαι ἀπεφήνατο, τῆς πρὸς τοὺς διαφερομένους ἔπειτα παραινέσεως ὅλος ἐγένετο, παρακαλῶν, νουθετῶν, ἐλέγχων, πᾶσι τρόποις πρὸς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐκκαλούμενος καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους καὶ τὴν ἱερὰν σύνοδον συμφωνίαν μεθ' ὅτι πλείστης προθυμίας τε καὶ σπουδῆς θεοφιλῶς προτρεπόμενος. Ὡς δὲ καὶ οὕτω τούτους ἑώρα ἀνιάτως ἔχοντας τῶν τε προτέρων βλασφημιῶν ἐχομένους καθάπαξ καὶ τὴν μετάνοιαν παντάπασιν ἀποσειομένους, ζῆλον ἀναλαβὼν ἄξιον μὲν ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἐκ παιδὸς ἀρετῆς, ἄξιον δὲ τοῦ θρόνου, τὸ⟨ν⟩ μὲν Ἐφέσου καὶ τὸ⟨ν⟩ Γάνου τῶν ἀρχιερατικῶν συμβόλων καὶ πάσης ἱεροσύνης ἀπογυμνοῖ, τοῦτο καὶ τῆς ἱερᾶς συμψηφισαμένης συνόδου, οἱ δὲ σὺν αὐτοῖς ἕτεροι, οἵ τε τῆς αἱρέσεως προιστάμενοι καὶ οἱ τούτοις κακῶς ἑπόμενοι, τὴν καταδίκην μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες ἀποπέμπονται, τινῶν συγγνώμην αἰτησάντων καὶ διὰ μετανοίας ταύτης τετυχηκότων. Καὶ ἡ μὲν συνέλευσις αὕτη ἐν τούτοις ἐτελεύτησε. Ἡμέραι δ' ἐξ ἐκείνου παρερρύησαν ὀλίγαι· οὕτω τοῦ γαληνοτάτου καὶ ἁγίου βασιλέως ἡμῶν κελεύσαντος καὶ μετανοίας ἐντεῦθεν θύραν τοῖς διαφερομένοις σοφῶς ὑπανοίγοντος· τῶν δὲ καὶ ἔτι ἀνιάτως ἐχόντων, ἔδοξε δίκαιον σύνοδον ἑτέραν πάλιν συγκροτηθῆναι, ὥστε δι' ἐξετάσεως φανερωτέραν γενέσθαι περὶ τῶν προβεβλημένων τὴν τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν ἐκ τῶν τοῖς ἁγίοις τεθεολογημένων. Καὶ δὴ γενομένης, τῶν ἑτεροδοξούντων ἁπαντῆσαι μὴ βουληθέντων, ἀλλ' ἀπειπόντων τοῦτο καθάπαξ, ὁ εὐσεβέστατος

ἐκέλευσε βασιλεύς· «πολλῶν δογματικῶν κεφαλαίων προβεβλημένων εἰς ζήτησιν, πρώτου μὲν εἰ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ θεοπρεπὴς διάκρισις οὐσίας καὶ ἐνεργείας, ἔπειτα, διακρίσεως ἀναφανείσης, πότερον ἡ ἐνέργεια αὐτη κτιστή ἐστιν ἢ ἄκτιστος, τρίτου δέ, εἴ γε ἄκτιστος ἀποδειχθείη ἡ θεοπρεπὴς αὐτη ἐνέργεια, πῶς ἄν τις ἐκφύγοι τὸ μὴ παρὰ τοῦτο σύνθετον τὸν Θεὸν εἶναι νομίζειν, ὅπερ οἱ ἑτεροδοξοῦντες προφέρειν τολμῶσι τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιᾳ, τετάρτου δὲ εἴ γε ἡ φωνὴ τῆς θεότητος οὐκ ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς θείας ἐνεργείας παρὰ τῶν θεολόγων ὑμνεῖται· καὶ ἐκ τούτου γὰρ τὴν τῆς διθείας ἀμορφίαν τῆς ἐκκλησίας Θεοῦ καταχέουσιν οἱ ταύτης πολέμιοι· πέμπτου δὲ εἴπερ οἱ θεολόγοι κατά τι τὴν οὐσίαν τῆς ἐνεργείας ὑπερκεῖσθαι φασίν· ἐπεὶ καὶ τοῦτο τοῖς ἐναντιουμένοις ὑπὸ μέμψιν τελεῖ· καὶ λοιποῦ ἔτι, Θεοῦ μετεχομένου, πότερον κατὰ τὴν οὐσίαν μετοχὴ ἢ κατὰ τὴν ἐνέργειαν· τοσούτων προκειμένων ζητημάτων ἡμῖν ἀρτίως, οὐ χρὴ περὶ πάντων ὁμοῦ ποιεῖσθαι τοὺς λόγους· γένοιτο γὰρ ἂν οὕτως ἡ τοῦ ζητουμένου κατάληψις οὐδαμῶς ἀκριβὴς οὐδὲ κατὰ τὴν ἡμετέραν πρόθεσιν· ἀλλὰ περὶ ἑκάστου ἰδίᾳ διαλαβόντες ἐφ' ἕτερον ἤδη χωρῶμεν, ὁδηγοῖς ἀπλανέσι χρώμενοι τοῖς σεπταῖς θεολόγοις, καὶ πρῶτον, εἰ δοκεῖ, περὶ τοῦ πρώτου λέγωμεν· ἆρ' ἔστι θεοπρεπὴς ἐπὶ Θεοῦ διάκρισις οὐσίας καὶ ἐνεργείας· ὅπερ τοῖς διαφερομένοις ἀπείρηται, πολλά τε ἄλλα ἄτοπα καὶ πολυθείαν ἐκ τούτου συνάγειν οἰομένοις· ἢ ταυτὸν πάντη καὶ ἀδιάφορον;»

Ταῦτα τοῦ κρατίστου βασιλέως κελεύσαντος, ἡ θεία σύνοδος τοῖς λεγομένοις προσσχοῦσα «οὐκ ἄλλην ἴσμεν» εἶπον «ὁδόν, εὐσεβέστατε βασιλεῦ, ῥᾳδίως πρὸς ἀλήθειαν φέρουσαν ἢ ταύτην, ἣν ἀρτίως ἡμῖν ὑπέδειξας». Καὶ τῶν θεολόγων ὡς ἔχουσι περὶ τούτων γνώμης εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθέντων, ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ μὴ μετὰ τοῦ ἡνωμένου καὶ τὸ διακεκριμένον τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας πρεσβεύοντες ἄθεοί τέ εἰσι καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἀτόποις ἑαυτοὺς περιβάλλουσι. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Διονύσιον, «τὸ μηδεμίαν δύναμιν ἢ ἐνέργειαν ἔχον οὔτε ἔστιν οὔτε τί ἐστιν, οὔτε ἔστι παντελῶς αὐτοῦ θέσις ἢ ἀφαίρεσις». Τὸ δὲ ἔχον οὐ ἔχει κατά τι διαφέρει πάντως. Εἰ οὖν οὐκ ἔστι διαφορά τις θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας, οὐκ ἔστιν ἔχειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν· τὸ δὲ μὴ ἔχον ἐνέργειαν ἀνενέργητόν ἐστι, τὸ δὲ ἀνενέργητον καὶ ἀνύπαρκτον. Τοῦ δὲ θεοφόρου Δαμασκηνοῦ γράφοντος· «ἔργον μὲν θείας φύσεως ἡ προαιώνιος γέννησις, ἔργον δὲ θείας θελήσεως ἡ κτίσις» καὶ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου· «τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστί, φύσεως δὲ τὸ γεννᾶν· φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταὐτόν», οἱ ἀδιάφορον εἶναι λέγοντες τὴν θείαν οὐσίαν καὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἐπειδὴ κατ' ἐκεῖνον τῆς φύσεώς ἐστι τὸ γεννᾶν, ἔστι δὲ κατ' αὐτοὺς ἀδιάφορος

τῆς φύσεως ἐνέργεια, ἔσται κατ᾽ αὐτοὺς καὶ τῆς ἐνεργείας τὸ γεννᾶν, καὶ οὕτω τὰ ποιήματα ἔσονται γεννήματα ἀίδια, ⟨ὡς⟩ ἐκ τῆς θείας φύσεως ὄντα. Ἐπεὶ δὲ πάλιν τῆς ἐνεργείας ἐστὶ τὸ ποιεῖν, ἡ δὲ φύσις ἀδιάφορος τῇ ἐνεργείᾳ, κατ᾽ αὐτοὺς τῆς φύσεως ἔσται τὸ ποιεῖν, καὶ οὕτω κατ᾽ αὐτοὺς τὰ ἐκ τῆς φύσεως ἔσονται ποιήματα. Καὶ πάλιν, τοῦ αὐτοῦ γράφοντος ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν πρὸς Ἑρμείαν διαλόγων· «πρὸς δὲ τούτοις ἅπασι πεποιῆσθαι φαμὲν ἐξ ἐνεργείας Θεοῦ πῦρ τε τὸ καυστικὸν καὶ μὴν καὶ τὸ ὕδωρ διαψύχειν εἶδος», οἱ ταὐτὸν καὶ ἀδιάφορον οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν εἶναι λέγοντες ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας τό τε πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ εἶναι λέγειν ἀναγκασθήσονται· καὶ οὕτω τῆς Ἑλλήνων πλάνης ἡ νῦν κακοδοξία χείρων καθέστηκεν, εἴπερ ἐκεῖνοι μὲν τὴν λογικὴν μόνην ψυχὴν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐνόμισαν, οὗτοι δέ ⟨γε καὶ⟩ τὰ ὑλικὰ δὴ ταῦτα καὶ αἰσθητὰ σώματα. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν» εἰρηκότος, ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν ὁμιλίᾳ ἑξηκοστῇ τετάρτῃ τῆς εἰς τὸ τοιοῦτον εὐαγγέλιον ἑρμηνείας, τοῦτο διασαφῶν τὸ ῥητόν, κατὰ τὴν δύναμιν ἐνταῦθα φησὶν εἰρῆσθαι αὐτό· καὶ γὰρ περὶ ταύτης ἦν ὁ λόγος ἅπας αὐτῷ· «εἰ δὲ ἡ δύναμις ἡ αὐτή, εὔδηλον ὅτι καὶ ἡ οὐσία». Καὶ μετὰ βραχέα· «οὐδὲ γάρ ἐστιν ἄλλην δι᾽ ἄλλης οὔτε οὐσίαν οὔτε δύναμιν μαθεῖν». Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου εἰπόντος· «Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν», ὁ θεῖος οὗτος Χρυσόστομος ἐν τῇ αὐτῇ ὁμιλίᾳ «ἴδωμεν» φησί «τί ὁ Φίλιππος ζητεῖ ἰδεῖν· ἆρα τὴν σοφίαν τοῦ Πατρος; ἆρα τὴν ἀγαθότητα; Οὐχί, ἀλλ᾽ αὐτὸ ⟨ο⟩ τί ποτέ ἐστιν ὁ Θεός· αὐτὴν τὴν οὐσίαν». Καὶ πάλιν ὁ αὐτός, τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν ἐξηγούμενος τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τὸ λέγον· «τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος, τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος ζωὴ καὶ εἰρήνη», «φρόνημα» εἶπε «σαρκὸς τὴν κακίαν φησὶ καὶ φρόνημα πνεύματος τὴν χάριν τὴν διδομένην καὶ τὴν ἐνέργειαν τὴν τῇ προαιρέσει κιρνωμένην τῇ χρηστῇ», οὐδαμοῦ περὶ ὑποστάσεως ἐνταῦθα καὶ οὐσίας διαλεγόμενος. Καὶ αὖθις ὁ αὐτὸς Χρυσόστομος ἐν τῷ λόγῳ, ἐν ᾧ ἐξηγεῖται τὸ «θὲς τὴν χεῖρά σου ὑπὸ τὸν μηρόν ⟨μ⟩ου, καὶ ὀμοσον», τάδε κατὰ λέξιν φησίν· «λυχνία ἦν ἀληθὴς ἡ σὰρξ δεσποτικὴ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐλλάμψεις ἐπταπλασίονι χάριτι δείξασα· «ἐξελεύσεται γάρ» φησὶν Ἡσαίας «ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ᾽ αὐτὸν Πνεῦμα Θεοῦ». Ἐνταῦθα τὴν οὐσίαν ἑρμηνεύει, τὸ δὲ ἐπαγόμενον ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος λέγει. ⟨Ποῖον; Τὸ πολυμερὲς ταῖς ἐνεργείαις καὶ πολὺ τῇ φύσει· «Ἐπαναπαύσεται⟩ Πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα

φόβου Θεοῦ»· τὰς ἑπτὰ χάριτας τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰς ἐπαναπαυσαμένας τῷ σώματι τῷ δεσποτικῷ, ἐκείνας σχηματίζει ἐν τύπῳ ἑπταλύχνῳ». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγῳ «οὐ πάντα» φησί «τὰ χαρίσματα λαμβάνει τις, ἵνα μή τις τὴν χάριν φύσιν εἶναι νομίσῃ». Ἀλλὰ καὶ τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ φιλοσόφου Ἰουστίνου γράφοντος, ὡς ἄρα τοῦ Θεοῦ ἔχοντος οὐσίαν μὲν πρὸς ὕπαρξιν, βούλησιν δὲ πρὸς ποίησιν, ὁ ἀπορρίπτων οὐσίας τε καὶ βουλῆς τὴν διαφοράν καὶ τὴν ὕπαρξιν ἀπορρίπτει τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ποίησιν, οὐ φανερῶς οἱ τὴν διαφορὰν ἀθετοῦντες οὗτοι καὶ τὸν Θεὸν ἀρνούμενοι καὶ τὸ αὐτόματον δοξάζοντες δείκνυνται; Κατὰ γὰρ τὸν ἐκ Δαμασκοῦ θεῖον Ἰωάννην «ἐνέργειά ἐστι καὶ ἡ βουλησις», ὡς ἐν τῷ περὶ ἐνεργείας ὀγδοηκοστῷ πρώτῳ τῶν δογματικῶν κεφαλαίων διασαφεῖ. Εἰπὼν γὰρ πρότερον περί τε τῶν ἄλλων καὶ δὴ καὶ βουλήσεως ἀνθρωπίνης τε καὶ θείας, ἐπάγει εὐθὺς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἑφεξῆς κεφαλαίου ἐπὶ λέξεως οὕτως· «χρὴ γινώσκειν ὡς πᾶσαι αἱ δυνάμεις αἱ προειρημέναι, αἵ τε γνωστικαὶ αἵ τε ζωτικαὶ καὶ φυσικαὶ καὶ τεχνικαὶ ἐνέργειαι λέγονται· ἐνέργεια γάρ ἐστιν ἡ φυσικὴ ἑκάστης οὐσίας δύναμίς τε καὶ κίνησις, ἧς μόν‹ον› ἐστέρηται τὸ μὴ ὄν».

Τούτων τοίνυν οὕτω πάνυ τοι σαφῶς διευκρινηθέντων καὶ τῆς διαφορᾶς μάλα ἐναργῶς καὶ ὡς οὐκ ἄλλως ἐνῆν ἀποδεδειγμένης οὐκ ἐν πειθοῖ‹ς› ἀνθρωπίνης σοφίας ‹λόγοις›, κατὰ τὸν θεσπέσιον Παῦλον, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος ἁγίου, ταῖς τῶν πατέρων δήπου θεοπνεύστοις θεολογίαις, ἡ θεία σύνοδος «ἔδει τοὺς καὶ ὁπωστιοῦν» ἔφη «περὶ τούτου διαφέρεσθαι πειραθέντας νῦν γοῦν, εἰ καὶ μὴ πρότερον, τὴν τῆς φιλονεικίας νόσον τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἐξεληλακέναι εὐσεβῶς καὶ τοῖς κοινοῖς ἡμῶν καθηγεμόσι καὶ διδασκάλοις τῆς εὐσεβείας εὖ μάλα προθύμως ἐθελῆσαι πεισθῆναι, σάλπιγγος ἀπάσης περὶ διαφορᾶς οὐσίας θείας καὶ ‹θείας› ἐνεργείας μονονουχὶ λαμπροτέρας φωνὰς ἀφιεῖσι, καὶ μηδέν τι ‹πλέον› μηδόλως ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς ἀντιβαίνειν καὶ πειρᾶσθαι πολυπραγμονεῖν περαιτέρω, τίς ἡ ἐνέργεια, καὶ ποταπὴ ἡ διαφορά, καὶ πῶς ἂν γένοιτο αὕτη. Οὐ γάρ, ὡς ἔοικε, τοῦ Χρυσοστόμου πατρὸς ἀκηκόασιν, ἐν οἷς τὸ κατὰ Ἰωάννην θεῖον εὐαγγέλιον ἐξηγεῖται διδάσκοντος ἀνερμήνευτον καὶ ἀπερινόητον καὶ ὑπὲρ τοὺς τῆς φύσεως νόμους τὴν θείαν ἐνέργειαν εἶναι· «εἰ γὰρ τούτου» φησί «τοῦ πνεύματος, οὐ τὴν αἴσθησιν δέχῃ τῇ ἀκοῇ καὶ τῇ ἁφῇ, ἑρμηνεῦσαι οὐκ οἶδας οὐδὲ τὴν ὁδόν, πῶς τὴν ἀπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνέργειαν περιεργάζῃ, τὴν τοῦ ἀνέμου οὐκ ἐπιστάμενος, καίτοι φωνὴν ἀκούων; Τὸ δὲ «ὅπου θέλει πνεῖ» πρὸς παράστασιν τῆς τοῦ παρακλήτου εἴρηται ἐξουσίας· εἰ γὰρ τοῦτο οὐδεὶς κατέχει, ἀλλ' ὅπου θέλει φέρεται, πολλῷ μᾶλλον τὴν τοῦ Πνεύματος

ἐνέργειαν οὐ φύσεως δυνήσονται νόμοι κατασχεῖν, οὐχ ὅροι σωματικῆς γεννήσεως, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν» οὐδέ γε τοῦ μεγάλου Βασιλείου Εὐνομίῳ ἀντιλέγοντος καὶ θεολογοῦντος, ὡς ἄρα εἰ μέλλοιμεν ἅπαντα τῇ καταλήψει μετρεῖν καὶ τὸ τοῖς λογισμοῖς ἀπερίληπτον μηδὲ εἶναι τὸ παράπαν ὑπολαμβάνειν, οἰχήσεται μὲν ὁ τῆς πίστεως, οἰχήσεται δὲ ὁ τῆς ἐλπίδος μισθός, πῶς δ' ἂν εἴημεν ἔτι τῶν μακαρισμῶν ἄξιοι, τῶν ἐπὶ τῇ πίστει τῶν ἀοράτων ἀποκειμένων, οἱ μόνοις τοῖς κατὰ λογισμὸν ἐναργέσι πειθόμενοι; πόθεν ἐματαιώθησαν τὰ ἔθνη, καὶ ἐσκοτίσθη ἀσύνετος αὐτῶν καρδία; οὐκ ἐπειδὴ τοῖς τῶν λογισμῶν φαινομένοις ἀκολουθοῦντες τῷ κηρύγματι τοῦ Πνεύματος ἀπειθοῦσι; τίνας δὲ Ἡσαΐας ἀπολωλότας ὀδύρεται· «οὐαὶ οἱ σοφοὶ παρ' ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες»; οὐ τοὺς τοιούτους; Ταῦτα μὲν οὖν ἐχρῆν αὐτοὺς τῶν ἁγίων θεολογούντων ἀκούειν καί γ' εὐθὺς ἀσμένως ὑπακούειν ὡς ἡδιστά τε τούτοις προσεσχηκέναι καὶ ἀβασανίστως ταῖς τὴν διαφορὰν σημαινούσαις θείαις φωναῖς αὐτῶν ὑποπεπτωκέναι, εὐσεβεῖ σιωπῇ ταύτην στέργοντάς τε καὶ δεχομένους, τὸ δ' ὅπως ἢ μηδαμοῦ ἢ μὴ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς διαφορᾶς προστιθέντας, εἴπερ ἄρα τοῖς καὶ ὁπωσοῦν εἰς εὐσεβοῦντας τελεῖν δοκοῦσιν ἑαυτοὺς συγκαταλέγειν ἠξίουν. Ἐπεὶ δὲ εἰς τοσοῦτον ὕβρεως καὶ ἀναιδείας, μᾶλλον δὲ παραπληξίας ἀφίκοντο, ὡς καὶ κατ' αὐτῶν μανῆναι τῶν τε ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ πάντων ὡς εἰπεῖν τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τολμᾶν εἰς εὐθύνας ἤδη καὶ τούτους ἄγειν καὶ τοὺς μέν, φεῦ, τῶν ἑλληνικῶν ἔτι καὶ συντρόφων αὐτοῖς δογμάτων ἀπόζειν λέγειν, τοὺς δ' ἀμαθίας γράφεσθαι πλείστης, ὅλην καὶ ταῦτα σύνοδον ὄντας, ἐνίους δ' ὑπ' ἀνάγκης εἰς ταύτην θεολογίαν ἐξῆχθαι, καίτοι μαρτυρίου θανάτου προθύμως ὑπὲρ αὐτῆς ἑλομένους, ἄλλους δ' ἐγκωμιάζοντας, οὐκ ἀληθεύοντας ταῦτα γράψαι· πῶς ἄν τις ἐν μέρει λέγειν τὰς αὐτῶν ἀνάσχοιτο βλασθημίας; φέρε νῦν ἡμεῖς, διὰ τὸ μὴ καταδέχεσθαι τῶν φιλοχρίστων τὴν ἀκοήν, ὡς πού τις ἔφη τῶν παρ' αὐτῶν ἀθετουμένων πατέρων, ὅτι ποτὲ περὶ θείου δόγματος εἴρηταί τι τοῖς ἁγίοις μὴ σφόδρα ἀληθείας καὶ θεολογικῆς ἀκριβείας ἐξηρτημένον, τῷ παρ' αὐτῶν πρεσβευομένῳ Θεῷ θαῤῥήσαντες, περί τε ἑνώσεως καὶ διακρίσεως τρόπου θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας βραχέ' ⟨ἅ⟩ττα πειραθῶμεν διεξιέναι, οὐκ οἴκοθεν λογισμοὺς ἐφευρίσκειν ἐπιχειροῦντες εἰς συνηγορίαν τινὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν εὐσεβῶς πάλαι τεθεολογημένων, ἀλλ' ὅνπερ ἁπανταχοῦ τηρεῖν ἐσπουδάκαμεν νόμον, τὰ τῆς ἐκκλησίας δόγματα διὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων πιστοῦσθαι καὶ μηδαμοῦ παρ' ἑαυτῶν προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν τῶν τούτοις δογματισθέντων, τούτῳ δὴ κεχρημένοι κἀνταῦθα, τὴν θείαν ἐνέργειαν ἐκ τῆς θείας οὐσίας εἶναι διαῤῥήδην

τῶν ἁγίων βοώντων ἀκηκοότες, οὐχ ὡς τὰ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ταύτην εἶναι οὕτω νομίζομεν· καθάπερ τοῖς διαφερομένοις σὺν πολλοῖς ἀτόποις ἑτέροις καὶ τοῦτο δοκεῖ· τὸ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ κἀπὶ τῶν κτισμάτων εἴρηται, τὸ δ' ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἐπ' οὐδενὸς εἴρηταί ποτε τῶν ποιημάτων. Μάλιστα μὲν οὖν καὶ ἀπείρηται παντελῶς τοῦτό γε τοῖς ἁγίοις. Ὁ τε γὰρ μέγας Βασίλειος «τὸ ποιούμενον» φησίν «οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ποιοῦντός ἐστι» καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνός· «ἡ κτίσις, εἰ καὶ μετὰ ταῦτα <γ>έγ<ο>νεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας» καὶ πάλιν· «κτίσις δὲ καὶ ποίησις τῷ ἔξωθεν, καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κτίζοντος καὶ ποιοῦντος γενέσθαι τὸ κτιζόμενον καὶ ποιούμενον ἀνόμοιον παντελῶς» Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ὡς ἔξω τῆς θείας οὐσίας αὐτὴν ἐκ της θείας οὐσίας ὑπειλήφαμεν εἶναι, ὥς που καὶ τοῦτο λῆρεῖν οὐ τοσοῦτον ἀσεβῶς ὅσον ἀμαθῶς τοῖς δι' ἐναντίας ἐπῆλθεν· μήποτέ τις οὕτω φρενῶν ἐκσταίη· ἀλλ' οὐσιώδη καὶ φυσικὴν ταύτην τοῦ Θεοῦ κίνησιν οὖσαν κατὰ τοὺς θεολόγους εἰδότες, ὡς ἐκ πηγῆς ἀεννάου φαμὲν τῆς θείας οὐσίας προέρχεσθαί τε καὶ πηγάζειν καὶ ταύτης χωρὶς οὐδέποτε θεωρεῖσθαι, ἀλλ' ἀδιαίρετον αὐτῆς ἀεὶ διαμένειν ἐξ ἀιδίου τε τῇ θείᾳ συνυπάρχειν οὐσίᾳ καὶ ἀχωρίστως ἡνωμένην εἶναι, μήτ' αἰῶνι μήτε χρονικῷ ἢ τοπικῷ τινι διαστήματι τῆς θείας οὐσίας διαιρεῖσθαί ποτε δυναμένην, ἀλλ' ἀχρόνως καὶ προαιωνίως ἐξ αὐτῆς τε προϊοῦσαν καὶ ἀδιασπάστως αὐτῇ συνοῦσαν. Ὁ γὰρ μέγας Ἀθανάσιος «ὅταν δέ» φησί «τὰ πάντα ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ἀχώριστον ὁρῶ ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Καὶ <ὁ ἐν ἁγίοις> θεῖος Ἀναστάσιος, οὗ καὶ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος μεμνημένη «μέγαν» τοῦτον προσείρηκεν, ἐν τῷ περὶ ἀπεριγράπτου δευτέρῳ λόγῳ αὐτοῦ «ἴδωμεν» φησίν «οἷα λέγειν περὶ Θεοῦ ἀνέχονται οἱ αἱρετικοί. Τῇ ἐνεργείᾳ, φασίν, ἐν πᾶσίν ἐστιν ὁ Θεός, τῇ οὐσίᾳ δὲ οὐδαμοῦ, ἐνέργειαν λέγοντες τὸ προιὸν ἐκ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα. Φαίην δ' ἂν ἔγωγε τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως ἀχώριστον εἶναι τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ». Καὶ μετά τινα· «ἔνθα ἂν ἡ ἐνέργεια φανῇ, συνθεωρεῖται ταύτῃ καὶ ἡ οὐσία, ἐξ ἧς προέρχεται. Ἑκάτερον γὰρ ἀπερίγραπτον, καὶ διὰ τοῦτο παντελῶς ἀλλήλων ἐστὶν ἀχώριστα· κηρύττει μὲν γὰρ ἡ ἐνέργεια τὴν λανθάνουσαν οὐσίαν, θεωρεῖται δὲ συμπαροῦσα ἡ οὐσία τῇ ἐνεργείᾳ, χωρὶς αὐτῆς εἶναι μὴ δυναμένη». Καὶ αὖθις· «περὶ τὸ πᾶν ἐστιν ἡ ἐνέργεια, ταύτης δὲ ἀχώριστος ἡ οὐσία καθέστηκεν». Ἀλλὰ μήν, ὥσπερ τὴν ἕνωσιν θείαν καὶ ἀίδιον οὐ μόνῳ τῷ ἀχωρίστῳ, ἀλλ' ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ τῇ κοινότητι τοῦ ἀκτίστου καὶ ἀπεριγράπτου κατὰ τὴν τῶν ἁγίων θεολογίαν κηρύττομεν, οὕτω καὶ τὴν διάκρισιν καὶ τὴν διαφορὰν κατ' αὐτοὺς πάλιν θεοπρεπῆ καὶ

ταύτην δοξάζειν ἐγνώκαμεν, οὐκ εἰς παντελῆ διασπασμὸν ἐντεῦθεν αὐτὰ καὶ διαίρεσιν κατασπῶντες οὐδέ τινα ἔκφυλον τὴν διαφορὰν ταύτην καὶ φυσικὴν ἀλλοτρίωσιν ἐννοοῦντες ἢ διαστήματι χωρίζοντες ἀλλήλων ταῦτα· ἄπαγε· ἀλλ' οἵαν ἐπιδέχεσθαι τὰ κατὰ φύσιν αἴτια καὶ αἰτιατὰ μεμ‹υ›ήμεθα παρὰ τῶν ἁγίων, μονῳ τῷ λογισμῷ θεοπρεπῶς διακρίνοντες τὰ φύσει ἡνωμένα καὶ ἀδιαίρετα. Ἀθανάσιος γὰρ ὁ μέγας ἐν τῷ κατὰ Ἀρειανῶν πέμπτῳ λόγῳ αὐτοῦ «ἄλλο» εἶναι φησί «τὸ ἔκ τινος καὶ ἄλλο ‹τὸ› ἐξ οὗ ἐστι. Κατὰ τοῦτο ἄρα δύο. Εἰ δὲ μὴ δύο εἴη, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λέγοιτο, ἔσται τὸ αὐτὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, γεννῶν καὶ γεννώμενον, ὅπερ ἄτοπον ἐπὶ Σαβελλίου δέδεικται». Οὐκοῦν καὶ τῆς ἐνεργείας ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι κατὰ τοὺς θεολόγους ἅπαντας πεπιστευμένης τό τε ἄλλο καὶ ἄλλο εἶναι καὶ δύω εἶναι κἀντεῦθεν διενηνοχέναι ἀλλήλων ἐναργῶς ἀναπέφηνε κατὰ τὸ ἐξ οὗ καὶ ἔκ τινος, τὸ αἴτιον δηλαδὴ καὶ ‹τὸ› αἰτιατόν, ὡς ὁ πολὺς οὗτος τὰ θεῖα διδάσκει θεολογῶν. Καὶ μετά τινα «ἔστω δέ» φησί «παράδειγμα ἀνθρώπινον· τὸ πῦρ καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπαύγασμα δύω μὲν τ‹ῷ› εἶναι καὶ ὁρᾶσθαι, ἓν δὲ τῷ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀδιαίρετον εἶναι τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ». Ὥσπερ τοίνυν ἐπὶ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτός, τοῦ μὲν φύσεως καὶ αἰτίου ὄντος, τοῦ δὲ φυσικοῦ καὶ αἰτιατοῦ, τό τε ἓν διὰ τὸ ἀχώριστον καὶ τὸ διάφορον αὖθις διὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν εἴρηκεν· οὕτω κἀπὶ τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἐνεργείας τὸ ἓν καὶ τὸ διάφορον ἡμῖν ἐκληπτέον· τὸ μὲν κατὰ τὸ ἡνωμένον καὶ ἀδιαίρετον, τὸ δὲ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ αἰτίου. Οὔτε γὰρ τὸ ἓν τὴν διαφορὰν ἀπελαύνει οὔτε μὴν ὅλως ἡ διαφορὰ τὸ ἓν ἀνατρέπει, ἀλλ' ἑκάτερον κατὰ τοὺς ἁγίους εὐσεβῶς θεωρούμενον οὐδ' ὁτιοῦν ὑπὸ θατέρου παραβλαβῆναι δυνήσεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος τὴν ἐν τοῖς αἰτίοις τούτοις καὶ αἰτιατοῖς διαφορὰν εὖ μάλα εἰδὼς ἀληθείας ἐξεχομένην καὶ μηδ' ὁπωσοῦν τῷ κατὰ τὴν φύσιν ἀδιαφόρῳ λυμαινομένην, Ἀβλαβίῳ γράφων «τὸ ἀπαράλλακτον» ἔφη «τῆς φύσεως ὁμολογοῦντες, καὶ τὴν κατὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν διαφορὰν οὐκ ἀρνούμεθα, ἐν ᾧ μόνῳ διακρίνεσθαι τὸ ἕτερον ἐκ τοῦ ἑτέρου καταλαμβάνομεν, ἐν τῷ τὸ μὲν αἴτιον πιστεύειν εἶναι, τὸ δ' ἐκ τοῦ αἰτίου». Ὁ δέ γε ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ μέγας ὄντως Βασιλειος τοσαύτην φαίνεται ἁπαξαπλῶς τοῖς αἰτίοις τούτοις καὶ αἰτιατοῖς τὴν διαφορὰν παρέχων, ὡς καὶ τάξιν ἐκ φυσικῆς ἀκολουθίας ἐπ' αὐτῶν δογματίζειν καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον ἐπὶ τοῦ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ λέγειν οὐτωσὶ διαῤῥήδην καὶ τῶν ἀτόπων καὶ παραλόγων εἶναι νομίζειν τὸ μὴ ὁμολογεῖν, ἀλλ' ἀρνεῖσθαι ταῦτα πειρᾶσθαι, καὶ ἢ μὴ συνιδεῖν τὴν διαφορὰν ταύτην τὸν Εὐνόμιον ἔφη ἢ καὶ ἀποκρύψασθαι ταύτην ἑκόντα, γράφων· «ἐκεῖνο δὲ

ἢ οὐ συνεῖδεν Εὐνόμιος ἢ ἑκὼν ἀπεκρύψατο, ὁτι ἔστι τι τάξεως εἶδος, οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν θέσεως συνιστάμενον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκολουθίᾳ συμβαῖνον, ὡς τῷ πυρὶ πρὸς τὸ φῶς ἐστι τὸ ἐξ αὐτοῦ· ἐν τούτοις γὰρ πρότερον τὸ αἴτιον λέγομεν, δεύτερον δὲ τὸ ἀπ' αὐτοῦ, οὐ διαστήματι χωρίζοντες ἀλλήλων ταῦτα, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ, τοῦ αἰτιατοῦ προεπινοοῦντες τὸ αἴτιον». Πῶς οὖν εὔλογον ἀρνεῖσθαι τὴν τάξιν ἐφ' ὧν ἔστι πρῶτον καὶ δεύτερον, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν θέσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῖς ἐνυπαρχούσης ἀκολουθίας; Πάρεστι τοίνυν ἅπασιν ἀκριβῶς συνιδεῖν ἐκ τούτων τοῖς καὶ ὁπωσοῦν λογίζεσθαι δυναμένοις, ὅπως τὸν ἴσον τρόπον ἀληθείας ὁμοῦ καὶ εὐσεβείας ἐμέλησε τῷ ἁγίῳ. Τῷ μὲν γὰρ οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν θέσεως συνίστασθαι φάναι, ἀλλ' αὐτῇ ‹τῇ› κατὰ φύσιν ἀκολουθίᾳ συμβαίνειν, ἐξ ἀφύκτου καὶ πολλῆς καὶ φυσικῆς ἀνάγκης καὶ λαμπρᾶς ἀληθείας ἔδειξεν οὖσαν τὴν ἐν τῇ τάξει ταύτην διαφοράν τῶν αἰτιατῶν τε καὶ τῶν αἰτίων καὶ ἄλλως ἔχειν μηδέποτε ἐγχωροῦσαν, ἀλλ' ἀεὶ τούτοις ἀναγκαίως αὐτὴν ἐνθεωρουμένην· τῷ δὲ μὴ διαστήματι, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ χωρίζειν ταῦτα ἐπενεγκεῖν καὶ τὴν ἐν τῷ προτέρῳ καὶ δευτέρῳ διαφορὰν μόνῳ τῷ νῷ θεωρεῖν φαίνεται δήπου τὸ τῆς ἑνώσεως χρῆμα σφόδρα εὐσεβῶς κατησφαλισμένος καὶ μηδεμίαν εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς διακρίσεως ταύτης βλάβην εἰσάγων, ἀλλ' αὐτήν τε τὴν ἕνωσιν ἀσύγχυτον εἶναι θεολογῶν καὶ τὴν διαφορὰν ἀδιαίρετον πάντη διδάσκων. Πάλιν τοίνυν Εὐνομίου τὴν τοιαύτην διαφορὰν παντάπασιν ἀνελεῖν πειρωμένου ὁ μέγας οὗτος «πῶς» φησίν «οὐδεμίαν διαφορὰν καταλείπεις οὐδὲ τὴν ἐν τοῖς αἰτίοις πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν ἐνυπάρχουσαν;» Οὕτω τὸ μηδεμίαν διαφορὰν ἐπὶ τῶν αἰτίων καὶ αἰτιατῶν εἶναι δοξάζειν τῆς Ἀρείου καὶ Εὐνομίου μανίας πρόδηλός ἐστι τόκος. Ἐκεῖνοι γάρ, τὸ ὁμοούσιον ἀναιρεῖν πᾶσι τρόποις ἐσπουδακότες, ἀκηκοότες ἐν εὐαγγελίοις τοῦ Κυρίου τὸν Πατέρα μείζονα ἑαυτοῦ εἰρηκότος καὶ ταύτῃ πάντως διαφορὰν ἐννοεῖν δεδωκότος, ἐντεῦθεν εὐθὺς τὴν μὲν κατὰ φύσιν διαφορὰν δυσσεβῶς παρεισάγειν ἐτόλμων, τὴν δὲ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς μηδεμίαν μηδαμοῦ φυσικὴν ἀλλοτρίωσιν ἢ διαίρεσιν δυναμένην εἰσάγειν εἰδότες, ἀλλὰ καὶ οὕτω τὴν τῆς φύσεως ἕνωσιν ἀδιάλυτον ἀεὶ συντηροῦσαν, ἀπηρνοῦντο καθάπαξ· πρὸς οὓς οἱ τρεῖς οὗτοι τὸν ὑπὲρ τῆς Τριάδος ἀνελόμενοι γενναίως ἀγῶνα, ὡς ἐκείνων τὴν δυσσέβειαν ταύτην οὖσαν καὶ τὸ μέγα καὶ ὑπερφυὲς τῆς Τριάδος μυστήριον ἀναιροῦσαν, τῆς ἡμετέρας αὐτῶν ἐκκλησίας ἀπελαύνουσιν ὡς δυνατὸν ποῤῥωτάτω. Τοιγαροῦν εἰκότως οἱ μὲν τὴν διαφορὰν ταύτην ἀθετοῦντες νῦν τῆς ἐκείνων κακοδοξίας ἁλίσκονται μετεσχηκότες, οἱ δὲ στέργειν τε καὶ ἀσπάζεσθαι προθύμως ὁμολογοῦντες τῆς τῶν

ἁγίων τούτων εὐσεβείας τε καὶ θεολογίας, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ μερίδος διατελοῦσιν ὄντες, ἡνωμένως κατ' αὐτοὺς τὰ θεῖα διακρίνοντες καὶ διακεκριμένως ταῦτα ἑνοῦντες. Ἓν μὲν δὴ τοῦτο καὶ πρῶτον καὶ κυρίως ἄν τις φαίη τῆς τε θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας διακρίσεως εἶδος, διενηνόχασι δὲ ἀλλήλων καὶ τῷ τὴν μὲν θείαν ἐνέργειαν μετέχεσθαι καὶ μερίζεσθαι ἀμερίστως καὶ ὀνομάζεσθαι καὶ νοεῖσθαί πως, εἰ καὶ ἀμυδρῶς, ἐκ τῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων, τὴν γε μὴν οὐσίαν ἀμέθεκτον καὶ ἀμέριστον καὶ ἀνώνυμον εἶναι, ὡς ὑπερώνυμον δηλονότι καὶ ἀπερινόητον παντελῶς.»

Μετὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν ἀποδειχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ ἔστιν ἄκτιστος ἡ ἀχώριστος μέν, διαφέρουσα δὲ τῆς θείας φύσεως αὕτη ἡ ἐνέργεια, ὅπερ οἱ ἀντιλέγοντες τῇ ἐκκλησίᾳ ἥκιστα ἐδέχοντο. Καὶ ἀπεδείχθη καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐναργῶς κηρυττόμενον· ὧν κεφάλαιον ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος, καθὼς ἀνωτέρω διὰ τῶν κατὰ μέρος προτεθέντων αὐτῆς ῥητῶν μάλα ἱκανῶς ἀποδέδεικται. Συναπεδείχθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ μὴ δεχόμενοι ἄκτιστον τὴν ἀχώριστον μὲν καὶ φυσικὴν τῆς θείας οὐσίας ἐνέργειαν, διαφέρουσαν δὲ αὐτῆς, ὥσπερ εἴρηται, κτίσμα τε ποιοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· κατὰ γὰρ τὸν ἅγιον Μάξιμον, «ἀπὸ τῆς ἐνεργείας ἡ ἑκάστου φύσις χαρακτηρίζεται», τῆς μὲν ἀκτίστου ἐνεργείας ἄκτιστον δεικνύσης φύσιν, κτιστὴν δὲ τῆς κτιστῆς, ‹ἔ›τι τε καὶ κατὰ τὸν Δαμασκηνὸν θεῖον Ἰωάννην φάσκοντα· «εἰ κτιστὴ ἡ ἐνέργεια, κτιστὴν δηλώσει καὶ φύσιν· εἰ δὲ ἄκτιστος, ἄκτιστον χαρακτηρίσει οὐσίαν»· οἱ οὖν λέγοντες κτιστὴν τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἀφ' ἧς ἡ θεία φύσις χαρακτηρίζεται, κτιστὴν ἐξ ἀνάγκης παριστῶσι καὶ τὴν θείαν φύσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μονοθελῆταί εἰσι τῶν πώποτε ἐκείνων χείρους καὶ ἀτοπώτεροι καὶ προαιώνια δοξάζουσιν εἶναι κτίσματα. Ἐπεὶ γὰρ δύω φύσεις ὁμολογοῦμεν ἐπὶ το‹ῦ› Κυρίο‹υ› ἡμῶν Ἰησοῦ[ν] Χριστο‹ῦ›, τὴν μὲν ἄκτιστον τὴν δὲ κτιστήν, οἱ μὴ λέγοντες ἔχειν τὴν θείαν φύσιν καὶ θέλημα καὶ ἐνέργειαν ἄκτιστον, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δοξάζουσιν ἐπὶ Χριστοῦ, ὅπερ ἡ ἕκτη σύνοδος ἀπεκήρυξε καὶ ἀν‹ε›θεμάτισε, κἀντεῦθεν μονοθελῆται καὶ αὐτοὶ φανερῶς ἀναδείκνυνται, χείρους δὲ ἐκείνων πολλῷ, ὅσον κἀκεῖνοι μὲν ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἔλεγον ἐπὶ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἄκτιστον, τὴν κτιστὴν δήπουθεν ἀναιροῦντες, οὗτοι δὲ ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν, ἀλλὰ κτιστήν, τὴν ἄκτιστον φανερῶς μὴ δεχόμενοι. Ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον γράφοντος «τὰ μὲν ὀνόματα τοῦ Πνεύματος τοιαῦτα ὑπερφυῆ καὶ μεγάλα, οὐ μὲν οὖν ἔχοντά τινα εἰς δόξαν ὑπερβολήν, αἱ δὲ ἐνέργειαι τίνες; Ἄῤῥητοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρίθμητοι δὲ διὰ τὸ πλῆθος· πῶς γὰρ νοήσωμεν τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα; Τίνες ἦσαν αὐτοῦ πρὸ τῆς νοητῆς

κτίσεως αἱ ἐνέργειαι;» Οἱ λέγοντες κτιστὰς τὰς θείας ἐνεργείας φανερῶς δοξάζουσιν εἶναι κτίσματα τῶν αἰώνων ἐπέκεινα. Ἐδείχθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἄκτιστοι αἱ κοιναὶ καὶ φυσικαὶ τῆς τρισυποστάτου φύσεως θεῖαι ἐνέργειαι, οὐ διὰ δύω ἢ τριῶν μαρτυριῶν, ἀλλὰ διὰ πάσης σχεδὸν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς.

Μετὰ τοῦτο ἐζητήσαμεν παρὰ τῶν ἁγίων, εἰ μηδεμίαν ἔχοι τις ἂν ἐπινοεῖν σύνθεσιν ἐπὶ Θεοῦ διὰ τὴν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας διαφοράν· καὶ τοῦτο γὰρ οἱ ἀντιλέγοντες ἰσχυρίζονται. Ἀπεδείχθη οὖν παρὰ τῶν ἁγίων πάντων κηρυττόμενον ὡς οὐκ ἔστι σύνθεσίν τινα παρὰ τοῦτο νομίζειν ἐπὶ Θεοῦ. Ὁ γὰρ θεῖος Μάξιμος ἐν οἷς πρὸς Πύῤῥον διαλέγεται φανερώτατα δείκνυσι μή τινα σύνθεσιν ἐκ τῆς ἐνεργείας γίνεσθαι, «ὁρᾷς» λέγων τῷ Πύῤῥῳ «ὅτι ἐκ τούτου πλανᾶσθε, ἐκ τοῦ πάντη ἀγνοῆσαι ὅτι αἱ συνθέσεις τῶν ἐν ὑποστάσει ὄντων, καὶ οὐ τῶν ἐν ἑτέρῳ θεωρουμένων εἰσι, καὶ τοῦτο κοινὸν φρόνημα πάντων καὶ τῶν ἔξω φιλοσόφων καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας θεοσόφων μυσταγωγῶν. Εἰ δὲ τῶν θεληματῶν σύνθεσιν λέγετε, καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν σύνθεσιν λέγειν ἐκβιασθήσεσθε». Ἀλλὰ καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος ἐν ἕκτῳ κεφαλαίῳ τῆς εἰς τὴν Ἑξαήμερον ἀναπληρώσεως οὕτω πρὸς λέξιν διέξεισιν· «εἰ τοίνυν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, κἂν διάφορα τυγχάνῃ τὰ πρὸς αἴσθησιν κατεσκευασμένα παρὰ τῆς φύσεως ὀργανα, διὰ πάντων ὁ νοῦς ἐνεργῶν καὶ κινούμενος καὶ καταλλήλως ἑκάστῳ πρὸς τὸ προκείμενον κεχρημένος εἷς ἐστι καὶ ὁ αὐτός, ταῖς διαφοραῖς τῶν ἐνεργειῶν οὐ συνεξαλλάττων τὴν φύσιν· πῶς ἄν τις ἐπὶ Θεοῦ διὰ τῶν ποικίλων δυνάμεων πολυμερῶς τὸ τῆς αὐτοῦ οὐσίας καθυποπτεύσειεν;» Ἀλλὰ καὶ τοῦτο συναπεδείχθη, ὅτι οἱ κατὰ τοὺς ἀντιλέγοντας μὴ δεχόμενοι τὴν διαφορὰν τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ ἁπλῶς πάντων τῶν περὶ τὴν θεῖαν οὐσίαν φυσικῶς θεωρουμένων, ἐκεῖνοι σύνθετον ποιοῦσι μᾶλλον τὸν Θεόν, τοῦ μεγάλου Βασιλείου φανερῶς λέγοντος· «εἴπερ εἰς τὴν οὐσίαν φέροντες πάντα τὰ θεῖα ὀνόματα καταθήσομεν, οὐ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν συγκείμενον τὸν Θεὸν ἀποδείξομεν, διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑφ' ἑκάστου τῶν ὀνομάτων σημαίνεσθαι» καὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γράφοντος· «ἦ καὶ τὸ ἀθάνατον καὶ τὸ ἄκακον καὶ τὸ ἀναλλοίωτον οὐσία Θεοῦ; Ἀλλ' εἰ τοῦτο, πολλαὶ οὐσίαι Θεοῦ, καὶ οὐ μία, ἢ σύνθετον ἐκ τούτων τὸ θεῖον· οὐ γὰρ ἀσυνθέτως ταῦτα, εἴπερ οὐσίαι» ἔτι καὶ τοῦ θείου Κυρίλλου· «οὐ γάρ οὐσία τὸ ἀγέννητον ἢ τὸ ἄφθαρτον ἢ τὸ ἀθάνατον ἢ τὸ ἀόρατον. Εἰ γὰρ ἕκαστον τούτων οὐσίαν σημαίνει, ἐκ τοσούτων οὐσιῶν σύγκειται ὁ Θεός ὅσαπερ ἂν αὐτῷ φυσικῶς προσόντα φαίνηται· πολλὰ γάρ ἐστιν ἃ μόνῳ μὲν αὐτῷ πρόσεστιν, ἑτέρῳ δὲ ‹τῶν ἁπάντων› οὐδενί» καὶ τοῦ θείου Χρυσοστόμου· «τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἡ Γραφὴ ποτὲ μὲν πῦρ, ποτὲ δὲ ὕδωρ καλεῖ,

δεικνῦσα ὅτι οὐκ οὐσίας ταῦτα ὀνόματα, ἀλλ' ἐνεργείας· οὐ γὰρ ἐκ διαφόρων συνέστηκεν οὐσιῶν τὸ Πνεῦμα, ἀόρατόν τε καὶ μονοειδὲς ὂν» καὶ τοῦ Νύσσης πρὸς Εὐνόμιον λέγοντος· «τίς ὁ διφυᾶ τὸν Θεὸν εἶναι λέγων πλὴν σοῦ τοῦ πᾶσαν ὀνόματος ἔννοιαν τῇ τοῦ Πατρὸς οὐσίᾳ συμφύοντος καὶ μηδὲν ἔξωθεν προσεῖναι λέγοντος, ἀλλ' ἕκαστον τῶν περὶ το θεῖον ὀνομάτων τῇ τοῦ Θεοῦ οὐσίᾳ ἐγκεντρίζοντος;»

Μετὰ τοῦτο ἐζητήθη, εἴ γε ἡ θεία καὶ ἄκτιστος ἐνέργεια θεότης παρὰ τῶν ἁγίων προσαγορεύεται· οὐδὲ γὰρ τοῦτο οἱ νῦν ἀντιλέγοντες παρεδέχοντο· καὶ ἀνεφάνη καὶ τοῦτο παρὰ τῶν θεολόγων κηρυττόμενον. Αὐτίκα γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς κατ' Εὐνομίου «καὶ αὐτό» φησί «τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, εἴτε τὴν ἐποπτικὴν εἴτε τὴν προνοητικὴν ἐξουσίαν σημαίνει, οἰκείως εἶχε πρὸς τὸ ἀνθρώπινον». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Εὐστάθιον ‹τὸν› ἰατρὸν ἐπιστολῇ «οὐκοῦν» φησίν «ἡ τῆς ἐνεργείας ταυτότης ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου δείκνυσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον. Ὥστε, κἂν φύσιν σημαίνῃ τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, κυρίως καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν προσηγορίαν προσαρμόζεσθαι ταύτην ἡ τῆς οὐσίας κοινότης συντίθεται. Ἀλλ' οὐκ οἶδα ὅπως ἐπὶ τῆς φύσεως ἔνδειξιν τὴν προσηγορίαν τῆς θεότητος φέρουσιν οἱ πάντα κατασκευάζοντες». Καὶ μετά τινα· «οὐκοῦν ἐξουσίας τινὸς εἴτε ἐποπτικῆς εἴτε ἐνεργητικῆς ἔνδειξιν ἡ προσηγορία φέρει. Ἡ δὲ θεία φύσις ἐν πᾶσι τοῖς ἐπινοουμένοις ὀνόμασι, καθό ἐστι, μένει ἀσήμαντος, ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος. Εὐεργέτην γὰρ καὶ κριτήν, ἀγαθόν τε καὶ δίκαιον καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες, ἐνεργειῶν διαφορὰς ἐδιδάχθημεν, τοῦ δὲ ἐνεργοῦντος τὴν φύσιν οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνῶναι δυνάμεθα. Ὅταν γὰρ ἀποδιδῷ τις λόγον ἑκάστου τούτων τῶν ὀνομάτων καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, περὶ ἣν τὰ ὀνόματα, οὐ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρων ἀποδώσει λόγον· ὧν δὲ ὁ λόγος ἕτερος, τούτων καὶ ἡ φύσις διάφορος· οὐκοῦν ἄλλο μέν ἐστιν ἡ οὐσία, ἧς οὔπω λόγος μηνυτὴς ἐξευρέθη, ἑτέρα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἢ ἀξίας ὀνομαζομένων». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς μέγας Βασιλειος ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ· «εἴτε ἐνεργείας ὄνομα ἡ θεότης, ὡς μίαν ἐνέργειαν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω μίαν φαμὲν εἶναι καὶ τὴν θεότητα· εἴτε καὶ κατὰ ‹τὰς› τῶν πολλῶν [τὰς]δόξας φύσεως ἐνδεικτικόν ἐστι τὸ της θεότητος ὄνομα, διὰ τὸ μηδεμίαν εὑρίσκειν ἐν τῇ φύσει παραλλαγὴν οὐκ ἀπεικότως μιᾶς θεότητος τὴν ἁγίαν Τριάδα ὁριζόμεθα». Καὶ ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος φησίν· «ἡ Θεὸς προσηγορία πρόδηλον ὅτι ἐνεργητικὴ τυγχάνει· οὐ γὰρ αὐτὴν τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν παρίστησιν· ἀδύνατον γὰρ ταύτην γνῶναι· ἀλλὰ τὴν θεωρητικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν ἡμῖν παρίστησι καὶ δηλοῖ τὸ

Θεός». Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· «τὸ Θεὸς ὄνομα οὐ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος σημαίνει· ἀκατάληπτος γὰρ αὕτη καὶ ἀνώνυμός ἐστιν· ἀλλ' ἐκ τῆς θεωρητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας Θεὸς εἴρηται, ὡς φησὶν ὁ ἅγιος Διονύσιος, ἢ ἐκ τοῦ θέειν, ἤγουν διατρέχειν, ἢ ἐκ τοῦ αἴθειν, ὅ ἐστι φλογίζειν». Ὁ δὲ αὐτὸς μέγας Διονύσιος «εἰ τὴν περιούσιον» φησί «κρυφιότητα Θεὸν ἢ ζωὴν ἢ οὐσίαν ἢ φῶς ἢ λόγον ὀνομάσ‹α›ιμεν, οὐδὲν ἕτερον νοοῦμεν ἢ τὰς εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς προαγομένας δυνάμεις ἐκθεωτικὰς ἢ οὐσιοποιοὺς ἢ ζωογόνους ἢ σοφοδώρους. Αὐτῇ δὲ κατὰ τὴν πασῶν τῶν νοερῶν ἐνεργειῶν ἀπόλυσιν ἐπιβάλλομεν, μηδεμίαν ὁρῶντες θέωσιν ἢ ζωὴν ἢ οὐσίαν, ἥτις ἀκριβῶς ἐμφερὴς ἐστι τῇ πάντων ἐξῃρημένῃ κατὰ πᾶσαν ὑπεροχὴν αἰτίᾳ». Καὶ πάλιν ὁ αὐτός φησι· «θεότης ἐστὶν ἡ πάντα θεωμένη πρόνοια». Ὅτι δὲ ἡ πρόνοια ἐνέργειά ἐστι, καὶ ἀπ' ἄλλων μὲν τοῦτο γνώριμον, μάλιστα δὲ ‹καὶ› ἀφ' ὧν ὁ μέγας Ἀθανάσιος γράφει λέγων· «οὐ κατὰ ἄλλην καὶ ἄλλην πρόνοιαν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐργάζεται, ἀλλὰ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσιώδη τῆς θεότητος ἐνέργεια.» Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Διονύσιος πάλιν ἐν τῇ πρὸς Γάιον δευτέρᾳ ἐπιστολῇ θεότητα φησὶν εἶναι τὸ χρῆμα τοῦ θεοποιοῦ δώρου καὶ τὸ ἀμίμητον μίμημα τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπεραγάθου, καθ' ὃ θεούμεθα καὶ ἀγαθυνόμεθα. Ἐπὶ τούτοις ἐπειδήπερ τὴν τοιαύτην δωρεὰν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνέργειαν, δηλαδὴ τὴν θέωσιν, καθ' ἣν οἱ ἅγιοι θεοῦνται, θεότητα παρὰ τῶν ἁγίων προσαγορευομένην, οἱ τῷ Θεσσαλονίκης ἀντιλέγοντες λέγουσιν εἶναι θεότητα κτιστήν, κατασκευάζοντες δῆθεν τοῦτο ἐκ τοῦ ὑποστάτην αὐτῆς εἰρῆσθαι παρὰ τοῦ μεγάλου Διονυσίου τὸν Θεόν καὶ μίμημα καλέσα‹ι› ταύτην καὶ τῶν μετασχόντων σχέσιν, δυσσεβῶς μὲν αὐτοὺς λέγειν ἀπεφήναντο ἡ ἱερὰ σύνοδος, ὅμως ζητηθέντος καὶ τούτου παρὰ τῆς θείας συνόδου, εἴπερ εἰπέ τις τῶν ἁγίων ἄκτιστον εἶναι τὴν θέωσιν καὶ εἴπερ ἡ σχέσις καὶ τὸ μίμημα καὶ τὸ ὑπέστη ‹καὶ› ἐπὶ τῶν ἀκτίστων λέγεται, προεκομίσθησαν ῥήσεις τῶν ἁγίων οὐκ ἀεὶ ἐπὶ κτιστῶν δηλοῦσαι λέγεσθαι ταῦτα. Ὁ γὰρ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀντιῤῥητικοῖς φησίν· «ὁ τετοκὼς βόλους δρόσου οὐχ ὁμοίως τάς τε βόλους καὶ τὸν Υἱὸν ὑπεστήσατο». Κἂν τῷ πρώτῳ δὲ τῆς Ἑξαημέρου «ἵνα δειχθῇ» φησίν «ὅτι ὁ κόσμος τεχνικόν ἐστι κατασκεύασμα προκείμενον πᾶσιν εἰς θεωρίαν, ὥστε δι' αὐτῆς τὴν τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν σοφίαν ἐπιγινώσκεσθαι, οὐκ ἄλλῃ τινὶ φωνῇ ἐχρήσατο ὁ σοφὸς Μωυσῆς περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' εἶπε· «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν», οὐχὶ ἐνήργησεν οὐδὲ ὑπέστησεν, ἀλλ' ἐποίησε· καθότι πολλοὶ τῶν φαντασθέντων συνυπάρχειν ἐξ ἀιδίου τῷ Θεῷ τὸν κόσμον οὐχὶ γεγεννῆσθαι παρ' αὐτοῦ συνεχώρησαν». Συναπεδείχθη δὲ ἀπὸ τούτου ὅτι καὶ τὸ ἐνεργεῖν καὶ τὸ ἐνεργεῖσθαι οὐ μόνον ἐπὶ κτιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀιδίων καὶ ἀκτίστων δύναται

λέγεσθαι, ἐπεὶ καὶ τὴν χάριν ἐνεργουμένην ἀκούοντες οἱ διαφερόμενοι κτιστὴν εὐθὺς εἶναι νομίζουσιν. Ὁ γὰρ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος ἐπὶ ἀκτίστου τῷ ἐνεργεῖν ἐχρήσατο εἰπών· «εἰ δὲ ἐνεργείας ὄνομα ὁ Πατήρ, αὐτὸ τοῦτο ἐνηργηκὼς ἂν εἴη τὸ ὁμοούσιον». Καὶ ὁ Νύσσης δὲ θεῖος Γρηγόριος «οὐ τρεῖς θεοὺς ὀνομάζειν» φησί «δυνάμεθα, τοὺς τὴν θεϊκὴν ⟨καὶ ἐποπτικὴν⟩ ἐνέργειαν συνημμένως καὶ ἀδιακρίτως ἀλλήλων ἐφ' ἡμῶν τε καὶ πάσης τῆς κτίσεως ἐνεργοῦντας.» Περὶ δὲ τοῦ μιμήματος εἶπεν ὁ Θεσσαλονίκης ὡς ὁ μέγας Διονύσιος τῷ μιμήματι τὸ ἀμίμητον προσέθηκεν, ὥστε καὶ τὸ θεοποιὸν δῶρον οὐ μᾶλλον μίμημα ἢ ἀμιμησία. Φησὶ δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος μίμημα εἶναι καὶ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, γράφων ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν περὶ Υἱοῦ· «εἰκὼν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ὡς ὁμοούσιος καὶ ὅτι τοῦτο ἐκεῖθεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου Πατήρ. αὕτη γὰρ εἰκόνος φύσις, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου καὶ οὗ λέγεται». Ὥστε τὸ μίμημα οὐκ ἐμποδίζει πρὸς τὸ ἄκτιστον εἶναι τὴν θέωσιν. Σχέσις δέ ἐστι καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια πρὸς τὰ ⟨προ⟩νοούμενα καὶ ἡ πρόγνωσις αὐτοῦ πρὸς τὰ προγινωσκόμενα καὶ οἱ ἐξ ἀιδίου ἐν τῷ Θεῷ προορισμοὶ πρὸς τὰ προοριζόμενα· ἀλλ' ἑκάστῳ τούτων οὐκ ἐμπόδιόν ἐστι τὸ σχέσιν εἶναι πρὸς τὸ ἄκτιστον εἶναι· ὥστε οὐδὲ ἡ θεοποιὸς δωρεὰ τοῦ Πνεύματος, αὐτὴ ἡ θέωσίς ἐστι κτιστή, διότι σχέσις ἐστὶ πρὸς τὰ θεούμενα. Ὅτι γὰρ ἄκτιστός ἐστι σαφῶς καὶ συντόμως παρίστησι καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος, γράφων· «ἡ θεία χάρις εἰ καὶ ἀπόλαυσιν δίδωσι τοῖς κατὰ χάριν μετέχουσιν, ἀλλ' οὐ κατάληψιν· μένει γὰρ κἂν τῇ μεθέξει τῶν ἀπολαυόντων αὐτῆς ἀκατάληπτος, ὅτι κατὰ φύσιν ὡς ἀγέννητος ἔχει τὴν ἀπειρίαν». Καὶ πάλιν· «τοῦτό ἐστι τὸ τοῦ Θεοῦ εὐαγγέλιον, πρεσβεία Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους δι' Υἱοῦ σαρκωθέντος καὶ μισθὸν δωρουμένου τοῖς πειθομένοις αὐτῷ τὴν ἀγέννητον θέωσιν.»

Μετὰ δὴ τὸ φανῆναι καὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν θεότητα ὀνομαζομένην ἐζητήσαμεν ἀποδειχθῆναι παρὰ τῶν θεολόγων, εἰ τῆς θείας ἐνεργείας ταύτης καὶ τῶν οὐσιωδῶς περὶ αὐτὴν θεωρουμένων ὑπέρκειται κατ' οὐσίαν ὁ Θεός· καὶ ἀνεφάνη καὶ τοῦτο παρὰ πάντων κηρυττόμενον τῶν ἁγίων. Συναπεδείχθη δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ μὴ τοῦτο παραδεχόμενοι ὄντως πολύθεοί εἰσι, πολλὰς λέγοντες ἀρχάς, ὡς μὴ ἀναφέροντες εἰς ἓν αἴτιον καὶ μίαν ἀρχὴν τὰ περὶ τὸν Θεὸν οὐσιωδῶς θεωρούμενα. Ὁ γὰρ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀντιῤῥητικοῖς φησίν· «ἔστι ⟨τι⟩ τάξεως εἶδος οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν θέσεως συνιστάμενον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκολουθίᾳ συμβαῖνον, ὡς τῷ πυρὶ τὸ πρὸς τὸ φῶς ἐστι τὸ ἐξ αὐτοῦ. Ἐν τοῖς τοιούτοις γὰρ πρότερον τὸ αἴτιον λέγομεν, δεύτερον δὲ τὸ ἀπ' αὐτοῦ, οὐ διαστήματι χωρίζοντες ἀλλήλων ταῦτα, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ τοῦ αἰτιατοῦ προεπινοοῦντες τὸ αἴτιον». Πῶς οὖν εὔλογον

ἀρνεῖσθαι τὴν τάξιν ἐφ' ὧν ἐστι πρῶτον καὶ δεύτερον οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν θέσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῖς ἐνυπαρχούσης ἀκολουθίας; Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον γράφει· «αἱ δὲ ἐνέργειαι τοῦ Πνεύματος τίνες; Ἀῤῥητοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρίθμητοι δὲ διὰ τὸ πλῆθος· πῶς γὰρ νοήσομεν τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα; Τίνες ἦσαν αὐτοῦ πρὸ τῆς νοητῆς κτίσεως αἱ ἐνέργειαι; Πόσαι δὲ αἱ ἀπ' αὐτοῦ περὶ τὴν κτίσιν χάριτες; Τίς δὲ ἡ πρὸς τοὺς αἰῶνας τοὺς ἐπερχομένους δύναμις; Ἦν μὲν γὰρ καὶ προῆν καὶ συμπαρῆν τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πατρὶ πρὸ τῶν αἰώνων, ὥστε κἄν τι νοήσῃς τῶν αἰώνων ἐπέκεινα, καὶ τοῦτό ἐστι τοῦ Πνεύματος κατωτέρω», τὰς προαιωνίους ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος κατωτέρω τοῦ Πνεύματος ἀποφαινόμενος εἶναι. Ἐν δὲ τῷ περὶ θεότητος Υἱοῦ καὶ Πνεύματος λόγῳ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος φησίν· «ἡ μὲν θεία φύσις ἄφραστός τε καὶ ἀνεκφώνητος μένει, ὑπερβαίνουσα πᾶσαν τὴν διὰ φωνῆς σημασίαν»· οὐκοῦν οὐχὶ φύσιν, ἀλλὰ τὴν θεατικὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος ἡ τῆς θεότητος προσηγορία παρίστησιν. Ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ κατὰ Ἀρειανῶν δευτέρῳ λόγῳ, τῶν αἱρετικῶν λεγόντων τῆς θελήσεως εἶναι τὸν Υἱόν, ἀλλ' οὐ τῆς φύσεως τοῦ Πατρός, «εἰ τὸ βούλεσθαι» φησί «περὶ τῶν μὴ ὄντων διδόασι τῷ Θεῷ, διὰ τί τὸ ὑπερκείμενον τῆς βουλήσεως οὐκ ἐπιγινώσκουσι τοῦ Θεοῦ;» Κἀν τῷ τρίτῳ κατὰ τῶν αὐτῶν· «τὸ μὲν ἀντικείμενον τῆς βουλήσεως ἑωράκασιν οἱ αἱρετικοί, τὸ δὲ μεῖζον καὶ ὑπερκείμενον οὐ τεθεωρήκασιν. Ὥσπερ γὰρ ἀντίκειται τῇ βουλήσει τὸ παρὰ γνώμην, οὕτως ὑπέρκειται καὶ προηγεῖται τοῦ βούλεσθαι τὸ κατὰ φύσιν». Καὶ κατὰ Μακεδονίου γράφων ὁ αὐτὸς «γίνωσκε» φησίν «ὅτι τὸ Θεὸς εἶναι δεύτερόν ἐστι τῆς φύσεως· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, ἐὰν μιμηταὶ γενώμεθα τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν Παῦλον, θεοὶ μὲν γινόμεθα, τῆς δὲ αὐτῆς φύσεως γενέσθαι οὐ δυνάμεθα». Ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος «πάντων» φησί «τῶν ὄντων καὶ μετεχόντων καὶ μεθεκτῶν ἀπειράκις ἀπείρως ὁ Θεὸς ὑπερεξῄρηται». Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Διονύσιος ἐν τῷ περὶ θείων ὀνομάτων ⟨δωδεκάτῳ⟩ φησί· «καθ' ὅσον ὑπερέχουσι τῶν οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἅγια ἢ θεῖα ἢ κύρια ἢ βασιλικά, καὶ αὖ τῶν μετεχόντων αἱ αὐτομετοχαί· κατὰ τοσοῦτον ὑπερίδρυται πάντων τῶν ὄντων ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, καὶ πάντων τῶν μετεχόντων καὶ μετοχῶν ὁ ἀμέθεκτος αἴτιος». Κἀν τῇ δευτέρᾳ ⟨δὲ⟩ πρὸς Γάιον ἐπιστολῇ «πῶς» φησίν «ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ ⟨ὑπὲρ⟩ ὑπεραρχίαν ἐστὶ καὶ ⟨ὑπὲρ⟩ ἀγαθαρχίαν; Καὶ ⟨εἰ⟩ θεότητα καὶ ἀγαθότητα νοήσαις, αὐτὸ τὸ χρῆμα τοῦ ἀγαθοποιοῦ ⟨καὶ θεοποιοῦ⟩ δώρου καὶ τὸ ἀμίμητον μίμημα τοῦ ὑπερθέου καὶ ὑπεραγάθου, καθ' ὁ θεούμεθα καὶ ἀγαθυνόμεθα· καὶ γὰρ εἰ τοῦτο ἀρχὴ γίνεται τοῦ θεοῦσθαι καὶ ἀγαθύνεσθαι τοῖς θεουμένοις καὶ ἀγαθυνομένοις, ὁ πάσης ἀρχῆς ὑπεράρ-

χιος καὶ τῆς οὕτω λεγομένης θεότητος καὶ ἀγαθότητος, ὡς θεαρχίας καὶ ἀγαθαρχίας, ἔστιν ἐπέκεινα». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς· «μετιτέον ⟨νῦν⟩ ἐπὶ τὴν οντως οὖσαν τοῦ οντως οντος θεολογικὴν οὐσιωνυμίαν. Τοσοῦτον δὲ ὑπομνήσομεν, οτι τῷ λόγῳ σκοπὸς οὐ τὴν ὑπερούσιον οὐσίαν, ᾗ ὑπερούσιος, ἐκφαίνειν· ἄῤῥητον γὰρ τοῦτο καὶ ἄγνωστον καὶ παντελῶς ἀνέκφραστον καὶ αὐτὴν ὑπεραῖρον τὴν ἕνωσιν· ἀλλὰ τὴν οὐσιοποιὸν εἰς τὰ ὀντα πάντα τῆς οὐσιαρχίας τῆς θεαρχικῆς πρόοδον ὑμνῆσαι». Ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος ἐν τοῖς σχολίοις «προοδον φησὶν ἐνταῦθα τὴν θείαν ἐνέργειαν, ἥτις πᾶσαν οὐσίαν παρήγαγεν.» Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῷ περὶ ἀκαταλήπτου πρώτῳ λόγῳ φησίν· «οἱ προφῆται οὐ μόνον τί τὴν οὐσίαν ἐστὶν ὁ Θεὸς ἀγνοοῦντες φαίνονται, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς σοφίας αὐτῆς πόση τίς ἐστιν ἀποροῦσιν· καίτοι γε οὐχ ἡ οὐσία ἀπὸ τῆς σοφίας, ἀλλ᾽ ἡ σοφία ἀπὸ τῆς οὐσίας· οταν δὲ μηδὲ ταύτην δύνανται καταλαβεῖν μετὰ ἀκριβείας, πόσης ἂν εἴη μανίας τὸ τὴν οὐσίαν αὐτὴν νομίζειν δύνασθαι τοῖς οἰκειοις ὑποβάλλειν λογισμοῖς;» Καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ πάλιν ὁ αὐτὸς φησίν· «οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα. Ἡμεῖς γὰρ πάντες μέτρῳ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος ἐλάβομεν· Πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν ἐνέργειαν λέγει, αὕτη γάρ ἐστιν ἡ μεριζομένη· οὗτος δὲ ἀμέτρητον ἔχει καὶ ὁλόκληρον πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πνεύματος. Εἰ δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἀμέτρητος, πολλῷ μᾶλλον ἡ οὐσία.»

Μετὰ τοῦτο ἐζητήθη παρ᾽ ἡμῶν· ἐπειδήπερ οἱ τὴν ἐκκλησίαν ἐλαύνοντες οὗτοι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ μετέχειν ἅπαντα φασὶν ὡς ἀδιαφόρου οὔσης τῆς ⟨τε⟩ θείας οὐσίας καὶ τῆς θείας ἐνεργείας καὶ μηδὲν ἕτερον κατ᾽ αὐτοὺς οντος τοῦ Θεοῦ πλὴν οὐσίας μόνης, ἡμεῖς δὲ παρὰ τῶν ἁγίων ἐδιδάχθημεν γραφῶν καὶ οὐσίαν ἔχειν τὸν Θεὸν καὶ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς θείας οὐσίας διαφέρουσαν, μᾶλλον δὲ καὶ δυνάμεις καὶ ἐνεργείας, οὕτω γὰρ οὐ μονον τρισυποστατος, ἀλλὰ καὶ παντοδύναμος ἔσται· ἐζητήθη οὖν τίνος μετέχουσι τὰ πάντα, τῆς θείας οὐσίας ἢ τῆς τοῦ Θεοῦ θείας ἐνεργείας. Ἡ δὲ θεία σύνοδος «ἀχώριστον μὲν ἴσμεν τὴν θείαν οὐσίαν» ἔφη «καὶ τὴν θείαν καὶ φυσικὴν ἐνέργειαν· οὐ γάρ ποτε ἐνέργεια εἴη ἂν τῆς ἑαυτῆς οὐσίας χωρίς· περὶ μέντοι τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δεδημιουργημένων» ἔφη «τίς οὐκ οἶδεν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ἀντιλέγοντας τῇ ἐκκλησίᾳ παραπαίει, ὁτι πᾶν δημιούργημα τῆς ἐνεργείας τοῦ δημιουργήσαντος, ἀλλ᾽ οὐχὶ τῆς οὐσίας μεταλαγχάνει; Οὐδὲ γὰρ ἡ οἰκία τῆς τοῦ οἰκοδόμου οὐδὲ ναῦς τῆς τοῦ ναυπηγήσαντος μετείληχεν οὐσίας, ἀλλὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐνεργείας κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον. Ὁτι δὲ καὶ οἱ ἅγιοι τῇ πρὸς Θεὸν ἑνώσει θεοποιούμενοι οὐ τῆς θείας οὐσίας, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ θείας ἐνεργείας μετέχουσιν, ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ

Γρηγόριος παρίστησι, γράφων περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτι χριστὸς λέγεται διὰ τὴν θεότητα· χρῖσις γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος, οὐκ ἐνεργείᾳ κατὰ τοὺς ἄλλους χριστοὺς ἁγιάζουσα, παρουσίᾳ δὲ ὅλου τοῦ χρίοντος.» Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος «πάντα μέν» φησί «πληροῦν ἐστι τῇ δυνάμει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μόνοις δέ ἐστι μεθεκτὸν τοῖς ἀξίοις, οὐχ ἑνὶ μέτρῳ μετεχόμενον, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως διαιροῦν τὴν ἐνέργειαν». Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν· «ὥσπερ αἱ τῶν προσώπων ἐμφάσεις οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ὕλαις γίνονται, ἀλλ' ἐν ταῖς λειότητά τινα καὶ διαφάνειαν κεκτημέναις· οὕτως οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ψυχαῖς ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια, ἀλλ' ἐν ταῖς μηδὲν σκολιὸν ἐχούσαις οὐδὲ στραγγαλιῶδες.» Ὁ δὲ ἅγιος Μάξιμος «πάντα» φησίν «ὅσα ὁ Θεὸς καὶ ὁ διὰ τῆς χάριτος τεθεωμένος ἔσται χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτότητος.» Ὁ δὲ μέγας Διονύσιος «κυκλικῶς» φησίν «οἱ θεῖοι κινοῦνται νόες, ἐνούμενοι ταῖς ἀνάρχοις καὶ ἀτελευτήτοις ἐλλάμψεσι τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ.» Πληθυντικῶς μὲν οὖν αὐτὰς προενεγκὼν ἔδειξεν οὐκ οὐσίαν οὔσας τοῦ Θεοῦ· οὐδέποτε γὰρ ἐκείνη πληθυντικῶς προάγεται· ἐλλάμψεις δὲ αὐτὰς καλέσας καὶ ἀνάρχους καὶ ἀτελευτήτους προσειπὼν θείας καὶ ἀκτίστους ἐνεργείας οὔσας ταύτας ἔδειξεν. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ἁγίῳ εὐαγγελίῳ «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ» φησίν «καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος. Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη». Ὅπερ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγούμενος· «ποταμοί, φησίν, ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν, τὸ δαψιλὲς καὶ ἄφθονον τῆς χάριτος αἰνιττόμενος, ὅπερ ἀλλαχοῦ φησί· «Πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον·» τουτέστι πολλὴν ἕξει χάριν. Ἀλλαχοῦ μὲν οὖν ζωὴν αἰώνιον λέγει, ἐνταῦθα δὲ ὕδωρ ζῶν. Ζῶν δὲ λέγει τὸ ἐνεργοῦν ἀεί· ἡ γὰρ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἐπειδὰν εἰς διάνοιαν ἔλθῃ καὶ ἱδρυνθῇ, πάσης πηγῆς μᾶλλον ἀναβλύζει καὶ οὐ διαλιμπάνει οὐδὲ κενοῦται οὐδὲ ἵσταται. Ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ ἀνελλιπὲς τῆς χορηγίας δηλῶν καὶ τὸ ἄφατον τῆς ἐνεργείας, πηγὴν καὶ ποταμὸν ἐκάλεσεν, οὐχ ἕνα ποταμόν, ἀλλὰ ἀφάτους, καὶ ἐκεῖ δὲ τὴν πλήμμυραν διὰ τοῦ ἄλλεσθαι παρέστησεν.» Καὶ μετά τινα ὁ αὐτός· «οὐκέτι προφήτης παρ' αὐτοῖς ἦν, οὐδὲ ἐπώπτευεν αὐτῶν τὰ ἅγια ἡ χάρις· ἐπεὶ οὖν ἀνέσταλται μὲν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔμελλε δὲ λοιπὸν ἐκχεῖσθαι δαψιλῶς, ταύτης δὲ τῆς διανομῆς ἀρχὴ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγένετο οὐ μόνον δαψιλείας, ἀλλὰ καὶ μειζόνων χαρισμάτων· καὶ γὰρ θαυμαστοτέρα ἦν ἡ δωρεά· ὡς ὅταν λέγῃ· «οὐκ οἴδατε ποίου Πνεύματός ἐστε» καὶ πάλιν· «οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα

δουλείας, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα υἱοθεσίας»· καὶ γὰρ καὶ οἱ παλαιοὶ Πνεῦμα μὲν εἶχον, ἄλλοις δὲ οὐ παρεῖχον, οἱ δὲ ἀπόστολοι μυριάδας ἐνέπλησαν· ἐπεὶ οὖν ταύτην ἔμελλον λαμβάνειν τὴν χάριν, οὔπω δὲ ἦν δοθεῖσα, διὰ τοῦτο φησίν· «οὔπω ἦν Πνεῦμα ἅγιον». Περὶ ταύτης λέγων τῆς χάριτος εὐαγγελιστὴς ἔλεγεν· «οὔπω γε ἦν Πνεῦμα ἅγιον», τουτέστι δοθέν, «ἐπεὶ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη», δόξαν καλῶν τὸν σταυρόν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐχθροὶ ἦμεν καὶ ἡμαρτηκότες καὶ ὑστερούμενοι τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ θεοστυγεῖς, ἡ δὲ χάρις καταλλαγῆς ἦν ἀπόδειξις, δῶρον δὲ οὐ τοῖς ἐχθροῖς οὐδὲ τοῖς μισουμένοις, ἀλλὰ τοῖς φίλοις δίδοται καὶ τοῖς εὐηρεστηκόσιν, ἔδει πρότερον προσενεχθῆναι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν καὶ τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ καταλυθῆναι, καὶ γενέσθαι τοῦ Θεοῦ φιλους, καὶ τότε λαβεῖν τὴν δωρεάν. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς ἐπαγγελίας τοῦτο γέγονε τῆς πρὸς Ἀβραάμ, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς χάριτος». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τριακοστῇ ἕκτῃ ὁμιλίᾳ τῆς αὐτῆς πραγματείας «καὶ ἐφ' ἡμῶν» φησίν «οὐχ ἁπλῶς τὸ ὕδωρ ἐργάζεται, ἀλλ' ὅταν τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν δέξηται, τότε ἅπαντα λύει τὰ ἁμαρτήματα». Καὶ μετὰ βραχέα· «ἀλλὰ κἂν ἡ οἰκουμένη πᾶσα ἔλθῃ, ἡ χάρις οὐ καταναλίσκεται, οὐδὲ ἡ ἐνέργεια δαπανᾶται, ἀλλ' ὁμοία μένει καὶ τοιαύτη οἵα καὶ πρὸ τοῦ. Καὶ καθάπερ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες καθ' ἑκάστην φωτίζουσι τὴν ἡμέραν καὶ οὐ δαπανῶνται, οὐδὲ ἀπὸ τῆς πολλῆς χορηγίας ἔλαττον αὐταῖς γίνεται τὸ φῶς· οὕτω καὶ πολλῷ μᾶλλον ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια οὐδὲν ἐλλαττοῦται παρὰ τῶν ἀπολαυόντων αὐτῆς». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν πέμπτῃ ὁμιλίᾳ τῆς αὐτῆς πραγματείας τὸ «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο» ἐξηγούμενος φησίν· «εἰπὼν περὶ τῆς δημιουργίας ὁ Ἰωάννης ἐπάγει καὶ τὸν περὶ τῆς προνοίας λόγον, «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν» λέγων. Καὶ γὰρ ἵνα μηδεὶς ἀπιστήσῃ πῶς τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα δι' αὐτοῦ γέγονεν, ἐπήγαγεν ὅτι ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τῆς πηγῆς τῆς τικτούσης ἀβύσσους, ὅσον ἂν ἀφέλῃς, οὐδὲν ἠλάττωσας τὴν πηγήν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Μονογενοῦς, ὅσα ἂν πιστεύσῃς παρῆχθαι δι' αὐτῆς καὶ πεποιῆσθαι, οὐδὲν ἐλάττων γέγονεν». Καὶ πάλιν, τοῦ εὐαγγελιστοῦ εἰρηκότος· «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν»· ἐπὶ γὰρ τοῦτο τέως ἀκτέον τὸν λόγον· «οὐ μεθεκτήν» φησίν ἔχει τὴν δωρεάν, ἀλλ' αὐτοπηγὴ καὶ αὐτορρίζα ἐστὶ πάντως τῶν καλῶν, αὐτοζωὴ καὶ αὐτόφως καὶ αὐτοαλήθεια, οὐκ ἐν αὐτῷ συνέχων τῶν ἀγαθῶν τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὑπερβλύζων αὐτὸν καὶ μετὰ τὸ ὑπερβλύσαι μένων πλήρης καὶ οὐδενὸς ἐλαττούμενος ἐκ τῆς εἰς ἑτέρους χορηγίας, ἀλλ' ἀεὶ πηγάζων καὶ πᾶσι τούτων μεταδιδοὺς τῶν καλῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει τελειότητος. Ὃ δὲ ἐγὼ φέρω μεθεκτόν ἐστι· παρ' ἑτέρου γὰρ

ἔλαβον αὐτό· καὶ μικρόν τι τοῦ παντὸς καὶ οἱονεὶ σταγὼν εὐτελὴς πρὸς ἄβυσσον ἄφατον καὶ πέλαγος ἄπειρον. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο τὸ παράδειγμα παραστῆσαι δύναιτ' ἄν ὅπερ ἐπιχειροῦμεν εἰπεῖν. Σταγόνα μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ πελάγους ἂν ἐξέλῃς, αὐτῷ τούτῳ τὸ πέλαγος ἠλάττωσας, εἰ καὶ ἀφανὴς ἡ ἐλάττωσις· ἐπὶ δὲ τῆς πηγῆς ἐκείνης οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλ' ὅσον ἄν τις ἀρύσηται, μένει μηδὲν ἐλαττούμενος. Δι' ὁ χρὴ μάλιστα ἐφ' ἕτερον ὑπόδειγμα ἐλθεῖν, ἀσθενὲς ⟨μὲν⟩ [δὲ] καὶ αὐτὸ καὶ οὐ δυνάμενον ὅπερ ζητοῦμεν παραστῆσαι, μᾶλλον ⟨δὲ⟩ τοῦ προτέρου χειραγωγοῦν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἔννοιαν τὴν προκειμένην ἡμῖν νῦν. Ὑποθώμεθα γὰρ εἶναι πυρὸς πηγήν, εἶτα ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐκείνης μυρίους ἀνάπτεσθαι λύχνους, καὶ δὶς τοσούτους καὶ τρὶς καὶ πολλάκις· ἆρ' οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μένει πληρότητος τὸ πῦρ καὶ μετὰ τὸ μεταδοῦναι τοσούτοις τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ; Παντί που δῆλόν ἐστιν. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν σωμάτων, τῶν μεριστῶν, τῶν ἐλαττουμένων ὑπὸ τῆς ἀφαιρέσεως εὑρέθη τι τοιοῦτον, ὃ καὶ μετὰ τὸ παρασχεῖν ἑτέροις τὰ παρ' ἑαυτοῦ οὐδὲν παραβλάπτεται, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀκηράτου δυνάμεως ἐκείνης τοῦτο συμβήσεται. Εἰ γὰρ ἔνθα οὐσία ἐστὶ τὸ μεταλαμβανόμενον καὶ σῶμα, καὶ μερίζεται καὶ οὐ μερίζεται, πολλῷ μᾶλλον, ὅταν περὶ ἐνεργείας ὁ λόγος ᾖ καὶ ἐνεργείας τῆς ἐκ τῆς ἀσωμάτου οὐσίας, οὐδὲν εἰκὸς τοιοῦτον παθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν· «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες ἐλάβομεν». Ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, ἡμεῖς οἱ δώδεκα, οἱ τριακόσιοι, οἱ πεντακόσιοι, οἱ τρισχίλιοι, οἱ πεντακισχίλιοι, αἱ πολλαὶ τῶν Ἰουδαίων μυριάδες, ἅπαν τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν καὶ τῶν τότε καὶ τῶν νῦν καὶ αὖθις ἐσομένων ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν. Τί δὲ ἐλάβομεν; «Χάριν ἀντὶ χάριτος», φησίν. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος τὸν τεσσαρακοστὸν ὀγδοον ψαλμὸν ἐξηγούμενος φησίν· «τὸν μὲν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα, ἀλλ' ὅμως ἥ γε τοῦ νοεῖν καὶ συνιέναι τὸν ἑαυτῶν κτίστην καὶ δημιουργὸν δύναμις καὶ ἐν ἀνθρώποις ὑπάρχει. «Ἐνεφύσησε» γὰρ «εἰς τὸ πρόσωπον», τουτέστι μοῖράν τινα τῆς ἰδίας χάριτος ἐναπέθετο τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα τῷ ὁμοίῳ ἐπιγινώσκῃ τὸ ὅμοιον». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος «ἀνακαινίζων» φησί «τὸν ἄνθρωπον ὁ Κύριος καὶ ἣν ἀπώλεσε χάριν ἐκ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ Θεοῦ, ταύτην πάλιν ἀποδιδούς, ἐμφυσήσας εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν τί φησιν; «λάβετε Πνεῦμα ἅγιον.» Καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς ἐν τῷ περὶ προγνώσεως καὶ προορισμοῦ τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ κεφαλαίων «τοῦτο⟨ν⟩» φησί «τὸν ἄνθρωπον ὁ δημιουργὸς ἄῤῥενα κατεσκεύασε, μεταδοὺς αὐτῷ τῆς ἑαυτοῦ θείας χάριτος καὶ ἐν κοινωνίᾳ ἑαυτοῦ διὰ ταύτης αὐτὸν ποιησάμενος».

Καὶ πάλιν ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον «τίς» φησίν «οὕτως ἀνήκοος τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀξίοις, ὡς ἀγνοεῖν ὅτι τῶν δικαίων ὁ στέφανος ἡ τοῦ Πνεύματός ἐστι χάρις δαψιλεστέρα τότε καὶ τελεωτέρα παρεχομένη;» Ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν πρὸς Ἑρμείαν, ἐρωτῶντος αὐτὸν τούτου δὴ τοῦ Ἑρμείου περὶ τῆς ἐν ἡμῖν θείας ἐνοικήσεως καὶ μετοχῆς καὶ λέγοντος· «πλὴν ὡς ἥδιστα ἄν σου διαπυθοίμην τὸ πῶς ἂν ἐν ἡμῖν ἥ τε ⟨τοῦ⟩ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ πλήρωσις νοοῖτό τε καὶ πράττοιτο, μία τις οὖσα καὶ οὐ διάφορος», ἀποκρινόμενος οὗτος δὴ ὁ ἅγιος Κύριλλος «καὶ μήν» φησίν «οὐδ' ὁπωστιοῦν ⟨ἕν⟩ γε δὴ τούτῳ τὸ χαλεπὸν ἢ δυσέφικτον. Πῶς γὰρ ἂν ἑτέρως ἢ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θείων ἡμᾶς χαρισμάτων ἀναπιμπλάντος δι' ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἀῤῥήτου φύσεως κοινωνοὺς ἀποφαίνοντος;» Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς Θησαυροῖς «ἀλλ' εἴπερ ἦν» «φησίν «ποίημα ὄντως καὶ κτίσμά κατὰ τὴν τῶν ἑτεροδόξων μανίαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς ὅλην ἔχει τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνέργειαν; Οὐ γὰρ δή τις τοσοῦτον, οἶμαι, φρονεῖν τοῦτο ὀρθῶς ἐκβ[ο]ήσεται, ὡς τολμῆσ[ετ]αι καὶ μόνον εἰπεῖν τὴν θείαν οὐσίαν δι' ὀργάνων τινῶν, ἔξωθεν εἰς τὸ εἶναι παρενεχθέντων, διακονεῖσθαι πρὸς ἐνέργειαν τὴν ἐξ αὐτῆς φυσικῶς διαβαίνουσαν πρός τινας τῶν ἐπιτηδείων πρὸς τὸ λαβεῖν». Καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Σεραπίωνα ἐπιστολῇ «πάντα» φησί «τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστι· δι' ὃ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι διδόμενα τοῦ Πατρός ἐστι χαρίσματα καὶ τοῦ Πνεύματος ὄντος ἐν ἡμῖν· καὶ ὁ Λόγος, ὁ τοῦτο διδούς, ἔστιν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐν τῷ Λόγῳ ἐστὶν ὁ Πατήρ· καὶ οὕτως ἐστὶ τὸ «ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν», καθάπερ εἴρηται. Ἔνθα γὰρ τὸ φῶς, ἐκεῖ καὶ τὸ ἀπαύγασμα· καὶ ἔνθα ἦν τὸ ἀπαύγασμα, ἐκεῖ καὶ ἡ τούτου ἐνέργεια καὶ αὐγοειδὴς χάρις. Καὶ τοῦτο πάλιν διδάσκων ὁ Παῦλος ἔγραφεν αὖθις Κορινθίοις ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ λέγων· «ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.» Ἡ γὰρ διδομένη χάρις καὶ δωρεὰ ἐν Τριάδι δίδοται παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Ὥσπερ γὰρ ἐκ Πατρός ἐστι δι' Υἱοῦ ἡ διδομένη χάρις, οὕτως οὐκ ἂν γένοιτο κοινωνία τῆς δόσεως ἐν ἡμῖν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ· τούτου γὰρ μετέχοντες, ἔχομεν τοῦ Πατρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τοῦ Υἱοῦ τὴν χάριν καὶ αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος τὴν κοινωνίαν. Μία ἄρα ἐκ τούτων ἡ τῆς Τριάδος ἐνέργεια δείκνυται». Ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πνεύματος λόγῳ αὐτοῦ «συνῳδά» φησί «καὶ τὰ παρὰ τοῦ θεσπεσίου Παύλου περὶ τοῦ Πνεύματος εἰρημένα. Τοὺς γὰρ πεπιστευκότας ναοὺς Θεοῦ προσηγόρευσεν, ἔνοικον ἐσχηκότας τὴν χάριν

τοῦ Πνεύματος· «οὐκ οἴδατε γὰρ ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;» Καὶ πάλιν· «οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματός ⟨ἐστιν⟩, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ;» Ταῦτα δὲ ἄντικρυς διδάσκει τῆς θείας εἶναι φύσεως τὸ πανάγιον Πνεῦμα. Εἰ γὰρ ναὸς Θεοῦ χρηματίζουσιν οἱ πιστεύσαντες, ἐπειδὴ τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν ἐδέξαντο, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὴν γὰρ τούτου χάριν ἔνοικον ἐσχηκότες, Θεοῦ ναοὶ ὠνομάσθησαν». Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῷ δ' τῶν εἰς τὰς Πράξεις ἐξηγητικῶν τὸ «καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός» ἀναπτύσσων «καλῶς» φησίν «εἶπε διαμεριζόμεναι· ἐκ μιᾶς γὰρ ἦσαν ῥίζης· ἵνα μάθῃς ὅτι ἐνέργειά ἐστιν ἀπὸ τοῦ παρακλήτου πεμφθεῖσα». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ «καὶ ἐπλήσθησαν» φησίν «ἅπαντες· οὐχ ἁπλῶς ἔλαβον τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν, ἀλλ' ἐπλήσθησαν». Ἀλλὰ καὶ τῶν Μασσαλιανῶν λεγόντων, ὡς τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἐν μετοχῇ καθίστανται οἱ παρ' ἐκείνοις κεκαθαρμένοι, καὶ προφερόντων τὸ εὐαγγελικὸν ἐκεῖνο τὸ «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν» καὶ τοῦτο πρὸς τὴν ἑαυτῶν δυσσέβειαν λίαν ἀνοήτως διαστρεφόντων, ἡ κατ' αὐτῶν δὴ τῶν Μασσαλιανῶν συστᾶσα σύνοδος, τὴν ἐκείνων πονηρὰν δόξαν ἀπορραπίζουσα, «γίνεταί τις» φησίν «ἐπιδημία τοῦ παρακλήτου, καὶ ἐνοικεῖ τοῖς ἀξίοις ὁ Θεός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔχει φύσεως ἡ θεότης».

Μετὰ τοῦτο ἐζητήθη δειχθῆναι παρὰ τῶν ἁγίων ὅτι τε ἄκτιστόν ἐστι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως καὶ ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάντες σχεδὸν εἶπον ὅτι ἀπεδείχθη τοῦτο κατὰ τὴν τετάρτην συνέλευσιν, ἐν ᾗ παρόντες οἱ ἀντιλέγοντες τῇ ἐκκλησίᾳ νῦν μὲν κτιστὸν εἶναι τοῦτο καὶ φάντασμα καὶ παραπέτασμα καὶ ἴνδαλμα φανερῶς βλασφημοῦντες ἔλεγον, νῦν δέ· καὶ τοῦτο δυσσεβῶς· ἔλεγον ἄκτιστον καὶ οὐσίαν Θεοῦ εἶναι. Προηνέχθη γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ συνελεύσει ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος Γρηγόριος γράφων· «οὐδεὶς ἔστη ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσεν». Καὶ ὁ θεῖος Μάξιμος γράφων ἐν ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ τῆς τρίτης τῶν θεολογικῶν ἑκατοντάδος· «ὁ τοῖς οὖσι μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχεσθαι τοῖς δυναμένοις βουλόμενος τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται» Καὶ ὁ θεῖος χρυσορρήμων εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν γράφων «ἐν τῷ ὄρει» φησί «μεταμορφωθεὶς ὁ σωτὴρ μικρῶς πως ὡς δεσπότης ἔδειξε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τῆς ἀθεάτου θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν. Ἀλλ' εὐθὺς ἐροῦσιν οἱ ἀπύλωτον καὶ θηρευτικὴν περιφέροντες γλῶσσαν· ⟨ν⟩αί, εἰ ἀθέατος ἡ θεικὴ αὐτοῦ δόξα, πῶς ὑπέδειξεν αὐτὴν τοῖς ἀποστόλοις; εἰ γὰρ

ὁρατή, οὐκ ἀθέατος· εἰ δὲ ἀθέατος, οὐχ ὁρατή. Δι' ὃ ἄκουε συνετῶς. Ἐνταῦθα ὁ δεσπότης Χριστὸς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐπέδειξε τῆς ἀθεάτου βασιλείας αὐτοῦ τὴν δόξαν καὶ οὐκ ἐπέδειξε· τουτέστι μικρὸν παρήνοιξε τὴν θεότητα καὶ οὐχὶ τελείως, τὸ μὲν πληροφορῶν, τὸ δὲ φειδόμενος· πληροφορῶν μὲν γὰρ ἔδειξεν αὐτοῖς τῆς ἀθεάτου βασιλείας τὴν θεϊκὴν δόξαν, οὐχ ὅση τις ἦν, ἀλλ' ὅσον ἠδύναντο φέρειν οἱ σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς περιφέροντες· φειδόμενος δὲ καὶ οὐχὶ φθονῶν οὐκ ἔδειξεν αὐτοῖς ‹τῆς ἀθεάτου βασιλείας› τὴν πᾶσαν ‹θεϊκὴν αὐτοῦ› δόξαν, ἵνα μὴ σὺν τῇ ὁράσει καὶ τὴν ζωὴν ἀπολέσωσιν». Ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἔλλαμψιν αὐτὸ λέγοντες καὶ λαμπρότητα καὶ χάριν καὶ θέωσιν καὶ θεότητα παραδειχθεῖσαν μικροῦ στερροτέραν καὶ ὄψεως καὶ φῶς ἀπρόσιτον καὶ φυσικὴν ἀκτῖνα τοῦ Υἱοῦ, ἄναρχον βολίδα θεότητος, ἀστραπὴν θεότητος, καὶ τὰ τοιαῦτα. Προηνέχθη δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ συνελεύσει καὶ ὁ ἐπὶ τούτοις συνοδικὸς πρῶτος τόμος, ὃς τοῦτο φιλευσεβῶς καὶ βεβαίως ἀπέδειξεν ἄκτιστον καὶ οὐκ οὐσίαν διὰ πολλῶν τῶν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς μαρτυριῶν καὶ τῶν τοῦ τρισμακαρίστου καὶ ἀοιδίμου βασιλέως ἡμῶν ἐκείνου κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου συμφώνως τοῖς ἁγίοις ῥημάτων καὶ θεοσεβῶν θεσπισμάτων, πρὸς ὃν ἱερὸν καὶ θεῖον τόμον ἀντικειμένους ὁρῶντες τότε καὶ ἀντιλέγοντας τοὺς καὶ τῷ ἱερωτάτῳ Θεσσαλονίκης ἀντικειμένους ἀπεβαλόμεθα τούτους, ὡς νῦν μὲν κτιστὸν τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, νῦν δὲ λίαν ἀνοήτως οὐσίαν εἶναι τοῦτο τιθεμένους τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς μὴ στέργοντας ἔχειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμιν ἄκτιστον καὶ ἐνέργειαν, ἀλλὰ πάσας τὰς κοινὰς δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀφρόνως εἰς κτίσμα κατασπῶντας καὶ πολυθέους ὀνομάζοντας τοὺς ἄκτιστον ἀνομολογοῦντας τὸν Θεὸν μὴ κατ' οὐσίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ὑποστάσεις καὶ κατὰ τὰς κοινὰς τῶν τριῶν ὑποστάσεων θείας δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας. Ἐπὶ τούτοις ἅπασι τὸ τοῦ Ἀκινδύνου βιβλίον εἰς μέσον προενεχθὲν ἀνεγνώσθη, ἐν ᾧ καὶ ἄλλας μὲν κακοδοξίας παλαιάς τε καὶ νέας δογματίζων ἐφαίνετο, διισχυρίζ‹ε›το δὲ καὶ μηδεμίαν πρεσβεύειν ἐνέργειαν ἄκτιστον κοινὴν τῆς τρισυποστάτου θεότητος, εἰ μὴ τὸν Υἱὸν μόνον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἀλλ' ἡ θεία σύνοδος, καλῶς τε καὶ θεοσόφως ἐπιγνοῦσα τὴν Μαρκέλλου καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου τῶν παλαιῶν αἱρετικῶν τὴν δυσσέβειαν ταύτην οὖσαν, εὐθὺς τὸν θεῖον Χρυσόστομον κατὰ τῆς κακοδοξίας ταύτης ἀντεπεξάγουσι, καθάπερ τινὰ οὐρανόθεν αὐτὸν ἀφιέντες πρηστῆρα τὰ φρυγανώδη τοῦ Ἀκινδύνου ληρήματα κατακαύσοντα· ὃς δὴ καὶ τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴν ἐξηγούμενος «Μάρκελλος»

φησί «καὶ Φωτεινὸς καὶ Σωφρόνιος τὸν Λόγον ἐνέργειαν εἶναι φασί, τὴν δὲ ἐνέργειαν ταύτην ἐνοικῆσαι τῷ ἐκ σπέρματος Δαβίδ, οὐκ οὐσίαν ἐνυπόστατον. Ἄρειος Υἱὸν μὲν ὁμολογεῖ, ῥήματι δὲ μόνῳ· κτίσμα δὲ εἶναι φησὶ καὶ τοῦ Πατρὸς ἐλάττονα πολύ. Ἕτεροι δὲ οὐ φασὶν ἔχειν αὐτὸν ψυχήν. Εἶδες τὰ ἄρματα ἑστῶτα; Θεώρει τοίνυν αὐτῶν καὶ τὰ πτώματα, πῶς ὁμοῦ πάντας κατακρούων βάλλει καὶ μιᾷ πληγῇ πάντας ἀθρόον. Πῶς ⟨οὖν καταβάλλει⟩; «Τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν» φησίν «ᾧ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ.» Ἐντεῦθεν καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ἔπεσε καὶ Μάρκελλος καὶ Σαβέλλιος· «ἐν μορφῇ» γὰρ φησί «Θεοῦ ὑπάρχων». Πῶς οὖν λέγεις; ἀπὸ Μαρίας, ὦ μιαρέ, ἤρξατο, καὶ πρὸ τούτου οὐκ ἦν; Πῶς δὲ σὺ λέγεις; ἐνέργεια ἦν; Μορφὴ γὰρ Θεοῦ, φησίν, μορφὴν δούλου ἔλαβεν. Ἡ μορφὴ τοῦ δούλου ἐνέργεια δούλου ἐστὶν ἡ φύσις δούλου; Πάντως δήπου φύσι⟨ς⟩ δούλου· οὐκοῦν καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ Θεοῦ φύσις· οὐκ ἄρα ἐνέργεια». Ἀλλὰ καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ πρὸς Ἀβλάβιον λόγῳ «Θεός» φησίν «ἐνεργοῦντα δηλοῖ, θεότης δὲ ἐνέργειαν· οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν ἐνέργεια, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεργοῦν ἕκαστον αὐτῶν». «Ἐκ δὴ τούτων» ἡ θεία σύνοδος σαφῶς ἀποδέδεικται» φησίν «ὡς ὁ λέγων μόνον τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀκτίστους ἐνεργείας εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὡς μὴ κοινὴν δοξάζων ἐνέργειαν φυσικὴν τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἣν ὁ Ἀκίνδυνος ἀθετεῖ, τὴν Μαρκέλλου καὶ Φωτεινοῦ καὶ Σωφρονίου αἵρεσιν, πάλαι τεθνηκυῖαν καὶ καταργηθεῖσαν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τολμᾷ παρεισάγειν Θεοῦ. Εἰ δὲ καί τισι τῶν ἁγίων δύναμις ἡ ἐνέργεια εἴρηται ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ τοῦ Πατρός, καὶ οὕτως ἑκάτερον ὡς ὑπόστασις τελεία καὶ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἔχον, καὶ ἔστι τοῦτο κοινὸν ὄνομα, κατὰ τὸν θεῖον Διονύσιον, τῆς ὁλοτελοῦς καὶ ὑπερπλήρους θεότητος· καθ' ὃ σημαινόμενον καὶ ὁ Πατὴρ δύναμις καλεῖται. Ἡμῖν δε ἀρτίως ὁ λόγος οὐ περὶ ταύτης τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως, ἀλλὰ περὶ τὴς κοινῆς τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ἥτις οὐχ ὑπόστασίς ἐστιν, ἀλλα φύσει καὶ ὑπερφυῶς πρόσεστιν ἑκάστῃ τῶν θεαρχικῶν ὑποστάσεων, κατὰ τὴν τῶν θεολόγων παράδοσιν· ἕνα γὰρ Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον θεολογοῦμεν, μίαν ἔχοντα τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ ὅσα ἄλλα περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται θεολογούμενα καὶ ὑμνούμενα. Καὶ ἵνα τύπον δῶμεν τῷ λόγῳ καὶ ἄθροισμα ἢ πλήρωμα τὰ κατά θεολογίαν ἔχωμεν καθεξῆς, ἀκούσωμεν ὅτι τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἄχρονον, τὸ ἄναρχον, τὸ ἀίδιον, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἄγνωστον, τὸ ἀσχημάτιστον, τὸ ἀνερμήνευτον, τὸ

ἀνεξιχνίαστον, τὸ θεὸν θεῶν λέγεσθαι αὐτόν, τὸ κύριον κυρίων, τὸ βασιλέα βασιλευόντων, τὸ παντοκράτορα, τὸ ποιητήν, τὸ δημιουργόν, τὸ φῶς, τὸ ἅγιον, τὸ ζωήν, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἰσχυρον, τὸ παντοδύναμον καὶ ὅσα ἄλλα κατά τε ὑπεροχὴν καὶ αἰτιολογίαν, οὐχ ἕκαστον οὐσια λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν· ἃ καὶ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα θεότητος λέγεται κατὰ τὴν Γραφήν, καθ' ἑκάστην τῶν ἁγίων τριῶν ὑποστάσεων ἐπ' ἴσης θεωρούμενα καὶ θεολογούμενα. «Πάντα γὰρ ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστι· καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς»· ἄλλως τε δύναμις καλεῖται ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ἢ καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον καὶ δι' ἄλλας μὲν αἰτίας, ἃς οἱ θεολογοι παρέδοσαν, μάλιστα δέ, ὡς ὁλης τῆς πατρικῆς δυνάμεως ἐναποκειμένης τῷ Υἱῷ, ὡς ὁ μέγας Βασιλειος ῥητῶς τοῦτο γράφει Εὐνομίῳ πολεμῶν. Πῶς οὖν δίκαιον ἀναιρεῖν τὴν φυσικὴν καὶ κοινὴν τῆς τρισυποστάτου θεότητος δύναμιν, δι' ἣν καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δύναμις τοῦ Πατρὸς παρὰ τῶν θεολόγων ὕμνηται;»

Ἐπὶ τούτοις ὁρισμῷ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ἠρωτᾶτο παρὰ τοῦ μεγάλου χαρτοφύλακος καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τῶν ἀρχιερέων ἕκαστος καὶ τῶν συγκλητικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, τίνα γνώμην ἔχει περὶ τῶν λαληθέντων καὶ ἐξετασθέντων τούτων πάντων νῦν ἐπὶ θείας καὶ ἱερᾶς συνοδου. Καὶ καθ' ἕνα πάντες ἀναμφιβόλως ἔχειν περὶ τούτων ἀπεφήναντο καὶ πολλὴν χάριν εἰδέναι τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θησσαλονίκης ἔλεγον, ὡς συμφώνως τοῖς ἁγίοις πᾶσιν εἰπόντι καὶ συγγραψαμένῳ καὶ εἰς συνηγορίαν τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας ἐπὶ τοσοῦτον σπουδάσαντι καὶ τοσαύτας ὕβρεις τε καὶ συκοφαντίας καὶ ἐπηρείας ἄλλας ὑπενεγκόντι ὑπὲρ τοῦ ἐξελέγξαι Βαρλαὰμ ἐκεῖνον καὶ τὸν Ἀκίνδυνον καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα μέχρι νῦν ἀναφανέντας συμφώνους αὐτοῖς καὶ τῆς πατροπαραδότου πρὸς Θεὸν πίστεως καὶ εὐσεβείας τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν μεταστῆσαι σπουδάζοντας. Μετὰ δὲ πάντας ὕστερον ἀπεφήνατο καὶ ὁ μεγαλοφυέστατος ὄντως καὶ τὰ θεῖα σοφός, γαληνότατος, κράτιστος καὶ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεύς, πάντων τῆς καθέδρας ἐξαναστάντων τῶν τε λαμπροτάτων συγκλητικῶν καὶ τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ὥσπερ δὴ νόμος ἐν τοῖς τοιούτοις, κύριος Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, διορισάμενος ὅτι «μέγα ἡ ἀδικία κακὸν καὶ ἐπὶ τῶν γηίνων τούτων καὶ χαμερπῶν, ὡς καὶ ἔθνος ὅλον ἀχρειῶσαι καὶ κατασπάσαι δυνάμενον· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐναντίον ταύτης, «ἡ δικαιοσύνη», κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ἀνυψοῖ ἔθνος». Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν κάτω ἡ ἀδικία τοσοῦτον μέγα κακόν, πόσῳ μᾶλλον ὅταν εἰς τὸ θεῖον ὕψος λαλῆται παρὰ τῶν κακῶς φρονούντων, καὶ αὐτὴ ἡ ἐν τῷ Θεῷ ἀλήθεια ἀδικῆται παρὰ τῶν

ἀθετούντων αὐτήν, καὶ οἱ ταύτην στέργοντες καὶ ἀνακηρύττοντες, ἔτι δὲ καὶ συνηγοροῦντες πρὸς δύναμιν ἐπηρεάζωνται καὶ συκοφαντῶνται καὶ διαβάλλωνται παρὰ τῶν ἐν διαστρόφῳ γνώμῃ πλανᾶν τοὺς ὀχλους ἐπιχειρούντων; Ἐγὼ γοῦν τοσαύτην ὁρῶ τὴν πρὸς ἁγίους συμφωνίαν τῶν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης λελεγμένων καὶ νῦν ἀναγνωσθέντων αὐτοῦ συγγραμμάτων εἰς συνηγορίαν τῆς εὐσεβείας, καὶ τοσαύτην ποιησαμένους τοὺς ἁγίους σπουδὴν ἐν τοῖς οἰκείοις συγγράμμασιν ὑπὲρ τῶν προκειμένων ἀρτίως θείων δογμάτων, ὡς μηδένα τῶν μετ' εὐγνωμοσύνης ζῆν ἐθελόντων πλείω ταύτης ἐθελῆσαι ζητῆσαι. Ὑπὲρ δὲ ὧν τοῖς τε μακαρίοις τοῦ Χριστοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις καὶ ταῖς ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς συνόδοις καὶ τοῖς ἁγίοις πατράσι τεθεολόγηται τοσοῦτον τὸ ἐν ἐμοὶ πρόθυμον, διὰ τῆς ἐν ἐμοὶ τοῦ Χριστοῦ χάριτος, ὡς ἕτοιμος εἶναι, εἴπερ μοι καὶ μία κοτύλη προσῆν αἵματος, ταύτην ἐκχέαι προθύμως ὑπὲρ αὐτῶν. Χάριν δὲ ἔχω καὶ τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ τῷ δεσπότῃ καὶ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ὅτι μέγα ἔλεος ἐποίησε μεθ' ἡμῶν, εὐδοκήσας φανερωθῆναι καὶ στηριχθῆναι σήμερον τὴν τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν, καὶ οὐκ ἐνδοὺς παρατραπῆναί τι ταύτης καὶ σαλευθῆναι παρὰ τῶν πολλοῖς ἐπιχειρημάτων καὶ δόλοις καὶ μηχανήμασιν ἐπιχειρούντων ταύτην ἐπὶ δεκατέσσαρας ἐνιαυτοὺς ἤδη διαστρέψαι καὶ κατασεῖσαι». Ταῦτα μὲν οὖν καὶ ὁ θειότατος βασιλεύς.

Ἐπεὶ δὲ ἀπελύθη τούτου θεῖον καὶ σεπτὸν πρόσταγμα καὶ πρὸς τὸ Ἅγιον ὄρος, ὡς ἂν οἱ ἐν τούτῳ συνέσει καὶ ἀρετῇ διαφέροντες ἐπιδημήσωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην μεγαλόπολιν συγκροτουμένην σύνοδον, ἐκεῖνοι δὲ διά τε τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος καὶ τὴν τοῦ καιροῦ δυσχέρειαν ἐπιδημῆσαι οὐκ ἴσχυσαν, δύω τῶν ἱερωμένων μοναχῶν ἀρετῇ τε καὶ λόγῳ σεμνυνομένους πέμπουσι καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὸν κραταιὸν καὶ ἅγιον ἡμῶν αὐθέντην καὶ βασιλέα παραδηλοῦσαν ὅτι καὶ ἔγγραφον τὴν οἰκείαν γνώμην τῇ συνόδῳ ἀπέστειλαν. Ἀνέστησαν οὖν οἱ πεμφθέντες ἱερομόναχοι καὶ ⟨ἀ⟩πέδωκαν τῇ συνόδῳ λόγους, ὡς κοινοὺς τοῦ Ἁγίου ὄρους παντός, οὓς καὶ συνεγράψατο ἐκεῖ ἔτι παραμένων μετ' αὐτῶν ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Ἡρακλείας κύριος Φιλόθεος. Προεκόμισαν δὲ τὴν νῦν πεμφθεῖσαν ἐκεῖθεν ἔγγραφον ἀπάντων γνώμην, ἥτις καὶ ἀναγνωσθεῖσα εἰς ἐπήκοον πάντων συμφωνοῦσα καὶ συμμαρτυροῦσα διετέλει τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης διὰ πάντων κατὰ τὴν τῆς εὐσεβείας ἀλήθειαν. Ταῦτα δὴ καὶ τὸ Ἅγιον ὄρος ἅπαν.

Ἡμεῖς δὲ πᾶσα ἡ συναθροισθεῖσα ἐν τῷ τρικλίνῳ τῷ οὕτω πως ἐπιλεγομένῳ Ἀλεξιακῷ τοῦ παλατίου τῶν ἱερῶν Βλαχερνῶν θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος χάριτι Χριστοῦ, καὶ νῦν τῆς εὐσεβείας ὑπερμαχοῦντες, καὶ ἀκριβῆ καὶ προσήκουσαν τὴν περὶ

τῶν προκειμένων σκέψιν καὶ ἐξέτασιν ποιησάμενοι καὶ τοὺς πρώην ἐπὶ τούτοις συνοδικοὺς τόμους ὡς εὐσεβεστάτους ἐπικυροῦντες, μᾶλλον δὲ καὶ τούτοις ἑπόμενοι, τὸν μὲν Βαρλαὰμ ἐκεῖνον καὶ τὸν Ἀκίνδυνον, ὡς εἰς αὐτὰ τὰ καίρια τῆς εὐσεβείας ἐμπαροινήσαντας ⟨καὶ⟩ μηδαμῶς μεταβληθέντας ἔτι περιόντας τῷ βίῳ, τῷ ἀπὸ Χριστοῦ ἀναθέματι δικαίως καθυποβάλλομεν· τοὺς δὲ νῦν ἀναφανέντας καὶ συνοδικῶς ἐξελεγχθέντας ἐκείνοις ὁμόφρονας, τόν τε χριματίσαντα Ἐφέσου δηλονότι καὶ τὸν Γάνου τὸν ἀμαθῆ τε τὰ θεῖα φιλόσοφον Γρηγορᾶν καὶ τὸν Δεξιόν, καὶ ἁπλῶς ὅσοι τῆς συμμορίας αὐτῶν, ἀποκηρύκτους τε καὶ ἀποβλήτους ἔχομεν τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν, καὶ τῷ ἀπὸ Χριστοῦ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν, καὶ τοὺς κοινωνοῦντας τούτοις ἐν γνώσει ἀκοινωνήτους ἔχομεν καὶ πάσης ἱερατικῆς λειτουργίας τοὺς ἔχοντας ἀπογυμνοῦμεν. Τοὺς δ' ὑπὸ τούτων συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας καὶ μὴ τῶν ἐξάρχων τῆς αἱρέσεως ὄντας ἀμεταβλήτους μὲν μένοντας, τοῖς ὁμοίοις καθυποβάλλομεν, μεταμεληθέντας δὲ γνησίως καὶ ἀναθεματίζοντας τήν τε τοιαύτην κακοδοξίαν καὶ τοὺς εἰς τέλος ἐμμείναντας ταύτῃ μὴ μόνον εἰς κοινωνίαν τὴν κατ' εὐσέβειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἱερωσύνην ἀσμενέστατα προσιέμεθα, μηδαμῶς τούτους ἀποβιβάζοντες, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις διάγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου διοριζομένης ὅτι «τοὺς μὲν πρωτάρχους καὶ προϊσταμένους καὶ τῆς δυσσεβείας ἐκδικητὰς οὐδὲ μεταβαλλομένους καὶ μεταμελόμενους ὅλως εἰς ἱερωσύνην παραδεχόμεθα, τοὺς δὲ βιασθέντας ἢ συναρπαγέντας τε καὶ παρασυρέντας, μεταμελομένους ἀληθῶς καὶ γνησίως, εἰς ἱερωσύνην κατὰ τὸν οἰκεῖον ἕκαστον βαθμὸν προσδεχόμεθα.» Ἀλλὰ καὶ εἴ τις ἕτερος τῶν ἁπάντων τὰ αὐτά ποτε φωραθείη ἢ φρονῶν ἢ λέγων ἢ συγγραφόμενος κατὰ τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης, μᾶλλον δὲ κατὰ τῶν ἱερῶν θεολόγων καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, τὰ αὐτὰ καὶ κατ' αὐτοῦ ψηφιζόμεθα καὶ τῇ αὐτῇ καταδίκῃ καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων εἴη τις εἴτε τῶν λαϊκῶν. Αὐτὸν μέντοι τὸν πολλάκις ῥηθέντα Θεσσαλονίκης ἱερώτατον μητροπολίτην, μηδὲν ἀπᾷδον τῶν θείων λογίων γράφοντά τε καὶ φρονοῦντα μετ' ἐξετάσεως καταλαβόντες, μᾶλλον δὲ τῶν θείων λογίων καὶ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐσεβείας καὶ παραδόσεως ὡς προσῆκεν ὑπερμαχοῦντα, οὐκ ἀνώτερον μόνον παντάπασι τῶν κατ' αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τῶν κατὰ τῆς ⟨τοῦ⟩ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἐρεσχελιῶν, ὡς καὶ οἱ πρώην συνοδικοὶ τόμοι προβάντες, ἔχομεν, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλέστατον τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας πρόμαχον καὶ προαγωνιστὴν καὶ βοηθὸν ταύτης ἀποφαινόμεθα· οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἐπὶ ταῖς συνόδοις ἐκείναις

προβάντες τόμοι ἔξουσι, καθάπερ οὖν ἔχουσι, τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον. Τούτων δὲ οὕτως ἐκβάντων οὐκ ἄνευ δηλονότι τῆς τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος συνεργείας καὶ χάριτος, λοιπὸν ἦν ἔτι προθυμουμένοις πᾶσαν αἰτίαν τῶν βουλομένων αἰτιᾶσθαι περιαιρεῖν μηδὲ ἅπερ τῶν ἐν τοῖς τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης συγγράμμασιν ἐν αἰτίαις ἐποιοῦντο οἱ τῆς ἐκκλησίας πολέμιοι, μηδὲ ταῦτα παραδραμεῖν ἀβασάνιστα, εἰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξετασθέντων ἐν τῇ θείᾳ συνόδῳ τότε καὶ ταῦτα πάντα περιελήφθησαν. Εὑρόντος οὖν ταῦτα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως καταγεγραμμένα κατὰ μέρος παρὰ τῆς ἐκείνων χειρὸς καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα δόντος, ἡμεῖς ἕκαστον τούτων ἐν τῷ τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης βιβλίῳ ἀνέγνωμέν τε καὶ ἐξητάσαμεν, συνελθόντες κατὰ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ συνδιημερεύσαντες οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλάκις· καὶ τὸν μὲν Θεσσαλονίκης ἱερώτατον μητροπολίτην καὶ ἐν τούτοις σύμφωνον τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις εὕρομεν καὶ συνήγορον Χριστοῦ χάριτι τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας, αὐτοὺς δὲ καὶ ἀφ' ὧν ἐγγράφως διαστρέφειν καὶ κατηγορεῖν ἐπεχείρουν πολλαῖς καὶ μεγάλαις αἱρέσεσι περιπίπτοντας. Τοῖς τε γὰρ παρὰ τῶν θεολόγων ῥητῶς εἰρημένοις φανερῶς ἀντιλέγοντες διετέλουν καὶ τὴν θέωσιν τοῦ δεσποτικοῦ προσλήμματος κτιστὴν ἐτόλμησαν ἀνειπεῖν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ παρὰ τῶν ἁγίων εἰρῆσθαι ταύτην ἀπροσπέλαστον καὶ ἀμέθεκτον, φθαρτικὴν εἶναι νομίζειν τοὺς οὕτω περὶ ταύτης φρονοῦντας· ὧ τῆς τόλμης· ἀσεβῶς ἀπεφήναντο, καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσῆν εἰρηκότος· «οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται». Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπαναπεπαυμένα κατὰ τὴν προφητείαν ἐπὶ τὸ ἄνθος τὸ ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, δηλονότι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἑπτὰ πνεύματα, τουτέστι τὰς ἐνεργείας κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους τοῦ θείου Πνεύματος, ἃς ὁ μὲν ἱερὸς Ζαχαρίας ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς τοῦ Κυρίου ἀνύμνησεν ἐπιβλέποντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος φυσικῶς ταῦτα προσεῖναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ ἐθεολόγησε, μετὰ τῶν κτισμάτων ἔταξαν· καὶ τὰ πλείω τούτων καὶ μηδὲν ἧττον εἰς ἀσέβειαν φέροντα οὐδὲ ἀριθμεῖν ῥᾴδιον. Δι' ὃ καὶ ἀπὸ τούτων ἡ καταδίκη τούτοις, εἰ μὴ ἄρα μεταμεληθεῖεν, ἐπεκυρώθη· καὶ τὰ συνοδικῶς ἡμῖν ἀρτίως μετὰ τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας ἐξετασθέντα καὶ διαγνωσθέντα τὸ ἀσφαλὲς ἐν πᾶσι καὶ βέβαιον ἕξει, σύμφωνα πάντως ὄντα τῇ τε ἀληθείᾳ καὶ θείοις πατράσι πᾶσι καὶ ταῖς προγεγενημέναις τούτου χάριν ἱεραῖς καὶ θείαις συνόδοις καὶ τοῖς ἐπ' αὐταῖς συνοδικοῖς τόμοις· καὶ ἡ ἔνθεσμος διὰ πάντων καὶ κανονικὴ αὕτη ψῆφος, γραφεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ἀρτίως, ἀκίνητος εἰς αἰῶνα τὸν σύμπαντα διατηρηθήσεται τῇ πάντα δυναμένῃ ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι τοῦ παντοδυνάμου καὶ

μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ὑπὲρ ἧς καὶ δι' ἧς ὁ παρὼν ἡμῖν ἀγὼν ἤνυσται. Ἔτει ἑξακισχιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ πεντηκοστῷ ἐννάτῳ κατὰ μῆνα αὔγουστον τῆς νῦν τρεχούσης τετάρτης ἰνδικτιῶνος.

\+ Εἶχε καὶ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς καὶ θείας χειρὸς τὸ ΙΩΑΝΝΗΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩι ΤΩι ΘΕΩι ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ Ο ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ [1]).

Καὶ διὰ τῆς τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς τὸ Κάλλιστος ἐλέῳ Θεοῦ ᾱ. ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Εἶχε καὶ ὑπογραφὰς τῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ταύτας·

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἡρακλείας πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων καὶ ἔξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας Φιλόθεος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θετταλίας Γρηγόριος.

Ὁ Κυζίκου Ἀρσένιος ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφείας ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Λυδίας καὶ καθολικὸς κριτὴς τῶν Ῥωμαίων Μακάριος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χαλκηδόνος ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Βιθυνίας Ἰάκωβος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μελενίκου ὑπέρτιμος Μητροφάνης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βερροίας καὶ ὑπέρτιμος Διονύσιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ποντοηρακλείας καὶ ὑπέρτιμος Μεθόδιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Πηγῶν ‹καὶ› Παρίου [2]) καὶ ὑπέρτιμος Γεώργιος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τραπεζοῦντος καὶ ὑπέρτιμος Νήφων.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τραϊανουπόλεως καὶ ὑπέρτιμος Γερμανός.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Συλυβρίας καὶ ὑπέρτιμος Ἡσαΐας.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἄπρω καὶ ὑπέρτιμος Γαβριήλ.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμάστριδος καὶ ὑπέρτιμος Καλλίνικος.

Ὁ Διδυμοτείχου Θεόληπτος.

---

[1]) Въ другихъ спискахъ этого тома вмѣсто этихъ словъ находимъ слѣдующія: Εἶχεν ὑπογραφὰς τὸ πρωτότυπον διὰ μὲν ἐρυθρῶν γραμμάτων τῶν θειοτάτων βασιλέων ἀμφοτέρων τό; затѣмъ помѣщена приведенная здѣсь подпись Іоанна Кантакузина, а за нею слѣдуетъ Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Παλαιολόγος (Migne, Patr. gr. t. 151, col. 761). — Ред.

[2]) Въ спискѣ, приготовленномъ для еписк. Порфирія, стоитъ: Πανίου. — Ред.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Αἴνου καὶ ὑπέρτιμος Δανιήλ.
Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βρύσεως Θεοδώρητος.
Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μαδύτων καὶ ὑπέρτιμος Ἰάκωβος.
Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σουγδαίας καὶ ὑπέρτιμος Εὐσέβιος.
Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Βιζύης καὶ ὑπέρτιμος Νεόφυτος.
Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Γαρέλλης Ἰωαννίκιος.
Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μηδείας καὶ ὑπέρτιμος Εὐθύμιος.
Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Τενέδου καὶ ὑπέρτιμος Ἰωσήφ.
Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Καλλιουπόλεως Ἰωσήφ.
Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Πανίου Ἰγνάτιος.
Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Σινάου Ἰσαάκ.
κη Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Ἀνακταρουπόλεως Νίκανδρος [1]).

(Cp Migne, Patrol gr. t. 151, coll. 717—764).

Извлечено изъ Маврокордатовой рукописи аѳонской лавры св. Аѳанасія.

№ 45.

Выписка изъ аѳонокутлумушской рукописи подъ названіемъ:

Ἐποφειλομένη πρὸς Θεὸν ἐτήσιος εὐχαριστία καθ' ἣν ἡμέραν

[1]) Въ другихъ спискахъ тома есть еще нѣсколько другихъ подписей, а въ концѣ его прибавлено слѣдующее:

Εἶχεν ἑτέραν ὑπογραφὴν ὁμοίως τὸ πρωτότυπον τοῦ ὕστερον γενομένου θειοτάτου βασιλέως ἡμῶν μετὰ καὶ προγράμματος τοῦδε· Ἡ βασιλεία μου μέλλουσα ὑπογράψειν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ, προγεγονότι παρὰ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου μοναυτοκράτορος καὶ βασιλέως τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου ἐπὶ βεβαιώσει μὲν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἐπὶ καθαιρέσει δὲ τῆς ἀθεωτάτης Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου αἱρέσεως, τάττει καὶ διορίζεται στέργεσθαι τοῦτον παρ' αὐτῆς ἀμεταποίητον καὶ ἀμετακίνητον, χωρὶς βασάνου καὶ δοκιμασίας τῆς οἰασδήτινος, ὡς ἐκ Θεοῦ γραφέντα διὰ τῶν ἐν αὐτῷ λαλούντων ἁγίων, δεχομένης μὲν τῆς βασιλείας μου καὶ ἀσπαζομένης ἅπερ καὶ ὁ παρὼν τόμος προσίεται, ἀναθέματι δὲ παραδιδούσης ὅσα καὶ αὐτὸς τῷ ἀναθέματι παραδέδωκε· καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἐναντιουμένους τῷ τοιούτῳ θείῳ καὶ ἱερῷ τόμῳ τάττει ἡ βασιλεία μου καὶ λόγοις καὶ ἔργοις κατ' αὐτῶν ἵστασθαι καὶ ὡς κοινοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀπελαύνειν ἐχθρούς, τοὺς δὲ ἐμμένοντας τούτῳ ἀποδοχῆς καὶ εὐμενείας τῆς δυνατῆς ἀξιοῦν. Ταῦτα δὲ τάττει ἡ βασιλεία μου, ὡς ἐκ Θεοῦ καταστᾶσα διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος δηφένσωρ καὶ ἐκδικητὴς τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας. Ὥστε δὲ μένειν τὸν παρόντα ὁρισμὸν βέβαιον καὶ ἀκίνητον τῆς βασιλείας μου εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, καὶ ὑπογέγραπται παρ' αὐτῆς, καὶ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ ταῖς ἐμαυτοῦ χερσὶν ὥσπερ ἱερὸν ἀνάθημα φέρων ἀνέθηκα, παρουσίᾳ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος καὶ βασιλέως, τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, καὶ τοῦ παναγιωτάτου μου δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Φιλοθέου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου· μηνὶ φευρουαρίῳ ἰνδ. ζ'. Ματθαῖος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων Ἀσάνης ὁ Καντακουζηνός (Migne, Patr. gr. t. 151, col. 764). — Ред.

ἀπελάβομεν τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, σὺν ἀποδείξει τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων καὶ καταστροφῇ τῆς κακίας δυσσεβημάτων.

Τὰ κατὰ μῆνα ἰούλιον τῆς πέμπτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους λαληθέντα καὶ πραχθέντα παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου τῆς συγκροτηθείσης κατὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου καὶ τῶν ὁμοφρόνων ἐκείνοις ἐν τῷ θεοφρουρήτῳ παλατίῳ τῶν ἱερῶν Βλαχερνῶν ἔνδον τοῦ μεγάλου τρικλίνου τοῦ λεγομένου Ἀλεξιακοῦ. +

Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνῳ καὶ τοῖς ὀπαδοῖς καὶ διαδόχοις αὐτῶν ἀνάθεμα Γ̄.

α) Τοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσι τὸ λάμψαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς θείας αὐτοῦ μεταμορφώσεως φῶς ποτὲ μὲν ἴνδαλμα καὶ κτίσμα καὶ φάσμα ἐπὶ βραχὺ φανὲν καὶ διαλυθὲν παραχρῆμα, ποτὲ δὲ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰς αὐτὰ τὰ ἐναντιώτατα φρενοβλαβῶς καὶ ἀδύνατα παντελῶς ἑαυτοὺς ἐπιῤῥίπτουσι καὶ τοῦτο μὲν τὴν Ἀρείου μαινομένοις μανίαν εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα καὶ τὸν ἕνα Θεὸν κατατέμνοντος, τοῦτο δὲ τῇ τῶν Μασσαλιανῶν δυσσεβείᾳ συμφερομένοις τὴν θείαν οὐσίαν ὁρατὴν εἶναι λεγόντων, μὴ ὁμολογοῦσι δέ, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, μήτε κτίσμα εἶναι τὸ θειότατον ἐκεῖνο φῶς μήτε οὐσίαν Θεοῦ, ἀλλ' ἄκτιστον καὶ φυσικὴν χάριν καὶ ἔλλαμψιν ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως ἀεὶ προιοῦσαν, ἀνάθεμα Γ̄.

β) Ἔτι τοῖς αὐτοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσι μηδεμίαν ἐνέργειαν φυσικὴν ἔχειν τὸν Θεόν, ἀλλὰ μόνην οὐσίαν εἶναι, ταὐτόν τε καὶ ἀδιάφορον παντελῶς οἰομένοις τήν τε θείαν οὐσίαν καὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν καὶ μηδεμίαν εἶσθαι τούτων κατά τι διαφοράν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ποτὲ μὲν οὐσίαν, ποτὲ δὲ ἐνέργειαν λέγεσθαι, ὡς καὶ αὐτὴν ἀνοήτως τὴν θείαν οὐσίαν παντάπασιν ἀναιροῦσι, καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν ἄγουσιν· ἐνεργείας γὰρ μόνον τὸ μὴ ὂν στερεῖσθαι φασὶν ἐπὶ λέξεως οἱ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι· ἤδη δὲ καὶ τὰ Σαβελλίου νοσοῦσι καὶ τὴν παλαιὰν ἐκείνου συναίρεσιν καὶ σύγχυσιν καὶ συναλοιφὴν ἐπὶ τῶν τριῶν τῆς θεότητος ὑποστάσεων νῦν ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἀνακαινίζειν τολμῶσι καὶ ὁμοίως δυσσεβῶς αὐτὰς συναλείφουσι, μὴ ὁμολογοῦσι δέ, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, οὐσίαν τε ἐπὶ Θεοῦ καὶ οὐσιώδη καὶ φυσικὴν τούτου ἐνέργειαν, ὡς ἄλλοι τε πλεῖστοι τῶν ἁγίων καὶ μάλιστα οἱ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου τρανῶς διεσάφησαν περὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, τῆς τε θείας καὶ ἀνθρωπίνης, καὶ τῶν δύο θελημάτων αὐτὴν ἅπασαν συγκροτήσαντες, μήτε μὴν νοεῖν βουλομένοις, ὥσπερ ἕνωσιν θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἀσύγχυτον, οὕτως εἶναι καὶ διαφορὰν ἀδιάστα-

τον κατά τε ἄλλα καὶ μάλιστα τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν καὶ ἀμέθεκτον καὶ μεθεκτόν, τό μεν τῆς οὐσίας, τὸ δὲ ἐνεργείας, τούτοις οὖν τὰ τοιαῦτα δυσσεβοῦστν ἀνάθεμα Γ̄.

γ) Ἔτι τοῖς αὐτοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσι κτιστὴν εἶναι πᾶσαν φυσικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ὡς κτιστὴν ἐκ τούτου πάντως καὶ αὐτὴν τὴν θείαν οὐσίαν ἀναγκαζομένοις δοξάζειν· κτιστὴ γὰρ κατὰ τοὺς ἁγίους ἐνέργεια κτιστὴν δηλώσει καὶ φύσιν, ἄκτιστος δὲ ἄκτιστον χαρακτηρίζει οὐσίαν· κἀντεῦθεν ἤδη κινδυνευοῦσιν εἰς ἀθείαν παντελῆ περιπίπτειν καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ τὴν τῶν κτισμάτων λατρείαν τῇ καθαρᾷ καὶ ἀμώμῳ τῶν χριστιανῶν πιστει προστριβομένοις, μὴ ὁμολογοῦσι δέ, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, ἄκτιστον εἶναι πᾶσαν φυσικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυποσάτου θεότητος, ἀνάθεμα Γ̄.

δ) Ἔτι τοῖς αὐτοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσι σύνθεσίν τινα ὅλως διὰ ταῦτα γίνεσθαι ἐπὶ Θεοῦ, μὴ πειθομένοις δὲ τῇ τῶν ἁγίων διδασκαλίᾳ, μηδεμίαν σύνθεσιν ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἐν τῇ φύσει γίνεσθαι διδασκόντων, κἀντεῦθεν οὐ μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁγίους ἅπαντας συκοφαντοῦσι διαῤῥήδην ἐν πολλοῖς πολλάκις ἀναδιδάσκοντας τό τε ἁπλοῦν ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἀσύνθετον καὶ τὴν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας διαφοράν, ὡς κατ' οὐδὲν πάντως τὴν διαφορὰν ταύτην λυμαινομένην τῇ θείᾳ ἁπλότητι· οὐ γὰρ ἂν οὕτω προδήλως ἑαυτοῖς ἐναντία θεολογεῖν ἐπεχείρουν· τοῖς οὖν τὰ τοιαῦτα κενολογοῦσι, μὴ ὁμολογοῦσι δέ, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, μετὰ τῆς θεοπρεποῦς ταύτης διαφορᾶς καὶ τὴν θείαν ἁπλότητα πάνυ καλῶς διασώζεσθαι, ἀνάθεμα Γ̄.

ε) Ἔτι τοῦς αὐτοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσιν ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας μόνης τὸ τῆς θεότητος ὄνομα λέγεσθαι, μὴ ὁμολογοῦσι δέ, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, καὶ ἐπὶ τῆς θείας ἐνεργείας οὐχ ἧττον αὐτὸ τίθεσθαι, [καὶ οὕτω πάλιν μίαν θεότητα πᾶσι τρόποις πρεσβεύουσι, Πατρός, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, (*) εἴτε τὴν οὐσίαν αὐτῶν εἴτε τὴν ἐνέργειαν θεότητα εἴποι τις, ὡς οἱ θεῖοι μυσταγωγοὶ καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσιν, ἀνάθεμα Γ̄.

ς) Ἔτι τοῖς αὐτοῖς φρονοῦσι καὶ λέγουσι μεθεκτὴν τὴν θείαν οὐσίαν εἶναι, ὡς τὴν τῶν Μασσαλιανῶν δυσσέβειαν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν ἤδη

*) Это мѣсто испорчено; я возстановляю его такъ: καὶ ἀντιλεγοῦσιν, εἴτε τὴν οὐσίαν κ. τ. λ.

παρεισάγειν ἀναισχυντοῦσι πάλαι τὴν τοιαύτην δόξαν νενοσηκότων, μὴ ὁμολογοῦσι δέ, κατὰ τὰς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας εὐσεβὲς φρόνημα, ἄληπτον μὲν εἶναι παντελῶς καὶ ἀμέθεκτον, μεθεκτὴν δὲ τὴν θείαν χάριν τε καὶ ἐνέργειαν, ἀνάθεμα γ̄.

Πᾶσι τοῖς δυσσεβέσιν αὐτῶν λόγοις τε καὶ συγγράμμασιν ἀνάθεμα γ̄.

ζ) Ἀνδρονίκου τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου βασιλέως ἡμῶν τοῦ Παλαιολογου τοῦ τὴν προτέραν κατὰ Βαρλαὰμ συγκροτήσαντος σύνοδον γενναίως τε τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης συνόδου προστάντος καὶ πράγμασι καὶ λόγοις καὶ ταῖς διὰ στόματος ἰδίου θαυμασταῖς δημηγορίαις τὰ μὲν εὐαγγελικὰ καὶ ἀποστολικὰ κρατύν⟨α⟩ντος δόγματα, τὸν δὲ προῤῥηθέντα Βαρλαὰμ αὐταῖς αἱρέσεσι καὶ συγγράμμασι καὶ ταῖς κατὰ τῆς ὀρθῆς ἡμῶν πίστεως κενοφωνίαις καθελόντος τε καὶ ἀποκηρύξαντος, ὡς καὶ τοῖς ἱεροῖς τούτοις ἀγῶσι καὶ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀριστεύμασι μακαρίως μεταλλάξαι τὸν τῇδε βίον καὶ πρὸς τὴν ἀμείνω καὶ μακαρίαν ἐκείνην διαβῆναι λῆξιν, αἰωνία ἡ μνήμη γ̄.

η) Γρηγορίου τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης τ⟨οῦ⟩ συνοδικῶς ἐπ' ἐκκλησίας μεγάλης Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκίνδυνον τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ ἐφευρετὰς τῶν καινῶν αἱρέσεων καθελόντος σὺν τῇ περὶ αὐτοὺς συμμορίᾳ, τοὺς τὴν φυσικὴν καὶ ἀχώριστον ἐνέργειαν καὶ δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἁπλῶς πάντα ὁμοῦ τὰ φυσικὰ τῆς ἁγίας Τριάδος ἰδιώματα κτίσματα τετολμηκότας εἰπεῖν, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τῆς θεότητος ἀπρόσιτον φῶς τὸ λάμψαν ἐπὶ τοῦ ὄρους ἀπὸ Χριστοῦ, θεότητά τε κτιστὴν καὶ τὰς Πλατωνικὰς ἰδέας καὶ τοὺς Ἕλληνικοὺς μύθους ἐκείνους ἐπεισαγαγεῖν ἐπιχειρήσαντας αὖθις κακῶς τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ, τῆς δὲ κοινῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀληθινῶν καὶ ἀπταίστων περὶ θεότητος δογμάτων σοφῶς καὶ γενναίως ἄγαν προπολεμήσαντος καὶ συγγράμμασι καὶ λόγοις καὶ διαλέξεσι καὶ μίαν θεότητα καὶ Θεὸν ἕνα τρισυπόστατον, ἐνεργῆ, θελητικόν, παντοδύναμον, ἄκτιστον διὰ πάντων κατὰ τὰς θείας γραφὰς καὶ δὴ καὶ τοὺς θεολόγους καὶ ἐξηγητὰς τούτων ἀνακηρύξαντος, Ἀθανάσιον, φημί, καὶ Βασίλειον, Γρηγόριον καὶ Ἰωάννην καὶ Κύριλλόν τε πρὸς τούτοις καὶ Μάξιμον τὸν σοφὸν καὶ τὸν ἐκ Δαμασκοῦ θεορῥήμονα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας, καὶ κοινωνοῦ καὶ συνωδοῦ καὶ συμφώνου καὶ σπουδαστοῦ καὶ συναγωνιστοῦ πάντων τούτων ἀναφανέντος καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν αἰωνία ἡ μνήμη γ̄.

θ) Πάντων τῶν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας συναγωνισαμένων τῷ ἀοιδίμῳ

καὶ μακαρίτῃ τούτῳ βασιλεῖ καὶ δὴ μετ' ἐκεῖνον καὶ λόγοις καί διαλέξεσι συγγράμμασί τε καὶ διδασκαλίαις καὶ παντὶ καὶ λόγῳ καὶ πράγματι γενναίως τῆς ἐκκλησίας προστάντων Χριστοῦ καὶ τὰς μὲν πονηρὰς καὶ πολυειδεῖς αἱρέσεις Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκυδύνου καὶ τῶν ὁμοφρόνων ἐκείνοις ἐπ' ἐκκλησίας ἐξελεγξάντων τε καὶ ἀποκηρυξάντων ὁμοῦ, τὰ δέ ἀποστολικά τε καὶ πατρικὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα λαμπρῶς ἀνακυρηξάντων καὶ διὰ ταῦτα καὶ κακῶς ἀκουόντων παρὰ τῶν κακοδόξων καὶ συκοφαντουμένων καὶ συνυβριζομένων τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις καὶ θεοφόροις ἡμῶν πατράσι καὶ διδασκάλοις αἰωνία ἡ μνήμη γ̄.

ι) Τῶν ὁμολογούντων ἕνα Θεὸν τρισυπόστατον, πανταδύναμον, οὐ μόνον ἄκτιστον κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐνέργειαν, καὶ λεγόντων προϊέναι μὲν τὴν θείαν ἐνέργειαν ἐκ τῆς θείας οὐσίας, προϊέναι δὲ ἀδιαιρέτως, διὰ μὲν τοῦ προϊέναι τὴν ἀπόῤῥητον διάκρισιν παριστώντων, διὰ δὲ τοῦ προϊέναι ἀδιαιρέτως ὑπερφυᾶ δεικνύντων τὴν ἕνωσιν, ὡς καὶ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος ἀπεφήνατο, αἰωνία ἡ μνήμη γ̄.

ια) Τῶν ὁμολογούντων τὸν Θεόν, ὥσπερ κατ' οὐσίαν ἄκτιστον καὶ ἄναρχον, οὕτω δὴ καὶ κατ' ἐνέργειαν· τοῦ ἀνάρχου δηλαδὴ κατὰ χρόνον λαμβανομένου· καὶ κατὰ μὲν τὴν θείαν οὐσίαν ἀμέθεκτον καὶ ἀπερινόητον πάντη τὸν Θεὸν λεγόντων, μεθεκτὸν δὲ αὐτὸν εἶναι τοῖς ἀξίοις κατὰ τὴν θείαν καὶ θεοποιὸν ἐνέργειαν, ὡς οἱ τῆς ἐκκλησίας θεολόγοι φασίν, αἰωνία ἡ μνήμη γ̄.

ιβ) Τῶν ὁμολογούντων τὸ ἐκλάμψαν ἀπορῥήτως φῶς ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως φῶς ἀπρόσιτον εἶναι καὶ φῶς ἄπλητον καὶ χύσιν ἀπερινόητον θείας αἴγλης καὶ δοξαν ἀπόῤῥητον καὶ θεότητος δόξαν ὑπερτελῆ καὶ προτέλειον καὶ ἄχρονον τοῦ Υἱοῦ δόξαν καὶ βασιλείαν Θεοῦ καὶ κάλλος ἀληθινὸν καὶ ἐράσμιον περὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν καὶ φυσικὴν δόξαν Θεοῦ καὶ θεότητα Πατρός καὶ Πνεύματος ἐν Υἱῷ μονογενεῖ ἀπαστράπτουσαν, ὡς οἱ θεῖοι καὶ θεοφόροι πατέρες ἡμῶν εἰρήκασιν Ἀθανάσιος Βασίλειος οἱ μεγάλοι, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, καὶ διὰ ταῦτα καὶ ἄκτιστον δοξαζόντων τὸ θειότατον τοῦτο φῶς αἰωνία ἡ μνήμη γ̄.

ιγ) Τῶν δοξαζόντων τὸ φῶς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως ἄκτιστον μὲν διὰ τὰ προειρημένα, μὴ μέντοι γε αὐτὸ εἶναι λεγόντων τὴν ὑπερούσιον τοῦ Θεοῦ οὐσίαν, ὡς ἐκείνης ἀοράτου παντάπασι καὶ ἀμεθέκτου μενούσης· Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, δηλαδὴ καθὼς ἔχει φύσεως, οἱ θεολόγοι φασίν· δόξαν δὲ μᾶλλον αὐτὸ λεγόντων φυσικὴν τῆς ὑπερουσίου οὐσίας, ἐξ ἐκεί-

νης προιοῦσαν ἀδιαιρέτως καὶ ἐπεφαινομένην διὰ φιλανθρωπίαν Θεοῦ τοῖς κεκαθαρμένοις τὸν νοῦν, μεθ' ἧς δόξης ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ἥξει κατὰ τὴν δευτέραν καὶ φρικτὴν αὐτοῦ παρουσίαν, κρίνων ζῶντας καὶ νεκρούς, ὡς οἱ θεολόγοι τῆς ἐκκλησίας φασίν, αἰωνία ἡ μνήμη Γ̄.

Ἐκφώνησις.

Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν βασιλέων. Ὁ Θεὸς φυλάξαι τὸ κράτος αὐτῶν +. Ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν αὐτῶν εἰρηνεύσαι. Οὐράνιε βασιλεῦ, τοῦς ἐπιγείους φύλαξον+.

№ 46.

Евсевій, избранный митрополитомъ Сугдеи, излагаетъ исповѣданіе вѣры, въ 1351 году.

+ Τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κηρυχθέντα καὶ παρὰ τῶν ἑπτὰ ἁγίων οἰκουμενικῶν συνόδων κυρωθέντα στέργων ἐκ ψυχῆς προσκυνῶ, καὶ πνευματικῶς κατασπάζομαι, ἅτε τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἀκριβῶς ἐχόμενα, ἀλλὰ καὶ τῷ παναγιωτάτῳ μου δεσπότῃ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ κυρῷ Ἰσιδώρῳ καὶ τῇ κατ' αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ, ὡς καὶ αὐτοῖς ἀκριβέστατα ἐχομένοις τῆς παναμώμου ταύτης διδαχῆς, τῶν θείων δηλαδὴ καὶ ἱερῶν πατέρων, πείθομαι ὁλοψύχως καὶ συμφρονῶ καὶ ὁμοφρονῶ καὶ ὑποτάσσομαι κατὰ πάντα. Βαρλαὰμ δὲ καὶ Ακίνδυνον.....

.....τοὺς ὁμοφρόνας καὶ ὀπαδοὺς τούτων κατὰ τὴν περίληψιν τῶν προβεβηκότων ἐπ' αὐτοῖς ἱερῶν τόμων ὡς κακοδόξους ἀποβάλλομαι καί, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν, καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι, ὡς μὴ συνεπομένους καὶ συμφρονοῦντας καὶ συνᾴδοντας τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς ἡμῶν πατράσι καὶ τῷ θειωτάτῳ μου δεσπότῃ, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, κῦρ Ἰσιδώρῳ, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ. ταῦτα διὰ βίου φυλάττειν καὶ τηρεῖν ἀκριβῶς διαβεβαιοῦμαι, καὶ μετὰ ταύτης τῆς πίστεως εὔχομαι παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τυχεῖν τῆς παρ' αὐτοῦ σωτηρίας, τῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ χάριτι. ἃ καὶ πληροφορίας καὶ ἀκριβοῦς ἀσφαλείας ἕνεκεν οἰκειοχείροις σημειώσεσιν ὑπέγραψα +.

+ Εἶχε καὶ ὑπογραφήν· Εὐσέβιος ἱερομόναχος καὶ ὑποψήφιος τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Σουγδαίας +.

(Miklosich et Müller, Acta Patriarch. Const. I, стр. 294).

6877 = 1369, апрѣль, индикт. 7-й.

Нѣкій монахъ Θеодоритъ порицаетъ заблужденія Латинянъ и Варлаама и Акиндина.

+ Πιστένω εἰς ἕνα Θεὸν κ. τ. λ. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ λύπης καὶ συναρπαγῆς καὶ ἀγνωσίας ἐχωρίσθην τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Λατίνους, νῦν ὑποστρέφω καθαρῶς καὶ γνησίως, καὶ ἀποβάλλομαι πᾶσαν τὴν δόξαν τῶν Λατίνων, τὴν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, λεγόντων, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, πιστεύω γὰρ καὶ ὁμολογῶ κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ συμβόλου, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι μόνου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀποβάλλομαι δὲ καὶ ἀρνοῦμαι καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἴδιμα αὐτῶν, τά τε ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ περὶ τῆς λοιπῆς αὐτῶν πολιτείας. ἐπεὶ δὲ ὑπωπτεύθην παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ὅτι εἰμὶ καὶ ἐγὼ ὁμόφρων τῶν φρονούντων τὰ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου, λέγω καὶ περὶ τούτου, ὅτι τὸν Βαρλαὰμ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον καὶ πάντας τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶν ὡς ἀποκηρυχθέντας καὶ ἀναθεματισθέντας παρὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, ὡς δυσσεβεῖς καὶ ἐφευρετὰς καινῶν καὶ ἀλλοκότων αἱρέσεων, ἀναθεματίζω αὐτοὺς καὶ πάντα τὰ συγγράμματα αὐτῶν, στέργω δὲ, ἅπερ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία φρονεῖ καὶ λέγει περὶ αὐτῶν, καὶ εἰμὶ καὶ ἐγὼ εἷς τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν καὶ μαθητὴς τῆς ἐκκλησίας. καὶ εἰς τὴν περὶ τούτων ἀσφάλειαν ἐποιησάμην καὶ τὴν παροῦσαν ὁμολογίαν, ὑπογράψας αὐτὴν οἰκειοχείρως μηνὶ ἀπριλλίῳ ἰνδ. ζ΄ +.

+ Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος Θεοδώριτος +.

(Тамъ же, стр. 501—502).

6877 = 1369, іюнь, индикт. 7-й.

Димитрій Хлоръ и Даніилъ порицаютъ заблужденія Латинянъ и Варлаама и Акиндина.

+ Ἐπειδήπερ κακῶς ποιήσαντες ἤμεν τὸ πρῶτον δι' ἀφροσύνης καὶ μὴ κοινωνοῦντες τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ δεσπότῃ, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, καὶ τῇ περὶ αὐτὸν θείᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ, τὸ μὲν ἡμῶν αὐτῶν θέντες μετὰ τοῦ Ἀκινδύνου ἐκείνου καὶ τῶν Λατίνων, ἐν οἷς καὶ διάγοντες καθ' ὑπερβολὴν ἐδιώξαμεν τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, νῦν δὲ αὐτοῖς προσερχόμενοι καὶ βουλόμενοι κοινωνεῖν, ἀπατούμεθα λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως, ἰδού, λέγομεν οὕτω· πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν κ. τ. λ. ἄρα μὲν οὖν ταῦτα . . . . μόνα

λεχθέντα ἡμῖν εἰς ἐντελῆ καὶ βεβαίαν ἀπόδειξιν πίστεως. ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τῶν Λατίνων καὶ τοῦ Ἀκινδύνου ἐκείνου ἀναγκαζόμεθά τι εἰπεῖν, ἰδού, λέγομεν τάδε, καὶ πρῶτον περὶ Λατίνων· ἀποβαλλόμεθα τοὺς Λατίνους, ὡς κακῶς ποιήσαντας καὶ προσθέντας ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως τό· καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐν ᾧπερ οὐ δεῖ προστιθέναι τι τὸ παράπαν ἢ ἀφαιρεῖν, ἀλλὰ λέγομεν καὶ φρονοῦμεν, ὅτι ὁ πατὴρ μόνος ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ μακαρίᾳ τριάδι ἐστὶν ὁμολογημένως αἰτία τούτου καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθὼς ὁ μέγας φησὶ Διονύσιος, ὅτι μόνη πηγαία θεότης ἐστὶν ὁ πατὴρ, ὁ δὲ υἱὸς οὐκ ἔστι τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑποστάσεως αἴτιος, καθὼς φησὶ ὁ Δαμασκηνός, ὅτι ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα οὐ λέγομεν, ἀλλ' ἔστι μὲν τοῦτο ἐκπορευόμενον ἐκ πατρός, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνήν, ἔστι δὲ κατὰ τὴν τῶν ἁγίων διδασκαλίαν καὶ διὰ τοῦ υἱοῦ πεφηνός, ἐκλάμπον, ἀποστελλόμενον, προερχόμενον, χορηγούμενον καὶ διδόμενον, δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις. τὰ ἀναφερόμενα ἄζυμα εἰς ἱερουργίαν, ὡς μὴ παραδεδομένα τῇ ὀρθοδόξῳ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, οὐ στέργομεν, μᾶλλον δ' ἀποδεχόμεθα τὴν διὰ τῶν ἐνζύμων, ὡς παραδεδομένην καὶ συνήθη καὶ τελείαν ὑπάρχουσαν, καθόλως δὲ λέγομεν, ὅσα παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ μαθητῶν καὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων ποιοῦσιν, ἀποβαλλόμεθα. περὶ δὲ τοῦ Ἀκινδύνου ἐκείνου λέγομεν οὕτως· εἴ τις οὐ φρονεῖ ἐπὶ Θεοῦ θεοπρεπῆ διάκρισιν οὐσίας καὶ ἐνεργείας, λέγω δὲ τῆς κοινῆς τῆς ἁγίας τριάδος, εἰ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα πολλάκις ἐνέργειαι λέγονται τῆς θεότητος τοῦ πατρὸς, ἢ κτιστὴν καὶ . . . . . δοξάζει τῆς ἀκτίστου καὶ ἀιδίου φύσεως τὴν φυσικὴν καὶ οὐσιώδη ἐνέργειαν ἢ οἵκτ . . ὅλως σύνθεσίν τινα γίνεσθαι ἐν τῇ ὑπερηνωμένῃ καὶ θείᾳ ἁπλότητι τοῦ Θεοῦ διὰ ταῦτα, ἢ ὅτι τὸ Θεὸς ὄνομα καὶ θεότης ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν φύσιν ἢ ἐστι δηλοῖ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐξ ἐνεργείας ὂν εἰλημμένον τὴν θεατικὴν δηλονότι τούτου ἐνέργειαν, ἢ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, καὶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ λέγεται θεότης ὡς αἰτία θεότητος, καὶ ὅτι οὐχ ὑπέρκειται ὁ Θεὸς τῶν περὶ αὐτὸν οὐσιωδῶς τε καὶ ἀιδίως θεωρουμένων καὶ λεγόμενων, ἢ ὅτι μετέχει τῆς θείας οὐσίας οὕτως, καθάπερ καὶ ὁ ἐν τῷ Χριστῷ θεωρούμενος ἄνθρωπος, ὡς δύνασθαι καὶ αὐτὸν τολμηρᾷ γλώσσῃ λέγειν ποτὲ δύο ἐν ἑαυτῷ φέρειν οὐσίας, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ οὐχὶ μᾶλλον μετέχειν τῆς θείας φύσεως κατὰ τὴν ταύτης ἐνέργειαν καὶ τὰ φυσικὰ ἰδιώματα, τούτων γὰρ μετέχοντες λεγόμεθα τοῦ Θεοῦ μετέχειν, ἢ ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ τοῖς τοῦ Χριστοῦ μαθηταῖς ἀμυδρῶς ἀγασθεῖσά τε καὶ παραδειχθεῖσα θεότης, ἥτις καὶ φῶς ἐστιν ἄχρονον καὶ προαιώνιον καὶ ἀληθινὸν καὶ ἀπρόσιτον καὶ θείας αἴγλης χύσις

ἀπεριόριστος καὶ βασιλεία Θεοῦ, κτίσμα ἦν γινόμενον καὶ ἀπογινόμενον· εἴ τις τὰ τοιαῦτα πάντα φρονεῖ, ὑπόδικος ἔστω τῷ ἀναθέματι. ἀποβαλλόμεθα δὲ ὁλοψύχως καὶ παρὰ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ τοῦ Ἀκινδύνου ἐκείνου καὶ πάντων τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς συγγραφέντα τε καὶ δογματισθέντα κατὰ τῆς ὀρθῆς καὶ εὐσεβοῦς τῶν χριστιανῶν πίστεως καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, δι' ἃ πάντα καὶ αὐτοὺς ἐπὶ τούτοις ἅπασι λέγομεν, ὅτι ὡς οἱ προφῆται προεφήτευσαν, ὡς οἱ ἀπόστολοι ἐδίδαξαν, ὡς οἱ μάρτυρες ὡμολόγησαν, ὡς ὁ Χριστὸς διετάξατο, οὕτω φρονοῦμεν καὶ οὕτω πιστεύομεν, ἀσπαζόμενοι καὶ πάσας τὰς ἁγίας οἰκουμενικὰς καὶ μερικὰς συνόδους, τὰς ἐπὶ σύστασιν τῶν ὀρθῶν καὶ ἀπταίστων δογμάτων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας συγκροτηθείσας, ἔτι δὲ καὶ πᾶσαν γραφὴν παλαιάν τε καὶ νέαν θεόπνευστον καὶ ὠφέλιμον καὶ τὰς διδασκαλίας καὶ θεολογίας τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, Διονυσίου, Ἀθανασίου, Βασιλείου, Γρηγορίων, Χρυσοστόμου, Κυρίλλου, Ἐπιφανίου, Ἀναστασίου, Ἀμβροσίου, Ἀμφιλοχίου, Λέοντος Ῥώμης, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τῶν λοιπῶν. ἐγράφη μηνὶ ἰουνίῳ, πεντεκαιδεκάτῃ ἰνδικτιῶνος ἑβδόμης +.

+ Ὁ παπᾶς Δημήτριος ὁ Χλωρός +. + Ὁ ἐν μοναχοῖς ἐλάχιστος καὶ εὐτελὴς Δανιήλ +.

(Тамъ же, стр. 503—505).

6878 = 1369 г., октябрь, инд. 7-й.

Монахъ Нифонъ порицаетъ заблужденія Варлаама и Акиндина.

+ Ἐπεὶ διὰ τὸ εὑρίσκεσθαί με μετὰ τοῦ δυσσεβοῦς Ἰωαννικίου ἐκείνου ὑπωπτεύθην καὶ τὰ ἐκείνου φρονεῖν, ὅθεν καὶ ἀπελήλαμαι καὶ ὀνειδίζομαι σχεδὸν παρὰ πάντων τῶν εὐσεβῶν, διὰ τοῦτο προσελθὼν τῷ παναγιωτάτῳ μου δεσπότῃ, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, καὶ δεηθεὶς τῆς μεγάλης ἁγιωσύνης αὐτοῦ ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τοῦ τοσούτου κακοῦ, ἐκείνου μοι τὴν ὁμολογίαν τῆς εὐσεβείας ἀπαλλαγὴν εἶναι ὁρίσαντος, ἤδη καὶ ταύτην ποιῶ, καὶ προηγουμένως μὲν ὁμολογῶ ἔμπροσθεν τῆς μεγάλης ἁγιωσύνης αὐτοῦ, ὅτι οὐδέποτε οὔτε τὰ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἀπ' ἀρχῆς φανέντων αἱρετικῶν ἐφρόνησα ἢ φρονῶ, ἀλλ' οὐδὲ φρονήσω. διὰ δὲ πλείονα τὴν ἀσφάλειαν λέγω καὶ οὕτως· ἀναθεματίζω καὶ τὸν Βαρλαὰμ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶν καὶ πάντα τὰ τούτων συγγράμματα ὡς δυσσεβῆ καὶ πάσης ἀτοπίας ἀνάπλεα, ἰδίως δὲ ἀναθεματίζω καὶ τὸν δηλωθέντα Ἰωαννίκιον ὡς

αἱρετικὸν καὶ αὐτὸν ὄντα καὶ ὁμόφρονα τούτων τῶν ἀρχηγῶν τῆς αἱρέσεως, καὶ ἔχω τούτους ὡς καὶ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία, ὁμολογῶ δὲ καὶ στέργω καὶ πιστεύω, ὅσα καὶ ὁ παναγιώτατός μου δεσπότης, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, καὶ εὔχομαι διὰ τῶν παναγίων αὐτοῦ εὐχῶν καὶ μετὰ ταύτης μου τῆς ὁμολογίας παραστῆναι τῷ τοῦ Χριστοῦ βήματι, ἥτις καὶ γεγονυῖα κατὰ μῆνα ὀκτώβριον τῆς ὀγδόης ἰνδ. ὑπεγράφη διὰ τὸ βέβαιον καὶ τῇ οἰκειοχείρῳ μου ὑπογραφῇ +.

+ Νίφον μοναχὸς τὰ ἄνοθεν γεγραμένα στέργον ὑπέγραψα +.

(Тамъ же, стр. 530).

6879 = 1371 г., май, инд. 9-й.

Іеромонахъ Симеонъ порицаетъ заблужденія Варлаама и Акиндина.

+ Ἐγὼ Συμεῶν ἱερομόναχος ἐπὶ εὑρισκόμενος μετὰ τοῦ χριματίσαντος μητροπολίτου Γάνου ἐκίνου εὐφρόνουν καὶ ἐγὼ σὺν ἐκίνω, καὶ ἐδώξαζον τὰ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου δυσσευεῖ δόγματα, μετὰ δὲ ταῦτα ἀποβάλομοι τὴν κακοδοξίαν ταύτην, ἔστεργον καὶ εὐφρόνουν καὶ ἐδόξαζον, ἅπερ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία στέργῃ καὶ φρονῇ· μὴ φθάσας δὲ τότε δοῦνε τὴν ὁμολογίαν μου ἔγγραφον, ὑποπτέφθην νὴν παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, ὅτι πάλιν φρονῶ τὰ τῶν κακοδώξον καὶ ἀθέων ἐκίνον δόγματα, καὶ ἀπιτήθην δοῦνε ἐγγράφως τὴν περὶ τούτου ὁμολογίαν καὶ ἀναθεματίσε τοὺς ἐρετικούς ἐκίνους, ἤδι ὁμολογῶ ἐνώπιων τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῆς θείας καὶ ἱερὰς συνώδου, ὅτι στέργω καὶ ὁμολογῶ καὶ ἀσπάζομε καὶ φρονῶ τὰ ὀρθὰ καὶ ὑγιὴ δόγματα τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ ἀναθεματίζω τὸν Βαρλαὰμ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον ἐκίνον καὶ πάντας τοὺς ὁμόφρονας καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν, ὁμίως ἀναθεματίζο καὶ πάσαν τὴν ἔρεσι καὶ κακοδοξίαν αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν περὶ τοῦτου ἀσφάλιαν ἐγένετο καὶ ὐ παρούσα μου ἔγγραφος ὁμολογία μηνὶ μαίῳ ἰνδ. θ' +.

+ Συμεῶν ἱερομόναχος +.

(Тамъ же, стр. 568).

6880 = 1371 г., октябрь, инд. 10-й.

Исповѣданіе вѣры монаха Ксенофонта, порицающаго заблужденія Варлаама и Акиндина.

+ Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς κ. τ. λ.

+ Ἐπεὶ δὲ ὑπωπτεύθην παρά τινων εὐσεβῶν, ὅτι οὐ φρονῶ καὶ ἐγώ, ἅπερ ἡ τοῦ Θεοῦ ἁγία ἐκκλησία καὶ φρονεῖ καὶ δοξάζει, ἀλλὰ τὰ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ τοῦ Ἀκινδύνου δυσσεβῆ δόγματα, καὶ τούτου ἀνενεχθέντος τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ καὶ αὐθέντῃ, τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ, παρέστην καὶ αὐτὸς καὶ ὡμολόγησα, οτι καὶ ἐφρόνουν καὶ φρονῶ, ἅπερ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἁγία ἐκκλησία καὶ φρονεῖ καὶ κηρύττει, καὶ ἀπῃτήθην δοῦναι ταύτην μου τὴν ὁμολογίαν ἐγγράφως· ἤδη ὁμολογῶ ἐνώπιον τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ αὐθέντου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὅτι στέργω καὶ ὁμολογῶ καὶ ἀσπάζομαι καὶ φρονῶ τὰ ὀρθὰ καὶ ὑγιῆ δόγματα τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ ἀναθεματίζω τὸν Βαρλαὰμ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον καὶ πάντας τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶν καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν, ὡσαύτως ἀναθεματίζω καὶ πᾶσαν τὴν αἵρεσιν καὶ κακοδοξίαν αὐτῶν, καὶ εὔχομαι μετὰ ταύτης μου τῆς ὁμολογίας ἀπελθεῖν καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ μου βήματι παραστῆναι. καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ἡ παρεῦσά μου ἔγγραφος ὁμολογία, μηνὶ ὀκτωβρίῳ ἰνδ. δεκάτης +.

+ Ὁ Ξενοφόν μόναχος +.

(Тамъ же, стр. 574).

Безъ года.

Исповѣданіе вѣры Константина Асана, порицающаго догматы Варлаама и Акиндина.

+ Ὁμολογία τοῦ Ἀσάνη κῦρ Κωνσταντίνου. +.

+. Ἐπεί τινες ὑποψίαν κατ' ἐμοῦ σχόντες, ὡς πρόσκειμαι τοῖς δόγμασι τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου, ἃ τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλε συνοδικῶς ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία, ἀνέφερον τοῦτο εἰς τὴν θείαν καὶ ἱερὰν σύνοδον, καὶ διὰ τοῦτο ἐδέησεν, ἵνα δῶ πληροφορίαν περὶ τῆς δόξης ἧς ἔχω περὶ τούτων, καὶ ἀπαλείψω ἀπὸ πάσης ψυχῆς πᾶσαν ὑπόληψιν πονηράν, ἣν ἔχουσιν ἴσως περὶ ἐμοῦ, ἰδοῦ, τὴν παροῦσάν μου δίδωμι ὁμολογίαν, δι' ἧς ἅμα μὲν ἐπικυρῶν, ἅπερ ἐγγράφως τῷ ἀοιδίμῳ καὶ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ, κυρῷ Νείλῳ, ἅμα δὲ καὶ εἴ τι ἐλλιπῶς ἐν ἐκείνοις εἶπον, νῦν ἀναπληρῶν λέγω, ὅτι στέργω τὰ δόγματα, ἅπερ στέργει καὶ ὁμολογεῖ ἡ ἁγία καὶ χάριτι Θεοῦ ὀρθόδοξος ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπολεως, ἧς ἀρτίως προστάτης ὁ ἁγιώτατος ὑπάρχει πατριάρχης κῦρ Ἀντώνιος, τὸν δὲ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν ὡς ἀλλότρια τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν δογμάτων καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ πάντας τοὺς ὁμόφρονας καὶ ὀπαδοὺς καὶ διαδόχους αὐτῶν. αὕτη μου ἐστὶν ἡ ὁμολογία, μεθ' ἧς εὔχομαι παραστῆναι τῷ κριτῇ ζώντων καὶ νεκρῶν, κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ

Χριστῷ, τῷ ἀληθινῷ Θεῷ καὶ σωτῆρι, ἐν τῇ κοινῇ τῆς ὁμολογίας ἡμέρᾳ. καὶ δι' ἀσφάλειαν ὑπέγραψα +.

+ Ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως Κωνσταντῖνος ὁ Ἀσάνης +.

(Тамъ же, II, стр. 267).

6905 = 1397 г., іюль, инд. 5-й.

Священникъ Іоасафъ порицаетъ заблужденія Варлаама и Акиндина.

+ Ἡ ὁμολογία τοῦ παπᾶ Ἰωάσαφ +.

+ Ἐπειδὴ ἐγὼ δι' ἃς ὑπὸ ἀφελείας δέδωκα ὑποψίας ἀπῃτήθην δοῦναι ὁμολογίαν καὶ δηλῶσαι, ὅπως ἔχω δόξης περὶ τῆς τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου κακοδοξίας καὶ ἔχω γνώμην περὶ τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν διασαφῆσαι, ἤδη τοῦτο ὅλῃ μου τῇ προθυμίᾳ δίχα τινὸς δόλου καὶ περινενοημένου τρόπου καθαρῶς καὶ ἀπεριέργως ποιῶ, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριτι, διὸ καὶ πρῶτον μὲν λέγω ἐνώπιον τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς συνόδου, ὅτι ἅπαντα τὰ λαληθέντα κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ (Παλα)μᾶ καὶ τῶν θεοφόρων ἐκείνων ἀνδρῶν, τῶν ἱερῶν φημι καὶ θείων ἡσυχαστῶν τῶν ὑπὲρ τῆς κατ' ἀσέβειαν ἀληθείας ἐκείνῳ συναγωνισαμένων καὶ τὴν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου διελεγξάντων δυσσέβειαν· ἅπαντα γοῦν τὰ κατ' ἐκείνων καὶ πραχθέντα καὶ τὰ λαληθέντα ἀνάθεμα· εἶτα ἀποβάλλομαι τὸν Βαρλαὰμ καὶ τὸν Ἀκίνδυνον καὶ ὅσα ἐκεῖνοι κατὰ τοῦ θείου ὕψους ἐλάλησαν, ἤγουν ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπὶ Θεοῦ διάκρισις θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, ὅτι τὸ λάμψαν φῶς ἐν τῷ Θαβωρίῳ ἴνδαλμά ἐστι καὶ παραπέτασμα καὶ φάντασμα, γεγονός τε καὶ ἀπογεγονός, ὅτι ἡ φυσικὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια τῆς τρισυποστάτου θεότητος, ἡ τῆς θείας φύσεως διαφέρουσα κτιστή τε ἐστὶν καὶ πρόσφατος καὶ ὑπὸ χρόνον, ὅτι σύνθεσις περὶ τὸν Θεόν διὰ τὴν διάκρισιν τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς θείας ἐνεργείας, ταῦτά τε οὖν, καθὼς εἶπον, ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀποβάλλομαι καὶ ὅσα ἐκ τούτων ἄτοπα ἕπεται· ἔπειτα δέχομαι καὶ ἀσπάζομαι καὶ στέργω τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, ἧς προστάτης ἀρτίως διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ὁ ἁγιώτατος, πατριάρχης, κῦρις Κάλλιστος, σεβαζόμενος καὶ τιμῶν καὶ ἀποδεχόμενος καὶ ὅσα περὶ τῶν προειρημένων ἐθεολόγησε συμφώνως τοῖς ἁγίοις καὶ θεοφόροις ἡμῶν πατράσι καὶ διδασκάλοις, ἤγουν ὅτι ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ θεοπρεπὴς διάκρισις θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας, καὶ ὅτι ἄκτιστος ἡ θεία ἐνέργεια, καὶ ὅτι οὐδεμία σύνθεσις ἐπὶ Θεοῦ διὰ τὴν διάκρισιν τῆς θείας οὐσίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν φυσι-

κῶς τε καὶ ὑπερφυῶς θεωρουμένων, καὶ ὅτι τὸ λάμψαν ἀπὸ τοῦ κυρίου φῶς ἐν τῇ θειοτάτῃ μεταμορφώσει οὔτε κτίσμα ἐστὶ καὶ ἴνδαλμα καὶ φάσμα, οὔτε θεία οὐσία, ἀλλὰ φῶς ἀπρόσιτον καὶ χύσις ἀπερινόητος θείας αἴγλης καὶ δόξα θεότητος ἀπόῤῥητος καὶ Θεοῦ βασιλεία καὶ ὅσα τοῦτο ὑμνοῦντες οἱ τῆς ἐκκλησίας θεολόγοι φασί, τοὺς δὲ οὐσίας Θεοῦ τοῦτο δοξάζοντας ἢ κτίσμα καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι. ταύτῃ μου τῇ ἐγγράφῳ ὁμολογίᾳ ἐμμένω καὶ μενῶ εἰς τὸν ἅπαντά μου τῆς ζωῆς χρόνον, συνεργοῦντός μοι τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ ταύτης εὔχομαι παραστῆναι τῷ κριτῇ ζώντων καὶ νεκρῶν ἐν τῇ κοινῇ τῆς ὁμολογίας ἡμέρᾳ· εἰ δέ, ὅπερ ἀπεύχομαι, φανείην ποτὲ ἄλλο παρὰ ταῦτα φρονῶν τε καὶ σεβαζόμενος καὶ ὁμολογῶν, ὡς ἀπατεὼν ἄνθρωπος καὶ πανοῦργος καὶ ἐν τῷ φανερῷ μὲν εὐσεβεῖν δοκῶν, λάθρα δὲ τὴν δυσσέβειαν ἀσπαζόμενος καὶ ὑποκρινόμενος τὸ ὀρθόδοξον, ἵνα μετὰ πολλῆς τιμωρίας τοῖς αἱρετικοῖς προσηκούσης καὶ ἀντιθέτοις τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐναγής τε καὶ βέβηλος καὶ μηδεμίαν ἔκτοτε δυνάμενος δοῦναι πληροφορίαν εὐσεβοῦς πίστεως ἐξορίζωμαι. ταῦτα στέργων καὶ ὁμολογῶν οἰκείᾳ χειρὶ ὑπογράφω μηνὶ ἰουλίῳ ἰνδ. ε΄ +.

+ Εἶχε καὶ ὑπογραφὴν τήνδε· Ἰωάσαφ ἱερομόναχος τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα στέργων καὶ ὁμολογῶν ὑπέγραψα +.

(Тамъ же, стр. 295—296).

6297=1389 г. января, инд. 12-го.

Исповѣданіе вѣры новоизбраннаго патріарха Антонія.

+ Ἀντώνιος, ἐλέῳ Θεοῦ ἱερομόναχος, ὑποψήφιος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, προέταξα +.

+ Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα κ. τ. λ. πρὸς τούτοις ἀποδέχομαι τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἑπτὰ συνόδους, αἵτινες ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὀρθῶν δογμάτων συνηθροίσθησαν, καθομολογῶν τοὺς ὑπ' αὐτῶν διωρισμένους στέργειν καὶ φυλάττειν κανόνας καὶ τὰς ἁγίας διατάξεις, ὅσαι τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν πατράσι κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ χρόνους διετυπώθησαν, πάντας, οὓς ἀποδέχονται, συναποδεχόμενος καὶ οὓς ἀποστρέφονται, συναποστρεφόμενος. ἔτι καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην ὁμολογῶ διαφυλάττειν καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐναντία φρονεῖν αὐταῖς διὰ βίου παντός, προσεπαγγελόμενός τε ἐν φόβῳ Θεοῦ θεοφιλεῖ γνώμῃ τὴν ἐγχειρισθεῖσάν μοι ποίμνην ἰθύνειν, πάσης ὑπολήψεως πονηρᾶς καθαρὸν ἐμαυτὸν συντηρῶν, ὁπόση μοι περίεστι δύναμις· ἔτι ἀσφαλίζομαι, μηδέποτε τῶν δογματισθέντων παρὰ τοῦ γεγονότος Νικαίας, Εὐστρατίου καὶ ἀπο-

βληθέντων ἀντιποιήσασθαι, ὡς ἀλλοτρίων ὄντων τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἀποπεμφθέντων καὶ ἀναθέματι καθυποβληθέντων· ἀναθεματίζω δὲ καὶ τὰ δογματισθέντα καὶ λαληθέντα παρὰ Μιχαὴλ τοῦ γενομένου πρωτεκδίκου καὶ μαίστορος τῶν ῥητόρων, τοῦ Βασιλάκη Νικηφόρου, καὶ Σωτηρίχου, τοῦ ὑποψηφίου θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, τοῦ ἐπονομαζομένου Παντευγένου, περὶ τῆς προσαγωγῆς καὶ θυσίας τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἔτι δὲ καὶ τῆς καθ' ἑκάστην παρὰ τῶν ἱερουργῶν τελουμένης, ὡς ἀποδοκιμασθέντα καὶ ἀποβληθέντα παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας. ἔτι ἀσπάζομαι καὶ ὁμολογῶ τὰ περὶ τῆς ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις δεσποτικῆς φωνῆς τῆς· ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστί, παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων παραδοθέντα καὶ διατρανωθέντα ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς τόμου τοῦ ἐκτεθέντος παρὰ τοῦ τρισμάκαρος βασιλέως, κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἤγουν, ὅτι τὴν φωνὴν ταύτην εἴρηκεν ὁ κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστός, καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν φύσιν, καθ' ἣν πέπονθε, μὴ λαμβανομένην γυμνὴν καὶ κεχωρισμένην τῆς θεότητος κατὰ τὴν κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν διαίρεσιν, μήτε πρὸς τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ἀναγομένην ἢ νοουμένην, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ τὰ τῆς κενώσεως μέτρα μόνον εἰρηκέναι τὸν κύριον λέγοντας ταύτην τὴν φωνὴν καὶ τῇ κενώσει ταύτην μόνῃ προσαρμόζοντας, τοῦτ' ἔστι, διὰ μόνην τὴν κένωσιν, ἤγουν διὰ τὸ λαβεῖν σάρκα, καὶ οὐ κατὰ τὴν σάρκα, ἣν προσελάβετο, καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι· δέχομαι καὶ τὰς περὶ τούτου ἑρμηνείας τῶν ἁγίων πατέρων. πρὸς τούτοις στέργω καὶ ἀποδέχομαι καὶ τὰς κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην συγκροτηθείσας ἱερὰς συνόδους, ἐν τε τῷ περιωνύμῳ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ ἐν τῷ θεοφρουρήτῳ παλατίῳ κατὰ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαὰμ καὶ τοῦ μετ' ἐκεῖνον τὰ ἐκείνου φρονοῦντος καὶ δόλῳ σπεύδοντος ἐπεκδικεῖν Ἀκινδύνου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς, οἳ τὴν κοινὴν καὶ θείαν χάριν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τὸ φῶς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καθ' ὃ καὶ οἱ δίκαιοι λάμψουσιν, ὡς ὁ ἥλιος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐπέδειξεν ἐπ' ὄρους λάμψας, καὶ ἁπλῶς πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυποστάτου θεότητος καὶ πᾶν τὸ ὁπωσοῦν διαφέρον τῆς θείας φύσεως κτιστὸν εἶναι δογματίζουσι, καὶ κατατέμνουσι καὶ οὗτοι δυσσεβῶς εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα, καὶ τοὺς εὐσεβῶς ἄκτιστον τὸ θειότατον ἐκεῖνο φῶς καὶ πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν πρεσβεύοντας θείαν, ὡς μηδενὸς ὄντος προσφάτου τῶν τῷ Θεῷ προσόντων φυσικῶς, διθείτας φρενοβλαβῶς ὀνομάζουσι καὶ πολυθέους, ὡς καὶ Ἰουδαῖοι, Σαβελλιανοί τε καὶ Ἀρειανοὶ ὀνομάζουσιν ἡμᾶς· ἀλλ' ἡμεῖς τούτους τε κἀκείνους

ὡς ὄντας ἀθέους καὶ πολυθέους ἀποβαλλόμεθα καὶ τοῦ πληρώματος τῶν εὐσεβούντων, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν, ὡς καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία διὰ τῶν προβάντων ἱερῶν τόμων, τελέως ἐκκόπτομεν, πιστεύοντες εἰς μίαν θεότητα τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον, οὐδαμῶς τοῦ ἐνιαίου καὶ τῆς ἁπλότητος ἐκπίπτουσαν διὰ τὰς δυνάμεις ἢ τὰς ὑποστάσεις. ἔτι ἀσφαλίζομαι, ὅτι οὐ δέδωκα τὸ οἰονοῦν χάριν τοῦ ψηφισθῆναί με εἰς τήνδε τὴν ἁγιωτάτην τοῦ Θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐδὲ ὑπεσχέθην τι παρασχεῖν ἕνεκα τούτου πρός τινα, οὐδὲ δώσω, ἀλλ' ἀσπάζομαι καὶ τὰς περὶ τούτου ἀποστολικὰς καὶ πατρικὰς παραδόσεις, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν γεγονυῖαν ἀκρίβειαν τῆς νεαρᾶς παρὰ τοῦ τρισμακαρίστου καὶ ἀοιδίμου ἡμῶν βασιλέως τοῦ Παλαιολόγου, κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἱερᾷ πράξει τὴν στερχθεῖσαν καὶ βεβαιωθεῖσαν παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ ὑπισχνοῦμαι φυλάττειν ταύτην ἀπαρεγχείρητον. ὑπεγράφη ταῦτα διὰ χειρὸς ἡμετέρας δι' ἀσφάλειαν μηνὶ ἰαννουαρίῳ ἰνδικτιῶνος δωδεκάτης, ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐνενηκοστοῦ ἑβδόμου ἔτους +.

+ Ἀντώνιος ἱερομόναχος, ἐλέῳ Θεοῦ ὑποψήφιος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὑπέγραψα +.

(Тамъ же, стр. 112—114).

6897=1397 г., 9 февраля, инд. 12-го.

Георгій Мосхолеонъ излагаетъ исповѣданіе православной вѣры.

+ Μηνὶ φευρουαρίῳ, θ', ἰνδ. ιβ', προκαθημένου τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἦλθε Γεώργιος ὁ Μοσχολέων, καὶ ὡμολόγησεν ἔμπροσθεν τῆς μεγίστης ἁγιωσύνης αὐτοῦ καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Δέρκω, τοῦ τιμιωτάτου μεγάλου χαρτοφύλακος, τοῦ πρωτονοταρίου, τοῦ λογοθέτου, τοῦ ἄρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν, τοῦ πνευματικοῦ, κυροῦ Μαξίμου τοῦ Συροπούλου, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Σανιάνου, ὅτι στέργει τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πιστεύει εἰς πᾶν, ὅπερ πιστεύει ὁ παναγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, κῦρ Ἀντώνιος +.

(Тамъ же, стр. 114).

Исповѣданіе вѣры Михаила, патріарха великаго града Антіохіи и всего востока, 1395 г., въ 7-й день мѣсяца февраля.

+ Ὁμολογία πατριάρχου θεουπόλεως Μεγάλης Ἀντιοχείας, κυροῦ Μιχαήλ, ἣν ἀπέστειλε μετὰ τοῦ μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ζεβεδαίου +.

+ Μετὰ τὸ πιστεύω, καθὼς καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ἀπαραλλάκτως φησὶν ἐπὶ τούτοις· ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα δι' ὕδατός τε καὶ πνεύματος, ἀναγεννητικόν τε καὶ καθαρτικὸν μολυσμῶν σαρκός τε καὶ πνεύματος, προσέρχομαι τοῖς ἀχράντοις μυστηρίοις, πιστεύων αὐτὸ ἀληθῶς εἶναι σῶμα καὶ αἷμα τοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος Θεοῦ λόγου καὶ δόντος αὐτὰ τοῖς πιστοῖς τοῖς εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, δέχομαι πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους, προσπτύσσομαι καὶ προσκυνῶ τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ χρισθέντος θεότητι, προσκυνῶ τὸ ξύλον τοῦ τιμίου σταυροῦ διὰ τὸν ἐπ' αὐτῷ κρεμασθέντα σαρκὶ κύριον καὶ πάντα τύπον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τὰ ἱερά τε σκεύη καὶ τοὺς σεπτοὺς ναοὺς καὶ τόπους καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους διὰ τὸν ἐν χειροποιήτοις δι' ἡμᾶς κατοικεῖν εὐδοκήσαντα καὶ τὰ ἑαυτοῦ λόγια τοῖς ὑλικοῖς γεγράφθαι φιλανθρώπως ἐπινεύσαντα· προσκυνῶ καὶ τιμῶ τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ πάσας τὰς σεπτὰς τῶν τοῦ Χριστοῦ θεραπόντων εἰκόνας διὰ τὴν πρὸς τὸν μόνον φύσει προσκυνητὸν Θεὸν ἀγάπην, τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἀναπτερῶν πρὸς τὰς πρωτοτύπους μορφὰς καὶ οὐ μέχρις ὕλης καὶ χρωμάτων καὶ χαραγμάτων ἱστῶν τὴν διάνοιαν· προσκυνῶ καὶ τιμῶ τὰ τῶν ἁγίων πάντων λείψανα, ὡς ἁγιαστικὴν παρὰ Θεοῦ χάριν εἰληφότα· οὕτω πιστεύω, οὕτω φρονῶ, ἐπὶ τούτοις ἐβαπτίσθην, καὶ ἐν τούτοις διαρκῶ. καὶ πάντας τοὺς αἱρετικοὺς καὶ ὁμογνώμονας καὶ πάσας τὰς αἱρέσεις αὐτῶν φεύγω τε καὶ ἀναθεματίζω καὶ μυσάττομαι, δεχόμενος καὶ ἀσπαζόμενος τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς συνόδους πάντας, δέχομαι δὲ καὶ πάσας τὰς κατὰ Θεοῦ χάριν κατὰ καιρὸν ἢ τόπον πρὸς βεβαίωσιν εὐσεβείας καὶ εὐαγγελικῆς πολιτείας συναθροισθείσας ἁγίας συνόδους, ἃς καὶ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἐδέξατο, καί ἅπερ ἀπηγόρευσεν, ἀπαγορεύω, καὶ οὓς ἀνεθεμάτισεν, ἀναθεματίζω, Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνῳ καὶ τοῖς ὁμόφροσιν αὐτῶν ἀνάθεμα, ὅλοις τοῖς αἱρετικοῖς ἀνάθεμα +.

+ Εἶχε δὲ καὶ διὰ τιμίας πατριαρχικῆς χειρὸς αὐτῆς τό· Μιχαὴλ, ἐλέῳ Θεοῦ πατριάρχης θεουπόλεως Μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς. +.

(Тамъ же, стр. 248—249).

6905 = 1397 г., май, инд. 5-й.

Исповѣданіе вѣры патріарха Каллиста Ксанѳопула.

+ Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν κ. τ. λ. πρὸς τούτοις ἀποδέχομαι τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἑπτὰ συνόδους, αἵτινες ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὀρθῶν δογμάτων συνηθροίσθησαν, καθομολογῶν τοὺς ὑπ' αὐτῶν διωρισμένους στέργειν καὶ φυλάττειν

κανόνας καὶ τὰς ἁγίας διατάξεις, ὅσαι τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν πατράσι κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ χρόνους διετυπώθησαν, πάντας, οὓς ἀποδέχονται, συναποδεχόμενος καὶ οὓς ἀποστρέφονται, συναποστρεφόμενος. ἔτι καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην ὁμολογῶ διαφυλάττειν καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐναντία φρονεῖν αὐταῖς διὰ βίου παντός, προσεπαγγελλόμενός τε ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ θεοφιλεῖ γνώμῃ τὴν ἐγχειρισθεῖσάν μοι ποίμνην ἰθύνειν, πάσης ὑπολήψεως πονηρᾶς καθαρὸν ἐμαυτὸν συντηρῶν, ὁπόση μοι περίεστι δύναμις. ἔτι ἀσφαλίζομαι, μηδέποτε τῶν δογματισθέντων παρὰ τοῦ γεγονότος Νικαίας Εὐστρατίου καὶ ἀποβληθέντων ἀντιποιήσασθαι ὡς ἀλλοτρίων ὄντων τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἀποπεμφθέντων καὶ ἀναθέματι καθυποβληθέντων. ἀναθεματίζω δὲ καὶ τὰ δογματισθέντα καὶ λαληθέντα παρὰ Μιχαὴλ τοῦ γενομένου πρωτεκδίκου, καὶ μαίστορος τῶν ῥητόρων τοῦ Βασιλάκη Νικηφόρου, καὶ Σωτηρίχου, τοῦ ὑποψηφίου θεουπόλεως Μεγάλης Ἀντιοχείας, τοῦ ἐπονομαζομένου Παντευγένου, περὶ τῆς προσαγωγῆς καὶ θυσίας τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔτι δὲ καὶ τῆς καθ' ἑκάστην παρὰ τῶν ἱερουργῶν τελουμένης, ὡς ἀποδοκιμασθέντα καὶ ἀποβληθέντα παρὰ τὴς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας. ἔτι ἀσπάζομαι καὶ ὁμολογῶ τὰ περὶ τῆς ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις δεσποτικῆς φωνῆς τῆς· ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστί, παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων παραδοθέντα καὶ διατρανωθέντα ὑπὸ τοῦ εὐσεβοὺς τόμου τοῦ ἐκτεθέντος παρὰ τοῦ τρισμάκαρος βασιλέως κῦρ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἤγουν ὅτι τὴν φωνὴν ταύτην εἴρηκεν ὁ κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ κτιστὴν καὶ περιγραπτὴν φύσιν, καθ' ἣν πέπονθε, μὴ λαμβανομένην γυμνὴν καὶ κεχωρισμένην τῆς θεότητος κατὰ τὴν κατὰ ψιλὴν ἐπίνοιαν διαίρεσιν, μήτε πρὸς τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ἀναγομένην ἢ νοουμένην, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ τὰ τῆς κενώσεως μέτρα μόνον εἰρηκέναι τὸν κύριον λέγοντας ταύτην τὴν φωνὴν καὶ τῇ κενώσει ταύτην μόνῃ προσαρμόζοντας, τοῦτ' ἔστι διὰ μόνην τὴν κένωσιν ἤγουν διὰ τὸ λαβεῖν σάρκα, καὶ οὐ κατὰ τὴν σάρκα, ἣν προσελάβετο, καθυποβάλλω τῷ ἀναθέματι· δέχομαι καὶ τὰς περὶ τοῦτου ἑρμηνείας τῶν ἁγίων πατέρων. πρὸς τούτοις στέργω καὶ ἀποδέχομαι καὶ τὰς κατὰ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην συγκροτηθείσας ἱερὰς συνόδους ἔν τε τῷ περιωνύμῳ ναῷ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας καὶ ἐν τῷ θεοφρουρήτῳ παλατίῳ κατὰ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαὰμ καὶ τοῦ μετ' ἐκεῖνον τὰ ἐκείνου φρονοῦντος καὶ δόλῳ σπεύδοντος ἐπεκδικεῖν Ἀκινδύνου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῖς, οἳ τὴν κοινὴν καὶ θείαν χάριν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ τὸ φῶς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καθ' ὃ καὶ οἱ

δίκαιοι λάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς ἐπέδειξεν ἐπ' ὄρους λάμψας, καὶ ἁπλῶς πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς τρισυποστάτου θεότητος καὶ πᾶν τὸ ὁπωσοῦν διαφέρον τῆς θείας φύσεως κτιστὸν εἶναι δογματίζουσι καὶ κατατέμνουσι, καὶ οὗτοι δυσσεβῶς εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα καὶ τοὺς εὐσεβῶς ἄκτιστον τὸ θειότατον ἐκεῖνο φῶς καὶ πᾶσαν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν πρεσβεύοντας θείαν, ὡς μηδενὸς ὄντος προσφάτου τῶν τῷ Θεῷ προσόντων φυσικῶς, διθείτας φρενοβλαβῶς ὀνομάζουσιν ἡμᾶς καὶ πολυθέους ὡς καὶ Ἰουδαῖοι, Σαβελλιανοί τε καὶ Ἀρειανοὶ ὀνομάζουσιν ἡμᾶς· ἀλλ' ἡμεῖς τούτους τε κἀκείνους ὡς ὄντας ἀθέους καὶ πολυθέους ἀποβαλλόμεθα, καὶ τοῦ πληρώματος τῶν εὐσεβούντων, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν, ὡς καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία διὰ τῶν προβάντων ἱερῶν τόμων τελέως ἐκκόπτομεν, πιστεύοντες εἰς μίαν θεότητα τρισυπόστατον καὶ παντοδύναμον, οὐδαμῶς τοῦ ἐνιαίου καὶ τῆς ἁπλότητος ἐκπίπτουσαν διὰ τὰς δυνάμεις ἢ τὰς ὑποστάσεις. ἔτι ἀσφαλίζομαι, ὅτι οὐ δέδωκα τὸ οἰονοῦν χάριν τοῦ ψηφισθῆναί με εἰς τήνδε τὴν ἁγιωτάτην τοῦ Θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐδὲ ὑπεσχέθην τι παρασχεῖν ἕνεκα τούτου πρός τινα, οὐδὲ δώσω, ἀλλ' ἀσπάζομαι καὶ τὰς περὶ τούτου ἀποστολικὰς καὶ πατρικὰς παραδόσεις, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν γεγονυῖαν ἀκρίβειαν τῆς νεαρᾶς παρὰ τοῦ τρισμακαρίστου καὶ ἀοιδίμου ἡμῶν βασιλέως, τοῦ Παλαιολόγου κῦρ Ἀνδρονίκου, ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἱερᾷ πράξει τὴν στερχθεῖσαν καὶ βεβαιωθεῖσαν παρὰ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ ὑπισχνοῦμαι φυλάττειν ταῦτην ἀπαρεγχείρητον. ὑπεγράφη ταῦτα διὰ χειρὸς ἡμετέρας δι' ἀσφάλειαν. μηνὶ μαΐῳ ἰνδικτιῶνος πέμπτης, ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἐνακοσιαστοῦ πέμπτου +.

+ Κάλλιστος ἱερομόναχος, ἐλέῳ Θεοῦ ὑποψήφιος Κωνσταντινούπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης +.

(Тамъ же, стр. 293—295).

№ 47.

Τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ κεφάλαια φυσικὰ θεολογικὰ ἠθικὰ καὶ πρακτικά, καὶ καθαρτικὰ τῆς Βαρλααμίτιδος λύμης $\overline{ρν}$.

Извлечены изъ рукописи, содержащей отрывки богословскаго содержанія, въ библіотекѣ богоспасаемой лавры преподобнаго Аѳанасія на святой

горѣ Аѳонской. А рукопись эта на бумагѣ, переплетена вмѣстѣ съ печатною книгою, въ которой содержатся житія разныхъ святыхъ.

1. Міръ имѣетъ свое начало. Въ этомъ увѣряютъ насъ и исторія, и открытія наукъ и искуствъ, и разныя законодательства и проч.

2. Міръ кончится. Ибо что̀ перестаетъ жить по частямъ, то̀ перестанетъ существовать и все въ цѣлости. По пророчествамъ, будетъ конецъ міра.

3. Душа міра, движущая звѣзды, не существуетъ.

15. Ἐκ τῶν χρωμάτων καὶ τῶν σχημάτων πολυειδῶς διακειμένων μορφοῦται ἡ ὄψις, ἡ δὲ ὄσφρησις ἐκ τῶν ἀτμῶν, γεῦσις δὲ ἐκ τῶν χυμῶν, ἐκ δὲ τῶν ψόφων ἡ ἀκοή, ἡ δὲ ἁφὴ ἐκ τῶν τραχέων· αἱ δὲ κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐγγινόμεναι μορφώσεις εἶναι ἐκτυπώματα σωμάτων.

16. Τὰ κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐκμαγεῖα ταῦτα τὸ τῆς ψυχῆς φανταστικὸν ἐκ τῶν αἰσθήσεων οὗ προσοικειούμενόν ἐστι.

17. Τοῦτο δὴ φανταστικὸν ἐν τῷ λογικῷ ζώῳ νοῦ καὶ αἰσθήσεως μεθόριον γίνεται. τὰς γὰρ ἐν αὐτῷ παρὰ τῶν αἰσθήσεων προσειλημμένας εἰκόνας, ὡς κεχωρισμένας σωμάτων καὶ ἀσωμάτους ἤδη γεγενημένας, καθορῶν καὶ περιστρέφων ὁ νοῦς ποικίλως καὶ τοὺς λογισμοὺς ἀπεργάζεται διαλογιζόμενός τε καὶ ἀναλογιζόμενος καὶ συλλογιζόμενος πολυειδῶς, ἐκπαθῶς, ἀπαθῶς, μέσως, πεπλανημένως τε καὶ ἀπλανῶς, ἀφ' ὧν αἱ πλεῖσται ἀρεταὶ καὶ κακίαι εὐδοξίαι τε καὶ κακοδοξίαι τίκτονται.

21. Ученіе св. Духа есть источникъ истиннаго знанія о Богѣ, мірѣ и человѣкѣ.

26. Ἄνθρωπος ἐκτίσθη κατ' εἰκόνα τοῦ πλάσαντος, ὡς πρὸς ἐκεῖνον ὁρῴη καὶ αὐτὸν ἀγαπῴη κἀκείνου μόνου μύστης καὶ προσκυνητὴς εἴη καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν πίστει καὶ νεύσει καὶ διαθέσει τὴν οἰκείαν καλλονὴν συντηροίη.

29. Οὐ τὸ εἰδέναι μόνον Θεὸν οὐδὲ τὸ γινώσκειν τὸν ἄνθρωπον ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὸ εἰδέναι τὸν καθ' ἡμᾶς νοῦν τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν καὶ ταύτην ἰάσασθαι ζητεῖν δεῖ· ὁ γὰρ γνοὺς τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν νοῦς εὗρεν ὅθεν ἂν εἰσέλθοι πρὸς σωτηρίαν καὶ ἐγγίσαι τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως καὶ λάβοι σοφίαν ἀληθῆ.

30. Πᾶσα λογικὴ καὶ νοερὰ φύσις, εἴτε ἀγγελικὴν εἴποι τις εἴτε ἀνθρωπίνην, οὐσίαν ἔχει τὴν ζωήν, δι' ἣν καὶ διαμένει ἐπ' ἴσης καθ' ὕπαρξιν ἀθάνατος. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐν ἡμῖν λογικὴ καὶ νοερὰ φύσις οὐ μόνον οὐσίαν ἔχει τὴν ζωήν,

ἀλλὰ καὶ ἐνέργειαν· ζωοποιεῖ γὰρ καὶ τὸ συνημμένον σῶμα· ἡ δὲ τῶν ἀγγέλων νοερὰ φύσις οὐχὶ καὶ ἐνέργειαν τοιαύτην ἔχει τὴν ζωήν· οὐ γὰρ συνημμένον ἔλαβεν ἐκ γῆς σῶμα παρὰ Θεοῦ.

33. Ἡ λογικὴ καὶ νοερὰ ψυχὴ οὐσίαν μὲν ἔχει ζωήν, ἀλλὰ δεκτικὴν τῶν ἐναντίων, κακίας δηλονότι καὶ ἀγαθότητος· ὅθεν δείκνυται μὴ οὐσίαν ἔχουσα τὴν ἀγαθότητα, ὥσπερ οὐδὲ τῆς κακίας, ἀλλ' οἱόν τινα ποιότητα, καθ' ἑκάτερον, ὁπότε παρείη, διατιθέμενη. πάρεστι δὲ οὐ τοπικῶς, ἀλλ' ἡνίκ'ἂν ἡ νοερὰ ψυχή, τὸ αὐτεξούσιον λαβοῦσα παρὰ τοῦ κτίσαντος, νεύσῃ πρὸς αὐτὴν καὶ ζῆν ἐθελήσῃ κατ' αὐτήν. διὸ καὶ σύνθετός ἐστί πως ἡ λογικὴ καὶ νοερὰ ψυχὴ οὐκ ἐκ τῆς ἐνεργείας· αὕτη γὰρ πρὸς ἕτερον οὖσα σύνθεσιν ἐκποιεῖν οὐ πέφυκεν· ἀλλ' ἐκ τῆς κατ' αὐτὴν οὐσίας καὶ μιᾶς ἡστινοσοῦν τῶν εἰρημένων ἐναντίων, ἀρετῆς, φημί, καὶ πονηρίας.

34. Ὁ ἀνωτάτω νοῦς τὸ ἄκρον ἀγαθόν.... οὐσίαν ἔχει τὴν ἀγαθότητα.. Πᾶν ἐν ἐκεῖνῳ ἀγαθόν ἐστι... Καὶ ἡ ζωὴ ἐν αὐτῷ ἐστί, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτός ἐστιν ἡ ζωή· ἀγαθὸν γὰρ ἡ ζωή... Καὶ ἡ σοφία ἐν αὐτῷ ἐστι· ἀγαθὸν γὰρ ἡ σοφία .. κ. τ. λ.

35. Ἡ ἀγαθότης αὕτη καὶ πηγή ἐστιν ἀγαθότητος· καὶ τοῦτο γὰρ ἀγαθόν.. Ἐπεὶ δὲ νοῦς ἐστιν ἡ ὑπερτελὴς καὶ παντελὴς ἀγαθότης, τί ποτ' ἂν ἕτερον τὸ παρ' αὐτῆς, ὡς ἐκ πηγῆς, προιὸν ἢ Λόγος;

36. Ἡ ἀγαθότης, ἡ ὡς ἐκ πηγῆς τῆς νοερᾶς ἀγαθότητος προϊοῦσα γεννητῶς, ἐπεὶ Λόγος ἐστί, Λόγος δὲ πνεύματος χωρὶς οὐδ' ἄν τις νοῦν ἔχων ἐννοήσειε· διὰ τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ ἐκ Θεοῦ Θεὸς Λόγος συμπροϊὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει.... Ἐκεῖνο δὲ Πνεῦμα ἔρως ἐστὶν ἀπόῤῥητος τοῦ γεννήτορος.

37. Σεφθῶμεν ἕνα Θεὸν ἀληθῆ τε καὶ τέλειον, οὐ τριπλοῦν, ἄπαγε, ἀλλ' ἁπλοῦν· οὐ γὰρ τριπλῆ τίς ἐστιν ἡ ἀγαθότης οὐδὲ τριὰς ἀγαθοτήτων, ἀλλὰ τριὰς ἁγία καὶ σεβασμία καὶ προσκυνητὴ ἡ ἀνωτάτω ἀγαθότης ἐστίν, ἐξ αὐτῆς εἰς ἑαυτὴν χεομένη ἀῤῥεύστως καὶ ἐφ' ἑαυτῆς ἑστῶσα πρὸ αἰώνων θεοπρεπῶς ἀόριστός τε οὖσα.. κ. τ. λ.

38. Ἡ τῶν ἀγγέλων νοερὰ καὶ λογικὴ φύσις ἔχει νοῦν τε καὶ λόγον ἐκ τοῦ νοῦ καὶ τὸν πρὸς τὸν Λόγον ἔρωτα τοῦ νοῦ.

44. Ὁ σατᾶν ἄρχειν ἐπεθύμησε· ὑπηρετεῖν δὲ ὁρισμένοι εἶναι ἄγγελοι τῷ κτίσαντι· ὑπερηφάνως παρὰ γνώμην τοῦ κτίσαντος καὶ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν μετὰ τῶν συναποστάντων ἀγγέλων ἀπολιπὼν ἐγκαταλιμπάνεται δικαίως παρὰ τῆς ὄντως ζωτικῆς καὶ φωτιστικῆς πηγῆς καὶ θάνατον ἐνδύεται καὶ ζόφον αἰώνιον.

46. Ἐκστήσαντες ἑκόντες ἑαυτοὺς οἱ τοῦ γένους προπάτορες τῆς τοῦ Θεοῦ μνήμης καὶ θεωρίας καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐντολῆς ἀλογήσαντες καὶ τῷ νεκρῷ τοῦ σατᾶν ὁμονοήσαντες πνεύματι, γυμνωθέντες τῶν ἐκ τῆς ἄνωθεν αἴγλης φωτεινῶν καὶ ζωτικῶν ἐνδυμάτων, νεκροί, φεῦ, ὡς σατᾶν καὶ αὐτοὶ κατὰ πνεῦμα γεγόνασιν. — Ἐπεὶ δὲ ὁ σατᾶν οὐ νεκρόν ἐστι πνεῦμα μόνον, ἀλλὰ καὶ νεκροῦν τοὺς ἐγγίζοντας, τοῖς δὲ μετασχοῦσι τῆς ἐκείνου νεκρώσεως καὶ σῶμα παρῆν, δι' οὗ καὶ συνεπερανείη πρὸς ἔργον ἐλθοῦσα ἡ νεκροποιὸς συμβουλή, μεταδιδόασι, φεῦ, καὶ τοῖς οἰκείοις σώμασι τὰ νεκρὰ καὶ νεκροποιὰ ἐκεῖνα πνεύματα τῆς νεκρώσεως.

50. Ἵνα δὲ καὶ τὴν τῆς φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν καὶ τὸ τῆς σοφίας βάθος μὴ παντάπασιν ἀγνοῶμεν, τίνος ἕνεκεν ὑπερθέμενος ὁ Θεὸς τοῦ θανάτου τὸ τέλος οὐκ ἐπ' ὀλίγον ἔτι παρέσχε τῷ ἀνθρώπῳ ζῆν; πρῶτον μὲν ἔδειξε μετ' ἐλέους παιδεύειν, μᾶλλον δὲ ἐφιεὶς τὴν σὺν δίκῃ παιδείαν, ἵνα μὴ ἀπογνῶμεν τελέως· ἔδωκε δὲ καὶ καιρὸν μετανοίας καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστήσεως, παρεμυθήσατο τῇ ὑπ' ἀλλήλων γενέσει τοῦ θανάτου τὴν λύπην, ηὔξησε τοῖς διαδόχοις τὸ γένος, ὡς καὶ περιεῖναι πολλῷ μέτρῳ τὴν ἀρχὴν τῶν γεννωμένων τὸ πλῆθος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θνησκόντων, ἀνθ' ἑνὸς τοῦ δι' αἰσθητοῦ φυτοῦ κάλλους ἐλεεινοῦ τε καὶ πενιχροῦ γεγωνότος Ἀδὰμ πολλοὺς ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἔδειξε μακαρίως πεπλουτηκότας θεογνωσίαν καί ἀρετὴν καὶ γνῶσιν καὶ εὐμένειαν θείαν· μάρτυρες Σήθ, Ἐνῶς, Ἐνώχ . . κ. τ. λ.

56. (Περὶ ἐνανθρωπήσεως Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ).

57. Ежели приблизилось къ намъ царствіе Божіе снисхожденіемъ къ намъ Слова; то да не удалимся мы отъ него: напротивъ пріобрѣтемъ дѣла покаянія, и проч.

58. Τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην ἀπουσία παθῶν καὶ περιουσία συνίστησι τῶν ἀρετῶν. — Ἴδοι δ' ἄν τις μὴ μόνον ἐκ τῶν ἀρετῶν τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀγάπης τὰς ἀρετὰς τικτομένας. δι' ὃ καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ποτὲ μὲν φησίν· «ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με» (Ιο. 14,21), ἄλλοτε· «ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει» (ст. 23).

64. Εἰ καὶ τὸ κατ' εἰκόνα μᾶλλον ἡμεῖς τῶν ἀγγέλων ἔχομεν καὶ μέχρι νῦν, πρὸς τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἶναι τοῦ Θεοῦ πολλῷ ἐλαττούμεθα, καὶ μάλιστα νῦν, τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων· ἵνα γὰρ τἄλλα νῦν ἀφῷ, ἡ τελείωσις τοῦ καθ' ὁμοίωσιν εἶναι τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐκ Θεοῦ θείας ἐκλάμψεως τελεῖται, ἧς ἐστε-

ρῆσθαι μὲν τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους, δι' ὁ καὶ ὑπὸ ζόφον γεγενῆσθαι, ἐκφορεῖσθαι δὲ τοὺς θείους νόας, δι' ὁ καὶ δεύτερον καλεῖσθαι φῶς καὶ τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπορρροὴν οὐδένα ἂν οἶμαι ἀγνοεῖν... Ἔχουσι δὲ ἐντεῦθεν οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν γνῶσιν· οὐ γὰρ αἰσθητικῇ καὶ φυσικῇ δυνάμει τούτων ἀντιλαμβάνονται, ἀλλὰ θεοειδεῖ δυνάμει γινώσκουσιν αὐτά, ἧς μηδὲν τῶν ὁπωσδήποτε παρόντων ἢ παρ‹ῳχ›η‹κ›ότων ἢ μελλόντων ἀποκρύπτεσθαι δύναται.

65. Τοιαύτη ἔλλαμψις ἄκτιστός ἐστι, καὶ ὡς ἡ θεία οὐσία οὐκ ἔστι. Οἱ δὲ τὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου φρονοῦντες βλασφημοῦσιν εἰς τὴν θείαν ταύτην ἔλλαμψιν ἢ κτίσμα ταύτην ἢ οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ διατεινόμενοι.

66. Сіе-то божественное сіяніе, котораго лишились мы преступленіемъ Адама, проявлено на Θаворѣ, дабы мы знали, чѣмъ мы были и чѣмъ будемъ.

67. Сего осіянія причастенъ былъ и Адамъ до паденія.

68. Ἡ μὲν θεία ὑπερουσιότης οὐδέποτε πληθυντικῶς καλεῖται, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ θεία καὶ ἄκτιστος χάρις καὶ ἐνέργεια μεριζομένη ἀμερίστως κατ' εἰκόνα τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος τοῖς τε λαμπομενοις τὴν οἰκείαν ἐνίησι λαμπρότητα... Далѣе Палама несозданность силъ и дѣйствій св. Духа подтверждаетъ словами св. Василія Великаго.

69. Ἡ θεία καὶ θεοποιὸς ἔλλαμψις καὶ χάρις οὐκ οὐσία, ἀλλ' ἐνέργειά ἐστι Θεοῦ.

70. Ταύτας τὰς θείας ἐνεργείας ἑπτὰ ὁ Ἡσαίας εἶπε ..... Ταῦτα τὰ ἑπτὰ πνεύματα κτιστὰ φρενοβλαβῶς οἱ τὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου φρονοῦντες εἶναι διατείνονται.

73. Акиндинисты утверждаютъ, что одно естество несоздано, а все прочее создано, и такимъ образомъ дѣлаютъ созданіемъ и Отца, и Сына, и Св. Духа ..... Οὐχ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια, ἀλλὰ τὸ ἐνεργηθὲν καὶ ἀποτελεσθέν ἐστι τὸ κτίσμα.

74. Πανταχοῦ παρούσης ἀχωρίστως τῆς τε θείας οὐσίας καὶ τῆς θείας ἐνεργείας, χωρητή ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια καὶ τοῖς κτιστοῖς ἡμῖν, ἐπεὶ καὶ μερίζεται ἀμερίστως, κατὰ τοὺς θεολόγους (κατὰ Ἰωάν. Χρυσόστομον)· «χωρητή ἐστιν ἡμῶν ἑκάστῳ ἡ θεία χάρις καὶ ἡ ἐνέργεια, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐσία, παντάπασιν ἀμερίστως οὖσα καθ' ἑαυτήν, πῶς ἄν τινι χωρηθείη τῶν κτιστῶν;»

75. Праведники, удостоившіеся единенія съ Духомъ Божіимъ, соединяются не съ существомъ Его, а съ енергіею. Αἱ πνευματοφόροι ψυχαί, κατὰ

τὸν μέγαν Βασίλειον, ἐλλαμφθεῖσαι παρὰ τοῦ πνεύματος αὐταί ‹τ›ε ἀποτελοῦνται πνευματικαὶ καὶ εἰς ἑτέρους τὴν χάριν ἐξαποστέλλουσιν· ἐντεῦθεν μελλόντων πρόγνωσις, μυστηρίων σύνεσις, κεκρυμμένων κατάληψις, χαρισμάτων διανομαί, τὸ οὐράνιον πολίτευμα κ. τ. λ.

78. Ἔστι δὲ καὶ λέγεται φύσις τῶν ὄντων πάντων ὁ Θεός, ὡς αὐτοῦ πάντων μετεχόντων καὶ τῇ μεθέξει τούτου συνεστώτων, οὐ τῇ μεθέξει τῆς αὐτοῦ φύσεως· ἄπαγε· ἀλλὰ τῇ μεθέξει τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας· οὕτω γὰρ καὶ ὀντότης ἐστὶ τῶν ὄντων.

81. Εἷς ἐστι Θεός, ὁ αὐτὸς ἀκατάληπτος μὲν ὢν κατ' οὐσίαν, καταληπτὸς δὲ ἀπὸ τῶν ποιημάτων κατὰ τὰς αὐτοῦ θείας ἐνεργείας, τὴν προαιώνιον αὐτοῦ δηλαδὴ περὶ ἡμᾶς θέλησιν, σοφίαν, ἄπειρον αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἀγαθότητα. Βαρλαὰμ ‹δ›ὲ καὶ Ἀκίνδυνος, ἀκούσαντες ταῦτα, κατηγοροῦσιν ἡμᾶς, ὡς πολλοὺς θεοὺς καὶ πολλὰ λέγοντας ἄκτιστα καὶ σύνθετον ποιοῦντα‹ς› θεόν· ἀγνοοῦσι γὰρ ὡς ὁ Θεὸς ἀδιαιρέτως διαιρεῖται καὶ συνάπτεται διῃρημένος καὶ ‹οὔτε› πολυπλασιασμὸν παρὰ τοῦτο πάσχει οὔτε σύνθεσιν.

83. Σοφίας καὶ τέχνης καὶ δυνάμεως, ἀλλ' οὐχὶ τῆς οὐσίας ἐνδεικτικά ἐστι τὰ ποιήματα, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος τῷ Εὐνομίῳ ἀντιφθεγγόμενος. Καὶ οἱ Βαρλααμῖται καὶ Ἀκινδυνῖται, μηδὲν διαφέρειν λέγοντες τῆς θείας οὐσίας τὴν θείαν ἐνέργειαν, Εὐνομιανοί εἰσι σαφῶς.

90. (Μάξιμος) τὴν ποιητικὴν τῶν ὄντων πρόνοιαν τὰς προόδους εἶναι ταύτας τοῦ Θεοῦ γράφει ἐν σχολίοις. Κοιναί δέ εἰσι τῆς τρισυποστάτου διακεκριμένης ἑνάδος αἱ δημιουργικαὶ πρόνοιαί τε καὶ ἀγαθότητες, τουτέστιν αἱ οὐσιώσεις, αἱ ζωώσεις, αἱ σοφοποιήσεις, ἃς καὶ ἀσχέτους μεταδόσεις καὶ ἀμειώτους ὀνομάζουν.

92. Ὥσπερ ὁ ἥλιος ἀμειώτως τοῖς μετέχουσι μεταδιδοὺς θέρμης καὶ φωτός ἐκφύτους ταῦτ' ἔχει καὶ οὐσιώδεις ἐνεργείας· οὕτω καὶ αἱ θεῖαι μεταδόσεις, ἀμειώτως ἐνοῦσαι τῷ μεταδίδοντι, φυσικαὶ καὶ οὐσιώδεις ἐνέργειαί εἰσιν αὐτοῦ, τοιγαροῦν καὶ ἄκτισται.

93. Ὥσπερ αἱ τῶν προσώπων ἐκφάσεις οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ὕλαις γίνονται, ἀλλ' ἐν ταῖς λειότητά τινα καὶ διαφάνειαν κεκτημέναις· οὕτως οὐκ ἐν πάσαις ταῖς ψυχαῖς ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια, ἀλλ' ἐν ταῖς μηδὲν σκολιὸν ἐχούσαις μηδὲ στραγγαλιῶδες. Καὶ πάλιν πᾶσι μὲν πάρεστι τὸ Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ τοῖς μὲν καθαρεύουσι τῶν παθῶν τὴν ἰδίαν ἐκφαίνει δύναμιν, τοῖς δὲ τὸ ἡγεμονικὸν συγκεχυμένον ἔχουσιν ἀπὸ τῶν τῆς ἁμαρτίας σπίλων οὐκέτι.

95. Ὁ τοῦ Χριστοῦ πρόδρομος λέγει οὐκ ἐκ μέτρου δίδοσθαι παρὰ Θεοῦ Πατρὸς τὸ πνεῦμα τῷ Χριστῷ. Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέγει ὅτι «πνεῦμα ἐνταῦθα τὴν ἐνέργειαν λέγει· πάντες γὰρ ἡμεῖς μέτρῳ τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν λαμβάνομεν, ἐκεῖνος δὲ ἀμέτρητον καὶ ὁλόκληρον ἔχει πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν». Εἰ δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἀμέτρητος, πολλῷ μᾶλλον ἡ οὐσία... καὶ τῷ ἀμέτρητον εἶναι ταύτην τὸ ἄκτιστον αὐτῆς παρέστησε ὁ βαπτιστής, τῷ δὲ μέτρῳ ἡμᾶς *αὐτὴν λαμβάνειν τὴν πρὸς τὴν ἄκτιστον οὐσίαν τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας διαφοράν*...

96. (Слѣдуютъ краткія и рѣзкія опроверженія мудрованія Акиндинитовъ, будто существо и енергія Бога ни чѣмъ не отличаются одно отъ другаго. Вотъ образчики:

«Ежели енергіи Бога ни чѣмъ не отличаются отъ сущности Его, а енергій у Него много, то много въ Немъ и сущностей. А этого еще никто не воображалъ».

«Ежели енергія есть тоже, что и существо Бога, то она творитъ и Сына и св. Духа; ибо свойство ея — творить. А если существо и енергія въ Немъ отличны, то Отецъ, Сынъ и св. Духъ, имѣя одно существо, не творятся, а одинъ рождается, другой же исходитъ).

Εἰ ταὐτόν ἐστιν οὐσία καὶ ἐνέργεια, πάντη τε καὶ πάντως ἅμα τῷ εἶναι καὶ ἐνεργεῖν τὸν Θεὸν ἀνάγκη· συναίδιος τῷ Θεῷ ἄρα ἡ κτίσις, ἐξ ἀϊδίου ἐνεργοῦντι κατὰ τοὺς Ἕλληνας.

Εἰ ταὐτὸν οὐσία καὶ ἐνέργεια, ἕως ἄρτι ὁ Θεὸς ἐργαζόμενος, ἕως ἄρτι γεννᾷ καὶ ἐκπορεύει καὶ ἐργάζεται, ταῦτα καὶ γεννᾷ καὶ ἐκπορεύει..... κ. τ. λ.

105. (Θείας κοινωνοὶ φύσεως. β Петр. 1,4). Θεολόγοι τῆς θείας ἐνεργείας εἶναι ὄνομα τὴν θεότητα φασίν.

Βασίλειος· «Αἱ μὲν ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος».

Ἰωάνν. Δαμασκηνός· «Ἡ ἐνέργειά ἐστιν ἡ δραστικὴ καὶ οὐσιώδης τῆς φύσεως κίνησις».

Κτίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ εἰσὶ καὶ λέγονται παρὰ τῶν εὐσεβῶς φρονούντων οὐχ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια κατὰ τοὺς Ἀκινδυνολήρους, ἀλλὰ τῆς θείας ἐνεργείας ἀποτελέσματά ἐστι τὰ κτίσματα.

Εἰ γὰρ τὰ κτίσματα ἡ ἐνέργεια, ἦ ἄκτιστα ταῦτά ἐστιν ἢ πρὸ τῶν κτισμάτων οὐκ εἶχεν ὁ Θεὸς ἐνέργειαν.

141. Οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας ἡ ἐνέργεια, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνεργείας ἡ οὐσία γνωρίζεται ὅτι ἔστιν, ἀλλ' οὐ τί ἐστι. Δι' ὃ καὶ ὁ Θεὸς. οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς προνοίας αὐτοῦ γινώσκεται κατὰ τοὺς θεολόγους ὅτι ἔστι. Διαφέρει δὴ κατὰ τοῦτο τῆς οὐσίας ἡ ἐνέργεια, ὅτι τὸ μὲν γνωρίζον ἐστὶν ἡ ἐνέργεια, τὸ δὲ δι' αὐτῆς γνωριζόμενον ὅτι ἔστιν ἡ οὐσία ἐστίν. Οἱ δὲ τῆς Ἀκινδύνου δυσσεβείας συνήγοροι, σπεύδοντες πείθειν μηδὲν διαφέρειν τῆς θείας οὐσίας τὴν ἐνέργειαν θείαν, τοῦτο σπεύδουσιν ἡμᾶς καταπεῖσαι, τὸ γνωριστικὸν ἀναιροῦντες, μὴ γινώσκειν ὅτι ἔστιν ὁ Θεός, ὡς μηδὲ ἐκεῖνοι πάντως γινώσκοντες· ὁ δὲ μὴ τοῦτο γινώσκων ἀθεώτατος εἶναι.

143. Ὁ θεῖος Κύριλλος περὶ Θεοῦ τὸν λόγον ποιούμενος λέγει· «τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστί, φύσεως δὲ γεννᾶν· φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταὐτόν.»

146. Εἰπὼν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς οἰκείους μαθητάς, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων οἱ οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει, μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην κατὰ τὸ Θαβώριον ὄρος ἀνελθών ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς· οὐ γὰρ ἠδύναντο πλέον ἐκεῖνοι βλέπειν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς τὴν λάμψιν ταύτην οὐκ ἰσχύοντες ἀτενίζειν πρηνεῖς εἰς γῆν κατέπεσον, ὅμως εἶδον κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σωτῆρος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ θεϊκὸν ἐκεῖνο καὶ ἀπόῤῥητον φῶς ὁ Γρηγόριος μὲν καὶ Βασίλειος οἱ μεγάλοι θεότητα προσαγορεύουσι, φῶς λέγοντες ἡ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς καὶ κάλλος τοῦ ὄντως δυνατοῦ ἡ νοητὴ αὐτοῦ καὶ θεωρητὴ θεότης. Ὁ γὰρ μέγας Βασίλειος καὶ κάλλος εἶναι τοῦ Θεοῦ φησὶ τὸ φῶς ἐκεῖνο, μόνοις τοῖς ἁγίοις θεωρητὸν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ θείου πνεύματος, δι' ὃ καὶ φησὶ πάλιν· «εἶδον καὶ αὐτοῦ τὸ κάλλος Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς ἐν τῷ ὄρει, ὑπερλάμπον τὴν τοῦ ἡλίου λαμπρότητα, καὶ τὰ προοίμια τῆς αὐτοῦ παρουσίας ὀφθαλμοῖς λαβεῖν κατηξιώθησαν». Ὃ καὶ Δαμασκηνὸς θεολόγος μετὰ τοῦ χρυσοῦ τὴν γλῶτταν Ἰωάννου φυσικὴν ἀκτῖνα τῆς θεότητος τὸ φῶς ἐκεῖνο προσηγόρευσαν, ὃ μὲν γραφών· «ἀνάρχως ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα ἄναρχον κέκτηται τῆς θεότητος, καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα καὶ δόξα τοῦ σώματος γίνεται». Ὃ καὶ χρυσορῥήμων «λαμπρότερος» φησίν «ἑαυτοῦ ἐφαίνετο ὁ Κύριος ἐπὶ τοῦ ὄρους, τῆς θεότητος παραδειξάσης τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς».

147. Τοῦτο τὸ θεϊκὸν ἀπόῤῥητον φῶς, τὴν τοῦ Θεοῦ θεότητα καὶ βασιλείαν, τὸ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς θείας φύσεως, τὴν ἐν τῷ ἀκαταλήκτῳ αἰῶνι τῶν ἁγίων ὅρασιν καὶ ἀπόλαυσιν, τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα καὶ δόξαν τῆς θεό-

τητος, φάσμα καὶ κτίσμα οἱ Ἀκινδυ⟨νι⟩ανοὶ λέγουσι καὶ τοὺς μὴ ἀνεχομένους κατ' αὐτοὺς εἰς τὸ θεῖον τοῦτο φῶς βλασφημεῖν, ἀλλ' ἄκτιστον εἶναι φρονοῦντας τὸν Θεὸν καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἐνέργειαν διθείτας εἶναι συκοφαντοῦντες περιαγγέλλουσιν. Ἀλλ' αἰσχυνέσθωσαν· ἀκτίστου γὰρ καὶ τοῦ θείου φωτὸς ὄντος, εἰς ἡμῖν Θεός ἐστιν ἐν μιᾷ θεότητι, ὡς ἑνὸς Θεοῦ, καθάπερ ἀνωτέρω πολλαχῶς δέδεικται, καὶ τῆς ἀκτίστου οὐσίας οὔσης καὶ τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας, δηλαδὴ τῆς θείας χάριτος καὶ ἐλλάμψεως ταύτης.

148. Φάσμα τοιγαροῦν καὶ κτίσμα φρονεῖν [1]) ἐπὶ τῆς συνόδου τολμηρῶς εἰπόντες καὶ κατασκευάζειν πειραθέντες οἱ Ἀκινδυ[α]νιανοὶ τὸ λάμψαν ἀπὸ σωτῆρος ἐν Θαβὼρ θεικὸν ἐκεῖνο φῶς καὶ διὰ πολλῶν ἐξελεγχθέντες καὶ μὴ καταπεισθέντες [2]) ἀφορκισμῷ ἐγγράφῳ καὶ ἀναθέματι καθυπεβλήθησαν ....

149. Ἄλλοτε δὲ τὴν οἰκείαν κακοδοξίαν συσκιάζειν μηχανώμενοι καὶ ἄκτιστον λέγουσι τὸ ἐν Θαβωρίῳ λάμψαν φῶς καὶ οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ, πολλαπλῶς κἀν τοῦτῳ βλασφημοῦντες· ἐπεὶ γὰρ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἑώραται τὸ φῶς ἐκεῖνο, ὁρατὴν λοιπὸν εἶναι κακῶς φρονοῦσι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἀκουέτωσαν τοῦ λέγοντος· οὐδεὶς ἔστη ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ καὶ θείαν φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσεν, καὶ μὴ μόνον οὐδεὶς ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀγγέλων, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἑξαπτέρυγα χερουβὶμ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐκεῖθεν ἐκπεμπομένης ἐλλάμψεως ταῖς πτέρυξι περικαλύπτει τὰς ὄψεις. Ἐπεὶ γοῦν οὐδέσιν οὐδέποτε ἡ ὑπερουσιότης ὤφθη τοῦ Θεοῦ, ὅταν ταύτην εἶναι οἱ Ἀκινδυνιανοὶ λέγουσι τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἀθέατον εἶναι παντάπασι τὸ φῶς τοῦτο μαρτυροῦσι καὶ μηδὲ τοὺς τῶν ἀποστόλων ἐκκρίτους τυχεῖν ἐπ' ὄρους τῆς τούτου θέας μηδὲ τὸν Κύριον ἀληθῶς ταύτην ἐπαγγείλασθαι τούτοις μηδ' ἀληθῶς λέγειν τὸν λέγοντα· «εἴδομεν τὴν δοξαν αὐτοῦ». Σὺν αὐτῷ ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ καὶ διαγρηγορήσαντες Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἕτερος δὲ τὸν διαφερόντως ἠγαπημένον τῷ Χριστῷ Ἰωάννην φησὶν αὐτὴν τὴν τοῦ Λόγου θεότητα παραγυμνωθεῖσαν ἐπ' ὄρους ἰδεῖν· εἶδον οὖν καὶ ἀληθῶς εἶδον τὴν ἄκτιστον καὶ θείαν ἔλλαμψιν ἐκείνην ἀορᾶτου τοῦ Θεοῦ διαμένοντος καθ' ὑπερούσιον κρυφιότητα, κἂν Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνος καὶ οἱ τούτων ὁμόφρονες διαῤῥαγῶσιν.

150. Ἠνίκα δέ τις ἔρηται τοὺς Ἀκινδυνιανοὺς οὐσίαν εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο τῆς θεότητος εἰπόντας· καὶ ὁρᾶται λοιπὸν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ; ἀναγκαζόμενοι τὸν

---

[1]) Въ спискѣ еписк. Порфирія надъ φρο написано φω. — Ред.

[2]) Тамъ же надъ χατα написано μετα. — Ред.

δόλον ἐκκαλύπτουσιν, οὐσίαν λέγοντες εἶναι τοῦτο φάναι, ἐπεὶ δι' αὐτοῦ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἑώραται· διὰ γὰρ τῶν κτισμάτων ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ὁρᾶται· πάλιν κτίσμα κατασκευάζοντες οἱ τάλανες εἶναι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως. Καθορᾶται δὲ διὰ τῶν κτισμάτων οὐχ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ δημιουργικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια, ὥστε δυσσεβῶς καὶ τοῦτο καὶ τῷ Εὐνομίῳ συμφωνοῦντες λέγουσιν, ὅτι διὰ τῶν κτισμάτων ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ὁρᾶται· οὕτω πολύχουν αὐτοῖς ἐστι τὸ τῆς δυσσεβείας λήιον. Φευκτέον οὖν αὐτοὺς καὶ τὴν αὐτῶν κοινωνίαν, ὡς ψυχοφθόρον καὶ πολυκέφαλον ὕδραν, ὡς πολυειδῆ τῆς δυσσεβείας λύμ[ν]ην.

№ 48.

Γρηγορίου τοῦ Ἀκινδύνου κατὰ τῶν αἱρέσεων Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης ἴαμβοι·

Σπουδῇ Παλαμᾶν εὐσεβὴς πᾶς φευγέτω.
Οὐδὲν γὰρ ὀκνεῖ δυσσεβὲς παρεισάγειν,
Τοὺς τοῦ φρονεῖν εὖ ἀσφαλεστάτους ὅρους
Ὥσπερ χαλινοὺς ἐξαποπτύσας ἅπαξ
Καὶ τῶν πατρῴων ἐκτραπεὶς διδαγμάτων·
Κίνδυνος οὐδείς· ἀλλὰ καὶ φῶς νοῦ μόνον
Τὸ κοινὸν ἀγλάισμα τῆς ἐκκλησίας.
Οἱ πᾶσιν ἁπλῶς ἐμφανεῖς πιστοῖς ὅροι
Τῆς εὐσεβείας τῶν φεραυγῶν δογμάτων,
Ὧν ἀσφαλῶς μένωμεν ἐντὸς μηδόλως,
Οὓς ἐνδιδόντες τοῖς Παλαμναίοις ὕθλοις,
Οὓς οὐ σιωπῇ δεῖ κεκρυμμένους μένειν
Καὶ λανθανόντως τοὺς ἁπλουστέρους δάκνειν
Καὶ φαρμακεύειν καὶ διαφθείρειν ἄφνω
Ψυχὰς ἀραιὰς συμπαγεῖ πανουργίᾳ,
Ἀλλ' ἐκκαλύπτειν τὸν τῆς ἐχίδνης γόνον,
Ὡς ἐμφανὴς ὢν ἡ φθαρῇ πᾶς ὁ φθόρος,
Ἡ γοῦν φυλάξηταί τις ἐκ τῶν δογμάτων.
Δεῖ δὲ προθέσθαι καὶ τὸ τῶν ὅλων σέβας

Ὃ πᾶσιν ἴσμεν καὶ φρονοῦσαν καὶ λόγοις
Ὑμνοῦσαν ὡς ἄληκτα τὴν ἐκκλησίαν
Τίκτουσαν, ἐκτρέφουσαν εἰς ὕψος μέγα,
Τοὺς παῖδας ἐξαίρουσαν ἁγνὴν μητέρα.
Τοῦτο προτεῖναι τῶν ἐχιδναίων ἔδει,
Ὡς ἂν πρὸς αὐτὸ τῷ συχνὰ βλέπειν ἔχειν
Τὸ τῆς ἐχίδνης μὴ φοβούμεθα βλάβος.
Ἀναιρεθὲν γὰρ οὐκ ἀναιρησει πάλιν,
Ἀναίρεσις δὲ τοῦ νόθου τὸ γνήσιον,
Καὶ τὸ σταθηρὸν ἐκ μακροῦ τοῦ προσφάτου,
Καὶ μυρίαν πρὶν ἐκτεμὸν ψεύδους πλάνην
Τοῦ πολλάκις φύντος τε καὶ τετμημένου.
Τί τοίνυν ἐστὶ τὸ κρατοῦν πάλαι σέβας;
Καὶ τί φρονεῖν ἔγνωμεν ἐκ πρώτου λόγου,
Ἐκ τῶν φεραυγῶν πατρικῶν μαθημάτων;
Τί δ' ἢ μόνον τρίφωτον εὐσεβεῖν κράτος;
Δίδου δέ μοι νόησιν ἠκριβωμένην
Καὶ γλῶτταν εἰς ἔκφανσιν ἠσφαλισμένην,
Παντουργὲ Χριστέ, τῶν θεηγόρων λόγων,
Πρὸς οὕσπερ οὐκ εὔτολμος οὐδ' ἀττειν ἔφυν
Πλὴν τῆς παρούσης, ὡς ὁρᾷς, Λόγε, βλάβης,
Ὑφ'ἧς καθειρχθεὶς εἰς ἀνάγκην τοῦ λέγειν
Οὐ καρτερῶς ἤνεγκα μὴ ταῦτα γράφειν,
Εἰ γ' εὐσεβεῖν μοι καὶ γραφῇ λόγων λόγος.
Λόγος δέ μοι πᾶς εὐσεβεῖν πάντα τρόπον.
Σέβας Θεοῦ γὰρ καὶ Θεοῦ βλασφημίαν
Οὐ δεῖ σιωπᾶν ἐντολῇ τοῦ Δεσπότου·
Τὸ μὲν γὰρ ὑμνεῖν, τὴν δ' ἀνατρέπειν λόγοις.
Ἀπανταχοῦ δὲ τῶν ἐμῶν λέγω λόγων,
Ὡς ὅστις εὐσεβής τε καὶ νείκους ξένος
Εἰς ἐξετασμὸν τῶν ἐμῶν ἔλθοι λόγων,
Καί που δοκῶ τι μὴ καλῶς εἰρηκέναι
Καὶ τῶν πατρῴων εὐσεβῶν ξένως ὅρων,
Εὐεργετείτω τοὺς ἐλέγχοντας λόγους.

Οὐκ ἀγνοῶ γὰρ ὅστις εἰμὶ τὴν φύσιν·
Βροτός, πενιχρός, πλημμελής, κατηγμένος.
Ἐξίσταμαι δὴ γνωμικῶς τῶν σφαλμάτων
Καὶ προγινώσκω τοῖς ἐλέγχουσιν χάριν·
Αὕτη γὰρ ὀρθότητος ἡμῖν αἰτία,
Ὥσπερ πονηρῶν κἀσεβῶν φρονημάτων
Οἱ μισέλεγχοι τῶν ὑπερφρόνων τρόποι.
Καὶ δὴ λέγοιμ' ἂν ὧνπερ ἠρξάμην χάριν.
Τὸ μὲν γὰρ ἡμῖν εὐσεβούμενον κράτος
Τριλαμπές ἐστι καὶ μονὰς πάλιν ξένη,
Παντουργόν, ἁπλοῦν, πανσθενές, πᾶσιν πέλας·
Μᾶλλον δὲ πᾶσιν ἐγκατοικοῦν ἐξ ἴσου,
Κἂν ἄλλος ἄλλου μᾶλλον οἰκείως ἔχῃ
Σχέσει πρὸς αὐτὸ καὶ μιμήσει καὶ τάσει,
Ἑλλαμψιν ὡς ἕκαστος αὐτοῦ λαμβάνει,
Οὐ γὰρ τὰ βάθρα τῆς θεώσεως ἴσα,
Βαθμοὶ δὲ πολλοὶ πρὸς τὰ τῶν ἄθλων μέτρα
Ἀληπτον, ἀπρόσαπτον αὐτοῖς ἀγγέλοις,
Ἄρρητον. Οὐ γάρ ἐστιν οὐδὲν τῶν ὅλων·
Οὐκ εἶδος οὐδὲν οὐδὲ μορφὴ καὶ φύσις,
Ἧς ἂν βροτός τις ἢ βροτῶν ὑπὲρ φύσιν
Λάβοιτο καὶ γένοιτο τῆς ἄγρας πέρας.
Εἰ φῶς γὰρ ἔσθ', ὡς φασίν, ἀλλὰ καὶ σκότος,
Ὡς οὔτε φῶς ὤν, οὔτε δ' αὖ πάλιν σκότος,
Ἀλλ' ὡς μὲν ἀγνόν, ὡς δὲ καὶ φωτεργάτην
Φωτιστικόν τε τῶν ἐν ἀγνοίας σκότῳ,
Φέγγος προσεῖπον, ὡς δ' ἀμόρφωτον σκότος,
Ἀποκρυφὴν δ' αὖ τῆς θεαρχίας σκότος·
Ὁρᾷ γὰρ οὐδείς, κἂν δοκῇ πάνυ βλέπειν.
Ὁρώμενος γὰρ οὐδαμῶς τοῖς ἐνθέοις
Πάντων ὁρᾶται παμφαέστατος πάλιν,
Αὐτῷ γε τούτῳ θαῦμα θαυμάτων ἄνω,
Τῷ μηδ' ὅλως ἔκφανσιν εἰς ὄψιν φέρειν.
Ὡς συμφυᾶ μόρφωσιν ἀφράστῳ φύσει,

Ὡς ταὐτὸ μορφὴν φασί, ταὐτὸ καὶ φύσιν
Τὴν οὐ θεατὴν καὶ θεουργὸν οὐσίαν
Οἱ τῶν ἀληθῶν μυσταγωγοὶ δογμάτων,
Μὴ σύνθετον λέγωσι τὴν ἁπλουστάτην.
Καὶ δὴ σοφῶς ἔδοξε τοῖς ἄκροις ὅτι
Αὐγὴν Θεοῦ δέδορκεν ἀκραιφνεστάτην
Ὁ μήδ' ὅλως μόρφωσιν ἢ σχῆμα βλέπων
Ἐν τῇ προσευχῇ καὶ Θεοῦ θεωρίᾳ,
Σκότος ὁρῶν ἀκτῖνα, φωτίζον σκότος,
Γνόφον πόδας κρύπτοντα τοῦ πρώτου γνόφου
Κἂν ποικίλαις πέφηνε μορφαῖς πολλάκις
Ἐν συμβόλοις ἄνωθεν εἰς ὁμιλίαν,
Αἰνιγματωδῶς ἐντυχὼν τοῖς πατράσιν,
Ἢ καὶ προδήλῳ σαρκικῇ παρουσίᾳ
Φανεὶς ἀληθῶς ὁ κρατῶν πάντων λόγος
Καθ' ἣν θεουργεῖ τὴν κακωθεῖσαν φύσιν,
Λαβὼν παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν.
Ἀλλ' αὖθις αὖ μέτειμι κἀκείνῳ γράφω
Ἐφ' ᾧ προσελθεῖν τοῖσδε τοῖς λόγοις ἔγνων.
Τὸ δ' ἦν ἀνειπεῖν, τίς μὲν ἡμῶν ἡ βάσις,
Τίς δ' ἡ ΠΑΛΑΜΑ τοῦ σοφοῦ τῶν δογμάτων
Αὐτοῦ πρὸ πάντων τἀγαθοῦ μόνου πέρι.
Κινητικόν γοῦν, οὐ κινητόν, ὡς λόγος.
Κινήσεως γὰρ οὐδαμῶς ἔχει φύσιν
Ἐν τῷ κινεῖσθαι μηδαμῶς ὑπὲρ φύσιν·
Καὶ γὰρ μένων πέπηγε καὶ πάντα φθάνει,
Κινεῖ δὲ πάντα μὴ κινούμενος μόνος.
Ὅλως παρ' ἡμῖν, καὶ παρ' ἡμῖν οὐδ' ὅλως.
Καὶ πανταχοῦ πᾶς, καὶ κατ' οὐδὲν οὐδέπῃ.
Δοκεῖ κρατεῖσθαι, καὶ κρατεῖται μηδ' ὅλως.
Σύγκρατος ἀγνοῖς, κἀναφὴς αὐτοῖς πάλιν·
Οὐδὲν γὰρ αὐτῷ τῶν ἁλωτῶν συντρέχει
Οὐδ' ἐμποδὼν οἱ πρὸς τὸ χωρεῖν εἰσάπαξ
Ἕστηκεν οὐδὲν εἰς ὅλας ὅλον φύσεις.

Πέφευγε ποιόν, συμβεβηκὸς οὐκ ἔχει.
Ἄπειρός ἐστι, πᾶν ὑπὲρ πλῆθος μένει.
Ἕν ἐστιν ὄμμα παντεποπτικώτατον,
Ἓν φῶς, ἓν ὕψος, ἓν παναίτιον σθένος.
Μερίζεται γὰρ οὐδαμῶς πλὴν ὡς θέμις,
Θέμις δὲ τριττῶς εἰς ἁγνὰς ὑποστάσεις·
Οὐ γὰρ μέρος πέφυκεν, εἴπερ οὐδ' ὅλον.
Ὅλου δὲ παντός ἐστι καὶ μέρους ἄνω.
Καὶ τοῦτο δ' αὖ κἀκεῖνο καὶ πάνθ' ὡς κτίστωρ.
Οὐ γὰρ φύσει πρόσεστιν αὐτῷ τῶνδέ τι
Οὐδ' ὧν φύσει πρόσεστιν οὐδέν οἷς φύσις,
Πᾶσαν γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ κτίσας φύσιν·
Εἰ γὰρ φύσις λέγοιτο τοῖς θεηγόροις,
Οὐχ ὡς φύσις δήπουθεν, ἀλλ' ὡς ἐργάτης,
Ὡς ἴσμεν αὐτὸν καὶ τὰ λοιπὰ χρησίμως
Κατωνομάσθαι τοῖς σοφοῖς θεηγόροις.
Μᾶλλον δὲ πάντ' ἔχει μέν, ἀλλ' ἡνωμένως
Πάντων τε παντάπασιν ἐξῃρημένως,
Καὶ μηδὲν ὡς ἔνεστι τοῖς ἐκτισμένοις.
Μονὰς δέ τις πέφυκεν ἐν τοῖς γνωρίμοις,
Ἣν οὐχ ὑπερβέβηκεν ὡς παντουργετης.
Εἰ γὰρ μονὰς πέφυκεν, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν·
Καὶ γὰρ τριὰς πέφυκεν, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν.
Ζωή τε καὶ νοῦς καὶ τρισόλβιον σθένος
Καὶ γνῶσις αὐτὴ καὶ παναλκὴς ἀξία,
Φῶς, κάλλος, αὐτὸ τἀγαθόν, δοξα, κράτος
Καὶ πᾶν ὅ τι φράζουσιν αὐτὸν οἱ λόγοι,
Πλὴν ἀλλ' ἀνεξάλλακτον, ὡς ἓν καὶ μόνον·
Παραλλαγῆς γὰρ οὐδαμοῦ δήπου τόπος
Ἐν τῷ τριφεγγεῖ τῆς ἐναρχίας κράτει.
Τριὰς μονάς, σῶσόν με, σοῦ μόνης λάτριν,
Ἧς τἄλλα πάντα δημιουργία μόνης,
Καὶ κτίσμα πᾶν ὂν τῆς ὑφειμένης ἕδρας.
Οὐχ ἧττονος γὰρ δυσσεβείας ἐστί που

Τοῦ κτίσμα φάσκειν τὴν ἀνωτάτω φύσιν
Τὸ τί φρονεῖν ἄκτιστον ἠλαττωμένον
Ἢ τὶ φρονεῖν ἔλαττον οὐκ ἐκτισμένον.
Αὕτη μὲν οὖν ἄῤῥηκτος ἡ πάντων βάσις
Καθ' ἣν τὸ θεῖον εὐσεβοῦμεν ἐμφρόνως
Τοὺς πατρικοὺς στέγοντες εὐπήκτους ὅρους.
Ἔχεις τὸ κοινὸν ἐξ ΑΚΙΝΔΥΝΟΥ δόγμα
Καὶ καινὸν οὐδὲν οὐδ' ὑπὲρ τὰ ⟨ἐ⟩σκαμμένα.
Ὅρα τὸ καινὸν τοῦ ΠΑΛΑΜΝΑΙΟΥ βόθρου
Καὶ κοινὸν οὐδὲν οὐδὲ τῶν ἐσκαμμένων·
Ἁπλῷ μὲν εἰπεῖν καὶ συνημμένῳ λόγῳ,
Τοὐναντίον πᾶν τοῖς λελεγμένοις λέγει,
Ἀντιστρατεύων τῷ καθεστῶτι κράτει
Κινῶν τε πάντα καὶ κυκῶν κἀναστρέφων,
Ἀφῆκεν οὐδὲν εὐσταθὲς τῶν δογμάτων.
Τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πολυστρόφου πλάνου
Ἑλληνικὸν μάλιστα καὶ τούτου πέρα·
Μερίζεται γὰρ ἡ μονὰς μετρουμένη
Οὐχὶ προσώποις, ἀλλὰ βαθμοῖς πραγμάτων,
Καὶ τέμνεται δὴ τἀμερὲς πολυτρόπως
Οὐκ εἰς μέρη μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ μέρη,
Ὡς ἐξ ἀπείρων συντεθειμένων ξένων.
Δημοκρίτου τὸ πλῆθος ἐνταῦθα βλέπω
Καὶ νεῖκος ἐξάγιστον Ἐμπεδοκλέους,
Πλάτωνος εἴδη καὶ θεοὺς τῆς Ἑλλάδος,
Ἄρειον ἀβρόν, τὴν Σαβελλίου πλάνην,
Ἅμφω Παλαμᾶν ἕν τι σύνθετον τέρας
Ἐξ ἀντιφώνων καὶ κακίστων δογμάτων,
Πῇ μὲν Θεοῦ τέμνοντα τὴν ἀπειρίαν
Εἰς οὐκ ἴσας πλάστιγγας, εἰς ἄκραν μάχην,
Πῇ δ' εἰς ἀνουσίωσιν, οὐδ' ὑποστάσεις
Ἄγοντα καὶ φέροντα τὰς ὑποστάσεις,
Αἷς πᾶν ὑπέστη δημιουργίας γένος.
Ἔπειτα τὴν ἄναρχον ἡγεῖται χάριν,

Ἣν εἶδεν οὐδεὶς οὐδ' ἰδεῖν ἔχει φύσιν,
Κἂν ἀγγέλου χάρισμα προσλάβῃ φύσιν,
Ὁρᾶν ἀληθῶς σαρκικαῖς ἀγναῖς κόραις,
Μασσαλιανοῖς ἐμμανῶς αὖ συντρέχων.
Εἰ δ' ἀγγέλων πέφευγεν αἰσθήσεις φύσις,
Πῶς οὐ πλάνης δείκνυσιν ἐσχάτης γέμων,
Ἄκτιστον ὃς φῶς φησὶν αἰσθήσει βλέπειν,
Τὸ δημιουργόν, τὰς ἀσωμάτους φύσεις,
Ὃ μὴ βλέπειν πέφυκεν ἀνθρώπων φύσις,
Εἰ μὴ θεατῇ τῇ βροτῶν αὖθις φύσει;
Καὶ δογματίζει τοῖς πολυστίχοις λόγοις
Καὶ δυσσεβεῖν κέκραγε τοὺς σεβασμίως
Ὡς εὐσεβῆ ταῦτ' ἐστὶν οὐ κεκραγότας.
Πῶς οὗτος εἶδεν, οὐ Θεοῦ δόξαν λέγω,
Ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῦ τὴν ἀσώματον φύσιν;
Οὐδεὶς γὰρ οὐδεὶς οἶδεν ἀγγέλου φύσιν,
Οὐ ψυχικὴν ἔβλεψε γυμνὴν οὐσίαν,
Σαφῶς δεδορκὼς ταῖς βολαῖς τῶν ὀμμάτων,
Κἂν εἰς τὸ μεῖζον ἢ κατ' ἄνθρωπον φθάσῃ.
Καὶ γὰρ τυποῦται σχηματισμοῖς καὶ τάδε
Καὶ συμβόλων εἴωθε λαμβάνειν πλάσεις·
Ὅταν γὰρ ἡμῖν ἐμφανῶς ὦφθαι δέῃ,
Ἐπείπερ ἔσχεν οὐδὲ ταῦτα σχημάτων
Κατ' οὐσίαν ὕπαρξιν, οὐ γὰρ σωμάτων
Ὡς οὔ γε σῶμα τῇδε καὶ σχῆμα πρέπει.
Ἀλλ' οὗτος, ὡς ἔοικεν, ἄλλην οὐκ ἔγνω
Πλὴν ἣν βλέπειν δύναιτο σωμάτων φύσιν·
Ἀσώματον γὰρ οὐδαμῶς ἔστι βλέπειν,
Γυμνὸν καθ' αὑτὸ σαρκικῇ θεωρίᾳ·
Οὐκ ἤσθετ', οὐκ ἤκουσε τῶν θεοφρόνων
Ἀνδρῶν θεωρῶν ἁπλανῶν θεαμάτων,
Ἐρωτικῶν μὲν τῆς ἀμορφώτου θέας,
Προτρεπτικόν τε πρὸς τὸ μὴ κεχρωσμένον,
Τοὐναντίον δὲ τῆς τούτοις ἐναντίας

Ἀποτρεπόντων ἐκφανοῦς θεωρίας,
Κἂν Παῦλος ᾖδη, κἂν Ἰωάννης χάρις,
Κἂν Μωυσῆς ἄνωθεν ἐκκεκραγότες,
Ἢ μᾶλλον αὐτὸ κἂν τὸ τῶν ὅλων κράτος
Βοᾷ παρ' αὐτοῖς, ὡς ἰδεῖν οὐδεὶς ἔχει
Οὐκ εἶδος, οὐ πρόσωπον, οὐ μόρφωμά μου,
Οὐ ζήσεται γὰρ ὃς με τολμήσει βλέπειν,
Ἐπηρμένος πένητι νῷ τε καὶ τρόπῳ.
Ἀλλ' οὐ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα φησὶ τοὺς πάνυ,
Τοὺς ἀγγέλων ὕπερθεν ἐξῃρημένους,
Τοὺς φῶς ἀκραιφνὲς καὶ θεοὺς οὐκ ἠργμένους,
Τοὺς πνεῦμα, τοὺς πῦρ, τοὺς ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν,
Τοὺς ἀμφιγράπτους, οὐδαμοῦ τοὺς ἀκλίτους,
Ὡς ἀκλίτως ἔχοντας, ἀλλὰ τῆς πλάνης,
Ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς τοὺς χαμερπεῖς ὡς κτίσιν,
Τοὺς ἀγγέλων μένοντας ὑστάτους κάτω,
Τοὺς λαμπρὸν οὐδὲν ἐκ Θεοῦ δεδεγμένους,
Τοὺς τοῖς πατρῴοις ἐμπεριγράπτους ὅροις.
Εἰ δ' οὐ προχωρεῖν ταῦτα κομπάζων ἔχει,
Χωρεῖ πρὸς ἄλλους δυσσεβεστέρους λόγους
Καὶ πάντα χωρῶν πλὴν ἀληθῶν δογμάτων
Τέμνει τὸ θεῖον εἰδοποιῶν ἐκτόπως,
Τὴν εἰδοποιόν, ἀλλ' ἀμόρφωτον φύσιν.
Τουτὶ μὲν εἶδος, τοῦτο δ' οὐσίαν λέγων,
Ζωὴν δὲ τοῦτο, τοῦτο δ' ἰσχὺν οὐσίας,
Καὶ γνῶσιν ἄλλο καὶ σοφὸν Θεοῦ κράτος
Καὶ πᾶσαν ἄλλην τοῦ Θεοῦ κλῆσιν φέρων,
Τίθησι θειότητας οὐκ ἴσων βάθρων,
Θεῶν ἀτεχνῶς ὄχλον, ὡς ἔφην ἄνω,
Μεθεκτόν, οὐ μεθεκτόν, ἔργον, ἐργάτην,
Θεατόν, οὐ θεατόν, εἶτα συνδρόμους,
Καὶ δημιουργούς, τῶν μὲν ἠλαττωμένων
Θεοῦ μεγίστου τὴν ὑπερτάτην φύσιν,
Τούτους δὲ τοῦ σύμπαντος ἐν μέρει κόσμου

Ἔργων ἔτ' ἔργα τοῦ Θεοῦ. Φεῦ τῆς πλάνης,
Εἰς οὕσπερ ἐξώκειλε κρημνοὺς καὶ βόθρους
Ἀνὴρ δοκῶν εἶναί τις, οὐ φαύλη φύσις,
Ἐπείπερ ἐξήνεγκεν αὐτὸν τοῦ μέτρου,
Μείζω φρονήσας ἢ καθ' αὑτὸν εἰδέναι
Καὶ μὴ μένων εὖρίζον ἐντὸς τῶν ὁρων,
Οἷς πάντας ἐγκλείουσιν αἱ θεῖαι φρένες.
Οὕτω φθορὰ νοῦ τὸ φρονεῖν ὑπὲρ μέτρον
Καὶ γνῶθι σαυτὸν οὐ λαλεῖν ἐγκαρδίως,
Ὅθεν προβαίνων εἰς κακῶν ἀπειρίαν
Ἄκτιστος εἶναι φησίν, ἀρχὴν οὐκ ἔχων,
Ὁ τῆς ὑπὲρ νοῦν ἴσμεν ἀξιας μόνης,
Αὐτὸς Παλαμᾶς ὁ βροτὸς, κἂν μὴ θέλῃ,
Ἁδρᾶς μετασχὼν τῆς ἀνουσίου πλάνης
Καὶ τῆς ταπεινῆς ἐσπακῶς ἄγαν Ῥέας·
Καὶ γὰρ καταῤῥεῖν τὰς ὑφειμένας λέγει
Ἐκ τῆς ῥεούσης οὐδαμῶς ἐξουσίας,
Ἃς οὐσιώδης τοῦ Θεοῦ μοίρας λέγει,
Ἐπείπερ οὐκ ἄποιον οὐσίαν ἄγει,
Οὐδ' αὖτ' ἐνεργῆ τὴν ὑπερτάτην φύσιν.
Ὁ δ' αὐτὸς αὐτὸν ἐκφανῶς οὕτω γράφων,
Ἄκτιστον ὡς δ' ἄναρχον ἀνθρώπου σπόρον,
Καὶ σπέρμα νυκτὸς καὶ φθορᾶς ἔργον φύσει
Καὶ βρῶσιν οἰκτρὰν τῶν ὀδόντων τοῦ χρόνου,
Εἰ κἀκ μέρους ἔσχηκε μὴ τεθνηκέναι
Κἂν ἐξαναστῇ καὶ τὸ νῦν διαῤῥέον,
Τῆς ἐσχάτης σάλπιγγος ἐκκαλουμένης.
Τοῦτον τίς εἰπὼν εὐσεβῆ φρένας φέρει;
Οὐκ ἔστι τοῦτο, πῶς γὰρ οὐκ ἔστιν; πόθεν;
Οὕτω κατῆλθεν εἰς τὸ πᾶν κακοῦ βάθος.
Εἶθ' ὁ φρονήσας οὐχ ἁμαρτεῖν καὶ φράσας
Θεὸν παρ' αὐτῷ προσκυνητὸν οὐκ ἔχει,
Ὡς ἂν τὸ βροντῆς ἐκραγὲν ῥῆμα φράσαι,
Καίτοι καταῤῥεῖν φησὶ τὰς ὑφειμένας

Ἀνδρῶν θεαυγῶν οἱ θεηγόροι λόγοι,
Ὡς καὶ μεθεκτὰς οὐ τὸν αὐτόν γε τρόπον,
Ὅνπερ μεθεκτὴν φασὶ τὴν πρώτην φύσιν,
Τὴν οὐ μεθεκτήν, τοὺς ὑφειμένους τρόπους.
Ἀλλ' οὖν γενητὰς φασὶ τῶν δώρων δοσεις,
Ἀλλ' οὐχὶ θειότητας ἀκτίστους. Πόθεν;
Οὐ γὰρ κινητὸν μὴ γενητὴ θειότης·
Ποῦ γὰρ κινηθῇ; ποῦ γὰρ οὐκ ἔστι; Φρᾶσον.
Οὐδ' εἰς ἴσην ἄνθρωπος ἀξίαν φθάνει
Τῷ δημιουργῷ καὶ παναιτίῳ κράτει,
Κἂν ἡ Παλαμᾶ δυσσεβεστάτη πλάνη
Μανεῖσα δεινῶς οὐδὲ τοῦθ' ὑπεστάλη,
Ἄκτιστον ἢ φῶς φησὶν οὐ βλέπειν μόνον,
Ἀλλ' αὐτὸν εἶναι καὶ Θεὸν παρὰ κτίσιν.
Εἰ δ' αὖ καταῤῥεῖν φασὶ καὶ χεῖσθαι κάτω
Θεοῦ λόγον πάνταρχον ἢ πνεῦμα κράτους,
Οὐ προσφυῶς λέγουσιν οὐδὲ κυρίως,
Ἀλλ' ὡς ἔθος ἔχουσιν, ἡμῖν πανσόφως
Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν καὶ γενητῶν πραγμάτων
Τῶν οὐ γενητῶν ἐξομιλοῦσι πέρι,
Ἐπείπερ οὐκ ἦν οὐδαμῶς ἄλλως λέγειν
Αὐτῆς ἐκείνης τῆς θεαρχίας πέρι.
Ὅλως γὰρ φασὶν αὐτὴν ἐξῃρημένην
Εἴδους, ἀφῆς, νοῦ, μυσταγωγοῦντος λόγου,
Τὸ γοῦν καθ' αὐτὴν οἱ σοφοὶ μυστοπόλοι,
Καίτοι παρεῖναι πανταχοῦ ταύτην λόγος
Οὐκ ἐκ μέρους δήπουθεν, ἀλλ' ὁλην ὅλοις.
Οὕτως ὑπερθαύμαστον ἡ θεία φύσις
Καὶ πάνθ' ὑπὲρ νοῦν καὶ λογισμὸν καὶ λόγον
Μᾶλλον σιωπῇ τοῦ λόγου τιμωμένη,
Εἰ δ' αὖ δοκεῖ νοεῖν τις, οὐ νοουμένη.
Γνῶσις γὰρ αὐτῆς ἐστιν ἀγνοίας βάθος,
Ἢν ἀκριβοῦν τις τὴν θεοπτίαν θέλῃ.
Οὐ γὰρ δίδωσιν οὐδαμῶς οὕτως ἴχνος

Ἐν τῷ νοεῖσθαι τῷ νοεῖν πειρωμένῳ.
Ὁ νῦν δὲ καινὸς καὶ κενὸς θεηγόρος
Ἐκ τῶν κατ' αὐτὴν φησὶν αὐτὴν εἰδέναι
Τῶν οὐσιωδῶν, ὡς ὑπερκόμπως λέγει,
Τὰ γὰρ κατ' αὐτήν, εἴ γε ταυτί μοι λέγῃς,
Τί ταῦτ' ἐρεῖς τε καὶ προσείποις, γεννάδα,
Ταύτας δ' ὑφεῖσθαι καὶ καταῤῥεῖν κυρίως
Καὶ πάντ' ἐνεργεῖν, ὡς μεθεκτὰς τοῖς κάτω
Ἔθηκε θειότητας ἐν πλήθει λέγων,
Ἴσας κατ' οὐδὲν τῇ παναιτίῳ φύσει,
Ἀπειράκις δ' ἄπειρον ἠλαττωμένας,
Τοῖς κτίσμασι δὲ συντεταγμένας κάτω.
Οὕτω γὰρ οὖν ὕπεστιν ἔργον ἐργάτῃ
Καὶ ῥεῖ παρ' ἡμᾶς οὐ ῥυτῆς ἐξουσίας.
Οὐ γὰρ παρεῖναι πανταχοῦ τὸν ἠρμένον,
Ὃς πάντα πληροῦν μαρτυρεῖ κατ' οὐσίαν,
Οὐδ' ἐγκατοικεῖν τοῖς θεουμένοις ὅλον
Θεὸν θεοῖς ἄκτιστον, ἀλλ' ἐκτισμένοις,
Ἀλλ' ἀντ' ἐκείνου τοὺς ὑφειμένους ὄχλους
Θεοῖς ἀνάρχοις ἔργα τοῦ πρωτεργάτου.
Οὕτω δὲ παμπόνηρόν ἐστιν ἡ πλάνη,
Ὡς ταῦτα κηρύττουσα λαμπρῶς ἐν λόγοις
Καὶ πᾶσιν ἐξάγιστος ἐκφωνουμένη
Δίκας τε δὴ τίσασα λαμπράς οἷς ἔδει,
Τομὴν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἁγνῆς ἐκκλησίας,
Εἰς ἥνπερ ἠσέβησε δογμάτων ὕβρει,
Σπουδαστικῶς ἔσχηκε τοῦ λεληθέναι,
Ὑπουλον ὡς νόσημα καὶ χαμαιλέων.
Οὐκοῦν ὅταν μὲν τὰς ἁλωσίμους ἴδῃ,
Ἧττον καλύπτει τὴν πολύπλοκον πλάνην·
Ὅταν δὲ τοὺς εἴδησιν ἠκριβωμένους
Οὐδ' εὐαλώτους τοῖς προκειμένοις βρόχοις,
Μάλιστα κρύπτειν μηχανᾶται τὴν πλάνην,
Ἀρνούμενος μὲν τὰς προδήλους αἱρέσεις

Ὧν θ' οἱ λόγοι γέμουσιν αὐτῶν ῥημάτων,
Κύκλους δὲ πάντας καὶ περιδρόμους ὅλους
Στρέφων, ἐλαύνων πρὸς τὸν αὐτόν γε βρόχον.
Καὶ γὰρ τελευτᾷ πρὸς θεῶν δῆμον πάλιν
Καὶ πάντα τὰ πρίν, ὡς ἔφην, εἰρημένα.
Μᾶλλον δὲ τῷ πρὶν δυσσεβεῖ τῶν δογμάτων,
Ἀεὶ κακῷ πέφηνε χεῖρον συμπλέκων.
Ἅπαξ γὰρ εἴ τις ἐμπεσεῖταί που πλάνης,
Οὓς φαῦλος νοῦς ἔφυσεν ἐξ οἰδημάτων,
Ὥσπερ βαράθροις οὐκ ἐπισκοπουμένοις
Τῷ τῶν ἁπάντων ἀκριβῶς ἐπισκόπῳ,
Οὐκ ἔστιν αὐτῷ τἀσφαλοῦς ἧφθαι πάλιν.
Οὐκ οὐσίας γάρ, ἀλλ' ἐνεργείας λέγων
Τὸ πλῆθος αὐτοῦ τῶν ὑφειμένων θεῶν
Ἢ θειοτήτων· οὐ γὰρ ἧττον ἡ πλάνη·
Χάριν τε καὶ φῶς καὶ χαρισμάτων γένη,
Γνῶσιν Θεοῦ, μόρφωσιν, ἰσχύν, ὡς ἔφην,
Ἧττον νομίζει δυσσεβεῖν ὁ γεννάδας,
Πάλιν συνιστὰς πλῆθος, ὡς προύφην ἄνω,
Ἑλληνικῶν τοι δεισιδαιμονημάτων.
Δέον γὰρ εἰς ἓν τἀγαθὸν μόνον βλέπειν
Τριλαμπές, ἁπλοῦν, οὐ μεριστόν, οὐ μίγμα,
Οὐδὲ σταθμητόν, οὐ μετρητὸν βαθμίσιν,
Οὔτ' ἔνδον οὔτ' ἔξωθεν ἐξηρτημένον,
Ἀνωμάλων ἄθροισμα τμημάτων πέριξ,
Οὐ θειοτήτων, οὐ θεῶν, οὐ συνδρόμων,
Οὐκ οὐσιωδῶν, οὐκ ἀνουσίων ὄχλον,
Οὐδ' ὠντινωνοῦν, ὡς ἅπαν εἰπεῖν ἔπος,
Ὥσπερ πεπαιδεύκασιν ἡμᾶς οἱ πάλαι
Ἄνδρες θεωροὶ τῶν ἀληθῶν δογμάτων,
Ὁ δ' εἰς ἐναντίωσιν ἐξηνεγμένος
Τούτων ὁρᾶται καὶ σαφεστάτην μάχην,
Μερισμὸν εἰς ἄτμητον εἰσάγων φύσιν
Καὶ συντιθεὶς πρόδηλα τὴν ἁπλουστάτην

Ἢ κτισμάτων ἔξωθεν ἀντιλημμένος
Ἢ μᾶλλον ἄμφω ῥᾳδιουργῶν εἰσάπαξ,
Τὸ πλῆθος εἰσήνεγκε τῶν σεβασμάτων,
Ὑψιστικῶς Ἕλληνας ἐξαίρων πάλιν,
Ἄνω τὰ τῇδε καὶ τὸ πᾶν ὕψος κάτω,
Ἄκτιστα ταῦτα, καὶ τὸ μὴ κτίσμα κτίσμα.
Καὶ δυσσεβεῖ πᾶς, φησίν, ὃς ταῦτ᾽ οὐ σέβει,
Οὐ δυσσεβεῖν μόνῳ δὲ τῷ λόγῳ λέγων
Ἀρκεῖν νομίζει πρὸς τὸ τῆς μάχης κράτος·
Ἀλλ᾽ ὥσπερ ὅπλοις καὶ ξιφῶν ἀκμαῖς ὅλαις
Δέον τελεῖσθαι τὰς ὑπὲρ τούτων κρίσεις.
Ὀκνῶ δ᾽ ἀριθμεῖν τὰς ἀμυθήτους ὕβρεις.
Οὕτω συνεκρότησε δεινῶς τὴν μάχην
Πρὸς τοὺς ἀπειθεῖς τοῖς θεοῖς τῆς Ἑλλάδος.
Οὕτως ἄναρχός ἐστι καὶ πάντων ἄνω
Καὶ τὴν ἀνεικόνιστον ἀξίαν βλέπει
Αὐταῖς ἀληθῶς ταῖς ἀφαῖς τῶν ὀμμάτων.
Ὅθεν τὸν ὄχλον εἶδε τῶν σεβασμάτων
Ἐν τῇ ταπεινῇ τῶν ὑφειμένων βάσει.
Ὧν εἰς τὸ πλῆθος, ὡς δοκεῖ, βλέψας ὅδε,
Ἑνὸς κατεφρόνησε τοῦ πάντων κράτους.
Ἀλλ᾽ οὐ γὰρ αὐτὸν ὠφελήσει τὸ στέφος,
Ὅταν περ οἰκτρῶς ἐκ μιᾶς θεαρχίας
Τρισὶ μοναπλῶς συγκαταθλᾶται λίθοις,
Πρὸς κέντρα δὲ γνῷ τραυματουργὰ λακτίσας
Καὶ κτιστὸν οὐκ ἄκτιστον αὐτὸν μανθάνῃ,
Λαμπρὰν καθ᾽ αὑτοῦ ψῆφον αὐτὸς ἐκφέρων,
Εἰς τὴν ἁπάντων ἐξα[ρ]νηζρ)μένην φύσιν,
Ἧς πάντα δοῦλα, καὶ τὰ κρείττω βλεμμάτων,
Καὶ νοῦ πρὸς ἀκρίβειαν ἐπτερωμένου,
Ἀφεὶς κάτω πέπτωκεν ἐκ φαντασμάτων,
Εἰς νοῦ ματαιότητας, εἰς ἔργων σέβας,
Ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς ἀνουσίων σέβας,
Τουτέστιν ἁπλῶς οὐδαμῶς Θεοῦ σέβας.

Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν τῶν ἀνουσίων σέβας,
Ὅπουπερ οὐδὲ τῶν ὑφειμένων ὅλως
Τῆς παντανάσσης καὶ τριπλῆς ἐναρχίας
Τελοῦμεν οὐδὲν δουλικόν τινι τρόπον,
Πλήν γ' ὡς ἐλάττους τὰς ὑπερτέρας φύσεις
Ἡ τάξεις, ἃς ἔδωκεν ἀνδράσιν πόνος,
Καὶ τῶν ἐς ἡμᾶς σωστικῶν συνεργάτας
Τιμῶμεν ὡς ἔνθεσμον ἐν συμμετρίαις,
Ἀλλ' οὐκ ἀνάρχους ὡς θεούς καὶ δεσπότας.
Ὦ πῶς τοσαύτην εἰσιὼν τόλμαν μόνος
Ἧκιστα νοῦν εἴληφας ἃ πράττειν θέλεις;
Κατὰ θρόνου σὺ τοῦ θεοδμήτου στόμα,
Ἐφ' οὗπερ αὐτὸς ἐγκαθήμενος θρόνου,
Κρινεῖν ἀπειλεῖ τοὺς βεβλασφημηκότας,
Πασῶν ἀπαιτῶν τὴν ὑπερτάτην δίκην,
Σὺ τοὺς ὅρους, ἄνθρωπε, τοὺς αἰωνίους
Κινεῖν ἐπήρθης, οὓς Θεὸς πήξας ἔχει;
Σὺ τοῦ θεμέθλου τὴν βαθύρριζον πέτραν
Ὡς ἐκμοχλεύσων συγκινεῖς πάντας λίθους;
Σὺ τοῦ φυτουργοῦ τὸν φραγμὸν τῆς ἀμπέλου,
Τίνος φυτουργοῦ καὶ τίνος τῆς ἀμπέλου
Τίνα φραγμὸν δὲ καὶ τίς αὐτὸς ὢν φράσον,
Ἀνεπτερώθης ὡς διασπάσων ὅλως;
Ὀκνηρὸν οὐδὲν ἐμποδὼν πρὸς τὸ θράσος.
Εἰ καὶ γὰρ ἡμεῖς ἐκ γένους κτηνοτρόφου
Καὶ χωρικῶς ἔχοντος, ὡς κτηνοτρόφου,
Ὡς λοιδορῶν σὺ καὶ καθυβρίζων λέγεις
Ἡμῶν ὁ λαμπρὸς τὰς ἀφορμὰς τοῦ γένους,
Ὦι καὶ τὸν εἰς Αἴγυπτον ἐκ Παλαιστίνης
Ἐλθόντα τιμῶν εὐπρεπῶς κτηνοτρόφον,
Οὐκ ἀλλὰ καὶ πρὶν Ἀβραὰμ καὶ τὸν γόνον.
Ἀλλ' οὐδὲ Μωσῆς εὐκλεὴς κτήνη τρέφων,
Βόσκων, ἀμέλγων, ἐξάγων, καθειργνύων,
Καὶ πάνθ' ὁ ποιμὴν ἐκτελῶν τοῖς θρέμμασι

Δαυίδ, Ἀμώς τε σοὶ βδελυκτοὶ ποιμένες,
Ὡς οὐδὲ τοῖς Αἴγυπτον οἰκοῦσι πάλαι,
Οἱ ζῶντες ὡς ἦν χωρικῶς ἐκ θρεμμάτων.
Ταῦθ' ἡσυχαστὴς καὶ παθῶν αὐτοκράτωρ,
Ὁ τῶν μεγίστων τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων.
Τί ταῦτα φάσκων ἀγνοεῖν ἔοικά σε,
Ὁ τὴν ὑπὲρ νοῦν ἐμφανῶς δοξαν βλέπων;
Τί δρῶ δὲ καὶ νῦν, ἀλλὰ μὴ λέγω τὸ πᾶν,
Ὡς ἂν φθονῶν σοι τοῦ Θεοῦ τῆς ἀξίας;
Ὁ μὴ γενητός, ὁ σπαρεὶς ὑπὲρ φύσιν,
Ἐξ οὗ φυγὼν γέννησιν εὑρέθης μόνος,
Ἢ μηδ' ὀπωσοῦν ἐκ σποράς ὁλως ἔφυς;
Ἢ πωσποτοῦν ἄκτιστος εὑρέθης μόνος;
Τοῦ γὰρ γενέσθαι μηδαμῶς) φάσις τόδε.
Πλὴν οὐδὲ τῶν σῶν εὐγενῶν οἶμαι σπόρων
Ἢ μηδὲ τῆς σῆς δυστυχοῦς ἀκτισίας
Κινεῖν, διασπᾶν, εὐχερῶς ἀνατρέπειν
Τὸν θριγγόν, ὃν χεὶρ ἡ παναλκὴς ἐν κύκλῳ
Ἔστησεν ἐξείργουσα θηρίων βλάβας
Ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ φυτευμάτων.
Ὃς ἃ προσάπτεις τῇ Θεοῦ φύσει μονος,
Καὶ πάντας ἁπλῶς τοῦ Θεοῦ κινεῖς νόμους,
Ἐβουλομην μὲν ἐμβαλεῖν εἰς εὐθύνας,
Ὡς ἄν με μηδεὶς τῶν κακῶν φύγῃ τόκων.
Ἀλλ' οὐ γὰρ εὐχέρεια τοῦ πάντα γράφειν.
Καὶ γὰρ τὸ δεινὸν εἰς ἀπειρίαν τρέχει.
Φύσις γὰρ αὕτη τῷ κακῷ πάντως ἔφυ,
Ὅτι μὴ φύσις πάρεστιν οὐσίας ἴχνος
Συνεκτικόν γε τῆς κακῆς ἀπειρίας
Καὶ τμητικῆς μάλιστα τῶν ἡνωμένων.
Πρὸς ἓν τὸ τριττὸν τῆς θεαρχίας κράτος,
Εἰ γὰρ συνῆκτο, κἂν τέτακτο πρὸς λόγον,
Τεταγμένον δὲ πᾶν πεφυκὸς τυγχάνει.
Οὐκ ἔστι δ' οὐδὲν οὐ καλὸν φύσιν φέρον,

Ἄλλως τε καὶ πέφυκεν ἡ συνουσία
Ἰσχύς τις εἶναι τῶν ὅλων συνημμένων·
Ἀλλ' ἀδρανὲς πέφυκεν ἡ πονηρία,
Ἐπείπερ ἐστὶν οὐδαμῶς ἡνωμένον.
Οὕτω γὰρ οὕτως ἐστὶν ἐστερημένον
Τῆς τοῦ καλοῦ τε κἀγαθοῦ μετουσίας.
Ἰσχὺς γὰρ εἴ τις τῷ κακῷ προσῆν ὅλως,
Αὐτ⟨ῷ⟩ πρὸ παντὸς ἂν βοηθὸν εὑρέθη.
Καὶ ταῦτα μὲν δὴ τῶν ἀναγκαίων πέρα.
Σὺ δ' ἐξελοῦ με τῆς Παλαμναίας πλάνης,
Κἀκεῖνον αὐτοῦ τῆς μεθ' αὐτοῦ, Χριστέ μου,
Τριὰς μονὰς πρόσου με σοῦ μόνης λάτρ⟨ι⟩ν,
Ἥτι πᾶσα προσκύνησις ἐκ πάντων μόνῃ
Καὶ δόξα καὶ λάτρευσις εἰς ἅπαν πρέπει.

(Allatius, Graeciae Orthodoxae t. I, pp. 756—769; Migne, Patr. gr. t. 150, coll. 843—862).

№ 49.

Ὅσα νοσοῦσιν οἱ κατὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον:

Ὁ Βαρλαὰμ ἑλληνικοῖς προσκείμενος δόγμασι ἐνόμιζε μηδὲν ἄλλο φῶς εἶναι θεῖον, εἰ μὴ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ματαίαν φιλοσοφίαν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων· διὸ οὐδὲ ἐπίστευε φῶς εἶναι θεῖον καὶ ἔλ⟨λ⟩αμψιν ἀίδιον, μόνοις μεθεκτὴν καὶ θεωρητὴν τοῖς διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ κεκαθαρμένοις τὰς καρδίας. ἀκούσας οὖν παρὰ τῶν μοναχῶν περὶ τοῦ θείου φωτισμοῦ καὶ περὶ θεοφανειῶν ἄλλων τε πολλῶν καὶ μάλιστα περὶ τῆς γενομένης ἐλ⟨λ⟩άμψεως ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβώρ, κατὰ γὰρ τὴν θείαν ἐκείνην τοῦ Κυρίου μεταμόρφωσιν ἀκούσας ὅτι ἔλεγον θεῖον καὶ ἀίδιον τὸ φῶς ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς, ἀπελθὼν πρὸς ἀνατροπὴν τῶν μοναχῶν ἔγραψε λόγους κατὰ τοῦ τοιούτου θείου φωτός, θέλων δεῖξαι αὐτὸ ὑλικὸν καὶ φθαρτὸν καὶ αἰσθητὸν καὶ κτιστόν, λέγων ὅτι οὐκ ἦν ἐκεῖνο τὸ φῶς ἀεί, ἀλλὰ τότε ἐγένετο, ἵνα ἴδωσιν οἱ μαθηταὶ ἰδιῶται ὄντες καὶ θαυμάσωσι, καὶ πάλιν διελύθη καὶ ἐφθάρη καὶ ἐχώρησεν εἰς τὸ μὴ ὄν. τούτους τοὺς λόγους ἰδόντες οἱ μοναχοὶ ἠξίωσαν τὸν Παλαμᾶν ἵνα ὁμιλήσῃ αὐτῷ καὶ συμβουλεύσῃ καὶ ἀποστήσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τοιαῦτα λέγειν καὶ γράφειν, ἵνα μὴ βλασφημῇ μὲν

εἰς τὸ τοιοῦτον θεῖον φῶς, ὑβρίζῃ δὲ τοὺς ἁγίους τοὺς ὑμνοῦντας αὐτό. ἔγραφε γὰρ ὁ Βαρλαὰμ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ ὅτι πᾶς, ὅστις δοξάζει περὶ τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἄλλο τι παρ'ὸ γράφει αὐτός, αἱρετικός ἐστιν καὶ δυσσεβὴς καὶ ἄθεος. εἶδε τοῦτον καὶ ὠμίλισεν πολλάκις ὁ Παλαμᾶς καὶ παρεκάλεσε καὶ ἤλεγξε καὶ ἀνέτρεψεν ἀπὸ στόματος, οὐκ ἠδυνήθη δὲ πεῖσαι οὐδ' ὅλως, ἀλλ' ἔτι πλέον ἐκινεῖτο πρὸς τὴν τοιαύτην βλασφημίαν καὶ τὰς κατὰ τῶν ἁγίων ὕβρ<ε>ις. ἀναγκασθεὶς λοιπὸν ἀντέγραψεν ὁ Παλαμᾶς, συναγαγὼν ἐκ τῶν ἁγίων ὅσα γράφουσιν περὶ τοῦ θείου φωτὸς τῆς μεταμορφώσεως, καὶ ἔδειξεν αὐτὸ ἐκ τῶν λόγων τῶν ἁγίων θεῖον καὶ ἀπρόσιτον, ἄχρονον, ἄκτιστον καὶ ἀίδιον ἔλλαμψιν καὶ χάριν καὶ λαμπρότητα Θεοῦ καὶ θεότητα παρὰ τῶν ἁγίων καλούμενον, καθὼς λέγει καὶ ὁ μέγος Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ὅτι φῶς ἡ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς μικροῦ στερροτέρα καὶ ὄψεως. ταῦτα ἰδὼν ὁ Βαρλαὰμ ἀντέγραψεν ὅτι, εἴπερ ἦν τοιοῦτον τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ λοιπὸν ἦν, καὶ ποιεῖτε [1]) λοιπὸν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μεθεκτὴν καὶ ὁρατήν· τοῦτο δὲ ἓνι βλάσφημον καὶ ἀσεβές καὶ δόγμα τῶν Μα<σ>σαλιανῶν. ἀντέγραψεν πρὸς ταῦτα ὁ Παλαμᾶς ὅτι θεῖον μέν ἐστι καὶ ἄκτιστον τὸ φῶς ἐκεῖνο καὶ θεότης παρὰ τῶν ἁγίων ὀνομάζεται, οὐκ ἔστι δὲ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐνέργεια καὶ χάρις καὶ δόξα καὶ λαμπρότης ἐκ τῆς θείας οὐσίας εἰς τοὺς ἁγίους πεμπομένη· οἱ γὰρ ἅγιοι πάντες καὶ ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι δόξαν μὲν ἄχρονον ὁρῶσι τοῦ Θεοῦ καὶ χάριν ἀίδιον δέχονται καὶ δωρεάν, οὐσίαν δὲ Θεοῦ οὐδείς ποτε οὔτε ἄνθρωπος οὔτε ἄγγελος εἶδεν οὐδὲ ἰδεῖν δύναται. ταῦτα ἀκούσας ὁ Βαρλαὰμ ἀντέγραψεν ὅτι ἐπειδὴ λέγεται ὡς ἡ μὲν οὐσία τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἀμέθεκτος καὶ ἀόρατος, ἡ δὲ ἐνέργεια αὐτοῦ καὶ ἡ χάρις μεθεκτὴ καὶ χορηγουμένη πρὸς τοὺς ἁγίους, λοιπὸν δύο θεοὺς λέγετε, ὑπερκείμενον καὶ ὑφειμένον, ὑπερκείμενον μὲν τὴν οὐσίαν, ἥτις ἐστὶν ἀόρατος, ὑφειμένον δὲ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν χάριν, ἥντινα δέχονται οἱ ἅγιοι παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ οὕτως ἔπλασε τὸ ἔγκλημα τῆς διθείας καὶ ἐγέμισε τοῦτο τὰς τῶν πολλῶν ἀκοάς. ἐγραψεν οὖν πρὸς ταῦτα ὁ Παλαμᾶς, ὅτι ἀμέθεκτος μέν ἐστιν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ πάσῃ τῇ κτίσ<ει> καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγγέλοις, μεθεκτὴ δὲ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ θεοποιός, ἧς μετέχουσι καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι [2]), μετεχομένη δὲ ὑπὸ τούτων ἀχώριστός ἐστι πάλιν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἀδιαίρετος. διὰ τοῦτο οὐκ εἰσι δύο θεοὶ ἢ δύο θεότητες. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου ὁ μὲν δίσκος αὐτοῦ ἄψαυστός ἐστι παντελῶς καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀχώρητος τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἂν γάρ τις ἐπλησίασεν αὐτῷ, ἔμελλεν ἀφαι-

[1]) Въ рукописи: ποιεῖτε еп. Порфиріемъ измѣнено въ ποιεῖται — Ред.

[2]) Тамъ же: ἄγγελοι, измѣненное еп. Порфиріемъ въ ἄνθρωποι. — Ред.

ρεθῆναί τε τὴν ὁρατικὴν αὐτοῦ δύναμιν ὑπὸ τοῦ ἀπείρου φωτὸς καὶ παντελῶς κατακαυθῆναι· αἱ δὲ ἀκτῖνες αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἔρχονται καὶ καταλάμπουσι πάντα τὰ ἐν κόσμῳ, λέγομεν δὲ ἡμεῖς ἥλιον καὶ τὸν δίσκον ἐκεῖνον καὶ τὰς ἐκείνου ἀκτῖνας [1])· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐστι νοητὸς ἥλιος, κἂν λέγωμεν ἀμέθεκτον τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καὶ ἀθέατον, μεθεκτὴν δὲ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ τὴν χάριν, ἣν δέχονται πάντες οἱ ἅγιοι, ἀλλὰ εἷς ἐστι Θεὸς ὁ καὶ τὴν οὐσίαν ἔχων καὶ τὴν ἐνέργειαν. καὶ ὥσπερ ἐάν τις εἴπῃ ὅτι πολλοί εἰσιν ἥλιοι, πάντως οὐκ ἀληθῶς μέλλει λέγειν, οὕτω καὶ ἐάν τις εἴπῃ ὅτι πολλοί εἰσιν θεοὶ διὰ τὰς ἐνεργείας καὶ χάριτας τοῦ Θεοῦ, μέλλει καὶ αὐτὸς ὁμοίως εἶναι ἄδεκτος. ὥσπερ γὰρ λέγομεν, καθὼς διδάσκει ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία, ὅτι ἔχει ὁ Πατὴρ Υἱόν, ἔχει καὶ Πνεῦμα ἅγιον, καὶ λέγομεν Θεὸν καὶ τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὐ λέγομεν ὅτι τρεῖς εἰσι θεοί, ἀλλ' εἷς Θεὸς τὰ τρία· οὕτως ὁμοίως κἂν λέγωμεν ὅτι ἔχει ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ φυσικὰς ἐνεργείας καὶ χάριτας καὶ καλεῖται θεότης καὶ ἡ οὐσία, καλεῖται δὲ καὶ ἡ θεοποιὸς ἐνέργεια καὶ χάρις αὐτῆς, ἀλλὰ μία ἐστὶ θεότης μετὰ τῆς ἐνεργείας ἀχώριστος οὖσα ταύτης καὶ ἀδιαίρετος. οὐ γὰρ χωρίζεται ἡ ἐνέργεια ἐκ τῆς οὐσίας, ὡς οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ καὶ ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰπεῖν παραδείγματα, ὡς οὐδὲ ἡ ἀκτὶς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἢ ἡ θέρμη ἀπὸ τοῦ πυρός. καὶ ὃν τρόπον λέγομεν ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ἡλίου ἤγουν ὁ δίσκος αὐτοῦ ὑπερέχει καὶ ὑπέρκειται ὡς ἀμέθεκτος τῶν ἀκτίνων καὶ τῆς ἐλλάμψεως τῆς πεμπομένης εἰς τοὺς ἡμετέρους ὀφθαλμούς· ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ἡ πηγὴ καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ῥίζα καὶ ὁ χορηγὸς τῆς ἐλλάμψεως· οὕτω λέγομεν, καθὼς διδάσκουσιν οἱ ἅγιοι, ὅτι καὶ ἡ θεία οὐσία ὡς ἀμέθεκτος καὶ ἀόρατος ὑπέρκειται τῶν ἐξ αὐτῆς πεμπομένων ἐλλάμψεων καὶ ἐνεργειῶν καὶ χαρισμάτων, ἃ χορηγεῖ καὶ δωρεῖται τοῖς ἁγίοις ἡ ἁγία Τριάς, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· αἱ γὰρ θεῖαι ἐνέργειαι πᾶσαι καὶ δωρεαὶ κοιναί εἰσι τῶν τριῶν προσκυνητῶν ὑποστάσεων. καὶ ὃν τρόπον λέγει ὁ Κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὅτι ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστι, καὶ λέγει τοῦτο κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, λέγει δὲ μάλιστα κατὰ τὸ αἴτιον, ὡς διδάσκουσιν οἱ ἅγιοι· αἴτιος γάρ ἐστιν ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, οὐχ ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρός· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῶν θείων δωρεῶν, φασὶν οἱ θεολόγοι, ὑπέρκειται ἡ θεία οὐσία τῶν παρ' αὐτῆς χορηγουμένων ἐνεργειῶν καὶ δωρεῶν, ὡς αἰτία τούτων καὶ πηγή· ἐκείνη γάρ ἐστιν αἰτία, καὶ αὗται ἐξ ἐκείνης, διότι ἐκείνη χορηγεῖ καὶ δίδωσι ταύτας [2]), οὐκ αὗται ἐκείνην.

[1]) Въ рукописи послѣднія пятнадцать словъ еп. Порфиріемъ зачеркнуты. — Ред.

[2]) Въ рукописи: ταῦταις, которое измѣнено еп. Порфиріемъ въ ταῦτας. — Ред.

ταῦτα τοίνυν, ὡς διεξῆλθον, ὅ τε Βαρλαὰμ φρονεῖ [1]) καὶ ὁ Ἀκίνδυνος, ἤγουν ὅτι κτιστὸν τὸ ἐν τῷ Θαβωρίῳ λάμψαν ἐπὶ τῆς θείας μεταμορφώσεως φῶς, ὅτι πᾶσαι αἱ θεῖαι ἐνέργειαι καὶ ἐλλάμψεις καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος πάντα κτιστά· μόνην δὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ λέγουσιν ἄκτιστον, ὅπερ καὶ τοῦτο ἀδύνατον. ὥσπερ γὰρ ἐάν τις εἴπῃ ὅτι αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου σκοτειναί εἰσιν, ἐξ ἀνάγκης ὁ τοιοῦτος καὶ τὸν πέμποντα αὐτὰς ἡλιακὸν δίσκον ποιεῖ σκοτεινόν· οἷος γὰρ ὁ δίσκος, τοιαῦται καὶ αἱ ἀκτῖνες· εἰ μὲν φωτεινός, φωτειναί, εἰ δὲ σκοτεινός, σκοτειναί· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας νόμιζε καὶ τῶν θείων ἐνεργειῶν· ὁποίας ἂν εἴπῃ τις τὰς ἐνεργείας, τοιαύτην ποιεῖ καὶ τὴν οὐσίαν· εἰ μὲν ἄκτιστοι αἱ ἐνέργειαι, ἄκτιστος καὶ ἡ οὐσία, εἰ δὲ κτισταί, καὶ ἡ οὐσία κτιστή· ἀχώριστοι γάρ εἰσιν αἱ ἐνέργειαι τῆς οὐσίας. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἡλίου ἂν εἴπῃ τις ὅτι τὰς μὲν ἀκτῖνας λέγω σκοτεινάς, τὴν δὲ οὐσίαν καὶ τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου φωτεινόν, οὐκ ὀρθῶς ἂν εἴπῃ· πρὸς γὰρ τὸν δίσκον εἰσὶ καὶ αἱ ἀκτῖνες· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ· ὁ λέγων ὅτι τὰς ἐνεργείας λέγω κτιστάς, τὴν δὲ οὐσίαν ἄκτιστον, οὐκ οἶδε τί λέγει· ὁποῖαι γὰρ ἂν ὦσιν αἱ ἐνέργειαι, τοιαύτη ἐστὶν ἡ ταύτας πηγάζουσα οὐσία· εἰ μὲν ἄκτισταί, ἄκτιστος, εἰ δὲ κτισταί, κτιστή. ὥσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς πηγῆς· ὁποῖά ποτέ ἐστιν ἐκείνη, τοιοῦτον καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς πηγαζόμενόν ἐστιν ὕδωρ· εἰ μὲν γλυκεῖα, γλυκύ, εἰ δὲ πικρά, πικρόν· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ πυρός· ἐάν τις εἴπῃ ὅτι τὸ μὲν πῦρ ἐστι θερμόν, ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ πεμπομένη φυσικῶς ἐνέργεια ψυχρά, ψεύδεται φανερῶς· θερμὴ γὰρ οὐσία οὐ δύναται προβάλλειν ψυχρὰν ἐνέργειαν, οὐδὲ πάλιν ψυχρὰ οὐσία θερμὴν ἐνέργειαν· οὐ γὰρ θερμαίνει τὸ ὕδωρ οὐδὲ ψύχει τό πῦρ, ἀλλ' ἕκαστον προσήκουσαν ἔχει καὶ κατάλληλον τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ· ὁμοία ἐστι καὶ κατάλληλος τῇ οὐσίᾳ ἡ ἐνέργεια· ἀκτίστου οὔσης τῆς οὐσίας ἄκτιστος καὶ ἡ ἐνέργεια· ὁ δὲ λέγων τὴν ἐνέργειαν κτιστὴν ἐξ ἀνάγκης ποεῖ καὶ τὴν οὐσίαν κτιστήν. ὅπερ, ὡς ἔφην, ὁ Βαρλαὰμ φρονεῖ καὶ ὁ Ἀκίνδυνος· μὴ γὰρ δέξηταί τις ὅλως παρά τινος, ὅτι ἔχει τινὰ παραλλαγὴν ἐν τοῖς δόγμασιν πρὸς τὸν Βαρλαὰμ ὁ Ἀκίνδυνος. ἀλλ' ἐπειδὴ καταδικασθεὶς ὁ Βαρλαὰμ ἠνέγκατο κακὴν φήμην, διὰ τοῦτο ἀρνεῖται ὁ Ἀκίνδυνος διὰ λόγου τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁμοδοξίαν, φοβούμενος μὴ φονευθῇ παρὰ τοῦ λαοῦ ὡς τὰ ἐκείνου ἐπεκδικῶν, διὰ τοῦτο πολλάκις καὶ ἀναθέματι καθυποβάλλει ἐκεῖνον, ὡς ἀναίτιος· αὐτὸς ὢν ἐκεῖνος κατὰ τοῦτο· καὶ τοιαύτην ἔχει τὴν συνείδησιν ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας· ἢ ὡς διὰ τὸ βούλεσθαι λανθάνειν, καὶ εἰς ἄλλην χείρονα παρὰ τὴν τοῦ Βαρλαὰμ ἐνέπεσε δυσσέβειαν ὁ Ἀκίνδυνος· φρονεῖ μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς τὴν θεοποιὸν χάριν

[1]) Тамъ же φρονοῦσι, которое еп. Порфирій исправилъ въ φρονεῖ.—Ред.

κτιστὴν ὁμοίως ἐκείνῳ· ἐλεγχόμενος γὰρ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἅμα καὶ φοβούμενος μὴ τὰ αὐτὰ πάθῃ τῷ Βαρλαάμ, λέγει μὲν ἄκτιστον τὴν χάριν, λέγει δὲ ταύτην οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ μεθεκτὴν ταύτην πᾶσι ποιεῖ τοῖς κτίσμασι λογικοῖς τε καὶ ἀλόγοις, ἐμψύχοις τε καὶ ἀψύχοις, ὅπερ πάσης ἀσεβείας ἐστὶ ἐπέκεινα. ταῦτα ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν τὰ τοῦ Βαρλαὰμ καὶ τοῦ Ἀκινδύνου εἰσὶν ἀσεβήματα:

αἱ μαρτυρίαι:

Ὅτι θεότης λέγεται τὸ περιλάμψαν φῶς τοῖς μαθηταῖς κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου μεταμόρφωσιν:

τοῦ Θεολόγου: Φῶς ἡ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῖς μαθηταῖς μικροῦ στερροτέρα καὶ ὄψεως:

τοῦ αὐτοῦ: Ἦξει πάλιν ὁ Χριστὸς μετὰ σώματος ὡς ὁ ἐμὸς λόγος· τοιοῦτος δὲ οἷος ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ὄρει ἢ παρεδείχθη ὑπερνικώσης τὸ σαρκίον τῆς θεότητος:

τοῦ Δαμασκηνοῦ: Παρῆλθε μὲν ἡ σκιὰ τοῦ νόμου ὑποχωρήσαντος, ἐλήλυθε δὲ σαφῶς Χριστὸς ἡ ἀλήθεια· Μωσῆς ἀνεβόησεν ἐν τῷ Θαβωρίῳ κατιδών σου τὴν θεότητα:

Τὸ ἄσχετον τῆς σῆς φωτοχυσίας καὶ ἀπρόσιτον τῆς θεότητος θεασάμενοι τῶν ἀποστόλων οἱ πρόκριτοι:

Τῆς θεότητός σου Σωτὴρ ἀμυδρὰν αὐγήν:

Ἐκ σαρκός σου βολίδες θεότητος ἐξεπορεύοντο προφητῶν:

τοῦ Μεταφραστοῦ ἐκ τοῦ εἰς τὸν Θεολόγον: Πρὸς τὸ ὄρος ἀνιόντι τῷ Ἰησοῦ συνάνεισι καὶ θέας ἀξιοῦται ὡς ὑπὲρ λόγον καὶ θαυμαστῆς, αὐτὴν τὴν τοῦ λόγου θεότητα παραγυμνωθεῖσαν ἰδών:

Τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐκ τῶν ἠθικῶν: Κάλλος τοῦ ὄντος δυνατοῦ ἡ νοητὴ καὶ θεωρητὴ αὐτοῦ θεότης· εἶδον δὲ αὐτοῦ τὸ κάλλος Πέτρος καὶ οἱ τῆς βροντῆς υἱοὶ ἐν τῷ ὄρει ὑπερβάλλον τὴν τοῦ ἡλίου λαμπρότητα καὶ τὰ προοίμια τῆς ἐνδόξου παρουσίας ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν κατηξιώθησαν:

τοῦ Δαμασκηνοῦ: Σήμερον φωτὸς ἀπροσίτου ἄβυσσος, σήμερον αἴγλης θείας χύσις ἀπεριόριστος ἐν Θαβὼρ τῷ ὄρει αὐγάζεται τοῖς ἀποστόλοις· νῦν ὡράθη τὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀθέατα ὄμμασι, σῶμα γήινον θείαν ἀπαυγάζει λαμπρότητα, σῶμα θνητὸν δόξαν πηγάζει θεότητος· ὁ γὰρ λόγος σάρξ, ἡ σάρξ τε λόγος ἐγένετο, εἰ καὶ μὴ τῆς οἰκείας ἐξέστη ἑκάτερον φύσεως· ὢ τοῦ θαύματος· οὐκ ἔξωθεν ἡ δόξα τῷ σώματι προσεγένετο, ἀλλ' ἔνδοθεν ἐκ τῆς ἀῤῥήτῳ λόγῳ ἡνωμένης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ λόγου ὑπερθέου θεότητος:

καὶ ὁ Κρήτης Ἀνδρέας: Τοῦτο θαυμάζουσιν ἄγγελοι, τοῦτο δοξολογοῦσιν ἀρχάγγελοι· ἀπόδειξις δὲ τῶν λεγομένων αὐτὸ ἂν εἴη τὸ μακάριον πάθος ἐκεῖνο καὶ πολυύμνητον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ὄρους πεπόνθασιν οἱ ἀπόστολοι, ἡνίκα τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἄχρονον φῶς τὴν οἰκείαν σάρκα μεταμορφῶσαν τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς οἰκείας φωτοβλυσίας ὑπερουσίως ἐλάμπρυνεν· ὧ τοῦ θαύματος, κατ' ἔκστασιν τελεωτάτην τῆς φύσεως πίπτουσιν ὕπνῳ βαρὺ καὶ φόβῳ κρατούμενοι:

καὶ ὁ χρυσοῦς Ἰωάννης: Λαμπρότερος ἑαυτῷ ἐφαίνετο ὁ Κύριος τῆς θεότητος παραδειξάσης τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς:

καὶ ὁ μέγας Βασίλειος: Ὁ Θεὸς φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· τὸ γὰρ ἀπρόσιτον πάντως καὶ ἀληθινόν, καὶ τὸ ἀληθινὸν ἀπρόσιτον, ὁπότε καὶ πεπτώκασιν οἱ ἀπόστολοι τῇ δόξῃ τοῦ φωτὸς τοῦ Υἱοῦ ἀτενίσαι μὴ δυνηθέντες διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀπρόσιτον φῶς:

Ἐν τῷ φανέντι φωτί σου σήμερον ἐν Θαβωρίῳ φῶς εἴδομεν τὸν Πατέρα, φῶς καὶ τὸ Πνεῦμα φωταγωγοῦν πᾶσαν κτίσιν: +

Τοῦ ὁσιωτάτου Ματθαίου ἀπόδειξις σύντομος εἰς πόσας καὶ ποίας αἱρέσεις ἀθλίως ἐμπίπτουσιν οἱ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαὰμ φοιτηταί:

Οἷς μὲν τὸν Θεὸν ἐνέργειαν μηδαμῶς ἔχειν λέγουσιν οἱ μύσται τοῦ Βαρλαὰμ ἀναιροῦσι καὶ τὸ ὅλως εἶναι Θεὸν καὶ πρόνοιαν· τὸ γὰρ ἀνενέργητον ἀνύπαρκτον, ὃ τῆς Ἐπικούρου ἀθείας ἐφάμιλ<λ>ον.

Οἷς δὲ δῆθεν ὁμολογοῦσι κτιστὰς ἐνεργείας ἔχοντα κτίσμα ποιοῦσι καὶ τὸν Θεόν· ἡ γὰρ κτιστὴ ἐνέργεια κτιστὴν δηλοῖ φύσιν [1]), ἄκτιστον δὲ ἡ ἄκτιστος· ἐπὶ γὰρ τῆς ἁπλῆς καὶ ἀσυνθέτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῇ οὐσίᾳ λόγον ἐπιδέχεται ἡ ἐνέργεια, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, εἴτε τῆς ἀκτίστου δηλονότι, εἴτε μὴν τὸν τῆς κτιστῆς. τούτοις οὖν οὐ δύο μόνον ὑποστάσεις τῆς προσκυνητῆς τριάδος, ὡς [2]) ὁ Ἄρειος, ἀλλὰ καὶ τὸν Πατέρα εἰς κτίσιν καταβιβάζουσιν. καὶ οἱ μὲν μονοθελῆται ἐκεῖνοι μίαν θέλησιν καὶ μίαν ἐνέργειαν ἀμφίβολον φρονοῦντες ἐπὶ Χριστοῦ μίαν αὐτὸν καὶ φύσιν εἰσῆγον ἔχειν, ὥστε καὶ τὴν θεότητα παθεῖν ἐντεῦθεν εἶναι ἀκόλουθον· οὗτοι δὲ κτιστὴν αὐτὴν τὴν θείαν ἐνέργειαν φανερῶς λέγοντες κτιστὴν ἀναμφιβόλως καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν συνάγουσιν, ὡς μηδὲ εἶναι λοιπὸν προσιστάμενον τὸ μὴ καὶ ταύτην τοῦ πάθους μεταλαχεῖν καθὰ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, παρ' ὃ καὶ ταῖς δυσσεβείαις ἁλίσκονται περιπίπτοντες, αἷς οἵ τε μονοθελῆται καὶ μονοφυσῖται καὶ θεοπασχῖται, πρὸς δὲ καὶ τὰ Ἀρείου πρεσβεύοντες.

[1]) Въ рукописи: φησίν, которое еп. Порфирій исправилъ въ φύσιν.—Ред.

[2]) Это слово прибавлено еп. Порфиріемъ. — Ред.

καὶ ἡ μὲν τὴν θείαν παντάπασιν ἀναιροῦσι χάριν, τὴν τῆς προγονικῆς ἡμᾶς ἀποκαθαίρουσαν ἁμαρτίας διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος καὶ τοὺς τῆς ἱερωσύνης διατιθεῖσαν θεσμούς, τὸ θεῖον ἐξόμνυνται βάπτισμα καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀνάστατον τὴν οἰκονομίαν τιθέασι καὶ οὐδὲν παρὰ τοῦτο διενηνόχασι τῶν ἀβαπτίστων Ἰουδαίων ἢ Ἀγαρηνῶν, οἷς δὲ χάριν ἄκτιστον φασὶ τοῦ Πατρὸς τόν τε Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον, ὡς μὴ α<ὐ>θυποστάτους [1]) εἶναι οὐσίας, ἀλλ' ἐνεργείας μόνον, ἐπεὶ μηδὲ κοινὴν ἐνέργειαν τῇ Τριάδι διδόασιν, εἰς μίαν ὑπόστασιν, ὡς ὁ Σαβέλλιος καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων γένος, τὴν θείαν συστέλλουσι φύσιν. καὶ τ<ῷ> μὲν φρονεῖν χάριν εἶναι τοῦ Πνεύματος τὸν Υἱὸν ψιλὸν ἄνθρωπον κατὰ τὸν Νεστόριον εἰσάγουσι τὸν Χριστόν, μόνης τῆς Θεοῦ ἀκτίστου κατ' αὐτοὺς χάριτος μετέχοντα, ἐξίσης τοῖς παρ' ἡμῖν θεοφόροις ἀνδράσι· τ<ῷ> μέντοι λέγειν κτίσματα τὰς δωρεὰς καὶ ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος τῇ κτίσει κατὰ τὸν πνευματομάχον Εὐνόμιον τὸ Πνεῦμα συναριθμοῦσι· τῇ γὰρ φύσει, ὡς δέδεικται, κατάλληλος ἡ ἐνέργεια. ἔκ γε μὴν το<ῦ> τὴν οὐσίαν αὐτὴν τοῦ Πνεύματος προχεῖσθαι λέγειν καὶ δίδοσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ πῇ μὲν τοῖς τῶν Λατίνων ἁλίσκονται δόγμασι καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὴν τοῦ Πνεύματος φρονούντων ὕπαρξιν ἐκπορεύεσθαι, πῇ δὲ τ<ῷ> τῶν Μα<σ>σαλιανῶν συνάδοντες καὶ συντρέχοντες τὴν οὐσίαν αὐτὴν οἰομένων λαμβάνειν παρὰ τοῦ Πνεύματος τοὺς ἀρετῇ διενεγκόντας καὶ θεοὺς φύσει γίνεσθαι· οἷς δ' αὖθις πᾶσαν τὴν κτίσιν οὐ τῆς προνοίας ἀξιοῦσι καὶ χάριτος μετέχειν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐτῆς τῆς οὐσίας τὴν κτίσιν θεοποιοῦσι καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν οὐδὲν ἔλαττον ἀσέβειαν ἔχειν δείκνυνται. τὸ δὲ τὰς θείας διαφθείρειν γραφὰς καὶ πρὸς τὴν οἰκ<ε>ίαν κακόνοιαν μεταβαίνειν τῆς Μαρκίωνος κακουργίας ἀκριβὲς μίμημα. ταῦτα σύνοψίς εἰσι τοῦ παρόντος λόγου: +

Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνῳ καὶ τοῖς ὀπαδοῖς καὶ διαδόχοις αὐτῶν ἀνάθεμα: +

Τοῖς αὐτῶν φρονοῦσι καὶ λέγουσι τὸ λάμψαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς θείας αὐτοῦ μεταμορφώσεως φῶς ποτὲ μὲν εἶναι ἔνδαλμα καὶ κτίσμα καὶ φάσμα ἐπὶ βραχὺ φανὲν καὶ διαλυθὲν παραχρῆμα, ποτὲ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς εἰς αὐτὰ τὰ ἐναντιώτατα φρενοβλαβῶς καὶ ἀδύνατα παντελῶς ἑαυτοὺς ἐπιῤῥ<ί>πτουσι καὶ τοῦτο μὲν τὴν Ἀρείου μαινομένοις μανίαν, εἰς κτιστὰ καὶ ἄκτιστα τὴν μίαν θεότητα καὶ τὸν ἕνα Θεὸν κατατέμνοντος, τοῦτο δὲ τὴν τῶν Μασσαλιανῶν δυσσεβείᾳ συμφερομέν<οι>ς, τὴν θείαν οὐσίαν ὁρατὴν εἶναι λεγόντων, μὴ ὁμολογοῦσι δὲ κατὰ τὰς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας εὐσεβῶς φρόνημα μήτε κτίσμα εἶναι τὸ θειότατον ἐκεῖνο φῶς μήτε οὐσίαν Θεοῦ, ἀλλὰ

[1]) Въ рукописи: ἀνθυποστάτους.

ἄκτιστον καὶ φυσικὴν χάριν καὶ ἔλλαμψιν καὶ ἐνέργειαν, ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως ἀεὶ προϊοῦσαν, ἀνάθεμα: —

Τέλος ⟨καὶ⟩ τῷ Θεῷ ἡμῶν δόξα καὶ τιμή:

По рукописи библіотеки Метеоро-Варлаамскаго монастыря въ Θессаліи.

№ 50.

1360—1374 года.

Τοῦ ἁγιωτάτου καὶ σοφοῦ πατριάρχου Φιλοθέου πρὸς τὸν φιλόσοφον Γρηγορᾶν λόγος ἀντιῤῥητικὸς ιβ ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τῷ Ἄθῳ μοναστῶν καὶ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων ἐκεῖ, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐνταῦθα ὑπέρ τε τῶν κατὰ τῶν θειοτάτων βασιλέων κακῶς εἰρημένων αὐτῷ ἀπολογία, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν κατὰ τοῦ θείου Γρηγορίου καὶ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ θαυμάτων, πρός γε μὴν τοῦ λόγου τέλει καὶ ἀνακεφαλαίωσις τῶν προειρημένων: +

I. Ἐνταῦθά με βουλόμενον στῆσαι τὸν λόγον, ὃ δὴ κἀν τοῖς φθάσασι προύφην, ἡ κατὰ τῶν ἐμῶν τουτωνὶ φιλοσόφων καὶ θεοφόρων ἄτοπος μανία καὶ λαμπρὰ τοῦ ψευδοσόφου τουτουὶ μάχη, θεομαχία δ' εἰπεῖν οἰκειότερον μᾶλλον, ἐπέσχε, τῶν Ναζιραίων Θεῷ, κατὰ τὴν θείαν φάναι γραφήν, τῶν ἐσταυρωκότων τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, τῶν συνεσταυρωμένων Χριστῷ μετὰ Παύλου δηλαδὴ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, ὡς καὶ σὺν ἐκείνῳ δύνασθαι δήπου λέγειν ἕκαστον τούτων· «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκ-«έτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ «Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ»· καὶ ὅτι «εὐχαριστοῦμεν τῷ Πατρὶ τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν «ἁγίων ἐν τῷ φωτί, ὃς ἐῤῥύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους καὶ μετ-«έστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ».

II. Δι' ὃ δὴ καὶ μᾶλλον ὁ τοῦ θείου φωτὸς καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πολέμιος οὑτοσὶ τὸν ἀκήρυκτον τουτονὶ κατὰ τῶν φωτοειδῶν καὶ θεοειδῶν ἐκείνων ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἐκραγῆναι πεποίηκε πόλεμον, Βαρλαὰμ ἐκμιμούμενος ἐκεῖνον τὸν πρῶτον πολέμιον τοῦ θείου τούτου φωτὸς καὶ ἀρχηγὸν τῆς ποικίλης καὶ παντοδαπῆς ταύτης αἱρέσεως. μᾶλλον δ' ὁ μὲν Καλαβρὸς Βαρλαὰμ παρὰ τῇ τῶν Λατίνων ἐκκλησίᾳ καὶ φὺς καὶ τραφεὶς ἀπερῤῥωγυίᾳ πάλαι κακῶς τῆς ὄντως Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἐξ ὅτου δηλαδὴ περὶ τὴν ἀποστολικήν τε καὶ πατρικὴν

νεωτερίσασα πίστιν ὑπεροψίᾳ καὶ τύφῳ καὶ τῷ τῆς γνώμης αὐθεκάστῳ τε καὶ θρασεῖ τὰς οὐ καλὰς ἐκείνας καινοφωνίας τῇ θείᾳ θεολογίᾳ τολμηρῶς ἐπεισήγαγε· παρ' ἐκείνοις τοιγαροῦν Βαρλαάμ, ὅπερ ἔφην, καὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας τυχών, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λόγους ἐκμελετήσας τοὺς ἔξωθεν οὐ παρέργως, ὡς καὶ τούτοις ἐνευδοκιμεῖν ἢ τοῖς ἱεροῖς ἔχειν μᾶλλον, οὓς οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὀρθῶς ἤσκησε, καινὸν οὐδὲν οὐδ' ἔξω τοῦ κατ' αὐτόν, ὡς ἐγὼ φημί, λόγου τε καὶ τοῦ πράγματος, εἴγε τοῖς ἡμῶν ἱεροῖς δολερῶς τε καὶ κακομηχάνως ἐμπαῖξαι βουληθεὶς μετὰ τοῦ προσωπείου τε καὶ τοῦ σχήματος, τῶν μὲν παρὰ τῶν ⟨η⟩μῶν ἀληθινῶ⟨ς⟩ σοφῶν τε καὶ φιλοσόφων καὶ λόγοις καὶ γράμμασι καὶ συνόδοις ἱεραῖς ὅλαις ἀπογεγύμνωται, πρὸς δὲ ταῖς Λατινικαῖς καὶ πατρίοις δόξαις ἔτι καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων πονηρά τε καὶ ἄθεα δογματα μετὰ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Στοᾶς κάκιστα νοσῶν ἐλεγχθείς, αἰσχρῶς ἐπανῆλθε πρὸς τοὺς ἰδίους, παθὼν ἅπερ ἤλπισε δράσειν ἑτέρους καὶ τὴν ἧτταν καὶ τὴν αἰσχύνην καὶ τὸν πάνδημον ἐκεῖνον οὐκ ἐνεγκὼν θρίαμβον.

III. Γρηγορᾶς δ' οὐτοσὶν ἐκ βαρβάρων παρὰ τὴν τῶν πόλεων βασιλίδα ταυτηνὶ καὶ τὴν μεγάλην ἐλθὼν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ μητέρα· τῆς γὰρ Παφλαγόνων ὥρμητο γῆς· καὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας ἐνταῦθα καὶ μούσης Ἑλληνικῆς μετασχών, ὡς καὶ τῶν μετεώρων ἀσκῆσαί τινα δόξαι καὶ ὀνόματος εὐμοιρῆσαί τινος, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ τοῦ κατ' αὐτὸν πράγματος ὑψηλοτέρου καὶ μείζονος, τὸ μὲν βάρβαρον ἦθος ἀμηγέπη καὶ τὴν φωνὴν ἀποβαλεῖν ἔσχε, τῶν δὲ τρόπων τε καὶ τῆς γνώμης τὸ βάρβαρον οὐ μόνον οὐκ ἔσχεν ἀποβαλεῖν, ἀλλὰ καὶ προσεξειργάσατο καὶ προσέθηκεν ἐκ πάνυ τοι πολλοῦ τοῦ περιόντος τῶν ὁμοφύλων χείρων τὰ τοιαῦτα φανείς, ὡς μηδὲ παραβάλλειν ἐξεῖναι. μᾶλλον δ' ἐκεῖνοι μέν, εἰ καὶ βάρβαροι τὴν γλῶτταν ἄλλως καὶ τὸ ἦθος ⟨ὄντες⟩ τυγχάνουσι, τῆς ἀγωγῆς τε καὶ τῶν πατρίων οὕτω ταυτὶ χορηγούντων, ἀλλὰ καὶ τρόπων εἰσὶ χρηστῶν καὶ καλοκαγαθίας καὶ ἀρετῆς φροντισταί, καθ' ὅσον οἷόν τε, εὐσεβείας τε πρὸ τῶν ἄλλων καὶ τῶν ἀποστολικῶν τε καὶ πατρικῶν δογμάτων σπουδασταί τε καὶ φύλακες, ὡς καὶ αὐτῆς ὑπὲρ τούτων μετὰ πλείστης γε τῆς φιλοτιμίας ἐν τῷ τοῦ καιροῦ παρασχόντι πῶς ἂν εἴποις ἡδέως ἀφίστασθαι τῆς ψυχῆς· ὃ δὲ καὶ κατεξανέστη τῆς καὶ θρεψαμένης καὶ παιδαγωγησάσης καὶ λόγων καὶ ὀνόματος μεταδούσης, ὡς μὴ ὤφελεν, ἐκκλησίας, καὶ τὰ δεινότατα καὶ ἀπευκ⟨τ⟩ότατα καὶ πόρρω παντὸς παραδείγματος ἀκολάστῳ καὶ τολμηρᾷ γλώττῃ κατὰ τῆς Χριστοῦ νύμφης ὑβρίζει, καὶ Βαρλαὰμ κατ' αὐτό, φημί, τοῦτο τὸν μυσταγωγὸν τῶν τοιούτων παρενεγκών, ὅσον ἐκεῖνος μὲν εἰς τὴν ἱερὰν ἡσυχίαν καὶ τοὺς

σπουδαστὰς ταύτης ἐκ φαύλων τινῶν ἀρχῶν ὑβρίζειν ἀρξάμενος, ἐπεὶ τὴν θεολόγον τοῦ Γρηγορίου γλῶτταν ἀντικρούουσαν ἰσχυρῶς ἔσχε, πρὸς τὰς ἀτόπους ἐκείνας δόξας καὶ αἱρέσεις ἐξεκυλίσθη ἐν τῷ πορίζειν ἀπολογίας τῶν προημαρτημένων ἑαυτῷ δῆθεν, ἁμαρτάνων ὑπὲρ πᾶσαν συγγνώμην καὶ πάσης ἀπολογίας ὁμοῦ καὶ παραιτήσεως καθάπαξ ἀποστερούμενος, πλὴν ὅσον οὐ πρὸς τὴν ἱερωσύνην καὶ τοὺς σεπτοὺς ἱεράρχας τε καὶ μυσταγωγοὺς τῶν ἱερῶν ἀπαναισχυντήσας ὤπται μυστηρίων ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ κυρίους τῆς κατ' αὐτὸν αὐτοὺς ἐποιεῖτο δίκης καὶ τῶν δογματικῶν καὶ θεολογικῶν δοκιμαστὰς λόγων καὶ τῶν ἀντιλεγόντων καὶ κριτὰς ἅμα καὶ κολαστάς, εἰ καὶ τρόπον ἕτερον οὐ καλῶς οὐδὲ δικαίως ᾧετο ταῦτα· ὁ δὲ μύστης οὑτοσὶν ἐκείνου καὶ τῆς πλάνης διάδοχος ὑβρίζει μὲν ἐς ἱερέας Θεοῦ καὶ ποιμένας ὁμοῦ πάντας καὶ διδασκάλους καὶ δὴ καὶ Θεὸν τὸν ὑπ' αὐτῶν τούτων εὐσεβῶς ὁμοῦ καὶ θεοπρεπῶς θεολογούμενόν τε καὶ κηρυττόμενον, ὅσα καὶ ὁ λόγος ἡμῖν ἔφθη δείξας ἐκ μέρους, ὑβρίζει δ' ἀκρατῶς εἰς τὴν ἱερὰν ἡσυχίαν διὰ τῶν αὐτῆς ἀθλητῶν τε καὶ ἀσκητῶν, μᾶλλον δ' οὐκ εἰς τὴν ἡσυχίαν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν ὁμοῦ πᾶσαν, ὅση τε τῆς θεωρίας καὶ ὅση τῆς πράξεως, τὸν ἱερὸν Ἄθω τῷ λόγῳ προθείς, «τὸ μόνον ὡς ἀληθῶς «ἁπάσης τῆς ἀρετῆς κοινὸν ἐργαστήριον», τῶν καθ' ἡμᾶς τις ἔφη σοφῶν, «τὸν τῶν «ἐκασταχοῦ τῆς οἰκουμένης πῶς ἂν εἴποιμι ὁμολογουμένως ἐξειλεγμένον μάλιστα «χῶρον, τὸν ἱερὸν χηραμόν, τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ὄντως τῆς ἀρετῆς πανκρά«τιον, τῶν Ὀλύμπου πραγμάτων τὸν διαφερόντως νομέα· μᾶλλον δ' οὐκ οἶδ' ὅ τί τις ἂν εἰρηκὼς ἔπειτ' ἀρκέσαι· ἡ γὰρ τῶν ἐποικούντων ἀρετὴ πᾶσαν ὑπερβολὴν ἀμβλύνει». Ὃν δήπου καὶ βασιλεὺς ὁ σοφός [1]), οὕπω τότε τοῦ σκήπτρου καὶ τοῦ κράτους ἐπειλημμένος, ἄρτι πρῶτος ἐπιδεδημηκὼς τοῖς ἐκεῖ καὶ τὴν ἀρετὴν μεθ' ὑπερβολῆς ἀποθαυμάζων τῶν ἐνοικούντων, «Ἕλληνες μέν» ἔλεγεν, «ἐν μύ«θοις φασὶν Ἄτλαντά τινα τῶν μετὰ Κρόνου θεῶν καθηρημένων ταύτην ὑπὸ «τῶν ἀρξάντων τὴν δίκην κατεψηφίσθαι, τοὺς τῆς γῆς ἀνέχειν κίονας, ὡς ἂν «πιέζοιτο τῷ τοσούτῳ βάρει· ἐγὼ δὲ τούτους φαίην ἄν, καὶ τῆς ἀληθείας ἐμοὶ «συμμαρτυρούσης, ταύτην τὴν τιμὴν λαχεῖν τοῦ βίου τῆς πολλῆς φιλοσοφίας «ἕνεκα παρὰ Θεοῦ, τὸ τὴν γῆν ἀνέχειν, εὐχαῖς ἱλεουμένους αὐτῇ τὸ θεῖον». Τὸν γοῦν οὕτως ὑπὸ μεγάλων τε καὶ σοφῶν ἀνδρῶν καὶ θαυμαστῶν ὁμοῦ βασιλέων μεθ' ὑπερβολῆς θαυμαζόμενον θαυμαστὸν Ἄθω διὰ τὸ περιὸν τῆς ἀρετῆς, φημί, καὶ τῆς ἁγιότητος τῶν προσοίκων· ἐῶ γὰρ νῦν τοὺς πρὸ ἡμῶν συγγραφέας τε

[1]) На полѣ листа, противъ этого мѣста, написано еп. Порфиріемъ: «Это — Кантакузинъ».— Ред.

καὶ σοφοὺς λέγειν οὐδὲν ἧττον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον τῶν νῦν τοῦτον τεθαυμακότας· ὁ Γρηγορᾶς εἰς μέσους παρηχώς, ὅπερ ἔφην, οὐδὲν φησὶν ἀρετῆς ἴχνος διὰ τοῦ οἰκείου Ἀγαθαγγέλλου οὐδὲ μόριον γοῦν ἀγαθοῦ τι καὶ λείψανον παρὰ τοῖς ὁσίοις ἐκείνοις καὶ ὁπῃοῦν εὑρεῖν, εἰ μὴ καὶ πᾶν, φησί, τοὐναντίον. Εἰκότως· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμιῶσιν ἔξεστι βλέπειν πρὸς τὰς ἀκτῖνας, μᾶλλον δὲ καὶ πειρωμένοις ἐνατενίζειν, εἰς σκότος αὐτοῖς ἀντιπερίσταται τὰ τῆς αἴγλης. Καὶ νυκτερίσιν ὡσαύτως ἀθέατον τὸ λαμπρὸν τουτοὶ τοῦ φωσφόρου, ὡς δὲ καὶ Γρηγορᾷ καὶ τοῖς ὁμιληταῖς ἐκείνου καὶ τῆς αἱρέσεως κοινωνοῖς ἀθεάτον τὸ παράπαν τὸ λαμπρότατον καὶ ὑπερφυὲς φῶς τῆς παντοδαπῆς ἀρετῆς, φημί, τῶν ὁσίων ἐκείνων, πυρσοῦ τινος περιφανοῦς δίκην οὐ τοῖς ἐκεῖ νοητῶς διὰ παντὸς μόνον φαῖνον, ἀλλὰ καὶ γῇ καὶ θαλάττῃ καὶ νήσοις καὶ πόλεσι καί Ἕλλησι καὶ βαρβάροις καὶ εἰς τὰς τῆς οἰκουμένης ἐσχατιὰς ὑπερφυῶς διαβαῖνον καὶ πᾶσιν ὁμοῦ περιλαλούμενόν τε καὶ θαυμαζόμενον, οὐ τοῖς τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, φημί, μόνον καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν ἐκασταχοῦ γῆς ἱεροῦ καταλόγου, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις αὐτοῖς.

IV. Τί γὰρ ἐν ἐκείνοις τῶν καλλίστων καὶ θεοφίλων οὐ μεθ' ὑπερβολῆς κατορθοῦται; Ἵν' ἐκ τῶν ἔξω τέως καὶ φαινομένων καὶ τοῦ πρακτικοῦ τῆς ἀρετῆς ἄρξωμαι, οὐ νηστεία καινή τις καὶ ὑπερφυής, ὡς καί τινας τῶν θεοφόρων ἐκείνων τοὺς μὲν πρὸς Ἠλίαν τε καὶ Μωσῆν καὶ δὴ καὶ τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν ὕστερον τῷ μήκει τῶν ἡμερῶν ἁμιλλᾶσθαι, τοὺς δὲ καὶ παρελαύνειν ἀνδρείας ὑπερβολῇ σπεύδειν αὐτῷ τε τούτῳ, φημί, καὶ τῷ μὴ μόνον ἅπαξ καὶ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἑκάστης ἐνιαυτοῦ περιτροπῆς καὶ παρὰ πάντα ταυτὶ διαθλεῖν ἔχειν τὸν βίον, ὥσπερ οὐκ ἐκ γῆς καὶ πηλοῦ, ἀλλ' ἄσαρκοί τινες καὶ ἀναίμονες ὄντες καὶ τὸν ἄνθρωπον ὑπερφυῶς ὑπερβαίνοντες; Οὐκ ἀγρυπνία, οὐ στάσις πάννυχος, οὐ ψαλμῳδία καὶ μέλη καὶ γραφῶν θείων καὶ λόγων ἱερῶν ἀναγνώσεις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν; Μέλη μυστικὰ καινῶς τε καὶ σχεδὸν ὑπὲρ λόγον ᾀδόμενα μετὰ τῆς θαυμαστῆς συμφωνίας τε καὶ τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς καινῆς ἑορτῆς τῶν ἠθῶν ἐκείνων ποίας οὐ παριόντα σειρῆνας; τίνας Ὀρφέας, τίνας τῶν ὑφ' ἡλίῳ μελῳδούς τε καὶ μουσικοὺς οὐ λῆρον ὁμοῦ πάντας ἀποδεικνύντα τῷ τῆς πνευματικῆς περιόντι χάριτος καὶ τῆς μούσης; Τίς τῶν τοῦ Πνεύματος καρπῶν οὐ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας ἐν ἐκείνοις βρύει τοῖς μακαρίοις; «ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια», καθ' ὧν οὐδὲ νόμος ἐστίν, ὡς ὑπὲρ νόμον δηλαδὴ ζῶσι, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον εἰπεῖν. Ἐῶ γὰρ νῦν χαμε‹υ›νίας λέγειν καὶ ἁλουσίας καὶ κλίσεις γονάτων

συνεχεῖς καὶ χειρῶν ἔργα καὶ πόνους πανημερίους καὶ τὸ ἐν ἐνδύμασι καὶ ὑποδήμασι καὶ τροφαῖς ὡσαύτως εὐτελές τε καὶ ἄτυφον καὶ τὴν σκληρὰν ἀγωγὴν ὁμοῦ πᾶσαν, οἷς ἐντρυφῶσιν οἱ γενναῖοι, παρὰ πάντα τὸν βίον φιλοσοφοῦντες.

V. Ἐπεὶ δὲ τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος μετὰ τοῦ ἀποστόλου πρὸ βραχέος μνημονεύων ὁ λόγος καὶ ἀγάπης ἐμνήσθη, τῆς ἄκρας κορυφῆς τῶν ἀρετῶν δηλαδή, τὸ δὲ κατ' αὐτήν, κατὰ θείους φάναι χρησμούς, εἰς Θεόν τε καὶ τὸν πλησίον διήρηται, τῆς μὲν πρὸς Θεὸν ἀγάπης αὐτῶν μάρτυρες καὶ αὐτὰ φημὶ ταῦτα τὰ προρρηθέντα, τῆς δὲ πρὸς τὸν πλησίον θαυμασαίμ' ἂν ἔγωγε εἴ τινες τῶν ὑπὲρ γῆς νῦν ὄντων ἀνθρώπων εἰς ἅμιλλάν ποτε ἐλθεῖν ἂν ἐκείνοις φιλοτιμήσαιντο. Ὥστ' εἰ καὶ μηδέν τι τῶν εἰρημένων τούτοις προσῆν, ἐκ ταύτης ἂν πανταχοῦ βεβοῆσθαι· νῦν δὲ πρόσεστιν ἐκείνοις ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος καὶ αὕτη, οὕτω δή τοι λαμπρὰ καὶ μανική τις καὶ ἄτοπος χρῆσθαι, ὡς μηδὲ λέγειν εὐχερῶς ἔχειν ἐν ὅτοις μᾶλλον εὐδοκιμοῦσιν οἱ περιφανεῖς οὗτοι τῶν τοιούτων ἐργάται. πότερον ἐν ἐκείνοις ὁμοῦ πᾶσιν ἢ τοῖς τῆς μακαρίας ταύτης ἀγάπης. Μᾶλλον δ' ἐπεὶ φθάσαντες ἐκεῖνα καλῶς τε καὶ ὡς ἐχρῆν ᾔσκησαν κατὰ μέρος, ὡς μηδέν τι καὶ ὁπηοῦν τοῦ προσήκοντος ἐλλελεῖφθαι, διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ τοῦ κορυφαίου τουτουί, τῆς ἀγάπης, ῥᾷστα καὶ μετὰ παντὸς τοῦ προσήκοντος ἔσχον ἐπιλαβέσθαι, μηδὲ γὰρ ἐξεῖναι τῆς ἄκρας ἐπιβῆναι τῆς κλίμακος, μὴ διὰ τῶν βαθμίδων καθ' εἱρμόν τινα καὶ τάξιν πρότερον ἀνιόντα, μηδὲ τὴν ὀροφὴν ἐπιτεθῆναι τῷ οἴκῳ, τῶν στύλων τε καὶ τῶν τοίχων ἀνενδεῶς οὐχ ὑποβληθέντων. Καὶ ὅρα μοι πᾶς τις ὁ τὰ τῶν θαυμασίων ἐκείνων ἀνδρῶν περιεργαζόμενος καὶ φιλοκρινῶν τὸ καινωνικὸν αὐτῶν ἐν ἅπασι καὶ φιλάλληλον, τὴν φιλοξενίαν, τὴν φιλαδελφίαν, τὴν ἐπιμέλειαν τῶν νοσούντων, τὴν περὶ τοὺς πτωχούς τε καὶ ἀπόρους σπουδὴν καὶ παντοδαπὴν προμήθειαν, τὴν τῶν ξένων μετὰ τῆς ἄκρας φιλοτιμίας ὑποδοχὴν καὶ φιλοφροσύνην, ὅσοι τε διὰ ξηρᾶς καὶ ὅσοι διὰ θαλάττης παρ' ἐκείνοις κατάγονται, παρὰ πάντα καιρόν τε καὶ χρόνον, ὅπως οὐ καινὰ μόνον παιοῦνται τὰ ὄντα, ἀλλ' ἔστιν οὗ καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐκείνοις ἐξίστανται θαυμαστῶς ἐν τῷ τῆς χρείας καλοῦντι, οὐχ Ἕλλησι μόνον ἀνδράσι καὶ ὁμοφύλοις, ἀλλὰ καὶ βαρβάροις ἀκριβῶς καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν ἀπερρωγόσι πάλαι καὶ ἔργοις καὶ λόγοις, καὶ οὐ τούτοις γε μόνοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπίστοις αὐτοῖς, φημί, καὶ Χριστὸν ἀγνοοῦσιν, οὐ διὰ φόβαν, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ τὸ ἐπικείμενον ξίφος καὶ τὴν μανίαν τὴν καθ' ἡμῶν. Πῶς γάρ; οἳ καὶ καταγνύντας ἐκείνους τὰ σκάφη πολλάκις δεχομένοι τοῖς κύμασι καὶ τῶν πετρῶν ταῖς ὑφάλοις ἢ καὶ τὰς ναῦς ὁμοῦ φεύγοντας καὶ τὸ ξίφος τῶν ἐπιόντων οὐ μόνον οὐκ ἐχθρόν τι καὶ πολέμιον ἐνεδείξαντο

πώποτε, ἀλλὰ καὶ τροφὰς καὶ ὑποδήματα καὶ οἰκήσεις ὥρᾳ χειμῶνος παρέσχον ἐπὶ μακρόν, εἶτα καὶ τὰ πεπονηκότα τῶν πλοίων ἐκείνοις καὶ ἀναλώμασιν ἀκούμενοι καὶ χερσὶ καὶ πόνοις ἰδίοις, ἔστι δ' ὅτε καὶ μὴ ἔχουσι τῶν νεῶν τῶν οἰκείων διδόντες, εἶτ' ἐπὶ πᾶσι καὶ τῶν ἐφοδίων ὡσανεί τινες πατέρες καὶ φροντισταὶ δαψιλῶς ἐκ τῶν ἐνόντων μεταδιδόντες, οὕτω παιανίζοντάς τε καὶ κροτοῦντας ἐκπέμπουσιν οἴκαδε· ὡς ἐκείνους εἶναι τοὺς μακαρίους καὶ μόνους τῆς δεσποτικῆς ἐντολῆς ἄκρους ἐργάτας ἐξ ἄρα τῶν νῦν ὄντων πάντων ἀνθρώπων, «παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου» διαρρήδην οὐτωσὶ παντὶ κελευούσης, καὶ μόνους τοὺς θεοφιλεῖς τούτους κατὰ μίμησιν ἐλεεῖν θείαν καὶ οἰκτίρμονας μόνους πεφηνέναι κατ' ἐκεῖνον, καθ' ὅσον οἷόν τε, ὃς «ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πο«νηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Καὶ ταῦτα μὲν ὅσοι κατὰ συστήματα καὶ συλλόγους καὶ συνοικίας ἱερὰς τῶν μακαρίων διαζῶσιν ἐκείνων.

VI. Εἰ δὲ καὶ πρὸς τοὺς πάντῃ μεμονωμένους τε καὶ ἐρημικοὺς ἀπίδοις, ὅσοι τε παρὰ τοῖς εἰρημένοις φροντιστηρίοις καὶ ὅσοι κατὰ τὴν ἔρημον ἐπήξαντο τὰς καλύβας, ἐν ὄρεσι πλανώμενοι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ὀρεσίτροφοί τινες καὶ θηρσί τε καὶ πτηνοῖς τὴν δίαιταν ὄντως ἐφάμιλλοι, θαυμάσεις μὲν καὶ τὴν μόνωσιν καὶ τὴν ἐρημίαν καὶ ἀκτησίαν καὶ ἀτροφίαν καὶ τὴν πρὸς Ἠλί‹αν› τε καὶ Ἰωάννην καὶ δὴ καὶ τοὺς ἀσωμάτους σχεδὸν ἅμιλλαν τῶν γενναίων, ἐκπλαγήσῃ δὲ μᾶλλον τὴν τῆς σαρκὸς τῆξιν καὶ τὴν νέκρωσιν τῶν μελῶν τάς τε τῶν δακρύων ἀεννάους, φημί, πηγὰς καὶ τὸ τῆς θεουργοῦ ταπεινώσεως ὁμοῦ καὶ ἀγάπης ἄκρον, δι' ὧν ἐκεῖνοι, μετὰ τῆς σωματικῆς καὶ τὴν ψυχικὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν εἰρήνην τῶν λογισμῶν καὶ πᾶν ὅτι θεῖον καὶ ὑψηλὸν κατωρθωκότες ὁμοῦ, πρὸς τὸ ἀρχαῖον ὑπερφυῶς ἐπανῆλθον κάλλος, κάλλιστα καὶ μετὰ τοῦ γιγνομένου παντὸς διὰ προσευχῆς νοερᾶς καὶ ἀδιαλείπτου γε ἀποδόντες τῇ εἰκόνι τὸ κατ' εἰκόνα καὶ τῷ ἀκροτάτῳ τῶν ἐφετῶν τῷ ἀληθινῷ τῆς μακαρίας Τριάδος φωτὶ μακαρίως τε καὶ ὑπερφυῶς συναφθέντες ἅμα καὶ θεωθέντες.

VII. Ἀλλὰ τούτων ἁπάντων ἕν τι μηδὲν ἧπερ ἔδει συνιδὼν Γρηγορᾶς μηδ' ὑπὸ τῶν κακῶς ἀγόντων παθῶν, τοῦ τε φθόνου φημὶ καὶ τῆς κενοδοξίας, ὑφ' ὧν δηλαδὴ καὶ πρὸς τὴν ἄτοπον καὶ πονηρὰν ἐξεκυλίσθη δυσσέβειαν, ἄνω βλέπειν δυνάμενος, ἀδδηφαγίας τινὰς καὶ γαστριμαργίας κατὰ τῶν θεοφόρων ἐκείνων συνείρει καὶ κόρον καὶ μέθην καὶ ἀμετρίαν ὕπνου καὶ ἃ μηδ' ἄν τις μηδὲ τῶν κατὰ κόσμον γυναιξί τε καὶ παισὶ συζῆν ἠρημένων καὶ σμικρὰ γοῦν τινα καὶ

ὀπωσοῦν εὐλαβείας ἀντιποιουμένων κατειπεῖν ποτε προαχθείη, καὶ οὕτως ἀνακεκαλυμμένῃ τῇ κεφαλῇ καὶ δίχα προσωπείου τινός. Ὁ δὲ καὶ τὰ χείρω καὶ ἀτοπωτατα τούτοις προστίθησιν, ὀνείρους τε καὶ προφοιβασμοὺς καὶ πυρῶν τινων αἰσθητῶν θεωρίας καὶ προῤῥήσεις ψευδεῖς καὶ πλάνας, ὁ πεπλανημένος καὶ παράφορος ὀντως καὶ λογισμοὺς καὶ γνώμην, ἐπικαλῶν τοῖς ἁγίοις καὶ οἷς αὐτὸς μᾶλλόν ἐστιν ὑπεύθυνος, ὡς μετὰ μικρὸν ἐκ τῶν αὐτοῦ λόγων καὶ τοῦτο διαδειχθήσεται, τί ταῦτα συγκλώθων τε καὶ συῤῥάπτων καὶ τοῖς γράμμασι ξυντιθείς; Ἵν' ἐκ τῶν ἑκατέρων ἄκρων τὴν ἀποστολικὴν πολιτείαν καὶ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν πίστιν καὶ τὸ Χριστοῦ εὐαγγέλιον μετὰ Ἰουλιανοῦ <τε> καὶ Κέλσου καὶ δὴ καὶ Ἐλύμα καὶ Σίμωνος τῶν ἀρχαίων καὶ αὐτὸς ἐξορχησάμενος καὶ ὑβρίσας, ὀνόματος εὐμοιρήσῃ καὶ λόγου προσηκόντων τῷ τοιούτῳ γε καταλόγῳ. Δυοῖν καὶ γὰρ ὀντοιν ἡμῖν ἃ τὴν ὑγιᾶ πίστιν καὶ τὸ Χριστοῦ ξυνίστησιν εὐαγγέλιον καὶ τὸ κήρυγμα, δογμάτων ὀρθῶν τε φημὶ καὶ τῶν ἀπταίστων περὶ Θεοῦ λόγων, ὅσοι τε περὶ τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς καὶ ὁμοουσίου Τριάδος καὶ ὅσοι τῆς διὰ σαρκὸς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας τοῦ ἐνυποστάτου Θεοῦ Λόγου τοῦ ἑνὸς τῆς μακαρίας ταύτης Τριάδος, καὶ δὴ καὶ πολιτείας θεοπρεποῦς καὶ ἱερῶν ἔργων· ἐπειδὴ πίστις νεκρά τις καὶ ἀκίνητός ἐστι, κατά γε τὸ εἰρημένον, ἔργων ὑστεροῦσα τῶν καταλλήλων· ἐπειδὴ τούτων ἑκατέρων ἄκροι τεχνῖται καὶ μύσται καὶ μυσταγωγοὶ τοῖς ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένοις ἡμῖν ἱερωσύνη τε φημὶ καὶ μοναδικὴ καθεστήκασι πολιτεία ταῖς ἀγγελικαῖς καὶ ἀύλοις τάξεσιν ἑκατέρα μετὰ τῆς ὕλης ὑπὲρ φύσιν ἀμιλλωμένη, καθαίρουσαί τε καὶ φωτίζουσαι καὶ ξυνιστᾶσαι τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι καὶ τῇ εἰκόνι γε καλῶς ἀποδιδοῦσαι τὸ κατ' εἰκονα, τοὺς ἐν ἑκατέροις κορυφαίους ἀπολαβὼν Γρηγορᾶς οὑτοσίν, ἱεράρχας τε, φημί, καὶ ποιμένας λαῶν καὶ δὴ καὶ τοὺς τῆς νοερᾶς ἡσυχίας καὶ προσευχῆς σπουδαστὰς καὶ Θεοῦ θεωρίαν καὶ ἕνωσιν ἀγάπῃ τελείᾳ καὶ νήψει διὰ βίου γε παντὸς ἀμελητὶ πραγματευομένους, τούτους τοιγαροῦν Γρηγορᾶς ἔργον ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων λόγων πεποιημένος, ψεύδει καὶ συκοφαντίᾳ καὶ τῇ κατὰ Χριστοῦ περιφανεῖ μανίᾳ πῶς ἂν εἴποις ἐστομωμένων καὶ τεθηγμένων [1]), οὕτω σαφῶς τε καὶ συντόμως εἷς τε τὸ Χριστοῦ εὐαγγέλιον καὶ τὴν πίστιν καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἐκκλησίαν διαῤῥήδην τὰ πάντων αἴσχιστά τε καὶ ἀτοπώτατα καθυβρίζει, διὰ μὲν τῶν προυχόντων ἱερέων καὶ διδασκάλων καὶ τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης αὐτῶν καὶ θεολογίας εἰς τὴν εὐσέβειαν [ἀν]εξυβρίσας ἀτόπως, διὰ δ' αὖ τῶν θεοφόρων τε καὶ θεοειδῶν ἐκεινων, οσοι δηλαδὴ

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія написано: ἐστομωμένος καὶ τεθηγμένος, а ων въ обоихъ словахъ стоитъ надъ ος. — Ред.

νήψει καὶ προσευχῇ καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ προσέχουσι θεωρίᾳ, τὴν ἀποστολικὴν καὶ πατρικὴν καὶ θεοπρεπῆ πολιτείαν κατὰ ταὐτὰ μυκτηρίσας καὶ καθυβρίσας, μᾶλλον δὲ καὶ δι' ἑκατέρων ἑκάτερα. Ἐπειδὴ καὶ ξυμπεφυκότα πως ἀλλήλοις ταυτὶ καὶ ἀχωρίστως γε ξυνημμένα, ὡς μήτε πίστιν εἰλικρινῆ καὶ δογμάτων ἀκρίβειαν καὶ θεολογίαν ἄπταιστον συνεστάναι πολιτείας ἱερᾶς ἄνευ μήτε πολιτείαν εὐαγγελικὴν αὖθις καὶ σῶμα καὶ νοῦν καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον κεκαθαρμένα καὶ τὸ διὰ πάντων τουτωνὶ κατηρτίσθαι καὶ σώζοντα λόγον ἴσχειν, δογμάτων ὑγιῶν δίχα καὶ τῶν προσηκόντων, ἥπερ ἔφην, περὶ Θεοῦ διανοημάτων καὶ λόγων ἐν τῷ παρασχόντι τῆς χρείας· ψυχῆς γάρ πως καὶ σώματος οἱονεὶ καὶ ταῦτα πρὸς ἄλληλα λόγον ἴσχει, εἰ μή τι καὶ πλέον ἔχομεν λέγειν, ὡς καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν νεκρουμένων τῇ ἀπ' ἀλλήλων γε διαιρέσει καὶ τῇ τομῇ. Οὕτω Γρηγορᾶς, καὶ Βαρλαὰμ τὸν καθηγητὴν ἐν τοῖς τοιούτοις ὑπερσχὼν πολλῷ τινι τῷ μέσῳ, οὐδὲ τοῖς ἀρχαίοις αἱρετικοῖς τε καὶ κακοδόξοις παραβάλλεσθαι δίκαιος ἂν εἴη τῇ κατὰ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τοῦ Χριστοῦ παντοδαπῇ ταύτῃ μάχῃ, τοὺς μὲν παρευδοκιμηκὼς ἅπαντας ἐκ πολλοῦ πάνυ τοῦ περιόντος, Ἰουδαίοις δὲ καὶ Ἕλλησι μόνοις ἐν ἐκείνοις ἀμιλληθείς. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' οἱ κτίσμα γε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα μετ' Ἀρείου τε καὶ Μακεδονίου τολμηρῶς τε καὶ ἀθέως εἰπόντες καὶ τῆς εὐαγγελικῆς κατὰ Γρηγορᾶν κατεξανέστησαν πολιτείας καὶ τοῦ παντὸς οὐτωσὶ κατωρχήσαντο, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλ' ἐδοκουν καὶ σχῆμα καὶ προσωπεῖον γοῦν εὐσεβείας τι περιφέρειν καὶ ἱερέας αἰδεῖσθαι καὶ πολιτείαν ἀρίστην καὶ τοὺς αὐτῆς ἐπαινεῖν χορευτάς, ὡς καὶ Γρηγόριον, τὴν θεολόγον φημὶ γλῶτταν, ἐν τοῖς περὶ τοῦ Πνεύματος τοιάδε πρὸς ἐκείνους εἰπεῖν· «τοσοῦτον ὑμῶν περίεχομαι καὶ τοσ- «οῦτον ὑμῶν αἰδοῦμαι τὴν εὔκοσμον ταύτην στολὴν καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἐγκρα- «τείας καὶ τὰ ἱερὰ ταῦτα συστήματα καὶ τὴν σεμνὴν παρθενίαν καὶ κάθαρσιν «καὶ τὴν πάννυχον ψαλμῳδίαν καὶ τὸ φιλόπτωχον καὶ φιλάδελφον καὶ φιλόξενον, «ὥστε καὶ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ καὶ παθεῖν τι ὡς κατάκριτος δέχομαι, μόνον «εἰ σταίητε μεθ' ἡμῶν καὶ κοινῇ τὴν Τριάδα δοξάσαιμεν». Ὥστ' οὐδὲν ἀπεικὸς οὐδ' ὁ λόγος ἡμῖν οὐτοσὶν ἔσχεν, Ἕλλησί τε καὶ Ἰουδαίοις τοὺς ὑβριστὰς καὶ τῆς πολιτείας ὁμοῦ καὶ τῶν δογμάτων συντεταχόσι τῶν ἱερῶν, ὧν τοῖς μὲν σκάνδαλον, τοῖς δὲ μωρία[ν], κατὰ τούτους γε αὐτούς, ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς ἐνομίσθη.

VIII. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τῆς ἱερᾶς προσευχῆς θεῖον μυστήριον καὶ τὴν τοῦ θείου Πνεύματος μυστικὴν ἐνέργειάν τε καὶ ἐποψίαν εἰς τὸν Βεελζεβοὺλ ἀνάγων, ἢ κατάγων οἰκειότερον εἰπεῖν μᾶλλον, ὁ μάταιος οὐτοσίν, ἰουδαικῶς τε καὶ φαρισαικῶς καὶ αὐτό, φημί, τοῦτο, Μασαλιανοὺς καὶ Εὐχίτας τινὰς ἀποκαλεῖ τοὺς

θεοειδεῖς ἐκείνους, ἐρωτητέον αὐτὸν καὶ πάλιν· τίνες ἂν εἶεν οἱ τὰ Μασαλιανῶν τε καὶ ὧν φησὶν Εὐχιτῶν φρονοῦντες; οἱ πνεύματι καὶ νῷ προσευχόμενοι καὶ ψάλλοντες οὗτοι, κατὰ τὸν σοφὸν Παῦλον, καὶ τὸ τοῦ νοῦ ὀπτικὸν ἀποκαθαίροντες πράξει καὶ λόγῳ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας τε καὶ ἐλλάμψεως κατὰ τοὺς θεοειδεῖς καὶ φωτοειδεῖς πατέρας ἐκείνους, «νοῦ κατάστασίς «ἐστι» λέγοντας «ὕψος νοητὸν οὐρανίῳ χρώματι παρεμφερές, ᾧ καὶ τὸ τῆς ἁγίας «Τριάδος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ἐπιγίνεται φῶς»[1]) καὶ ὡς «κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς ὁ κεχαριτωμένος νοῦς ὁρᾷ τὴν ἑαυτοῦ καθαρότητα ὁμοίαν τῇ «ἐπουρανίῳ χροιᾷ, ἥτις Θεοῦ ὑπὸ τῆς γερουσίας Ἰσραὴλ ὠνόμασται τόπος, ἡνίκα «ὤφθη αὐτοῖς ἐν τῷ ὄρει»[2]) καὶ ὅτι «καθαρότης ἐστὶ νοός, ἐφ' ᾗ διαυγάζει ἐν τῷ «καιρῷ τῆς προσευχῆς τὸ φῶς τῆς ἁγίας Τριάδος»[3]· οἱ δὴ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντές τε καὶ πάσχοντες μακαρίως μετὰ τῶν μακαρίων τουτωνί, Γρηγορᾶ, τοῖς σοῖς ἂν εἶεν δίκαιοι συγκαταλέγεσθαι Μασαλιανοῖς, ὅπερ αὐτὸς ἐν τοῖς σοῖς λόγοις ἀξιοῖς, ἢ σύ γ' αὐτὸς μᾶλλον, ὁ τἀκείνων κακῶς καὶ φρονῶν καὶ γράφων; Σὺ πάντως. Καὶ οὐκ ἂν ἀρνηθείης, ὡς ἐγῷμαι, ποτὲ τὰ σὰ παιδικά. Ἔλεγες καὶ γὰρ ἐν τοῖς φθάσασιν αὐτὴν εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μεθεκτὴν τοῖς ἀνθρώποις, αὐτὴν τὴν ἀνωτάτω θείαν Τριάδα, τὸν Πατέρα δηλαδὴ καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ κατὰ τὴν δημιουργικὴν καὶ προνοητικὴν καὶ ζωοποιὸν καὶ παντουργὸν δύναμιν, οὐ κατὰ τὴν εἰρηνοποιὸν καὶ καλοποιὸν καὶ σοφοποιὸν καὶ θεουργὸν καὶ φυσικὴν χάριν τε καὶ ἐνέργειαν μετεχομένην καὶ ἐνοικοῦσαν τοῖς ἰδίοις ποιήμασιν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτήν, ποτὲ δὲ καὶ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ὁπηνίκα δὴ καὶ τὸ δεσποτικὸν ἐκεῖνο πρὸς τοὺς σοφοὺς ἀποστόλους ὑπ' Ἀθανασίου τῆς λαμπρᾶς καὶ θεολόγου φωνῆς μετὰ τῶν σῶν ἑταιροτάτων Μασαλιανῶν κακῶς ἐλεγχθεὶς ἐξηγούμενους τὸ «ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα», φημί, «καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσωμεν», ἔτι καὶ τὴν κατ' αὐτῶν συγκροτηθεῖσαν τοῖς ὀρθοδόξοις ἱερὰν σύνοδον σὺν αὐτοῖς ἐπιοῦσαν κατὰ κεφαλῆς ἔσχετε, «γίνε«ταί τις» λέγουσαν «ἐπιδημία τοῦ παρακλήτου, καὶ ἐνοικεῖ τοῖς ἀξίοις ὁ Θεός, ἀλλ' «οὐχ ὡς ἔχει φύσεως ἡ θεότης». Ὅτι δὲ καὶ τὴν ἱερὰν καὶ θεοδίδακτον καὶ θεουργὸν προσευχὴν ὥς τι τῶν ἐπιῤῥήτων τε καὶ σκαιῶν αὐτοῖς ἐγκαλεῖς, Εὐχίτας τινὰς προφέρων τοὺς κακῶς χρωμένους αὐτῇ καὶ δι' ἐκείνων αὐτήν τε, φημί, ταύ-

---

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія, на полѣ листа, противъ этого мѣста, написано: «Τοῦ ἁγ. Νείλου». — Ред.

[2]) Тамъ же: «Τοῦ ἁγ. Ἰσαάκ». — Ред.

[3]) Тамъ же: «Τοῦ αὐτοῦ». — Ред.

την καὶ δὴ καὶ τοὺς θιασώτας αὐτῆς μετὰ πολλῆς τῆς ἀπονοίας ἢ ἀνοίας ὑβρίζων, πάνυ μοι δοκεῖς οὐ μόνον ἄγευστός τε καὶ ἀμαθὴς ἱερᾶς προσευχῆς αὐτὸς εἶναι καὶ τῶν ταύτης καλῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς χρησμῶν τε καὶ τῆς λαμπρᾶς ἅμα καὶ συνεχοῦς διδασκαλίας ἢ μηδ' ἀκηκοέναι τὴν ἀρχὴν συνετῶς ἢ καὶ ἀκηκοὼς λήθην ἐκείνων σχεῖν ἑκοντὶ καὶ παραλογίσασθαι τοῖς ἄλλοις κατὰ ταὐτά, καὶ οὐ τοῦτό γε μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πειθαρχοῦσί τε καὶ χρωμένοις αὐτὸ δὴ τοῦτο προσεγκαλεῖν. Οὐ μονον καὶ γὰρ πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀναχωρῶν συνεχῶς καὶ προσευχόμενος φαίνεται νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ποτὲ μὲν τοὺς προύχοντας τρεῖς ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τῶν ἱερῶν μαθητῶν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Θαβωρίου τότε, ὁπηνίκα δὴ καὶ προσευχομένου τὸ τῆς θεότητος ἀπρόσιτον ἐξέλαμψε φῶς καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς ἐξεφάνη βασιλεία κατὰ τὴν ὑπερφυᾶ καὶ θαυμαστὴν αὐτοῦ πρόῤῥησιν, ἧς οὐκ ἐνεγκόντες τὴν αἴγλην οἱ μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ προσωπον αὐτῶν, κατὰ τὸν θεῖον χρησμόν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα· ποτὲ δὲ καὶ κατὰ μόνας αὐτὸς ἑαυτῷ συγγινόμενος μόνῳ καὶ τύπους ἡμῖν διδοὺς ἡσυχίας καὶ σχολῆς ἅμα καὶ προσευχῆς ἱερᾶς. Οὐ γὰρ δὴ τῶν τοιούτων αὐτὸς ἐδεῖτο Θεὸς ὤν, ἀλλὰ καὶ λόγοις ὡσαύτως ἐκπαιδεύων τά γε τοιαῦτα νῦν μὲν «γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε» πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε καὶ «ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῆτε «ἐκφυγεῖν πάντα τὰ μέλλοντα ‹γίνεσθαι› καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ «ἀνθρώπου»· νῦν δὲ καὶ παραβολικῶς αὐτοὺς ἐνῆγε, κατὰ τὸν αὐτὸν εὐαγγελιστήν, εἰς «τὸ δεῖν αὐτοὺς πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν» καὶ δὴ καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς τοὺς τῆς προσευχῆς ἱεροὺς ὑπέγραφε τύπους, αἰτησαμένων τῶν μαθητῶν, «οὕτω» λέγων «προσεύχεσθε ὑμεῖς». Ὧι δὴ καὶ Παῦλος ὁ σοφὸς μαθητὴς κατ' ἴχνος ἑπόμενος «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» φησίν, «ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε», καὶ αὖθις «τῇ προσευχῇ» φησί «προσκαρτεροῦντες, ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινω- «νοῦντες», καὶ «προσεύξομαι» φησί «τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ». Δαβὶδ μὲν οὖν ὁ τῆς παλαιᾶς θεολόγος καὶ μελῳδὸς «εὐλογήσω» φησί «τὸν Κύριον «ἐν παντὶ καιρῷ· διὰ παντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου», καὶ «καθ' ἑκά- «στην ἡμέραν» φησίν «εὐλογήσω σε, καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου», καὶ «αἶνεσιν Κυρίου λαλήσει τὸ στόμα μου», καὶ «εὐλογείτω πᾶσα σάρξ τὸ ὀνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ», καὶ πρὸς τὸν Θεὸν αὖθις «οἱ οσιοί σου εὐλογησάτωσάν σε» φησί, καὶ «αἰνεῖτε τὸν «Κύριον πάντες οἱ ὁσιοι αὐτοῦ», τοὺς ὁσίους τουτουσὶ Πνεύματι θείῳ προαινιττόμενος εἴπερ τινὰς μάλιστα. Ὁ δὲ τῆς νέας θεολόγος «μνημονευτέον Θεοῦ» φησί «μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον»· πρὸς δὲ τοὺς ἐγκαλοῦντας τὴν τῆς ἱερωσύνης φυγὴν μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὖθις ἀπολογούμενος ὁ αὐτὸς «οὐδὲν ἐδόκει μοι τοιοῦτον»

φησίν «οἷον μύσαντα τὰς αἰσθήσεις, ἔξω σαρκὸς καὶ κόσμου γενόμενον, εἰς ἑαυ-
«τὸν συστραφέντα, μηδενὸς τῶν ἀνθρωπίνων προσαπτόμενον οτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη,
«ἑαυτῷ προσλαλοῦντα καὶ τῷ Θεῷ ζῆν ὑπὲρ τὰ ὁρώμενα καὶ τὰς θειας ἐμφά-
«σεις ἀεὶ καθαρὰς ἐν ἑαυτῷ φέρειν ἀμιγεῖς τῶν κάτω χαρακτήρων καὶ πλανω-
«μένων, ὀντως ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἀεὶ γινόμενον, φωτὶ
«προσλαμβάνοντα φῶς καὶ ἀμαυροτέρῳ τρανότερον, ἤδη τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος
«ἀγαθὸν καρπούμενον». Ὁ δὲ συνασκητὴς αὐτῷ τῶν τοιούτων καὶ σύμπνους, Βα-
σίλειος ὁ μέγας, φημί, περὶ τοῦ καθ' ἡσυχίαν ἐπιστέλλων αὐτῷ βίου, «εὐχαί»
φησί «τὰς ἀναγνώσεις διαδεχόμεναι νεαρωτέραν τὴν ψυχὴν καὶ ἀκμαιοτέραν τῷ
«πρὸς Θεὸν ποθῳ κεκινημένην παραλαμβάνουσιν. Εὐχὴ δὲ καλὴ ἡ ἐναργῆ ἐμποι-
«οῦσα τοῦ Θεοῦ ἔννοιαν τῇ ψυχῇ. Καὶ τοῦτό ἐστιν Θεοῦ ἐνοίκησις, τὸ διὰ τῆς
«μνήμης ἐνιδρυμένον ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν· οὕτω γινόμεθα ναὸς Θεοῦ, ὅταν μὴ
«φροντίσι γηίναις τὸ συνεχὲς τῆς μνήμης διακόπτηται, ὁταν μὴ τοῖς ἀπροσδοκή-
«τοις πάθεσιν ὁ νοῦς ἐκταράσσηται». Τὸ δὲ τῆς ἐκκλησίας ἱερόν τε καὶ φιλόσο-
φον στόμα, Ἰωάννης ὁ Σύρος φημί, τὰ τῆς θείας Χριστοῦ θεολογῶν μεταμορ-
φώσεως, «μήτηρ προσευχῆς ἡσυχία» φησί, «προσευχὴ δὲ θείας δόξης ἐμφάνεια·
«ὅταν γὰρ τὰς αἰσθήσεις μύσωμεν καὶ ἑαυτοῖς καὶ Θεῷ συγγενώμεθα καὶ τῆς
«ἔξωθεν τοῦ κόσμου περιφορᾶς ἐλευθερωθέντες ἐντὸς ἑαυτῶν γενώμεθα, τότε
«τρανῶς ἐν ἑαυτοῖς τοῦ Θεοῦ τὴν βασιλείαν ὀψόμεθα. Ἡ βασιλεία γὰρ τῶν οὐρα-
«νῶν, ἥτις ἐστὶ Θεοῦ βασιλεία, ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν, Ἰησοῦς ὁ Θεὸς ἀπεφθέγξατο.
«Δοῦλοι μὲν γάρ» φησί «φόβῳ καὶ πόθῳ δι' αἰτήσεως τῷ δεσπότῃ προσίασι· καὶ
«τῆς πρὸς Θεὸν ἐκδημίας τε καὶ ἑνώσεως ἡ προσευχὴ τῷ νῷ γίνεται πρόξενος,
«τρέφουσα τοῦτον δι' ἑαυτῆς καὶ ῥωννύουσα· δεσπότης δέ» φησί «πῶς προσεύξεται
«ἢ πῶς δεόμενος παραστήσεται; Ἢ δῆλον ὡς τὸ ἡμέτερον οἰκειούμενος πρόσω-
«που καὶ παιδαγωγῶν ἡμᾶς καὶ ὁδοποιῶν πρὸς τὴν διὰ προσευχῆς πρὸς Θεὸν
«ἀνάβασιν καὶ διδάσκων ὡς τῆς θείας δόξης ἡ προσευχὴ καθίσταται προξενος;»
Οἷς δὴ καὶ Ἰωάννης ὁ τῆς ἀσκητικῆς Κλίμακος συνάδων δημιουργὸς καὶ
διδάσκαλος «Ἰησοῦ μνήμη» φησί «κολληθήτω πνοῇ σῇς ῥινός, καὶ τότε
«γνώσῃ ἡσυχίας ὠφέλειαν», καὶ αὖθις «Ἰησοῦ» φησίν «ὀνόματι μάστιζε πολε-
μίους».

Καὶ μακρὸν ἂν εἴη καὶ τοῦ παρόντος καιροῦ καὶ τῆς ὥρας ἔξω τ‹ὰ› κατὰ
μέρος ἐφεξῆς λέγειν, τὰ περὶ τῆς ἱερᾶς δηλαδὴ προσευχῆς τοῖς θεοφόροις τούτοις
ὡσαύτως ῥηθέντα, ἃ δὴ καὶ κανόνες καὶ γνώμονες οἱονεί τινές εἰσι τοῖς τὴν ἱερὰν
μετιοῦσι καὶ θαυμαστὴν ταύτην φιλοσοφίαν πρὸς τὸν πρωτότυπον ἐκεῖνον θεῖον

κανονα τὸν ἕνα πάντων καθηγητὴν ἀπευθύνοντα. Τινας οὖν φησὶ Γρηγορᾶς τοὺς Εὐχίτας εἶναι καὶ Μασαλιανούς; τοὺς νῦν τὴν νοερὰν προσευχήν τε καὶ νῆψιν ἱερῶς μετιόντας ὁσίους κατὰ μίμησιν τούτων τῶν θεοφορων; ἢ τούτους μᾶλλον τοὺς ὁδηγοὺς τῶν τοιούτων; ὁ γὰρ τὰ σπέρματα παρασχὼν καὶ τῶν φύντων αἴτιος, φησί τις των ἐξω· ἢ καὶ τούτους κἀκείνους; τῶν γὰρ αὐτῶν ὑπεύθυνοι κατὰ Γρηγορᾶν καὶ οὗτοι κἀκεῖνοι, καὶ δεῖ κατὰ ταὐτὰ τὴν ἴσην ἑκατέροις δίκην λαγχάνειν. Τὸ γὰρ ὁτι καὶ προς τὸν κοινὸν ἀνατρέχει ταυτὶ δεσπότην κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην νῦν ἀφίημι λέγειν, τὴν ὑπερβολὴν τῆς τοῦ φιλοσόφου βλασφημίας ἀποποιούμενος. Ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνον ἐπάνιμεν δὴ καὶ αὖθις. Εἰπὲ τοιγαροῦν, ὦ φιλόσοφε, πρὸς τῶν σῶν ἀστέρων καὶ ἀριθμῶν καὶ γραμμῶν καὶ σιλλογισμῶν· πόθεν κἀκ τίνος ἀξιολόγου τῆς ἀρχῆς τε καὶ τῆς αἰτίας ὁρμώμενος τοὺς τῆς μακαρίας καὶ θεοειδοῦς προσευχῆς τούτους ἐργάτας τοῖς Εὐχίταις ἐκείνοις οἷς λέγεις συνῆψας, μᾶλλον δ' αὐτοὺς ἐκείνους καὶ οὐκ ἄλλους φὴς εἶναι τούτους; Ἆρ' ἐπειδὴ τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι καὶ νοῦν τηρεῖν καὶ κατὰ μόνας ἑαυτοῖς τε καὶ Θεῷ συγγίγνεσθαι διὰ βίου, καθ' ὅσον οἷόν τε, σπουδὴν παρὰ πάντα ποιοῦντα‹ι› τὸν βίον; Ἀλλὰ ταῦτα Χριστοῦ τε καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ μαθητῶν πρὸ βραχέος ἐδείχθη σπουδάσματά τε καὶ παραγγέλματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν περὶ αὐτὴν ἀκάματον ἐκείνην σπουδὴν δεῖ καὶ τοὺς θεοφορους τούτους κατὰ ταὐτὰ τοῖς αἱρετικοῖς ἐκείνοις ἐλαύνεσθαι, φαίης ἂν αὐτος; Καὶ εἰ ταῦθ' οὕτω δεῖ γίγνεσθαι, κατὰ τὴν σὴν ὑψηλὴν ταυτηνὶ φιλοσοφίαν τε καὶ διδασκαλίαν, ὁτου χάριν μὴ καὶ τὴν θεοπαράδοτον προσευχὴν, καθ' ἣν καὶ πατέρα τὸν Θεὸν ὑπερφυῶς οἱ πιστοὶ καλεῖν ἐδιδάχθημεν, τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλεις προθύρων, ἐπειδὴ καὶ Μασαλιανοὶ ταύτῃ μᾶλλον ἡμῶν διὰ βιου παντὸς χρῶνται, πᾶσαν ἄλλην εὐχὴν ἱερὰν καὶ ψαλμῳδίαν παραιτούμενοι; Δεῖ δὲ κατὰ σὲ μηδὲ Θεὸν ἕνα καὶ μόνον τὸν τοῦ παντὸς σέβειν δεσποτην μηδὲ μοναρχίας ἀντιποιεῖσθαι, ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἀχαιμενίδαις καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐκ τῆς Ἄγαρ ὁμοῦ πᾶσιν αὐτὸ τοῦτο δοκεῖ, καὶ θεὸν ἕνα καὶ κύριον πρεσβεύουσι τοῦ παντός. Συνεκβαλέσθω δὲ καὶ Μωσῆς καὶ προφῆται σὺν αὐτῷ πάντες καὶ θεολογοι τῆς παλαιᾶς· τοῦτο δὴ φημὶ τὸ Μαρκίωνος· ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαίοις δοκεῖ πως ταῦτα σεπτά. Ἀλλὰ καὶ το τῆς Τριάδος ὑπερφυὲς διαγραφέσθω κατὰ ταὐτά σοι μυστήριον διὰ τό πλῆθος καὶ τὴν διαφορὰν τῶν προσώπων, ὡς ἂν μὴ τὴν ἑλληνικὴν πολυθείαν καὶ αὐτος δοξαις πρεσβεύειν. Τί δέ; οὐχὶ καὶ οἱ δαίμονες Υἱὸν Θεοῦ τὸν Χριστὸν ἀπεκάλουν διαπρυσιῳ φωνῇ, «τι ἡμῖν καὶ σοί» λέγοντες, «Υἱὲ τοῦ Θεοῦ;» καὶ «οἶδά σε τίς εἶ, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ;» Ἆρ' οὖν διὰ ταῦτα καὶ τὴν οὐράνιον καὶ θεοπνευστον ταύτην θεο-

λογίαν τε καὶ ὁμολογίαν ἀρνήσῃ καὶ ἄθεος ἔσῃ καὶ δαιμόνων καὶ Ἰουδαίων ἀτοπώτερός τις καὶ χείρων τά γε πρὸς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀνωτάτω περὶ Θεοῦ, φημί, δοξαν τε καὶ λατρείαν, ἐπειδή γε κἀκείνο‹ι›ς ουτω ταῦτα δοκεῖ, εἰ καὶ μὴ καλῶς μηδὲ κατὰ σώζοντα λόγον; Ἢ ἀγνοεῖς ὁτι σκότος ἐστὶν ὁ τοῦ ψεύδους πατὴρ καὶ φῶς ὑποκρίνεται καὶ εἰς ἄγγελον μετασχηματίζεται φωτός, κλέπτων εἰς ἑαυτὸν ὁ μιαρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δοξαν καὶ σφετεριζόμενος; Οὕτω προφήτας ἀποστείλαντος τοῦ Θεοῦ πάλαι διὰ τὴν τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν, τοὺς ψευδοπροφήτας ἐκεῖνος τὸ ψεῦδος διδάσκοντας ἀνταπέστειλεν, οὕτως ἐν Αἰγύπτῳ Μωσῇ τε καὶ Ἀαρὼν τοῖς ὑπουργοῖς τῶν τοῦ Θεοῦ τεραστίων τοὺς περὶ Ἰαννῆν τε καὶ Ἰαμβρῆν θαυματοποιούς τε καὶ μάγους ἀντέστησεν, οὕτω τοῖς ἀποστόλοις συγκατέμιξε τοὺς ψευδαποστόλους καὶ τοὺς πλάνους καὶ ἀπατεῶνας τοῖς ὁδηγοῖς καὶ διδασκάλοις τῆς ἀληθείας· καὶ τί χρὴ τἄλλα λέγειν, ὁπου γε καὶ Χριστοῦ τοῦ πάντων δεσπότου κατὰ ταὐτὰ δηλαδὴ συγχωροῦντος τὸν ἀντίχριστον ἀντεισάξει τὸ τελευταῖον κατὰ τὸν αὐτοῦ, φημί, θεῖον λόγον, «ἐγὼ ἦλθον» εἰπόντα «πάλαι πρὸς Ἰουδαίους ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρός μου, καὶ οὐ λαμβά«νετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε»;

IX. Ταῦτα μὲν οὖν οὐ καθάπαξ ἀγνοεῖ Γρηγορᾶς, ὡς αὐτὸς ἐγὼ τέως οἶμαι, κακουργεῖ δὲ μᾶλλον ἐκὼν κατὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Θεοῦ συμπράττων καὶ κατ' αὐτὰ δὴ ταῦτα τῷ ἀρχεκάκῳ δαίμονι καὶ διάβολος ἄλλος τοῖς ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένοις γιγνόμενος. Ἃ γὰρ ἐκεῖνος τῶν ἱερῶν ἀποσυλήσας λόγων πανούργως τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ συνῆψεν, ἵνα κλέπτῃ τῷ φαινομένῳ καὶ μὴ γυμνὸν τὸ τῆς πλάνης προκείμενον ἄγκιστρον αὐτόθεν ἀπελαύνῃ τὸ θήραμα, ταῦθ' ὁ συνεργάτης αὖθις οὗτος ἐκείνου κατὰ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ λαμβάνων ἐκεῖθεν, τὴν τῶν δαιμόνων λατρείαν ἐπιγράφειν αὐτῇ σπεύδει, καθάπερ ἐξ ἀντιστρόφου οὐ τοὺς λῃστάς τε καὶ ἱεροσύλους ἐκείνους κακίζων, καθάπερ ἔδει, ἀλλὰ τοὺς τοῖς σφετέροις αὐτῶν ἱεροῖς κατὰ νομους ἱεροὺς δηλαδὴ καὶ θεσμὰ θεῖα χρωμένους, ἐπειδή γε κακῶς ἐκεῖνοι τούτων ἀποσυλήσαντες κάκιστα καὶ ὡς οὐκ ἔξεστι περιφέρουσιν. Ὁ δ' αὐτὸς ἄν μοι δοκοίη καὶ βασιλέα κακίζειν ὡσαύτως διὰ τὴν ἀλουργίδα τε καὶ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανον, ἐπειδὴ καὶ τῶν ἐπιβούλων τε καὶ τυράννων πλείστοις κατὰ καιροὺς ἐξεγένετο κακῶς τουτοισὶ χρήσασθαι, καὶ ‹τῷ› Θεῷ μὴ κατάλληλον εἶναι τοὔνομα φάσκειν, διὰ τὸ καὶ κτίσμασι καὶ δαιμονίοις παρ' ὠντιν‹ων›οῦν ἐπιτεθεῖσθαι πάλαι κακῶς, καὶ τῷ Χριστῷ μὴ προσήκειν τὸ μέγα γε τοῦτο τῆς θεότητος ὁμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσρημα διὰ τὸν ἀντίχριστον. Ἀλλὰ λῆρος ταῦτα καὶ γέλως καὶ πλάνη καὶ ἀθείας κολοφὼν ἄντικρυς. Τί δὲ καὶ

κοινόν, ὦ κενὲ σὺ καὶ κωμῳδὲ καὶ μῶμε τῶν ἱερῶν, ἄλλο κατιδὼν ἔχεις ἐν τούτοις κἀκείνοις, ὥστε καὶ κοινοποιεῖν ἅπαν τὸ κατ' αὐτούς, ἐκτὸς εἰ μὴ τὰς συκοφαντίας ἐκείνας αὖθις καὶ τὸ περιφανὲς καὶ ἀλλόκοτον λέγοις ψεῦδος, ἃ δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἤδη καλῶς μετὰ τῆς ἀληθείας ἐξήλεγξεν; Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ πᾶσαν ἄλλην ἱερὰν εὐχήν τε καὶ δέησιν καὶ ψαλμῳδίαν θείαν ἀπαγορεύοντες, ἥπερ ἔφην, μόνῃ τῇ σπουδαίᾳ προσανέχουσιν, ὡς φασί, προσευχῇ· οἱ δ' ἡμέτεροι καὶ Θεοῦ οὗτοι προσεύχονται μὲν νοερῶς καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀεί δήποτε, καὶ τοῦτ' ἔστιν αὐτοῖς, φημί, προὔργου μάλιστα τὸ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι», καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὁ σοφὸς Παῦλος μετὰ Χριστοῦ τοὺς τὰ ἐκείνου πολιτευομένους τε καὶ σπουδάζοντας τούτους ἐδίδαξε· συνεύχονται δὲ κατὰ ⟨πάντα⟩ ταὐτὰ καὶ ἀλλήλοις καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ, νῦν μὲν «ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί «μου» λέγοντες καὶ «τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας «μου σύνεσιν» καὶ «ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, φθέγζομαι προβλήματα «ἀπ' ἀρχῆς»· νῦν δ' αὖθις· «εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός «μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ» καὶ «ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν, «λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ» καὶ «αἴνεσιν Κυρίου λαλήσει τὸ στόμα μου» καὶ «εὐλογείτω πᾶσα σάρξ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ» καὶ οσα ἑξῆς τοῦ θαυμαστοῦ, φημί, τούτου προφήτου· ὃν δὴ καὶ περιφέρουσιν ἐν τῇ γλώττῃ μάλιστα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ τρυφήν τινα θείαν καὶ ἀμβροσίαν καὶ νέκταρ ἱερὸν τὰ τούτου ποιοῦνται, νύκτας ὅλας ἐν τούτοις ἄγρυπνοι διαγιγνόμενοι συνεχῶς καὶ μυστηρίοις ἱεροῖς καὶ ἀποστόλων καὶ μαρτύρων ὁμοῦ καὶ πατέρων ἐμπανηγυρίζοντες μνήμαις κροτοῦντές τε τὰ τῶν ἱερῶν ἐπ' αὐτοῖς μελῳδῶν τε καὶ μουσικῶν τουτωνὶ καὶ τίνας ἀνθρωπίνας ἑορτάς τε καὶ πανηγύρεις τῇ σπουδῇ καὶ συνδρομῇ καὶ ταῖς πνευματικαῖς οὐκ ἀποκρύπτοντες χάρισι; Καὶ Μασαλιανοὶ μὲν οἱ σοὶ καὶ Εὐχῖται, φιλόσοφε, οὕτως ἀφιλοσόφως καὶ τοῦτ' αὐτὸ φαύλως τε καὶ μοχθηρῶς πρὸς τὴν μελέτην τῶν θείων γραφῶν καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν πάντων ἴσχουσι λογων, ὡς μὴ μόνον ἄχρηστόν τινα καὶ κενήν, ἀλλὰ καὶ πονηρὰν ἀποκαλεῖν τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν καὶ μελέτην, τὰ τοῦ πονηροῦ πλάσματα· τοῖς δ' ἡμετέροις τουτοισὶ σοφοῖς τε καὶ φιλοσόφοις οἱονεί τις ψυχὴ καὶ ζωτικὴ δύναμις ἡ τούτων ἀνάγνωσις καὶ μελέτη διὰ βίου καθέστηκεν [1]), «ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου, Κύριε, «ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μού ἐστι» μετὰ τοῦ Δαβὶδ λέγουσι καὶ «λύχνος τοῖς «ποσί μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου» καὶ «πεπυρωμένον τὸ λόγιόν «σου σφόδρα, καὶ ὁ δοῦλος σου ἠγάπησεν αὐτό» καὶ μετὰ τοῦ σοφοῦ Σολομῶν-

[1]) Тамъ же: «Чтеніе Библіи дома».—Ред.

τος αὖθις· «στόμα δικαίου ἀποστάζει σοφιαν» καὶ «σοφία Κυρίου φωτιεῖ πρόσω-«πον συνετοῦ» καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις. Οἷς δὴ καὶ οἱ τῆς νέας ἑπόμενοι θεολόγοι καὶ τῆς πράξεως ἅμα καὶ θεωρίας τουτοισὶ τοῖς ἡμετέροις διδάσκαλοι, ὁ μὲν «ἠδύνθη μοι» φησί «τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια ὡς κηρία μέλιτος, καὶ τὴν σύνεσιν «ἐπεκαλεσάμην καὶ τῇ σοφίᾳ ἔδωκα φωνήν μου»· [1]) ὁ δ' αὖ πρὸς τοῦτον αὐτὸν ἐπιστέλλων «μεγίστη» φησίν «ὁδὸς πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος εὕρεσιν ἡ μελέτη «τῶν θεοπνεύστων γραφῶν· ἐν ταύταις γὰρ καὶ αἱ τῶν πράξεων ὑποθῆκαι εὑρί-«σκονται καὶ οἱ βίοι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ἀνάγραπτοι παραδιδόμενοι οἷον «εἰκόνες τινὲς ἔμψυχοι τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας τῷ μιμητῇ τῶν ἀγαθῶν ἔργων «πρόκεινται, καὶ τοίνυν περὶ ὅπερ ἂν ἕκαστος ἐνδεῶς ἔχοντος ἑαυτοῦ αἰσθάνηται, «ἐκείνῳ προσδιατρίβων ὁ νοῦς, οἷον ἀπό τινος κοινοῦ ἰατρείου, τὸ πρόσφορον «εὑρίσκει τῷ ἀῤῥωστήματι φάρμακον» [2]).

X. Καὶ τοῖς μὲν Εὐχίταις τοῖς σοῖς, οἷα δὴ καὶ ἐρυννίς τις καὶ κακὸς οἰωνὸς τὰ τῶν χειρῶν ἔργα λελόγισται, μηδὲ τοῦ ἀποστολου διακούειν ἐθέλουσι Θεσσα-λονικεῦσι καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς πιστοῖς δι' ἐκείνων νομοθετοῦντος τὸ τὸν ἀργὸν μηδὲ βρωμάτων μήδ' ἑστιάσεως ἅπτεσθαι καὶ ὅτι «ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς «οὖσι μετ' ἐμοῦ» φησί «διηκόνησαν αἱ χεῖρες αὗται» καὶ «πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας ἀντιλαμβάνεσθαι δεῖ τῶν ἀσθενῶν». Βασίλειος δ' αὖθις ὁ τῆς ἀσκήσεώς τε καὶ ἡσυχίας μέγας διδάσκαλος «τί μακαριώτερον» φησί «τοῦ τὴν «ἀγγέλων χορείαν ἐν γῇ μιμεῖσθαι, εὐθὺς μὲν ἀρχομένης ἡμέρας εἰς εὐχὰς «ὁρμῶντα καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς γεραίροντα τὸν ποιητήν, εἶτα ἡλίου καθαρῶς «λάμψαντος ἐπ' ἔργα τρεπόμενον πανταχοῦ αὐτῷ τῆς εὐχῆς συμπαρούσης, καὶ «τοῖς ὕμνοις ὥσπερ ἅλατι παραρτύειν τὰς ἐργασίας; Τὸ γὰρ ἱλαρὸν καὶ ἄλυπον «τῆς ψυχῆς κατάστημα αἱ τῶν ὕμνων παρηγορίαι χαρίζονται». Οἷς δὴ καὶ καθα-περεί τινι στάθμῃ καὶ κανόνι τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης οἱ καλοὶ σπουδασταὶ χρώ-μενοι καὶ τιμῶσι τὴν αὐτουργίαν εν τῷ τῆς χρείας καλοῦντι καὶ συζευγνύουσι ταύτῃ τοὺς ἱεροὺς ὕμνους τε καὶ τὴν προσευχήν, ὡς καὶ αὐτοὶ δῆπου πείρᾳ μαθόν-τες ἔχομεν παρ' ἐκείνοις ὄντες πάλαι τοῖς μακαρίοις, καὶ τῆς ἀδιαλείπτου κατὰ νοῦν ἔχονται προσευχῆς ἴσα δὴ καὶ αὐτῆς τῆς πνοῆς κατά γε τὰ προῤῥηθέντα, ὡς μηδ' ἐσθιόντων μηδὲ κοιμωμένων ἀφίστασθαι τούτων, ἀλλὰ τοὺς μὲν διά τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην καθεύδειν, τὴν δὲ καρδίαν ἀποστολικῶς γρηγορεῖν διὰ τῆν συνοῦσαν ὑπερφυᾶ καὶ ἀκάματον τοῦ Πνεύματος χάριν. Διὰ τοῦτο καὶ τούτους μὲν

[1]) Тамъ же: «Γρηγορίου Θεολόγου». — Ред.

[2]) Тамъ же: «Βασιλ. μεγ.», т. е. «Βασιλείου μεγάλου».—Ред.

ἀγάπη χαρακτηρίζει καὶ χαρὰ καὶ εἰρήνη καὶ πραότης ὁμοῦ καὶ ἐγκράτεια, καὶ ἁπλῶς οἱ τοῦ Πνεύματος πάντες καρποὶ δαψιλῶς ἐν αὐτοῖς βρύοντες· τῶν δὲ τῦφος καὶ ὑπεροψία καὶ ἀκρασία γαστρὸς καὶ ὀφθαλμῶν πλάνη καὶ ὑπόκρισις καὶ ὀργὴ καὶ θυμὸς καὶ ἀταξία καὶ προπέτεια γλώττης καὶ ὕβρις καὶ γέλωτες ἄσεμνοι, καὶ ὅσα τῆς τοῦ ἀντιθέτου πνεύματος ἐνεργείας γνωρίσματα πέφυκε. «Ποία γοῦν κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ;» φησὶν ὁ κοινὸς τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος. Ὡς ῥᾷον ἂν ὁ πίθηκος ἄνθρωπος εἴη διὰ τὸ μιμεῖσθαί πως τὸν ἄνθρωπον, ἢ πάρδαλις ἡ γαλῆ διὰ τὸ τοῦ σχήματος ἀμυδρόν, εἶπεν ἄν τις, ἀπήχημα καὶ τὰ εἴδωλα τῶν ἀλμάτων, ἢ τοὺς Εὐχίτας ἐκείνους, οὓς φησὶ Γρηγορᾶς, ἡσυχίας τινὸς ἐργάτας εἶναι καὶ προσευχῆς.

XI. Εἶεν, ἀλλ' ἐπειδὴ κἀκεῖνα τοῖς θεοφόροις τούτοις Γρηγορᾶς ἀθέσμως προσεγκαλεῖν οἴεται δεῖν, οὐδεμίαν οὐδαμῇ τῆς γλώττης λαμβάνων φειδὼ καὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἁπλήστου συκοφαντίας, ἔφη καὶ γὰρ τοὺς τῆς ἡσυχίας τουτουσὶ καὶ τῆς νοερᾶς προσευχῆς σπουδαστὰς ‹καὶ› μετὰ τὸν τῆς γαστρὸς κόρον καὶ τὴν ἀδδηφαγίαν τε καὶ οἰνοφλυγίαν ὕπνῳ μακρῷ τινι καὶ θανάτου γείτονι καταλλήλως τῇ μέθῃ χρωμένους φαντασίαις τισὶ καὶ ὀνείροις προσέχειν κἀκεῖθεν προλέγειν καὶ μαντεύεσθαι περὶ τῶν μελλόντων πειρᾶσθαι, παρὰ τῶν ἑαυτοῦ Μασαλιανῶν καὶ τοῦτ' αὐτὸ πρὸς τοῖς εἰρημένοις λαβών· οὐδὲ τοῦτο σιγῇ παρελθεῖν δεῖν εἶναι νομίζω. Καίτοι γε καὶ τοῦτο τοῖς ἄλλοις ἤδη συνεξελήλεγκται, καὶ οὐδὲν τοῖς εἰρημένοις ἐλλείπει σχεδόν· τοῖς γὰρ τοιοῦτον ἐσπουδακόσι ζῆν βίον, ὁποῖον ὁ τῆς ἀληθείας ἡμῖν διὰ πάντων ὑπέγραψε λόγος, τί κοινὸν πρὸς τὰς ἀδδηφαγίας καὶ τὸν κόρον καὶ τὴν μέθην καὶ δὴ καὶ τὰς Μασαλιανὰς φαντασίας καὶ τοὺς ὀνείρους τοῦ φιλοσόφου; Ἀλλ' ἵνα πρὸς τῷ μηδὲν ὑγιές τι μηδὲ τῆς ἀληθείας ἐχόμενον μηδοπωστιοῦν αὐτὸν λέγειν κἀν τούτοις καὶ ὑπεύθυνον ἐκ τῶν αὐτοῦ λόγων μάλιστα δείξωμεν τὰ τοιαῦτα· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ὁ λόγος ἡμῖν φθάσας ὑπέσχετο· τὰς μὲν τῶν ἁγίων ἐκείνων ἱερὰς προφητείας περί τε τῶν κοινῶν καὶ ἰδίων πολλάκις καὶ πάλαι καὶ νῦν Πνεύματι γινομένας ἁγίῳ παρήσειν μοι δοκῶ τὸ τήμερον εἶναι, καὶ βασιλεῦσι καὶ ἰδιώταις καὶ μοναστα῀ς καὶ τοῖς προύχουσι τῶν ἱερέων καὶ πᾶσιν ὡς εἰπεῖν οὔσας γνωρίμους· αἱ δὲ τῶν ἀπιόντων ἐντεῦθεν σοροὶ καὶ τὰ ἐκεῖ θαυμαστῶς ἐνεργούμενα τοῖς ἐγγὺς ὁμοῦ καὶ τοῖς πόῤῥω, πᾶσαν ἐν βραχεῖ καὶ γῆν κατασχόντα καὶ θάλατταν καὶ χώρας καὶ πολεις Ἑλληνίδας ὁμοῦ καὶ βαρβάρους, καὶ προφήτας καὶ θεοφόρους καὶ σημείων καὶ δυνάμεων καὶ ἰαμάτων καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀποστολικῶν χαρισμάτων πλήρεις αὐτοὺς καὶ παρόντας καὶ ἀπογεγονότας λαμπρόν τι καὶ διαπρύσιον ἀνακηρύττει. Οἷς δήπου καὶ

Γρηγορᾶς καὶ οἱ κατ' αὐτὸν ἀπιστοῦσι μόνοι, καινὸν οὐδὲν οὐδὲ τοῦ κατ' αὐτοὺς ἔξω ποιοῦντες πράγματος οὐδὲ τὴν ἐξ ἀρχῆς οὐδοτιοῦν ὑπερβαίνοντες προθυμίαν τε καὶ τὴν ἔνστασιν· οἱ γὰρ τῷ Θεῷ μὴ διδόντες τὸ γ' εἰς αὐτοὺς ἧκον ἐνέργειαν κεκτῆσθαι τὴν κατὰ φύσιν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μονονουχὶ κελεύοντες αὐτὸν ψιλῇ μόνῃ τῇ φύσει, μὴ μέντοι γε καὶ φυσικά τινα συνεπινοεῖν ταύτῃ, ἵνα μὴ σύνθετός τις καὶ πολλαπλοῦς ὁ ἁπλοῦς αὐτοῖς γίγνοιτο, ἢ πρὸς πολυθείαν, ὡς αὐτοί φασι, διὰ τῶν φυσικῶν ἐξολισθήσωσι[1]) τοῦ Θεοῦ, πῶς ἂν τὰ τῆς θείας ἐνεργείας ἀποτελέσματα καὶ ἐνεργήματα δέξωνται, τῆς μηδὲ τὴν ἀρχὴν κατ' αὐτοὺς οὔσης; Τοῦτο γάρ ἐστι κατὰ Γρηγορᾶν ἐκ τοῦ μηδαμῶς ὄντος γίνεσθαι μηδέν. Καὶ οἱ πάντα καὶ γραφικὸν καὶ θεολογικον τε καὶ πατρικὸν ὁμοῦ λόγον καὶ δὴ καὶ τὰς τῶν πραγμάτων παραγραφόμενοι φύσεις νοητῶν ἅμα καὶ αἰσθητῶν εἰκότως ἂν καὶ κατ' αὐτῶν ἀναισχυντοῖεν τῶν καινῶς γινομένων καὶ πᾶσιν ὀφθαλμοῖς ὁμοῦ τε καὶ γλώσσαις ὁρωμένων καὶ περιλαλουμένων καὶ δὴ καὶ λογογραφουμένων ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, φημί, τῶν ὁρώντων μεθ' ὅσης ἂν εἴποι τις τῆς ἀξιώσεως καὶ τοῦ σχήματος. Ἀλλ' οἱ περὶ Γρηγορᾶν ἢ μηδὲ γεγενῆσθαι φασὶ τὴν ἀρχὴν τὰ θαύματα τῶν ἁγίων ἐκείνων, ἀλλὰ ψεῦδος εἶναι κενὸν καὶ πλάσματα καὶ ὄχλον ῥημάτων ἁπλῶς τὰ περὶ ἐκείνων λεγόμενα πάντα, κἂν οἱ πάσχοντες εὖ Στεντόρειόν τι σχεδὸν καθ' ἑκάστην βοῶσι, κἂν οἱ τούτων θεαταὶ καὶ λόγοις καὶ γράμμασι μεγαλοπρεπῶς ἀνακηρύττωσι ταῦτα, κἂν ἀνατολή τε καὶ δύσις καὶ ἤπειρος ἅμα καὶ θάλαττα κροτῇ καὶ παιανίζῃ τὸ κατ' ἐκεῖνα· μηδὲ γὰρ βούλεσθαι φησὶν ἡμᾶς μηδοπωστιοῦν τὰ τοιαῦτα μηδὲ θαυμάτων ἐθέλειν ἀξιοῦν ὅλως τὸν δεῖνα μηδὲ τῷ καταλόγῳ τὸ παράπαν ἐγγράφειν. Ἢ εἰ τοῦτο γε καθ' ὑμᾶς, φησίν, ἐξ ἀντιστρόφου νικῴη, καὶ δυνάμεις ἐκεῖ καὶ θαύματα γίγνοιντο παρ' ἐκείνου, καὶ ἄλλως γε ὁπῃοῦν οὐκ ἔστι διαθέσθαι τὸν λόγον, δεδόσθω λοιπὸν ἐκεῖνα τῷ Βεελζεβοὺλ ὁμοῦ πάντα καὶ τῇ ἐκεῖθεν ἐνεργείᾳ ‹τε› καὶ τῇ δυνάμει· τοῦτο καὶ γὰρ φησὶ τῇ τῶν σοφῶν δεδόχθαι μᾶλλον βουλῇ καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς θεολογοις καὶ ῥήτορσι τούτοις τῶν θείων, καὶ ταῦτα δεῖ μᾶλλον κρατεῖν πάντων, καὶ ψήφισμα τουτὶ θαυμαστὸν τοῖς σοφοῖς κατ' ἐκείνων ἐξενηνέχθαι, τὸ πάντας ὁμοῦ φεύγειν ἐκεῖνα καὶ τὴν σορὸν καὶ τὸν ἐργάτην ἐκείνων, ὡς τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως καὶ τῆς ἐνεργείας ὄντα.

XII. Οἴμοι. Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρύων, καὶ κλαύσομαι τὸ σύντριμμα τῶν σοφῶν τοῦ λαοῦ μου; εὔκαιρον γὰρ καὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα τὸν τοῦ θείου Ἱερεμίου θρῆνον ἀναλαβεῖν. Εἶπον γὰρ ἐν

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія, надъ σωσι написано: σειαν. — Ред.

ἑαυτοῖς· «σοφισθησόμεθα», καὶ τὰ τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας μακρὰν ἀπέστη ἀπ᾽ αὐτῶν, οὐ διὰ τὸ ἀκατάληπτον, φημί, καὶ δυστέκμαρτον ταύτης κατὰ τὸν τοῦ σοφοῦ λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπιστίαν τε καὶ τὴν ὕβριν μᾶλλον καὶ τὸ περιὸν τῆς ἀπαιδευσίας· φείδομαι γάρ τι πλέον εἰπεῖν, αἰδούμενος τὴν εὐλάβειαν. Ἰουδαίων μὲν οὖν τοῖς προύχουσι πάλαι τὰς τοῦ Χριστοῦ θείας δυνάμεις καὶ τὰ θαύματα τῷ Βεελζεβοὺλ καὶ τηκεῖθεν ἐπιγράφειν τετολμηκόσι δυνάμει τὴν δίκην ἀπαραίτητον ὁ Χριστὸς ἔσεσθαι προύφη νῦν τε κἀν τῷ μέλλοντι ἐκείνῳ αἰῶνι διὰ τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα, φημί, βλασφημίαν, μηδὲ γὰρ ἀφεθήσεσθαί φησί ποτε τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῖς μηδὲ συγγνώμης ἐπὶ τούτοις τυχεῖν, καίτοι γε καὶ τοῦ σωματικοῦ νέφους καὶ τοῦ προβλήματος τῆς σαρκὸς ἐκείνοις τότε προσισταμένων· οὐ γὰρ δὴ Θεὸν κἀκεῖνοι τὸν Χριστὸν ὁμολογεῖν ᾐρημένοι τὰς τούτου δυνάμεις ἔπειτα καὶ τὰ θαύματα τῷ δαιμονίῳ προσῆπτον, ἀλλὰ κακῶς ἐκεῖνον δηλαδὴ πρότερον λέγοντες καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ κατ᾽ ἐκείνων ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς αὐτῶν ἀκολούθως ἐχώρουν, ἀλλ᾽ ὁ Χριστὸς ταῖς μὲν κατ᾽ αὐτοῦ βλασφημίαις καὶ συγνώμην ἐδίδου διὰ τὴν σάρκα, ἀσύγγνωστά γε μὴν ἄλλως αὐτοῖς εἶναι τὰ κατὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ θείου Πνεύματος ἔλεγε τῇ ἐναντίᾳ κακῶς ἐπιγράφουσι ταῦτα δυνάμει. Οἱ δὲ περὶ Γρηγορᾶν Θεὸν ἕνα τρισυπόστατον ὁμολογοῦντες τὸν πάντων δεσπότην, ἔπειτα τὴν αὐτοῦ φυσικὴν ἐνέργειαν καὶ τὸ παντοδύναμον βλασφημοῦντες ὅσῳ δεινότερά τε καὶ ἀτοπώτερα κακουργοῦσιν ἐκείνων; Οὐ μὴν ἀλλ᾽ εἰ καὶ Γρηγόριον οὗτοι ἱερὸν ὥσπερ ἐκεῖνοι τότε Χριστὸν κακῶς ἔγνωσαν λέγειν ὡς «οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ καὶ δαι-«μόνιον ἔχει, τί αὐτοῦ ἀκούετε;» καὶ τα παραπλήσια τούτοις, ἀλλ᾽ ἔδει μὴ διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἔχθραν τε καὶ τὴν ἔριν καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖν καὶ τὴν ὑπερφυᾶ δύναμιν τούτου καὶ τὴν ἐνέργειαν φαρισαικῶς ἀνάγειν ἢ κατάγειν μᾶλλον εἰς δαίμονας· οὕτω γὰρ ἂν καὶ παραίτησίς τις ἴσως προσῆν· νῦν δ᾽ ἐπέκεινα πάσης συγγνώμης τὰ τῆς εἰς Θεὸν βλασφημίας, κατὰ τὸν Χριστοῦ λόγον, μὴ μεταμελομένοις ἀξίως. Καὶ σκαιὸν μέντοι καὶ φαῦλον ἄλλως καὶ διανοίας ἀνοήτου καὶ λογισμῶν καὶ οὐδὲ σχῆμα γοῦν ἀποσῶζόν τι λόγου τὸ δαίμονας ἐν ταῖς τῶν ἀποιχομένων σοροῖς θαύματα διενεργεῖν ὅλως οἴεσθαί τε καὶ λέγειν ἀνθρώπους ὁσημέραι μετὰ τοσαύτης ἐκεῖ τῆς σπουδῆς θεραπεύοντας τὰ δεινότατα πάσχοντας, ὧν γε καὶ τὴν ἐξώλειαν ἡδέως ἂν μᾶλλον ἐπρίαντο τοῦ παντός, ὅπως τὸν ἐκεῖ κείμενον ἀνακηρυχθῆναι τοῖς πᾶσι γένοιτο, ὡς ἂν οἱ περὶ Γρηγορᾶν εἴποιεν οὗτοι· ἵνα τί γένηται καὶ τί τοῖς δαιμονίοις ἢ πρὸς κέρδους ἐντεῦθεν; Συνιδεῖν οὐκ ἔχω. Γόησι μὲν γὰρ καὶ φαρμακοῖς τε καὶ μάγοις ἔτι περιῶσιν ἑαυτοὺς

ἐπιδιδόντας τοὺς δαίμονας ἴσμεν οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπων· πῶς γάρ; ἀλλὰ κατ' ἀνθρώπων μᾶλλον, ὡς ἂν αὐτούς τε τούτους, δι' ὧν ἐνεργοῦσι τὰ οἰκεῖα, κακῶς ὑφ' ἑαυτοὺς ἔχοιεν καὶ δι' αὐτῶν ἑτέροις ἢ τὸν τῆς ψυχῆς ἢ τὸν τοῦ σώματος κίνδυνον ἢ καὶ ἄμφω ταῦτα κατασκευάζοιεν· τούτο καὶ γὰρ αὐτοῖς, ἥπερ ἔφην, εἶναι τὸ προὐργιαίτατον· ἀνθρώποις δ' ἀπιοῦσιν ἐντεῦθεν καὶ νεκρὰ μὲν ἐπὶ τῶν σορῶν καταλιποῦσι τὰ σώματα, ταῖς δὲ ψυχαῖς πρὸς ἑτέραν λῆξιν μεταχωρήσασιν οὔτ' ἂν ἔχοιεν ὥσπερ τοῖς ζῶσιν ἐκείνοις κεχρῆσθαι· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ὅλως καὶ πολλοῦ γε δεῖ καὶ ὑφ' ἑαυτοὺς ἐκείνους ἔχειν ποιεῖσθαι ἢ καὶ διὰ τούτων ἑτέρους κακοῦν. Εἰ δὲ τοῖς μὲν οὐδὲ προσλαλεῖν οὐδὲ κεχρῆσθαι τούτοις καθάπαξ οἷον τε, ταῖς δὲ σοροῖς, ὡς οὗτοι φασί, προσεδρεύοντες τῶν ὀστῶν ἀνθρώπους μὲν εὖ ποιοῦσι καθ' ἑκάστην πονήρως ἔχοντας τῶν σωμάτων, ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν ψυχῶν, ὁπερ οὐκ ἄν ποτ' εἴη, ὡς οὐδὲ τὸ σκότος φῶς οὐδὲ γλυκὺ τὸ πικρόν, μήτε γὰρ βούλεσθαι ταυτὶ τοὺς τῶν ἀνθρώπων τούτους ἐχθροὺς μήτε δύνασθαι τὸ παράπαν, τελευτᾷ δ' αὐτοῖς καὶ ἡ τῶν νοσούντων θεραπεία πρὸς δόξαν καὶ αἶνον Θεοῦ, ἔλαθον οἱ δαίμονες τὸ λοιπὸν κατὰ Γρηγορᾶν αὖθις ἐφ' ἑαυτοὺς μερισθέντες καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐκβάλλοντες τῆς ἰδίας ἀρχῆς τῷ τοῖς μὲν ἀνθρώποις, κατὰ τοῦτον αὐτὸν φημί, πορίζειν τὴν σωτηρίαν σὺν πολλῇ τῇ σπουδῇ, τῷ δὲ Θεῷ πανταχόθεν τὴν δοξαν καὶ τὸ κράτος καὶ τὸν αἶνον συνάγειν ὥσπερ ἐπίτηδες καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀγωνίας τά τῆς ἀρχῆς αὐτῷ συγκροτεῖν. Καὶ εἰ ὁ σατανᾶς αὐτὸς ἑαυτὸν ἐκβάλλει καὶ ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη, κατὰ τὸν δεσποτικὸν λόγον, πῶς ἡ αὐτοῦ βασιλεία σταθήσεται; Οὕτως οὐ μόνον ἱερῶν ἀλλότρια καὶ προσέτι καὶ βλασφημίας καὶ δυσσεβείας μεστὰ τὰ κατὰ τῶν ἁγίων τῶν τε περιόντων, φημί, τούτων καὶ δὴ καὶ τῶν ἀπιόντων κἀν τούτοις λεχθέντα τοῖς περὶ Γρηγορᾶν, ἀλλὰ καὶ λογισμῶν, ἥπερ ἔφην, ὑγιαινόντων καὶ διανοίας μακρὰν καὶ μηδὲ σώζοντα λόγον ἴσχοντα τὸ παράπαν μηδ' ἑαυτὰ γοῦν μηδὲ τοὺς λέγοντας αὐτοὺς δυνάμενα πειθειν.

XIII. Καιρὸς δ' ἂν εἴη λοιπὸν κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ὑπεύθυνον ὄντα δεῖξαι τὸν αὐτὸν ἐκ τῶν αὐτοῦ λόγων τά γε τοιαῦτα ὀνείροις τε καὶ φάσμασι πονηρῶν δαιμονίων τὰ μήτε ὄντα μήτε ἐσόμενα μυσταγωγούμενον καὶ τὴν αἵρεσιν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἠσπάσατο μυσταγωγηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, οὕτω δὴ καὶ σπουδάζειν ἔπειτα καὶ τὰ ἐπιόντα δυσχερῆ φέρειν ὑπὲρ αὐτῆς διδασκόμενον ὑπ' ἐκείνων αὐτῶν αὖθις, ὡς πολλὴν μὲν οὖσαν τὴν ἀποκειμένην ἐντεῦθεν ἀμοιβὴν αὐτῷ καὶ τοῖς κατ' αὐτόν, πλείστην δ' ὅσην ἐξ ἀντιστρόφου τοῖς εὐσεβέσι τὴν δυσπάθειαν, ὡς αὐτὸς φησί, μετὰ τῆς καταστροφῆς. Φησὶ τοιγαροῦν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ μύστην

τε καὶ μυσταγωγὸν Ἀγαθάγγελον ⟨ἐν⟩ ἐπιλογοις τοῦ κατὰ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ συγγράμματος ὡδὶ Γρηγορᾶς· «ἐπεὶ δὲ πορρω νυκτῶν τὰ τῆς ὁμιλίας ἡμῖν, ὡς «ὁρᾷς, ἐκτέταται καὶ δέον ἀπιέναι σε, καθευδοντων οἷς τὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιτέ«τραπται φυλακῆς, φέρε καὶ περὶ τῶν συμβησομένων βραχέα τὸν ἐνόντα διέλθω«μεν τροπον. Οὐ γὰρ ἄξιον οὔτε σέ γε ἀγνοεῖν οὔθ' οἷς μέλλεις φιλοις ἡμῶν ὁμι«λεῖν καὶ συνάθλοις, ἵνα μὴ πρὸς τὸ τῆς ἐλπίδος ἀποβλέποντες ἄδηλον ἄχθωνται. «Τετύχηκε γάρ μοι ῥιφέντι πρὸς δεσμωτήριον ἤδη τουτὶ περικεχύσθαι μακρὰν «ἀθυμίαν, πάνυ κεντοῦσαν καὶ ὀδυνῶσάν μου τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς, οὐχ «ὁτι πάσχων αὐτὸς διετέλουν εἰργόμενος, ἀλλὰ τοὺς τῆς ἐκκλησίας ὁρῶν ὑψουμέ«νους χειμῶνας κατὰ τῶν θείων δογμάτων καὶ τὸ πλῆθος ἀεὶ ἐλαυνόμενον καὶ «τὸ μὲν δεσμούμενον, τὸ δ' ἐξόριστον γινόμενον, καὶ τὸ μὲν κάμπτον γόνυ τῇ «Βαὰλ διὰ τὸ τοῦ λιμοῦ βίαιον καὶ τὴν τῶν οἰκείων ἀφαίρεσιν, καὶ τὸ σῶζον ἦν «οὐδαμοῦ. Τοιούτων τοίνυν τηνικαῦτα μεστὸς γενόμενος λογισμῶν ἔνδακρύς τε «γεγένημαι καὶ πολλὰ τῷ Θεῷ προσευξάμενος καὶ καθίσας κἀπὶ τῆς δεξιᾶς ἐρεί«σας τὴν κεφαλὴν ὕπνῳ λεπτῷ συνεσχέθην. Καί μοι ἔδοξεν ὀναρ τῶν φίλων τις ἐπιστὰς «χαῖρε» φάσκειν «καὶ μὴ ἀθύμει, Θεόν, ὑπὲρ οὗ τοῖς ἄθλοις ἐγκαρτερεῖς «τουτοισί, κράτιστον ἔχων ἐπίκουρον. Ὄψει γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν τουτουσὶ τοὺς τῆς «εὐσεβείας διώκτας οὐχ οἷα μόνον ὑμῖν ἐπήνεγκαν πάσχοντας τὰ δεινά, ἀλλὰ «καὶ μακρῷ σχετλιώτερα· ἐκπολεμωθήσονται γὰρ κατ' ἀλλήλων βασιλεὺς κατὰ «πατριάρχου καὶ κατ' ἐπισκόπων, καὶ αὖ κατ' ἀλλήλων ἐπίσκοποι· καὶ τοῖς ἀλλήλ«λων ἀναθεματισμοῖς καὶ τοῖς οἰκείοις περιπεσοῦνται· καὶ ἐξωσθήσεται μὲν τῶν «θρόνων ὁ πατριάρχης, ἀντεισαχθήσεται δ' ἕτερος καὶ μετ' ὀλίγον τὰ ὁμοια πεί«σεται καὶ αὐτός [1]· καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν βασιλείαν ἅμα ζημιώσεται σὺν ἀτιμίᾳ «ποικίλῃ· καὶ πρό γε τούτων ὁ Παλαμᾶς τοῖς βαρβάροις ἁλώσεται καὶ μὴ ὅτι τὰ «ἔχθιστα, ὅτι μὴ καὶ τὰ αἴσχιστα πείσεται· οἱ δὲ πλείο⟨υ⟩ς τῶν ἐπισκόπων, σεισμῷ «κλονηθείσης τῆς Ῥωμαίων γῆς βιαίῳ, αὐταῖς ἐπισκοπαῖς καὶ οἰκίαις συγχωσθήσονται καὶ αὐτάνδροις φάναι ταῖς πόλεσι [2]· καὶ τοῦτ' ἂν εἴη καθαίρεσις ἐκ Θεοῦ «σφίσι δικαία ἀνθ' ὧν αὐτοὶ καθεῖλον ἀδίκως, ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγωνισαμένων ὀρθῶς «ἐπισκοπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ σοφῶν καὶ οσοι ὁμοτροποι τὴν εὐσέβειαν».

Οὕτω Γρηγορᾶς ὑπὸ τῷ κακῶς φιλιωθέντι πάλαι φιλοψευδεῖ δαίμονι, ὥσπερ τὴν αἵρεσιν πρίν, οὕτω δὴ καὶ τὰ ψευδῆ ταῦτα παραληρήματα ψευδῶς μυσταγω-

[1]) Тамъ же, на полѣ листа, противъ этого мѣста, написано: «ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος».—Ред.

[2]) Тамъ же, противъ этого мѣста, написано: «ἄλαλα γενηθήτω τὰ χείλη τὰ δόλια τὰ λαλοῦντα κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν».—Ред.

γηθείς· ἐν γὰρ τούτῳ τέως ἀληθεύων ὁρᾶται, ὅτι παρὰ τοῦ φίλου δαιμονίου τοὺς προφοιβασμοὺς καὶ τὰς ψευδοπροφητείας ταύτας δι' ὀνείρων ἔχει μαθών· ἐκεῖνα προφανῶς ἑάλω νοσῶν, ἃ τοῖς θεοφόροις ἐκείνοις ἐγκαλῶν αὐτὸς ἔφη ψευδῶς, καὶ ταῖς αὐτὸς ἑαυτοῦ ψήφοις καὶ ταῖς ἀποφάσεσι καὶ τῇ καταδίκῃ δικαίως ὑπεύθυνος γίγνεται· μέθης καὶ γὰρ καὶ ἀδδηφαγίας καὶ πλάνης Μασαλιανῆς αὐτὸς τοὺς καθ' ὕπνους χρησμοὺς καὶ τὰς προῤῥήσεις ἔφη, τοὺς μακαρίους συκοφαντῶν ἐκείνους. Εἰ γοῦν οὕτω ταῦτα καὶ κατὰ τὰς σὰς ἔχει, φιλόσοφε, ψήφους, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, σὺ δ', ὡς αὐτὸς φῂς πρὸς τοὺς σοὺς ἑταίρους, ὕπνῳ καὶ ὀνείροις τισὶ παρὰ τοῦ φίλου δαιμονίου τοὺς προῤῥηθέντας ψευδεῖς ἐμυσταγωγήθης χρησμούς, πῶς οὐχ ὅπερ αὐτὸς λέγω μετὰ πολλοῦ πάνυ τοῦ περιόντος γίγνεται, καὶ ταῖς αὐτὸς σαυτοῦ ψήφοις καὶ ταῖς ἀποφάσεσιν ὑπεύθυνον σεαυτὸν καθιστᾷς; Μᾶλλον δ' ᾗ μὲν ἀδδηφαγίᾳ καὶ γαστρὸς ἐνισχημένος κόρῳ καὶ τρυφῇ καὶ οἰνοφλυγίᾳ καὶ ὕπνῳ βαθεῖ καὶ κάρῳ τὰ τοιαῦθ' ὁ φιλόσοφος ὀνειροπολῶν ἐφαντάζετο, ἦν ἂν καὶ τῷ τῆς γαστρὸς κόρῳ καὶ τῇ μέθῃ ταῦτα λογίσασθαι, τῆς αὐτόθεν ἀναδιδομένης ἀχλύος τῷ φαναστικῷ τὴν σύγχυσιν ἐμποιούσης καὶ τὰ μὴ ὄντα καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν ὥσπερ ποιούσης αὐτόν· ἐπεὶ δ', ὡς αὐτὸς φησί, καὶ πενθῶν καὶ δακρύων ἦν καὶ τῷ κτιστῷ καὶ γνωστῷ καὶ περιγραπτῷ καὶ ὁρατῷ καὶ κατ' οὐσίαν αὐτοῦ Θεῷ, κατὰ τὸν σοφὸν φάναι Θεοδωρον, μετ' Εὐσεβίου δι' εὐχῆς προσιών, εὔδηλον ὡς παρὰ τῆς τοῦ φίλου δαιμονίου[1]) μόνης ἐνεργείας τουτουσὶ δεδεγμένος ἀναπέφηνε τοὺς χρησμούς, πνεύματι πλάνης συναπαχθεὶς κακῶς, ὡς μὴ ὤφελε, καὶ τῆς ἐναντίας ἐνεργείας χωρητικὸν ἑαυτὸν κατασκευάσας ὅλον, ὡς ἔφην, ἐπειδὴ τὴν παντουργὸν ἀπωσάμενος τοῦ Πνεύματος ὁλην ἐνέργειαν τὰ δυσσεβῆ καὶ παράνομα πάντ' ἐκεῖνα γνώμης ἀκρασίᾳ καὶ γλώττης, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλος τῶν κατ' αὐτον, τολμηρῶς καὶ θρασέως ἄγαν εἰς αὐτὴν ἐξύβρισε τὴν θεότητα. Καὶ ὅρα μοι καὶ τοῦ χρησμοδοτοῦντος αὐτῷ δαιμονίου τὴν ἀμαθίαν καὶ τὸ φιλοψευδές. Τὴν μὲν γὰρ διαφορὰν πρός ἀλλήλους τῶν ἐπισκόπων λέγει[2]), μᾶλλον δ' οὐ τῶν ἐπισκόπων, εἰ χρὴ τἀληθὲς εἰπεῖν, πρὸς ἀλλήλους ἦν ἡ διαφορά, ἀλλὰ τῆς συνόδου πρὸς τὸν πατριάρχην μόνον ἐκεῖνον, συναπαχθέντα κουφότητι καὶ γνώμης προπετείᾳ καὶ θράσει <καὶ> τῇ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καινοτομίᾳ καὶ τῇ κατά τινων ἀπεχθείᾳ πρὸς ἃ μὴ ἐχρῆν ἐξολισθήσαντα· ἐφ' ᾧ δὲ ταῦτ' ἐγένετο σιωπᾷ. Καὶ ὅτι μὲν οἱ πατριάρχαι τῶν θρόνων ἀπελαθήσονται, τὸν ἑαυτοῦ μυσταγωγόν, ὡς αὐτὸς οὗτος φησὶν ὁ μυσταγωγούμενος, διδάσκει· ὅτι δ' ἐπανελεύσονται πάλιν καὶ λό-

---

1) Въ другихъ спискахъ слова вмѣсто: τοῦ φίλου δαιμονίου стоитъ: τοῦ φιλοσόφου.—Ред.

2) Тамъ же вмѣсто этого слова стоитъ: ἤδη. — Ред.

γοις καὶ ἔργοις καὶ συγγράμμασι τὴν αὐτοῦ στηλιτεύσουσιν αἵρεσιν, τοῦτο δ' οὐδὲ μνήμης οὐδὲ λόγου γέ τινος ἀξιοῖ. Καίτοι γ' ἐχρῆν, Γρηγορᾶ, καὶ τοῦτ' ἐκείνοις προσκεῖσθαι, ἵνα σώζων ᾖ καὶ ἄρτιος ὁ λόγος τῷ σῷ διδασκάλῳ καὶ μὴ ὥσπερ ἐξ ἡμισείας τὰ τῆς διδασκαλίας ὄντα τυγχάνῃ καὶ πλανῶντα μᾶλλον ἢ διδάσκοντα τὸν μυσταγωγούμενον. Νῦν δὲ τὰ μὲν γιγνόμενα τότε καὶ ὁρώμενα λέγεις, εἴτε σὺ εἴτε καὶ ὁ σὸς πλάνος ἐκεῖνος, ὡς αὐτὸς ἔφησθα δήπου, εἴτε καὶ σὺ κἀκεῖνος ὁμοῦ· περὶ δὲ τῶν μελλόντων, ὃ δὴ καὶ φθάσας ὁ σὸς φίλος τε καὶ διδάσκαλος ἐπηγγείλατο, τὸ παράπαν οὐδὲν ὑγίες, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ κατὰ τοῦ σοφοῦ βασιλέως ἐκεῖνα καὶ δὴ καὶ τὰ κατὰ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου, φημί, τοῦ πατρὸς ὄντα τοῦ ψεύδους ἄντικρυς καὶ ποίαν οὐχ ὑπεραίροντα συκοφαντίας ὑπερβολήν; Μᾶλλον δ' ὁ μὲν σὸς καθηγητὴς τὰ τοιαῦτα καὶ φίλος ἐκεῖνος οὐδὲν οὐδ' ὁτιοῦν ἐκ προγνώσεως εἰδέναι δεδυνημένος· «ποία» καὶ γὰρ «κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;» Παῦλος φησὶν ὁ πεφωτισμένος· ἀλλὰ στοχα⟨σ⟩μοῖς τισιν ἐκ τῶν φαινομένων τὰ μέλλοντα τεκμαιρόμενος, κἀκ τούτων ψευδόμενος τὰ πολλά, τοῦτ' αὐτό, φημί, κάνταῦθα τὸ σύνηθες πέπονθε, κακῶς, ᾗπερ ἔφης, καὶ σὺν ἀτιμίᾳ ποικίλῃ τὸν τετιμημένον τουτονὶ ζημιώσεσθαι προσδοκήσας τὴν βασιλείαν, εἴπερ καὶ μὴ σόν ἐστι πλάσμα τὸ πᾶν καὶ τοῦ σοῦ φθόνου καὶ τῆς φιλοψευδοῦς καὶ φιλολοιδόρου γλώττης, ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους διαφορᾶς τῶν βασιλέων τὰ μὴ ὄντα κακῶς συμπλαττούσης καὶ προλέγειν προσποιουμένης τὰ σοὶ κατ' εὐχήν τε καὶ βούλησιν. Ὁ δὲ θαυμαστὸς οὑτοσὶ βασιλεὺς πάλαι τῷ θείῳ πόθῳ καὶ τῷ τῆς ἀναχωρήσεως ἔρωτι κάτοχος ὤν· ὡς ἄλλοι τε πλεῖστοι τῶν φίλων καὶ αὐτοὶ τὸν ἄλλων μάλιστα σύνισμεν ἐν τοῖς μάλιστα πεφηνότες αὐτῶν, ὃ μηδὲ σύ γ' αὐτὸς ἀγνοεῖς, οἶμαι, καὶ κοινωνοὶ τοῦ περὶ τῆς ἀναχωρήσεως τε καὶ ἡσυχίας ὄντες αὐτῷ καὶ πράγματος καὶ βουλεύματος σύν γε Νικολάῳ τῷ πάνυ φημί· τοὺς γοῦν τοιούτους λογισμούς, ὅπερ ἔφην ἄνωθεν, παρ' ἑαυτῷ κεκυρωμένους ὥσπερ φέρων ὁ βασιλεὺς καὶ διὰ ταῦτα ἄρα καὶ τοῖς τῆς ἀρχῆς πράγμασι πάνυ τοι δυσχεραίνων καὶ πῶς ἂν εἴποις ἀχθόμενος, εἰ καὶ ἄλλως τὰ τηνικαῦτα συμπεσόντα τῷ σκοπῷ καὶ τῷ τῆς ψυχῆς βουλομένῳ προσίστατο, καιροῦ καταλλήλου λαβόμενος τὸ πάλαι σπουδαζόμενόν τε καὶ φιλούμενον καὶ πρός πέρας ἐξήνεγκε θαυμαστόν, οὐ μόνον τὴν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς κοινῆς τῶν πραγμάτων οἰκονομίας καὶ διεξαγωγῆς ἀπόθεσιν ζημίαν οὐχ ἡγησάμενος, ἀλλὰ καὶ ζημίαν, διὰ τὴν Ἰησοῦ νέκρωσιν καὶ τὸν πρὸς τὴν ἀναχώρησιν ἔρωτα πάντα μᾶλλον, ἐκεῖνα καλῶς ἡγησάμενος, ἃ κατὰ κόσμον αὐτῷ πρὸς κέρδους εἶναι καὶ δοξης νενόμιστο, καὶ οὐ μόνον ἀδοξίαν οὐδ' ἠντινοῦν

ἐντεῦθεν οὐ προστριψάμενος ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρός γε τῇ ἀληθινῇ καὶ πρώτῃ παρὰ Θεοῦ δοξῃ καὶ τὴν κάτω καὶ ἀν‹θρωπ›είαν οὕτω δαψιλῶς ἔχων παρεπομένην, ὡς καὶ τοὺς πρὶν ἀγνωμονοῦντας εὖνους οὐδ' ὅσον εἰπεῖν νῦν ἔχειν καὶ τοὺς ἀδίκως τότε μισοῦντας νῦν φιλοῦντας δικαίως, τοῦ κάκιστ' ἀπολουμένου φθόνου καὶ τοῦ ψεύδους κάλλιστ' ἀπελαθέντος καὶ εἰς ἑαυτὴν ὥσπερ ἐπανιούσης τῆς ἀληθείας. Καὶ τότε[1]) πρότερον μὲν οἱ ὑπὸ χεῖρα καὶ τὸ ὑπήκοον ὡς δεσπότην ‹ἑ›αυτῶν προσκυνοῦντες ἦσαν, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς πάντες διά γε τὰ προῤῥηθέντα, νῦν δὲ καὶ πάντες μὲν σχεδὸν καθαρῶς μετά γε τῆς καθηκούσης εὐνοίας τε καὶ τοῦ φίλτρου, πρὸ δὲ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντας καὶ βασιλεῖς καὶ βασιλίδες ὁμοῦ καὶ τὸ χρυσοῦν ἅπαν τουτὶ γένος, φιλοῦντες μὲν ὡς παῖδες πατέρα, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἱμέρους καὶ τοὺς δεσμοὺς ὥσπερ παριέναι φιλονεικοῦντες τῷ περιόντι τοῦ φίλτρου, τὰς δὲ τιμὰς καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὸ σέβας καὶ τὴν ὑπακοὴν καὶ πάνθ' ὁμοῦ τὰ τοιαῦτα ἰσόθεά τινα καὶ παραδείγματος ἔξω παντὸς ἀπονέμοντες, τί μὲν οὐ λέγοντες, τί δ' οὐ ποιοῦντες ἃ πρὸς θεραπείαν τε καὶ τιμὴν φέρει τὴν τούτου; μᾶλλον δὲ πάντα μὲν ἐκεῖνα καὶ δρῶντες καὶ λέγοντες καθ' ὑπερβολήν, οὐδὲν δὲ τῶν ἀξίων οἰόμενοι λέγειν καὶ δρᾶν. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ τῶν πραγμάτων νυνὶ σὺν Θεῷ βασιλεύς τε καὶ κύριος. Τοὺς γὰρ νῦν ὄντας πάντας ἀνθρώπους καὶ φρονήσει καὶ ἀγχινοίᾳ καὶ καλοκαγαθίᾳ καὶ χρηστότητι τρόπων καὶ συγγνώμῃ τῇ πρὸς τοὺς πταίοντας καὶ τῷ φιλοδώρῳ τῆς γνώμης τε καὶ τῆς δεξιᾶς ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος νικῶν, ὡς μηδὲ παραβάλλειν ἐξεῖναι, καὶ τῇ πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα θαυμαστῇ ταύτῃ γνώμῃ καὶ τῇ αἰδοῖ καὶ τῷ περιόντι τοῦ φίλτρου τοὺς πρὸ αὐτοῦ φιλοτιμεῖται νικᾶν ὁμοῦ πάντας, πρὸς τοὺς ἐξ ὀσφύος αὐτῷ καὶ μάλα δὴ λαμπρῶς ἀμιλλώμενος καὶ τὸ κράτος κἀν τοῖς εἰρημένοις τούτοις ὥσπερ φιλονεικῶν φέρεσθαι κατὰ πάντων, καθάπερ δὴ κἀν τοῖς ἄλλοις, καὶ παράδειγμα θαυμαστὸν τοῖς ἐξ αὐτοῦ βασιλεῦσι καὶ δὴ καὶ τοῖς ‹τὰ› δεύτερα φέρουσι τῆς βασιλείας τῶν παίδων ὁμοῦ πᾶσι προκεῖσθαι. Ἔρεισμα γοῦν τῆς ἀρχῆς καὶ θείαν βουλὴν καὶ ψυχήν τινα τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς βασιλείας ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν παίδων καὶ σπουδαστὴν καὶ προασπιστὴν καὶ κηδεμόνα καὶ πατέρα καὶ φύλακα τοῦτον καὶ ἡγεῖται καὶ τοὺς γνησίους ὁμοῦ πάντας ἡγεῖσθαι πείθει. Τοσοῦτόν εἰσι πρὸς ἀλλήλους οἱ θαυμαστοὶ βασιλεῖς καὶ τοιούτοις δεσμοῖς ἀλλήλοις συνδέδενται φίλτρου καὶ ὁμονοίας καὶ συμψυχίας, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ φῶ, φθόνου μὲν καὶ ζήλου καὶ μίσους καὶ τῆς οὐ καλῆς ὑπονοίας

[1]) Это слово въ спискѣ еп. Порфирія написано надъ началомъ слѣдующаго слова πρότερον. — Ред.

καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν τοιούτων καλῶς ἀπεληλαμένων ἐκεῖθεν, τῆς δὲ τῶν βασιλέων ἀρετῆς γυμνῆς ἅπασιν ἐκφανείσης ἀθρόον καὶ τὸ παντοδαπὸν ἑαυτῆς κάλλος καὶ τὴν ἰσχὺν ἅμα καὶ τὴν εὐπρέπειαν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἐμφανιζούσης· οἷς οὐ καλῶς ὁ κακὸς ἐπεσκότει φθόνος καὶ τὸ ψεῦδος ἐπὶ μακρόν, ἃ δὴ καὶ τὴν φθοράν, φεῦ, τοῦ γένους ἡμῶν καὶ τὴν πανωλεθρίαν ἄνωθεν εἴργασται. Ἅπερ καὶ Γρηγορᾶς οὑτοσὶ κάκιστα νενοσηκώς, ὡς μὴ ὤφελεν, ἐπειδὴ καὶ τὴν ποθουμένην αὐτῷ διαφορὰν ἑώρα τότε τῶν βασιλέων, ἅμα καὶ τοῦ φίλου δαιμονίου τὴν ἐνεργουμένην δι' ἑαυτοῦ διαίρεσιν καὶ τὴν στάσιν καὶ δὴ καὶ τὰ παρεπόμενα τούτοις ἐκεῖνον μυσταγωγοῦντος, τὰ μήτ' ὄντα μήτε γενησόμενα ψευδῶς κατὰ τὴν ἑαυτῶν γνώμην προύφησαν τότε. Τῆς δὲ τῶν πραγμάτων ἀληθείας ἥπερ ἔδει νῦν ἐκφανείσης, ψεῦσται καὶ ἀπατεῶνες καὶ πλάνοι καὶ βασιλέων ἐχθροί, καθὰ δὴ καὶ Θεοῦ πρότερον, οὐκ ἀπεικότως ἂν οὗτοι καὶ ἄμφω παρὰ πάντων καλοῖντο. Καὶ τί χρὴ τἄλλα λέγειν, ὅπου γε καὶ ταῖς δυσσεβείαις αὐτοῦ τε καὶ τῶν κατ' αὐτὸν συμμαχήσειν τε καὶ ὑπερμαχήσειν καὶ προστήσεσθαι τὸν θαυμαστόν τε καὶ φιλόχριστον ἤλπισε βασιλέα, τὸν μηδὲν ἧττον τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ γ' ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἱερᾶς πατρικοῦ ζήλου καὶ τῆς σπουδῆς ἢ τοῦ διαδήματος καὶ τοῦ σκήπτρου κληρονόμον ὀφθέντα; Ἀλλ' ὁ γενναῖος οὑτοσί, μετὰ τῆς πατρικῆς βασιλείας καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν κάλλιστά γε καὶ ὡς ἐχρῆν ἐπιγνοὺς κἀκ τῶν ἀγκαλῶν τῆς θαυμαστῆς μητρός τε καὶ βασιλίδος καὶ τὴν ταύτης εἰλικρινῆ πρὸς Θεὸν πίστιν καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ζῆλον καθαπερεί τινα πανοπλίαν καὶ σκευὴν ἐνειμένος βασιλικήν, τὴν πνευματικὴν καὶ μάλα καλῶς ἐπέγνω μητέρα, τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν φημί, καὶ τῶν ταύτης διδασκάλων εὐσεβῶς τε καὶ φιλοθέως ἄγαν ἐξηρτημένος καὶ τούτοις καὶ κεφαλὴν ὁμοῦ καὶ ψυχὴν ὑποτιθείς, καθάπερ ὁρῶμεν, τὰς θαυμαστὰς πρὸς αὐτὴν ὁμολογίας ἐκείνας λαμπρῶς ἐπὶ τῶν ἔργων ἐκφαίνει, τοὺς περὶ Ἀκίνδυνόν τε καὶ Γρηγορᾶν λύκους δεδειχὼς μάτην χανόντας καὶ πᾶσι ταῖς τἀκείνων φρονοῦσιν οἰμώζειν εἰπών. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἅλις.

XIV. Γρηγορίου [1]) δὲ πέρι, τοῦ μεγάλου τῶν ἐμῶν, φημί, Θεσσαλονικέων διδασκάλου τε καὶ ποιμένος, καὶ ὧν ἡ τολμηρὰ καὶ βέβηλος γλῶττα κατὰ τῆς θείας [2]) καὶ ἀλήπτου ψυχῆς ἐκείνης ἀκολάστως τε καὶ μοχθηρῶς καὶ ἀξίως ἑαυτῆς δι' ὀλίγων εἶπε κἀν τούτοις, ἐκεῖνο καὶ δὴ λέγω, ὡς πέμπει μὲν ὁ Θεὸς δι' αἰχμαλωσίας πρὸς Ἀχαιμενίδας κἀκεῖνον, ὥσπερ δὴ καὶ τοὺς ἀποστόλους πάλαι πρὸς

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія, на полѣ листа, противъ этого мѣста, написано: «Палама». — Ред.

[2]) Въ другихъ спискахъ слова: ἀληθείας. — Ред.

τὸ κήρυγμα καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν σωτηρίαν διὰ τοῦ τῆς ἐκκλησίας διωγμοῦ δηλαδὴ τοῦ μετὰ τὴν ἀναίρεσιν Στεφάνου τοῦ θείου, διὰ τῶν ἐναντίων σοφῶς πλέκων τὰ ἐναντία, ἵνα καὶ θαυμασιώτερα, φησί, φαίνηται· ἐκεῖ δ' ὁ μέγας γενόμενος, λεγέτωσαν οἱ συνειδότες καὶ νῦν, οἷος ἐν ἔργοις τε καὶ λόγοις καὶ διαλέξεσι ταῖς πρὸς τοὺς σοφούς τε καὶ προύχοντας Ἀχαιμενιδῶν ἀνεφάνη. Μᾶλλον δὲ καὶ λέγουσι καὶ γράφουσι καὶ κηρύττουσι μάλα τρανῶς τὰς συνεχεῖς πρὸς τοὺς ἡμετέρους διδασκαλίας καὶ παραινέσεις, τὴν μεγάλην τοῦ λόγου παραμυθίαν, τὰς λύσεις τῶν ἀμφισβητουμένων, τὰς τῶν γραφῶν θαυμαστὰς ἐξηγήσεις, τοὺς τῆς καινῆς ἐκείνης αἱρέσεως τε καὶ δυσσεβείας ἐλέγχους, τὴν θεολογίαν, τοὺς ὑπὲρ τῆς μιᾶς τρισυποστάτου θεότητος καινοὺς καὶ ὑπερφυεῖς λόγους, τοὺς περὶ τῆς θείας Χριστοῦ γεννήσεως τῆς τε ἄνω καὶ ὑπὲρ χρόνον καὶ δὴ καὶ τῆς ἐν χρόνῳ καὶ κατὰ σάρκα, τοὺς περὶ σταυροῦ καὶ θείων εἰκόνων καὶ τύπων καὶ παλαιᾶς διαθήκης καὶ νέας καὶ νόμου καὶ περιτομῆς καὶ ἱερωσύνης τῆς πάλαι καὶ ὅτι καὶ κατὰ φύσιν Υἱὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ Χριστὸς καὶ Θεός, ἐπεὶ καὶ κριτὴς ὁ αὐτὸς ὁμοῦ πάντων ἀνθρώπων, ὃ φησὶν Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης ὑπὲρ Σοδόμων πάλαι πρεσβεύων, κατὰ Μωυσῆν φάναι τὸν μέγαν, ὅπερ οὐχ Ἑβραίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἀχαιμενίδαις κατὰ ταὐτά, φησί, δοκεῖ. Καί τί χρὴ κατὰ μέρος καταλέγειν νῦν ἑξῆς πάντα, πραγματείας ἑτέρας ὄντα καὶ ἱστορίας ἔργον, δι' ὧν ἡ θαυμαστὴ καὶ οὐρανία καὶ φιλόσοφος γλῶττα τίνας μέν οὐκ ἐστήριξεν ἐκεῖ τῶν πιστῶν πρὸς τὸν ὑγιᾶ, φημί, λόγον, ποίας δ' οὐκ ἔλυσεν ἀμφιβολίας τῶν δισταζόντων, πόσου δὲ καὶ οἵου θαύματος οὐκ ἐπλήρωσε τὰς ψυχὰς τῶν συνέσει καὶ ἀξιώματι παρ' ἐκείνοις προυχόντων; Δι' ἃ δήπου καὶ πληγὰς καὶ ῥαπίσματα κατὰ κόρρης καὶ ὕβρεων φορυτὸν παρὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ ἀλιτηρίων ὑπέστη Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, οὐκ ἐνεγκόντων τὴν ἧτταν καὶ τὴν ἐπὶ πάντων αἰσχύνην, ἀναίμακτος ἀθλητὴς καὶ στεφανίτης καὶ μάρτυς τῶν Χριστοῦ παθημάτων ἐκεῖθεν κατιὼν πρὸς ἡμᾶς σὺν λαμπρᾷ τινι τῇ πομπῇ καὶ τοῖς κρότοις καὶ τοῖς ἐπινικίοις οὐκ ἐπιγείοις τισὶν οὐδὲ παρ' ἀνθρώπων φθαρτῶν ἐπιτελουμένοις, ἀλλ' ἀφθάρτων καὶ οὐρανίων ἀγγέλων ἀοράτως προπεμπόντων καὶ τὴν αὐτοῦ κάθοδον καὶ τοὺς ἄθλους τοὺς ἱεροὺς καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ δρόμους καὶ τὴν καινὴν ὁμολογίαν ὕμνοις καῖ μυστικαῖς ᾠδαῖς ἀνακηρυττόντων, ὡς καὶ κατιόντι παρὰ τοὺς τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων ταύτης λιμένας συνεξακούεσθαί τισι τῶν εὐλαβῶν τότε τοὺς ὕμνους παρ' αἰγιαλοῖς ἑστηκόσιν. Οἳ καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο τῆς καινῆς ᾠδῆς τε καὶ τοῦ μέλους ἀποθαυμάζοντες καινὸν μέντι [1]) καὶ ἄπιστον ἔλεγον εἶναι, εἰ παρὰ τῆς

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія: μέντοι. — Ред.

αἰχμαλωσίας καὶ τῶν βαρβάρων μελῳδοὶ καὶ τοιοῦτοι κατάγονται παρ' αὐτοῖς· ἐπεὶ δὲ τῆς νηὸς εἰς τὴν γῆν κατιούσης Γρηγόριος ὁ θεῖος σύν γε τῷ πληρώματι τῶν ναυτῶν ἀποβαίνοντες καθ‹ε›ωρῶντω μόνοι, τότε δὴ καὶ οἱ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ᾠδῆς ἀκροαταὶ καὶ τῶν ὕμνων συνῆκαν ὡς οὐκ ἀνθρωπίνης, ἀλλ' ἀγγελικῆς ἦσαν ἐκεῖνα δυνάμεως ἔργα, τοῦ Θεοῦ θαυμαστῶς κάνταῦθα τὸν ἑαυτοῦ βουλομένου δοξάζειν θεράποντα. Ἀλλ' ὁ περὶ τὴν ὄντως σοφίαν ἀσύνετος φιλόσοφος οὑτοσὶ σύν γε τῷ φίλῳ δαιμονίῳ «ἀλώσεται» φασί «Παλαμᾶς καὶ οὐ τὰ ἔσχατα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ αἴσχιστα πείσεται», ἀπηχθημένοι καὶ ἐπίῤῥητοι καὶ αἰσχροί τινες πρὸς ἀλήθειαν ὄντες αὐτοὶ καὶ τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ κωμῳδοῦντες ἀγῶνας καὶ τοὺς ἀθλητὰς καὶ στεφανίτας αὐτοῦ συκοφαντοῦντες καὶ τοὺς ἁγίους ἀναιδῶς οἱ ἐναγεῖς διασύροντες. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως.

XV. Καλὸν δ' ἂν εἴη λοιπόν, ἐπειδὴ καὶ τὸν λόγον διαναπαῦσαι δεῖ τῶν μακρῶν ἀγώνων καὶ δρόμων καὶ λῆξαί που τὸν καινὸν τουτονὶ πολεμον, ὥσπερ ἐν ἐπιλόγοις ἀναλαβεῖν τε καὶ λογίσασθαι διὰ βραχέων τινῶν τὰ πρὸς τὸν φιλόσοφον ἡμῖν τουτονὶ καὶ τοὺς καθ' ἡμῶν καὶ τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ λόγους διὰ μακρῶν εἰρημένα.

α΄. Ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἡμῖν τῶν πρὸς Γρηγορᾶν τουτωνὶ λόγων, ἐπειδὴ πρὸς τὸν αὐτοῦ πρῶτον ἀπιδὼν οὐδέν τι περὶ τῶν προκειμένων αὐτὸν εὗρε λέγοντα οὐδὲ δογματικῆς οὐδ'ὁτιοῦν ἁπτόμενον ὑποθέσεως, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μόνον συκοφαντίαν ὀντα καὶ ὕβριν τῆς κατ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συγκροτηθείσης ἡμῖν ἱερᾶς συνόδου καὶ δὴ καὶ τῆς ἐκκλησίας ὁμοῦ πάσης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλέας αὐτοὺς καὶ τοὺς προσήκοντας αὐτοῖς κατὰ γένος σύν γε τῇ συγκλήτῳ διαβάλλοντα πάσῃ καὶ νῦν μὲν διωγμὸν καὶ κάθειρξιν καὶ φύλακας περικαθημένους τὸν Γρηγορᾶν καὶ φρουροῦντας καὶ πυκτίων ἱερῶν ἀφαίρεσιν ἐγκαλοῦντα, τὰ μηδαμῶς ὄντα, νῦν δὲ ψῆφον ἄδικον καὶ διωγμὸν εὐσεβείας τὴν τῆς δυσσεβείας ἀποκαλοῦντα καθαίρεσιν, καὶ μηδὲν μὲν εὐσεβές, ὡς αὐτὸς φησὶ βλασφημῶν, μηδὲ δίκαιόν τι τὴν ἱερὰν σύνοδον εἰπεῖν τε καὶ καταπράξασθαι, ὡς καὶ τοὺς περικαθημένους τε καὶ περιεστῶτας ψεῦδος, φησί, καὶ δυσσέβειαν κατεγνωκότας αὐτῶν σιγῇ τὴν ἑαυτῶν ἀποκρύψαι γνώμην καὶ τὴν τῆς δυσσεβειας συνηγορίαν διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν ἐπικείμενον φόβον, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' αὐτὰ φησὶ τὰ λαληθέντα γοῦν ἐκεῖ καὶ πραχθέντα κατ' ἀλήθειαν δοθῆναι τῷ τόμῳ κακουργίᾳ τε καὶ ἀμαθίᾳ τῶν ἐκεῖνον συγγραψαμένων· οὐδὲ γὰρ εἶναι παρ' ἡμῖν τῶν λέγειν τε καὶ γράφειν εἰδότων μετ' ἐπιστήμης οὐδένας, ἀλλ' ἀπὸ σκαπάνης, ὡς αὐτὸς φησί, καὶ κώπης καὶ ἀγροικικοῦ βίου προαχθῆναι πάντας οὐ καλῶς οὐδὲ δικαίως

ἐπὶ τὸ βῆμα, ὡς μηδ' αὐτὸ τοῦτο γοῦν ἔχειν εἰδέναι, τί ποτε ἄρα τὸ τῆς ἐπισκοπῆς χρῆμα καὶ τίς ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ταύτης ἐπάγγελμα, μήτοι γε καὶ ἄλλων ἔχειν ἡγεῖσθαι καὶ διασώζειν· καὶ τέλος διωγμὸν ἐκεῖ κατὰ τῆς συνόδου καὶ τῶν προυχόντων ἱερέων Θεοῦ καὶ Γρηγορίου τοῦ σοφοῦ μάλιστα καὶ πληγάς τε καὶ μάστιγας καὶ φορυτὸν ὕβρεων ἀφορήτων καθαπερεί τινα παραπλῆγα καὶ τὸν ἐγκέφαλον διασεσεισμένον εὑρηκότες τὸν Γρηγορᾶν καὶ φαντασθέντα καὶ κάκιστα συγγραψάμενον, ἐξηλέγξαμεν αὐτὸν ἐκεῖ κατὰ μέρος πάνθ' ὁμοῦ τὰ τοιαῦτα ψευδόμενον καὶ παραληροῦντα, ὡς μηκέτι μηδ' ἐν τοῖς μείζοσι καὶ καιριωτέροις ἄξιον εἶναι πιστεύεσθαι καὶ ὀπωσοῦν τοῦτον τὸν οὕτω τῶν ἐλαττόνων τε καὶ σμικρῶν καταψευδόμενον τουτωνί, καὶ μετὰ τοσαύτης φάναι τῆς προθυμίας, ὡς μηδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπειν.

β΄. Ὁ δεύτερος τῶν λόγων πρὸς τὸν δεύτερον βλέπων τοῦ φιλοσόφου περὶ διαφορᾶς μὲν οὐσίας θείας καὶ θείας ἐνεργείας ἐνίσταται τὸν ἀγῶνα· ἐπεὶ δ' ὁ ἀντιλέγων οὐ πρὸς τὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου καθεξῆς πάντα, ἀλλὰ πρός κεφαλαιώδη ζητήματά τινα τῆς ὑποθέσεως ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν ὄντα τὸν λόγον ἔφη προαγαγεῖν βούλεσθαι, πρὸς ταῦτα καὶ ὁ λόγος ἡμῖν βλέπων πρῶτον μὲν τὸν συνοδικὸν εἰσάγει δι' ἑαυτοῦ τόμον τὴν ἀπαρίθμησιν τουτωνὶ τῶν κεφαλαιωδῶν ζητημάτων ποιούμενον, εἶθ' ἑξῆς τὰ περὶ διαφορᾶς οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας εἰσαγαγὼν κατὰ μέρος τοῦ αὐτοῦ συνοδικοῦ τόμου ἅπερ ὁ Γρηγορᾶς ἀπέκρυψε κακουργῶν, γραφικοῖς τε καὶ θεολογικοῖς ἐρειδόμενα λόγοις καὶ ταῖς τῶν ἐκτεθεικότων πατέρων ἀρίσταις ἐπεξεργασίαις τε καὶ κατασκευαῖς, ἐνταῦθα λήγει τοῦ δρόμου, βραχέ' ἄ<τ>τα πρὸς φιλόσοφον ὑπὲρ τῶν εἰρημένων εἰπὼν τῇ συνόδῳ τε καὶ τῷ τόμῳ.

γ΄. Ὁ δὲ τρίτος, τὰ περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας σκοπούμενος καὶ αὐτός, τὸν περὶ θείας δυνάμεως τῆς φυσικῶς τῷ Θεῷ προσούσης ἐξετάζει λόγον, τὸν Ἀρεοπαγίτην θεῖον εἰσάγων Διονύσιον. Τούτῳ καὶ γὰρ ὁ Γρηγορᾶς ἀντιλέγων διὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου κτιστὴν ἀποδεικνύναι πειρᾶται τὴν φυσικὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν. Ἐν οἷς καὶ τὸν θεοφόρον Δαμασκηνὸν σύν γε τῷ προῤῥηθέντι Διονυσίῳ συκοφαντῶν ἐλέγχεται παρὰ τοῦ ἀληθοῦς λόγου. Φησὶ γὰρ μὴ κυρίως μηδὲ κατὰ φύσιν ἔχειν τὸν Θεὸν τὴν τοῦ ἔχειν δύναμιν καὶ τούτους τοὺς ἁγίους εἰδέναι τε καὶ διδάσκειν· εἶναι γὰρ τοῦτο τῶν κτισμάτων, ὡς αὐτὸς φησίν, ἴδιον. Ἐξελέγχει δ' αὐτὸν ὁ λόγος ἐν τούτοις νῦν μὲν τὰ Σαβελλίου φρονοῦντα λέγοντος μὴ κυρίως καὶ ὑποστατικῶς ἔχειν Υἱὸν καὶ Πνεῦμα τὸν Θεόν, εἰ καὶ λέγεται, νῦν δὲ τοῖς τοῦ Ἀρείου καὶ Εὐνομίου συναπαγόμενον· ἐκείνων καὶ γάρ ἐστι τὸ ἑτεροούσιον

καὶ τὸ ὡς οὐσίας περὶ οὐσίαν ἔχειν τὸν Θεὸν τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα, κατὰ τὰς τοῦ φιλοσόφου δηλονότι φιλοσόφους κατηγορίας.

δ΄. Τῷ δὲ τετάρτῳ τῶν λόγων, περὶ διαφορᾶς ὡσαύτως οὐσίας θείας καὶ ἐνεργείας καὶ δὴ καὶ δυνάμεως αὐτοῦ φυσικῆς τὴν ὁρμὴν ἔχοντι, ἐξελέγχεται Γρηγορᾶς οὐ κακούργως μόνον τοῖς ἐν τῷ συνοδικῷ τόμῳ, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀμαθῶς ἐπιβάλλων. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ λόγος αὐτὸν ἐλέγχει οὐ τὰ Ἀρείου καὶ Μακεδονίου νοσοῦντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτους ὑπερελάσαντα τῇ δυσσεβείᾳ, ὅσον οἳ μὲν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διαιρεῖν τῆς πατρικῆς οὐσίας τολμῶντες οὐ κυρίως οὐδὲ φυσικῶς, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν καὶ ἐπείσακτα κεκτῆσθαι τὰ τῆς θείας φύσεως ἔλεγον ἰδιώματα, ὃ δὲ καὶ αὐτὸν σὺν αὐτοῖς τὸν Πατέρα, τὴν τρισυπόστατον ἐμοῦ λέγω θεότητα, οὐ κυρίως φησὶν ἔχειν ταῦτα, ἀλλ' ἢ ἐπίκτητα καὶ ὑστερογενῆ ἢ ψευδῆ. Εἶτα προϊὼν ὁ λόγος δείκνυσι Γρηγορᾶν νῦν μὲν Εὐνομίῳ συνᾴδοντα ἐν οἷς κατ' ἐκεῖνον καὶ οὗτος φησὶ μὴ ἄλλο μὲν οὐσίαν νοεῖν, ἄλλο δὲ δύναμιν, ἄλλο δ' ἐνέργειαν καὶ σοφίαν, ὡς καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦτ' αὐτὸ κατηγορεῖν ἔχειν καὶ τῆς οὐσίας καὶ ἀλλήλων διάφορά πως εἶναι ταυτὶ λεγούσης, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄκτιστα καθ' ὃ φυσικὰ τοῦ Θεοῦ· νῦν δὲ καὶ Νεστορίῳ καὶ Μονοφυσίταις ὁμόφρονα τὸν αὐτόν, ὡς κατ' οὐσίαν τὴν ἕνωσιν λέγοντα καὶ δὴ καὶ σχετικήν, ὥστε δυάδα τελείων ὑποστάσεων ἑνωθῆναι. Εἶτα χρῆσιν εὑρὼν ἐκεῖ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας θεολογοῦσαν καὶ ταύτην εἰς δύο κακῶς διελὼν καὶ τὸ μὲν ἐκείνης τῷ γεννήτορι δεδωκώς, τὸ δὲ προσρίψας τῷ τόμῳ καὶ ἡμῖν ὡς ἡμέτερον δῆθεν, εἶτα κατ' ἐκείνου χωρεῖ καὶ ἡμῶν ἀκρατῶς· ἐν τούτοις γοῦν ἐξελέγξας αὐτὸν ὁ ἡμέτερος λόγος ὡς κακούργον, ὡς ἀμαθῆ, ὡς τῶν ἁγίων ὑβριστὴν καὶ βλάσφημον ἐκτόπως, εἶτα καὶ συκοφάντην αὐτὸν ἀποδείκνυσι τοῦ τε θείου Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου, φημί, τοῦ σοφοῦ. Ἐπὶ τούτοις τὸν περὶ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ λόγον κινήσας, καθ' ὃν ὁ Γρηγορᾶς καὶ αὖθις τοὺς ἱεροὺς θεολόγους Ἀθανάσιόν τε καὶ Βασίλειον συκοφαντεῖ ὡς ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τῷ αἰτίῳ τε καὶ αἰτιατῷ μόνῳ χρωμένους, ἐξελέγχει τοῦτον καὶ αὖθις ἐξ αὐτῶν τε τούτων τῶν θεολόγων πατέρων καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων καὶ ψεύστην ὁμοῦ καὶ βλάσφημον, ὡς ἐπὶ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας μᾶλλον καὶ οἰκειότερον τῇ τοῦ αἰτίου τε καὶ αἰτιατοῦ προσηγορίᾳ χρωμένων αὐτῶν. Πρὸς δέ γε τοῖς ῥηθεῖσιν ἀτόποις καὶ τῶν Μονοθελητῶν τε καὶ Μονοφυσιτῶν ἀποδείκνυσι πολλῷ χείρονα καὶ ἀτοπώτερα κατασκευάζοντα Γρηγορᾶν ὁ λόγος, ὅσον ἐκεῖνοι μὲν τὸ τῆς θεότητος ὁμολογοῦντες φυσικὸν θέλημα καὶ τὴν ἐνέργειαν τὰ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ κακῶς ἀπηρνοῦντο, ὁ δὲ τό τῆς

ἁγίας Τριάδος ἀπαρνεῖται διαῤῥήδην θέλημα καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ φυσικῶς αὐτῇ προσόντα.

ε΄. Τῷ πέμπτῳ περί τε ἡνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας καὶ διαφορᾶς αὖθις θείας οὐσίας καὶ θείας ἐνεργείας διεξιόντι καὶ δὴ καὶ τοῦ ταύτης ἡνωμένου καὶ τὸ μὲν θεωρεῖσθαι πράγματι λέγοντι, τὴν δὲ διαφορὰν ἐπινοίᾳ, οὐ πράγματι αἰτοῦντι ἀποδείξεις [1]) ἔκ τε Διονυσίου καὶ Ἱεροθέου τῶν ὁμιλητῶν ‹τε› καὶ διαδοχων τῶν ἱερῶν ἀποστόλων εἰσίν, ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν, ἀπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ δὴ καὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τε καὶ θεολόγων ἐκ μέρους. Συναποδείκνυται δὲ τῷ λόγω κἀκεῖνο, ὅτι οὐ μόνον ὑπὸ τῆς ἕκτης οἰκουμενικῆς συνόδου οἱ τὰ Γρηγορᾶ καὶ Ἀκινδύνου νοσοῦντες ἐξελέγχονται χείρω καὶ ἀτοπώτερα φρονοῦντες τῶν Μονοθελητῶν ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πασῶν ὁμοῦ τῶν συνόδων τῶν τε καθόλου καὶ τῶν μερικῶν, ἐπειδὴ καὶ ἀλλήλαις εἰσὶν αἱ πᾶσαι σύμφωνοι καὶ βεβαιοῦσαι ἀλλήλας· δι'ο καὶ παρὰ πασῶν ἐστιν ἡ ἀρὰ καὶ ἡ ἀποκήρυξις ἐπενηνεγμένη τοῖς τἀναντία φρονοῦσιν ἐκείναις· ἀλλ' οὐχ αἱ καθ' ἡμᾶς ἁπλῶς σύνοδοι καὶ οἱ τόμοι· τἀκείνων καὶ γὰρ ἐκφαίνουσιν οὗτοι, μηδὲν παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες ἢ μόνην τὴν ὁμολογίαν καὶ τὴν συμφωνίαν ἐκείνων. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τά Ὠριγένους ἐλέγχονται νοσοῦντες κατὰ τὴν οἰκουμενικὴν πέμπτην ἁγίαν, φημί, σύνοδον πρὸς ἐκεῖνον εἰποῦσαν ὡς εἶχε μὲν ὁ Θεὸς ἀεὶ τὴν τοῦ κτίζειν δύναμιν, ἐνηργήθη δὲ ἡ τοιαύτη δύναμις· ὁτε αὐτὸς ἐβουλήθη· ὁθεν οὐδ' ἐτράπη Θεός, φησίν, ἀφ' ἑτέρου εἰς ἕτερον.

ς΄. Τῷ γε μὴν ἕκτῳ πρός τε τὸν τρίτον καὶ τέταρτον τοῦ Γρηγορᾶ βλέποντι καὶ περὶ μετοχῆς θείας καὶ ἐνεργείας ἀγωνιζωμένῳ καὶ αὖθις ὁ αὐτὸς ἐλέγχεται τά τε ἄλλα· διὰ τοῦ ληπτοῦ καὶ μεθεκτοῦ τῆς θείας οὐσίας βλασφημῶν εἰς Θεὸν ἀτόπως καὶ δὴ καὶ τὸν Ἀντιοχείας μέγαν Ἀναστάσιον σύν γε τῷ συνοδικῷ τόμῳ συκοφαντῶν καὶ ἀκρατῶς ὑβρίζων. Τὰ γὰρ περὶ τοῦ θείου Πνεύματος εἰρημένα τῷ σοφῷ διδασκάλῳ τούτῳ συλήσας ἀπὸ τοῦ τόμου καὶ τούτοις ὡς ἡμετέροις δῆθεν χρησάμενος, τὰ αἴσχιστα καὶ συκοφαντεῖ καὶ ἐνυβρίζει τούτοις, ὥσπερ δὴ καὶ τοῖς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου πρότερον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀθανάσιον σὺν ἐκείνῳ τὸν μέγαν μεθεκτὴν τὴν τοῦ Πνεύματος οὐσίαν τε καὶ ὑπόστασιν καὶ δὴ καὶ αὐτὴν τὴν ἁγίαν ὡσαύτως Τριάδα συκοφαντῶν λέγειν ἐκεῖνον. Οὗ τὴν θαυμαστὴν προτιθεὶς θεολογίαν ὁ ἡμέτερος λόγος αὐτοθεν ἐξελέγχει τὸν Γρηγορᾶν καὶ ψεύστην καὶ συκοφάντην τῶν ἁγίων καὶ δὴ καὶ τὰ Μα‹σ›σαλιανῶν καθαρῶς κἀν τούτοις φρονοῦντα, πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις καὶ Λατίνοις ἀκριβῶς περί τε

[1]) Въ другихъ спискахъ: οὐ πράγματι, αἱ τούτων ἀποδείξεις. — Ред.

προόδου καὶ χάριτος καὶ φυσικῆς ἐνεργείας καὶ ἐλλάμψεως καὶ Θεοῦ μετοχῆς συνηγοροῦντα, μᾶλλον δὲ καὶ Λατῖνον αὐτὸν ἄντικρυς τὰ τοιαῦτα πεφηνότα μηδ' ἡστινοσοῦν προσούσης διαφορᾶς.

ζ'. Τοῦ ἑβδόμου πρὸς τὸν τέταρτον καὶ αὖθις τοῦ φιλοσόφου λέγοντος λόγον περὶ φυσικῆς καὶ οὐσιώδους ἐνεργείας Θεοῦ ὅτι ἄκτιστος, ἀναδείκνυται μὴ μόνον κτίσμα ταύτην αὐτὸς λέγων, ὡς ἔθος αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ μὴ ὄν, ὅταν μὴ πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτήν, φησίν, ἀναφέρηται τοὔνομα. Ταύτην καὶ γὰρ φησὶν εἰδέναι μόνην Θεοῦ ἐνέργειαν, τὰ δὲ παρ' αὐτὴν πανθ' ὁμοῦ κτίσματα· θέλησιν δὲ φυσικὴν κοινὴν τῆς ἁγίας Τριάδος μηδαμῶς πεφυκέναι, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν αὐτὴν εἶναι θέλησιν καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μόνα. Δείκνυται δὲ ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ Γρηγορᾶς πρὸς τοῖς εἰρημένοις οὐ μόνον τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐσίαν σὺν αὐτῇ περιγραπτὸν καὶ ὡρισμένην φανερῶς λέγων.

η'. Τοῦ δὲ ὀγδόου τῶν λόγων τῷ τετάρτῳ καὶ αὖθις τοῦ Γρηγορᾶ καὶ δὴ καὶ τῷ πέμπτῳ περὶ θείας ἐνεργείας προσδιαλεγομένου καὶ ἔτι ὅτι ἄκτιστος καὶ ὅτι οὐ σύνθετον διὰ ταύτην τὸ θεῖον κατ' αὐτὸν τὸ κατὰ φύσιν ἁπλοῦν, ἀποδείκνυται Γρηγορᾶς οὐ μόνον σύνθετον καὶ κτιστὸν διὰ τῆς ἐνεργείας κατασκευάζων τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους Κύριλλον τε καὶ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν συκοφαντῶν καὶ αὖθις· οὐ κατὰ διάνοιαν, φημί, μόνον, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ κατ' αὐτὰ τὰ ῥητά· οὐ τούτους δὲ μονο‹υς›, ἀλλὰ καὶ τὴν ἕκτην οἰκουμενικὴν ἁγίαν σύνοδον ὅλην Μάξιμόν τε τὸν τῆς θεολογίας καὶ ὁμολογίας στῦλον καὶ Βασίλειον καὶ Ἀθανάσιον ὁμοῦ τοὺς μεγάλους. Ἐν οἷς οὐ τὰ Μονοφυσιτῶν τε καὶ Μονοθελητῶν σπουδάζων μόνον καὶ αὖθις ἐλέγχεται, ἀλλὰ καὶ Εὐνόμιος ἄλλος αὐτὸς ἀναδείκνυται, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἄρειος ἅμα καὶ Μακεδόνιος, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ χείρων καὶ ἀτοπώτερος ἐκείνων· ὅσον ἐκεῖνοι μὲν κατ' οὐσίαν τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς διαιροῦντες, ὁ δὴ καὶ φθάσαντες ἔφημεν, εἰς κτίσμα καταφέροντες ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς τὸν Θεὸν ἦσαν, Γρηγορᾶς δ' οὐτοσὶ καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ κατασπᾶν ἐπιχειρεῖ διὰ τῶν φυσικῶς προσόντων αὐτῇ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς Πλατωνικᾶς ἰδέας καὶ μάλα πρεσβεύων ἐλέγχεται, ἰδιουποστάτους τὰς ἀνυποστάτους ἑαυτοῦ δοξάζων ἐνεργείας καὶ καθάπερ σκιάς τινας, ὡς αὐτὸς φησί, τῇ οὐσίᾳ παρεπομένας. Ὁ δὲ λόγος ἡμῖν οὐτοσὶ δείκνυσι διὰ τῆς ἱερᾶς τῶν ἁγίων θεολογίας καὶ πότε καὶ κατὰ τίνας τοὺς λόγους νοηθείη ἂν ἐπὶ Θεοῦ σύνθεσις· οὓς ἡ μὲν ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἀποσείεται τοῖς ἱεροῖς ἑπομένη διδασκάλοις, ὅ γε μὴν Γρηγορᾶς ἀπειθῶν τούτοις ἐξ ἀνάγκης ἐκείνοις ἁλίσκεται σύνθετον ποιῶν τὸν Θεόν.

ϑ΄. ι΄. Ὁ ἔνατος καὶ ὁ δέκατος πρὸς τὸν πέμπτον μὲν καὶ αὖθις, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν ἕκτον ἐνίστανται τοῦ Γρηγορᾶ λόγον περί τε ϑεότητος καὶ Θεοῦ καὶ ϑείας ἐνεργείας αὖθις καὶ ϑεώσεως, δεικνύ<ν>τ<ες> ὅτι τε ἄκτιστος καὶ ὅτι ἄσχετος καὶ ἀμιμητος τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, εἰ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ ἐν σχέσει καὶ μιμήσει γίνεται, καὶ πῶς καὶ κατὰ τίνας τοὺς λόγους καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐνέργειαι τοῦ Πατρὸς λέγονται παρὰ τῶν ϑεολόγων καὶ αὖθις οὐκ ἐνέργειαι οἱ αὐτοί, καὶ ὅτι καὶ αἱ τρεῖς ϑεαρχικαὶ ὑποστάσεις καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ καὶ σοφία καὶ δύναμις ὡσαύτως λέγονται διὰ τὸ φυσικῶς καὶ μὴ μεϑεκτῶς ἔχειν ταῦτα καὶ τὴν φυσικὴν αὖϑις δύναμιν καὶ ἐνέργειαν κοινῶς καὶ ἡνωμένως ἔχουσιν ὡς ὁμοούσιοι καὶ ὁμόϑεοι. Ἀποδεικνύουσι δ' αὖϑις τὸν φιλόσοφον καὶ τὸν μέγαν συκοφαντοῦντα Βασίλειον, ὥσπερ δὴ κἀν τοῖς φϑάσασι καὶ τοὺς ἄλλους ϑεολόγους πατέρας· φησὶ καὶ γὰρ ὡς οὐ περὶ φυσικῆς ἐνεργείας Θεοῦ φησὶν ὁ διδάσκαλος πρὸς Εὐστάϑιον γράφων, ἀλλὰ περὶ ἀποτελεσμάτων μόνον ἤτοι κτισμάτων. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁμόφρονα δεικνύουσι καὶ αὖϑις αὐτὸν ὄντα Σαβελλίῳ τε ἅμα καὶ Ἀρείῳ καὶ Μακεδονίῳ, μὴ δευτέραν καὶ κατωτέρω τὴν ϑείαν ἐνέργειαν οἰόμενον σύν γε τοῖς ϑεολόγοις πατράσι τῆς πηγαζούσης αὐτὴν ϑείας φύσεως, ὡς κατ' αἰτίαν ὑπερκειμένης καὶ μείζονος, ἄλλα ϑεοτητας καὶ ϑεοὺς διαφόρους ἀλλήλων ἐντεῦϑεν συνάγοντα, ὃ δὴ καὶ τοῖς προῤῥηϑεῖσι παλαιοῖς αἱρεσιάρχαις ἐκείνοις ἐδόκει διὰ τὸ τῶν ϑείων ὑποστάσεων δηλονότι διάφορον παρὰ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ καλῶς πρεσβευόμενον.

ια΄. Ὁ ἑνδέκατος, τὰ περὶ τῆς Χριστοῦ διεξιὼν ἐν Θαβωρίῳ ϑείας μεταμορφώσεως καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν τῆς ϑεότητος φωτὸς περί τε ϑεώσεως ὑπερφυοῦς αὖϑις καὶ μετοχῆς τῆς ϑεοποιοῦ καὶ φυσικῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, δείκνυσι τὸν Γρηγορᾶν ἢ μηδὲ γενέσϑαι τὴν μεταμόρφωσιν ὅλως Χριστοῦ λέγοντα ἢ τραπῆναι καὶ μεταβληϑῆναι τὴν ἀνϑρωπείαν μορφὴν ἢ τὸ εἶδος τοῦ Χριστοῦ σύν γε τοῖς εἰκονομάχοις καὶ προσέτι τὸν Θεὸν καὶ ῥητὸν καὶ ὁρατὸν οὐκ ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν κατὰ τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν δοξάζοντα μετ' Εὐσεβίου καὶ τῶν Ἀρειανῶν καὶ κτιστὸν καὶ ὁρατὸν εἰσάγοντα σὺν ἐκείνοις Θεόν, ὃν δήπου καὶ κατ' οὐσίαν ἰδεῖν ἐκδέχονται καὶ προσκυνῆσαι, φησὶν ὁ γραπτὸς ϑεῖος Θεοδωρος, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γρηγορᾶ προβληϑεὶς καϑ' ἡμῶν δῆϑεν καὶ τοῦ τῆς ἀληϑείας λόγου. Διέξεισι δ' ὁ λόγος ἐν τούτοις καὶ περὶ τοῦ ἀπροσίτου φωτὸς τῆς ϑεότητος καὶ μετοχῆς ἱερᾶς αὐτοῦ καὶ ϑεοφανείας καὶ ἐλλάμψεως ϑείας τῆς διδομένης τοῖς ἁγίοις ἐν Πνεύματι νῦν μὲν ἐκ μέρους ὡς ἐν ἀῤῥαβῶνος μέρει, κατά τε τὸν ϑεῖον Παῦλον φημὶ καὶ τοὺς μετ' ἐκεῖνον ϑεολόγους καὶ διδασκάλους, ἐν

δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι δαψιλεστέρας τε καὶ τελεωτέρας· λάμψουσι γὰρ οἱ δίκαιοι, ὡς ὁ ἥλιος, Χριστὸς φησὶν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν καὶ ἰσάγγελοι ἔσονται καὶ υἱοὶ Θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.

ιβ΄. Ὁ δὲ μὴν δωδέκατος οὐτοσὶ καὶ τελευταῖος τῶν ἄλλων, ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τῷ Ἄθῳ μοναστῶν καὶ τῶν ἱερῶς καθ' ἡσυχίαν ἀσκούντων τὰ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τελεώτερα [1]) συντεθείς, καὶ συκοφάντην καὶ βλάσφημον καὶ ὑβριστὴν ἄτοπον τῶν ἁγίων κἀν τούτοις τὸν Γρηγορᾶν ἐξελέγχει, καθάπερ δὴ κἀν τοῖς ἄλλοις· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνον παντ' ἐκεῖνά γε ἀκριβῶς, ὅσα τῶν ἁγίων ψευδῶς κατηγορεῖ, πεπλανημένους καὶ ψευδοπροφήτας καὶ Μα<σ>σαλιανοὺς τούτους ἀποκαλῶν. Εἶτα καὶ ὑπὲρ τῶν θειοτάτων ἀπολογησάμενος βασιλέων· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τούτων ἡ φιλοψευδὴς καὶ φιλολοίδορος ἀπέσχετο γλῶσσα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ Γρηγορίου τοῦ καθ' ἡμᾶς, φημί, θεολόγου καὶ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ διδασκάλου καὶ δὴ καὶ τῆς εἰς Ἀσίαν αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ θαυμάτων βραχέ' ἄ<τ>τα διαλεχθείς, ἔν γε τῇ ἀνακεφαλαιώσει ταύτῃ καταπαύει τὸν δρόμον, μικρά τινα καθάπερ ἐν ἐπιλόγῳ πρός γε τὸν θαυμαστὸν εἰπὼν βασιλέα τὸν καὶ τὴν ἀρχὴν πρὸς ταῦτα κεκινηκότα.

XVI. Τοιαῦτα τὰ πρὸς Γρηγορᾶν ἡμῖν καὶ τὰ ἐκείνου κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ὀρθῆς περὶ Θεοῦ δόξης καὶ τῶν ταύτης προαγωνιστῶν τε καὶ προμάχων, θειότατε βασιλεῦ· δεῖ με καὶ γὰρ ὥσπερ ἀρχόμενον, οὕτω καὶ λήγοντα τοῦ λογικοῦ τούτου δρόμου πρὸς σὲ καὶ αὖθις ἀπιδεῖν τὸν αἴτιον τούτων καὶ τῷ παντ' ἀρίστῳ σοὶ τὸ πᾶν ἐπιγράψαι εἰ μὲν ἀρκούντως καὶ κατὰ σὴν ἔχοντα γνώμην, τοῦ καλῶς πρὸς ταῦτα προτρεψαμένου, τῷ Θεῷ χάρις καὶ σοὶ τῷ καλέσαντι· εἰ δὲ τῆς ἐλπίδος ἐνδεέστερον, καὶ οὕτω χάρις. Οὐ γὰρ ψεκτῶς εὖ οἶδα γραφικοῖς τε καὶ θεολογικοῖς ὡπλισμένα πάντοθεν λόγοις καὶ τὰ τῶν ἀντιθέτων οὐκ ἀποστρέφοντα καὶ διαλύοντα μόνον ἐκ πολλοῦ πάνυ τοῦ περιόντος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς αὐτῶν περιτρέποντα κεφαλῆς, εὐπερίτρεπτα μὲν καὶ σαθρὰ πεφυκότα τῇ τε λαμπρᾷ τοῦ ψεύδους ὑπερβολῇ καὶ τῷ νωχελεῖ καὶ ἀμαθεῖ καὶ κούφῳ τοῦ ταῦτα συγγραψαμένου, ἐξ ἀντιστρόφου δὲ τὸ δυσχερὲς καὶ οὐ πάνυ τοι ῥᾷστον ἄλλως πρὸς τὴν ἀπάντησιν ἔχοντα τῇ τε ἀταξίᾳ, φημί, καὶ ἀναρμοστίᾳ τῶν προβλημάτων τε καὶ συλλογισμῶν τοῦ φιλοσόφου καὶ τῇ συκοφαντίᾳ καὶ τῷ συχνῷ ψεύδει κατά τε τῶν θεολογικῶν τε καὶ πατρικῶν λόγων καὶ τῆς συνόδου καὶ πάντων ἡμῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ πᾶσαν ὡς εἰπεῖν αἵρεσιν ἐνταῦθα συνειλοχέναι

---

[1]) Тамъ же: βεβαιότερα. — Ред.

καὶ μηδὲ Ἰουδαισμοῦ καὶ δοξῶν Ἑλληνικῶν φείσασθαι τοῦ μὴ καὶ τούτων οἷς λέγει τε καὶ φρονεῖ κοινωνεῖν, ἃ δὴ καὶ ὁ λόγος ἡμῖν ἐν τοῖς φθάσασιν ἔδειξεν, ὡς καὶ θαυμάζειν τοὺς μετ' ἐπιστήμης ἐντυγχάνοντας τῷ βιβλίῳ ὅτι καὶ συναγαγεῖν ἐδυνήθημεν τὸν σκοπὸν καὶ τῆν πρόθεσιν ἐκ τῶν ⟨γ⟩εγραμμένων τῷ φιλοσόφῳ καὶ τάξιν τινὰ δοῦναι τέως τῇ τοσαύτῃ γε ἀταξίᾳ καὶ συγχύσει καὶ οὕτω καὶ κατ' ἐκείνων σύν γε τοῖς γραφικοῖς καὶ θεολογικοῖς λόγοις χωρῆσαι καὶ τοῦτ' αὐτὸ πρῶτον ἐξ ἑαυτῶν τῷ ἀντιπάλῳ χαρίσασθαι, τὸ καὶ δόξαι τι λέγειν ὅλως ἐκεῖνον κατὰ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καὶ ἀντιλέγειν ὁπωσοῦν οἷς δήπου καὶ προύθετο, ὅπερ οὐκ ἄν, φησίν, εὐχερῶς τις λαβεῖν δυνηθείη, τὰ ἐκείνου γε μόνα διεξιὼν καθ' αὑτά. Ἀλλ' ἐπειδὴ Γρηγορᾶς πρὸς ταῖς συχναῖς καὶ ἀλλεπαλλήλοις αὐτοῦ καθ' ἡμῶν συκοφαντίαις καὶ μαρτυριῶν ἱερῶν ἀπορίαν καὶ συμμαχίαν θεολογικῶν λόγων πυκνὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἀναισχυντίας ἡμῖν ἐγκαλεῖ, τὴν ἀμαθίαν οὐ τῆς ἔξω παιδεύσεως καὶ σοφίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας ταύτης καὶ ἱερᾶς περιάπτων, ὧν ἐκεῖνος τῆς μὲν καὶ καθάπαξ ἀμύητός τε καὶ ἄγευστος ἀναπέφηνε, τὴν δὲ πλημμελῶς τε καὶ ἀμαθῶς μελετησας, ὡς ἐκ τῶν αὐτοῦ δήπου δέδεικται λόγων, οὐδὲ ταύτης ἀπώνατό τι τῶν ἐπαινετῶν καὶ χρησίμων, πρὸς ἀνάγκης ἡμῖν ὥσπερ γέγονε τά τε τοῦ τόμου καὶ δὴ καὶ τὰ τῶν θεολογικῶν τε καὶ πατρικῶν λόγων εἰς πλάτος ἐν τοῖς λόγοις καὶ πέρα τοῦ συνήθους ἴσως ἐκθέσθαι, ὑπὲρ οὗ καὶ οὐδεὶς ἂν ἡμῖν, οἶμαι, νεμεσήσαι δικαίως, πρός τε Γρηγορᾶν καὶ τὸν ἐκείνου κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ ἡμῶν σκοπὸν βλέπων. Ἐγὼ μὲν οὖν οἶμαι καὶ τὰς παρὰ Γρηγορᾶ πρὸς ἀντιλογιαν δῆθεν εἰσαχθείσας τοῦ τῆς ἀληθείας λογου θεολογικὰς βήσεις πάσας ἢ τὰς ἀναγκαιοτέρας ἐκείνων τὰς μὲν ἤδη λελύσθαι παρὰ τοῦ λόγου, τὰς δέ γε πλείους ἐκείνων καὶ κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ κακῶς χρησαμένου τετράφθαι, καθ' ἃ δὴ καὶ προύφην, καὶ μηδὲν τὸ παράπαν ἐνδεῖν. Εἰ δέ πού τι καὶ παραλέλειπται τῶν ἐξετάσεως δεομένων ἴσως, οὐδ' ἐκείνοις ἐπεξελθεῖν ὁ λόγος ἔπειτα κατοκνήσει, τῆς προσηκούσης σχολῆς καὶ αὖθις λαβόμενος, καὶ τοῦτο διὰ τήν τινων ἔριν δηλαδὴ καὶ τὴν ἔνστασιν. Ἱκανῶς γὰρ ἡμῖν ἄλλως ὁ λόγος ἔχει κατ' αὐτόν, φημί, τὸν τῆς ἀληθείας σκοπόν τε καὶ λόγον. Εἰ δέ που καὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς βουλομένου παρεκβαίνειν τὰ τοῦ λογου δοκεῖ, κατὰ τοῦ φιλοσόφου καὶ τῆς ἀναισχυντίας ἐκείνου χωροῦντα, καινὸν οὐδὲν οὐδ' ἔξω τοῦ λόγου, φιλόχριστε βασιλεῦ, εἰ διὰ τοσούτου καὶ τοιούτου βορβορου τῶν ἐκείνου, φημί, λογων ὁ λογος ἡμῖν παριών ὀλίγα τινὰ ῥαντίζοιτο. Καὶ τοῦτ' εἴσεται καλῶς ὁ τῷ βιβλίῳ τῷ κατὰ τῆς ὑγιοῦς πίστεως ἐντυγχάνων ἐκείνου· ὃς οὐ τοῦτο μᾶλλον, ἀλλ' ἐκεῖνο καὶ λίαν ἐπαινέσεται καὶ θαυμάσει, τὸ

μετρίως ἡμᾶς οὐτωσὶ καὶ κατὰ πολὺ τῶν κατ' ἐκεῖνον πραγμάτων ἐνδεέστερόν πως τῷ λόγῳ χρήσασθαι, ὡς μηδὲ παραβάλλειν ἐξεῖναι, Χριστοῦ δηλαδὴ καὶ τῆς ἐκείνου σπεύδοντας ἱερᾶς εἶναι φατρίας καὶ τῶν ἐκείνου μεμνημένους ἱερῶν παραινέσεών τε καὶ λόγων, «μακάριοι» λεγόντων «ἐστέ, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ «διώξωσι καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ». Αὐτῷ ἡ δόξα σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. +

(Ср. Migne, Patr. gr. t. 151, coll. 1109—1139).

№ 51.

Жизнь и ученіе богомиловъ

по Панопліи Евѳимія Зигавина и другимъ источникамъ.

Euthymius Zygabenus: «Nabratio de Bogomilis», titulus XXVII, edid. Gieseler. 1842. Gotha.

Παναπλία δογματική (въ лат. перев.). Maxima Biblioth. Vet. Patrum. T. XXI.

Anna Comnena, Alexias. L. XV. Venetiis. 1729.

Козма Пресвитеръ: Бесѣды на новоявившуюся ересь Богумилову. — Православн. Собесѣдн. 1864, ч. I. II.

Синодикъ болгар. царя Бориса.—Врем. Общ. Ист. и Древн. Рос. 1855. XXI.

«Житіе пр. Иларіона Могленскаго».—Полн. Собр. Р. Лѣт. Томъ IX, стр. 144—149.

Liber s. Ioannis apocryphus ap. Thilo, Codex apocryph. Novi Testamenti. 1832, стр. 884—896. Lipsiae.

Ceillier: Histoire generale des auteurs sacrés et écclisastiques, t. XXI.

Engelhardt: «Krichengeschichtliche Abhandlungen». 1832. Erlangen, стр. 163—250.

Gieseler: Lehrbuch der Kirchengesch. II. 1. 1844.

—«Uber den Dualismus der Slaven»,—Theolog. Studien und. Krit. H. 11.

Neander: Krichengeschichte, t. V. Abth. II. 1845.

Ullman: «Nicol. von Methone, Euth. Zigab.»., Stud. u. Krit. B. 1833. B. III.

C. Schmidt: Histoire de la secte des Cathares ou Albigeois. 1849. Paris.

Левицкій: «Богомильство—болгар. ересь» (Истор. очеркъ). Христіанск. Чт. 1870. Январь и февраль.

Петрановић: Богомили. Црьква Босаньска и Крьстяни. 1867. У Задру.

S. Chr. Wolf: Historia Bogomilorum. 1712. Würtemberg.

Oeder: Prodromus historiae Bogomilorum criticae.

Гильфердингъ: *Собраніе сочиненій.* 1868. Т. I.

I.

Около 1111 года въ Константинополѣ всюду распространился слухъ о появленіи новыхъ опасныхъ еретиковъ, которыхъ называли богомилами и

считали послѣдователями манихеевъ и мессаліанъ. Эта ересь существовала и прежде, но не была еще извѣстна церкви: «зло скрывалось подъ мантіей и клобукомъ». Еретики въ высшей степени обладали искуствомъ притворяться, держать себя степенно, съ благоговѣніемъ, пренебрегая свѣтскостію. Омраченное печалью лице, почти закрытое клобукомъ, поникшая голова, медленная походка и постоянное нашептываніе какихъ-то молитвъ про себя—вотъ картина богомила, по изображенію Анны Комниной (Ἀλεξιάς, p. 384). Даже женщины увлекались ученіемъ еретиковъ; оно нашло себѣ приверженцовъ и въ знатныхъ домахъ (εἰς οἰκίας μεγίστας), особенно благодаря неутомимой дѣятельности монаха Василія [1]). Встревоженный этими слухами, императоръ велѣлъ представить ему во дворецъ «учителя и верховнаго главу богомиловъ», какъ называли Василія схваченные по приказанію императора еретики. По описанію Анны Комниной (Ἀλεξιάς, 385) и Евѳимія (Narrat. de Bogom., p. 6), это былъ человѣкъ высокаго роста, тщедушнаго тѣлосложенія, съ клинообразной бородой, въ одеждѣ монаха. Дряхлый, изможденный видъ обличалъ въ немъ весьма преклонныя лѣта; при всемъ томъ онъ сохранилъ замѣтную бодрость духа и способность ловко владѣть словомъ, пріобрѣтенную имъ долголѣтнею практикою въ качествѣ учителя секты: по Евѳимію (Narrat. de Bogom., l. II), Василій 15 лѣтъ изучалъ ересь и болѣе сорока лѣтъ проповѣдывалъ ее. Зонара говоритъ, что Василій 52 года проповѣдывалъ и наполнилъ ядомъ всю вселенную (totum fere orbem pestis implevit. Annal. L. XVIII, p. 231). Василія обыкновенно сопровождали 12 апостоловъ и нѣсколько женщинъ крайне развратнаго поведенія.

Когда Василій явился во дворецъ, императоръ удостоилъ его величайшей чести: Алексѣй Комнинъ всталъ при его привѣтствіи и пригласилъ

---

[1]) Евѳимій называетъ Василія не монахомъ, а врачемъ, слѣдуя въ этомъ случаѣ, вѣроятно, суевѣрной молвѣ народа, который видѣлъ въ вожакѣ богомиловъ вѣдуна, чародѣя, находившагося въ сношеніи съ высшими силами, способнаго врачевать (по понятію древнихъ Славянъ, даже Русскихъ, у которыхъ также *врач*, *врачар* обозначило колдуна, вѣщаго) всякіе недуги. Колдуна, чародѣя народъ видѣлъ и въ преемникѣ Василія Ликопетрѣ, который, по словамъ его учениковъ, воскресъ въ третій день по смерти и явился имъ въ видѣ волка (Victoria... 1 Ἀναθ. ap. Tollii Insign. p. 115),—чисто славянское повѣрье, представляющее покойниковъ-оборотней именно въ такой формѣ (Сравни: Пыпина Истор. слав. литерат., стр. 74). Врачемъ, въ настоящемъ смыслѣ, Василій не былъ, равно какъ и монахомъ. Зонара говоритъ, что Василій *по одеждѣ походилъ* на монаха, а по нравамъ на сатану (Annales. L. XVIII).

сѣсть за однимъ столомъ. Императоръ скоро замѣтилъ, что ему не легко вызвать Василія на откровенность; и вотъ онъ (по примѣру Флавіила, епископа антіохійскаго, открывшаго ученія мессаліанъ) коварно притворяется покорнымъ ученикомъ Василія. «Достопочтенный отецъ!» сказалъ государь, «я весьма много уважаю тебя и чту, плѣняясь твоими добродѣтелями, но еще болѣе хочу научиться у тебя истинамъ, тайно сообщаемымъ тобою немногимъ, передъ которыми наши обыкновенные обряды ты почитаешь пустыми и безполезными». Утонченная до подобострастія обходительность императора и ловко замаскированное притворное желаніе его и брата его Исаака быть учениками Василія развязали наконецъ уста послѣднему: онъ со всею откровенностію излагалъ свое ученіе, не подозрѣвая засады. Вдругъ императоръ изъ послушнаго ученика дѣлается грознымъ судьею. За занавѣсами, раздѣлявшими ихъ комнату, сидѣлъ писецъ, быстро записывавшій рѣчи Василія; ученіе его было записано все и представлено на судъ созваннаго по этому случаю собора. Не смотря на неоднократныя угрозы и увѣщанія императора и клира, Василій не думалъ однакожь отказываться отъ своего заблужденія и говорилъ, что за истину своего вѣроученія готовъ потерпѣть огонь, бичеваніе и тысячу смертей.

Между тѣмъ были пойманы 12 апостоловъ и множество послѣдователей ереси. Многіе изъ арестованныхъ доказали свою невинность; другіе, напротивъ, съ радостію готовились встрѣтить ожидавшія ихъ мученія. Для распознанія виновныхъ отъ невинныхъ императоръ велѣлъ устроить два костра и на верху одного изъ нихъ водрузить крестъ. Богомилы, презиравшіе крестъ по принципу своего вѣроученія, не пошли къ нему, и этимъ явно засвидѣтельствовали свою принадлежность къ сектѣ. Они были отведены въ темницы, а подошедшіе къ костру съ крестомъ освобождены.

Когда ни увѣщанія, ни угрозы не дѣйствовали на Василія, соборъ осудилъ его на смерть. При многочисленномъ собраніи народа Василій возведенъ былъ на ипподромъ гдѣ пылалъ возженный костеръ. Богомилъ не смутился: онъ твердо произнесъ слова 90-го псалма: *ангеломъ своимъ заповѣсть о тебѣ сохранити тя.* У костра онъ замѣтилъ крестъ. Стоило только преклониться предъ нимъ и Василій былъ бы спасенъ отъ ужасной смерти, но онъ отвернулся отъ креста. Вдругъ онъ узнаетъ, что его родные и друзья, вопреки обѣщанію императора, подвергнуты пыткамъ, гніютъ

въ тюрьмахъ. Горькія слезы полились изъ глазъ его; онъ громко рыдалъ, вспоминая о прошедшемъ и о близкихъ его сердцу (Narrat. de Bogom., гл. XXII, 35). Непреклонность Василія въ виду пылающаго костра, его обращеніе къ ангеламъ поселили въ толпѣ опасеніе, что демоны спасутъ его отъ смерти. Въ видѣ опыта палачи бросаютъ въ огонь одежду Василія и пламя быстро пожираетъ ее; за нею взошелъ на костеръ Василій и его не стало. Это было въ 1118 году (Ἀλεξιάς, p. 390).

«Голова дракона была отрублена, но еще уцѣлѣли его члены; не задѣтъ былъ хвостъ», говоритъ Евѳимій (Narrat. de Bogom., гл. LII). Еще не разсѣялась «грозная туча ересей», повисшая на византійскомъ небосклонѣ (Alexias. 384). И вотъ императоръ, радѣя о правовѣріи своихъ подданныхъ, дорожа славою хорошаго богослова[1]) столько же, сколько и славою искуснаго политика, поручилъ болѣе опытнымъ богословамъ своего времени составить описаніе разныхъ ересей. Редакція этого труда была возложена на Евѳимія Зигавина.

Годъ рожденія и смерти Евѳимія не извѣстенъ. Полагаютъ, что прозваніе *Зигавина* онъ получалъ отъ мѣста своего рожденія или первоначальнаго воспитанія. Нѣкоторые ученые читаютъ Ζυγαδίνους отъ Ζυγάδος,—родины Евѳимія (Ullman, Theolog. Studien und Kritiken. 1833. III B., стр. 663—674). Свѣдѣніе о жизни его весьма скудны. Самъ онъ называетъ себя монахомъ константинопольскаго монастыря въ честь пресв. Дѣвы, лежавшаго на берегу моря (ср. Cave, Hist. liter., t. II, p. 198). Онъ пользовался отъ современниковъ славою учителя вѣры. Анна Комнина называетъ его превосходнымъ грамматикомъ, весьма искуснымъ риторомъ, отличнымъ знатокомъ церковныхъ догматовъ (τὸ δόγμα ὡς οὐκ ἄλλος τις ἐπιστάμενον). Онъ былъ извѣстенъ и императрицѣ Иринѣ и всему византійскому клиру. Какъ толкователь Библіи Евѳимій и въ наши дни пользуется немалою извѣстно-

[1]) Такое близкое участіе въ дѣла вѣры визант. императоровъ, носившихъ титулъ ἅγιος,—явленіе довольно обыкновенное въ то время. Римскіе императоры, говоритъ Никита Хоніатъ, не довольствуются господствомъ надъ свободными, какъ надъ рабами; они обижаются, когда ихъ не признаютъ премудрыми, православными богословами, законодателями, способными одинаково рѣшать дѣла божескія и человѣческія (Neander, V, II, 1043). Алексѣй Комнинъ неоднократно самъ спорилъ и обличалъ богомиловъ, павликіанъ и другихъ. По словамъ Евѳимія, его дворецъ былъ наполненъ духовными лицами, съ которыми императоръ разсуждалъ о дѣлахъ вѣры (Max. Bibl. Vet. Patr. LXX, 6).

стію; впрочемъ въ толкованіяхъ его не достаетъ глубины мысли и самостоятельности изслѣдованія (Ullman, стр. 665).

Оконченный Евѳиміемъ трудъ самъ императоръ назвалъ Δογματικὴ Πανοπλία (Ἀλεξιάς, p. 387). Его полное заглавіе таково: Πανοπλία δογματικὴ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἤτοι ὁπλοθήκη δογμάτων, — эта оружейная палата «должна была доставлять на будущее время оружіе для духовной борьбы съ разными обнаружившимися заблужденіями». Евѳимій увѣряетъ, что «этимъ разнообразіемъ стрѣлъ и оружія можно будетъ, навѣрное, отразить всякое нападеніе на религію»[1]). Впрочемъ такія надежды Евѳимія недовольно оправдываются содержаніемъ Панопліи. Здѣсь, для борьбы съ новыми ересями, возникшими на новой почвѣ, при другихъ условіяхъ употребляется большею частію устарѣвшее оружіе вѣковъ предшествующихъ: въ трудѣ Зигавина мало оригальности, самостоятельности, а свидѣтельства отцовъ не всегда удачно приводятся (Ullman, стр. 668). Эта громадная компиляція указываетъ на замѣтный упадокъ греческой образованности. Вѣкъ Василіевъ, Григоріевъ, Златоустовъ, — вѣкъ свободнаго изслѣдованія разума, плѣненнаго въ послушаніе вѣры, для Византіи миновалъ. Періодъ вселенскихъ соборовъ кончился и, по видимому, въ области религіозныхъ вопросовъ ничего больше не оставалось дѣлать, какъ повторять старое. У церковныхъ писателей вмѣсто живой мысли стала преобладать риторическая фразеологія, ставшая наконецъ всеобщимъ условнымъ языкомъ. Въ обществѣ, которое говорило на языкѣ древней Греціи, жило подъ тѣмъ же небомъ, изучало древнихъ классиковъ, еще замѣтны слѣды языческаго вліянія: не даромъ Панопліа съ жаромъ нападаетъ на епикуреизмъ и пантеизмъ[2]). Такое состояніе общества имѣло вліяніе и на успѣшное распространеніе богомильства въ Греціи.

II.

23-я глава Панопліи, написанная для обличенія богомиловъ, составляетъ наиболѣе самостоятельную часть произведенія Евѳимія Зигавина. До недавняго обнародованія «Слова пресвитера Козмы» трудъ Евѳимія оставался почти единственнымъ памятникомъ для изученія догматическихъ мнѣній богомиловъ. Ученые, занимавшіеся этимъ памятникомъ, приходили къ

[1]) Max. Bibl. Veter. Patrum, XXI, p. 6. — [2]) Ibidem, p. 7—10.

радикально противоположнымъ заключеніямъ касательно достовѣрности сообщаемыхъ имъ свѣдѣній. Арнольдъ первый утверждалъ, что извѣстія Евѳимія объ ученіи богомиловъ — чистая выдумка (figmentum), обманъ православныхъ (fraus orthodoxorum), потому что оно не подтверждается извѣстіями другихъ писателей и содержитъ нелѣпыя неслыханныя мнѣнія (opiniones vix quando auditas.—Heresiologia, I, 356). Спангеймъ говоритъ, что Греки приписали богомиламъ много баснословныхъ (fabulosos) мнѣній, или по крайней мѣрѣ, сомнительныхъ (Woff, Histor. Bogomilorum, p. 44). Эдеръ написалъ цѣлый трактатъ съ цѣлью обличить «ложь монаха Евѳимія». Съ своей піетистической точки зрѣнія Эдеръ утверждаетъ, что въ Византіи, во времена богомильства, господствующая вѣра была испорчена и оффиціальные богословы совершенно незаслуженно обвиняли въ ложныхъ мнѣніяхъ богомиловъ, — послѣдователей чистой, незатемненной разными традиціями, вѣры, — изъ ненависти къ ихъ вліянію на народъ. О самомъ Евѳиміи Эдеръ выражается такъ: nullam paene auctoritatem Graeculi hujus agnosco, dum *monachum* cogito, i. e. hominem superstitiosum, credulem. Нужно быть крайне легковѣрнымъ, чтобы повѣрить этому *балагуру* (historiolis.—Prodromus Hist. Bogomilorum, p. 8). Вольфъ, напротивъ, пускаетъ въ оборотъ всю свою ученость, чтобы доказать справедливость показаній Евѳимія. Главнымъ доводомъ для Вольфа служитъ при этомъ почти буквальное сходство позднѣйшихъ писателей (Н. Хоніата, Арменопула и др.) съ Евѳиміемъ, которые, очевидно, цѣликомъ выписывали его показанія. Въ своемъ обширномъ трудѣ (136 стр., in 8^0) Вольфъ со всею энергіею и трудолюбіемъ средневѣковаго гелертера, подыскиваетъ цитаты изъ Платона, Ксенофонта, Цицерона, изъ разныхъ философовъ и отцевъ церкви, даже цитату изъ Энеиды Виргиліевой для того, чтобы обнаружить правдивость показанія Евѳимія. Большинство новѣйшихъ историковъ стоятъ также за подлинность извѣстій Евѳимія. Они обыкновенно почти цѣликомъ выписываются при изложеніи богомильскаго ученія въ нѣкоторыхъ монографіяхъ. (Engelhardt, Kirchengeschichtliche Abhandlungen) и въ извѣстныхъ трудахъ по церковной исторіи, начиная отъ Неандера. Этотъ ученый совѣтуетъ, впрочемъ, *осторожно* относиться къ показаніямъ Евѳимія (Alg. Kirchengesch. V. II, 1086—1089). Послѣдній взглядъ на Евѳимія высказывается въ двухъ новѣйшихъ монографіяхъ—Петрановича и Левицкаго. Первый говоритъ, что

у Евѳимія есть много *темныхъ* мѣстъ, но въ доказательство приводитъ только одинъ фактъ, по его мнѣнію, искаженный Евѳиміемъ (Богомили. Црьква Босаньска, 64 стр.). Левицкій обѣщаетъ только доказать въ послѣдствіи, что мнѣнія ученыхъ объ искаженіяхъ и пристрастіи Евѳимія не безосновательны (Христ. Чтеніе, 1870 г., январь).

Оставляя пока въ сторонѣ подробную оцѣнку свѣдѣній о богомильствѣ, сообщаемыхъ Евѳиміемъ Зигавиномъ, скажемъ объ отношеніяхъ автора къ своему труду: насколько были благопріятны условія, въ коихъ находился Евѳимій при выполненіи предложенной ему задачи? Анна Комнена говоритъ, что императоръ поручилъ Евѳимію изложить ученіе богомиловъ, καθὼς ὁ ἀσεβὴς Βασίλειος ὑφηγήσατο (Ἀλεξιάς, l. XV, p. 357). Эта фраза показываетъ, что у Евѳимія, при составленіи трактата о богомилахъ, были подъ руками записки, веденныя, какъ мы видѣли выше, скорописцемъ со словъ Василія. Но бесѣда съ Василіемъ во дворцѣ не была послѣднею. Самъ императоръ и духовенство неоднократно бесѣдовали съ еретикомъ и, безъ сомнѣненія, дѣлились съ Евѳиміемъ новыми добытыми свѣдѣніями. Въ числѣ духовныхъ лицъ, посѣщавшихъ Василія въ темницѣ, былъ и тотъ, кому было поручено составить опроверженіе ереси (Narrat. de Bogom., гл. XXI) и разсуждалъ съ еретикомъ. Кромѣ того, Евѳимій имѣлъ случай бесѣдовать съ многими другими богомилами, какъ самъ онъ объ этомъ говоритъ въ Συγγραφῇ στηλιτευτικῇ (ed. Fogginus in Anecdotis literariis, v. IV ap. Narrat. de Bogom., II). Такъ однажды на пути, Евѳимій встрѣтился съ богомиломъ, который свободно говорилъ ему о своей вѣрѣ. Да и въ своемъ монастырѣ Зигавинъ нерѣдко вызывалъ на откровенныя объясненія еретиковъ, притворяясь, по примѣру императора, ихъ учепикомъ, съ цѣлью вывѣдать темныя стороны ихъ вѣроученія. Анна Комнена говоритъ, что многіе изъ пойманныхъ еретиковъ отказывались отъ своихъ заблужденій. Въ числѣ ихъ были, безъ сомнѣнія, и истинно раскаявшіеся, которые могли безбоязненно открывать тайны ереси.

Есть основаніе утверждать, что у Евѳимія были подъ руками даже *письменные* источники, принадлежавшіе сектантамъ Такъ въ 27-мъ титлѣ (Narrat. de Bogom., p. 34, 35) Зигавинъ говоритъ, что онъ ограничится изложеніемъ *толкованій* еретиковъ только на нѣкоторыя мѣста Евангелія Матѳея, «потому что слишкомъ много потребовалось бы труда и

времени на изложеніе богомильскаго толкованія на весь канонъ». Быть можетъ, что у писателя Панопліи и не было подъ руками толкованій на *всѣ* книги Священнаго Писанія, какъ думаютъ нѣкоторые ученые (Engelhardt, Kirchengesch. Abhandl., стр. 169). Но нельзя сомнѣваться въ томъ, что писанныя толкованія на *Ев. Матѳея* дѣйствительно были у Зигавина. Въ пользу этого говорятъ: a) множество приводимыхъ имъ примѣровъ; b) строгій порядокъ въ ихъ расположеніи (начиная со 2-й главы Матѳея, Евѳимій оканчиваетъ 9-ю главою); c) во второмъ анаѳематизмѣ (Victoria de Messalianorum ap. Tollii Insign., p. 116) говорится, что Тихикъ, ученикъ Ликопетра, мнимаго основателя мессаліанской секты, извращалъ неправильными толкованіями Ев. Матѳея, относя все сказанное въ немъ о Богѣ Отцѣ и Святомъ Духѣ къ своему отцу Ликопетру. Если Евѳимій осуждаетъ комментарій богомила Тихика, то значитъ этотъ комментарій существовалъ и Зигавинъ имъ пользовался (Ср. Engelhard, стр. 169).

Все это показываетъ, что Евѳимій находился въ такомъ близкомъ отношеніи къ еретикамъ, пользовался, при составленіи своего труда, столь компетентными источниками, что едва ли можно указать многихъ писателей, которые были поставлены въ такія же благопріятныя условія по отношенію къ описываемой ими ереси. Но самое это обиліе матеріала могло имѣть для писателя и свою невыгодную сторону. Много нужно критическаго такта, чтобъ не потеряться во множествѣ показаній со стороны лицъ различнаго направленія и развитія, со стороны сектантовъ, у которыхъ не было еще строго законченной, выработанной системы вѣроученія. Много требовалось сдержанности и осторожности, чтобъ не поддаться преувеличеніямъ, сохранить полное безпристрастіе при изложеніи мнѣній еретиковъ, въ самый разгаръ борьбы съ ними; и Евѳимій, увидимъ, не вполнѣ совладалъ съ бывшимъ въ его рукахъ богатымъ матеріаломъ.

III.

Трактатъ о богомилахъ составляетъ 23-ю главу (τίτλος) Панопліи и раздѣляется на 52 отдѣленія или пункта. Они раздѣляются на 2 главныя части, изъ коихъ въ первой излагается 33 пункта богомильскаго ученія, а во второй — еретическія толкованія на Ев. Матѳея. Въ первой части изла-

гаются слѣдующіе предметы: 1) Библія и ея употребленіе у богомиловъ; 2) богомильская троица; 3) Сатанаилъ; 4) твореніе видимаго міра и человѣка; 5) явленіе Христа; 6) происхожденіе исполиновъ; 7) святые; 8) демоны; 9) крестъ; 10) крещеніе и принятіе въ секту; 11) причащеніе; 12) храмы; 13) молитвы; 14) скрытность и лицемѣріе; 15) Θεοτόκοι; 16) одежда; 17) посты; 18) богомилы и ихъ отношеніе къ православной церкви и обществу. Само содержаніе уже показываетъ, что Евѳимій не держался строго систематическаго порядка при изложеніи богомильскаго вѣроученія. Сочиненіе отражаетъ на себѣ слѣды поспѣшной работы и представляетъ характеръ замѣтокъ о томъ или другомъ еретическомъ мнѣніи, иногда безъ всякой связи и послѣдовательности. Такъ послѣ «явленія Христа» говорится «о происхожденіи исполиновъ» — ничѣмъ неоправдываемая хронологическая и историческая несообразность; за происхожденіемъ исполиновъ трактуется «о святыхъ». Говоря о таинствахъ, авторъ Панопліи забылъ упомянуть о бракѣ и только вскользь касается его въ экзегетической части; о другихъ предметахъ онъ не говоритъ ни слова, напр. объ исповѣди, хотя она несомнѣнно существовала у богомиловъ. Ученіе о Троицѣ раскинуто въ разныхъ мѣстахъ (гл. II—V и XXIII).

Задача нашего труда изобразить картину богомильства, открытаго въ Константинополѣ въ царствованіе императора Алексѣя Комнена и описаннаго въ *Панопліи* Евѳиміемъ Зигавиномъ. Для этой цѣли мы воспроизводимъ, съ возможною точностію, самый текстъ трактата о богомилахъ, по гизелеровскому изданію, дѣлая нѣкоторыя отступленія въ порядкѣ изложенія только тогда, когда въ разныхъ мѣстахъ говорится объ одномъ и томъ же предметѣ, и почти не касаясь *возраженій* Евѳимія, какъ неимѣющихъ прямаго отношенія къ нашему предмету. На ряду съ изложеніемъ вѣрованій богомиловъ мы будемъ излагать и относящіеся сюда тексты Ев. Матѳея, по еретическому толкованію, которое служитъ подтвержденіемъ, объясненіемъ или выраженіемъ того или другаго мнѣнія сектантовъ. При этомъ мы путемъ сравнительнаго метода постараемся опредѣлить, на сколько *полно* и *вѣрно* переданы авторомъ Панопліи исторія и ученіе богомиловъ, сопоставляя для этой цѣли съ сказаніями Евѳимія, по возможности, всѣ немногочисленныя сказанія другихъ писателей объ этомъ предметѣ, указывая, гдѣ необходимо, историческія, этнографическія и другія причины,

повліявшія на образованіе и характеръ того или другаго еритическаго заблужденія.

IV.

27-е титло Панопліи «противъ богомиловъ» Евѳимій Зигавинъ начинаетъ замѣчаніемъ о значеніи слова «богомилъ» производя его отъ двухъ славянскихъ словъ «Богъ милуй», такъ что «богомилъ», по толкованію Евѳимія, значитъ ὁ τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον ἐπιστπώμενος, — усердно молящійся. Такое толкованіе находится въ связи со взглядомъ Евѳимія на схдоство и даже тождество между ученіемъ богомиловъ, евхитовъ, массаліанъ (εὐχίτος — mechlin — молящійся). Толкованіе это едва ли вѣрно; авторъ Панопліи остановился на немъ, вѣроятно, по незнакомству съ славянскимъ языкомъ. Слово «богомилъ» означаетъ по-славянски человѣка богоугоднаго, благочестиваго, какъ то видно и изъ слова пресвитера Козмы, который иронически замѣчаетъ о ересеначальникѣ богомиловъ: «а по истинѣ рещи Богу не милъ», то-есть неугоденъ (Прав. Собес. 1864 г., I ч., стр. 481). «Человѣкъ усердно молящійся» по-славянски переводится — *богомолъ*, какъ и называются богомилы въ одной рукописи Кормчей XVI в. (См. Опис. Рум. Муз. — у Левицкаго, стр. 33). Народъ называлъ ихъ богомолами, потому что они часто и много молились на показъ и гордились этимъ; «мы, говорили богомилы православнымъ, Бога призываемъ, моляштеся. . . . мы паче васъ Бога молимъ и бдимъ и молимся, а не живемъ въ лѣности, якоже вы» (Правосл. Собес. 1864 г., часть I, стран. 491). Не видно, чтобы сами богомилы называли себя этимъ именемъ. Пр. Козма говоритъ, что они называли себя «истинными христіанами», «крестьянами» (Ibidem. II, 109), и Евѳимій въ одномъ письмѣ о богомилахъ говоритъ, что они называли себя «*христіанами, христовыми гражданами*»: χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ὀνομάζοντες οἱ μισόχριστοι καὶ χριστοπολῖτας (Neander, V, II, 1094, примѣч. 2).

Библія и ея употребленіе у богомиловъ.
Гл. I, 27, 30, 41, 36, 20, 21.

Канонъ Св. Писанія богомилы дѣлятъ на 7 книгъ — слѣдующихъ: 1) Псалтирь, 2) 16 книгъ Пророковъ; Евангелія: 3) отъ Матѳея, 4) Марка, 5) Луки, 6) Іоанна, 7) Дѣянія апостольскія, всѣ посланія и Апокалипсисъ

Іоанна Богослова (Основаніе дѣленія Библіи на 7 книгъ они находятъ въ ст. IX 1 книги притчей Соломон.). Остальныя же историческія книги Ветхаго Завѣта и Пятокнижіе Моусея они отвергаютъ, какъ произведенія діавола; не признаютъ и Бога, упоминаемаго въ нихъ вмѣстѣ съ угодившими Ему мужами. Но они, для подтвержденія своего ученія, приводятъ мѣста и изъ непризнаваемыхъ ими священныхъ книгъ (Narrat. de Bogom., гл. I). Свои семь книгъ богомилы толкуютъ аллегорическимъ способомъ, для подтвержденія своихъ мнѣній. Все, *сказанное* въ Библіи о нечестивыхъ грѣшникахъ и идолопоклонникахъ, они относятъ къ православной церкви и, наоборотъ, все, сказанное о праведникахъ, они примѣняютъ къ своимъ послѣдователямъ (Ibidem, гл. XXVII). Въ подтвержденіе своего взгляда на законъ Моусея, какъ на произведеніе діавола, они приводятъ аллегорическое толкованіе текста: *Іоаннъ имяше ризу свою отъ влась вельблюдь, и поясъ усменъ о чреслѣхъ своихъ: снѣдь же его бѣ пружіе и медъ дивій* (Мѳ. 3, 4). Волосы верблюда означаютъ предписанія закона Моусеева, которыя похожи на нечистоплотнаго верблюда, дозволяя своимъ послѣдователямъ употребленіе мяса, брака, клятвы, жертвъ, смертной казни и т. под. Кожаный поясъ означаетъ св. Евангеліе, писанное на овечьихъ кожахъ. Предписанія закона Моусеева они называютъ саранчею, которая не въ силахъ различить доброе отъ дурнаго и избирать лучшее. Дикимъ медомъ называется Евангеліе, которое представляется какъ медъ сладкимъ для своихъ послѣдователей (*уста твои слаще меда и сота*) и дикимъ для отвергающихъ его, возвѣщая тѣсный скорбный путь жизни, исполненный страданій (Ibidem, гл. XXX). На отверженіе Ветхаго Завѣта съ замѣною его Новымъ указываетъ, по мнѣнію еретиковъ, слѣдующій стихъ: *Слышасте, яко речено бысть древнимъ: око за око, и зубъ за зубъ* (Марк. 5, 38). Глаза означаютъ два закона, Моисеевъ и евангельскій, а зубы — два пути, пространный и узкій. Итакъ, эти слова Спасителя имѣютъ тотъ смыслъ, что Господь далъ законъ (новый) вмѣсто закона Моисеева и узкій путь вмѣсто пространнаго (Ibidem, гл. XLI). Мѣсто изъ Ев. Матѳея V, 18, по видимому, неподходящее подъ это толкованіе, богомилы объясняли такъ: и *іота* и *черта* закона означаютъ десятословіе, ибо черта въ вертикальномъ положеніи изображаетъ іоту. Итакъ іота, т. е. десятословіе не уничтожится, но будетъ имѣть силу у Евреевъ, пока не по-

гибнутъ небо и земля. Потому-то и сказано (въ Писаніи), что Христосъ не пришелъ разрушить законъ, а наполнить (праведниками) небо, оставленное нѣкогда падшими ангелами (Ibidem, гл. XXXVI). — Иногда богомилы ссылались на тексты, которыхъ вовсе не оказывалось въ Библіи; напр.: «почитайте демоновъ, не по тому, чтобъ они могли доставлять вамъ пользу, а чтобъ не вредили вамъ» (XX.); «всякимъ образомъ спасеніе ваше содѣвайте». Впрочемъ Евѳимій, тщательно пересмотрѣвъ Евангеліе Василія, нашелъ, что оно не отличается отъ употребляемаго въ православной церкви. И когда Евѳимій замѣтилъ это Василію, послѣдній сослался на авторитетъ какого-то старца, встрѣтившагося съ нимъ въ нѣкоторомъ уединенномъ мѣстѣ. Старецъ назвалъ его по имени и сказалъ Василію, что онъ пріобрѣлъ въ купленномъ имъ экземплярѣ евангелія «величайшее сокровище, потому что только эта книга не подверглась искаженіямъ со стороны Іоанна χρυσο-στόμια (Грязноуста) и содержитъ два вышеприведенныя мѣста» (Ibidem, гл. XX, XXII). Сказаніе Евѳимія Зигавина о богомильскомъ канонѣ книгъ Св. Писанія довольно темно. Такъ авторъ Панопліи говоритъ, что богомилы отвергали всѣ историческія книги Ветхаго Завѣта, но почему они принимали писанія пророческія, въ какомъ видѣ они употребляли остальныя книги, — остается неразъясненнымъ. Мы знаемъ, что современныя богомиламъ каѳары, послѣдователи чистаго дуализма, принимали книги пророковъ, какъ сказаніе о невѣдомомъ мірѣ, предшествовавшемъ видимому, — о мірѣ духовномъ. Пророчества, по мнѣнію этихъ сектантовъ, были предсказаны, еще до созданія міра, небесными духами; они, предвидя плѣненіе сыновъ Божіихъ въ оковы плоти, хотѣли утѣшить ихъ (сыновъ) воспоминаніемъ о прошедшемъ и надеждою на будущее (Histoire et doctrine de la secte des Cathares ou Albigeois par C. Schmidt, t. II, 23—24). Безъ сомнѣнія, и богомилы видѣли въ пророчествахъ изображеніе нѣкоторыхъ таинственныхъ вещей, пользуясь аллегорическимъ толкованіемъ пророчествъ, отвѣчавшихъ основному взгляду ихъ религіозной системы. Сколь далеки они были отъ надлежащаго пониманія пророческихъ книгъ видно изъ того, что другіе писатели приписываютъ имъ отверженіе всего канона ветхозавѣтныхъ книгъ. «Гдѣ, паки вопрошаю васъ, говоритъ Иларіонъ Могленскій богомиламъ, изобрѣтосте душегубительную сію язву еже глаголати, яко древній законъ отъ лукаваго бѣше» (изъ контекста видно, что здѣсь

подъ закономъ разумѣется весь Ветхій Завѣтъ)[1]). То же самое говорилъ о богомилахъ, гораздо раньше Иларіона, пресвитеръ Козма: «Авраама, друга Божія, и Даніила и Азарьины чади и *прочихъ пророковъ* не пріемлютъ, ихже и звѣри свирѣпіи убояшася и огнь усумнѣся» (Православн. Собесѣдн. 1864 г., ч. II, 90). Это разногласіе въ показаніяхъ славянскихъ писателей и Евѳимія касательно богомильскаго канона можно примирить такимъ образомъ.

Воображая себя подъ непрестаннымъ водительствомъ Духа Божія, относясь презрительно ко всему, что носитъ печать осязаемости, вещественности, богомилы не думали ограничивать себя рамками какихъ-нибудь внѣшнихъ предписаній, изъ какого бы источника они ни исходили. Предписанія Закона Божія имѣли значеніе для «совершенныхъ» членовъ секты (ѳеотоковъ) на столько, на сколько они отвѣчали внутреннему расположенію каждаго, дѣйствіями котораго управляетъ самъ Духъ Святый. Вотъ почему они такъ обезображивали иногда своими толкованіями смыслъ Св. Писанія и ссылались даже на непризнаваемыя ими книги Ветхаго Завѣта, если видѣли въ нихъ подтвержденіе своихъ догматико-миѳологическихъ представленій. Такое свободное, такъ сказать, эклектическое[2]) отношеніе къ признаваемымъ и непризнаваемымъ книгамъ В. З., низводившее ихъ въ рядъ обыкновенныхъ литературныхъ памятниковъ, давало полное основаніе вышеприведеннымъ писателямъ приписать богомиламъ отверженіе всего

[1]) П. С. Р. Л., т. 9, стр. 146. — Житіе Иларіона, епископа могленскаго, великаго противоборника богомиловъ во 2-й половинѣ XII вѣка, написано патріархомъ Евѳиміемъ Терновскимъ въ XIV вѣкѣ. Историческая основа этого житія не подлежитъ ни малѣйшему сомнѣнію. См. Собр. сочин. Гильфердинга, т. I, стр. 132.

[2]) Въ смыслѣ манихеевъ, которые выходили изъ того основанія, что только ученіе Манеса безусловно истинно и все несогласное съ нимъ ложно; что въ Священномъ Писаніи много ошибокъ, заблужденій, поврежденій. Критеріемъ для распознанія истиннаго отъ лживаго должно служить ученіе Параклита, сошедшаго на Манеса и вдохновляющаго его послѣдователей. Nobis paracletus ex N. T. promissus docet, quid ex eodem accipere debeamus et quid repudiare говорилъ одинъ послѣдователь Манеса (Guericke, Kirchengeschichte. 1866. B. I, стр. 199). У богомиловъ мы также встрѣчаемъ манихейскій взглядъ на *поврежденіе* Священнаго Писанія Іоанномъ Златоустымъ (Narrat. de Bogom., гл. XXI). Но между тѣмъ, какъ критеріемъ для различенія истины отъ лжи служилъ для философски-образованнаго Манеса *разумъ* «ratio» (Guericke, ibidem), для Василія-богомила этимъ критеріемъ является темное, недоразвитое религіозное чувство, сильное впрочемъ до такой степени, что способно было вводить его въ самообольщенія, такъ что онъ принималъ его руководство за голосъ свыше (Narrat. de Bogom., гл. XXI).

В. З. Такое пониманіе Библіи еще яснѣе выражается въ отношеніи богомиловъ къ Евангелію. Оно, по словамъ Козмы, пользовалось такимъ уваженіемъ у сектантовъ, что не сходило у нихъ съ рукъ (Правосл. Собесѣдн. 1864 г., II, 99); особенное же преимущество они отдавали Евангелію Іоанна по сказанію Евѳимія (Narrat. de Bogom., XVI). И что же? Тѣ же самые писатели даютъ понять, что и Евангеліе превратилось у нихъ въ миѳъ — такъ они обезображивали смыслъ его! Напр., вопреки положительному свидѣтельству св. Іоанна о высокой миссіи Іоанна Крестителя, «его же самъ Господь больше всѣхъ святыхъ показа», они называли его «Антихристомъ» (Правосл. Собесѣдн. 1864 г., II, 90), потому что онъ крестилъ водою, а вода — это жилище злыхъ, жестокихъ славянскихъ *вилъ* — твореніе злаго начала, по понятію сектантовъ. Апокрифъ «Вопросы Іоанна Богослова» столь распространенный между богомилами, прямо называютъ Іоанна Крестителя Сатанаиловымъ *посланникомъ*, *миссія котораго* — *вредить дѣлу* Христа (Thilo, Codex apocryphus N. T. Лейпцигъ. 1832 г., стр. 883). Мы видимъ, что въ этомъ случаѣ положительное свидѣтельство Евангелія приносится въ жертву темному апокрифическому сказанію съ языческимъ оттѣнкомъ. Это заставляетъ насъ перейти къ апокрифамъ, которые имѣли такое громадное вліяніе на образованіе и характеръ богомильства.

Византійская литература — выразительница суевѣрнаго, въ эту пору, византійскаго общества — была особенно богата *ложными* книгами. Въ отреченной литературѣ были апокрифы Ветхаго Завѣта, отчасти еврейскаго, отчасти поздняго христіанскаго происхожденія; въ ней разсказывались преданія новозавѣтной эпохи, или поэтическія легенды, или догматическія повѣрья и суевѣрья древнихъ христіанъ. Особенный успѣхъ въ народной массѣ давало этимъ памятникамъ то обстоятельство, что они часто обращались именно къ такимъ вопросамъ, на которые нельзя было найти положительнаго отвѣта въ Священномъ Писаніи и ученіи церковномъ. Они разсказывали о подробностяхъ творенія, — что было до творенія міра и что будетъ при кончинѣ его, какое происхожденіе и назначеніе человѣка. Обо всемъ этомъ апокрифическія сказанія говорили съ такими подробностями и въ доказательство называли такіе авторитеты, что неопытный читатель увлекался и вѣрилъ имъ на слово. Простота изложенія способствовала твердому удержанію ихъ въ памяти. Составители апокрифовъ, стремясь дать всему

полное объясненіе, прибѣгали къ произвольному символизму. Послѣднее какъ нельзя болѣе удовлетворяло патріархальное глубокомысліе: наивное стремленіе открывать *глубокій, тайный смыслъ писанія* видѣло символическій смыслъ даже въ такихъ разсказахъ, которые само Евангеліе изображало положительнымъ фактомъ, а не притчей и иносказаніемъ [1]).

Существованіе апокрифовъ у богомиловъ несомнѣнно. Такъ у каѳаровъ сохранилось преданіе, что «Вопросы Іоанна Богослова» были принесены изъ Болгаріи «богомильскимъ епископомъ Назаріемъ», какъ показываетъ приписка на рукописи этого памятника [2]). Существованіе его у богомиловъ несомнѣнно; оно подтверждается не только указанною припискою, но главное близкимъ сходствомъ съ сказаніемъ Евѳимія Зигавина, какъ мы увидимъ ниже изъ параллельныхъ сопоставленій ихъ обоихъ. Исторически доказанный фактъ — существованіе у богомиловъ и другого апокрифа: «Видѣніе Пророка Исаіи» (Напечатано въ Kirchengeschichtliche Abhandlungen v. Engelhardt). Объ Ὅρασις Ἡσαίου упоминаетъ авторъ Панопліи въ IV анаѳематизмѣ (ap. Tollii стр. 116). Вотъ главнѣйшія черты сходства «Видѣнія Исаіи» съ сказаніемъ Евѳимія Зигавина: ученіе о высочайшемъ Богѣ — ὑπερκειμένῃ ἐξουσίᾳ. Сатанаилъ, по Евѳимію, облеченъ въ божескія одежды въ знакъ своего божественнаго достоинства; въ «Видѣніи» эта одежда служитъ также знакомъ особаго достоинства. Самаилъ похожъ на домоправителя Сатанаила; какъ тотъ, такъ и другой борются съ подчиненными имъ силами. Тамъ и здѣсь признается призрачность тѣла Іисуса Христа. Свою монашескую одежду богомилы могли сравнивать съ аскетической одеждою Исаіи и его друзей. Служеніе Манассіи Сатанѣ или Самаилу (владыкѣ міра) и его силамъ и обитаніе его, Манассіи, богомилы могли приравнивать къ своему ученію о сожитіи демоновъ съ людьми. Веліалъ, подобно Сатанаилу, правитъ міромъ отъ начала его созданія (Engelhardt, 101, 102, 209—259).

Является вопросъ: имѣли-ль апокрифы каноническое значеніе для

---

[1]) См. сказ. Евѳимія о Рахили (гл. XXIX), о кровоточивой женѣ (гл. LI).—Для источниковъ отреченной литературы см. Сборникъ аббата Миня (Migne): Dictionnaire des apocryphes; также Thilo: Codex apocryphus N. T.

[2]) Съ этимъ памятникомъ находятся въ близкой связи «Вопросы Іоанна Богослова», принадлежащіе русской апокрифической литературѣ; они безъ сомнѣнія перешли къ намъ изъ Болгаріи. См. Тихонравова «Отреч. книги». II, 174—192.

сектантовъ или это просто были назидательныя и полезныя для чтенія книги, — какъ думаютъ нѣкоторые (Engelhardt, 161). Вопросъ сводится къ тому — существовала ли у богомиловъ извѣстная опредѣленная система вѣроученія, заключенная въ письменныхъ памятникахъ, или же это ученіе отдано было на произволъ отдѣльныхъ учителей секты и передавалось ими устно? Мы ничего не знаемъ о существованіи у богомиловъ какихъ-нибудь символическихъ книгъ, богословскихъ трактатовъ. Церковная и гражданская власть, ревниво оберегавшая православную вѣру, безъ сомнѣнія, обратила бы на нихъ вниманіе, еслибъ они были на самомъ дѣлѣ: мы знаемъ, что немного послѣ жгли рукою палача заподозрѣнныя въ богомильскихъ тенденціяхъ сочиненія Константина Хризомала (Leo Allatius, De perp. eccles. orient. et occident. consens., l. II, c. II, p. 644, 599). Съ другой стороны, писатели о богомильствѣ говорятъ о крайнемъ разногласіи догматическихъ мнѣній еретиковъ [1]). Такое разногласіе указываетъ на отсутствіе у нихъ опредѣленной системы ученія, и потому неудивительно, что апокрифы могли служить для нихъ даже источникомъ вѣроученія, на равнѣ съ Священнымъ Писаніемъ,—источникомъ, съ которымъ они, конечно, обращались также свободно, какъ и съ Священнымъ Писаніемъ (см. выше). Евѳимій прямо не говоритъ объ этомъ въ Панопліи, но 1) онъ свидѣтельствуетъ, что Василій богомилъ ссылался на мѣста, которыхъ не оказалось въ каноническомъ Евангеліи и которыя очевидно были заимствованы изъ апокрифическихъ сказаній. Такъ догматъ о почитаніи бѣсовъ (Narrat. de Bogom., гл. XXI), если прямо не заключался въ «Вопросахъ Іоанна», то естественно вытекалъ изъ преувеличеннаго взгляда послѣднихъ на значеніе и силу демоновъ (Thilo, Codex apocryphus, стр. 887 и др.). Василій вполнѣ былъ увѣренъ въ дѣйствительномъ существованіи этихъ словъ, хотя, быть можетъ, они были заимствованы имъ и изъ неписаннаго источника, изъ ходившихъ въ сектѣ преданій — этой «*живой книги*», на которую такъ часто любятъ ссылаться и наши святорусскіе *двоевѣры* [2]).

[1]) Козма говоритъ, что, «словеса ихъ не согласуются вкупѣ, но разновлекутся, аки гнила свита» (сукно). Правосл. Собесѣдн. 1864 г., ч. II, 100.—Анна Комнена говоритъ, что у нихъ δόγματα διεφώνουν. Разногласія мнѣній у богомиловъ мы усматриваемъ и въ Панопліи Зигавина.

[2]) Заря, 1869 г., октябрь: «Русскіе двоевѣры». Хлыстовская богородица, Акулина Тимоѳеевна, неоднократно ссылается на *живую книгу*, какъ на откровеніе божественное.

2) Евѳимій, ближе ознакомившись съ сектантами, нашелъ что они дѣйствительно принимаютъ апокрифы наравнѣ съ библейскими книгами и въ новомъ своемъ сочиненіи о богомилахъ[1]) прямо говоритъ: «пріемлющимъ чуждыя писанія (ἑτέρας γραφάς), яко бы отъ Святаго Духа и отъ святыхъ отцовъ намъ преданныя, — анаѳема».

У сектантовъ, отшатнувшихся отъ истиннаго преданія церкви, далекихъ отъ надлежащаго пониманія Библіи, нормою вѣроученія должна была служить *устная* проповѣдь отдѣльныхъ учителей. Отъ этого, между прочимъ, происходила шаткость, измѣнчивость въ догматическихъ воззрѣніяхъ, которыя не долго послѣ Василія являются въ совершенномъ противорѣчіи съ основнымъ взглядомъ богомиловъ на внѣшность, выдвигая широкое значеніе литургическихъ и другихъ обрядовыхъ разностей (см. о спорахъ *чиновъ* Дреговицкаго и Болгарскаго во 2-й половинѣ XII в. у Schmidt'a Histoire des Cathares, t. I, p. 15, 16).

Богомильская Троица.

Гл. 2, 23, 3, 4 и 5.

«Богомилы лицемѣрно притворяются вѣрующими въ Св. Троицу, представляя ее совершенно своеобразно: Сынъ и Духъ Святый не отдѣляются у нихъ отъ Отца, какъ вѣчно существующія самостоятельныя личности, но, какъ у древнихъ монархіанъ, сливаются у нихъ въ одну личность. Отца они представляютъ существомъ человѣкообразнымъ (ἀνθρωποπρόσωπον), изъ зрачковъ котораго истекаютъ, въ видѣ лучей (παρ' ἑκατέραν μήνιγγα ἀκτῖνα

---

[1]) Вотъ его полное заглавіе: Ἔλεγχος καὶ θρίαμβος τῆς βλασφήμου καὶ πολυειδοῦς αἱρέσεως τῶν ἀθέων Μασσαλιανῶν, τῶν καὶ Φουνδαϊτῶν καὶ Βογομίλων καλουμένων, καὶ Εὐχιτῶν καὶ Ἐνθουσιαστῶν, καὶ Ἐγκρατητῶν καὶ Μαρκιωνιτῶν, напеч. ap. Tollii: Insignia itinerarii Italici. Traj ad Rh. 1696. 4. 105 sqq. и ap. Gallandii XIV, p. 293 sqq. Послѣ замѣчанія объ обширномъ распространеніи ереси въ имперіи Ἔλεγχος предаетъ анаѳемѣ сначала Петра, главу Мессаліанъ; Тихика, его ученика (1, 2, 2 Ἀναθεμ.); а затѣмъ, по порядку, — разныя еретическія заблужденія (4—14 Ἀναθεμ.), которыя въ сущности почти не отличаются отъ приписываемыхъ богомиламъ въ Панополіи (О разностяхъ между обоими будетъ сказано въ своемъ мѣстѣ). Victoria оканчивается провозглашеніемъ многолѣтія Императору и Порфирородному, подъ которымъ разумѣется Іоаннъ Комненъ, царствовавшій 1118—1143 г.; слѣдовательно, появленіе ея относится къ этому времени. Судя по внѣшней формѣ можно заключить, что Victoria — торжественная рѣчь, произнесенная по поводу какого-нибудь общественнаго собранія. Ср. Histoire generale des auteurs sacres par. Ceillier, t. XXI, p. 538, 539.

προβάντες τόμοι ἔξουσι, καθάπερ οὖν ἔχουσι, τὸ ἀσφαλές τε καὶ βέβαιον. Τούτων δὲ οὕτως ἐκβάντων οὐκ ἄνευ δηλονότι τῆς τοῦ ἁγαθοῦ Πνεύματος συνεργείας καὶ χάριτος, λοιπὸν ἦν ἔτι προθυμουμένοις πᾶσαν αἰτίαν τῶν βουλομένων αἰτιᾶσθαι περιαιρεῖν μηδὲ ἅπερ τῶν ἐν τοῖς τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης συγγράμμασιν ἐν αἰτίαις ἐποιοῦντο οἱ τῆς ἐκκλησίας πολέμιοι, μηδὲ ταῦτα παραδραμεῖν ἀβασάνιστα, εἰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐξετασθέντων ἐν τῇ θείᾳ συνόδῳ τότε καὶ ταῦτα πάντα περιελήφθησαν. Εὑρόντος οὖν ταῦτα τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως καταγεγραμμένα κατὰ μέρος παρὰ τῆς ἐκείνων χειρὸς καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα δόντος, ἡμεῖς ἕκαστον τούτων ἐν τῷ τοῦ ἱερωτάτου Θεσσαλονίκης βιβλίῳ ἀνέγνωμέν τε καὶ ἐξητάσαμεν, συνελθόντες κατὰ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ συνδιημερεύσαντες οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλάκις· καὶ τὸν μὲν Θεσσαλονίκης ἱερώτατον μητροπολίτην καὶ ἐν τούτοις σύμφωνον τοῖς ἱεροῖς θεολόγοις εὕρομεν καὶ συνήγορον Χριστοῦ χάριτι τῆς κατ' εὐσέβειαν ἀληθείας, αὐτοὺς δὲ καὶ ἀφ' ὧν ἐγγράφως διαστρέφειν καὶ κατηγορεῖν ἐπεχείρουν πολλαῖς καὶ μεγάλαις αἱρέσεσι περιπίπτοντας. Τοῖς τε γὰρ παρὰ τῶν θεολόγων ῥητῶς εἰρημένοις φανερῶς ἀντιλέγοντες διετέλουν καὶ τὴν θέωσιν τοῦ δεσποτικοῦ προσλήμματος κτιστὴν ἐτόλμησαν ἀνειπεῖν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ παρὰ τῶν ἁγίων εἰρῆσθαι ταύτην ἀπροσπέλαστον καὶ ἀμέθεκτον, φθαρτικὴν εἶναι νομίζειν τοὺς οὕτω περὶ ταύτης φρονοῦντας· ὧ τῆς τόλμης· ἀσεβῶς ἀπεφήναντο, καὶ ταῦτα τοῦ Θεοῦ πρὸς Μωσῆν εἰρηκότος· «οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται». Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπαναπεπαυμένα κατὰ τὴν προφητείαν ἐπὶ τὸ ἄνθος τὸ ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, δηλονότι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἑπτὰ πνεύματα, τουτέστι τὰς ἐνεργείας κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους τοῦ θείου Πνεύματος, ἃς ὁ μὲν ἱερὸς Ζαχαρίας ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς τοῦ Κυρίου ἀνύμνησεν ἐπιβλέποντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος φυσικῶς ταῦτα προσεῖναι τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ ἐθεολόγησε, μετὰ τῶν κτισμάτων ἔταξαν· καὶ τὰ πλείω τούτων καὶ μηδὲν ἧττον εἰς ἀσέβειαν φέροντα οὐδὲ ἀριθμεῖν ῥᾴδιον. Δι' ὃ καὶ ἀπὸ τούτων ἡ καταδίκη τούτοις, εἰ μὴ ἄρα μεταμεληθεῖεν, ἐπεκυρώθη· καὶ τὰ συνοδικῶς ἡμῖν ἀρτίως μετὰ τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας ἐξετασθέντα καὶ διαγνωσθέντα τὸ ἀσφαλὲς ἐν πᾶσι καὶ βέβαιον ἕξει, σύμφωνα πάντως ὄντα τῇ τε ἀληθείᾳ καὶ θείοις πατράσι πᾶσι καὶ ταῖς προγεγενημέναις τούτου χάριν ἱεραῖς καὶ θείαις συνόδοις καὶ τοῖς ἐπ' αὐταῖς συνοδικοῖς τόμοις· καὶ ἡ ἔνθεσμος διὰ πάντων καὶ κανονικὴ αὕτη ψῆφος, γραφεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ἀρτίως, ἀκίνητος εἰς αἰῶνα τὸν σύμπαντα διατηρηθήσεται τῇ πάντα δυναμένῃ ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι τοῦ παντοδυνάμου καὶ

какъ бы особными личностями — даже въ конкретной, осязаемой формѣ (Ibidem, гл. XXIII). Является предположеніе такое, что или на самомъ дѣлѣ мнѣнія богомиловъ были такъ нелѣпы и разногласны, какъ описываетъ ихъ Евѳимій, такъ что онъ является при этомъ объективнымъ излагателемъ ихъ; или же, онъ не понялъ хорошо сущности еретическаго ученія, изложилъ ходячія мнѣнія, не подвергнувъ ихъ надлежащей критикѣ, а потому попалъ при изложеніи ихъ въ неисходныя противорѣчія. Къ сожалѣнію, извѣстія другихъ писателей почти умалчиваютъ объ этомъ предметѣ. Козма пресвитеръ предаетъ анаѳемѣ современныхъ ему еретиковъ за «невѣріе во Св. Троицу» (Правосл. Собес. 1864 г. II, 394), и упоминаетъ только о богомильской Троицѣ — изъ Отца, Христа и Сатанаила. Съ краткимъ извѣстіемъ Пселла объ этомъ предметѣ мы встрѣтимся ниже. Нельзя не замѣтить, что кромѣ разныхъ вліяній на образованіе ученія о Троицѣ можно усматривать въ немъ между прочимъ и элементы языческо-славянской старины. Касательно сказанія Евѳимія Зигавина о богомильской Троицѣ можно замѣтить слѣдующее:

1) По справедливому замѣчанію Евѳимія, ученіе богомиловъ о Троицѣ приближалось къ савелліанскимъ воззрѣніямъ. Основная мысль Савеллія та, что нераздѣльное по своей сущности единство Божіе въ ходѣ міроваго развитія (ради искупленія) развивается или распространяется (ἡ μονὰς πλατυνθεῖσα γέγονε τρίας) въ трехъ различныхъ формахъ (ὀνόματα, πρόσωπα) и временахъ откровенія и, по совершеніи спасенія, изъ троичности снова обращается къ единству. Отецъ открывается въ ветхозавѣтномъ домостроительствѣ (только не въ твореніи, которое предшествуетъ откровенію божества въ Троицѣ), Сынъ — въ воплощеніи, Духъ Святый — во вдохновеніи и освященіи. Отношеніе лицъ св. Троицы у Савеллія изображается посредствомъ сравненія Отца съ дискомъ солнца, Сына — съ освѣщающей, а Духа —съ согрѣвающей его силою. Онъ также сравнилъ Отца съ тѣломъ, Сына — съ духомъ, а Духа — съ душею человѣка. По исполненіи своей миссіи Сынъ и Духъ снова прекратятъ свое существованіе и сольются въ личности Отца. Этотъ пантеистическій процессъ развитія и сліянія присущей міру божественной сущности (ἐκτείνεσθαι и συστέλεσθαι = ἀναλυθῆναι у богомиловъ) встрѣчается и въ богомильствѣ.

2) Человѣкообразныхъ представленій божества мы не встрѣчаемъ въ

сродныхъ богомольству и близкихъ къ нимъ по мѣсту распространенія, сектахъ павликіанъ, евхитовъ (у послѣднихъ были видѣнія, по свидѣтельству Пселла, но въ чемъ они обнаруживались, мы не знаемъ). Откуда появились они въ богомильствѣ? Было-ль это отголоскомъ языческихъ славянскихъ представленій антропоморфическаго періода, мы не знаемъ, потому что нѣтъ доказательствъ о существованіи у южныхъ Славянъ идоло́въ съ человѣческими формами, какія мы встрѣчаемъ у Славянъ западныхъ. Впрочемъ, вообще говоря, антропоморфическія представленія божества встрѣчаются гораздо раньше появленія богомиловъ и находили себѣ опору въ Священномъ Писаніи, повѣствующемъ о сотвореніи человѣка, *по образу и по подобію Божію*. Въ другомъ мѣстѣ Библіи Богъ Отецъ изображается «Ветхимъ деньми». Такъ онъ и былъ представляемъ богомилами. Вообще человѣкообразное понятіе божества въ простомъ необразованномъ человѣкѣ, склонномъ отвлеченныя понятія представлять въ конкретной формѣ, совершенно естественно и можетъ быть объяснено безъ всякихъ теорій заимствованія. Нѣкоторые Славяне и доселѣ сохранили понятіе о Бѣлунѣ (Бѣлбогѣ), котораго они представляютъ старцемъ съ длинною бѣлою бородою, въ бѣлой одеждѣ, съ посохомъ въ рукахъ (Аѳанасьевъ, Поэтич. возрѣн., 93, 94).

Сатанаилъ.

«Демонъ, названный Спасителемъ сатаною, есть старшій братъ Іисуса, первородный Сынъ Отца, именуемый Сатанаиломъ. Какъ домоправитель, второй по достоинству послѣ Отца, онъ сѣдитъ одесную Отца въ одинаковомъ съ нимъ одѣяніи. Упоенный своею славою, онъ возмечталъ объ отпаденіи, коварнымъ образомъ убѣдилъ нѣкоторыхъ изъ подчиненныхъ ангеловъ свергнуть вмѣстѣ съ нимъ иго зависимости отъ Отца. Для доказательства этого событія богомилы приводятъ притчу о «неправильномъ домоправителѣ» (Лук. XVI, 1 и дал.). Ангелы, въ надеждѣ освободиться отъ подчиненнаго положенія и соблазнившись великими обѣщаніями Сатанаила (заимствованы изъ 28 главы, 2 стиха Іезек.), послѣдовали его навѣтамъ. Замѣтивъ это, Богъ низвергъ всѣхъ ихъ съ неба (Narrat. de Bogom., гл. VI).

Ученіе о Сатанаилѣ, зломъ началѣ, виновникѣ видимаго міра, служитъ исходнымъ пунктомъ всѣхъ догматико-миѳологическихъ и нравственныхъ

воззрѣній богомиловъ и заслуживаетъ, по этому, особаго вниманія. Этимъ пунктомъ вводится дуалистическое начало въ представленіи о божествѣ. При первомъ пробужденіи мысли человѣкъ такъ легко склоняется къ дуализму. Замѣчая въ себѣ наклонности добрыя и злыя, видя борьбу добра со зломъ и внѣ себя, въ окружающей его природѣ, въ обществѣ, онъ легче всего приходитъ къ мысли, что есть два противоположныя начала: воображеніе олицетворяетъ ихъ и вотъ у него является два бога—добрый и злой. Потому-то почти всѣ языческія религіи учили о двухъ богахъ; потому-то востокъ началъ свою философію вѣрою въ два противоположныя верховныя божества. Въ древнѣйшія времена это злое начало считалось совѣчнымъ, равносильнымъ и равноправнымъ доброму [1]). Историкъ каѳарскихъ сектъ, Шмидтъ, доказываетъ, что дуализмъ крайняго направленія былъ однимъ изъ фазисовъ первоначальнаго каѳарства (Schmidt, p. 12—57), но что уже въ довольно раннее время нѣкоторые учетели каѳарства дѣлали попытки смягчить этотъ дуализмъ, представляя, что злой духъ былъ первоначально добрымъ по своей природѣ, но впослѣдствіи добровольно уклонился отъ своего всеблагаго Творца. Эти два толка можно находить, по мнѣнію нѣкоторыхъ ученыхъ, и въ богомильствѣ. (Гильфердингъ, 132—135; Петрановић 46—50). Главное существенное различіе между обоими толками сводится къ слѣдующему. По ученію умѣреннаго дуализма, діаволъ сотворилъ человѣка, а Богъ далъ ему душу, одаренную свободной волей; человѣкъ самъ злоупотребилъ этою свободою. Крайній дуализмъ отрицалъ свободу въ человѣкѣ, потому что невозможно представить, чтобы души небеснаго происхожденія склонились сами ко злу [2]). Борьба между добрымъ и злымъ началомъ, по крайнему дуализму, вѣчна; даже и тогда, когда всѣ небесныя души снова возвратятся въ свое первоначальное жилище, — и тогда будетъ

---

[1]) Религія древнихъ персидскихъ маговъ, манихейство, сирійскій гносисъ. Уже Зороастръ смягчилъ этотъ крайній дуализмъ, поставивъ во главѣ этихъ двухъ духовъ общаго отца міра Зеруане-Акерене.

[2]) Небесное происхожденіе душъ объяснялось слѣдующимъ миѳомъ. Злой духъ однажды хитростію проникъ въ небесный міръ и подъ личиною добраго ангела увлекъ души съ неба на землю и заключилъ ихъ въ земляныя тѣла, чтобы заградить имъ возвращеніе на небо. Изъ этого мѣста покаянія и наказанія души должны быть опять спасены, ибо они не потеряли еще своей первоначальной доброй природы, добро не можетъ стать зломъ; они должны опять возвратиться къ Богу; спасеніе есть необходимое слѣдствіе ихъ природы (Schmidt, II, 24—29).

существовать міръ и владычество злаго духа. Побѣда добраго бога надъ нимъ состоитъ только въ томъ, что первый освободитъ изъ подъ власти своего противника свои созданія. Напротивъ, по умѣренному дуализму, побѣда будетъ полная и совершенная; рано или поздно борьба кончится и зло будетъ подчинено добру. Очевидно, что Евѳимій описываетъ богомиловъ умѣреннаго толка, видѣвшаго въ Сатанаилѣ первоначально добраго, старшаго сына Отца. Почти въ такомъ видѣ, какъ и Евѳимій, только съ нѣкоторыми особенными подробностями, передаетъ Пселлъ о вѣрованіяхъ евхитовъ, весьма близкихъ къ богомиламъ. Вотъ его разсказъ. Ученіе евхитовъ имѣетъ начало отъ Манеса. Манесъ признавалъ два начала: творца добра и зла, управителя неба и управителя земли. Евхиты-богомилы присоединили къ этому еще третье начало. Они признавали одного Отца и двухъ сыновъ, *старыя и новыя начала*. Отецъ владычествуетъ въ *премірной* (ὑπερκόσμια) области, младшій сынъ Его владѣетъ небеснымъ, а старшій — земнымъ міромъ. Нѣкоторые изъ этихъ еретиковъ одинаково почитаютъ обоихъ сыновъ, потому что хотя они теперь существуютъ отдѣльно другъ отъ друга, но происходя отъ одного Отца, нѣкогда (ἐπὶ τοῦ μέλλοντος) опять соединятся съ нимъ. Другіе почитаютъ младшаго сына, потому что онъ владѣетъ лучшею, высшею частію міра; но и старшаго они не презираютъ; они его боятся, потому что онъ можетъ причинить вредъ. Иные совсѣмъ отрекаются отъ владыки неба и всецѣло предаются обладателю земли, *Сатанаилу*, называютъ его первороднымъ, ἀλλότριον ἐκ πατρός, творцомъ растеній, животныхъ и проч. Небесный властитель изъ зависти, что Сатанаилъ такъ хорошо устроилъ все на землѣ, производитъ землетрясенія, градъ, голодъ. За это они проклинали его. Сатана морочитъ посвященныхъ, а они называютъ это боговидѣніями (ϑεοπτίας.—Engelhardt, p. 199—200). Это извѣстіе Пселла чрезвычайно характерно и наводитъ на многія соображенія. Въ этихъ нѣмногихъ строкахъ весьма замѣтно проглядываетъ языческая миѳологія Славянъ, которая примѣшалась къ древнимъ дуалистическимъ воззрѣніямъ евхитовъ («древнія и новыя начала» Пселла). Въ Отцѣ, владѣющемъ *премірными* вещами, мы легко усматриваемъ славянскаго прабога, *заботящагося только о небесномъ* и совершенно равнодушнаго ко всему земному. Этотъ Отецъ—славянскій Сварогъ, дающій начало Сварожичу—Солнцу и другимъ божествамъ (Ср. Макушева, Сказ. иностр. о бытѣ др.

Слав., стр. 72—73). Дальнѣйшая аналогія еще яснѣе открываетъ въ этихъ вѣрованіяхъ языческо-славянскую подкладку. Такъ наше вниманіе останавливаетъ это безразличное отношеніе ѳракійскихъ еретиковъ къ доброму и злому духамъ — Христу и Сатанаилу: иные больше почитаютъ одного, нѣкоторые — другаго, а иные — безразлично обоихъ. Фактъ несомнѣнно доказанный, что на образованіе миѳологическихъ представленій природа имѣетъ громадное вліяніе. Такъ въ Персіи, родинѣ манихейства, гдѣ столько благодати отъ свѣта и тепла, но гдѣ также страшные и быстрые переходы къ землетрясеніямъ, ужаснымъ бурямъ, ураганамъ, эпидеміямъ, легко могло образоваться понятіе о добромъ и зломъ духахъ, ведущихъ между собою вѣчную, непримиримую вражду. Страны, населенныя Славянами, не представляютъ такихъ рѣзкихъ противоположностей въ явленіяхъ природы и физическомъ строеніи мѣстности. Оттого у Славянъ мы не видимъ непримиримой вражды между богомъ добрымъ, бѣлымъ, олицетвореннымъ въ свѣтѣ, и между богомъ злымъ, чернымъ, олицетвореннымъ въ тьмѣ. У Славянъ эти крайности примиряются. Такъ день и ночь у нихъ — братъ и сестра. На этомъ основаніи можно заключить, что у нихъ не было чистаго дуализма. Наконецъ, въ самыхъ добрыхъ богахъ встрѣчаются худыя дѣла: понятіе о свѣтѣ заключаетъ въ себѣ и тепло и жаръ; солнце производитъ плодородіе, но отъ него же и засуха, оно грѣетъ и жжетъ. Неудивительно, что Христосъ, замѣнившій вѣру язычниковъ въ Солнце — Сварожича, является то предметомъ почитанія, то проклятія. Неудивительно, что на ряду съ поклоненіемъ свѣтлому небу, мечущему на землю плодотворныя для растительности перуны, посылаются и проклятія, потому что это же небо посылаетъ истребительный градъ и поражаетъ людей громомъ и молніей. Неудивительно, что при этомъ и отношенія добраго и злаго духа къ Верховному Существу не были правильно установлены. Такъ, вопреки извѣстію Евѳимія Зигавина, пресвитеръ Козма ставитъ Христа выше Сатанаила, который у Козмы занимаетъ третье мѣсто въ ряду Троицы. «Слышите въ Евангеліи Господа, рекша притчу о двою сыну, Христа убо творятъ старѣйшаго сына; меньшаго же, еже есть заблудилъ Отца, діавола мѣнять» (Правосл. Собес. 1864, II, 100). Итакъ мы не находимъ *чистаго* дуализма у богомиловъ ни въ разсказѣ Евѳимія, ни въ извѣстіяхъ Пселла о греко-славянской сектѣ во Ѳракіи; мы не встрѣчаемъ его и въ первобыт-

ныхъ языческихъ вѣрованіяхъ Славянъ. Говорятъ обыкновенно, что чистый дуализмъ исповѣдывали послѣдователи древнѣйшаго толка въ Болгаріи и указываютъ на представительницу этого толка Дреговицкую общину (Гильфердингъ, Собр. сочин. I, 133, 134; Петрановић, 64, 85). Ссылаются при этомъ (Петрановић, 48) на слѣдующее мѣсто пресвитера Козмы: еретики «*діавола* Творца нарицающе человѣкомъ и всей твари божіи (чистый дуализмъ, по мнѣнію этихъ ученыхъ), и отъ многія грубости ихъ они же *Ангела отпадша* наричуть и, друзіи же иконома неправеднаго творятъ и» (умѣренный дуализмъ.—Правосл. Собес. 1864 г., II, 100). Но названіе діавола творцомъ людей и всей твари слишкомъ неопредѣленно для того, чтобы изъ него выводить вѣру болгарскихъ богомиловъ въ злое начало, искони враждебное, по самой своей природѣ, доброму богу, вѣру въ злое начало, какъ первоначальнаго виновника міра. Остальныя же выраженія: «Ангелъ отпадшій, иконом неправедный», безъ сомнѣнія, не больше, какъ эпитеты одного и того же существа, діавола, который извѣстенъ былъ подъ разными названіями, потому что послѣдователи умѣреннаго толка считали діавола или сатану отпадшимъ ангеломъ и сравнивали съ изображаемымъ въ евангельской притчѣ неправеднымъ домоправителемъ (Правосл. Собес. 1864 г., II, 100; Narrat. de Bogom., гл. 6). Послѣднія не даютъ намъ никакого права заключать о существованіи въ сектѣ двухъ толковъ — тѣмъ болѣе, что объ этомъ нельзя найти никакихъ другихъ положительныхъ свѣдѣній ни въ миѳологическихъ воззрѣніяхъ Славянъ, ни у церковныхъ писателей, тогда какъ съ умѣреннымъ толкомъ въ средѣ богомиловъ мы встрѣчаемся и въ сказаніи Евѳимія Зигабена и въ послѣдующей его исторіи. Вотъ свидѣтельство объ этомъ сѵнодика царя Бориса: «иже сатанѫ *видимый* твари Творца наричѫщихь быти и иконѡма нарицаѫщихь дъждеви и градоу и въсемоу исходѧщомоу отъ земѧ, анаѳема». Этотъ сатана, образующій видимый міръ, совершенно отвѣчаетъ Сатанаилу Евѳимія, устрояющему невидимую и неустроенную землю (Времен. Об. Истор. и Древн. 1855, XXI, 8.—Подробнѣе о Сатанаилѣ см. въ слѣдующ. главѣ.).

Ученіе богомиловъ о твореніи міра и человѣка.

«Сатанаилъ, низверженный съ неба, не могъ основать свое жилище на водахъ; — земля была невидима и неустроена. Божественный образъ

(θεία μορφή), одѣяніе и творческая сила остались между тѣмъ при немъ. И вотъ онъ собираетъ падшихъ вмѣстѣ съ нимъ ангеловъ, ободряетъ ихъ и говоритъ: Богъ сотворилъ небо и землю (Бытія I, 1). Я, другой богъ, устрою второе небо и все прочее по порядку. Сатанаилъ сказалъ «да будетъ твердь» — и стала твердь. Далѣе онъ продолжалъ твореніе въ томъ порядкѣ, какъ оно описано въ книгѣ Бытія: украсилъ второе небо, отдѣлилъ воду отъ земли, произвелъ растенія и животныхъ. Это второе твореніе онъ назначилъ жилищемъ для себя и для подвластныхъ ему духовъ. Затѣмъ онъ образовалъ тѣло Адама изъ земли и воды и поставилъ его въ прямомъ положеніи. При этомъ какая-то влага потекла изъ Адама въ правую ногу и черезъ большой палецъ извилинами (ἑλικοειδῶς) ушла въ землю, образовавъ фигуру змія. Собравъ свое дыханіе (πνεῦμα), Сатанаилъ вдунулъ въ образованное имъ тѣло жизнь. Но этотъ духъ, пролившись чрезъ пористую толщу (διὰ χαυνότητα) тѣла въ правую ногу, попалъ черезъ большой палецъ въ извилистую струю; она тотчасъ получила жизнь и, отдѣлившись отъ пальца, стала зміемъ и поползла. Потому змій и отличается хитростію, что его оживляетъ душа Сатанаила. Замѣтивъ, что усилія его ни къ чему не ведутъ, этотъ новый творецъ черезъ посольство обратился (διεπρεσβεύσατο) къ благому Отцу и просилъ ниспослать Своего духа (πνοήν), обѣщая, что человѣкъ будетъ принадлежать имъ обоимъ, если будетъ оживленъ, и что племя его восполнитъ мѣста на небѣ, оставленныя падшими ангелами. Богъ, по благости своей, исполнилъ просьбу діавола, вдунулъ въ созданіе Сатанаила дыханіе жизни. Тотчасъ явился человѣкъ съ живою душою, которая просвѣтила его и сообщила ему разнообразныя прелести. Когда же затѣмъ изъ тѣла Адама была создана Ева и получила тотъ же блескъ, Сатанаилъ воспламенился завистію; онъ перемѣнилъ свой планъ и сталъ злоумышлять противъ своего созданія; подъ видомъ змія онъ обманомъ соблазнилъ Еву къ соитію (συγγενέσθαι) съ нимъ, для того чтобы его сѣмя, вошедши въ тѣло Евы прежде Адамова сѣмени, возъимѣло надъ нимъ господство и всячески препятствовало ему расти и множиться (αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι). Скоро Ева, въ болѣзни родовъ, родила, отъ сожитія съ Сатанаиломъ, Каина и подобную ему сестру-близнеца, по имени Каломелу. Движимый ревностію, Адамъ также сдѣлалъ соитіе съ Евою и родилъ Авеля; но его тотчасъ убилъ Каинъ и внесъ этимъ смерто-

убійство (φόνον; по древн. чтенію: φόβον или φθόνον.—Narrat. de Bogomil., p. 13) въ міръ. Посему и апостолъ говоритъ, что Каинъ былъ отъ лукаваго (1 Іоан. III, 12). Черезъ преступленіе съ Евою подъ образомъ змія, Сатанаилъ лишился образа Божія, одѣянія, творческой силы и божескаго имени. Потерявъ все это, Сатанаилъ сталъ темнымъ и для всѣхъ ненавистнымъ. Но благой Отецъ, смягчивъ свой гнѣвъ, дозволилъ ему остаться міроправителемъ (κοσμοκράτωρ) и владыкою всего, созданнаго имъ послѣ своего паденія» (Narrat. de Bogom., p. II, гл. VII).

Въ изложеніи творенія міра и человѣка по богомильскимъ воззрѣніямъ Евѳимій Зигавинъ стоитъ совершенно одинокимъ писателемъ въ ряду другихъ источниковъ для изученія богомильства. Поэтому считаемъ не лишнимъ обратиться къ одному изъ апокрифовъ,—этому, можно сказать, народному богословію, въ основѣ котораго лежитъ также Священное Писаніе, какъ и въ разсказѣ автора Панопліи, только въ апокрифѣ гораздо болѣе примѣшивается разныхъ миѳовъ, отголосковъ сирійскаго гносиса и славяно-языческой древности. Этотъ апокрифъ — «Вопросы Іоанна Богослова» [1]), съ которыми мы еще не разъ встрѣтимся по ихъ близкому отношенію къ разсказу Евѳимія. Послѣ перваго вопроса Іоаннъ Богословъ спрашиваетъ Христа о томъ, «въ какой славѣ былъ Сатана у Твоего Отца прежде своего паденія?»—Онъ управлялъ всѣми небесными силами и былъ подобенъ Отцу (ipse erat ordinans omnem imitationem patris), отвѣчалъ Христосъ; самъ же Іисусъ сидѣлъ рядомъ съ Отцемъ. Гордость увлекла Сатану къ измѣнѣ: онъ задумалъ поставить престолъ свой выше небесъ и совершенно уподобиться Вышнему. Далѣе изображаются семь небесъ, населенныхъ ангелами. Подъ небесами существовали три стихіи: воздухъ, вода и огонь. Каждую изъ нихъ хранилъ особый ангелъ. Вода покрывала неустроенную еще землю, а огонь былъ въ ея внутренности. Спустившись подъ землю, Сатана нашелъ двухъ рыбъ, лежавшихъ на водахъ. Соединенныя между собою, подобно пашущимъ воламъ, онѣ поддерживали всю землю отъ запада до востока солнца повелѣніемъ невидимаго Творца [2]).

---

[1]) О существованіи ихъ въ богомильской сектѣ было сказано выше. Они напечатаны между прочимъ у Thilo, Codex apocryphus Novi Testamenti. I, p. 884—896. 1832. Лейпцигъ, подъ заглавіемъ: Liber. s. Ioannis apocryphus.

[2]) Этотъ миѳъ, въ основѣ котораго лежитъ библейское сказаніе о бегемотѣ и левіа-

Сатана склонилъ на свою сторону ангеловъ воздуха и воды и старался совратить другихъ ангеловъ. Онъ говорилъ имъ: все, что вы видите,—мое. Если вы послушаете меня, я положу престолъ свой надъ облаками (in nubibus) и буду подобенъ Вышнему; воды небесныя я размѣщу въ моряхъ, очищу землю отъ воды и буду царствовать съ вами вѣчно (in secula seculorum) [1]). Одежда, вѣнецъ и престолъ составляли принадлежность добрыхъ ангеловъ (Тоже и въ видѣніи Исаіи. Engelhardt, стр. 230). Все это отнялъ небесный Отецъ у падшихъ ангеловъ. Самъ Сатана лишился своего свѣта и мѣста обитанія. Онъ увлекъ съ собою треть ангеловъ и поселился на тверди небесной. Мучимый угрызеніемъ совѣсти, онъ воззвалъ къ Господу: «прости меня, я покоряюсь тебѣ». На *семь* дней [2]) Господь далъ ему полную свободу (ut faceret quodcumque vellet usque ad septem dies) [3]). Затѣмъ Сатана устрояетъ землю, освобождая ее отъ воды. Онъ снимаетъ корону съ ангела водъ; изъ одной половины ея вышло солнце, изъ другой — луна, а изъ драгоцѣнныхъ камней ея—блестящія звѣзды. По волѣ діавола земля производитъ пресмыкающихся, скотовъ, деревья и травы; море — рыбъ и птицъ. Наконецъ, онъ создаетъ тѣло человѣка и испрашиваетъ у Бога двухъ ангеловъ. Послѣдніе соблазнились просьбою Сатаны и были поселены имъ въ тѣла Адама и Евы. Діаволъ между тѣмъ никакъ не могъ помириться съ мыслію, что душа человѣка принадлежитъ Богу и Его ангеламъ, и задумалъ, во чтобы то ни стало, осквернить ее. Обратившись въ змія, онъ прельстилъ Еву на грѣхъ вкусить запрещеннаго плода, т. е. безъ аллегорическаго смысла, вступить въ запрещенную связь. Сперва онъ самъ насладился женою и съ тѣхъ поръ сыны діавола и сыны змѣины почали подражать преступленію отца своего діавола до погубленія этого вѣка», говоритъ апокрифъ (Thilo, Cod. apocr., I, p. 890).

ванѣ (см. Thilo, I, p. 887, n. 2), весьма распространенъ въ нашемъ простонародьи, помѣщающемъ землю на трехъ китахъ.

[1]) Предложенія ангеламъ со стороны сатаны заимствованы, какъ неоднократно говоритъ и Евѳимій въ Панопліи, изъ притчи о неправедномъ домоправителѣ.

[2]) День, на основаніи словъ псалмопѣвца, принимается за вѣкъ въ смыслѣ тысячелѣтія (Thilo, p. 890, n. 5). Эта легенда намекаетъ на тогдашнее убѣжденіе въ седьмитысячелѣтнемъ существованіи міра.

[3]) Это сказаніе проливаетъ свѣтъ на слѣдующее, довольно темное мѣсто Панопліи: Tantum enim demones possunt, quantum volunt cum eam e sublimi potestatem ad septem usque seculorum finem acceperint. Narrat de Bogom., гл. XII.

Въ разсказѣ «Вопросовъ Іоанна Богослова» и Евѳимія Зигавина о твореніи міра и человѣка нельзя не усматривать замѣтной подкладки сирійско-гностической космогоніи и антропогоніи, представляющихъ пародію на повѣствованіе Моисея объ этомъ предметѣ. Спрашивается: какимъ образомъ гностическія идеи могли проникнуть къ славянскимъ богомиламъ и оттуда въ Грецію? Вопросъ рѣшится самъ собою, если мы припомнимъ, что павликіанская теорія творенія весьма близка къ сказанію Евѳимія и Вопросовъ Іоанна Богослова объ этомъ предметѣ. Павликіане, при близкихъ историческихъ и этнографическихъ (Gieseler, Lehrbuch d. Kirchengesch. II, 1, стр. 400) связяхъ съ богомилами, передали послѣднимъ свое ученіе о твореніи міра и человѣка, въ чемъ не сомнѣвается и авторъ Панопліи (Narrat. de Bogomil., гл. VII). Ученіе павликіанъ о твореніи человѣка слѣдующее: однажды Диміургъ, вмѣстѣ съ другими падшими ангелами, увидѣлъ лучезарный *образъ* и *подобіе* небеснаго Отца. Пораженный необыкновенною красотою этого видѣнія, онъ захотѣлъ, вмѣстѣ съ своими товарищами, создать человѣка по этому *образу* и *подобію*. Но усилія его оказались напрасными: твореніе было столь слабо, что не могло устоять на ногахъ и подобно червю ползало по землѣ. Тогда небесный Отецъ, сжалившись надъ своимъ подобіемъ, послалъ ему отъ себя искру жизни и созданіе сдѣлалось настоящимъ человѣкомъ. Этотъ двойственный составъ природы человѣка, подъ вліяніемъ добраго и злаго начала, обнаруживается теперь въ немъ противоположными стремленіями къ добру и злу (Theol. Stud. und Krit. 1829, 113, 114). Если мы сравнимъ это ученіе съ показаніемъ Иринея и Епифанія Кипрскаго объ еретическихъ воззрѣніяхъ сирійскаго гностика Сатурнина, то окажется, что павликіанское ученіе ни больше ни меньше какъ буквальное повтореніе этихъ воззрѣній [1]). Замѣчательно, что мнѣніе объ участіи добраго и злаго начала (Бѣлбога и Чернобога) въ твореніи міра и человѣка было весьма распространено едва-ли не между

[1]) Энгельгардъ сравниваетъ Сатурниново ученіе о твореніи прямо съ богомильскимъ, опуская посредствующую связь между ними обоими, — воззрѣнія павликіанъ. Приписывая богомиламъ заимствованіе этого ученія прямо изъ Сиріи и упуская изъ виду вліяніе павликіанъ на происхожденіе и характеръ богомильства, онъ очутился въ области произвольныхъ, исторически необоснованныхъ предположеній и догадокъ касательно происхожденія богомильства. Сирійское же происхожденіе основателя павликіанства дѣлаетъ вполнѣ понятнымъ такое повтореніе. Gieseler, Theol. St. u. Kr., 114; Engelhardt, 177—178; 201—205

всѣми славянскими племенами: такъ сродными душѣ славянина показались богомильскія начала! Замѣтимъ еще, что степень участія злаго бога въ твореніи съ теченіемъ времени все болѣе и болѣе ограничивалась (Аѳанасьевъ, Поэт. возр., II. стр. 458 и далѣе; Щаповъ, Смѣсь христ. съ языч. — Правосл. Собес. 1861 г., I, 249 — 265).

Явленіе Христа. Гл. VIII.

«Люди жестоко страдали и гибли подъ властію демоновъ. Только немногіе стали удѣломъ (μερίδος) Отца и перешли въ чинъ ангеловъ: именно упоминаемые въ генеалогіяхъ Матѳея и Луки. Отецъ замѣтилъ наконецъ, что онъ обманутъ и обиженъ. Онъ далъ человѣку лучшую часть, при твореніи надѣлилъ его разными совершенствами, и между тѣмъ лишился большей части человѣческаго рода. Онъ сжалился надъ душою, которую онъ самъ вдохнулъ и которая страдала въ тяжеломъ рабствѣ, и для отмщенія за нее изрыгнулъ изъ своего сердца въ 5500 году Слово, т. е. Сына и Бога (Псалом. 45, 1). Этотъ Сынъ и Слово есть архангелъ Михаилъ (Исаія 9, 6). α) Онъ — архангелъ, потому что свѣтлѣе всѣхъ ангеловъ;— Іисусъ, потому что избавлялъ отъ всякой болѣзни и печали; — Христосъ, потому что былъ помазанъ плотію (χρισθέντα τῇ σαρκί). Сойдя съ неба, онъ вышелъ въ правое ухо β) Дѣвы γ) и облекся въ плоть, которая только по видимому (τῷ φαινομένῳ) состояла изъ матеріи и походила на человѣческое тѣло; на самомъ же дѣлѣ была невещественна и божественна; δ) Онъ вошелъ черезъ ухо, вышелъ черезъ него же и Дѣва не чувствовала ни входа, ни выхода Его: она просто нашла Его въ пеленкахъ, въ ясляхъ. Во плоти Онъ совершилъ спасеніе (οἰκονομίαν), училъ и дѣлалъ то, что содержится въ Евангеліи, и былъ только по видимому причастенъ человѣческимъ страстямъ (πάθεσι). Призрачно распятый, умершій и воскресшій, Онъ снялъ съ себя личину (маску), посрамилъ отступника и въ тяжкихъ узахъ заключилъ его въ бездну. ε) Отъ имени Сатанаила онъ отнялъ прилагающійся къ ангеламъ слогъ ἠλ ζ) и назвалъ его теперь Сатаною. Совершивъ предназначенное ему дѣло, η) Христосъ снова возвратился къ Отцу и сѣлъ одесную Его на престолѣ, съ котораго былъ низверженъ Сатанаилъ. ϑ) Затѣмъ Онъ снова возвратился туда, откуда вышелъ, разрѣ-

шившись (ἀναλυθῆναι) въ Отца, въ утробѣ котораго Онъ былъ заключенъ» (Narrat. de Bogom., гл. VII).

Въ объясненіе этого воззрѣнія (при обозначенныхъ греческими буквами пунктахъ) нужно сдѣлать слѣдующія замѣчанія. α) Еще дрѳвніе маркіониты вѣрили, что Христосъ облекся не въ человѣческое, но въ *ангельское* (у богомиловъ — невещественное, безплотное; у павликіанъ небесное — οὐρανόθεν — естество); отсюда еретики заключили, что Христосъ и по естеству своему сталъ ангеломъ или, лучше, *архангеломъ*. Опровергая подобныя заблужденія, Тертулліанъ говоритъ: «конечно Онъ (Христосъ) названъ ангеломъ великаго совѣта т. е. посланникомъ Божіимъ; но это такое названіе, которое означаетъ Его должность, а не естество; слѣдовательно не должно видѣть въ Немъ ангела, подобнаго Гавріилу или Михаилу» (Твор. Тертулліана, ч. III, гл. XIV, по перев. Карнеева). Въ названіи Христа архангеломъ Михаиломъ можно видѣть и вліяніе особеннаго почитанія арх. Михаила, распространеннаго между Греками. И у современныхъ Грековъ онъ пользуется необыкновенныхъ уваженіемъ (См. Thilo, Cod. apocr., p. 637, n. 15), какъ у русскихъ Николай Чудотворецъ.

β) Что Христосъ прошелъ чрезъ ухо Дѣвы Маріи, и это воззрѣніе не ново. Служа отголоскомъ гностическихъ воззрѣній, по которымъ Христосъ не могъ миновать уха эона, оно встрѣчается и у нѣкоторыхъ древнихъ церковныхъ учителей, въ греческихъ и латинскихъ проповѣдяхъ (примѣры см. у Шмидта II, p. 43, n. 3). Въ древней ліонской литургіи читаемъ, что Христосъ introivit per *aurem* virginis (Петрановић, стр. 53). Въ одной изъ церковныхъ пѣсней греческаго Октоиха говорится, что Христосъ ὡς δι' ἀκοῆς εἰξῆλθεν (см. Thilo, Cod. apocr., p. 838, 839, n. 17). Употребляемое въ смыслѣ метафоры, въ примѣненіи къ повѣствованію Евангелія Луки I, 26 — 38, это выраженіе не заключаетъ въ себѣ ничего антихристіанскаго; но еретики приложили его къ своимъ докетическимъ воззрѣніямъ на происхожденіе Христа.

γ) Авторъ Панопліи ничего не говоритъ о томъ, какъ смотрѣли богомилы на личность Пресвятой Дѣвы. О ней существовали самыя разнообразныя и нелѣпыя мнѣнія у сродныхъ съ богомилами сектантовъ. Такъ павликіане не признавали ее Богородицею и утверждали, что она имѣла послѣ рожденія Спасителя другихъ дѣтей (Gieseler, Stud. u. Krit., 114).

Иные дуалисты болгарскіе утверждали, что Марія родилась отъ матери безъ отца (Schmidt, t. II, стр. 42). Нѣкоторые каѳары считали Богородицу символомъ, метафорой, прилагая это названіе къ своей сектѣ (Ibidem, p. 43). «Вопросы Іоанна Богослова» называютъ Пресвятую Дѣву посланнымъ съ неба ангеломъ (Thilo, Cod. apocr., p. 883). Безъ сомнѣнія, имѣя въ виду эти и подобныя имъ разнообразныя нелѣпыя мнѣнія, пресвитеръ Козма не рѣшается даже упоминать о нихъ и говоритъ кратко о богомилахъ, что они «преславныя и пречистыя Богоматери Господа нашего Іисуса Христа не *чтуть*, но *много о ней блядуть*, ихже рѣчи и гръдости нельзѣ писати въ книгы сіа» (Правосл. Собесѣдн. 1864 г., ч. II, стр. 90).

δ) Взглядъ на призрачность тѣла Христова и всѣхъ Его дѣйствій составляетъ одно изъ главныхъ, коренныхъ заблужденій богомильства. О немъ упоминаетъ и синодикъ царя Бориса: «попа Богѡмила... въспріемшаго манихейскѫѫ сіѫ ересь... къ симь же и се прирекшаго, ꙗко въ привидѣни Христось Богъ нашь отъ сѧтыѧ Богородицѫ и Приснодѣвы Маріѫ родисѧ и въ привидѣни распѧтсѧ и обоженѫѫ плъть вънесе и на въздусѣ остави... анаѳема» (Гильфердингъ, Собраніе сочинен., I, стр. 131). Размноженіе ересей въ Болгаріи, въ числѣ которыхъ богомильство занимало видное мѣсто, подало поводъ царю Борису (1207—1217 гг.) распорядиться составленіемъ Соборника или Синодика; послѣдній заключаетъ въ себѣ анаѳематизмы разныхъ еретическихъ заблужденій и оканчивается возглашеніемъ «вѣчнаа памѧть» царямъ и патріархамъ (сравни Временникъ Моск. Общ. Ист. и Др., ч. XXI, 17 — 20).

ε) Извѣстіе Паноплія о томъ, что Христосъ, по ученію богомиловъ, побѣдилъ діавола, заключилъ его въ бездну, находится въ противорѣчіи съ XVIII главою ея (р. 27), гдѣ говорится, что, по ученію богомиловъ, Сатанаилъ избралъ себѣ нѣкогда въ жилище іерусалимскій храмъ, а по разрушеніи его — Софійскій константинопольскій храмъ. Если Христосъ заключилъ Сатанаила въ бездну, то какимъ образомъ онъ владѣетъ храмомъ святой Софіи? Очевидно, что здѣсь допущена авторомъ Паноплія неточность. По ученію богомиловъ должно выходить, что хотя Сатана пересталъ уже быть Сатанаиломъ, но онъ все-таки сохранилъ нѣкоторую власть надъ неполучившими искупленія (снеси гл. XX, стр. 28).

ζ) Въ повѣствованіи объ отнятіи слога ηλ въ имени Сатанаила также

противорѣчіе: то говорится, что частица ηλ — знакъ особаго высшаго достоинства была отнята у Сатанаила за связь съ Евою, то разсказывается, что Христосъ уже по совершеніи искупленія лишилъ Сатанаила этого достоинства.

η) По ученію православной церкви искупленіе состоитъ въ освобожденіи падшихъ людей отъ грѣха, проклятія и смерти, но богомилы не признавали паденія человѣка. Люди бѣдствуютъ, по ихъ понятію, оттого, что подпали строгому и неразумному правленію Сатанаила и подпали не произвольно, а по происхожденію своему отъ Сатанаила. Потому благодатнаго искупленія нѣтъ. Миссія Христа ограничивается простымъ учительствомъ. Онъ только указалъ людямъ ихъ происхожденіе и высокое назначеніе, открылъ, что они заблуждались относительно бога (злаго), которому доселѣ служили, и предложилъ болѣе легкія и надежнѣйшія средства покаянія и возвращенія ко всеблагому Богу, или какъ говоритъ одинъ апокрифъ (Вопросы Іоанна у Thilo, p. 893), «открылъ имъ все зло діавола и славу Божію». Вотъ почему Анна Комнена говоритъ, что «спасеніе» для богомила пустой призракъ: τὴν οἰκονομίαν πᾶσαν ἐφάνταση» (Ἀλεξιάς, l. XV, p. 385, 386, edid. Venet.), и Козма замѣчаетъ: «не по своей волѣ распята мнятъ Господа, ни за спасеніе человѣческо, а по нуждѣ». То есть страданіе на крестѣ не было искупительною жертвой за грѣхи людей, дѣломъ высочайшей любви и свободы Іисуса Христа, а простымъ, случайнымъ обстоятельствомъ, неимѣющимъ никакого отношенія къ спасенію. Намъ кажется крайне неосновательнымъ выраженіе «по нуждѣ» переводить: по *долгу, обязанности, по необходимости — для спасенія: страданія Спасителя*, по богомильскому воззрѣнію, не имѣютъ никакого отношенія къ искупленію и вызваны *случайною* необходимостію (ср. Руднева О ересяхъ, 9).

ϑ) Относительно *разрѣшенія* Сына въ Отца также противорѣчіе: то это разрѣшеніе уже послѣдовало по совершеніи земной жизни Христа, то оно должно послѣдовать при кончинѣ міра.

Происхожденіе исполиновъ. Потопъ. Законъ Моисеевъ. Гл. IX и X.

«Падшіе ангелы узнали, что Сатанаилъ обѣщалъ Отцу занять ихъ мѣста (на небѣ) человѣческимъ родомъ. Тогда они безстыдно (ἀσελγῶς)

взглянули на дщерей человѣческихъ и взяли ихъ себѣ въ жены, чтобы сѣмя отъ нихъ снова завладѣло на небѣ мѣстами падшихъ духовъ (Быт. VI, 2, 4). Послѣднихъ богомилы называютъ сынами Божіими, ибо и они рождены отъ Бога (ὡς καὶ αὐτοὺς ἀπ' ἐκείνου γεγονότας). Отъ соитія ангеловъ съ дочерями людей произошли исполины; они сразились съ Сатанаиломъ и побѣдили его. Разгнѣванный Сатанаилъ навелъ потопъ, истребилъ ихъ и всякую живую плоть. Одинъ только Ной, не имѣвшій дочери, не зналъ о паденіи Сатанаила и продолжалъ служить ему. За это Сатанаилъ дозволилъ ему построить ковчегъ, и только Ной спасся съ тѣмъ, что было въ кораблѣ (Narrat. de Bogom., p. 19, 20 гл. IX). Моисей, прельщенный Сатанаиломъ, возвратился въ Египетъ, обманулъ Евреевъ и вывелъ ихъ, содѣйствуемый знаменіями и чудесами, совершенными силою Сатанаила. Отъ него Моисей получилъ на Синаѣ законъ, который погубилъ множество людей. Въ доказательство, богомилы ссылаются на посланіе къ Римлянамъ 7,7» (Ibidem, p. 21—22, гл. X).

Въ основѣ всего этого взгляда на ветхозавѣтную исторію лежитъ очевидно библейскій разсказъ, но онъ обезображенъ сообразно съ духомъ секты различными вымыслами, которые носятъ на себѣ печать восточнаго происхожденія (Творенія Тертулліана, перев. Карнеева, ч. IV, стр. 15—29) и унаслѣдованы отъ павликіанъ (см. Narrat. de Bogomil., гл. IX и X), державшихся того же мнѣнія. Апокрифическія сказанія, какъ водится, еще болѣе изуродовали этотъ разсказъ новыми подробностями и перемѣнами. Вотъ что передаютъ объ этомъ «Вопросы Іоанна Богослова». Въ періодъ отъ Адама до Эноха Сатана посылалъ изъ воздушной области, мѣста своего пребыванія, подчиненныхъ ему ангеловъ на служеніе людямъ. Раба же своего, Эноха, онъ взялъ къ себѣ на небо, показалъ передъ нимъ свое божество (deitatem suam) и велѣлъ ему написать 67 книгъ; послѣднія Энохъ принесъ на землю и передалъ сынамъ діавола. Отселѣ люди научились приносить жертвы и совершать гнусныя таинства (injusta misteria). Они забыли о небесномъ царствѣ и стали признавать Сатану единымъ, истиннымъ Богомъ. Отецъ рѣшилъ, поэтому, послать своего Сына для спасенія людей отъ обольщенія Сатаны. Но послѣдній, узнавъ объ этомъ, послалъ своего ангела къ Моисею (?) съ тремя *древами*, съ порученіемъ пригвоздить Іисуса

ко кресту. Между тѣмъ Моисей далъ законъ Евреямъ и Сатана провелъ ихъ чрезъ Чермное море [1]).

Громадную разницу между Ветхимъ и Новымъ Завѣтомъ еретики приписали господству въ нихъ различныхъ началъ—добраго и злаго. Богъ новозавѣтный безконечно милостивъ и правосуденъ; ветхозавѣтный — богъ мести, коварства, проклятія и истребленія. Онъ насылаетъ потопъ, небеснымъ огнемъ сожигаетъ Содомъ и Гомору, истребляетъ цѣлыя десятки тысячъ непокорныхъ ему. Черезъ Моисея онъ даетъ законъ, заповѣдующій не всеобщую любовь, а мщеніе врагамъ. Христіанинъ, исполняющій его предписанія, оказался бы великимъ грѣшникомъ; значитъ, законъ не хорошъ, а если онъ теперь таковъ, то и прежде былъ дуренъ и, слѣдовательно, онъ — отъ злаго бога.

Святые. Иконы. Мощи.
Гл. XI, XII и XLIX.

«Богомилы признаютъ святыми только упоминаемыхъ въ родословныхъ Матѳея и Луки, также 16 пророковъ, апостоловъ и мучениковъ, убитыхъ за непоклоненіе идоламъ; священниковъ (ἱεράρχας) и всѣхъ отцовъ, какъ почитателей идоловъ — иконъ, α) они считаютъ нечестивыми; благочестивыхъ царей они не признаютъ христіанами; православными и вѣрующими считаютъ однихъ только императоровъ-иконоборцевъ и во главѣ ихъ Копронима. β) Почитаніе иконъ они отвергаютъ, называя ихъ языческими идолами, золотомъ и серебромъ, дѣломъ рукъ человѣческихъ (Narrat. de Bogom., гл. XI). Мощи святыхъ они называютъ костями мертвыхъ (ὀστέα νεκρῶν). Мощамъ они не кланяются, γ) потому что, будто бы, съ мощами святыхъ живутъ во гробахъ демоны, которые были наставниками ихъ при жизни, и подъ личиною ихъ совершаютъ чудеса. Этимъ бѣсы обманываютъ людей неопытныхъ, побуждая ихъ принимать нечестивцевъ за святыхъ: демоны могутъ дѣйствовать на полной своей волѣ, получивъ свыше власть до предѣла семи вѣковъ (αἰώνων). Богомилы считаютъ ложными пророками

[1]) Thilo, Cod apocr., p. 891—892. Подъ тремя древами Тило разумѣетъ певкъ, кедръ и кипарисъ, изъ которыхъ, по преданію, былъ сдѣланъ крестъ. Вотъ гдѣ, между прочимъ, скрывается причина крайняго презрѣнія богомиловъ ко кресту (Narrat. de Bogom., p. 24, гл. XIV).

и Василія Великаго и Григорія Богослова и Іоанна Златоустаго, которыхъ они осыпаютъ разными клеветами. Въ главѣ VI, ст. 23 Мѳ. богомилы видятъ указаніе на православныхъ іерарховъ и святыхъ отцовъ, которые пророчествовали, изгоняли бѣсовъ и совершали другія чудеса силою бѣсовъ (Narrat. de Bogom., гл. XI).

α) Пресвитеръ Козма говоритъ, что богомилы считали почитаніе иконъ еллинскимъ обычаемъ (Правосл. Соб. 1864. II, 92). По ихъ понятіямъ было бы неразумно приносить поклоненіе *веществу*, дѣлу злаго духа. Кромѣ того, отверженіе иконъ было вызвано, можетъ быть, народными суевѣріями въ почитаніи ихъ, что видно въ послѣдующихъ словахъ Козмы: «*бѣсы боятся образа Господня, на дъсцѣ написана*; еретицы же не кланяются иконамъ, но кумиры наричуть я» (Правосл. Собес. 1864 г. I, 492).

β) Свидѣтельство Панопліи объ отношеніи богомиловъ въ памяти Копронима заключаетъ въ себѣ весьма важный намекъ на историческое происхожденіе богомильства. По извѣстію Кедрина (у Gieseler'a II, 1, 400), Копронимъ первый переселилъ во Ѳракію (752 г.) множество павликіанъ. Очень естественно, что память объ немъ перешла отъ павликіанъ вмѣстѣ съ ученіемъ объ отверженіи иконъ (Tollii, p. 146) и къ богомиламъ.

γ) Взглядъ богомиловъ на тѣло, какъ на произведеніе діавола, естественно долженъ былъ привести ихъ къ непочитанію мощей. Пресв. Козма говоритъ о томъ же слѣдующее: «бѣсы боятся костей праведниковъ Божіихъ, не смѣюще приблизитися къ ковчегамъ, въ нихъ же лежитъ безцѣнное сокровище, данное христіанамъ на избавленіе всякой бѣды, еретицы же ругаются имъ и намъ смѣются, видяще ны кланяющася имъ просяще отъ нихъ помощи» (Правосл. Собесѣдн. 1864 г., ч. I, 492).

Демоны и ихъ почитаніе у богомиловъ. Гл. 13, 20, 38.

«Богомилы говорятъ, что только отъ нихъ бѣгаютъ демоны съ быстротою стрѣлы, пущенной изъ лука. Во всякомъ другомъ человѣкѣ живутъ демоны и научаютъ его преступленіямъ и порокамъ. По смерти человѣка демонъ живетъ въ его гробѣ въ ожиданіи его воскресенія. Тогда и демонъ и человѣкъ вмѣстѣ подвергнутся наказанію (Narrat. de Bogom., гл. XIII). Василій увѣрялъ, что въ его экземплярѣ Евангелія стояли слѣдующія слова,

сказанныя Господомъ: «почитайте демоновъ не по тому, чтобы они доставляли вамъ пользу, а чтобы не вредили вамъ». Такимъ образомъ живущихъ въ храмахъ демоновъ нужно почитать, увѣрялъ Василій, для того чтобы они не разгнѣвались и не погубили не почитающихъ ихъ: они имѣютъ огромную силу вредить; противъ нея не могъ устоять самъ Христосъ и Св. Духъ. Это по тому, что самъ Отецъ щадитъ демоновъ, не отнимаетъ у нихъ власти и допускаетъ имъ господствовать надъ міромъ до его кончины. Даже, когда Сынъ Божій, посланный въ міръ, просилъ Отца о совершенномъ истребленіи демоновъ, не получилъ просимаго по благости Отца (Narrat. de Bogom., гл. XX). Мѣсто изъ Еванг. Матѳея 5, 25 ст. — «люби врага твоего» — они объясняютъ такъ: подъ врагомъ нужно разумѣть діавола. Это мѣсто убѣждаетъ, что нужно заискивать его расположеніе и служить ему поклоненіемъ (θεραπεύειν διὰ προσκυνήσεως) для того, чтобы онъ не предалъ насъ Отцу въ день суда на погибель (Ibidem., гл. XXXVIII).

Въ благоговѣніи передъ демонами, котораго мы не видимъ у другихъ христіанскихъ дуалистовъ (Wolf, Histor. Bogomil., p. 79), нельзя не видѣть остатковъ языческой старины, когда Славяне видѣли въ зломъ духѣ не нравственно злое существо, согласно съ вѣрованіемъ христіанъ, а физическое зло, приносящее горе и несчастія, которыя, по понятію язычниковъ, можно отклонить, заискивая благорасположеніе ихъ виновниковъ (Ueber den Dualism. der. Slaven.—Theolog. Stud. 1837 г., X, 361). О существованіи у древнихъ Славянъ поклоненія злому началу мы имѣемъ несомнѣнное историческое свидѣтельство базовскаго священника Гельмольда, путешествовавшаго между померанскими Славянами во второй половинѣ XII вѣка. «Удивительное заблужденіе Славянъ, говоритъ Гельмольдъ въ своей хроникѣ; на сходбищахъ своихъ и играхъ, они обносятъ круговую чашу, возглашая надъ ней слова не скажу благословенія, но проклятія, именемъ боговъ добраго и злаго, ибо они ожидаютъ отъ добраго бога счастливой доли, а отъ злаго — несчастливой, по тому злаго бога и называютъ на своемъ языкѣ діаволомъ или чернобогомъ, т. е. богомъ чернымъ, а добраго — бѣлымъ» (Schmidt, II, p. 272, n. 3) Христіанское названіе чернобога показываетъ, что христіанскіе проповѣдники, рисуя самыми мрачными красками діавола и его царство съ цѣлію обращенія язычниковъ въ христіанство, должны были достигать совершенно противоположной цѣли: язычники

нашли, что діаволъ вполнѣ отвѣчаетъ понятію ихъ о зломъ началѣ и принимая, по видимому, христіанство, стали больше прежняго бояться демоновъ. Отъ преувеличеннаго суевѣрнаго страха передъ демонами — одинъ шагъ къ ихъ *почитанію*, даже къ обоготворенію. А это, именно, и есть *дуализмъ*, лежащій въ основѣ богомильскихъ заблужденій [1]).

Крестъ. Гл. XIV и XV.

«Богомилы презираютъ крестъ, поелику онъ послужилъ орудіемъ смерти Спасителя. На вопросъ — почему одержимые бѣсами прибѣгаютъ ко кресту и издаютъ вопли. Василій отвѣчалъ: демонамъ, поселившимся у бѣсноватыхъ, весьма любезенъ крестъ, какъ собственное произведеніе ихъ, изобрѣтенное для погубленія Искупителя. Но иногда они притворно ругаются надъ нимъ и бѣгутъ отъ него часто добровольно для того, чтобы люди, видя это, стали еще больше почитать крестъ». Пресвитеръ Козма также говоритъ о современныхъ ему богомилахъ: «бѣси креста Христова боятся, еретицы же *поспкаютъ* кресты и своя орудія творять ими (Правосл. Собесѣдн. 1864 г. I, 492),... о крестѣ Господни, аще блазняющеся глаголютъ: како ся ему есть кланяти? Сына-бо Божія жидовы на немъ распяша; да вражда есть паче Богу крестъ, аще бы кто царева сына убилъ крестомъ древомъ, можетъ ли древо то быти любо царю» (Ibidem 11, 494). Крестъ они называли висѣлицею (ap. Tollii Insign. p. 120). Крестнаго знаменія богомилы также не изображали на себѣ: «крестящеся, не творять креста на лици своемъ» (Ibidem, II, 199). Почитаніе креста не согласовалось и съ богомильскимъ воззрѣніемъ на дерево, какъ на произведеніе злаго начала (снеси Thilo Cod. apocr., 891—892, n. 7) и на призрачность страданій Искупителя.

---

[1]) Мы знаемъ, что система запугиванія, практиковавшаяся средневѣковыми проповѣдниками, не разъ приводила къ этому новообращенныхъ, малопросвѣщенныхъ христіанъ. Извѣстно преданіе о томъ, какъ польскій король Ягайло, уже католикъ, увидѣвъ фигуру Христа, поднимаемую къ сводамъ храма, чтобъ представить Его вознесеніе, спросилъ, что, это такое? И когда ему объяснили, онъ сказалъ: «поставьте же ему свѣчку». Вслѣдъ за тѣмъ упала фигура, изображающа діавола. «Что это такое? спросилъ новообращенный король».—Это діаволъ свергнутъ съ неба. «Поставьте же ему два огарка», — приказалъ король, и когда хотѣли узнать у него причину такого страннаго приказанія, то новообращенный католикъ отвѣчалъ русскою пословицей: «Богу служи, а черта не гнѣви». (Narbutt, Dzeje starożitne nar. litewskiego, t. V).

Крещеніе и принятіе въ секту.
Гл. XIV, XV и XVI.

«Совершаемое въ христіанской церкви крещеніе водою богомилы называютъ крещеніемъ Іоанна α): свое же крещеніе, какъ *крещеніе духомъ*, они называютъ Христовымъ крещеніемъ. На этомъ основаніи они перекрещиваютъ перешедшихъ въ ихъ секту христіанъ β). Перешедшему назначается опредѣленное время для покаянія (ἐξομολόγησις), очищенія (ἁγνεία) и продолжительныхъ моленій. Потомъ неофиту кладутъ на голову Евангеліе Іоанна, призываютъ Святаго Духа и поютъ «Отче нашъ». Послѣ этого крещенія (βάπτισμα) они опять назначаютъ вступившему время для осмотрительнаго поведенія, воздержной жизни и усердныхъ молитвъ. По истеченіи этого срока требуютъ засвидѣтельствовать — сохранилъ ли, исполнилъ ли все это вступающій? Когда подтвердятъ это мужчины и женщины, надъ неофитомъ совершаютъ великое посвященіе (ἄγουσιν ἐπὶ τὴν θρυλλουμένην τελείωσιν). Его поставляютъ лицемъ къ востоку, на голову его снова возлагается Евангеліе Іоанна; а мужчины и женщины кладутъ на него свои руки и поютъ благодарственный гимнъ, въ которомъ выражается благодарность за то, что посвящаемый соблюлъ все предписанное ему» γ).

α) На вопросъ Іоанна Богослова («Вопросы Іоанна Богосл.» ap. Thilo, p. 893): «почему не дѣйствительно крещеніе *водою*?» Спаситель отвѣчалъ: «передъ пришествіемъ Христа Сатана послалъ одного изъ своихъ ангеловъ, пророка Илію, который явился подъ именемъ Іоанна и крестилъ водою. Потому-то крещенные водою, по примѣру служителя Сатаны, Іоанна Крестителя, не увидятъ царствія Божія». Вотъ почему богомилы называли Іоанна Крестителя «Антихристомъ» (Правосл. Собес. 1864 г., II, 90).

β) Крещеніе младенцевъ — въ какой бы то ни было формѣ — богомилы вовсе отвергали. Пресвитеръ Козма говоритъ, что богомилы «гнушаются крестныхъ младенцевъ. Аще бо ся имъ случится видѣти дѣтищь младь, то они, аки смрада зла, гнушаются» (Ibidem, II, 106).

γ) Обрядъ «духовнаго крещенія» и принятія въ секту описанъ въ Панопліи весьма кратко, необстоятельно: второе посвященіе почти не отличается отъ перваго; не указана причина двоякаго посвященія. Изъ содержанія Панопліи и изъ аналогіи этого обряда съ обрядами посвященія у

каѳаровъ видно, что «великое (второе) посвященіе» совершалось только надъ вступающими въ общество *веотоковъ* («совершенныхъ».—Narrat. de Bogom., гл. XXII и XLIV; Schmidt, II, 139—150). Послѣдніе преимущественно передъ другими членами должны были отличаться строгою жизнію, а потому и обрядъ принятія ихъ въ общину сопровождался особенною торжественностію. У западныхъ писателей сохранилось болѣе подробное описаніе его, изъ котораго мы видимъ, что онъ составленъ греческими или славянскими богомилами по образцу православнаго «*послѣдованія малой схимы*». Посреди комнаты ставили покрытый бѣлою скатертью столъ, на которомъ лежалъ Новый Завѣтъ. Вокругъ стола стояли по старшинству совершавшіе обрядъ и между ними неофитъ. Старшій изъ присутствующихъ, съ Новымъ Завѣтомъ въ рукахъ, поучалъ вступающаго еретическимъ догматамъ (въ Требникѣ: игуменъ оглашаетъ брата сице: «отверзи сердца твоего ушеса, брате», и т. д. «и отвѣщай намъ противу ихже нами вопрошенъ быти имаши»). Предстоятель, изобразивъ трудности и лишенія неизбѣжныя при вступленіи въ общину, увѣщевалъ его при этомъ быть твердымъ и непоколебимымъ въ новой вѣрѣ до послѣдняго издыханія. Послѣ наставленія предстоятель обращается къ вступающему съ вопросомъ: «братъ, желаешь ли принять нашу вѣру?» Послѣдній отвѣчалъ: «да». (въ Требникѣ: «желаеши ли сподобитися ангельскаго образа и вчинену быти лику монашествующихъ?» «Ей... честный отче»). Послѣ сего неофитъ, кланяясь каждому до земли, испрашивалъ благословеніе (въ Требникѣ: «вводится отъ еклесіарха братъ, творя въ *трехъ мѣстѣхъ колѣнопреклоненія*»)... и произносилъ клятву: «я обѣщаю служить Богу и Его Евангелію; никогда не клясться, не прикасаться женщины, не ѣсть ни мяса, ни молока и проч.». (въ Требникѣ.... «виждь, чадо, якова *обѣтованія* даеши Владыцѣ Христу»).... Далѣе настоятель, предложивъ вступающему поцѣловать Евангеліе, возлагалъ его на главу брата (въ Требникѣ: «полагаетъ настоятель *верху главы его книгу* и чтетъ молитву въ слухъ всѣхъ, поющимъ братіямъ: Господи помилуй») и всѣ присутствующіе «христіане» возлагаютъ свои правыя руки на голову и плечо брата, произнося: «слава Отцу и Сыну и Святому Духу». Въ это время настоятель молился о ниспосланіи на обращеннаго Св. Духа утѣшителя (въ Требникѣ: «священникъ чтетъ молитву: Господи Боже нашъ, упованіе и прибѣжище»....) Затѣмъ всѣ присутствующіе читали «Отче нашъ» и пред-

стоятель заключалъ обрядъ чтеніемъ Евангелія Іоанна: «Въ началѣ бѣ Слово». Новаго члена препоясывали льняной или шерстяной ниткой (въ Требникѣ: «братъ нашъ препоясуетъ чресла своя силою истины»). Наконецъ, всѣ присутствовавшіе цѣловали брата (въ Требникѣ: «и бываетъ цѣлованіе»). По совершеніи обряда вступившій проводилъ въ уединеніи 40 дней, соблюдая строгій постъ и испрашивая у Бога благодатное содѣйствіе на предлежащій ему подвигъ (Треби: «сицевый монахъ долженствуетъ пребывати въ *церкви* дней пять, упраздняяся отъ всякаго дѣла кромѣ чтенія, аще вѣсть».—Ср. Schmidt, II, 128; — Cunitz, Ein katharisches Rituale. Jena. 1852).

Причащеніе. Гл. XVII.

«Богомилы презираютъ таинственную и страшную жертву α), называя ее жертвоприношеніемъ демонамъ, живущимъ въ храмахъ. Это они оправдываютъ ссылкою на гл. 65, ст. 11 въ книгѣ прор. Исаіи. Далѣе, они утверждаютъ, что прошеніе молитвы Господней: «хлѣбъ нашъ насущный даждь намъ днесь» означаетъ хлѣбъ общенія (1 Кор. X, 16), чаша же общенія—завѣтъ, упоминаемый въ Евангеліи. Ибо сказано: сія чаша — новый завѣтъ. Участіе въ томъ и другомъ они называютъ тайною вечерею. Если же кто спроситъ ихъ: «какимъ образомъ Отче нашъ — тѣло Господне раздробляется и раздѣляется», или — какимъ образомъ *нынѣ прославися Сынъ человѣческій*, «какъ кровь у васъ проливается»,—они отвѣчаютъ: «мы этого не знаемъ» β).

α) Пресвитеръ Козма (I, 497) прибавляетъ, что богомилы отвергали также и литургію, утверждая, что ея не было въ первыя времена христіанства: «глаголютъ, не суть апостоли литургіа предали, но Іоаннъ Златоустый».

β) Вообще же богомильское ученіе о причащеніи изложено авторомъ Панопліи довольно темно. Причащеніе (чрезъ «Отче нашъ») было символомъ возстановленія Іисусомъ Христомъ того *единенія съ Отцемъ*, въ которомъ пребывали духи до паденія, когда они славили Господа, dicendo: Pater noster. Вотъ значеніе причащенія посредствомъ молитвы «Отче нашъ», по объясненію апокрифа (ср. Neander, V, II, 1088 n. 1),—значеніе, котораго не объяснили спрошенные Евѳиміемъ, можетъ быть, по тому, что принадлежали къ непосвященнымъ членамъ секты.

Покаяніе.

Авторъ Панопліи ничего не говоритъ о томъ, было ли у богомиловъ таинство покаянія. Но изъ слова пресвитера Козмы видно, что они исповѣдывали свои грѣхи — только не передъ духовникомъ, а передъ собраніемъ ѳеотоковъ: «еретицы сами себѣ исповѣдь творятъ и рѣшатъ, сами суще связани дьяволями узами; неже точію мужи того творятъ, но и жены» (Правосл. Собес. 1864 г., II, 207). Нѣтъ сомнѣнія, что богомилы не придавали этому обряду значенія таинства, также какъ они не считали таинствомъ:

Бракъ.

(О бракѣ Евѳимій упоминаетъ только мелькомъ въ гл. XXXIX). Миѳическое предположеніе о томъ, что діаволъ соединилъ Адама и Еву брачными узами (см. «Вопросы Іоанна Богослова») было прямой поддержкой и объясненіемъ отрицанія брака, которое составляло одинъ изъ существенныхъ пунктовъ богомильскаго ученія Бракъ, — въ формѣ ли законнаго супружества или беззаконнаго сожитія, — считался изобрѣтеніемъ діавола для размноженія рода человѣческаго; цѣль размноженія—увѣковѣченіе царства діавола, черезъ введеніе людей въ грѣхъ; «того (діавола) *повелѣніе* жены поимати.... женящаяся человѣки и живущая въ міру *мамонины слуги* зовуть» (Правосл. Собесѣдн. 1864 г., II, 101; 325).

Храмы. Гл. XVIII и XLII.

«Въ храмахъ живутъ демоны, подѣливъ ихъ между собою, соотвѣтвѣтственно съ достоинствомъ и силою каждаго. Самъ Сатана избралъ себѣ въ жилище храмъ въ Іерусалимѣ, а по разрушеніи его — Софійскій храмъ въ Константинополѣ. Небо служитъ жилищемъ Бога; въ рукотворенныхъ храмахъ онъ не живетъ (Дѣян. 7, 48). Рукотворенные храмы — гробницы съ костями мертвыхъ (т.-е. съ мощами), а потому молиться въ нихъ не слѣдуетъ, какъ и само Евангеліе (Мѳ. 6, 6) заповѣдаетъ».

«Церкве распутья мнятъ суща», говоритъ пресвитеръ Козма (Правосл. Собес. 1864 г., II, 380). Презрительное отношеніе богомиловъ къ храмамъ простиралось до того что они не только никогда не хоронили своихъ мертвецовъ внутри или вблизи храма, но даже нарочно выкапывали тѣла всѣхъ, похороненныхъ при храмахъ (Leo Allatius, De perpet. consens., l. II, c. XII,

р. 673). Для молитвы они собирались въ уединенныя мѣста, ради покоя, какъ говорили они, собственно же—убѣгая преслѣдованій» (Ἀναθεμ. у Engelhardt, стр. 185)

Молитвы. Гл. XIX.

«Богомилы не употребляютъ никакихъ молитвъ кромѣ молитвы Господней «Отче нашъ». Послѣднюю они читаютъ днемъ семь разъ, а ночью — пять. Вообще она употребляется ими при каждомъ моленіи—иными по десяти разъ, съ колѣнопреклоненіемъ, другими — по пятнадцати: одними — чаще, другими — рѣже. Всѣ остальныя молитвы они отвергаютъ, называя ихъ пустословіемъ (βαττολογίας), приличнымъ только язычникамъ». Пресвитеръ Козма присовокупляетъ, что во время молитвы богомилы дѣлали земные поклоны — четырежды днемъ и ночью. (Правосл. Собес. 1864 г., II, 198).

Лицемѣріе и притворство. Гл. XXI.

«Богомилы говорятъ, что въ Евангеліи содержится слѣдующее изреченіе: *всякимъ образомъ спасеніе ваше содѣвайте*, т.-е. всякаго рода хитростями и обманомъ притворяйтесь исповѣдующими вѣру вашихъ гонителей и этимъ способомъ спасайтесь отъ опасности и смерти со стороны ихъ. Если тѣ прикажутъ вамъ сдѣлать что-нибудь, вы лицемѣрно исполняйте, а дѣламъ ихъ не подражайте (Мѳ. 23, 3). И самъ Господь откровенно говорилъ только съ своими учениками, а съ невѣрующими онъ объяснялся въ притчахъ, прибѣгая къ обману и притворству (ἀπάτη καὶ ὑπόκρισις), для того чтобы они, слушая, не слышали» (Narrat, de Bogomil. XXXI гл.). Эта система лицемѣрія и притворства есть прямой выводъ изъ ученія богомиловъ о призрачности страданій Искупителя. Вся земная жизнь Его, страданіе на крестѣ, смерть и воскресеніе, все это — пустой призракъ, обманъ, разыгранный съ цѣлію обезоружить діавола, запутать его въ сѣти. Скрытность и лицемѣріе еретиковъ вызывались и постоянными гоненіями на нихъ (смотри Косму въ Правосл. Собесѣдн. II, 96; Ἀλεξιάς, l. XV; Leo Allatius, l. II, c. 11, p. 671—684). Неудивительно поэтому, что еще во времена пресвитера Козмы еретики съ клятвою отрекались отъ своихъ мнѣній, окружали тайною свои дѣла и моленія; лицемѣрно соблюдали всѣ церковные уставы: «страха дѣля человѣческа и въ церковь ходять и крестъ и икону цѣлуютъ,

яко же ны повѣдають, иже отъ нихъ обратишася въ нашу истинную вѣру, глаголюще, яко вся си творимъ человѣкъ дѣля, а не по сердцу, въ тайнѣ же крыемы свою вѣру» [1]). Система притворства раньше богомиловъ практиковалась и павликіанами (см. Fleury, t. XII, 53).

Одежда и посты. Гл. XIV—XV.

«Богомилы носятъ монашескую одежду, для того, чтобы подъ ея прикрытіемъ этимъ волкамъ удобнѣе было найти доступъ всюду и обольстить другихъ вкрадчивою, напитанною ядомъ, рѣчью, не возбуждая подозрѣнія. Они заповѣдуютъ своимъ послѣдователямъ поститься по вторникамъ, четвергамъ и пятницамъ каждой седмицы до 9 часовъ α) (вечера). Если же кто-нибудь пригласитъ ихъ къ столу, они, забывая свои правила, наѣдаются и напиваются, какъ слоны β). Ясно, что эти мнимо-безплотныя, «невещественныя» существа ведутъ жизнь невоздержную, хотя и презираютъ на словахъ блудъ и всякую нечистоту».

α) Пресвитеръ Козма говоритъ, что богомилы даже въ «*воскресеніе постятся*, кланяются, ручная дѣла творятъ» (Правосл. Собесѣдн., 1864, II, 199); считаютъ непозволительнымъ употребленіе мяса и вина. Изъ сравненія обоихъ извѣстій можно заключить, что едва ли было опредѣлено положительно время поста и его строгость. Постились больше или меньше, смотря по усердію каждаго, и только для ѳеотоковъ былъ установленъ строгій постъ, простиравшійся до запрещенія вообще вкушать мясо и пить вино.

β) На строгость поста и умѣренность въ пищѣ, покрайней мѣрѣ у ѳеотоковъ, указываютъ даже ярые противники ихъ. Тощій, блѣдный, изможденный *постомъ* видъ служилъ, по извѣстію Анны Комниной (Ἀλεξιάς, XV, 384), однимъ изъ признаковъ богомила. Пресвитеръ Козма говоритъ, что еретики *блѣдни* отъ лицемѣрнаго *поста* (Правосл. Собес. 1864 г., I, 489). Изъ этого видно, что авторъ Панопліи въ этомъ случаѣ не вполнѣ безпристрастенъ.

---

[1]) Правосл. Собес. 1864 г.; II, 92. Наши хлысты, во многомъ похожіе на богомиловъ, отвергая весь строй церковно-обрядовыхъ учрежденій, по наружности представляются самыми усердными христіанами. См. Русск. Вѣстн. 1869 г., мартъ.

Постепенное оглашеніе. Гл. XVI.

«Вступающимъ они сначала преподаютъ простое ученіе (ἁπλῶς διδάσκουσι) вѣры въ Отца, Сына и Св. Духа; учатъ, что Христосъ облекся въ плоть и преподалъ своимъ апостоламъ священное Евангеліе. Приказываютъ соблюдать евангельскія заповѣди, молиться и поститься, соблюдать себя въ цѣломудріи и чистотѣ, отказываться отъ имущества, хранить кротость, смиренномудріе, истинность и любовь къ ближнимъ. Вообще вступающимъ они преподаютъ только все хорошее и этимъ самымъ льстивымъ ученіемъ скоро привлекаютъ ихъ къ себѣ на погибель. Послѣ этого уже къ пшеницѣ они присѣваютъ и плевелы. Приведши въ подчиненіе и послушаніе себѣ этихъ несчастныхъ и опутавъ ихъ своими сѣтями, они напояютъ ихъ ядомъ, открыто развращаютъ ихъ и научаютъ таинствамъ діавола.

Эта глава показываетъ, что у богомиловъ точно такъ же, какъ и западныхъ каѳаровъ (Schmidt, Histoire des Kathares I p. 139—150), было своего рода раздѣленіе членовъ на простыхъ вѣрующихъ (credentes) и совершенныхъ (perfecti. Снеси: Narrat. de Bogom., гл. XVII, XXVI, XLIV, XXII). Послѣдніе имѣли огромное значеніе въ средѣ сектантовъ и потому принятіе ихъ въ этотъ чинъ совершалось съ большою торжественностію (см. гл. «о крещеніи»). Они назывались:

Θεοτόκοι. Гл. XXII.

«Богомилы утверждаютъ, что послѣдователи ихъ ученія, въ которомъ живетъ Духъ Святый, должны быть и именоваться богородителями (θεοτόκοι); ибо и они носятъ въ утробѣ своей Слово Божіе (λόγον τοῦ Θεοῦ) и раждаютъ его, когда учатъ другихъ. Слово отъ первой Богородицы ничѣмъ не отличалось отъ ихъ слова (μηδὲν πλέον αὐτῶν ἔχειν τὴν πρώτην Θεοτόκον). У нихъ не хватаетъ настолько смысла, замѣчаетъ Евеимій, чтобы понять различіе между Словомъ, какъ самостоятельною личностью, и словомъ, произносимымъ устами. Ѳеотоки не умираютъ, но какъ бы во снѣ преобразуются (μεθίστασθαι), слагая съ себя безъ всякаго страданія этотъ бренный, тѣлесный покровъ и облекаясь въ нетлѣнную и божественную ризу Христа; принимаютъ Его тѣло и Его образъ и, въ сопровожденіи ангеловъ и апостоловъ, идутъ въ царство Отца. Совлеченное съ нихъ тѣло превращается

въ пыль и прахъ и никогда уже не воскреснетъ. Подъ воскресеніемъ они разумѣютъ собственно покаяніе и жизнь по Евангелію» (Мѳ., 5, 32).

Взглядъ богомиловъ на свою секту и на православную церковь. Гл. XXVII, XXXI, XXXIV, XXXV, XXXVII, XLIV, XLIX.

Объ этомъ предметѣ мы не находимъ у Евѳимія спеціальныхъ главъ, но за то въ разныхъ мѣстахъ экзегетической части его труда не мало разсѣяно замѣчаній о взглядѣ богомиловъ на свою секту и православную церковь. Въ своей общинѣ богомилы видятъ чистую и совершенную церковь, а христіанскую церковь считаютъ испорченною, выродившеюся идолопоклонницей. Этотъ свой взглядъ они подтверждаютъ многими мѣстами Священнаго Писанія, которое они толкуютъ произвольно. Свою общину они называютъ Виѳлеемомъ, потому что у нихъ раждается Христосъ, Слово Божіе, возвѣщающее истину вѣры, а христіанскую церковь они признаютъ Иродомъ, потому что она ищетъ убить рожденное у нихъ слово истины. Они смотрятъ на себя, какъ на евангельскихъ волхвовъ, христіанскую церковь сравниваютъ съ Іерусалимомъ, а звѣзду — съ закономъ Моисея, приведшимъ ихъ сначала къ нашей (христіанской) церкви. Но здѣсь они были потомъ научены священниками, книжниками и учителями христіанской церкви α), что Христосъ раждается въ Виѳлеемѣ (въ сектѣ). Первые ихъ учители вышли изъ среды христіанской церкви (XXVIII). Членовъ христіанской церкви они называютъ тѣми *фарисеями и саддукеями*, которые приходили къ Іоанну Крестителю (Мѳ. 3, 7) и которыхъ онъ назвалъ «порожденіемъ ехидны, сѣменемъ змія — отъ совокупленія его съ Евою» (XXXI). *Сапоги* (ὑποδήματα) *Христа* (Мѳ. 3, 11) означаютъ чудеса, которыя онъ показывалъ народу. Этихъ сапоговъ не могъ носить (βαστάσαι) Іоаннъ, потому что онъ не могъ совершить такихъ чудесъ β). *Плюновеніемъ Христа* (Мѳ. 3, 12) называютъ слово Евангелія, которое вышло изъ устъ Христа. Подъ *гумномъ* они понимаютъ христіанъ, между которыми есть православные (ὀρθοδόξοι) и инославные (ἑτεροδόξοι), подъ *пшеницею* — свою вѣру, — чистую и спасительную (τρόφιμον), а *плевелами* именуютъ нашу вѣру, какъ непотребную и достойную сожженія (XXXII). Христіанскую церковь они называютъ Назаретомъ, а свою секту — Капернаумомъ, потому что теперь Христосъ живетъ у богомиловъ и оставилъ нашу церковь (XXXIV). Всѣ

обѣщанныя Христомъ *блаженства* (Мѳ. 5,3) богомилы относятъ къ своимъ послѣдователямъ. Они — *нищіе духомъ, плачущіе, алчущіе и жаждущіе правды* и проч. Они называютъ себя *солью земли, свѣтомъ міра* (Мѳ. 5, 13, 14) и прилагаютъ къ себѣ все то, что Христосъ сказалъ объ апостолахъ (XXXV). Мѣсто изъ Еванг. Матѳея гл. 5, ст. 20: *аще не преизбыточествова правда ваша паче книжникъ и фарисей*.... богомилы объясняли такъ: фарисеи и книжники это—учители православной церкви, которые занимаются науками и гордятся этимъ γ). Но на сторонѣ богомиловъ больше *правды*, потому что ихъ ученіе болѣе истинное и болѣе приспособленное къ установленію правой и чистой жизни, чѣмъ ученіе христіанской церкви: такъ богомилы воздерживаются отъ употребленія говядины, баранины, отъ брака и т. под. (XXXVII). Мѣсто Еванг. Матѳея гл. 6, ст. 26, они толковали такъ: подъ «святымъ» нужно разумѣть простѣйшее ученіе (ἁπλουστέραν πίστιν) богомиловъ, а подъ «бисеромъ» тайное и совершеннѣйшее ихъ ученіе. «Собаками» и «свиньями» они называютъ нашихъ благочестивыхъ людей, какъ идолослужителей. Этому основному взгляду они слѣдуютъ при принятіи въ свою общину членовъ христіанской церкви. На вступающихъ они дѣйствительно смотрятъ, какъ на собакъ и свиней, ихъ (низшую природу) они очищаютъ постомъ и молитвою, прежде чѣмъ допустить ко крещенію. Послѣ крещенія, вступившихъ постепенно совершенствуютъ и наконецъ уже ввѣряютъ имъ *святое* и *бисеры* (XLIV). Подъ «новымъ виномъ» (Мѳ. 9, 17) они разумѣютъ свое ученіе, подъ ветхими мѣхами — не принимающихъ его, а подъ новыми мѣхами — тѣхъ, которые принимаютъ это ученіе и сохраняютъ его (L). Книжниками, о которыхъ упоминаетъ евангелистъ Матѳей (8,20), называются ученые вообще. Богомилы поэтому не принимаютъ къ себѣ людей ученыхъ изъ подражанія Христу, какъ они говорятъ, который не принялъ книжника. *Лисицами* они называютъ заключенныхъ въ тѣсныхъ келіяхъ аскетовъ, *птицами* — столпниковъ, какъ недостойныхъ общенія (ἐπιδημίας) со Христомъ (XLVIII). Два бѣсноватые, вышедшіе изъ гробницъ (Мѳ. 8,28 и сл.), означаютъ два чина: чинъ клириковъ и монаховъ; тѣ и другіе живутъ въ храмахъ — гробницахъ съ костями мертвыхъ. Оба они представляются богомиламъ весьма опасными, такъ что никто изъ нихъ не рѣшится идти этимъ путемъ. «Стадомъ свиней» богомилы называютъ простыхъ, невѣжественныхъ людей, живущихъ по-

добно свиньямъ; къ такимъ приходятъ духовные и монахи и «ввергаютъ ихъ въ море грѣховъ» (XLIX).

α) Это преданіе, сохранившееся въ богомильской сектѣ, имѣетъ историческое основаніе. Изъ слова пресвитера Козмы видно, что *попъ* Богомилъ былъ однимъ изъ первыхъ учителей секты (Правосл. Собес. 1864 г. I ч. 48). Онъ былъ родомъ болгаринъ и проповѣдывалъ въ царствованіе Петра (927—968 гг.), сына царя Симеона, при которомъ былъ золотой вѣкъ славянской письменности. Память о первомъ основателѣ секты долго хранилась въ Болгаріи; имя его торжественно проклиналось въ недѣлю православія еще въ XIII вѣкѣ (см. Синодикъ ц. Бориса у Гильфердинга, I, стр. 131).

β) О какихъ чудесахъ здѣсь рѣчь идетъ, мы не видимъ. Пресвитеръ Козма говоритъ, что богомилы не вѣруютъ чудесамъ Господнимъ, понимая ихъ чисто въ духовномъ смыслѣ. Богомилы не могли вѣрить въ чудесное исцѣленіе, утоленіе голода или воскрешеніе людей, по основному взгляду своему на тѣло, какъ на преграду душевному совершенствованію, какъ на дѣло діавола: «Христа не исповѣдаютъ сотворша чудеса, глаголюще: нѣсть Христосъ слѣпа просвѣтилъ, ни хрома исцѣлилъ, ни мертва воскресилъ, но притчи то суть точію и бляди: грѣхи бо, рѣша, косньми бо евангелисти положиша. Народомъ же напитаннымъ въ пустыни пятью хлѣбъ не вѣруютъ, глаголюще: не суть то хлѣбы были, но четыре евангелисты, пятое опраксъ (ἄπρακος, — недѣльный, воскресный) апостолъ» (Правосл. Собес. 1864 г., II, 108).

γ) Презрительное отношеніе богомиловъ къ духовенству и къ разнымъ формамъ иночества (гл. XLV) заставляетъ насъ припомнить, что время то было временемъ замѣтнаго упадка греческаго иночества. Благороднѣйшій и образованнѣйшій человѣкъ своего времени (XII в.), Евстаѳій, архіеп. ѳессалоникійскій, изображаетъ монаховъ «лицемѣрами съ головы до ногъ»; для привлеченія народа въ монастыри они выдумывали ложныя чудеса, приписывали себѣ разныя видѣнія свыше, чтобы прихвастнуть своею мнимою святостію. Въ большинствѣ это былъ народъ грубый, высокомѣрный, презрительно смотрѣвшій на всякую науку и образованіе. Аскетизмъ доходилъ до крайностей; иногда онъ становился страшнымъ: такъ *икеты* имѣли обыкновеніе плясать съ монахинями, на манеръ пляски Моусея съ Ма-

ріамой по переходѣ чрезъ Чермное море. Ихъ обличили въ неправославіи (Neander, Algem, Kirchengesch. V, II, 1035—1041).

V.

Авторъ Панопліи, поставивъ себѣ задачею изложеніе и опроверженіе еретическихъ мнѣній богомиловъ, почти не касается ихъ исторіи. Онъ дѣлаетъ только краткія замѣчанія объ открытіи ереси въ Константинополѣ и о судьбѣ главы ея Василія богомила. Поэтому, оставляя въ сторонѣ исторію богомильства, обратимъ вниманіе — насколько справедливо мнѣніе автора Панопліи, что богомилы происходятъ отъ *мессаліанъ*, прибавивъ къ ученію послѣднихъ нѣчто *свое*. Для подтвержденія этого мнѣнія Евѳимій неоднократно указываетъ на сходство въ вѣрованіяхъ тѣхъ и другихъ сектантовъ (см. Narrat. de Bogom., гл. VII, XIII, XX и др.). Мистически-религіозное настроеніе мессаліанъ, признаніе двухъ началъ — добраго и злаго божества, изъ коихъ послѣднее подчинено первому (умѣренный дуализмъ), *докетизмъ* въ ученіи о Христѣ, воздержаніе отъ брачной жизни, ученіе о существованіи демона при каждомъ человѣкѣ, монашескій обрядъ посвященія и одежда — все это дѣйствительно указываетъ на близкую аналогію богомильства съ воззрѣніями мессаліанъ. Но авторъ Панопліи умалчиваетъ *о времени, степени* и *пути* вліянія мессаліанъ на образованіе богомильства; умалчиваютъ объ этомъ и другіе источники для изученія богомильства.

Первое извѣстіе о появленіи мессаліанства во Ѳракіи въ X—XI в. относится къ началу XI в. (Пселлъ: Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων διάλογος). Энгельгардтъ производитъ (Kirchengesch. Abhandl., 151 sqq) ѳракійскихъ евхитовъ отъ смѣшенія сирійско-гностическихъ воззрѣній съ древнимъ мессаліанствомъ, но онъ не объясняетъ, какъ и когда образовалось это смѣшеніе. Такъ какъ нѣтъ положительныхъ свидѣтельствъ о существованіи евхитовъ во Ѳракіи раньше XI в. (ср. Gieseler, Lehrbuch. d. Kirchengesch., II, 1, 403), то естественнѣе думать, что они произошли не прямо отъ древнихъ мессаліанъ, а подъ вліяніемъ гностическихъ понятій, принесенныхъ павликіанами изъ Сиріи (мѣста обширнаго разлива мессаліанства, по свидѣтельству Іеронима) въ Европу. Если это такъ, то весьма правдоподобно предположеніе нѣкоторыхъ, что ѳракійскіе евхиты были просто «привер-

женцы богомильства изъ монашествующей братіи во Θракіи» (Христіанск. Чт. 1870, январь), какъ и смотрѣли на нихъ современники, отождествляя эти два явленія (Bogomilorum sive Messalianorum haeresis)[1]).

Такимъ образомъ, мнѣніе автора Панопліи о происхожденіи богомиловъ отъ мессаліанъ не вполнѣ точно. Тѣхъ и другихъ скорѣе можно назвать отраслью обширной, волновавшей нѣсколько столѣтій греческую церковь, ереси павликіанской. Самъ Евѳимій Зигавинъ, не производя прямо богомиловъ отъ павликіанъ, ссылается однакожъ неоднократно на аналогію въ ученіи обоихъ (Narrat. de Bogom., гл. I, VII, IX, X, XVI). Анна Комнина положительно производитъ богомиловъ отъ манихеевъ т. е. павликіанъ и мессаліанъ (Ἀλεξιάς, l. XV, p. 384).

Житіе Иларіона Могленскаго (жилъ во второй половинѣ XII в.) показываетъ, что въ его епархіи большая часть населенія была манихейская, армянская, еще же и богомильская (Полн. Собр. Р. Лѣт., т. IX, стр. 145). Почему житіе называетъ манихейство армянскою ересью, — мы сейчасъ увидимъ. Еще въ VIII в., по свидѣтельству Кедрина (у Gieseler'a II, 1, 400), Константинъ Копронинъ (741—775 гг.) населилъ Θракію колонистами изъ Сиріи и *Арменіи*, въ числѣ которыхъ были и павликіане. Во время спора Рима съ Константинополемъ о церковномъ главенствѣ надъ Болгаріей павликіане, пользуясь смутами, посылали изъ Арменіи въ 869 г. своихъ проповѣдниковъ съ цѣлью пропаганды между нетвердыми въ христіанствѣ Болгарами[2]). Такимъ образомъ мы имѣемъ положительныя свидѣтельства о вліяніи павликіанъ на образованіе секты богомиловъ, не говоря уже объ аналогіи въ ученіи ихъ обоихъ. Приводимъ еще нѣкоторые факты. Около 970 года Іоаннъ Цимисхій (969—975 гг.)переселилъ много павликіанъ въ окрестности Филиппополя для защиты отъ нападенія варва-

[1]) Впрочемъ извѣстіе Пселла о нравственной разнузданности евхитовъ и Кедрина (у Gieseler'a II, 1, 403, 404) о несоблюденіи ими постовъ указываетъ въ этихъ *монахахъ*-богомилахъ характеристическую особенность, нѣсколько отличающую ихъ отъ другихъ богомиловъ. Эта особенность, на которую не обращаетъ вниманія г. Левицкій, крайнее самообольщеніе своею святостію, для которой излишни всѣ предписанія, стѣсненія нравственнаго закона. Собственно, богомилы отличались, какъ мы видѣли, строгимъ нравственнымъ ригоризмомъ.

[2]) Ab ipsismet impiis et delirantibus cognovi, quo de suo conciliabulo missuri essent, qui in Bulgaria quoscunque essent a catholica religione ad suam execratam et nefariam sectam converterent. Gieseler: Historia Manicheorum. Göttingen. 1846.

ровъ на Византійскую имперію (Анна Комнина, Ἀλεξιάς, l. XIV, p. 357 ed. Venet.). «Все кругомъ Филиппополя сдѣлалось еретическимъ, говоритъ Анна Комнина, и съ тамошними еретиками слился еще другой горькій потокъ, исходившій изъ армянскаго источника»,—она разумѣетъ туземныхъ славянскихъ дуалистовъ, богомиловъ. Проповѣдь павликіанъ между Болгарами должна была имѣть тѣмъ большій успѣхъ, что нашла уже здѣсь подготовленную почву. Ибо уже при царѣ Симеонѣ (888—927 гг.) дуалистическая ересь является въ Болгаріи опаснѣйшимъ врагомъ православія (Палаузовъ, Вѣкъ болгарск. ц. Симеона, 92). Послѣ блестящей эпохи Симеона является замѣтное оскудѣніе духовной жизни въ православной церкви болгарской (Гильфердингъ, I, 130), — и вотъ уже при Петрѣ Симеоновичѣ выступаетъ между Славянами знаменитый проповѣдникъ дуализма попъ Богомилъ. Сосѣди Славянъ по мѣсту жительства, пропагандисты по своему характеру, издавна заклятые враги византійскаго правительства (Гильфердингъ, I, 226), павликіане, естественно могли найти успѣхъ своей проповѣди между неутвержденными въ христіанствѣ Болгарами [1]). Павликіане были тѣмъ болѣе опасными пропагандистами между Болгарами, что, по замѣчанію византійскихъ писателей (Петръ Сицилійскій), отличались хитростію, изворотливостію, «хамелеоновскою измѣнчивостію» (Fleury, XIII, 54), умѣньемъ принаравливаться къ свойствамъ тѣхъ лицъ, которымъ еретики проповѣдывали свое ученіе. Петръ Сицилійскій считаетъ опаснымъ для христіанъ даже вступать въ разговоръ съ ними: такъ обольстительно дѣйствовала ихъ проповѣдь (Fleury, XII, 49). Греки съ Болгарами были при томъ весьма часто во враждебныхъ отношеніяхъ и полуязычники Болгары должны были съ удовольствіемъ слушать враждебные возгласы павликіанъ противъ Грековъ вообще и противъ бѣлаго и монашествующаго духовенства, которое въ большинствѣ было греческое (Гильфердингъ I, 138). Неудивительно, что при

[1]) Іоаннъ Экзархъ говоритъ: «да ся срамляютъ убо вси пошибени и скверніи Манихеи и вси погани Словени и вси языцы зловѣрніи». (Вѣкъ б. ц. Симеона Палаузова, 92). Изъ этихъ словъ видно, что еще во время Іоанна Экзарха, спустя около 100 лѣтъ послѣ принятія христіанства Болгарами, языческія преданія были еще сильны въ народѣ. Такое неуспѣшное распространеніе христіанства между Славянами, значительно обусловливаемое внѣшними отношеніями Болгаріи (припомнимъ между прочимъ соблазнъ, какой должны были производить припирательства Рима и Византіи изъ-за Болгаріи) должно было открыть обширную дорогу вліянію на Болгаръ антицерковной и антиправительственной ереси.

столь близкихъ и дѣятельныхъ связяхъ павликіанъ съ Болгарами, мы находимъ поразительную аналогію павликіанской ереси съ богомильскою. Какъ богомилы, такъ и павликіане признавали два начала, божества — доброе и злое, одинаково почитали нисшее начало творцемъ видимаго міра и богомъ ветхозавѣтнымъ, согласно извращали понятіе о таинствахъ, единомысленно отвергали Ветхій Завѣтъ, нападали на одни и тѣже пункты обрядоваго ученія церкви, не признавали церковной власти, ненавидѣли иноковъ и клириковъ, враждебно относились къ гражданскому правительству[1]) и вполнѣ сходны были по духу и характеру своему. Стараясь отпечатлѣть въ своей жизни мнимо апостольскій идеалъ, павликіане особенно увлекательно дѣйствовали на массу народа, которая не способна была различить въ этомъ направленіи антихристіанскую подкладку — гностическій дуализмъ и мы можемъ смѣло сказать, что въ основу догматическихъ воззрѣлій богомильства легло главнымъ образомъ ученіе павликіанъ, а не мессаліанъ, какъ думаетъ авторъ Панопліи (Прав. Собесѣдн. 1864 г., II, 202).

---

[1]) Въ другомъ своемъ трудѣ позднѣйшаго происхожденія (Ἔλεγχος) авторъ Панопліи уже прямо отождествяетъ ихъ ученіе съ *мессаліанскимъ*. Онъ приписываетъ имъ обоимъ заблужденія общія, намекая тѣмъ на общность происхожденія ихъ изъ одного источника (павликіанства). Въ этомъ позднѣйшемъ трудѣ есть, какъ мы видѣли выше, и другія показанія, не всегда согласныя съ 27 титломъ Панопліи. Вообще нужно замѣтить, что послѣднее титло въ этомъ, какъ и во многихъ другихъ случаяхъ, отражаетъ на себѣ слѣды поспѣшной работы, несовершеннаго ознакомленія съ предметомъ, о которомъ авторъ пишетъ. Этимъ объясняются его промахи, увлеченія, противорѣчія самому себѣ. При всемъ томъ это *единственный* источникъ для *подробнаго* ознакомленія съ ученіемъ богомиловъ, хотя мы называемъ его подробнымъ только сравнительно съ другими источниками для изученія богомильства. На ряду съ Панопліей, по важности сообщаемыхъ свѣдѣній о богомилахъ, стоитъ памятникъ, принадлежащій болгарскому обличителю ихъ, Козмѣ пресвитеру (X или нач. XI в.). Но послѣдній обращаетъ больше вниманія на внѣшнюю сторону ереси, на практическія послѣдствія основныхъ положеній ея и весьма мало касается догматическихъ началъ. Современница автора Панопліи, Анна Комнина, подробно описываетъ исторію открытія богомильства въ Константинополѣ во времена Алексѣя Комнина, рисуетъ передъ нами характеръ ереси въ лицѣ болѣе извѣстнаго тогдашняго ея представителя, Василія богомила; но догматовъ ея вовсе не касается, отсылая желающаго познакомиться съ ними въ Панопліи Евѳимія Зигавина. Другія памятники, о которыхъ мы упоминали при разборѣ Панопліи, весьма кратки, необстоятельны и служатъ къ уясненію только нѣкоторыхъ частныхъ сторонъ ученія или характера богомильской ереси.

VI.

Прямое свидѣтельство пресвитера Козмы (Прав. Соб. 1864, II, 420) показываетъ, что ересь находила себѣ поддержку и опору въ простой, непросвѣщенной достаточно свѣтомъ Евангелія массѣ народа, неспособной понимать разныя догматическія тонкости. Богомильство въ существѣ дѣла вовсе не походило на стремленія древнихъ гностическо-манихейскихъ сектъ, въ основѣ которыхъ легли уже довольно развитыя философскія представленія Востока и Греціи, которыя (секты) видѣли въ толпѣ вѣрующихъ не достаточное пониманіе истинъ вѣры, изложенныхъ въ Н. Завѣтѣ, и старались дополнить, исправить, осмыслить ихъ своими философскими соображеніями: Библія у нихъ отходила на задній планъ; ученіе апостоловъ требуетъ поправокъ и дополненій: философія вытѣсняла религію. Ничего подобнаго не представляетъ богомильство. Совершенствованіе жизни, нравственности *сообразно идеалу апостольскаго христіанства*, которое теперь въ церкви утратило свой чистый характеръ, затемнилось ложными преданіями,—вотъ основная тенденція богомиловъ. Этою стороною они были особенно опасны для церкви; проповѣдуя высшій, хотя односторонне представляемый идеалъ нравственности, будучи сами съ виду образцомъ воздержанія и аскетизма, чистой богоугодной жизни, они невольно привлекали къ себѣ толпу простаго народа, такъ склоннаго заключать о чистотѣ и истинности ученія по внѣшнему поведенію его представителей, проповѣдниковъ. Посреди разбоевъ, грабежей, притѣсненій и поборовъ власти, посреди военнаго террора и нестроенія въ церкви [1]), въ Болгаріи являются одушевленные проповѣдники чистой евангельской праведности; такъ наглядно, такъ доступно простому уму, проникнутому еще языческими взглядами, объясняютъ они причину всѣхъ золъ и нестроенія въ господствѣ злаго начала

[1]) Причину распространенія ереси пресв. Козма видитъ именно въ нестроеніяхъ церковныхъ, которыя онъ описываетъ весьма мрачными красками. Попы упиваются, грабятъ лѣнивы, невѣжественны; епископы, поставленные на мздѣ, заботятся только о поборахъ съ подчиненнаго духовенства, а народъ ничему не учатъ, по невѣжеству и грубости. «Откуда исходятъ волци сіи, зліи пси, еретическія ученія? Не отъ лѣности ли грубости пастушескы? Откуду ли разбойницы и татіе, рекше грѣси и неправды? Не отъ наказанія ли епископьска?» Прав. Собесѣдн. 1864 г., II, 420.

надъ міромъ. Выводы отселѣ просты, несложны. Все, что носитъ печать внѣшнихъ, вещественныхъ отношеній, заслуживаетъ презрѣнія духовнаго христіанина. Ветхій Завѣтъ, представитель злаго начала, опутавшаго людей разными внѣшними предписаніями, требовавшаго кровавыхъ жертвъ, обрѣзанія плоти и т. п., они должны были отвергнуть. Таинства съ ихъ внѣшними знаками, — почитаніе иконъ, крестовъ, все это болѣе прилично язычникамъ, чѣмъ имъ, «истиннымъ христіанамъ». Церковную іерархію они учили презирать, но гоненія съ ея стороны заставляли ихъ притворно исполнять предписанія церкви. Вотъ немногосложный кодексъ нравственно-религіозныхъ предписаній богомильства въ первый поріодъ его существованія, какимъ мы его знаемъ изъ слова пресвит. Козмы [1]). Съ теченіемъ времени реформаторскія стремленія славянскихъ богомиловъ нашли себѣ прозелитовъ и между болѣе образованными Греками. Это было время крестовыхъ походовъ, пора всеобщаго религіознаго энтузіазма въ Европѣ, сознанія неудовлетворительности настоящаго своего положенія. Народныя массы встрепенулись отъ вѣковаго усыпленія; оглянувшись вокругъ себя, онѣ нашли, что современные церковные и гражданскіе порядки весьма далеки отъ начер-

[1]) Слово пресвит. Козмы явилось въ свѣтъ подъ однимъ общимъ заглавіемъ: «Недостойнаго Козмы пресвитера бесѣды на новоявившуюся ересь богомилу». Здѣсь 13 бесѣдъ. Первая бесѣда безъ заглавія; потомъ слѣдуютъ бесѣды 2) о комканіи (причащеніи), 3) о литургіяхъ; 4) о пророцѣхъ; 5) о ненавидѣніи еретическомъ; 6) о исповѣданіи еретическомъ; 7) о мятущихся чернцѣхъ; 8) о хотящихъ отъити въ черныя ризы; 9) о затворницѣхъ; 10) о добрыхъ чернцѣхъ; 11) о вѣрѣ; 12) о богатыхъ; 13) о епископѣхъ и попѣхъ. Бесѣды очевидно составлены съ цѣлію опроверженія еретиковъ; почему же Козма не подвергаетъ подробному разбору ихъ ученія и больше всего обращаетъ вниманіе на внѣшнюю практику ихъ, на поведеніе въ жизни, — какъ оно служитъ выразителемъ ихъ догматическихъ воззрѣній? Козма жилъ въ вѣкъ перваго славнаго ересеучителя, попа Богомила, присутствовалъ при широкомъ разливѣ ереси между своими единоземцами, зналъ тайну ея вліянія и успѣховъ и если не излагаетъ съ большею подробностію ихъ ученія, то можно думать, что оно не было еще развито, что сектанты не успѣли еще тогда подробно выработать догматическихъ воззрѣній. Такъ напр. на вопросъ: «по что Богъ діаволу попущаетъ на человѣкъ?» богомилы отвѣчали ученіемъ о дуализмѣ, объ участіи злаго начала въ твореніи міра и человѣка. Правосл. Собесѣдн. 1864 г., II, 98. Но предѣлы этого участія иными съуживались почти до отрицанія его. Простые вѣрующіе, можетъ быть, и совсѣмъ не знали этого злаго творца (Петрановичъ, 50). Между тѣмъ, по видимому, дуализмъ долженъ былъ служить исходнымъ пунктомъ всего ихъ догматическаго и нравственнаго ученія. Дуализмъ долженъ былъ опредѣлять взглядъ ихъ и на тайну искупленія, и на церковныя таинства, и на обрядовое ученіе. Они признаютъ себя истинными послѣдователями апостольскаго ученія, изложеннаго въ Св. Писаніи, но на дѣлѣ Іоанна Крестителя называютъ «антихристомъ», вопреки явнымъ свидѣтельствамъ принимаемаго ими писанія.

таннаго Спасителемъ идеала, и отшатнулись отъ развратившагося церковнаго общества. Являются грозныя секты каѳаровъ, которые, подъ разными именами, производили смуты въ церкви цѣлыя столѣтія. Богомильство, проникшее въ Константинополь незадолго до времени Алексѣя Комнина, было отголоскомъ тѣхъ же реформаторскихъ стремленій горячихъ поборниковъ мнимо-евангельской праведности (ср. Neander, Algem. Kirchengesch., II, 1, 1080). Склонный къ утонченнымъ мудрствованіямъ греческій умъ не довольствуется только одними практическими тенденціями секты: онъ старается обосновать ихъ на аллегорическомъ толкованіи Библіи, сколачиваетъ нѣчто похожее на цѣльную систему вѣроученія. Но видно и здѣсь, на новой почвѣ, богомильство продолжало пріобрѣтать себѣ адептовъ преимущественно своими практическими стремленіями. Богомильская догматика, по прежнему, оставалась мало развитою, смѣшанною съ миѳологическими воззрѣніями, исполненною крайнихъ несообразностей и внутреннихъ противорѣчій. Мы не знаемъ даже, существовали-ль въ этотъ періодъ какія-нибудь символическія книги у еретиковъ, была ли у нихъ своя литература? Судя по трудности, съ какою приходилось собирать свѣдѣнія объ ученіи еретиковъ (одному ихъ обличителю приходится для этого нарочно отыскивать человѣка, который могъ бы сообщить ему свѣдѣнія объ еретикахъ), можно думать, что въ полномъ составѣ оно было хорошо извѣстно только немногимъ избраннымъ членамъ общины, такъ-называемымъ посвященнымъ ѳеотокамъ, которые имѣли право учить другихъ, подъ руководствомъ Духа Святаго. Неудивительно, что ученіе, отданное на произволъ отдѣльныхъ учителей, незаключенное въ какія-нибудь символическія книги, могло подвергаться постоянно измѣненіямъ, искаженіямъ, дополненіямъ, которыя иногда могли противорѣчить другъ другу и основному характеру секты. Все это не могло не ставить въ тупикъ православныхъ, мало знакомыхъ съ бытомъ секты, съ ея основными мотивами.

Въ догматикѣ сектантовъ они видятъ нелѣпости, крайнія несообразности, непримиримыя противорѣчія. Такъ, Евѳимій, наслышавшись нелѣпостей отъ приверженцевъ секты, дѣлаетъ объ еретикахъ весьма нелестный отзывъ, называя ихъ грубыми *невѣждами* (гл. III, VI, XLI), глубцами (гл. XVII, XXII, XXVII, XLVII), безстыдными софистами (гл. X); ученіе ихъ называетъ пустою болтовнею (LII), баснями (VII).

Но Евѳимій видѣлъ, что при всей нелѣпости своего ученія, сектанты имѣли большой успѣхъ въ обществѣ; указать, по примѣру пресвит. Козмы, на дѣйствительныя причины этого успѣха Евѳимій не рѣшается въ полемическомъ сочиненіи, можетъ быть, по тому, что это значило бы обнаруживать свои больныя мѣста, выставлять ихъ на посмѣяніе еретикамъ. Успѣхъ еретиковъ, возбудившій противъ нихъ преслѣдованіе со стороны гражданской власти, ставитъ въ неестественное отношеніе къ нимъ и тѣхъ, кому приходилось дѣйствовать противъ нихъ *non gladio, sed calamo.* Евѳимій называетъ ихъ опасными *обманщиками* (гл. II, VI, LII), *бѣшенными собаками съ ядомъ аспида на устахъ* (XLVII); *смрадный гробъ — уста этихъ нечестивцевъ; богомерзкія уста ихъ каплютъ разрушительный ядъ* (XLVIII). Евѳимій призываетъ на нихъ небесный огонь и всѣ кары ада (XLV, XVI). Почитаніе демоновъ набрасывало на нихъ особенно невыгодную тѣнь въ глазахъ православныхъ. Между тѣмъ, какъ многіе увлекались строгимъ аскетизмомъ, смиреніемъ, постоянною молитвою еретиковъ съ Евангеліемъ въ рукахъ, ревнители православія склонны были видѣть въ этихъ *друзьяхъ и почитателяхъ демоновъ* (гл. XIII, XXI, XXII, XXIII, XX) служителей всякаго порока, нечестія. Такъ пресвит. Козма говоритъ, что тайныя собранія богомиловъ «прелести тысяща суть». Пселлъ замѣчаетъ, что въ этихъ тайныхъ собраніяхъ сектанты предавались свальному грѣху, причащались тѣломъ закланнаго младенца и дѣлали другія непотребства (Gieseler, Lehrb. d. Kirchengesch., II, 1, 404). Анна Комнина замѣчаетъ, что Василія богомила окружалъ сонмъ женщинъ завѣдомо развратнаго поведенія (Ἀλεξιάς, LXV, p. 384). Безъ сомнѣнія, отзывы автора Панополіи, Анны Комниной и др. писателей о крайней безнравственности еретиковъ значительно преувеличены. Послѣдніе на дѣлѣ умѣли доказать, что нравственность ихъ была выше ученія, привлекая къ себѣ многочисленныхъ послѣдователей, соблазнявшихся именно строгонравственнымъ образомъ ихъ жизни.

Пристрастное отношеніе къ нимъ Евѳимія и другихъ писателей объясняется громадною опасностію, какою грозила эта ересь церкви, тѣми опасными принципами, которые ставили секту во враждебное отношеніе къ церкви. Объявивши протестъ противъ неудовлетворительнаго современнаго строя церкви, противъ іерархіи и церковнаго преданія, богомилы

отрицали вообще христіанство въ его исторіи. Порвавши связь съ прошедшимъ, они хотѣли видѣть въ своей сектѣ осуществленіе истиннаго, апостольскаго христіанства. Но огромное разстояніе отдѣляетъ ихъ отъ религіи Христа; различіе между ними не въ какомъ-нибудь частномъ догматѣ: оно существенное, основное. Въ этомъ смыслѣ богомильство нельзя даже назвать ересью въ смыслѣ уклоненія его отъ *нѣкоторыхъ частныхъ истинъ* христіанства. Богомильство, сохранивъ отчасти форму христіанства, отрицало его въ *сущности*, ставя на мѣсто одного двухъ боговъ. Богомилы содержатъ, только по видимому, Евангеліе; Христосъ для нихъ—обманчивый призракъ, тѣнь. Исторію его они превратили въ миѳологію. Ихъ строгая нравственность — не христіанскаго характера, потому что христіанство не требуетъ уничтоженія тѣлесной природы, презрѣнія твари, отрицанія всѣхъ отношеній между людьми. Съ уничтоженіемъ брака у нихъ уничтожается семья; остаются только индивидуумы, изъ которыхъ каждый служитъ себѣ центромъ и цѣлью; прямое слѣдствіе этого ученія — царство эгоизма и разрушеніе человѣческаго рода. У христіанъ, наоборотъ, бракъ— основа церкви и общества, между его членами — братство и безконечное совершенствованіе до цѣли, назначенной Провидѣніемъ. Богомилы воображали силою одной своей воли достигнуть идеальнаго совершенства на землѣ; христіанство, открывая слабость человѣка и подавая надежду на благодатную помощь, болѣе отвѣчаетъ дѣйствительнымъ потребностямъ природы человѣческой. Если такъ, что же значатъ ихъ попытки олицетворить въ своемъ лицѣ «истинныхъ христіанъ»? Зачѣмъ у нихъ Христосъ? Это былъ обманъ ихъ чувства, недостаточно просвѣщеннаго свѣтомъ Евангелія; они собственно ни безбожники, ни лицемѣрные *обманщики*, какъ называетъ ихъ авторъ Панопліи (Narrat. de Bogom., гл. II, IV, LII, VI, XXII, XXVIII) и др.; они искренно вѣрили въ свои ошибки, трудно распознаваемыя, по видимому, основанныя на весьма разумныхъ основаніяхъ и на высшемъ мистическомъ толкованіи Новаго Завѣта. Боясь затеряться въ матеріальности внѣшнихъ формъ, они хотѣли одухотворить все: религію, богослуженіе, жизнь; съ одной стороны ставили міръ, а съ другой—духъ, и между ними — непроходимую пропасть, не желая видѣть особаго дѣйствія Промысла въ двоякомъ составѣ природы и освященія его христіанствомъ. Считая себя представителями чистаго евангельскаго ученія, они

хотѣли возвести церковь къ первобытной чистотѣ, понимали ее *духовно* и представляли святою и идеально-совершенною. Православную церковь они упрекали за низкое, плотское пониманіе христіанства и смѣшеніе его съ іудействомъ, протестовали противъ преданій и учрежденій Византійской церкви, противъ сложной обрядности богослуженія и пороковъ клира. Церковь подвергла ихъ за это осужденію. Свѣтская власть, видѣвшая въ нихъ опасныхъ враговъ всего гражданскаго строя, подняла противъ нихъ мечъ, прибѣгала къ кострамъ, какъ наиболѣе сподручнымъ, по ея мнѣнію, средствамъ потушить заразу (LII). Но не въ пламени костровъ погибла ересь; возникши изъ мрака невѣжества, она сама собою должна была изчезнуть посреди свѣта христіанской цивилизаціи (Schmit, II, 162).

(Православное Обозрѣніе 1875, іюль, стр. 378—407; августъ, стр. 533—572).

№ 52.

Nicephori Gregorae Histor. Byzant. l. XIV, c. 7, edit. Bonn., pag. 718 et sqq. (vol. II).

...Ἐξοστρακίζει δ' αὖ ἐκεῖθεν καὶ ὀλαις χερσὶν ἐξελαύνει καὶ ἀπωθεῖται τὴν τῶν ὑποκριτῶν καὶ βεβήλων συνοίκησιν, Καὶ τὰ μὲν ἀρχαιότερα διηγουμένων ἔστιν ἑτέρων ἀκούειν αὐταρκῶς. ἐγὼ δὲ τὰ νεωστὶ διηγήσομαι, τὰ περὶ τὸν Κρῆτά φημι Ἰωσὴφ καὶ τὸν Λαρισσέα Γεώργιον, καὶ ὅσοι περὶ τὴν σφῶν μιαρὰν ἐβάκχευσαν τράπεζαν, ὅσα δὴ καὶ φοιτηταὶ πρὸς διδασκάλων τὰ μυσαρὰ μυσταγογούμενοι δόγματα· ἔτι τε τὰ περὶ Μωσέα τὸν ζωγράφον καὶ Ἰσαὰκ καὶ Δαβὶδ καὶ Ἰώβ, καὶ ὅσοι βεβήλους ἔχοντες πάμπαν καὶ γλώττας καὶ γνώμας καὶ χεῖρας ὀνόμασι βελτίστων ἀνδρῶν, καὶ περιβοήτων τὴν ἀρετήν, περιστέλλειν ἐπονηρεύσαντο τὴν ἐνδόμυχον ἀπόνοιαν καὶ ἀσέβειαν τῆς ψυχῆς, παραπλησίως τοῖς τάφοις, οἳ τὰ ἔνδον μακρᾷ ἀποζοντες δυσωδίας τιτάνῳ καὶ χρυσῷ κοσμοῦνται. ὑποδύονται γὰρ καὶ αὐτοὶ καὶ σχῆμα καὶ ὄνομα βελτίστων ἀνδρῶν, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐπισήμων, καθάπερ οἱ ἐν τοῖς δράμασιν Ὀρέσται καὶ Πυλάδαι καὶ Θησεῖς καὶ Πέλοπες, ἵνα τὸν ἰὸν κατὰ τῶν ἀκεραιοτέρων τῆς σφῶν αὐτῶν ἐξεμοῦντες κακίας λανθάνωσιν. Εἶναι γὰρ μὴν τὰ ἐκείνων μυσαρὰ καὶ ἀκάθαρτα δόγματα φησὶν ὁ εἰς τῶν Βυζαντίων ἱερὸν κομισθεὶς συνέδριον ἔγγραφος τῆς αὐτῶν ἀσεβείας τόμος πρὸς τῶν θεοφόρων τοῦ ὄρους (Ἄθω) ἀνδρῶν *), τά τε ἄλλα,

*) Anno Christi 1344 imperante Ioanne Palaeologo.

ὅσα μηδ' ἀκοῇ ‹τῶν› σωφρονεῖν αἱρουμένων φέρειν εἶναι ῥᾴδια, καὶ ὅτι τὰς θείας λάθρα συντρίβοντες κατακαίουσιν εἰκόνας· καὶ ὅτι τὸ τοῦ διδασκάλου σεμνύνοντες οὖρον τοῖς ἐδέσμασιν αὐτῶν ἐπιῤῥαίνουσι· καὶ ὅτι τὴν ἔνσαρκον καὶ θείαν οἰκονομίαν οὐδαμῇ προσίενται· καὶ ὅσ' ἄῤῥητ' ἀμείνω. τί γὰρ πλείω καταλέγειν δεῖ καὶ καταμιαίνειν τὰς τῶν εὐσεβῶν ἀκοάς, ἐξὸν ἐκ τοῦ τόμου τοῖς βουλομένοις μανθάνειν σαφέστερον· ὃς πάντα διεξιὼν διαῤῥήδην τὴν σφῶν στηλιτεύει κακίαν, τοῖς πατριαρχικοῖς ἐγγεγραμμένος κώδιξι. Τοὺς γὰρ καθαροὺς καὶ ἀψευδεῖς οὐκ εἰς τέλος λαθεῖν ἐδυνήθησαν ὀφθαλμοὺς τῶν ἐκεῖ φιλοθέων ἀνδρῶν, καὶ μόνῳ ζώντων Θεῷ ὥσπερ οὐδὲ τοὺς καθαρὰν τὴν γευστικὴν κεκτημένους λαθεῖν ἂν δυνηθείη ποτὲ συνανακραθὲν ἀψίνθιον μέλιτι, οὐδὲ τὴν ὀσφρησιν πολλῷ μᾶλλον ῥόδοις μιγνύμενόν τι δύσοδμον. Ὅθεν, οἷα βιαίῳ πυρί, τῷ θείῳ ζήλῳ τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἐκπυρσεύσαντες ἐπὶ ζήτησιν ἀκριβεστέραν ἐτράποντο τοῦ κακοῦ, ἠρέμα καὶ κατὰ βραχὺ κυνηγέτου δίκην ἀνιχνεύοντες ἐκ τῶν τῆς κακίας παραφυάδων τὴν ῥίζαν εὑρεῖν· καὶ εὑρόντες ἔστιν οὓς μὲν αἷς προσῆκε προήκαντο τιμωρίαις, ἔστι δ' οὓς ὡς πορρωτάτω παλάμαις ἁπάσαις ἐκεῖθεν ἀπήλασαν. ἦσαν δ' οἳ καὶ λαθόντες ἐκεῖθεν ἀπέδρασαν, πρὶν ἢ τελέως ἔκπυστον τὴν κακίαν γενέσθαι· οἳ δὴ καὶ πρὸς πολεις μετερῥύηκεσαν Θεσσαλονίκην καὶ Βέῤῥοιαν, καὶ ἣ κατὰ πασῶν ἅπαν ἔσχε τὸ κράτος. Ἔνθα δὴ γενομένοις σφίσιν οἷμαι νενόμισται, κοινῆς ἑστίας τῶν πανταχόθεν τῆς οἰκουμένης μάλιστα πασῶν ὑπαρχούσης αὐτῆς, καὶ ἅμα πολυγλώσσου καὶ πολυμιγοῦς φωνῆς καὶ γνώμης ἐπιπολαζούσης, συσκιασαι μὲν τὴν ἑαυτῶν κακίαν, μιμήσασθαι δὲ τῶν ὀρνίθων τοὺς δρυσκολάπτας, οἳ τοῖς δένδρεσι περιπετόμενοι, καὶ ὅλον τοῖς ῥάμφεσι τὸν φλοιὸν περικρούοντες, καὶ τὸ ὑγιαῖνον παρατρέχοντες ἅπαν, μόνῳ τῷ σαθρῷ καὶ σεσηπότι χρονίζουσι περικαθήμενοι μέρει, κἀκεῖνο σιτοῦνται πρὸς βάθος κοιλαίνοντες.

№ 53.

Ἀθώωσις τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Νίφωνος καθολικῶς ἁπάντων συμψηφισαμένων ἀρχιερέων.

+ Ὥσπερ ἔστιν ὁρᾶν πολλάκις ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσιν ἐπισκοτοῦσαν ὁμίχλην, εἶτα φαιδρότερον ἐπιλάμψαντος τοῦ ἡλίου διαλυομένην καθάπαξ τῷ μὴ δύνασθαι λαμπρότητα τὴν ἐκεῖθεν ὑπενεγκεῖν εἰς τέλος· οὕτω δὴ καὶ ψεῦδος ἐπισκιάζον ἔστιν ὅτε δοκοῦν τῇ αἴγλῃ τῆς ἀληθείας εἰς τὸ μηκέτ' εἶναι χωρεῖ, καθὰ δὴ καὶ κατὰ φύσιν ἔχον ἐστίν, εἰλικρινῶς ἐπιλαμπούσης καὶ παῤῥησιαζομένης τῆς ἀλη-

θείας. Ὁποῖον δή τι συμβέβηκεν ἀτεχνῶς καὶ ἐπὶ τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Νίφωνα· πρό τινων γὰρ ἤδη χρόνων, τινῶν τῶν τὸν σαλὸν καὶ μωρὸν ὑποκρινομένων ἐαλωκότων διαφόροις τε κακοδοξίαις καὶ δὴ καὶ τῇ τῶν Μασσαλιανῶν αἱρέσει εὑρεθέντων καὶ ἐληλεγμένων κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἄθω, διαναστάντες τινὲς ἀπὸ χαιρεκάκου γνώμης καὶ φθονερᾶς διαθέσεως, ἀποδήμου δηλονότι τηνικαῦτα εὑρισκομένου τοῦδε τοῦ κῦρ Νίφωνος, ἐκίνησαν ὅτι δῆθεν ἠξίου τοὺς τοιούτους καὶ αὐτὸς ἔστι ὅτε κυβερνήσεώς τινος κἀντεῦθεν μέμψιν τινὰ καὶ διαβολὴν ἐπεχείρησαν συκοφαντικῶς τούτῳ προστρίψασθαι· Ὅτε δὴ καὶ ἐπανελθόντος τοῦ τοιούτου κῦρ Νίφωνος ἐκεῖσε καὶ γνωρίσαντος τὰ τῆς τοιαύτης διαβολῆς καὶ αἰτησαμένου γενέσθαι ἐξέτασιν εἰς ἐπήκοον, συναθροισθέντες ὅ τε κατὰ τόπον ἱερώτατος ἀρχιερεὺς Ἱερισσοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ τιμιώτατοι καθηγούμενοι τῶν ἐκεῖσε σεβασμίων μονῶν καὶ ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἐκεῖσε κατ' ἀρετὴν διαπρέποντες καὶ ἐξετάσει ἀκριβεῖ δεδωκότες τὰ τοῦ πράγματος, εὗρον οὐδὲν ἄλλο τι προτεινόμενον παρὰ τῶν εἰρημένων πλὴν ὁτι ἐκ διαλειμμάτων, ἡνίκα προσήρχοντο καὶ εἰς τὴν κατ' αὐτὸν σεβασμίαν μονὴν ἡγουμενεύοντα, ἐκυβέρνα αὐτοὺς ὡς προσαίτας καὶ ἐνδεεῖς, οὗ δὴ καὶ ὡς μὴ λογισθέντος μηδὲ κριθέντος ὁπωσοῦν τῷ τότε ἀξίου ἐγκλήματος κατ' αὐτοῦ, ἅτε δὴ καὶ σχεδὸν ὑπὸ παντὸς τοῦ Ἁγίου ὄρους ἐνεργουμένου κυβερνήσεως τῶν τοιούτων ὁμοίως ἀξιουμένων, ἐξενήνεκται ἔγγραφος ἀπόφασις δικαιώσεως καὶ ἀθῳώσεως ὑπὲρ αὐτοῦ δὴ τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Νίφωνος, ὑπογραφαῖς πεπιστωμένη τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, τηνικαῦτα τὰ δίκαια φέροντος τῆς ἱερᾶς ἀρχῆς καὶ διοικήσεως τοῦ Πρωτάτου τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείας προέδρου τῶν ὑπερτίμων ἐξάρχου πάσης Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας, προηγουμένου ὄντος τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς Λαύρας, τοῦ ῥηθέντος ἱερωτάτου ἀρχιερέως Ἱερισσοῦ καὶ τῶν τιμιωτάτων καθηγουμένων, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν συνεληλυθότων ἑτέρων ἐναρέτων ἀνδρῶν, τοὺς μὲν συκοφάντας ἐκείνους τέλεον ἀποδιαπομπουμένη τε καὶ καταδικάζοασα, αὐτὸν δὲ τὸν κῦρ Νίφωνα δικαιοῦσα, ὡς εἴρηται.

Χρόνου δέ τινος παρωχηκότος καὶ τοῦδε εἰς Πρῶτον ἐγκαταστάντος, πάλιν ὁ κατ' αὐτοῦ φθόνος ἀνάπτεται παρὰ τῶν μοναχῶν τῆς ἐκεῖσε εὑρισκομένης τῶν Σερβῶν μονῆς· ἡνίκα δὴ καὶ συνελθόντες ὅ τε ἱερώτατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θετταλίας κατὰ τύχην παρατυχὼν ἐκεῖσε καὶ οἱ δηλωθέντες τιμιώτατοι καθηγούμενοι τῶν ἐκεῖσε σεβασμίων μονῶν, πρός δὲ καὶ ἅπα‹ν› ὡς εἰπεῖν τὸ τοῦ Ἁγίου ὄρους ἔκκριτον καὶ προέχον κατ' ἀρετὴν

καὶ αὖθις τὰ τῆς ὑποθέσεως πολυπραγμονήσαντες καὶ ἐξετάσαντες καὶ μηδεμίαν αἰτίαν εὑρηκότες κατὰ τοῦ ῥηθέντος κῦρ Νίφωνος, καὶ οὗτοι κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον αὐτὸν ἐδικαίωσαν. Ἐπεὶ δὲ ἐπεδήμησεν ἐνταῦθα καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου *) καὶ συνῆν αὐτῷ ἐπ' ὀλίγον τινὰ καιρόν, ἔδοξεν ἡμῖν συμβουλῆς λόγῳ εἰσηγήσασθαι αὐτῷ δὴ τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ ἔν τινι τῶν κατὰ τὴν θεοδόξαστον Κωνσταντινούπολιν σεβασμίων μονῶν εὑρίσκεσθαι τὸν τοιοῦτον κῦρ Νίφωνα καὶ μὴ εἰς δικαίῳ εἶναι αὐτοῦ· ἑτοίμως οὖν τὰ περὶ τούτου ἐδέχθη, ἐπεὶ μηδὲ ἦν ὅλως ἀποτεταγμένος ἐπὶ τούτῳ παρὰ τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, κατὰ νοῦν γε μὴν εἰληφὼς αὐτὸς δὴ ὁ κῦρ Νίφων, μήποτε ἀφορμὴν ἐντεῦθεν δραξάμενοι οἷς ἔργον ἄλλο τι πρὸ τῆς ἀληθείας ποιεῖσθαι πειραθῶσιν ἀπὸ δυστρόπου γνώμης χωρῆσαι εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ προτέραν διαβολὴν καὶ συκοφαντίαν, καί, ὡς εἰκός, τῆς ἑαυτοῦ ἀσφαλείας ἀντιποιούμενος ἐζήτησε γενέσθαι αὐτῷ τούτου ἕνεκα πρᾶξίν τινα συνοδικῶς παρ' ἡμῶν. Οὗ δὴ χάριν καὶ κατὰ ταὐτὸ συνελθόντες διαφόρως καὶ συνεδριάσαντες τῷ παναγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ προσταγῇ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως[1]) δεῖν ἐκρίναμεν τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάσαι τε καὶ συνδιασκέψασθαι. Ἔνθεν τοι καί, καθάπερ ἐχρῆν, πολυπραγμονήσαντες καὶ διερευνησάμενοι, ἐπεὶ εὕρομεν ἀριδήλως ἀπὸ μάρτυρας τοῦ τε παναγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου τοῦ καὶ διὰ πλείστης θεμένου ἐπιμελείας καὶ ἀνιχνεύσαντος καὶ εὑρόντος τοὺς τὰς τοιάυτας κακοδοξίας νενοσηκότας καὶ ἐκ τοῦ μέσου ποιησαμένου, ὡς ἐπὶ τῶν ἔργων ἔστι καταφανὲς τοῖς ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει εὑρισκομένοις καὶ τοῖς λοιποῖς, τοῦ δηλωθέντος ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείας, τοῦ ἀπὸ τῆς σεβασμίας τοῦ Κάλλεως[2]) μονῆς τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Θεοδοσίου, τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις ἀπὸ τῆς σεβασμίας τοῦ Καρακάλλου μονῆς κῦρ Ἰσαάκ, τοῦ τιμιωτάτου προηγουμένου τῆς σεβασμίας τοῦ Βατοπεδίου μονῆς ἱερομονάχου κῦρ Γρηγορίου, τοῦ ἀπὸ τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς Λαύρας[3]), τιμιωτάτου κῦρ Ἰωάννου τοῦ Ἡσυχαστοῦ, τοῦ ἀπὸ

*) Κάλλιστος I. — Смотри о немъ у Niceph. Gregorae l. XVIII, p. 871 sqq. ed. Bonn. (vol. II).

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія, на полѣ листа, противъ этого мѣста, написано: «Ἰωάν. Καντακουζηνοῦ», со знакомъ →, что эти слова относятся къ указанному въ текстѣ слову. — Ред.

[2]) Тамъ же и съ тѣмъ же знакомъ написано: «Ducang. Cps. Chr. l., IV, p. 153».—Ред.

[3]) Тамъ же при названіи каждаго изъ этихъ монастырей написано—сперва: «Каракал. монастырь», потомъ «Ватопедъ» и затѣмъ «Лавра». — Ред.

τῆς αὐτῆς τοῦ Βατοπεδίου τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κῦρ Ἀθανασίου, πρὸς δὲ καὶ τῶν οἰκείων τῷ κρατίστῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ τοῦ τε ἐπάρχου κῦρ Γεωργίου τοῦ Ἴσαρι, κῦρ Νικολάου τοῦ Καβάσιλα καὶ τοῦ κῦρ Μάρκου Ἀγγέλου τοῦ Βαρδαλῆ[1]), οἳ δὴ παρῆσαν ἐπὶ τῆς γεγονυίας δευτέρας ἐξετάσεως, οτι οὐδεμία τις αἰτία εὕρηται τηνικαῦτα κατὰ τοῦδε τοῦ κῦρ Νίφωνος, κἀντεῦθεν ἐδικαιώθη παντελῶς καὶ ἠθῳώθη κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον εἴχομεν ἂν κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον ἀρκεσθῆναι τούτοις ὑπὲρ τοῦ τοιούτου τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Νίφωνος καὶ μηδέν τι μηδαμῶς πλέον ἐπιζητῆσαι εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀνεύρεσιν καὶ περίστασιν. Πλείονος μέντοι ἕνεκεν ἀσφαλείας καὶ τοῦ περιαιρεθῆναι πᾶσαν ἁπλῶς πρόφασιν, ἐπεὶ διηγόρευται τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανοσιν ἐν τῷ ἐκτεθέντι ὁρῳ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἐν Ἐφέσῳ οὕτω πρὸς λέξιν *)· «συνελθόντες ἐφ' ἡμᾶς οἱ εὐλαβέστατοι καὶ θεοφιλέστατοι «ἐπίσκοποι Οὐαλεριανὸς καὶ Ἀμφιλόχιος καὶ σκέψιν προθέντες κοινὴν περὶ τῶν «λεγομένων ἐν ταῖς τῆς Παμφυλίας μέρεσι Μεσσαλιανῶν εἴτ' οὖν Εὐχιτῶν ἤγουν «Ἐνθουσιαστῶν, εἴτε ὁπωσοῦν ἡ μιαρωτάτη τῶν μνημονευθέντων αἵρεσις σαφη- «νισθείη, ἡμῶν δὲ διασκεπτούντων προεκόμισεν ὁ εὐλαβέστατος καὶ θεοφιλέστα- «τος ἐπίσκοπος Οὐαλεριανὸς χαρτίον συνοδικὸν περὶ τούτων αὐτῶν συνταχθὲν «ἐν τῇ μεγάλῃ Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Σισίννου. Ὃ καὶ «ἀναγνωσθὲν ἐπὶ πάντων ἔδοξεν εὖ πεποιῆσθαι καὶ ὀρθῶς ἔχειν, καὶ συνήρεσεν «ἅπασιν ἡμῖν καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις Οὐαλεριανῷ καὶ Ἀμφιλοχίῳ «καὶ πᾶσι τοῖς τῶν Παμφύλων καὶ Λυκαόνων ἐπαρχιῶν εὐλαβεστάτοις ἐπισκό- «ποις τὰ ἐν τῷ συνοδικῷ χαρτίῳ τυπωθέντα κρατεῖν ἅπαντα καὶ κατὰ μηδένα «τρόπον παραβαίνεσθαι αὐτά, βεβαίων οντων δηλαδὴ καὶ τῶν πεπραγμένων ἐν «Ἀλεξανδρείᾳ, ὥστε τοὺς ὄντας κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν τῶν Μεσσαλιανῶν ἤγουν «Ἐνθουσιαστῶν αἱρέσεως ἢ καὶ ἐν ὑποψίαις τῆς τοιαύτης νόσου γεγενημένους, «εἴτε κληρικοὶ εἶεν εἴτε λαικοί, μεθοδεύεσθαι καὶ ἀναθεματίζοντας κατὰ τὰ ἐν «τῷ μνημονευθέντι συνοδικῷ διηγορευμένα ἐγγράφῳ μένειν τοὺς μὲν κληρικοὺς «ἐν τῷ κλήρῳ, τοὺς δὲ λαικοὺς ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἐκκλησίας· ἀνανεύοντας δὲ «πρὸς τοῦτο καὶ μὴ ἀναθεματίζοντας τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ «τοὺς ἑτέρους τινὰ βαθμὸν ἔχοντας ἐν ἐκκλησίᾳ ἐκκόπτειν καὶ κλήρου καὶ βαθ- «μοῦ καὶ κοινωνίας, τοὺς δὲ λαϊκοὺς ἀναθεματίζεσθαι»· ὀφειλομένως ἐξακολου-

---

[1]) Тамъ же написано: «Родня царя: Исари, Кавасила и Вардали».—Ред.

*) Это мѣсто читается только по-латыни въ изданіяхъ соборныхъ дѣяній у Манси, томъ IV, стр 1477, и у Лаббé, томъ III, стр. 809.

θήσαντες τῇ τῶν αὐτῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων διαταγῇ διέγνωμεν δοῦναι αὐτὸν λίβελλόν τε καὶ ἐγγραφηνὸν τῆς κατ' αὐτὸν εὐσεβείας, ὁντινα δὴ καὶ δέδωκε φέροντα οἰκειόχειρον αὐτοῦ προταγὴν καὶ ὑποταγὴν ἀναγνωσθέντα εἰς ἐπήκοον πάντων ἡμῶν καὶ στερχθέντα συνοδικῶς, ὡς εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως ἐκτεθειμέν<ο>ν παρ' αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ διὰ ταῦτα πάντα διέγνωμεν καὶ ἀπεφηνάμεθα κοινῇ συνοδικῇ ψήφῳ ἀνώτερον εἶναι τὸν δηλωθέντα τιμιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Νίφωνα τῆς ἀναπλασθείσης καὶ κινηθείσης κατ' αὐτοῦ τοιαύτης συκοφαντίας καὶ διαβολῆς καὶ πολλῇ τῇ τοῦ δικαίου περιουσίᾳ ἠθῳωμένον καὶ εὑρίσκεσθαι ἐν τῷ βαθμῷ τῆς ἱερωσύνης αὐτοῦ, καθὼς οἱ αὐτοὶ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες καὶ ὁ δηλωθεὶς ὅρος τῆς ῥηθείσης οἰκουμενικῆς συνόδου διαγορεύουσιν, ὀφειλόντων τῶν βουλομένων ἀδιστάκτως παντάπασιν καὶ ἀναμφιβόλως ὡς ἱερεῖ Θεοῦ τούτῳ δὴ τῷ τιμιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Νίφωνι προσέρχεσθαι καὶ ἁγιάζεσθαι ὑπ' αὐτοῦ, ἅτε δὴ μηδενὸς ὄντος τοῦ προσισταμένου τε καὶ ἀπείργοντος ὀν δὴ τρόπον μετὰ πολλὴν καὶ ἀκριβῆ τῆν ἐξέτασιν καθαρῶς ἀνεφάνη καὶ ἀποδέδεικται. Ταῦθ' οὕτω παρ' ἡμῶν διαγνωσθέντα καὶ ἀποφανθέντα τῷ παρόντι περιελήφθησαν γράμματι ἐπιδοθέντι τῷ διαληφθέντι τιμιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κῦρ Νίφωνι εἰς παντελῆ ἀθῴωσιν αὐτοῦ καὶ ἀσφάλειαν μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος τετάρτης *).

Εἶχε καὶ ὑπογραφάς·

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Κυζίκου ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἑλλησπόντου Ἀρσένιος +

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ποντοηρακλείας καὶ ὑπέρτιμος Μεθόδιος +

+ Ὁ Μελενίκου καὶ ὑπέρτιμος ταπεινὸς Μητροφάνης +

+ Ὁ μητροπολίτης Βερρόίας καὶ ὑπέρτιμος Διονύσιος +

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Χριστουπόλεως Μακάριος +

+ Ὁ μητροπολίτης Ῥόδου καὶ ὑπέρτιμος Ἰωάννης +

+ Ὁ μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ ὑπέρτιμος Θεόληπτος +

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἄπρω καὶ ὑπέρτιμος Γαβριὴλ καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ἀχαίτων +

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἀμάστριδος καὶ ὑπέρτιμος Καλλίνικος +

Ἔτι καὶ ὀπισθεν ἑτέρας ὑπογραφάς·

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἡρακλείας πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων καὶ ἔξαρχος πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας Φιλόθεος +

+ Ὁ Θεσσαλονίκης πιστούμενος, εἰ καὶ ὕστερον παρεγενόμην +

*) 1851 года, которому соотвѣтствуетъ индиктъ 4-й.

Εἶτα τῆς παρούσης διαγνώσεως ἐξενεχθείσης ἐζητήθησαν παρ' ἡμῶν κατὰ τὸ εἰκὸς διὰ πλείονα τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἔγγραφοι μαρτυρίαι τοῦ τε ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Θετταλίας πεποθημένου κατὰ πνεῦμα ἡμῶν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ τιμιωτάτου καθηγουμένου τῆς ἱερᾶς Λαύρας ἱερομονάχου κῦρ Ἰακώβου τοῦ Τρικανᾶ, τῶν καὶ πρότερον ἐξετασάντων ἀκριβῶς τὰ τοῦ πράγματος· ὧν δὴ καὶ γενομένων καὶ κομισθεισῶν ἐνταῦθα νῦν, κἀντεῦθεν πάσης προφάσεως περιαιρεθείσης, ἤδη ἐπιστώμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν τοιαύτην διάγνωσιν καὶ ἡμετέραις ὑπογραφαῖς μηνὶ ἰαννουρίῳ, ἰνδικτιῶνος δ'.

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Φιλαδελφείας ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Λυδίας Μακάριος +

+ Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Πηγῶν καὶ Παρίου καὶ ὑπέρτιμος Γεώργιος +

№ 54.

Краткій очеркъ исторіи православныхъ церквей Болгарской, Сербской и Румынской. Е. Голубинскаго. Москва. 1871 г., стран. 173—175.

№ 55.

σί | γνον
δα | μιανὸς
μο | ναχος.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Δαμιανὸς μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης τοῦ Καλαφάτου, ὁ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν ἰδιοχείρως πήξας, ἀσφαλίζομαι διὰ τοῦ παρόντος μου οἰκειοθελοῦς γράμματος πρὸς σέ, κύριον Ἰάκωβον μοναχὸν τὸν προεστῶτα τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς βασιλικῆς μεγάλης λαύρας τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, καὶ διὰ σοῦ πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ λαύρᾳ ἀδελφοὺς καὶ πατέρας, ἐπὶ ὑποθέσει ταύτῃ. Ἐπειδήπερ εἰς ἀδυναμίαν τελείαν κατήντησα καὶ οὐκ ἰσχύω μεριμνᾶν καὶ ἀντέχεσθαι τῆς μονῆς καὶ ἀμοιρῶ ἀνθρώπου τοῦ μεριμνᾶν καὶ ἀντέχεσθαι καὶ προίστασθαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ πολλὰ διασκεψάμενος καὶ οὐχ εὗρον, εὗρον δέ σε, τὸν προειρημένον κύριον Ἰάκωβον μοναχὸν καὶ καθηγούμενον τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς βασιλικῆς μεγάλης λαύρας τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου, καὶ πάντας τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ λαύρᾳ ἀδελφοὺς καὶ πατέρας δυναμένους μεριμνᾶν καὶ ἀντιποιεῖσθαι τοῦ μοναστηρίου, ἐμὲ δὲ ἄγειν ὡς πνευματικόν σου υἱὸν καὶ ἀναπαύειν ἐν πάσῃ ἀδείᾳ μὴ λυπῶν με ἔν τινι· καὶ

δὴ ἀπεντεῦθεν ἤδη ἀποδίδομαί σοι ταύτην τὴν μονὴν ὁλοκλήρως, τοῦ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσιαν καὶ θέλησιν καὶ δεσποτείαν τῆς λαύρας, μετὰ πάντων τῶν πραγμάτων κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων, καὶ τὸν περιορισμὸν αὐτῆς· κτιζειν, φυτευειν, καλλιεργεῖν, ὡς βούλεσθε, μὴ περικοπτομένη μήτε παρ' ἐμοῦ μήτε παρ' ἄλλου τινος. Εἰ δέ τις εὑρεθείη καὶ τολμήσει ποτὲ καιρῷ καὶ βουληθειη καταλῦσαι ταύτην μου τὴν πρᾶξιν, ἐχέτω τὴν ὀργὴν καὶ τὸ ἀνάθεμα τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτοκου καὶ τὴν κατάραν τῶν ἁγίων τιή πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγιων, εἶθ' ουτω ἀποπεμπέσθω ἀπὸ παντὸς δικαστηρίου τοῦ τε ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ. Εἰ δὲ συμβῇ καὶ οὐκ ἀναπαύομαι, ἵνα μοι δίδηται σιτερέσιον, σῖτος μοδία ιβ', οἶνος μέτρα μ', οσπριον μοδία γ', ἔλεον λείτρας ιβ', μέλι γαρικὸν [1]) α', κηρὶν λείτρας δ', καὶ μετὰ θάνατόν μου μνημονεύοντές με, ὡς πολλὰ κοπιάσαντα. Καθορκῶ δὲ ὑμᾶς εἰς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν τοῦ μηδέποτε ἀποσπασθῆναι τὴν τοιαύτην μονὴν ἀπὸ τῆς λαύρας ἢ δωρηθῆναί τινι ἢ ἐκποιηθῆναι, ἀλλ' εἰς αἰῶνας τοὺς ἅπαντας ἔσται τῆς λαύρας, ὡς ἔφημεν. Ὁ δὲ περιορισμὸς τοῦ τοπου, οὗ κέκτηται ἡ τοιαύτη μονή, ἔχει οὕτως. Ἄρχεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τὸν ποταμὸν τὸν κατερχόμενον ἀπὸ τὴν Κομιώτησαν καὶ ἀνέρχεται μέσον ἀνατολῆς καὶ δύσεως ὀρθοὶ πρὸς τὸ νότιον μέρος, κρατεῖ τὸν ποταμὸν ολως δι' ολου ἀριστερὰ τὸ περιοριζομενον, καὶ ἀνέρχεται ἑως εἰς τὴν ὁδόν, τὴν ἐξερχομένην ἀπὸ τοῦ Ἁγίου ὄρους, περιοριζων ἐντὸς τὸ Δαιμονολίβανον· εἶτα στρέφεται κατὰ ἀνατολὰς κρατῶν τὴν αὐτὴν ὁδὸν καὶ ἀνέρχεται ἕως εἰς τὴν ῥάχην, καὶ ἐκεῖθεν κλίνει πρὸς τὸ βορειον μέρος, κρατεῖ τὴν ῥάχην καὶ διέρχεται τὸ Παλαιόκαστρον καὶ ἀκουμβίζει εἰς τὴν θάλασσαν· μεθ' οὗ στρέφεται δυσικά, κρατεῖ τὸν αἰγιαλὸν καὶ ἀκουμβίζει οθεν ἤρξατο, ἤτοι εἰς τὸν ποταμόν. Ἕτερον τμῆμα εἰς τὸν αὐτὸν τόπον τὸ καλούμενον καὶ λιβάδιον, ἀνάμεσα τοὺς δύο ποταμούς· ὅσον ἂν περιοριζεται ὑπὸ τῶν δύο ποταμῶν. Ἔχειν δέ με ἐξουσίαν, ἐὰν λαμβάνω τὰ σιτηρέσια, τοῦ καθέζεσθαι εἰς τὴν μονὴν καὶ μὴ ἀναχωρεῖν ἀλλαχοῦ. Ἐγράφη τὸ παρὸν ἐκδοτήριον χειρὶ Κυρίλλου μοναχοῦ μονῆς τοῦ Ἀκινδύνου. Ἔτος ϛχι, ἰνδικτιῶνος ι', ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πανοσιωτάτου Πρώτου καὶ τῶν ὑπογραψάντων μοναχῶν.

+ Ὁ Πρῶτος τοῦ Ἁγίου ὄρους Κοσμᾶς μοναχὸς ὑπέγραψα.

+ Νικηφόρος μοναχὸς τοῦ Ζυγοῦ μονῆς ὑπέγραψα.

+ Λουκᾶς μοναχὸς ὁ τῆς Στροβιλέας μονῆς ὑπέγραψα.

+ Δαβὶδ μοναχὸς τοῦ Καλύκα.

---

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія, подъ этимъ словомъ, написано ‚«горшокъ».—Ред.

+ Γαβριὴλ πρεσβύτερος τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου.

+ Ἰωαννίκιος μοναχὸς τῆς Χρησμητήσης ὑπέγραψα.

+ Κοσμᾶς μοναχὸς ὁ τοῦ ἁγίου Φιλίππου.

+ Ἀναστάσιος μοναχὸς τοῦ Στεφανίτζη. + Ἰωάσαφ μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος τοῦ Σκορπίου.

+ Λουκᾶς μοναχός. Δαμιανὸς μοναχός. Διονύσιος μοναχός.

№ 56.

Ἡ τοῦ Καρακάλου σεβασμία μονὴ μία καὶ αὐτὴ τελοῦσα τῶν ὑφ' ἡμᾶς, ἄνδρας ἔχουσα πνευματικοὺς εὐλαβείᾳ πάσῃ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ ἐνασκουμένους πᾶσαν τε εὐλάβειαν πρὸς ἡμᾶς ἐνδεικνυμένους καὶ ὑποταγὴν ἔχοντας καὶ εὐπείθειαν τὴν προσήκουσαν, ἀξία ἐκρίθη καὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἀγάπης καὶ ἀναδοχῆς καὶ ἀντιλήψεως. Ἐπεὶ οὖν οὕτως ἔχουσα, καιροῦ προϊόντος ἐδεήθησαν οἱ ἐν αὐτῇ ἀσκούμενοι μοναχοὶ ἐπιδοῦναι ἡμᾶς τούτοις τὸ τοῦ Ἐξυπολίτου κελλέδριον διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ καταῤῥέον εἰς τὴν τοῦ Καρακάλου μονὴν ὕδωρ, ἵνα ἔχοιεν αὐτὸ ἀνενοχλήτως καὶ ἀταράχως, ἅτε τῶν εἰς τὸ Ἐξυπολίτου εὑρισκομένων κωλυόντων αὐτὸ καὶ εἰς ἀρδείαν λαχάνων καὶ ἄλλων χρειῶν μὴ εὖ ὀχετευόντων καὶ ἐκ τούτου οὐκ ὀλίγων συμβαινουσῶν τῶν ὀχλήσεων, δικαίαν εἶναι τὴν τούτων αἴτησιν κρίναντες, κοινῇ ψήφῳ τῶν ὑφ' ἡμᾶς ἡγουμένων τὸ τοιοῦτον αὐτοῖς παῤέχομεν τοῦ Ἐξυπολίτου κελλέδριον, ὃ καὶ ὀφείλουσι κατέχειν ἀπό γε τοῦ νῦν καὶ εἰς τοὺς ἑξῆς χρόνους ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως μετὰ πάντων τῶν δικαίων αὐτοῦ καὶ νέμεσθαι ἀνενοχλήτως καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ παντοίαν ἀποφέρεσθαι πρόσοδον, ἀποδιδόντες καὶ τῇ Μέσῃ τὸ συνηθῶς πάλαι τῷ κελλίῳ διδόμενον. Ἀξιοῦμεν δὲ καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς μέλλοντας προστῆναι τοῦ Ἁγίου ὄρους τούτου ὁσιωτάτους Πρώτους στέρξαι τοῦτο καὶ διατηρῆσαι ἀμετάτρεπτον, καθὼς δὴ καὶ ἡμεῖς τὰς τῶν πρὸ ἡμῶν πράξεις ἐστέρξαμεν· οὐ γὰρ πρὸς χάριν οὐδὲ τῇ ἰδίᾳ βουλῇ καὶ γνώμῃ ἐξακολουθήσαντες, ἀλλ', ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τῇ τῶν πολλῶν ψήφῳ καὶ βουλῇ καὶ θελήσει τοῦτο πεποιήκαμεν. Ἐπεὶ οὐδὲ καινόν τι οὐδὲ ξένον οὐδὲ ἔξω τῆς τοῦ τόπου συνηθείας, ἀλλ' ὃ κατὰ διαφόρους καιροὺς εὕρομεν πολλοὺς τῶν πρὸ ἡμῶν ποιήσαντας, ἐκεῖνο δὴ καὶ ἡμεῖς πεποιήκαμεν. Μηδεὶς γοῦν τῶν ἁπάντων τῶν μεθ' ἡμᾶς βουληθείη ποτὲ ταύτην τὴν καλῶς παρ' ἡμῶν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δοκιμασίας γεγονυῖαν πρᾶξιν ἀνατρέψαι· ἐπεὶ καὶ ἀραὶ ἐξεφωνήθησαν καὶ δεσμοὶ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ ἐπιτίμια κατὰ τοῦ

ποτὲ τῶν καιρῶν τοῦτο τολμήσαντος. Τούτου γὰρ χάριν ἐγεγόνει καὶ τὸ παρὸν γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῇ τοῦ Καρακάλου διαληφθείσῃ σεβασμίᾳ μονῇ δι' ἀσφάλειαν ἐν μηνὶ φευρουαρίῳ, ἰνδικτιῶνος ζ', ἔτει ϛωλβ.

+ Ὁ Πρῶτος τῆς ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει σεβασμίας μονῆς ἱερομόναχος Ἰσαάκ.

+ Ὁ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς λαύρας Μακάριος ἱερομόναχος.

+ Ὁ ἡγούμενος τῆς σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου Νίφων ἱερομόναχος.

+ Игуменъ Иверскій (по-грузински) *).

№ 57.

+ Ἐπὶ ἔτους ϡχξδ, ἐν μηνὶ ἀπριλίῳ ιε' ἐλθόντες οἱ Δοχιαρῖται ἐν τῇ μεγάλῃ συνάξει τοῦ Πρωτάτου μὲ βασιλικὸν ὁρισμὸν καὶ γράμματα τοῦ μποσταντζῆ-πασή, ἐξουσιάζοντος δὲ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος ὁ Χουσέην-ἀγάς. Καὶ ἦτον ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν, ὁτι εἶχον βαρέα συδόσια καὶ τὸ μοναστήριον κατῆλθε ἐν μεγάλῃ πτωχείᾳ. καὶ ἐγύρευσαν νὰ κατευάσουν τὴν συδοσίαν αὐτῶν. Διὸ καὶ ἡμεῖς βλέποντες κατὰ τὴν ἀλήθειαν τὴν μεγάλην πτωχείαν καὶ στέρησιν τοῦ μοναστηρίου καὶ τὸν ὁρισμὸν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ μποσταντζῆ-πασή, ἅμα δὲ καὶ τοῦ κατὰ καιρὸν εὑρισκομένου ζαμπητζή, κοινῇ γνώμῃ καὶ βουλῇ πάντων τῶν μοναστηρίων καὶ τῆς μεγάλης συνάξεως, ἀποφασίσαμεν νὰ δίδουν εἰς τὰ χίλια γρόσια τριακοντα, ὁτι πρῶτον ἔδιδαν πεντήκοντα πέντε· καὶ εἴ τι χρέος εἶχαν καὶ προτήτερα, ὅλον ἀφήσαμεν αὐτῶν. Καὶ διὰ τὸ βέβαιον καὶ ἀμετάτρεπτον ἐδώσαμεν τὴν ὁμολογίαν ἡμῶν τῶν Δοχειαριτῶν μὲ ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν εὑρισκομένων γερόντων καὶ προηγουμένων ἐν τῇ μεγάλῃ συνάξει καὶ μὲ τὴν βούλαν τοῦ Πρωτάτου διὰ τὸ ἀσύγχυστον καὶ βεβαιώτατον.

+ Проигуменъ лавры Іосифъ.

+ Проигуменъ Ватопеда.

+ Хиландарскій проигуменъ Викторъ**).

№ 58.

Διὰ τῆς παρούσης ὁμολογίας καῖ καθολικῆς ἀποδείξεως ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς ἅπαντες ἡγούμενοι καὶ δίκαιοι πασῶν τῶν ἱερῶν μοναστηρίων καὶ γέροντες τῆς

*) Слѣдующая за этой подпись въ подлинникѣ вырѣзана.

**) Нѣтъ ни одного игумена.

ἡμετέρας μεγάλης συνάξεως τοῦ Ἁγίου ὄρους, ὅτι ἔστωντας καὶ πρὸ χρόνων νὰ εἶχον συμφώνησιν οἱ εὑρισκόμενοι τότε πατέρες τῆς μονῆς τῶν Ῥωσῶν μὲ τοὺς πατέρας τῆς μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, καὶ ἔδωσαν οἱ πατέρες τῆς μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου τῶν πατέρων τῆς μονῆς τῶν Ῥωσῶν γρόσια τὸν ἀριθμὸν φ΄, καὶ οἱ Ῥούσοι ἔδωσαν τῶν Βατοπαιδινῶν τὸν τόπον, ὅνπερ ἔχουν εἰς τὴν μεγάλην Βίγλαν, διὰ νὰ βόσκουν τὰ πράγματά τους καὶ νὰ κατεβάζουν τὸν κάθε χρόνον μίαν ποσότητα ἀπὸ τὰ ἄνωθεν φ΄ γρόσια· καὶ τελειόνοντες οἱ χρόνοι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀσπρῶν πάλιν νὰ μένει ὁ τόπος εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς αὐτῆς μονῆς τῶν Ῥωσῶν. Τὸν ὁποῖον τόπον τὸν ἐδιακρατοῦσαν οἱ Βατοπαιδινοὶ ἕως τὴς σήμερον. Τανῦν δὲ χρεωστῶντας οἱ Βατοπαιδινοὶ τῶν πατέρων τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων μερικὰ ἄλλα δανικὰ ἐσυμφώνησαν νὰ τοὺς δώσουν τὸν αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὸ χρέος τους. Καὶ ἐπειδὴ διὰ τὸ παρὸν εὑρίσκεται τὸ μοναστήριον τῶν Ῥωσῶν ἔρημον, καὶ ἀπέμειναν καὶ τὸ μοναστήριον καὶ οἱ τόποι του εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς μεγάλης Μέσης, ἐλογαριάσθημεν ἡμεῖς μὲ τοὺς πατέρες τοὺς Βατοπαιδινοὺς καὶ ἐκατεύασαν ἀπὸ τὰ ἄνωθεν φ΄ γρόσια διὰ τοὺς ἀπερασμένους χρόνους κατὰ τὴν συμφωνίαν γρόσια ρ΄, καὶ ἀπέμεινεν ὁ τόπος πάλιν διὰ γρόσια τετρακόσια ἀπάνω εἰς τοὺς Βατοπαιδινούς. Τὸν ὁποῖον τόπον τὸν ἔδωσαν οἱ Βατοπαιδινοὶ τῶν πάλιν Ἰβηριτῶν διὰ τετρακόσια γρόσια ἀπάνω εἰς τὸ χρέος τους μὲ ὁμολογίαν· διὰ τὸ ὁποῖον ἐζήτησαν οἱ Ἰβηρῖται ὁμολογίαν καὶ παρ' ἡμῶν τῆς μεγάλης Μέσης διὰ τὸ βέβαιον. Ὅθεν πάλιν ἐσυμφωνήσαμεν ἡμεῖς μὲ τοὺς αὐτοὺς Ἰβηρίτας, ἵνα δώσουν εἰς τὴν μεγάλην Μέσην ἀπάνω εἰς τὰ τετρακόσια γρόσια τὰ Βατοπαιδινὰ καὶ ἕτερα γρόσια ρ΄ καὶ νὰ κατευάζουν τὸν κάθε χρόνον γρόσια πέντε καὶ νὰ φυλάγουν καὶ μερικὰ γήδια, ὁποῦ εὑρίσκονται τῆς μονῆς τῶν Ῥωσῶν ἀνέξοδα καὶ ἐὰν περισσεύουν ἀπὸ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα, ρν΄, νὰ ἔχῃ νὰ βάνῃ τζομπάνη ἡ μεγάλη Μέση μὲ τὸ ἔξοδόν τους, τὰ ὁποῖα ἑκατὸν γρόσια τὰ ἔδωσαν οἱ Ἰβηρῖται εἰς τὴν μεγάλην Μέσην καὶ τὰ ἐλάβαμεν, καὶ ἔγινα ὅλα διὰ τὸν αὐτὸν τόπον γρόσια φ΄. Ὅθεν διὰ τοῦ παρόντος δηλοποιοῦμεν ὅλοι κοινῇ γνώμῃ· τὸ πῶς ἐδώσαμεν τὸν αὐτὸν τόπον τῶν Ῥωσῶν, τὸν εἰς τὴν μεγάλην Βίγλαν, μὲ ὅλον του τὸ σύνορον ὁμοῦ, μὲ τὰ λειβάδεια του καὶ δένδρα ἥμερα, ὅσα περιέχουν τριγύρῳ τὰ μανδριόσπητα, νὰ εἶναι εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν πατέρων τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, νὰ τὸν διακρατοῦν κατὰ τὴν ἄνωθεν συμφωνίαν εἰς διωρίαν χρόνους ἑκατόν, νὰ βόσκουν τὰ πράγματά τους, εἴ τι λογῆς πράγματα θελήσουν νὰ βάλουν καὶ νὰ κατευάζουν, ὡς ἄνωθεν, τὰ πέντε γρόσια τὸν κάθε χρόνον, ἕως οὖν νὰ τελειωθοῦν τὰ ἄνωθεν φ΄ γρόσια, καὶ τελειόνωντας οἱ ἄνωθεν χρόνοι

καὶ ἡ ποσότητα τῶν φ΄ γροσίων, νὰ μένῃ πάλιν ὁ τόπος ἐλεύθερος εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς μεγάλης Μέσης. Εἰ δὲ καὶ φανισθῇ τινάς ποτε καιρῶν ἐναντίος καὶ θελήσῃ νὰ εὐγάλῃ ἀπὸ τὸν τοπον τοὺς αὐτοὺς Ἰβηρίτας, πρὶν νὰ τελειώσουν οἱ ὁρισμένοι χρόνοι, νὰ μὴν ἔχουν, νὰ κατευάζουν ἀπὸ τὰ ἄσπρα τους οἱ Ἰβηρῖται τὰ κατὰ χρόνον πέντε γρόσια. μόνον νὰ πέρνουν τὰ ἄλλα τους τὰ πεντακόσια γρόσια σῶα καὶ ἀνελλιπὲς ἀπὸ τὴν μεγάλην Μέσην. Οὕτως κοινῇ γνώμῃ ἐσυμφωνήσαμεν καὶ ὑπογράψαμεν τὸ παρὸν καὶ τὸ ἐσφραγίσαμεν μὲ τὴν βούλαν τῆς μεγάλης Μέσης καὶ δεδώκαμεν αὐτο εἰς τὰς χεῖρας τῶν πατέρων τῶν Ἰβηριτῶν, τοῦ τε καθηγουμένου κυρίου Δαμασκηνοῦ καὶ σκευοφύλακος κυρίου Παισίου καὶ προηγουμένου καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων εἰς ἀσφάλειαν ἐν μηνὶ ὀκτωβρίῳ, ἔτους αχϟγ.

Ἀκόμα ξεκαθαρίζομεν καὶ τοῦτο, ὁτι ὀψέ ποτε δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἀνακαινισθῇ τὸ μοναστήριον τῶν Ῥωσῶν καὶ χρειασθῇ τὸν τόπον, νὰ ἔχει νὰ λογαριάζουν νὰ ξεπεύτουν ἀπὸ τὰ ἄσπρα κατὰ τὴν ἄνωθεν σύμβασιν καὶ τὰ λοιπὰ νὰ τὰ πληρώνουν τῶν Ἰβηριτῶν καὶ νὰ μένῃ πάλιν εἰς τὴν δεσποτείαν τοῦ μοναστηρίου, καὶ ταῦτα ὁταν εἶναι διὰ τὸ μοναστήριον. Εἰ δὲ δίδουν καὶ τὸ πάρουν νὰ τὸ δώσουν εἰς ἄλλο μοναστήριον, νὰ μὴν ἔχουν ἐξουσίαν, μόνον νὰ μένῃ εἰς τὸ διηνεκὲς ὡς ἄνωθεν τῶν Ἰβηριτῶν, ἕως νὰ τελειωθοῦν οἱ χρόνοι. Εἰ δὲ καὶ δυναστικῶς θελήσουν νὰ τὸ πάρουν νὰ τὸ δώσουν εἰς ἄλλο μοναστήριον, νὰ μὴν κατευάζουν ἀπὸ τὰ ἄσπρα μόνον νὰ τὰ πάρουν οἱ Ἰβηρῖτες σωστὰ γρώσια φ΄.

Προηγούμενος Νικηφόρος καὶ σκευοφύλαξ τῆς λαύρας στέργω καὶ μαρτυρῶ τὰ ἄνωθεν.

Іаковъ изоугравски дикеи.

Καθηγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Βατοπεδίου Μάξιμος.

Йгѵменъ хиландарскій Дамаскинъ еромонахъ.

Ὁ δικαῖος τοῦ Παντοκράτορος Ἀνατόλιος.

Ὁ προηγούμενος τῆς σεβασμίας αὐτῆς μονῆς Γεράσιμος.

Ὁ καθηγούμενος τοῦ Κουτλουμουσιου Ἀναστάσιος.

Δικαῖος τοῦ Δοχειαρίου Σάββας ἱερομόναχος.

Ὁ προηγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Ξυροποτάμου.

Γέρω Αὐξέντιος λαυριώτης Κάλλιστος Βατοπεδινος.

Παχώμιος Χηλανταρινός. Γεράσιμος Ἰβηρίτης.

Καθηγούμενος τοῦ Γρηγορίου στέργω τὰ ἄνωθεν.

№ 59.

Въ началѣ славянскаго четвероевангелія, хранящагося въ библіотекѣ Аѳоно-Павловскаго монастыря и писаннаго въ 1560 году во дни Іωанна Петра воеводы Угровлахійскаго, на первомъ листѣ приписано:

+ Да ⟨сѣ⟩ знаѣ, когда ѹзеχѹ Немци Бѹдимь. въ лето ҂зрг. въ второ лето бись гладъ великь ζело по вьселенен. м҃ ѡ҃ки ζа о҃ѹ. Въ то время беше егѹмень Илиа на свети Павль. Записахъ многогрѣшнїи попь Илиа ѿ Пловдивь. Въ то време ѹселисе ѹ свету гору воивода калугеръ. събра м҃ момьци. и биеше калугере и глобѣше. сѣчѣше и їωвеси калугере отъ Широпотань монастирь.

Передаю это по-русски:

+ Да будетъ вѣдомо! Когда Нѣмцы взяли Будимъ, въ лѣто 7103, во второе лѣто былъ весьма великій голодъ во вселенной. Сорокъ окъ (120 фунтовъ) стоили 400 аспръ. Въ то время въ монастырѣ св. Павла игуменомъ былъ Илія. Это написалъ я многогрѣшный попъ Илія изъ Пловдива. Въ то время на Св. горѣ поселился воевода монаховъ (ага), собралъ къ себѣ 40 молодцовъ, и билъ монаховъ, грабилъ и сѣкъ ихъ, а иноковъ Ксиропотамскаго монастыря вѣшалъ.

№ 60.

Athos der heilige Berg. — См. «Neueste Beschreibung derer Griechischen Christen in der Türckey, aus glaubwürdiger Erzehlung Herrn Athanasius Dorostamus, Archimandriten des Patriarchen zu Constantinopel,... aufgeseszt, erläutert und bestätiget mit neuen Zeugnissen der berühmtesten Nachrichten,... von Jacob Elssner. Berlin. 1737» (стр. 110).

«§ XVIII. An diesem Ort Kareis wohnet auch der türkische Aga im Nahmen des Bostangi-Bassa, unter dessen Schirm der Berg stehet, und jährlich 12000 Thäler an ihn zahlet, ausser was noch an den Sultan nach Thessalonich, fast noch einmahl so viel, gezahlet werden muss. Der Aga hat einen türkischen und andere griechische Knechte, und bekommt täglich zu seinem Unterhalt einen Hammel, Brod, Reiss, Butter und Eyer, Wein und Brantwein, und hat einen Mönchen zum Koch».

Это же самое оповѣстилъ объ агѣ и Рико ранѣе Гейнекція.

Les couvents du mont Athos sont indépendans et ont le Bostangi Bachi pour protecteur. Il nomme tous les ans, au commencement de mars, un aga pour aller en qualité de son député recueillir le tribut annuel, ou la rente de 12000 écus, dont dix bourses, ou 5000 écus, lui sont affectées pour son entretien. Outre cela, chaque monastére lui donne une brebis tous les mois, sans conter les présens d'agneaux, des chévreaux, et de choses de cette nature, qu'on lui fait à Pasques. Ce député a une maison à Kareis, où il est servi par trois ou quatre domestiques, mais jamais une femme n'y est admise.

(Ср. Histoire de l'éstat present de l'église grecque et de l'église armenienne Trad. par M. de Rosemond. A Middelbourg. 1692, стр. 254—255).

№ 61.

Затѣмъ въ концѣ рукописи: Κυριακοδρόμιον Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου, хранящейся въ библіотекѣ Аѳоно-Русскаго монастыря, ‹приписано:›

1.—Εἰς τοὺς 1765 ἐγγκάλεσαν οἱ Θεσσαλονίκης ἀγάδες τὸ Ἅγιον ὄρος· ποι .....ασίδες καὶ ἔχουν λου‹μ›πάρδες διὰ πόλεμον καὶ ἔχουν ἀρσανάδες καὶ ἔχουν καράβια μέσα διὰ πόλεμον, καὶ εἶναι ... πέντε χιλιάδες ἄνδρες ἁρματωμένοι. Καὶ ἔστειλεν Ἀνὰν ἀγὰ μετρεῖν τὰ ὀνόματά τους, καὶ ἐμέτρησε τοὺς καλογέρους, καὶ εὑρέθηκαν τρεῖς χιλιάδες· καὶ ἀκόμι ἐμέτρησε σπίτια, λεπτοκαρα, ἀμπέλια, κήπους, καὶ ἐπεριπάτησε σχεδὸν ὅλους βράχους.

№ 62.

Ἔχει λαῦρα ἐν ἀρσανᾷ κελλία εὔμορφα καὶ παρακλήσιον θαυμαστόν, καὶ ἐπάνωθεν λουμπάρδαις μεγάλαις καὶ καλαῖς διὰ φύλαξιν τοῦ λιμένος καὶ διὰ νὰ δίδουσιν εἴδησιν εἰς τὸ μοναστήριον ἐπάνω, ὅταν ὑπάγῃ κανένας προσκυνητής, καὶ διὰ νὰ ὑποδέχωνται καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ταξιδίων ἐρχομένους προηγουμένους καὶ ἱερομονάχους μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλίασεως. —Ἔχει Βατοπέδιον πύργους ὑψηλοὺς πέντε καὶ ἄλλους μικροτέρους τέσσαρας καὶ λουμπάρδας μεγάλας καὶ θαυμαστάς, καὶ μάλιστα μίαν ὑπὲρ τὰς ἄλλας κομματιαστὴν τεχνικώτατα ἡρμοσμένην μὲ βίδαις.—Ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων ἔχει πύργους ὑψηλοὺς καὶ δυνατοὺς καὶ κελλία πολλὰ καὶ ἀρσανᾶν εἰς τὸ κατάγιαλον μέγαν καὶ θαυμαστὸν μὲ πύργον ὑψηλότατον, ἑξῆντα σκαλούνια ἔχει ἕως τὸ πάτωμα τὸ ἐπάνω καὶ παλεμίστραις γύρωθεν καὶ λουμπάρδας.

№ 63.

Ἐκ τῶν «Ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ πολιτικῶν Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψυλαντίου. Τομος θ'». Χειρόγραφον ἐν βιβλιοθήκῃ τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς ἐν τῷ ὄρει Σινᾷ.

1764 ἔτος. — Ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων, ἡ Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τὸ Βατοπέδιον εἶχαν διένεξίν τινα. Τότε ἀπῆλθε εἰς τὸ Ὄρος ἄρχων τις τῶν Τουρκῶν πρὸς ἀπαρίθμησιν τῶν καλογήρων· ἧς τινος γνωσθείσης εἰς τὴν αὐλὴν διώρισε τώρα πρῶτον χαράτζια τοῖς ἐκεῖσε μοναστηριακοῖς, τῶν ὁποίων ὁ ποχτζᾶς κωστίζει τὸν χρόνον δεκαπέντε πουγγεῖα, ἅπερ ὥρισεν ὁ ἄναξ νὰ εἶναι εἰσόδημα τοῦ δραγομάνου τῆς Πόρτας, καὶ τοῦ νὰ πληρώνῃ ἡ μεγάλη μέση ἐτησίως 625 γρόσια ἀνὰ ἕκαστον μῆνα. Τὴν σήμερον (1782 ἔτος) ὅλα τὰ ἐτήσια ἔξοδα τοῦ Ὄρους εἰσὶ τὰ ἑξῆς·

Γρόσια:

1500		διὰ τὸ κρέας τοῦ ὀτζακίου τοῦ Ποσταντζὶ-πασί·
666		διὰ τὸ κελπάζι·
533	ἄσπρα 40	μουκατᾶς ὅλου τοῦ Ὄρους·
7000	—	χαρζιλίκι τοῦ βασιλέως τζέπι-χουμαγιοῦν λεγόμενον·
1501	ἄσπρα 60	σπέντζας·
2500	—	τὸ ἀγαλίκι τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Ποσταντζὶ-πασί·
1000	—	διὰ τροφήν του·
5000	—	τὸ δέκατον ἐλαιῶν, ἀμπελώνων, φουντουκίων, κερασίων κ. τ. λ.
10000	—	διάφορα [1]) χρεωστουμένων κεφαλαίων·
7500	—	ποχτζᾶς τῶν χαρατζίων.

37200 γρόσια καὶ ἄσπρα 100.

(Ср. Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα βιβλίον ἡ' θ' καὶ ι' ἤτοι τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν (1453—1789). (Ἐκ χειρογράφου ἀνεκδότου τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σινᾶ). Ἐκδιδόντος ἀρχιμ. Γερμανοῦ Ἀφθονίδου Σιναίτου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1870, стр. 400—401).

№ 64.

Выкупный актъ молдавскаго господаря Богдана и матери его Роксандры 7060=1570 года, мѣсяца августа, индикта 13-го, на пергаминномъ листѣ съ тремя небольшими печатями изъ воска на шнуркахъ. На одной изъ нихъ читается имя: **Богданъ** (въ архивѣ Дохіара).

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія, рукою послѣдняго, подъ этимъ словомъ написано: «проценты». Вм. 10000 въ спискѣ еп. Порфирія стоитъ, по ошибкѣ, 1000. — Ред.

Ἐν ἔτει ζος. Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, ὅτε ἐλθὼν ὁ Ἐλεμήνης ὁ βασιλικος, ἤτοι τοῦ σουλτὰν Σελήμη, μετὰ ὁρισμοῦ αὐτοῦ, ἵνα περιλάβῃ τὰ τῶν μοναχῶν καὶ μοναστηρίων πράγματα ἅπαντα κινητά τε καὶ ἀκίνητα, ὅσα εἰσὶν τὰ τῶν μοναχῶν· μετόχια, μύλους, περιβόλαια, ἀμπελῶνας, κήπους, χωράφια καὶ τὰ λοιπά, οὐ μόνον δὲ τοῦ Ἁγίου ὄρους, ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ κόσμου, ὅσα εἰσὶν ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ· ἐπώλησαν οὖν ταῦτα πάντα τοῖς ἐξωτέροις ὡς αὐθεντικὰ οἱ ἀνελεήμονες. Καὶ ἡμεῖς κλαίοντες καὶ λυπούμενοι τὴν πολλὴν ἡμῶν στέρησιν κ. τ. λ. прибѣгли къ благочестивѣйшему Богдану всей Молдовлахійской земли и къ матерѣ его Роксандрѣ, яко ктиторамъ Дохіарской обители. Καὶ αὐτοὶ ἐξηγόρασαν πάντα κινητά τε καὶ ἀκίνητα, καὶ ἐλευθέρωσαν ἡμᾶς καὶ τὸ μοναστήριον ἀπὸ τοῦ χρέους, и возвратили вещи, и во второй разъ сдѣлались ктиторами монастыря. За это благодѣяніе дохіарскіе старцы условились съ Роксандрою совершать поминовеніе воеводы Александра, отца Богданова, ктитора обители ихъ, который въ монашествѣ назывался Пахоміемъ.

Это условіе сдѣлано въ 7078 году, мѣсяца августа, индикта 13-го.

Ὁ Μπογδὰν ἔδωκε σοῦμα ἄσπρα χιλιάδας ρζέ. + Іаковъ духовникъ. + Симеонъ игуменъ іеромонахъ. + Θεοφανъ проигуменъ, и прочіе старцы дохіарскіе.

№ 65.

Τῷ κραταιῷ καὶ θεοστέπτῳ βασιλεῖ Μαξιμιλιανῷ Εὐγένιος ἐπίσκοπος καὶ καθηγούμενος τοῦ ἁγίου Σινᾶ σὺν πᾶσι τοῖς ἱερομονάχοις καὶ μοναχοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τολμῶν ὁ δοῦλος καὶ εὐχέτης τῆς κραταιᾶς καὶ θεοστέπτου βασιλείας σου, δέσποτα μου ἅγιε, ἀναφέρω. Τὸ τριπόθητον γράμμα τῆς θεοτιμήτου βασιλείας σου, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἰουνίου τοῦ ,αφξε' ἔτους κεχαραγμένον, λίαν ἀσπασίως ἐδεξάμεθα, θεοπρόβλητε βασιλεῦ· δι' οὗ τὴν μεγίστην εὐσπλαγχνίαν, ἣν ἔχεις πρὸς ἡμᾶς, ἀκριβῶς ἔγνωμεν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν διὰ τοῦ αἰδεσίμου ἐν μοναχοῖς κυρίου Μερκουρίου καὶ ἡμετέρου γενικοῦ ἐπιτρόπου ἡμῖν ἀπὸ τῆς κρατίστης βασιλείας σου πεμπομένην, λίαν γηθοσύνως εἰλήφαμεν πρὸς ἀνακαινισμὸν μὲν καὶ ἀνάκτισιν τῆς ἡμετέρας μονῆς, μνημόσυνον δὲ αἰώνιον τῆς θεοδοξάστου βασιλείας σου καὶ τῶν γονέων αὐτῆς. Ἀμείψαι τοίνυν Κύριος ὁ Θεὸς τὸν μισθὸν τῇ θεομεγαλύντῳ βασιλείᾳ σου ἔν τε τῷ νῦν

αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Εἶεν, τῷ παρελθόντι μὲν χρόνῳ, θεοδόξαστε βασιλεῦ, ὁ μέγας Τοῦρκος, ὃς τῆς Κωνσταντινουπόλεως παραχωρήσει τοῦ Θεοῦ τυραννεῖ, ἅμα ταῖς ὑπ' αὐτὸν πόλεσιν, ἐξέθετο δόγμα κραταιόν, ἐν ὅλῳ τῷ κράτει αὐτοῦ ἵνα πωληθῶσιν αἱ πρόσοδοι πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ πάντων μοναστηρίων, ἅπερ ἐφ' ὅλῳ τῷ κράτει αὐτοῦ εὑρίσκονται· αὕτη ἡ πρᾶσις διαμείνειε μόνον ἕως τρίτης αὐτοῦ γενεᾶς, μετὰ δὲ τὴν τρίτην αὐτοῦ γενεὰν μεταπωληθῶσιν αὖθις. Τοῦτο δὲ πεποιηκώς, δέδεικται πονηρὰ τούτου γνώμη, ὅτι παραπ‹ει›λεῖ τέλειον ἀφανισμὸν τῶν τε ἁγίων ναῶν καὶ τῶν μοναστηρίων μετὰ τῶν χριστιανῶν τῶν ὑπὸ τῇ τυραννίδι αὐτοῦ οἰκούντων. Ἔφθασε γοῦν καὶ μέχρις ἡμῶν ἡ τοιαύτη ἀπειλὴ καὶ μεγίστη αἰχμαλωσία. Διά τοι τοῦτο χρυσίνους χιλιάδας πέντε δεδώκαμεν, μὴ ἔχοντες δὲ ἐνέχυρα πάσας ἡμῶν τὰς προσόδους ἱερά τε καὶ σκεύη ἐθέμεθα, διὰ τὸ ἐπισυνάξαι καὶ ἀποδοῦναι, οὐ χωρὶς ζημίας, ἀλλὰ σὺν τόκῳ, ὥσπερ τοῖς δανεισταῖς εἴθισται λαμβάνειν κατ' ἔτος, μέχρις ἂν καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῶν λάβωσι. Τούτων δὲ τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ βεβαίαν ἄλλην ἐλπίδα οὐκ ἔχομεν, εἰ μὴ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὴν αὐτοῦ τε ὑπεραγίαν μητέρα καὶ τὸ κραταιὸν τῆς θεοστέπτου βασιλείας σου μετὰ τοῦ ἁγίου οἴκου τῆς Οὐστρίας, ὃς ἡμᾶς τρέφει τε καὶ ἐπικρατεῖ ἕως τῆς σήμερον, καθάπερ καὶ ἡ θεοπρόβλητός σου βασιλεία ἀκριβῶς ἐπίσταται, ἣν κύριος ὁ Θεὸς διατηρῶν εἴη ἄνοσον, εὔθυμον, πολυχρόνιον, ἐπικρατοῦσαν ἀεί ποτε τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀνιαροῦ συναντήματος· χαρίσαιτο δὲ αὐτῇ μετὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς ἐσαεὶ διαμένουσαν βασιλείαν. Ἀμὴν.—Ἐν Σιναΐῳ τῷ ὄρει, ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας ,αφξθ', ἰνδικτιῶνος ιβ', μαρτίου κ'.

+ Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Εὐγένιος τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ καὶ Ῥαΐθοῦ.

№ 66.

Ἴσον τοῦ βακοὺφ-ναμὲ τοῦ μοναστηρίου Γρηγορίου τοῦ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει.

+ Ὁ Κωνσταντινουπόλεως βεβαιοῖ, ὅτι ἴσον ἐστὶ τοῦ βακούφ-ναμὲ μετερμηνευόμενον.

Ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου Γρηγορίου Ἰωσήφ, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, καὶ ὁ Μάξιμος, υἱὸς τοῦ Δρήμου, ἔχοντες κατὰ τὸν εἰς χεῖρας τους μίλκ-ναμὲν καὶ τὴν γνώμην τῶν ἐν τῷ ῥηθέντι μοναστηρίῳ σαράντα δύο καλογήρων· ἀποδειχθέντες οἱ ῥηθέντες δύο ἐπίτροποι διὰ μαρτυρίαν τῶν ἐκ τῆς λαύρας μοναστηρίων, τοῦ

τε ἡγουμένου Νικοδήμου, υἱοῦ τοῦ Δρήμου, καὶ τοῦ γέρο Βισσαρίωνος, υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου, εἶπον εἰς τὴν κρίσιν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἡγουμένου Καλλίστου, υἱοῦ τοῦ Κώνστα, ὅτι ἅπαντες οἱ ἐν τῷ ῥηθέντι μοναστηρίῳ καλόγηροι συντροφικῶς ὁρίζομεν τὸ μοναστήριον αὐτο, εἰς τοῦ ὁποίου τὰ πέριξ εὑρίσκονται ἐπάνω καὶ κάτω ἑκατὸν τριάντα ἑπτὰ πέτρινα χωρίσματα, καὶ τὸ μοναστήριον εἶναι κτισμένον ἐπάνω εἰς μίαν πέτραν κειμένην εἰς τὴν θάλασσαν, μεταξὺ δὲ τῆς σιδηρένιας πόρτας καὶ τοῦ χάσματος εἶναι μία ἐκκλησία, καὶ μέσα εἰς τὴν πόρταν εἶναι μία πηγή, καὶ ἔνδον τοῦ μοναστηρίου σκέπη δὲν εἶναι· καὶ εἰς τὴν μέσην τῆς ἐκκλησίας εἶναι κουππές, καὶ ἓν μαγειρεῖον, καὶ δύο φούρνους ἔχει, καὶ ἓν νοσοκομεῖον, ἕναν ὀντὰν διὰ μουσαφίριδες, ἕνα τόπον διὰ νὰ βάλουν σιτάρι, ἓν βαγενάρι, καὶ μερικοὺς ὀνδάδες διὰ νὰ φθιάνουν παπούτζια καὶ νὰ ῥάπτουν ῥοῦχα· ἔχει πενήντα δύο καύγιαις καὶ δύο παρακλήσια ἔχει, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνταφιάζουν τοὺς καλογήρους, ἕνα τερσανὰ καὶ δύο καράβια, τὸ ἓν μικρὸν καὶ τὸ ἕτερον μεγάλον· καὶ πέριξ τῆς ἐκκλησίας εἶναι χαγιάτια, τὰ ὁποῖα βλέπουν τὴν θάλασσαν· καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόρταν εἶναι εἰς τζεσμὲς καὶ ὁδάδες τῶν δεμιρτζίδων, καὶ κοντὰ εἰς τὸν τερσανὲν εἶναι ἕνα ὁσπήτιον καὶ πέριξ εἰς τὸ μοναστήριον εὑρίσκονται δένδρα κυτρῶν, ἄλλων πωρικῶν, ἐλαιῶν καὶ καρυδιῶν. Καὶ τὸ σύνορόν του εἶναι μέχρι τῆς ἄκρης τῆς θαλάσσης, ὁποῦ ἀφορᾷ κατὰ τὸ μέρος τοῦ μοναστηρίου Διονυσίου, ὁπου εὑρίσκεται ὁ δαρβανιστὴς καὶ πηγαίνει ἐπάνω εἰς τὴν Ῥαχοβασίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν τόπον, ὁποῦ ὀνομάζεται Καλάσιμος, καὶ ἐκεῖθεν εὐγαίνει επάνω εἰς τὸ σύνορον τοῦ μοναστηρίου ἁγίου Παύλου, τὸ ὁποῖον ἑνώνεται μὲ τὸ σύνορον τοῦ μοναστηρίου Διονυσίου, ὁποῦ εἶναι ἡ μεγάλη ῥάχη, ὀνομαζομένη ἐπὶ τῆς Λαρφορίου, ἐν ᾗ ἔστι μία πέτρα γεγραμμένη, ἐκεῖθεν εἶναι δύο δρόμοι, ὁ εἷς πηγαίνει εἰς τὰς Καριὰς(sic) καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὸ Μορφονοῦ *)· εἰς τὸν δρόμον τῶν Καρυῶν(sic) εὑρίσκεται ἓν νερόν, ὁποῦ ὀνομάζεται Ποιζδούμ, καὶ εἰς τὸ δεξιὸν του μέρος εἶναι τὸ σύνορον τοῦ μοναστηρίου Φιλοθέου, εἶναι καὶ μία ῥάχη, ὁποῦ ὀνομάζεται Κόκκιναις πέτραις, ἕως ὁποῦ νὰ κατέβῃ τινὰς εἰς τὴν θάλασσαν εἶναι σύνορον τοῦ μοναστηρίου Σιμοπετρας, καὶ μέσα εἰς τὸ δερὲν εἶναι εἰς μῆλος τοῦ μοναστηρίου Γρηγορίου, ὁποῦ καὶ το σύνορον μὲ τὸ Σιμοπετραν. Εἰς αὐτὸ λοιπὸν σύνορον ἔχει ἀμπέλια, περιβόλια, τζαίρια καὶ ποστάνια, καὶ ἐπάνω εἰς τὸν τόπον, ὁποῦ ὀνομάζεται Ποκαράβα, εὑρίσκεται μία ἐκκλησία, ὀνομαζομένη τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ὁποῦ εἶναι ἓξ κελλία καὶ ἓξ ἐκκλησίαι· εἰς τάς Καρυὰς ἔχει ἓν κελλὶ καὶ μίαν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Τρ(ύ)φ(ω)νος μὲ ἀμπέλια, τζαίρια καὶ ποστάνια καὶ

*) Не Морфунοῦ ли? — Ред.

νερά· εἰς τὴν Πολάφαν ἔχει ἓν κελλὶ καὶ εἰς τὸ μέρος, ὁποῦ ὀνομάζεται Κούμχαθι, ἓν τζαίρι· εἰς δὲ τὸ Ἴζβορον ἓν κονάκι καὶ εἰς τὸ Παλαιόχωρον ἔχει ἓν τζαίρι· εἰς τὸ Λογκὸ ἐπάνω εἶναι ἓν μετόχι καὶ λέγεται Παρθενῶν, τοῦ ὁποίου τὸ σύνορον ἀρχίζει ἐκ τῆς καταβάθρας ἐπάνω εἰς τὸ μιλήτονα, καὶ πηγαίνει ἕως εἰς τὸ ῥαχονι, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Δοκιοῦμι καὶ εἰς τὸ Παξιμαδᾶν· ἀπεκεῖ πηγαίνει εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον καὶ εἰς τὸν Παλαπᾶν λιμένα. Εἰς δὲ τὸν καζᾶν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὸ λεγόμενον Μεταγκίτζι ἔχει ἓν τζιφλίκι μὲ ἓξ ζευγάρια καὶ ἕνα μῆλον· τὰ δὲ σύνορα ἀπὸ τὰ Παλαιὰ τὰ τζάρκια ἀρχίζει καὶ πηγαίνει ἕως εἰς τὰ μνήματα. ἔχει ἕνα τόπον, ὁποῦ ὀνομάζεται Μαδαραδίτι, εἰς τό δρασοῦνι καὶ εἰς τήν Μεροβλίγιαν ἕνα μῆλον καὶ δύο ζευγάρια ἔχει· καὶ εἰς τὸ Παλγιοβάρι ἓν ζευγάρι καὶ 100 μελίσσια ἔχει· εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίναν ἔχει ἓν τζιφλίκι μὲ ὀκτὼ ζευγάρια. εἰς τὸ λεγόμενον Πράβι ἔχει καλοκαιρινὰ ὀσπήτια· εἰς δὲ τὸ Καρίκη ἔχει ἕνα τόπον, εἰς τὴν Ζίχναν ἔχει μίαν ἐκκλησίαν, ὁποῦ λέγεται τῆς ἁγίας Βαρβάρας, καὶ ἔνδον τρέχει νερόν. — Εἰς τὸν καζᾶν τοῦ Πραγίου εἰς τὸ χωρίον ὀνομαζόμενον Ὀρφάνι εἶναι ἕνα τζιφλίκι μὲ ἀχοῦρι καὶ ἀχερῶνα καὶ μὲ ἀμπέλια καὶ παρτζέδαις καὶ μὲ μίαν ἐκκλησίαν. Εἰς τὸ καζᾶν τῶν Σερρῶν εἰς τὸ χωρίον λεγόμενον Χαντακὰ ἔχει τρεῖς μήλους καὶ δεκαπέντε στρέμματα ἀμπέλι· καὶ εἰς τόν Ζοχὸν πέντε ἐργαστήρια καὶ μίαν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου. καὶ 87 κεφάλια βόδια, 533 κατζίκια καὶ 250 πρόβατα, καὶ 13 μουλάρια. Ξεχωρίζοντες ἀπὸ τὸ μούλκιμας καὶ κάμνοντες τὰ βακοῦφι μὲ ὅλας τὰς οἰκοδομάς, ἀμπέλια, παγτζέδες καὶ ζῶα εἰς τὸν παπὰ Κάλλιστον τὸν μουτεβελὴν τὸ ἐνεχειρήσαμεν ἐπὶ τοιαύτῃ συμφωνίᾳ, ὅτι ὁ ῥηθεὶς μουτεβελὴς ἐνοικιάζωντας τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁποῦ πρέπει τὸ μαχσοῦλι τῶν ὀσπρίων, ὁποῦ εὐγάνει κατὰ πρῶτον, νὰ ἐξοδεύεται εἰς τό μερεμέτι τοῦ βακουφίου, καὶ τὸ δεύτερον δι' ἐκεῖνο τὸ μαχσοῦσι, ὁποῦ εὐγαίνει εἰς τὰ ἀμπέλια, παγτζέδες καὶ μήλους, ἀφ' οὗ δώσουν τάς δεκατίας τὰς νομικάς· τὸ λοιπὸν νὰ ἐξοδεύεται εἰς τοὺς πτωχοὺς τοῦ μοναστηρίου καὶ εἰς τοὺς πηγαινοερχομένους· ἀπὸ τὰ ζῶα, ὁποῦ εἴπομεν, τὰ μὲν ἀρσενικὰ νὰ πωλοῦνται διὰ τὰ ἀναγκαῖα τῶν πτωχῶν τοῦ μοναστηρίου, τὰ δὲ θηλυκὰ νὰ φυλάττονται διὰ τὸ βακοῦφι... 976 περὶ τὰ τέλη τοῦ ῥαμαζανίου.

Слѣдуютъ подписи нѣсколькихъ архіереевъ и свидѣтелей изъ Турковъ.

NB. Григоріатскій монастырь теперь (въ 1845 году) не имѣетъ бо́льшей части имѣній, поименованныхъ въ настоящей описи.

№ 67.

Διὰ τῆς παρούσης βασιλικῆς ἀποφάσεως καὶ ὑψηλοῦ βασιλικοῦ ὁρισμοῦ γίνεται δῆλον, ὅτι τὰ δύο τζιφλίκια, Ἀχηνὸς καὶ Ματρίκη *) λεγόμενα, κείμενα δὲ εἰς τὸν καζᾶν τὰς Σέρρας, τὰ ὁποῖα προσετέθησαν καὶ ἡνώθησαν πρὸ ὀλίγου εἰς τὰ βασιλικά μου βακούφια, μὲ τὸ νὰ ἔγιναν κάιδι ἐπάνω τους μὲ μακτοῦ καὶ ἀποκοπὴν τὰ διορισθέντα κατ' ἔτος νά δίδωνται τέσσαρες χιλιάδας γρόσια ἀπὸ τὸ 1194 ἔτος, κατὰ μῆνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον, καὶ ἔτι εἰς ἓξ χρόνους ἀκόμη, τὸ ὅτι θέλουν πληρώνοι μὲ κίστια 10000 γρόσια, τὰ ὁποῖα κάμνουν τὸν χρόνον τὰ πληρώνωνται 1666 γρόσια καὶ ἄσπρα 80, ἕως τῆς τελείας αὐτῶν ἐξοφλήσεως· λοιπόν ὁ παρών, ὁ ἐπιφέρων τὸν βασιλικόν μας ὁρισμόν, ὁ ὑποσχεθεὶς εἰς τὸ νὰ τὰ δίδῃ καὶ νὰ τὰ ἐγχειρίζῃ εἰς τὰ βασιλικὰ βακούφια, ὤντας ἀπὸ τοὺς καλογήρους τοῦ ὄρους, καὶ καθὼς εἴπομεν ἄνωθεν, διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ὑποσχέσεως, ὅτε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁμοῦ μὲ τὴν εἴδησιν τῶν 22 διορισθέντων μεταβελίδων εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ὁποῦ εἶναι μὲ χάτι βασιλικόν, τὸ ὁποῖον συντροφεύει μεγαλοπρέπειαν, διὰ τὸ κῦρος καὶ ἰσχυρὸν νιζάμι, πῶς θέλει γίνει συμφονία καὶ ὁμολογία μὲ τὸ νὰ ἔγινε ἀπὸ μέρους τοῦ πατριάρχου ἕνα ἐσφραγισμένον γράμμα περιεκτικὸν καὶ μὲ τὸ νὰ ἠλεήθῃ εἰς αὐτὸν σενέτι, καὶ διὰ νά ἔχῃ τὸ κῦρος τὸ παρὸν νιζάμι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄδεια τοῦ ἔργου, γραφόμενον εἰς τὸ χαρεμὴν μουχασενὲ τὸ περάτι, κατὰ τὰ ῥηθέντα σάρτια, καὶ διὰ νὰ δοθῇ ἡ εἴδησις εἰς τὸ βασιλικὸν βακοῦφι, ὁ νῦν ναζίρης τοῦ βασιλικοῦ μου ταραπχανά, ὁ ὢν καίμμε-κοὺμ μετεβελῆς τῶν βασιλικῶν μου βακουφίων, ὁποῦ εἶναι τὸ καύχημα τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς, ὁ Μεχεμὲτ-μπέης, τοῦ ὁποίου νὰ διαμένῃ ἡ δόξα, μὲ τὸ νὰ ἔγινε ἰλάμι, καὶ κατὰ τὸ ἰλάμι νὰ γράφῃ τὸ περάτι κγ' τὰ σάρτια εἰς τὸ χαρεμὴν μουχασενέ, καὶ διὰ νὰ δοθῇ ἡ εἴδησις εἰς τὸ μέρος τοῦ βασιλικοῦ βακουφίου· λοιπὸν αὐτός τε ὁ νῦν μπᾶς-τευτερτάρης μας, ὁποῦ εἶναι τὸ καύχημα τῶν ἐμίριδων καὶ τῶν μεγιστάνων, ὁ χαφὴζ σεΐδης χατζὶ Μουσταφᾶς, νὰ διαμένῃ τὸ ὕψος του, μὲ τὸ νὰ τὸ ἔκαμε τεχλίσῃ καὶ κατὰ τὸ τεχλίσῃ καὶ ἀναφοράν, διὰ νὰ γράφῃ τὸ περάτι κατὰ τὰ σάρτια εἰς τὸ χαρεμὴν μουχασενὲ καὶ διὰ νὰ δοθῇ ἡ εἴδησις εἰς τὸν βασιλικόν μου βακοῦφι, μὲ τὸ νὰ ἔγινε βασιλικόν μου φερμάνι τῷ 1194 ἔτει τῇ

*) Въ спискѣ еп. Порфирія это названіе было сперва написано: «Матрίκι», гдѣ начальное М исправлено карандашомъ въ П, но на полѣ листа, противъ этого слова, написано карандашомъ опять: «Матрίκι», хотя въ русскомъ пересказѣ этого акта стоитъ: «Патрики» (см. выше, стр. 312).—Ред.

ιδ΄ τοῦ μηνὸς ῥετζέπ, ἔδωκα αὐτὸ τὸ βασιλικὸν περάτι καὶ ἐπρόσταξα κατὰ τὸν γραφέντα τρόπον, πῶς τὰ ἄνω ῥηθέντα τζιφλίκια ἀπὸ τοὺς 1194, ὁποῦ ὑπεσχέθησαν εἰς τὸ νὰ πληρώσουν 10000 γροσια μὲ διορίαν καιροῦ, νὰ δίδουν δηλαδὴ τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον ἀπὸ 1666 γρόσια καὶ 80 ἄσπρα μὲ κίστια, ἐκ συμφωνίας ἕως τῆς τελείας αὐτῶν ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους εἰς ἓξ χρόνους, διὰ νὰ τὰ ἐξουσιάζουν οἱ καλόγηροι τοῦ Ἁγίου ὄρους, καὶ τὰ ἐτήσια τῶν διορισθέντων 4000 γροσίων ἀκόμη τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον κατὰ μῆνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου, πληρώνοντες εἰς τὸ βακοῦφι χουμαγιοῦν, δηλαδὴ εἰς τὸ ἰμαρέτι τῆς βασιλείας μου. Καὶ ἀφ' οὗ πάρουν τὸ ῥηθὲν τεμεσοῦτι εἰς χείρας τους, νὰ εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ δεσποτείαν τους, καὶ κανένας ἄλλος νὰ μὴ τοὺς ἐμποδίζῃ, μήτε νὰ τοὺς ἐνοχλῇ. Οὕτω νὰ ἰξεύρουν, καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σημεῖον νὰ διδουν πίστιν.

Ἐγράφη τῇ 10 τοῦ ῥετζέπι, 1194 ἔτους.

№ 68.

Ἰωάννης Σερβάνος Καντακουζηνὸς Μπασαράμπας βοεβόδα ἐλέῳ Θεοῦ αὐθέντης πάσης Οὐγγροβλαχίας καὶ ἔγγονος τοῦ ποτε μακαρίτου Σερβάνου Μπασαράμπα βοεβόδα.

Ὅτι μὲν πάντα τὰ ὄντα ἐκ τῆς θείας προνοίας καὶ ἐξήρτηνται καὶ διέπονται, τοῦτο οὐ μόνον αὕτη ἡ φύσις ἡμᾶς ἐπιβεβαιοῖ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ θεῖαι γραφαὶ τοῦτο ἡμᾶς ἀριδήλως διδάσκουσι, καὶ οὐδὲν ἔστι τῶν κτιστῶν, εἴθ' ὁρατῶν εἴτ' ἀοράτων, ὃ μὴ παρ' ἐκείνης καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἔχει, ὅσα τε κατὰ γῆν καὶ θάλατταν τὴν διατριβὴν ἔλαχε, πάντα δήπουθεν τῷ προστάγματι ἐκείνης ὑπείκει· ἐξαιρέτως γε μὴν τῆς προνοίας ταύτης μετέσχηκεν ἄνθρωπος, οἷά περ κτίσμα ἐξαίρετον καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος ἐκσφράγισμα καὶ ἐκμαγεῖον καθεστηκώς. Ἐπ' ἐκείνην τὴν ἐλπίδα ἀνατιθέασιν ἄνθρωποι καὶ ἐν ταύτῃ τὸν βίον καὶ τὴν ζωὴν ἐπερείδουσιν, εἴτ' ἐπ' ἄκρων γῆς τὴν πορείαν ποιούμενοι εἴθ' ὁδοὺς θαλασσῶν καὶ κόλπους πελάγων διαπλέοντες ἀφόβως διαπερῶσι καὶ ἀσφαλῶς διασώζονται. Αὕτη τοῖς κτήνεσι δίδωσι τροφὴν καὶ τοῖς νεοσσοῖς τῶν κοράκων κατὰ τὸν ἱεροψάλτην Δαβίδ· τὸ δέ γε «ἀνήγαγεν ἐκ λάκ‹κ›ου καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος, καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου, καὶ κατεύθυνε τὰ διαβήματά μου» τί ἂν ἄλλο σημαίνοι, εἰ μὴ τὰ ἔργα ταύτης τῆς θείας προνοίας;

Ὅθεν καὶ ἡ αὐθεντεία μου, εἰς πολλοὺς πολλάκις κινδύνους καὶ πειρασμοὺς τοῦ κόσμου τούτου περιπεσοῦσα, οὐκ ἂν ἐσώθην, μὴ βοηθούσης τῆς προνοίας

ταύτης τοῦ Θεοῦ, ᾧτινι οὐκ ἐσμὲν ἱκανοὶ ἀποδοῦναι τὴν εὐχαριστίαν τῶν εὐεργεσιῶν ἕνεκα, ἃς παρεῖχεν ἡμῖν, ὁμολογοῦμεν ὅμως καὶ κηρύττομεν τὴν χάριν, καὶ δοξάζομεν καὶ μεγαλύνομεν τὸ πανάγιον αὐτοῦ ὄνομα· κατὰ γὰρ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς. Τοιγαροῦν καὶ οσον ὑπέκλινεν ἡ δύναμις ἡμῶν δοῦναι εὐχαριστίας αὐτῷ, ἐδεόμεθα ἵνα συμπράξῃ καὶ κατορθώσῃ καὶ φανῇ βοηθὸς ἡμῖν τοῦ ἔργου, ὁ διενοησάμεθα ποιῆσαι· ἔστι καὶ γὰρ ἀεὶ ἔφορος ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ, καὶ χεῖρα ὀρέγει τοῖς μετὰ πόθου ἐκζητοῦσιν αὐτόν. Ἐντεῦθεν δὴ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς καρδίας ἐκρίναμεν δίκαιον καὶ εὔλογον πρὸς δόξαν τοῦ αὐτοῦ μεγάλου ὀνόματος ἐγεῖραι μοναστήριον ἐκ θεμελίων λαμπρόν τε καὶ περιφανὲς μετ' ἐπιμελείας ὅτι πλείστης καὶ σπουδῆς πολλῆς ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ Κοτρατζάνι, καὶ τοῦτο οὐκ ἀσκόπως ποιήσαντες, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖθεν ἔλαμψεν ἡμῖν τὸ θεῖον αὐτοῦ ἔλεος καὶ τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν. Καὶ εἰκότως οὐτωσὶ ἐποιήσαμεν· ὡς γὰρ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς γέγραπται περὶ τῶν στρατηγῶν καὶ βασιλέων τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐν οἷς τόποις ἔλαμψεν αὐτοῖς ἡ νίκη κατὰ τῶν ἀλλοφύλων συμμαχοῦντος τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖσε εὐθὺς καὶ στήλας ἀνώρθουν καὶ θυσίας ἐπιτέλουν, τὸν πάροχον τῆς νίκης γεραίροντες Θεον· κατὰ μίμησιν τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς ἐκείνων ἐν ᾧ τόπῳ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἡ πανάχραντος αὐτοῦ μήτηρ καὶ Θεοτόκος Μαρία ἐξείλετο καὶ ἀφήρπασεν ἡμᾶς ἐκ χειρὸς τῶν ξένων τῶν καθ' ἡμῶν ἐγειρομένων καὶ μελετώντων κατὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἔκ τε τῆς προσδοκίας τῶν αἱμοβόρων ἐχθρῶν τῶν σπευδόντων ἀφανίσαι τὸ ὄνομα ἡμῶν ἐκ γῆς ζώντων, ἠγείραμεν τὸ ἱερὸν τοῦτο μοναστήριον εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ ἀναθέμεθα τῇ προασπιζούσῃ καὶ ῥυσαμένῃ ἡμᾶς τῇ κυρίᾳ Θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ, τῇ βασιλίσσῃ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων, ὥστε εἶναι εἰς διηνεκῆ μνήμην τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀπροσδοκήτου τοῦ Θεοῦ σωτηρίας καὶ ἵνα γινώσκωσι πάντες ὅτι συμμαχοῦντος τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ οὐδεὶς δύναται βλάψαι τοὺς δούλους αὐτῶν τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτούς. Ἐκοσμήσαμεν δὲ τοῦτο ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἀναθήμασι καὶ ἀφιερώμασι κινητοῖς τε καὶ ἀκινήτοις, ὥστε εἶναι διαρκὲς τρέφειν τοὺς ἐν αὐτῷ συνασκουμένους μοναχοὺς καὶ μὴν καὶ τοὺς ἔξωθεν ἐπιφοιτῶντας ξένους καὶ πρὸς θεωρίαν καὶ προσκύνησιν τῆς μονῆς ἐπιδημοῦντας· ὅπως δὲ μὴ μόνον ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἡγεμονίας μου ἔχῃ τὴν οἰκονομίαν τὴν παρὰ τῆς αὐθεντείας μου διωρισμένην ἀπαρασάλευτον καὶ ἀδιάπτειστον, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς τοὺς μετ' ἐμὲ καιροὺς ἡγεμονεύοντας τῆς ἐπαρχίας ταύτης διαμένειν ὁλόκληρον καὶ ἀμείωτον τὴν οὐσίαν τοῦ μοναστηρίου, μᾶλλον δὲ ἐπιμελείᾳ καὶ σπουδῇ τῶν ἡγουμένων καὶ προεστώτων τῆς μονῆς αὔξεσθαι

καὶ ἐπιδοῦναι καὶ προβαίνειν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, καθιερῶ δὲ καὶ ἀνατίθημι τοῦτο κοινῇ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ Ἄθωνι εὑρισκομένοις ἁγιωτάτοις μοναστηρίοις ὡς εἶναι μὴ μόνον ἑνὸς καὶ δυοῖν ἐκείνων κτῆμα, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἴκοσι μοναστηρίοις κοινὸν καὶ πάντας ἔχειν τοῦτο ὡς ἴδιον καὶ εὔχεσθαι καὶ ἐξιλεοῦν τὸ θεῖον ὑπὲρ τῆς ἐμαυτοῦ ζωῆς καὶ σωτηρίας καὶ τῶν ἀπογόνων μου, καὶ εἶναι εἰς μνημόσυνον τῶν ἐμῶν γονέων καὶ προγόνων τῆς αὐθεντείας μου. Ὅπερ δὲ ζητεῖν δίκαιον ἐμὲ παρὰ τῶν ἐν τῷ Ἄθωνι πατέρων πρὸς σύστασιν καὶ διηνεκῆ τούτου στερέωσιν, ἔστι ταῦτα. Πρῶτον δὴ πέμπειν ἐνταῦθα τὸν ἡγούμενον ἄνθρωπον εὐλαβῆ, μεμαρτυρημένον ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, σώφρονα καὶ νηφάλιον, ἐγκρατῆ, σπουδαῖον ἐν πᾶσι τοῖς ἀνήκουσι τῷ μοναχικῷ σχήματι, ὡσαύτως καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν μοναχοὺς στοιχοῦντας τῷ αὐτῷ κανόνι ἀπαραλλάκτως, ἱερομονάχους ψάλτας τε, ἱεροδιακόνους καὶ μοναχοὺς κατὰ τὴν συνήθειαν. Δεύτερον οἱ ἡγούμενοι ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τῆς μονῆς ἐν μὲν τοῖς καρποφοροῦσι χρόνοις δίδοσθαι τὰ περισσεύσοντα, ἐξαίροντες πρῶτον τὰς ἐξόδους τοῦ μοναστηρίου, ὅσαι ἂν τύχωσιν ἀναγκαῖαι, ἐν δὲ τοῖς δυστυχοῦσι καιροῖς κατὰ τὸ εἰσόδημα τοῦ χρόνου, οὕτως καὶ ἡ δόσις ἔσεσθαι, ἵνα μηδενὶ λείψωσι τῇ μονῇ, καὶ στενοχωρεῖσθαι τοὺς πατέρας παρά τε τῶν ἡγεμόνων ταῖς παραλόγοις ἀπαιτήσεσιν, εἴτε πρὸς ἀνακαίνισιν τῶν σαθρωθέντων, ⟨εἰ⟩ τύχῃ, μερῶν τοῦ τείχους ἢ τῆς ἐκκλησίας ἢ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἢ ἄλλο τι τῆς μονῆς σκοπεῖν χρὴ καὶ τοῦτο τὸν κατὰ καιρὸν προεστῶτα τῆς μονῆς μὴ ἀμελεῖν μηδὲ ῥαθύμως ἔχειν περὶ τὸ σμικρότατον, ἀλλ' ἅμα τῷ ἰδεῖν ἢ λίθον παρασεσαλευμένον τοῦ τείχους ἢ πέτραν τοῦ ἐδάφους συντετριμμένην ἢ ἀπὸ τῆς στέγης τὰ σεσηπότα μὴ περιμένειν γενέσθαι τὸ ῥῆγμα τῶν λίθων μεῖζον, ἀλλ' εὐθὺς ἀνακαινίζειν καὶ ἐπιδιορθοῦν· τὸ γὰρ ἀρχὴν ἰᾶσθαι κρεῖττον ἢ τελευτήν. Τρίτον τὰ ἀφιερώματα παρὰ τῆς αὐθεντείας μου εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην μονήν, οἷά περ ἐν τῷ καταστίχῳ καὶ χρυσοβούλλῳ τῆς αὐθεντείας μου φαίνονται, εἴτε κειμήλια εἴτε ἱερὰ σκεύη εἴτ' ἄμφια εἴτ' ἄλλα εἴη πρὸς χρῆσιν τοῦ μοναστηρίου, μηδεὶς ἐχέτω ἄδειαν λαβεῖν ἐντεῦθεν καὶ ἀνακομίσαι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλ' ⟨εἰ⟩ τύχῃ ἀνάγκη εἴτε διὰ φόβον καταδρομῆς ἀλλοφύλων εἴτε πλεονεξίας τῶν κατὰ καιροὺς ἡγεμόνας ἢ ἄλλης περιστάσεως, φροντιζέτω ὁ ἡγούμενος περὶ τῆς φυλακῆς τῶν σκευῶν καὶ μεταφερέτω εἰς τόπον ἀσφαλῆ παρὰ τὰς κωμοπόλεις τοῦ Δουναβίου ἀντίπερα, μεχρις ἂν παρελθόντος τοῦ φοβου καὶ τῆς ζάλης ἐκείνης, καὶ τότε αὖθις ἐπαναγαγέτω ταῦτα εἰς τόν ἴδιον τόπον εἰς τὸ μοναστήριον· ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῶν ἀκινήτων κτημάτων μηδὲν τὸ σύνολον πωλεῖν τινα ἢ ἀγρὸν ἢ τόπον ἢ ἀμπε-

λῶνα ἢ μύλον προφάσει τινί, ἀλλά αὐξάνειν καὶ καλλιεργεῖν καὶ φυλάττειν. Τέταρτον ὀφειλει τηρεῖν τοὺς πατέρας καὶ διαφυλάττειν ἀπαρασαλεύτως τὴν τάξιν τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγιου ὄρους κοινοβιακῶς κατὰ τὴν εκκλησιαστικὴν διατύπωσιν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς ἄλλας περί Θεοῦ λατρείας, ὡσαύτως καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς κοιμήσεως τῆς κυρίας θεοτόκου θέλω γινεσθαι περίβλεπτον ἐν πᾶσιν, εἰς ἅπερ ἡ αὐθεντεία μου παροῦσα ἑορτάζει, μὴ μόνον ἐν ταῖς δαπάναις τῆς φωταψίας καὶ τῆς συναθροίσεως τῶν ἱερέων καὶ ἀρχιερέων, εἰ τύχωσιν, ἀλλὰ μεθ' ὧν ἂν τύχωσι, λαμπρὰν καὶ περιφανῆ τελεῖσθαι τὴν πανήγυριν καὶ διὰ τοὺς συναθροισθησομένους εἰς τὴν ἑορτὴν πένητας, ἐγχωρίους καὶ ξένους, οἱστισι πλουσίως καὶ ἀφειδῶς παρασχεῖν καὶ ἀρκούσας τὰς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν μετ' αὐτὴν τροφάς, ὥστε μηδεὶς τῶν πτωχῶν καὶ τῶν συναθροίσθησομένων ἀπέλθῃ πείνῃ καὶ δίψῃ τετρυχωμένος, οὐ μὴν δὲ ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ, ἅπερ εἰσὶν ἐναντία τοῦ Θεοῦ· τὴν δὲ ἑορτὴν τῶν ἁγίων μαρτύρων Σεργίου καὶ Βάκχου τελουμένην κατὰ τὴν ζ-ην τοῦ ὀκτωβρίου, ἐν τῇ ἑορτῇ αὐτῶν τὸ ἥμισυ τῆς κυρίας ἑορτῆς ἢ τὸ τρίτον καὶ τέταρτον καταναλίσκειν μέρος κατ' ἀναλογίαν τῶν συναθροισθησομένων ἐν τῇ ἑορτῇ· ἐγένοντο γὰρ καὶ οὗτοι συλλήπτορες ταῖς πρεσβείαις τῆς κυρίας μου θεοτόκου πρὸς τὸν σωτῆρα Χριστόν, ος τὸ τηνικαῦτα ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς τῶν ξένων καὶ μισούντων ἐχθρῶν ἡμῶν, ἐν ἐκείνῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἐτύχομεν τῆς σωτηρίας ἡμῶν· ὡσαύτως καὶ κατὰ πᾶν σάββατον γίνεσθαι κόλυβα καὶ μνημονεύεσθαι τῶν ὀνομάτων τῶν κτητόρων μετὰ τῶν γονέων καὶ προγόνων αὐτῶν. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τοῦτο προσθέτομεν· ὅταν βουλήσει θείᾳ ἥξει ἡ ἀπόδοσις τοῦ κοινοῦ χρέους, τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς τελειώσεώς μου γενέσθαι τὰ μνημόσυνα μετὰ παῤῥησίας ἑκάστου χρόνου κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν τε καὶ τῶν γονέων καὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ μὲν ψήφῳ Θεοῦ καὶ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως ἀποδώσω ἐνταῦθα τὸ κοινὸν χρέος, ὡς ἐμὴ ἔφεσις, γενέσθω κατὰ τὴν ἀνωτέρω διάταξιν ὁ ἐνταφιασμός μου λαμπρὸς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς καὶ τῶν κατ' ἔτος μνημοσύνων ἀφειδῶς τελουμένων. Εἰ δὲ θελήσει Θεοῦ γένηται ἡ ἀνάλυσίς μου ἐν ἀλλοδαπῇ καὶ ξένῃ γῇ, ἡ μὲν δαπάνη καὶ ἡ ἀνάλωσις τῆς ταφῆς μου ἐμοὶ μελήσει καὶ τοῖς περὶ ἐμὲ φιλτάτοις· τὸ δὲ σῶμα ἡμῶν, ἢ εἰσέτι ἀδιάλυτον, ἢ γέμον σώματος, ἢ μετὰ ταῦτα ἀναλυθείσης τῆς σαρκός, ἀνακομίσουσιν οἱ πατέρες εἰς τὴν ὑπὸ τῆς αὐθεντείας μου οἰκοδομηθεῖσαν μονὴν καὶ θάψουσιν ἐντίμως καὶ λαμπρῶς τὰ ὀστᾶ μου, ὡς εἴπερ κἀνταῦθα ἐξέπνευσα. Εἰ δ' ἄλλως ποιήσουσιν,

ἔστωσαν ὑπόδικοι τῇ θείᾳ ἀρᾷ καὶ δώσουσι λόγον τῷ Θεῷ, ὡς παραβάται τῆς διατάξεώς μου. Καὶ ταῦτά εἰσι τὰ παρ' ἡμῶν ἀφιερωθέντα καὶ διαταχθέντα, καὶ οὕτως διαφυλάττεσθαι λέγομεν καὶ ἔνθα ἀνατίθημι τοῦτο, οὕτως μενέτω. Εἰ δέ τις τῶν πατέρων ἀθετήσει τὰ ἄνωθεν διορισθέντα καὶ φωραθείη ἐναντίως πράττων τῶν ὑπ' ἐμοῦ γεγραμμένων, τότε ἐχέτωσαν ἄδειαν οἱ οἰκειότεροι συγγενεῖς καὶ ἐπίτροποι τοὺς τὰ ἡμέτερα προστάγματα ἀθετήσαντας ἀποδιώκειν καὶ ἀποκαθιστᾶν ἄλλους, οὓς αὐτοὶ αἱρήσονται, ἀνθρώπους χρησίμους καὶ μεμαρτυρημένους ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς καὶ οἰκονόμους πρὸς κυβέρνησιν τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, τὸ δὲ Ἅγιον ὄρος μηδεμίαν μετοχὴν ἔχῃ, ὡσανεὶ λειποτάκται καὶ ἐπιζήμιοι καὶ φθορεῖς τοῦ καλοῦ, ἀκύρου μένοντος καὶ τοῦ παρόντος γράμματος καὶ ἀνισχύρου. Πρὸς δὲ τοῖς ἀνωτέρω διορισθεῖσιν ὑπὸ τῆς αὐθεντείας μου καὶ τοῦτο ὡς ἐπισφράγισμα τοῦ ὅλου λόγου προσθετέον πρὸς ἀσφαλεστέραν στερέωσιν τῆς μονῆς, ὅτι ἑκάτερον μέρος τῶν ἐξουσιαζόντων τὴν μονὴν μοναχῶν τῶν Ἀθωνιτῶν καὶ τῶν ἡμετέρων συγγενῶν, τῶν ἀπὸ τοῦ γένους μου κατὰ καιροὺς ἐπιτροπευόντων τὴν ἱερὰν ταύτην μονήν, μηδέτερος ἀποκλίνειν ποτὲ πρὸς μείωσιν καὶ φθορὰν ἢ ἀφαίρεσιν τῶν ἀφιερωμάτων τοῦ μοναστηρίου. Εἰ μὲν ἐκ τῶν μοναχῶν τινες εἰς ἱεροσυλίαν ἐπινεύσωσι καὶ ἀφέλωσί τινα τῶν κινητῶν ἢ ἀκινήτων ἀπὸ τῆς μονῆς, ἐχέτωσαν ἄδειαν οἱ ἐκ τοῦ γένους μου ἀνακαλεῖν τὰ συληθέντα. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ γένους μου τῶν ἐπιτροπευόντων, χρείας πολιτικῆς κατεπειγούσης ἢ ἐνδείας πιεζούσης αὐτοὺς ἢ ἄλλου τινὸς τῇ πενίᾳ συμπαρομαρτοῦντος ἀπευκταίου, θελήσωσι λαβεῖν πολὺ ἢ ὀλίγον ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ μοναστηρίου πρὸς θεραπείαν τῆς ἐνδείας αὐτῶν, τάχα ὡς προγονικὸν καὶ συγγενικὸν κτῆμα, ἐξέστω τῷ καθηγουμένῳ τῆς μονῆς μηδ' ὁβολὸν προτείνειν μηδὲ προδιδόναι τὰ ἅπαξ τῷ Θεῷ καὶ τῇ θεομήτορι παρὰ τῆς αὐθεντείας μου καθιερωθέντα, χρείας τῶν ἀπὸ τοῦ γένους μου καταγομένων. Ἀλλ' οἱ μὲν μοναχοὶ ὡς κύριοι σπευδέτωσαν ἐπαύξειν τὰ πράγματα τῆς μονῆς, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ γένους μου ἐπιτηρείτωσαν ταῦτα ὡς ἐπίτροποι, μηδέ τι παρ' ἑτέρου ἐξουσιαζόμενοι, ἀλλ' ἕκαστοι μενέτωσαν ἐντὸς τῆς ἰδίας τάξεως. Πρὸς δὲ τούτοις διορίζομεν ὅπως γνώμῃ κοινῇ πάντων τῶν ἱερῶν μοναστηρίων τῆς τε πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως ἐκλέγειν καὶ ἀποκαθιστᾶν ἡγούμενον κεκοσμημένον παντοίᾳ φρονήσει πράξει τε καὶ ἀξίᾳ καὶ πέμπειν αὐτὸν μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ ἐπὶ τὸ διοικεῖν καὶ διεξάγειν ἅπαντα τὰ τοῦ μοναστηρίου καὶ διευθύνειν θεοφιλῶς καὶ κατ' ἀρετὴν τελειότητος, καὶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς εἰρήκαμεν ἀνωτέρω μηδεὶς δυνηθείη ἀπομακρῦναι τοῦτον καὶ διασεῖσαι παραλόγως τῆς ἡγουμενείας, προφασιζόμενος πῶς κατὰ πεῖραν

πέμπεσθαι τὸν ἡγούμενον ἀπὸ καθ' ἑνὸς μοναστηρίου, δικαιολογούμενος ἀδιακρίτως· καὶ γὰρ οὐκ εἰσὶ πάντες μεμαρτυρημένοι ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς καὶ ἄξιοι πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ μοναστηρίου· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἕκαστον τῶν ἡγουμένων εἶναι καὶ λέγεσθαι οἰκονόμον μέχρι διορίας καιροῦ· αἱ γὰρ συνεχεῖς ἐναλλαγαὶ αὐτῶν πολλὰ τὰ ἄτοπα ἐπιφέρουσιν· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν τῶν μοναστηρίων συνήθειαν παρέχοντος τοῦ ἡγουμένου καθαρὸν λογαριασμὸν περὶ τῶν εἰσοδημάτων τῆς τριχρονίας καὶ εὐαρέστου ἀναφανέντος τῇ κοινότητι διὰ ἀξιότητα αὐτοῦ μενέτω αὖθις εἰς τὴν τοῦ μοναστηρίου οἰκονομίαν τε καὶ διοίκησιν. Ὃς δ' ἂν φανείη ἀνατρέπων τὰ εἰρημένα καθ' ὁτιοῦν ἄδικον τρόπον καὶ βιαίαν ὁρμὴν καὶ θεοστυγῆ γνώμην καὶ ἐπιχειρήσοι διασεῖσαι καὶ παρασαλεῦσαι ἢ ἅπαντα ἢ ἓν τῶν διορισθέντων τῷ μοναστηρίῳ ὑπὸ τῆς αὐθεντείας μου καὶ σκάνδαλον διεγείρῃ καὶ ζημίαν καὶ βλάβην καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ ἀνατρέψῃ, ἢ τῶν κατὰ καιροὺς ἡγεμονευόντων τις ἢ τῶν ἀρχιερατευόντων ἐν τῇ πολει ταύτῃ ἢ ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, ἔστω ὑπόδικος τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ τῶν σταυρωσάντων τὸν Κύριον τῆς δόξης, καὶ εὑρῃ τὸν Θεὸν ἀντίδικον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅστις καταδιώξοι αὐτὸν ἐν τῇ καταιγίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ συνταράξοι αὐτόν, ὡς σκεύη κεραμέως συντρίψοι, διατενοῖ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν αὐτοῦ, καὶ εἴη εἰς σύντριμμα καὶ ταλαιπωρίαν, καὶ ἐξαλειφθείη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ βίβλου ζώντων. Ὅθεν ἐγράφη καὶ ὑπεγράφη τὸ παρὸν οἰκείᾳ χειρὶ καὶ τῇ σφραγίδι τῆς αὐθεντείας μου πρὸς ἀσφάλειαν αἰωνίζουσαν τῆς ὀχυρώσεως αὐτοῦ τοῦ μοναστηρίου. Ἔτος σωτήριον ,αχπβ', ὀκτωβρίου ιε'.

ΙΟΑΝΝΗΣ ΣΕΡΒΑΝΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΣ ΜΠΑΣΑΡΑΒΑΣ ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΥΘΕΝΤΗΣ.

№ 69.

Грамата царя Ивана Васильевича.

Царя небеснаго, Бога богóмъ, и Господа господемъ, всѣми владычествующаго, и Господа Іисуса Христа, единочадаго Слова Божія, на спасеніе наше воплотившагося, всесотворителя, мздовоздаятеля исправляющимъ слово святыхъ Его заповѣдей, и Господа Утѣшителя Духа святаго, истиннаго, вездѣ сущаго, вся исполняющаго, во всѣхъ вся дѣйствующаго, животворящаго, всѣмъ благимъ подателя, единаго Бога нашего въ трехъ лицехъ, славимъ, поемъ и превозносимъ, и поклоняемся сотворшему всяческая,

утвердившему насъ скипетръ держати православія и пастырствовати словеснымъ Его овцамъ устроивша, Ему же возсылаемъ славу во вѣки. Аминь.

Мы, великій государь Иванъ Васильевичь, Божіею милостію царь всея Россіи и великій князь Владимірскій, Московскій, Новгородскій, царь Казанскій, царь Астраханскій, государь Псковскій, великій князь Смоленскій, великій князь Тверскій, государь Югорскій, Пермскій, Вятскій, Болгарскій и иныхъ государь и великій князь, Новгорода низовскія земли, Черниговскій, Рязанскій, Полоцкій, Ростовскій, Ярославскій, Бѣлозерскій, Удорскій, Обдорскій, Кондинскій и всея Сибирскія земли и сѣверныя страны повелитель, и дѣти наши, царевичь Иванъ Ивановичь и царевичь Ѳедоръ Ивановичь,

Пожаловали есмы во святой горѣ Аѳонѣ, обители Введенія пресвятыя Богородицы Хиландара монастыря или лавры, начальства государства Сербскаго святаго Саввы и Симеона, во многа лѣта бывша во благоденствіи, нынѣжъ за преумноженіе грѣховъ всего христіанства, конечнѣ смиренныхъ и озлобленныхъ, пріятіемъ богоотступныхъ Турокъ не токмо лавры сей, но и всего государства Сербскаго премѣненныхъ и отлученныхъ, не токмо смиренію ихъ оскорбитися, но и всѣ начальники Сербскіе изведошася, и не бѣ имъ не отколѣ никоея же помощи, въ престаніи всего государства Сербскаго и сего ради возложихомъ упованіе на всемогущаго Бога волю и на ходатаицу въ помощахъ преславную Богородицу и на всѣхъ святыхъ, яко ихъ молитвъ ради не оставитъ Богъ достоянію своему въ конецъ оскорбитися. И сего ради упованія надеждою обложихомся, падшимъ востати и на первобытное обратитися. Нынѣ же о нихъ сжалихомся, уповая упованію, еще нынѣ и не въ нашемъ начальствіи, видя ихъ скорбь и утѣсненія, и смиренное метаніе и прикладныя молитвы по государству нашему, пріяхомъ ихъ во имя государства нашего на вспоможеніе и на пропитаніе во всякихъ скорбѣхъ архимандриту и всему братству ихъ. Въ государствѣжъ нашего дворѣ града Москвы, на покой пріѣздный архимандриту и всей братіи Хиландара монастыря дахомъ въ вѣчный поминокъ дворъ со всѣми потребными хоромы въ новомъ городѣ Китаѣ, въ правую сторону Богоявленскаго монастыря, возлѣ Устюжскаго двора. Сіюжъ нашу жалованную грамату дахомъ въ руки архимандриту Про-

хору; онъ же везетъ ю въ лавру преславныя Богородицы ко священникомъ и всей братіи; архимандритъ же и священники и всея братія да молятъ Господа Бога и Спаса нашего Іисуса Христа и пречистую Его Матерь и всѣхъ святыхъ о насъ, и о нашей царицѣ и великой княгинѣ, и о нашихъ дѣтѣхъ, и о всемъ православномъ христіанствѣ, отшедшемъ же во блаженной памяти отца нашего великаго государя Василія, во иноцѣхъ Варлаама, и матерь нашу, великую княгиню Елену, и дѣда нашего, и весь родъ нашъ поминаютъ во всядневномъ помянникѣ, который дахомъ къ нимъ въ монастырь.

Дана сія грамата въ государства нашего Дворѣ града Москвы, лѣта 7079 (1571), марта мѣсяца, и золотую есмя печать къ сей граматѣ велѣли привѣсити.

На подлинной граматѣ подписано:

«Діакъ Андрей Яковлевъ сынъ Щелкаловъ»

и привѣшена на шнурѣ золотая государственная печать.

№ 70.

Благодарственное и благожелательное посланіе Хиландарцовъ къ Іоанну Грозному (въ 1571-мъ или 1572-мъ году).

. . . . . срєбрьнѫ позл<аціенѫ> . . . . . .

. . . . . а wбь. . . . . .

. . . . . и животв<орещїи крьсть> . . . . . .

книгѣ ѧнастасїи wбразъ і ііїі(sic) скорѫю . . . . wбложень и позлаціѣ сѵ̑го спиридона патрїарх<а> срьбск<ого> а цр̑евичь ѧванъ . . . . . wврази г̑а нашего їс х̑а и сѵ̑го великомоученика Гєwргїа на камени ѧз<об>раженн wбложѣ̑ злато̑ ѧ сь висеро̑ и каменїѣ̑. + И да вьспоменоу̑ сѵ̑мѫ ти цр̑твѫ w всаки нѫ̑жа̑ъ <манас>тр̑искы како ѣ̑ сѵ̑ты манастр̑ ѧз ѧ̑вны лѣ̑ съ̑зань . . . . . и стрѣлнѣ̑ пороушисе нѣ̑ѧпаче стрѣлница что ѣ̑ . . . . .

*) . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

*) Нельзя знать сколько строкъ далѣе потеряно, ибо вышеписанное перебѣлено съ особаго оторвавшагося лоскуточка бумаги.

тѣˣ манастѝск... и на н... цр҃кꙋь ст҃и никола распоꙋкласе и хоще҃. .... ѕ манастирь аще отъ основанїа не обновите҃. такоже҃ и келїе.... шиле и ѡбвѣтшале и все зритъ къ поновленїю..... и нѣкомꙋ развѣ бѣ ⟨и стомѕ ти цр҃твоꙋ⟩ ѩко и прежде писахѡ҃ стмѕ ти царствѣ о оꙋстроенїи манастирскѝ. и ѡ҃ насилованїю безбожныˣ агарѣнь. ѡ҃быдѣ҃ и неправдоꙋютъ ст҃ы монастири. по апл҃ѕ ..... бѣди въ градѣ. бѣди въ поꙋстины. бѣди въ мори ..... ѡ разбойникъ, и прочаа. Понѥ҃ ст҃ы манасти҃ѝ е҃ словѣньскаго ⟨ꙗзык⟩а въ чюжеи҃ странѣ въ грѣсцѣи҃ зѣмли. ⟨паки҃⟩ [1]) ст҃ы Ѳава многимъ златѡ҃ искѕпи тое҃ ст҃ое мѣсто. и ктомѕ келїи и села. и пашѝни и ловѝца и пашѝца и .....ни҃ ѡ грьковь и ѡ грѣскыˣ монастирей и приложи стомѕ монастирѕ ѩкоѥ҃ и ѕ [2]) житїю его сказѣетъ [3]), и въ гра҃тѣ златопечатнѣи҃ ѡчести еѥ҃ послахѡ҃ до ст҃го ти царствїа. Такожде и царь Стефань и инныи҃ благочестивїи царїе. и вомри(sic) срѣ҃скїе земли искѕпише ѡ грьковь многи҃ златѡ҃. и стомоꙋ монастирѕ приложише. и златопечатнїе грамати подадѡ҃ не тькмо нашемѕ монастирѕ, нъ҃ и стомѕ пантелеимонѕ на ѕкрѣпленїе. Послѣжде грѣхꙋ҃ ради наши҃ ктитори ѡскѕдѣше и ѕмалише҃. Мыѥ҃ видѣ҃ше нѕждѕ и ѡскѕдѣнїе ктѝторь и помощи не имѕща ни ѡкѕ҃ ни ѕкрѣпленїа паче҃ пагѕ҃ и въ конаць паденїе. ѣѕ сице изволивѝше нѣ по вѣрныˣ добродѣтели. нъ҃ по нашемѕ грѣхѕ попѕщенѝно бы҃ невѣрны҃ѝ ѡбладати. ѩкоѥ҃ пишѣ҃ въ стомь евангелїи. Того ради послахѡ҃ братїю съ писанїе҃ до твоего ст҃го царствїа. вїючи челомъ молеще и съ сльзами стомѕ ти царствѕ. прїими҃ ст҃їи монастирь на свое царское имѣ. и бы҃ второмѕ ктиторѕ и ѡбновителю ст҃го монастира. Тыѥ҃ благочестивѣи҃шїи҃ царю, ѝзволенїе҃ ѡ҃ца. и поспѣшенїе҃ сына. и съврьшенїе҃ ст҃го дх҃а. въспрїель еи҃ ст҃и монастирь въ свое царское име. и бы҃ стомѕ монастирѕ ѕтори ктиторь и ѡбновите҃. ѩкоѥ҃ и прьвыи царїе. и прьвенѝство иˣ съвыстьсе на твоемѕ царствѕ. еже рече х҃с въ стомь еꙋг҃лїи. бꙋдѣ҃ прьвы послѣдни, и послѣдни прьвїи. ѡнѝи҃ бл҃гочьстивїи царїе ѕвѣдѣ҃ше силѕ ст҃го писанїа. еѥ҃ рече: иск҃пите вр҃ѣнны҃ѝ вѣчна҃ и земльни҃ѝ нѣнала. добрѣ земльна҃ ѕстроише и небесна⟨а⟩ полоꙋчише. ѩкоѥ҃ свѣтѣ҃ствоꙋютъ честные иˣ моще. еѥ҃ соꙋ҃ и до нына въ ѡчьствїи своѣ҃. и многа҃ чюса съдѣваю҃

---

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія въ этомъ мѣстѣ стоятъ непонятныя буквы: Пепиѥ҃ꙋ҃ — Ред.

[2]) Тамъ же: «ѕсѕ». — Ред.

[3]) У Палаузова (Сѣверн. Пчела 1861, № 88, стр. 353) послѣ этихъ словъ прибавлено: «А ктому и Святый Краль Милѧтинъ рѣкоми Стефанъ иже и отъ основанія послѣжде церковь воздвиже, и тьчьнства еи нигде же яко же и в житїю его сказуетъ....» — Ред.

благодатїю сто дха. его же молимъ полоучити и твоемѹ стомѹ царствѹ. и wдѣснѹю прѣдстоанїа. ако же въ нынашнѣ прⷭ(ь)вѣствовати, тако и въ небеснѣ царствовати. Тѣмже благочестивѣйшїи по пророкѹ Илїи. рѣвнѹю порѣвнова по гѝ бз҃ѣ вседрьжители и по божественыѧ церква. и желанїѣ влѣкѡ стиѧ ктитор(ь) добродѣтельномѹ иѹ житїю и стопамъ послѣдова. пожаловаль еси гдрь сти монастирь своею царскою грамотою съ золотою печатїю. ако же и прѣжны цр҃ие и ктитори. и въ ней вьсписалъ еси кⷯ еси вьспрѣль сти монастирь на свое царское име. и хотеши сти монастирь оустроити и жаловати, якоже и прѣжды сты ктитори. и мы смереннїи и ницїи твоего царства богомолци ѹзрѣвше расти испльнихѹ҆ѧсѧ. ако же тебе христолюбиваго нашего цара [1]) и ктитора самого зрѣнїе посрѣ на҃ ходѣща. ако же иногда цара Стефана или кра милѹтина, люво сто сумеона и стаго Савоу. Сице радости испльнихомсѧ и сльзи радостѣ [2]) испѹщающе и псаломскы вьспѣвше. бъ намъ прибѣжище и сила и помощнк въ скрьбѣхъ wбрѣтшихъ ны зѣло. И пожаловаль еси госоударь дворъ на москви стомѹ монастирѹ на привезь архимандритѹ и братїамъ коли приходѣ к тебе царю и госоударю слнцѹ христїанскомѹ на милостиню данаго ради и пѣнаго шьствїа, и многыѧ земль растоанїѣ пище и покоа полоучѣ въ мѣсто
а всѣхъ насъ. Пожалѹй царь и госоударь, прикажи свои царскимъ словесмъ ѹстроити церковь въ томждѣ дворѹ стиѧ чюдотворцѣ срѣскы сѷмеѡнѹ и стлю савѣ. въ славѹ богѹ и похвалѹ пречистѣй. и въ помо и ѹздолѣнїе благочестивомѹ ти царствѹ на богопротивные єзыки. И пожаловаль еси царь и госоударь сѹю церковь, ѹкрасиль еси ѹтварьми царскими храмь вьведенїе пречистїе хиландара монастира. Послаль еси госоударь ѹ сѹю церковь ри жемчюгы сажденїи съ дробницами позлатистими и цки [3]) позлатисти на ниѧ же и написано име сто ти царства и христолюбивое царици. такожде и стиха҃ (и ора҃) и петрахиль. и двоа поручїа съ жемчюго саждена и дробницами позлатистими. и пояса҃ шолкѹ червьчата съ крти золотими съ жемчюго сажденї и нндї и прикровь на стѹю трапезѹ съ крти сажденї на г образовъ срѣврщ обложенныѧ и с рѹ҃ дѣгь. стомѹ монастирѹ на ѹкрѣпленїе и братїамъ на искѹпленїе. И прїеть ста церквы

[1]) У Палаузова (тамъ же): «Цесара» — Ред.

[2]) У Палаузова (тамъ же): «радостнѣ» — Ред.

[3]) Въ спискѣ еп. Порфирія: ѹки.—Ред.

честные дари ѿ бга посланное и ѿ твоего царствїа. поюще. гь силъ съ нами застоупникъ нашъ бъ Іаковль. Второе послалъ еси благочестивѣйшїй царю въ церковь пречистїе бци священнюю(sic) катапетазмоу красотѫ неизрѣченнѫ и добротѫ неисповѣдимѫ. а на ней wбразъ[1]) гда нашего іс ха и пречистїе его матеры. и стѡ Иоанна Прѣче вьwбраженїе по пророческомѫ словѫ. прѣдста царица wдесноую тебе въ ризах позлащенныхъ. шити златѡ и срѣбрwмъ. и саждени жемчюгѡ з дробницами позлатистими и каменїемъ украшенѭ. Еще же пожаловалъ еси православнїи царю. Ѱалтирь тлькованї велїи и д книг златоустови вѣсѣди стей церкви на ѫкрашенїе и прочитающимъ на ползѫ. Еще пожаловалъ еси стїи монастирь благочестивый царю т роублевъ денегъ. и христолюбивии сн твои царевичь иванъ ивановичь панагїю сребрьнѫ позлатистѫ. и благовѣрнїи кнеа гешргїе васильевичь братъ стаго ти царства н рублевь. и тѣмъ стїи монастирь ѿ далга искѫпихѡ и съсѫди церковны ѿ невѣрныхъ роукъ извѣдошесе и въ свое мѣсто положенїи выше въ сватѫю(sic) церковь слѫжї по пръвомѫ wбразѫ. Божїею милостїю и твоего царства потъщанїе и стаа церкы ликѫющїи въпїе. бе въ помощь мою въми. помози ми потщисе. и паки, Господи силою твоею козвеселитсе царь и о спасенїи твоемъ възрадоуетсе зѣло, и желанїе его далъ еси емѫ. и сїа вса прїидоше въ стїи монастирь цѣло и нерѫшимо и сїа сице. Нына на прѣдлежащее да възвратимѣ. того ради молимсе и милсѣ дѣемъ и припадаемь съ сльзами къ стимъ твоїм стопа ницїи твои богомолци царь и госоударь кнезъ велї иванъ ва- в
сиевичь всеѧ рѫ. ѫмисердисе. покажи милость. wкоже и прѣжды стїи царїе. ѫстрои стї монастирь. ѫтвръди его стѣни и келїе понови, и стрѣлнице ѫкрѣпи. паче стрѣлницѫ стаго чюдотворца николи. иже есть ѫ братѣх монастирски. да не какw wскѫдѣнїемъ и ѫбожьствѡ и монастирскымь неѫстроенїемъ падѫт стени и стрѣлнице монастирѫ, и wврѣцѫть доушетлѣнны разбойници, wко съсѫ ѫталь и наскочивше расхитѣ церковное богатство приложенное прѣжднимї стимї цари и твоимъ стимъ царствомъ. насъ же wстрїа мьчю прѣдадоу. и вѫдѫть намъ послѣдня горша пръвыих. вса бо сѫ wбвѣшала, и зрѣ къ поновленїю. тьчїю една стаа цркви въ своеи красотѣ прѣвыкаѣ. И еще молкенїе къ молкенїю прилагаемъ и съ сльзами припа- г
даемъ къ стомѫ ти царствоу. пожалоуй царь и госоударь. пошли своеѣ ми-

[1]) Тамъ же: «wбрязь» — Ред.

лости топлотѫ ѿ сн҃ица православїа лѣ҃, свою царскѫю граматѫ до тѫрацкога сѫлтана мѫстафою сѫлтановимь кѫпи҃цѣ, цюбы с҃тїи монастирь ѿ дани и пошлина҃ и насилствѫюци҃ свободи. и на҃ съгрѣшати въ чюжде странствїи
д҃ живоу҃цїи҃. И еще царь и госоударь пожалѫи ѕлоѫжи ѫ тоижде грамотѣ сѫлтановой прѣнести моци с҃тго кра҃ милѫтина ѿ рекома҃ мѣста сараѣкіе въ монастирѣ хиландарѣ въ създаниѭ его церковь ѿ ѡснованїа въведенїа пречистїе. и ѫкрасиши церковь с҃тыми его моу҃ми. и на҃ възвеселиши твоего царства богомоу҃цовь. и бѫдетъ с҃томѫ ти царствѫ въ молитвѫ и мо-
ѳ҃ люнїѣ. и въ великѫ славѫ и похвалѫ ѫ ѯ҃ешны҃х землю҃х. и пожаловалъ бы царь и госоударь кнезь вели҃ и сїе прошенїе на҃ ѫбогы҃ испльни҃. пошли свою царскѫю граматѫ до алеѯандра воєводи волоского. цюбы пожаловаль далѣ бы ѡдноѫ дрѣкѣнкѫ с҃томѫ монастирѫ, гдѣ бы҃мо имѣли пасѣнкѫ за пчоли. и стадо бы҃мо конское водили. врѣ҃ є҃ тѣ҃ сти монастиръ доврѣ нѫждань, занѣ вѣрѫ и любовь великѫ има҃ къ с҃томѫ ти царствѫ и то҃ с҃томѫ монастирѫ испльни҃ до слова твоего царства. И когѫди братїа ѿ тебе цара и госоудара с милостинею ѡшли. тогди ѣмѫ показовали катапетаѯмѫ и полицѫ и твоего царства златопечатнѫю граматѫ. и поклонивсе цѣловавь. и радостни҃ слѯами лице своѣ ѡбливь. и ѿ госоударь видѣвши твое царское жалованїе пожаловаль да҃ с҃томѫ монастирѫ свою граматѫ съ красною печатїю. и въ нки написавь на кожди годъ давати по ѳ҃г рублѣ денегъ жалованїе с҃томѫ
ѕ҃ монастирѫ. Ѥще благочестивїи и христолюбивїи царѫ пожалѫи приложи своємѫ царскомѫ монастирѫ села и мита. и мелници. на ѫкрѣпленїе и на пицѫ и ѡдеждѫ братїа҃. ꙗко҆ и прѣждны благочестивы царїе срѣскїи жаловали прилагали села и мита и мелницы и инные приходы, и златопечатнїа грамати на то давали. не тькмо нашемѫ монастирѫ. нѣ и с҃томѫ пан҃телеимонѫ. Ѫмилосердисе православнїи царь и госоударь кнез вели҃х Иванъ васильевичь на нѫначелнѫю твоего царства бгомолю и на на҃ ници҃х свои҃х богомоу҃цовь. ѫтѣши наша риданїа и слѣзы проливаѣми ѿ безвожны҃х по ѣсе дни и часи. аще и ствжихѡ҃ твоемѫ с҃томѫ царствоу ѿпѫсти и прости. понѥ҆ нѫжда намъ належитъ ѣпи҃ къ Богоу и кѣ твоемѫ с҃томѫ царствоу. дондеже благоволитъ бѣ свободѫ оулоучити твоего царства високою рѫкою. Вѣми во ѕ҆ наведе на ни гѣ и на землю ѡц҃ь наши҃х ꙗко ѝстинною и сѫдѡ҃ наве҃ сїа ѣса грѣх҃ ради наши҃х и прѣдаде церквы наше въ порабощенїе иноплѣменникѡмъ и плъти наше въ измьжденїе. и ѣсмы днѣ҃ смеренїи прѣ҃ лицемъ и҃х

грѣхъ ради нашихъ. Тѣмъ же ѳво благочестивїи и христолюбивїи царю. молимсе и съ сльзами припадаемъ стомѹ ти царствѹ. ѡ вышеписанныхъ не прѣзрѣти, нѫ и болше испльни молимсе. И аще сїа испльниши и молитвъ нашего не прѣзриши. ѳповаемъ на ѿца и пречистѹю богоматерь. не ѡскѹдѣетъ ѿ твоего царства грьсть мѹки и чванаць масла по пророкѹ. рече бо хс. дадите и дастьсе вамъ. просите и примѣте. ѿ нихъ выспрїети стїи монастирь на свое царское имѧ. ѿтолѣ и прѣжда дарова твоемѹ стомѹ царствоу казанское царство и астраханское. даи бо вьзаѣ богоу. сторицею ѿ него выспримаѣ и царство ѳпространиваѣ(sic). и казнѹ царскѹю ѳсѣгѹбливаетъ(sic). Бѫ премилостивїи сѣвами своими да ѳмножитъ и ѳпространитъ стое ти царство. и вьзвиситъ рѹкѹ твою надъ всеми сѹпротивными єзыки. Царь и госѹдарь кнезъ великъ Иванъ Василївичь всеа роусїи самодрьць. ѳмилосрьдисе. покажи милость стомѹ монастирѹ. и боуди милостивъ ѿцѹ нашемѹ архимандритѹ прохорѹ и братїамъ нашимъ. рече бо Хс въ евангелїи. милости хощѹ, а не жертвы. и милость на сѹдѣ велми[1]) хвалитсе. и ѿ прѣстола божїа съ дрьзновенїемъ прѣдстои. и къ томѹ всемилостивїи Бѫ и пречистаа богомати да приложитъ дни и лѣта лѣтъ твоемѹ стомѹ царствѹ и да ти покорит подъ нозѣ богомрьски езикъ агаренскы. и иныѣ богопротивнїе єзыки. и выспрїетїе Констатинъ градъ. понтъ же и тракїе и всеа македонїе въ конць вѹдѹщее царство и вѣчныхъ благъ наслажденїа о хѣ ісѣ гѣ нашемъ. емоу же слава и дрьжава съ ѿцемь и стым доухомь въ бесконачнїе вѣкы. аминь.

(Ср. Сѣверн. Пчелу 1861, № 88, стр. 353, и отдѣльно, стр. 4—12).

№ 71.

Грамота царя Бориса Годунова.

БОГА всемогѹщаго. и во всѣхъ всяческая дѣйствѹющаго. везде сыи и вся испоняющаго. и ѵтешения влкѡ ѿ всѣмъ чкѡ дарѹющаго *).

Того силою и дѣйствѡ чкѡлюбиа и жины датела в трце славима мтїю и властїю и хотѣние. ї блговолениѣ бго избрани ѵтвьдшего скифетръ дежати в православїи во ѡсмотрение ї во ѡбдежанїе великого росийскаго црства. и многихъ новопрїбылнихъ гдрствъ ѕ бжїею помѡю сѡлюдати мирно

---

[1]) Такъ у Палаузова; а въ спискѣ еп. Порфирія: вьмни. — Ред.

*) Всѣ эти слова написаны золотомъ.

и̑ бе̑мятѣ̑нѡ на̑ веки. Мы великїи гд̑рь ц̑рь и великїи кн̑зь Бори̑ Федорови̑ всеа рⷭсиї самодер̑жецъ [1]) Владимірскій, Московскій и проч. ц̑рь Астраханскій. Белоозерскіи. Лиѳлянскій і гд̑рь Иверскіе земли и Грⷭзинскиˣ царей и Кабардинскіе земли и черкасскиˣ и горскиˣ кн̑зей. и̑ нш̑го ц̑рскогѡ величества сн̑ь великїи гд̑рь ц̑рви̑ кн̑зь Федоръ Борисови̑ вⷭеа рⷭсиї [2]). пожаловали есмя ст̑ые горы Аѳони введенїа пр̑тыѧ бц̑ы Хила̑даря ст̑го Савы и̑ Семиона а̑хима<нд>рита Антѡнья, или хто по нем̑ в т̑ѡ мн̑трѣ иниї а̑хима<нд>ри̑ бⷭдѣ. что би̑ чело̑ нш̑мⷭ ц̑рскомⷭ величѣ̑твⷭ а̑хима<нд>ри̑ а̑тоне̑ ѕ браѣю, а сказа̑ в̑ пре̑ниˣ де лѣтеˣ даны и̑, жалова̑ные грамоты бл̑же̑ные памяти велик̑го гд̑ря ц̑ря і великого кн̑ся Ива̑на Васи̑евича всеа рⷭсиї самоде̑̀жца. и̑ сн̑а его велико̑ гд̑рⷯ і велико̑ кн̑зя Федора Ивановича всеа рⷭсиї самоде̑̀жца, что пожаловали иˣ вѣчно̑ поминѡ̑ в гд̑рстве свое̑ в ц̑рствⷭющеи̑ граде Москвѣ на прие̑̀здъ дворо̑ со всѣми потре̑ны̑ хоромами в Китае городе ⷭ Бг̑оявленского мн̑тря. и нш̑мⷭ ц̑рскомⷭ величѣ̑твⷭ потомуˣ иˣ пожалова̑ тѣ пре̑ніе жалованные грамоты велѣтї переписатї на н̑ше ц̑рское̑ и̑мя. И мы великіи гд̑рь ц̑рь и великї кн̑ѕь Бори̑ Ѳедорови̑ всеа рⷭсиї самѡде̑жецъ и̑ н̑шго ц̑рского ве̑чества сн̑ъ великїи гд̑рь ц̑рви̑ кн̑зь Федо̑ Борисови̑ всеа рⷭсиї хило̑даря мн̑тря а̑хима<нд>рїта а̑тонїа или хто̑ по нем̑ в т̑ѡ мн̑трѣ ины а̑хима<нд>ри̑ бⷭде пожаловали в гдрстве н̑шемъ в ц̑рствⷭющеи̑ граде Москвѣ а̑хима<нд>ритⷭ и всѐ браѐ хило̑даря мн̑тря на прие̑̀здъ дали есмя в вѣчно̑ поминѡкъ дв̑ѡ со всѣми потре̑ны̑ хоромы в нови̑ городе в Китае, справⷭ сторонⷭ Бг̑оявленского мн̑трⷯ. И а̑хима<нд>риту ѿто̑ю и̑ сѵ̑щ<е>нникѡ̑ и всеи бра̑е молити премѣтївого и всещ̑рагѡ и ч̑лкѡлюбива̑ в тр̑це славимагѡ Бг̑а нш̑гѡ̑ и̑ прⷱтⷭю Бц̑ⷭ н̑шⷭ хре̑тьѧскⷭю на̑°жⷭ и застⷭпницⷭ и̑ нбны̑ˣ сі̑ и вс̑ѣˣ ст̑ыˣ. о на̑ и о н̑ше̑ ц̑рце и велико̑ кн̑гне мае̑ и ѻ̑ н̑шиˣ ц̑рскиˣ дѣтеˣ ѻ̑ велико̑ гд̑ре ц̑рвче кн̑зе Фере̑̊ Борисовиче всеа Рⷭсиї и ѻ̑ ц̑рев̑не і великои кнѧнѣ ꙗ̑ение и о всемъ правосла̑ви̑ѡ̑ хрестьѧ̑стве, что̑ Гⷴ Бг̑ъ подарова̑ на̑ и всемⷭ православ̑номⷭ хре̑тьѧ̑ствⷭ полезна, ꙗкѡ вѣсть ст̑ая егѡ̑ вѡля. ’Отше̑шиˣ же во бл̑же̑нои памяти великиˣ гд̑ре̑ ц̑ре̑ росѣиски̑ˣ. великого гдрⷯ ц̑ря и велико̑ кн̑зя Васи̑ⷯ ’Ивановича всеа Русиї во иноцеˣ Ва̑лама и сн̑а его великого гд̑ря ц̑рⷯ и̑ великого кн̑зя Ивана Васи̑е̑вича всеа Рⷭсиї, во иноцеˣ Ио́нⷭ, и ц̑рвча кн̑ся Ивана Ивановича всеа Рⷭсиї. и великого гд̑ря ц̑ря и великогѡ кн̑зя Федора Ивановича всеа Рⷭсиї само-

[1]) Послѣднія двѣнадцать словъ написаны золотомъ.

[2]) Тоже послѣднія четырнадцать словъ.

держца во вседневны^{x} слѹ́ба^{x} и в синадике^{x} поминати. Дана сия нша цр҃ская жалова̑наѧ грамота в цр҃ствѹ́юще̑ нше̑ граде Москвѣ, лѣта ,зраї̑ ф҃ераля ѝ ден‹ь›.

Золотая печать

На оборотѣ написано:

«Бж̑иею мл̑тию 'Великий Гдрь Цр҃ь и Великй Княз̑ Борй̑ Федоровй̑ всея Рѹ́сій Самодр̑жець».

№ 72.

Историческое описаніе Московскаго Иверо-Никольскаго монастыря.

Николаевскій греческій монастырь, находящійся въ Москвѣ, въ Китаѣ городѣ, на Никольской улицѣ, упоминаемый въ лѣтописяхъ съ 1390 г., находится съ 1654 года въ непосредственномъ подчиненіи аѳонскому ставропигіальному Иверскому патріаршему и царскому монастырю [1]).

Мѣсто, на которомъ существуетъ монастырь, въ древности называлось «Никольскимъ Крестцомъ»; въ древности монастырь назывался *Николы Стараго и Большая Глава, что у Крестнаго цѣлованья;* послѣднее прозвище обитель носила потому, что въ церкви оныя были приводимы подсудимые къ присягѣ въ сомнительныхъ случаяхъ, какъ это дѣлалось до 1864 г. въ Казанскомъ соборѣ.

Въ 1556 году, марта 7, царь Іоаннъ Васильевичъ Грозный, жалованною грамотою, отдалъ обитель сію, по просбѣ монаховъ аѳонскаго Хилендарскаго сербскаго монастыря, въ подворье для временнаго пребыванія ино-

---

[1]) Изъ дѣла св. синода (1781 г. № 481, стр. 101) видно: «Въ 1651 г. пріѣзжалъ въ Россію Аѳонскаго Иверскаго монастыря архим. Пахомій къ царствующему тогда царю Алексію Михайловичу, по повелѣнію котораго и посланъ оный архимандритъ въ помянутый Иверскій монастырь, для привезенія точной копіи съ образа Иверской Богоматери. Въ 1666 г. арх. Пахомій привезъ въ Москву точный списокъ съ иконы Иверской, которая и поставлена въ часовнѣ Николаевскаго монастыря. Въ 1669 году прославленная многими чудотвореніями св. икона перенесена въ новоустроенную для нея часовню у Воскресенскихъ воротъ. Въ благодарность за привезеную святыню царь пожаловалъ архим. Пахомію Николаевскій монастырь со всѣми кельями и строеніями въ подворье. Богослуженіе въ монастырѣ съ 1653 г. предоставлено отправлять на греческомъ языкѣ».

камъ, пріѣзжающимъ въ Москву съ Аѳонской горы для сбора подаяній и милостыни. Эта царская грамота была подтверждена и наслѣдникомъ Грознаго, христолюбивымъ царемъ Ѳеодоромъ Іоанновичемъ, и родоначальникомъ нынѣ благополучно царствующаго дома Романовыхъ, царемъ Михаиломъ Ѳеодоровичемъ. Царь Алексій Михаиловичъ, въ 1653 г., дозволилъ и божественную службу отправлять на греческомъ языкѣ. Подворье тогда называлось Аѳонскимъ. Въ 1647 году иверскій архимандритъ Пахомій, возвратившись изъ Россіи на Аѳонъ, по просьбѣ царя Алексія Михаиловича приказалъ снять копію съ чудотворной иконы Портаитиссы Иверской и затѣмъ отправилъ копію въ Москву съ екклисіархомъ іеромонахомъ Корниліемъ, келаремъ Игнатіемъ и іеродіакономъ Дамаскинымъ. Икона прибыла въ Москву 13 октября 1648 года и была встрѣчена царемъ Алексіемъ Михаиловичемъ и его семействомъ, святѣйшимъ патріархомъ Іосифомъ и духовенствомъ, боярами и множествомъ народа [1]).

Въ монастырской лѣтописи московскаго Николаевскаго греческаго монастыря, составленной въ 1852—1858 г. настоятелемъ онаго архимандритомъ Аѳанасіемъ I, говорится: «Въ 1651 году, въ маѣ мѣсяцѣ, монастырь св. Николая Чудотворца, именуемый Большая Глава, благовѣрнымъ царемъ и великимъ княземъ Алексіемъ Михаиловичемъ, всея Великія, Малыя и Бѣлыя Россіи, хрисовуломъ, т. е. грамотою, посвященъ въ вѣчное поминовеніе его родителей, при святѣйшемъ патріархѣ московскомъ и всея Россіи киръ-Никонѣ [2]) и отданъ въ подворье нашему честному монастырю Иверскому на Аѳонской горѣ у Портаитиссы Божей Матери хожденіемъ и исканіемъ блаженнаго нашего архимандрита Пахомія Иверскаго».

Настоятели греческаго Никольскаго монастыря пользуются степенью второкласснаго архимандрита и носятъ на мантіяхъ красныя скрижали. До 1766 года они подчинялись московской синодальной конторѣ, а съ этого года московскому епархіальному начальству; но это подчиненіе скорѣе номинальное, нежели дѣйствительное, такъ какъ монастырь находясь въ непосредственной зависимости отъ патріаршаго аѳонскаго Иверскаго мона-

[1]) Многіе изъ духовныхъ писателей объ Иверской иконѣ въ Москвѣ добавляютъ, что привезенная икона была поставлена на первое время въ часовнѣ Николаевскаго монастыря и перенесена въ построенную у Воскресенскихъ воротъ часовню въ 1669 году, мая 19, но на сколько это вѣрно, трудно сказать.

[2]) Въ 1651 г. Никонъ еще былъ митрополитомъ Великоновгородскимъ.

стыря, въ іерархическомъ отношеніи зависитъ отъ вселенскаго патріарха Константинопольскаго, чье имя ежедневно возглашается въ монастырскихъ храмахъ на ектеніяхъ во время богослуженія.

Въ настоящее время въ монастырѣ двѣ церкви: соборная двухъ-этажная и надъ часовнею.

1) Соборъ св. Николая Чудотворца (нижній) построенъ въ царствованіе императора Петра I на мѣсто разобранной за вѣтхостію церкви во имя того же угодника. Онъ нѣсколько разъ былъ возобновляемъ; въ послѣднее время въ 1856 году. Церковь довольно мрачная и низкая; иконостасъ двухъ-ярусный, вызолоченный по дереву. Въ нижнемъ ряду 4 иконы: Спасителя, Божіей Матери, св. Николая Чудотворца и Іоанна Богослова въ серебрянныхъ ризахъ.

2) Соборъ Успенія Пресвятыя Богородицы (верхній), съ пятияруснымъ вызолоченнымъ иконостасомъ, выстроенъ въ 1735 году. Иконы древняго греческаго письма. Въ нижнемъ ярусѣ заключается 6 иконъ: Спасителя, Успенія Пресвятой Богородицы, Иверской иконы Пресвятой Богородицы, торжественное празднество которой совершается, по аѳонскому обычаю, на второй день Свѣтлой недѣли, св. Николая Чудотворца, св. Іоанна Предтечи и св. Александра Невскаго. Всѣ иконы въ серебрянныхъ ризахъ; передъ ними висятъ богатыя серебрянныя лампады, весьма изящной работы. Въ этомъ храмѣ, на сѣверной стѣнѣ, виситъ богатая шитая золотомъ съ драгоцѣнными камнями плащаница, даръ д. с. с. Бенардаки въ 1861 г. Храмъ этотъ возобновленъ въ 1855 г.[1]).

3) Церковь св. равноапостольныхъ Константина и Елены надъ часовнею. Богослуженіе въ семъ храмѣ съ 1865 года не происходитъ, такъ какъ онъ нуждается въ возобновленіи. Церковь эта, соединенная съ братскими келліями, первоначально была построена въ 1644 году, при игуменѣ Симеонѣ; въ 1767 году она выстроена вновь иждивеніемъ кн. Матвѣя Димитріевича Кантемира.

Въ соборной церкви находятся св. мощи: стопа отъ ноги св. Первозваннаго апостола Андрея, части мощей: св. Маріи Магдалины, св. муче-

[1]) Въ монастырѣ существуютъ преданіе, что храмъ этотъ сооруженъ кн. Кантемиромъ по слѣдующему случаю: 15 августа князь проѣзжалъ въ экипажѣ по Никольской улицѣ съ своею дочерью. Не доѣзжая монастыря, лошади понесли и экипажъ былъ разбитъ и вмѣстѣ съ тѣмъ расшиблась до смерти и дочь князя. Въ память ея Кантемиръ и выстроилъ храмъ.

ницъ: Вѣры, Надежды и Любви, въ особомъ серебрянномъ ковчегѣ; въ немъ же заключается и часть Животворящаго Древа отъ Креста Господня.

Ризнецею и церковною утварью монастырь не богатъ; послѣдняя большею честію вся привезена съ Аѳона. Въ числѣ священническихъ ризъ — 12 изъ золотой парчи, у которыхъ оплечья вышеты золотомъ, съ изображеніемъ двунадесятыхъ праздниковъ.

Часовня во имя св. Николая Чудотворца, выходящая на Никольскую улицу. Въ ней помѣщается древняя чудотворная икона святителя Николая Мирликійскаго, привезенная съ Аѳонской горы, въ сереброзлащенной ризѣ, устроенной въ 1875 году. Митра святителя съ украшеніями.

Келліи и прочія монастырскія зданія построены въ половинѣ XVIII в. частію княземъ Кантемиромъ, а частію сербскимъ[1]) купцомъ Саввою Гауромъ; въ 1865 году выстроенъ еще на дворѣ двухъ-этажный домъ.

Монастырь имѣетъ доходу съ отдаваемыхъ имъ въ наемъ помѣщеній на Никольской улицѣ до 10000 руб. ежегодно, которые отсылаются на Аѳонъ, въ распоряженіе Аѳоно-Иверской обители. Кромѣ того, монастырю принадлежитъ дача съ землею въ Клинскомъ уѣздѣ и озеро при селѣ Чудцовѣ въ Рузскомъ уѣздѣ.

Подъ соборною Николаевскою церковію погребены: храмоздатель князь молдавскій Димитрій Константиновичъ Кантемиръ, сынъ его тайный совѣтникъ и русскій посолъ при французскомъ дворѣ, князь Антіохъ Димитр. Кантемиръ, супруга грузинскаго царя Кайхосра Леоновича царица Екатерина Георгіевна, генералъ-аншефъ князь Семенъ Ѳедоровичъ Волконскій и грузинскіе князья Давыдовы.

Богослуженіе въ обители отправляется на греческомъ языкѣ; въ праздничные и воскресные дни поютъ пѣвчіе по-славянски, ектеніи же возглашаются по-гречески. Относительно священослуженія братія слѣдуетъ обрядамъ, соблюдаемымъ въ Константинопольской церкви, которые нѣсколько разнствуютъ отъ обрядовъ, соблюдаемыхъ въ нашей Всероссійской. На Свѣтлой недѣлѣ, въ первый день св. Пасхи, во время вечерни, евангеліе читается на разныхъ языкахъ.

Изъ *игуменовъ* монастыря, до перехода его во владѣніе Аѳоно-Иверскаго, извѣстны слѣдующіе:

---

[1]) Не молдавскимъ ли? — Ред

Константинъ (Кассіанъ) съ 14 мая 1453 г., Давидъ съ 1521 по 1525 г.; Евѳимій съ 1548 г.; Ѳеодосій съ 1567 г.; Гурій съ 1568 г.; Іона съ 1591 г.; Варлаамъ съ 1598 г.; Корнилій съ 1424 г.; Мисаилъ съ 1634 по 1637 г.; Симеонъ съ 1638 по 1648 г.; Пафнутій съ 1648 по 1654 г.

Настоятели Николаевскаго монастыря прибывшіе съ Аѳона:

1. *Климентъ*, архимандритъ, съ 1653 по 1655 г.

2. *Діонисій*, архимандритъ, съ 11 іюня 1655 по 25 января 1661 г. Онъ родомъ былъ валахъ, зналъ русскій языкъ, управлялъ типографіею и занимался исправленіемъ книгъ. Въ 1662 г. онъ возвратился съ Аѳона и и жилъ на Иверскомъ московскомъ подворьѣ, но не управлялъ онымъ, хотя и пользовался царскимъ жалованьемъ. Въ 1669 г., мая 19, ему дана грамота на владѣніе Никольскимъ монастыремъ [1]). Впослѣдствіи, онъ былъ митрополитомъ угровлахійскимъ.

3. *Исаакъ* съ 7 февраля 1661 по 1665 годъ.

4. *Мелетій*, архимандритъ, прибылъ въ 1665 году (зналъ хорошо музыку). Былъ посланъ царемъ Алексіемъ Михаиловичемъ за блаженнѣйшими патріархами: александрійскимъ Паисіемъ и антіохійскимъ Макаріемъ, призванными въ Москву для суда надъ патріархомъ Никономъ, съ которыми онъ и прибылъ въ Россію. Эти блаженѣйшіе патріархи рукоположили іеромонаха онаго монастыря Соломона въ архимандрита.

5. *Соломонъ*, архимандритъ, рукоположенный въ Москвѣ (см. выше)

---

[1]) Подлинная грамота писана золотомъ за собственноручною подписью царя и восковой печатью хранится въ Аѳоно-Иверскомъ монастырѣ. Въ день же перенесенія св. иконы, 19 мая 1669 г., въ Иверскую часовню, царь Алексій Михаиловичъ далъ новую грамоту преемнику Пахомія, архим. Діонисію, которою отдалъ Николаевскій монастырь, что за Иконнымъ рядомъ, въ вѣчное его, иверскаго архимандрита и его преемниковъ, владѣніе. Въ этой грамотѣ повелѣвается, чтобы старцы въ Николаевскій монастырь пріѣзжали изъ Иверскаго на 4 года. Число старцевъ не должно превышать 1 архимандрита, 4 монаховъ и 1 служки; службу Божію отправляли бы на греческомъ языкѣ (для чего собственно монастырь, какъ сказано въ грамотѣ, и отдается Грекамъ). Подъ страхомъ опалы и гнѣва, царская грамата строго воспрещаетъ старцамъ аѳонскимъ и архимандриту, а также и служкѣ привозить съ собой для продажи разные заграничные товары, а равно постригать въ монашество русскихъ людей. Вмѣстѣ съ этимъ грамота освобождаетъ аѳонскихъ старцевъ отъ уплаты казенныхъ податей и сборовъ и повелѣваетъ провозить ихъ въ предѣлахъ московскаго государства, какъ во время слѣдованія старцевъ Иверскаго монастыря въ Москву, такъ и обратно, безъ платежа прогонныхъ денегъ. Всѣ эти повелѣнія благочестиваго царя соблюдаются по сіе время.

въ 1667 г., 13 февраля, и съ этого времени управлялъ монастыремъ, за возвращеніемъ архим. Мелетія на Аѳонъ [1]).

6. *Евѳимій*, архимандритъ, прибылъ въ 1677 году, но, не окончивъ своей череды, возвратился въ Иверскій монастырь [2]), оставивъ управлять обителью іеромонаха Нектарія [3]).

7. *Леонтій*, митрополитъ сисанійскій, посланъ патріархомъ вселенскимъ Діонисіемъ IV, въ 1683 году, и прибылъ 11 іюля; управлялъ монастыремъ до 1686 г.

8. *Нектарій 1-й*, архимандритъ, прибылъ 17 іюня 1694 года; уроженецъ о. Хіоса [4]). Въ Москвѣ прожилъ 8 лѣтъ, управляя обителью и два года послѣ игуменства. Уѣхалъ 23 марта 1696 г.

9. *Аверкій*, архимандритъ, прибылъ 11 декабря 1694 года. Скончался здѣсь и погребенъ въ монастырѣ въ 1696 году; послѣ его кончины монастыремъ управлялъ іеромонахъ Неофитъ.

10. *Акакій*, архимандритъ, уроженецъ Галачиста близь Салоникъ, прибылъ въ 1669 г., въ мартѣ [5]).

11. *Самуилъ*, архимандритъ, посланъ отъ вселенскаго патріарха Гавріила 3-го, прибылъ въ Москву 28 ноября 1706 года, и два мѣсяца прожилъ и скончался [6]). Во время его управленія монастыремъ дано разрѣшеніе архимандритамъ сей обители носить митру.

12. *Кипріанъ*, архимандритъ, прибылъ 25 октября 1707 г., тоже посланный патріархомъ Гавріиломъ. Отъ мѣстоблюстителя московскаго патріаршаго престола, преосвящ. киръ-Стефана, митрополита рязанскаго, получилъ подтвержденіе на право ношенія митры. Скончался въ 1713 г. и погребенъ въ сей обители [7]).

13. *Парѳеній*, архимандритъ, прибылъ въ ноябрѣ 1715 г. [8]). Въ его

---

[1]) У Строева: Соломонъ уѣхалъ въ февралѣ 1677 г.

[2]) Тамъ же: Евѳимій съ 9 февраля 1676 по 20 января 1681 г.

[3]) Тамъ же: Нектарій почему-то значится архимандритомъ съ 20 января 1681 по 17 іюля 1683 г.

[4]) У Строева: Нектарій значится вторично.

[5]) Тамъ же: Акакій прибылъ 5 ноября 1698 по 28 ноября 1706 года; уѣхалъ въ іюнѣ 1707 года.

[6]) Тамъ же: Самуилъ по 25 октября 1707 г. (?).

[7]) Тамъ же: Кипріанъ значится по 20 мая 1715 г.; уѣхалъ (?) въ сентябрѣ 1716 года (не братія ли?).

[8]) Тамъ же: Парѳеній съ 1716 г., янв. 11, по 1721 г.

управленіе обителью древняя, малая церковь св. Николая Чудотворца «съ большею главою» разобрана за вѣтхостью въ 1724 г., и жившіе въ Москвѣ Греки соорудили новую, каменную во имя того же святителя.

14. *Григорій*, архимандритъ, прибылъ въ маѣ 1730 года; скончался въ мартѣ 1731 г. и здѣсь въ монастырѣ погребенъ [1]).

15. *Гавріилъ*, архимандритъ, прибылъ въ 1733 г. [2]) и управлялъ братіею, прибывшею съ покойнымъ архимандритомъ Григоріемъ. Въ его настоятельство молдавскій князь Димитрій Константиновичъ Кантемиръ соорудилъ верхній соборный храмъ Успенія Пресв. Богородицы.

16. *Веніаминъ*, архимандритъ, прибылъ въ декабрѣ 1735 г. [3]), родомъ изъ Татаръ-кіоя. 18 сентября 1736 года, коломенскій епископъ Веніаминъ совершилъ освященіе верхняго храма Успенія Богоматери, сооруженнаго въ честь главнаго соборнаго храма въ обители Иверской на Аѳонѣ. Въ 1737 году, въ маѣ мѣсяцѣ, въ Москвѣ произошелъ большой пожаръ и уничтожилъ много монастырей, церквей и домовъ въ томъ числѣ сгорѣлъ и сей Николаевскій монастырь, за исключеніемъ церкви, оставшейся невредимою. Въ томъ же году пожертвованіями православныхъ монастырь возобновленъ и иждивеніемъ серба Саввы Петровича Гаура построены келліи рядомъ съ «Печатнымъ дворомъ».

17. *Филаретъ*, архимандритъ, родомъ изъ Фоки близь Смирны, прибылъ въ 1742 г.

18. *Аѳеимъ*, архимандритъ, уроженецъ о. Крита, прибылъ въ сентябрѣ 1746 г. [4]).

19. *Аѳанасій*, архимандритъ прибылъ въ іюнѣ 1752 года. При немъ князь Димитрій Кантемиръ покрылъ всѣ келліи желѣзомъ [5]).

20. *Іоанникій*, архимандритъ, прибылъ въ октябрѣ 1758 года. Въ 1763 году купецъ Андрей Димитріевичъ Кондиковъ соорудилъ при храмѣ св. Николая Чудотворца, съ правой стороны, придѣлъ во имя вмч. Димитрія Солунскаго (нынѣ не существуетъ). Въ 1764 году, февраля 26, монастырь (т. е. греческій Николаевскій), по случаю введенія въ русскихъ монастыряхъ

---

[1]) У Строева: Григорій съ 17 мая 1729 по 19 февр. 1733 г.

[2]) Тамъ же Гавріилъ съ 19 февр. 1733 по 1737 г.; уѣхалъ въ іюнѣ 1738 г.

[3]) У Строева: Веніаминъ съ 1737 г. по 12 октября 1742 г.

[4]) У Строева: Аѳеимъ съ 28 іюля 1746 по 21 октября 1752 г.

[5]) У Строева: Аѳанасій съ 17 ноября 1754 по 14 ноября 1758 г.

штатовъ, поставленъ въ числѣ второклассныхъ монастырей московской епархіи, съ 17 монашествующими, подчиненными московскому митрополиту, и съ жалованьемъ (т. е. содержаніемъ) въ 1311 р. 99 к. Когда монастырь поступилъ въ подчиненіе митрополита, консисторія потребовала довести число монаховъ до 17; всей же братіи въ это время, съ архимандритомъ, было 7 человѣкъ: 2 іеромонаха, 2 іеродіакона и 2 монаха, такъ что недостовало 10-ти. Деньги же были отпущены на 34 человѣка, въ томъ числѣ 17 служителей; при этомъ консисторія не приказала производить выдачи денегъ изъ излишне полученной суммы отъ неполнаго числа монашествующихъ. Такъ какъ опредѣлить монаховъ изъ русскихъ монастырей (архимандриту), безъ разрѣшенія патріарха Константинопольскаго и Иверскаго монастыря, было невозможно, то архимандритъ отнесся въ консисторію съ подобнымъ заявленіемъ, добавивъ, что объ требованіи московскаго митрополита онъ извѣстилъ Иверскій монастырь. Не смотря на такой отзывъ архимандрита, консисторія требовала, чтобы братія была пополнена и чтобы архимандритъ далъ отчетъ въ денежной суммѣ. Архимандритъ донесъ, что половину денежной суммы [1]) онъ роздалъ братіи (т. е. 7 монашествующимъ, считая въ томъ числѣ и себя) и монастырскимъ служителямъ, а остальную — будетъ хранить до прибытія монашествующихъ съ Аѳона. Консисторія продолжала настаивать на своемъ, что и вынудило архимандрита, не испросивъ разрѣшенія ея и митрополита, въ концѣ декабря (того же года) отправиться въ Петербургъ, съ жалобою на притѣсненія, учиняемыя ему со стороны епархіальнаго начальства. Св. синодъ, по указу государины императрицы Екатерины II отъ 17 іюля 1766 года, монастырь отчислилъ изъ вѣдомства московскаго митрополита и наименовалъ его «ставропигіальнымъ» [2]). Въ 1767 году, рядомъ съ братскими кел-

[1]) Т. е. на 17 человѣкъ монашествующихъ. Нынѣ монастырь получаетъ содержаніе изъ государственнаго казначейства 1192 руб. 25 коп. сер.

[2]) Въ именномъ указѣ св. синоду между прочимъ сказано: «Въ сходственность жалованной въ 1669 г. отъ царя Алексія Михаиловича граматы, какъ нынѣ находящихся въ томъ греческомъ монастырѣ изъ греческой націи монашествующихъ оставить, такъ и впредь высылающихся на перемѣну ихъ быть на прежнемъ основаніи, т. е. не опредѣлять къ нимъ изъ россійскихъ монастырей монашествующихъ. Положенную по штату на тотъ монастырь денежную сумму изъ коллегіи экономіи въ оный монастырь отпускать въ надлежащее время всю сполна, не требуя отъ неполнаго монашествующихъ и прочихъ служителей числа остатковъ и не чиня въ той штатной суммѣ, по иностранному и ихъ незнанію великороссійскихъ обрядовъ, никакихъ счетовъ» (см. Полн. собр. закон. Рос. Им. Т. XVII, № 12696).

ліями, выходящими на улицу (Никольскую), князь Матвѣй Димитріевичъ Кантемиръ соорудилъ храмъ свв. Константина и Елены [1]).

21. *Нектарій 2-й*, архимандритъ, родомъ изъ Скепасто во Ѳракіи, прибылъ въ 1767 году [2]). Сооруженный храмъ св. равноапостальныхъ царей архіепископъ московскій киръ-Амвросій освятилъ 21 мая 1770 года.

22. *Аѳанасій 2-й*, архимандритъ (изъ Букарешта), прибылъ въ 1775 г. Въ семъ году, въ обители сей совершилось знаменательное торжество. Въ верхнемъ соборномъ храмѣ Успенія Божіей Матери, 1 октября, въ присутствіи благочестивой императрицы Екатерины II и святѣйшаго патріарха Серафима (Анина), бывшаго вселенскаго, происходила архіерейская хиротонія іеромонаха Евгенія Булгари, родомъ съ о. Керкира (т. е. Корфу), во архіепископа новой епархіи Славянской и Херсонской. Рукополагали преосвященные: Платонъ Московскій, Иннокентій Псковскій и Самуилъ Крутицкій. 5 числа архіепископъ Булгари выѣхалъ изъ Москвы въ Полтаву, гдѣ назначено быть его каѳедрѣ. Въ этомъ году монастырь пересталъ именоваться ставропигіальнымъ.

23. *Виссаріонъ*, архимандритъ, родомъ изъ Равена близь Аѳона, прибылъ въ 1781 году.

24. *Наѳанаилъ 1-й*, архимандритъ, съ о. Патмоса, прибылъ въ 1786 г. Скончался здѣсь 17 іюня 1790 года.

25. *Косьма 1-й*, архимандритъ, съ о. Псара, прибылъ въ маѣ 1792 г. [3]).

26. *Іоакимъ*, архимандритъ, съ о. Закинѳа, прибылъ въ 1796 г. [4]).

27. *Наѳанаилъ 2-й*, архимандритъ, прибылъ въ октябрѣ 1802 г.

28. *Косьма 2-й*, архимандритъ, прибылъ въ декабрѣ 1806 г. [5]).

Французы, ворвавшись въ обитель 3 сентября, похитили все церковное имущество и утварь, а съ св. иконъ содрали ризы и украшенія. Возоб-

---

[1]) Съ 1866 г. въ храмѣ не происходитъ богослуженіе за снятіемъ престола.

[2]) У Строева: Нектарій съ 1768 г. по 1775 годъ.

[3]) У Строева: Косьма съ 1791 по 1796 г.

[4]) У Строева: Іоакимъ пропущенъ.

[5]) Архим. Косьма 2-й съ 4 монашествующими во время нашествія непріятеля оставались въ Москвѣ. Французы ворвались въ обитель 3 сентября, обнажили архимандрита и братію и заставили ихъ нести монастырское имущество въ Новодѣвичій монастырь, при чемъ архим. Косьма одинъ долженъ былъ нести мѣшокъ съ мукой, вѣсомъ 5 пудовъ, прикрывши свою наготу рогожею (см. Розанова, Ист. Моск. Епар. Упр.).

новленіе монастыря началось въ этомъ же году по выходѣ Французовъ. Правительствомъ отпущено на возобновленіе обители 5300 руб.

29. *Кириллъ 1-й*, архимандритъ, изъ Казанлыка (болгаринъ), прибылъ въ 1814 году [1]); продолжалъ возобновленіе монастыря; привезъ съ собою церковные сосуды и евангеліе съ Аѳона [2]).

30. *Григентій*, архимандритъ, изъ Константинополя, прибылъ въ 1819 году, въ октябрѣ. Окончилъ возобновленіе монастыря.

31. *Макарій*, архимандритъ, изъ Константинополя, прибылъ въ 1833 году, іюля 31, и, проживъ три мѣсяца, скончался [3]).

32. *Гавріилъ*, архимандритъ, прибылъ въ 1838 году [4]).

33. *Агаѳангелъ* [5]), архимандритъ, прибылъ въ іюнѣ 1843 года.

34. *Даніилъ*, архимандритъ, прибылъ въ іюнѣ 1848 года. Иждивеніемъ М. Бостанджогло (грека) возобновлены храмы: верхній Успенія Пресв. Богородицы и нижній Св. Николая Чудотворца Оба храма освящены митрополитомъ московскимъ киръ-Филаретомъ: первый въ 1856 году, а послѣдній 4 декабря 1855 г. Архим. Даніилъ награжденъ былъ въ 1856 году орденомъ св. Анны 2 ст. [6]).

35. *Иларіонъ*, архимандритъ, прибылъ въ маѣ 1857 г. [7]). Въ 1861 г. Димитрій Георгіевичъ Бенардаки [8]) пожертвовалъ обители богатую вышитую золотомъ плащеницу съ украшеніями изъ драгоцѣнныхъ камней; вышивали ее инокини Алексѣевскаго монастыря въ Москвѣ.

36. *Поликарпъ*, архимандритъ, изъ Родосто, прибылъ въ сентябрѣ 1863 года. Скончался 6 января 1868 года и погребенъ въ Даниловскомъ монастырѣ.

37. *Аѳанасій 3-й*, архимандритъ (съ Іоническихъ острововъ), прибылъ 21-го октября 1868 года. Въ 1875 году, въ часовнѣ св. Николая

---

1) У Строева: Кириллъ значится съ 1813 года.

2) Кромѣ этихъ сосудовъ и евангелія и прочая церковная утварь тоже числится привезенною съ Аѳона.

3) У Строева: Макарій съ 1839 г.

4) У Строева: Гавріилъ съ 1841 г.

5) У Строева: Агаѳангелъ пропущенъ.

6) У Строева: Даніилъ съ 1851 по 1860 г.

7) У Строева: Иларіонъ съ 1860 по 1865 г.

8) Тотъ самый, который соорудилъ великолѣпный храмъ великомуч. Димитрія Солунскаго въ Петербургѣ, принадлежащій вѣдомству аѳинской митрополіи (Посольская церковь).

Чудотворца, расширенную архим. Поликарпомъ, на икону святителя устроена новая серебрянная, вызолоченная риза, а прежняя съ камнями отправлена въ Иверскій монастырь.

38. *Амфилохій*, архимандритъ, прибылъ 20 октября 1876 года. Скончался 10 января 1878 года, погребенъ въ Даниловскомъ монастырѣ.

39. *Кириллъ 2-й*, архимандритъ, родомъ изъ Ираклiи (во Ѳракiи), прибылъ въ январѣ 1879 г. [1]).

(Востокъ (1881 г.), № 128, стр. 433 — 435).

№ 73.

Списокъ бѣдныхъ и нуждающихся монастырей и скитовъ на святой горѣ Аѳонской.

Монастыри.

1) Протатскій соборъ, въ которомъ ежедневно совершается богослуженіе и поминовеніе заздравное и заупокойное, такъ бѣденъ и такъ скуденъ утварію и ризницею, что жалко смотрѣть на это святилище, неподдерживаемое 20-ю монастырями аѳонскими по невнимательности ихъ къ нему.

2) Лавра св. Аѳанасія Аѳонскаго, эта матерь всѣхъ монастырей на Святой горѣ, весьма бѣдна. Она покупаетъ пшеницу для братіи, тогда какъ другіе монастыри имѣютъ свои пашни на плодороднѣйшей землѣ Каламаріи вдоль Солунскаго залива. Общежитія въ ней нѣтъ, да и трудно учредить его по причинѣ скудости ея.

3) Каракальскій монастырь, общежительный, бѣденъ.

4) Филоѳейскій монастырь, необщежительный, очень бѣденъ.

---

[1]) Число братіи въ греческомъ Николаевскомъ монастырѣ, какъ видно изъ записей въ монастырской лѣтописи, не смотря на ограниченіе его архимандритомъ и 4 монашествующихъ, неоднократно превышало эту цифру; такъ пріѣзжали съ Аѳона 3-е и болѣе іеромонаховъ, отъ 2 и болѣе іеродіаконовъ и проч. Кромѣ того, въ обители проживали часто прибывающіе въ Россію греческіе митрополиты и прочіе архіереи и архимандриты. Иногда въ обители число однихъ митрополитовъ, жившихъ въ ней, доходило до 3, а архимандритовъ до 5 и даже болѣе. Въ послѣднее время число братіи, прибывающей съ Аѳона съ архимандритомъ, бываетъ по большей части всегда одинаково, именно· 2 іеромонаха, 2 іеродіакона и 1 служка.

5) Кутлумушскій монастырь, общежительный, хотя и не бѣденъ, но недавно погорѣлъ, и потому имѣетъ нужду въ постороннемъ пособіи.

6) Хиландарскій монастырь, необщежительный, населенный Болгарами, недавно собиравшій подаянія въ Россіи, не въ состояніи возобновить собственными средствами обветшавшія кельи на восточной линіи его. Пособить ему болѣе, чѣмъ другимъ монастырямъ греческимъ, было бы справедливо.

7) Кастамонитскій монастырь, общежительный, имѣющій пахатную землю на Каламаріи, и только ее одну, едва-едва содержится скудными подаяніями богомольцовъ. Соборная церковь въ немъ, разшатанная землетрясеніями, угрожаетъ паденіемъ; ему нужно пособіе наравнѣ съ Хиландарскимъ монастыремъ. Игуменъ его Симеонъ собираетъ теперь подаянія въ Россіи.

8) Ксенофскій монастырь, общежительный, недавно собиравшій подаянія въ Россіи, достаточенъ; однако и ему нужно пособіе на внутреннюю отдѣлку огромной церкви соборной.

9) Грекорусскій монастырь св. великомученика Пантелеимона, общежительный, бѣденъ. Въ нашихъ банкахъ онъ имѣетъ капиталъ въ 15 или 20 тысячь серебромъ, но процентами съ него содержаться не можетъ, потому что слишкомъ затѣйливъ и непрестанно увеличиваетъ число братій (до 400). Этотъ монастырь держитъ *множество тайныхъ* сборщиковъ въ нашихъ областяхъ Донской и Черноморской, на Кавказскихъ линіяхъ и въ нѣкоторыхъ внутреннихъ губерніяхъ, и ведетъ обширную переписку съ русскими купцами и мѣщанами, посылая еженедѣльно до 60 писемъ чрезъ нашу почту въ Константинополѣ(sic), и не платя ей денегъ за отправку ихъ по чьему-то разрѣшенію(sic). По осторожности было бы справедливо пресѣчь всѣ тайные сборы этого монастыря и отказать ему во всѣхъ просьбахъ его, прописанныхъ въ отчетѣ г. Саломона, дабы оказанное ему *оффиціальное* покровительство не послужило къ увеличенію числа тайныхъ сборщиковъ *и къ ревностнѣйшему* распространенію въ нашемъ народѣ аскетическихъ правилъ жизни, несовмѣстимыхъ съ семейными и общественными обязанностями (*къ ревностнѣйшему*, дабы невозможность исполненія ихъ окупалась податью въ пользу аѳонскихъ аскетовъ, будто-бы способныхъ отмолить всѣ чужіе грѣхи).

10) Симонопетрскій монастырь, общежительный, богатъ, но получаетъ малую часть доходовъ съ своихъ имѣній въ Валахіи по причинѣ злоупотребленій монаховъ, которые въ Букарестѣ держатъ въ своемъ подворьѣ фортепіано(sic), и если не пляшутъ подъ музыку, то услаждаютъ ею слухъ свой.

11) Григоріатскій монастырь, общежительный, не богатъ, и послѣ пожара еще не оперился.

12) Діонисіатскій монастырь, общежительный, не бѣденъ, но по причинѣ многочисленности братій не излишне выдѣлить ему пособіе изъ числа доброхотныхъ подаяній.

13) Павловскій монастырь, общежительный, богатъ, но по причинѣ злоупотребленій монаховъ-управителей его имѣніями его въ Соединенныхъ княжествахъ нуждается въ пособіи.

Скиты греческіе.

На Аѳонѣ самые лучшіе монахи суть тѣ, которые живутъ въ скитахъ греческихъ. Уставомъ воспрещено имъ заниматься даже садоводствомъ и рыболовлею, а о пріобрѣтеніи имѣній они и помышлять не смѣютъ. Вся жизнь ихъ проходитъ въ трудахъ и молитвахъ. Они кормятся трудами рукъ своихъ и платятъ подушную подать турецкому правительству. Всѣ аѳонскіе монастыри уважаютъ скитниковъ и изъ среды ихъ избираютъ себѣ игуменовъ. Эти бѣдные труженники, у которыхъ въ каждомъ скитѣ есть общая скудная казна, собираемая изъ подаяній богомольцовъ и хранимая на общія нужды скита, его церкви и кладбища, заслуживаютъ вниманія доброхотныхъ дателей преимущественно предъ всѣми святогорцами, не только монастырниками, но и келліотами, у которыхъ есть свои участки земли и доходы съ нихъ.

Всѣ греческіе скиты на Аѳонѣ бѣдны, и подаяніе имъ должно быть равное. Вотъ число ихъ:

а) въ области лавры св. Аѳанасія:

1) Скитъ Предтеченскій, новѣйшій, Молдавовлахійскій;
2) Скитъ Кавсокаливскій;
3) Скитъ Аннинскій.

б) въ области монастыря Павловскаго:

4) Скитъ Димитріевскій, называемый *Новый*;

5) Скитъ Димитріевскій, прозываемый Ла́кку.

в) въ области монастыря Иверскаго:

6) Скитъ Предтеченскій;

г) въ области монастыря Кутлумушскаго:

7) Скитъ Пантелеймоновскій;

д) въ области монастыря Ватопедскаго:

8) Скитъ Димитріевскій;

е) въ области монастыря Ксенофскаго:

9) Скитъ Благовѣщенскій;

ж) въ области монастыря Грекорусскаго:

10) Скитъ Богородицкій.

Скиты русскіе.

На Аѳонѣ недавно возникли два скита русскіе, именно: Ильинскій въ области монастыря Пандократорскаго и Андреевскій-Серайскій, подвѣдомый ближайшему Ватопеду. Но они только называются скитами, а по внѣшнему виду и внутреннему устройству рѣзко отличаются отъ скитовъ греческихъ. Эти походятъ на деревни, не имѣющія никакой ограды, а тѣ— на монастыри, окруженные стѣнами. Въ первыхъ нѣтъ общежитія, потому что каждый скитникъ питается трудами рукъ своихъ, а во вторыхъ монахи ничего не дѣлаютъ, и припѣваючи живутъ всѣ вмѣстѣ на счетъ Россіи.

— Скитъ Ильинскій бѣденъ.

— Скитъ Андреевскій имѣетъ капиталъ въ 50000 рублей, если не больше, и получаетъ съ него проценты изъ нашихъ банковъ, и строгимъ подвижничествомъ не славится.

№ 74.

Выписка изъ книжицы подъ названіемъ: Ὁμολογία πίστεως ἤτοι ἀπολογία δικαιοτάτη Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου. Ἐν Βενετίᾳ. 1819, σελίδ. 29—30.

Ἐπὶ .... τῆς πατριαρχείας τοῦ σοφωτάτου Σαμουὴλ ἐν ἔτει ,αψογ΄ γράμμα ἡ αὐτὴ ἐξέδωκε πατριαρχικὸν καὶ συνοδικόν, ἐν ᾧ ..... οὕτω ... ἐπὶ λέξεως ... γέγραπται «Δέον ἐκρίναμεν, ὅπως ὅλοι οἱ ἐν κελλίοις καὶ οἱ ἐν σκήταις ἀσκούμενοι, ὡς τὴν ἀναφορὰν καὶ ὑποταγὴν ἔχοντες εἰς τὰ αὐτόθι ἱερὰ μοναστήρια, νὰ ἔπωνται καὶ νὰ ἀκολουθῶσιν ἀπαρασαλεύτως εἰς τὴν φυλαττομένην ἐν τοῖς μοναστηρίοις τάξιν καὶ συνήθειαν περὶ τῶν μνημοσύνων τῶν ἀποιχομένων, δηλαδὴ ἐν ᾗ ἂν ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος εἰώθασι τελεῖσθαι τὰ μνημόσυνα ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ἐν ταύτῃ νὰ τελοῦνται καὶ ἐν ταῖς σκήταις, καὶ ἐν τοῖς κελλίοις, χωρίς τινος ἀντιλογίας τοῦ λοιποῦ». Ἐπειδὴ δὲ τὰ τυπικὰ καὶ αἱ διατάξεις τῶν μοναστηρίων διορίζουν να ἐκτελοῦνται τὰ μνημόσυνα ἐν σαββάτῳ, καὶ οὐχὶ ἐν κυριακῇ, ... ἄρα καὶ τὰ κελλία καὶ αἱ σκῆται, ἀκολουθοῦσαι εἰς τὴν διάταξιν τῶν ἱερῶν μοναστηρίων, ὡς παραφυάδες αὐτῶν, ἐν σαββάτῳ πρέπει νὰ ποιοῦσιν αὐτά, καὶ οὐχὶ ἐν κυριακῇ.

№ 75.

Выписка изъ той же книжицы (стран. 30—32).

Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων ..... ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ἀοιδίμου Σωφρονίου συνήνεσε καὶ συνεφώνησεν εἰς τὰ ἀνωτέρω πατριαρχικὰ καὶ συνοδικὰ γράμματα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης ἐκκλησίας, τοῦ τε ἐπὶ Θεοδοσίου ἐκδοθέντος, καὶ τοῦ ἐπὶ Σαμουήλ· ὑπέγραψε γὰρ καὶ εἰς τὰ δύω ὁ ῥηθεὶς Σωφρόνιος, πατριάρχης τότε ὢν Ἱεροσολύμων· οὐ μόνον δὲ ὑπέγραψεν εἰς ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ γράμμα ἴδιον ἐξέδωκεν ὁ αὐτὸς κῦρ Σωφρόνιος, ἐν ᾧ βεβαιοῖ τὸ ἀνωτέρω γράμμα τοῦ κῦρ Σαμουήλ. Ἐρωτηθεὶς γὰρ οὗτος παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου πρώην Λακεδαιμονίας κυρίου Θεοφάνους, τοῦ ἐν τῇ Νέᾳ σκήτῃ ἀσκουμένου, πότε νὰ ποιῇ τὰ τοῦ κοιμηθέντος γέροντός του ὁσιωτάτου χατζῆ Μελετίου μνημόσυνα, ἐν σαββάτῳ ἢ ἐν κυριακῇ· ἀπεκρίθη αὐτῷ διὰ γράμματος, ὅτι περὶ τούτου ἡ ἐκκλησία ἐδιώρισε να ἀκολουθοῦν αἱ σκῆται καὶ τὰ κελλία τῇ περὶ τῶν μνημοσύνων διατάξει τῶν ἱερῶν μοναστηρίων· ὅθεν ἄλλην διάταξιν περὶ τούτου δὲν πρέπει νὰ ζητῇ .....

Ἰδοὺ καὶ ὁ ἀοίδιμος κῦρ Σωφρόνιος συνήνεσε τῇ περὶ τῶν μνημοσύνων διατάξει τῶν ἱερῶν μοναστηρίων, ταὐτὸν εἰπεῖν, τῇ διατάξει τοῦ νὰ γίνωνται τὰ μνημόσυνα ἐν σαββάτῳ, καὶ οὐχὶ ἐν κυριακῇ· εἰ δὲ καὶ ὕστερον ἐξέδωκεν ἄλλο γράμμα, ἐν ᾧ διορίζεται ὅτι ἀπαρατηρήτως νὰ γίνωνται τὰ μνημόσυνα ἔν τε σαββάτῳ καὶ ἐν κυριακῇ, τοῦτο ἐποίησε, διὰ τί ὁ λεγόμενος διδάσκαλος Βησσα-

ρίων, ἀπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξεῖπε μυρίας κατηγορίας κατὰ τῶν ἀδελφῶν, τῶν φυλαττόντων τὴν περὶ τῶν μνημοσύνων ἀρχαίαν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, καὶ αἱρετικὰ αὐτοῖς προσῆψε φρονήματα· ᾧτινι πιστεύσας ὁ κῦρ Σωφρόνιος, ὡς ἀληθῶς λαλοῦντι, καὶ ἐξαπατηθεὶς τὸ γράμμα ἐκεῖνο ἐξέδωκεν· εἰ μὴ γὰρ ἐξηπατήθη, πῶς ἤθελε καταδεχθῇ νὰ φάσκῃ καὶ νὰ ἀντιφάσκῃ οὕτω λαμπρῶς αὐτὸς ἑαυτῷ; καὶ ὁ πρώην συναινῶν τῇ περὶ τῶν μνημοσύνων διατάξει τῶν ἱερῶν μοναστηρίων αὐτὸς ἔπειτα νὰ λέγῃ καὶ νὰ γράφῃ τὰ ἀντιφατικώτατα τῇ ὑπογραφῇ καὶ τῷ πρὸς τὸν Λακεδαιμονίας γράμματί του; οὐδὲ γὰρ τοῦ τυχόντος ἀνθρώπου τοῦτό ἐστι, πολλῷ δὲ μᾶλλον πατριάρχου καὶ πατριάρχου τοιούτου, οἷος ἐχρημάτισεν ὁ Σωφρόνιος.

Ἐν εἴδει δὲ παραρτήματος προσθέττομεν καὶ ταῦτα ἐδῶ, ὅτι δύω εἴδη κυβερνήσεως εὑρίσκονται ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ· καὶ τὸ μὲν πρῶτον εἶδος ὀνομάζεται Ἀκρίβεια, τὸ δὲ ἄλλο ὀνομάζεται Οἰκονομία καὶ συγκατάβασις· οὐδὲν οὖν καινόν, εἰ καὶ τὸ γράμμα τοῦ κῦρ Σωφρονίου διορίζει, ὅτι ἀπαρατηρήτως νὰ γίνωνται τὰ μνημόσυνα τῶν κοιμηθέντων εἴτε ἐν σαββάτῳ εἴτε ἐν κυριακῇ· ἐπειδὴ γὰρ ἔρεις καὶ ταραχαὶ ἠκολούθησαν ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης τῶν μνημοσύνων, τούτου χάριν ὁ κῦρ Σωφρόνιος σὺν τῇ περὶ αὐτὸν ἁγίᾳ συνοδῳ, πρόνοιαν ποιούμενος τοῦ νὰ εἰρηνεύσῃ τὰς ταραχὰς ταύτας, ἐμεταχειρίσθη τὸ δεύτερον εἶδος τῆς κυβερνήσεως, ἤτοι τὴν οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασιν, καὶ ἐδιώρισεν ὅτι ἀπαρατηρήτως νὰ γίνωνται τὰ μνημοσυνα εἴτε ἐν σαββάτῳ εἴτε ἐν κυριακῇ. Τί δὲ θέλει νὰ εἰπῇ ἀπαρατηρήτως; τουτέστι χωρὶς παρατήρησιν ἡμερῶν, ὄχι ὅμως καὶ μὲ βίαν τινὰ ἢ μέμψιν καὶ κατηγορίαν τοῦ ἑνὸς μέρους πρὸς τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ἐλεύθερος πρέπει νὰ εἶναι ὁ κάθε ἕνας εἰς τὸ νὰ ἐνεργῇ τὰ μνημόσυνα.

№ 76.

Выписки изъ той же книжицы (стр. 46—47).

Ἡ σεβασμία καὶ κοινὴ τῶν εἴκοσιν ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου ὄρους σύναξις γράμμα ἐξέδωκεν ἐνσφράγιστον καὶ ἐνυπόγραφον ἐν ἔτει ,αωζ΄ μαΐου ιθ΄ κατά τινος διακόνου Ἐσφιγμενίτου, ὅστις ἐφλυάρησε κατὰ τοῦ σεβασμίου πνευματικοῦ πατρὸς παπᾶ κῦρ Ἱεροθέου πολλὰ δύσφημα· τὸ γράμμα δὲ ἐκεῖνο, ἀναγνωσθὲν ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ τοῦ Πρωτάτου εἰς ἐπήκοον πάντων, καὶ ταύτην τὴν περικοπὴν ἐπὶ λέξεως περιέχει· «τούτου δὲ τὸ παράδειγμα (τοῦ φιλολοιδόρου δηλαδὴ

διακόνου) ἂς σωφρονίσῃ καὶ τοὺς ἄλλους φιλολοιδόρους καὶ ψευδοκατηγόρους, οἵτινες καρδίαν ἔχοντες γυμνασμένην εἰς τὰ ψεύδη καὶ γλῶσσαν φιλεγκλήμονα, κινούμενοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀνοίγουν τὸ ἀπύλωτον στόμα των καὶ φλυαροῦν ἀθεοφόβως κατὰ τῶν ἀνευθύνων καὶ ὀρθοδόξων ἀδελφῶν, κολυβάδας αὐτοὺς ἀποκαλοῦντες καὶ φαρμασόνους καὶ αἱρετικοὺς καὶ κακοδόξους· αἱ ψευδοκατηγορίαι των γὰρ αὗται προξενοῦσι μάχας, γεννῶσι ταραχάς, διεγείρουσι μῖσος, διαταράττουσι τὴν κοινὴν εἰρήνην τοῦ Ἁγίου ὄρους καὶ ἐκριζόνουσιν ἀπὸ τὰς καρδίας των τὴν ἀγάπην, ἥτις εἶναι τὸ σημεῖον καὶ γνώρισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ κεφάλαιον ὅλων τῶν ἀρετῶν, χωρὶς τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ σωθῇ τινάς· ἐὰν γὰρ οἱ τοιοῦτοι δὲν σωφρονισθοῦν καὶ δὲν παύσουν εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τὸ νὰ δυσφημοῦν τοὺς ἀνευθύνους ἀδελφούς, μῶμον τοῖς ἀμωμήτοις προσάπτοντες καὶ τὰς ὑπολήψεις διαβάλλοντες τῶν τιμίων ἀνδρῶν, ἂς ἠξεύρουσιν, ὅτι ἔχουν νὰ παιδευθοῦν αὐστηρῶς παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς συνάξεως ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς, ὁποῖοι καὶ ἂν εἶναι, ὡς λυμεῶνες τῆς κοινῆς εἰρήνης τοῦ ἁγίου τούτου τόπου καὶ ὡς σκανδαλοποιοὶ καὶ φιλοτάραχοι καὶ ὡς φθορεῖς τῆς ἀγάπης τῶν ἀδελφῶν».

№ 77.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου.

Ἀπόκρισις τοῦ παναγιωτάτου πρώην Κωνσταντινουπόλεως κῦρ Καλλινίκου πρός τινα ἐρωτήσαντα περὶ τῶν μνημοσύνων τῶν ἐν κυριακαῖς τελουμένων.

+ Περὶ δὲ τῆς τῶν μνημοσύνων πληροφορίας, ὁποῦ παρ' ἡμῶν ζητεῖ, ἀρκεῖ ἡ τῆς ἐκκλησίας διὰ τῶν συνοδικῶν αὐτῆς· ἵνα δὲ μὴ πέσωμεν εἰς τὸ τῆς παρακοῆς ἔγκλημα καὶ κατακριθῶμεν μετὰ τοῦ κρύψαντος τὸ τάλαντον, ἰδοὺ ὁποῦ πληροῦμεν τὴν αἴτησίν της καὶ σημειοῦμεν ὅσα περὶ τῶν μνημοσύνων ὑπερόριοι ὄντες ἐν Σινᾷ ἐν τοῖς κώδιξιν ἀρχαιοτάτοις καὶ μεμβράναις καὶ ἐν χάρτῃ παχείᾳ ἀνέγνωμεν καὶ ἡ μνήμη παρακατέχει. Ἀνέγνωμεν οὖν ὅτι τὰ μνημόσυνα τῶν ἐν πόλεσι καὶ χώραις τῶν βασιλέων, τῶν ἐν τέλει, ἡγεμόνων, ἀρχόντων καὶ λοιπῶν ὀρθοδοξούντων ἐτελοῦντο ἐκ παραδόσεως ἀρχαίας, ἀπὸ τῶν ἀποστολων δηλαδὴ καὶ διαδόχων αὐτῶν, ἐν κυριακαῖς εἰς τὰ κυριακὰ λεγόμενα κατὰ πᾶσαν καὶ πόλιν καὶ χώραν· ὅτι ἐν μόναις ταῖς τοῦ ἡλίου ἡμέραις, ἤτοι ταῖς κυριακαῖς, διὰ τὸ συνέρχεσθαι ἐν αὐταῖς τοὺς

πιστοὺς καὶ διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι ἐν ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς ἑβδομάδος λειτουργίαν, ὃ καθορᾶται καὶ εἰς τὰς πέντε σωζομένας λειτουργίας, Ἰακώβου δηλαδὴ τοῦ ἀδελφοθέου, Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, Κλήμεντος ἐπισκόπου Ῥώμης, Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου, μνημονεύοντων, μετὰ τὴν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εὐλόγησιν καὶ μεταβολήν, πάντων τῶν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ πίστει τελειωθέντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν ἐν κυριακαῖς. Ὅτι δὲ ἐν κυριακαῖς ἐλειτούργουν μόνον, ἴδε Ἰουστῖνον τὸν φιλόσοφον καὶ μάρτυρα ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ ἀπολογίᾳ ὑπὲρ χριστιανῶν γράφοντα· «καὶ ἐν τῇ τοῦ ἡλίου καλουμένῃ ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις «ἢ ἀγροὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ μενόντων συνέλευσις γίνεται» καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ παρακατιών· «τῇ δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέρᾳ κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ᾗ ὁ Θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε. Καὶ Ἰησοῦς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη» καὶ τὰ λοιπά. Καὶ αἱ στεφηφορίαι τῶν βασιλέων ἐν τῇ τῆς πεντηκοστῆς μεγάλῃ ἑορτῇ ἐτελοῦντο πολλάκις, ἐν ᾗ καὶ τὰ μνημόσυνα τελοῦνται πάντων τῶν προαπελθόντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ τῶν τελευτησάντων βασιλέων, ἵνα εἰς μνήμην ἔρχωνται τοῦ θανάτου καὶ μὴ ἰσόθεα φρονῶσι διὰ τὸ ὕψος τῆς βασιλείας. Καὶ Κωνστάντιος ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱὸς ἐν κυριακῇ τὸ λείψανον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ναῷ κατέθετο καὶ τὰ μνημόσυνα αὐτοῦ βασιλικῶς ἐτέλεσε, παρούσης τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ κλήρου καὶ ἁπάσης τῆς πόλεως. Καὶ Θεοδόσιος ὁ μικρὸς ἐν Ἐφέσῳ, μετὰ τὴν τῶν ἑπτὰ παίδων ἀνάστασιν, τὰ ἔννατα καὶ τεσσαρακοστὰ τοῦ τεθνηκότος ἐκεῖσε Πατρικίου ἐν κυριακαῖς καὶ τὰ δύο μνημόσυνα ἐτέλεσε καὶ τραπέζας πολυεξόδους καὶ ἐλεημοσύνας τοῖς πτωχοῖς διένειμε καὶ τοῖς μοναστηρίοις ἀνὰ νομίσματος ἑνός. Καὶ τὰ ἑαυτοῦ ὑπὸ τῆς Πουλχερίας ἐν κυριακῇ ἐτελέσθη. Καὶ Θεοδώρα ἡ βασιλὶς ἐν τῇ τότε ὀνομασθείσῃ κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας μετὰ τὴν τῶν ἁγίων εἰκόνων ἀναστήλωσιν καὶ λιτανείαν τὴν ἐν ταῖς Βλαχέρναις τὰς ἱκεσίας καὶ δεήσεις ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ βασιλέως ἐτέλεσε καὶ μνημόσυνον καὶ ἐλεημοσύνας τοῖς πτωχοῖς καὶ τοῖς ἐν μοναῖς ἀφθονοπαρόχως διένειμε. Καὶ Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς μνημόσυνα ἐν τῇ τοῦ ἡλίου πολυέξοδα ἐτέλεσε ἐπὶ τῇ νύμφῃ αὐτοῦ τελευτησάσῃ εἰς τὰς τεσσαράκοντα καὶ μηνιαῖα μνημόσυνά της ἐν ἐκκλησίαις καὶ μοναῖς καὶ φυλακαῖς καὶ νοσοκομείοις καὶ πένησι διανέμεσθαι διετάξατο ἀνὰ νομίσματος ἑνός, ἀφ' ἧς ἐτεθνήκει μέχρι τῶν τεσσαράκοντα μνημοσύνων αὐτῆς· διεμερίζοντο δὲ τὰ νομίσματα διὰ Σεργίου τινὸς μοναχοῦ, μέγα ἐπ' ἀρετῇ ἐσχηκότος ὄνομα, ἀνεψιοῦ δὲ τοῦ πατριάρχου Φωτίου. Καὶ ἐπὶ τῆς αὐγούστης Ἑλένης, τῆς τῇ δεκάτῃ ἐννάτῃ

ὀκτωβρίου τελευτησάσης, τῷ ἕκτῳ μηνί, τὸν μάρτιον, ἐλθούσης τῆς ἀγγελίας, ὁτι παρέλαβε τὴν πόλιν τῆς Κρήτης ὁ μάγιστρος Νικηφόρος Φωκᾶς, ἐδοξασε τὸν Θεόν· καὶ τὰ μνημοσυνα ταύτης δηλαδὴ τῆς βασιλιδος ἐν τῇ κυριακῇ τῶν ἡμερῶν ἐτέλεσε ἴσως ὁ αὐτὸς Νικηφόρος πολλοὺς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερώσας, φιλοτιμησάμενος πολλοῖς τὸν πατριάρχην ἅμα τῷ κλήρῳ καὶ τοῖς μοναστηρίοις τοῖς ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς πέριξ· ἐν ταῖς λαύραις δὲ καὶ ἐν μοναστηρίοις καὶ κοινοβίοις ἔψαλλον καὶ ἐν σάββασι. Καὶ αὐξηθέντος τοῦ ἔθους ἀπὸ τῆς Στουδίου μονῆς καὶ τῶν ποιητῶν αὐτῆς καὶ ἁσματογράφων Θεοφάνους καὶ Θεοδώρου τῶν γραπτῶν, γραφόντων καὶ ψαλλόντων· «τῶν προπατορων σήμερον πιστοὶ τελοῦντες μνημόσυνα», ἐν κυριακῇ καὶ τῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τὰ τῶν πατέρων σήμερον πιστοὶ τελοῦμεν μνημόσυνα καὶ τὰ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν, τοῦ θεοπάτορος καὶ τῶν λοιπῶν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἑνδεκάτην τοῦ ὀκτωβρίου καὶ μεθ' αὐτὴν μνημόσυνα τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων τὸ δεύτερον καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ὁ τῆς τῶν Στουδίων μονῆς Στούδιος, ἀφ' οὗ καὶ Στουδῖται, πρῶτος κτίτωρ ἐν ταῖς κυριακαῖς ἐμνημονεύετο κατ' ἔτος καὶ τῶν λοιπῶν ναῶν οἱ δομήτορες, ἐν αἷς καὶ παράκλησις ἐτελεῖτο μεγάλη. Καὶ ἵνα μὴ τὸν ἐπιστολικὸν τύπον παραβαίνωμεν, ἐπιβεβαίωσις τούτου ἀσφαλὴς αἱ τῆς τρίτης στάσεως δύο εὐχαὶ τῆς γονυκλισίας κατὰ τὴν ἐσχάτην καὶ μεγάλην ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, ὡς εἴπομεν, ἐν ᾗ δέησιν ποιούμεθα ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν εὐσεβείᾳ τελειωθέντων. Προσβεβαιοῦται αὕτη ἡ ὀρθόδοξος γνώμη καὶ ἀπὸ τὴν πρᾶξιν ἁπαξαπασῶν τῶν χριστιανῶν φυλῶν ὀρθοδόξων τε καὶ ἑτεροδοξων. Ὅλη τοίνυν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, ἀνατολική, δυτική, ὀρθόδοξος, αἱρετικὴ καὶ σχισματικὴ ὁμολογεῖ, ὁτι ὅταν τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν κατῆλθεν εἰς τοὺς ἀποστολους, ἦτον ἡμέρα κυριακή. Ὅθεν πάντοτε καὶ πρὸ πάντων αὕτη ἡ ἀνάμνησις τῆς καταβάσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ ἑορτάζεται. Καὶ ὁ ἱεροίστωρ Λουκᾶς γράφει, ὅτι ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς κατέβη εἰς τοὺς ἀποστόλους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Μάρτυς δὲ καὶ ἡ ὄψις, ἀψευδὴς διδάσκαλος, τό τε μῆκος τοῦ χρόνου σαφῶς δείκνυσι. Καὶ τὰ ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ τῆς βασιλιδος τῶν πόλεων ἄνωθεν τελούμενα μνημόσυνα βασιλέων, ἀρχιερέων, ἡγεμόνων καὶ ἀρχόντων καὶ ἄλλων, ἃ εὑρήκαμεν, πολλάκις καὶ ἡμεῖς ἐτελέσαμεν ἐν κυριακαῖς· καὶ ἐπὶ πατριαρχῶν ἀρχαίων ἁγιωτάτων καὶ σοφωτάτων καὶ ἐπὶ Φωτίου ἐκείνου, τοῦ ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἁγιότητι περιωνύμου. Θανοντος γὰρ Κωνσταντίνου υἱοῦ Μιχαὴλ τοῦ ἐξ Εὐδοκίας, ὃν πολλὰ ἐθρήνησε Βασιλειος ὁ βασιλεύς, πολλὰ στέργων αὐτόν, μέχρι τῶν τεσσαράκοντα

ἡμερῶν, καὶ τελέσας βασιλικῶς τὰ μνημοσυνα ἐν κυριακῇ διένειμε πλῆθος νομισμάτων τοῖς πτωχοῖς, φιλοτιμησάμενος καὶ τὸν πατριάρχην Φώτιον καὶ ἅπαντας συλλειτουργήσαντας ἀρχιερεῖς καὶ κληρικούς. Καὶ Χριστοφορος ὁ βασιλεὺς τελευτήσας, πολλὰ κοψαμένου αὐτὸν τοῦ πατρός, ἐτέθη τὸ λείψανον ἐν τῇ πατρὸς αὐτοῦ μονῇ, καὶ τῇ τεσσαρακοστῇ τὰ μνημόσυνα ποιήσαντος ἐν κυριακῇ ἐτησίους ῥόγας πᾶσι τοῖς μοναστηρίοις διετύπωσε χορηγεῖσθαι. Καὶ ἄλλος δέδωκε μιλιαρίσια χιλιάδας δώδεκα τῇ τετάρτῃ τῶν νηστειῶν κυριακῇ ψυχικὰ τῆς αὐτοῦ θείας. Καὶ ἄλλ' ἄττα, ἃ ἐπιλείψει ἡμᾶς ὁ χρόνος γράφοντας καὶ διηγουμένους.

Ἕως ὧδε εἰσὶ λόγια τοῦ διαληφθέντος πατριάρχου κυρίου Καλλινίκου, ἐξ ὧν δείκνυται τὸ πολυμαθὲς τοῦ ἀνδρὸς καὶ πολύπειρον, καὶ ἐπιστομίζονται οἱ ἀλλοτριόφρονες, καὶ φανεροῦται ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐπιβεβαιοῦται ἡ καθ' ἡμᾶς πρᾶξις καὶ ἐπισφραγίζεται εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ᾧ πρέπει τιμή, κράτος καὶ μεγαλοπρέπεια εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

№ 78.

Ὁμολογία πίστεως ἤτοι ἀπολογία δικαιοτάτη κατὰ τῶν, ὁσοι ἀμαθῶς καὶ κακοβούλως ἐτόλμησαν παρεξηγεῖν καὶ διαβάλλειν παραδόσεις τινὰς τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ ἄλλα τινὰ τῶν περὶ πίστεως ὑγιῆ καὶ ὀρθόδοξα φρονήματα τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου. Ἐν Βενετίᾳ. 1819 (стр. 9—29, 32—46, 47—50).

ΠΕΡΙ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩΝ.

Ἀπολογούμεθα πρῶτον εἰς ἐκεῖνο, ὁποῦ πολλοὶ ἀδελφοὶ ἐκτὸς φοβου Θεοῦ κατηγοροῦντες ὀνομάζουσιν ἡμᾶς κολυβάδας, καὶ λέγομεν ὁτι τὸ ὄνομα τοῦτο ψευδῶς καὶ συκοφαντικῶς προσάπτουσιν εἰς ἡμᾶς οἱ καλοὶ ἀδελφοί, καθ' ὁτι ἡμεῖς φυλάττομεν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς παρέλαβε νὰ ἐκτελῇ ἐν σαββάτῳ τὰ τῶν ἐν Χριστῷ κεκοιμημένων μνημόσυνα, καὶ οὐχὶ ἐν τῇ κυριακῇ· (μνημοσυνα δὲ λέγομεν τὰ μετὰ κολύβων καὶ παραστασίματος γινόμενα, οὐχὶ τὰ ἐν τῇ τελετῇ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ψιλῶς ἀναφερόμενα· ταῦτα γὰρ ἄλλον λογον ἔχουσιν, ὡς ρηθήσεται.) δῆλον δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς· οὐ μόνον γὰρ ἡ ἐκκλησία τὴν καθολικὴν μνείαν τῶν ψυχῶν ἀεὶ ἐν σαββάτῳ ποιεῖ καὶ οὐδέποτε ἐν κυριακῇ, ὡς φαίνεται ἔκ τε

τοῦ ἱεροῦ Τριῳδίου καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ Πεντηκοσταρίου· ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ σαββάτῳ ἑκάστης ἑβδομάδος τοῦτο τὸ ἴδιον ποιεῖ, μνημονεύουσα δηλαδὴ τῶν κεκοιμημένων, ὡς δείκνυται ἐκ τῆς ἱερᾶς βίβλου τῆς Παρακλητικῆς.

Διὰ ποίους δὲ λόγους ἐν σαββάτῳ ἀεὶ ἡ ἐκκλησία ἐκτελεῖ τὰ τῶν κοιμηθέντων μνημόσυνα; Πρῶτον, διὰ τί ὁ Κύριος τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου εὑρίσκετο κατὰ τὴν ψυχὴν ἐν τῷ ᾅδῃ, σκυλεύων αὐτὸν καὶ τὰς ἐν τῷ ᾅδῃ καθειργμένας ψυχὰς ἀπολύων τῶν δεσμῶν, καθὼς τοῦτο βεβαιοῖ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός· γράφων γὰρ οὗτος πρὸς τὸν Κομητᾶν περὶ τῶν ἁγίων νηστειῶν ἔτζι ἐπὶ λέξεως λέγει· «οὕτω κἀνταῦθα ταῖς πέντε τῆς ἑβδομάδος (ἡμέραις τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς) μέχρι τῆς ἑσπέρας νηστείαν νομοθετῆσαν διὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Λόγου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον σαββάτῳ καὶ τῇ κυριακῇ τὴν τινῶν βρωμάτων ἀποχὴν διωρίσατο διὰ τὸ ἐπικρατὲς τῆς ἀναστάσεως, ἣν τὴν κυριακὴν ἡμέραν οἴδαμεν· καὶ τὴν ὑπὲρ πάντων τῶν προκεκοιμημένων ἁγίων (εἴτ' οὖν χριστιανῶν ὀρθοδόξων, κοινότερον ἐκλαμβανομένου τοῦ ὀνόματος Ἅγιος) προσφοράν [1]), ἣν κατὰ πᾶν σάββατον ἐπιτελεῖν προστετάγμεθα διὰ τὸ πρὸ τοῦ Πάσχα σάββατον· (ἰδοὺ ὁ λόγος, διὰ τί ἐν σαββάτῳ ποιοῦμεν τὰ μνημόσυνα τῶν κοιμηθέντων·) ἐν ᾧ τὸν ἰσχυρὸν Χριστὸς ἔδησε καὶ τὰ τούτου σκ‹εύ›η διήρπασεν· ὃ μόνον σάββατον νηστεύειν χρὴ τοὺς τὴν τῆς ἀναστάσεως χαρὰν ἑορτάζοντας». (Τόμῳ α').

Ὥστε ἐκ τοῦ λόγου τούτου τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ τοῦτο τὸ καλὸν πόρισμα ποριζόμεθα, ὅτι οἱ μὴ ἐν σαββάτῳ ποιοῦντες τὰ μνημόσυνα τῶν κεκοιμημένων, ἀλλ' ἐν κυριακῇ, ἀναιροῦσι μὲν τὸν λόγον τοῦτον τοῦ θείου Πατρός, συγχέουσι δὲ τὰ ἰδιώματα τοῦ σαββάτου καὶ τὰ ἰδιώματα τῆς κυριακῆς, καθ' ὅτι κατὰ μὲν τὸ σάββατον ἦτον ἐν τῷ ᾅδῃ ἡ θεουπόστατος τοῦ Σωτῆρος ψυχή, τὰς ἐν τῷ ᾅδῃ ψυχὰς λυτρουμένη, κατὰ τὴν κυριακὴν δὲ ἦτον ἔξω τοῦ ᾅδου, ἡνωμένη τῷ ὑπ' αὐτῆς καὶ τῆς αὐτῇ ἡνωμένης καθ' ὑποστασιν θεότητος ζωοποιηθέντι καὶ ἀναστηθέντι σώματι· ἀποφαίνεται γὰρ τοῦτο τὸ γενικὸν ἀξίωμα ὁ μέγας Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχέουν τινὲς τὰ ἱερὰ σύμβολα· διὰ τί συγχέουν ἐν ταὐτῷ καὶ τὰ αἴτια καὶ τὰς δυνάμεις καὶ τάξεις, ὧν εἰσὶ σύμβολα· ἀλλὰ πρέπει νὰ φυλάττουν αὐτὰ ἀσύγχυτα καὶ κατάλληλα μὲ τὰ

---

[1]) Σημείωσαι, ὅτι τὴν προσφορὰν φαίνεται νὰ ἐκλαμβάνῃ ἐδῶ ὁ ἅγιος πλατύτερον, ἀντὶ τῶν προσφερομένων ἐν ταῖς μνήμαις τῶν κεκοιμημένων· καὶ ἁπλῶς, ἀντὶ τῶν κοινῶς λεγομένων μνημοσύνων· ἐπειδὴ ἡ ἐν τοῖς μυστηρίοις προσφορὰ καθ' ἑκάστην ἐκτελεῖται.

Не согласенъ. Дамаскинъ разумѣлъ субботнюю литургію, которая называется и святымъ возношеніемъ (προσφορά), въ мирѣ приносимымъ.

τούτων αἴτια· οὑτω γὰρ ἐπὶ λέξεως φράζει· «οὐχ ὡς ἔτυχε χρὴ τὰ ἱερὰ σύμβο-
«λα φύρειν, ἀλλὰ προσηκόντως αὐτὰ ταῖς αἰτίαις ἢ ταῖς ὑπάρξεσιν ἢ ταῖς δυ-
«νάμεσιν ἢ ταῖς τάξεσιν ἢ ταῖς ἀξιαις ἀναπτύσσειν, ὧν καὶ ἔστιν ἐκφαντορικὰ
«συνθήματα» (Ἐπιστολῇ πρὸς Τίτον).

Ἔφη δὲ συμφώνως τῷ θειῳ Δαμασκηνῷ καὶ ὁ θεῖος Νύσσης Γρηγόριος ἐν
τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ νβ΄ ψαλμοῦ· «τίς οὐκ οἶδε τῶν παραδεδεγμέ-
«νων τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον, ὅτι τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου τὸ κατὰ τὸν θάνα-
«τον ἐνηργήθη μυστήριον, ἀκριβῶς κατὰ τὸν νόμον ἀκινήτου μείναντος ἐν τῷ
«μνήματι τοῦ ζωοποιοῦ σώματος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην;»

Δεύτερον δὲ ἐν σαββάτῳ ἐκτελεῖ ἡ ἐκκλησία τὰ μνημόσυνα, διὰ τί τὸ
σάββατον θέλει νὰ εἰπῇ ἑλληνιστὶ κατάπαυσις· ὅθεν ἐπειδὴ καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν
κοιμηθέντων κατέπαυσαν ἀπὸ ολα τὰ βιωτικὰ πράγματα, διὰ τοῦτο ἀναλόγως
καὶ καταλλήλως καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν ἐν τῇ καταπαυσίμῳ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου
γίνεται. Βεβαιοῖ δὲ τὸν λόγον τοῦτον τὸ Συναξάριον τοῦ ἱεροῦ Τριῳδίου, τὸ γε-
γραμμένον κατὰ τὸ σάββατον τῆς ἀποκρέω, οὑτωσὶ λέγον· «ἐν σαββάτῳ δὲ ἀεὶ
«(σημείωσαι τοῦτο τὸ ἀεὶ) τὴν τῶν ψυχῶν μνείαν ποιούμεθα, ὅτι τὸ σάββατον
«κατάπαυσιν σημαίνει ἑβραϊστί· καὶ τῶν τεθνεώτων τοίνυν ὡς τῶν βιωτικῶν
«καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων καταπαυσαμένων, κἂν τῇ καταπαυσίμῳ τῶν ἡμερῶν
«τὰς ὑπὲρ αὐτῶν δεήσεις ποιούμεθα· ὃ δὴ καὶ ἐπὶ πᾶν κεκράτηκε γίνεσθαι σάβ-
«βατον (καθὼς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῆς ἱερᾶς Παρακλητικῆς, ὡς ἀνωτέρω εἶπο-
«μεν), τὸ δέ γε νῦν, καθολικῶς μνημονεύομεν, ὑπὲρ παντὸς δεόμενοι εὐσεβοῦς».

Σημείωσαι τοῦτο ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ σοφὸς Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος, ὁ τὰ
συναξάρια τοῦ Τριῳδίου καὶ Πεντηκοσταρίου συγγραψάμενος· λέγωντας γὰρ
ὁτι· «τὸ δέ γε νῦν, καθολικῶς μνημονεύομεν, ὑπὲρ παντὸς δεόμενοι εὐσεβοῦς»
ἔδειξεν, ὁτι εἰς ἄλλα σάββατα μνημονεύομεν καὶ μερικῶς τῶν κεκοιμημένων πα-
τέρων ἡμῶν καὶ ἀδελφῶν· ἀντιδιαστέλλεται γὰρ τὸ καθολικῶς μὲ τὸ μερι-
κῶς δηλοῦται δὲ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὸν κατωτέρω προσδιορισμὸν τοῦ καθολικοῦ Τυ-
πικοῦ, τὸ ὁποῖον λέγει, ὅτι τὰ μερικὰ τρίτα καὶ ἕνατα τοῦ ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ
κοιμηθέντος ἀδελφοῦ νὰ γίνωνται ἐν τῷ σαββάτῳ· ἀλλὰ γὰρ τοῦτο σαφέστε-
ρον καὶ ἰσχυρότερον δείκνυται καὶ ἀπὸ τὰ προλαβόντα λόγια τοῦ θείου Δαμασκη-
νοῦ· φησὶ γάρ· «διὰ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ λόγου νομοθετῆσαν τὸ Πνεῦμα τὸ
«ἅγιον .... διωρίσατο τὴν ὑπὲρ πάντων τῶν προκεκοιμημένων ἁγίων (ἤτοι χρι-
«στιανῶν) προσφορὰν, ἣν κατὰ πᾶν σάββατον ἐπιτελεῖν προστετάγμεθα». Ἑωλα
ἄρα καὶ μάταιά εἰσι τὰ ὑπό τινων σοφιστικῶς προβαλλόμενα, οτι τὰ μὲν καθο-

λικὰ μνημόσυνα γίνονται μόνον ἐν τῷ σαββάτῳ, τὰ δὲ μερικὰ γίνονται καὶ ἐν τῇ κυριακῇ. Καὶ τοῦτο δὲ ἀκόμη σημείωσαι ὡς ἐν τάξει πορίσματος, οτι οἱ ἐν κυριακῇ ποιοῦντες τὰ τῶν κοιμηθέντων μνημόσυνα ἀναιροῦσι καὶ τὸν λογον τοῦτον τοῦ ἱεροῦ Τριῳδίου· «οὐ γὰρ καταπαύσιμός ἐστιν ἡ κυριακή, ὥσπερ τὸ «σάββατον, ἵνα γίνωνται καὶ ἐν αὐτῇ τὰ μνημοσυνα, ἀλλ' ἀπαρχὴ τῆς αἰωνίου «βιοτῆς», καθὼς ψάλλει ἡ τοῦ Χριστοῦ ἁγία ἐκκλησία μετὰ τοῦ θείου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Ἡμεῖς λοιπόν, ὁποῦ φυλάττομεν τὴν ἀνωτέραν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας, τῆς ἐν σαββάτῳ ποιούσης τὰ μνημόσυνα τῶν κεκοιμημένων, καὶ ἡμεῖς ὁποῦ φυλάττομεν τοὺς ῥηθέντας λόγους τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ Τριῳδίου, ἡμεῖς λέγω κατηγορούμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα κολυβάδες· παρὰ τίνων; παρ' ἐκείνων, ὁποῦ παραβαίνουν τὴν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν ταύτην καὶ ποιοῦσι μνημόσυνα ἐν κυριακῇ. Ὦ γῆ καὶ ἥλιε καὶ δίκης βλέποντες ὀφθαλμοί! καὶ εἶναι τοῦτο δίκαιον ἡμεῖς, ὁποῦ μάλιστα πρέπει νὰ ἐπαινούμεθα περὶ τούτου καὶ νὰ ἐγκωμιαζώμεθα ὡς φύλακες τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως; Κρίνατε ἀπαθῶς, παρακαλοῦμεν, κρίνατε οἱ διακριτικοὶ καὶ φόβον Θεοῦ εἰς τὴν ψυχήν σας ἔχοντες.

Ὅτι δὲ ἔθος καὶ παράδοσις ἀρχαία τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ τὸ ἐν σαββάτῳ ποιεῖν τὰ μετὰ κολύβων καὶ παραστασίματος καὶ εὐχῆς ἐξηπλωμένης καὶ ἀκολουθίας γινόμενα μνημόσυνα τῶν κεκοιμημένων, τοῦτο βεβαιοῦται ὑπὸ πολλῶν. Βεβαιοῖ τοῦτο α'. αὐτὴ ἡ πρᾶξις τῶν ἱερῶν καὶ εὐαγῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου ὄρους, τῶν ὁποίων οἱ ἐφημέριοι κατὰ τὸ ἑσπέρας κάθε παρασκευῆς ἀπέρχονται εἰς τὸ κοιμητήριον μετὰ τῶν κολύβων καὶ ἐκεῖ αὐτὰ μνημονεύουσιν· ὁμοίως καὶ τὸ πρωὶ ἑκάστου σαββάτου λειτουργοῦσιν εἰς τὸ αὐτὸ κοιμητήριον, μνημονεύοντες τοὺς κεκοιμημένους.

Εἰ δὲ καὶ ἤθελεν εἰπῇ τινὰς τῶν ἀντικειμένων τῇ περὶ τῶν μνημοσύνων ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, ὅτι ἐσεῖς, ὦ φίλοι, κατὰ τὰ ἐπιχειρήματα, ὁποῦ φέρετε, δεικνύετε ὅτι εἰς μονον τὸ σάββατον πρέπει νὰ τελοῦνται τὰ μνημόσυνα τῶν κοιμηθέντων, καὶ ὄχι εἰς ἄλλην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος· ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος δὲν εἶναι ἐμποδισμένον νὰ ποιῶμεν τὰ τούτων μνημόσυνα, λοιπὸν δὲν εἶναι ἐμποδισμένον παρομοίως νὰ ποιῶμεν ταῦτα καὶ κατὰ τὴν κυριακήν· πρὸς τοῦτον δὲ ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα, ὅτι σοφιστικῶς ἀποκρίνεσαι, ἀγαπητέ, ὁποιος κἂν ἂν ἦσαι, καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖς, καὶ τὸ ζητούμενον συναρπάζεις, κατὰ τοὺς περὶ τὰ σοφισματα καταγινομένους. Ἡμεῖς, ἀδελφέ,

δὲν διαφερόμεθα περὶ τῶν λοιπῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος, ἀλλὰ περὶ μόνης τῆς κυριακῆς· ταύτην γὰρ βλέποντες ἐξῃρημένην τῶν ἄλλων καὶ αὐτοῦ τοῦ σαββάτου διά τε τὰ προνομια τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τῆς ἐν αὐτῇ γεγενημένης καὶ τῆς ἀναστάσεως πάντων τῶν πιστῶν τῆς ἐν αὐτῇ προτυπουμένης καὶ διὰ τὴν τῆς ἀναστάσεως ταύτης χαράν, ἐπόμεθα εἰς τὰ ἱερὰ Τυπικὰ τὰ διορίζοντα ὅτι νὰ μὴ γίνωνται ἐν ταύτῃ μνημόσυνα τῶν κοιμηθέντων· περὶ δὲ τοῦ σαββάτου ἀκολουθοῦμεν εἰς τοὺς ἀνωτέρω λόγους τοῦ τε θείου Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ ἱεροῦ Τριῳδίου καὶ Πεντηκοσταρίου καὶ λέγομεν ὁτι ἐν αὐτῷ πρέπει νὰ γίνωνται κυρίως καὶ καθ' αὐτὸ τὰ τῶν κοιμηθέντων μνημόσυνα· τοῦτο μὲν διὰ τὶ τὸ σάββατον εἶναι ἡμέρα καταπαύσιμος, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὶ κατὰ τὸ σάββατον ἦτον ὁ Κύριος ἐν τῷ τάφῳ σωματικῶς καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ μετὰ τῆς ψυχῆς, ὡς ἄνωθεν εἴρηται.

Περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἡμερῶν οὐ λογομαχοῦμεν οὐδὲ διαφερόμεθα, καθ' ὅτι οὐδὲ τὰ ἱερὰ Τυπικὰ ἢ τὰ τῆς ἐκκλησίας βιβλία βλέπομεν νὰ διαφέρωνται περὶ αὐτῶν· ὅθεν ὁσάκις ἐν ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς ἑβδομάδος γίνεται τελεία λειτουργία, ἐν αὐταῖς καὶ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν τὰ τῶν ἀποιχομένων μνημόσυνα, μηδὲν διαστέλλοντες περὶ τῶν ἀδιαστάλτων· ἐκτὸς εἰ μὴ τύχωσιν ἐν αὐταῖς ἑορταὶ δεσποτικαὶ ἢ θεομητορικαί· τότε γὰρ οὐ ψάλλονται ταῦτα, πενθικὰ ὄντα, ἐν αὐταῖς, χαροποιοῖς οὔσαις, ἐπεὶ κατὰ τὰς ἱερὰς τῶν Ἀποστολων Διαταγάς· «οὐ χρὴ πενθεῖν ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς»· βλέπομεν δὲ καὶ τὰ Τυπικά, ὁποῦ σηκόνουσι ταῦτα ἐκ τῶν τοιούτων ἑορτῶν, καθὼς θέλομεν εἰποῦμεν ὀλίγον ὕστερον.

Οὐδεὶς δὲ δύναται ἀρνηθῆναι ὁτι δὲν εἶναι πενθικὰ τὰ τῶν κοιμηθέντων μνημόσυνα, καθ' ὁτι αὐτὰ λύπης εἰσὶ προξενα. Πρῶτον, διὰ τὶ οἱ κοιμηθέντες ἀδελφοὶ ὑποτίθενται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὡς ἁμαρτωλοί, καὶ οὐχὶ ὡς δίκαιοι· ἡ δὲ ἁμαρτία ῥίζα καὶ αἰτία λύπης καὶ πένθους ἐστίν, ὡς χωρίζουσα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Δεύτερον, διὰ τὶ καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν κοιμηθέντων ὑποτίθενται οτι εὑρίσκονται εἰς τόπον σκοτεινόν, εἰς τοπον τεθλιμμένον, καὶ ἁπλῶς εἰς τόπον τῆς ἐν τῷ ᾅδῃ φυλακῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι λύπης ἀληθῶς καὶ κατηφείας αἴτιος· ὅθεν καὶ ἡ ἐκκλησία παρακαλεῖ διὰ τῶν μνημοσύνων νὰ ἐλευθερωθοῦν αἱ ψυχαὶ τῶν κοιμηθέντων ἀδελφῶν ἀπὸ τὸν τοιοῦτον τόπον καὶ νὰ καταταχθοῦν ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τοπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμος. Διὰ τοῦτο καὶ πάντες οἱ ζῶντες χριστιανοί, οἱ παριστάμενοι τοῖς τῶν τεθνεώτων μνημοσύνοις, μὲ σχῆμα πενθικόν, μὲ ὀφθαλμοὺς κατηφεῖς καὶ δεδακρυμένους καὶ μὲ φωνὴν λυπηρὰν παρακαλοῦσι καὶ δέονται τοῦ ἁγίου Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ κεκοιμημέ-

νου, λέγοντες· «Κύριε ἐλέησον· Κύριε ἀνάπαυσον τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου σου». Τρίτον δὲ καὶ τελευταῖον, ὑπάρχουσι τὰ μνημόσυνα πενθικὰ διὰ τὸν ἐν αὐτοῖς ἀναφερόμενον θάνατον, τὸν πρωτουργὸν πάσης λύπης καὶ πένθους. Εἰ δὲ καὶ ὁ Παῦλος λέγοι νὰ μὴ λυπούμεθα διὰ τοὺς κεκοιμημένους, ἀλλὰ κεκοιμημένους ἐκεῖ ἐννοεῖ οὐχὶ τοὺς ἁμαρτωλούς, ὁποῖοι οἱ καθ' ἡμᾶς ὑποτίθενται κεκοιμημένοι, ἀλλὰ τοὺς δικαίους τε καὶ ἁγίους, καθὼς ἀπὸ τὰ παρακάτω λόγιά του τοῦτο γίνεται φανερόν, ὡς καὶ ὁ Χρυσορρήμων καὶ ὁ Θεοφύλακτος ἑρμηνεύουσι ταῦτα.

Ἀλλὰ ἀκούομεν τί λέγεις· ἐὰν ὁ θάνατος ἀναφερόμενος εἰς τὰ μνημόσυνα τῶν κεκοιμημένων προξενῇ λύπην, ὡς ἐσεῖς λέγετε, ἄρα καὶ εἰς τὰς μνήμας τῶν ἁγίων ὁ αὐτὸς θάνατος ἀναφερόμενος λύπην προξενεῖ. Πρὸς ταῦτα δὲ ἡμεῖς ἀποκρινόμεθα, ὅτι ἄλλο εἶναι αἱ μνῆμαι τῶν ἁγίων καὶ ἄλλαι αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν· ἐν ἐκείναις γάρ, ταῖς τῶν ἁγίων δηλαδή, εἰ καὶ ὁ θάνατος ἀναφέρεται, ἀλλὰ νικημένος ἀναφέρεται, καθ' ὅτι οἱ ἅγιοι ἡνωμένοι ὄντες τῷ Θεῷ, ἥτις εἶναι ἡ ἀληθὴς ζωή, διὰ τῆς χάριτος, καίτοι τεθανατωμένοι ὑπάρχοντες, ζῶσιν ὅμως ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν κατὰ φύσιν μόνον πάσχουσι θάνατον, οὐ τὸν παρὰ φύσιν καὶ γνωμικόν· ὅθεν εἴρηται· «Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι» (Σοφ. ε'. 15)· ἐν τοῖς μνημοσύνοις δὲ τῶν ὑποτιθεμένων ἁμαρτωλῶν ἀναφέρεται ὁ θάνατος ὡς νικῶν, καθ' ὅτι αὐτοί, ἁμαρτωλοὶ ὑποτιθέμενοι, χωρισμένοι λογίζονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὡς μὴ νικήσαντες ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἁμαρτίαν, ἥτις ἐστὶ χωρισμὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ὅθεν τὸν παρὰ φύσιν καὶ γνωμικὸν πάσχουσι θάνατον.

Ἡμεῖς δὲ ἐκ περιουσίας καὶ τοῦτο τὸ καλὸν πόρισμα ποριζόμεθα, ἐκ τοῦ ἐλάττονος τὸ μεῖζον συμπεραίνοντες· ὅτι ἂν ἐπὶ τοῦ θανάτου τῶν ἁγίων, τοῦ φυσικοῦ μόνον ὄντος, καὶ ὄχι γνωμικοῦ, λύπη ἀκολουθεῖ· καὶ δῆλον ἀπὸ τὸ δάκρυον, ὁποῦ ἔχυσεν ὁ Κύριος ἐπὶ Λαζάρου, καὶ ἀπὸ τὸν κοπετόν, ὁποῦ ἐποίησαν οἱ ἀπόστολοι ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου· πόσον μᾶλλον, καὶ ἀσυγκρίτως πόσον, λύπη ἐπακολουθεῖ εἰς τοὺς θανάτους καὶ εἰς τὰ μνημόσυνα τῶν χριστιανῶν, τῶν ἁμαρτωλῶν ὑποτιθεμένων; αὐτοὶ γὰρ ὑποτίθενται ὅτι εἶναι νεκροὶ καὶ φυσικῶς καὶ γνωμικῶς, ὡς τὸν παρὰ φύσιν καὶ γνωμικὸν πάσχοντες θάνατον, ἥτις εἶναι ἡ ἁμαρτία.

Ἀλλὰ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν σειρὰν τοῦ λόγου μας. Βεβαιοῦσι δεύτερον τὴν ἐν σαββάτῳ τῶν μνημοσύνων παράδοσιν οἱ τῶν κανόνων ἐξηγηταί, ὅ τε ἱερὸς Βαλσαμὼν καὶ ὁ σοφὸς Ματθαῖος ὁ Βλάσταρις· ὁ μὲν γὰρ Βαλσαμὼν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ πεντηκοστοῦ πρώτου κανόνος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ἁγίας συνόδου καὶ ὁ Βλάσταρις ἐν κεφαλαίῳ πέμπτῳ τοῦ στοιχείου Ταῦ συμφώνως λέγουσιν,

ότι οὐ τελοῦνται ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις τῆς τεσσαρακοστῆς μνημόσυνα τῶν ἀποιχομένων, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ μόνῳ. Καὶ σημείωσαι, ἀγαπητέ, τοῦτο ὁποῦ λέγουν ἐδῶ ὁ Βαλσαμὼν καὶ ὁ Βλάσταρις· διὰ τί ἀνίσως εἰς μοναχὸν τὸ σάββατον τῆς τεσσαρακοστῆς γίνονται τὰ μνημοσυνα τῶν κοιμηθέντων, ἀναγκαίως ἔπεται, ὁτι εἰς τὴν κυριακὴν μνημοσυνα οὐ γίνονται. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς μόνας τὰς δύω ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς, ἤγουν εἰς τὸ σάββατον καὶ εἰς τὴν κυριακὴν γίνεται τελεία λειτουργία, οἱ ἀνωτέρω δὲ ἐξηγηταὶ τῶν κανόνων λέγουσιν, ὅτι εἰς μόνον τὸ σάββατον γίνονται τὰ μνημόσυνα, φανερόν ἐστιν, ὁτι ἐξαιροῦσι καὶ εὐγάνουσιν ἔξω τὴν κυριακήν· εἰ μὴ γὰρ ἐξαιροῦσαν αὐτήν, ἔπρεπε νὰ εἰποῦν, ὁτι καὶ εἰς τὰς δύω ταύτας ἡμέρας τελοῦνται τὰ μνημόσυνα, καθοτι καὶ εἰς τὰς δύω γίνεται λειτουργία τελεία. Τί ταύτης τῆς ἀποδείξεως ἀποδεικτικώτερον; ἢ τί ταύτης τῆς μαρτυρίας γένοιτ' ἂν ἰσχυρότερον;

Βεβαιοῦσι τοῦτο τρίτον τὰ Τυπικὰ πολλῶν μοναστηρίων, καὶ μάλιστα τῆς μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἄθω καὶ τῆς τοῦ Δοχειαρίου, τὰ ὁποῖα διατάσσουν, ὅτι ὅταν τύχωσι τὰ τῶν κτιτόρων αὐτῶν μνημόσυνα ἐν κυριακῇ, νὰ μνημονεύωσι τὰ κόλυβα μετὰ τὴν ἐννάτην τοῦ σαββάτου· καὶ ἀφ οὗ μνημονεύσουν καὶ μοιράσουν αὐτὰ εἰς τοὺς ἀδελφούς, τότε νὰ ἀρχίζῃ ὁ ἑσπερινὸς τῆς κυριακῆς (αἱ δὲ ἰδιαίτεραι διατάξεις αὐτῶν γράφονται ἔμπροσθεν). Βεβαιοῦσι τοῦτο τὰ βραβία, ἤτοι οἱ σύντομοι κώδικες, οἱ περιέχοντες τὰ ὀνόματα τῶν κτιτόρων τῶν μοναστηρίων, καὶ ἐν τῷ νάρθηκι ἀναγινωσκόμενοι, τὰ ὁποῖα τῷ σαββάτῳ ἑσπέρας οὐκ ἀναγινώσκονται, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀγρυπνία γένηται κατὰ τὴν κυριακήν, διορίζουν ὅτι νὰ γίνεται μὲν λιτή, νὰ μὴ μνημονεύωνται δὲ οἱ κεκοιμημένοι.

Βεβαιοῖ τοῦτο τέταρτον καὶ τὸ Τυπικὸν τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ περιωνύμου ναοῦ τοῦ Πρωτάτου. Τυπικὸν δὲ τοῦ Πρωτάτου ὅταν εἴπωμεν, περιλαμβάνομεν ὁλα τὰ κατὰ μέρος Τυπικὰ τῶν τοῦ Ἄθω ἱερῶν μοναστηρίων· διὰ τί τὸ Πρωτάτον εἶναι ἡ πρώτη καθέδρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον ὑποκείμενα ὅλα τοῦ Ὄρους τὰ μοναστήρια. Τοῦτο λοιπὸν τὸ Τυπικὸν διορίζει οὕτω περὶ τῶν μνημοσύνων ἐν κεφαλαίῳ ρις΄· «Χρὴ εἰδέναι, ὁτι ἐὰν γένηται ἀδελφὸν ἐκδημῆσαι πρὸς Κύριον ἐν «ταῖς ἁγίαις ταύταις ἡμέραις (τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς δηλονότι) διὰ μέσου «τῆς ἑβδομάδος παννυχὶς οὐ γίνεται τῶν τρίτων αὐτοῦ ἕως τῆς παρασκευῆς «ἑσπέρας· τότε γὰρ τελεῖται ἡ παννυχὶς αὐτοῦ, καὶ τῷ σαββάτῳ ἡ λειτουργία «(μετὰ κολύβων δηλονότι καὶ παραστασίματος), τῷ δὲ ἐπιόντι σαββάτῳ γίνονται «τὰ ἔνατα αὐτοῦ, κἂν τε λαγχάνωσι, κἂν τε μή· τὰ δὲ τεσσαρακοστὰ αὐτοῦ γίνον«ται, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ πληρωθῇ».

Τοῦτο εἶναι αὐτολεξεὶ δανεισμένον ἀπὸ τὸ Καθολικὸν Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα καὶ Χαρίτωνος καὶ Κυριακοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ῥηθὲν Καθολικὸν Τυπικὸν περὶ μὲν τῶν τρίτων τοῦ κοιμηθέντος λέγει, ὅτι νὰ γίνωνται ταῦτα ἐν σαββάτῳ, ἐξ οὗ συνάγεται, ὅτι ἐν κυριακῇ ταῦτα οὐ γίνονται, καθ' ὅτι ἐνδέχεται νὰ ἀποθάνῃ τις ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ τὰ τρίτα αὐτοῦ νὰ συμπίπτουν ἐν τῇ κυριακῇ, λέγει ὅμως ὁ τύπος προσδιωρισμένως, ὅτι γίνονται ταῦτα ἐν τῷ σαββάτῳ (καὶ οὐχὶ δηλαδὴ ἐν τῇ κυριακῇ)· ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἑνάτων αὐτοῦ λέγει μὲ ἀκριβῆ διαστολήν, ὅτι νὰ γίνωνται κατὰ τὸ ἐρχόμενον σάββατον, κἂν αὐτὰ τύχουν τότε κἂν μὴ τύχουν (καὶ οὐχὶ δηλονότι κατὰ τὴν κυριακήν)[1]· περὶ δὲ τῶν τεσσαρακοστῶν ἐπειδὴ ἀδιορίστως λέγει, ὅτι νὰ γίνωνται ταῦτα ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν πληρωθῇ, καὶ δὲν ἐξαίρεσε τὰς ἡμέρας, εἰς τὰς ὁποίας δὲν πρέπει νὰ γίνωνται· τούτου χάριν οἱ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει θεοφόροι πατέρες οἱ μηδὲν διαφέροντες κατὰ τὴν ἁγιότητα τοῦ Σάββα καὶ τοῦ Χαρίτωνος καὶ τῶν ἄλλων, «πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες» κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἐπροσδιώρισαν τὸ ἀδιόριστον καὶ ἐπλάτυναν τὸ συνεσταλμένον καὶ ἐξήγησαν τὸ δύσληπτον τοῦτο μέρος τοῦ Καθολικοῦ Τυπικοῦ. Ὅθεν ὑπισυνάπτουσιν ἀκολούθως μετὰ ἐξαιρέσεως λέγοντες·

«Τοῦτο δὲ δῆλον, εἰ μὴ λαγχάνωσι (τὰ τεσσαρακοστὰ δηλαδὴ) ἔν τε τῇ «ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ ἑβδομάδι καὶ τῇ διακαινησίμῳ· ἐν αὐταῖς γὰρ λαγχανόντων «(τῶν τεσσαρακοστῶν δηλαδὴ) οὐκ ἐπιτελοῦνται (τὰ μνημόσυνα αὐτοῦ δηλαδή), «εἰ μὴ μετὰ τὸ παρελθεῖν τὴν τοῦ Θωμᾶ κυριακήν. Ἐπειδὴ δὲ παράδοσίς ἐστι «τῶν ἁγίων μνημονεύεσθαι καθ' ἑκάστην τοὺς ἐκδημοῦντας ἀφ' ἡμῶν διὰ λει«τουργιῶν (πρόσθες ἐνταῦθα, ὅτι αἱ λειτουργίαι αὗται γίνονται μετὰ κολύβων «καὶ παραστασίματος)· ἀπ' αὐτῆς δηλονότι τῆς πρώτης ἡμέρας, καθ' ἣν τελευ-

[1] Εἴπαμεν δέ, ὅτι τὸ Καθολικὸν Τυπικὸν διορίζει νὰ γίνωνται τὰ ἕνατα τοῦ κοιμηθέντος ἐν τῷ σαββάτῳ, κἂν τύχουν αὐτὰ τότε κἂν μὴ τύχουν· καὶ οὐχὶ δηλονότι ἐν τῇ κυριακῇ· καθ' ὅτι κατὰ τὰς ἑβδομάδας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς εἰς ὅλας μὲν τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος δὲν γίνεται τελεία λειτουργία, ἀλλὰ προηγιασμένη, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι συγκεχωρημένον νὰ γίνωνται μνημόσυνα εἰς αὐτάς· εἰς μόνον δὲ τὸ σάββατον καὶ τὴν κυριακὴν γίνεται λειτουργία τελεία· ὅθεν ἐὰν ἦτον συγκεχωρημένον νὰ γίνωνται μνημόσυνα ἐν τῇ κυριακῇ, τοῦτο μέν, διὰ τί γίνεται τελεία λειτουργία ἐν αὐτῇ· τοῦτο δέ, καὶ διὰ τί πολλάκις συμπίπτουν ἐν αὐτῇ καὶ τὰ τρίτα καὶ τὰ ἕνατα τοῦ ἐν τῇ ἑβδομάδι ἀποθανόντος ἀδελφοῦ· ἐὰν λέγω ἦτον τοῦτο συγκεχωρημένον, ἔπρεπεν ὁ τύπος νὰ εἰπῇ, ὅτι τὰ ἕνατα τοῦ κοιμηθέντος γίνονται ἐν σαββάτῳ καὶ ἐν κυριακῇ, ὡς ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις τελείας γινομένης λειτουργίας, ὡς εἴπομεν· ἐπειδὴ ὅμως ὁ τύπος ἐδιώρισε νὰ γίνωνται ἐν σαββάτῳ τὰ ἕνατα ταῦτα, πρόδηλον ἀφῆκε καὶ αὐτῷ τῷ τυφλῷ νὰ νοῇ, ὅτι ἐξαίρεσε τὴν κυριακήν, ὡς μὴ ὄντος συγκεχωρημένου νὰ ψάλλωνται ἐν αὐτῇ τὰ τοιαῦτα ἕνατα.

«τῶσι, μέχρι καὶ τῆς τεσσαρακοστῆς· αἱ τοιαῦται λειτουργίαι αὐτῶν ἄρχονται ἀπὸ «τῆς δευτέρας τοῦ Θωμᾶ μέχρι συμπληρώσεως τῆς τεσσαρακοστῆς, ἐν μόναις «ταῖς κυριακαῖς καὶ ταῖς λοιπαῖς ἑορτασίμοις ἡμέραις· ἤως (ὁπερ δηλοῖ ἤγουν) «τῇ τετράδι τῆς μεσοπεντηκοστῆς, τῇ τετάρτῃ τῇ πρὸ τῆς ἀναλήψεως (ἤτοι τῇ «ἀποδόσει τοῦ Πάσχα), τῇ πέμπτῃ τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῇ δευτέρᾳ τοῦ ἁγίου «Πνεύματος τούτου μὴ γινομένου».

Καὶ βλέπε, ὦ φίλτατε ἀναγνῶστα, πόσην ἀκρίβειαν φυλάττουσιν ἐδῶ οἱ τοῦ Ἁγίου ὄρους θεοφόροι πατέρες· αὐτοὶ γάρ, ὁποῦ εἶπον ἀνωτέρω ὅτι εἶναι παράδοσις τῶν ἁγίων διὰ νὰ μνημονεύωνται καθ' ἑκάστην οἱ κοιμηθέντες ἀδελφοί, καὶ αὐτοὶ ὁποῦ τόσον ἀγωνίζονται καὶ ὑπερμαχοῦν διὰ νὰ μνημονεύωνται καθ' ἑκάστην οἱ τελευτῶντες, ὡς φιλάδελφοι, ἐξαιροῦσιν ὁμως προσδιωρισμένως τὰς κυριακὰς καὶ τὰς ῥηθείσας ἑορτασίμους ἡμέρας καὶ λέγουσι μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν καὶ διαστολήν, ὅτι εἰς τὰς ἡμέρας αὐτὰς νὰ μὴ γίνωνται τὰ τῶν κοιμηθέντων ἀδελφῶν μνημόσυνα· τί ταύτης τῆς ἀληθείας ἠμπορεῖ νὰ γένῃ φανότερον; τί τῆς διατάξεως ταύτης λαμπρότερον, ἢ τίς τῶν φιλαδέλφων πατέρων τούτων δύναται εὑρεθῆναι φιλαδελφότερος;

Ἀρκετὴ ἦτον μόνη ἡ ἀνωτέρω μαρτυρία τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Πρωτάτου ὡς καθολικωτέρου, νὰ πληροφορήσῃ τὸν καθ' ἕνα· διὰ περισσοτέραν ὅμως πίστωσιν τῶν ἀναγινωσκόντων φέρομεν ἐδῶ καὶ ἄλλας μαρτυρίας Τυπικῶν μερικῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου ὄρους. Λέγομεν λοιπόν, ὅτι τὴν ἀνωτέρω διάταξιν τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Πρωτάτου περὶ τοῦ «τί ὀφείλει γίνεσθαι, ἐὰν συμβῇ ἀδελφὸν ἐκδημῆσαι «πρὸς Κύριον τῇ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ» τὴν αὐτὴν ἀπαραλλάκτως καὶ μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις ἀναφέρει καὶ τὸ Τυπικὸν τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Διονυσίου τοῦ νῦν κοινοβίου. Οὕτω γὰρ καὶ ἐκεῖ γράφεται· «χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἐὰν γένηται ἀδελφὸν ἐκδη- «μῆσαι πρὸς Κύριον ἐν ταῖς ἁγίαις ταύταις ἡμέραις, διὰ μέσης τῆς ἑβδομάδος, «παννυχὶς οὐ γίνεται τῶν τρίτων αὐτοῦ ἕως τῆς παρασκευῆς ἑσπέρας· τότε γὰρ «τελεῖται ἡ παννυχὶς αὐτοῦ καὶ τῷ σαββάτῳ ἡ λειτουργία» καὶ τὰ ἑξῆς. Εἶτα ἐπιφέρει καὶ τὰ ἀκόλουθα· «ἐπεὶ δὲ παράδοσίς ἐστι τῶν ἁγίων μνημονεύεσθαι τοὺς «ἐκδημοῦντας ἀφ' ἡμῶν καθ' ἑκάστην διὰ λειτουργιῶν, ἀπ' αὐτῆς δηλονότι τῆς «πρώτης ἡμέρας, καθ' ἣν τελευτῶσι, μέχρι καὶ τῆς τεσσαρακοστῆς, αἱ τοιαῦται «λειτουργίαι αὐτῶν ἄρχονται ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ Θωμᾶ μέχρι συμπληρώσεως «τῆς τεσσαρακοστῆς, ἐν μόναις ταῖς κυριακαῖς καὶ ταῖς λοιπαῖς ἑορτασίμοις ἡμέ- «ραις, ἤγουν τῇ δ΄ τῆς μεσοπεντηκοστῆς, τῇ δ΄ τῇ πρὸ τῆς ἀναλήψεως, τῇ ε΄ «τῆς ἀναλήψεως, καὶ τῇ β΄ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τούτου μὴ γινομένου».

Αὐτὴ ἡ ἰδία διάταξις ἀπαραλλάκτως φέρεται καὶ εἰς τὸ Τυπικὸν τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Δοχειαρίου ἐν κεφαλ. ριθ'. Τὴν ὁποίαν περιττὸν εἶναι νὰ γράφωμεν καὶ ἐδῶ, ὡς δὶς ἀνωτέρω γραφεῖσαν· εἰ γάρ, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, δὶς ἔψειν τὴν κράμβην περιττόν, πολλῷ μᾶλλον τρίς. Αὐτὴ ἡ ἰδία διάταξις ἀπαραλλάκτως φέρεται καὶ ἐν τῷ μεμβραίνῳ Τυπικῷ τῆς ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ μεγαλοπρεποῦς μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, τῷ εὑρισκομένῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῇ τοῦ σκευοφυλακείου, ὅπερ ἐπιγράφεται ὅτι εἶναι τῶν Στουδιτῶν.

Ἐν δὲ τῷ Τυπικῷ τῆς μεγίστης λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου γράφεται ταῦτα· «περὶ τῶν μνημοσύνων, εἰ τύχωσιν αἱ τοιαῦ-«ται ἑορταὶ (δηλονότι αἱ ἔχουσαι κτιτορικὰ μνημόσυνα) ἐν κυριακῇ, πῶς χρὴ γί-«νεσθαι; Ὅρα, ὦ ὡρολογομαίστορ, ὅταν τύχωσι ταῦτα ἐν κυριακῇ, ὀφείλεις νὰ «τελειώσῃς τὸ κόλυβον νὰ μνημονευθῇ καὶ νὰ ψαλθῇ τῇ παρασκευῇ ἑσπέρας, «καὶ τὸ ταχὺ τὸ σάββατον, νὰ μνημονευθοῦν τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τὴν λειτουρ-«γίαν εἰς τὸ παρακλήσιον, καὶ τοῦτο εἶναι πλέον ἁρμοδιώτερον καὶ τακτικόν· καὶ «οὕτω γινέσθω, καὶ μηδὲν ἀμφιβάλλῃς».

Ἄλλα καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἱερᾶς τοῦ Δοχειαρίου μονῆς, τῷ περιέχοντι τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀρχαγγέλων καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, γράφεται ἡ κάτωθεν ἑρμηνεία, πῶς δεῖ ψάλλεσθαι τὰ κτιτορικὰ μνημόσυνα, ἐὰν τύχωσιν ἐν κυριακῇ· «μετὰ τὴν ἑνάτην ὥραν (τοῦ σαββάτου) εἰσερχόμεθα ἐν τῷ ναῷ καὶ ψάλλομεν «πρῶτον τὰ κόλυβα, διὰ τὸ εἶναι τῇ ἐπαύριον κυριακήν· καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν «τῶν κολύβων ἀρχόμεθα τοῦ ἑσπερινοῦ».

Μηδεὶς δὲ ἀκούων τυπικὰ καὶ διατάξεις τῶν τοῦ Ἁγίου ὄρους μοναστηρίων, καταφρονείτω αὐτὰ ὡς μερικά, καθὼς τινες ἀνοήτως ἐτόλμησαν νὰ φλυαρήσουν τοῦτο φόβου Θεοῦ ἐκτός, διὰ τί ἡμεῖς βλέπομεν εἰς διάφορα βιβλία τετυπωμένα τῆς ἁγίας ἡμῶν ἐκκλησίας, ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ ὄρους ἀναφέρονται πάντοτε ὡς σεβάσμιαι καὶ ὡς παραδεδομέναι ὑπὸ τῶν πάλαι ἁγίων πατέρων· ἐν μὲν γὰρ τῷ ἱερῷ Εὐχολογίῳ, ὅπου γράφεται ἡ ἑρμηνεία περὶ τοῦ τίνα τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ ἁγίου ἄρτου, προστίθενται κατὰ τὸ τέλος καὶ τὰ λόγια ταῦτα· «αὕτη ἡ τάξις, «ἣν ἐν τῷ παρόντι ἐσημειώσαμεν, εἴωθε γίγνεσθαι καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς μονα-«στηρίοις τοῦ Ἁγίου ὄρους, ἅτινα σώζουσιν ἀπαραλλάκτως τὰς παραδεδομένας «τάξεις ὑπὸ τῶν πάλαι ἁγίων πατέρων, ὡς οἱ ἐκεῖσε παραγεγονότες ἐπιμαρτύρον-«ται». Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ γράφεται περὶ τῆς εὐ-χῆς τοῦ «Τριὰς ὑπερούσιε» ὅτι αὕτη οὐ λέγεται ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ Ὡρολογίῳ κατὰ τὸ μεσονυκτικὸν τῆς κυριακῆς προστίθενται ταῦτα· «ἱστέον,

«ὅτι ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἄθω μετὰ τὸν τριαδικὸν κανόνα ψάλλουσι τὴν Τιμιω-
«τέραν δίχορον».

Βεβαιοῖ τοῦτο πέμπτον τὴν ἐν σαββάτῳ μνημοσύνων παράδοσιν ὁ διορισμός, ὁποῦ ποιεῖ τὸ Καθολικὸν Τυπικὸν τῆς ἐκκλησίας τὸ τετυπωμένον, εἰς τὸ σάββατον τοῦ δικαίου Λαζάρου. Ἐν τῇ ἑορτῇ γὰρ ταύτῃ βλέπομεν, ὅτι καὶ μ' ὅλον ὁποῦ εἶναι σάββατον, ὅτε μάλιστα καὶ κυρίως τὰ μνημόσυνα γίνονται, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ ὁμως οὐδὲν ἐν αὐτῷ τῶν νεκρωσίμων ψάλλομεν, οὔτε τροπάριον οὔτε εὐχήν· ἀλλ' ἀντὶ τῶν νεκρωσίμων τροπαρίων τῶν εἰς τὸ Μεσονυκτικὸν συνήθως λεγο-
μένων ἐν μὲν τῇ πρώτῃ στάσει λέγεται μόνον τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ Λαζάρου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ στάσει λέγεται τὸ κοντάκιον αὐτοῦ, ὅταν δὲ πλησιάσῃ εἰς τὴν νεκρώσιμον εὐχὴν τὴν λέγουσαν· «μνήσθητι Κύριε τῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως», βλέπομεν τὸ ἱερὸν Τυπικὸν νὰ διορίζῃ, ὅτι τὰ μὲν ιβ' «Κύριε ἐλέησον» νὰ λέγων-
ται, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ τοιαύτη νεκρώσιμος εὐχή (ἡ προλαβοῦσα γὰρ εὐχὴ τὸ «Μεγα-
«λύνων μεγαλύνω σε Κύριε» οὐκ ἔστι νεκρώσιμος).

Καὶ ταῦτα διὰ τί; Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἐκκλησία συναριθμεῖ τὴν ἡμέραν ταύτην τοῦ σαββάτου μὲ τὰς ἀναστασίμους ἡμέρας· διὰ τοῦτο ψάλλονται εἰς αὐτὴν καὶ ἀναστάσιμα εὐλογητάρια, καὶ τὸ «Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι» ἐκφωνεῖται· τί ἄλλο λοιπὸν φανερώτερον ἐπιχείρημα ἀπὸ τοῦτο; ἢ τί ἄλλο δραστικώτερον εἰς τὸ νὰ πείσῃ καὶ αὐτὸν τὸν πλέον ἰσχυρογνώμονα, ὅτι ἐν τῇ ἀναστασίμῳ κυρι-
ακῇ δὲν πρέπει νὰ γίνωνται κοιμηθέντων μνημόσυνα.

Ἐπειδὴ ἀνίσως ἐν τῷ σαββάτῳ ἐκείνῳ, ὅτε δὲν ἔγινε πραγματικῶς ἡ ἀνά-
στασις τοῦ Λαζάρου, ἀλλὰ μονη τελεῖται ἡ μνήμη τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, μ' ὅλον τοῦτο οὐδὲν τῶν νεκρωσίμων λέγεται, κατὰ τὸν διορισμὸν τῶν ἱερῶν τυπι-
κῶν, ποῖος νοῦς, ἂς ἦναι καὶ ὁ πλέον μαμμακοῦθος καὶ μελιτίδας, δὲν συμπεραίνει ὅτι πολλῷ μᾶλλον καὶ μυριάκις μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ λέγωνται νεκρώσιμα ὅλως ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου πραγματικῶς καὶ ἀληθῶς ἔγινε, καὶ ἡ κοινὴ πάντων ἀνάστασις ἐν αὐτῇ προτυποῦται καὶ κατ' αὐτὴν πραγ-
ματικῶς μέλλει γίνεσθαι; Κατὰ ἀλήθειαν καὶ αὐτὰ τὰ ἑπταετῆ παιδάρια οἴκοθεν καὶ αὐτοδιδάκτως ἠμποροῦν νὰ κάμουν τὸ συμπέρασμα τοῦτο· διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ Τυπικῷ τῆς μεγίστης λαύρας γράφεται ῥητῶς, ὅτι τῷ πρωὶ τοῦ σαββάτου τοῦ Λαζάρου νὰ μὴ ψάλλωνται κολυβα ἐν τῷ κοιμητηρίῳ, διὰ τί εἶναι ἀνάστασις.

Ὅτι δὲ ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου δὲν ἔγινε πραγματικῶς κατὰ τὸ σάββα-
τον τοῦ Λαζάρου, ἀλλὰ μόνη τελεῖται ἐν αὐτῷ ἡ μνήμη τῆς τοῦ Λαζάρου ἀνα-
στάσεως, ἐρώτησον τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἵνα τοῦτο διδάξῃ σε· λέγει γὰρ ἐν

τῷ ἐνδεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατ' αὐτὸν εὐαγγελίου, ὅτι ὁ Ἰησοῦς, ἀφ' οὗ ἀνέστησε τὸν Λάζαρον καὶ ἤκουσεν ὅτι ἐσυμβουλεύθησαν οἱ Ἰουδαῖοι διὰ νὰ τὸν θανατώσουν, πλέον δὲν ἐπεριπάτει παῤῥησίᾳ, ἀλλὰ ἐπῆγεν εἰς τὴν πόλιν Ἐφραὶμ καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν του· ἦτον δὲ κοντὰ τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων· πόσας δὲ ἡμέρας προτίτερα τὸν ἀνέστησεν, ἄδηλόν ἐστι μὲ τὸ νὰ μὴν ἐφανέρωσε τοῦτο ὁ εὐαγγελιστής. Ἴδοὺ καὶ τὰ ἴδια λόγια τοῦ εὐαγγελιστοῦ· «ἀπ' ἐκείνης «οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν. Ἰησοῦς οὖν οὐκέτι «παῤῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγ«γὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν, κἀκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν «αὐτοῦ· ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων» (Ἰωάν. ια', 53).

Ἀνίσως δὲ κατὰ τὸ σάββατον τοῦ Λαζάρου δὲν ἔγινεν ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου, διὰ τί ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ παρέλαβε νὰ ἑορτάζῃ ἐν αὐτῷ τὴν μνήμην τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου; Εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα, ὅτι διὰ δύω αἴτια τοῦτο ἡ ἐκκλησία ποιεῖ. Πρῶτον, διὰ τί κατὰ τὸ σάββατον ἐκεῖνο ἐπῆγεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Βηθανίαν, καὶ ἐποίησαν εἰς αὐτὸν δεῖπνον, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει αὐτῷ, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς Λάζαρος, ὃν ὁ Κύριος ἀνέστησεν, ἦτον ἕνας ἀπὸ τοὺς συνδειπνοῦντας· οὕτω γὰρ ἀκολούθως ἀπὸ τὰ ἄνωθεν λόγια ἐπιφέρει ὁ ἴδιος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· «ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα (ἤτοι κατὰ τὸ σάββατον τοῦ Λαζάρου, μέχρι γὰρ τῆς μεγάλης παρασκευῆς, ὅτε τὸ Πάσχα ἐτρώγετο κατὰ τὸ ἑσπέρας, ἓξ ἡμέραι ἀριθμοῦνται) ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τεθνηκώς, ὃν «ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. Ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει, ὁ «δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν συνανακειμένων αὐτῷ». Δεύτερον δὲ αἴτιον τούτου ἐστάθη, διὰ τί κατὰ τὴν ἐρχομένην ἡμέραν, ἥτις ἦτον κυριακή, ἔγινεν ἡ βαϊοφόρος· καὶ τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων ἐσυνάχθησαν καὶ ἐκήρυττον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἤγειρε τὸν Λάζαρον, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροϋπάντησαν αὐτὸν μὲ τὰ βαΐα, ἐπειδὴ ἤκουσαν πῶς ἔκαμεν ἕνα τοιοῦτον μέγα σημεῖον, καθὼς καὶ ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ αὐτὸς ὑψιπέτης ἀετὸς τῆς θεολογίας· «ἐμαρτύρει» γάρ φησιν «ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ, ὅτι τὸν Λάζα«ρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντη«σεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσε τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον». (Ἰωάν., ιβ', 1).

Βεβαιοῖ τοῦτο ἔκτον ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλη τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία· ἐν ἔτει γὰρ ,αψοβ', ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ἀοιδίμου Θεοδοσίου, γράμμα ἐξέδωκεν αὕτη πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν περὶ τῶν μνημοσύνων, ἐν ᾧ γράφει ταῦτα αὐτολεξεί ὅτι «οἱ μὲν ἐν σαββάτῳ ποιοῦντες τὰ τῶν ἀποιχομένων μνημό«συνα καλῶς ποιοῦσιν, ὡς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας φυλάττοντες·

«οἱ δὲ ἐν κυριακῇ οὐχ ἱπόκεινται κρίματι». Ἰδοὺ λοιπὸν ὁποῦ ἡ τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία γράφει ἐδῶ δύω πράγματα καὶ ὁμολογεῖ πρῶτον, ὅτι τὸ ἐν σαββάτῳ ποιεῖν τὰ μνημοσυνα ἀρχαια τῆς ἐκκλησίας ἐστι παράδοσις, καὶ δεύτερον, ὅτι οἱ ἐν σαββάτῳ ταῦτα ποιοῦντες καλῶς ποιοῦσιν· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς φυλάττομεν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ταύτην τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐν σαββάτῳ ποιοῦμεν τὰ τῶν κοιμηθέντων μνημόσυνα, ἄρα καλῶς ποιοῦμεν, ὡς φύλακες τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως· καὶ λοιπὸν διὰ τί νὰ κατηγορούμεθα ὡς κολυβάδες, εἰς καιρὸν ὁποῦ ἡ μεγάλη ἐκκλησία μᾶς ἐπαινεῖ ὡς καλῶς ποιοῦντας; Ὅρα δὲ ὁτι ἡ μεγάλη ἐκκλησία οὐ λέγει ὅτι καλῶς ποιοῦσιν οἱ ἐν κυριακῇ τελοῦντες τὰ μνημόσυνα, ἀλλ ὁτι οὐχ ὑπόκεινται κρίματι· πολὺ δὲ διαφέρει τὸ ἕνα ἀπὸ ἄλλο. Προσθέττομεν δὲ ἐδῶ ὡς ἁρμόδιον καὶ τὸ τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου τὸ λέγον· «οὐ «γὰρ ὅστις οὐ κολάσεως ἄξιος, ἤδη καὶ τιμῆς· ὥσπερ οὐδὲ ὅστις οὐ τιμῆς, ἤδη «καὶ κολάσεως» (Λόγ. εἰς τὸ βάπτισμα).

Βεβαιοῖ τοῦτο ἑβδομον ἡ αὐτὴ τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία.....[1]) καὶ διὰ νὰ εἰπῶ καθαρώτερα, ἐὰν ἐσύ, ἀδελφέ, θέλῃς νὰ ποιῇς τὰ μνημόσυνα ἐν κυριακῇ, φυλάττων τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ συγκατάβασιν, ἡμεῖς δὲν πρέπει νά σε παρατηρῶμεν καὶ νά σε κατηγορῶμεν διὰ τοῦτο οὔτε νά σε βιάζωμεν διὰ νὰ τὰ κάνῃς ἐν τῷ σαββάτῳ· καὶ ἀντιστρόφως, ἐὰν ἡμεῖς ποιῶμεν τὰ μνημοσυνα ἐν τῷ σαββάτῳ, φυλάττοντες τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἀρχαίαν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, ἐσὺ δὲν πρέπει νὰ μᾶς παρατηρῇς καὶ νὰ μᾶς κατηγορῇς διὰ τούτο, δυσφημῶν ἡμᾶς μὲ ὀνόματα δύσφημα, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ νὰ μᾶς ἐπαινῇς· ὁθεν ἀκολούθως δὲν πρέπει νὰ κάνῃς δοκιμὰς εἰς ἡμᾶς, διὰ νὰ ἰδῇς ἐὰν ἡμεῖς ποιῶμεν ταῦτα ἐν κυριακῇ ἢ οὔ· βιαστῶν γὰρ ταῦτα ἴδια καὶ ἀνθρώπων σκανδαλοποιῶν καὶ φιλοταράχων.

Ἕνατον δὲ καὶ τελευταῖον, βεβαιοῖ τὴν ἀρχαίαν ταύτην παράδοσιν τῶν μνημοσύνων αὐτὴ ἡ κοινὴ πρᾶξις καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν περισσοτέρων μερῶν τῆς οἰκουμένης, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδοξοι χριστιανοί, τοσον οἱ ἐν τῇ Γραικίᾳ κατοικοῦντες, ὁσον καὶ οἱ ἐν τῇ Μοσχοβίᾳ (ὅπου καὶ τὰ τῶν βασιλέων καὶ βασιλικῶν ἀρχόντων μνημόσυνα τυχόντα ἐν κυριακῇ, μεταθέττουσιν αὐτὰ εἰς τὸ σάββατον, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ ἐκεῖθεν ἐρχόμενοι εἰς τὸ Ὄρος ἀρχιμανδρῖται)· εἰς ταῦτα, λέγω, τὰ μέρη οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ ἐν σαββάτῳ ποιοῦσι τὰ μνημόσυνα τῶν κεκοιμημένων, καὶ οὐχὶ ἐν κυριακῇ. Εἰ δὲ καὶ εἰς μερικοὺς τόπους τῶν ἀνω-

---

[1]) Дальнѣйшія слова этого мѣста см. выше, № 74, стр. 964—965; затѣмъ также и βεβαιοῖ τοῦτο ὄγδοον καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων· αὕτη γὰρ...., см. тамъ же, № 75, стр. 965—966.— Ред.

τέρω ἐπαρχιῶν ποιοῦσι ταῦτα καὶ ἐν κυριακῇ, τί ἀπὸ τοῦτο; Αὕτη νεωτερική ἐστι συνήθεια κατὰ ἄγνοιαν ἢ κέρδος ἢ αὐταρέσκειαν ἢ ἀνθρωπαρέσκειαν ἢ καὶ κατ' οἰκονομίαν καὶ συγκατάβασίν τινων εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν εἰσφρήσασα, καθὼς καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται, καὶ οὐχὶ ἀρχαία καὶ ἐκ παλαιοῦ παραδεδομένη· ὅθεν καθὼς τὸ κατὰ χρόνον σπάνιον νόμος τῇ ἐκκλησίᾳ οὐ γίνεται, κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, ἔτζι καὶ τὸ κατὰ τόπον μερικὸν καὶ σπάνιον ἀπαράδεκτον εἰς νόμου δύναμιν κρίνεται.

Ἀλλὰ τί λέγουσι μερικοί; Ἡ παράδοσις αὐτη τῶν μνημοσύνων εἶναι μικρά, συγκρινομένη μὲ τὰς μεγάλας παραδόσεις, ὁποῦ παραβαίνομεν· ὅθεν καθὼς τὰς μεγάλας παραβαίνομεν, οὕτω παραβαίνομεν καὶ τὴν μικρὰν αὐτήν. Πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποκρινόμεθα, ὅτι καθὼς δὲν κατηγοροῦνται, ἀλλὰ καὶ ἐπαινοῦνται οἱ τὰς μεγάλας παραδόσεις τῆς ἐκκλησίας φυλάττοντες, ἔτζι παρομοίως πρέπει νὰ μὴ κατηγοροῦνται, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαινοῦνται οἱ καὶ τὴν μικρὰν ταύτην φυλάττοντες· ὅθεν ἀκολούθως καὶ ἡμεῖς, ὁποῦ φυλάττομεν ταύτην, οὐχὶ κατηγορίας, ἀλλ' ἐπαίνων εἴμεθα ἄξιοι. Ἔπειτα καὶ αὐτὴ ἡ νομιζομένη μικρὰ παράδοσις ἀποβαίνει μεγάλη, ὅταν παραβαίνεται μὲ γνῶσιν καὶ χωρὶς κἀμμίαν ἀνάγκην, ἀλλὰ μὲ πεῖσμα καὶ πάθος, καθὼς μὲ τοιοῦτον πεῖσμα καὶ διάθεσιν παραβαίνεται ἐν τῷ Ὄρει· ἔφη γὰρ ὁ τε ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ μέγας Βασιλειος, ὅτι «τὸ μικρὸν ἐν βίῳ, οὐ παραμικρόν», καί τις τῶν ἔξωθεν εἴρηκε· «τὸ μικρὸν «οὐ μικρόν, ὅταν ἐκφέρῃ μέγα»· καθὼς καὶ τὰ μικρὰ καὶ συγγνωστὰ ἁμαρτήματα γίνονται μεγάλα καὶ ἀσύγγνωστα, ὅταν μετὰ καταφρονήσεως καὶ πείσματος πράττωνται.

Εἰ δὲ καὶ προβάλοι τινὰς τὴν εὐχὴν τῶν κολύβων τῶν ἁγίων τὴν λεγομένην καὶ ἐν κυριακῇ, ἥτις ἀναφέρει ταῦτα ὅτι «εἰς δόξαν σὴν καὶ εἰς τιμὴν «τοῦ δεῖνος ἁγίου ταῦτα προετέθησαν παρὰ τῶν σῶν δούλων καὶ εἰς μνημόσυ«νον τῶν ἐν εὐσεβεῖ τῇ πίστει τελειωθέντων»· ἂν λέγω τοῦτο προβάλοι τινάς, ἀποκρινόμεθα ὅτι οἱ ἐν εὐσεβεῖ τῇ πίστει τελειωθέντες ἐδῶ ἐννοοῦνται οἱ ἅγιοι, καὶ οὐχὶ οἱ ἁμαρτωλοί. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτοῦ λειτουργίᾳ μετὰ τὴν μετουσίωσιν τῶν μυστηρίων, ἀφ' οὗ ἀνωτέρω ἀνέφερε τὰ τάγματα τῶν ἁγίων, μαρτύρων δηλαδή, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν, νηστευτῶν, ἐπιφέρει καθολικῶς· «καὶ παντὸς πνεύματος ἐν πίστει τετελειωμένου», πνεύματα ἐν πίστει τετελειωμένα ἐννοῶν, ἅπαντας τοὺς ἁγίους, κατὰ τὸν Καβάσιλαν καὶ πάντας τοὺς ἑρμηνευτὰς τῆς θείας λειτουργίας. Ὅθεν καὶ ὁ μέγας Βασίλειος μετὰ προσθήκης λέγει· «καὶ παντὸς πνεύματος δικαίου ἐν πίστει τετελειωμένου»· τί δὲ

διαφέρει τὸ «παντὸς πνεύματος ἐν πίστει τετελειωμένου» ὁποῦ λέγει ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος, ἀπὸ τὸ «τῶν ἐν εὐσεβεῖ τῇ πίστει τελειωθέντων»; Βέβαια οὐδέν.

Ὅτι δὲ ἐν τῇ εὐχῇ τῶν κολύβων οἱ ἐν εὐσεβεῖ τῇ πίστει τελειωθέντες δὲν νοοῦνται οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ οἱ ἅγιοι, φανερόν ἐστιν εἰς κάθε νοῦν προσιεκτικόν διὰ τὰ ἀκόλουθα αἴτια. Πρῶτον, διὰ τί ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα ἀδύνατόν ἐστι νὰ ᾖναι καὶ ἁγίου καὶ ἁμαρτωλοῦ, καθ' ὅτι ἁγιότης καὶ ἁμαρτία εἶναι ἄκρα ἀντικείμενα καὶ ἑνωθῆναι ἀλλήλοις φύσιν οὐκ ἔχουσιν· ἐδῶ ὅμως ἐν τῇ εὐχῇ ταύτῃ τὰ δύω ταῦτα ἐναντία ἑνοῦνται ἀλλήλοις, ἐπειδὴ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κολυβον, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον τοῦ σώματος τοῦ ἁγίου, τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ κολυβον τοῦ ἁμαρτωλοῦ· ἀλλὰ μὴν τοῦτο κατὰ φύσιν νὰ γένῃ εἶναι ἀδύνατον· ἄρα καὶ οἱ ἐν εὐσεβεῖ τῇ πίστει τελειωθέντες δὲν νοοῦνται οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ οἱ ἅγιοι. Ἐν τῇ εὐχῇ λοιπὸν ταύτῃ σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι ἀναφέρονται, τῷ ὁμοίῳ οἱ ὅμοιοι κατά γε τὴν ἁγιότητα. Δεύτερον, διὰ τί κοινὴ συνήθεια ἐπικρατεῖ· καὶ ἀφ' οὗ ἀναγνωσθῇ ἡ εὐχὴ ἐπὶ τοῦ κολύβου τοῦ ἁγίου καὶ σηκωθῇ αὐτὸ ἐκ τοῦ μέσου, τοτε φέρεται τὸ κολυβον τῶν κοιμηθέντων ἀδελφῶν καὶ ἀναγινώσκεται ἐπ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἡ συνήθης εὐχὴ τῶν κεκοιμημένων· βλέπεις, ἀγαπητὲ ἀδελφέ, πῶς μὲ τὸ διαφορετικὸν τοῦτο κόλυβον δείχνεται ὅτι οἱ ἐν τῇ εὐχῇ τῶν κολύβων ἀναφερόμενοι εἶναι ὅλοι ἅγιοι; εἰ γὰρ ἦσαν καὶ ἁμαρτωλοί, τίς ἡ χρεία τοῦ δευτέρου κολύβου; ἤρκει γὰρ μόνον τὸ κόλυβον τοῦ ἁγίου εἰς τὸ μνημονευθῆναι καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς· νῦν δὲ τὸ διαφορετικὸν κόλυβον διαφορετικοὺς καὶ τούς, ὧν εἰσὶ τὰ κόλυβα, δείκνυσι. Πάλιν γὰρ πρέπει νὰ εἰποῦμεν καὶ ἐδῶ τὸ τοῦ μεγάλου Διονυσίου· «οὐχ ὡς ἔτυχε χρὴ τὰ ἱερὰ σύμβολα συμφέρειν, ἀλλὰ προσ«ηκόντως αὐτὰ ταῖς αἰτίαις ἢ ταῖς ὑπάρξεσιν ἢ ταῖς δυνάμεσιν ἢ τάξεσιν ἢ ταῖς «ἀξίαις ἀναπτύσσειν, ὧν καὶ ἔστιν ἐκφαντορικὰ συνθήματα».

Ἀλλὰ λέγουσί τινες, ὅτι ὁ μέγας Βασίλειος ὀνομάζει ὅλην τὴν πεντηκοστὴν ὑπόμνημα τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεως, καὶ ἄλλοι δὲ θέλουσιν, ὅτι αὐτὴ ὅλη λογίζεται ὡς μία ἡμέρα· καθὼς λοιπὸν εἰς τὴν πεντηκοστὴν γίνονται μνημόσυνα, ἔτζι γίνονται καὶ εἰς τὴν κυριακήν. Ἡμεῖς δὲ εἰς ταῦτα ἀνοκρινόμεθα, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα προτείνοντες ἔπρεπε νὰ στοχασθοῦν καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ λέγει παρακάτω ὁ αὐτὸς Βασίλειος, ἵνα μάθουν διὰ ποῖον λόγον αὐτὴν οὕτως ὠνόμασε· φάσκει γὰρ ἀκολούθως ὁ οὐρανοφάντωρ· «ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη «(ἤτοι ἡ κυριακὴ) ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς «ἑβδομάδας ἀποτελεῖ· ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει, δι' «ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις· διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ

«ὁμοιότητι, ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων καὶ «εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα» (Καν. Ιγ΄). Βλέπεις, ἀγαπητέ, διὰ τί πεντηκοστὴ ὠνομάσθη, εἴτε ὑπόμνημα τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεως, κατὰ τὸν Βασίλειον, εἴτε καὶ μία ἡμέρα, καθὼς ἄλλοι εἰρήκασιν; Ἤγουν διὰ τί ἡ πεντηκοστὴ ἀπὸ κυριακήν, ἤτοι τὴν λαμπροφόρον τοῦ Πάσχα, ἀρχίζει καὶ τελειόνει πάλιν εἰς κυριακήν, ἤτοι εἰς αὐτὴν τὴν κυρίαν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς· καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει μὲ τὸν κύκλον, τὸν ἀρχίζοντα ἀπὸ τὸ αὐτὸ σημεῖον καὶ τελειόνοντα πάλιν εἰς τὸ αὐτό. Συμφώνος τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ ἀποφαίνεται περὶ τῆς πεντηκοστῆς καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος λέγων οὕτως· «ὁ ἑπτὰ τιμώμενος «ἀριθμὸς τὴν τιμὴν τῆς πεντηκοστῆς συνεισήγαγεν· ὁ γὰρ ἑπτὰ ἐφ' ἑαυτὸν συν-«τιθέμενος γεννᾷ τὸν πεντήκοντα μιᾶς δεούσης ἡμέρας, ἣν ἐκ τοῦ μέλλοντος «αἰῶνος προσειλήφαμεν, ὀγδόην τε οὖσαν τὴν αὐτὴν καὶ πρώτην, μᾶλλον δὲ μίαν «καὶ ἀκατάλυτον» (Λόγῳ εἰς τὴν πεντηκοστήν).

Κατὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν λογαριασμὸν ὡς μία λογίζεται ἡ πεντηκοστή, καὶ οὐχὶ καθὼς εἶναι πράγματι μία ἀτομικῶς ἡ κυριακή· οὕτω γὰρ ὀνομάζει αὐτὴν ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ Ἑξαημέρῳ· «καὶ ἐγένετο» γάρ φησιν «ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωὶ ἡμέρα μία», καὶ οἱ τῆς Ἑξαημέρου ἑρμηνευταί· ἀλλ' οὐδὲ ὡς μία ἡμέρα λογίζεται ἡ πεντηκοστή, καθὼς λογίζεται ὡς μία ἡμέρα ἡ διακαινήσιμος ἑβδομάς· οὐδαμῶς· ἐν μὲν γὰρ τῇ διακαινησίμῳ πάσῃ ψάλλεται ἡ ἀναστάσιμος ἅπασα ἀκολουθία ἀπαραλλάκτως, καθὼς ψάλλεται καὶ ἐν τῇ λαμπροφόρῳ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, καὶ κατάλυσις γίνεται ἐν αὐτῇ εἰς πάντα, καθὼς καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, καὶ οὐδὲ μνημόσυνα ἐν αὐτῇ ἐπιτελοῦνται· ἐν δὲ τῇ πεντηκοστῇ οὐχὶ ἡ αὐτὴ τοῦ Πάσχα ἀναστάσιμος ἀκολουθία ψάλλεται οὐδὲ κατάλυσις γίνεται εἰς πάντα καὶ ἄλλας ἀκόμη ἔχει διαφοράς.

Ὅθεν ἐπειδὴ ἡ πεντηκοστὴ δὲν ἐξισοῦται κατὰ πάντα οὔτε μὲ τὴν μίαν καὶ κυριώνυμον ἡμέραν οὔτε μὲ τὴν διακαινήσιμον ἑβδομάδα, τὴν ὡς μίαν ἡμέραν λογιζομένην· διὰ τοῦτο οἱ θεῖοι πατέρες οἱ τοὺς ἱεροὺς τύπους διαταξάμενοι ἐν μὲν τῇ κυριακῇ καὶ ἐν τῇ διακαινησίμῳ διορίζουσι νὰ μὴ γίνωνται μνημόσυνα τῶν κοιμηθέντων, ἐν δὲ τῇ πεντηκοστῇ συγχωροῦσι νὰ ἐκτελοῦνται τόσον τὰ μερικά, ὅσον καὶ τὰ καθόλου· «αἱ δὲ προσφοραί» φησὶ τὸ Καθολικὸν Τυπικόν «καὶ «αἱ μνῆμαι (τοῦ κοιμηθέντος ἀδελφοῦ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ) ἄρχονται ἀπὸ τῆς «νέας κυριακῆς, μέχρι συμπληρώσεως ἡμερῶν τεσσαράκοντα». Λέγει δὲ ὅτι ἄρχονται ἀπὸ τῆς νέας κυριακῆς, ὄχι πῶς συναριθμεῖται ταῖς τεσσαράκοντα καὶ ἡ νέα κυριακή· ἄπαγε! ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τῆς νέας κυριακῆς νοεῖται ἀντὶ τοῦ μετὰ τὴν

νέαν κυριακήν, καθὼς συνειθίζομεν νὰ λέγωμεν· ἀπὸ τοῦ δείπνου ἠγέρθη καὶ ἐποίησε τόδε, τουτέστι μετὰ τὸ δεῖπνον, μετὰ τὸ δειπνῆσαι.

Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ ἀληθὲς νόημα τοῦ τόπου τούτου τοῦ Τυπικοῦ, μάρτυρες εἶναι καὶ οἱ τοῦ Ἁγίου ὄρους θεοφόροι πατέρες, οἵτινες σαφῶς ἑρμηνεύουσι τὸν τοπον τοῦτον, λέγοντες ἐν τῷ ἀνωτέρω προεκτεθέντι τοῦ Πρωτάτου ἱερῷ Τυπικῷ καὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Διονυσίου καὶ Δοχειαρίου καὶ Βατοπαιδίου· «τοῦτο δὲ «δῆλον, εἰ μὴ λαγχάνωσι (τὰ τεσσαρακοστὰ δηλαδὴ τοῦ κοιμηθέντος) ἔν τε τῇ «ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ ἑβδομάδι καὶ τῇ διακαινησίμῳ· ἐν αὐταῖς γὰρ λαγχανόντων «(τῶν τεσσαρακοστῶν δηλαδὴ) οὐκ ἐπιτελοῦνται (τὰ μνημοσυνα αὐτοῦ δηλαδὴ) «εἰ μὴ μετὰ τὸ παρελθεῖν τὴν τοῦ Θωμᾶ κυριακήν»· ἀκούεις, ὅτι ἀφ' οὗ περάσῃ ἡ κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, τότε πρέπει νὰ γίνωνται τὰ τοῦ κοιμηθέντος μνημόσυνα; Καὶ πάλιν λέγουσιν· «αἱ τοιαῦται λειτουργίαι αὐτῶν (τῶν κοιμηθέντων) ἄρχον- «ται ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ Θωμᾶ». [1]).

Στρεβλοῦσιν ἄρα καὶ παρερμηνεύουσι τὸ ἱερὸν Τυπικὸν καὶ ἀληθῶς σοφιστομανοῦσι καὶ λαοπλανοῦσιν οἱ καὶ τὴν νέαν κυριακὴν συναριθμοῦντες τοῖς τεσσαρακοστοῖς τοῦ κοιμηθέντος καὶ ἐν ταύτῃ θέλοντες καὶ διισχυριζόμενοι, ὅτι νὰ γίνωνται μνημόσυνα τῶν κεκοιμημένων. Καὶ ἂν αὐτοὶ δὲν ἐντράπηκαν τοὺς ἁγίους πατέρας τοὺς ἀληθεῖς ἐξηγητὰς τοῦ Τυπικοῦ, κἂν ἔπρεπε νὰ ἐντραποῦν τὸν παλαιότερον τούτων μέγαν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ συνέγραψεν εἰς τὴν καινὴν καὶ νέαν κυριακήν, ἀποδείχνει αὐτὴν ὑψηλοτέραν τῆς λαμπροφόρου κυριακῆς τοῦ Πάσχα καὶ θαυμασιωτέραν ἐκείνης ἀποκαλεῖ, φησὶ γάρ· «ἐκείνη (ἡ τοῦ Πάσχα κυριακὴ) τὸ σωτήριον ἦν, αὕτη (ἡ νέα κυριακὴ) τὸ «τῆς σωτηρίας γενέθλιον· κἀκείνη μέν ἐστι μεθόριον τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀνα- «στάσεως, αὕτη δὲ καθαρῶς τῆς δευτέρας γενέσεως, ἵν' ὥσπερ ἡ πρώτη κτίσις «τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κυριακῆς λαμβάνει, οὕτω καὶ ἡ δευτέρα πάλιν ἐκ τῆς αὐτῆς ἄρ- «χηται, πρώτη οὖσα τῶν μετ' αὐτὴν καὶ ὀγδοὰς ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῆς, ὑψηλῆς «ὑψηλοτέρα καὶ θαυμασίας θαυμασιωτέρα· πρὸς γὰρ τὴν ἄνω φέρει κατά- «στασιν».

Εἰ δὲ καὶ προβάλοι τινὰς λέγων, ὅτι τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ τῇ καὶ ἐν κυριακῇ γινομένῃ μνημονεύονται τὰ ὀνόματα τῶν κεκοιμημένων, εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθα· ὅτι διαφορὰ μεγάλη εἶναι μεταξὺ τῶν ἐν τῇ λειτουργίᾳ μνημονευομένων ὀνομά-

[1]) Σημείωσαι ὅμως, ὅτι ἀγκαλὰ καὶ τὰ τυπικὰ διορίζουν νὰ γίνωνται τὰ τεσσαρακοστὰ τοῦ κοιμηθέντος ἐν τῇ πεντηκοστῇ, ἐξαιροῦσι μὲ ὅλον τοῦτο προσδιωρισμένως τὰς ἐν τῇ πεντηκοστῇ κυριακὰς καὶ τὰς ἄλλας ἑορτασίμους ἡμέρας, ὡς εἴρηται πρότερον.

των καὶ τῶν διὰ κολύβου καὶ παραστασίματος μνημονευομένων· ἐν μὲν γὰρ τῇ θείᾳ ἱερουργίᾳ ψιλὴ μνήμη γίνεται τῶν κεκοιμημένων χωρὶς κἀνένα πένθος καὶ θρῆνον ἐν δὲ τοῖς διὰ κολύβου καὶ νεκρωσιμου ἀκολουθίας μνημοσύνοις καὶ τὸ νεκρὸν σῶμα παρασταίνεται τοῦ κοιμηθέντος διὰ τοῦ συμβόλου τῶν κολύβων, καὶ πένθος καὶ θρῆνος εἰσάγεται, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ψαλλομένων ἐν αὐτῷ πενθικῶν τροπαρίων· τί γὰρ τοῦ «ὅπου πάντες βροτοὶ πορευσόμεθα, ἐπιτάφιον θρῆνον «ποιοῦντες ᾠδήν» πενθικώτερον ἢ θρηνητικώτερον; Πένθος δὲ γίνεσθαι ἐν ἑορτῇ ἐμποδισμένον ἐστὶ κατὰ τὰς διαταγὰς τῶν ἱερῶν ἀποστολων, «οὐ χρή» φασκόντων «πενθεῖν ἐν ἡμέρα ἑορτῆς», ὡς καὶ τοῦτο εἴρηται· εἰ δὲ ἐν ἑορτῇ ἁπλῶς οὐκ ἔξεστι τοῦτο ποιεῖν, πόσῳ μᾶλλον ἐν κυριακῇ, ἥτις προεξένησεν ἡμῖν τὴν ἄῤῥητον ἀγαλλίασιν καὶ παγκόσμιον χαρὰν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως.

Εἰ δέ τις περὶ τούτου καὶ βαθύτερον λόγον ἐθέλοι μαθεῖν, ἀκουσάτω μετὰ εὐγνώμονος προαιρέσεως. Ἡ θεία καὶ ἱερὰ λειτουργία εἶναι ἀνάμνησις καὶ εἰκὼν ὅλης τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου· περιέχει γὰρ αὐτοῦ καὶ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν γέννησιν καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν εἰς ᾅδου κατάβασιν καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν ἀνάληψιν καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν. Οὐδὲν οὖν ἄτακτον οὔτε ἄτοπον ἀκολουθεῖ, εἰ ἐν αὐτῇ τελεῖται ἡ μνήμη τῶν κεκοιμημένων εἴτε διὰ ψιλοῦ ὀνόματος εἴτε καὶ διὰ μερίδος, καθ' ὅτι αὐτὴ περιέχει καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν εἰς ᾅδου κατάβασιν τοῦ Κυρίου, καθ' ἣν τὸν ἰσχυρὸν ἔδησε καὶ τὰ τούτου σκεύη διήρπασεν (ὅπερ λόγος καὶ αἰτία ἐστὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἐν σαββάτῳ ποιεῖν τὰ μνημόσυνα προσετάχθημεν, ὡς ἐλέγομεν ἀνωτέρω μετὰ τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ). Ἡ δὲ κυριακὴ μόνον καὶ μόνον περιέχει τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ δὴ καὶ τῆς κοινῆς πάντων τῶν ἀνθρώπων ἀναστάσεως· τύπος γὰρ αὕτη ἐστὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ὡς ὑπεραναβεβηκυῖα τὸν ἰουδαϊκὸν σαββατισμὸν κατὰ τὸν μέγαν Βασιλειον καὶ κατὰ τὸν πρῶτον κανόνα τοῦ Θεοφίλου. Ὅθεν διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐτάχθη μὴ ψάλλεσθαι μνημόσυνα ἐν τῇ κυριακῇ, ἵνα μὴ φανῇ ἐπήρειά τις παρεισάγεσθαι εἰς τὸ σεμνὸν τῆς ἀναστάσεως μυστήριον, τοσον τῆς τοῦ Κυρίου τῆς ἐν αὐτῇ πραγματικῶς γεγενημένης, ὅσον καὶ τῆς ἡμῶν πάντων τῆς ἐν αὐτῇ ταύτῃ προτυπουμένης· ἤκουσας γὰρ ἀνωτέρω, ἀγαπητέ, ὁποῦ ἀπεδείξαμεν ἐκ τῶν ἱερῶν τυπικῶν, ὅτι μνημόσυνα ἐν τῷ σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου οὐ γίνονται, διὰ τί τότε εἶναι ἀνάστασις καὶ διὰ τί ἡ ἡμέρα ἐκείνη εἶναι ἀναστάσιμος.

Διὰ τὸν αὐτὸν γὰρ λόγον καὶ αἰτίαν, ἤτοι διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου,

ἐμποδιζόμεθα καὶ νὰ μὴ κλίνωμεν γόνυ ἐν κυριακῇ, ὡς συναναστάντες τῷ Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως, καθὼς συμφώνως περὶ τούτου διορίζουσιν ὁ κ΄ κανὼν τῆς πρώτης συνοδου, ὁ ϟ΄ τῆς ς΄, ὁ ιε΄ τοῦ Πέτρου Ἀλεξανδρείας καὶ ὁ ϟα΄ κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ ὁ θεῖος Ἰουστῖνος ἐρωτήσει ριε΄ καὶ ὁ Εἰρηναῖος καὶ ὁ Ἐπιφάνιος καὶ ὁ Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος καὶ ὁ Τερτυλλιανός.

Ἀλλὰ τί λέγουσι μερικοί; Ὁ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος ὁ Ζαγοραῖος ἔγραψεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος ἐποίησε τὰ μνημόσυνα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἐν κυριακῇ, καὶ ὁ μικρὸς Θεοδόσιος ἐποίησε τὰ μνημόσυνα τοῦ Πατρικίου ἐν κυριακῇ, ὁμοίως καὶ ἄλλοι μερικοι· καὶ ταῦτα δὴ τὰ τοῦ κῦρ Καλλινίκου προβάλλουσιν ὡσὰν κάνένα δόρυ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡμεῖς δὲ τί ἀποκρινόμεθα πρὸς αὐτούς; Ὅτι ταῦτα οὐκ εἰσὶ δόρυ τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ ῥάβδος καλαμίνη μὴ δυναμένη βαστάσαι τοὺς ἐπιστηριζομένους αὐτῇ· α΄. διὰ τί ἡμεῖς ὅταν εἴδομεν τὰ τοιαῦτα γράμματα τοῦ κῦρ Καλλινίκου, ἐλάβομεν εἰς χεῖρας τοὺς εἰκοσιδύω τόμους τῆς γραικολατινικῆς Βυζαντίδος καὶ εὑρόντες τοὺς ἀνωτέρω βασιλεῖς καὶ τοὺς ἄλλους, ὁποῦ ἀναφέρει ὁ κῦρ Καλλίνικος, καὶ μετὰ πολλῆς περιεργείας καὶ προσοχῆς ἀναγνόντες τοὺς τόπους ἑκάστου, οὐδαμῶς οὐδόλως ἀπαντήσαμεν ἐν αὐτοῖς, ὅτι ἐποίησαν μνημόσυνα ἐν κυριακῇ, ὄχι ὅλοι οἱ ὑπὸ τοῦ κῦρ Καλλινίκου ἀναφερόμενοι, ἀλλ' οὐδὲ εἷς ἐξ αὐτῶν· ἐὰν γὰρ εὑρίσκωμεν ἕνα καὶ μόνον, βέβαια ἠθέλαμεν δώσωμεν πίστιν, ὅτι και οἱ λοιποὶ ἐποίησαν τὰ μνημόσυνα ἐν κυριακῇ· νῦν δὲ οὐδένα εὑρόντες ποιήσαντα τὰ μνημόσυνα ἐν κυριακῇ συμπεραίνομεν, ὁτι ὁ κῦρ Καλλίνικος παρ' ἑαυτοῦ ἐπρόσθεσε τὸ ἐν κυριακῇ, χαριζόμενος τοῖς ἐν κυριακῇ μνημόσυνα τελοῦσιν. Εἰ δὲ καὶ λέγει, ὅτι εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος εὑρισκόμενος ἀνέγνωσε ταῦτα εἰς παχεῖς χάρτας καὶ μεμβράνας, ἔπρεπε νὰ στοχασθῇ, ὅτι καὶ αἱ ἀνωτέρω Βυζαντίδες ἐκ τῶν χειρογράφων χαρτῶν ἀντιγραφεῖσαι ἐτυπώθησαν, ὅθεν ἔπρεπε νὰ περιόχουν καὶ τὸ ὑπὸ τῆς παναγιότητός του ἀναφερόμενον. Ἔπειτα οἱ παχεῖς ἐκεῖνοι χάρται οἱ τοῦτο περιέχοντες δὲν ἔπρεπε νὰ εὑρίσκωνται μόνον εἰς τὸ Σινᾶ, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εὑρίσκωνται καὶ εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου ὄρους, τὰ ὁποῖα εἶναι πολλὰ ἀρχαιότερα ἀπὸ τὸ μοναστήριον τοῦ Σινᾶ· ὅθεν ὁ κῦρ Καλλίνικος, μὴ ἔχων νὰ ἀποδείξῃ ταῦτα, ὁποῦ λέγει, ἐκ τῶν τετυπωμένων Βυζαντίδων καὶ ἄλλων βιβλίων ἡμῖν προχείρων, μᾶς ἐπῆγεν εἰς μακρινὸν τόπον τοῦ Σινᾶ, διὰ νὰ κάμῃ πιθανωτέρους τοὺς λόγους του.

Β΄. Γράφει ἡ παναγιότης του, ὅτι ἐν τῇ κυριακῇ τῶν προπατόρων ᾄδεται ἓν

τινι τῶν ἀσματικῶν τροπαρίων· «τῶν προπατόρων σήμερον πιστοὶ τελοῦντες «μνημόσυνα». Ἀλλ' ἔπρεπε νὰ στοχασθῇ ἡ ἱερὰ αὕτη κεφαλή, ὅτι τὰ λεγόμενα ταῦτα μνημόσυνα δὲν εἶναι ὁμοια μὲ τὰ μνημόσυνα τῶν κεκοιμημένον· πρῶτον, ὅτι ταῦτα μὲν ψιλῶς μόνον λέγονται τὰ δὲ τῶν κεκοιμημένων μετὰ κολύβων καὶ παραστασίματος γίνονται· καὶ δεύτερον, ὅτι τὰ μὲν μνημόσυνα τῶν προπατόρων ἢ καὶ τῶν πατέρων λέγονται ὡς ἐπὶ δικαίων καὶ ἁγίων καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἔχουσι πενθικὸν λόγιον, τὰ δὲ τῶν κοιμηθέντων, ὡς ἐπὶ ἁμαρτωλῶν γινόμενα, πενθικά εἰσι καὶ θρηνώδη, ὡς εἴπομεν πρότερον.

Γ'. Προστίθησιν ὁ κῦρ Καλλίνικος, ὅτι ἐν τῇ κυριακῇ τῆς πεντηκοστῆς ἀναγινώσκονται αἱ εὐχαὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου αἱ μνήμην τῶν κεκοιμημένων ἀναφέρουσαι· ὅθεν ἰδοὺ ὁποῦ τὰ μνημοσυνα γίνονται ἐν κυριακῇ. Ὑπέρευγε τῆς συνέσεως! ἀλλ' ἔπρεπεν ἡ παναγιότης του νὰ βαθύνῃ εἰς τὰ πράγματα, ἵνα ἔχῃ καὶ ἡμᾶς πειθομένους· διὰ τί ἀναγινώσκονται καὶ αἱ μνήμην ἀναφέρουσαι τῶν κοιμηθέντων εὐχαί, ἀλλὰ πότε; Ἐν τῷ ἑσπερινῷ, ὅτε ἡ μὲν κυριακὴ τῆς πεντηκοστῆς τελειόνει, ἄρχεται δὲ ἡ δευτέρα· ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τὸ ἑσπέρας ἀρχίζει· οὐκοῦν ἡ μήρινθος αὕτη οὐδὲν ἔσπασε, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο οὐδεμίαν ἔχει δύναμιν εἰς τὴν προκειμένην περὶ τῶν μνημοσύνων ὑπόθεσιν· ἀλλ' ὡς φαίνεται ἡ παναγιότης του θέλει νὰ ἀναγινώσκωνται αἱ τῆς γονυκλισίας εὐχαὶ τῷ πρωὶ τῆς πεντηκοστῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄτακτον καὶ ἄτοπον καὶ συνήθεια οὐχὶ παλαιά, ἀλλὰ νεωτερική, καθὼς τὸ ἱερὸν Πεντηκοστάριον τῆς ἐκκλησίας μαρτυρεῖ, ἐλέγχον αὐτὸν καὶ διορίζον νὰ γίνεται ἡ γονυκλισία κατὰ τὸ ἑσπέρας, καὶ οὐχὶ τὸ πρωΐ.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἡμεῖς προσθέττομεν ἐνταῦθα· ἔστω καὶ δεδόσθω, ὅτι μερικοί τινες βασιλεῖς, ἐξ ὧν ἀναφέρει ὁ κῦρ Καλλίνικος, ἐποίησαν τὰ μνημόσυνα ἐν κυριακῇ· τί ἀπὸ τοῦτο; Οἱ μερικοὶ ἐκεῖνοι οὐκ εἰσὶ νόμος τῆς ἐκκλησίας οὐδὲ τύπος αὐτῆς καθολικός, ἵνα τούτοις ἀκολουθῶμεν· ἐπειδὴ τὰ σπάνια νόμος τῇ ἐκκλησίᾳ οὐ γίνονται, κατὰ τὸν πολὺν ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν πάντων συμπεραίνει κάθε ἕνας καὶ ὁ πλέον ὀλιγόνους, εἰ μόνον ἔχοι φόβον Θεοῦ εἰς τὴν ψυχήν του καὶ κρίνοι ἀπαθῶς τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡμεῖς μέν, ὁποῦ φυλάττομεν τὴν περὶ τῶν μνημοσύνων παράδοσιν ταύτην τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀπὸ τόσον νέφος μαρτύρων μαρτυρουμένην καὶ βεβαιουμένην, οὐδόλως οὐδαμῶς πρέπει νὰ κατηγορούμεθα ὡς κολυβάδες, ἤτοι ὡς παραβάται τῆς τῶν μνημοσύνων ἱερᾶς παραδοσεως· ἀλλὰ μάλιστα καὶ μὲ κάθε δίκαιον τρόπον πρέπει νὰ ἐγκωμιαζώμεθα ὡς φύλακες τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης

παραδόσεως, καὶ μάλιστα διὰ τί πρὸς τοὺς παραβαίνοντας καὶ τελοῦντας τὰ μνημόσυνα ἐν κυριακῇ οὐ διαφερόμεθα οὐ φιλονεικοῦμεν οὐδὲ ὀύσφημα ὀνόματα προσάπτομεν εἰς αὐτούς, ἀλλ' οὔτε ἀγαπῶμεν νὰ προξενῶμεν περὶ τούτου συγχύσεις καὶ σκάνδαλα καὶ ταραχάς· μισοῦμεν γὰρ καὶ ἀποστρεφόμεθα τὰ τοιαῦτα, ὡς τὰς ἰδίας ἡμῶν ἁμαρτίας. Ὅσοι δὲ κατηγοροῦσιν ἡμᾶς καὶ δυσφημοῦσι περὶ τούτου, κολυβάδας ἀποκαλοῦντες, αὐτοὶ μάλιστα εἶναι πάσης κατηγορίας ἄξιοι, ὧν τάφος ἀνεωγμένος τὸ στόμα αὐτῶν, κατὰ τὸν προφήτην· αὐτοὶ εἶναι ἄνθρωποι ἀνόητοι, ἀμαθεῖς, ἀθεόφοβοι, κακότροποι, ἀνθρωπάρεσκοι· αὐτοὶ εἶναι ἄνθρωποι ταραχοποιοί, μισάδελφοι, καὶ τῆς κοινῆς εἰρήνης τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν χριστιανῶν ἐχθροὶ καὶ λυμεῶνες, εἴτε ἀρχιερεῖς εἶναι εἴτε ἱερεῖς εἴτε μοναχοὶ εἴτε διδάσκαλοι εἴτε λαϊκοί, αὐταὶ πρὸς τούτοις εἶναι ἄνθρωποι ἀπειθεῖς καὶ ἐναντίοι εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν καὶ ὑπεύθυνοι εἰς τοὺς φρικώδεις ἀφορισμοὺς καὶ ἀρὰς καὶ κατάρας ἐκείνης, καθ' ὁτι αὐτὴ πανταχοῦ εἰς τὰ ἑαυτῆς γράμματα καὶ εἰς τὸ τοῦ κῦρ Θεοδοσίου καὶ εἰς τὸ τοῦ κῦρ Σαμουὴλ καὶ εἰς τὸ τοῦ κῦρ Σωφρονίου, ἄνω καὶ κάτω μὲ μεγάλην ἐμβρίθειαν παραγγέλλει καὶ ἐντέλλεται καὶ διορίζει, ἵνα οἱ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει ἐνασκούμενοι εἰρηνεύωσι πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς κινηθείσης ταύτης ὑποθέσεως τῶν μνημοσύνων· ὅσοι δὲ φανοῦν ἀπειθεῖς καὶ δυσφημοῦσι τοὺς ἀδελφούς των, τούτους ὑποβάλλει εἰς φοβερὰ ἐπιτίμια καὶ παλαμναιοτάτας ἀρὰς καὶ κατηραμένους αὐτοὺς ἔχει καὶ ἀσυγχωρήτους, καὶ ἀλύτους μετὰ θάνατον.

. . . . . Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, οἱ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας φυλάττοντες, ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάζωμεν τοὺς παραβαίνοντας αὐτὴν κολυβάδας μὲ κάθε δίκαιον· διὰ τί, καθὼς ὑφανταὶ καὶ ῥάπται καὶ παπουτζίδες ὀνομάζονται οἱ ποιοῦντες τὰ ὑφάσματα καὶ φορέματα καὶ παπούτζια, ἔτζι καὶ κολυβάδες πρέπει νὰ ὀνομάζωνται ὄχι ἐκεῖνοι, ὁποῦ δὲν τελοῦσι τὰ κόλυβα τῶν κεκοιμημένων ἐν κυριακῇ, ὡς ἡμεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνοι, ὁποῦ τελοῦσι ταῦτα ἐν αὐτῇ· ἕκαστος γὰρ ἀπὸ τὸ ἔργον ὁποῦ ἐργάζεται, ἐξ ἐκείνου λαμβάνει καὶ τὸ ὄνομα· μ' ὅλον τοῦτο οὐδέποτε τὸ τοιοῦτον ἢ ἄλλο δύσφημον ὄνομα ἐπιφημίζομεν εἰς αὐτούς, πειθόμενοι εἰς τὴν κοινὴν μητέρα ἡμῶν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν καὶ φοβούμενοι τοὺς ἀφορισμοὺς καὶ ἀρὰς καὶ κατάρας ἐκείνης· αὐτοὶ δὲ ἡμᾶς παραλόγως, ἀσυνέτως καὶ ἀνοήτως κολυβάδας ἀποκαλοῦντες, αὐτοὶ ἀληθῶς ἀπειθῆ καὶ σκληροτράχηλα τέκνα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας εἰσὶ καὶ τὰ φρικτὰ ἐπιτίμια καὶ κατάρας ἐκείνης ἕλκουσιν εἰς τὰς κεφαλάς των· μάλιστα δὲ καὶ ἐξαιρέτως ἕλκουσιν αὐτὰς ἐκεῖνοι οἱ ἀσυνείδητοι, οἵτινες

εὐθὺς ὁποῦ εἰδοῦν κἀνένα ἀδελφὸν νεωστὶ ἐλθόντα ἀπὸ τὸν κόσμον εἰς τὸ Ὄρος, ταύτην τὴν διδαχὴν πρῶτον ποιοῦσιν εἰς αὐτόν· φυλάξου καλά, ἀδελφέ, διὰ τί ἐδῶ εὑρίσκονται κἄποιοι αἱρετικοὶ καὶ φαρμασόνοι, κολυβάδες λεγόμενοι· ὅθεν πρόσεχε νὰ μὴ τοὺς συναναστραφῇς, μήτε ὅλως νὰ ὑπάγῃς προς αὐτοὺς διὰ νὰ μή σε ποτίσουν τὸ φαρμάκι τῶν αἱρέσεών τους. Ὦ Θεέ μου, καὶ πῶς ὑποφέρεις τῶν τοιούτων τὴν μισαδελφίαν!

Κάνομεν τέλος τοῦ κεφαλαίου τούτου καὶ λέγομεν, ὅτι ἂν ἄλλο δὲν παρακινήσῃ τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς μας, νὰ παύσουν ἀπὸ τὸ νὰ ὀνομάζουν ἡμᾶς κολυβάδας, κἂν ἂς τοὺς δυσωπήσῃ ἡ ἄνωθεν μαρτυρία καὶ ἡ δόξα καὶ τιμή, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδόξασεν ὁ Θεὸς κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον τοὺς δύω πρώτους καὶ ἀρχηγοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως τῆς ἐν σαββάτῳ τελούσης τὰ μνημόσυνα, ἤτοι τὸν μακαρίτην παπᾶν Παρθένιον Ζωγράφον τὸν κοινὸν πνευματικὸν τοῦ Ἁγίου ὄρους, οὗτινος μετὰ τὴν ἀνακομιδὴν ἀνεφάνησαν τὰ ἱερὰ λείψανα εὐωδιάζοντα.

Ὁμοίως δὲ καὶ τὸν μακαρίτην ἅγιον πρώην Κορίνθου κύριον Μακάριον, τὸν ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ παροικοῦντα, ἐδόξασεν ἡ ἀνωτάτη πρόνοια τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ φανερὸν θαῦμα, ὅποῦ ἐνήργησεν ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ. Κοράσιον γάρ τι πάσχον ἀπὸ τέσσαρας πληγάς, ὁποῦ εἶχεν εἰς τὴν χεῖρα, αἱ ὁποῖαι ἔβλυζον ὕλην βρωμερὰν εἰς διάστημα χρόνων τεσσάρων καὶ ἐλογίζοντο ὡς ἀνίατοι παρὰ τῷ ἐν Χίῳ χειρούργῳ· τοῦτο, λέγω, παραδόξως ἰατρεύθη, ἀφ' οὗ ἐβάλθη ἐπάνω εἰς τὴν πληγωμένην χεῖρά του τὸ σκουφάκι, ὁποῦ ἐσυνείθιζε νὰ φορῇ ἐν τῷ οἴκῳ μένων ὁ ῥηθεὶς φερώνυμος Μακάριος, καθὼς τὸ θαῦμα τοῦτο διεβοήθη εἰς ὅλην τὴν περίφημον Χίον καὶ εἰς ὅλην τὴν λαμπρὰν καὶ μεγαλόπολιν Σμύρνην [1]).

Ἔχουσι τοιαῦτα ὑπερφυσικὰ θαύματα νὰ δείξουν καὶ οἱ πεισματικῶς παραβαίνοντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν τῶν μνημοσύνων; Οὐδόλως, οὐδαμῶς. Πόθεν λοιπὸν καὶ ἐκ ποίας ἀποδείξεως οὐρανίου ἢ ἐκ ποίας μαρτυρίας θεϊκῆς ἔχομεν νὰ γνωρίσωμεν, ὅτι καλῶς οὗτοι ποιοῦσιν; Ἂς ἀποφασίσουν οἱ κριτικοὶ καὶ φόβον Θεοῦ ἔχοντες.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἐπισφραγίζομεν τὸ παρὸν κεφάλαιον, ὁμολογοῦντες καὶ κηρύττοντες στρογγύλῳ στόματι μετὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου ταῦτα· «εἴ τις πᾶσαν παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν ἔγγραφον ἢ ἄγραφον

---

[1]) Ἐν ὅσῳ ἔζει ὁ συγγραφεύς, τοῦτο μόνον τὸ θαῦμα ἔγινε· μετὰ ταῦτα δὲ ἠκολούθησαν καὶ ἄλλα πολλά, καθὼς διαλαμβάνει ὁ Βίος τοῦ αὐτοῦ ἁγίου ὁ ἐν Χίῳ σωζόμενος ἐν χειρογράφοις, ἔχων καὶ ᾀσματικὴν ἀκολουθίαν διαδοθεῖσαν καὶ εἰς ἄλλους τόπους·

«ἀθετεῖ, ἀνάθεμα» (Πράξει ἡ', σελ. 883. τοῦ β' τόμου τῶν συνοδικῶν). Καὶ πάλιν βοῶμεν μετὰ τῆς αὐτῆς· «ἅπαντα τὰ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν «καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑποτύπωσιν τῶν ἁγίων καὶ ἀοιδίμων πατέρων καινο«τομηθέντα καὶ πραχθέντα ἢ μετὰ τοῦτο πραχθησόμενα, ἀνάθεμα» (ἐν τῇ πρὸς Ἀλεξανδρεῖς ἐπιστολῇ τῆς αὐτῆς συνόδου, σελ. 606 τοῦ β' τόμου τῶν συνοδικῶν). Αὐτὸ τὸ ἴδιον εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας γεγραμμένον παρὰ τῷ Τριῳδίῳ.

№ 79.

Τυπικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίας λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα. Ἐγράφη ἐν ἔτει ,ζπη', ἰνδικτιῶνος ἡ'.

+ Περὶ τοῦ πάσῃ σπουδῇ φυλάττειν τὸν προεστῶτα μὴ παρορᾶσθαι τὰ ἐν τῷ τυπικῷ ἅπαντα.

Δεῖ τοίνυν τὸν προεστῶτα πᾶσαν ἐνδεικνύσθαι σπουδήν, ἵνα μή τι τῶν ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ μικρὸν ἢ μεῖζον κατά τινα αἰτίαν παροραθῇ, ἀλλὰ φυλάττηται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία τάξις τε καὶ κατάστασις πᾶσα ἀπαράθραυστος καὶ ἀμεταποίητος, καθὼς παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων πατέρων παρεδόθη ἡμῖν καὶ ἐν ταῖς αὐτῶν μοναῖς τε καὶ λαύραις νενομοθέτηται, ἤγουν Εὐθυμίου τοῦ Μεγάλου, Σάββα τοῦ Ἡγιασμένου, Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου, Γερασίμου τοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ᾧ δεδούλευκε ὁ θήρ, Χαρίτωνος τοῦ Ὁμολογητοῦ καὶ Κυριάκου τοῦ Ἀναχωρητοῦ, οἵτινες ἀλληλοπαρόχως ὡσπερεί τινα κλῆρον ταύτην ἀπὸ τῶν πρώτων οἱ μετὰ ταῦτα διαδεξάμενοι, δηλαδὴ ὡς παρὰ πατέρων υἱοί. Ἵνα μήπως τῇ ἀγράφῳ ἐκδόσει καὶ χρονίᾳ παραδρομῇ λήθης βυθοῖς ἐμπεσοῦσα ἀμαυρωθῇ, ζήλῳ θείῳ κινηθεὶς ὁ ἐν πατριάρχαις μέγας Ἱεροσολύμων Σόφρωνιος ἐγγράφως ταύτην τοῖς μετέπειτα παρέδωκε. Ὁ δὲ λόγος, ὅτε τὴν ἁγίαν λαύραν τοῦ μεγάλου Σάββα οἱ βάρβαροι ἐνεπύρισαν, καὶ τὸ πονηθὲν σύγγραμμα τῷ μακαρίτῃ Σωφρονίῳ πυρὸς παρονάλωμα γέγονε· καὶ ὁ τὰ θεῖα σοφὸς Ἰωάννης ὁ πάνυ, ᾧ Δαμασκηνὸς τὸ ἐπώνυμον, ὡς φιλεργὸς μέλισσα τὰς γλυκυτέρας κηρίου καὶ μέλιτος ἱερὰς πατρικὰς παραδόσεις συλλεξάμενος, ἔκτοτε μέχρι καὶ νῦν ἑκάστῃ γενεᾷ διασώζονται. Τοίνυν καὶ ἔτι στερεωθῆναι τὴν ἀκολουθίαν ταύτην γλιχόμενοι καὶ ἡμεῖς, εἰς μνήμην τε τῶν ῥημάτων τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν τῶν ταύτην ἐκδεδοκότων καὶ ἐξιλασμὸν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, ἐγγράφως ταύτην διαλαμβάνομεν, δεδοι-

κότες, μή πως ἐκ τοῦ λεπτολογεῖσθαι τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, καταστάσεως τε καὶ τάξεως ἀφανισθείη παραῤῥύεντα καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὸ μηδὲν καταντήσαντα, ὁπου γε καὶ τὰ ἐγγράφως τυπωθέντα ὁρῶμεν ὁσημέραι κατ' ὀλίγον διαφθειρόμενα καὶ εἰς τὸ μηδὲν καταλήγοντα.

NB Все это сказаніе до послѣднихъ словъ: ὅπου γε καὶ τὰ ἐγγράφως τυπωθέντα . . . . . слово въ слово помѣщено въ Уставѣ лавры Саввы Освященнаго, написанномъ на бумагѣ in 8^0 въ 1392 году. Рукопись же эту я видѣлъ въ Константинополѣ 23 марта, 1861 года, у нашего посольскаго архимандрита Антонина, и сдѣлалъ нѣсколько выписокъ изъ нея, кои помѣщены въ моемъ каталогѣ рукописей Аѳоноруссика.

№ 80.

Ὅταν ἡ κυρία ἡμῶν θεοτόκος ἐφάνη εἰς τὸν ὅσιον Πέτρον τὸν Ἀθωνίτην, τὸν πρῶτον τοῦ Ἁγίου ὄρους ἡσυχαστήν, τοῦ ἔδωκε μεγάλας καὶ χαροποιὰς ὑποσχέσεις περὶ τοῦ ὄρους τούτου, λέγουσα πρὸς αὐτὸν ἐπὶ λέξεως ταῦτα τὰ λόγια, καθὼς τὰ ἀναφέρει ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντι βίῳ Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς γράφομεν ἐδῶ ἑλληνιστὶ διὰ τὸ ἀξιοπιστότερον.

«Ἔστιν ὄρος ἐπ' Εὐρώπης κάλλιστον ὁμοῦ καὶ μέγιστον, πρὸς Λιβύην τε-
«τραμμένον, ἐπὶ πολὺ τῆς θαλάσσης εἴσω προϊόν· τοῦτο τῆς γῆς ἁπάσης ἀπολε-
«ξαμένη τῷ μοναχικῷ πρέπον καταγώγιον προσκληρῶσαι διέγνων ἔγωγε . . .
«Καὶ ἅγιον τοὐντεῦθεν κεκλήσεται· καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ δὲ τὸν πρὸς τὸν κοινὸν
«ἀνθρώποις πολέμιον ἀγῶνα ἐπαναιρουμένων προπολεμήσω διὰ βίου παντὸς καὶ
«πάντως ἔσομαι τούτοις ἅμαχος σύμμαχος, τῶν πρακτέων ὑφηγητής, τῶν μὴ
«πρακτέων ἑρμηνευτής, κηδεμών, ἰατρός, τροφεὺς ἦν ἄρα βούλει τροφήν τε καὶ
«ἰατρείαν, ὅση τε πρὸς τὸ σῶμα τείνει καὶ τοῦτο συνιστᾷ τε καὶ λυσιτελεῖ καὶ
«ὅση τὸ πνεῦμα διανιστᾷ τε καὶ ῥώννυσι καὶ μὴ τοῦ καλοῦ διαπεσεῖν συγχωρεῖ·
«συστήσω δ' ἄρα τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ μου οἷς ἂν γένηται καλῶς καταλῦσαι τῆδε
«τὸν βίον, τῶν αὐτοῖς ἡμαρτημένων τελείαν ἐξαιτησαμένη παρ' αὐτοῦ τὴν
ἄφεσιν».

№ 81.

Посланіе Критовула къ Магомету II[1]).

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα, περιέχουσα τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἱστορούμενα κατ' ἐπιτομήν, καὶ τὴν αἰτίαν δηλοῦσα τῆς ξυγγραφῆς.

Αὐτοκράτορι μεγίστῳ, βασιλεῖ βασιλέων Μεχεμέτει, εὐτυχεῖ, νικητῇ, τροπαιούχῳ, θριαμβευτῇ, ἀηττήτῳ, κυρίῳ γῆς καὶ θαλάσσης Θεοῦ θελήματι,

Κριτόβουλος δοῦλος εὐτελής.

Πολλῶν καὶ μεγάλων ἔργων αὐτουργὸν ὄντα σε ὁρῶν, ὦ μέγιστε αὐτοκράτωρ, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων τῶν πάλαι φημὶ στρατηγῶν τε καὶ βασιλέων κρατοῦντα, οὐ μόνον Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων γενῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ Ῥωμαίων τε καὶ Ἑλλήνων, ἐπί τε δοξῃ καὶ ἀνδρείᾳ καὶ φρονήσει καὶ στρατηγικῇ ἀρετῇ οὐδ' ὅσον ἐξεῖναι καὶ παραβάλλειν, οὐ δίκαιον ᾠήθην ἐκείνους μὲν καὶ τὰ ἐκείνων ἔργα καὶ πράξεις ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ νῦν τῇ διαδοχῇ τοῦ χρόνου παραδοθέντα ταῖς Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις καὶ ξυγγραφαῖς ἄδεσθαι καὶ θαυμάζεσθαι παρὰ πᾶσι καὶ μνήμης εἰς[2]) ἀίδιον ἀπολαύειν, σὲ δέ, τοιοῦτον ὄντα καὶ τηλικοῦτον πάσης τε σχεδὸν τῆς ὑφ ἡλίου κρατοῦντα καὶ λαμπροῖς καὶ μεγάλοις σεμνυνόμενον ἔργοις, εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἀμάρτυρον ἔχειν τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα καὶ κάλλιστα τῶν ἔργων τῶν σῶν, ὥσπερ τινὰ τῶν ἀφανῶν καὶ ἀδόξων, μηδεμιᾶς γοῦν μνήμης ἢ ξυγγραφῆς Ἑλληκικῆς ἀξιῶσαι τοὺς νῦν, ἀλλ' ἐᾶσαι ταῦτα λήθης παραδοθῆναι βυθοῖς, καὶ τὰ μὲν τῶν ἄλλων ἔργα σμικρά τε ὄντα καὶ κατ' οὐδὲν ἐπεοικότα τοῖς σοῖς πολύ τοι ἐπιφανέστερα καὶ ἐπικυδέστερα[3]) εἰς ἀνθρώπους ἕνεκά γε Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλλήνων ἱστορίας γενέσθαι, τὰς δὲ σὰς πράξεις μεγίστας τε οὔσας καὶ κατ' οὐδὲν

---

[1]) Настоящее посланіе взято еп. Порфиріемъ изъ книги К. Тишендорфа: «Notitia editionis codicis bibliorum Sinaitici. Lipsiae. 1860», стр. 123—124, или, вѣрнѣе, изъ проспекта этой книги, откуда онъ приводитъ и слѣдующія слова, предпосланныя тексту посланія Тишендорфомъ: «Quo ... tempore Muhamedes II orbem terrarum gloria nominis sui implebat inter monachos Graecos montis Athi inventus est qui historiam rerum ab eo gestarum conscriberet. Conscriptam Muhamedi misit, libri censuram exspectans. Cui exspectationi etsi latet quomodo satisfactum sit, tamen ipse liber non periit. Nuperrime enim in ipsa ea urbe, in qua Muhamedes victor sedem constituit, contigit ut in manus meas incideret codex in quo Muhamedis res gestae a Critobulo monacho conscriptae leguntur. Historiam satis verbose perscriptam praecedit epistula, unde scriptoris ingenium pariter atque libri ratio cognoscitur. Quam quum favore Alexandri Lobanow principis, viri intelligentissimi litterarumque amantissimi, nactus sim viris doctis eius legendae copiam faciam». — Ред

[2]) У Миллера почти вездѣ ἐς вм. εἰς. — Ред.

[3]) Такъ исправляетъ Миллеръ на основаніи кратк. ред. посланія; у Тишендорфа: ἐπικηδέστερα. — Ред.

ἀπειοκυίας τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον στρατηγῶν τε καὶ βασιλέων μὴ ἑλληνικῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκδοθῆναι μηδὲ τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ παραδοθῆναι, εἰς ἔπαινον μὲν ἀγήρω καὶ τιμὴν τοῦ κατωρθωκότος, μίμημα δὲ καὶ μάθημα κάλλιστον τοῖς σπουδαίοις· καίτοι σύ γε δὴ μόνος βασιλέων ἥ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις ἔργα συνήψας καὶ λόγους καὶ φιλοσοφίαν καὶ βασιλείαν, ὁ αὐτὸς ὢν βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τε μαχητής. διὸ δή μοι καὶ προσῆκόν τε ἅμα καὶ δικαιον ἔδοξε, τῇ σῇ ἀγαθῇ τύχῃ θαῤῥήσαντι, τὸν παρόντα πόνον ἀναδέξασθαι καὶ τὰς σὰς ἀριστείας καὶ πράξεις, πολλῷ τῶν ἄλλων διαφερούσας κατά τε πλῆθος καὶ μέγεθος, ὡς οἷόν τέ μοι, Ἑλληνικῇ ξυγγραφῇ παραδοῦναι. ἴσως μὲν γὰρ καὶ πολλοὶ τῶν ἐλλογίμων Ἀράβων τε καὶ Περσῶν ἀκριβέστερον ἀναγράψουσι ταύτας καὶ τοῖς ἐφεξῆς παραδώσουσιν, ἐπιστάμενοί τε καλῶς καὶ παρηκολουθηκότες τοῖς ἔργοις· οὐδὲν δὲ οἷον ἡ τῶν Ἑλλήνων φωνή, μέγιστον ἔχουσα παρὰ πᾶσι τὸ κλέος· κἀκεῖνα μὲν Πέρσαις καὶ Ἄραψιν ἔσται γνώριμα μόνοις καὶ τοῖς ἐπαίουσι τῆς ἐκείνων φωνῆς [1]), ταῦτα δὲ οὐχ Ἕλλησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑσπερίοις ἅπασι τῶν γενῶν· καὶ δὴ καὶ τοῖς ἔξω στηλῶν καὶ τοῖς τὰς Βρετανικὰς νήσους οἰκοῦσι καὶ πολλοῖς ἄλλοις κοινή τις ἔσται φιλοτιμία καὶ θαῦμα εἰς τὴν ἐκείνων γλῶτταν ἑρμηνευθέντα, φιλέλλησί τε οὖσι καὶ τὰ τοιαῦτα σπουδαίοις. ὁ δή με καὶ μᾶλλον ἐπῆρε πρὸς τοῦτο, πολλοὺς ἕξειν λογιζομένῳ [2]) καὶ κριτὰς καὶ μάρτυρας τῆς ἐμῆς ξυγγραφῆς. τοίνυν, ὦ μέγιστε αὐτοκράτωρ, πολλὰ μογήσας ἤδη, οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τοῖς ἔργοις ἐπέστην, ἵνα δὴ καὶ τὸ ἀκριβὲς τούτων εἰδείην, ἀλλ' ἱστορῶν τε ἅμα καὶ πυνθανόμενος τῶν εἰδότων καὶ ὡς ἐνῆν ἀκριβῶς ἐξετάζων, ξυντέταχα τοῦτο τὸ βιβλίον, ἐν πέντε τμήμασι διελών, ἀρχὴν τῆς ξυγγραφῆς ποιησάμενος ἥνπερ καὶ αὐτὸς ἐποιήσω τῆς βασιλείας ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ πρῶτον διαβὰς μεταστάντος σοι τοῦ πατρός. περιέχει δὲ τόν τε πόλεμον Ῥωμαίων καὶ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν τά τε τῆς Αἴνου καὶ τῶν Φωκέων [3]) καὶ δὴ καὶ τῶν Τριβαλλῶν ὡς ἐπράχθη καὶ τὴν ὅλην τούτων καταστροφὴν καὶ δουλείαν, ἔτι δὲ τὴν εἰς Πελοπόννησον πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολήν, καὶ ὡς ἐχειρώθη πᾶσα καὶ αἱ ἐν αὐτῇ πολεις καὶ τὰ φρούρια, καὶ κατέστη φορου ὑποτελής· προσέτι δὲ τὰ κατὰ Σινώπην καὶ Τραπεζοῦντα, πόλεις λόγου ἀξίας καὶ τῶν ὀνομαστῶν, καὶ ὡς προσεχώρησαν αὗται ὁμολογίᾳ καὶ πᾶσα ἡ τούτων ἔξω χώρα καὶ [4]) κατήκοος γέγονε τῷ βασιλεῖ· ἔτι γε μὴν τὴν ἐπανάστασιν Δράκουλι καὶ Γετῶν ἀποστασίαν καὶ τὴν εἰς τὴν [5])

---

[1]) Тишендорфъ исправляетъ: τὴν ἐκείνων φωνήν. — Ред.
[2]) У Миллера: λογιζόμενον. — Ред. [3]) Миллеръ исправляетъ: Φωκαιέων — Ред.
[4]) καὶ Миллеръ поставилъ въ скобки. — Ред.
[5]) Тишендорфъ послѣ τὴν прибавляетъ [γῆν]. — Ред.

αὐτῶν εἰσβολὴν τοῦ βασιλέως, καὶ καταστροφὴν καὶ δουλείαν σφῶν, καὶ ὡς κατέστη κύριος τούτων ὁ Ῥάδος [1]) παρὰ τοῦ βασιλέως, ἀπελαθέντος Δράκουλι τοῦ ἀδελφοῦ [2]), τήν τε Μιτυλήνης καὶ Λέσβου ἅλωσιν πάσης, νήσου μετά γε τὰς πρώτας μιᾶς δὴ τῶν ὀνομαστῶν καὶ πάνυ γνωρίμων ἐπί τε δόξῃ καὶ μεγέθει καὶ δυναστείᾳ καὶ πλούτῳ· ἔτι δὲ τὴν εἰς Δαλμάτας καὶ Βόστρους καὶ Παίονας πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολήν, καὶ ὡς ἐχειρώθη πᾶσα ἡ [3]) τούτων καὶ κατεστράφη, πολίσμάτά τε ἑάλω καὶ φρούρια ὀλίγου δεῖν τριακόσια, καὶ οἱ τούτων ἡγεμόνες ἐλήφθησαν· πρὸς δέ γε τὴν εἰς Ἰλλυριοὺς τοὺς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολὴν καὶ τὴν τούτων καταστροφήν· τόν τε πενταετῆ πόλεμον Ἐνετῶν καὶ τὴν τούτων πρώτην καὶ δευτέραν ἧτταν ἐν Πελοποννήσῳ παρὰ τῶν σατραπῶν, καὶ ὡς ἐστόρεσε τὸ τούτων φρόνημά βασιλεύς· πρὸς δὲ τούτοις οἰκοδομάς τε λαμπρὰς ἐν τῇ πόλει νεῶν τε καὶ νεωρίων καὶ βασιλείων καὶ ἀγορῶν καὶ στοῶν καὶ λουτρῶν καὶ δὴ τειχισμούς τε καὶ συνοικήσεις φρουρίων καὶ πολισμάτων πάνυ χρησίμων καὶ ἀναγκαίων, τῶν γε κατὰ τὸν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ Χεροννήσου πορθμὸν καὶ τὸν τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα τοιαῦτα, καὶ δὴ καὶ δημηγορίας τῶν πάνυ σπουδαίων τοῦ βασιλέως. χρόνου τε [4]) πλῆθος ἐν οἷς ταῦτα ἐγένετο ἔτη ἑπτὰ πρὸς τοῖς δέκα. ταῦτα δὴ πάντα ξυγγραψάμενός [5]) τε καὶ ἀφηγησάμενος ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ, πέμπω τοῦτο τῇ βασιλικῇ σου ἐπιστασίᾳ καὶ σοφίᾳ δοκιμασθησόμενόν τε καὶ κριθησόμενον· κἂν μέν τι γενναῖον εὑρεθῇ παρ' αὐτῷ [6]) τῇ τε ἀληθείᾳ ξυμβαῖνον καὶ τῶν σῶν ἔργων ἐφάμιλλον, τῇ τε βασιλικῇ κυρωθείη ψήφῳ, χάριν τε ὁμολογήσομεν τῷ τε Θεῷ καὶ σοί, βασιλεῦ, τοιαύτην ὕλην ἡμῖν παρασχόντι ταῖς ἀρίσταις τῶν πράξεων εἰς ἐπίδειξιν τῶν ἡμετέρων λόγων, καὶ ἅμα θαῤῥοῦντες πρὸς ὅλον τὸν ἑξῆς ἀγῶνα ἀποδυσόμεθα καὶ μετὰ χαρᾶς πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ἔργων χωρήσομεν, ἃ σὺν Θεῷ σοι πεπράξεται, πυθόμενοι δὴ μόνον καὶ πολλὰ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων καὶ ἀγνοουμένων ἡμῖν. εἰ δὲ φανῶσιν οἱ ἡμέτεροι λόγοι πολλῷ τῶν σῶν ἔργων ὄντες καταδεέστεροι καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τούτων οὐκ ἐξικνούμενοι, ὃ πᾶσα παθεῖν αὐτοὺς ἀνάγκη, τό τε βιβλίον ὡς ἀχρεῖον ἀποδοκιμασθῇ, τηνικαῦτα δὴ καὶ αὐτὸς πόῤῥωθεν προσκυνήσας καὶ σιωπὴν ἀσπασάμενος ἑτέροις παραχωρήσω τῆς ἱστορίας πολλῷ τὰ τοιαῦτα ἐμοῦ βελτίοσι.

(Cp. Müller, Fragmenta historicorum graecorum. V, 1, стр. 52—53).

---

[1]) Такъ въ изданіи Миллера; у Тишендорфа ошибочно: Ὁράδος. — Ред.

[2]) Слова: τοῦ ἀδελφοῦ прибавлены на полѣ листа рукописи, какъ замѣчаетъ Тишендорфъ. — Ред.

[3]) У Тишендорфа послѣ ἡ прибавлено [γῆ?].. — Ред.

[4]) У Миллера: δὲ. — Ред.

[5]) На полѣ листа рукописи, противъ этого слова, написано: ξυναγαγών, какъ замѣчаетъ Тишендорфъ. — Ред.

[6]) У Миллера: αὐτῇ. — Ред.

№ 82.

Τῷ πανοσιωτάτῳ καὶ ἐν Χριστῷ μοι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ κυρίῳ Δωροθέῳ τὸν ἐκ ψυχῆς ἀσπασμὸν καὶ τὸ χαίρειν ἀδελφικῶς ἀπονέμω.

+ Ἰδού σοι, ἀδελφὲ ἐν Κυρίῳ περιπόθητε, πεπληρωμένον τῆς σῆς ἀγάπης τὸ αἴτημα· ἀρεστὰ γάρ σοι καὶ εὔλογα δόξαντα τὰ πρώην παρ' ἡμῶν λεχθέντα περὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν τῆς θείας λειτουργίας ἱερῶν εὐχῶν τοῦ τε θείου πατρὸς Χρυσοστόμου καὶ τοῦ οὐρανοφάντορος Βασιλείου, λέγω δὴ τῶν περὶ τῆς θείας καὶ ἀῤῥήτου μετουσιώσεως, ἐζήτησας ἵνα σοι ταῦτα καὶ γραφῇ παραδῶμεν εἰς πληροφορίαν αὐτοῦ μείζονα καὶ πρὸς ἄλλους ἀπολογίαν τε καὶ ἀπόδειξιν, ὡς ὀρθῶς ποιεῖς μὴ λέγων τοῦ λοιποῦ τὰ μεταξύ, ὡς ὀθνεῖα καὶ ξένα τῶν ἱερῶν ἐκείνων εὐχῶν καὶ ἀλλόκοτα. Καὶ τοίνυν εὐκαιρίας ποτὲ τῶν ἀνὰ χεῖρας πόνων τυχόντες ἐρχόμεθα νῦν καὶ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς παρ' ἡμῶν σοὶ δοθείσης ὑποσχέσεως. Δοκεῖ δὲ μοὶ καλὸν εἶναι, ἀγαπητέ, διὰ τὴν τῶν ἁπλουστέρων ἱερέων ὠφέλειαν, κοινῇ φράσει ποιήσασθαι τὴν τούτων ἔκθεσιν. Ἀρξομαι δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν λόγων ἀρχῆς, ἥτις ἐστὶν αὕτη.

Ὅτι πρὸ ἐμοῦ ἄλλοι ταῦτα ἐφώρασαν.

Εἶναι ἴσως ἔτη τριάκοντα καὶ ἐπέκεινα, ὁποῦ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Ἁγίου ὄρους πρώτην φορὰν ἔλαχε νὰ ἀκούσω παρά τινος (τίς δὲ ὁ εἰπών το, οὐδόλως μέμνημαι), ὅτι ἡ εὐχὴ τῆς θείας λειτουργίας εἶναι χαλασμένη καὶ ὅτι εἶναι προσθήκαις ὑστεριναῖς τὸ «Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα» καὶ τὰ ἑξῆς ἕως εἰς τὸ «καὶ ποίησον», ὅτι τοῦτο εἶναι (ἔλεγεν ἐκεῖνος ὁ μαθητὴς) ὁποῦ συνέχεται μὲ τὴν ἀνωτέρω διακοπεῖσαν εὐχὴν τοῦ Χρυσοστόμου, ἤγουν μὲ τὸ «κατάπεμψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποίησον τὸν μέν» καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα ἐκείνου εἰπόντος ἐκαταλάβαμεν εὔκολα καὶ ἡμεῖς οἱ ἀκούσαντες, ὅτι ὀρθῶς ἔλεγεν ἐκεῖνος καὶ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἐμείναμεν δὲ διαποροῦντες, ποῖός ποτε ἐτολμησε καὶ ἔκαμεν ἐκείνας τὰς προσθήκας, καὶ ὅτι ἀφ' οὗ ἐκεῖ ἐγράφησαν καὶ πανταχοῦ ἐκοινολογήθησαν, ἠμπορεῖ τινας ἀπροκριματίστως νὰ τὰ παρατρέχῃ ἢ πάλιν ἂν τὰ λέγῃ, κάνει καλὰ ὁποῦ τὰ λέγει, καὶ οὕτω διελύθημεν. Συνέβη δὲ μετὰ ταῦτα νὰ ὑπάγω εἰς τοὺς Κορφοὺς ἐγώ, καὶ ἔχοντάς το εἰς τὸν νοῦν μου (ἔτρεχε δὲ καὶ ἔτος τότε ,αψξ') ἠρώτησα περὶ τούτου τοὺς ἐκεῖ διδασκάλους, δηλαδὴ τόν τε μακαρίτην διδάσκαλον Ἱερεμίαν, ὃς καὶ τῶν δύω ἡμετέρων φωστήρων, τοῦ τε κῦρ Εὐγενίου καὶ τοῦ κῦρ Νικηφόρου τοῦ Θεοτόκη, ἐχρημάτισε διδάσκαλος, καὶ τὸν μακαρίτην παπᾶν Ἀντώνιον τὸν Σπίνουλαν, ἄνδρας

ἀληθῶς ἀμφοτέρους φιλοσόφους καὶ πολυμαθεῖς τὴν ἔσω καὶ ἔξω παιδείαν, οἵτινες ὡς ἐκ συμφώνου καὶ οἱ δύω εὐθὺς καὶ χωρὶς πολλὴν σκέψιν μου ἀπεκρίθησαν πῶς εἶναι προσθήκαις ὑστερινῶν τινων ἀμαθῶν, καὶ πῶς αὐτοὶ λειτουργοῦντες δὲν τὰ ἔλεγαν.

Ὅτι αἱ παλαιαὶ λειτουργίαι χωρὶς αὐτὰ εὑρίσκονται.

Τούτων οὕτως ἀπεκριθέντων, ἐπιστραφεὶς ἐκ τῆς Κερκύρας διέτριβον μὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ἱεροκήρυκος εἰς τὸ Μεσολόγγι· καὶ ἐπειδὴ ταῦτα συνέβη νὰ εἰπῶ ἐν ταῖς ἁπλαῖς συνομιλίαις, ἰδοὺ μίαν ἡμέραν ἔρχεταί τις καί μοι ἐγχειρίζει κάποιόν τι χειρογραφον βιβλίον, λέγων πῶς ἦτον ἰδιόχειρον τοῦ μακαρίτου διδασκάλου Γορδίου. Ἦτον δὲ ὁ Γόρδιος αὐτὸς ἀνὴρ σοφὸς καὶ ἀρετῆς μεγάλης, ἐκ τῆς τῶν Ἀγράφων γῆς καταγόμενος, καὶ μέγα τι ὀνομα σοφίας τῆς ἔξω καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης ἄφισε κατόπιν του· ἐκαλεῖτο δὲ Ἀναστάσιος τὸ κύριόν του ὀνομα, τὸ δὲ Γορδιος ἦν ἐπίθετον· ἐχρημάτισε δὲ ἐν τῇ κωμοπολει τοῦ Ἀνατολικοῦ διδάσκαλος, ὁθεν καὶ τὸ προειρημένον ὑπ' αὐτοῦ χειρόγραφον μετὰ ἄλλων τινῶν βιβλίων ἐκεῖ εὑρέθη. Περιεῖχε δὲ αὐτὸ μόνας τὰς τρεῖς λειτουργίας, τὰς δίω δηλαδὴ τελετὰς τοῦ τε Χρυσοστόμου καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου καὶ τρίτην τὴν τῶν προηγιασμένων· λαβὼν λοιπὸν εἰς χεῖρας, μὲ τὴν προσήκουσαν εἰς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον ὑπολῆψιν, μετὰ περιεργίας ἐστοχάστηκα καὶ τὰς δύω λειτουργίας, καὶ ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὔτε εἰς τὴν μίαν οὔτε εἰς τὴν ἄλλην δὲν εὕρηκα ἐκ τούτων οὔτε συλλαβήν, ἀλλ' ἦσαν τὰ κάτω συναπτῶς ἡνωμένα μὲ τὰ ἄνω, καθὼς οἱ θεῖοι πατέρες ἐκεῖνοι ἐξ ἀρχῆς τὰ ἐσύνθεσαν. Δὲν εἶναι δὲ καὶ πολὺ παλαιὸς οὗτος ὁ σοφὸς Γόρδιος· ζῶσι καὶ σήμερον ἄνθρωποι, ὁποῦ τὸν ἐγνώρισαν.

Μετὰ ταῦτα ἀπὸ τὸ Μεσσολόγγι ἀναχωρήσας, κατὰ τὸ ,αψξζ΄ ἔρχομαι εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, κἀκεῖθεν μεταβαίνω διὰ τοὺς τότε φοβους τῶν πολέμων εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος. Χρείαν δέ τινος βιβλίου ἔχων, ἐζήτουν αὐτὸ ἐν τοῖς κατηχουμένοις τοῦ Βατοπεδίου, ἔνθα πάμπολλα κεῖνται βιβλία· καὶ ἐκεῖ εὑρίσκω δύω εἰλητάρια μεμβράϊνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν, μὲ τέχνην θαυμασίαν καὶ κατὰ πολλὴν ἐπίδειξιν χρυσοκεφάλων ἀρχῶν καὶ χρυσῶν ἐπιγραφῶν, αἱ τρεῖς λειτουργίαι, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον ἐν τῷ τοῦ Γορδίου· κατὰ ἀλήθειαν τίποτας ἐκ τούτων δὲν εὑρέθησαν οὔτε ἐκεῖ. Μετὰ δύω ἔτη στραφεὶς πάλιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ποτε χρείας γενομένης νὰ θεωρήσωμεν τὰ ἐν τῇ μητροπολει παλαιοβιβλα, διὰ νὰ εὕρωμεν κανένα χρήσιμον, εὑρίσκω καὶ ἐκεῖ ἓν εἰλητάριον μεμβράϊνον καὶ ἐκεῖνο. Καὶ πάλιν ἐρευνῶ καὶ ἐκεῖ τὰς δύω λειτουργίας, καὶ εὑρέθη ὁμοίως καὶ ἐκεῖνο,

καθὼς καὶ τὸ τοῦ Γορδίου καὶ τὸ ἐν τῷ Βατοπεδίῳ. Τί νὰ λέγω τὰ πολλά; Καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Νέαν μονὴν [1]) εὑρήκαμεν ἓν χάρτινον εἰλητάριον ἀμέτοχον καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὰ τοιαῦτα, καθὼς καὶ δύναται νὰ τὸ βεβαιωθῇ καθ' ἕνας μὲ τοὺς ἰδίους του ὀφθαλμούς.

Ὅτι καὶ οἱ ἐξηγηταὶ τῶν λειτουργιῶν δὲν τὰ ἀναφέρουσιν ὁλότελα.

Μετὰ τὴν παρατήρησιν τῶν παλαιῶν χειρογράφων ἐστοχάστικα ἐπιμελῶς καὶ τοὺς ἐξηγητὰς τῶν ἱερῶν λειτουργιῶν, καὶ οὐδὲ εἰς ἐκείνους ἠμπόρεσα νὰ εὕρω κἂν μίαν ἀπὸ λέξιν τὰ τοιαῦτα. Ὅθεν καὶ ἐκ τούτων φαίνονται πῶς εἶναι προσθήκαις αὐτὰ καὶ προσθήκαις πολλὰ νέαις, διατὶ ἀφίνω τὸν θεῖον Γερμανὸν τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἀφίνω τὸν ἱερὸν Νικόλαον τὸν Καβάσιλαν τὸν Δυῤῥαχίου μητροπολίτην, ὡσὰν ὁποῦ καὶ παλαιότερα εἶναι καὶ τὰ συγγράμματά τους δὲν εὑρίσκονται πανταχοῦ, διὰ νὰ τὰ εἰδῇ καθ' ἕνας· φέρω εἰς τὸ μέσον τὸν ἱερὸν Συμεὼν τὸν Θεσσαλονίκης, τοῦ ὁποίου τὸ βιβλίον καὶ γνωστότατον εἶναι, καὶ προχειρότατον διὰ νὰ τὸ θεωρήσῃ ὅποιος θέλει· ἂς τὸ πιάσῃ ὅποιος θέλει νὰ βεβαιωθῇ καὶ ἂς περιεργασθῇ καλῶς τὴν ἐξήγησιν τῆς θείας μετουσιώσεως καὶ θέλει ἰδῇ πῶς μόνα ἐκεῖνα ψιλὰ τὰ λόγια τῶν θείων πατέρων ὀνομαστὶ λέγει, καὶ ἀπ' αὐτὰ ταῦτα οὐδὲ συλλαβήν. Εἶναι ἀκόμα καὶ ἄλλος νεώτερος τούτου ἐξηγητὴς τῆς θείας λειτουργίας μὲ ἁπλὴν φράσιν, ἀγκαλὰ καὶ πολλὰ ἀηδὺς καὶ ἄνοστος διὰ τὴν χυδαιότητα τῆς φράσεως ἐκείνης· αὐτὸς εἶναι ⟨ὁ⟩ Κρὴς Ναθαναήλ, πρωτοπρεσβύτερος ὀνομαζόμενος καὶ ἐπίτροπος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ζήσας, καθὼς φαίνεται, εἰς τὸν καιρὸν ὁποῦ ὥριζαν οἱ Βένετοι τὴν Κρήτην· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μὲ ὅλον ὁποῦ εἶναι τόσον νέος οὔτε λέξιν δὲν σημαδεύει ἀπὸ αὐτά. Εἰς τὴν ἱερὰν κατήχησιν τοῦ σοφωτάτου Νικολάου τοῦ Κερκυραίου φαίνεται ὀλίγον τι σημειωμένον, ἤγουν «Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα», τόσον μόνον καὶ οὐδὲν πλέον. Εἰς τὸ ὁποῖον ἀποκρινόμεθα, ὅτι ὁ Νικόλαος εἶναι ἕνας· καὶ ὁ ἕνας πρέπει νὰ συμφωνῇ μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ μάλιστα μὲ τοὺς παλαιοὺς καὶ ἁγίους, καθὼς εἶναι ὁ θεῖος Γερμανός, ὁ Καβάσιλας καὶ αὐτὸς ἀκόμα ὁ ἱερὸς Συμεών. Τοῦτο λέγω πρῶτον. Δεύτερον λέγω, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ Νικόλαος φαίνεται νὰ λεγῇ ταῦτα, ἀλλά, καθὼς ἐγὼ στοχάζομαι καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου μαρτυρεῖ, ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔβαναν τὸ βιβλίον εἰς τύπον, ὄντες ἤδη ἀπὸ τὰς λειτουργίας συνειθισμένοι, ἐσημείωσαν αὐτὸ ἐκεῖ εἰς τὸ μέσον, ὡσὰν τάχα νὰ ἔλειπε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ φαίνεται ὡς ἐν παρόδῳ σημειωμένον. Καὶ ὅτι οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια, δηλαδὴ πῶς οὔτε ὁ

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія, на полѣ листа, противъ этого мѣста, написано «на Хіосѣ» съ →, указывающимъ, что эта отмѣтка относится къ Νέαν μονήν. — Ред.

Νικόλαος δὲν ἔγραψεν αὐτό, εἶναι φανερόν, ὅτι μόνον εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ Χρυσοστόμου φαίνεται σημειωμένον, εἰς δὲ τὴν εὐχὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου οὐδαμῶς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς εὐχὰς τῶν ἄλλων λειτουργιῶν, τὰς ὁποίας κατόπιν ἀπὸ τὰς δύω ταύτας ὁ σοφὸς Νικόλαος μᾶς ἐτύπωσε, παντάπασι δῆλον γίνεται πῶς αὐτὰ καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι ὑστερινὰ ἐφευρέματα· ὅτι ἂν ἦτον μέρη αὐτὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς παραδεδομένων εὐχῶν καὶ δεήσεων, ὁποῦ προσφέρει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν θεῖαν μετουσίωσιν, ἤθελαν εὑρίσκονται εἰς καμμίαν ἀπὸ ἐκείνας τὰς διαφόρους λειτουργίας, ἂν ὄχι εἰς τὰς τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ κἂν εἰς τὰς τῶν πατέρων ἢ τοῦ ἑνὸς ἢ καὶ τῶν δύω ὁμοῦ. Καὶ λοιπόν, ὅταν εἰς τὰ παλαιὰ χειρόγραφα καὶ ἀκόμα καὶ εἰς τὰ νέα ταῦτα βιβλία τῶν λειτουργιῶν αὐτὰ δὲν φαίνωνται, καὶ κανένας ἀπὸ τοὺς ἐξηγητὰς δὲν τὰ ἀναφέρει παντελῶς, δὲν εἶναι ὁλοφάνερον, χωρὶς ἡμεῖς νὰ τὸ λέγωμεν, πῶς τώρα ὕστερόν τινες ἀμαθεῖς καὶ ἀπαίδευτοι ἀπὸ ἐδικήν τους ἐξουσίαν τὰ ἐπρόσθεσαν μέσα εἰς τὰς εὐχὰς τῶν λειτουργιῶν, καὶ ἐπομένως τὰ ἐξέδωκαν καὶ εἰς τύπον, καὶ οὕτως ἐκοινολογήθησαν πανταχοῦ;

Ὅτι καὶ ἄτοπα διάφορα ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὴν προσθήκην αὐτήν.

Ὅτι μὲν εἶναι προσθήκη νεωτερικὴ τὸ «Κύριε ⟨ὁ⟩ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα» καὶ τὰ ἑξῆς, σαφεστέρα καὶ ἰσχυροτέρα ἀπόδειξις, νομίζω, δὲν ἠμπορεῖ νὰ γένῃ ἀπὸ τὴν ἄνω εἰρημένην τῶν παλαιῶν λειτουργιῶν καὶ τὴν σιωπὴν τῶν ἐξηγητῶν, ἀλλὰ κοντὰ εἰς τὰς λαμπρὰς αὐτὰς ἀποδείξεις ἡμεῖς παρατηροῦντες εὑρίσκομεν, ὁποῦ ἡ προσθήκη αὐτὴ γεννᾷ καὶ ἄτοπα διάφορα. Καὶ πρῶτον μὲν ἀγκαλὰ καὶ μικρόν, ὅμως εὑρίσκομεν ὁποῦ δὲν σώζεται ἡ γραμματικὴ σύνταξις, καὶ ἀπὸ τὸν χαλασμὸν τῆς συντάξεως ἀκολουθᾷ καὶ ὁ τῆς ἐννοίας χαλασμός. Ἐπειδὴ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ἀφ' οὗ εἰπῇ· «σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ παρακαλοῦμεν, ἅγιε ἁγίων, εὐδοκίᾳ τῆς σῆς ἀγαθότητος ἐλθεῖν τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι καὶ ἀναδεῖξαι», λέγει· «ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτολῷ· Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα» καὶ τὰ ἑξῆς, ὕστερα ἐπιφέρει λέγων· «τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον ποίησον αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα» καὶ τά ἑξῆς. Καὶ κατὰ ἀλήθειαν ὅποιος ἔχει ὀχι πολλήν, ἀλλὰ καὶ παραμικρὰν εἴδησιν ἀπὸ τὴν γραμματικήν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ βαστάξῃ τὴν ἀηδίαν τῆς κακοσυνταξίας, μᾶλλον δὲ τῆς παντελοῦς ἀσυνταξίας αὐτῆς· ἐπειδὴ οὔτε τὸ «ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι» συνάπτεται μὲ τὸ «ἀναδεῖξαι», οὔτε τὸ «ποίησον» σώζει καμμίαν συμπλοκὴν μὲ τὰ ἀνωτέρω τὰ «ἁγιάσαι καὶ ἀναδεῖξαι», ὅτι οὐδὲ δύναται νὰ συμπλεχθῇ τὸ προσωπικὸν ῥῆμα μὲ τὸ ἀπαρέμφατον, ἀλλ' οὐδὲ μὲ τὰ προστακτικά, ἤγουν μὲ τὸ «ἱλάσθητι» ἢ μὲ τὸ «μὴ ἀντανέλῃς» ἢ μὲ

τὸ «κτίσον». Τόσον πολλὰ ἐσύγχυσε καὶ ἐχάλασεν ὁ ἀπαίδευτος ἐκεῖνος τὴν ὀρθότητα τῆς συντάξεως τοῦ θείου πατρὸς μὲ τὴν ἐπάρατον προσθήκην του, ὅτι ἡ ἀπ' ἀρχῆς σύνταξις τῆς τοῦ ἁγίου εὐχῆς εἶναι τούτη ἀμέσως· «καὶ ἀναδεῖξαι τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον (χωρὶς τοῦ «ποίησον») αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ δὲ ποτήριον τοῦτο» καὶ τὰ ἑξῆς. Καθὼς καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Χρυσοστόμου ἀμέσως τὰ ἄνω συνάπτονται μὲ τὰ κάτω καὶ γίνεται μία ἡ εὐχὴ οὕτως· «κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ» καὶ τὰ ἑξῆς. Ἔτζι ἐξ ἀρχῆς οἱ θεῖοι πατέρες ἐσύνθεσαν μὲ ὅλην τὴν ὀρθότητα τὰς ἁγίας των εὐχάς.

Ἐκεῖνος δὲ ὁ ἀμαθέστατος διέσπασε καὶ κατέφθειρε τὴν ὀρθὴν καὶ καλὴν σύνταξιν καὶ ἠχρείωσε τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐπρέπειαν τῆς ἐξαιρέτου φράσεως, διὰ νὰ βάλῃ ἐν τῷ μεταξὺ τὰ ἐδικά του ἐφευρέματα. Καὶ μάλιστα ἡ περισσοτέρα βλάβη καὶ παραφθορὰ εἰς ἐκείνην τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἔγινεν, ὥστε ὁποῦ καὶ παντελῶς φαίνεται ἀθεράπευτος. Ἀκολουθεῖ δὲ εἰς τὸ ἄτοπον τῆς συντάξεως καὶ τὸ ἄτοπον ὡς ἐκ τοῦ νοήματος. Ἐπειδὴ κανένας δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ πῶς ἔχομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εὐχὰς καὶ τροπάρια, ὁποῦ ἄλλα μὲν ἰδιάζουσιν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός, ἄλλα δὲ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἄλλα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ πάλιν ἄλλαι εὐχαὶ καὶ τροπάρια ὁποῦ λέγονται καὶ ψάλλονται ἁπλῶς εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ἐν πρώτοις εὐθὺς αἱ τοῦ ὄρθρου εὐχαὶ ἐν τῷ ἐξαψάλμῳ καὶ ἐκεῖναι τοῦ λυχνικοῦ κοινῶς εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἀποτείνονται· ὅθεν καὶ ὅσοι ἠξεύρουσι δὲν στέκονται εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ὅταν τὰς ἀναγινώσκουν, καθὼς ἄλλοι τινὲς ἀμαθῶς κάνουσιν, ἀλλὰ στέκουσι κατ' ἀντικρὺ τῆς ἁγίας τραπέζης ἔξω τοῦ βήματος, ἀναφέροντες τὸν νοῦν τους εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ἀναρίθμητα δὲ εἶναι ἐκεῖναι ὁποῦ ἀναφέρονται χωριστὰ καὶ ἰδίως εἰς ἓν πρόσωπον· ὅμως παραδείγματος χάριν καὶ διὰ νὰ μὴ ξεμακρύνω πολλὰ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσίν μας, τὴν τελείωσιν τῶν μυστηρίων, ὁ ἱερεὺς τὴν ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἄναρχον πατέρα, ἀρχίνοντας ἀπὸ μακρὰν μὲ εὐχαριστηρίους ὕμνους. Καὶ ἄκουσον, πῶς ῥητῶς μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ὁμιλεῖ λέγων· «ἄξιον καὶ δίκαιον δὲ ὑμνεῖν . . . Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος . . . Σὺ καὶ ὁ μονογενής σου Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον», καὶ πάλιν· «μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων, δέσποτα φιλάνθρωπε, βοῶμεν καὶ λέγομεν· ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος, Σὺ καὶ ὁ μονογενής σου Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον». Καὶ αὐτὰ εἰπὼν καὶ ὑμνήσας διηγηματικῶς πρὸς τὸν Πατέρα πῶς ὁ Υἱός του ὁ μονογενὴς ὁ Κύριος

ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς θάνατον διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, τὴν νύκτα ἐκείνην, ὁποῦ ἔμελλε νὰ παραδοθῇ, παρέδωκεν εἰς τοὺς ἁγίους του μαθητὰς τὸ πανάγιόν του σῶμα καὶ αἷμα καὶ ἐντολήν τους ἔδωκεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ νὰ κάνουν τὸ ἴδιον μετὰ ταῦτα εἰς ἐνθύμησιν τοῦ θανάτου ὁποῦ διὰ τὴν ἐδικήν μας σωτηρίαν ὑπέμεινε· καὶ εἰπὼν ἀκόμα, ὅτι καὶ ἡμεῖς, ἐνθυμούμενοι τὴν σωτήριον ἐκείνην ἐντολὴν καὶ τὰ ἑξῆς ὁλα τῆς θείας οἰκονομίας, σοὶ προσφέρομεν τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα, ὕστερον, συναπτῶς καὶ ἀμέσως φυλάττοντας τὴν ἰδίαν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου, δέεται καὶ παρακαλεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιον μακάριον πρόσωπον, ἤγουν τὸν ἄναρχον Πατέρα, νὰ στειλῃ οὐρανόθεν τὸ πανάγιόν του Πνεῦμα, νὰ τελειώσῃ τὰ προκείμενα, ἤγουν νὰ κάμῃ τὸν ἄρτον σῶμα Χριστοῦ καὶ τὸν οἶνον αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὄχι ἁπλῶς Χριστοῦ, ἀλλὰ Χριστοῦ σοῦ. Ἂς γράψωμεν καὶ τὰ ἴδια λόγια· «ἔτι προσφέρομέν σοι (ἤγουν σοὶ τῷ Θεῷ καὶ «Πατρὶ) τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν καὶ παρακαλοῦμεν καὶ «δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν· κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ «τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ «Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μετα-«βαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, ὥστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς «νῆψιν ψυχῆς» καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ μεγάλου Βασιλείου «ὁ ὢν δέσποτα» λέγει ὁ ἱερεὺς πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον ἄναρχον Πατέρα, καθὼς εἶναι φανερὸν ὁποῦ ῥητῶς λέγει κατωτέρω· «ἄναρχε, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀπερίγραπτε, ἀναλλοίωτε, ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν κατωτέρω· «ὁτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἐλάλησας ἡμῖν ἐν αὐτῷ τῷ Υἱῷ σου, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησας» καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν· «καὶ ἐμπολιτευσάμενος τῷ κόσμῳ τούτῳ, δοὺς προστάγματα σωτηρίας, ἀποστήσας ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, προσήγαγε τῇ ἐπιγνώσει σου τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρος» καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα ὑμνήσας καὶ διηγησάμενος εὐχαρίστως καὶ ἐδῶ τὴν παράδοσιν τῶν φρικτῶν μυστηρίων, ὁποῦ ἔκαμεν εἰς τοὺς μαθητάς του καὶ δι' ἐκείνων εἰς ἡμᾶς ὁ μονογενὴς του Υἱὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἔρχεται τέλος πάντων καὶ εἰς τὴν τελείωσιν τῶν προκειμένων καὶ φυλάττοντας ὁμοίως καὶ ἐδῶ τὴν ἰδίαν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου λέγει· «διὰ τοῦτο, δέσποτα πανάγιε, καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ» καὶ τὰ ἑξῆς ....«σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ παρακαλοῦμεν, ἅγιε ἁγίων, εὐδοκίᾳ τῆς σῆς ἀγαθότητος ἐλθεῖν τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ καὶ ἁγιάσαι καὶ ἀναδεῖξαι τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον αὐτὸ τὸ τί-

μιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ δὲ ποτήριον τοῦτο αὐτὸ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, ἡμᾶς δὲ πάντας» καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὰ ἐκ τῆς προσθήκης αὐτῆς ἄτοπα. Λοιπὸν ἀμφιβολία δὲν ἠμπορεῖ νὰ μείνῃ εἰς κανένα, ὁτι αἱ δεήσεις αὐταὶ καὶ εὐχαὶ εἰς τὸ πρόσωπον ἰδιαζόντως τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς ἀναφαίρονται· ἀλλὰ τάχα ἠμπορεῖ ἀκόμα νὰ ἀμφιβάλλῃ τινάς, ὁτι καὶ τὸ τροπάριον εἴτε εὐχὴ αὐτή, ὁποῦ ἐκεῖνος εἰς τὸ μέσον τῶν ἱερῶν εὐχῶν ἔβαλεν, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἀναφέρεται; Νομίζω, δὲν εἶναι κανένας, ὁποῦ νὰ ἀμφιβάλλῃ εἰς τοῦτο. Ὁμολογουμένως, ἀναμφιβολως καὶ ἀναντιῤῥήτως τὸ «Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς ἀποστόλοις σου καταπέμψας» ἰδιαζόντως εἰς τὸν Χριστὸν λέγεται καὶ εἰς αὐτὸν αὐτὴ ἡ ἀποστολὴ ἀποδίδοται· ῥητῶς ὁ ἴδιος λέγει· «καὶ ἄλλον παράκλητον πέμψω ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας», καὶ πάλιν «ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὀν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν». Τοῦτο πολλαχοῦ καὶ ἡ ἐκκλησία τροπαρ‹ι›ολογεῖ ψάλλουσα καὶ εἰς τὴν ἀπολυσιν τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς λέγει· «ὁ ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν οὐρανόθεν καταπέμψας τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐπὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστολους Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν». Λοιπὸν καὶ εἰς τοῦτο καμμία ἀμφιβολία δὲν μένει, ὅτι ἡ εὐχὴ αὐτὴ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἰδιαζόντως ἀναφέρεται. Καὶ ὁταν λοιπὸν αὐτὰ καὶ τὰ δύω εἶναι ἀναντίῤῥητα καὶ ἀληθέστατα, ἤγουν τὸ ἕνα, πῶς ὁ ἱερεὺς μὲ τὰς εὐχας ἐκείνας φαίνεται πῶς ὁμιλεῖ μὲ τὸν Πατέρα ἔχοντας σκοπὸν διὰ νὰ τὸν παρακαλέσῃ, νὰ τελειώσῃ μὲ τὸ ἅγιόν του Πνεῦμα τὰ προκείμενα, καὶ τὸ ἄλλο, πῶς τούτη ἡ εὐχὴ τῆς προσθήκης ὁμιλεῖ μὲ τὸν Χριστὸν καὶ αὐτὸν παρακαλεῖ νὰ ἐνκαινίσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς τὸ Πνεῦμά του τὸ ἅγιον· ὅταν, λέγω, αὐτὰ καὶ τὰ δύω εἶναι ἀληθέστατα, τίς δὲν βλέπει ὁλοφάνερα πῶς ἔτζι ἔξαφνα καὶ ἀνακόλουθα καὶ ἀναρμόστατα μεταπηδᾷ ὁ ἱερεὺς ἀπὸ ἕνα εἰς ἄλλο, ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ καὶ ἀφήνωται ἀπὸ τὴν δέησιν ἐκείνου καὶ παρακαλεῖ τοῦτον; Καὶ ἀγκαλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἐξαφνικὸν καὶ ἀνακολουθον μεταπήδημα δὲν ἔχει κανένα λόγον, χωρὶς νὰ τελειώσῃ ἕνα λόγον νὰ ἀρχινᾷ ἄλλον. Ἀλλὰ τὸ κυρίως ἄτοπον καὶ βλάσφημον εἶναι τοῦτο, ὅτι δὲν παρακαλεῖ τὸν Χριστὸν νὰ στείλῃ τὸ Πνεῦμά του τὸ ἅγιον διὰ νὰ μὰς ἁγιάσῃ, ἁπλῶς, καθὼς τον παρακαλοῦμεν εἰς τὴν τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας, ὄχι ἔτζι ἐδῶ· ἀλλὰ τὸν παρακαλεῖ νὰ κάμῃ τὸν μὲν ἄρτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ του, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ του. Καὶ πρόσεχε, διὰ νὰ καταλάβῃς ἐκεῖνο ὁποῦ λανθάνει πολλούς. Ἂς τὰ εἰποῦμεν συναπτῶς, διὰ

νὰ ξεσκεπάσωμεν τὸν θανατηφόρον ὄφιν, ὁποῦ κρύπτει ἡ δοκοῦσα τούτη εὐλαβὴς προσευχή· «Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς ἀποστόλοις σου καταπέμψας, τοῦτο, ἀγαθέ, μὴ ἀντανέλῃς ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐγκαίνισον ἡμῖν τοῖς δεομένοις σου· καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ». Ἀκούεις, ἀγαπητέ; Σὺ ὁ Χριστός, ὁποῦ ἔπεμψας τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιον εἰς τοὺς ἀποστόλους σου, στεῖλέ το σήμερον καὶ εἰς ἡμᾶς, καὶ ποίησον τὸν ἄρτον τοῦτον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. Τίνος ἄλλου Χριστοῦ σῶμα ἡ ἄθεος αὐτὴ προσθήκη παρακαλεῖ νὰ κάμῃ ὁ Χριστός; πόσους χριστοὺς ἔχομεν, πόσους υἱούς, πόσας οἰκονομίας; Ὢ τῆς ἀντιχρίστου τόλμης! Ὢ τῆς μιαρωτάτης χειρὸς καὶ διανοίας! Πῶς τολμοῦσι τινὲς καὶ λέγουσι πῶς εὐχὴ καὶ δέησις εἶναι τούτη καὶ δὲν περιέχει κανένα ἄτοπον; Ἠμπορεῖ νὰ γένῃ χειρότερον ἄτοπον ἀπὸ τὸ νὰ εἰσάγῃ δύω Χριστούς; Ἀλλὰ τοῦτο δὲν λέγει οὔτε φρονεῖ ἐκεῖνος; Καὶ βεβαιότατα εἰς κάθε νεωτέρισμα ἀκολουθοῦν τινα ἄτοπα, τὰ ὁποῖα δὲν λέγουν ποτὲ οἱ καινοτόμοι, ἀλλ' ὅμως οἱ ὀρθόδοξοι τὰ συμπεραίνουν, ὡς κακὰ γεννήματα κακῆς μητρὸς τῆς ἐδικῆς των καινοτομίας. Καὶ λοιπὸν καὶ ταῦτα, ἐπειδὴ τὴν συνέχειαν τῶν ἱερῶν εὐχῶν διέκοψαν καὶ ἐχώρισαν τὸ ἀκολουθον ἀπὸ τὰ προηγούμενα καὶ τὸ ἔβαλαν ὕστερα, ἐξ ἀνάγκης ἀντάμα εἰς ἕνα πρόσωπον συναναγινώσκεται τὸ «Κύριε, ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα» μὲ τὸ «καὶ ποίησον», οὔτε ἠμπορεῖ νὰ γένῃ ἀλλέως, ἐν ὁσῳ λέγει ταῦτα μὲ πολὺν κόμπον τάχα ἡ ἄλογος καὶ παράλογος καὶ πάντη ἀδιάκριτος εὐλάβεια, μὲ τὸν Υἱὸν ὁμιλεῖ ἐκεῖ προσεχῶς· λοιπὸν καὶ τὸν Υἱὸν παρακαλεῖ νὰ κάμῃ τὸν ἄρτον σῶμα τοῦ Υἱοῦ του. Δὲν βολεῖ χειροτέρα βλασφημία καὶ ἀσέβεια.

Πόθεν τάχα ἔγινεν ἡ προσθήκη αὕτη, καὶ ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνον καὶ ἀσυγχώρητον εἰς τὸν τυχόντα τὸ προστιθέναι.

Πολλοὶ εὑρίσκονται εἰς ἀπορίαν· τίς τάχα νὰ ἐτόλμησε πρῶτος καὶ ἔκαμεν αὐτὴν τὴν προσθήκην καὶ διὰ τί νὰ τὴν κάμῃ. Ἀλλὰ τίς ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ προσωπικῶς τὸν τολμητίαν τοῦτον; Οὐδείς πάντως. Λοιπὸν τοῦτο ἂς μὴ τὸ ζητῶμεν, ὅτι ποτὲ δὲν θέλομεν τὸν εὕρη. Πόθεν ὅμως ἐπαρακινήθη ἐκεῖνος, ὁποῦ τὰ ἐπρόσθεσεν, ὅσον ἐγὼ ἠμπορῶ νὰ στοχασθῶ, ἡ αἰτία του ἐστάθη τούτη. Διαφορὰ τρέχει μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Λατίνων περὶ τῆς τελειώσεως τῶν μυστηρίων. Οἱ μὲν Λατῖνοι φρονοῦσιν, ὅτι μὲ μονα τὰ κυριακὰ λόγια, ἤγουν τὸ «λάβετε, φάγετε» καὶ τὸ «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες», εὐθὺς ὁποῦ τὰ ξεφωνήσῃ ὁ ἱερεύς, ὁ μὲν ἄρτος μεταβάλλεται εἰς σῶμα Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· ὅθεν

καὶ λέγουσι, πῶς δὲν χρειάζεται τοῦ ἱερέως ἡ προσευχή· μάλιστα τὸ στοχάζονται καὶ ὡς ἄτοπον, ὅτι τάχα δὲν πιστεύουσιν εἰς τὴν παντοδυναμίαν τῶν δεσποτικῶν ἐκείνων ῥημάτων ὅσοι προσεύχονται, ἀλλὰ θέλουσιν αὐτοὶ μὲ τὴν ἐδικήν τους παρακάλεσιν, νὰ κάμωσιν ἐκεῖνα, ὁποῦ ἤδη ἔγιναν, ὅταν τὰ κυριακὰ ἐξεφωνήθησαν λόγια. Τοῦτο μὲ συντομίαν εἶναι τὸ φρόνημα τῶν κακοδόξων Λατίνων. Καὶ τόσον στερεὰ τὸ βαστοῦσιν, ὥστε ὁποῦ τολμῶσιν οἱ πάντολμοι νὰ κατηγοροῦσιν ἡμᾶς τοὺς ἀνατολικούς, πῶς κάνομεν κακὰ ὁποῦ εὐχόμεθα ὕστερα ἀπὸ τὰ κυριακὰ λόγια. Καὶ εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδοσύνοδον πολλὰ ἐβίασαν τοὺς ἐδικούς μας ἀνατολικοὺς οἱ Παπισταί, νὰ γράψουν μέσα εἰς τὸν σατανικὸν τους ὅρον, ὅτι δέχονται καὶ αὐτὸ τὸ λατινικὸν φρόνημα καὶ ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς θέλουν παύσει ὅλοι οἱ ἀνατολικοὶ νὰ μὴν εὔχωνται ὕστερα ἀπὸ τὰ κυριακὰ λόγια, ὁμολογοῦντες πῶς μὲ μόνα ἐκεῖνα τελειώνονται τὰ ἅγια. Ὅμως εἰς τοῦτο ὅλοι ἐκ συμφώνου καὶ πρῶτος ὁ βασιλεὺς δὲν ἠθέλησε νὰ συγκατανεύσῃ φοβούμενος, μήπως οἱ Κωνσταντινουπολῖται ἀκούσουν, πῶς ὁ βασιλεὺς ἐχάλασε τὴν λειτουργίαν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου, ὁποῦ ὅλοι φανερὰ βλέπουν, πῶς, ἡ εὐχαῖς τῶν λειτουργιῶν τους ἔτζι εἶναι συνθεμέναις, καὶ τοῦ κάμουν καμμίαν ἐπανάστασιν καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐδέχθησαν τὴν λατινικὴν τούτην καινοτομίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν ἁγίοις σοφώτατον Μάρκον τῆς Ἐφέσου ἐπρόσταξεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἔγραψεν ἀπόδειξιν, ὅτι οὕτως οἱ ἅγιοι ἐτελείωναν τὰ ἅγια, ἤγουν μὲ τὰς θείας ἐπικλήσεις, δηλαδὴ παρακαλέσεις, καθὼς καὶ τὴν σήμερον ἁγιάζουσιν αὐτὰ οἱ ἐδικοί μάς ἀνατολικοὶ ἱερεῖς, ὅτι τὰ κυριακὰ λόγια διηγηματικῶς τὰ λέγει ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, θέλοντας νὰ παραστήσῃ μὲ τοῦτο, ὅτι «ἐγώ, Κύριέ μου, ἀπὸ λόγου μου δὲν ἔρχομαι νά σου κάμω αὐτὴν τὴν παρακάλεσιν, ἀλλ' ὁ μονογενής σου Υἱὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, ὁποῦ εἰς τοὺς μαθητάς του ἐποίησε τὸ καὶ τό, καὶ ἐπρόσταξεν οὕτω νὰ κάνωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἐκεῖνος μας ἔδωκε τὸ θάῤῥος τοῦτο, νὰ σὲ παρακαλέσωμεν καὶ λοιπὸν δεόμεθα καὶ τὰ ἑξῆς». Ὅθεν ἐξ ἀνάγκης ὕστερα ἀπὸ τὴν διηγηματικὴν ἐκφώνησιν τῶν κυριακῶν λόγων ἀκολουθοῦν καὶ τὰ λόγια τῶν ἐπικλήσεων, ἤγουν τῶν δεήσεων (ἐπίκλησις γὰρ δέησις θέλει νὰ εἰπῇ καὶ αἴτησις), καθὼς τὰ ἐσύνθεσαν ἐξ ἀρχῆς οἱ θεῖοι ἐκεῖνοι πατέρες πέρνοντες τὰ ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ὅσοι συνέγραψαν λειτουργίας. Λοιπὸν ἐπειδὴ τέτοιας λογῆς διαφορὰ περὶ τῆς θείας μετουσιώσεως εὑρίσκεται ἀναμεταξὺ τῶν δυτικῶν καὶ ἡμῶν τῶν ἀνατολικῶν, φαίνεται ὅτι κάποιος ἀνατολικός, τάχα μὲν ζηλωτής, τῇ ἀληθείᾳ δὲ ἀπαίδευτος καὶ ἀδιάκριτος, θέλοντας ἴσως νὰ πηγαίνῃ ἐναντίος εἰς τὴν λατινι-

κὴν καινοτομίαν, δὲν εὐχαριστήθη εἰς τὰς ἐπικλήσεις ὁποῦ περιέχουσιν αἱ λειτουργίαι τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου, ὁποῦ καθ' αὐτὸ καὶ κυρίως αὐτὸ τοῦτο παρακαλοῦσι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἤτοι νὰ μεταβάλῃ τὰ προκείμενα εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀμὴ τάχα εἰς τὸ πεῖσμα τῶν Φράγγων, ἔβαλε καὶ ἐκεῖνος ἐδικά ς του ξεχωριστὰς δεήσεις, φανερὰς δηλαδὴ καὶ γνωστὰς καὶ δυνατὰς καὶ ἐνεργητικὰς εἰς τὴν ὑποθεσιν, ὡσὰν νὰ μὴν ἦτον δέησις ἱκανὴ καὶ ἀρκετὴ καὶ μάλιστα δραστικωτάτη ἡ εὐχὴ τοῦ Χρυσοστόμου ἡ λέγουσα· «ἔτι προσφέρομέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν, καὶ παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν· κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ ποίησον τὸν μέν..» καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ πάλιν ὁμοίως καὶ ἐκείνη ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ἀλλά, καθὼς φαίνεται, ἢ παντάπασιν ὁ τοιοῦτος δὲν εἶχε καμμίαν αἴσθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώττης διὰ νὰ καταλάβῃ, πῶς αὐτὰ ταῦτα εἶναι ἐκεῖνα, ὁποῦ αἱ καινοτόμοι Λατῖνοι δὲν δέχονται καὶ λέγουσιν, ὁτι οἱ μεταγενέστεροι ἡμεῖς τὰ ἐπροσθέσαμεν, ἤγουν τὰς εὐχὰς τῶν ἁγίων, ὁποῦ ὁλως δι' ὁλου εἶναι δέησις καὶ ἱκεσία, ἢ κανένας κενόφρων ἦτον καὶ φαντασιώδης καὶ ἐφαντάσθη, ὁτι καὶ αὐτὸς ἤξευρε νὰ προσθέσῃ δέησιν εἰς δέησιν καὶ παρακάλεσιν εἰς τὴν παρακάλεσιν· ἐπρόσθεσε δὲ μᾶλλον ἀφροσύνην καὶ ἀτοπίαν καὶ σειρὰν πολλῶν καὶ μεγάλων βλασφημιῶν, καθὼς ἀνωτέρω ἀπεδείξαμεν. Τούτην τὴν αἰτίαν ἐγὼ ἐστοχάστηκα, πῶς νὰ ἐστάθῃ ἀφορμὴ τῆς ἀνοήτου καὶ βλασφήμου ταύτης προσθήκης. Καὶ πρῶτον μέν, ἴσως ἐκεῖνος τὰ ἔλεγε μὲ μόνον τὸ στόμα του, ὁταν ἐλειτούργει, καθὼς καὶ τὴν σήμερον πολλοὶ οὔτε εἰς αὐτὰ δὲν εὐχαριστοῦνται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ λέγουσιν ἀκόμα καὶ ἄλλα περισσότερα. Ἔπειτα ἀκολουθεῖ νὰ τὰ ἔγραψε καὶ εἰς τὴν φυλλάδα τῆς λειτουργίας του. Εἶτα οἱ μεταγενέστεροι, εὑρόντες αὐτὰ καὶ νομίσαντες τὰ θεόπνευστα, τὰ ἐπέρασαν καὶ εἰς τὸν τύπον, ἔχοντές τον εἰς τοὺς ποδας των, ὁτι αὐτὴ ἡ προσθήκη μυρίζει νὰ ἐπρωτόγινεν ἢ εἰς τὴν Κρήτην ἢ εἰς τὴν Βενετίαν. Ὅμως τάχα ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ καθ' ἕνας τόσην ἐξουσίαν, ὥστε νὰ ἠμπορῇ νὰ λέγῃ καὶ νὰ προσθέτῃ εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν ὁτι του φανῇ διὰ καλόν; Καὶ μάλιστα καὶ εἰς τέτοιον τρόπον, ὁποῦ νὰ διατέμνῃ καὶ νὰ διασπαράττῃ τὴν συνέχειαν καὶ ὁλομέλειαν ἐκείνων τῶν ἱερωτάτων εὐχῶν, ὁποῦ εἶναι συνθεμέναις μὲ ὅλην τὴν σοφίαν τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ τὰς ὁποίας μὲ ἄκρον σέβας καὶ τιμὴν τὰς ἐβάσταξαν ὁλοι οἱ ἀπερασμένοι αἰῶνες καὶ ἔλαβον τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ ὅλας τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς συνόδους καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἀπὸ ὁλην τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν τὴν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης; Ὅσον εἰς τὴν ἐδικήν μου γνώ-

μην, ἐκεῖνος ὁποῦ τοῦτο ἔκαμεν ἢ ἄλλος ὁποῦ κάμῃ ἄλλο παρόμοιον παρόμοια ἁμαρτάνει, καθὼς ἐκεῖνος ὁποῦ προσθέσῃ ἢ ἀφαιρέσῃ τί παρὰ μικρὸν ἀπὸ τὸ ἅγιον σύμβολον τῆς πίστεως, ὅτι καθὼς ἐκεῖνο εἶναι ὁ κοινὸς γνώμων τῆς πίστεως ὅλων τῶν χριστιανῶν, οὕτω καὶ αἱ θεῖαι λειτουργίαι τοῦ τε Χρυσοστόμου καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κοινότατος τύπος εἶναι καὶ κοινὼν ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ κόσμου πῶς νὰ τελειώνωσι τὰ μυστήρια, καὶ καθὼς ἐκεῖ, οὕτω καὶ ἐδῶ ἡ προσθήκη ἀτελειότητα ἕως τώρα φανερώνει τῶν θείων ἐκείνων εὐχῶν καὶ κατάκρισιν προστρίβει εἰς ἐκείνους τοὺς τελειοτάτους καὶ σοφωτάτους ἱεράρχας καὶ διδασκάλους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πῶς τάχα δὲν ἐδίδαξαν μὲ ὅλην τὴν πρέπουσαν τελειότητα τῶν μυστηρίων τὸν ἁγιασμόν.

Ὅτι ἐξ ἀνάγκης δὲν πρέπει νὰ λέγωνται αὐτὰ καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία πρέπει νὰ προβλέψῃ καὶ τὴν τούτου καὶ ἄλλων πολλῶν διόρθωσιν.

Λοιπόν, ἀγαπητέ, εἶναι τάχα χρεία νὰ συμπεράνωμεν ἡμεῖς τὸν λόγον καὶ ῥητῶς νὰ εἰποῦμεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τὰ λέγῃ ὁλότελα ὁ ἱερεύς, ὡσὰν ὁποῦ ἀπεδείχθησαν προσθήκαις ξέναις καὶ ἀλλόκοταις καὶ κοντὰ εἰς αὐτὰ καὶ βλάσφημαις καὶ καταφρονητικαῖς τῶν ἁγίων· τοῦτο δὲν εἶναι χρεία οὐδὲ νὰ τὸ προσθέσωμεν παντελῶς, ὅτι κάθε ἱερεύς, ὁποῦ ἔχει αἴσθησιν καὶ συνείδησιν καὶ σέβας εἰς τοὺς θείους διδασκάλους, ποτὲ δὲν στέργει νὰ κάμῃ τόσον ἄδικον εἰς ἐκείνους καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀρχαιότητα, ἀφ' οὗ ταῦτα ἀναγνώσῃ καὶ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἔπρεπεν ὅμως καὶ ἡ ἁγία μας ἐκκλησία νὰ λάβῃ τὴν φροντίδα, νὰ κάμῃ ἐξ ἀνάγκης μὲ τὴν ἀποστολικὴν αὐθεντίαν, ὁποῦ πλουτεῖ, παγκόσμιον τὴν τούτου διόρθωσιν καὶ σφοδρὰ ἐπιτίμια νὰ ἐπιθήσῃ, ὁποῦ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ τολμήσῃ τινὰς νὰ προσθήσῃ οὐδὲ τὸ παρὰ μικρόν· διὰ τί, στοχάσου, ἀγαπητέ· ἕνας ἐκεῖνος ὁ πρῶτος ἐπρόσθεσε μόνον τὸ «Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα» καὶ τοὺς ἑξῆς δύω στίχους «καρδίαν καθαρὰν» καὶ «μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου», αὐτὰς μόνας τὰς προσθήκας εὑρίσκομεν εἰς τὰς παλαιοτέρας λειτουργίας καὶ εὐχολόγια· εἰς τὰ νεώτερα εὑρίσκομεν καὶ τὸ «εὐλογητὸς εἶ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν» καὶ τὸ «ὅτε καταβὰς τὰς γλώσσας συνέχεε»[1]) (καίτοι αὐτὰ ὕμνους καὶ δοξολογίας περιέχουσιν, οὐχὶ δεήσεις καὶ ἱκεσίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔχει χρείαν ἡ παροῦσα ὥρα). Εἶμαι εἰς γνώμην, ὅτι μὲ ὀλίγους χρόνους ὕστερον οἱ μεταγενέστεροί μας θέλουν ἰδῇ προστεθειμένον καὶ τὸ «δεῦτε λαοὶ τὴν τρισυπόστατον θεότητα προσκυνήσωμεν», ὅτι καὶ αὐτὸ θεολογικώτατον εἶναι, καὶ τὸ «βασιλεῦ οὐράνιε παράκλητε», καὶ μάλιστα ὁποῦ τοῦτο ζητεῖται νὰ κατέλθῃ, καὶ τὸ «ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν διὰ φι-

[1]) Въ спискѣ еп. Порфирія, на полѣ листа, противъ этого мѣста написано: «иже премудры ловцы явлей....».—Ред.

λανθρωπίαν ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη», ὁτι αὐτοῦ εἶναι ὁλη οἰκονομία, καὶ τὸ «ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὰ ὀρη» (καθὼς ἔλαχα καὶ νὰ τὸ ἀκούσω) καὶ τὸ «Κύριε εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ ἡ κραυγή μου πρὸς σὲ ἐλθέτω» καὶ ἄλλα ἀναρίθμητα καὶ ἐπ' ἄπειρον φθάνοντα, καθὼς καθ' ἕνα ἤθελε καταπείσῃ ἡ παράλογός του εὐλάβεια νὰ λέγῃ. Ὅθεν, ἀδελφέ, ἀνάγκη εἶναι ἡ ἁγία μας ἐκκλησία πρῶτον μὲν νὰ καθαρίσῃ τὸ Εὐχολόγιον ἀπὸ τὰ παρείσπρακτα αὐτὰ καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁποῦ ἔσπειραν μέσα κατὰ καιροὺς οἱ τολμηροὶ καὶ ἀπαίδευτοι, προσθήσω δὲ καὶ κακόφρονες. Ἐπειδὴ πῶς δὲν εἶναι κακοφροσύνη λατινικὴ ἡ ἑρμηνεία, ὁποῦ λέγει νὰ δείχνῃ ὁ διάκονος ἀντάμα μὲ τὸν ἱερέα τὸ δισκάριον καὶ τὸ ποτήριον, ὁταν λέγωνται τὰ κυριακὰ λόγια, ἤγουν τὸ «λάβετε, φάγετε» καὶ τὸ «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες»; Βεβαιότατα Λατινόφρων ἐτύπωσε τὴν ἑρμηνείαν αὐτήν, ὡσὰν ὁποῦ καθὼς ἐφανερώσαμεν, ἐκεῖνοι ἔτζι πιστεύουν, ὁτι μὲ ἐκεῖνα τὰ λόγια τελειώνονται τὰ ἅγια. Καὶ τὸ χειρότερον ἀκόμα, ὅτι εἰς κάποιους τύπους εὑρίσκεται, ὅτι καὶ νὰ εὐλογῇ ὁ ἱερεὺς τότε καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. Καὶ πάλιν ὕστερον γράφει νὰ εὐλογῇ, ὁταν κάμῃ τὴν ἐπίκλησιν· ὀντως Λατινόφρονος ἡ ἑρμηνεία, ὅτι ὁ ποῦρος Λατῖνος δὲν δέχεται τὴν δευτέραν εὐλογίαν. Δὲν ἔπρεπεν ἀπὸ χρόνους προτήτερα καὶ εὐθὺς εἰς τὰς ἀρχὰς ἀκόμα νὰ εἶναι καθαρισμένα καὶ διορθωμένα, διὰ νὰ μὴ τὰ βλέπουν οἱ ἀμαθεῖς ἱερεῖς μας καὶ ἁμαρτάνουν ἀκουσίως οἱ πτωχοί, νομίζοντες πῶς εἶναι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τύποι καὶ παραδόσεις; Τέτοια λατινικὴ κακοφροσύνη εἶναι καὶ ὁ ἐγκαινιασμὸς τῶν δισκοποτηρίων καὶ τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων εἰκόνων, καθὼς τὸ φανερώνει ὁ ἱερὸς Δοσίθεος (ὁ Ἱεροσολύμων) εἰς τὸ «Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων», ὁτι καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο ἐναντίον εἶναι εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου. Καὶ κυρίως καὶ καθ' αὐτὸ τοῦ ἀντιχρίστου Πάπα εἶναι καινοτομίαις καὶ ἐφευρέματα.

Τί νὰ εἰπῶ διὰ τὴν μιαρὰν καὶ θεοστυγῆ καὶ ἐπὶ κακοῖς ἐφευρημένην καὶ γινομένην ἀδελφοποιίαν; Ἄκουσον, ἀγαπητέ, καὶ νὰ θαυμάσῃς τὴν ἀναισχυντίαν καὶ ἀφοβοθείαν ἐκείνου, ὁποῦ τὴν ἐτύπωσεν. «Ἰστέον, λέγει, ὅτι αὐτὴ ἡ ἀκολουθία, εἰ καὶ παρὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ βασιλικοῦ νόμου ἐκωλύθη ἐπιτελεῖσθαι, ἀλλ' ἡμεῖς ἐτυπώσαμεν αὐτήν, καθὼς ἐν ἄλλοις πολλοῖς βιβλίοις εὕρομεν». Ἀκούεις, τί λέγει ὁ τρισκατάρατος; Ὁμολογεῖ, πῶς εἶναι ἐμποδισμένη καὶ ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἀπὸ τὸν βασιλικὸν νόμον, καὶ μὲ ὅλον τοῦτο μὴ ψηφῶντας ὁλότελα τὰς θείας ἀποφάσεις πάλιν ὡσὰν εἰς τὸ πεῖσμα τὴν ἔβαλεν εἰς τὸν τύπον. Λοιπὸν δὲν ἔπρεπεν ἐδῶ νὰ ἀνάψῃ ἡ δικαία ὀργὴ τῆς ἐκκλησίας ἐναντίον ἐκείνου τοῦ παρανομωτάτου τυπογράφου; Ὁ γὰρ κατὰ ἀντίφασιν Γλυκὺς εἶναι

αὐτός· καὶ λέγω καὶ ἐκείνου τὴν αὐθάδειαν ἔπρεπε νὰ παιδεύσῃ καὶ τὸ βιβλίον νὰ κατακρίνῃ, προστάξασα τοὺς ἁπανταχοῦ ἱερεῖς τινὰς νὰ μὴν τὸ ἀγοράσῃ. Λοιπὸν ἐκεῖνο, ὁποῦ τοτε δὲν ἔγινε, πάντοτε καιρὸς εἶναι διὰ νὰ γένῃ, ἤγουν νὰ λάβῃ τὴν ἐπιμέλειαν, ὥστε νὰ εὐγάλῃ ἀπό μέσα ολα τὰ ἐναντία καὶ ἄδεκτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀφ' οὗ του δώσῃ ὁλην τὴν ὀρθότητα καὶ τὴν καθαρότητα, καθὼς πρέπει, ἐκεῖνο νὰ προστάξῃ νὰ τυπώσουν καὶ πανταχοῦ ἐκεῖνο νὰ μεταχειρίζωνται, ἢ ἀγοράζοντες νέον ἢ διορθώνοντες μὲ τὸ αὐθεντικόν, ἤγουν τὸ κεκυρωμένον, τὰ παλαιά, καὶ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν νὰ συκώσῃ μὲ φοβερὰ ἐπιτίμια τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ κάθε ἕνα, ὁποῦ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ τολμᾷ τινὰς νὰ προσθέτῃ καὶ νὰ τυπώνῃ ἔξω ἀπὸ τὰ ἤδη διατεταγμένα οὐδὲ παρὰ τὸ μικρόν. Ταῦτα εἶπον εἰς μερικοὺς ἀρχιερεῖς, νὰ τὰ ἀναφέρουν εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον, παρακαλοῦντες νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν πρόνοιαν καὶ εἰς ἄλλα μὲν ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὸ Εὐχολόγιον, ὁποῦ ὁσον μεγάλα πράγματα περιέχει, ἄλλο τόσον εἶναι κατεφθαρμένον· εἶπον, ἀλλὰ δὲν εἰσῆλθεν ὁ λόγος· ἔμεινεν ἔξω ἀργός, ὡς δῆθεν περιττός. Καὶ ἐγὼ ἔκαμα τοῦτο μόνον ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ χέρι μου, ἐπειδὴ οὕτω μὲ ἠξίωσεν ἡ ἀγάπη σου.

№ 83.

Συνταγμάτιον Γερασιμου ταπεινοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐναντίον ἐκείνων, ὁποῦ ψευδοφρόνως λέγουσι πῶς τὰ ἅγια μυστήρια τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τελειώνονται εἰς τὰ κυριακὰ λόγια, ἀπόδειξις δὲ ἀληθὴς πῶς τελειώνονται εἰς τὸ «ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον...» κ. τ. λ.

Οἱ Παρασάμιοι δι' ἐπιστολῆς αὐτῶν Ἀραβικῆς ἐζήτησαν τὴν ἀληθῆ ταύτην ἀπόδειξιν.

Τίμιοι ἄρχοντες, οἱ παροικοῦντες ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τριπόλεως τῆς Συρίας τῆς εἰς τὸ κοινοτερον Παρασάμη λεγομένης, καὶ οἱ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοί.... Τὸ εὐλαβὲς γράμμα τῆς θεοφιλοῦς ὑμῶν θεοφροσύνης καὶ εὐπειθοῦς διαθέσεως καὶ ἐφέρθη ταπεινῶς καὶ ἐδοθη εὐσεβῶς· τὸ ὁποῖον ὡς ἀνέγνων, διελογισάμην τὸ εἰλικρινὲς τῆς ὑμῶν πρὸς Χριστὸν τὸν Θεὸν ἀγάπης καὶ τὸ καθαρὸν τῆς πολιτείας καὶ τὸ ἀμολυντον τῆς πίστεως. Ἐπὶ τούτοις δὲ οἶδα τὸ ζήτημα, ὁποῦ γυρεύετε καὶ πολὺ ἐπιποθεῖτε νὰ μάθετε τὴν ἀληθῆ καὶ ὀρθόδοξον αὐτοῦ ἀποκρισιν κατὰ τὸ ἔκπαλαι ἐμφυτευθὲν θειοβουλήτως καὶ ἀποστολικῶς εἰς τὴν

ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ καθολικὴν καὶ ἀνατολικὴν καὶ παγκόσμιον ἐκκλησίαν. — Εἶναι δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο· ἄν τε ἡ μυστηριώδης καὶ ἀληθὴς μετουσίωσις τοῦ ἁγίου ἄρτου καὶ ἁγίου οἴνου εἰς σῶμα καθολικὸν καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τί καιρὸν καὶ εἰς ποίους λόγους τῆς θείας μυσταγωγίας τελειοῦνται εἰς τὰ κυριακὰ λόγια τὰ λέγοντα «λάβετε, φάγετε...» καὶ «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες,..» ἢ εἰς τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως, ὅτε λέγει «καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον ...»;

Длинное разсужденіе.

Πρῶτον τοιγαροῦν μάθετε πῶς τὰ κυριακὰ λόγια, τὸ «λάβετε, φάγετε» καὶ τὸ «πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες», ἔχουσι μεγάλην δύναμιν· καὶ δὲν τὸ ἀρνεῖται τινὰς τοῦτο, ὅτι καὶ μοναχός του ὁ ἴδιος Χριστὸς λέγεται δύναμις.

Ἄλλην δύναμιν εἶχασι τὰ κυριακὰ λόγια ἀπὸ τὸ τίμιον καὶ θεῖον στόμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ κτίστου τῶν ἁπάντων, καὶ ἄλλην δύναμιν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ κτίσματος, ἤγουν ἱερέως. Δὲν ἦσαν κυριακὰ λόγια, ὁποῦ ἔλεγεν ὁ Θεός, ὅταν ἔκαμνε τὸν κόσμον· γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς; Ναί· Ἂς τὸ εἰπῇ καὶ τώρα, ὁποιος θέλῃ, καὶ ἂς μετρᾷ, πόσα φῶτα θέλει κτίσει! (Далѣе приводитъ подобныя творческія изреченія Спасителя, когда Онъ исцѣлялъ недужныхъ, давалъ прозрѣніе слѣпымъ и слышаніе глухимъ).

Χρειάζεται ἡ προσευχὴ τοῦ ἱερέως· ὁ ἴδιος Χριστὸς προσηύχετο, ἀπόστολοι προσηύχοντο. Ἂς μου εἰποῦσιν οἱ ἐναντίοι· ποῖον μυστήριον τελειώνει ὁ μέγας Θεός, τὸ τελεσιουργὸν ἅγιον Πνεῦμα, χωρὶς τῆς μεσιτείας καὶ τῆς προσευχῆς τοῦ ἱερέως; Καὶ δὲν λέγω ἁπλῶς προσευχήν, ἀλλὰ ἐκείνην τὴν θερμὴν προσευχήν, τὴν πλησίον τῆς τελειώσεως τοῦ μυστηρίου, ὁποῦ εἶναι ὀλίγα λόγια καὶ ἐνεργοῦντα· ὡσὰν ἐδῶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας, τὸ «Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα ἐν τῇ τρίτῃ ὥρᾳ τοῖς ἀποστόλοις σου καταπέμψας, τοῦτο ἀγαθὲ μὴ ἀντανέλῃς ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐγκαίνισον ἡμῖν δεομένοις σου·» Ἂς συμπεραίνουσι λοιπὸν καὶ ἂς λογιάσουν καλά· πῶς χωρὶς τῆς μεσιτείας τοῦ ἱερέως καὶ τῆς συντόμου καὶ ἐν πολλῇ κατανύξει προσεχῆς δὲν τελειώνονται τὰ ἅγια, ἤγουν ἁπλῶς νὰ σταθῇ ὁ ἱερεὺς χωρὶς τῆς ἱερατικῆς στολῆς καὶ χωρὶς τῶν εὐχῶν καὶ χωρὶς τῶν πολλῶν καὶ διακόσμων ἀμείων(?) τῆς ἐπικλήσεως τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ νὰ λέγῃ ἢ τὸ «ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον» ἢ τὸ «λάβετε, φάγετε»· τίποτες μυστήριον δὲν τελειοῦται. Εἶπα λοιπὸν α') διὰ τὰ κυριακὰ λόγια, β') διὰ τὴν μεσιτείαν τοῦ ἱερέως καὶ διὰ τὴν ἐγγὺς αὐτοῦ προσευχήν· τώρα λέγω καὶ διά τὸ τρίτον.

Τρίτον ἀναγκαῖον εἶναι τὸ ἅγιον Πνεῦμα (Крещеніе совершается водою и Духомъ. Миропомазанія благодать дается отъ Святаго и проч. Причастіе Духа св. въ тайнѣ евхаристіи Герасимъ доказываетъ словами литургіи апостола Іакова, Іоанна Златоустаго и Василія Великаго)

№ 84.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ πρωτοτύπου γράμματος τοῦ παναγιωτάτου κυρίου Νεοφύτου.

Ἐπειδὴ ἡ αὐτοαλήθεια ἐστὶν ὁ Χριστός, καὶ ὁ τῇ ἀληθείᾳ ἀντιβαίνων ἄρα αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἀντιβαίνει· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς κατὰ χρέος μαρτυρόμεθα πᾶσαν τὴν τῆς βίβλου ταύτης ἀλήθειαν πρὸς πληροφορίαν τῶν ἀναγινωσκόντων. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμῶν πατριαρχείαν προσηνέχθη ἡμῖν τουτοὶ τὸ νεοτύπωτον Κανονικὸν διὰ τοῦ λογιωτάτου Ἁγαπίου Πελοποννησίου ἐπὶ σκοπῷ, ἵνα θεωρηθὲν καὶ ἀνακριθὲν τύποις ἐδώθη εἰς κοινὴν τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν. Ἀνεκοινώσαμεν λοιπὸν τὰ περὶ τῆς βίβλου τοῖς τότε ἐνδημοῦσι καὶ συνεδριάζουσι πανιερωτάτοις ἀρχιερεῦσι. Πάντων δὲ συναινεσάντων, μόνος ὁ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γεγονὼς πατριάρχης πρώην Κωνσταντινουπόλεως κῦρ Γεράσιμος, Δέρκων ὢν τῷ τότε, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ πρώην Λαρίσσης Μελέτιος εἰς μὲν τὴν θεωρίαν τῆς βίβλου ἐνέδωκαν, τύποις δὲ ἐκδοθῆναι ἀντέφησαν, προτείναντες ὅτι οὐ δεῖ τὰ κανονικὰ τῆς ἐκκλησίας πεζῇ φράσει ἐκδίδοσθαι, ἵνα μὴ τὰ τῶν ἱερῶν κανόνων γνώριμα γίνωνται τῷ χύδην λαῷ. Ἀλλ' ἡμῶν ἀντικρουσαμένων ὅτι εἰ ταῦτα οὕτως εἶχεν, οὐκ ἔδει ὅλως οὐδὲ τῇ Ἑλλάδι φωνῇ ἀπ' ἀρχῆς τοὺς ἱεροὺς ἐκδοθῆναι κανόνας, καθότι τῷ τότε καιρῷ καθομιλουμένη ὑπῆρχεν αὕτη καὶ αὐτοῖς τοῖς βαναύσοις καὶ χειροτέχνοις· ταῦτα, φαμέν, ἡμῶν ἀντικρουσαμένων, μάταιος ὁ ἐκείνων λόγος καὶ ἀνίσχυρος ἀπεδείχθη· καὶ δὴ ψήφῳ μὲν ἡμῶν, συναινέσει δὲ πάντων τῶν ἁγίων ἀρχιερέων θεωρηθῆναι τὴν βίβλον συνοδικῶς ἀπεφάνθη· διὸ καὶ ἐνεχειρίσθη τῷ σοφολογιωτάτῳ διδασκάλῳ καὶ ἱεροκήρυκι τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας κῦρ Δωροθέῳ ὡς εἰδήμονι τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ πολυμαθείᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρέποντι. Ὅστις ποιησάμενος τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ βίβλου τὴν θεωρίαν ἀμέσως ἡμῖν ἐνεχείρισε ταύτην, μηδὲν ἐν αὐτῇ προσειπὼν εὑρηκέναι ἐναντίον, ὀλίγα δ' ἄττα εὐδιόρθωτα τοῖς τῶν κανόνων μεταφρασταῖς· ἀλλὰ πρὸς ἐντελῆ πληροφορίαν τῆς ἐκκλησίας προυτρέψατο ἡμᾶς ἐξαποστεῖλαι τὴν βίβλον καὶ τῷ ἐν Χίῳ διατελοῦντι σοφολογιωτάτῳ διδασκάλῳ κῦρ Ἀθανασίῳ Παρίῳ καὶ

τῷ ἐκεῖσε διατρίβοντι πανιερωτάτῳ πρώην Κορίνθου κῦρ Μακαρίῳ, οἵσπερ ταύτην ἐξαποστείλαντες ἐλάβομεν καὶ παρ' αὐτῶν τὴν καλὴν περὶ τῆς βιβλου μαρτυρίαν. Εἶτα διωρισάμεθα, καὶ ἐστάλη ἡ βίβλος τοῖς μεταφρασταῖς ἐν τῷ ἁγιωνύμω ὄρει, ὅπως ἰδίοις ἡμῶν ἐξόδοις ἀντιγραφῇ καὶ διορθωθῇ· ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐπὶ σκοπῷ, ἵνα καὶ τύποις αὐτὴν ἐκδώσωμεν πάλιν ἰδίοις ἡμῶν ἀναλώμασιν. Ἀλλ' ἐν τούτοις παραιτηθέντες τῆς προστασίας τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ὑστερήθημεν τοῦ τοιούτου ψυχωφελοῦς μισθοῦ· διὸ καὶ οἱ ἐν τῷ ὄρει ὁσιώτατοι πατέρες ἐξ ἐράνου καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐκτὸς διατελούντων τοῦ ὄρους τύποις αὐτὴν ἐκδεδώκασιν. Ἀλλ' ὁ ἐπιστατήσας εἰς τὴν τυπογραφίαν Θεοδώρητος ἐπειδὴ ἐπρόσθεσεν εἰς μίαν τοιαύτην βιβλον δίχα τῆς γνώμης τῶν μεταφραστῶν καὶ τῶν κατ' ἐπιταγὴν ἐκκλησιαστικὴν θεωρησάντων τὴν βιβλον ἀξιολογων ἀνδρῶν προσθήκας αὐτοῦ πολὺ τὸ ἄτοπον ἐχούσας, διὰ τοῦτο κατὰ τοῦ δικαίου λόγον, αἱ προσθῆκαι αὗται ἐσκεπάσθησαν, ἵνα μὴ τὰ γνήσια τοῖς νόθοις παραμιγνύμενα τὸ εὐγενὲς τῆς βίβλου διαλυμαίνωνται καὶ ἀντ' ὠφελείας τοῖς ἀναγινώσκουσι βλάβην οὐ τὴν τυχοῦσαν προξενήσωσι καὶ σωματικὴν καὶ ψυχικήν. — Α. Διά τί ἐν ταῖς προσθήκαις ταύταις λέγει ὁτι τῷ σαββάτῳ ἀνέστη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, Β. ὅτι νὰ γίνωνται γονυκλισίαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κυριακῆς καὶ κατ' αὐτὴν τὴν κυρίαν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, Γ. ὅτι τὸ σάββατον ἔχει τὰ προνόμια ὁποῦ ἔχει καὶ ἡ κυριακή, διὰ τί καὶ αὐτὸ τύπος εἶναι τῆς ἀναστάσεως, Δ. ὁτι μὲ ἕνα τροπον σοφιστικὸν ἀνακαινίζει τὰ παλαιὰ σκάνδαλα, ὁποῦ ἠκολούθησαν ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει περὶ τῶν μνημοσύνων, τὰ ὁποῖα χάριτι Χριστοῦ καὶ ἦτον καὶ εἶναι κατασεσιγασμένα εἰς καιρον, ὁποῦ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἁγία ἐκκλησία προνοουμένη τῆς κοινῆς εἰρήνης τῶν μοναχῶν διὰ τριῶν συνοδικῶν γραμμάτων αὐτῆς μὲ φρικτὰς ἀρὰς ἐμπόδισεν, ἵνα μὴ κινηθῇ, τινὰς οὔτε νὰ εἰπῇ οὔτε νὰ γράψῃ περὶ τούτων, Ε. ὁτι κατηγορεῖ ὡς ἀσύμφωνον καὶ ἐναντία ἅπαντα τὰ τοῦ Ἁγίου ὁρους τυπικά, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐναντία μὲ τὸ Καθολικὸν Τυπικόν, ἀλλ' εἶναι σαφήνεια μᾶλλον καὶ ἀνάπτυξις τῶν ἀσαφῶν καὶ συνεπτυγμένων τόπων τοῦ Καθολικοῦ Τυπικοῦ, ϛ. ὅτι ἁπλῶς ἐν ταῖς προσθήκαις ταύταις ἀντίκειται εἰς τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, Ζ δὲ καὶ τελευταῖον ἐτόλμησεν ὁ πάντολμος νά γράψῃ μέσα εἰς ἕνα τοιοῦτον βιβλίον, ἐν οἷς ἀναφέρει περὶ τοῦ ἀντιχρίστου ἕνα τόσον φοβερὸν καὶ τολμηρὸν λόγον, ὥστε ὁποῦ ἐφρίξαμεν ὀχι μόνον νὰ τὸν παραδώσωμεν γραφῇ, ἀλλ' οὐδὲ ὁλως ὀνομαστὶ νὰ τὸν προφέρωμεν, διὰ τὸ κινδυνῶδες καὶ διὰ τὴν τῆς ἀτοπίας ὑπερβολήν. Αὗται δὲ αἱ προσθῆκαι

εὑρίσκονται εἰς τὰ ἀκόλουθα τῆς βίβλου καταβατά· 96, 104, 141, 167, 183, 184, 203, 204, 212, 300, 383, 399, 419, 502, 504, 533, 548, 549· καὶ εἴ τις τῶν ἀλλαχοῦ τῆς γῆς ἀγορασάντων ἐκ τῶν κανονικῶν τούτων βιβλίων βούλεται ἐξαλεῖψαι τὰς ῥηθείσας νόθους προσθήκας καὶ διορθῶσαι τὸ ἑαυτοῦ βιβλίον, εὑρέτω τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἄνω καταβατῶν, ἐν οἷς αἱ προσθῆκαι εὑρίσκονται. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἐγένετο τὸ παρὸν δι' ἡμετέρας πατριαρχικῆς ὑπογραφῆς κατασφαλισθέν, καὶ διὰ τὴν σύστασιν τοῦ βιβλίου καὶ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. Εἴη δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις πᾶσι τοῖς ἐν εἰλικρινείᾳ ἀναγινώσκουσιν.

͵αωβ΄ κατὰ μῆνα αὔγουστον.

Ὁ πρώην Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης Νεόφυτος.

№ 85.

Πηδάλιον, ὑπὸ Ἀγαπίου καὶ Νικοδήμου ἁγιορειτῶν. 1841 ἔτ., σελ. 63—64. — Διακρίνουσι οἱ θεολόγοι ἀπ' ἀλλήλων τὰ τρία ταῦτα· Ἀποκάλυψιν, Ἔμπνευσιν καὶ Φωτισμόν, ἤτοι ἔλλαμψιν καὶ ἐπιστασίαν «Καὶ Ἀποκάλυψις μέν ἐστι κατ' αὐτούς, ἀγνοουμένης ἀληθείας θεόθεν φανέρωσις· Ἔμπνευσις δέ, κίνησις ἐσωτερικὴ ὑπὸ τῆς ὁποίας διεγείρεται τις θεόθεν ἢ νὰ εἰπῇ, ἢ νὰ πράξῃ τί, χωρὶς νὰ παραβλάπτηται ὁ νοῦς, ἢ τὸ αὐτεξούσιον τῆς θελήσεώς του· Φωτισμὸς δὲ καὶ ἔλλαμψις εἶναι βοήθεια καὶ ἐπιστασία Θεοῦ, διαφυλάττουσα τὸν λέγοντα ἢ γράφοντα ἀπὸ κάθε ἀπάτην καὶ σφάλμα. Πᾶσα μὲν οὖν ἡ θεία γραφὴ διεχαράχθη, ὄχι μόνον μὲ ἐπιστασίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔμπνευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. «Πᾶσα γὰρ (φησὶν ὁ Πέτρος β΄ ἐπιστ., ά, 20—21) προφητεία, ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται. Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι», καὶ «πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν» (β΄ πρὸς Τιμόθ., γ΄, 16), καὶ «Πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ λέγων· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου;» (Ματθ., κβ΄, 44). Δι' ὃ καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πιστεύομεν τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. Συμμαρτυρεῖ δὲ τῇ ἀληθείᾳ ταύτῃ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος, Ἰουστῖνος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, Ὠριγένης, Ἀθηναγόρας, Ἱερώνυμος, Αὐγουστῖνος καὶ πάντες ἁπλῶς. Δι' ὃ καὶ Χρυσόστομος ἐπιστηριζόμενος εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ὅπου λέγει· «Ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου. Οὐδὲ συλλαβὴν μίαν» (Ματθ. ε΄, 18), λέγει, ἐτόλμησαν νὰ βάλουν ἀφ' ἑαυτῶν οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς. Ὡς καὶ ὁ Αὐγουστῖνος τοῦτο λέγει, ἑρμηνεύων τὸ «εἷς τῶν στρα-

τιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξεν» (Ἰωάν., ιθ', 34). Εἰ δὲ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ Ἱερώνυμος λέγουσιν, ὅτι τὰ μὲν μυστηριώδη καὶ κυριώτερα τῶν γραφῶν καὶ ἐξ ἐμπνεύσεως τοῦ Πνεύματος ἐχαράχθησαν, τὰ δὲ ἱστορικὰ μὲ ἐπιστασίαν αὐτοῦ μόνην, καὶ μὲ ἴδιον χαρακτῆρα τῶν συγγραψαμένων, συμπεραίνοντες τοῦτο, πρῶτον μὲν ἀπὸ τὴν διάφορον φράσιν τοῦ Δεκαλόγου, ὁποῦ κάμνει ὁ Μωυσῆς εἰς τὴν Ἔξοδον (κεφαλ. κ', 12) καὶ εἰς τὸ Δευτερονόμιον (κεφ. ε'), δεύτερον δὲ ὅτι, ὁ συγγραφεὺς τοῦ β' τῶν Μακκαβαίων λέγει, ὅτι ἐτελείωσε τὸ πόνημα πολλῷ πόνῳ καὶ ἱδρῶτι. Καὶ κεφ. ιε', 38· «εἰ μὲν καλῶς καὶ εὐθίκτως τῇ συντάξει (ἔχει δηλ. τὰ γεγραμμένα), τοῦ‹το› καὶ αὐτὸς ἤθελον, εἰ δὲ ἀτελῶς καὶ μετρίως, τοῦτο ἐφικτὸν ἦν μοι». Πῶς γὰρ ταῦτα, λέγουσιν, ἠδύνατο νὰ εἰπῇ ὁ συγγραφεὺς αὐτός, ἂν ὁλα κατὰ λέξιν, ἕως ἕνα Ἰῶτα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτῷ ὑπηγόρευσεν; Πλὴν ἡ διαφορὰ ὁποῦ εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὰς δύω δόξας αὐτάς, ὀλίγη εἶναι καὶ παραμικρά. Καὶ αἱ δύω γὰρ δόξαι τὰ κυριώτερα τῆς γραφῆς φρονοῦσιν, ὅτι ὑπὸ Πνεύματος ἐνεπνεύσθησαν καὶ ὑπηγορεύθησαν, καὶ ὅτι παρὸν εἰς τοὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς τὸ Πνεῦμα δὲν ἀφῆκεν αὐτοὺς εἰς κανένα νὰ πλανηθοῦν. Ὥστε πάντα τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, ἔν τε δόγμασι, καὶ ἱστορίαις, καὶ χρονολογίαις, ῥήματα Θεοῦ εἶναι. Ὁ δὲ Θεὸς εἶναι ἀληθινός (Ῥώμ. γ', 4) καὶ Θεὸς τῆς ἀληθείας (ψαλμ. λά'), καὶ οὐχ ὡς ἄνθρωπος ψεύδεται» (Ἀριθμ. κέ').

(Ср. Πηδάλιον, изд. ἐν Ζακύνθῳ, 1864, стр. 112 — 113).

№ 86.

Посланіе аѳонскаго монаха Іоанна Вишенскаго къ митрополиту и епископамъ юго-западной Руси, принявшимъ унію.

Велможнымъ ихъ милости паномъ архіепископу Михаилу, бискупомъ: Потѣю, Кирилу, Леонтію, Деонисію и Григорку, съвышше память покаянія, страхъ геенны и будущаго суда низпослатися отъ Всевидящаго ока Троичнаго Божества, Отца и Сына и Святаго Духа Іоанъ мнихъ зъ Вышнѣ, отъ Святыя Аѳонскія горы, усердно вамъ зычитъ.

Ознаймую вашимъ милостямъ, ижъ достигло мя вашего подвига (труда, ревности и тщанія) писаніе, зовемое «Оборона згоды зъ Латинскимъ костеломъ и вѣрою Рыму служачею» вами, ходатаймы и будовними той мененой

згоды, отъ Руского народа клѣченое. И видѣ́вши тое, велми почюдих́ся и простымъ малымъ чюдомъ, але съ удивленіемъ великимъ и ужасомъ, разсуждаючи въ собѣ самъ, въ затворѣ темницѣ безмолвія сѣдячи: яко како и откуду бы ваши милости такой ласки, дару блаженства и святости доспѣти могли, чого и я частію свѣдомъ, якъ есте таковыхъ почестій и благодати отгорѣ николи не искали, а ни просили и слѣда Христова скорбнаго не топтали и пелґримацыи къ горнему Іерусалиму забавою молитвы умное не творили; а такъ знагла, безъ заслуги жадной отъ Бога, тую годность, зацность и достоинство дару привлащати (якъ бы запевне отъ небесного откровенія) собѣ смѣете и оную згоду вѣры таинство съ безвѣрствомъ тосуючи, мѣшаете и споиваете. Если бо земного закона обычай таковый власти господскіе, царіе или кролеве, обыходити и заживати звыкли, ижъ кроме заслуги, чести и дикгнитарства или приложенства въ подвышеню титулу даровнымъ обычаемъ никому дармо не даютъ, а ни возвышаютъ, ажъ то добре угодникъ ихъ имъ заслужитъ: то колми о небесныхъ дарехъ, отъ Божества исходящихъ, не безъ заслугъ и порядку законного дарованы бываютъ, розумѣти маемо. Почюдившися теды то́му достаточне, и абымъ и на Бога хулного мниманья не поднесъ и вамъ, въ простотѣ своей, правду мовячи, не съгрѣшилъ, поидохъ искати слѣда евангелскаго, приводячого до познанія явного, которымъ таковыя справы живота вѣчного таемницы отъ Бога поручены и отправованы быти ся даруютъ; а еслибы иначей, а не тымъ способомъ, хто того дару доспѣти ся хвалилъ и вѣрою шафовати хотѣлъ, такового антихристова и слугою и таинникомъ божественное евангеліе называетъ. Которій же есть слѣдъ до того дару циля приводящій, пилне прошу послухайте, показати вамъ не прокурацкое фантазіи выкрутами, але самыми усты Христа Бога нашего, рекшими отъ святаго евангелія, хощу! Не для похвалы выиграня препирателного (якъ же мирская мудрость звыкла проходити) то чиню, але для спасенія моего и вашего, о которомъ, Богъ вѣстъ, якожъ и о своемъ ревную. Вѣдомость тую вамъ короткими словы открываю.

Начало же: вслѣдъ Бога изъ мира из́шедшихъ и того дару доспѣти хотящихъ тыхъ ступневъ пять: первое вѣра крещеная во имя Отца и Сына и Святаго Духа. Второе, при вѣрѣ узаконеные заповѣди исполнити, по реченому отъ Господа, егда пославъ на проповѣдь учениковъ по въскресеніи, глаголя: шедше, научите вся языки, крестяще ихъ во имя Отца и

Сына и Святаго Духа, тажъ паки: учаще ихъ блюсти вся, елика заповѣдахъ вамъ. Третее, крестъ Христовъ на рамо взяти и душа своея въ мирѣ семъ отрещися, по реченному отъ Господа: аще кто хощетъ въ слѣдъ Мене ити, да отвержется себе и възметъ крестъ свой и послѣдуетъ Ми; и паки: аще кто не возненавидитъ душа своея, не можетъ быти Мой ученикъ. Четвертое, домъ, села, имѣнія, сродство и мирское дружество оставити, по реченному отъ Господа: всякъ, иже оставитъ домъ, села и имѣнія, отца и матеръ, братію и сестры имени Моего ради, сторицею въспріиметъ и животъ вѣчный наслѣдитъ; и паки: любяй отца, матеръ, сына или дщерь паче Мене, нѣсть Мене достоинъ. Пятое, конечная нищета, по реченному отъ Господа: аще хощеши съвершенъ быти, иди, продаждъ имѣнія своя и даждъ нищимъ, и имѣти имаши съкровище на небеси и вземъ крестъ, послѣдуй Ми. Въ томъ конечномъ обнищеню ученици, послѣдуючи Христу, еще не могли таинства вѣры навыкнути и притчей Христовыхъ зрозумѣти, для чого и приходятъ, пытаючи Господа: чему, рече, въ притчахъ глаголеши народомъ, якобы рекучи, которыхъ то мы постигнути съкровенный разумъ не можемо? Отвѣща Іисусъ, рече имъ: вамъ есть дано вѣдати тайны царства небеснаго, то есть обнажившимъ мысль свою отъ мирскихъ справъ и въ слѣдь Мене изшедшихъ; а мирскихъ еще притчами и завѣсою, то есть покрытыми повѣстми. А то чему? Для того, ижъ не въвмѣстятъ духовного разума; а не толко мирскіе не вмѣстятъ, але и вы, о ученицы, еслижъ и во слѣдъ Мене изишли есте, нищету конечную понести изволили есте, и къ страстемъ Моимъ, Мнѣ послѣдуючи, приспѣваете, вѣры таинства въмѣстити не можете. Много бо, рече, имамъ глаголати вамъ, но не можете носити. Егда же пріидетъ Утѣшитель, Его же Азъ отъ Отца вамъ послати хощу, тотъ вамъ отверзетъ вѣдомость всю Моихъ справъ. Таже по въскресеніи отверзаетъ имъ умъ разумѣти писаніе закона, пророкъ и псалмовъ, реченныхъ о немъ, и еще таинства вѣры въмѣстити не могуще. Таже паки рече имъ: сядте вы здѣ, въ градѣ Іерусалимстѣмъ, дондеже облечетеся силою съвышше; и убо самъ на небеса отходитъ, Духа же Святаго въ уреченный часъ на апостолы посылаетъ. По принятію же Духа Святаго уже все вѣдаютъ и безпечне вѣры таинство проповѣдаютъ и спасеніемъ людскимъ (зъ невѣрства до вѣры приводячи) шафуютъ. Которій слѣдъ нашея вѣры православной пастири и учителіе вселенскіе святыи отцы, ощу-

павши, сами тымъ способомъ на станъ священническій возшедши, и иншимъ такожде восходити узаконили, о чемъ Деонисій Ареопагитъ достаточне пише, знати даючи, якъ не досытъ на томъ, еслибы и тые пять степеней въ слѣдъ Бога изшедшіе, которыхъ вышше поменилъ есмъ, исполнилъ, а свышше отъ Духа Святаго ся не посветилъ, истиннымъ законнымъ священникомъ и знателемъ достаточнымъ таинства вѣры быти не можетъ. А понеже того таинства въмѣстити не можетъ, якъ же таковый вѣрою шафовати важитися смѣетъ? Явно есть, яко таковая вѣра дерзость богопротивна и духа антихристова плода овощъ, воля и дѣло!

Таже и порядокъ Деонисій Ареопагитъ описалъ: по томъ пятомъ стопню, то есть конечной нищетѣ, хотящему священство постигнути и таинство вѣры разумѣти иначей, рече, не мощно, толко прежде подобаетъ ему ся очистити; очистивши же ся, просвѣтитися: просвѣтивши же ся, съвершитися, о чемъ читай Деонисія Ареопагита «О священноначаліи» и узриши, ижъ правду мовлю. Тугъ теды ставши, въпросилъ быхъ васъ, згоду вѣры вяжучихъ, что есть степень съвершенія, о которомъ Деонисій реклъ? Але вѣмъ, иже не толко отповѣдити ми силы съвершенія мѣры не можете, але не знаю, самые голые слова, Деонисіемъ реченные, если коли въ книзѣ его проходили есте. Вопросилъ быхъ васъ, что есть просвѣщеніе? Але вѣмъ, ижъ ни мякнуги отповѣди ми дати о немъ не знаете. Вопросилъ быхъ васъ, что есть трудъ очищенія? Але вѣмъ, ижъ вамъ ни снилося о томъ. Якожъ вы явные въ образѣ звыклые ступнѣ къ приближенію небеснаго Бога знати маете, а не толко вы не знаете, але и ваши папы <и> Іисусоругатели, зовемые езуиты, о томъ ни писнути ми справы дати не могутъ. А то чемъ? Для того, ижъ поганскіе еще догматы (Аристотелевъ, Платоновъ и прочіе кусаючіе), Іисусовы простоты, Петровы вѣры, Іоанновы чистоты, Іякового беззлобія и прочіихъ апостолъ безхитрьства въмѣстити, ниже помыслити не могуть. А не толко къ благодати Духа Святаго приводячихъ порядкахъ мѣры, если васъ вопрошу, отповѣдити ми не можете, але и отъ тыхъ пять телесе узаконенныхъ степеней, о невыполненю ихъ, егда васъ въпрошу, соромѣтися будете. Еднакъ я васъ въпрошу, хочъ вы ся за правду на мене фрасовати схочете, лѣпше Богу и правдѣ его, нежели ласцѣ вашей смертной въ томъ догодити хотячи.

Покажити ми убо, о згоду вяжучіи, где которій зъ васъ первый

степень самъ собою выполнилъ и въ вѣрѣ, основанной въ непорушенномъ фундаментѣ, съ исполненными заповѣдми ся знашолъ? Не ваши милости ли вѣру дѣлы злыми наперед еще разорили? Не ваши милости ли прагненя лихоимства пѣнежного и достатку мирского жерело похотій въ собѣ распустили и насытитися никакоже не можете, и еще болшею алчбою и жаждею свѣтскихъ достатковъ прагнучи, оболѣли есте? Покажѣте ми, о згоду вяжучіи, где которій зъ васъ, въ мирскомъ житіи будучи, оныхъ шесть заповѣдей, отъ Христа узаконенныхъ, самъ собою исполнилъ, то есть: алчныхъ прекормилъ, жаждныхъ напоилъ, странныхъ упокоилъ, нагыхъ одѣялъ, болнымъ послужилъ, въ темницахъ навежалъ? Не ваши милости ли тыхъ шесть заповѣдей не толко въ мирскомъ чину разорили есте, але и нынѣ въ мнѣмаючемся духовномъ непрестанно разоряете? Не ваши милости ли алчныхъ оголоднѣете и жаждными чините бѣдныхъ поданныхъ, той же образъ Божій, што и вы, носячихъ на сироты церковные, и прекормленіе ихъ отъ благочестивыхъ христіянъ наданныхъ лупите и зъ гумна стоги и обороги волочите; сами и зъ своими слуговинами ся прекормлюете оныхъ трудъ и потъ кръвавый, лежачи и сѣдячи, смѣючися и граючи, пожираете, ґорѣлки препущаные курите, пиво троякое превыборное варите и въ пропасть несытнаго чрева вливаете; сами и зъ гостьми ся своими пресыщаете; а сироты церковные алчутъ и жаждутъ, а подданые бѣдные и съ своей неволи рочнего обходу удовлѣти не могутъ, зъ дѣтми ся стискаютъ, оброку собѣ уймуютъ, боячися, да имъ хлѣба до пришлаго урожаю дотягнетъ!.. Где которій зъ васъ странныхъ въ домъ увелъ, упокоилъ, ублажилъ, ноги авраамски страннику умылъ? Не ваши милости ли сами нынѣ у мнимаючимся духовномъ чину и зъ странныхъ ся ругаете, хулите, поносите, ненавидите, злословите, клевещете, што ся показало съ тыхъ устъ, смродливую згоду вяжучихъ, которіе тымъ духомъ ругали, мовячи: «а што жъ суть патріархи, или ґрецкіе владыки? Жебраки, волоцуги, змаменники!» Видите ли вашого мудрованія стреннопріемство, где есте нагыхъ одѣвали? Не ваши милости ли сами обнажаете изъ оборы конѣ, волы, овцы, у бѣдныхъ подданныхъ волочите дани пѣняжные, дани пота и труда отъ нихъ вытягаете, отъ нихъ живо лупите, обнажаете, мучите, томите, до комягъ и шкутъ безвременно зимою и лѣтомъ въ непогодное время гоните: а сами яко идоли на одномъ мѣстцю присѣдите, или если и трафится того трупа

оидолотвореннаго на другое мѣстце перенести, на колыскахъ, якъ бы и дома сѣдячи, безскорбно преносите; а бѣдные подданые и день и ночь на васъ трудятъ и мучатъ; которыхъ кровъ, силы и праци и подвига выссавши и нагыхъ въ оборѣ и коморѣ учинивши, вырванцовъ вашихъ, вамъ предстоящихъ, фалюндышами, утръфинами и каразіями одѣваете, да красноглядствомъ тыхъ слуговинъ око накормите; а тые бѣдници подданые и простой сермяжки доброй, чимъ бы наготу покрыти могли, не маютъ. Вы ихъ пота мѣшки полны грошми золотыми, талярми, полталярки, орты, четвертаки и потройники напыхаете, сумы докладаете; въ шкатулахъ мѣстца, где бы которой особѣ съ тыхъ помененыхъ годное было почивати, расправуете; а тые бѣдници шелюга, за што соли купити, не маютъ?

Где есте болнымъ послужили? Не ваши милости ли болныхъ еще сами отъ здоровыхъ чините, биете, мучите и убиваете? Пощупайся толко въ лысую головку, ксенже бискупе Луцкій, колко еси за своего священства живыхъ мертво къ Богу послалъ, одныхъ сѣканою, другихъ водотопленою, третихъ огнепалною смертію отъ сея жизни изгналъ? Такъ розумѣю, ижъ памятаешъ ваша милость всѣхъ тыхъ, если схочешъ покаятельное исповѣди правду отригнути. Воспомяни и Филипа Маляра многопѣняжного. Камо тые румяные золотые, по его неволномъ отходѣ, остался и въ чиемъ нынѣ везеню седятъ?

Где есте въ темницахъ посѣщали? Не ваши милости ли въ темницахъ за правду затворяете, и бѣды людемъ христіянскимъ терпѣти еднаете? Не ваши милости ли и Никифора добре посѣтили и въ темницю затворити исходатаили есте, яко да со лжею безпечне пануете и обличенія на свое отступленіе съ папою своимъ отъ оного устъ не относите? Але такъ вѣдайте, если и языкъ человѣчій умолкнетъ, але зритель видитъ отгорѣ долнихъ, и узрите все свое нынѣшнее тогда, егда таинство жизни сея выполнивши, въ страну будущаго вѣка отъидете; тогда все ся вамъ тое открыетъ, чого нынѣ ощупати и видѣти (за окраденіемъ слѣпоты мира сего и славы его) не можете.

Але теперъ забаву о томъ чинити мѣстца не маю; толко путемъ повѣсти идый, о степеняхъ евангельскихъ рѣчь съвершити и наявно показати, яко есте ихъ сами собою попрали и потоптали, хочу. Покажѣте ми, о згоду вяжучіе, где кой зъ васъ мира ся отреклъ, крестъ Христовъ на рамо взялъ

и душу свою въ жизни сей възненавидѣлъ? Не ваши милости ли болшую помпу и таинство своволнаго житія вѣка сего въ себѣ нынѣ изобразуете, болшее достатки въ мниманомъ духовномъ, нежели въ мирскомъ чину, угонили есте, славы и богатства дотиснулися есте, чого въ мирскомъ чину не имѣли есте: тучнитеся, кормите, питаете, насыщаете чрево роскошными снѣдми, кгласкаете гортань смачнѣйшими кусы, услаждаете, смакуете, мажете, собѣ угаждаете, волю похотную во всемъ исполняете? Покажѣте ми, о згоду вяжучіи, где который зъ васъ оставилъ домъ, села, имѣнія, маетность, сьродство и мирское житіе Господа ради? Не ваши милости ли того ради и бискупства ся докопали, яко да сокровище болшее имѣней, маетность, скарбовъ пѣняжныхъ и прибытковъ въ церкви Божой знайдете, слугъ личбою двояко и трояко, нежели перво есте мѣли, умножаете; славою вѣка сего корунуетеся, въ достаткахъ безпечалныхъ и роскошныхъ, якъ въ маслѣ плываете, дочки богатымъ вѣномъ бискупскимъ обвинуете, зятей панами пышно-гордѣйшими починили есте, и своихъ повинныхъ церковнымъ сиротскимъ убозскимъ и слѣда Христова держачихся добромъ обогатили есте, титулы имъ славнѣйшіе у свѣта сего починили есте, отъ войскихъ на подкоморихъ, отъ подкоморихъ на судій, отъ судей на кашталяны, отъ кашталяновъ на старосты, отъ старостъ на воеводы попереворочаете?

Покажѣте ми, о згоду вяжучіе, где которій зъ васъ тотъ конечный степень Петрова гласа исполнилъ: «Се мы, рече, оставихомъ вся и вслѣдъ Тебѣ идохомъ; что убо будетъ намъ», слышавше отъ учителя, яко неудобъ богатіи вънидутъ въ царство небесное? Не ваши милости ли болшей нынѣ маете, нежели перво есте имѣли, и богатшими и пышнѣйшими есте, нежели перво есте были? А если неправду мовлю, отвалѣмъ тотъ надгробный камень и узримъ явно все житіе ваше першее въ мирскомъ стану и нынѣ рекомо въ духовномъ, хто што перво былъ и что имѣлъ, и хто теперъ есть и што имаетъ.

Начнужъ отъ мирославнѣйшихъ. Перво, его милость каштелянъ Патей, если и каштеляньства титулъ догонилъ, але толко по четыре слуговины и въ одежди, якая барва въмѣститися могла, за собою волочилъ; а нынѣ коли бискупомъ зосталъ, перебѣжитъ личба и десятковая и барва скупо дорожшая и славнѣйшая. Также и его милость арцибискупъ, коли простымъ

Рогозиною былъ, не знаю, если и два слуговины переховати на службу свою могль; а нынѣ личбою переважитъ и десятокъ, барвою равно съ першимъ. Также и Кирило, коли попомъ простымъ былъ, толко дячка за собою волочилъ, которому кермашами пирожными заплату чинилъ; а нынѣ, коли бискупомъ зосталъ, догонитъ слугами и барвою первыхъ. Также Холмскій, коли въ Луцку жилъ, Сексономъ и Майдебурскимъ правомъ свое черево кормилъ, а нынѣ, коли бискупомъ ⟨з⟩осталъ, муситъ быти и слуговинъ собѣ набылъ. Также и Григорко, коли дворяниномъ Рогозинымъ былъ, и хлопчина не имѣлъ; а нынѣ муситъ быти и тотъ теперъ, коли бискупомъ зосталъ, въ черевѣ ширшій, въ горлѣ сластолюбнѣйшій, въ помыслѣ высочайшій, въ достáтку богатшій и въ слуговинахъ довольнѣйшій. А Пинского въ первомъ житію не знаремъ, але по нынѣшнемъ показуется, што и тотъ, якъ и другіе, такóже единою, бо вижу, якъ не вслѣдъ Христа, но вслѣдъ свѣта сего пелкгримацію всѣ вышъреченные трудятъ.

Тутъ теды васъ въпрошáю, въ докончéню тыхъ пяти степеней, покажѣте ми, о згоду вяжучіи, откуду есте тое годности вѣрою шафовати доспѣли, коли плоды вѣры сами собою есте разорили, и самую вѣру обезчестили и поругали? Не видите ли, невдзные мудрѣцеве, што рече Христосъ: если кто не отречется себе и своея душа, не можетъ быти Мой ученикъ? А коли не можетъ быти Его ученикъ, якъ же тотъ вѣры познати таинство можетъ? А коли вѣры таинство познати не можетъ, якъ же таковый вѣрою шафовати смѣетъ? Видите ли, ⟨о⟩ згоду вяжучіе, вашу самыхъ вѣру, якъ въскресенію мертвыхъ не вѣруете! Видите ли вашу смѣлость, яко во отчаяніе въверглися есте. Видите ли вашу слѣпоту, яко въ погыбель миролюбія угрязли есте. Видите ли вашу премудрость, яко въ прелести вѣка сего утонули есте. Видите ли вашъ подвигъ, трудъ, ревность и тщаніе, яко до настоящаго вѣка благая погоните, о будущаго же память, теплоту, страхъ и боязнь уморили есте!

Но, о възлюбленніи, вѣруйте, вѣруйте, якъ будетъ судъ и страшный судъ, и такъ страшный, яко и нынѣ, егда бы ся вамъ очи сердечные отворили, устрашúвшися судіи страшнаго видѣніемъ, бѣгали бы есте голы, якъ мати васъ народила, отъ тыхъ бискупствъ и отъ титулу того и саковъ тыхъ, которыхъ есте въ Римѣ наздобывали, за шматину или вѣхотъ бы есте не вúмѣнили! Але штожъ, коли вúмѣстите миръ и его любовъ и державца

оного вамъ не попуститъ. Прето я, съ повинности своей христіянской, васъ остерегаю, навпоминаю, молю, прошу и ногамъ ся вашимъ кланяю, бѣгайте въ Сигоръ отъ Содомы, да не жупель и огнь геенскій въ томъ невѣрію васъ постигнетъ, бѣгайте на покаяніе, донели же время вѣка вашего продолжися вамъ; по смерти бо покаянія не обрящете! Аще не можете великое подвига покаяніе показати, поне а духъ свой въ православной вѣрѣ испустѣте; истинною бо вамъ мовлю, истинною, яко аще не покаетеся и въ православіе истиннымъ помысломъ, сердцемъ и душею не възвратитеся, въ огни геенскомъ вѣчномъ купно и съ папами вашими клокотати и кипѣти будете, которого да васъ освободитъ Сынъ Бога живаго, пришедый въ миръ грѣшники спасти. Аминь.

О възлюбленніи, если бы есте видѣли и вѣдали того діавола, умного борителя, которому подъ царство подпали есте, вѣдаю, якъ о честь папину и королевскую не дбали бы есте, и ни единаго рода любодѣйнаго въ вѣцѣ семъ не сромѣючися, зась къ благочестію скоро, яко добрые и мужественные воины, возвратили бы ся есте. Се бо есть храбраго воина и поползнутися, и зась укрѣпитися и на мѣстци своемъ стати. Але не видите и не вѣдаете, яковъ есть тотъ діаволъ и якъ уловляетъ, прелщаетъ, прехитряетъ и отъ пути спасителнаго отвлачитъ; для чого вы, не вѣдаючи, соромѣетися въвратитися въ свое достоинство благочестивыя вѣры? Чи не болшей же будетъ соромъ на вселенскомъ позорищи, предъ тмы тмами аггелъ, архаггелъ, началъ, властій, силъ, господствъ, серафимъ, херувимъ и престолъ такъ же и естества человѣческаго: патріархъ, пророкъ, апостолъ, мученикъ, преподобныхъ, праведныхъ и всѣхъ Богу добре угождшихъ, предъ которыми всѣми наша вся съдѣянная и тайная открыются и соромъ чинити будутъ вѣчного безчестія? Тамъ того бы ся намъ сорома убояти потреба, а нынѣ покаятися, да не поставлени будемъ зъ нашего нынѣшнего житія безплодіемъ предъ онымъ страшнымъ и нелицемѣрнымъ судіею, тамо бо не толко вамъ, але а ни собѣ папа и король помочи не могуть, и *ровно зъ иншими всѣми и найубожшими голо предстануть и отъ дѣлъ своихъ* или славу, или безчестіе вѣчно пріймуть. А чемъ же ся ихъ соромѣете, или для ихъ встыду царствія Божія отпасти (и лица Господа нашего не видѣти) хощете? «Аще бо, рече, кой постыдится Мене и Моихъ словесъ въ родѣ семъ прелюбодѣйномъ и грѣшномъ, и Сынъ человѣческій посты-

дится его въ предстоянiи тмамъ аггелскихъ силъ предъ Отцемъ Небеснымъ».

Я толко съ повинности своей и любви христiянской, што знаю, то вамъ открываю, и утаити отъ васъ не хощу. Вамъ же послухати и сотворити волно, якъ хощете, тако творѣте, волю и самовластiе имате. Сiе же реченiе мое толко о имени «згоды» тое вашое[1]) книжки, ксендзове бискупи, реклося, показуючи, якъ басномудрцами мирскими, статутового, прокурацкого, кашталянского, надутого, сварливого и телесного мудрованiя разуму вѣра шафована быти не маетъ, не можетъ и не будетъ; и если бы помощiю Веліара отъ таковыхъ ходатаевъ въ таковыхъ речахъ въ малѣ времени што и сшиватися начало, еднакъ скоро ся зась роздираетъ и въ конецъ исчезаетъ, не толко тая самая згода, але и едначеве згоды съ памятiю своею въ вѣки пропадаютъ и погыбаютъ. Што ся трафило и тому баламутови Исидору Мудрому (суетногонцеви славы мирской), ему же ваши милости подражатели есте ся стали, которого въ книжкахъ своихъ залецаете, якъ и того згода, нимъ клѣченая, розвалитися по неволи мусѣла. А то чему? Для того, понеже основанiя Духа Святаго премудрости не мѣла, безъ которого фундаменту клѣтка отъ леда-вѣтръца розвалитися муситъ. И тотъ бо вѣмъ Исидоръ, муситъ быти, по сакъ, якъ и ваши милости, до Риму бѣгалъ. Но о томъ много и забаву чинити не хощу. Единою бо вѣмъ, того Исидора таяжъ мудрость плотская, которую и ваши милости, въ тщую славицю мира сего взбудила, въ гору высокомыслiя двигнула и вознесла, и тоежъ чести и достоинства былъ, которого и ваши милости, и тоежъ безплодное житiе жилъ, которое и ваши милости, а также своихъ си и вѣка сего, а не яже Христа Iисуса искалъ и гонилъ, якъ же и ваши милости, и туюжъ заплату за свой подвигъ въ пеклѣ принялъ, якъ же и ваши милости приняти хощете, если ся не покаете, и зъ выпалого благочестiя зась скорымъ обращенiемъ не вшрубуете; а о прочiихъ басняхъ прокурацкихъ, въ вашихъ книжкахъ оголошенныхъ, княжата бискупи, ни упражнятися на басни вамъ отповѣдати не хочю. Скоро бо углянулъ есми у тое ваше писанiе, заразъ позналъ есми мудрость вашихъ милостiй рѣчницкую, а не Божiю, заразъ позналъ есми учителя фантазiи вашихъ милостiй свѣтолюбца, а не мироненавистника Христа, заразъ позналъ есми мистра вашихъ милостiй славо-

[1]) Въ рукоп.: нашое. — Ред.

любца, а не обезчещеного Христа, заразъ позналъ есми ректора вашихъ милостій: саколюбца, селолюбца, злато и сребролюбца, а не нищаго сирамаха, бездомника, неимущаго где главу подклонити Христа; а для того видѣвши, ижъ тую игру ваши милости скачете, которое ноту дудка діаволъ вашимъ милостямъ заигралъ, отповѣдати на басни не хочу, видѣвши танцоводца змію прелести, вслѣдъ которое ваши милости поступуете и крочите, духа чистого мудрованія въ забавѣ смрода свѣцкого препиранія упражняти не хощу. Еднакъ же выбравши нѣкоторые артикулы отъ вашихъ милостій на православныхъ съпротивоборно и хулно реченые и на Бога гордымъ духомъ рыгненые, поставивши ихъ рядомъ на своемъ мѣстцу каждого стиха зособна, пытати ваши милости буду и показати хочю вамъ, якъ тотъ духъ заразливый вами реченый съ пекелной отхланѣ вылетѣлъ и пекломъ смердитъ и въ пеклѣ гнѣздо маетъ, и тамъ почиваетъ и живетъ, и въ вѣки жити будетъ, если ся не покаетъ.

Имена стихомъ згоду вѣры клѣтячихъ.

а) Яко въ костелѣ Римскомъ не пытаются бискупове своихъ овечокъ въ премѣнахъ и вымослохъ своихъ, которыхъ въ костелъ вносятъ, але што постановятъ, то кажутъ своимъ овечкамъ держати, а они тежъ слухаютъ пастыревъ своихъ. Также бы и въ Руси быти мѣло.

к) Якъ дурные и безчестные патріархи ничого славного и пожиточного, пріежджаючи въ земли сей, не чинятъ, якъ Іеремѣя учинилъ, толко хлоповъ простыхъ шевцовъ, седелниковъ и кожемяковъ надъ епископовъ преложилъ и увесь порядокъ церковный, отъ духовенства отнявши, свѣтскимъ людемъ въ моцъ подалъ, въ чомъ великое уближенье власти епископской учинилъ.

г) Яко отъ неволникъ до пана, яко отъ страдальцевъ патріарховъ оторвавшися до свободного и нѣ кымъ невладомого папы пристати волѣли.

д) Яко то не чюдо ся стало, ижъ зъ вина вода ся учинила въ згодной мши Рымской вѣры попа, на православной вѣры престолѣ отправованой, але такъ омылкою и трафункомъ ся тое прилучило.

На тые четыре артикулы духъ благочестія молчати мя не оставилъ, а то для того, ижъ хула крыется въ нихъ на Бога, которую свѣтомъ правды обголити и на явно всѣмъ показати хощу, яко тая хула есть курва и вшетечница, а не цнотливая дѣвица и панна; а другіе басни блюзнѣрства телеснаго

и мирского мудрованія, въ той книжце блекотаные, претерплю, и ни зашто поличю и вмѣню, для того, ижъ языкъ тое брѣдивъ, што ему духъ лукавый шептавъ, а не што его мысль разсужденія чистаго отъ умнаго существа образа Божія плынущія наставляла. Того дѣля, другіе самохвалства, возношенія и напинаня себе и зъ папою своимъ князей бискуповъ на рамѣ терпенія безъ отповѣди перенесу, не чудуючися ихъ самохвалію, по простой приповѣдце нашей братіи Росси, яко мовятъ: каждая, рече, лишка свой хвостъ хвалитъ и зась тое мовитъ, говоритъ, што и любитъ и радъ видитъ, и зась о томъ ся и поучаетъ, за чимъ гонити хочетъ, якъ бы тое прагненое ухватити моглъ, и зась нѣкоторый отъ святыхъ рече: о немже бо кой внутръ поучается, рече, о семъ и языкъ движимъ иматъ. Также и ваши милости, ксендзове бискупи, тое славите, въ своемъ писанію, што есте възлюбили, и тому ся поклонили, тое зась хулите, отъ чого есте утекли и возненавидѣли, тое износите отъ своего съкровища, што есте въ сховане сердца вложили и вмѣстили, тую пѣснь козлогласуете, которой ноту есте ся изучили и нынѣ учите. Прето, я ся тому писанію хулному на православной вѣры вѣрныхъ, отъ васъ змышленому, нимало не чудую, згажаючися зъ нѣкоторымъ отъ святыхъ, до котораго пріиде нѣкій братъ и рече съ удивленіемъ: слышалъ ли еси, рече, честный отче, якъ онсица братъ въ таковъ и таковъ грѣхъ впадеся? Отповѣдѣлъ ему отецъ святый: не чудуйся, рече, друже милый, падежи не чудуй, але раднѣй и барзѣй тому чудуйся, кто можетъ отъ грѣха повстати, чудуйся, мовитъ, великимъ чюдомъ, кто можетъ изъ сѣтей сидла и уплетенія грѣховнаго выплестися и вымотати. Также и я не чудуюся вашимъ милостямъ, ксендзове бискупи, клеветѣ, хулѣ, безчестію и лжи, глаголемой вами на благочестіе, але бымся болшей чюдилъ, да быхъ моглъ щирость, правду и судъ, отъ васъ мовленый, слышати, которыхъ догматъ есте ся не учили, слѣду бразды истинны мыслію есте не прочертали, скорбный путь оное стопами трудными разсужденія есте не трудили и не ступали, тѣснотою же истинного житія и безмолвія до разума Христова есте ся не тиснули. Тѣмъ же и чудуюся тому, яко истинну хулите, а ложъ, чого ся есте изучили, славите. Такъ бо Спасъ къ Іюдеомъ рече, мовячи: како вы можете добро глаголати, зли суще? Также и азъ вашимъ милостямъ, подобно Спасовому реченію, мовлю: како вы можете истинну глаголати въ сопротивоборной школѣ на истинну учившися! А если неправду мовлю,

разсуди любимиче, дай мѣсто праведному судови, а не діаволу и гнѣву, отвори книгу съвѣсти, и узришъ явно все то, што я мовлю; а если самъ не хочешъ тое книги отворити и мною мовленому вѣрити, пытаю васъ, где въ законѣ и правдѣ учили есте ся день и нощъ, котораго Давидъ блаженнымъ зоветъ, где мовитъ: Господи, кто обитаетъ въ жилищи твоемъ (Псалма 14). Плоды дѣломъ пролѣзли есте? Прочтѣте пилне въ той книзѣ сумненя своего и видите, не съпротивное ли школы ученія тымъ плодомъ истиннымъ проходили есте, не въ сварахъ ли, препираніяхъ, прехитреніяхъ, пребореніяхъ прокурацкихъ и велерѣчницкихъ лжею истинну пребороти всегда учачися, увесь вѣкъ свой изнурили есте? Не днесь ли кашталяны, дворяне, жолнѣрми, воины, кровопролійцами, прокураторми, курцыаны, корчмарами, купцами, медвѣдниками, а утро попами, а поутру бискупами, а поутру утрешнемъ арцибискупами починилися есте? Како вы можете истинну глаголати, о школѣ истинну учащей не слыхавши? Еще ли речеши, яко не правду мовлю, яко въ сопротивоборной школѣ на истинну училися есте и днесь тоежъ мудрости ученіемъ дышете; а не толко съпротивнымъ ученіемъ дышете, але и явственно на истинну борете, а не толко на истинну борете, але уже и граници истинны и ограды законные, истинною оточеные, сами собою поламали, попреворочали и погвалтовали есте. А то якъ? Понеже дѣрами презъ ограды силою, посулами, вылыганемъ, чоловѣкоугожденіемъ и другими козньми въ церковъ Христову (а не слѣдомъ законнымъ) удрали есте ся и началствуете; а если сами не видите, зась отворити книги съвѣсти вашей на показаніе вамъ мною реченого мушу, яко да правда во тмѣ лжи вашей не сѣдитъ, але на свѣтъ, на явно всѣмъ вырнетъ. Покажѣте ми, о бискупи, где которій зъ васъ иноческаго житія степень, къ Христу и духовному разуму скорбнымъ путемъ ведущій, самъ собою пролѣзъ, безъ котораго искуса, законъ мовитъ, епископъ быти не можетъ. Тотъ законъ есте попрали и въ нивечь обернули. А то чему? Для того, ижъ не толко искуса иноческаго не знаете, але ни того самого голого имени, што есть инокъ, не слыхали есте, и якъ перво въ мирскомъ стану, такъ и нынѣ рекомо въ духовномъ, албо и двояко горше, а мирскими есте, и мирско живете и мудруете. Где которій зъ васъ діаконскій степень многолѣтнымъ искусомъ священнодѣйства служебнаго по законѣ прошолъ, тому и сами признаете, ижъ ся отъ васъ кгвалтъ сталъ, въ которомъ забавы

не только не чинили есте, але не знаю, епископствомъ если не попередили есте его. Где которій зъ васъ священство по закону узаконенному постиглъ? Тое и сами признаете, ижъ отъ васъ зквалчено есть. Где которій зъ васъ епископство отъ вышнего званія дарованія и освященія и отъ всенароднаго избранія гласа въспріялъ? Тое и сами признати мусите, яко зкгвалтили есте. А коли кгвалтъ закону церковному отъ всѣхъ сторонъ починили есте, признайтеся сами, не съпротивно ли на истинну лжею вашею борете; мусите, хочъ и не хочете, бо ся съ лжею предъ истинною укрыти а ни утаити не можете, а коли въ такой школѣ лживой учили есте ся и нынѣ учитеся. Паки Спасовъ гласъ къ вамъ мовлю, како вы можете добро глаголати, зли суще? Смотрите пилне и розчтѣте книги сумненя своего, не на васъ ли нынѣ, яко же древле на Іудеевъ за зкгвалченя закона Божія Ісаинъ гласъ кличетъ, мовячи: слыши небо и внуши земле, яко сыны родихъ и вознесохъ, сіи же отвергошася Мене? Видите ли, якъ вы Бога отверглися есте. Видите ли, яко вы добро глаголати, зли суще, не можете? Видите ли, яко вы изъ вѣры благочестія, въ невѣріе нечестія и своволного житія выбѣгши, и для того покрыти свою ганбу и соромоту вѣчную хотячи, лжею на истинну борете, истинну топчете и попираете, благочестіе православныя вѣры хулите, но убо того не достигнете, на што усадилися есте, истинны лжею преборотн не возможете, и сами изчезнете и погибнете, а истинна живетъ и жити будетъ въ вѣки. Прето, не чудуюся вамъ, ксендзы бискупи, якъ того ради православныхъ хулите, которыхъ отбѣгли есте, иначей бо быти не можетъ, и по неволи хулити мусите, бо хулникови и служити приказали ся есте. Время приспѣло уже на тые артикулы, отъ васъ реченные, васъ вопросити и показати, правду ли есте то рекли или ложъ, добрымъ ли духомъ или злымъ.

Начало же оттуду чиню. Вопрошаю убо васъ, ксендзы бискупи, изъ благочестивыя вѣры избѣгшіе, дадѣте ми свѣдительство отъ писанія евангельского, апостолского и святыхъ богоносныхъ отецъ, гдѣ есте ся того допущали и дочитали, яко да стадо словесное, крещеное во имя Отца и Сына и Святаго Духа, познавши вѣру, законъ своея вѣры, благочестія таинство въ предѣлахъ непреложныхъ ограды законное стоячее, въ слѣдъ волковъ на розшарпанье сумненя ихъ чистого послѣдуютъ изъедатися новыми вымыслы въ церковъ вносити хотячихъ, яко въ рим-

скомъ костелѣ (которого есте похвалили, чинятъ) попустятъ. Не самъ ли Владыка Христосъ реклъ: внемлѣте себѣ отъ лжепророкъ, иже приходятъ къ вамъ въ одеждахъ овчихъ, внутръ же волцы и хищницы; и паки: отъ плодъ ихъ познати ихъ. До кого реклъ Христосъ: «внѣмлете собѣ»? До стада словеснаго. Что есть «внемлѣте себѣ»? То есть «стережѣтеся». Отъ кого? Отъ лжепророкъ. Кто суть лжепророци? То есть пастыри и наставници, яко же ихъ велишъ устеречи. Ото такъ. Если и въ одежди овчей и смиренно приходятъ, але отъ зубовъ волчихъ познаете ихъ, отъ мудрованія правого, или спротивного зрозумѣете ихъ, отъ новинъ и вымысловъ, отъ себе, а не отъ закона изнесенныхъ, явны будутъ вамъ, а до того и отъ житія, нехристіански проходячого, ощупаете ихъ. Добре Господи остереглъ еси насъ, а коли ихъ познаемо, што намъ подобаетъ учинити? Тое «внимати собѣ» отъ нихъ, не слухати ихъ, ниже послѣдовати имъ. Пытаю васъ на тое, ксендзове бискупи, вѣруете ли Христу, яко законъ осторожности отъ лживыхъ пастырей стаду овцамъ даде, или не вѣруете? А если вѣруете, чемъ же вы на стадо хулите, якъ за спробоваными досвѣдчоными волками вслѣдъ ходити не хотятъ и марне и нагло потратити душъ своихъ не попущаютъ? Видите ли, якъ Христу и евангелію его не вѣруете, понеже на стадо, евангелію послѣдуючее, хулите? Пытаю васъ зась, ксендзове бискупи, гдѣ пастыремъ тая власть назначена и узаконена, яко да вслѣдъ блуду и новыхъ вымыслъ, собою набытыхъ, изъ оборы законное, вѣчне уфундованое, овца вытягаютъ и въ свою погыбель (сели сами въ ней утонути злымъ мудрованіемъ и нечистымъ житіемъ изволивши) и тыхъ въвлачатъ, и зась где узаконено, якъ если видитъ овца пастыра отъ окраденія душегубца въ ровъ невѣрія впадша или въ огнь ереси вскочивша, или въ водѣ прелести утонути умысливша, яко да и овца вслѣдъ пастыра въ тые погыбелные мѣста за онымъ вскакуетъ и явственно погыбаетъ. Не самъ ли рече Христосъ, аще око десное и началнѣйшее соблазняется, изверзи е? А то чему? Для того, ижъ лѣпше тобѣ и зъ однымъ окомъ въ раи или царство небесное, нежели съ двѣма въ геену отити. Хтожъ есть око въ тѣлѣ церковномъ? То есть вожъ и наставникъ. Чему же вы на тѣло церковное хулите, яко око гнилое, гноемъ миролюбія засмердѣлое, съ посродку себѣ тѣла здорового измѣтуютъ и въ слѣдъ его не послѣдуютъ, лѣпше хотячи безславнымъ членкомъ сами о себѣ въ царство небесное, нежели съ очима слѣпыми или

наставниками прелщеными въ геену внійти. Видите ли, яко евангелію Христову не вѣруете, понеже на тѣло-церковъ судомъ зависти и неправды хулите. Пытаю васъ зась, годитъ ли ся студъ всякого пастыря слухати, который имя собѣ пастырства угонилъ, а до овчарнѣ не пастырски дверми отъ Бога званіемъ и народнымъ избраніемъ въ овчарню стада входитъ, али тайно дѣрою, и черезъ законный плотъ злодѣйски лжею купленною и заслугою мирскою, для згубы, а не для спасенія овецъ влазитъ? Не самъ ли рече Христосъ: не входяй дверми въ дворъ овчій, но прелазяй инудѣ, тать есть и разбойникъ? Чемъ же вы на стадо Христово хулите, яко овчарню законную отъ злодѣевъ и разбойниковъ пилне стерегутъ, яко да душъ своихъ марне не потратятъ, и егда не дверми вшедшихъ, але дѣрою влѣзшихъ ощупаютъ, таковыхъ за пастыревъ не пріимутъ, гласа ихъ яко чуждаго слухати не хощутъ и вонъ зганяютъ. Видите ли, якъ евангелію не вѣруете, понеже на овца право мудруючіе хулите. Пытаю васъ зась, гдѣ пастыремъ власть дана, болшей што мудровати надъ овца вѣрные и крещеные во имя Отца и Сына и Святаго Духа, того ни единымъ писаніемъ не покажете, толко тоежъ, якъ и пастыремъ: аще любите Мя, заповѣди Моя соблюдѣте; а не любяй Мя, заповѣдей Моихъ не соблюдаетъ? Пытаю васъ зась, имаютъ ли пастыре власть, што нового въ церковъ законную вѣчнымъ фундаментомъ писанія, чина и благообразія уґрунтованую, уставы неподвижными огороженую, отъ своего вымыслу мирского вносити и столпы основы закона неподвижного преправовати, или на неґрунтовное и пропастное мѣсто преносити и увесь фундаментъ законный потрясати, албо отмѣняти, того ни единымъ писаніемъ не толко не покажете, але еще и проклятство на смѣющихся того важите. Услышите! Божественный Павелъ рече: аще кто блавѣститъ вамъ инако, яко же благовѣстихомъ, анаѳема, или и аггелъ съ небесе, анаѳема. Такожде и святые, Павлу послѣдуючи и церковъ закономъ ограничивши, яко да проповѣдь евангелская внутръ цѣло пребудетъ, рекоша: иже приложитъ и отиметъ, проклятъ; и зась: не прилагай предѣла, ихже Духъ Святый усты богоносными отцы помѣрилъ, ограничилъ, закопалъ, утвердилъ и непреложны въ вѣкы быти ознаймилъ. Видите ли, якъ предѣла тые сами собою поламали, закону, евангелію и ученію святыхъ ґвалтъ явно всему свѣту учинили и, по апостолу Павлу, съпротивно и ново благовѣствуете, треклятіи отъ церкве и закона церковнаго будучи; а предся стадо въ

оборѣ правовѣрія, цѣло и здорово стоячее, хулите? Видите ли, яко съвершенные слуги антихристовы есте?

Пытаю васъ зась, чемъ бы и для которое причины словесное стадо пастыре (еслижъ не право ходитъ и трутизною ереси, а не правымъ евангельскимъ мудрованіемъ ихъ кормити хочетъ) глядѣти и обличити не мѣло? А чемужъ Павелъ стадо наупоминаетъ, абы и сами въ добродѣтель Павлову достигали, и тымъ слѣдомъ не ходячихъ и образа Павлова не носячихъ, прозрѣвше, не пріймали и съ таковыми ся никакоже не общили? Къ Филиписеомъ тако рече: подобны ми бывайте, братіе, и сматряйте не тако ходящихъ, яко же имате образъ насъ; мнози бо ходятъ, ихже многажды глаголахъ вамъ, нынѣ же и плача глаголю, врагы креста Христова, имже кончина погыбель, имже Богъ чрево и слава въ студъ ихъ, иже земная мудрствуютъ. Видите ли, яко овца добре чинятъ, Павла въ томъ слухаючи, таковые, которіе не суть подобни Павлу и которымъ Богъ чрево и которіе мирское мудрствуютъ, и которіе славы вшетечное свѣта сего ищутъ, проглядуютъ, а познавши ихъ, не пріймуютъ, изганяютъ, и общитися съ ними, съ врагы креста Христова (для которыхъ и самъ плакалъ) не хотятъ? Видите ли, чого ради Русь хулите, а Латину хвалите, яко Русь дурная, если и малое порохно ереси въ своей церкви ока отъ лжеименныхъ пастырей запорошити хотячихъ ощупаютъ, заразъ очищаютъ и вонъ измѣтуютъ, а Латины лжеименные пастыре цѣлымъ бервеномъ вымысловъ новыхъ зѣницу спасенія людского завалили, а прописну‹ти› и промовити за истинну не машъ кому. А то чему? Для того, ижъ якъ мертви всѣ овци въ той долинѣ костелного безсловесного послушенства ока бервеномъ власти пастырское привалены суть и въ нечювствѣ и безгласіи сѣдятъ и о спасеніи своемъ, збавени ли будутъ или ни, не вѣдаютъ, толко якъ ся кому трафитъ, безсмыслно и скотски умираютъ. Пытаю вась зась, добре ли въ томъ Латинскіе овца чинятъ, ижъ пастырей, если неправо ходячихъ, видятъ и съпротивно закону Божію и евангельскому мудруючихъ знаютъ и въ блудѣ прелести валяючихся явно видятъ, оныхъ не толко не остерегаютъ и смрада ихъ не гнушаютъ, але еще во всемъ ся имъ повинуютъ и вслѣдъ оныхъ, еслижъ и въ погыбель запевне вѣдаючи, идутъ, за ними безрозмыслне послѣдуютъ и туожъ погыбель, што и пастыре, душамъ своимъ относятъ? Тутъ, вѣмъ, речете, своей хоробѣ догождаючи, добре чинятъ,

але ми тое добре не голословне, але писаніемъ покажѣте, и зась того добре пожитокъ ми покажѣте, то есть: будутъ ли забвени овца, яко вслѣдъ волковъ блазнителей, злодѣевъ и разбойниковъ, по Христову гласу, и злыхъ дѣлателей и псовъ, по Павлу, послѣдуютъ; а если добре чинятъ, ижъ вслѣдъ таковыхъ пастырей послѣдуютъ, чемъ же ихъ пастыре отъ шуее страны на страшномъ судищи не освобождаютъ, чемъ же особѣ за себе отвѣтъ дати хощутъ, по Павлу, кождо бо, рече, особѣ отвѣтъ дастъ предъ Богомъ. А егда истязанъ и пытанъ кождый за свое житіе будеть, штожъ за пожитокъ слуханя тыхъ овецъ, которые вслѣдъ пастырей своихъ, въ погыбель ведущихъ, и сами зъ ними въ туюжъ пропасть впадаютъ и погыбаютъ; штожъ за пожитокъ молчаня тыхъ овецъ, которіе, ради невѣдомости своего спасенія, за пастырскимъ слѣдомъ идучи, въ геенну огня вѣчного трафляютъ и погыбаютъ; штожъ за пожитокъ сповинованя пастырского тыхъ овецъ, которые, если дѣла доброго житія и правое вѣры нѣмаютъ, пастырми отъ оного страшного гласа, судіею реченнаго (отидѣте отъ Мене проклятіи въ огнь вѣчный, уготованный діаволу и ангеломъ его) освободитися не могу⟨тъ⟩. Видите ли, ижъ Римскіе овца не добре чиня⟨тъ⟩, што о своемъ спасеніи не дбаютъ. Видите ли, ижъ не добре Рымскіе овца чинятъ, что куревникомъ и дворяномъ безстыднымъ надъ собою владѣти допущаютъ. Видите ли, ижъ не добре Рымскіе овца чинятъ, што новинами трутизнъ, закону противныхъ, день по день пасучися, пастыремъ своимъ о правдѣ евангельской молчатъ. Видите ли, якъ тые пастыре овцамъ на страшномъ судѣ ничого помочи не могуть, а не толко овцамъ своимъ, але и собѣ самымъ могутъ ли што помочи, скажѣте ми и научите мя, о томъ молю васъ? Вѣмъ, вѣмъ, вѣмъ, якъ бѣднѣйшій и срожшій еще гласъ, нежели простаки, пастыре услышатъ, и за ходатайство погыбшыхъ душъ съ своею погыбелію отвѣтъ невымовный дати хотятъ и сугубое сторицею приложеніе мукы пріимутъ и срожшее каране праведнымъ судомъ Божіимъ отнесутъ, але овцамъ пастырская великая бѣда и мука ихъ малой бѣдѣ и муцѣ пожитку и утѣхи бы намнѣй не принесетъ. Доволно овцамъ свое страданіе и мученіе за грѣхи и выступки терпѣти и въ собѣ самыхъ скорбъ и горестъ тую слышати; а пастыре если и велми сроґо и бѣдно за себе и за овца своя мучитися будутъ, штожъ за пожитокъ овцамъ отъ ихъ великобѣдного мученія, коли ихъ меншому помочи не могутъ, и отраду и прохлажденіе ни едино дати силы

не маютъ. Видите ли, ксендзове бискупи, якъ неслушне того прагнете, яко да звычаемъ Римскимъ надъ Рускими овцами владнете? Видите ли яко слѣдъ антихристовъ ухвалили есте, а себе ни въ чомъ не гледѣти заказуете, блуду же и вымысломъ отъ мистра діавола вами изъученыхъ словеснымъ, образъ Божій и подобіе носящимъ овцамъ, безгласно, яко же скоту, послѣдовати повелѣваете? Видите ли, яко сами, отъ которыхъ бы ся образъ чистоты, паненства, невинности чистое вѣры и доброго сумненя въ облюбеници церкви Христа Бога показати мѣлъ, прелюбодѣйцами, вшетечниками и куревниками стали есте ся и отъ жоны законное венчалное вѣры Восточное украдшися до зантуза вшетеченства Римского отбѣгли есте? Суди самъ, если неправду мовлю. Томъ вамъ першую баснь вашу, якъ хотѣли есте по-рымски надъ Русю владѣти, отправилъ.

Ступѣмъ зась до второго стиха, которого червоными словы для того повторяю, абы судеве и четелници добре присмотровалися образу, якъ соромѣтися и румянѣти тотъ щекунъ будетъ, коли его солнце праведное своею истинною освѣтитъ и пригрѣетъ; имя же тому стиху тое: «Яко дурный, неславный и непожиточный былъ приездъ Іеремея патріархи, а то тымъ, ижъ хлоповъ, простыхъ шевцовъ, седелниковъ и кожемяковъ надъ епископовъ преложилъ и увесь порядокъ церковный, отъ духовенства отнявши, свѣтскимъ людемъ въ моцъ подалъ, въ чомъ великое уближенье власти епископской учинилъ».

Глава $\overline{\text{ѕ}}$. Въ томъ стиху, реченномъ отъ васъ, ксендзове бискупи, показуетеся еще быти поганы, а не христіаны, а понеже христіане нѣсте, якъ же ся духовными звати или славити смѣете? Албо не вѣдаете, что есть духъ и духовный? Духовный есть, иже духовное дѣетъ, мудрствуетъ и глаголетъ, да знаете. Чемъ же ся вы духовными зовете, а тѣлесне и погански мудрствуете и глаголете, и самого Христа, Сына Божія, Царя надъ цари небеснаго, науку и образъ смиренномудрія показавшего, своею гордостію и хулою попираете? А то якъ? Для того, ижъ лѣпшими ся надъ другими чините и отъ плоти и крови порожденіемъ, а не отъ Бога свыше хвалите; а Іоанъ евангелистъ не тыхъ, которіе ся въ злотоглавовыхъ подушкахъ и китайчаныхъ пелюхамъ родятъ, блажитъ, але которіе ся убого въ земны богатства, но небесны богатства отъ Бога свыше родятъ, сихъ вѣрными и зацными быти розумѣетъ, мовячи: елици же, рече, пріяша Его, дастъ имъ властъ чадомъ

Божіимъ быти вѣрующимъ въ имя Его, иже не отъ крови, ни отъ похоти плотскія, ни отъ похоти мужскія, но отъ Бога родишася. Якъ же ся вы духовными, а не толко духовными, але и вѣрными звати можете, коли брата своего, въ единой купели крещенія вѣрою и отъ единое матере благодати ровно зъ собою породившагося, подлѣйшимъ отъ себя чините, уничижаете и ни за што быти вмѣняете, хлопаете, кожемякаете, сѣдельникаете, *шевцами на поруганіе прозываете? Добре, нехай будетъ хлопъ*, кожемяка, сѣдельникъ и швецъ, але въспомяните, яко братъ вамъ ровный въ всемъ есть. Для чого? Для того, ижъ въ едино треипостасное Божество и однымъ способомъ зъ вами ся крестилъ и одною благодатію и даромъ вѣры облеченъ ся сталъ, и одною печатію Духа Святаго на христіанство запечачанъ есть; а подвигомъ и вѣрою дѣльною, еслижъ и одного отца и матере, вѣры и крещенія есть, можетъ быти кожемяка отъ васъ лѣпшій и цнотливѣйшій. Откуду то познаемо? Отсюду: два сынове были у одиного отца Ісаака и матери Ревеки, Іаковъ и Ісавъ, и Іаковъ же былъ лѣпшій и цнотлившій, хочъ молодшій, а Ісавъ зась горшій и подлѣйшій, хочъ же старшій. А то чему? Для того, ижъ Іаковъ Богу угодилъ и благословеніе пріялъ, а Ісавъ чрево и похотъ надъ благословеніе Божіе предпочтилъ и отъ Бога отверженъ былъ. Пытаю теды тебе, ругателя имени: чимъ ты лѣпшій отъ хлопа, албо ты не хлопъ такій же, скажи ми; албо ты не таяжъ матерія, глина и персть, ознайми ми; албо ты не тоежъ тѣло и кровъ, албо ты не таяжъ желчъ, хракотины, слина и тлѣніе, или ачей ты отъ камене утесанъ и не маешъ кишокъ и слюзу хлопского въ собѣ, ознайми ми; или ачей ты костеный такъ безъ тѣла родился еси, дай ми знати о томъ; зась пытаю тебе и не оставлю пытаючи, чимъ ты лѣпшій надъ хлопа, повѣжъ ми и свѣдоцтво дай негордую хулю и дменіе, але божественнаго гласа писаніемъ покажи? А егда показати не можеши, яко ты каменный, костеный, или наветъ и золотый, толко такій же гной и тѣло, и кровъ, яко и всякъ человѣкъ, чимъ же ся ты лѣпшимъ показати можеши надъ хлопа? Явно, явно, ни чимъ другимъ, толко хулою и величаніемъ гордости предъ человѣки, а предъ Всевидящимъ окомъ окаяннѣйшій и всѣхъ тварей безчестнѣйшій еси: всякое бо, рече, высокое въ человѣцѣхъ мерзко и нечисто предъ Богомъ. А коли ты показати то не можеши, яко ты лѣпшій надъ хлопа, а самъ ся гордостію чиниши, якъ же ты духовнымъ, или наветъ и

христіяниномъ простымъ зватися можеши? Видите ли, якъ духъ антихристовъ ваши мѣхи надувъ и усты гордо дыхаетъ и рыгаетъ? Видите ли, яко не толко духовными, але а ни простыми христіяны звати ся вамъ не годитъ и не достоитъ? А то чему? Для того, ижъ на Христа самого и ученіе Его борете, плотскимъ рожденіемъ, славою и богатствомъ хвалите и духовными пастырми быти называете, а братію свою и Христову подлѣйшими отъ себе и не толко подлѣйшими, але и ни зашто ихъ предъ своею гордостію быти розумѣете. Того ради показати то не хитростію рѣ́чництва, але божественнымъ писаніемъ хощу, якъ не есть есте не толко духовные, але ниже простые христіане, и хто васъ христіянами звати хотѣлъ, и тотъ не есть христіанинъ.

Начало оттуду. Христосъ Богъ, Слово небеснаго Отца, предвѣчно рожденный Сынъ, въ послѣдняя лѣта, яко же свѣдительствуютъ евангелисты и богословци Григорій, Василій, Златоустый въ бесѣдахъ и прочіи вси о богословіи гласящіе, въсхотѣвши тую тайну, отъ вѣка съкровенную въ Бозѣ, миру открыти и плотію на земли межи земными ся родити и отъ земныхъ земное тѣло на себе взяти, для того нищихъ, а не богатыхъ, безчестныхъ, а не славныхъ, простыхъ, а не хитрыхъ родителей собѣ избираетъ, теслю, а не кроля или воеводу отцемъ именуетъ, въ вертепѣ, а не въ замку или палацахъ ся родитъ, въ яслехъ скотскихъ, а не на ложкахъ или одрахъ коштовныхъ, на соломищу и гнои, а не на подушкахъ скупыхъ ся покладаетъ, пелюшищами простыми, а не тонко дорогыми ся повиваетъ. То толко о рожденію небеснаго Царя, земнороднымъ на обновленіе нетлѣнія рождшагося показалъ есмъ. А то для чого такъ чинитъ, тое есть послѣднѣйше, безчестнѣйше и неславнѣйше ся родитъ? Для того, мовитъ, абы мира сего гордость, пыху, славу и могутство тымъ безчестіемъ убилъ, уморилъ и до конца стлумилъ; для того ся такъ нищетно родитъ, абы потомъ въ замкахъ, палацахъ и коштовныхъ дворѣхъ родячіеся на тыхъ, которіе ся въ хлѣвѣ родятъ не возносили и лѣпшими не чинилися; для того ся телеснымъ сыномъ зоветъ, абы тые, которые суть кролевскіе и княжацкіе сынове, надъ кожемячиныхъ сыновъ не возносили и лѣпшими не чинилися; для тог на гною, въ вертепѣ, безъ слугъ, въ пелюшищахъ [1]) ся родитъ, абы тые, которіе на подушкахъ мяккихъ, въ замкахъ, дворахъ и коштовныхъ ки́гмахахъ при многу слугъ

[1]) Въ рукописи: *пелюшищахъ*.

и дворянъ, въ тонкихъ китайкахъ и у полотнахъ флямскихъ ся родятъ, надъ убогихъ, сиротскій, голо и безъ достатку всякого родячихся, лѣпшими не чинилися. А коли самъ Царъ небеси и земли земнороднымъ образъ токовый самъ собою показалъ тому смиренію перстъ земленую, яко да ся гноемъ тѣла не возноситъ научилъ, тое киченіе и надутость пыхы мирской отсѣклъ, чимже ся вы, ксендзове бискупи, надъ братію свою лѣпшими чините и на нихъ хлапаете и кожемякаете? Видите ли, яко еще христіаны нѣсть есте, якожъ вы пастырми и духовными зватися можете, то есть щирый фалшъ, зрада, подступокъ, ложъ на духовное имя и хула на всесилнаго Бога, чимъ ся вы зовете. Елици бо, рече, во Христа крестистеся, въ Христа облекостеся. Тако ли есте ся въ Христа облекли, покажѣте ми Христову одежду на собѣ, Его ли будетъ, или антихристова? Да гдежъ Христосъ на своихъ учениковъ хлапавъ и кожемякавъ; не самъ ли рече предобрый, яко Азъ, рече, братія моя, яко рабъ и служай между вами вамъ есмъ; и зась: хотяй быти великъ, да будетъ мній, тогда будетъ великъ? Видите ли яко еще поганци есте, а не христіане, и меноватися именемъ христіанскимъ не можете, если и въсхочете? А то чемъ? Для того, ижъ поганство зо всѣхъ сторонъ на васъ кличетъ, волаетъ, вопіетъ и зоветъ, мовячи: о то суть нашого кореня плодове образомъ, житіемъ, вѣрою, мудрованіемъ и бесѣдою. Томъ вамъ показалъ, яко христіане нѣсте.

Теперъ зась о пріездѣ патріаршиномъ мовити буду тимъ способомъ. Пытаю васъ, бискупи, для которое причины патріархи нашого приездъ неславный и непожиточный вамъ видѣти бы ся мѣлъ въ тые краи мешканя нашого? Албо для того бысте розумѣли непожиточне пріехати ему, ижь онъ видѣлъ церковъ Христову заплюгавленую нечистыми пастырми чревопасными, мѣста хвалы Божія позалѣганую, властію мирскою и мучителствомъ поганскимъ зневоленую, злымъ и нечистымъ житіемъ поруганную, похуленую и до конца обезчестеную и видѣлъ, яко волци пастырообразные на стервѣ церковного лихоимства крѣпко сѣдятъ и заюшилися суть; изгнати если бы ихъ отъ того стерва и хотѣлъ, смерти звѣролютства оныхъ избѣгнути бы не моглъ. Штожъ чинитъ? Созываетъ стадо словесное овца Христовы, будь кожемяки, седелники, шевцы всякого стану, чина и возраста православныхъ христіанъ. Съзвавши сихъ, мовитъ къ нимъ тыми словы: спасайтеся, братія моя, сами, а пастырми спастися не можете?

Чему? Для того, ижъ они о спасеніи не толко о вашемъ, але и о своемъ нимало не мыслятъ, уже пастыре ведлугъ свѣта сего пелґримують, уже пастыре князю вѣка сего на службу его приказалися суть, уже пастыре о вѣчный животъ и вашъ и свой ничого не дбаютъ, уже пастыре нынѣшній вѣкъ выжити, выроскошовати, выславитися, выграґися, выбогатитися, вымудритися умыслили суть. Спасайтеся, братія моя возлюбленная, вѣрное стадо Христово, роде избранный, языку святый, царское священіе, людіе обновленіе, Рускій благочестивый народе; сами спасайтеся вѣрою, спасайтеся заповѣдми евангелскими; спасайтеся закономъ отеческимъ; спасайтеся честнымъ и цѣломудренымъ житіемъ. Пребудѣте въ церкви, пребудѣте въ оградѣ, пребудѣте въ законѣ, пребудѣте въ съгласіи, едности и любви! Повѣдтежъ ми тое, о клеветници, того ли ради патріаршинъ неславный и безпожиточный приездъ быти сказоваете, яко овца своя союзомъ любве, закона, вѣры и единомыслія едностію связалъ, совокупилъ и уґрунтовалъ? То ли и Христа дурнымъ и непожиточне до Іерусалима пришедшаго наречете, которій, видѣвши архиерее и пастырѣ безплодные, мѣста церковные въ широкихъ реверендахъ позасѣдалые, обѣдовъ и вечерей торжественныхъ пилнуючіе, по торжищахъ славно ходящіе, въскрилія реверендъ за собою волочащіе, зъ оныхъ духовéнство духовное церковного строенія и ряду зодравши, на простыхъ сѣтоткателей рыболововъ вложилъ, послѣди же и кожемякъ въ тое достоинство увлеклъ; то ли и Христосъ для того отъ васъ будетъ дурнымъ и непожиточнымъ названъ якъ и патріарха? Видите ли, якъ отъ васъ духъ антихристовъ хулно лéживый и клеветный дышетъ? Видите ли, яко смердячею редковю пекелною дышетъ? Видите ли, яко лéжете на патріарху, яко бы неславно и непожиточно пріехати мѣлъ и мудро въ своемъ пріездѣ собѣ поступовалъ? Пытаю васъ о томъ, которій може⟨тъ⟩ быти мудрѣйшій, пожиточнѣйшій и славнѣйшій, яко тотъ, которій, да не убита будетъ нагло душа, отъ разбойниковъ устережетъ? Пытаю васъ о томъ, которій можетъ быти мудрѣйшій, славнѣйшій и пожиточнѣйшій, яко тотъ, которій о злодѣяхъ, да не украдено будетъ душевное богатство, ознаймитъ? Пытаю васъ о томъ, которій можетъ быти мудрѣйшій, славнѣйшій и пожиточнѣйшій, якъ тотъ, которій отъ волчего душегубства, якъ бы ся скрыти и въ зубы прелести не увязнути, научитъ? Видите ли, яко патріаршій пріездъ славный и пожиточній былъ и есть? Видите ли, яко патріарха

не дурень, але премудрѣйшій отъ премудрыхъ вѣка сего былъ и есть? Томъ вамъ показалъ о славномъ пожиточномъ и мудромъ приездѣ патріаршиномъ.

Поступѣмъ зась, для чего патріарха рядъ церковный на хлопы, кожемякы, сѣделники и люди свѣтскіе вложилъ; а бискупы въ томъ достоинствѣ пренебреглъ и голыми чести быти показалъ и обелженіемъ власти ихъ конечное учинилъ. Пытаю васъ, бискупи, скажѣте ми тое: Христосъ Владыка Богъ, коли спасеніе проповѣдати вселеннѣй послати хотѣлъ, архиерее ли Іерусалимскіе на тое достоинство избиралъ, Анну и Кайяфу ли тою годностію почтилъ, и оныхъ ли на тую службу оную возвалъ? Албо не вѣдаете, ижъ тые его убили, албо утаилося вамъ тое, ижъ тые его осудили, албо не слышали есте о томъ, ижъ тые да убіютъ скоро и безчестно будетъ на него инъстиґовали; албо не читали есте о томъ, ижъ тые ся зъ него ругали, смѣяли, хулили, ґгали и повѣсити узаконили? Але когда добрый Владыка на проповѣдь выбралъ простыхъ хлоповъ, смиренныхъ, нищихъ, беззлобивыхъ рыболововъ, кожемякъ, и тымъ церковъ свою поручилъ въ шафунокъ, спасеніе человѣческое, досвѣдчивши ихъ быти вѣрными, злецилъ. Такъ же властне и патріарха, слѣда Христова держачися, учинилъ; тымъ, которыхъ быти не еритиками, не отщепенцами, церковъ Христову и своего пастырства моцъ строенія злецилъ и якъ ей хранити отъ ереси антихристового ученія научилъ; и Анны и Кайафы оставилъ архіерее широко реверендные и на лектыхахъ колышучіеся пренебреглъ, а бискупи, саки по Римѣ гонячіе, ни за что быти и розумѣтися осудилъ. Видите ли, яко патріарха слушне и пристойне учинилъ, якъ на простыхъ, вѣрныхъ, свѣтскихъ людей, православныхъ христіанъ церковъ Христову вложилъ и строеніе въ ней поручилъ? Але вы, бискупи, по тому вашему обличенію, што учините, вержетеся, вѣмъ зась, до того надыманя мовячи: тые хлопи простые въ своихъ кучкахъ и домкахъ сѣдятъ, а мы предся на столахъ епископскихъ лежимо; тые хлопи зъ одное мисочки поливку албо борщикъ хлебчютъ, а мы предся по колко десять полмисковъ, розмаитыми смаками уфарбованныхъ, пожираемъ; тые хлопи бѣтцкимъ албо муравскимъ кгермачкомъ ся покрываютъ, а мы предся въ гатласѣ, ядамашку и соболехъ шубахъ ходимо; тые хлопи сами и панове и слуги собѣ суть; а мы предся предстоящихъ барвяноходцевъ по колко десять маемо; предъ тыми хлопи нѣхто славный шапки не здойметъ, а предъ нами и воеводы здыймаютъ и низко кланяются.

На тое кокошенье, панове бискупи, вамъ отповѣмъ такъ: архиерее они, Христа убившіе подобные вамъ, не на мѣстахъ ли епископскихъ сидѣли такъ же, яко и вы, але хлопи Христовы лѣпшіе отъ нихъ были и нынѣ суть; они чрево не такъ же ли ладовали, якожъ и вы, але хлопи Христовы, алчушіе правды, лѣпшіе отъ нихъ были и нынѣ суть; тые трупи не такъ же ли мякко и коштовно убирали, якожъ и вы, але простаки Христовы однорозные лѣпшіе отъ нихъ были и нынѣ суть; тые предстоящими не такъ же ли ся были окружили, якожъ и вы, але хлопи Христовы, самослужные собѣ, лѣпшіе отъ нихъ были и нынѣ суть; тыхъ Пилаты и Іроды не такъ же ли почитали и предъ ними уклякали, якъ же и предъ вами, але хлопи Христовы гоненые и оплюваные, безчещенные, поруганые, посмѣяные, битые и убитые, лѣпшіе и цнотлившіе и славнѣйшіе отъ нихъ были и нынѣ суть. Также и вы, панове бискупи, сѣдите на мѣстахъ епископскихъ, але на достоинствѣ и учтивости не сѣдите; селами владѣете, але вашими душами діаволъ владѣетъ; пастырами ся зовете, але есте волки; священными ся зовете, але есте прокляти; епископами ся именуете, але есте мучители; духовными ся быти разумѣете, але есте поганци и язычници; хвалитеся, Павловымъ словомъ боронячися, попомъ благочестивымъ и мовите, якъ вы попи, а мы епископи, не къ попомъ мовите речено: вънимайте себѣ и всему стаду, въ немъ же васъ Духъ Святый поставилъ епископы пасти церковъ Господа и Бога, але къ епископомъ. Тутъ ставши, васъ буду пытати силы того слова. Пріидѣте вси позорищници на видѣніе духа антихристова гласа и узрите его, якъ ся будетъ румянѣти и соромѣти, коли его солнце праведное пригрѣетъ и обличитъ. Пытаю васъ, лживыи бискупи, чимъ ся вы хвилите? Чимъ не были, не есте и николи не будете. Скажѣте ми тое первое голое слово, Павломъ реченное, что есть «внимайте себѣ» и кую силу тое вниманіе маетъ, а потомъ и до Духа Святаго, ставящаго епископы, поступимо. Але вѣмъ, о томъ вниманю не толко вы богочревци, але и всѣ философы мирскіе посполу зъ вашими машкарники, Іусоругателми, то есть зовемыми езуиты, сложившися, силы того слова «внимайте себѣ» ознаймити ми не можете, развѣ не мовлю истинного богослова, въ пустыни искусъ безмолвнымъ претерпѣвшаго, бѣсы мыслно преборовшаго и къ Богу око душевное прозрѣти проочистившаго, плоти и крови съвлекшагося, отъ такового толко силу того «внимай⟨те⟩ себѣ» услышати могу, а отъ богокор-

чемника и мудреца, въ миру пресловутого, никакоже. А коли того первого слова не знаете, чимъ же ся на попы превозносите и станомъ епископскимъ славити смѣете? Пытаю васъ зась, Духъ ли Святый васъ поставилъ епископы пасти церковъ Господа и Бога или духъ антихристовъ пасти чрево и множити несытое лихоимство? Не явно ли всему свѣту, якъ самого преисподнего Веліара духъ васъ поставилъ и его жертовное лакомство? Чимъ же ся вы надъ поповъ православныхъ вышшими въ спасеніи душевномъ чините? Вѣмъ, яко вышшіе есте и я васъ признати мушу, але чревомъ раскошнѣйшимъ и горломъ сластолюбнѣйшимъ, и помысломъ пышнѣйшимъ, и лихоимствомъ несытѣйшимъ. Тымъ есте вышшіи отъ поповъ православныхъ, а не спасеніемъ душевнымъ; а спасеніемъ душевнымъ не толко отъ поповъ, але и отъ простыхъ свѣтскихъ православныхъ такъ далеко меншими и послѣднѣйшими есте, якъ изъ Іерусалима до Рыма и далѣ. И хвалитеся тымъ титуломъ епископскимъ, а не достоинствомъ, мовячи, яко не маютъ власти духовенство православныхъ (егда съ предѣловъ законныхъ выступите и отъ жоны властное своей церкви вѣры Восточной до курвы Римской на блудъ отбѣгати хочете и оную вшетечницю, наблудившеся тамъ зъ нею, и еще тайно до чистого ложа облюбеници церкве Христовы приволокати изволите) васъ низлагати, измѣтовати и кляти. Такъ вѣдайте, не толко очи здоровые ока гнилого усмотрѣти и осудити могутъ и власть имаютъ, але и само тѣло церковное, то есть простые христіане, по Христову гласу, сквернонаучалника изверечи, осудити и прокляти власть имаютъ, да не съ тымъ блазненнымъ окомъ или пастыремъ въ геенную внійдутъ; а священници православной вѣры, поборници благочестія, въ своемъ степени неподозреные, таковую силу, власть и начальство имаютъ правду евангелскую боронити и о ней ся до крове заставляти, яко же самъ Христосъ и прочіи апостоли. И азъ убо грѣшный мнихъ Іоаннъ первей васъ навпоминаю, да ся къ Богу обратите и покаяніе за дерзнутое вами и другого злого житія плоды достойные показавши сътворѣте; а если не хочете, проклинаю васъ отъ Отца и Сына и Святаго Духа, да есте прокляти и нынѣ и въ будущій вѣкъ. Аминь.

Повелѣтежъ, панове бискупи, тое игры мною реченное по своей смерти спробовати, если ся вашъ трупъ розсыплетъ до общаго всѣхъ въскресенія, тогда узрятъ тые гладячіи пробовници, што есть наша

православныхъ вѣра и кая сила клятвы нашей вѣры. Видите ли, бискупи, яко потварь, клевету, ложъ и хулу на Святаго Духа наносите, славячися отъ оного станъ епископскій приняти, о чомъ Духъ Святый николи не мыслилъ, да васъ Его хулниковъ епископами становитъ. Не явно ли есть всему позору аггельскому и человѣкомъ живущимъ на земли, яко сами есте тое бискупство (мироугодіемъ у миромъ владѣющаго духа, съ небесе съверженнаго за гордость) угонили, и того всѣми виды и образы своими безплодного и нехристіанского житія быти васъ епископами благословившаго показуете, а не Святаго Духа, не оного первого реченія Павломъ отъ Духа Святаго поставленнымъ, еже пасти церковъ Господа и Бога, але послѣднего, еже не щадѣти стада? Присмотритеся толко пилно, отворивши зерцало сумненя своего, не вашъ ли то образъ и пристигане, бодро на смѣхъ чорту пекелному пристроеное, Павелъ ознаймилъ, мовячи: азъ бо, рече, вѣмъ се, яко внійдутъ волци тяжци въ васъ, не щадяще стада? Что есть внійдуть? То есть силою, помощію, хитростію, человѣкоугожденіемъ и лихоимствомъ влѣзутъ, вдерутся, вкрадутъ и устигнутъ гвалтомъ въ началство. Что волци тяжци? То есть началствуемые мнимые пастыре, драпежницы, лихоимцы, идолопоклонницы сребролюбія и невѣріемъ еретицы. Что есть нещадѣніе стада? То есть погребеніе ума пастырскаго въ пожиткахъ дочасныхъ, которіе вълну овечую лупятъ, дерутъ и молоко кровавого ихъ поту пьютъ, и всегды ся зъ нихъ насытити ищутъ, и оныхъ паствою евангелской проповѣди истинны по должному закону пастырскому не пасутъ, и отъ глада словесныя овца Христовы поморили суть. Розглядѣтежъ свой образъ въ томъ зерцалѣ, панове бискупи, не ⟨о⟩ васъ ли то Павелъ, поставеныхъ Духомъ Святымъ епископѣхъ, сказалъ; не вы ли то влѣзли, не вы ли то волци тяжци, не вы ли то не щадите стада? А если бысте розумѣли отъ Духа Святаго поставлены быти, покажѣте ми тіе плоды, къ поставленю приготованные, которыхъ Павелъ изъобразилъ къ Тимоѳею, тыми словы мовячи: подобаеть, рече, того степеня епископского праґнучему первое быти непорочну, таже единой женѣ мужу трезвенну, цѣломудренну, благоговѣйну, чисту, страннолюбиву, учителну, не піаници, не бійци, не сварливу, не мшелоймцю, но кротку, независтливу, не сребролюбцю, своего дому добрѣ правящу, чада имуще въ послушаніи съ всякою чистотою, — аще бо кто своего дому не умѣетъ правити, како о церкви

Божі‹е›й прилежати възможетъ?—не новокрещенну, да не возгордѣвся въ грѣхъ впадетъ и въ сѣть діаволю? Подобаетъ же ему и свѣдительство добро имѣти отъ внѣшнихъ, да не въ поношеніе впадетъ и въ сѣть непріязнену. Если теды васъ Духъ Святый поставилъ, покажѣте ми, хочь одно овощійце отъ того выличеного и реченого Павломъ епископу сътворити и выконати должного. Не толко не покажете, запевно вѣмъ, але еще, коли вскочу на кождый плодъ вашого житія съпротивные дѣла обличати, оскверню воздухъ поднебесный и отрую голосомъ слухи людскіе. Еднакъ же дарую вамъ вєѣ плоды, въ серединѣ сѣдячіе, которыхъ вѣмъ, ижъ а ни снилося вамъ, да бысте ихъ творити дѣломъ хотѣли, а о переднемъ и о послѣднемъ васъ пытати буду. Покажѣте ми убо, о бискупи, были ли есте коли, хотячи стану епископского, непорочни; знаете ли силу того слова, што есть непороченъ? Не толко не были есте, небожата, непорочными нѣколи, але есте еще и нынѣшнего житія, рекомо въ духовномъ стану, различныхъ злобъ пороками тое непороченство убили, уморили, и запятнаньемъ погребли, и не што другое, толко порокъ въ васъ царствуетъ. Пытаю васъ зась о той послѣдней добродѣтели, покажѣте ми, о бискупи, хто давалъ за вами свѣдителство отъ внѣшнихъ, якъ есте на той степень достойни и якъ есте житіемъ добрымъ исполнили всѣ тые добродѣтели Павломъ реченные? Подобаетъ бо, рече, ему и свѣдителство имѣти отъ внѣшныхъ, да не въ поношеніе впадетъ и въ сѣть непріязнену. Хтожъ давалъ за вами свѣдителство отъ православныхъ, скажѣте ми; а если показати не можете, или не хочете, тогды я вамъ показати хощу, хто давалъ за вами свѣдительство. Первое, вамъ посвѣдчили румянцѣ, то есть чирвоные золотые зъ бѣлыми великими таляры, полталярками, орты, четвертаки и потройники. А то якъ? Ото такъ, што славнѣйшимъ секретаромъ и рефе‹ре›ндаромъ, похлѣбцямъ и тайнымъ лгаромъ его кролевской милости, абы ся причинили и свѣдчили, якъ годный человѣкъ на панствованя бискупскихъ доходовъ и пожитковъ и своволного и вшетечного мешканя на тыхъ имѣніяхъ и селахъ, бискупству належачихъ, за которую причину тому особѣ, завивши въ папѣрець сто, или якъ ся трафитъ, чирвоныхъ золотыхъ въ руку тыць, другому зась тыхъ же шафранцювъ очелюбныхъ, завивши также, въ руку тыць; отправивши же румянолюбцювъ, потомъ ступѣмо до понеславнѣйшихъ особъ. Тымъ зась ворочки понаполнявши, овымъ великыхъ бѣлыхъ таляровъ,

овымъ зась полталярковъ, овымъ ортовъ и четвертаковъ, тому въ руку тыць, овому тыць и сему тыць а писаредрачѣ южъ не бракують, и потройники зъ грошами берутъ и дерутъ. Тые ходатае[1]), пановы бискупи, за вами свѣдчили, якъ есте годни на своволное житіе селъ епископскихъ; свѣдчилъ зась поклонъ, нѣкоторая тысяча чирвоныхъ въ кишеню кролевскую; а до того свѣдчило вамъ ваше злое сумнѣня, ижъ есте обѣщали вѣры отврещися и антихристу поклонитися, што и скуткомъ есте постигли и желаемое исполнили. И учинивши тое плодоносіе, мовите, яко не имаютъ власти православные епископы, священици и общій народъ васъ прокляти. Мають и мають, небожата, и южъ есте прокляти и геенну вѣчную запевне наслѣдуете, если ся не покаете. Волно вамъ не вѣровати, але умри толко, тогда узришъ, если лгу или правду мовлю. Видите ли, нендзно роскошници, гдѣ заплинули есте? Видите ли, яко на глубокій виръ, римскую прелесть натрафили есте, въ которой вѣчне утонути мусите, если ся не покаете. Томъ вамъ показалъ, яко не Духъ Святый васъ поставилъ епископами, але несытство, лакомство и лихоимство; показалемъ пожиточный приездъ патріаршинъ, показалемъ, для чого на свѣсткихъ людей церковъ Христову патріарха преложилъ. Тому второму артикулу сталося досытъ; уже ступимъ до третего.

Въ третемъ стиху замыкается причина, для которой, партріарху отбѣгши, пепежу поклонилися есте и тому служити изволили есте. То и выкладати или избавити вашея мудрости дѣло и отрыганіе хулное намъ сопротивно не потреба, але и сами посвѣдчити, признати и утвердити вашу рѣчь и учинокъ мусимъ, яко для того есте патріарху отбѣгли и до папѣжа пристали, якъ есте сами рекли. Реченіе же ваше таковый подобный образъ носитъ, яко отъ убогихъ до богатого, якъ отъ простыхъ до хитрого, яко отъ безславного до славного, яко отъ невольникъ до самого своволного, яко отъ смиренныхъ до гордого, яко отъ бѣдныхъ до бѣду чинячого, яко отъ страдалцевъ до мучителя, яко отъ ничого немаючихъ до миромъ пануючого, яко отъ поточцевъ евангелскихъ до рѣки пекелной, яко отъ уничиженныхъ въ мирѣ до вѣкомъ симъ царствующаго, яко отъ алчущихъ правды до властію свѣта сего пресычоного, яко отъ члонковъ Христовыхъ патріарховъ отторгшися до головы антихристовы папы прибѣгли есте и тому пок-

[1]) Въ рукописи: ходотае — Ред.

лонили есте ся, и тому послужити изволили есте, и того части и жребія нынѣ и въ будущемъ вѣцѣ участниками быти попрагнули есте. Признаваемъ вамъ безъ всякой забавы, ижъ для того такъ учинили есте, якъ и сказали есте. Еще остало о чюдѣ вина въ воду претворенаго отъ ксендза латинской вѣры, на православной вѣры престолѣ мшу служачого, которое чюдо не чюдомъ быти разумѣючи, але омылкою ся такъ стало, ксендзове бискупи, своею прокураціею, якъ на трибуналѣ у Люблинѣ, у православныхъ зъ вѣры и мниманя выкру‹ти›ти и вывернути и вылгати хочютъ. На тое вамъ, панове бискупи, такъ отповѣмъ: махлюйте, якъ хочете, махлюйте и лжете и тую жъ ложъ другими подпорами неправдъ боронѣте, предся истину премахлевати и превратити не зможете, и што ся стало истинною, то чюдо ся стало. А то откуду вѣмъ, понеже самъ на той часъ у вашихъ краехъ нѣсмъ былъ? Знаю то отъ овде святогорского чюда, што ся отъ Латины такѣже попущеніемъ Божіимъ часу нѣкоторого у Святой горѣ стало, для чого на увѣреніе исторію приштя Латинского до Святой горы, дѣевъ и плодовъ ихъ, которіе овде починили, выписавъши, посылаю вамъ, съ которой зрозумѣете сами, омылка ли то тамъ была, тому вину въ воду претворенному, или истинна.

Повѣсть же тая оттуду ся начинаетъ.

Въ время царства Михаила Матеолога [1]) Греческаго, рать зело обдержна бяше между Греки и Латиною, яко же и воспріяти Грекомъ многу державу градовъ и весій случися. Царство тежъ Византійское въ то время дань даваше Болгаромъ; и вражду тайную имяше царь Греческій на Болгарского, обаче въ нужды сей смиряется и проситъ о помощъ на Италіяны, еже есть Латину, и абіе царь Болгарскій Калой Янъ [2]) устремися [3]) Грекомъ въ помощъ и попираетъ Фруги, побѣждая всю силу ихъ, градове и предѣлы Грекомъ свобождаетъ и радость побѣдную сугубу сътворяютъ царіе. По семъ [4]) ‹царъ› Михаилъ, мало утишившися, паки вражду въздвизаетъ на царя Болгарского Колой Яна(sic), хотяще нѣкако завистію діаволскою верхъ надъ онымъ постигнути, и абіе устремися нань, но не успѣ ничесо же, паче же возвратися ковъ на главу его, и на

---

[1]) Нужно разумѣть Михаила Палеолога. — Ред.

[2]) Читай: Калоянъ. — Ред.

[3]) Въ рукописи: оустромисѧ. — Ред.

[4]) Тамъ же, послѣ словъ: По семъ написано: «мало ѿдхнѹлъ ѿ навѣта греческаго ѥръ», — что̀ потомъ зачеркнуто чернилами. — Ред.

верхъ его неправда его снійде: отъ всѣхъ бо ухищреній Матеолога спасается царь Калой Янъ въ земли своей съ всѣми своими и утолися въ малѣ времени сей плищъ. По семъ мало отдхнулъ отъ навѣта Греческаго царя, Болгарскій, пождавъ приличное время, паки устремися съ великою силою, яростію зѣлною на Греческое царство, яко даже и до основанія градове разбиваше, преселники въ землю Болгарскую Греки привитае, и Болгаре убо въ землю Греческую преселяетъ и попираетъ всю землю царства Греческаго, се есть: Пропондію, Фракію, Македонію, Феталію, Елладу, Ахайю и даже по Пелопова острова, яко же зримые градове ихъ и до нынѣ неустроены видѣни суть. Тогда убо виде царъ Греческій Михаилъ Матеологъ себе побѣжденна, молебники въ Италію посылаетъ и съ буквами запечатлѣнными, имѣюща вѣщанія сицева: Приключилося вамъ и намъ отъ провозношенныхъ Скифъ и намъ неповиннымъ ни въ чесомъ же боязнь тѣхъ имуще, Римской церкви въ твердости стояще, нашей же въ колебаніи и не мирѣ, обаче прійдѣте намъ на помощъ скоро, хощемъ единомудръствовати с<ъ в>ами, яко погыбаемъ злѣ отъ мерзскыхъ варваръ. Аще бо не ускорите намъ на помощъ, хощетъ имя наше потребитися на земли и истязани будете отъ Вседержителя за наше оскудѣніе. Латины же, слышавши сія, скоро ополчаются царю Матеологу въ погыбель паче, неже на спасеніе, и вси владыки латиномудрніи подщашася отъ всей Италіи и Рима прійти въ Константинъградъ къ единомудръному предреченному суетослову; въ мимохожденіи же ратоваху Бога и о Бозѣ живущихъ въ горѣ Аѳонстѣй, нареченнѣй Святая. Сице внійдоша они беззаконніи владыки и мерзкіе священники ихъ въ Лавру, монастыръ святого Аѳанасія, и призываютъ сущихъ въ обители, повелѣвающе съ запрещеніемъ соединитися вѣрѣ ихъ и причащенію. Мниси же каменносѣяніи, страхомъ побѣждени суще и злѣ толкующе апостолское слово: «дадѣте мѣсто гнѣву», попустиша ихъ сквернити на престолѣ мшу ихъ; послѣди же обличишася великимъ обличеніемъ отъ Бога, яко и по днесь въ той соборной церкви олтару никакоже не проскомидисаютъ, но творятъ проскомидію въ друзѣмъ предѣлѣ, точію на херувику на соборное церкве престолъ отъ предѣла таинства жертвоперенесеніе творятъ священници. Но сія убо сице. Се же не у чюдо, его же вамъ рѣхъ показати, здѣ является, но точію дѣйство и плодъ Латинского духовенства, где что полезно сотворили и како въ коемъ монастыри жертвовали, послѣди же и чудо

путемъ повѣсти идуще, доспѣемъ, точію мовлю, вонмѣте добрѣ, все бо истинною сице бысть, яко же здѣ речеся. Таже, не возбранени бывше у Лаврѣ сквернити ихъ гнюсную мшу, по семъ доспѣваютъ рекомыя Иверскія обители храма Успенія Пресвятыя Богородица, искаша убо согласія сицевого, яко же и съ первыми, нудяще да ся соединятъ съ ними. Сіи же, на блазѣй земли сѣяніи, не дадоша ниже слова имъ на то произволенія, но и паче еретическимъ и прилестнымъ мудрованіемъ вѣру и вся ихъ мнящаяся законная нарекоша, писаніемъ обличиша и анаѳемѣ, по апостолу, якъ новосмысльныхъ прелестей, вмѣсто истинны вѣдшихъ, предаваютъ. Нечестивіи же владыки и священницы, сія слышавши, исполняются гнѣва и ярости, всѣхъ извождаютъ отъ обители нужно и бѣдно и въ корабль манастырскій тѣхъ съвлекаютъ и, въ море съ корабля мечуще, погружаютъ, и тако, неповинутія ради, воспріяша вѣнецъ исповѣданія; юнѣйшихъ же инокъ съ кораблемъ и обраніемъ въ плѣнь въ Италію отсылаютъ и тамо, обнажша иноческаго чина, продавати повелѣваютъ. Се первая совершенная жертва святыхъ Латинскихъ. Отъ того монастыря зась до Ватопеда монастыря приспѣваютъ и, вшедши въ онь [1]), обрѣтаютъ его тща, кромѣ точію недужныхъ и престарѣлыхъ. Въпрошаютъ убо сихъ о пастырю и о прочіихъ иноцехъ, овіи же къ мучителемъ рекоста: въ добрѣ и чящи бѣгаемъ сохранити вѣру, еже ⟨ся⟩ не осквернити съ богомерзскими. Абіе сихъ усѣкнуша и устремишася въ предѣлы обители: ихъ же обрѣтоша, всѣхъ избодоша ⟨и⟩ изстреляша; пастыря же и иже съ нимъ обрѣтшп, ласканіемъ ухитриша прелстити и много козньствовавше словесы лестными да ся присвоитъ ихъ единомудрію. Сей же отвѣща: лучше Христови угодити, нежели антихристу. Овіи убо рѣша: нѣсмы ли Христовы, но [2]) антихристови? Святый рече: ей! Овіи же паки рѣша: како? Той же рече: всякъ сопротивляяйся святому благовѣстію Христову, антихристъ глаголется и есть, и нынѣ той ⟨ся⟩ съ вами боретъ и кое убо причастіе свѣту къ тмѣ? Не буди се примѣшатися въ вѣки намъ! Духоборци же, сія слышавше, затыкаху уши свои, якъ аспиди глухіи, не принашаютъ, ни въводятъ себе приклонити къ православной вѣрѣ, но простирають руцѣ беззаконніи на иже закона хранителей и ужнымъ удавленіемъ сихъ житія лишаютъ; на мѣстѣ же, идеже ихъ обрѣтоша, и оттолѣ и до нынѣ именовася

[1]) Тамъ же: вѯ. — Ред.

[2]) Тамъ же: нѯ. — Ред.

Фуковуни, сиречъ вѣшалу бръдо. Се вторая совершенная жертва святыхъ Латинскихъ.

По сихъ переходять презъ онъ полъ и достизаютъ обители святаго великомученика Георгія, нареченный Зографъ. Иноци же, иже въ обители тогда, наставляеми бяху отъ Ѳомы вожда; онъ же крѣпцѣ дерзаетъ и учитъ стадо свое, глаголя: отци и братія, елици бо духомъ Божіимъ водятся, сіи сынове Божіи суть, не пріясте бо духъ работѣ паки въ боязнь, но пріясте усыненія и себе глаголемъ чада Божія, аще ли чада и наслѣдници, наслѣдници же Богу сънаслѣдници Христу, понеже съ Нимъ страждемъ, да съ Нимъ и прославимся; непщую бо яко недостойна муки нынѣшняго времени къ хотящой славѣ явитися намъ, и се, по апостолу, глаголю вамъ: елици есте духомъ уготовани, иже безъ боязни къ мученію, пребудѣте съ мною въ обители; елици же, сему боязнію носяще, уклонитеся вмалѣ ⟨съ⟩ съсуды церковными, дондеже прейдетъ гнѣвъ еретическій, да не впадете въ похуленія грѣхъ. Елици же сему боязненно имуще, скрышася въ дебрехъ и въ оконцехъ и въ пресѣченіи чащи. Святый же съ прочіими входитъ въ пиргъ, не боязни ради, но да обличитъ на отрадѣ беззаконную ересь, еже и сотеръ(?). Мучителіе же отвсюду обитель обтекли и къ инокомъ, иже въ пергу(sic), вопіяху: отверзѣте намъ врата, добріе, отверзѣте. И преподобный къ нимъ рече: не вѣдаю васъ, откуду есте. Овіи же Христовы раби себе рекоша и прійдоста возвратити прелщенныхъ на путь правый. Святый же паки рече: отступѣте отъ насъ дѣлателіе беззаконію; апостолъ убо благовѣститъ намъ, глаголя: аще человѣкъ или ангелъ съ небесе благовѣститъ вамъ инако, яже пріясте, анаѳема да будетъ; кто другого учителя взыскуетъ, токмо аще явѣ бѣснуется. Вы же покажете ваше ученіе, и аще будетъ отъ Бога, прилѣпимся вамъ и лобызаемъ, яко братію, аще ли ни, пенную; и въ утвержденіе право правящихъ написаша и предадоша держати и $\overline{\text{д}}$ евангелисты: Матѳея, Марка, Луку, Іоанна; кто пятого евангелиста прилагаетъ, анаѳема да будетъ, и иже соблажняетъ единаго отъ братій, достоинъ есть муцѣ, колми паче вселенную; который подобенъ отвѣтъ обращетъ убѣжати достойные муки, обаче и которій отъ седми богоизбранныхъ соборъ рече, яко отъ Отца и Сына исходитъ Духъ Святый, или кто отъ сихъ въ правила уставилъ да принашаемъ опрѣсноци и брадные власы да остригаемъ, яко вы блядите и плювотины на небо возсылаете и на без-

образна лица ваша паки падаютъ. Оле языка нечестиваго и піянство помраченно! Очи имяще и злымъ помизающе ихъ, другые седмъ лукавыхъ духи насыщенны! Коему Христу глаголеши себе вѣрна и евангеліе кое учишъ? Токмо антихристово; пятого убо евангелиста не обрѣтаемъ, кромѣ Махомета Сарасинскаго, погрузителя и предитечу антихристова, иже въ послѣдняя прозябшій Павелъ прежде вашея губителныя ереси, убо еже и о мертвыхъ вашихъ жерьтвахъ іюдейско, се есть Іюдей безумнѣйше. Христосъ первѣе страсти мимошедшихъ временъ, стояще, сънѣдаше фаску опоясанъ и жезлъ въ рукахъ держа, по писанному, и се исполни и упразни, яко и обрѣзаніе и прочая сѣнная; нынѣ же приспѣвъ къ своей страсти, сѣдши съ ѥ҃і-ми и ядущи, вземъ хлѣбъ, благодаривъ, преломи и дастъ своимъ ученикомъ, рече: пріймѣте и ядѣте, се есть тѣло Мое, и прочая. Въ едино отъ ѥ҃і внійде сатана въ Іуду Искаріотскаго, взеземъ бо хлѣбъ, изыйде, каза Іюдеомъ: зри истинное таинство, яко взеземъ хлѣбъ квасный, иже есть хлѣбъ, а не опрѣснецъ, яко же вы беззаконно творите и служите, и Аполинариево бездушіе и безуміе съдержите; и яже огрѣхотворимые власы брадные не научисмо писаньми древними отъ первозданнаго человѣка и праведныхъ пророкъ до Господа нашего Іисуса Христа, паки и въ Новѣ Завѣтѣ Христовѣ ни самъ Владыка о семъ рече и ни который апостолъ Его, ни паки отъ святыхъ соборъ кто узакони сіе и въ правила святая положи. Да не будетъ еже есть слѣпому познати; а тые слѣпыхъ преослѣплены усѣкни и утни и зубы искорени, да како въ оконцехъ зубныхъ сокрыется крупца, паче и языка лучше урѣзати, яко да не глаголеши хулы и прелщенія, да не и другихъ съ собою въ ровъ вьверженіи, обаче да изгніетъ золъ удъ, да не благыхъ вредитъ, окаянный духоборче, не задеваются сіе, но иже отъ внутрняго и лукаваго сокровища мерзская исходящая, иже суть скверная, сіе священника творящая убійство, прелюбодѣйство, блудъ, татба, лжесвѣдительство и хула, иже съдержаща вашего помраченнаго беззумія; а *убо женихъ единъ есть, а не многи, ибо грядетъ въ полунощи судія живымъ и мертвымъ*: живымъ убо православнымъ, мертвымъ же нечестивымъ еретикомъ, нж комуждо по дѣломъ. Обаче молимся вамъ возлюбленніи, познавше убо истинное православіе, еже есть животъ и просвѣщеніе душамъ нашимъ, яко же святіи отци и священіи събори намъ предадоша, тако пріемше отъ святыхъ апостолъ, и тако намъ узакониша святое зна-

меніе, иже есть Вѣрую въ единаго Бога. Сице рѣша и запрѣтиша, аще кто приложитъ или отложитъ по сему еще, да есть анаѳема, и никто же можеть сего грѣха раздрѣшити, кромѣ мука уготованная, иже на сіе хулящимъ. Послушайте, возлюбленніи, послушайте и преклонѣтеся отъ зла въ благое, а не восхощете волю свою составити и душамъ муки исходатаити. И се слышавше беззаконніи отъ тѣхъ блаженныхъ мужъ, не принашаютъ метанія словеса ихъ, якъ волкъ пращею, и не могуще терпѣти угажденія ихъ, но покушахуся побѣдити ихъ смертію, иже и устремишася и зажегаша пиргъ отвсюду, яко же древле беззаконный и мерзкый царь Навходоносоръ. Сице и сему подобный Матеологъ безбожными священники сотворяетъ на преподобныхъ и богоносныхъ отецъ нашихъ, ибо, яко же они тріе отроци Вседержителю молбу воспѣваху, сице и сіи воспѣваху и возсылаху молитву Владыцѣ Христу и вопіяху: Владыко и Господи, Боже отецъ нашихъ, давый Сына Своего единороднаго на заколеніе яко агнца за родъ человѣческій, Ты, Господи, соблюди церковъ свою отъ волкъ тлѣющихъ, иже сее ради кровъ свою честную проліялъ и иже, рече, врата адова не одолѣютъ ей; свое достояніе умножи, Владыко, во всей вселеннѣй, отъ конецъ и до послѣднихъ земли, и ересь сію низложи силою Духа Твоего Святаго и жребій пречистыя Ти Матере соблюди непорушимо быти въ вѣки, иже и съпребывающихъ съпрослави и освяти и питающихъ милостынями помилуй, кровы святыхъ воздвигни во славу Твою и въ память нашу, и сію молитву нашу отъ устъ нашихъ пріими, яко же пріялъ еси жертву Авраамлю, и призри на ны, яко же на всесожженіе Еффаево. Ты, Господи Боже отецъ нашихъ, воспріими е, яко кадило благоуханія, и спаси душу нашу, яко благъ и человѣколюбецъ! По скончаніи же молитвы, отъ свышше гласъ бысть сицевый: радуйтеся и веселитеся, яко мзда ваша многа есть на небесехъ; и будетъ, еже помолитеся и гласа сего слышавши. Томителіе ужасошася внезапу и паки кровъ и мракъ помежду очеса ихъ внійде и умъ омрачи, понеже на Духъ Святый хуляху, како имѣяше прійти на нихъ и озарити ихъ свѣтомъ своимъ? Блаженніи же отци наши предадоша душа своя въ руцѣ Божіи, огнемъ скончашася, мѣсяца октоврія 10 день. Парѳеніе же еклисіархъ сънесенъ бысть пламенемъ отъ пирга низу и не абіе умре, но пребысть дней 30 и скончася о Господѣ въ 8 ноемврія и достиже вскорѣ своихъ предстателцевъ и вѣнчася съ прочіими. Се 3-я жертва святыхъ Латинскихъ.

По сихъ паки беззаконно святые Латинскіе устремишася [1]) зѣло съ радостію и разсѣяшася полкове повсюду Святыя горы и нигдѣ не съкрыся отъ нихъ обитель, ни пиргъ, ни келія, ни ино кое жилище иноческое, но вся со всѣми и вънѣ пребывающа раздрушиша и огню предаша; рукодѣлна же орудія съ прочіими въ плѣнь взяша. Протатожна [2]) не абіе же возмогоша побѣдити, не подающимся вънутръ затвора бывшимъ, послѣди же и сихъ преодолѣша, кровопролитя потоки тещи отъ закланія внутръ сущихъ сотвориша, обители пожегоша и Прота всепреподобнѣйшаго по мнозѣмъ мученіи обѣсиша прямо и Протато мора, на гметѣ Халко глаголемѣ. Се 4-я жертва святыхъ Латинскихъ

По семъ привиташа святые кровопролійцы Латинскіе на онъ полъ югу къ Ксеропотамской обители. Зде приспѣли есмо до чюда Берестійского, и для того предварю васъ, нижли прійдетъ до присмотрѣванья тое правды, ложь ли то была въ Берестю тому чюду или истинна, толко молю пилне присмотрѣтеся отъ овдешнего чюда и Берестійского, узрите въ овдешней згодѣ и Берестійскую згоду, узрите зъ овдешнее любви тую любовъ поганскую, которую бискупи залецаютъ, въ началѣ згодное книжки мовячи, ижъ бы ей не потреба залецати, боронити и оправдати, кгдыжъ есть любовъ, притягаючи и Христа на свѣдителство, ижъ отъ той учинковъ своихъ познавати знакъ певній давъ. Але спыталъ бымъ васъ, бискупи, знаете ли не толко силу, але и самое имя тое божественноя любви, што есть любовъ; о такой ли то любви Спасъ реклъ, которая вѣру тратитъ, или которая вѣру цѣло заховуетъ? Скажѣте ми, о такой ли любви Спасъ реклъ, которая гоненіе и мучителство на ближнихъ своихъ еднаетъ, или которая душу другъ за друга положити узаконяетъ, ознаймѣте ми? О такой ли то любви Спасъ реклъ, которая въ трапезахъ много полмисныхъ и питіяхъ розмаитыхъ съ музыками ся еднаетъ, или которая правды и спасенія людского алчетъ и жаждетъ, открыйте ми? Але вижу, не можете ми о ней певную справу дати, бо есте ей и не слыхали, не толкожъ бы есте зъ нею коли знаходитися мѣли. Но оставивше васъ о томъ турбовати, зась до речи вернемся, веду-

---

[1]) Тамъ же: оустромишасѧ. — Ред.

[2]) Тамъ же, въ этомъ словѣ «Протатожна» конечная буква неудобочитаема, такъ какъ она залита чернилами; я считаю его прилагательнымъ отъ Протато. — Ред.

щей къ присмотреню того чюда ѡ́вдешнего противъ чюду Берестійскому, будетъ ли ся согласовати, разсуждайте. Узрите мовлю увесь поступокъ Берестійскій зъ овдешнего поступку въ той мененой згодѣ, соединеніи и любви; узрите триумфы тедеумлядаусы и тое по руку воженіе и по парѣ хоженіе, которое ксендзове бискупи, на кермашъ съ церкве идучи, залецаютъ; узрите подобныхъ и миролюбныхъ ксендзовъ бискуповъ, тогда бывшихъ мниховъ того монастыра, въ которомъ ся тое чюдо на обличеніе нечестія ихъ стало. Тогда приходятъ жертвовавшіе въ мордырствѣ святыхъ блаженныхъ отецъ, владыки и священники Латинскіе до Ксеропотамское обители; иноци же оного монастыра стрѣтаютъ ихъ съ вайемъ и вѣ́тѵ́ми, глаголюще: добрѣ пріидосте и миръ Христовъ съ вами. Они же рѣша: есть и будетъ, и абіе купно въ обители вни́йдоста и дары великіе отъ плѣнена́ богатства монастыреви даруютъ и ктитори себе тое обители нарекоша, оле́ прелщенію и ухищренію діаволю, купно соединеніе съ ними сотворяютъ, и по оглашеніихъ о архіепископѣ нашемъ, иже въ Римѣ, и о благочестивѣмъ цари, о страшному чудеси, Богъ съ небеси призираетъ съ яростію своею на преступники, и потрясаетъ землю и мѣсто, иде же недостойніи стояху, абіе стѣны градскіе съ прочіими, иже въ нихъ, распадошася, яко же древле Іерихонъ при Ісусѣ сынѣ Наввинѣ. Здѣ же оставшія едина часть стѣны и сія преклонена въ знаменіе родъ и родъ. Прійдѣте жъ овъде, въ Святую гору, панове бискупи, и узрите тую стѣну тогдашнее мши Латинское разодранную отъ прочіихъ падшихъ, стоящую и нынѣ на обличеніе еретическое мерзости и скверне́нія престола церкви Божія. Тогда бо бысть жертва умерщвленна во истинну. Сіе убо богознаменное чюдо видѣвши Латина, мнозіи отъ нихъ раздѣ́лшеся, въ Святѣй горѣ пребыша, и искусніи иноци быша, прочіи же въ корабли отъидоша, исполнены стыдѣнія и страха; а еже убо отъ обители богопосрамленіи иноци въ себе прійдоша и свое беззаконо преступленіе познаша, рыданіе неутолимо имѣяху, скитающеся по горамъ, яко птица, не имуще где главы подклонити; вся бо разрушишася, преступленія ихъ ради, въ ономъ монастыри. Благодатные чюдодѣйства и оное само, которое ся показало въ честь и славу святымъ четыредесять мученикомъ, и то тогда пресѣче и исчезе, егда съ Латиною принесоша съединеніе. Чюдо же то сице бяше. Егда убо создася храмъ святый отъ приснопоминаемыхъ и блаженныхъ царъ, глаголю Романа и по немъ

достолѣпно украшеніе постиже, абіе призываетъ́ся святитель со причтомъ и храмъ освящаетъ́ся по подобію. Егда же изрече́ся отъ архіерея во имя м҃ мученикомъ, тогда, о чюдеси, отъ въподножій святыя трапезы прозябаетъ манитаръ и стебло и гранеси и по вершіемъ манитаръ въ образъ яблокъ, видѣніемъ, иже въ число м҃, воздвизаетъ же ся горѣ надъ святою трапезою и все святилище осѣни, и о таковомъ преславномъ чюдеси вси славу Богу даяху и того м҃ мученикомъ. Елици же тогда недужніи въ обители обрѣтошася, вси исцѣленіе получиша отъ въкушенія святаго манитара. Пронесе же ся сіе чюдо по всей вселеннѣй и прихождаху елици въ недузѣхъ и здравіе почерпаху, и елици, паки въ недузѣхъ недвижими и прійти не могуще сами, посылаху въ обитель съ дары и приношаху богодарованаго манитара, и по вкушеніи исцѣленія получаху, и убо отъ многаго народа весь до крупицъ взимашеся, и паки въ честный въ славу святыхъ великомученикъ м҃ прозябоваше въ 9-й ⟨день⟩ мѣсяца марта, еѓда и память ихъ сотворяетъ Божія церкви; и не единаго бо исцѣляше, яко же древнихъ Силоамъ, но всѣхъ, елици вкушаху отъ сего манитара, и кождо и где же обрѣташеся, тамо исцѣленіе воспріймаше. Сице бо чюдодѣйственно бяше всѣмъ и сицеву силу имѣяше. А иже испе́рва доброненавистникъ діаволъ и супостатъ христіанскому православному роду пренемагаше, о сицевомъ чюдеси боретъ, дондеже и дѣло сотвори, понеже преткну окаянные иноки и съ духоборци соединишася на святую трапезу. Тогда убо и въ подножіи чюдо пресѣче, якъ святая псомъ дадоша и чюдотворное дѣяніе позобаша духоборніи вепрове. Сице еже Богъ любитъ, сіе беззаконніи духоборци опрѣсни́ци, яко да знаменіе святая отъ сихъ богомерзскихъ пресѣкнутъ. Всякая, рече, жертва нечестивыхъ мерзка́ есть предъ Богомъ, аще и себе въ благую часть чтутъ, но явѣ Богъ сопротивляется имъ, яко да не возношаются беззаконніи, но да посрамятся и нынѣ, яко и на сонще[1]) Христово. Православніи же убо, аще и страждутъ въ нынѣшнемъ вѣцѣ, но уповаютъ и дерзаютъ уготованная благая воспріяти отъ мздовоздателя Христа Бога нашего, и сице о семъ. А еже убо пребезаконный и мерзскій царъ Матеологъ аще и потщася на Святые горы и иже на тое православіе ни-

[1]) Эта форма явилась, вѣроятно (отъ * сондще вм. сждще), изъ польск sąd. Быть можетъ вм. сонще слѣдуетъ читать сон⟨д и⟩ще,—форма, впрочемъ, мало вѣроятная въ южнорусскомъ, хотя бы только книжномъ, языкѣ XVII в. — Ред.

зложити, ничтоже бо возможе, ни успѣ, но паче самъ низпадаше и домъ его преходяше, яко же древле Сауловъ. Аѳонская же гора, яко домъ Давыдовъ, растяше и прехождаше; и о семъ послѣди явимъ. Зде же въ совершеніе повѣсти случившихся тогда возвратимся. Иноци же, яко же прежде рѣхомъ, сокровенные отъ духоборецъ, исхождаху отъ вертепъ и отъ чащей и всякъ въ своя прихождаше и своя кровы зряху ижжены и порушены и единожители избиены; и кто о сицевѣмъ не восплака. Другая Рахиль, Аѳонская пустыня, рыдая отцевъ, иноци же сугубъ плачъ и воплъ возношаху и вопіяху: Боже, прійдоша языци въ жребій Твоея Матере, осквернища церковъ святую Твою (положиша Аѳона яко овощное хранилище), положиша трупія рабъ Твоихъ брашно птицамъ небеснымъ и плоти преподобныхъ Твоихъ звѣремъ земнымъ, проліяша кровъ ихъ яко воду, окрестъ жилища (Аѳона) не бѣ погребаяй; пролій гнѣвъ Твой на языки хулящая Тя и на царствія, яже первенца Твоего (иже отъ православія) преступиша! Скоро да предварятъ ны щедроты Твоя, Господи, яко обнищихомъ зѣло; помози намъ, Боже, Спасителю нашъ, славы ради имени Твоего, Господи, избави насъ. Мы же людіе Твои и овца пажити Твоя исповѣмыся Тебѣ, Боже, въ вѣки, въ родъ и родъ возвѣстимъ преславныя отецъ нашихъ исповѣданія и преданія! И тако убо представивши рыданіе и воплъ, плачь утолиша и погребаютъ святыхъ телеса повсюду горы, иде же коегождо обрѣтоша, и убо гора Аѳонская въ благочестіи оттолѣ и до нынѣ паки, яко же древо при водахъ цвитетъ и плодъ жизни вѣчныя многимъ ходатайствуетъ[1]). Нечестивый же царъ съ своими согласники, яко сосхлое и безплодное листвіе купно съ памятію, шумомъ вѣтра антихристова въ вѣкъ погибе и до конца исчезе.

Присмотрѣте же ся, ксендзове бискупи, тому чюду овдешнему, што ся стало за ради осквернења мши лживое Латинское, на богочестивыхъ престолѣхъ служеной, и присмотрившися тому достаточне, вѣруйтежъ, што и въ Берестю истинною тое чюдо ся стало, ижъ зъ вина вода ся показала, на обличеніе нечестія вашего, и не махлюйте выкрутами прокурацкими у вѣры истинного мниманя православныхъ, яко омылкою то ся стало, а не чюдо. Истинною чюдо и веліе чюдо! Але вижу, толико антихристъ васъ вѣкомъ тымъ ослѣпилъ и омрачилъ, яко ни тымъ самымъ чюдомъ, отъ Христа явственно показаннымъ, уцѣломудритися и въ чювство и страхъ

[1]) Тамъ же: ходотайствѣетъ. — Ред.

прійти не хочете, и еще сопротивно на истинну ложъ матля́рскую улѣпили есте, мовячи, яко омылкою ся такъ стало; но убо вы лжѣте якъ хочете; вашъ вѣкъ, ваше лживо царство, ваша суетная слава, ваша безецная роскошъ, ваше идолопокланяемое могутство, ваша поганская владность и началство, ваше все, еже вѣкъ сей внутръ себе крыетъ, есть вамъ служитъ и вами владѣетъ и на вѣки владѣти будетъ; але нехай толко отъ сея жизни изгнани будете, тогда будете видѣти, што будете мѣти; тогда будете видѣти, якъ на истинну лжею бороти, оную тлумити и попирати; тогда будете видѣти ректора и учителя вашего, отъ которого есте ся тымъ розумомъ отруили; тогда будете видѣти коронодавца жизни сея, отъ которого есте ся въ вѣцѣ семъ вѣнчали; тогда будете видѣти царствовластителя вѣка сего, отъ которого есте ся прославили; тогда будете видѣти, егда покрывало душевное, дебелствомъ плотскимъ приваленое, на смерти ся вамъ откриетъ. А нынѣ творѣте, якъ хочете; а што посылаете православныхъ до Скаржиныхъ книгъ, а правилца Русскіе уничтожаете и поруговаете, мовячи, ижъ въ нихъ ничого антихристова вымыслу не знайдетъ, а въ Скаржиныхъ и преизобилно, то правду есте рекли, ижъ такъ есть; але то чюднѣйшая, ижъ тые маленкіе правилца Русскіе до великаго пекла васъ угнали; але то чюднѣйшая, ижъ для тыхъ маленкихъ правилецъ Русскихъ вы утечи отъ Христа до антихриста мусѣли, але то чюднѣйшая, ижъ тые маленкіе правилца Русскіе соромоту вѣчную и нынѣ и въ будущомъ вѣцѣ вамъ зъеднали. А то чему? Для того, якъ не по ихъ повелѣнію злодѣйски и волчеобразно въ церковъ Христову есте влѣзли, и чимъ нѣсте были, зватися есте смѣли: пастыри, священники православные у маленкихъ правилецъ при правдѣ дома сѣдятъ. Нехай дома у маленкихъ правилецъ истинны пилнуютъ, нехай дома маленкими правилцами ся спасаютъ, которыми безъ вонценя всякого спастися чаютъ, и запевне спасутся; а вы южъ тамъ зъ великими Скаржиными, яко хочете, такъ собѣ поступуйте; а вы южъ тамъ, яко хочете, такъ мудрствуйте; а вы южъ тамъ, якъ хочете, такъ ся дмѣте, напинайте, кокошѣте, въ гору возносѣте и вылетайте. Будите собѣ кромѣ насъ; мы же съ Христомъ Богомъ нашимъ и нынѣ и въ будущемъ вѣцѣ, дастъ Богъ, запевне быти ся сподобимо, которому честь и хвалу, благодареніе и поклоненіе возсылаемъ съ Отцемъ и Святымъ Духомъ, нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ. Аминь

А если бы, зась хто не ѣмѣстивши Духа разума, который ложъ, безъ всякого ґласканія и лицемирства, обличати звыклъ, и на мене отъ зависти потваръ вложити хотѣлъ, мовячи: яко доразливе и ущипливе въ томъ писаню мовитъ, на тое вамъ такъ отповѣмъ: научилъяѧ́ся отъ Христа истинны безъ похлѣбства, ложъ л҃жею, волка волкомъ, злодѣя злодѣемъ, разбойника разбойникомъ, діавола діаволомъ звати. Самъ бо преблагій, егда сопротивно истиннѣ боручихъ рода Еврейскаго видѣлъ, реклъ имъ: вы отца вашего діавола есте, и похоти отца вашего творите! А то якъ? Для того, ижь въ истиннѣ не стойте и убійства прагнете, которому кореню діаволъ отецъ, якъ въ истиннѣ не стоитъ и человѣкоубійца есть. Научилемся зась отъ Іоанна Богослова, сопротивно науце евангелской мудруючого антихристомъ и его предидущимъ л҃жепророкомъ звати; научилемся прелщеными отвнѣ благочестивой вѣры мудруючихъ отъ Петра, Іюды и Павла звати; научилемся и псомъ безстуднымъ наскакуючю на благочестіе хулою безрозмысльне отъ Павла звати. Онъ богатъ гласъ изнесе, мовячи: блюдѣтеся отъ псовъ и злыхъ дѣлателей, то есть отъ лжеименныхъ пастырей, которіе у виноградѣ Христовѣ робити ся подняли, а оного самижъ запустошили и терніемъ беззаконного житія заростили. Нехай же теды Духъ Святый тые уста затворитъ и онѣмѣти дастъ, которіе бы тое писаніе мое завистію хулити хотѣли, которіе, отъ источника истиннаго начерпавши, тотъ поточокъ малый отъ мене въ ваши предѣла пущонъ есть; але хочь же ся видитъ малый, однакъ, чаю на Бога, якъ алчущихъ и жаждущихъ правду видѣти достаточне напоитъ, насытитъ и удовлитъ. О семъ до здѣ.

Будетъ зась и тая похвалка у противныхъ; волно ти, мовячи, тамъ заочне и въ далекомъ кутѣ хочь же и правдою о насъ такъ безпечне ширмовати; але коли бы еси тутъ былъ, и тобѣ бы есмо тотъ языкъ, яко и Никифору, затворили и прописнути не дали. На тое вамъ такъ отповѣмъ: не для далекости отъ васъ будучи, я правду смѣле мовлю и правдою васъ постигаю, але за правду и умрети изволяю, аще Богъ даруетъ, да знаете; и помолѣтеся Богу, да васъ сподобитъ и зраковиднѣ отъ мене реченное слышати; азъ бо желаю, но еще волѣ Божей на сіе нѣсть, а о себѣ наскаковати безстуднѣ песски, яко же вы на поповство безъ волѣ Божей, не хощу; научихъ бо ся благоговѣти къ благоговѣнному и отъ оного повелѣнія ожидати, аще и братская любовъ православныхъ христіанъ съ предѣловъ естественныхъ мя вытягаетъ, яко и

анаѳема молюся за нихъ быти, по Павлу, аще бы въ чесомъ на православіи пострадати мѣли, желая съ ними всегды ся знаходити и если бо аще и не плотію, но вѣрою, любовію и духомъ, обаче телеснымъ совокупленіемъ не у воля Божія быти приспѣ; будетъ же и скоро дастъ Богъ, точію да очистятъ и изметутъ церковъ Христову, по реченному Имъ. Але то чуднѣйшая, ижъ ся вы послуханемъ правды не хвалите, але крывдою и звитяжствомъ правду хелпите, хвалитеся затворами темничными, битіемъ и убитіемъ, хвалитеся обележенемъ мирскимъ, яко Іюдее, мничаючи обележити Христа, але Христосъ Христомъ и Богомъ ся зоветъ предся и естъ, а Іюдеи погибелными сынами ся зовутъ, суть и будутъ. Такожъ и вы, слѣда ихъ держачися, рабомъ Божіимъ творите, добре творѣте и Жидомъ послѣдуйте; а мы нехай Христа подражаемо и отъ вашего мучителства страждемо. Таковый бо намъ и ключъ къ отверзенію царства небеснаго Христосъ оставилъ, яко да отъ погибелныхъ сыновъ въ вѣце семъ страждемо, мовячи: аще Мене изгнаша и васъ изженуть, аще Мене обезчестиша и васъ обезчестятъ, аще Мене убиша и васъ убиютъ, яко нѣсть ученикъ надъ учителя, ниже рабъ надъ владыку; довлѣетъ бо вамъ тоежъ страдати, што и Я страдалъ, рече. Присмотрѣтежся, не тоежъ ли апостоли, мученици, и вси благочестно живущіи страдали суть, страждутъ и страдати хочютъ, а волхвы, чародѣе и мудреци свѣта сего превознесени суть, по Павлу, успѣвающе на горшее. Не страштежъ теды и мене, панове бискупи, антихристомъ и его мукою, бо ся его, зъ ласки Божей, не бою и ради вашего антихриста страха Святой Троици, Отца и Сына и Святаго Духа отступити не хочу, и дастъ Богъ, тою жъ силою укрѣпляемъ свышше, не отступлю. Албо мнимаете и Никифоровъ языкъ, которого затворили есте и не слышите его, вашу неправду обличающій, яко нынѣ мовчитъ и безгласенъ есть? Такъ вѣдайте, ижъ болшей теперъ на васъ крычитъ и обличаетъ, нижли перво, коли въ затворѣ не былъ. Затворили есте его въ Малбурку да не видитъ Кракова, Львова, Варшавы и прочіихъ мѣстъ, але отъ презацнѣйшаго града горняго Іерусалима затворити есте его не могли: тамо ему ходити и палацы небесные оглядовати чистою молитвою всегды волно. Затворили есте его отъ лица кролевского, воеводского и васъ всѣхъ раскошниковъ свѣта сего, яко да васъ не видитъ; але отъ лица Отца и Сына и Святаго Духа и тмы тмамъ предстоящимъ позору аггелского затворити есте его не могли: тамо ему смо-

трѣти свѣтлость славы неприступнаго божества и премирныхъ силъ небесныхъ всегды волно. Не затворенъ ли былъ Іоаннъ въ Патмѣ островѣ, але въ томъ затворѣ Сына въ нядрѣхъ Отчіихъ узрѣлъ и оттоль болшей богословити и обличати ложъ началъ? Такожъ и вы мнимали есте[1]) затвором утолити языкъ Никифоровъ, а того не вѣдаете, ижъ тымъ вязеньемъ вашихъ пановъ бѣсовъ воздушныхъ поднебесныхъ болшей мучитъ, сѣчетъ, уморяетъ и васъ, имъ служащихъ, такъ явно и голосно обличаетъ, ижъ ажъ тотъ крикъ аерныхъ воздухъ, прелетѣвши небесные круги, приникнувши, у престола святыя Троицы опираетъ и ваше мучителство и неправду до конца обнажаетъ голу, безобразну, безвстыдну, якъ едину машкару и курву вшетечную всему свѣту на земли и на небеси явну чинитъ, обличаетъ васъ предъ Отцемъ и Сыномъ и Святымъ Духомъ и всѣми силами небесными, якъ за благочестіе, вѣру, законъ, правду и судъ на васъ богопротивныхъ учиненый и предѣла учтивости своей зґвалтившихъ, въ темницю затвора уверженъ есть. Обличаетъ васъ на земли, яко вы правдѣ сопротивници, гонители и мучители есте ся стали, лжи же антихристовы поборници, вѣрные слуги и таинники, секретарѣ и заступникы быти ся показали, оного правды слышати не претерпѣвши, у вязене поганствомъ тиранскимъ есте угнали. А коли ся христіяны зовете, чемъ же не терпите и на собѣ всякія досады, которые бы ся случили, съ благодареніемъ не преносите, але сопротивно отмщаете, взаемъ стосъгубнѣ и злымъ восплачуете, мучите, томите и и убиваете, а предся христіяны именоватися смѣете. Не явная ли ложъ, прелесть и хула на христіанское имя? Видите ли, якъ христіяны нѣсте; не холпитежъ ся тымъ, Латинници, антихристово племя и наслѣдіе, якъ вы православныхъ мучити, катовати, бѣду творити и безчестити силу власть и началство отъ антихриста вамъ дарованное имате, кгдыжъ вы тымъ тиранствомъ побѣдити терпенія нашего не можете, вѣры нашее православное отъ насъ выстрашити и насъ въ свое поганство уволочи всуе и прожне мыслите; мы бо вѣмъ не прелюбодѣйчищами есмо антихристова ложа, але власные сынове Божіи, крещенные во имя Отца и Сына и Святаго Духа правдивымъ крещеніемъ. Запевно вѣдайте, нехай васъ тое гордое дмухане и пышное фуканье и широкословное блекотаня, грозное росказанье и толстое отрыганье того вашого выкрыканя (яко мы прелюбодѣйчищами быти бы мѣли

[1]) Тамъ же: мнимали єсть. — Ред.

отъ своей вѣры) не упевняетъ; нехай вамъ надѣи и оттухи (яко не дочекаете того николи по Руси) не чинитъ. Хиба хто, по Павлу, смертную мудрость вѣка сего возлюбивши и вшетеченствомъ паче честнаго ложа брака [1]) житіе вѣка сего приходитъ изволивши, къ вамъ отбѣжитъ и согласитися схочетъ. О таковомъ не мовимо. Волно есть и самовластіе человѣку, кой хощетъ спастися или погибнути, умрети или живъ быти, сыномъ Божіимъ или сыномъ діаволскимъ быти. Сіе на произволеніи человѣкомъ лежитъ, а отъ православныхъ убо и въ жизнь вѣчную нареченныхъ, Восточное церкве послушныхъ сыновъ, не надѣйтеся папы Римскіе, кардиналы, арцибискупи, бискупи и всякое лживое священство Латинского почту. Не надѣйтеся власть мирская, королѣ и всякое преложенство, и всякъ послушникъ папы Римского, ежъ зъ вами ни въ чомъ ся соглашати православные не хощутъ и папѣ поклонитися не изволятъ. Не надѣйтеся нынѣ, не надѣйтеся завтра, не надѣйтеся позавтрію, въ пріидущее время и во вѣки вѣковъ. Аминь.

(По рукоп. XVII в. Публичн. Библ. Q. I. № 243, лл. йз — рбі; ср. Акты, относящіеся къ исторіи Южной и Западной Россіи. II, стр. 227—254, и Вѣстн. Западной Россіи 1867, т. II (кн. VI), стр. 58—78; т. III (кн. VII), стр. 1—37).

№ 87.

На предпослѣднемъ листѣ ватопедской Псалтири, написанной на пергаминѣ въ концѣ 14-го или въ началѣ 15-го вѣка крупнымъ и красивымъ почеркомъ, приписано:

+ Ἐν τῷ ϛϡξδ΄, ἰνδικτιῶνος δ΄, μηνὶ μαίῳ ιβ΄ ἦλθεν ὁ παναγιώτατος ἡμῶν δεσπότης καὶ πρώην πατριάρχης κύριος Γεννάδιος ἐν τῇ καθ' ἡμῶν ἱερᾷ καὶ θείᾳ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, ἡμέρᾳ σαββάτῳ ἐν ἑσπέρᾳ τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς. — Τῷ αὐτῷ ἔτει καὶ μηνὶ τῷ αὐτῷ ιϑ΄ ἐγένετο σεισμὸς καὶ κλόνος γῆς φρικωδέστατος ὥρᾳ τῆς ἡμέρας δ-η [2]), ἡμέρᾳ παρασκευῇ.

---

[1]) Тамъ же: бака. — Ред.

[2]) Въ спискѣ еписк. Порфирія вмѣсто δ-η стоитъ ιδ-η, но это, очевидно, ошибка. — Ред.

№ 88.

Въ концѣ греческаго Номоканона въ 4-ку, написаннаго на пергаминѣ (въ Есфигменѣ), приписано:

Ἔτους ,ζμβ΄ ἔγινεν ἡ ἅλωσις τοῦ Ἐσφιγμένου ὑπὸ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἐν μηνὶ ἰουνίῳ κζ΄, καὶ λαφυραγωγήσαντες ταύτης μονῆς ἅπαντα καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἀφανίσαντες καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας εἰς λεπτὰ σχίσαντες κατέκαυσαν· καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ αἰγιαλοῦ ἐμπρήσαντες τελείως κατέκαυσαν τὰ κελλία καὶ λαβόντες τὰς πύλας τοῦ κάστρου καὶ τοῦ πύργου καὶ ἑπτὰ αἰχμαλώτους ὑπὸ τῶν μοναχῶν ἀνεχώρησαν ὁθεν ἦλθον. Καὶ οὕτως ἐγένετο ἡ ἐρήμωσις τῆς μονῆς, οἷς οἶδε κρίμασιν ὁ πάντα κυβερνῶν καὶ διεξάγων ὁ Θεός.

№ 89.

Εἰς δύο μεμβράϊνα (Λόγοι Γρηγορίου θεολόγου καὶ Πανηγυρικὸν μὲ ζωγραφίαις) φέρονται τὰ ἀκόλουθα σημειωμένα:

Ἐν ἔτει ,ζμβ΄, ἤγουν 1534, ἦλθον θαλασσοληταὶ Τοῦρκοι καὶ ἠχμαλώτισαν τὴν μονὴν καὶ πάντα τὰ ἱερὰ αὐτῆς σκεύη καὶ βιβλία καὶ χρυσόβουλλα, καὶ ἔλαβον καὶ ἐννέα μοναχοὺς αἰχμαλώτους· καὶ μετὰ δέκα ἡμέρας ἦλθον πάλιν καὶ ἔβαλον πῦρ καὶ κατέκαυσαν πάντα τὰ ἔσω κελλία καὶ τὰς πέριξ θαλίας καὶ καθίσματα αὐτῆς.

№ 90.

Ἱερεμίας ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπολεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἐπειδὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος τὴν πρὸς δύσιν καὶ Πελοπόννησον πέρυσι κατερχομένης ὁδὸν καὶ ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μητροπόλει Θεσσαλονίκης διατριβούσης καὶ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγεννῶν ἑορταζούσης, ἔφθασε θεόθεν, εἰπεῖν, καὶ ἠνώθη ἡμῖν ἐκεῖ ὁ ἁγιώτατος πάππας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κύριος Σίλβεστρος ὁ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργὸς καὶ ἡμέρας ἱκανὰς ἡμῖν συγγενόμενος καὶ συνομιλήσας μετὰ θελήματος καὶ γνώμης ἡμετέρας ἔλαβεν ἄδειαν, ἵνα ἀπελθὼν εἰς τὸ ἁγιώνυμον ὄρος, ὡς ἠβούλετο καὶ διὰ μελέτης εἶχε τοῦ προσκυνῆσαι τὰ ἐκεῖ σεβάσμια μοναστήρια,

ἐξέτασιν ποιήσῃ τε καὶ διορθώσῃ καὶ εἰς τὸν τοῦ δικαίου τόπον ἀποκαταστήσῃ πάσας τὰς διαφορὰς διανέξεις καὶ ἀμφιβολίας πάντων τῶν ἐκεῖσε ἐνασκουμένων καὶ καταπαύσῃ μὲν καὶ κατασβέσῃ ἅπαν τὸ ἀναφυόμενον σκάνδαλον, εἰρήνην δὲ ἀντεισάξῃ καὶ ἐμφυτεύσῃ σταθηράν, ὡς τοῦ εἰρηνάρχου Χριστοῦ μαθητὴς καὶ ἰατρεύειν τὰ τοιαῦτα πεπειραμένος καὶ ἐξοικονομεῖν δοκιμώτατος· ἣν δὴ κρίσιν αὐτοῦ καὶ διόρθωσιν, ἣν ἂν ποιήσηται, ἔστερξαν βεβαίαν ἔσεσθαι καὶ οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ τότε εὑρεθέντες πρωτεύοντες τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου ὄρους τήν τε ἡμῶν μετριότητα ἔκτοτε ἠξίωσαν τὸ κῦρος δοῦναι καὶ ἐπασφαλίσασθαι ὅσα ἂν τυπώσῃ καὶ συμπεράνῃ ὁ διαληφθεὶς ἁγιώτατος πατριάρχης. Ἰδοὺ ὅτι σὺν Θεῷ ἀπῆλθε σωματικῶς εἰς τὸ ἁγιώνυμον ὄρος, καὶ καιρὸν ἱκανὸν ἐνδιατρίψας, μετὰ τῶν ἄλλων ὧν διωρθώσατο καὶ κοινοβιακῶς ζῆν καὶ διάγειν ἐρρυθμίσατο ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ, ἀποκαταστήσας καὶ τὸ θειότατον μοναστήριον τῆς ἱερᾶς λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ κοινόβιον καθαρόν, ἐκ πολλῶν χρόνων ἰδιόρρυθμον οὐ καλῶς διαρκέσαν, νῦν δὲ πάλιν κοινοβιακῶς διάγειν ἐκτελέσας, ὡς εἴρηται, ὡς καὶ κατ' ἀρχὰς ὁ ἱερὸς αὐτῆς κτίτωρ ὡρίσατο καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἐφυλάξαντο, ἐθεάσατο, παρούσης πάσης τῆς ἐκεῖ ἱερᾶς συνάξεως, τοῦ τε ὁσιωτάτου Πρώτου, τῶν σεβασμίων καθηγουμένων, τῶν λοιπῶν ἐνασκουμένων, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ κατὰ τόπον θεοφιλεστάτου Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου ὄρους, καὶ ἀνέγνω τά τε σεπτὰ χρυσόβουλλα τῶν ἀοιδίμων βασιλέων καὶ τὰ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν σιγιλλιώδη τίμια γράμματα τὰ κατὰ καιροὺς δοθέντα αὐτοῖς περὶ τοῦ πῶς δεῖ διάγειν αὐτοὺς τίνα τε ποιεῖν εὐλόγως καὶ συμφερόντως καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τίνων ἀπέχεσθαι, ὡς ἐπιβλαβῶν καὶ μὴ συμφερόντων αὐτοῖς, τοῖς θείως καὶ ἐναρέτως πολιτεύεσθαι ὀφείλουσιν, κανονικὸν καὶ εὔλογον καὶ Θεῷ φίλον καὶ ὡς τὰς συνθήκας δεδώκασιν. Ἐπανελθὼν δὲ ἀπὸ τοῦ Ἁγίου τούτου ὄρους καὶ ἑνωθεὶς πάλιν ἡμῖν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ ῥηθεὶς ἁγιώτατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἀνήνεγκε καὶ ἡμῖν ἐπιστώσατο ταῦτα πάντα, τῆς φήμης καὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἄλλων προσώπων μαρτυρούν<των>, ὅσα τε, φημί, διωρθώσατο καὶ ὅσα ἐν τοῖς γράμμασιν αὐτῶν τοῖς βασιλικοῖς καὶ πατριαρχικοῖς ἐθεάσατο, οὕτω πως διαλαμβάνειν ὀφείλοντα καὶ ἐμφαίνειν σαφέστατα· ἵνα πρῶτον πάντων φιλαδέλφως, κοινοβιακῶς καὶ ἐν ἄκρᾳ εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διάγωσι, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἐντολὴν καὶ τὴν ἐπὶ γῆς διατριβήν, ὡς ἐφικτὸν αὐτοῖς, ταύτην μιμούμενοι καὶ ταύτῃ κατόπιν ἑπόμενοι διὰ παντός, διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν· εἶτα προσέχωσιν ἑαυτοῖς, μηδόλως παίδας ἀγενείους μήτε εἶναι μήτε εὑρίσκεσθαι οὔτε ἐν τοῖς μοναστηρίοις αὐτῶν οὔτε ἐν κελλίοις ἔνδον τοῦ Ἁγίου ὄρους, ἐπ' οὐδεμιᾷ

προφάσει τῶν ἁπάντων, οὔτε γραμμάτων τυχὸν ἢ συγγενείας ἢ παιδεύσεως ἢ οὐδεμιᾶς ἄλλης, τοὺς δὲ κοσμικοὺς ἐργάτας τοὺς ἐντὸς τοῦ Ἁγίου ὄρους δουλεύοντας ἐπιτηρεῖν, καὶ εἰ μὲν ἐντὸς τριετίας ἀποκαρῶσιν, ὡς μοναχοὶ μενέτωσαν, εἰ δ' ἔτι λαικοὶ διαμένειν ‹θ›ελήσουσιν, ἐκδιωκέσθωσαν, καὶ ὅπου βούλεται ἕκαστος, ἀπερχέσθωσαν· ζῶα ἐργατικὰ κοσμικῶν προσώπων ἢ καὶ ἱερομονάχων ἢ μοναχῶν ἔνδον τοῦ ἁγιωνύμου τούτου ὄρους ὅλως μὴ νεμέσθωσαν διὰ τὰ ἐπισυμβαίνοντα οὐ συμφέροντα τοῖς θείοις μοναστηρίοις, πάρεξ μέντοι τῶν ζώων ἀρσενικῶν τῶν εἰς χρείαν αὐτοῖς· βακίον τε παντελῶς μὴ κατασκευάζεσθαι ἐν παντὶ τῷ Ἁγίῳ ὄρει οὔτε πίνεσθαι παρὰ τῶν ἐνασκουμένων, ὡς κακῶν μόνον αἴτιον, οὐδεμιᾶς δ' ὠφελείας πρόξενον· ὁμοίως τε καὶ κάστανα ὅλως μὴ συλλέγεσθαι εἰς πρᾶσιν παρ' οὐδενός, ἀλλ' εἰς ἰδίας χρήσεις· ἀπέχειν δὲ τούτους πάντας πάσης διαβολῆς, πάσης συκοφαντίας, παντὸς ἐγκαλεσμοῦ ἐξωτερικοῦ, ἂν δέ τι συμβάιη, εἰρηνικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς θεωρεῖσθαι· μακράν τε εἶναι καὶ παντοίων γραμμάτων πλαστῶν, τῶν εἰς ἰδίαν τυχὸν ἢ κοινὴν ζημίαν συντεινόντων. Πρὸς δὲ τούτοις ἐκυρώθη, ὅτι ἐάν τις τῶν μοναχῶν ἀγοράσῃ κελλίον ἐν τοῖς ὁρίοις μοναστηρίου τινὸς ἢ ἐν τῷ πρωτάτῳ ἢ ἐν ταῖς σκήταις, εἰ μὲν βουληθείη ἀπελθεῖν ἀλλαχόθι, οὐδέν τι μὴ ἐπαναλαμβανέτω· ἂν δὲ διωχθῇ, λαμβανέτω ἅτινα ἔδωκεν. Οὐδόλως δὲ σῖτον ἢ κριθὴν ἔνδον τοῦ Ἁγίου ὄρους μὴ σπείρειν, πλὴν ὀσπρίων διαφόρων, ἵνα μή τι συμβῇ. Ἀπεμπολεῖσθαι δὲ τὰ λεπτοκάρυα ὀφείλεται ἀνὰ ἄσπρα ἓξ τὸ πινάκιον, τὰ κεράσια ἀνὰ πέντε, τοῦ ἐλαίου ἡ λίτρα ἀνὰ ὀκτώ, ὑπαρχόντων τῶν μέτρων πάντων ἴσων τοῖς μέτροις τῆς ἐκκλησίας τοῦ πρωτάτου· οὐδὲν οὐδόλως ἐκ τούτων ἐκτὸς ἀπεμπολούμενον, ἔνδον δὲ τοῦ Ἁγίου τούτου ὄρους ἅπαντα ἀπεμπολεῖσθαι. Ἱερομόναχοι δὲ ἢ μοναχοὶ οἱ ἐν τοῖς κελλιοις εὑρισκόμενοι μὴ πορευέσθωσαν ἐν ταῖς τοῦ κόσμου ἐπαρχίαις αἰτεῖν ἀδελφάτα ἢ σαραντάρια ἢ ἄλλα τινὰ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν· μόνοις τοῖς καθολικοῖς μοναστηρίοις τοῦτο ἐδόθη εἰς τὸ βοηθεῖσθαι διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας, ἃς ἔχουσι, χρείας. Πρὸς τούτοις ὥρισται, καὶ ταῦτα κεκύρωται ῥητῶς, ἵνα μηδεὶς ἐκ πάντων τῶν ἐνασκουμένων ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τούτῳ ἔχῃ ἄδειαν πωλεῖν ἢ ἀγοράζειν ἢ ῥάσα ἢ μανδύα ἢ καμηλαύκια ἢ γρίζα ἢ ἄλλο τι παντοίων ἐξ ὧν ἐργάζονται καὶ αἰσχροκερδῶς, οὐ γὰρ εὔλογον· λαμβανέτω δὲ τὸν μισθὸν τοῦ κόπου αὐτοῦ καὶ τὴν ἀξίαν τιμὴν τῆς ὕλης ἐκείνης, εὐδιακρίτως τοῦτο πωλῶν καὶ ἀδελφικῶς, τὴν ἰδίαν ζωάρκειαν καὶ μόνον πραγματευόμενος. Ἔξω δὲ ἐν ταῖς σκήταις μὴ ἐξέστω οὐδενὶ τῶν ἐνασκουμένων ἀμπελῶνας ἔχειν, ὀλίγα δέ τινα κλήματα, διὰ τὸ τρώγειν σταφυλάς· ἂν δὲ ἐθέλῃ ἀμπελῶνας ἔχειν πολλούς, ἀπερχέσθω ἐν μοναστηρίῳ καὶ

ὑποταττέσθω ὡς εὔλογον, οὐ γὰρ πολυκτήμονα τὸν ἀσκητὴν ὀφείλει εἶναι, ἀλλ' ὀλίγοις ἀρκούμενον. Φυλάττειν δὲ πρὸ πάντων καὶ μετὰ πάντων ὀφείλοντες πάντες ἱερομόναχοί τε καὶ μοναχοὶ ὅλως μὴ προσδέχεσθαι ἐν τοῖς ἔξω κελλίοις ἢ ἐν ταῖς χώραις μοναχὰς καλογραίας, ὡς συναδελφὰς δῆθεν· εὐκατηγόρητον γὰρ καὶ ἐπίψογον καὶ οὐδὲ πάθους ἔσται χωρίς, οὐ τῆς τῶν πολλῶν κατακρίσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπηγορευμένον τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ ψυχικὴν φέρον τὴν βλάβην καὶ τὴν ἀπώλειαν. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα ἐπιστώθημεν καὶ ἐβεβαιώθημεν καὶ ἠξιώθημεν ἐπιβεβαιώσασθαι αὐτά, γράφοντες ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀποφαινομεθα, γνώμῃ τοῦ τε ῥηθέντος ἁγιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυρίου Σιλβέστρου, τοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργοῦ, καὶ τῶν ἐντυχόντων ἀρχιερέων, ἵνα ἅπαντα ταῦτα διατηρεῖν χρέος ἔχωσι καὶ στέγειν καὶ διαφυλάσσειν ἀπαρασάλευτα πάντες οἱ ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει τούτῳ ἐνασκούμενοι, ὡς καὶ ὑπέσχοντο καὶ ὡς εὔλογον καὶ δίκαιόν ἐστιν. Ὅς δέ τι τούτων παραβῆναι τολμήσει, ἱερωμένος μὲν ὤν, ἀργὸς ἔστω, τῶν μοναχῶν δὲ ⟨καὶ⟩ λαϊκῶν ἢ ἄλλων, ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ ταῖς ἀραῖς τῶν τιή θεοφόρων πατέρων ὑπόδικος καὶ παιδευθήσεται καὶ τρόποις ἄλλοις, καὶ οὐδεὶς ἔσται αἴτιος ἢ αὐτὸς ἑαυτῷ. Ἐπὶ τούτοις γὰρ ἅπασιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἐπικυρωτικὸν σιγιλλιῶδες ἡμέτερον συνοδικὸν γράμμα καὶ τοῖς ἐν τῷ Ἁγίῳ ὄρει πέμπεται εἰς δήλωσιν καὶ ἐκπλήρωσιν καὶ ἀσφάλειαν. κατὰ τὸ ,ζπγ΄ ἔτος ἐν μηνὶ σεπτεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος γ΄.

Ἱερεμίας ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Σίλβεστρος ἐλέῳ Θεοῦ πάπας καὶ πατριάρχης τῆς μεγαλουπόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ κριτὴς τῆς οἰκουμένης.

Въ кодексѣ аѳонскаго скита св. Анны, между прочими дѣписаніями, читается и слѣдующее:

+ Μηδόλως παῖδας ἀγενείους μήτε εἶναι μήτε εὑρίσκεσθαι ἔνδον τοῦ Ἁγίου ὄρους, ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει τῶν ἁπάντων, οὔτε γραμμάτων τυχὸν ἢ συγγενείας ἢ παιδεύσεως ἢ οὐδεμιᾶς ἄλλης αἰτίας. Ὁ παραβάτης τούτου ἡμῶν τοῦ ὄρου, ἱερωμένος μὲν ἀργὸς μενέτω· μοναχὸς δὲ εἴη ἀφωρισμένος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον. Ἐν ἔτει ,ζπγ΄, μηνὶ σεπτεμβρίῳ.

Ἐξεφωνήθη οὗτος ὅρος ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ περιφήμου ἐκείνου παλαιοῦ Ἱερεμίου· συνοδικῶς παρῆσαν ἐν μὲν τῷ παρόντι ὁρῳ ἀρχιερεῖς ιβ΄.

Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ τούτῳ ὄρει σύνοδος τῷ τότε καιρῷ ἐπιβεβαιοῦσα ταῦτα, ἐν ᾗ ἦσαν ἀρχιερεῖς τε καὶ ἡγούμενοι μετὰ τῶν λογάδων 975.

№ 91.

См. выше, стр. 930, № 61.

№ 92.

Γαβριὴλ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπισκοπος Κωνσταντινουπώλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἐχρῆν μὲν πάλαι τεθεῖσθαι καὶ ἐκκρεῖσθαι ὅρους καὶ τάξεις, καθ' ἃς διοικούμενοι, τ' ἁπλῶς εἰπεῖν, πολιτικὰ οἱ κατὰ τὸ ἀγιώνυμον ὄρος τοῦ Ἄθω ὁσιώτατοι πατέρες μοναστηριακοί τε καὶ ἄλλοι ὧν μὲν εἶχον ἀγαθῶν οὐκ ἂν ἐν στερήσει ἐ<γ>ένοντο, ἀπηλλαγμένοι δ' ἂν ἦσαν τοσούτων κακῶν, οἷς ἤδη ἐλα<θ>ον περιπεσόντες. Ἐπεὶ δέ, οὐκ οἴδαμεν ὅπως, τούτου ἀμελήσαντες καὶ οἷον ἀλογίστως φερόμενοι συμφοραῖς ἐχρήσαντο τοιαύταις, ὥστε καὶ τῶν ἐν τῷ .... ἱερῶν καὶ σεβασμίων μοναστηρίων τὰ μὲν ἔρημα ἀπολειφθῆναι, τὰ δὲ κινδυνεύειν, καὶ ὅλως ἅπαντα πλησίον εἶναι τοῦ δεινοῦ, τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον διαφέροντα ἀλλήλων, καὶ τοὺς ἅπαντας πατέρας καθ' ἑκάστην διοχλουμένους μὴ ἔχειν ὅπως χρήσωνται τῷ πράγματι, συνελόντι δ' εἰπεῖν, σύμπαν τὸ ἀγιώνομον τοῦτο ὄρος καὶ γεραιρὸν ἐπ' ἀρχαιοτητι τῶν μοναστηρίων καὶ σεβάσμιον ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς κειμηλιοις ἐλεεινῶς ἤδη χρέεσιν ἀφορήτοις ἐνέχεσθαι καὶ π<ι>εζόμενον ἀθλίως κατατρίβεσθαι. Ἐπεὶ δ' οὖν διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας τὸ ἱερὸν τοῦτο ὄρος τοιαύταις καὶ τοσαύταις περίεπεσε συμφοραῖς καὶ κινδύνοις, διὰ ταῦτα κοινῇ γνώμῃ ἡμῶν τε καὶ πάσης τῆς ἱερᾶς ἀδελφότητος καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ τε κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινότητος τοῦ Ἁγίου ορους καὶ τῶν λοιπῶν προκρίτων τῶν τοῦ γένους ἡμῶν, ἅμα δὲ καὶ τῇ θερμῇ ἀξιώσει τῶν ἤδη ἐν τῇ βασιλευούσῃ διατριβοντων ὁσιωτάτων μοναστηριακῶν πατέρων, ἔγνωμεν στῆσαί τε καὶ ἀναχαιτίσαι τὸ δεινον, ἐκθέμενοι τούσδε τοὺς ἐφεξῆς ὅρους καὶ κεφάλαια.

Πρῶτον κεφάλαιον.

Καθ' ἕκαστον ἔτος κατὰ τὴν α' ἀεί ποτε τοῦ ἰουνίου ἀποκαθίστασθαι τέσσαρας προεστῶτας καὶ ἐπιστάτας τῆς κοινότητος τοῦ ὄρους ἐκλελεγμένους ἐκ τῶν τεσσάρων πεντάδων τῶν αὐτοθι μοναστηρίων, οὐχὶ μέντοι ἰδιώτας καὶ ἀπαι-

δεύτους, ἀλλ' ὅστις ἂν ᾖ φρόνιμος καὶ παντοίων ὑποθέσεων πεπειραμένος καὶ οἷος ἀπολογεῖσθαι καὶ ἐντυγχάνειν μετὰ φρονήσεως πρὸς τὰς συμπιπτούσας χρείας. Εἶναι δὲ τούτους τέσσαρας ὁμωρόφους, ὁμοδιαίτους καὶ ὁμοτραπέζους, ἔχοντας ἕκαστος τὸν ἴδιον τόπον ἐν ταῖς ἐθίμοις συνελεύσεσι, χρῆσθαι δὲ καὶ κώδικι ἀπογραφομένους ἐν αὐτῷ πάσας τὰς ὑποθέσεις τῆς τε κοινότητος καὶ τῶν μοναστηρίων, ἔχειν δὲ καὶ γραφέα εὐδόκιμον πρός τε τὰ γράμματα καὶ τοὺς λογαριασμοὺς τῆς κοινότητος Τὴν δὲ ἐπιστασίαν τῶν τεσσάρων τούτων παρατείνειν εἰς χρόνον ὁλόκληρον ἕνα, καὶ οὐχὶ πλέον. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου, θεωρούμενοι τὸν λογαριασμὸν αὐτῶν ἐξαποστέλλεσθαι εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς ἐπιθεώρησιν παρά τε τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ ἐπιτρόπων τοῦ τε κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὄρους, ὥστε ἐπικυροῦσθαι καὶ παρ' αὐτῶν, εἶτα παρακατατίθεσθαι καὶ φυλάττεσθαι παρὰ τοῖς ἐνταῦθα ἐπιτρόποις τοῦ ὄρους.

Κεφ. β'.

Τὴν μέχρι τοῦδε σφραγῖδα τῆς κοινότητος αὐτῶν συντριβῆναί τε καὶ εἰς ἀχρηστίαν παρορᾶθῆναι, χρῆσθαι δὲ τοῦ λοιποῦ τῇ ἤδη κατεσκευασμένῃ ἑτέρᾳ σφραγῖδι, ὑπὸ γράμμασι ῥωμαϊκοῖς καὶ τουρκικοῖς, εἰς τέσσαρα τμήματα διῃρημένῃ, πρὸς πάσας τὰς συμπιπτούσας χρείας καὶ ὑποθέσεις· μὴ μέντοι σφραγίζειν δι' αὐτῆς καὶ ὁμολογίας χρεωστικάς· ἂν δὲ φανῶσί ποτε τοιαῦται ὁμολογίαι ὑπὸ τῇ σφραγῖδι ταύτῃ, μένειν αὐτὰς ἀκύρους. Ἕκαστον δὲ τῶν τεσσάρων τῆς σφραγῖδος τμημάτων κρατεῖσθαι παρ' ἑκάστου τῶν τεσσάρων ἐπιστατῶν. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐτησίου ἐπιστασίας αὐτῶν ἐγχειρίζεσθαι τοῖς νέοις ἐπιστάταις.

Κεφ. γ'.

Ὅσαι περ ἂν ὁμολογίαι φανῶσί ποτε ἐκτὸς τῶν καταγεγραμμένων ἐν τοῖς καταστίχοις τοῦ ἤδη ἐν τῇ βασιλευούσῃ θεωρηθέντος λογαριασμοῦ αὐτῶν, τὰς τοιαύτας, εἴτε τῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ εἶεν εἴτε τῶν ἐν τῷ ὄρει, μένειν πάντῃ ἀκύρους, ἀποτίνεσθαί τε καὶ πληροῦσθαι παρὰ τοῦ ὑπογεγραμμένου ἐν ἐκείναις.

Κεφ. δ'.

Ὅσαι περ ἂν διαφοραὶ συμβῶσι τοῖς μοναστηρίοις πρὸς ἄλληλα, ταύτας ἀνακρίνεσθαί τε καὶ θεωρεῖσθαι ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἐπιστατῶν. Ἤν δὲ μὴ διαλυθεῖσαν, ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τῆς καλουμένης παρ' αὐτοῖς συνάξεως· ἣν δὲ μηδ' οὕτω διορθωθεῖσαν, τότε ἀναφέρεσθαι πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς δηλωτικῆς, τίνος ἐστὶ τὸ δίκαιον.

Κεφ. έ.

Τὰ χαράτζια διανέμεσθαι κατὰ κεφαλὴν καὶ τὰ περιττεύοντα ἐπιδιανέμεσθαι κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ χαρτία.

Κεφ. ς'.

Τοὺς συμβάντας ἂν εἰς τὸ ἐξῆς τζερεμέδες διανέμεσθαι καὶ ῥίπτεσθαι κατ' ἀναλογιαν τῶν λοιπῶν δοσιμάτων.

Κεφ. ζ'.

Ἤν ποτέ τις καλόγηρος ἀναχωρήσῃ καὶ φύγῃ ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ, μὴ παραδέχεσθαι αὐτὸν μήτε παρὰ μοναστηρίου ἄλλου μήτε παρὰ σκήτης ἢ κελλιώτου, ἐκτὸς μὴ ἔχῃ ἄδειαν ἔγγραφον παρὰ τοῦ προεστῶτος τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ· ἄνευ δὲ τῆς τοιαύτης ἀδείας τὸν δεξάμενον σὺν τῷ δεχθέντι παιδεύεσθαι.

Κεφ. ή.

Μήτε κελλιώτην μήτε μοναστηριακὸν ἢ ἡσυχαστὴν ἐξιέναι καὶ ὅλως ἐξέρχεσθαι τοῦ Ἁγίου ὄρους ἄνευ ἀδείας καὶ συστατικοῦ γράμματος τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ· τοὺς δὲ ἐξιόντας προσεπιφέρειν καὶ συστατικὸν γράμμα καὶ τῶν τεσσάρων ἐπιστατῶν, κατησφαλισμένον τῇ τε ὑπογραφῇ αὐτῶν καὶ τῇ δεομένῃ σφραγῖδι τῆς κοινότητος· τοὺς δὲ ἐπιστάτας τούτους προχείρως ἐκδιδόναι τὸ τοιοῦτον συστατικὸν γράμμα, ἄνευ ἐναντιότητος καὶ ἄνευ ὀβολοῦ τινος, ἂν μόνον μηνύσῃ αὐτοῖς ὁ τοῦ μοναστηρίου προεστώς.

Κεφ. θ'.

Ὅστις ἂν τῶν ἀσκητῶν ἐν χρείαις γένηται ἐξελθεῖν τοῦ ορους, καὶ τοῦτον λαμβάνειν τὴν ἔγγραφον ἄδειαν, ἄνευ ὀβολοῦ, παρὰ τῶν τεσσάρων ἐπιστατῶν, ὀφειλοντων ἐξετάσαι ἀκριβῶς τὴν αἰτίαν τῆς ἐξελεύσεως, καὶ ἣν εὐλόγως τύχῃ οὖσα, τότε ἐπιδιδοσθαι αὐτῷ τὸ συστατικὸν γράμμα δηλωτικὸν τῆς ὑποθέσεως, εἰ δὲ μή, κωλύεσθαι τῆς ἐξόδου· παρὰ δὲ τὴν ἄδειαν ταύτην εἴ τις τῶν ἀσκητῶν δραπετεύσει τοῦ ὄρους, τοῦτον παιδεύεσθαι καὶ ζημιοῦσθαι τῆς καλύβης αὐτοῦ πωλήσει.

Κεφ. ι.

Ἐὰν συμβῇ τις καταδρομὴ κατά τινος μοναστηρίου, βοηθεῖν αὐτῷ καὶ πάντα τὰ λοιπὰ μοναστήρια, ἄνευ μέντοι δόσεως ἄσπρων· καὶ τῆς χρείας καλούσης ἐπὶ τῇ βοηθείᾳ ταύτῃ ἐξαποστέλλειν καὶ ἀνθρώπους εἰς Θεσσαλονίκην· τῶν δὲ ἐξαποστελλομένων βοηθῶν τῆς ὁδοιπορίας τὰ ἔξοδα ἀναπληροῦσθαι μὴ παρὰ τοῦ κατατρεχομένου μοναστηρίου, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἐξαποστελλόντων καὶ βοηθούντων·

ἐξαποστέλλεσθαι δὲ ἄνδρας ἐμπείρους καὶ εἰδήμονας τῶν ὑποθέσεων καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκλεγομένους καὶ διοριζομένους ἀμισθὶ παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιστατῶν καὶ πειθομένους αὐτοῖς προθύμως.

Κεφ. ια΄.

Ἐπεὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ ἐργαστηρίων τῶν κοσμικῶν συμβαίνουσιν ἄτοπα καὶ ζημίαι οὐκ ὀλίγαι εἰς τὸ κοινὸν αὐτῶν, ἀποβληθῆναι μὲν αὐτούς, μεῖναι δὲ τέσσαρα μόνα ἐργαστήρια, δύω ἀκτάρικα καὶ δύω μπακάλυκα· ἐφ' οἷς ἔχει ἐπιβαλεῖν χεῖρα τὸ κοινὸν τοῦ ὄρους, ἵνα καί τι ἐκ τούτων κερδαίνῃ.

Κεφ. ιβ΄.

Τὰς δοσοληψίας καὶ τὰ κατάστιχα τῶν σκευοφυλάκων τῶν μικρῶν μοναστηρίων ἐξετάζεσθαι καὶ ἐπιβεβαιοῦσθαι παρὰ τῶν τεσσάρων ἐπιστατῶν τῆς κοινότητος.

Κεφ. ιγ΄.

Τοὺς καλογήρους τοῦ ὄρους μοναστηριακοὺς, κελλιώτας καὶ ἀσκητάς, ὅσοι περ ἂν ἔχωσιν ἄσπρα, δανείζειν αὐτὰ μὴ ἔξωθεν τοῦ ὄρους, ἀλλὰ ἐντός, λαμβάνοντας τόκον πρὸς ὀκτὼ τὰ ἑκατόν· ὅσοι δὲ ἂν τύχωσιν ἔχοντες δεδανεισμένα ἔξωθεν ἄσπρα, ἀφελόντας ἐκεῖθεν δανεῖσαι εἰς τὰ μοναστήρια ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ τόκῳ.

Κεφ. ιδ΄.

Τοὺς κελλιώτας, ἐκτὸς τοῦ χαρατζίου καὶ τεχριλίου, διδόναι κατ' ἔτος εἰς τὸ κοινὸν δόσιμον γρόσια τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ χιλιάδας, διανεμομένας κατ' ἀναλογίαν καὶ δύναμιν ἑκάστου κελλίου.

Κεφ. ιε΄.

Ἐπειδὴ πολλάκις συμβαίνει τινὰς τῶν μοναστηριακῶν προσκρούσαντας καὶ διενεχθέντας συγκοινοβιώταις ἑαυτῶν καὶ ἐκλείποντας τὰ μοναστήρια καταφεύγειν εἰς σκήτην, τοῦ λοιποῦ μηδένα τούτων τολμᾶν μήτε τοὺς ἐν σκήτῃ ὅλως ὑποδέχεσθαι τοὺς τοιούτους· ἢν δέ τις φανῇ τοῦτο ποιῶν, τὸν ὑποδεξάμενον σὺν τῷ ὑποδεχθέντι παιδεύεσθαι.

Κεφ. ις΄.

Ὅστις ἂν τῶν μοναστηριακῶν κινηθῇ δράξασθαι τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας, τὸν τοιοῦτον μὴ μόνον μὴ ἀποδέχεσθαι παρὰ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ παιδεύεσθαι μεγάλως.

Κεφ. ιζ΄.

Τοὺς ἐπιξενομένους τῷ ορει τούτῳ, ὅπως χειροτονηθέντες διάκονοι ἢ ἱερομοναχοι ἐπιστρέψωσι, μὴ παραδέχεσθαι αὐτοὺς εὐθύς, ἀλλὰ πρῶτον πυνθανομένους τὸ ἄξιον αὐτῶν διὰ γραμμάτων παρὰ τῶν ἀρχιερέων τοῦ τόπου, ἐν ᾧ διέτριψαν τὰ πλείω τῆς ζωῆς αὐτῶν· εἰ δὲ τοῦτο δυσχερές, πρῶτον δοκιμάζοντας αὐτοὺς ἐν διαστήματι χρόνων δύω ὁλοκλήρων καὶ βεβαιωθέντας τὴν αὐτῶν ἀξιότητα, εἶθ' οὕτω μετὰ τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως ἀξιοῦν ἐκείνους τῆς χειροτονίας.

Κεφ. ιη΄.

Τοὺς ἀσκητὰς ἐπιστρέψαι εἰς χεῖρας τῶν ἐπιστατῶν τὰς ἅς περ ἔχουσι βούλλας, καὶ τοῦ λοιποῦ μηδένα κῦρος ἔχειν ἑτέρας βούλλας, ἐκτὸς τῶν μοναστηριακῶν βουλλῶν καὶ τῆς ἤδη κατασκευασθείσης τῆς κοινότητος, εἰς τέσσαρα τμήματα διῃρημένης.

Ταῦτα ἔδοξεν καὶ ἀπεφάνθη συνοδικῶς καὶ κοινῇ γνώμῃ, ὡς εἴρηται, τῶν τε τῶν ἐνδοξοτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ ἐπιτροπων τοῦ κοινοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινότητος τοῦ Ἁγιου ὀρους καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων προκρίτων τοῦ γένους ἡμῶν καὶ τῇ θερμῇ ἀξιώσει καὶ δεήσει τῶν ἤδη ἐν τῇ βασιλευούσῃ διατριβοντων ὁσιωτάτων πατέρων, πρὸς εὐνομίαν καὶ εὐταξίαν τε καὶ εὐκοσμίαν καὶ ὅλως πρὸς κοινὸν ὄφελος ἀφορῶντα τοῦ ἁγιωνύμου τούτου ὀρους.

Διὸ γράφοντες ἀποφαινομεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμῶν ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ‹ἡμῶν›, ἵνα τὰ ἀνωτέρω ῥητῶς ἀπηριθμημένα δεκαοκτὼ κεφάλαια, ὡς δίκαια εὔλογά τε καὶ χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα καὶ ὅλως κοινωφελῆ καὶ πρὸς τὴν καλὴν κατάστασιν καὶ διοίκησιν τοῦ ὀρους ἀφορῶντα, φυλάττωνται παρά τε τῶν μοναστηριακῶν, κελλιωτῶν καὶ ἀσκητῶν, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῷ ὀρει εἰς ἀεὶ ἀπαράτρεπτα ἀπαράβατά τε καὶ ἀπαραχάρακτα καὶ ὁλως ἀμετακίνητα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, κατὰ λέξιν καὶ συλλαβὴν τῶν ἐμπεριεχομένων ἐννοιῶν· ὅστις δ' ἂν τολμήσῃ ποτὲ κινηθῆναι ἐπὶ τὸ ἀνελεῖν μετακινῆσαί τε καὶ ἀνατρέψαι πρός τι τῶν ἀνωτέρω ἐν τῷ παρόντι καλῶς δεδομένων καὶ ἀποφανθέντων, ὁ τοιοῦτος, ὁποῖος ποτε ἂν ᾖ, μικρὸς ἢ μέγας, ἀφωρισμένος εἴη καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος παρὰ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, τοῦ ἑνὸς τῇ φύσει μονου Θεοῦ, καὶ πάσαις ταῖς πατρικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος καὶ ὑποδικος καὶ ἔνοχος τῷ αἰωνίῳ πυρὶ τῆς γεέννης. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφά-

λειαν ἀπελύθη καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν ἐν μεμβράναις σιγιλλιῶδες γράμμα, καταστρωθὲν κἀν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἐδόθη εἰς χεῖρας τῶν ῥηθέντων ὁσιωτάτων πατέρων. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ τρίτῳ, κατὰ μῆνα ἰούνιον ἐπινεμήσεως.

Γαβριὴλ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ. Ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος. Ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος. Ὁ Νικομηδείας Γεράσιμος. Ὁ Χαλκηδονος Παρθένιος. Ὁ Δέρκων Ἀνανίας. Ὁ Νεοκαισαρείας Ἰγνάτιος. Ὁ Σερρῶν Ματθαῖος. Ὁ Δράμας Γρηγόριος. Ὁ Σοφίας Ἱερεμίας.

№ 93.

Приписка на «Κυριακοδρόμιον Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου», въ библіотекѣ Руссика:

Εἰς τοὺς 1793, αὐγούστου 25, ἔγινε ἔκλυψις τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὲς πέντε ὥρες τῆς ἡμέρας ἕως τὲς ὀκτὼ ὥρες. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἔκαμε ξηρὰ μεγάλη, ὁποῦ δὲν ἔβρεξε ἕως πέντε μήνας.

№ 94.

Ἀνάπτυξις σύντομος καὶ καθαρά, ἥτις διαλαμβάνει περὶ τῶν ὅσοι ἐνήργησαν νὰ ἐπαναστατήσωσι τὸ Ἅγιον Ὄρος· ἐξ ἧς αἰτίας συνέβη νὰ τιμωρηθῶσι διαφόρως καὶ τέλος νὰ μαρτυρήσουν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν οἱ ἀθῶοι καὶ ἀνεύθυνοι καὶ ἄλλοι ἀδελφοὶ χριστιανοί.

Ἄρχομαι λοιπὸν τῆς διηγήσεως, ἡ ὁποία ὑπάρχει πολλῆς λύπης ἀξία· καὶ ἀκούσατε μετὰ προσοχῆς, πῶς συνέβη ἡ ὑπόθεσις αὕτη, πότε δὲ καὶ ἀπὸ ποίους ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τοῦ χαλασμοῦ. Ἡμεῖς λοιπὸν τὴν τάξιν αὐτῶν ἀκολουθοῦντες σημειόνομεν ὧδε ἐν συνόψει τὴν ἀλήθειαν ὁλην, καθὼς τότε εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ἡ ἐρήμωσις τοῦ ὄρους. Ἀλλ' ἐδῶ, ἐν Χριστῷ ἀδελφοί, πῶς νὰ σὰς διηγηθῶ τὴν παροῦσαν διήγησιν χωρὶς δάκρυα καὶ στεναγμοὺς τῆς καρδίας μου; Ὅθεν θερμῶς παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἵνα ἀνοίξητε μικρὸν τοὺς αἰσθητοὺς καὶ νοητοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, λέγω, καὶ τοῦ σώματος, νὰ

θρηνήσωμεν τοῦ Ἁγίου ὄρους τὴν ἐρήμωσιν. Καθὼς τὸν παλαιὸν καιρὸν ἔκλαυσαν οἱ Ἰσραηλῖται καὶ ὁ προφήτης Ἱερεμίας τὴν πόλιν Ἱερουσαλήμ· οὕτω καὶ ἡμεῖς τώρα νὰ θρηνήσωμεν τὸ Ἅγιον ὄρος, τὸν ἐπίγειον παράδεισον.

Ἀλλ' ἐδῶ πρέπον εἶναι, νὰ ἱστορήσωμεν πρῶτον τὰ θεόθεν γεγενημένα σημεῖα καὶ τέρατα, ὅσα, λέγω, ἔδειχνεν ὁ ἅγιος Θεὸς πρὸ τῆς ἐρημώσεως πρὸ τριάκοντα χρόνους καὶ ἔπειτα θέλομεν γράψει καὶ τὰ ἐπίλοιπα.

Καὶ πρῶτον σημεῖον ἔχομεν τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους σεισμούς, ὁποῦ ἐγίνοντο ὅλην τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν εἰς τοὺς χιλίους ἑπτακοσίου ἐνενήκοντα χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ, ὥστε ἀπὸ τὰ μεγάλα μοναστήρια τοῦ Ἁγίου ὄρους πολλοὶ καλόγηροι ἀπὸ τὸν φόβον των ἀνεχώρουν καὶ εὔγαιναν ἔξω ἀπὸ τὰ μοναστήρια καὶ ἔφευγον εἰς τὰ δάση ἀπὸ τὸν φόβον τὸν πολὺν τῆς ἀπειλῆς τοῦ σεισμοῦ, διότι ἐσείετο τὸ ὄρος, ὡς τὸν κάλαμον ὅλην τὴν μεγάλην τεσσαρακοστήν. Τότε ὁ παναγιώτατος καὶ σεβασμιώτατος πατριάρχης Προκόπιος, ὅστις ἡσύχαζεν εἰς τὴν βασιλικὴν μεγάλην λαύραν τοῦ Βατοπαιδίου, ἐπρόσταξε νὰ ἀναγινώσκουν ἱκετηρίους κανόνας καὶ κατανυκτικὰς εὐχὰς εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁμοίως δὲ καὶ παρακλήσεις εἰς τὴν κυρίαν ἡμῶν Θεοτόκον· καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς καλογήρους, ὅταν τοὺς ἐδίδασκεν, ὅτι νὰ παύσουν ἀπὸ τὴν κατηραμένην πλεονεξίαν καὶ ἀπὸ ξένα πράγματα, καὶ τὰ μεγάλα μοναστήρια νὰ μὴν ἀδικοῦν τὰ πτωχὰ καὶ νὰ μὴν δέχωνται εἰς τὰς συνάξεις των δῶρα καὶ χαρίσματα, ὥστε διὰ τὸ μερικὸν ὄφελος νὰ ἀδικῆται τὸ ὅλον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἁμαρτία μεγάλη. Καὶ ταῦτα ἔλεγε κοινῶς εἰς ὅλους τοὺς καλογήρους τοῦ ὄρους.

Ὁμοίως καὶ ὁ πατριάρχης Νεόφυτος, ὅστις ἡσύχαζεν εἰς τὴν εὐαγῆ μονὴν τοῦ Κουτλουμουσίου, ἐσυμβούλευεν, ὅταν ἦλθε τῆς πανώλους ἡ νόσος εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος, καὶ ἀπέθνησκον πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτήν, καὶ οἱ καλόγηροι ἀπὸ τὰ κελλία τῶν Καρεῶν ἔφευγον εἰς τὰ δάση, ἀφίνοντες ἔρημα τὰ κελλία των. Τότε καὶ ἡ σεβασμία μονὴ τοῦ Κουτλουμουσίου ἐκλείσθη ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτήν· καὶ ὅσοι ἔμειναν μέσα εἰς τὸ μοναστήριον, ἀπέθανον, ὅ τε δηλαδὴ προηγούμενος Καλλίνικος, παπὰ Προκόπιος καὶ ἄλλοι πολλοί, ὁποῦ εἶναι περιττὸν ἕνα καθ' ἕνα νὰ τοὺς γράψωμεν ἐδῶ. Τότε ὁ πατριάρχης Νεόφυτος ἐδιώρισεν εἰς τοὺς καλογήρους τοῦ ὄρους νὰ ψάλλουν καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὴν Παναγίαν παράκλησιν, εἰς δὲ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν οἱ ἱερεῖς νὰ ἀναγινώσκουν εὐχὰς καὶ νὰ παύσουν εἰς τὸ ἑξῆς οἱ προεστῶτες τῶν μοναστηρίων ἀπὸ τὰς μεταξύ των κακὰς καὶ παλαιὰς ἀλληλομαχίας καὶ ξένα πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐμάχοντο τότε οἱ καλόγηροι. Καὶ οὕτως ὡς ἐδιορθώθησαν,

εἰς ὀλίγον καιρὸν ἔπαυσε καὶ τῆς πανώλους ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος θάνατος διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ βοήθειαν τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου.

Ἀλλὰ τώρα ἐδῶ τί νὰ γράψω, ἀδελφοί, καὶ πῶς νὰ ἱστορήσω τὴν παροῦσαν διήγησιν; Ὦ, πόσα τάχα ἐλάλησεν ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς τοὺς καλογήρους καὶ προεστοὺς ὁ παναγιώτατος καὶ σεβασμιώτατος πατριάρχης ἱερομάρτυς Γρηγόριος, ὁστις ἐμαρτύρησε τώρα εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ σουλτὰν Μαχμοῦτ ἐν ἔτει 1821 καὶ ὁστις ἐθυσιάσθη διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ γένους, ὁ ὁποῖος, ὁταν ἐδιάτριβεν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος, εἶχε συνήθειαν τοιαύτην· τὸ μέν καλοκαίριον νὰ ἡσυχάζῃ εἰς τὴν μεγιστην λαύραν, τὸν δὲ χειμῶνα νὰ ἀπερνᾷ εἰς τὴν λαμπρὰν μονὴν τῶν Ἰβήρων καὶ νὰ διατρίβῃ καὶ νὰ στέκεται εἰς τὸ πάσχα καὶ ὕστερον νὰ περιέρχηται καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ Ἁγίου ὄρους μοναστήρια· καὶ ὁ σκοπός του, ὁποῦ περιήρχετο, δὲν ἦτον ἄλλος εἰ μὴ μόνον νὰ κηρύττῃ τὸ ὄνομα καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ παρακινᾷ τοὺς καλογήρους τοῦ ὄρους εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἀρετάς. Ὦ, πόσα ὠμίλησε καὶ εἶπεν εἰς προεστοὺς καὶ ἰδιώτας καὶ πόσα κατ' ἰδίαν καὶ κοινῶς νὰ ἐλάλησεν καὶ πόσον τοὺς ἐπαρακίνησε νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν κατηραμένην πλεονεξίαν καὶ ἀπὸ ξένα πράγματα, μάλιστα οἱ τοῦ ὄρους προεστῶτες, καὶ ἀπὸ τὰς συχνὰς τότε ἀλληλομαχίας, ὁποῦ ἐγίνοντο καθ' ἡμέραν, διότι ἐμάχοντο οἱ καλόγηροι τότε περὶ τόπων καὶ συνόρων καὶ δὲν ἡσύχαζον παντελῶς. Οἵτινες ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ ἁγίου ἐδιορθώνονταν ψυχῇ τε καὶ σώματι.

Ἀλλ' ὁ πονηρὸς, λέγω, διάβολος, ὁποῦ φθονεῖ καὶ ἀντιμάχεται πάντοτε τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς ἀρετάς, εὕρισκεν ὁμοίους εἰς τὴν κακίαν αὐτοῦ καὶ ἄλλους. Ὅθεν τοὺς ἐπαρακινοῦσεν εἰς σύγχυσιν καὶ σκάνδαλα ὁ μιαρός, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶχον ἡσυχίαν καὶ εἰρήνην οἱ καλόγηροι τοῦ ὄρους, ἀλλ' ἐμάχοντο περὶ ὁροθεσίων· ἡ λαμπρά, λέγω, μονὴ τοῦ Χιλανδαρίου μετὰ τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου, ἡ λαύρα ἡ μεγάλη τοῦ Βατοπαιδίου μετὰ τῆς μονῆς τοῦ Ζωγράφου, ἡ σεπτὴ μονὴ τοῦ Κουτλουμουσίου μετὰ τοῦ Ξηροποτάμου, ἡ μεγίστη λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου μετὰ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου· καὶ καθεξῆς αἱ σκῆται καὶ τὰ κελλία· καὶ οὕτω, λέγω, ἀφῆκαν τὸν Θεόν, ἀφῆκαν τὴν ἡσυχίαν, τῶν ἀρετῶν τὴν πηγήν, καὶ ἔτρεχον, ὡσὰν ποταμός, εἰς τὰ κριτήρια τῶν ἀσεβῶν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ εἰς βασιλεύουσαν. Ἐσύγχιζαν συχνάκις τὴν μεγάλην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ἐσύγχιζαν τοὺς ἁγίους ἀρχιερεῖς, τοὺς εὐγενεστάτους καὶ θεοσεβεστάτους ἄρχοντας καὶ σχεδὸν ὅλον τὸ γένος. Καὶ πολλάκις ἔδειχνεν ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς σημεῖα φοβερὰ διὰ νὰ παύσουν ἀπὸ τὰ κακὰ οἱ καλόγηροι τοῦ

ὀρους καὶ νὰ μετανοήσουν. Καὶ διὰ τοῦτο σεισμοὶ ἠκολούθησαν συχνάκις, ξηρασιαις ἐγίνοντο πολλάκις, νεροποντισμὸς ἔγινε φοβερος, σχεδον παρομοιος κατὰ τὴν ἁγιαν γραφήν, ὡς ἐκεῖνος τοῦ κατακλεισμοῦ, ὁ ὁποῖος συνέβη εἰς τοὺς χιλίους ὀκτακοσίους εἰκοσι χρόνους, σεπτεμβρίου δύω, ὥρᾳ πέμπτῃ τῆς νυκτος· ἐν ᾧ πρότερον ἦτον μεγάλη ξηρασία, καὶ ἐκείνην τὴν νύκτα ἐσηκώθη σχεδὸν ὁλη ἡ θάλασσα μὲ θυμὸν μέγαν καὶ μὲ ὅλον τὸ νερόν της, μὲ ἀστραπὰς καὶ βροντὰς πολλάς, ὥστε σχεδὸν ἐσείετο ὅλον ἐκεῖνο τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος, ὡς τὸν κάλαμον, εἰς ἔκπληξιν πολλὴν τῶν ὁρώντων· καὶ ἀπὸ τὸν βρασμὸν ἐκεῖνον τὸν μέγαν καὶ πολὺν τῆς θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὸ πολὺ νερὸν ἐκεῖνο, ὁποῦ ἐχύθη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθωνος καὶ σχεδὸν εἰπεῖν εἰς ὁλον τὸ ὄρος, ἔβρασεν ἡ γῆ καὶ ἐπῆρε τὸ νερὸν διὰ τῆς ὁρμῆς του ὁλοκλήρους τρεῖς καλύβας ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκείνην σκήτην τῆς ἁγίας Ἄννης, ταὶς μαρμαραίνες κολόνες τοῦ ἁγίου Παύλου, ὁποῦ εἶχον διὰ τὴν νέαν ἐκκλησίαν, τὸν ἁρσανᾶν τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ὁμοίως καὶ τοῦ Γρηγορίου, τῆς Σιμωνος Πέτρας καὶ τῆς Ξηροποτάμου βασιλικῆς μονῆς. Καὶ τόπος πολὺς ἐβυθίσθη μεταξὺ Ῥωσσικοῦ καὶ Ξηροποτάμου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶ ἀπὸ τὸ νότιον μέρος τοῦ Ἁγίου ὄρους. Ἀπὸ δὲ τὸ βόρειον μέρος πάλιν ὁλα τὰ γεφύρια ἐκεῖνα καὶ καμάρας τῶν Ἰβήρων ἔσυρεν ἡ βια τοῦ ὕδατος, ὥστε ἐκινδύνευε τὸ μοναστήριον αὐτὸ ἀπὸ τὸ πολὺ νερὸν τοῦ ποταμοῦ, ὁποῦ ἐκατέβη ἄνωθεν τῶν Καρεῶν εἰς τὸ μοναστήριον καὶ εἰσέβανεν χεόμενον βιαίως καὶ ὁρμητικῶς ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ ἐκεῖθεν πάλιν ἀπὸ τῶν Ἰβήρων ἔσυρε καὶ κατέφερε τὸ ὕδωρ τὰ γεφύρια τῆς μεγίστης λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου· ὁλα αὐτὰ ἐδαφίσθησαν καὶ ἕπερον ὁμοῦ μὲ τὸ περίφημον καὶ θαυμαστὸν ἁγίασμα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Ὁμοίως καὶ ὁ ποταμὸς κατὰ Βατοπαίδιον τόπον νερὸν ἐκατέβασε μὲ ὁρμήν, ὥστε ὁποῦ ἐξεριζωσε δένδρα πλατάνια φοβερὰ καὶ τὰ ἐπῆγεν εἰς τὴν θάλασσαν. Τόσον, λέγω, ἦτον τὸ δεινόν, ὥστε οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἁγίους γέροντας μήτε εἶδε μήτε ἤκουσεν, ὁτι ἔγινέ ποτε τοιοῦτος νεροποντισμὸς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κατακλυσμὸς εἰς τὸ Αγιον ὄρος. Καί τοῦτο ἦτον σημεῖον, ὁποῦ ἐφανέρονε καὶ ἐδηλοποίει φανερά, οτι μέλλει νὰ ξεγυμνωθῇ ἀπὸ τὸν πολὺν πλοῦτον καὶ δόξαν, ἣν εἶχε, τὸ Ἅγιον ὄρος, καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους σχεδὸν δὲν ἐχώρει ἐκεῖνο τὸ μέγα ὄρος τοῦ Ἄθωνος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ολα τοτε τὰ μοναστήρια ἐξανακτίσθησαν μικρὰ καὶ μεγάλα, αἱ σκῆται καὶ τὰ κελλία· καὶ οὕτως ἦτον εἰς τοὺς καλογήρους μέγας θορυβος καὶ περισπασμὸς καὶ σύγχυσις μεγάλη διὰ τὰ πολλὰ κτήρια. Ὅθεν θέλοντας ὁ ἐλεήμων Θεὸς νὰ φέρῃ εἰς διορθωσιν τοὺς καλογήρους, ἔκαμε νεροποντισμὸν ἐκεῖνον εἰς τοὺς χιλίους ὀκτακοσίους εἴκοσι.

Μὴ διορθωθέντες δὲ κατὰ τὸν εἰκοστὸν πρῶτον χρόνον ἠκολούθησε καὶ ἔγινεν ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους, Στερεοελλαδίτας καὶ νησιώτας, μάλιστα Ὑδραίους, Πετζιώτας καὶ Ψαριανοὺς καὶ ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν ὅλοι ἀνδρείως μὲ τὸ αἰσθητὸν τῆς γῆς θηρίον, τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, ὅτε ἐθανατώθη καὶ ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ὁ ἅγιος Γρηγόριος κατὰ τὴν κυρίαν ἡμέραν τοῦ πάσχα, ἐν μηνὶ ἀπριλλίῳ 10, μὲ πολλοὺς ἀρχιερεῖς. Ἡ δὲ αἰτία τοῦ θανάτου των ἦτον, διότι δὲν ἐφανέρωσαν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πόρταν τῶν Ὀθωμανῶν.

Κατ' αὐτὰς λοιπὸν τὰς ἡμέρας ἦλθε καὶ ὁ ἄρχων Μανολάκης, ὁ ἐκ Σερρῶν, ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος· καὶ πρῶτον ὑπῆγεν εἰς τὴν μεγίστην λαύραν, ἔπειτα εἰς τὴν τῶν Ἰβήρων, καὶ ἐκεῖ συνανεστράφη μυστικὰ μὲ τὸν φίλον του κῦρ Νικηφόρον καὶ μὲ ἄλλους φίλους του, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐδιωρίσθη νὰ διατρίβῃ εἰς τοῦ Ἐσφιγμένου τὴν μονήν, ὅπου ἔμελλον νὰ συσκεπτοῦν περὶ τῶν πρακτέων, διὰ νὰ κερδήσουν τὸν σκοπόν των, νὰ ἐπαναστατήσουν δηλαδὴ τὸ Ἅγιον Ὄρος. Καὶ τότε ἐφάνη σημεῖον μέγα ἐν τῷ οὐρανῷ κατὰ τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτός· εἶχε δηλαδὴ ἡ σελήνη ὁλόγηρά της σταυροὺς οἵτινες ἐδηλοῦσαν καὶ ἐφανέρωσαν βεβαία τὴν θλῖψιν, ὁποῦ ἔμελλε νὰ δοκιμάσῃ τὸ γένος τῶν χριστιανῶν. Τότε πολλαὶ πόλεις, κῶμαι καὶ χωρία ἐρημώθησαν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Τουρκίας καὶ ὅλη σχεδὸν ἡ Βλαχομπογδανία, ὅλη ἐκείνη ἡ θαυμαστὴ Ἑλλάς, ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Ἤπειρος καὶ Ἀχαΐα μὲ ὅλα ὁμοῦ Ὀλύμπου τὰ χωρία. Τότε καὶ τὰ πέριξ χωρία τῆς Θεσσαλονίκης, ὁμοῦ μὲ τὸ περίφημον ἐκεῖνο τῆς ἁγίας Ἀναστασίας μοναστήριον, τῆς Καλαμαρίας χωρία, Κασσάνδρας, μὲ ὅλα τοῦ Χολομῶντος τὰ χωρία ἠφανίσθησαν καὶ οὕτως ἕως εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος τὰ χωρία ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἐρημώθησαν. Τότε λοιπὸν ὅσοι γέροντες καλόγηροι εὑρέθησαν ἔξω τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἰς τὰ καλογερικὰ μετόχια, ὅλοι ὁμοῦ ἐφυλακώθησαν εἰς τὸ κάστρον τῆς Θεσσαλονίκης, πρὸ τοῦ νὰ ἔλθῃ ὁ ἡγεμὼν Ἀμπτοὺλ-Ρομποῦτ-πασᾶς εἰς Κασσάνδραν ὁμοῦ μὲ τοὺς πολλοὺς προεστοὺς τῶν χωρίων, ὁποῦ τοὺς εἶχον οἱ Θεσσαλονικεῖς Ἀγαρηνοὶ εἰς τὴν φυλακήν, τοὺς ὁποίους ὅλους ἐθανάτωσαν ὁμοῦ μὲ τοὺς καλογήρους. Τότε καὶ τὸν ἐπίτροπον τοῦ ἁγίου Θεσσαλονίκης, τὸν ἅγιον Κίτρους Μακάριον, τὸν ἄρχοντα τῆς Θεσσαλονίκης Μπαλάνον λεγόμενον, τὸν Μενεξὲν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Μηνᾶ καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους ἐθανάτωσαν.

Τότε λοιπὸν καὶ τὸ ἁγιώνυμον ὄρος τοῦ Ἄθωνος, ὁ κλῆρος τῆς κυρίας ἡμῶν θεοτόκου, εἶχε τὴν στενοχωρίαν πανταχόθεν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἡμῶν

πίστεως καὶ ἀπό τὸ πλῆθος τῶν ἀδελφῶν μας χριστιανῶν, ὁποῦ εἰς τὸ ὄρος κατέφυγον σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, διὰ νὰ γλυτώσουν τῆς μαχαίρας τὸν θάνατον. Καὶ ἦτον τότε πλῆθος ἄπειρον εἰς τὸ ὄρος χριστιανοί, ὁποῦ λογαριασμὸν δὲν εἶχον, ὥστε ἀπὸ τὸ πολὺ πλῆθος, ὁποῦ ἦτον, ἐμολύνθη ὁ ἀὴρ κατ' ἐκεῖνο τὸ καλοκαίριον, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπέθνησκαν πολλοί, καὶ ἄλλοι μὲν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνην καὶ ἐπιδημίαν, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν πεῖναν τὴν πολλήν, ὁποῦ τότε συνέβη εἰς τὸ ὄρος. Διότι τὰ μοναστήρια τότε τοῦ ὄρους δὲν εἶχον τὸν τρόπον διόλου, ἐπειδὴ τὸν χρόνον ἐκεῖνον δὲν ἐθέρισαν, οὔτε ἐσοδίασαν ἀπὸ τὴν ἀκαταστασίαν τοῦ καιροῦ, καὶ ἦτον τῆς πείνας ἡ δυστυχία πανταχοῦ, καὶ εἰς καλογήρους δηλαδὴ καὶ εἰς κοσμικούς, ὁποῦ ἦτον τότε εἰς τὸ ὄρος. Ὅθεν οἱ τῆς Θεσσαλονίκης Ὀθωμανοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε κριταὶ τοῦ κάστρου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπεφάσισαν νὰ ἐμβάσουν στρατεύματα εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ φυλάττουν τὸν τόπον. Καὶ ἡ αἰτία ἦτον ἀπὸ τὴν φεργάδαν, ὁποῦ ἐκαύθη ἀπὸ τοὺς Ὑδριώτας καὶ ἀπὸ τὸν καπετὰν Κανέλον ἔμπροσθεν εἰς τὴν εὐαγῆ μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου. Ὅθεν βεβιασμένοι τότε οἱ τοῦ Ἁγίου ὄρους πατέρες προεστῶτες ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῶν στρατευμάτων, διότι ὁ τζερὶ-μπασὴς ἀπὸ Παζαροῦδα ἐδιωρίσθη ἀπὸ τὸν κριτὴν τῆς Θεσσαλονίκης τὸν μουσελήμην νὰ ἀπέλθῃ μὲ τριακοσίους στρατιώτας εἰς τὸ ὄρος· ὁμοίως καὶ ὁ σερδάρης τῆς Καλαμαρίας μὲ ἄλλους τόσους. Λοιπὸν χωρὶς νὰ συσκευθοῦν καὶ νὰ βαθύνουν εἰς τὸ τέλος τῶν πραγμάτων καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἁγίου τόπου ἐτούτου, ὁποῦ ἐφυλάχθησε τόσους αἰῶνας ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν πειρασμῶν χωρὶς νὰ κάμνουν τοιαύτην κρίσιν, αὐτοὶ κατὰ τὴν θείαν γραφὴν ἀπὸ ἄλλας αἰτίας, τὰς ὁποίας μόνον ὁ μεγαλοδύναμος Θεὸς ἠξεύρει καὶ γνωρίζει τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν ἐμωράνθησαν, καὶ κατὰ τὴν προφητείαν Ἡσαΐου τοῦ προφήτου τὴν λέγουσαν· «μωραίνει Κύριος λαόν, ὃν βούλεται ἀπολέσαι».

Οὕτως ἠκολούθησαν καὶ ἔγιναν ὅλαι αἱ ὑποθέσεις τῶν καλογήρων τότε ἀστόχαστα καὶ ἀδιάκριτα, διὰ νὰ πληρωθῇ καὶ ἡ ὀπτασία ἐκείνου τοῦ ὁσίου Δανιήλ, ὁποῦ εἶδεν ἐν ἐκστάσει, εὑρισκόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ἔτει 1770. Ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι τοῖς πᾶσι φανερὸν καὶ πασίδηλον, ὅτι ἂν οἱ καλόγηροι τοῦ ὄρους ἤθελαν προσέξει καὶ νὰ σταθοῦν εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς μὲ τὸν ζαμπίτην τους μποσταντζὴν καὶ μὲ γρόσια, καθὼς καὶ ἄλλοτε, ἀνυπερθέτως οἰκονομοῦσαν τὴν ὑπόθεσίν των, ἀλλ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι ἦτον προωρισμένον νὰ γίνῃ. Διότι ἡ πλεονεξία καὶ ἡ ὑπερηφάνεια ἐστάθησαν ἐκεῖνο τὸ αἴτιον, νὰ μὴ γνωρίσουν τὸ ἀγαθὸν καὶ σύμφερόν των, διότι, ὡς ἤκουσαν ὅτι ἔρχεται ὁ τζερὶ-πασὴς ἀπὸ

Παζαροῦδα καὶ ὁ σερδὰρ-ἀγᾶς ἀπὸ Καλαμαρίαν, ἔγιναν ἄλλοι ἐξ ἄλλων ἀπὸ τὸν φόβον των καὶ δειλίαν. Καὶ οὕτω ἀπὸ τὴν αἰτίαν αὐτὴν εὐθὺς ἐψήφισαν οἱ εὑρεθέντες τότε προεστῶτες εἰς τὴν τοῦ Ἐσφιγμένου μονὴν τὸν ἄρχοντα Μανολάκην ἀρχιστράτηγον τῆς Μακεδονίας, ὅστις καὶ αὐτὸς ἔφυγεν ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡσύχαζεν εἰς τὴν ἄνωθεν μονὴν τοῦ Ἐσφιγμένου, ὡς ἄνωθεν εἴπομεν περὶ αὐτοῦ.

Κατ᾽ ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὁποῦ ἐγίνοντο αἱ ὁμιλίαι καὶ τέχναι τῶν καλογήρων εἰς τὴν τοῦ Ἐσφιγμένου μονὴν μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον κῦρ Μανωλάκην καὶ κῦρ Νικηφόρον Ἰβηρίτην καὶ μὲ τοὺς παρευρεθέντας ἐκεῖ τότε προεστοὺς τῶν ἐγκρίτων τοῦ ὄρους μοναστηρίων, Βατοπαιδινούς, λέγω, Χιλανδαρινούς, Ἰβηρίτας καὶ Λαυριώτας, τότε ἔξω εἰς τὸν κόσμον οἱ ἐπαρχιῶται τοῦ ἁγίου Κασσανδρίας, Πολυγερινοὶ καὶ τὰ χωρία τοῦ Λόγκου ἐπαναστατοῦν πρῶτοι, καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀντιφερόμενοι φονεύουν καὶ κτυποῦν τοὺς διοικητάς των Τούρκους, καὶ οὕτω γράφουν τὰ γενόμενα πρὸς τὸν ἄρχοντα κῦρ Μανωλάκην καὶ λοιπούς. Αὐτοὶ δὲ ἀκούσαντες τὰ γενόμενα ἐκεῖ εἰς τὸ τοῦ Ἐσφιγμένου, χωρὶς νὰ κάμουν ἄλλην σκέψιν ὠφελιμωτέραν, ἀπεφάσισαν, ὁ ἄρχων Μανωλάκης νὰ εὔγῃ εἰς τὰ ἔξω τοῦ ὄρους χωρία, ὁ δὲ κῦρ Νικηφόρος νὰ ἀπεράσῃ εἰς Κασσάνδραν διὰ θαλάσσης. Τὰ ὁποῖα ὅλα αὐτὰ κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποφασίσθησαν τότε τὴν τοῦ Ἐσφιγμένου μονήν· καὶ οὕτως ἐδιαλύθη ἐκείνη ἡ σκοτεινὴ σύναξις. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν τότε ὁ ἐκλαμπρότατος ἐκεῖνος ἄρχων Μανωλάκης μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, πεζοὺς καὶ καββαλαραίους, καὶ μὲ φλάμπουρα, καὶ κατ ἀρχὰς ὥρμησαν πρὸς τοὺς Σταγειρίτας· καὶ ἦτον μὲ τὴν συνοδίαν αὐτοῦ τότε ζηλωτὴς ὑπέρμαχος πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁ ἅγιος Μαρωνείας Κωνστάντιος λεγόμενος, εἶτα ὁ ἐξοχώτατος ἄρχων ἰατρὸς Εὐάγγελος μὲ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ καὶ μὲ πατιέρας, ὡς ἔθος εἶναι εἰς τὰ στρατεύματα· πρὸς τούτοις ἦσαν Θεόφιλος ἀρχιμανδρίτης τοῦ Βατοπαιδίου, Ἡσαΐας ἀρχιμανδρίτης τοῦ Χιλανδαρίου, Γρηγόριος ἀρχιμανδρίτης τοῦ Κουτλουμουσίου, ὅστις ἐπροπορεύετο μὲ πολλοὺς στρατιώτας καὶ παργιάκια, Ναθαναὴλ προηγούμενος τῆς μεγίστης λάυρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὁ καθηγούμενος Εὐθύμιος τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς καὶ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ ἄρχοντος Μανωλάκη Γεδεὼν Ξενοφωτινός, ψηφισμένος σπαθάριος ἀπὸ τὸν ἄρχοντα Μανωλάκην, ὅστις μετὰ ταῦτα ἀλλοπίστησε, καὶ ἄλλοι πολλοὶ καλόγηροι καὶ κοσμικοὶ ἐξεστράτευσαν, ἀκολουθοῦντες τὸν ῥηθέντα ἄρχοντα. Καὶ ἦτον νὰ ἰδῇ τότε τις ὁλους αὐτοὺς κατὰ τὴν ψυχήν, μὲ τί σκοπὸν καὶ λογισμὸν ὁ καθεῖς ἐπροπορεύετο καὶ ἀκολουθοῦσε· ὁλοι δηλαδὴ αὐτοὶ ἠκολούθουν, διὰ νὰ

ἀξιωθοῦν δόξης καί τιμῆς, τουτέστι ἄλλος διὰ νὰ γίνῃ τῆς περιφήμου ἐκείνης Θεσσαλονίκης αὐθέντης, ἄλλος ἀρχιστράτηγος ἐπάνω εἰς πεζοὺς καὶ καββαλαραίους, ἄλλος πάλιν νὰ γίνῃ μητροπολίτης, καὶ ἄλλος ἐπίσκοπος.

Μὲ τοιαύτας λοιπὸν φαντασίας κινούμενοι οἱ πλανημένοι, ἢ καλλίτερον νὰ εἰπῶ, οἱ ἀπὸ ἀβλεψίαν μεθυσμένοι ἔλυσαν τὰ ἄλυτα καὶ ἐσυγχώρησαν ὁλα ἐκεῖνα τὰ ἀσυγχώρητα καὶ ἐκαταλοῦσαν τὰ κρέατα μικροί τε καὶ μεγάλοι κατὰ τὰς διωρισμένας νηστείας τοῦ χρόνου, τετράδας, λέγω, καὶ παρασκευάς, καὶ μὲ τοιοῦτον παράνομον τρόπον ἐφαντάζονταν νὰ ἐπάρουν τὴν τιμὴν καὶ τὸ κράτος τῆς Ὀθωμανικῆς ὑψηλῆς καὶ κραταιᾶς βασιλείας. Τέλος, ἐπειδὴ ὁ σκοπός των δὲν ἄφεσεν εἰς τὸν ἅγιον Θεόν, εὐθὺς ἐκβάντες ἔξω εἰς τὰ Στάγειρα τοῦ Σιδηροκαυσίου καὶ φθάνοντες εἰς τὸ στενὸν (μπογάζι) τῆς Ῥενδίνας καὶ καθ' ὁλον ἐκεῖνο τὸ μέρος τὸ λεγόμενον Παζαροῦδα καὶ Ἐργὶ-μποτζάκι ἐσκορπίσθησαν ὑπὸ τῶν Τουρκῶν ὁλοι οἱ ἄνωθεν στρατιῶται ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ ἔχασεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ μόνος ὁ ἄρχων Μανωλάκης ἐσώθη εἰς Κασσάνδραν, ὁπου εὕρηκε τὸν ἠγαπημένον του κῦρ Νικηφόρον. Ἐπιστρέψαντες δὲ διὰ θαλάσσης καὶ οἱ δύο ἦλθον εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος· τοὺς ὁποίους ὑπεδέχθη ἡ Κοινότης. Καὶ γενομένης κοινῆς συνάξεως τῶν εἴκοσι ἱερῶν μοναστηρίων, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἔξω εἰς τὴν Ἱερισσὸν τὸ χανδάκι. Τότε ἦλθε καὶ ὁ καπετᾶν Ῥήγας μὲ ὁλους τοὺς ματενλίδες εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἐπειδὴ τρόπον τινὰ δὲν ἤκουεν εἰς μερικὰς ἀποφάσεις τὸν ἄρχοντα Μανωλάκην, ἐβιάσθη νὰ ἐπιβουλευθῇ τὴν ζωήν του ὁ ἄρχων δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινε ἕως τὸ ὕστερον. Τότε λοιπὸν μὲ θέλημα τοῦ ἄρχοντος καὶ τῶν πατέρων τοῦ ὄρους ἐψηφίσθη ὁ κῦρ Νικηφόρος διοικητὴς καὶ κριτὴς τοῦ Ἁγίου ὄρους. Τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἀπεφασίσθησαν τὸ δεύτερον, ὁταν ἦλθον εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τοῦ Κουτλουμουσίου ὁ ἄρχων καὶ ἡ ἱερὰ σύναξις, νὰ εἰσακούηται ὅμως ὁ κῦρ Νικηφόρος μὲ τὴν κοινὴν σύναξιν τοῦ ὄρους καὶ μὲ τοὺς ἁγίους ἐπιστάτας, νὰ κρίνῃ δηλαδὴ καὶ νὰ διορθόνῃ τὸν καθένα μὲ φόβον Θεοῦ καὶ διάκρισιν πολλήν, ὡς ἐπίσταται. Ταῦτα λοιπὸν καλῶς διορθώσας ὁ ἄρχων Μανωλάκης καὶ ἄλλα πολλά, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Κασσάνδραν διὰ θαλάσσης. Ὁ δὲ κῦρ Νικηφόρος καθίσας εἰς τὸν τόπον κριτὴς καὶ διοικητὴς τῶν εἴκοσι μοναστηρίων τοῦ ὄρους, ἔῤῥιψεν εὐθὺς δοσιμον εἰς τοὺς καλογήρους, καὶ εἰς τὸ δοσιμον αὐτὸ ἐφυλακώθησαν πολλοί, διότι οἱ καλόγηροι ἦσαν ἀκατάστατοι, καὶ πολλὰ ἀχρεῖα ἦτον τὰ ἤθη των· ἴσχυε τὸ μῖσος εἰς αὐτούς, ἐκραταιοῦτο ἡ διχόνοια, ἐπλεόναζεν ὁ φθόνος, ὁμοίως καὶ ἡ κακία καὶ τὰ πάθη τὰ παλαιά. Οἱ προεστῶτες τῶν μοναστηρίων δὲν ἄφιναν τὴν κακοήθειαν, λέγοντες· ποῖος εἶμαι ἐγώ, καὶ τίς εἶναι ἐκεῖνος; Καὶ τοιου-

τοτρόπως τῶν μικρῶν μοναστηρίων τοὺς προεστοὺς οἱ μεγάλοι προεστῶτες τῶν μεγάλων μονῶν κατεφρόνουν, καὶ χωρὶς συνείδησιν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκαταστασίας ὅσα ἔξοδα ἔτρεχαν εἰς καράβια, ὁποῦ ἐπλήρωναν διὰ νὰ φυλάττον, εἰς τὸ Χαντάκιον, ὁποῦ ἔκαμναν ἔξω εἰς τὴν Ἱερισσόν, ὅλα αὐτὰ, λέγω, τὰ ἔξοδα ἐξίσου τὰ ἔῤῥιπτον εἰς ὅλους ὁμοῦ, εἰς πλουσίους δηλαδὴ καὶ πτωχοὺς, χωρὶς διάκρισιν καὶ φόβον Θεοῦ. Ὅθεν διὰ τὰς πολλὰς αὐτὰς ἀταξίας ἐδυσαρεστήθη καὶ ὁ κῦρ Νικηφόρος εἰς τὴν ἄτακτον αὐτὴν διοίκησιν, διότι διόρθωσις εἰς τοὺς καλογήρους δὲν ἐγίνετο, μηδὲ εἰσακούετο εἰς τοὺς προεστοὺς τῆς κοινῆς συνάξεως. Διότι τῶν μεγάλων μοναστηρίων οἱ προεστῶτες μεταμεληθέντες ἀπέβαλον τὸν Νικηφόρον, διὸ καὶ ἐπρόκριναν καλλίτερον νὰ δόσουν ὅτι εἶχον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν παρὰ νὰ βάλλουν εἰς τὸ κοινὸν διὰ βοήθειαν τῶν πτωχῶν μοναστηρίων.

Ὅθεν βλέπων τὴν σκληρότητά των ὁ δικαιοκριτὴς Θεὸς καὶ τὴν πολλὴν ἀσπλαγχνίαν, ὁποῦ ἔκαμναν εἰς τὰ πτωχὰ μέρη οἱ μεγάλοι, ἐσύγχυσε τὸν νοῦν αὐτῶν, καθὼς εἰς τὸν καιρὸν τῆς πυργοποιίας τοὺς ἀσεβεῖς ἐκείνους πυργοποιήτας, οὕτως ἠκολούθησε καὶ ἐδῶ, διότι οἱ καλόγηροι δὲν ἐσυμφώνουν εἰς κανὲν καλὸν πρᾶγμα· διὰ τοῦτο ἐσκορπίσθησαν ἔνθεν κἀκεῖθεν, καὶ ὡς κεκομμένα μέλη εἰς ἐκ τοῦ ἄλλου ἐχωρίσθησαν καὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου· καὶ πρῶτον ἀπὸ τὴν λαύραν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἀνεχώρησαν πολλοί, ἀπὸ τὴν τῶν Ἰβήρων ὁμοίως· καὶ προσέτι ἀνεχώρησαν πολλοὶ πατέρες ἀπὸ τὰ μοναστήρια καὶ ἀπὸ τὸ νότιον μέρος, ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὸ βόρειον, ὁμοῦ μὲ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, τὰ ἅγια λείψανα καὶ ἄλλα κειμήλια, ὅλαι αἱ σκῆται καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν κελλίων· ἀνεχώρησαν δὲ ὅλοι οὗτοι ἐκ τοῦ ὄρους μὲ λύπην τῆς καρδίας των καὶ μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των, διασκορπισθέντες εἰς τὰς νήσους, εἰς Σκόπελον δηλαδὴ, Σκίαθον, Ψαρά, Ὕδραν· πολλοὶ δὲ κατέφυγον εἰς Πελοπόννησον καὶ ἄλλοι ἀπῆλθον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Κατ' αὐτὰς δὲ τὰς ἡμέρας καὶ ἡ Κασσάνδρα ἐνικήθη ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα Ἀμπτοῦλ Ρομποῦτ-πασᾶ. Ὁ δὲ ἄρχων Μανωλάκης φυγὼν τὴν αἰχμαλωσίαν ἦλθεν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος δεκεμβρίῳ θ', ὁπου ἀνταμωθεὶς μὲ τὸν κῦρ Νικηφόρον τὸν φίλον του, ἀνεχώρησαν καὶ ἡ γενναιότης των ὁμοῦ εἰς τὴν νῆσον Ὕδραν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι καλόγηροι, ὁποῦ ἔμειναν εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος, οἵ τε Βατοπαιδινοί, Χιλανδαρινοί, Ζωγραφῖται, Δοχειαρῖται, Κουτλουμουσιανοὶ καὶ Φιλοθεῖται, ἠγάπησαν τὸν ἀρχαῖον ὄφιν, τὸ θηρίον τῆς γῆς διάβολον, οἵτινες ἔσφαλαν μεγάλως καὶ τὸ σφάλμα των δὲν ἔχει εἰς τὸν αἰῶνα θεραπείαν, ἐπειδὴ δὲν ἔκαμαν συν-

θήκας μὲ τὸν ὑψηλὸν ἡγεμόνα Ἀμπτοὺλ Ρομποὺτ-πασᾶ νὰ μένῃ τὸ ὄρος, καθὼς εἶναι ἡ Σερβία καὶ καθὼς ἔκαμαν τὰ Τρίκερα καὶ ἄλλα μέρη, ἀλλὰ χωρὶς νὰ συμβουλευθοῦν καὶ νὰ στοχασθοῦν τὸ συμφέρον των, λαβόντες τὸν μποσταντζῆν διοικητὴν τοῦ ὄρους, φυλαττόμενον εἰς τὴν σεβασμίαν μονὴν τοῦ Κουτλουμουσίου, ἀπῆλθον εἰς τὴν Κασσάνδραν, ζητοῦντες διὰ τὸ σφάλμα των συμπάθειαν καὶ συγχώρησιν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, χωρὶς νὰ ζητήσουν καὶ νὰ δέσουν συνθήκας καὶ συμφωνίας, διὰ νὰ φυλαχθῇ ὁ ἁγιώνυμος οὗτος τοπος ἀπείρακτος· καὶ διὰ νὰ μὴν πολυλογῶμεν, ἀπὸ τὰς κακὰς καὶ στραβὰς αὐτὰς διοικήσεις ἐρημώθη ὁ ἐπίγειος ἐτοῦτος παράδεισος, ὅστις ἦτον ὅλων τῶν χριστιανῶν καταφύγιον.

Ὁ δὲ ἡγεμὼν βλέπων τοῦ ὄρους τὸν μποσταντζῆν ἐθάυμασε, πῶς ἐφυλάχθη ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ζωντανός. Ὅθεν ἐβοήθησε τὸ ὄρος ὁ μποσταντζῆς πολλὰ καὶ ἡ ζωή του ἔγινεν εἰς τοὺς καλογήρους καλὴ αἰτία,καὶ εἶχον λόγον διὰ νὰ ζητήσουν καὶ νὰ κάμουν συμφωνίας διὰ τὸ ὄρος, μάλιστα διὰ τῆς δυνάμεως τῶν μποσταντζιδων. Ἀλλ' αὐτὰ ὁλα ὁ φθόνος καὶ ἡ κακία τὰ διέστρεψε καὶ δὲν τοὺς ἀφῆκε νὰ στοχασθοῦν τὸ συμφέρον των. Ἡ Πόρτα τῶν μποσταντζίδων ὅλα βέβαια τὰ ἐδιόρθωνεν ἀφεύκτως μὲ τὰ πουγγεῖα· καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἡγεμών, ὅταν εἶδε τὸν μποσταντζῆν, ἐκατάλαβε τὴν ὑπόθεσιν. Ὅθεν ἄρχισε νὰ ὁμιλῇ, ὡς πνευματικός, ὁ αἱμοβόρος λύκος μὲ τέχναις καὶ μὲ κολακείαις τόσον τὸν μποσταντζῆν, ὅσον καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τρεῖς καλογήρους, Χιλανδαρινόν, Δοχειαρίτην καὶ Φιλοθείτην, λέγοντάς των, ὅτι νὰ μὴν ὑποπτεύουν τι καὶ φοβοῦνται ἀπὸ τὸ ὕψος του, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χαίρουν, διότι ἠλευθηρώθησαν καὶ δὲν αἰχμαλωτίσθησαν, καθότι τοὺς ἔλεγεν πῶς ἀμέσως θέλει γράψει εἰς τὸν βασιλέα νὰ συγχωρήσῃ τὸ σφάλμα των καὶ ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ μποσταντζῆ ἔγινεν αἴτιον νὰ εὕρωσι πάλιν οἱ καλόγηροι πρόσωπον εἰς τὸν βασιλέα· ἐν ᾧ οἱ Θεσσαλονικεῖς αὐθέναι εἶχον τοὺς Κασσανδρινοὺς καὶ καλογήρους διαβαλμένους εἰς Ὑψηλὴν Πόρταν, γράφοντες μυρίας διαβολὰς πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἀμπτοὺλ Ρομποὺτ-πασᾶς ἦλθεν εἰς Κασσάνδραν, τὴν ὁποίαν νικήσας κατέστρεψεν, αἰχμαλωτίσας πλήθη πολλὰ χριστιανῶν, ὅσοι ἐκεῖ εὑρέθησαν, καὶ πολλοὺς ἀποκτείνας.

Ἐφαίνετο λοιπὸν τότε ὁ ἡγεμὼν εἰς ὅλους γλυκύς, ἥμερος καὶ ὅλος γεμάτος καλοσύνην, τὸ πρόσωπόν του ἔδειχνεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους παντοίαν εὐφροσύνην καὶ χαράν, καὶ ἔλεγε πρὸς τοὺς καλογήρους, ὁποῦ τὸν ἐπροσκύνησαν, ὅτι διόλου ἂς μὴν ὑποπτεύωνται μήτε νὰ φοβῶνται καὶ λυποῦνται, καθότι τρεῖς ἡμέρας, καὶ ὄχι περισσότερον, οἱ ἄνθρωποί του θέλουν σταθῆ εἰς τὸ ὄρος. Μετὰ

δὲ ταῦτα ἐσηκώθη ἀπὸ Κασσάνδραν καὶ ἦλθε σταθεὶς μὲ ὅλον του τὸ στράτευμα ἔξω τοῦ Ἁγίου ὄρους εἰς τόπον καλούμενον Κομίτζαν πλησίον Ἱερισσοῦ, καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν ὑποκάτω τῆς σκηνῆς του (τζαντήρη) καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα μὲ ὅλον τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τὸ ἄπειρον σχεδόν, ὁποῦ τὸν ἠκολούθει· καὶ διὰ νὰ δείξῃ καὶ φανῇ ὑπέρμαχος καὶ ζηλωτὴς εἰς τὰ θεῖα, ἐπρόσταξε μὲ ἔντονον προσταγὴν νὰ καθαρισθῇ τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ, τὸ ὄρος τὸ ἅγιον, ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν γυναικῶν, ὁποῦ ἦτον γεμάται αἱ σκῆται καὶ τὰ κελλία, ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὰ παιδία. Καὶ οὕτω, καθὼς ἐπρόσταξε, τὸ ὄρος εὐθὺς ἐκαθαρίσθη.

Ἀλλ' ὕστερον, ὡς ἔλεγε τὸ πρῶτον, δὲν ἐστάθη καθαρός. Διότι τὴν γνώμην του τὴν μετέβαλε καὶ ἐψεύσθη ὁ ἐπάρατος καὶ δὲν ἐστάθη εἰς τὴν πρώτην του ἀπόφασιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡμέραν παρ' ἡμέραν ἐσκληρύνετο, καθὼς ἐκεῖνος ὁ παλαιὸς Φαραώ, οὕτω καὶ ὁ νέος οὗτος Ἀμπτοὺλ Ρομποὺτ-πασᾶς, μήτε ὅσα ἔλεγεν εἰς Κασσάνδραν πρὸς τοὺς τρεῖς ἐκείνους καλογήρους, τὸν Χιλανδαρινόν, Δοχειαρίτην καὶ Φιλοθείτην, ὁποῦ τὸν ἐπροσκύνησαν, ἐφύλαξεν, ὅτι δηλαδὴ δὲν θέλουν πειραχθῇ· ἀλλὰ τότε ἀμέσως, ἀφ' οὗ ἐμβῆκαν οἱ ἄνθρωποί του καὶ ὅλα του τὰ στρατεύματα εἰς τοῦ ὄρους τὰ μοναστήρια, εὐθὺς τοῦ ὄρους τὸν ἀγᾶν τὸν μποσταντζὴν μὲ δώδεκα καλογήρους μουτεβελίδες (ἐπιτρόπους), τοὺς ἔστειλεν εἰς βασιλεύουσαν νὰ στέκουν ρεχέμια (ἐνέχυρα) εἰς τοῦ ὀντζακίου των τὴν Πόρταν τῶν μποσταντζίδων· αὐτὸς δὲ εὐθὺς ἐζήτησε τῶν καλογήρων πρόστιμον (τζερεμὲν) δέκα χιλιάδας πουγγεῖα, διότι ἡ ἐπανάστασίς των, ἔλεγεν, ὁποῦ εἰς τὴν βασιλείαν ἔκαμαν, ἦτον μέγα σφάλμα· ὅμως ἀπὸ τὰς δέκα χιλιάδας ἐκατέβη εἰς τρεῖς χιλιάδας· καὶ κατὰ τὸν διορισμὸν τῶν χαρατζίων ἐπάνω εἰς τὰ χαρτία νὰ δώσουν ἀπὸ πεντακόσια γρόσια ὅσοι τότε καλόγηροι εὑρέθησαν εἰς τὸ ὄρος δι' ἀπελευθέρωσίν των.

Ἡ δὲ ἀπόφασις καὶ συμφωνία, τὴν ὁποίαν μὲ τοὺς καλογήρους ἔκαμεν εἰς Κασσάνδραν, δὲν ἐφυλάχθη διόλου ἀπὸ τὸν ἄπιστον, ἀλλ' εὐθὺς ὁποῦ ἐγέμισεν ὁ αἱμοβόρος οὗτος λύκος ὅλα τὰ εὐαγῆ καὶ ἱερὰ καταγώγια καὶ ἅγια μοναστήρια ἀπὸ ἀχρείους καὶ κακίστους στρατιώτας, τῶν ὁποίων αἱ κακίαι δὲν γράφονται ὅλαι καταλεπτῶς διὰ τὸ ἀδύνατον, ὅσας μετεχειρίσθησαν· μήτε αὐτοὺς τοὺς θείους ναοὺς ἀφῆκαν οἱ ἀσεβεῖς χωρὶς νὰ τοὺς βεβηλώσουν καὶ νὰ τοὺς μολύνουν, διαφθείροντες τὰς ἱστορίας των.

Τότε λοιπὸν κατ' ἀρχὰς τῶν τοιούτων δεινῶν πολλοὶ καλόγηροι καὶ κοσμικοὶ ἐθανατώθησαν ἀναιτίως ὑπὸ τῶν ἀχρείων ἐκείνων στρατιωτῶν, καὶ πολλὰ παιδία ἐσκλαβώθησαν. Ὅσα δὲ κακὰ ἔγιναν τότε εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ τὰ

στρατεύματα καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ δεινά, ὁποῦ ἐδοκίμασαν ὅλα σχεδὸν τὰ μοναστήρια καὶ χωριστὰ τὰ μικρά, δὲν γράφονται καταλεπτῶς. Διότι ὅτι τοὺς ἐρμήνευεν καὶ ἐδίδασκεν ὁ διάβολος, ἐκεῖνα καὶ ἔκαμναν ἀσυστόλως καὶ ἀφόβως, καὶ δὲν ἦτον τινὰς νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἀταξίας των· μάλιστα ἦτον οἱ ἐπάρατοι καὶ πολλοὶ τὸν ἀριθμόν, διότι οἱ ἐπίτροποι (μουτεβελίδες) ἐκείνου τοῦ καιροῦ οὕτως ἐδιώρισαν ἐξίσου δηλαδὴ καὶ ἐπίσης νὰ εἶναι στρατιῶται εἰς τὰ μοναστήρια.

Ὁ φθόνος, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἐπροξένησεν εἰς τοὺς καλογήρους ὅλα τὰ κακά, αὐτὸς σχεδὸν καὶ εἰς τὴν τελευταίαν ὥραν καὶ στιγμὴν δὲν ἔλειψεν ὁ ἐπάρατος ἀπὸ τοὺς κριτὰς τοῦ ὄρους, ὁμοίως καὶ πᾶσα ἄλλη κακία· καθὼς καὶ τὸ πρόστιμον (τζερεμὲν) τοῦ πασᾶ τὰ πουγγεῖα οἱ πρῶτοι μουτεβελίδες (ἐπίτροποι) οὕτως ἀδιάκριτα τὰ ἐδιώρισαν. Καὶ ἀκούσατε, πῶς ἐμοίρασαν οἱ ἄνωθεν ἐπίτροποι τοῦ πασᾶ τὰ πουγγεῖα· ὄχι δηλαδὴ εἰς τὰ χαράδζια, ὡς εἶπεν ὁ ἡγεμὼν εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ μὲ ἄλλον τρόπον ἄδικον, καθὼς αὐτοὶ ἠθέλησαν καὶ ἠγάπησαν· καὶ οὕτως ὕστερον ἐκατάπεισαν πρῶτον τὸν κεχαγιὰν τοῦ πασᾶ, εἶτα καὶ τὸν ἄρχοντα κῦρ Σπανδονὴν τοῦ ὄρους τὸν ἐπίτροπον, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν ἴδιον ἡγεμόνα. Ὅθεν ὡς ἐστοχάζοντο, ἔγραφον εἰς τὸ καθὲν μοναστήριον, καὶ οὕτω μὲ τὸν ἄδικον ἐκεῖνον μοιρασμόν, ὁποῦ ἔκαμαν εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ πτωχὰ καὶ μικρὰ μοναστήρια, τὰ ἐρήμωσαν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐπαραχώρησε, καὶ σιμὰ τῆς ἐρημώσεως τῶν μικρῶν τούτων μοναστηρίων ὕστερον ἐκινδύνευσαν νὰ ἐρημωθοῦν καὶ τὰ μεγάλα. Καὶ τοῦτο ἐγένετο μὲ δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπόφασιν, διότι «τὰ κρίματα τοῦ ἁγίου Θεοῦ εἶναι ἄβυσσος πολλὴ» κατὰ τὸν προφήτην.

Ἐπειδὴ ἂν τὰ πουγγεῖα αὐτά, λέγω, ἐμοιράζοντο, καθὼς εἶπεν ὁ ἡγεμὼν ἐπάνω εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὁποῦ ἦτον τότε εἰς τὸ ὄρος, ἀπὸ πεντακόσια γρόσια εἰς τὸ χαρτί, βέβαια τὰ μικρὰ μοναστηρία δὲν ἐρήμοναν, καὶ ἔπρεπε νὰ στέκωνται ἀνοικτὰ καὶ στολισμένα καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἀνθρώπους. Ὅθεν ἡ ἐρήμωσις ἠκολούθησε καὶ ἔγινεν ἀπὸ τοὺς κριτὰς τοῦ ὄρους, διότι τὰ γρόσια τότε ἦτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὄχι εἰς τὰ ἐνδεῆ τῶν μοναστηρίων τείχη. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ ὄρους τότε εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ὅλοι μὲ πουγγεῖα, καὶ δὲν ἦτον μόνον τρεῖς χιλιάδες ἄνθρωποι εἰς τὸ ὄρος, ἀλλὰ πέντε χιλιάδες καὶ περισσότεροι ἐσυνάξουνταν. Καὶ ἦσαν οἱ τρόποι εἰς τοὺς καλογήρους εὐκολώτατοι νὰ σηκωθοῦν τοῦ πασᾶ τὰ στρατεύματα ἀπὸ τὸ Ἅγιον ὄρος τότε εὐθύς. Ὅμως ὕστερον ἡμέραν παρ' ἡμέραν ἀπερνῶντας ὁ καιρὸς καὶ δίδοντας λοφέδες (μισθοὺς) τὰ πτωχὰ μοναστήρια καθ' ἡμέραν καὶ κάθε μῆνα ἔλλειψαν ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τὰ γρόσια, καὶ διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀνεχώρησαν βλέποντες τὰ γενόμενα τόσον καλόγηροι, ὅσον καὶ κοσμι-

κοί, καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὸ ὄρος· καὶ ἀκολούθησε καὶ ἔγινεν ὁ σκορπισμὸς καὶ χαλασμὸς καὶ ἡ ἐρήμωσις τοῦ ὄρους.

Τὸν ἄνωθεν λοιπὸν μοιρασμόν, ὡς εἴπομεν, τοῦ προστίμου (τζερεμὲν) ἔγραψαν ὅ τε Βατοπαιδινὸς ἀρχιμανδρίτης καὶ σκευοφύλαξ κῦρ Ἰάκωβος καὶ ὁ ἐκ τῆς τῶν Ἰβήρων διδάσκαλος κῦρ Συνέσιος μουσικὸς καὶ ὁ πρωτοσύγγελος Θεοδόσιος Κουτλουμουσιανός. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἔγραψαν τὸ ἄδικον ἐκεῖνο κατάστιχον, τὸ ὁποῖον δίδοντες εἰς χεῖρας τοῦ ἄρχοντος κῦρ Σπανδονῆ, ἡ εὐγένειά του τὸ ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ἡγεμόνα, καὶ αὐτὸς τὸ ἐσφράγισε μὲ τὴν ὑψηλήν του σφραγῖδα, προστάξοντας μὲ σφοδρὰν προσταγὴν νὰ δοθοῦν, καθὼς ἦσαν καταγεγραμμένα. Τότε ἦτον νὰ ἰδῇ τις τοὺς πύργους τῶν μοναστηρίων ὅλους γεμάτους ἀπὸ πτωχοὺς καλογήρους διὰ τὸν ἀδιάκριτον ἐκεῖνον τζερεμέν, καὶ οἱ ἔχοντες τὰ γρόσια καλόγηροι ἔφευγον εἷς καθ' εἷς ἀπὸ τὸ ἁγιώνυμον ὄρος καὶ ἀπὸ τὰ ἅγια ἐτοῦτα καταγώγια καὶ ἱερὰ μοναστήρια καὶ ὑπήγαιναν εἰς τὸν κόσμον κόπτοντες τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ γένεια καὶ ἐνδυόμενοι κοσμικὴν ἐνδυμασίαν, ἔφευγον ἀπὸ τὸν ἐπίγειον ἐτοῦτον παράδεισον τοῦ ὄρους· καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ὑπανδρεύθησαν εἰς διάφορα μέρη, καὶ ἄλλοι πάλιν ἔγιναν κλέπται καὶ λῃσταὶ καὶ κακοὶ ἄνθρωποι. Καὶ οὕτως ἔμειναν ἔρημα ἐκεῖνα τὰ ἱερὰ τοῦ Ἁγίου ὄρους μοναστήρια ἀπὸ καλογήρους ἐκτὸς ὀλίγων γερόντων καὶ χωλῶν καὶ ἀναπήρων, οἵτινες δι' ἀδυναμίαν ἔμειναν, ὅθεν εὑρέθη ὁ καθεῖς.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἦλθεν ἡ ἄνοιξις, ἐσηκώθη ὁ ἡγεμὼν ἀπὸ Κομίτζαν μὲ τὰ στρατεύματά του κατὰ τὴν πέμπτην τοῦ μαρτίου μηνὸς καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἀμέσως τότε ἐζήτησε τὰ ἅρματα τῶν καπεταναρέων ἀπὸ τὸν κῦρ Διαμαντὴν καὶ ἀπὸ τὸν κῦρ Τάσιον καὶ λοιπούς, ὁποῦ ἐφύλαττον τῆς Νιαούσης τὴν πόλιν, ἤτοι τὴν Νιάουσταν, καὶ ἐπειδὴ δὲν τοῦ τὰ ἔδιδαν, ἐκίνησε πόλεμον κατ' αὐτῶν μέγαν καὶ ἰσχυρόν, ἕως ὁποῦ τοὺς ἐτρόπωσε καὶ ἐνίκησεν· ἔκαυσε δὲ καὶ τὴν περίφημον ἐκείνην πόλιν τῆς Νιαούστης καὶ τοὺς ἀρθρώπους ὅλους τῆς πολιτείας ἐσκλάβωσε σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ὥστε ἐγέμισεν ἀπὸ κορασίδας καὶ παιδία ὁλη ἡ Τουρκία καὶ Ἀλβανία. Καὶ οὕτως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος, καὶ συνάξας τότε ὅλους τοὺς παῖδας τῆς Νιαούστης, τῆς Κασσανδρείας καὶ τῶν ἄλλων μερῶν, τὰ περιέτεμεν ὅλα ὁ μιαρὸς κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν τοῦ βαϊραμίου. Τελειώσασα δὲ ἡ μιαρὰ αὐτοῦ πανήγυρις, τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐζήτησε καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγιορείτας καλογήρους τὰς τρεῖς χιλιάδας τὰ πουγγεῖα· καὶ ἐπειδή, ὡς ἄνωθεν ἐγράψαμεν, οἱ ἔχοντες τὰ χρήματα καλόγηροι καὶ κοσμικοὶ ὅλοι ἀπὸ τὸ ὄρος ἕνας ‹καθ'› ἕνας ἀνεχώρησαν, διὰ

τοῦτο θυμωθεὶς ὁ ἡγεμὼν πολλοὺς ἀθῴους καλογήρους ἔβαλεν εἰς τὴν φυλακὴν τῆς Θεσσαλονίκης, τρεῖς φοραῖς κατὰ σειρὰν ἀσήκωσεν ἀπὸ τὸ ὄρος, καὶ κάθε ἡμέραν τοὺς ἐράβδιζεν ὁ τύραννος χωρὶς λύπην εἰς τοὺς πόδας, ἕως ὁποῦ εἰς τὴν τυραννίαν αὐτὴν τὴν ἄδικον ἔδωκαν τὸ κοινὸν χρέος οἱ μακάριοι, ἀδίκως ἐκχέαντες τὰ αἵματά των ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν Μωαμεθανῶν ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ πασᾶ, ὄντες τὸν ἀριθμὸν ὅλοι ὀγδοήκοντα καὶ δύο. Ὁ τύραννος ὅμως ἤθελε βέβαια ἀκόμι καὶ ἄλλους νὰ ἀποκτείνῃ, πλὴν δὲν ἐπρόφθασε, διότι ἦλθεν ἄλλος ἡγεμών· καὶ οὕτω τότε ἠλευθερώθησαν παραδόξως ὅλοι οἱ φυλακόμενοι.

Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ πολυθρύλλητος ἱστορία, καθὼς τὴν ἠκούσατε ἄνωθεν ὡς ἐν συντόμῳ. Τώρα δὲ ἂς ἴδωμεν, ποῖον καλὸν ἐπροξένησαν οἱ ἄνωθεν ἄρχοντες καὶ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ τοῦ Ἁγίου ὄρους προεστῶτες, καὶ οἱ πρῶτοι δηλαδὴ καὶ οἱ δεύτεροι, ὁποῦ ἐξαναπροσκύνησαν εἰς τοὺς Τούρκους; Ἔξω ἀπὸ ἕνα κοινὸν χαλασμὸν καὶ ἀφανισμὸν τῶν μοναστηρίων, ἄλλο καλὸν ἀπὸ αὐτὸ δὲν βλέπομεν. Ὅθεν ὁ ἅγιος Θεὸς νὰ μὰς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοιαύτας πλάνας καὶ ἀκαταστασίας καὶ νὰ χαρίζῃ εἰς ὅλους ἡμᾶς καλὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν, χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

№ 95.

Εὐχὴ ὑπὲρ τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου, εὐσπλαγχνικωτάτου καὶ φιλολάου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος ἡμῶν σουλτᾶν Ἀπτοὺλ Μετζὶτ-χὰν αὐθέντου ἡμῶν.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ Αβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, ὁ ἐν σοφίᾳ τὰ πάντα δημιουργήσας καὶ ἐξ οὐκ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, ὁ διὰ τὴν ἄφατόν σου πρόνοιαν καὶ πολλὴν ἀγαθότητα ἀκατανοήτως τὴν τῶν ἀνθρώπων πραγματευόμενος σωτηρίαν καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πλάσματός σου οἰκονομῶν, ὁ ἐν μὲν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ σου εἰπών· δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι καὶ ἄρχοντες κρατοῦσι γῆς, ἐν δὲ τῇ νέᾳ διὰ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀπόδοτε τὰ τοῦ καίσαρος καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· ἐντειλάμενος καὶ ποιεῖσθαι πρῶτον πάντων δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστείας, ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων διὰ τοῦ ἀποστόλου σου κανονισάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν, ἅγιε βασιλεῦ τῆς δόξης, πρόσ-

δεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ ἁμαρτωλῶν δούλων σου τὴν ὑπὲρ τοῦ κραταιοτάτου, γαληνοτάτου καὶ εὐσπλαγχνικωτάτου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος σουλτᾶν Ἀπτοῦλ Μετζὶτ-χὰν αὐθέντου ἡμῶν προσφερομένην σοι δέησιν, καὶ παράσχου αὐτῷ καὶ τοῖς πανεκλάμπροις αὐτοῦ γόνοις καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ καὶ τοῖς στρατάρχοις αὐτοῦ ζωὴν πολυχρόνιον καὶ πανευδαίμονα· χάρισαι αὐτῷ εἰρηνικὸν καὶ ἀτάραχον τὸ βασίλειον καὶ πάσης στάσεως καὶ ἐμφυλίου πολέμου ἀνώτερον. Ναί, Κύριε ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ ἀναξίων δούλων σου ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καὶ κραταίωσον μὲν αὐτὸν τῇ ἀμάχῳ σου καὶ ἀηττήτῳ δυνάμει, τὰ δὲ τούτου στρατεύματα ἐνίσχυσον παντα χοῦ νίκας καὶ τρόπαια αὐτῷ χαριζόμενος, διάλυσον τὰς ἔχθρας καὶ στάσεις τῶν ἐπανισταμένων τῷ κράτει αὐτοῦ, καὶ εἰρήνην βαθεῖαν καὶ ἀστασίαστον ἔν τε γῇ καὶ θαλάσσῃ αὐτῷ βράβευσον, καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῷ ἐπιχορήγησον, ἵνα ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς ἥρεμον καὶ ἡσυχον βίον διάγοντες, δοξάζοντες τὸ πανάγιον ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

№ 96.

Διατύπωσις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου.

. . . ἀφίημι ἐπίτροπον τὸν κύριον Ἰωάννην . . . . . καὶ μέλλων τελευτᾶν καταλυμπανέτω ἀντ' αὐτοῦ ἐπίτροπον τὸν κύριον Εὐθύμιον, τὸ πνευματικόν μου τέκνον καὶ ἐκείνου κατὰ σάρκα καὶ κατὰ πνεῦμα υἱόν· καὶ αὐτὸς πάλιν μέλλων τελευτᾶν καταλυμπανέτω εἴτε ἐκ τῆς αὐτοῦ Λαύρας, εἴτε ἐκ τοῦ ὄρους, ἐὰν εὑρεθῇ λόγιος καὶ πνευματικός, κατὰ διαδοχὴν ἐπίτροπον, ὁμοίως καὶ καθεξῆς. Ἔτι δὲ ἐβουλόμην τὸν βασιλέα τὸν ἅγιον καταλιπεῖν καὶ αὐτὸν ἐπίτροπον τῆς ἁγίας Λαύρας· ἀλλὰ τοῦτο μὲν τολμηρὸν ἡγησάμην, ἐπειδὴ αὐτὸς καὶ βασιλεὺς καὶ δεσπότης καὶ κύριος καὶ πατὴρ καὶ τροφεὺς οὐχ ἡμῶν μόνον τῶν ἐλαχίστων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πατέρων καὶ ἀδελφῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων χριστιανῶν τυγχάνει, ἐξαιρέτως δὲ ὑπὲρ πάντας κοσμικούς τε καὶ μοναχοὺς πλεῖον εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους καὶ ταπεινοὺς καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Λαύραν τὴν παρ' αὐτοῦ εὔνοιαν ἐπεδείξατο καὶ πολυάνθρωπον ταύτην ἀπειργάσατο, πλατύνας καὶ αὐξήσας αὐτὴν δι' εὐσεβῶν χρυσοβουλλίων αὐτοῦ, δι' ὧν καὶ τῶν ἄλλων βασιλέων, τοῦ τε κυροῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ κυροῦ Ἰωάννου, ἐπεκύρωσε χρυσόβουλλα, καὶ ἔξωθεν ἐκείνων

ἕτερα καὶ αὐτὸς ποιήσας ἡμῖν. Δι' ὁ αὐτὸν οὐκ ἐτόλμησα τὸν ἀγαθὸν βασιλέα εἰς ἐπιτρόπου τάξιν καταλιπεῖν· τὸν δὲ εὐσεβέστατον κύριόν μου Νικηφόρον τὸν ἐνδοξότατον πατρίκιον καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀφίημι ἐπίτροπον καὶ προστάτην καὶ ἀντιλήπτορα τῆς ἐν Χριστῷ συνοδίας ἡμῶν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Λαύρας, ἵνα διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ μισθὸν καὶ τὴν ἡγιασμένην αὐτοῦ ψυχὴν προσλαμβάνηται καὶ συνεργῇ καὶ συγκροτῇ τὸν κύριον Ἰωάννην τὸν Ἴβηρα καὶ ὅλην τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἐν πᾶσι τοῖς προσπίπτουσιν αὐτοῖς κατὰ τὸν βίον ἀνιαροῖς· καὶ αὐτὸς μὲν ἀγωνίσηται περὶ τῶν προσκαίρων καὶ φθαρτῶν τοῦ βίου τούτου βοηθῆσαι αὐτοῖς, αὐτὸς δὲ ὅ τε κῦρ Ἰωάννης ὁ Ἴβηρ καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ περὶ τῶν ἀφθάρτων καὶ αἰωνίων ἐν τῷ μέλλοντι ἀγαθῶν μετὰ πάσης προθυμίας καὶ ἀγάπης καὶ σπουδῆς ἀγωνίσωνται, εὐχόμενοι ἀδιαλείπτως ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς πάλιν μέλλων μεταλλάξαι τὸν βίον, ἵνα καταλείπῃ ἐπίτροπον ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν εἰρημένην εὐαγῆ Λαύραν, καὶ ἐφεξῆς ἕκαστος ἀποιχόμενος οὕτω ποείτω, ἵνα αὐτοὶ μὲν ἔν τε τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐκεῖσε προσπιπτούσαις ὑποθέσεσι καὶ διακονίαις τῆς Λαύρας γένωνται προστάται καὶ ἀντιλήπτορες διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ μισθὸν καὶ τὰς τιμίας ψυχὰς αὐτῶν, οὗτοι δὲ οἱ ἐν τῷ τάγματι τῶν μοναχῶν, ὡς ἅτε ἐν τῷ ὄρει τυγχάνοντες καὶ γειτνιάζοντες, σπουδάσωσι πάσῃ δυνάμει διὰ τὴν παροῦσαν αὐτοῖς εὐλάβειαν καὶ ἀρετήν, φροντίσαι, ὡς οἰκείων μελῶν διαφόρων ὄντων ἐν ἑνὶ σώματι τῆς ἡμετέρας ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος ἐν παντὶ πράγματι πνευματικῷ τε καὶ σωματικῷ.

№ 97.

Изъ сигилліона царя Константина Мономаха, 1052 года.

. . . . Ἐπεὶ καὶ πάλαι ὁ τὴν μονὴν (Λαύραν) ἐξ ἀρχῆς ὑδρυσάμενος, ὁ ὅσιος ἐκεῖνος Ἀθανάσιος, εἰδὼς ὡς τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων, μετὰ τῆς θείας προνοίας, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης βοηθείας δέονται, εὖ ποιῶν ἀνέθετο ταύτην τῷ τότε προέχοντι καὶ παρὰ τῷ τηνικαῦτα βασιλεῖ τὰ μέγιστα δυναμένῳ, τῷ μαγίστρῳ Νικηφόρῳ καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, καὶ τὴν ἐκείνου δυναστείαν ταῖς οἰκείαις συναρμόσας εὐχαῖς, ἐπ' ἀσφαλοῦς τῆς βάσεως τὰς περὶ τὴν μονὴν ἐλπίδας ἐπήξατο, ὥστε καὶ εἶχε μὲν οὕτω ταῦτα, καὶ εἰς ἐπίδοσιν τὰ τῆς Λαύρας ἐδίδου καὶ αὔξησιν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐλάμβανεν· μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου ἀποβίωσιν εἰς τοὐναντίον περιετράπη ταῖς τε τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς καὶ ταῖς τῶν κατὰ τὸν τοπον

ἀρχόντων ἔστιν ὅτε καινοτομίαις καὶ ἐπηρείαις, ἅτε μηδενὸς ὄντος τοῦ κωλύειν αὐτοὺς ἰσχύοντος, καὶ αὐταῖς ταῖς τῶν μοναχῶν ἐκ τῆς τῶν προεστώτων καταφρονήσεως ἀταξίαις· ἅπερ καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν, ἐξ αὐτοῦ τε τοῦ καθηγουμένου πυθομένη καὶ τῶν γερόντων, οὐκ ἔκρινε παριδεῖν οὐδὲ τὴν πολλοῖς ἱδρῶσι καὶ πόνοις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ προσευχαῖς τοῦ θαυμασίου ἐκείνου πατρός, οὐ τὴν ἕδραν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄροφον, ὡς εἰπεῖν, δεξαμένην μονὴν καὶ τῷ πλήθει τῶν ἐν αὐτῇ καὶ ταῖς ἀρεταῖς σχεδὸν τὰς ἄλλας ἁπάσας, ⟨ὧν⟩ καὶ ἐπὶ μεγέθει καὶ πολυανδρίᾳ καὶ ἀρετῇ λόγος πολύς, ἀποκρύψασαν, φοραῖς ἀρχόντων καὶ ἀταξίαις ἀπαιδεύτων ἀνδρῶν συγχωρῆσαι σμικρυνθῆναι καὶ εἰς τὸ κατόπιν ἐλαθῆναι καὶ ἀντὶ τῆς εὐκληματούσης ἐκείνης ἀμπέλου καὶ εὐκάρπου παραφυάδα φανῆναι μικρὰν καί, εἰ καὶ ὀκνηρὸν εἰπεῖν, ἄκαρπον· ἀλλὰ δεῖν ἔγνω καὶ νῦν αὐτὴν ἀναθεῖναι τῷ πραιποσίτῳ Ἰωάννῃ ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, ἀνδρὶ παρρησίαν μὲν πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἔχοντι διά τε τῆς καθαρᾶς εὐνοίας καὶ πίστεως διά τε τῆς ἀγρύπνου καὶ ἐπιπόνου νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπηρεσίας, ἐν βαθμῷ δὲ μεγίστῳ καὶ οἰκειοτάτῳ τεταγμένῳ καὶ τῷ αὐτῷ, ᾧπερ ὁ ἐξ ἀρχῆς τὴν προστασίαν παρὰ τοῦ κτίτορος δεξάμενος ... λόγοις τε καὶ παιδείᾳ κεκοσμημένῳ καὶ ἀρετῇ, ὡς ἂν μήτε οἱ ἐπηρεάζειν βουλόμενοι χώραν ἔχοιεν πρὸς τὸ ἀδικεῖν, ἀλλ' ἀναστέλλωνται τῆς ἀδίκου ὁρμῆς τῇ ἐφορῶντος ἰσχύι ἀποκρουόμενοι, μήτε οἱ τῶν μοναχῶν ἄτακτοι καὶ ἀπαίδευτοι καταφρονοῖεν τοῦ προεστῶτος τῷ μηδὲν ἐξ αὐτοῦ ὑποστῆναι θαῤῥοῦντες δεινόν· ἀλλ' ἀμφότεροι ὑπὸ τῆς τοῦ ἀνδρὸς οἰκειότητος παιδαγωγῶνται.

УКАЗАТЕЛИ

Условные обозначения и сокращения: ап. — апостол; архим. — архимандрит; благотв. — благотворитель; вел. — великий; визант. — византийский; вмч./вмц. — великомученик/великомученица; г. — город; гос. — государственный; госп. — господарь; греч. — греческий; груз. — грузинский; д. — дочь; еп. — епископ; игум. — игумен; имп. — император; кн. — князь; кор. — король; лат. — латинский; м-рь — монастырь; митр. — митрополит; молд. — молдовский; мон. — монах; мч./мц. — мученик/мученица; нмч. — новомученик; о-в — остров; патр. — патриарх; плем. — племянник; прп. — преподобный; р. — река; рим. — римский; рус. — русский; с. — село; св. — святой; свящ. — священник; серб. — сербский; тур. — турецкий; ц. — церковь; упом. — дата упоминания; † — дата кончины.*

Курсивом указаны устаревшие формы, встречающиеся у еп. Порфирия. Страницы указаны по 1-му изданию.

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН

Аарон Охридский, болгарский мон., обновитель Зографа (XI в.)	**III/2** 3
Аарон Слепец, исихаст (XIV в.)	**III/2** 211
Абдул-Меджид, тур. султан (1839–61)	**III/2** 595
Абдул-Робут-паша, Мехмет Эмин, тур. сановник (XIX в.)	**III/2** 583, 586–588

* Даты приведены по современным справочникам и могут не совпадать с указываемыми автором.

Абу Бакр, *Абубекер*, арабский халиф (632–634) **II** 124

Август (Октавиан, *Октавий*), рим. имп. **I** 19, 47, 58, 61, 94, 102**; II** 93

Августин Блаженный, еп. Гиппонский **II** 64, 108; **III/2** 508, 511–512

Авдишо бар Бриха, *Абед-Иезу*, несторианский ученый († 1318) **II** 23

Аверкий, архим. из Ставроникиты (упом. 1849) **III/2** 320

Аверкий, архим., управляющий м-рем в Бухаресте (упом. 1846) **III/2** 348

Аверкий, игум. Иверского м-ря (упом. 1584) **III/2** 357

Авксанон Вифинский, подвижник (IV в.) **II** 42

Авксентий Лавриот, проигум. Ксиропотама (упом. 1693) **III/2** 292

Авксентий, ктитор Руссика (упом. 1561) **III/2** 307

Авксентий, эконом Есфигмена (упом. 1623) **III/2** 368

Авксентий, эконом Ксенофонта (упом. 1625, 1630) **III/2** 371

Авраам, ветхозаветный праотец **II** 8, 131; **III/2** 26, 433, 512, 595

Авраамий Латрос, благотв. Ватопеда (упом. 1813) **III/2** 323

Авраамий, патр. Иерусалимский (1775–78) **III/2** 382, 384

Аврелиан, рим. имп. (270–275) **III/1** 119–120; **III/2** 446

Ага, жена Нилумана, благотв. Ксенофонта (упом. 1564) **III/2** 351

Агамед, *Агамид*, строитель Дельфийского храма **I** 70

Агамемнон, царь Микен **I** 15, 74

Агапий Ватопедский из Колицийского скита, прп. (XI в.) **III/1** 166; **III/2** 402

Агапий Верриот, проигум. Иверского м-ря (упом. 1710) **III/2** 318

Агапий из Димицаны (Леонард), иеромон., канонист (XVIII в.) **III/2** 501, 504–509

Агапий Кипрянин, мон., участник движения коливадов (XVIII в.) **III/2** 381, 383

Агапий Критянин (*Ланд*), мон., писатель (XVII в.)	**III/2** 497–500, 547
Агапий, митр. Кизический (XVIII в.)	**III/2** 578
Агапий, митр. Серрский (XVIII в.)	**III/2** 382
Агафангел, игум. Есфигмена (упом. 1847)	**II** 114; **III/2** 370
Агафий, визант. историк (VI в.)	**II** 118, 120, 163–164; **III/1** 15
Агафодор Херсонский, св.	**II** 99
Агафон, папа Римский (678–681)	**III/1** 15
Агафон, парамонарий Кастамонитского м-ря (XI в.)	**III/1** 166–168
Агафонид Солунский, мч.	**II** 94
Агесипол I, *Агисипол*, царь Спарты (395–380 до Р.Х.)	**I** 37
Аглая Римская, св.	**II** 102
Адам, праотец	**III/2** 236, 407, 433, 509
Адашев Алексей Федорович, рус. гос. деятель († 1561)	**III/2** 451
Адриан Комнин, протосеваст, брат Алексея I Комнина	**III/1** 225
Адриан, рим. имп. (117–138)	**I** 54, 56
Аетий, еп. Солунский (IV в.)	**II** 94
Азария (Попцов), схимон., библиотекарь Руссика (XIX в.)	**II** 67; **III/2** 530, 532–534
Аид, божество	**I** 81, 89, 93; **II** 116
Акакий Новый Кавоскаливит, прп. († 1730)	**III/2** 402, 468, 560
Акакий Постник, мон. Великой Лавры (X в.)	**III/1** 93, 103
Акакий, архим. из Ватопеда (упом. 1584)	**III/2** 356
Акакий, архим. из Зографа (упом. 1850)	**III/2** 329
Акакий, архим. из Ивера (упом. 1628)	**III/2** 365
Акакий, еп. Тверской (XVI в.)	**III/2** 451
Акакий, иеродиак. из Ватопеда, писатель (упом. 1664)	**III/2** 458
Акакий, мон. Ксенофонта (упом. 1609)	**III/2** 326
Аканф Андросский, легендарный основатель г. Аканф	**I** 16

Акила, переводчик Библии **III/2** 512
Акиндин — см. Григорий Акиндин
Акиндин, мч. **III/1** 247
Акрополит — см. Георгий Акрополит
Аксиокерса (Персефона, Церера), божество **I** 89–90, 93**; II** 116
Аларих, *Аларик*, кор. вестготов († 410) **II** 72–73
Александр I, имп. Всероссийский (1801–25) **II** 20; **III/2** 368, 592
Александр II, имп. Всероссийский (1855–81) **III/2** XIX, 363, 606
Александр II, сын *Левана*, царь Кахетии (1574–1605) **III/2** XVII, 379, 408
Александр Алдя, госп. Валахии (1431–36) **III/2** 336
Александр Гика, госп. Молдовы (1766–68) **III/2** 335
Александр Иоанн Ипсиланти, госп. Валахии (1774–82) **III/2** 336, 338, 344, 348
Александр Иоанн Каллимахи, госп. Молдовы (1795–99) **III/2** 338, 342, 344, 352
Александр Иоанн Маврокордат, госп. Молдовы (1785–86) **III/2** 345
Александр Константин Мурузи, госп. Валахии (1793–96, 1799–1801) и Молдовы (1792, 1802–07) **III/2** 336–337, 343, 344
Александр *Лэпушняну*, госп. Молдовы (1552–61, 1563–68) **III/2** 305, 351, 353
Александр Македонский **I** 39–40, 44, 108, 112, 139, 188–189
Александр Мирча, госп. Валахии (1568–77) **III/2** 341, 343
Александр Солунский, мч. (IV в.) **II** 94
Александр, визант. имп. (912–913) **III/2** 459
Александр, еп. Солунский, св. (IV в.) **II** 94
Александр, основатель м-ря Акимитов (Неусыпаемых) (V в.) **II** 115
Александр, сын и соправитель госп. Штефана III († 1496) **III/2** 353
Алексарх, брат македонского царя Кассандра **I** 40, 121

Алексей I Великий Комнин, имп. в Трапезунте (1204–22)	**III/2** 68
Алексей I Комнин, визант. имп. (1081–1118)	**I** 86, 104, 111, 113, 115**; II** 19, 43; **III/1** 8, 156, 167, 183, 198, 221–253; **III/2** 9, 11, 14, 19, 23, 69–70, 83–85, 119, 138, 447, 603
Алексей II Комнин, визант. имп. (1180–83)	**III/2** 26–39
Алексей III Ангел, *Ангелос*, визант. имп. (1195–1203)	**III/2** 22, 24–26, 53–61, 66–67
Алексей III Великий Комнин, имп. в Трапезунте (1349–90)	**III/2** 179
Алексей IV Ангел, *Ангелос*, визант. имп. (1203–04)	**III/2** 48, 62–63
Алексей V Дука Мурцуфл, визант. имп. (1204)	**III/2** 64–65
Алексей Аристин, визант. канонист	**III/2** 505
Алексей Врана, военачальник Исаака II Ангела	**III/2** 46–47
Алексей Комнин, муж Ирины, дочери Андроника I	**III/2** 40
Алексей Комнин, незаконнорожденный сын Мануила I	**III/2** 30
Алексей Комнин, протосеваст, плем. Мануила I	**III/2** 27–33
Алексей Комнин, сын Феодоры Комнины	**III/2** 49
Алексей Кондостефан, астролог (XII в.)	**III/2** 53
Алексей Михайлович, рус. царь (1645–75)	**III/2** 358–359, 361, 364, 366, 370, 495
Алексей Стратигопул, кесарь, полководец Михаила VIII	**III/2** 91, 95, 120–121
Алексей Стратопедарх, строитель Пандократора (XIV в.)	**III/2** 119–126, 168, 170
Алексей Филантропин, стратопедарх при Андронике II	**III/2** 120
Алексей Цакон, мон. († 1803)	**I** 116

Алкивиад, афинский военачальник **I** 117

Алляций Лев, католический ученый (XVII в.) **III/2** XLIV, 217, 238

Алфей, речное божество **I** 91

Амвросий Медиоланский, св. **II** 48, 55, 64, 72; **III/2** 512

Аминта III, царь Македонии (390–370 до Р.Х.) **I** 32–33, 36–38

Аммун Египетский, прп. **II** 42

Амун, египетский бог **I** 87

Амурат — см. Мурат

Амфис, древнегреч. поэт **I** 98

Анан-ага, тур. чиновник (XVIII в.) **III/2** 301, 572

Анания Ивирит, старец (упом. 1768) **III/2** 319, 414

Анания, митр. Деркский (XVIII в.) **III/2** 578

Анастасий I, визант. имп. (491–518) **II** 116; **III/1** 245

Анастасий Гордий, мон., богослов (1654–1729) **III/2** 472

Анастасий Киприот, иеромон., писец (упом. 1673) **III/2** 459

Анастасий Навплийский, живописец, нмч. († 1655) **III/2** 468

Анастасий, благотв. Протата (упом. 1781) **III/2** 314

Анастасий, игум. Кутлумуша (упом. 1693) **III/2** 292

Анастасий, иерей, нмч. († 1743) **III/2** 468

Анастасий, мон. м-ря Стефаницы (упом. 1102) **III/2** 288

Анастасия Романовна, жена Иоанна Грозного († 1560) **III/2** 355, 360

Анатолий Мелес, еп. Милетский (XVIII в.) **III/2** XXII, 374, 567–572

Анатолий, дикей Пандократора (упом. 1693) **III/2** 292

Ангелина, д. Георгия Арианита Комнина, жена Стефана Слепца **III/2** 333–334

Андрей Критский, св. **II** 21, 24; **III/1** 162; **III/2** 243, 272, 503

Андрей Первозванный, ап. **III/1** 32, 162, 190; **III/2** 321, 323, 428, 458–459

Андрей Хрисополит, мон. Великой Лавры (X в.)	**III/1** 93
Андрей Юродивый, св.	**III/2** 425
Андрей, игум. Спилеотского м-ря (X в.)	**III/1** 53, 59
Андрей, пресвитер из с. Аравеники (упом. 1008)	**III/1** 158–159
Андрей, прот Св. Горы (кон. IX в.)	**III/1** 2, 6, 39, 43–44, 64, 144
Андроник I Комнин, визант. имп. (1183–85)	**III/2** 28–45, 47–48, 71
Андроник II Палеолог (Старший), визант. имп. (1282–1328), в монашестве Антоний († 1332)	**I** 198**; II** 36, 72–73, 91; **III/1** 104, 228, 231; **III/2** 71, 86, 92, 112, 116–117, 120, 125, 127–153, 163, 170, 172–173, 184, 209, 217, 225–226
Андроник III Палеолог (Младший), визант. имп. (1328–41)	**I** 86, 111**; II** 71–72, 88; **III/2** XLVI, 147–148, 153–155, 171–174, 217, 219, 226, 241, 249, 262, 404
Андроник IV Палеолог, сын Иоанна V и его соправитель (1377–79)	**III/2** 405
Андроник Ангел, визант. сановник (XII в.)	**III/2** 36
Андроник Дука, пансеваст, брат имп. Михаила VII	**III/1** 195, 198–199
Андроник Комнин, градоначальник Фессалоники при Исааке II	**III/2** 49
Андроник Лопарда, сторонник кесариссы Марии Комнины	**III/2** 30
Андроник Палеолог, протосеваст, плем. Андроника II	**III/2** 150
Андроник Торникий, сын пинкерниса Димитрия	**III/2** 121–122
Андроник, митр. Сардский (XIII в.)	**III/2** 90
Аникита (Ширинский-Шихматов), иеромон. (XIX в.)	**III/2** 376
Анисий, еп. Солунский (IV в.)	**II** 94
Анисия Солунская, мц.	**II** 94
Анна (Констанция), жена Иоанна III, д. Фридриха II	**III/2** 95

Анна Далассина, мать Алексея I Комнина **III/1** 221
Анна Иоанновна, императрица всероссийская (1730–40) **III/2** 373, 375
Анна Комнина, д. Алексея I, писательница **I** 89; **III/1** 223, 239; **III/2** 446
Анна Праведная, мать Марии Богородицы **III/2** 444–445, 463
Анна Савойская, жена Андроника III и мать Иоанна V **III/2** 155, 174–176, 216, 249–251
Анна Торникина, пинкернисса (XIV в.) **III/2** 121–126
Анна, княгиня, жена молд. логофета Гольи (XVII в.) **III/2** 341
Анна, мать св. Евфимия Солунского **III/1** 24
Анна, жена валашского госп. Владислава **III/2** 349–350
Антиох I Сотер, *Сотир*, царь гос-ва Селевкидов (281–261 до Р.Х.) **I** 40–41, 114
Антиох II Теос, *Феос*, царь гос-ва Селевкидов (261–246 до Р.Х.) **I** 40–41
Антиох Константин Кантемир, госп. Молдовы (1695–1700, 1705–07) **III/2** 347
Антипатр, диадох **I** 40
Антоний IV, патр. Константинопольский (1389–90, 1391–97) **III/2** 167–168, 191–199, 209, 792–794
Антоний Великий, прп. **II** 42; **III/1** 134–135, 151
Антоний из Адрианополя, возобновитель Ватопеда (X в.) **II** 57
Антоний Киево-Печерский, прп. **III/2** 7–8
Антоний Оксиг, свящ. из Фессалоники (упом. 1614) **III/2** 315
Антоний Римлянин, прп. **III/2** 490
Антоний Спинул, свящ. на Корфу (упом. 1760) **III/2** 471
Антоний Таха, серб. благотв. Старого Руссика (XV в.) **III/2** 330
Антоний, архим. из Есфигмена (упом. 1644) **III/2** 369, 371
Антоний, игум. м-ря Ксенофонта (упом. 1584) **III/2** 357

Антоний, игум. м-ря св. Евстратия (упом. 1046) **III/1** 180, 326
Антоний, митр. Смирнский (XIV в.) **III/2** 192
Антоний, молд. иеромон., живописец (упом. 1615) **III/2** 409
Антоний, прот Св. Горы (XIV в.) **III/2** 178
Антоний, рим. гос. деятель (I в. до н.э.) **I** 61; **II** 74
Антонин (Капустин), архим., рус. ученый (XIX в.) **III/2** XXIII, 397, 408, 552, 555–556
Анфим II, патр. Константинопольский (1623) **III/2** 315
Анфим IV, патр. Константинопольский (1840–41, 1848–52) **III/2** 503
Анфим VI, патр. Константинопольский (1845–48, 1853–55, 1871–73) **III/2** 597
Анфим Дидимотихский, проигум. Ивера (упом. 1858) **III/2** 319
Анфим Дохиарит, проигум. (упом. 1793) **III/2** 325
Анфим из Перистаси, архим., живописец (род. 1818; упом. 1859) **III/2** 416–417, 422
Анфим Карпенисиот, старец из Великой Лавры (упом. 1810) **III/2** 316
Анфим Сифносец, иеромон. из Пандократора (упом. 1715) **III/2** 321
Анфим, архим. из Зографа († 1818) **III/2** 328
Анфим, архим. из м-ря Св. Павла (упом. 1820–21) **III/2** 326
Анфим, иеромон. из Кастамонита (упом. 1728) **III/2** 324
Анфим, игум. Великой Лавры, мелург († после 1564) **III/2** 404
Анхарий, рим. наместник в Македонии **I** 45
Анхис, отец Энея, эпический герой **I** 15, 155
Аполлон, божество **I** 29, 46, 55, 65–69, 71–73, 77–82, 93, 97, 120–121; **II** 6–7, 28–33, 58–59, 110, 117, 130

Аргира из Брусы, нмц. († 1725) **III/2** 468

Аргира, ктиторша м-ря Раду-вода в Бухаресте **III/2** 341

Арий, еретик **II** 110; **III/1** 241; **III/2** 255, 258, 260, 272

Аристид, афинский гос. деятель (V в. до Р.Х.) **I** 25, 30, 100

Аристотель, древнегреч. философ **I** 6, 10, 130, 133; **III/2** 217, 441, 450, 530

Аркадий, сын Феодосия Великого, восточнорим. имп. (395–408) **II** 46–51, 63, 65–66, 69–73, 92, 96, 108, 143–144; **III/1** 259; **III/2** 457, 600–601

Аркадия, сестра Феодосия II и Пульхерии **II** 115

Арривей, царь линкистов (V в. до Р.Х.) **I** 30

Арсений Авториан, патр. Константинопольский (1254–60, 1261–67) **III/2** 88–91, 94–100

Арсений Великий, св. **III/1** 242

Арсений Пелопоннесец, старец, наставник Никодима Агиорита (XVIII в.)

Арсений Цамблак, мон. Ватопеда (XIV в.) **III/2** 170

Арсений, еп. Никоцминдский (XI в.) **III/1** 161–162, 189, 192

Арсений, игум. м-ря св. Петра (упом. 1046) **III/1** 181, 326

Арсений, игум. Руссика (XV в.) **III/2** 330

Арсений, иеромон. из Пандократора (упом. 1783) **III/2** 321

Арсений, митр. Кизический (XIV в.) **III/2** 281

Арсений, прот Св. Горы (XIII в.) **III/2** 115

Арсений, прот Св. Горы (XIV в.) **III/2** 163

Артахэй, строитель Ксерксова канала **I** 24

Артемида (Диана), богиня **I** 90–91, 93, 120; **II** 25; **III/1** 65

Артемий, игум. Троице-Сергиева м-ря (XVI в.) **III/2** 452

Архилох, древнегреч. поэт (VII в. до Р.Х.) **III/2** 29

Асбад, военачальник Юстиниана I **II** 119

Асень — см. Иоанн Асень I

Асхолий, еп. Солунский (IV в.) **II** 94, 110

Атаульф, *Адольф*, кор. визиготов (410–415)	**II** 73–76
Аттал, галло-рим. поэт (V в.)	**II** 75
Аттила, вождь гуннов (V в.)	**II** 118
Афанасий I, патр. Константинопольский (1289–93, 1303–09)	**III/2** 504
Афанасий Афинянин, живописец (XVIII в.)	**III/2** 426
Афанасий Афонский, св. (X в.)	**I** 114**; II** 14–16, 44, 121; **III/1** 63–80, 90–97, 103, 104, 110, 114–117, 128, 131, 144, 151–155, 157, 163, 201–202, 215, 228; **III/2** 6, 70, 149, 164, 204–205, 349, 397, 402, 407, 447, 499, 532, 602–603
Афанасий Великий, архиепископ Александрийский, св.	**III/1** 215–216, 242; **III/2** 230, 243, 263–264, 318, 431, 508
Афанасий Доростам, архим. из Константинополя (XVIII в.)	**III/2** 297
Афанасий Есфигменский, прп.	**III/2** 402
Афанасий Ивирит, мелург (XVII в.?)	**III/2** 405
Афанасий Ивирит, архим. (упом. 1848)	**III/2** 319
Афанасий из Адрианополя, возобновитель Ватопеда (X в.)	**II** 57; **III/1** 116
Афанасий из Корицы Македонской, живописец (упом. 1766)	**III/2** 414
Афанасий из Ггиа, нмч. († 1670)	**III/2** 468
Афанасий Комнин Ипсиланти, греч. историк (XVIII в.)	**III/2** 303
Афанасий Метеорский, подвижник (XIV в.)	**III/2** 170–171
Афанасий Молдаван, мон. Кавсокаливского скита (XVIII в.)	**III/2** 531
Афанасий Парийский, мон., богослов († 1813)	**III/2** LXV, 381, 383, 390–393, 501, 505
Афанасий, архиепископ Казанский (XIX в.)	**III/2** XXIV
Афанасий, игум. Ватопеда (XI в.)	**III/1** 177, 179–180, 326
Афанасий, игум. Каракалла (XIV в.)	**III/2** 154
Афанасий, игум. м-ря Сисоя (упом. 1046)	**III/1** 180, 326

Афанасий, игум. Хиландарский (упом. 1740) **III/2** 332
Афанасий, митр. Кизический (XIV в.) **III/2** 246, 252–253
Афанасий, митр. Меленикский (XIV в.) **III/2** 192
Афанасий, митр. Эносский (XIV в.) **III/2** 192
Афанасий, мон. м-ря Колову (кон. IX в.) **III/1** 45
Афанасий, прот Св. Горы (X в.) **III/1** 66, 78, 89–90, 128, 144
Афанасий, учитель св. Афанасия Афонского **III/1** 68
Афина, богиня **I** 75, 112
Афос, гигант, сын Посейдона и Родопы Стридонской **I** 3, 14
Афродита (Венера), богиня **I** 40, 49, 65, 84–85, 91–94, 98, 118, 121
Ахаз, иудейский царь **III/2** 424
Ахиллес, митр. Керасунтский (XIV в.) **III/2** 192
Ахмет I, тур. султан (1603–17) **III/2** XLV, 311–312
Ахмет бен Тулун, правитель Египта (867–884) **I** 138
Ахмет Турок, нмч. († 1672) **III/2** 468
Ацали, живописец (упом. 1635) **III/2** 409
Ашотан (Асотан) Никифор, груз. кн. (упом. 1672, 1683) **III/2** 378, 410–411

Бабарыкина, рус. благотв. Афона (упом. 1864) **III/2** 376–377
Баграт IV, груз. царь (1027–72) **III/1** 163, 189, 191
Баланос, архонт, участник Греческого восстания 1821 г. **III/2** 583
Балдуин I Фландрский, лат. имп. Константинополя (1204–05) **III/2** 65, 67, 73, 75, 78
Балдуин II, лат. имп. Константинополя (1240–61) **III/2** 102
Барбул, валашский жупан, ктитор Радуводского м-ря **III/2** 341
Барский — см. Григорович-Барский

Бартоломмео, *Варфоломей*, итальянский художник († 1517) **III/2** 439

Басараб III Нягое, *Негое*, госп. Валахии (1512–21) **III/2** 354

Бауто [Bauto], рим. консул 385 г. II/56

Баязид I, тур. султан (1389–1402) **III/2** 406

Бела III, венгерский кор. (1173–96) **III/2** 37

Беллон [Bellon du Main] Пьер, путешественник (XVI в.) **II** 3, 40; **III/2** 293, 295, 301, 535–536

Бенедикт XII, папа Римский (1334–1342) **III/2** 219, 239

Бенедикт, *Венедикт*, кардинал, легат Иннокентия III **III/2** 74

аль-Бируни, *Ель-Бируни*, арабский ученый (XI в.) **I** 139–140

Благов Борис, посол царя Феодора Иоанновича (1584) **III/2** 358

Благовещенский Николай, спутник еп. Порфирия **III/2** 426, 597

Богдан III, сын Штефана Великого, госп. Молдовы (1504–17) **III/2** 349, 353–354

Богдан Лэпушняну, госп. Молдовы (1568–72) **III/2** 305–306, 313

Божидар, заказчик издания Литургии Василия Великого (1554) **III/2** 490

Бонифаций, *Вонифатий*, западнорим. комит (V в.) **II** 80–81

Бонифаций, *Вонифатий*, маркиз Монферратский, кор. Фессалоники (1204–07) **III/2** 63, 65, 68, 73, 78

Борил (*Борис*), царь Болгарии (1207–18) **III/2** 81

Борис Годунов, рус. царь (1598–1605) **III/2** 360, 371

Бранислав, строитель храма вмч. Димитрия (XIV в.) **III/2** 164–165

Брасид, *Врасид(а)*, спартанский полководец (V в. до Р.Х.) **I** 26–30, 67, 96–97, 106

Брюллов Карл Павлович, художник (1799–1852) **III/2** 435

Буондельмонти, *Бондельмонтий*, Христофор, ученый (XIV–XV вв.)	**II** 3
Бычков Афанасий Федорович, археограф (1818–99)	**III/2** XI
Ваал-Мелькарт, финикийское божество	**I** 86
Вакх — см. Дионис	
Валентиниан II, западнорим. имп. (383–392)	**II** 71, 143–144
Валентиниан III, западнорим. имп. (425–455)	**II** 78, 80–81, 84
Валлиа, кор. визиготов (415)	**II** 77
Вальсамон — см. Феодор Вальсамон	
Ванисса, строительница м-ря на Афоне	**III/1** 229
Варасвадзé, один из основателей Ивера (нач. XI в.)	**III/1** 110, 164
Варвара, вмц.	**III/2** 310, 398–399, 496
Варда Склир, военачальник при Василии II	**III/1** 106–109
Варда Фока, военачальник при Василии II	**III/1** 106–109, 145*
Варин, визант. лексикограф	**I** 3
Варлаам Калабриец, еретик-антипаламит (XIV в.)	**I** 86, 111; **II** 88; **III/2** XXXIII, XLI–XLIV, 217–224, 226–227, 229, 236, 239–253, 255, 257–258, 260, 263–270, 272–274, 448
Варлаам Хутынский, прп.	**III/2** 490
Варлаам, архим., восстановитель Руссика (нач. XVIII в.)	**III/2** 359
Варлаам, митр. Молд. (XVII в.)	**III/2** 341
Варнава Афинский, прп. (V в.)	**II** 64, 113–114; **III/2** 496
Варнава, ап.	**II** 5, 130
Варфоломей Калабрийский, мон. (XII в.)	**III/2** 70, 603
Варфоломей Кутлумушец Имбриот, ученый (род. 1773)	**III/2** 523–526
Варфоломей, игум. м-ря св. Николая (упом. 1046)	**III/1** 181, 326
Варфоломей, игум. м-ря Спасителя (упом. 1046)	**III/1** 180, 326

Василаки Георгий, военачальник при Алексее I — **III/1** 226

Василий I Македонянин, имп. (867–886) — **II** 14; **III/1** 2–4, 13, 21, 32, 34–42, 42, 46–47, 51, 56, 60–61, 103, 127, 145, 154, 228, 321; **III/2** 12, 19

Василий I Скамандрин, патр. Константинопольский (970–974) — **III/1** 66

Василий II Болгаробойца (Порфирородный), визант. имп. (976–1025) — **II** 18, 94, 121; **III/1** 58, 62, 65, 73, 76, 103–110, 147, 149–150, 152, 155–157, 163, 167, 177, 203, 228; **III/2** 403, 602

Василий II Каматир, патр. Константинопольский (1183–1186) — **III/2** 48

Василий III Иоаннович, вел. кн. Московский и всея Руси (1505–33) — **III/2** 354–355, 450–451

Василий Великий, св. — **I** 124**; II** 64, 107–108; **III/1** 162, 175, 195, 217, 219, 238; **III/2** XXXVII, XXXIX, 184, 236–237, 243–244, 263–264, 271–272, 362, 383, 431, 470–495 (*Литургия*), 605

Василий Калимерис, приближенный имп. Алексея I, попечитель м-ря св. Василия — **III/2** 70, 603

Василий Лупу, госп. Молдовы (1634–53) — **III/2** 339, 341, 346

Василий Ноф, визант. сановник (X в.) — **III/1** 107

Василий Сириниарий, *Скриниарий*, кандидат (упом. 942) — **III/1** 55

Василий Склир(ос), игум. Каракалла — **III/1** 247

Василий Херсонский, мч. — **II** 99

Василий Эладик, аподрунгарий (упом. 1008) — **III/1** 159

Василий, еп. Ериссо (XI в.) — **III/2** 4

Василий, еп. Критский, затем Солунский (IX в.) — **III/1** 32*

Василий, еп. Солунский, автор «Жития св. Евфимия» (IX–X вв.) **III/1** 23, 29–32, 294

Василий, иеромон. Ксенофонта (упом. 1679) **III/2** 326

Василий, митр. Лесковский (упом. 1671) **III/2** 331

Василий, митр. Темешварский (упом. 1688) **III/2** 331

Василий, мон. из Руссика (упом. 1509) **III/2** 354

Василий, послушник из Дохиара, спасенный архангелами **III/1** 201

Василий, протоспафарий (упом. 908) **III/1** 45

Василий, рус. живописец (упом. 1854) **III/2** 417

Василий, сын Баграта III Грузинского, афонский мон. (X–XI вв.) **III/1** 162

Василий, сын свящ. Иоанна из Изворо (упом. 1789) **III/2** 323, 415

Васильевский Василий Григорьевич, византинист (1838–1899) **III/2** XI

Ваттос Вещий, мифологический персонаж **II** 58

Велисарий, полководец Юстиниана I **II** 120

Венедикт Кралевич, архиепископ Далматинский (XIX в.) **III/2** 517

Венедикт Нурсийский, прп. **III/1** 111–113

Венедикт, иеродиакон из Руссика, дидаскал (нач. XIX в.) **III/2** 403

Вениамин (1) из Галатисты, мон., живописец († 1844) **III/2** 416, 423–424

Вениамин (2) из Димитриады, мон., живописец (упом. 1847) **III/2** 416, 425

Вениамин Лавриот, архим. (упом. 1852) **III/2** 316

Вениамин Лавриот, мон. (упом. 1561) **III/2** 307

Вениамин, архим. из Пандократора (упом. 1627) **III/2** 374

Вениамин, митр. Молдавский (XIX в.) **III/2** 341–343

Вениамин, сын Иакова, ветхозаветный праотец	**III/2** 424
Вергилий, рим. поэт	**I** 46, 123–124
Вергота, землемер на о-ве Фасос (XIV в.)	**III/2** 132
Виктор Юниор (Младший), позднерим. историк	**II** 56
Виктор, игум. Хиландара (упом. 1652)	**III/2** 331
Виктор, папа Римский (II в.)	**II** 23
Виктор, проигум. Хиландара (упом. 1664)	**III/2** 290
Виссарион из Бухареста, игум. Ивера (упом. 1725)	**III/2** 318
Виссарион, ризничий Ивера (упом. 1737)	**III/2** 413
Виссарион, старец (упом. 1561)	**III/2** 310
Виссарион, старец из скита Пиргу (упом. 1776)	**III/2** 382, 389
Виссарион, устроитель Хиландара (упом. 1682)	**III/2** 331
Витон, игум. Амальфитанского м-ря (упом. 1087)	**III/1** 111
Влад V Монах (Кэлугэрул), госп. Валахии (1481, 1482–95)	**III/2** 335, 337
Влад Винтилэ, госп. Валахии (1532–35)	**III/2** 334–335
Владислав (Влайку III), госп. Валахии (1523–25)	**III/2** 349
Влантис Спиридон, дидаскал (нач. XIX в.)	**III/2** 515
Волчо из села Банско, благотв. Зографа (упом. 1758, 1768)	**III/2** 327
Вонифатий Римский, мч.	**II** 103
Всеволод Ярославич, вел. кн. Киевский (1078–1093)	**III/2** 10
Всезель из Аравеникии, землевладлец (упом. 1008)	**III/1** 158–159
Вуварис, строитель Ксерксова канала	**I** 24
Вукашин, *Волкашин*, кор. Сербии (1365–71)	**III/2** 383

Гавриил III, патр. Константинопольский (1702–07)	**III/2** 359
Гавриил IV, патр. Константинопольский (1780–85)	**III/2** 572, 578
Гавриил Бодони, митр.-экзарх Бессарабии, Молдовы и Валахии (сер. XIX в.)	**III/2** 345
Гавриил Ватопедский, мон., книгоиздатель (упом. 1763)	**III/2** 460
Гавриил Визиец, иеромон., живописец (XIX в.)	**III/2** 422
Гавриил Ивир, мон., чудесно обретший Иверскую икону Богоматери (IX в.)	**III/2** 402, 434
Гавриил Карпенисиот, иеромон. и духовник, устроитель Всесвятской келлии (упом. 1681)	**III/2** 418–419
Гавриил Костаки, молд. вел. ворник (XVII в.)	**III/2** 342
Гавриил Могила (Гаврил Мовилэ), госп. Валахии (1618–20)	**III/2** 335
Гавриил Приконисский, мон., нмч. († 1676)	**III/2** 468
Гавриил Трусиано, вел. логофет Молдовлахии (XVI в.)	**III/2** 353
Гавриил, архангел	**II** 24; **III/1** 146–147, 149, 201; **III/2** 201, 330, 334, 351, 359, 403, 440, 523
Гавриил, архим. из Великой Лавры (упом. 1633)	**III/2** 364
Гавриил, архим. из Хиландара (упом. 1684)	**III/2** 362
Гавриил, архим. Слободзейский (упом. 1843)	**III/2** 523
Гавриил, игум. м-ря св. Павла (упом. 1584)	**III/2** 357, 374
Гавриил, игум. Хиландарский (упом. 1682)	**III/2** 331
Гавриил, иеромон. м-ря св. Феодосия (упом. 1102)	**III/2** 288
Гавриил, митр. Апрский (XIV в.)	**III/2** 281
Гавриил, митр. Солунский (XIV в.)	**III/2** 191, 193

Гавриил, митр. Угровлахийский (XVIII в.) **III/2** 348
Гавриил, митр. Халкидонский (XVII в.) **III/2** 467
Гавриил, прот Св. Горы (упом. 1094) **III/1** 326
Гавриил, прот Св. Горы (упом. 1526) **III/2** 407
Галла, жена Феодосия I, сестра Валентиниана II **II** 72
Галла Плацидия, *Плакидия*, д. Феодосия I, западноримская императрица **II** 46–53, 60, 65, 67–84, 114, 143–144; **III/1** 103, 115; **III/2** 457, 601
Гарпола́ Олимпиец, афинский книгоиздатель (XIX в.) **III/2** 506
Гасс Фридрих Вильгельм, немецкий исследователь Афона (XIX в.) **III/2** 605
Гедеон, еп. *Львовский* († 1607) **III/2** 527
Гедеон Ксенофонтский, участник Греческого восстания 1821 г. **III/2** 584
Гейнекций [Heineccius] Иоганн Михаэль, немецкий путешественник (XVIII в.) **II** 3, 34, 38, 40, 63, 66, 85, 90, 100; **III/2** 120, 296–297
Гелион, военачальник Феодосия II **II** 81
Геннадий II Схоларий, патр. Константинопольский (1454–1456, 1463, 1464–1465) **III/2** 402, 561
Геннадий, мон. из Кареи, живописец (упом. 1855) **III/2** 417, 425–426
Геннадий, мон. из Филофея (упом. 1284) **III/2** 128
Геннадий, митр. Ираклийский (XIV в.) **III/2** 192
Геннадий, митр. Серрский (XVI в.) **III/2** 314, 407
Генрих (Энрико) Дандоло, *Дандуло*, дож Венеции (1192–1205) **III/2** 60
Георгий (Гюрг, Юрг, Джурадж) Бранкович, деспот Сербии (1427–1456) **III/2** 332–333
Георгий I, плем. Иоанна Ивира, игум. Ивера (в 1019–29) **II** 17; **III/1** 161, 164
Георгий II Мтацминдели (Святогорец), игум. Ивера (в 1044–56), св. († 1065) **III/1** 162, 177, 179–180, 186–195, 326, 402
Георгий III Олтисари, *Олтисели*, игум. Ивера († после 1077) **III/1** 172, 195

Георгий Акрополит, вел. логофет, историк (XIII в.) **III/2** 82, 85, 88, 94, 103–104, 106

Георгий Амартол, визант. хронист (IX в.) **III/2** 275

Георгий Зограф, основатель Зографского м-ря (X в.) **III/2** 2

Георгий из Серр, благотв. Кутлумуша (упом. 1744) **III/2** 415

Георгий Кедрин, визант. хронист (XII в.) **II** 25, 176–177; **III/1** 108*, 110, 167*, 310

Георгий Ларисский, мон.-богомил (XIV в.) **III/2** 279

Георгий Митрофановик, живописец (упом. 1651–52) **III/2** 409

Георгий Мосхолеон, сановник (упом. 1389) **III/2** 794

Георгий Музалон, протовестиарий, опекун Иоанна IV Ласкаря **III/2** 88

Георгий Никомидийский, гимнограф **III/2** 503

Георгий Победоносец, вмч. **III/2** 4, 328, 351, 370, 408, 410, 417, 459

Георгий Синкелл, визант. хронист (нач. IX в.) **III/2** 512

Георгий Харзана, груз. мон. (XI в.) **III/1** 163

Георгий Хахульский, дядя Георгия Мтац-миндели **III/1** 187

Георгий Черногорец, затворник (XI в.) **III/1** 188

Георгий Четырелех(а), пресвитер (упом. 1008) **III/1** 157–159

Георгий Чудотворец, архиеп. Кесарии Каппадокийской, свт. **III/2** 352

Георгий, игум. Хиландара (упом. 1671) **III/1** 331

Георгий, митр. Никейский (XIV в.) **III/2** 192

Георгий, митр. Пигский и Парийский (XIV в.) **III/2** 282

Георгий, мон., ученик св. Евфимия Солунского **III/1** 33, 48

Георгий, московский грек, живописец (упом. 1749) **III/2** 320

Георгий, сын господаря Шербана Кантакузина — **III/2** 411

Георгий, сын деспота Стефана Слепца — см. Максим, архиеп. Сербский

Георгий, устроитель м-ря Пандократора (упом. 1781) — **III/2** 321

Гера, *Ира*, богиня — **I** 16

Геракл, *Ираклъ* (Геркулес), божество — **I** 13, 86–87, 93, 113; **II** 88

Герасим I, патр. Константинопольский (1320–1321) — **III/2** 162

Герасим II Паллада, патр. Александрийский (1688–1710) — **III/2** 492–493

Герасим Визиец, мон. Всесвятской келлии, живописец (род. 1794; упом. 1841) — **III/2** 416, 422

Герасим Иорданский, прп. — **III/2** 396

Герасим Исинов из Сараево, архим. (упом. 1740) — **III/2** 332

Герасим Куропалат, настоятель м-ря Ксенофонта, прот Св. Горы (XI в.) — **III/1** 203

Герасим Паросец, митр. Драмский (XVIII в.) — **III/2** 294

Герасим, игум. Великой Лавры (XIV в.) — **III/2** 171–172

Герасим, игум. м-ря Анаргиров (упом. 1046) — **III/1** 181, 326

Герасим, иеродиакон из Григориата (упом. 1806–09) — **III/2** 372

Герасим, исихаст, ученик Григория Синаита (XIV в.) — **III/2** 211

Герасим, келарь Есфигменского архим. Симеона (упом. 1634) — **III/2** 368

Герасим, митр. Деркский (XVIII в.) — **III/2** 505

Герасим, митр. Никомидийский (кон. XVIII в.) — **III/2** 278

Герасим, митр. Траянопольский (XIV в.) — **III/2** 253

Герасим, мон. Ивера (упом. 1693) — **III/2** 292

Герасим, проигум. Пандократора (упом. 1693) — **III/2** 292

Герасим, проигум. Хиландарский (упом. 1762) **III/2** 332
Гервасий Ватопедский, старец (упом. 1720) **III/2** 322
Гервасий, игум. Хиландара (сер. XIV в.) **III/2** 159
Гервасий, келарь из Зографа (упом. 1627) **III/2** 370
Герги из Казанлыка, благотв. Иверского м-ря (упом. 1812) **III/2** 327
Герман I, патр. Константинопольский, св. (715–730) **II** 98; **III/2** 473
Герман II, патр. Константинопольский в Никее (1222–1240) **III/2** 82, 85
Герман II, патр. Иерусалимский (1534–1579) **III/2** 452
Герман III, патр. Константинопольский (1267) **III/2** 89 (митр.), 100–101, 103
Герман, игум. Великой Лавры (упом. 1631) **III/2** 315
Герман, игум. м-ря Неакиту (упом. 1046) **III/1** 181 («Герасим»), 326
Герман, митр. Неопатрский, мелург (XVII в.) **III/2** 405
Герман, полководец Юстиниана I **II** 120, 129
Герман, прот Св. Горы (XIV в.) **III/2** 158–159
Герман, старец из Филофея (упом. 1475/77) **III/2** 335
Герман, сын Иракла и муж Дионисии, житель г. Дион (IV в.) **I** 19, 58, 60–62, 102, 196**; II** 1, 42, 93, 103, 105
Гермес, *Ермий* (Меркурий), божество **I** 66, 86, 109**; II** 58, 95
Гермиян Али-шир, *Карман Алисурий*, турецкий эмир в Малой Азии (кон. XIII в.) **III/2** 117
Геродот Галикарнасский, *Иродот*, древнегреч. историк **I** 4, 16, 21–24, 45, 50, 63–64, 73–74, 77, 97, 107, 114, 124, 129**; II** 111–112; **III/2** 607
Геродот из Олофикса, *Иродот*, античный писатель **I** 66
Ги де Лузиньян, *Гюи Лузиньян*, владетель Кипра (1192–1194) **III/2** 67
Гильфердинг Александр Федорович, историк (1831–1872) **II** 179; **III/2** L
Гипнос, *Сон*, божество **I** 14
Гирландайо, итальянский художник (1449–1494) **III/2** 443

Гоар Жак, французский ученый (XVII в.) **III/2** 491
Гонорат Арелатский, *Онорат*, основатель Леринского м-ря (V в.) **II** 115
Гонорий, *Онорий*, западнорим. имп. **II** 46–47, 49–50, 53, 67, 72–73, 75–81, 143–144; **III/2** 457
Гонорий, *Онорий*, старший брат Феодосия Великого **II** 56–57, 63, 65, 83, **III/1** 10, 115; **III/2** 119, 457,601
Гонория, *Онория*, д. Галлы Плакидии **II** 80, 84
Грациан, *Гратиан*, западнорим. имп. (375–383) **I** 102
Григентий Ивирит, архим. (упом. 1839) **III/2** 319
Григора, *Григорас* — см. Никифор Григора
Григорий III (IV), патр. Александрийский (сер. XIV в.) **III/2** 185
Григорий V, патр. Константинопольский (1797–98, 1806–08, 1818–21), священномученик **III/2** 324, 516–518, 580, 582
Григорий VI, патр. Константинопольский (1835–1840) **III/2** 523
Григорий X, папа Римский (1271–1276) **III/2** 102, 109–111, 183
Григорий Акиндин, еретик-антипаламит (XIV в.) **III/2** XLII–XLIV, 217, 236, 238, 247–255, 257–258, 260, 263–266, 269–270, 274, 448
Григорий Богослов Назианзин, св. **II** 94; **III/1** 162; **III/2** XXXVII, XL, 237, 243, 247, 263–265, 267, 271, 373 (мощи), 389, 431, 437, 508, 511, 562
Григорий Бунис Алиат, иеромон., мелург (XV в.) **III/2** 404
Григорий Двоеслов (Великий), папа Римский, св. **III/2** 431
Григорий Гика II, госп. Молдовы (1726–1733, 1735–1741, 1747–1748) **III/2** 345
Григорий Гика III, госп. Молдовы (1764–1767, 1774–1777) **III/2** 338, 345, 348
Григорий из Рендины, архим. Кутлумуша (упом. 1816) **III/2** 320

Григорий Каллимахи, госп. Молдовы (1761–1764, 1767–1769) **III/2** 338

Григорий Кутлумушец, архим., писатель (нач. XIX в.) **III/1** 89, 91, 168, 183, 196

Григорий Лавриот, доместик Великой церкви (XIV в.) **III/2** 185

Григорий Нисский, св. **III/1** 162; **III/2** 230–231

Григорий Новый, основатель Григориата (XIV в.) **III/2** 85

Григорий Палама, св. **III/2** XXXII–XXXIV, XLI, 211, 216, 233–234, 239, 241–242, 245–246, 249, 253, 256, 263, 266, 402–403, 448, 501–502, 599

Григорий Синаит, св. (XIV в.) **III/2** XXIX*, 211, 447, 599

Григорий Стурдза, госп. Молдовы (1834–1849) **III/2** 341

Григорий Тавроменийский, св. **III/2** 499

Григорий Фускул, спафарий (упом. 943) **III/1** 55

Григорий Цамблак, митр. Киевский (XV в.) **III/2** 606

Григорий Цареградец, наставник Афанасия Метеорского **III/2** 170–171

Григорий, архим. из Ватопеда (упом. 1811) **III/2** 323

Григорий, архим. из Кутлумуша, участник восстания 1821 г. **III/2** 584

Григорий, архим. из Филофея (упом. 1642) **III/2** 365

Григорий, архим. из Хиландара (упом. 1591) **III/2** 360

Григорий, дикей Ставроникиты (упом. 1546) **III/2** 319

Григорий, екклесиарх Хиландара (упом. 1582) **III/2** 584
III/2 356

Григорий, еп. Иринопольский (XIX в.) **III/2** 341

Григорий, еп. Рашки (упом. 1770) **III/2** 319

Григорий, игум. Великой Лавры (упом. 1394) **III/2** 191–192

Григорий, игум. Дометиева м-ря (XI в.) **III/2** 9

Григорий, игум. Орфаногоматского м-ря (X в.) **III/1** 53, 59

Григорий, иеродиакон рус. посольской церкви (упом. 1843) **III/2** 524–525
Григорий, митр. Анкирский (XIII в.) **III/2** 89
Григорий, митр. Драмский (XVIII в.) **III/2** 578
Григорий, митр. Лаодикийский (XVII в.) **III/2** 322, 411
Григорий, митр. Меленикский, в схиме Герасим (XIX в.) **III/2** 324
Григорий, митр. Помпеюпольский (XIV в.) **III/2** 253
Григорий, митр. Сардский (XIV в.) **III/2** 245
Григорий, митр. Угровлахийский (XVIII в.) **III/2** 338
Григорий, митр. Фессалоникийский (X в.) **III/1** 52, 54–55
Григорий, мон. келлии Дамаскина, живописец (нач. XIX в.) **III/2** 420–422
Григорий, мон., переписчик (1422 г.) **II** 11
Григорий, патр. Тырновский (XIII в.) **III/2** 81–82
Григорий, скевофилак Есфигмена (упом. 1716) **III/2** 324
Григорий, сын Григория Бранковича **III/2** 332
Григорович-Барский Василий Григорьевич, паломник († 1747) **I** 92, 105**; II** 3, 34, 36, 38, 40, 46, 63, 85, 90, 100; **III/1** 115; **III/2** 11, 121, 394, 297, 318, 330, 353, 359, 413, 538

Давид Авлонский (Селинидзиотис), живописец († 1715) **III/2** 412–413, 424
Давид Дисипат, мон., паламит (XIV в.) **III/2** 267–270 («некто имярек»)
Давид Калимавхас, афонский мон. (нач. XIX в.) **III/2** 518
Давид Куропалат, груз. царь († 1001) **III/1** 108
Давид, мон. м-ря Калика (упом. 1102) **III/2** 288
Давид, мон.-богомил (XIV в.) **III/2** 279
Давид, израильский царь **III/1** 212, 234; **III/2** 34, 112, 230, 400, 412, 434, 508
Давыдов (Орлов-Давыдов) Владимир Петрович, путешественник, писатель (1809–1882) **III/2** 303–304

Далматий (Далмат), св. **II** 116
Дамаскин из Иоаннины (Янины), живописец (упом. 1719) **III/2** 413
Дамаскин Карпенисиот, мон., живописец (XVIII в.) **III/2** 419
Дамаскин Лавриот, сщмч. **III/2** 402
Дамаскин Ставруд, старец (XVIII в.) **III/2** 501
Дамаскин, архим. из Ватопеда (упом. 1655) **III/2** 358
Дамаскин, игум. Иверского м-ря (упом. 1672, 1693) **III/2** 291, 410
Дамаскин, игум. Каракалла (упом. 1838) **III/2** 317
Дамаскин, игум. Хиландара (упом. 1693) **III/2** 292
Дамаскин, митр. Солунский (XVIII в.) **III/2** 383
Дамаскин, мон. Иверского м-ря (упом. 1679) **III/2** 318
Дамаскин, мон., живописец (упом. 1845) **III/2** 425–426
Дамаскин, проигум. и сосудохранитель Ивера (упом. 1687, 1708) **III/2** 318
Дамиан Филофеит, нмч. († 1548) **III/2** 402, 559
Дамиан, игум. м-ря Богородицы ту Калафату (упом. 1102) **III/2** 286
Дамиан, иеромон. из Ватопеда, мелург (XVII в.) **III/2** 405
Даниил из Эски-Загора, проигум. Хиландара (упом. 1779) **III/2** 329
Даниил Пелопоннесец, архим. из Ивера (упом. 1842, 1851) **III/2** 319, 413
Даниил, игум. Хиландарского м-ря (XIV в.) **III/2** 118
Даниил, иеромон. из Григориата (упом. 1629) **III/2** 372
Даниил, митр. Веррийский (XIV в.) **III/2** 191–192
Даниил, митр. Эносский (XIV в.) **III/2** 253
Даниил, мон. (упом. 1369) **III/2** 787–788
Даниил, мон., зодчий Великой Лавры (X в.) **III/1** 159
Даниил, мон., имевший виде́ние о разорении Афона (1770) **III/2** XX, 584
Даниил, пророк **II** 75

Дардан, мифический царь — **I** 13
Дарий I Гистасп, *Истасп*, персидский царь — **I** 22–24, 57, 107
Дария, жена Феодора из Рущука, благотворительница Зографа — **III/2** 328
Девкалион, мифический царь — **I** 12, 149
Дейнократ, *Динократ*, зодчий Александра Македонского — **I** 39
Деметра, *Димитра*, *Церера*, богиня — **I** 65–66, 89, 92–93; **II** 59–63, 104, 109
Деметрий Полиоркет, *Димитрий*, царь Македонии (294–287 до Р.Х.) — **I** 40, 42
Демосфен, *Димосфен* — **I** 39; **II** 11; **III/1** 220
Дерда, архонт Элимии (IV в. до Р.Х.) — **I** 36–37
Диагор, древнегреч. философ — **III/2** 450
Диадох Фотикийский, св. — **III/2** 233, 244
Дидрон Адольф Наполеон, французский ученый (1806–1867) — **III/2** 424
Димешки (Шамс ад-Дин ад-Димашки), арабский географ (XIV в.) — **I** 10
Димитрий Ятропул, *Иатропул*, логофет при Михаиле IX — **III/2** 93
Димитрий из Смирны, ктитор (упом. 1782) — **III/2** 316
Димитрий Иоаннович, царевич, сын Иоанна Грозного — **III/2** 356
Димитрий Лбмари, строитель м-ря Пифара (кон. X в.) — **III/1** 163
Димитрий Непривад, зверолов, *Киниг Непровад*, свидетель в деле 943 г. — **III/1** 53
Димитрий Солунский, вмч. — **II** 36–37, 66, 94, 102–103, 106, 136; **III/2** 331, 370 (миро), 371 (мощи), 417
Димитрий Торник, пинкернис (упом. 1358) — **III/2** 121–123
Димитрий Халкеев, основатель м-ря Халкеос (нач. XI в.) — **III/2** 9
Димитрий Хлор, свящ. (упом. 1369) — **III/2** 787–788

Димитрий, жупан Сербии, брат короля Стефана Уроша I — **III/2** 93
Димитрий, нмч. († 1564) — **III/2** 468
Димитрий, клирик кувуклисия и орфанотроф (X в.) — **III/1** 55
Диодор Сицилийский, древнегреч. историк — **I** 6–7, 9, 12, 16, 35, 38, 80, 124
Диоклетиан (Диоклитиан), рим. имп. (284–305) — **I** 57; **II** 94,99, 103
Дионис (Вакх), божество — **I** 30, 81–84, 93, 118
Дионисий II, патр. Константинопольский (1546–56) — **III/2** 452
Дионисий III, патр. Константинопольский (1662–65) — **III/2** 315
Дионисий IV, патр. Константинопольский (1671–94, с перерывами) — **III/2** 315–316
Дионисий Александрийский, св. (III в.) — **III/2** 508–509
Дионисий Ареопагит, св. — **III/2** XXXIX–XL, 217, 228–229, 243, 248, 383, 500
Дионисий Ивирит, ктитор Руссика (упом. 1561) — **III/2** 307–309
Дионисий Ивирит, проигум. Каракалла (упом. 1707) — **III/2** 317
Дионисий Ивирит, мч. — **III/2** 402
Дионисий Кутлумушец, основатель Кутлумуша (кон. XIII в.) — **III/2** 115–116
Дионисий Паросский, проигум. Ивера (упом. 1721) — **III/2** 460
Дионисий Ракендит, архим. из Ивера, писатель (упом. 1668, 1672) — **III/2** 318, 366, 458–459
Дионисий сын Дионисия, житель г. Дион (III в.) — **I** 19, 57–62, 196
Дионисий Фурноаграфиот, иеромон., автор «Ерминии» (XVIII в.) — **III/2** 424
Дионисий, архим. из Ксиропотама (упом. 1845) — **III/2** 593

Дионисий, архим. из м-ря Барбою (упом. 1838) **III/2** 341
Дионисий, игум. Кастамонита (упом. ок. 1585) **III/2** 370
Дионисий, игум. Ксенофонта (XI в.) **III/1** 203
Дионисий, митр. Веррийский (XIV в.) **III/2** 281
Дионисий, мон. Великой Лавры (упом. 1845) **III/2** 316
Дионисий, основатель Дионисиата, прп. (XIV в.) **III/2** 402, 500
Дионисий, проигум. Ивера (упом. 1708) **III/2** 318
Дионисий, проигум. Ксиропотама (упом. 1766) **III/2** 326
Дионисия д. Дионисия, жительница г. Дион (IV в.) **I** 60–61; **II** 93
Диоскуры, герои мифов **I** 65, 67
Дмитрий — см. *Димитрий*
Добрынин Гавриил Иванович, автор мемуаров (1752–1823) **III/2** 572
Дометиан, серб. мон., духовник Хиландара (XIII в.) **III/2** 115
Дометий Филофеит, прп. (XVI в.) **III/2** 402, 559
Дометий, сподвижник прп. *Дионисия* (XIV в.) **III/2** 402
Дометий, прот Св. Горы (упом. 1394) **III/2** 191, 200
Дорофей сын Мирмика, александрийский купец (II в. до Р.Х.) **I** 42–44, 67, 97, 99
Дорофей, дидаскал и иерокирик Великой церкви (упом. 1799) **III/2** 470, 484, 505
Дорофей, мон. Ватопеда (XV в.) **III/2** 180
Дорофей, прот Св. Горы, славянин (XIV в.) **III/2** 125, 163, 383
Дорофей, св. авва **III/1** 162
Досифей I, патр. Иерусалимский (1187–89) и Константинопольский (1189–91) **III/2** 48
Досифей II Нотара, патр. Иерусалимский (1669–1707), писатель **II** 98; **III/2** 117, 482–484

Досифей Агиорит, мелург (XV в.) **III/2** 405
Досифей, архим. из Киево-Печерского м-ря († 1219) **III/2** 78–79
Дубянский Федор Яковлевич, протоиерей, духовник Елизаветы Петровны и Екатерины II (1691–1772) **III/2** 568
Дука Швец, нмч. († 1564) **III/2** 468
Дюран, французский живописец **III/2** 433

Евгений IV, папа Римский (1431–47) **III/2** 181–182
Евгений Вулгарис, еп. Славянский и Херсонский, ученый (XVIII в.) **III/2** 117, 468–470, 507
Евгений Херсонский, св. **II** 99
Евгений, еп. Синайский (XVI в.) **III/2** 306, 307
Евгений, западнорим. имп. (392–394) **II** 49, 144
Евдамид, спартанский полководец (IV в. до Р.Х.) **I** 35–36
Евдокия Дукена, императрица, жена Константина X и Романа IV **III/1** 196, 198
Евдокия, д. Алексея III, жена Льва Сгура **III/2** 65, 67
Евдокия, императрица, жена Феодосия II **II** 85; **III/2** 446
Евенор, прародитель атлантов **I** 133
Евер, правнук Ноя **I** 8–9
Евномий, еретик-арианин **III/2** 258, 273
Евод, еп. Антиохийский (I в.) **II** 22
Евсевий Памфил, еп. Кесарии Палестинской **I** 16; **II** 22, 42, 93, 98
Евсевий, еп. Верчельский (IV в.) **II** 63, 108
Евсевий, митр. Сугдейский (XIV в.) **III/2** 253, 785
Евсевий, мон. м-ря Ксенофонта, евнух **III/1** 203, 225
Евстратий, иерокирик в Иоаннине (Янине) (нач. XIX в.) **III/2** 515
Евтихиан Вифинский, подвижник (IV в.) **II** 42
Евтихий, еретик-монофизит **II** 116
Евфимий Великий, св. (V в.) **II** 116; **III/1** 248
Евфимий Дохиарит, основатель Дохиара (XI в.) **III/1** 166, 197, 199–203

Евфимий Зигавин, богослов (XII в.) **III/2** L, 276–277, 502

Евфимий Кидониец, игум. Есфигмена, участник восстания 1821 г. **III/2** 324, 584

Евфимий Палестинский, св. **III/1** 33

Евфимий Святогорец (Эвтиме Мтацминдели), св., сын Иоанна Ивира, один из основателей Иверского м-ря на Афоне, его игум. (в 1005–19) **II** 17, **III/1** 1, 65, 94*, 100, 103–104, 110–111, 113, 155, 157–158, 160–163, 188–189, 192, 194–195, 332–334, 336; **III/2** 603

Евфимий Солунский Новый, св. (IX в.) **III/1** 14, 23–34, 36, 47–48, 77, 103, 119, 127, 144, 152, 294; **III/2** 533

Евфимий, еп. Новых Патр (XII в.) **III/2** 41

Евфимий, игум. Студийского м-ря (X в.) **III/1** 79, 88–89, 91, 99, 179

Евфимий, патр. Антиохийский (сер. XIII в.) **III/2** 100

Евфимий, патр. Болгарский (1375–93) **III/2** L, 495

Евфимий, проигум. Зографа (упом. 1801) **III/2** 328

Евфросиния Дукена, жена Алексея III Ангела **III/2** 53–54, 56–58, 62, 65

Екатерина II, императрица всероссийская (1762–96) **III/2** 362, 367–370, 569, 571

Ездра, ветхозаветный персонаж **I** 76

Езекия, иудейский царь **III/1** 233–234; **III/2** 424

Елаффос, строитель храма св. Димитрия в Константинополе (XIV в.) **III/2** 164

Елена Кателузена (Гаттилуци), вел. деспина Эноса (сер. XV в.) **III/1** 134*

Елена Маврокордато, молд. господарша (XVIII в.) **III/2** 461

Елена, д. Иоанна VI Кантакузина, жена Иоанна V Палеолога **III/2** 405

Елена, д. Иоанна Асеня, невестка Иоанна III Ватаца **III/2** 83

Елена, д. Фомы Палеолога, жена деспота Лазаря Бранковича **III/2** 333–334

Елена, жена валашского госп. Матфея **III/2** 347, 352, 410

Басараба
Елена, жена серб. царя Стефана Душана — **III/2** 158, 178
Елена, мать Константина Великого, св. — **II** 97, 99; **III/2** 470, 500
Елизавета Петровна, императрица всероссийская (1741–61) — **III/2** 373, 568
Елисавета, серб. королева (XIV в.) — **III/2** 179
Елпидий Херсонский, св. — **II** 99
Елпидия, кормилица Галлы Плакидии — **II** 79
Епиклес, спартанский флотоводец (IV в. до Р.Х.) — **I** 31–32
Епифаний Иерусалимский, мон. и пресвитер (X в.) — **II** 24
Епифаний, друг св. Андрея Юродивого — **III/2** 425
Епифаний, отец св. Евфимия Солунского — **III/1** 24
Ермий Аполлонийский, мч. (IV в.) — **II** 95
Ермолай, редактор сочинения Стефана Византийского (VI в.) — **II** 117, 122, 125, 167
Ермон, еп. Иерусалимский (IV в.) — **II** 99
Есфигменос, основатель Есфигмена — **II** 89
Еферий Херсонский, св. — **II** 99
Ефрем Сирин, св. — **III/1** 162; **III/2** 425, 459, 460
Ефрем, ученик св. Евфимия Солунского — **III/1** 32
Заверган, вождь котригуров (VI в.) — **II** 120
Захария из Галатисты, живописец (упом. 1803) — **III/2** 416, 423
Захария Христов Самоковчанин, живописец (упом. 1852) — **III/2** 316
Захария, проигум. Зографа (упом. 1818) — **III/2** 328
Захария, митр. Коринфский, нмч. († 1684) — **III/2** 468
Захария, митр. Критский (XVIII в.) — **III/2** 383
Зевс, *Зевес*, языческий бог — **I** 12, 14–15, 18, 20, 39, 46, 59, 62, 66, 81, 85, 92, 108, 135; **II** 93, 109

Зоит, *Зоикт*, протоспафарий и судья фемы в Фессалонике (X в.)	**III/1** 58
Зосим, визант. историк (V в.)	**I** 24, 57**; II** 48, 50, 55, 143–144
Зосима д. Ятрокла, жительница г. Дион (III в. до Р.Х.)	**I** 58
Зосима, старец из Великой Лавры (XVII в.)	**III/2** 285, **III/2** 314
Иакинф, мон. Дохиара (упом. 1676)	**III/2** 325
Иаков (Израиль), ветхозаветный праотец	**II** 57; **III/2** 26, 434, 595
Иаков, брат Господень, ап.	**II** 52, 55–56; **III/2** 431, 454, 480, 488 (литургия), 494, 515
Иаков Еврей, выкрест, автор «Учения» (1-я пол. VII в.)	**II** 23–25
Иаков Митилинец, афонский духовник (нач. XIX в.)	**III/2** 518
Иаков Новый, мон. Предтеченского скита Ивера, нмч. († 1520)	**III/2** 467, 559
Иаков Патмосец, еп. Кассандрийский (XIX в.)	**III/2** 323
Иаков Пелопоннесец, участник движения коливадов (XVIII в.)	**III/2** 381, 383
Иаков Трикана, игум. Великой Лавры (XIV в.)	**III/2** 184, 210, 281
Иаков, архим., скевофилак Ватопеда (упом. 1822)	**III/2** 590
Иаков, архим. из Ксенофонта (упом. 1625)	**III/2** 371
Иаков, дикей Зографа (упом. 1693)	**III/2** 292
Иаков, еп. Сервионский (XIV в.)	**III/2** 211
Иаков, еп. Иерисский и Святогорский (XVIII в.)	**III/2** 383
Иаков, игум. Великой Лавры (упом. 1102)	**III/2** 287
Иаков, ктитор Руссика (упом. 1561)	**III/2** 307
Иаков, митр. Макрийский (XIV в.)	**III/2** 253
Иаков, митр. Севастийский (XIV в.)	**III/2** 253
Иаков, мон., пресвитер и игум. (упом. 971)	**III/1** 90, 92

Иаков, отец Георгия Мтацминдели **III/1** 187–188
Иаков, старец из Руссика (упом. 1509) **III/2** 354–355
Ибн Ийас, *Бен-Аяс*, египетский географ (XV–XVI вв.) **I** 139
Иван — см. Иоанн
Игнатий Богоносец, еп. Антиохийский, мч. **III/1** 195; **III/2** 365, 508
Игнатий, архим. из Ватопеда (упом. 1625) **III/2** 358
Игнатий, архим. из Великой Лавры (упом. 1658) **III/2** 364
Игнатий, митр. Неокесарийский (XVIII в.) **III/2** 578
Игнатий, русский мон. и устроитель Ставроникиты (упом. 1842) **III/2** 375
Игнатий, патр. Константинопольский (847–858, 867–877) **III/1** 25; **III/2** 504
Игнатий, ученик св. Евфимия Солунского **III/1** 32
Идаций, *Идатий*, позднерим. историк (V в.) **II** 50
Иеремия (Еремий), еп. Солунский (IV в.) **II** 94
Иеремия I, патр. Константинопольский (1522–46) **III/2** 319, 562
Иеремия II, патр. Константинопольский (1572–79, 1580–84, 1587–95) **III/2** 200, 346, 563, 566
Иеремия III, патр. Константинопольский (1716–26, 1732–33) **III/2** 315
Иеремия Мовилэ, *Еремия Могила*, госп. Молдовы (1595–1606) **III/2** 335–336, 341
Иеремия, архим. из Дионисиата (упом. 1628) **III/2** 372
Иеремия, дидаскал на Корфу (XVIII в.) **III/2** 471
Иеремия, иеромон. Великой Лавры (упом. 1387) **III/2** 166
Иеремия, митр. Солунский (XIV в.) **III/2** 171–172
Иеремия, митр. Софийский (XVIII в.) **III/2** 578
Иеремия, пророк **III/2** 500, 579
Иероним (Соломенцев), иеросхимон., духовник Руссика († 1885) **III/2** 549
Иероним Зографский, схимон. (упом. 1834) **III/2** 328

Иероним Стридонский, блаженный (IV–V вв.) **II** 81; **III/2** 508–509, 511–512
Иеропатор, землевладелец на Афоне (XI в.) **III/1** 1, 156, 168, 197, 228–229
Иерофей (Дендрин), мон., ученый (XVIII в.) **III/2** 500
Иерофей Ивирит из Каламаты, иеромон., богослов († 1745) **III/2** 459, 460, 468, 560
Иерофей, митр. Брусский (XIV в.) **III/2** 253
Иерофей, митр. Иоаннинский (нач. XIX в.) **III/2** 515
Иерофей, митр. Лопадийский (XIV в.) **III/2** 253
Иессей (Иесэ), сын иверского князя Ашота **III/2** 411
Изз ад-Дин Кей-Кавус II, *Азатин*, Иконийский султан (1249–61) **III/2** 99
Иконников Владимир Степанович, историк (1841–1923) **III/2** 452
Икумений, экзегет (VI в.) **III/2** 515
Иларион Меглинский, св. **III/2** L
Иларион Твалели, наставник Георгия Мтацминдели **III/1** 187–188
Иларион, игум. Кастамонита, прот Св. Горы (нач. XII в.) **II** 104, **III/1** 167, 238
Иларион, игум. Кутлумуша (упом. 1584) **III/2** 374
Иларион, игум. м-ря св. Никифора (упом. 1046) **III/1** 180, 257
Иларион, игум. Хиландара (упом. 1621) **III/2** 330
Иларион, митр. Трапезунтский (XIV в.) **III/2** 192
Иларион, мон. м-ря Ксенофонта, евнух **III/1** 225
Иларион, прот Св. Горы (сер. XI в.) **III/1** 257; **III/2** 14, 186
Илий, первосвящ. и судья Израиля **III/2** 206
Илия Екдик, гимнограф **III/2** 504
Илия Пророк (Фесвитянин) **III/1** 18; **III/2** 147, 342
Илия, игум. Ксиропотама (упом. 971) **III/1** 90, 326
Илия, раввин **III/2** 512
Ингенуй, знатный нарбонец (V в.) **II** 75
Иннокентий III, папа Римский (1198–1216) **III/1** 257; **III/2** 66, 73–75, 77, 81, 85, 599, 602

Иннокентий XI, папа Римский (1676–89)	**III/2** 560*
Иннокентий Аполлонийский, мч. (IV в.)	**II** 95
Иоаким I, патр. Александрийский (1487–1566)	**III/2** 452
Иоаким Критянин, мон. (упом. 1776)	**III/2** 317
Иоаким Праведный, отец Марии Богородицы	**III/2** 445, 463
Иоаким, иеромон. из Ставроникиты (упом. 1770)	**III/2** 319
Иоаким, мон. Григориата (упом. 1778)	**III/2** 348
Иоаким, патр. Московский (1673–90)	**III/2** 362
Иоаким, скевофилак Григориата (упом. 1761–63)	**III/2** 338
Иоанн (Дионисий), патр. Антиохийский (1056–57)	**III/1** 190
Иоанн (Иван Иванович), царевич, сын Иоанна Грозного	**III/1** 190
Иоанн I Цимисхий, имп. (969–976)	**II** 15, 18; **III/1** 5, 64, 66, 76, 78–79, 88–89, 103, 129, 144, 150–152, 179; **III/2** 2, 4, 275, 406 (икона)
Иоанн II Комнин, визант. имп. (1118–43)	**III/1** 253; **III/2** 23–24, 70
Иоанн III Васильевич, вел. кн. Московский и всея Руси (1462–1505)	**III/2** 452
Иоанн III Дука Ватаци, имп. в Никее (1221–54)	**III/2** 81, 83, 86–87
Иоанн IV Васильевич Грозный, рус. царь (1533–38)	**III/2** 294, 355–357, 359–361, 364–365, 368, 377
Иоанн IV Ласкарис, имп. в Никее (1258–61)	**III/2** 87, 89–91, 95, 101
Иоанн IV Постник, патр. Константинопольский (582–595)	**III/1** 162, 219; **III/2** 514
Иоанн V Алексеевич, русский царь (1682–1696)	**III/2** 358–359, 361–362, 364, 467
Иоанн V Палеолог, визант. имп. (1341–91, с перерывом)	**II** 71, 90; **III/2** XLIV, 155–156, 160–163, 174, 178, 216, 251–252, 256, 260, 405

Иоанн VI Кантакузин, визант. имп. (1354–55) **III/2** 153, 155, 160, 174, 217, 246, 250–251, 255

Иоанн VII Палеолог, плем. Мануила II, его соправитель (1399–1408) **III/2** 160–161, 179

Иоанн VIII Палеолог, визант. имп. (1425–48) **III/2** 161

Иоанн XI Векк, патр. Константинопольский (1275–82) **III/2** 105, 111, 114

Иоанн XIII Глика, патр. Константинопольский (1315–19) **III/2** 162, 225

Иоанн XIV Калека, патр. Константинопольский (1334–47) **III/2** XLIII–XLIV, 155, 162, 217, 219, 226, 241, 245, 247, 249–251, 257

Иоанн XXII, папа Римский (1316–34) **III/2** 173, 226

Иоанн Александр, царь Болгарии (1331–71) **III/2** XLVIII, 155, 157

Иоанн Александр Маврокордат, госп. Валахии (1716–19) **III/2** 339

Иоанн Алтыпармаков из Видина, благотв. Зографа (упом. 1817) **III/2** 328

Иоанн Ангел, дядя Исаака II, севастократор **III/2** 46, 58, 86

Иоанн Асень I, царь Болгарии (1186–96) **III/2** 80

Иоанн Асень II, царь Болгарии (1218–41) **III/2** 66, 81–82

Иоанн Барбой, строитель м-ря Барбою в Яссах **III/2** 341

Иоанн Богослов, ап. и евангелист **II** 6–7, 22–26, 97, 99; **III/2** 237, 271, 428, 438, 443 (иконография), 453–455, 458, 515, 600

Иоанн Вишенский, русинский мон., полемист (XVI–XVII вв.) **III/2** XLIX–L, 527–528

Иоанн Влах, нмч. († 1662) **III/2** 468

Иоанн Влах, живописец, работавший в Зографе (упом. 1841) **III/2** 416

Иоанн Вуинь, серб, устроитель Кастамонита (упом. 1542) **III/2** 329

Иоанн Георгий (Ион Георге) Караджа, госп. Валахии (1812–1818) **III/2** 337

Иоанн Гликис, прот Св. Горы (XIV в.)
Иоанн Горазд (вернее, Василий), свидетель в деле 943 г. **III/1** 53, 59
Иоанн Грдзелидзе, иеромон., сын Георгия I Грузинского (XI в.) **III/1** 161–162, 189
Иоанн Дамаскин, св. **I** 89; **III/1** 148, 162; **III/2** 235, 237, 243, 263, 265, 271, 386, 397, 440*, 462, 503, 537
Иоанн Евгеник, диакон, панегирист (XIV в.) **III/2** 180
Иоанн Евхаитский, гимнограф **III/2** 503
Иоанн Екзарх Болгарский, духовный писатель **III/2** 48, 115
Иоанн Ексаптериг, игум. (ошибочно принят за автора Жития прп. Афанасия Афонского, написанного Афанасием Лавриотом) **III/1** 68
Иоанн Звездица, свящ. (упом. 1008) **III/1** 157–159
Иоанн Златоуст, св. **III/1** 148, 195*; **III/2** 127–130 (десница), 236–237, 244, 263, 265, 272, 358 (глава), 362, 392, 431, 470 (литургия), 489, 491, 494, 521, 537
Иоанн Ивир, св., один из основателей и игум. Ивера (в 980–1005) **II** 15–17; **III/1** 58, 62, 65, 75, 94*, 100, 103–105, 109–112, 131, 152, 157–158, 163, 189 (мощи), 192, 333; **III/2** 602
Иоанн из Охрида, игум. м-ря Селина, затем Старого Зографа (XI в.) **III/2** 3–4
Иоанн Каматир, епарх Константинополя (XII в.) **III/2** 30
Иоанн Каниклий, попечитель Великой Лавры (XI в.) **III/2** 603
Иоанн Кантакузин, муж сестры Исаака II, кесарь **III/2** 35, 46, 58
Иоанн Кантакузин, плем. Андроника III Палеолога **II** 70
Иоанн Киннам, писатель (XII в.) **III/2** 41

Иоанн Колову, подвижник (IX в.) **III/1** 14, 30, 34–38, 43, 46, 103, 127, 144

Иоанн Комнин, сын Андроника I **III/2** 30, 46

Иоанн Косский, нмч. († 1669) **III/2** 468

Иоанн Креститель (Предтеча) **III/1** 194 (глава), 325–326, 353, 427 (иконография), 434, 443

Иоанн Кукузель, мелург (XIII–XIV вв.) **III/2** 404

Иоанн Кулика, нмч. († 1564) **III/2** 468

Иоанн Лептург, нмч. († 1575) **III/2** 468

Иоанн Николай Маврокордат, госп. Молдовы (1743–47) **III/2** 337, 345, 460

Иоанн Палеолог, деспот (XIII в.) **III/2** 93

Иоанн Постельник, валашский благотв. Ксиропотама (упом. 1760) **III/2** 343–344

Иоанн Приммикирий, строитель Пандократора (XIV в.) **I** 19; **III/2** 120–122, 124–126, 168, 170

Иоанн Симонов, архонт, благотв. Ксенофонта (упом. 1567) **III/2** 408

Иоанн Слатинян, великий медильничар (упом. 1739) **III/2** 343

Иоанн Стирион, флотоводец имп. Алексея III **III/2** 66

Иоанн Стогина, экзарх (упом. 1008) **III/1** 158–159

Иоанн Торникий, сподвижник Иоанна Ивира (X в.) **III/1** 58, 62, 65, 104–105, 108–110, 163, 333

Иоанн Углеш (Йован Углеша), деспот в Серрах (1365–71) **III/2** 179, 283

Иоанн Факин, прот Св. Горы (X в.) **III/1** 152–153

Иоанн Феодор Каллимахи, госп. Молдовы (1758–61) **III/2** 337, 345

Иоанн Хортаитин, игум. Хортаитского м-ря (кон. XI в.) **III/1** 238, 242, 249, 251–253, 257

Иоанн, архиеп. Солунский (VI в.) **III/1** 16

Иоанн, еп. Готский, св. (VIII в.) **III/1** 191

Иоанн, еп. Солунский (IV в.) **II** 94

Иоанн, западнорим. имп. (423–425) **II** 81
Иоанн, игум. м-ря Афос (упом. 942) **III/1** 53, 59–60, 66
Иоанн, игум. м-ря Зигу (упом. 1046) **III/1** 63, 179–180, 326
Иоанн, игум. м-ря Каспака (упом. 1046) **III/1** 180, 326
Иоанн, игум. м-ря Факину (упом. 1046) **III/1** 180, 326
Иоанн, митр. Ираклии Понтийской, дядя Никифора Григоры **III/2** 225–226
Иоанн, митр. Родосский (XIV в.) **III/2** 281
Иоанн, мон. Великой Лавры, латинянин (упом. 985) **III/1** 110
Иоанн, прот Св. Горы (сер. XII в.) **III/2** 17, 69
Иоанн, свящ. из Изворо, благотв. Ватопеда (упом. 1788, 1789) **III/2** 323, 415
Иоанн, старец на Вифинском Олимпе (IX в.) **III/1** 24–25
Иоанн, сын серб. деспота Стефана Слепца (XV в.) **III/2** 333–334
Комнин Иоанн, врач, составитель «Описания Афона» (1701) **I** 88; **II** 3, 34, 38–39, 46, 54*, 65, 70–71, 83, 85; **III/1** 112, 147; **III/2** 119–120, 294, 301, 458
Иоаннаки Миха, благотв. Великой Лавры (упом. 1635) **III/2** 315, 409
Иоанникий II, патр. Константинопольский (1646–48, 1651–52) **III/2** 364
Иоанникий Валма, игум. Великой Лавры (кон. XI в.) **II** 20*; **III/1** 230–231, 247–248, 256; **III/2** 69
Иоанникий Ивирит, архим. (упом. 1774) **III/2** 319
Иоанникий из Иоаннины (Янины), живописец (упом. 1744) **III/2** 414
Иоанникий, еп. Гревенский (XIX в.) **III/2** XLVIII
Иоанникий, игум. Ватопеда (кон. XI в.) **III/1** 233
Иоанникий, игум. м-ря Ксилургу (упом. 1048) **III/2** 9, 15
Иоанникий, митр. Гареллский (XIV в.) **III/2** 253
Иоанникий, мон. м-ря Хриомитисы (упом. 1102) **III/2** 288

Иоанникий, патр. Сербский (1346–54) **III/2** 282
Иоанникий, проигум. Зографа (упом. 1818) **III/2** 328
Иоанникий, прот Св. Горы (кон. XI в.) **III/1** 183; **III/2** 69
Иоасаф из Фессалоники, благотв. Великой Лавры (XVIII в.) **III/2** 316
Иоасаф Карпенисиот, живописец († 1842) **III/2** 416, 421, 424
Иоасаф Урош, строитель Метеоро-Преображенского м-ря (XIV в.) **III/2** 435
Иоасаф, игум. Симонопетры (упом. 1633) **III/2** 326, 409
Иоасаф, иеромон. Скорпиева м-ря (упом. 1102) **III/2** 288
Иоасаф, проигум. Кутлумуша (упом. 1662) **III/2** 320
Иоасаф, иеромон. (упом. 1397) **III/2** 791–792
Иоасаф, царевич Индийский, св. **III/2** 498
Иов Иасит Мелий, мон., противник унии (XIII в.) **III/2** 108
Иов, библейский пророк **III/1** 254; **III/2** 511
Иов, иеромон., серб (упом. 1704) **II** 4*
Иов, мон.-богомил (XIV в.) **III/2** 279
Иов, патр. Московский (1589–1605) **III/2** 359–360
Иоиль из Серр, софийский протосингелл (упом. 1817) **III/2** 328
Иоиль, игум. Ксиропотама (упом. 1584) **III/2** 357, 371
Иоиль, митр. Милитенский (XIV в.) **III/2** 192
Иордан (Иорнанд), готский историк (VI в.) **II** 118
Иордан Трапезунтский, нмч. († 1506) **III/2** 468
Иосиф I, патр. Константинопольский (1268–75, 1282–83) **III/2** 100–101, 107–109, 116
Иосиф II, патр. Константинопольский (1416–39) **III/2** 149, 169, 211
Иосиф Алеппский, нмч. († 1686) **III/2** 468
Иосиф Армянин, мон., сподвижник св. Евфимия (IX в.) **III/1** 14, 26–27, 31, 34, 103, 127, 144; **III/2** 533
Иосиф Критянин, мон.-богомил (XIV в.) **III/2** 279

Иосиф Песнописец, гимнограф, прп. (IX в.)	**II** 13–14, 21; **III/1** 14–15, 18, 20, 40, 118, 123, 125–126, 128, 132, 144; **III/2** 503
Иосиф Флавий, иудейский историк (I в. Р.Х.)	**III/2** 512, 567
Иосиф Хиосец, игум. Великой Лавры (нач. XVIII в.)	**III/2** 316
Иосиф Хиосец, проигум. Дохиара (упом. 1765)	**III/2** 325
Иосиф, архим. из Великой Лавры (упом. 1641)	**III/2** 364
Иосиф, игум. Григориата (упом. 1561)	**III/2** 309
Иосиф, митр. Адрианопольский (XIV в.)	**III/2** 253
Иосиф, митр. Баньский (XVII в.)	**III/2** 329
Иосиф, митр. Ганский (XIV в.)	**III/2** 256
Иосиф, митр. Каллиупольский (XIV в.)	**III/2** 253
Иосиф, митр. Митилинский (XIV в.)	**III/2** 192
Иосиф, митр. Севастийский (XVII в.)	**III/2** 368–369
Иосиф, митр. Тырновский (XVIII в.)	**III/2** 315, 540
Иосиф, муж Девы Марии	**II** 24–25
Иосиф, проигум. Великой Лавры (упом. 1643)	**III/2** 350
Иосиф, проигум. Великой Лавры (упом. 1664)	**III/2** 290
Иосиф, протосингелл Александрийского патриархата (XVII в.)	**III/2** 368
Иосиф, прот Св. Горы (сер. XI в.)	**III/1** 199
Иосиф, старец из Ватопеда (кон. XVIII в.)	**II** 41, 45
Иосиф, эпитроп Есфигмена (упом. 1582)	**III/2** 311, 313
Ирина Годунова, жена царя Феодора Иоанновича	**III/2** 356
Ирина Кантакузина, жена деспота Георгия Бранковича	**III/2** 332
Ирина, визант. императрица (797–802)	**III/1** 21–23, 51, 56; **III/2** 467, 470
Ирина, д. Алексея III Ангела	**III/2** 61

Ирина, д. Андроника I Комнина	**III/2** 40
Ирина, д. Исаака II Ангела и жена Филиппа Швабского	**III/2** 59–60
Ирина, мать Максима Грека	**III/2** 449
Ирина, жена Алексея I Комнина	**III/1** 221
Ирина, жена Иоанна VII Палеолога	**III/2** 179
Исаак I Комнин, визант. имп. (1057–59)	**III/1** 185
Исаак II Ангел, *Ангелос*, визант. имп. (1185–95)	**III/2** 24, 44–53, 55, 59, 61–63
Исаак Комнин, правитель Кипра (до 1191)	**III/2** 67
Исаак Сирин, св.	**III/1** 162; **III/2** 214*, 531
Исаак, митр. Мадитский (XIV в.)	**III/2** 245, 253
Исаак, мон.-богомил (XIV в.)	**III/2** 279
Исаак, прот Св. Горы (XIV в.)	**III/2** 149, 154, 172–175, 177, 187, 201, 289
Исаакий Комнин, севастократор, брат Алексея I Комнина	**III/1** 221
Исав, сын Исаака, внук Авраама	**III/2** 434
Исавр Аполлонийский, мч. (IV в.)	**II** 95–96, 105
Исаия Афонец, прот Св. Горы	**III/2** 162
Исаия Египетский, св.	**III/1** 134–136
Исаия Хиландарский, архим., участник восстания 1821 г.	**III/2** 584
Исаия, ветхозаветный пророк	**III/2** 235, 428, 441, 583
Исаия, диакон, автор сказания о Максиме Греке	**III/2** 449
Исаия, иеромон. из Пандократора (упом. 1627)	**III/2** 321
Исаия, иеромон. из Хиландара (упом. 1657)	**III/2** 331
Исаия, исихаст, автор «Митерика» (X в.)	**III/1** 134, 141
Исаия, исихаст (XV в.)	**III/2** 211
Исаия, митр. Боснийский (упом. 1635)	**III/2** 331
Исаия, митр. Силиврийский (XIV в.)	**III/2** 245–246, 253
Исаия, серб. старец (XIV в.)	**III/2** 383

Исиасат, житель Афона (II в.) **I** 56

Исидор I Вухирас, прот, патр. Константинопольский (1347–49) **III/2** XLII, 162, 253, 255–256

Исидор (Никольский), митр. (XIX в.) **III/2** 376

Исидор Севильский, писатель (VII в.) **I** 124**; II** 123

Исидор, митр. Русский, затем кардинал (XV в.) **III/2** 181

Исихий (Гесихий), лексикограф (IV в.) **I** 20, 59, 80, 82, 93

Иулиания, мц. **III/2** 399, 445

Иулий пресвитер и Иулиан диакон, свв. (V в.) **III/2** 601

Иустин Философ, мч. (II в.) **III/2** 508, 512

Кадм Финикиянин, легендарный царь **I** 73

Кадм, Кадмилл, Касмилл, божество **I** 66

Кай-Хосро I, *Кай-Хозро*, атабег Самцхе (1500–02) **III/2** 378

Каллиник IV, патр. Константинопольский (1801–06, 1808–09) **III/2** XLV–XLVI, 385, 389–390

Каллиник Боцан, мон. Пандократора, поручик рус. армии (XIX в.) **III/2** 347

Каллиник, митр. Амастридский (XIV в.) **III/2** 281

Каллиник, митр. Ираклийский, гимнограф **III/2** 504

Каллиник, проигум. Кутлумуша (кон. XVIII в.) **III/2** 580

Каллиник, старец из Ставроникиты (упом. 1810) **III/2** 320

Каллист I, патр. Константинопольский (1350–53, 1355–63) **II** 18; **III/1** 149; **III/2** L, 162–163, 175, 178–179, 184–185, 260, 281, 378, 603

Каллист II Ксанфопул, патр. Константинопольский (1397) **III/2** 795–797

Каллист, исихаст (XIV в.) **III/2** 211

Каллист, мон. Ватопеда (упом. 1693) **III/2** 292

Каллист, управляющий Григориатом (упом. 1561)	**III/2** 310
Калоян, *Калоиоанн*, царь Болгарии (1197–1207)	**III/2** 81
Кандид, мон. из Ксенофонта, евнух (XI в.)	**III/1** 203, 225
Кандидиан, советник готского короля Атаульфа	**II** 75
Канелос Стефан, участник Греческого восстания 1821 г.	**III/2** 583
Каподистрия Антонио Мария, граф, отец И. Каподистрии	**III/2** 517
Каподистрия Иоанн, политический деятель (1776–1831)	**III/2** 517
Каракалла (Антонин, *Антоний*), рим. имп. (211–217)	**I** 57, 102**; II** 19, 34–36, 135; **III/1** 112–113, **III/2** 259
Карасы, *Карас*, тур. эмир на западе Малой Азии (кон. XIII в.)	**III/2** 118
Каратасос Д. Ц., предводитель восстания паликаров в 1854 г.	**III/2** 594
Карафеодори Стефан, греч. ученый (XIX в.)	**I** 73–74, 82
Карл I Анжуйский, кор. Сицилии (1266–85)	**III/2** 102, 116
Карп, игум. Кутлумуша (упом. 1428)	**III/2** 169
Кассандр, царь Македонии (318–298 до Р.Х.)	**I** 40, 65, 109–110, 112, 114, 116, 121**; II** 27
Кастор — см. Диоскуры	
Катакалон, стратиг в Фессалонике (X в.)	**III/1** 54-55, 57–58, 61
Кафур, генуэзский пират (кон. XII в.)	**III/2** 66–67, 71
Кацарис, *Кацари*, землевладелец на Афоне (XI в.)	**III/1** 156, 197, 229
Кедрин — см. Георгий Кедрин	
Кесарий (Константин) Дапонте, писатель и поэт (1714–84)	**III/2** 460–468
Киприан Афонский, иеромон., нмч. († 1679)	**III/2** 468
Киприан, митр. Киевский (1375–1406)	**III/2** 494
Киприан, митр. Тианский (XIV в.)	**III/2** 192

Киприан, мон. (упом. 1560) **III/2** 314
Киприан, русский мон. на Афоне (упом. 1621) **III/2** 528
Киприанович Г. Я., русский ученый (XIX в.) **III/2** L–LI
Кир, благотв. Филофея (упом. 1776) **III/2** 317
Кирилл I Лукарис, патр. Александрийский (1601–20), Константинопольский (1620–38, с перерывами) **III/2** 285, 294, 371
Кирилл IV, коптский патр. (1854–61) **III/2** XIX
Кирилл VI, патр. Константинопольский (1813–18) **III/2** 342, 517
Кирилл Александрийский, св. **III/1** 195; **III/2** 263, 431, 460
Кирилл из Смирны, вел. протосингел, затем митр. Аргосский, автор «Проскинитария Дохиарского м-ря» (изд. 1843) **III/1** 201; **III/2** 522
Кирилл Хиосец, проигум. Дохиара (упом. 1768, 1773, 1780, 1788) **III/2** 325
Кирилл, игум. Есфигмена (упом. 1046) **III/1** 180, 326
Кирилл, игум. Св. Павла (упом. 1500) **III/2** 354
Кирилл, иеромон., святогорский духовник (нач. XIX в.) **III/2** 515
Кирилл, митр. Боснийский (XVIII в.) **III/2** 383
Кирилл, митр. Визийский (XIV в.) **III/2** 253
Кирилл, митр. Серрский (XVI в.) **III/2** 320
Кирилл, мон. из мон-ря Акиндина (упом. 1102) **III/2** 288
Кирилл, проигум. Великой Лавры (XVIII в.) **III/2** 398, 496
Кирилл, скевофилак Пандократора (упом. 1781) **III/2** 321
Клавдиан, рим. историк **II** 56
Клавдий II, рим. имп. (268–270) **I** 57
Клавдий, рим. имп. (41–54) **I** 49, 102
Клеон, афинский полководец (V в. до Р.Х.) **I** 30
Клигенис, посол Аканфа к спартанцам **I** 33, 44, 98
Климент IV, папа Римский (1265–68) **III/2** 102

Климент Александрийский (II–III вв.)	**III/2** 508
Климент (Клим) Болгарин, исихаст (XV в.)	**III/2** 211
Климент Митилинец, иеромон., мелург (XVII в.?)	**III/2** 504
Климент Римский, св.	**III/1** 220; **III/2** 218
Климент, архим. из Дохиара (упом. 1630)	**III/2** 371
Климент, легендарный 1-й еп. Афона	**II** 6, 10, 12, 17, 19–21, 97, 99–102, 106, 131; **III/1** 260
Климент, митр. Монемвасийский (XIV в.)	**III/2** 192
Клитемнестра, героиня эпоса	**I** 14
Клито, д. Евенора, прародителя атлантов	**I** 133
Кобезмик, итальянский ученый (XVI в.)	**III/2** 450
Козма I, патр. Константинопольский (1075–81)	**III/1** 223
Козма из Иоаннины (Янины), живописец (упом. 1744)	**III/2** 414
Козма Индикоплов, *Индоплаватель*, писатель (VI в.)	**I** 6, 133
Козма Пресвитер, болгарский писатель (X в.)	**III/2** L, 275–277
Козма Филофеит, нмч. († 1799)	**III/2** 561
Козма, архим. из Ватопеда (упом. 1688)	**III/2** 358
Козма, игум. м-ря Феоктиста (упом. 970)	**III/1** 90, 97
Козма, игум. м-ря Филадельфа (упом. 1046)	**III/1** 181, 326
Козма, игум. Цинцилукийского м-ря (XI в.)	**III/1** 164, 168–169, 171, 179, 182–184, 293
Козма, мон. Иверского м-ря, мелург (XVII в.)	**III/2** 405, 413
Козма, мон. м-ря св. Филиппа (упом. 1102)	**III/2** 288
Козма, прот Св. Горы (упом. 1102)	**III/2** 288
Козма, прот Св. Горы (упом. 1496, 1502)	**III/2** 337
Козма, составитель «Жития Евфимия Ивира» (XVIII в.)	**III/1** 160
Коломан, *Калиман*, царь Болгарии (1241–1246)	**III/2** 86

Комаров Симеон Максимович, благотв. Зографа (упом. 1846) **III/2** 370

Кондолеон Торникий — см. Лев Торникий

Конрад Монферратский, кесарь, муж сестры Исаака II **III/2** 46–47

Констант, *Констас*, рим. имп. (337–350) **III/1** 259

Констант (II), визант. имп. (641–668) **II** 125

Константий I, патр. Константинопольский (1830–34) **III/2** 523

Константий, еп. Маронийский, участник восстания 1821 г. **III/2** 584

Константий, иеромон., нмч. († 1743) **III/2** 468

Константий, митр. Критский (XVIII в.) **III/2** 315

Константин I Великий, рим. имп. (306–337), св. **I** 62, 102–103, 115**; II** 2, 19, 34, 36, 37–45, 48, 55, 57, 63, 88, 89, 92, 94–107, 137–138, 139; **III/1** 6, 103, 234, 259; **III/2** 138, 354, 358, 385, 411, 454, 500, 600

Константин IV Погонат, *Брадатый*, визант. имп. (668–685) **I** 106, 110, 115**; II** 43, 89, 92, 124, 125; **III/1** 1–10, 15, 17–19, 34–35, 60, 115, 132, 151; **III/2** 12–13

Константин V Копроним, визант. имп. (741–775) **III/1** 8, 20–21, 121; **III/2** 275

Константин VI, визант. имп. (780–797) **III/1** 22, 51, 56

Константин VII Багрянородный, визант. имп. (913–959) **III/1** 49–51, 58, 60, 62–63, 66–70, 308

Константин VIII, визант. имп. (1025–28) **II** 121; **III/1** 155–156, 160–164, 186; **III/2** 403

Константин IX Мономах, визант. имп. (1042–55) **I** 115**; II** 43, 87, 90, 98; **III/1** 93, 112, 165–185, 186, 189, 196–197, 199, 200, 229, 231; **III/2** 6–9, 69–70, 603

Константин X Дука, визант. имп. (1059–67) **III/1** 185–186, 190, 192, 194–195

Константин XI Палеолог, визант. имп. (1449–53) **III/2** 161

Константин Ангел, сановник (XII в.) **III/2** 35
Константин Асан (Асень), сановник Иоанна V (XIV в.) **III/2** 790–791
Константин Аспиет, военачальник Исаака II Ангела **III/2** 49
Константин Басараб Брынковяну, *Бессараб Бранкован*, госп. Валахии (1688–1714) **III/2** 338, 344, 354, 411
Константин Димитрий Мурузи, госп. Молдовы (1777–82) **III/2** 338, 345
Константин из Козана, живописец (упом. 1752) **III/2** 414
Константин из Корицы Македонской, живописец (упом. 1766) **III/2** 414
Константин Каматир, спафарокандидат (упом. 1038) **III/1** 4
Константин *Лив*, основатель м-ря *Лива* **III/2** 152
Константин *Лалума*, *Халума* (упом. 942) **III/1** 58–59
Константин Месопотамский, временщик при Исааке II и Алексее III, еп. Фессалоникийский **III/2** 55–57
Константин Михаил Раковица, госп. Молдовы (1749–53, 1756–57) **III/2** 335, 345, 350
Константин Николай Маврокордато, госп. Валахии (сер. XVIII в.) **III/2** 466
Константин Палеолог, дядя Андроника III, деспот **III/2** 171
Константин Парасх, благотв. Великой *Лавры* (упом. 1741) **III/2** 316
Константин Слатинян, благотв. Ксиропотама (упом. 1759) **III/2** 343
Константин, архидиакон из сел. Аравеникии (упом. 1008) **III/1** 157–159
Константин, архиепископ Меланги́йский (XIII в.) **III/2** 89
Константин, ворник, благотв. Ксенофонта (упом. 1545) **III/2** 351, 408

Константин, евнух, начальник казны при Алексее III — **III/2** 62
Константин, арендатор м-ря Доамна (упом. 1808) — **III/2** 345
Константин, протоспафарий и протасикрит при Льве VI — **III/1** 45
Константин, свящ., благовторитель Ватопеда (упом. 1802) — **III/2** 327
Константин, сын и соправитель Василия I (868–879) — **III/1** 32
Константин, сын и соправитель Романа I (924–945) — **III/1** 49
Констанций II, *Константий*, рим. имп. (337–361) — **II** 39; **III/2** 389
Констанций III, *Константий*, западнорим. имп. (421) — **II** 46, 49–51, 65, 67, 78–79
Констанция, д. Константина Великого — **II** 98
Кора (Кори), языческая богиня, д. Деметры — **II** 59
Косма — см. Козма
Криос, мифический титан — **I** 19, 65, 87–88, 93
Критовул Михаил, правитель Имброса, историк (XV в.) — **III/2** XVIII; **III/2** 448–449
Крузий Мартин, немецкий историк (XVI в.) — **III/2** 293, 295
Ксения, мать имп. Алексея II — **III/2** 26, 30, 34, 41
Ксенофонт, древнегреч. писатель — **I** 32*, 37, 45, 97–98, 101, 180*
Ксенофонт, мон. (упом. 1371) — **III/2** XXXI, 789–790
Ксенофонт, прп., основатель м-ря Ксенофонта (X в.) — **III/1** 202–203; **III/2** 352
Ксеркс I, персидский царь — **I** 16, 24, 55, 107–108, 113, 162; **II** 160; **III/2** XXI
Кузинери Эспри-Мари, путешественник (XIX в.) — **I** 40
Куник Арист Аристович, историк — **III/2** XI
Куртик и Кентарх, домовладельцы из Серр — **II** 70

Лаврентий, архим. из Дионисиата (упом. 1635) — **III/2** 373

Лаврентий, игум. Дионисиата (упом. 1584) **III/2** 357, 372
Лаврентий, игум. Ксилургийского м-ря (упом. 1169) **III/2** 17–19, 22
Лаврентий, митр. Аланский и Сотириупольский (XIV в.) **III/2** 245, 253
Лазарь Хрбелянович, кн. Сербии (1371–89) **III/2** 283, 414
Лазарь II, сын Георгия Бранковича, серб. деспот (1456–58) **III/2** 332–333
Лазарь, патр. Иерусалимский (XIV в.) **III/2** 251, 253, 256
Лазарь Четверодневный, первый еп. Кипра, св. **II** 5, 7, 99, 130–131; **III/2** 445, 455
Лампис, афинский купец (IV в. до Р.Х.) **I** 39
Ланглуа Виктор, французский ученый (XIX в.) **III/2** XIX; **III/2** 606
Ласкарис Ян (Янус), ученый, дипломат (XVI в.) **III/2** 549
Лебедев С., историк (XIX в.) **III/2** LIX
Лев (Кондолеон) Торникий, протоспафарий (XI в.) **III/1** 163
Лев (Леван), царь Кахетии (1520–1574) **III/2** XVII, 378, 408
Лев I, визант. имп. (457–474) **II** 164; **III/2** 601, 606
Лев III, папа Римский (795–816) **III/2** 436
Лев III Исавр, визант. имп. (716–741) **III/1** 8, 21, 311
Лев IV, визант. имп. (775–780) **III/1** 21
Лев V Армянин, визант. имп. (813–820) **III/1** 23
Лев VI Мудрый, визант. имп. (886–912) **II** 14, 19, 20; **III/1** 2, 6, 37, 39, 42–48, 60, 62–64, 120, 127, 216, 228, 321, 354, 507; **III/2** 2, 152, 397, 459
Лев Беневентский, Беневентос, основатель м-ря на Афоне (X в.) **III/1** 112
Лев Грамматик, визант. историк **III/1** 19, 68
Лев Камариопил, династ в Лаконии (XII в.) **III/2** 67
Лев Сгур, династ на Пелопоннесе (XII в.) **III/2** 67
Лев Фока, магистр, брат имп. Никифора II **II** 15, 44, 140; **III/1** 64, 69–70, 71, 75

Лев, патр. Константинопольский (1134–1143)	**III/1** 253
Левкиппа, жена Евенора, прародителя атлантов	**I** 133
Леонардо да Винчи, итальянский художник (1452–1519)	**III/2** 442
Леонтий Аргосец, мон. из Дионисиата, прп. († 1605)	**III/2** 559
Леонтий, архиепископ Илиупольский (XVIII в.)	**III/2** 501
Леонтий, архим. из Есфигмена (упом. 1640)	**III/2** 368
Леонтий, архим. из Каракалла (упом. 1754)	**III/2** 317
Леонтий, игум. м-ря Фалакру (упом. 1046)	**III/1** 180, 326
Леонтий, игум. м-ря Фессалоникийцев (упом. 1057)	**III/2** 14
Леонтий, мон., свидетель по делу 1071 г.	**III/1** 197
Леонтий, наместник Ватопеда (упом. 1655)	**III/2** 358
Леонтий, патр. Константинопольский (1189)	**III/2** 48
Леонтий, приближенный Галлы Плакидии	**II** 79
Леонтий, прот Св. Горы (XI в.)	**III/1** 156
Ливан, отец Лии и Рахили, тесть Иакова	**III/2** 434
Ливаний, софист (IV в.)	**II** 107
Ливий, рим. историк	**I** 48, 155
Ливия, жена Августа	**I** 70
Ликаон, мифический царь	**I** 13
Лисимах, древнегреч. скульптор	**III/2** 59
Лобанов-Ростовский А. Б., кн., дипломат	**III/2** 448
Лонгин Агиорит, мелург (сер. XIV в.)	**III/2** 405
Лонгин, исихаст (XV в.)	**III/2** 211
Лука, ап. и евангелист	**II** 31, 33; **III/2** 276, 438, 459, 497, 510
Лука, афонский мон., продавец книг (X в.)	**III/1** 71
Лука, игум. м-ря Св. Павла (упом. 1647)	**III/2** 410
Лука, игум. м-ря Богородицы (Филофея?) (упом. 1046)	**III/1** 180, 326

Лука, мон. Стровилейского м-ря (упом. 1102) **III/2** 164, 288
Лука, прот Св. Горы (ок. 1300) **III/2** 118, 186
Лука, эконом Протата и Св. Горы (упом. 971) **III/1** 90
Лукас Поль, французский путешественник (XVIII в.) **III/2** 538
Лукиан, античный писатель (II в.) **I** 55, 69, 82
Лукиан, мч., переводчик Библии (III в.) **III/2** 605
Луп Солунский, мч. **II** 94
Луций Пизон, рим. проконсул в Македонии, тесть Цезаря **I** 45

Маврикий, визант. имп. (582–602) **II** 122
Макарий (Булгаков), митр., историк **III/2** 79, 452
Макарий Великий Египетский, св. **III/1** 162, 229–230; **III/2** 445
Макарий (I) из Галатисты, живописец († 1814) **III/2** 415–416, 423–424
Макарий (II) из Галатисты, живописец (род. 1796, упом. 1859) **III/2** 416, 423–425
Макарий из Полигиро, старец Дохиарский (упом. 1784) **III/2** 325
Макарий Кидониат, автор описания Великой Лавры (изд. 1772) **III/2** 496
Макарий Критянин, проигум. Великой Лавры (упом. 1810) **III/2** 316
Макарий Филофеит, духовник Андроника II Палеолога **III/2** 128
Макарий, архим. из Димитриевского скита (упом. 1628) **II** 36
Макарий, еп. Аполлонии (IV в.) **II** 96, 106–108
Макарий, еп. Иерисский и Святогорский (упом. 1546) **III/2** 319
Макарий, еп. Китросский († 1821), мч. **III/2** 583
Макарий, еп. Романский (Руманский) (XVI в.) **III/2** 353

Макарий, игум. Великой Лавры, митр. Солунский (XIV в.) **III/2** 175, 177, 289
Макарий, игум. Пандократора (упом. 1584) **III/2** 356, 374
Макарий, иеромон. из пещеры Скала Богородицы (упом. 1608) **III/2** 559
Макарий, келарь Мардария Хиландарского (упом. 1628) **III/2** 361
Макарий, митр. Визийский (XIV в.) **III/2** 245
Макарий, митр. Владимирский и Московский (1542–1563) **III/2** 452
Макарий, митр. Дидимотихский (XIV в.) **III/2** 192
Макарий, митр. Кизический (XIV в.) **III/2** 192
Макарий, митр. Коринфский († 1805) **III/2** 501, 503, 505
Макарий, митр. Филадельфийский (XIV в.) **III/2** 245–246, 252–253, 281
Макарий, митр. Христупольский (XIV в.) **III/2** 124, 281
Макарий, скевофилак Дохиара (упом. 1700) **III/2** 324
Маккавеи, династия в Иудее **I** 76
Максим Грек, мон., книжник († 1556) **III/2** 448–453, 457–458
Максим Исповедник, св. **III/1** 162, 195*; **III/2** XLII, 229–230, 232, 235, 240, 243, 263
Максим Кавсокаливский, прп. (XIV в.) **III/2** 179
Максим Маргуний, митр. Киферский († 1602) **III/2** XLVI
Максим Тирский, писатель (II в.) **I** 24, 55
Максим, архиеп. Сербский (1508–16) **III/2** 333
Максим, архим. из Ставроникиты (упом. 1641) **III/2** 375
Максим, игум. Ватопеда (упом. 1693) **III/2** 292
Максим, митр. Эфесский (XIV в.) **III/2** 192
Максим, мон. Дионисиата, из молдавских бояр (XIX в.) **III/2** 347
Максим, эпитроп Григориата (упом. 1561) **III/2** 309
Максимиан, рим. имп. (286–305) **II** 94

Максимилиан II Габсбург, австрийский имп. (1564–76)	**III/2** 306, 312
Максимин Дайя, рим. имп. (309–313)	**II** 95
Малахия, ветхозаветный пророк	**III/2** 427
Малахия, митр. Мефимнский (XIV в.)	**III/2** 253
Манассия, иудейский царь	**III/2** 424
Мануил I Комнин, визант. имп. (1143–80)	**III/2** 24, 26–28, 37, 47, 60
Мануил I Сарантин Харитопул, патр. в Никее (1213–22)	**III/2** 81–83
Мануил II Палеолог, визант. имп. (1391–1425)	**III/2** 160–161, 168, 179, 199, 201–210, 484
Мануил Георгий из Селиды Сисанийской, живописец (XIX в.)	**III/2** 409
Мануил Дисипат, митр. Солунский (XIII в.)	**III/2** 82–83, 90
Мануил Камиц, протостратор при Алексее III	**III/2** 58
Мануил Оловол (Ритор), богослов (XIII в.)	**III/2** 504
Мануил, отец Максима Грека	**III/2** 449
Мануил, сын Андроника I Комнина	**III/2** 30, 44, 46, 68
Мануций, Альд, *Мануччи*, венецианский книгоиздатель († 1515)	**III/2** 449
Манфос Ригас, капитан, участник восстания 1821 г.	**III/2** 585
Мардарий Хиландарский (упом. 1628)	**III/2** 361
Мардоний, флотоводец Дария	**I** 23, 55
Марина, сестра Феодосия II и Пульхерии	**II** 115
Мара (Мария), жена деспота Георгия Бранковича	**III/2** 332
Мара (Мария), д. Георгия Бранковича, мачеха Мехмеда II	**III/2** 137
Мария Аланская (Марфа), д. Баграта IV Грузинского, жена Михаила VII, затем Никифора III	**III/1** 190
Мария Асанина Палеологина, жена Александра, сына Штефана III	**III/2** 353

Мария Венгерская (Каломария), жена Исаака II, затем Бонифация Монферратского — **III/2** 73–74, 78
Мария Египетская, прп. — **III/2** XLI
Мария Комнина, кесарисса, сестра имп. Алексея II — **III/2** 30–32, 36
Мария Магдалина, св. — **III/2** 600
Мария Нагая, жена Иоанна Грозного, мать царевича Димитрия — **III/2** 356
Мария Цусми, сестра Алексея Комнина (упом. 1142) — **III/2** 4
Мария, д. имп. Андроника I — **III/2** 33
Мария, мать Георгия Мтацминдели — **III/1** 187–188
Мария, мать царя Баграта IV — **III/1** 189–191
Мария, Пресвятая Богородица — **I** 89; **II** 3–7, 11, 18, 22–26, 40, 47, 52, 99, 116, 129–131, 133–134, 136–138, 146–147; **III/1** 124, 141, 146–149, 202, 205, 254, 259; **III/2** XVIII, 129, 181, 184, 323 (св. Пояс), 330, 401–403, 414, 425, 438, 443–445, 451, 454–455, 457, 459, 462, 465, 497–498, 503, 522–523, 534, 579–580, 583, 599–600
Мария, жена валашского госп. Константина Брынковяну — **III/2** 354, 411
Мария, жена имп. Андроника IV Палеолога — **III/2** 405
Мария, жена имп. Иоанна VIII Палеолога — **III/2** 405
Марк Аврелий, рим. имп. (161–180), философ — **I** 1, 55
Марк Ефесский, св. (XV в.) — **III/2** 180, 479, 504
Марк Ивир, груз. иеромон., живописец (упом. 1592–1600) — **III/2** XIX, 350, 409, 417
Марк Клазоменийский, исихаст (XIV в.) — **III/2** 211
Марк Педий Критянин, нмч. († 1643) — **III/2** 468
Марк, ап. и евангелист — **III/2** 438, 488, 510
Марк, еп. Отрантский (IX–X вв.) — **III/2** 397

Маркелл, св.	**II** 116
Маркиан, визант. имп. (450–457)	**II** 88, 91, 115, 164; **III/2** 601
Маркиан, митр. Митилинский (XIV в.)	**III/2** 253
Маркион, еретик	**III/2** 273
Мартин, архим., участник Собора 448 г.	**II** 116
Мартин, еп. Турский, св. (IV в.)	**II** 64
Мартирий, митр. Самосский (XVI в.)	**III/2** 314
Марцеллин Комит, визант. историк (VI в.)	**II** 50, 150–151, 165*
аль-Масуди, *Массуди*, арабский историк (X в.)	**I** 7, 138–139
Матрона, св.	**III/1** 134, 138
Матфей (Матей) Гика, госп. Молдовы (1753–56)	**III/2** 337
Матфей I, патр. Константинопольский (1397–1410)	**III/2** 168
Матфей Андросец, патр. Александрийский (1746–66)	**III/2** 320
Матфей (Матей) Басараб, *Бессараб*, госп. Валахии (1633–54)	**III/2** 336, 338, 343–344, 347–348, 350–352, 410
Матфей Властарь, канонист (XIV в.)	**III/2** 387
Матфей Иоаннов Влах, живописец (упом. 1842, 1854)	**III/2** 416–417
Матфей, ап. и евангелист	**III/2** 276, 438, 510
Матфей, игум. Филофея (упом. 1584)	**III/2** 357, 365
Матфей, игум. Руссика (упом. 1561, 1574)	**III/2** 307, 309, 356
Матфей, иеромон. келлии Анапавса (XIV в.)	**III/2** 187
Матфей, митр. Серрский (XVIII в.)	**III/2** 578
Матфей, мон. Великой Лавры (упом. 1803)	**III/2** 316
Матфей, мон. с Фасоса, устроитель храма Протата (1795)	**III/2** 314
Матфей, мон., автор сочинения против варлаамитов (XIV в.)	**III/2** 272
Матфей, свящ., благотв. Пандократора (упом. 1640)	**III/2** 321
Мать богов, лаконское божество	**I** 119; **II** 99

Мафа Захарий, греч. ученый (XIX в.)	**III/2** 154
Махмуд II, тур. султан (1808–39)	**III/2** 580, 592
Мелания, св.	**III/1** 134, 138; **III/2** 446
Мелетий I Пигас, патр. Александрийский (1590–1601)	**III/2** 527–528
Мелетий Галисиот (Исповедник), богослов (XIII в.)	**III/2** 501–503
Мелетий Кацоран, иеромон. из Пандократора (упом. 1847, 1854)	**III/2** 321
Мелетий Критянин, проигум. Кутлумуша (упом. 1773)	**III/2** 320
Мелетий, екклисиарх из Великой Лавры (упом. 1513/4)	**III/2** 364
Мелетий, иеромон. из Руссика (упом. 1750)	**III/2** 337
Мелетий, митр. Афинский, автор «Географии» (1807)	**I** 119**; II** 41, 101, 149
Мелетий, митр. Ларисский (XVIII в.)	**III/2** 505
Мелетий, митр. Эфесский (XVIII в.)	**III/2** 383
Мелетий, проигум. и скевофилак Дохиара (упом. 1723, 1744)	**III/2** 324–325, 413
Мелетий, старец из Нового Скита (XVIII в.)	**III/2** 384
Менексен, эпитроп церкви св. Мины, участник восстания 1821 г.	**III/2** 583
Меркурий, эпитроп Синайского мон-ря (упом. 1565)	**III/2** 306
Меркурий, живописец (упом. 1635)	**III/2** 409
Мефодий, архиеп. Солунский (кон. IX в.)	**III/1** 33
Мефодий, архим. из Ватопеда (упом. 1811)	**III/2** 323
Мефодий, еп. Патарский, писатель (VIII в.?)	**III/1** 118–122, 132
Мефодий, еп. Патарский, мч. (III в.)	**III/1** 119–120
Мефодий, игум. м-ря св. Христины (упом. 942)	**III/1** 52–54, 59, 62
Мефодий, митр. Варнский (XIV в.)	**III/2** 245–246, 253
Мефодий, митр. Ираклии Понтийской (XIV в.)	**III/2** 281

Мефодий, митр. Ираклии Фракийской (XVIII в.)	**III/2** 382, 578
Мефодий, мон., посланец Никифора Фоки к прп. Афанасию	**III/1** 73
Мефодий, патр. Константинопольский (843–847)	**III/1** 120
Мехмед, *Магомет*, тур. эмир в Пафлагонии (кон. XIII в.)	**III/2** 118
Мехмед II, *Магомет*, тур. султан (1444–1446, 1451–1481)	**III/2** XVIII, 137, 183, 333, 448–449
Мешенин Иван, посол Иоанна Грозного (XVI в.)	**III/2** 294, 356, 364–366, 368–375
Мзечабук, *Мцедшабук*, сын Кай-Хосро I, атабег Самцхе (1502–16)	**III/2** 378
Мильтиад, афинский стратег	**I** 24, 100
Миндар, спартанский флотоводец	**I** 31
Мисаил Лесбосец, мон., благотв. Великой Лавры (1580)	**III/2** 315
Митрофан Визиец, живописец (упом. 1817)	**III/2** 328, 416, 420–421
Митрофан, живописец (упом. 1621)	**III/2** 330
Митрофан, игум. Великой Лавры (упом. 1584)	**III/2** 356
Митрофан, митр. Меленикский (XIV в.)	**III/2** 281
Митрофан, митр. Палеопатрский (XIV в.)	**III/2** 246
Митрофан, митр. Филиппопольский (XIV в.)	**III/2** 192
Митрофан, митр. Смирнский (IX в.)	**III/2** 503, 515
Митрофан, мон. келлии ап. Фомы, живописец († 1799)	**III/2** 421
Митрофан, устроитель Григориата (1739)	**III/2** 326
Михаил I Ангел Комнин Дука, деспот Эпирский (1205–15/16)	**III/2** 68
Михаил I Кируларий, *Керулларий*, патр. Константинопольский (1043–58)	**III/1** 113

Михаил I Рангаве, визант. имп. (811–813) **III/1** 23, 92, 325

Михаил II Травл, визант. имп. (820–829) **III/1** 23

Михаил II (III), патр. Антиохийский (1395–1412) **III/2** 794–795

Михаил III, визант. имп. (842–867) **II** 45; **III/1** 13, 24, 35

Михаил IV Пафлагон, визант. имп. (1034–41) **III/1** 9, 59, 164, 184, 187

Михаил V Калафат, визант. имп. (1041–42)

Михаил VI Стратиотик, визант. имп. (1056–57) **III/1** 185

Михаил VII Дука, визант. имп. (1071–78) **III/1** 195–196, 198–199

Михаил VIII Палеолог, визант. имп. (1261–82) **I** 104, 111, 113, 116, 120**; II** 70–71; **III/2** 22, 88–112, 115–116, 120, 134, 138, 219, 224, 599, 605

Михаил IX Палеолог, сын Андроника II, его соправитель (1295–1320) **III/2** 138, 147–148

Михаил Абогович, правитель Сербии (1458) **III/2** 333

Михаил Архангел **III/1** 200–201; **III/2** 276, 334, 403, 440, 523

Михаил Григорий Шуцу, *Сучу*, госп. Молдовы (1819–22) **III/2** 344*

Михаил Константин Шуцу, *Суццо*, госп. Молдовы (1792–95) **III/2** 345

Михаил Малеин, игум. Киминской лавры (X в.) **III/1** 68, 70

Михаил Новый, нмч. († 1544) **III/2** 467

Михаил Протан, митр. Солунский (XIII в.) **III/2** 81–83

Михаил Раковица, госп. Молдовы (1703–05, 1707–09) **III/2** 344

Михаил Синнадский, св. **III/2** 316, 350, 370, 410

Михаил Феодорович Романов, рус. царь (1613–45) **II** 36; **III/2** 285, 294, 358–359, 361, 365–366, 372–373

Михаил Храбрый (Михай Витязул), госп. Валахии (1593–1601) **III/2** 346, 350, 409

Михаил Шишман *Асень*, царь Болгарии (1323–30) **III/2** 150, 153

Михаил, архим., автор «Жития св. Николая» **III/1** 120

Михаил, игум. Каракалла (упом. 1087) **III/1** 113–114

Михаил, игум. м-ря Архистратига Михаила (упом. 1046) **III/1** 181, 199, 326

Михаил, митр. Анастасиопольский (XIV в.) **III/2** 192

Михаил, митр. Бачский, *Бечкеречский* (упом. 1647) **III/2** 332, 410

Михаил, митр. Никомидийский (XIV в.) **III/2** 192

Михали, землевладелец на Афоне (XI в.) **III/1** 156, 228

Михня II Раду, госп. Валахии (1658–59) **III/2** 336

Михня, *Михна*, госп. Валахии (1577–83, 1585–91) **III/2** 335, 346

Модест, патр. Иерусалимский (VII в.) **III/2** 600

Моисей Ватопедский, старец (упом. 1716) **III/2** 322

Моисей Зограф, мон.-богомил (XIV в.) **III/2** 279

Моисей Лавриот, афонский мон. (XV в.) **III/2** 180, 211

Моисей Охридский, болгарский мон., обновитель Зографа (XI в.) **III/2** 3

Моисей, ветхозаветный пророк **I** 8, 80; **II** 8, 100; **III/1** 40, 122, 239, 242, 250; **III/2** XL, 129, 271, 276, 508–509, 511

Мокий Амфипольский, мч. **II** 94

Молинос Мигель де, испанский богослов-квиетист († 1696) **III/2** 560

Монфокон Бернар де, французский ученый (XVIII в.) **I** 56, 58, 83

Морфо (Афродита), лаконское божество **I** 91–93, 118

Мосинополит, придворный евнух Алексея I Комнина **III/1** 242

Муавия (Мавиа), арабский халиф (661–680) **II** 124–125

Музалон — см. Георгий Музалон

Мунд, полководец Юстиниана I **II** 118

Муравьев Андрей Николаевич, писатель (1806–1874) **II** 66; **III/2** XXII

Мурат II, *Амурат*, тур. султан (1421–44, 1446–51) **III/2** 137, 183, 406

Мурат III, тур. султан (1574–95) **III/2** XLV, 311

Мустоксиди Андрей, археолог и филолог (XIX в.) **III/2** 523

Мухаммад (Магомет), основатель ислама **II** 124; **III/1** 132; **III/2** 529

Мюральт Эдуард, византинист (XIX в.) **III/2** 605

Наркисс, *Нарцис*, еп. Амфипольский (IV в.) **II** 94

Нафанаил Критянин, Иоанн, толкователь литургии (XVII в.) **III/2** 473

Нафанаил, проигум. Великой Лавры, участник Греческого восстания 1821 г. **III/2** 584

Нафанаил, архим. из Великой Лавры (упом. 1806) **III/2** 316

Недетовский Григорий Иванович, писатель (XIX в.) **III/2** XXII

Нектарий из кельи Иагари, преподобный († 1470/1500) **III/2** 558

Нектарий, патр. Константинопольский (381–397) **II** 48, 51

Нектарий, устроитель Григориата (1739) **III/2** 326

Неофит VII, патр. Константинопольский (1789–94, 1798–1801) **III/2** 505–506, 515, 520, 579–580

Неофит (Николай), игумен Дохиара, прот Св. Горы (XI в.) **III/1** 198–201; **III/2** 69

Неофит Афинянин, митр. Веррийский (XVI в.) **III/2** 314

Неофит Кавсокаливит, дидаскал и иеродиакон, гимнограф **III/2** 496

Неофит Скуртей (Куртей), иеромон., живописец (нач. XIX в.) **III/2** 502, 516–518

Неофит, архим. из Зографа (упом. 1628) **III/2** 370

Неофит, игум. Ватопеда (упом. 1726) **III/2** 322
Неофит, игум. Великой Лавры (XI в.) **I** 177; **III/1** 174, 177, 179–180, 326
Неофит, игум. Григориата (сер. XIX в.) **III/2** XLV, 311, 348
Неофит, игум. Дохиара (упом. 1584) **III/2** 357, 371
Неофит, иеромон. из Керасийского скита (сер. XIX в.) **I** 67, 115; **III/2** 393, 557
Неофит, митр. Артский (XVIII в.) **III/2** 318
Неофит, митр. Лакедемонский (XIV в.) **III/2** 192
Неофит, митр. Навпактский (XVIII в.) **III/2** 315
Неофит, митр. Филиппский (XIV в.) **III/2** 256
Неофит, проигум. Дионисиата (упом. 1688) **III/2** 326
Неофит, проигум. Каракалла (упом. 1708, 1717) **III/2** 317, 411, 413
Нерей, *Нирей*, морское божество **I** 19, 65, 87–88, 93
Нестор Солунский, мч. **II** 94
Несторий, архиеп. Константинопольский (428–431), еретик **II** 23, 116; **III/2** 273
Никандр, греческий поэт (II в. до Р.Х.) **I** 4, 46
Никита II Мунтан, патр. (1186–89) **III/2** 48
Никита Оорифа, визант. флотоводец (IX в.) **III/1** 41
Никита Хониат, историк (XII в.) **III/2** 24, 26, 40, 48, 55, 58, 63, 65, 67
Никита, архим. из Григориата (упом. 1805–06) **III/2** 372
Никита, экзегет **III/2** 511
Никитин Петр Васильевич, филолог (1849–1916) **III/2** XI, XXV, XXVII
Никифор I, визант. имп. (802–811) **III/1** 23
Никифор I, патр. Константинопольский (806–815) **III/1** 19
Никифор II Фока, визант. имп. (963–969) **II** 15, 44; **III/1** 64, 68–78, 105, 128, 152, 200–201; **III/2** 6, 398, 407
Никифор III Вотаниат, визант. имп. (1078–81) **III/1** 198–199, 201–204

Никифор Григора, *Григорас*, историк, богослов (XIV в.) **III/2** XLII–XLIII, 95, 101, 112, 117, 120, 150–152, 216–217, 225–227, 246, 256–260, 274, 279

Никифор Евпракси, протоспафарий (упом. 908) **III/1** 43–45

Никифор Италиец, афонский мон., противник унии (XIII в.) **III/2** XLI, 111

Никифор Ивирит, судья Св. Горы во время восстания 1821 г. **III/2** 582, 584–586

Никифор Калабрийский, мон. Великой Лавры (X в.) **III/1** 93, 103, 110

Никифор Каллист Ксанфопул, визант. писатель (нач. XIV в.) **III/2** 440*

Никифор (I) Карпенисиот, живописец († 1816) **III/2** 415, 419–421

Никифор (II) Карпенисиот, живописец (род. 1794, упом. 1859) **III/2** 416–417, 421–423

Никифор Мелиссин, кесарь, зять имп. Алексея I Комнина **III/1** 242

Никифор Феотоки, ученый (XVIII в.) **III/2** 471

Никифор, екзарх (XVI в.) **III/2** XLIX

Никифор, патрикий, попечитель Великой Лавры (кон. X в.) **III/2** 602, 1081

Никифор, игум. Есфигмена (упом. 1584) **III/2** 356, 368

Никифор, игум. м-ря Верриота (упом. 1046) **III/1** 180, 326

Никифор, игум. м-ря Ксироскастр (упом. 1046) **III/1** 181, 326

Никифор, игум. м-ря св. Ефрема (упом. 1046) **III/1** 181, 326

Никифор, митр. Никомидийский (XVIII в.) **III/2** 383

Никифор, мон. м-ря Зигу (упом. 1102) **III/2** 288

Никифор, мон., устроитель Великой Лавры (упом. 1661) **III/2** 315

Никифор, прот Св. Горы (XI в.)	**III/1** 156
Никифор, скевофилак и проигум. Великой Лавры (упом. 1693)	**III/2** 292
Никодим Афонский, мон., нмч. († 1709)	**III/2** 468
Никодим Метеорский, нмч. († 1551)	**III/2** 468
Никодим Святогорец (Агиорит) с Наксоса, богослов, писатель († 1809)	**II** 3, 22; **III/1** 132; **III/2** 381, 385–386, 389–390, 393, 400, 403, 499–520, 522–523, 547, 558, 592
Никодим, игум. Ватопеда (упом. 1623)	**III/2** 358
Никодим, игум. Великой Лавры (упом. 1561)	**III/2** 309
Никодим, митр. Зикхийский (XIV в.)	**III/2** 192
Никодим, мон. Дохиара (упом. 1700)	**III/2** 324
Николай I, имп. всероссийский (1825–55)	**III/2** 376
Николай I Мистик, патр. Константинопольский (901–907, 912–925)	**III/1** 93
Николай II, патр. Александрийский (сер. XIII в.)	**III/2** 100
Николай II Хрисоверг, патр. Константинопольский (979–991)	**III/1** 93*
Николай III, патр. Константинопольский (1084–1111)	**II** 20*; **III/1** 205–220, 230, 235, 238, 241, 243, 247–254, 256, 355, 377; **III/2** 14, 23–24, 69–70
Николай (Николоз) VII, католикос-патр. Грузии (1676–87)	**III/2** 378
Николай Адрианопольский, возобновитель Ватопеда (X в.)	**II** 57; **III/1** 116
Николай Афинянин, исихаст (XIV в.)	**III/2** 211
Николай Кавасила, богослов (XIV в.)	**III/2** 473
Николай Канавос, визант. имп. (1204)	**III/2** 63
Николай Карпенисиот, нмч. († 1672)	**III/2** 468
Николай Катаскепин, гимнограф	**III/2** 503–504
Николай Керкириец, богослов (XVII в.)	**III/2** 473–474
Николай Критянин, живописец (XVII в.)	**III/2** 419, 422

Николай Маврокордат, госп. Валахии (1715–16) **III/2** XXXII, 339

Николай из Серр, благотв. Кутлумуша (упом. 1744) **III/2** 415

Николай Харонитин, афонский мон. (X в.) **III/1** 93

Николай Хиосец, живописец (XVIII в.) **III/2** 419–420

Николай Чудотворец, архиеп. Мир Ликийских, св. **III/1** 15–16, 41, 118–123; **III/2** 300, 324–325, 411–412, 431, 437, 532

Николай, строитель ц. Успения в Слатине (1739) **III/2** 343

Николай, валашский постельник, благотв. Ивера (упом. 1620) **III/2** 350, 378

Николай, митр. Серрский (XIV в.) **III/2** 192

Николай, митр. Халкидонский (XIII в.) **III/2** 109

Николай, мон., автор «Жития св. Петра Афонского» (X–XI вв.) **II** 10–17, 132; **III/1** 76, 117–133, 144

Николай, настоятель Писсадинонского м-ря (IX в.) **III/1** 24–25, 119

Никомед Аканфский, *Никомид*, античный писатель **I** 66

Никон, патр. всея Руси (1652–1658/66) **II** 4, 21; **III/2** 419, 495

Нил Доксопатр, церковный писатель **III/1** 354

Нил Мироточивый, пустынник, прп. († 1651) **III/2** 559–560

Нил, еп. Метрский (XVIII в.) **III/2** 315

Нил, митр. Лакедемонский (XIV в.) **III/2** 245

Нил, патр. Константинопольский (1380–1388) **III/2** 165–167

Нилуман, валашский боярин, благотв. Ксенофонта (упом. 1564) **III/2** 351

Нифон I, патр. Константинопольский (1310–14) **III/2** 145, 155, 162, 184

Нифон II, патр. Константинопольский (1486–88, 1497–98, 1502) **III/2** 559

Нифон, игум. Ватопеда (упом. 1324) **III/2** 289
Нифон, игум. Симонопетры (упом. 1584) **III/2** 357
Нифон, мон. Великой Лавры (кон. XI в.) **III/1** 183, 231
Нифон, мон. (упом. 1369) **III/2** 788–789
Нифон, прот Св. Горы (1347) **III/2** 280–281, 383
Новиков Александр Яковлевич, благотв. рус. святогорцев (XIX в.) **III/2** 604

Овидий, рим. поэт **I** 13, 47, 123
Огиг, мифический царь **I** 12–13, 149
Оксиоти, архонт, строитель башни в Симонопетре (упом. 1567) **III/2** 326
Олег, рус. кн. (X в.) **III/2** 459
Омар ибн Хаттаб, *Омар-Хаттаб*, халиф (633–644) **II** 124
Онисифор, игум. м-ря свв. Апостолов (упом. 980) **III/2** 2
Онуфрий Ивирит, автор «Жития Никодима Святогорца» (1809) **III/2** 522
Онуфрий, афонский подвижник (VIII в.) **III/1** 14, 31, 34, 103, 127, 144
Ориген, богослов **III/1** 132; **III/2** 508
Орлов Алексей Григорьевич, граф, рус. военачальник (XVIII в.) **III/2** 570
Орозий, историк (V в.) **II** 50
Орфей, легендарный поэт **I** 5, 13, 66
Осман, *Отман*, тур. эмир на западе Малой Азии (к. XIII в.) **III/2** 118
Острожский Василий, кн. (н. XVII в.) **III/2** 528–529
Оттон, кор. Греции (1833–1862) **III/2** 316

Павел Аморийский, гимнограф **III/2** 503
Павел Евергетин, ктитор Евергетидского м-ря (XI в.) **III/2** 500

Павел Ксиропотамский, основатель м-ря Св. Павла (X в.) **III/1** 66, 78–81, 89, 91–92, 128, 144, 325

Павел Плавица, пресвитер (упом. 1008) **III/1** 157–159

Павел Русский, нмч. († 1673) **III/2** 468

Павел, ап. **I** 45; **II** 26–33, 94, 110; **III/1** 12, 17, 32, 36, 121–122, 162, 195, 206, 250; **III/2** 142, 174, 181, 331, 391, 440, 445, 502, 517, 522

Павел, брат св. Иулиании **III/2** 446

Павел, игум. Иованицкого м-ря (XI в.) **III/2** 3

Павел, митр. Ксанфийский (XIV в.) **III/2** 253

Павел, митр. Филадельфийский (XIV в.) **III/2** 192

Павел, мон. из Пандократора (упом. 1703) **III/2** 321

Павел, плем. Феофана Иерусалимского (упом. 1641) **III/2** 375

Павел, прот Св. Горы (упом. 1089) **III/1** 156, 197, 202, 204, 225–226; **III/2** 9–11, 69

Павел, сын экзарха Андрея Врухупапб, мон. (упом. 1008) **III/1** 157–159

Павсаний, *Павзаний*, античный писатель **I** 74–76, 91–92, 118

Пагони Саули, молд. боярин (XVII в.) **III/2** 344

Паисий Величковский, духовный писатель († 1794) **III/2** 501, 530–531

Паисий Дохиарит (упом. 1815) **III/2** 326

Паисий Хиландарский, болгарский историк (XVIII в.) **III/2** 526

Паисий, архим. из Зографа (упом. 1639, 1642) **III/2** 370

Паисий, еп. Червенский (Рущукский) (XVI в.) **III/2** 314, 409

Паисий, игум. Зографа (упом. 1584) **III/2** 357, 369–370

Паисий, митр. Месимврийский (XIV в.) **III/2** 192

Паисий, патр. Александрийский (1657–65, 1668–78) **III/2** 419

Паисий, проигум. Ватопеда (упом. 1780) **III/2** 322

Паисий, проигум. Ставроникиты (упом. 1810) **III/2** 320
Паисий, прот Св. Горы (упом. 1509) **III/2** 354–355
Паисий, скевофилак Ватопеда (упом. 1739) **III/2** 322
Паисий, скевофилак Дохиара (упом. 1742) **III/2** 324
Паисий, скевофилак и проигум. Иверского м-ря (упом. 1693) **III/2** 292
Памва, св. авва **III/2** 446
Панкратий Тавроменийский, св. **III/2** 498
Панкратий, доместик Иверского м-ря, мелург (XVII в.?) **III/2** 405
Пападопуло-Врето Андреас, греч. ученый (XIX в.) **III/2** 534
Панселин Мануил, живописец (XVI в.) **III/2** XIX, XXIII, 407, 417, 422–426, 606
Паппас Эммануил, *Манолаки*, предводитель восстания 1821 г., в Македонии **III/2** 584–586
Параскева Римская, мц. **I** 102; **II** 35; **III/1** 259
Парфений Метаксопул, архим. из Сумелийского м-ря (XVIII в.) **III/2** 497
Парфений, архим. из Григориата (упом. 1630) **III/2** 372
Парфений, архим. из Дионисиата (упом. 1763) **III/2** 373
Парфений, духовник Ватопеда (упом. 1721) **III/2** 322, 413
Парфений, игум. Ивера (упом. 1607, 1610) **III/2** 318
Парфений, митр. Халкидонский (XVIII в.) **III/2** 383, 578
Парфений, старец из Пандократора (упом. 1847) **III/2** 321
Пахимер — см. Георгий Пахимер
Пахомий Ватопедский, старец (упом. 1780) **III/2** 322
Пахомий Великий, св. **III/1** 248
Пахомий из Тирнава Фессалийского, издатель (XVIII в.) **III/2** 521

Пахомий Русский, нмч. († 1730)	**III/2** 468
Пахомий, архидиакон из Руссика (упом. 1508)	**III/2** 354
Пахомий, архим. из Ивера (упом. 1640)	**III/2** 365
Пахомий, мон. м-ря Иоанна Колову (упом. 908)	**III/1** 45
Пахомий, мон. Хиландара (упом. 1693)	**III/2** 292
Пахомий, прот Св. Горы (упом. 1584)	**III/2** 355
Пацимадис Николай, московский грек (XIX в.)	**III/2** 518
Пелагия, св. амма	**III/1** 134, 137
Пелопс, божество	**I** 15
Пердикка II, царь Македонии (454–413 до Р.Х.)	**I** 26, 30, 66
Пердикка, диадох (IV в. до Р.Х.)	**I** 40
Перегрин Аполлонийский, мч. (IV в.)	**II** 95
Перикл, афинский гос. деятель (V в. до Р.Х.)	**I** 112
Персей, царь Македонии (179–168 до Р.Х.)	**I** 44, 48
Персефона, богиня	**I** 66, 90
Петр I, имп. всероссийский (1682–1725)	**III/2** 358–359, 361–362, 364, 467
Петр I, царь Болгарии (927–969)	**III/2** 5, 275
Петр II, брат Асеня, царь Болгарии (1196–97)	**III/2** 66, 80–81
Петр Афонский, св. (VII–VIII вв.)	**II** 10–17, 21, 102, 132; **III/1** 10, 13–21, 39–41, 48, 64, 75–76, 109, 117–134, 144; **III/2** 211, 403, 599
Петр Бдиели (упом. 1066)	**III/1** 192
Петр Ивер, мон., бывший патрикий (упом. 1066)	**III/1** 192
Петр (Петру) Казакул, госп. Молдовы (1593)	**III/2** 336
Петр (Петру IV) Рареш, госп. Молдовы (1527–38, 1541–46)	**III/2** 344, 351, 354
Петр (Петру) Тинар, госп. Валахии (1559–68)	**III/2** 567
Петр (Петру) Шкьопул, госп. Молдовы (1574–91, с перерывами)	**III/2** 334, 336, 338, 346

Петр, игум. Великой Лавры (упом. 1046) **III/1** 180, 326
Петр, митр. Готский (XIV в.) **III/2** 253
Петр, полководец Василия II (X в.) **III/1** 106–107
Петр, ап. **II** 22; **III/1** 16, 119, 186, 193; **III/2** 75, 77, 181, 218, 237, 243, 271, 331, 423, 445, 454, 508, 515
Пигасий, мч. **III/1** 247; **III/2** 370
Пиндар, древнегреч. поэт **I** 91
Пифон, мифический змей **I** 73
Плакидия — см. Галла Плацидия
Платон, древнегреч. философ **I** 4, 6–7, 9–10, 13, 24, 57, 66, 74–76, 133–135; **III/2** 217, 263, 441, 450, 530
Платон, схимон., ученик Паисия Величковского (XIX в.) **III/2** 530–531
Плиний Старший, рим. ученый **I** 4, 6, 10, 24, 45, 51–54, 113, 190; **II** 30, 95
Плутарх, античный писатель **I** 24, 55, 70–74, 76–79, 82, 84; **III/2** 441, 450
Поливиад, спартанский полководец **I** 38
Поливот, мифический гигант **I** 11
Полидевк — см. Диоскуры
Поликрат, еп. Эфесский (II в.) **II** 23
Полихроний, экзегет **III/2** 511
Полициано Анджело, итальянский гуманист (XV в.) **III/2** 449
Помпоний Мела, географ (I в. Р.Х.) **I** 24, 50–51, 64
Порфирий, митр. Авидский (сер. XIV в.) **III/2** 192
Порфирий, митр. Никейский (сер. XVII в.) **II** 3
Порфирий, мифический гигант **I** 11
Порфирий, проигум. Зографа (упом. 1801) **III/2** 328
Посейдон, *Посидон*, божество **I** 3, 11, 133–135; **II** 29
Продолжатель Феофана, анонимный визант. историк (X в.) **III/1** 15, 61

Прокопий Дендрин, архим. Руссика, писатель (XVIII в.) **III/2** 522

Прокопий Кесарийский, историк (VI в.) **II** 120

Прокопий, вмч. **III/2** 374 (глава)

Прокопий, патр. Константинопольский (1785–89) **III/2** 579

Прокопий, русский иеромон. из Ставроникиты (сер. XIX в.) **III/2** 348

Протей, божество **II** 29, 32

Прохор, архиеп. Охридский (XVI в.) **III/2** 324

Прохор, строитель груз. м-ря Креста Господня в Иерусалиме **III/1** 190

Птолемей V Эпифан, *Епифан*, царь Египта (204–180 до Р.Х.) **I** 42, 44

Птолемей Клавдий, *Птоломей*, астроном и географ (II в.) **I** 4, 22, 41, 51–52, 54–56, 114; **II** 162; **III/2** 606

Пульхерия, сестра Феодосия II и жена Маркиана († 453), св. **II** 19, 35, 46, 64, 85–92, 100, 114–115, 163; **III/1** 10, 18; **III/2** 398 (служба), 601

Раду IV Великий, *Радул Воевода*, госп. Валахии (1495–1508) **III/2** 337, 352

Раду Михня, *Радул*, госп. Валахии (1601–02, 1611–16) **III/2** 341

Раду Шербан, госп. Валахии (1602–11) **III/2** 336, 344

Раду, *Радул*, благотв. Ксенофонта (упом. 1545) **III/2** 351, 408

Раду, *Радул*, сын валашского господаря Михаила Храброго **III/2** 350

Радукан, благотв. Ксиропотама (упом. 1759) **III/2** 343

Радукан, благотв. Ивера **III/2** 341

Растко, *Растка* — см. Савва Сербский

Рафаил Кавсокаливит, мон., гимнограф (упом. ок. 1780) **III/2** 398, 496

Ригин, еп. Скопельский, св. **III/2** 460
Рико Пол, английский путешественник (XVII в.) **II** 3, 34, 39–40, 63, 66, 84, 90, 100; **III/2** 119–120, 296–297, 301, 536, 538
Ричард I Львиное Сердце, английский кор. (1189–99) **III/2** 67
Роберт Анжуйский, кор. Неаполя (1309–43) **III/2** 219
Родан, константинопольский сенатор (IV в.) **II** 101
Роксандра, жена молд. госп. Александра Каллимахи **III/2** 352
Роксандра, жена молд. госп. Александра Лэпушняну **III/2** 305, 313, 336, 353
Роман I Лакапин (Старший), визант. имп. (921–944) **II** 90–91; **III/1** 49–51, 58, 60–63
Роман II (Младший), визант. имп. (959–963) **III/1** 59, 62, 66
Роман III Аргир, визант. имп. (1028–34) **III/1** 164
Роман IV Диоген, визант. имп. (1068–71) **III/1** 196
Роман, основатель Юрского м-ря в Савойе (V в.) **II** 116
Роман Карпенисиот, нмч. († 1694) **III/2** 468
Роман Фока, сын Варды Фоки **III/1** 107
Роман, духовник м-ря св. Павла **II** 4*
Роман, игум. Пандократора (упом. 1586) **III/2** 374
Роман, келарь из Кутлумуша (упом. 1629) **III/2** 374
Рустиций, галло-рим. поэт (V в.) **II** 75
Руф и Руфин, градоначальники Аполлонии, мчч. (IV в.) **II** 95, 105
Руфин, опекун имп. Аркадия **II** 49

Савва I, патр. Сербский (1354–75) **III/2** 282
Савва Дивный, ватопедский старец, св. (XIV в.) **III/2** 175, 177, 254–255
Савва Освященный, св. (VI в.) **II** 116; **III/1** 245, 248; **III/2** 396
Савва Сербский (в миру Растко), св. (XII в.) **I** 120**; II** 65; **III/1** 10; **III/2** 20–26, 157–158, 397, 414, 447

Савва Халд, афонский мон. (IX в.) **III/1** 144–146
Савва Хахульский, *дядя* Георгия Мтацминдели **III/1** 187–188
Савва, архим. из м-ря св. Павла (упом. 1629) **III/2** 373
Савва, дикей Дохиара (упом. 1693) **III/2** 292
Савва, мон. из Всесвятской келлии, живописец (XIX в.) **III/2** 425
Савва, прот Св. Горы (80-е гг. XI в.) **III/2** 10
Савватий, архим. из м-ря св. Павла (упом. 1645) **III/2** 373
Савеллий, еретик **III/2** 258, 261, 273
Савонарола Джироламо, *Иероним* (XV в.) **III/2** 449
Саид, сын Абу-Хапса, эмир Крита (IX в.) **III/1** 41–42
Салимбени, итальянский художник **III/2** 443
Самсонов Марк, посол Иоанна Грозного (1584) **III/2** 356
Самуил, митр. Эфесский (XVIII в.) **III/2** 578
Самуил, патр. Константинопольский (1763–68, 1773–74) **III/2** 381, 388
Сарра, св. амма **III/1** 134, 186–187
Сару-хан, *Сархан*, тур. эмир на западе Малой Азии (к. XIII в.) **III/2** 117
Сасан, турецкий эмир в Эфесе (к. XIII в.) **III/2** 118
Севастьянов Петр Иванович, археолог **I** 49, 65; **III/2** XVIII–XIX; **III/2** 425
Селевк I, основатель державы Селевкидов **I** 40–41
Селим I, тур. султан (1512–20) **III/2** 561
Селим II, тур. султан (1566–74) **II** 18; **III/2** 305, 312–313, 562
Сенека, рим. философ **I** 6, 8, 10
Серафим из Иоаннины (Янины), живописец (упом. 1744, 1754) **III/2** 414
Серафим Фиипол, прот Св. Горы (упом. 1534–37) **III/2** 407, 559
Серафим, иеромон., таксидиар Руссика (упом. 1744) **III/2** 337

Серафим, митр. Рашский (кон. XVII в.)	**III/2** 419
Серафим, прот Св. Горы (XVI в.)	**II** 44
Сербинович К. С., чиновник Священного Синода	**III/2** 592–593
Сервилия, жительница Афона (II в.)	**I** 56, 59, 60–61, 196
Сергий I, патр. Константинопольский (610–638)	**III/2** 417, 434
Сергий II, патр. Константинопольский (999/1001–1019)	**III/1** 113
Сергий Святогорец (Семен Авдиевич Веснин, в монашестве Серафим), иеросхимон. Руссика, писатель († 1853)	**II** 66; **III/1** 202; **III/2** 530–534, 550–554
Сергий Вакхов, военачальник Юстиниана I	**II** 120
Серена, племянница Феодосия Великого, жена Стилихона	**II** 56, 72–73
Сермазан Ивир, архонт, благотв. Иверского м-ря (XVII в.)	**III/2** 350, 378
Сеса, неаполитанский философ (XVI в.)	**III/2** 450
Сигезарий, еп. вестготов (V в.)	**II** 73, 76
Сигизмунд, имп. и венгерский кор. (XV в.)	**III/2** 332
Сикст III, папа Римский (432–440)	**III/2** 435
Сильвестр, патр. Александрийский (ок. 1569–1590)	**III/2** 563, 566
Сильвестр, иеромон. из Хиландара (упом. 1567)	**III/2** 360
Сильвестр, протопоп, русский гос. деятель (XVI в.)	**III/2** 451
Симеон Богоприимец	**III/1** 15, 119–120, 122, 194
Симеон Зуфинезер, этериарх при Константине VII	**III/1** 68
Симеон Логофет, историк (X в.)	**III/1** 35
Симеон Метафраст, агиограф (X в.)	**II** 21; **III/1** 120; **III/2** 497–499
Симеон Могила (Мовилэ), госп. Молдовы (1606–07)	**III/2** 335

Симеон Новый Богослов, св. (X в.) **III/2** 501, 503
Симеон Солунский, богослов (XIV в.) **III/2** 473
Симеон Столпник, св. **III/1** 29, 188
Симеон Трапезунтский, нмч. († 1653) **III/2** 468
Симеон, архим. из Есфигмена (упом. 1634) **III/2** 368
Симеон, иеромон. (упом. 1371) **III/2** XXXI, 789
Симеон, игум. Великой Лавры (упом. 1642) **III/2** 315
Симеон, игум. Каллиагрийского м-ря (упом. 1046) **III/1** 180, 326
Симеон, игум. Каракалла (кон. XI в.) **III/1** 233
Симеон, игум. Кастамонита (упом. 1864–65) **III/2** 371
Симеон, игум. м-ря Ксирокерка (XI в.) **III/2** 238–239
Симеон, игум. Ставроникиты (упом. 1584) **III/2** 356, 375
Симеон, игум. Хиландарский (упом. 1684) **III/2** 331
Симеон (в миру Стефан), ктитор Ксенофонта, евнух (XI в.) **III/1** 203, 225–226; **III/2** 69
Симеон, митр. Белградский (упом. 1682, 1684) **III/2** 331
Симеон, митр. Ларисский (XIV в.) **III/2** 192
Симеон, митр. Маронийский (XIV в.) **III/2** 192
Симеон, мон., сподвижник Евфимия Солунского (IX в.) **III/1** 30–31, 34, 103, 127, 144
Симеон, патриарший хартофилак при Николае III **III/1** 252
Симеон, прот Св. Горы (упом. 1515) **III/2** 355, 450
Симеон, св. — см. Стефан Неманя
Симеон, старец из Руссика (упом. 1509) **III/2** 354–355
Симеон, сын Феофана Критянина, живописец (XVI в.) **III/2** 407–408
Симмах, переводчик Библии
Симмах, рим. сенатор (IV в.)
Симон Кананит, ап.
Симон, старец из Ватопеда (упом. 1693)
Симонида, д. Андроника II Палеолога и жена Стефана Уроша II **III/2** 139, 151

Симонидис, греческий издатель **III/2** 424
Синан-паша, тур. полководец (XVI в.) **III/2** 341
Сингерих, кор. вестготов (415) **II** 76–77
Синесий Ивирит, дидаскал и псалт (упом. 1822) **III/2** 590
Синклитикия, св. *амма* **III/1** 134, 137
Сир Мурин (Марк Дука Главас), военачальник Иоанна V **III/2** 163
Сира, д. архидиакона Константина из с. Аравеникии (XI в.) **III/1** 157–159
Сисинний, военачальник Юстиниана I **II** 120
Сиф, сын Адама, праотец **III/2** 433
Скарга Петр, польский иезуит, полемист (XVI в.) **III/2** 527–529
Скарлат Каллимахи, госп. Молдовы (1806, 1807–10, 1812–19) **III/2** 344
Скарлат Гика, госп. Молдовы (1757–58) и Валахии (1758–61, 1765–66) **III/2** 351
Скафар Стефан из Афин, меценат (XIX в.) **III/2** 403
Скилакс, древнегреч. географ (к. VI в. до Р.Х.) **I** 16, 19, 21, 23, 45, 100
Скимн, древнегреч. географ **I** 22
Слемин, чиновник султана Селима II (XVI в.) **III/2** 305
Сократ, древнегреч. философ **II** 22, 42*, 139; **III/2** 441, 450
Соломон, мон. Иверского м-ря (упом. 1679) **III/2** 318
Соломон, царь Израиля **III/1** 142, 236; **III/2** 330, 511
Соломония Сабурова, *Саломония*, жена в. кн. Василия III **III/2** 355
Солон, афинский законодатель **I** 8, 13, 71*, 78, 97; **III/2** 441
Сорок мчч. Севастийских **III/2** 52, 93, 151, 425
София (Зоя) Палеолог, жена вел. кн. Иоанна III, мать Василия III **II**/2 354–355
Софроний I, патр. Иерусалимский (633/4–638) **III/2** 396–397

Софроний VI, патр. Иерусалимский (1770/1–74), Константинопольский (1774–80) **III/2** 380, 382, 384, 389

Софроний Афинский, св. (V в.) **II** 64, 113–114; **III/2** 496

Софроний Кефалониец, иеромон. из Дохиара (упом. 1779, 1783) **III/2** 325

Софроний Хиландарский, архим. (упом. 1858, 1862) **III/2** 363, 526

Софроний, еп. Врачанский, болгарский писатель († 1815) **III/2** 526

Софроний, еп. Иерисский и Святогорский (к. XIV в.) **III/2** 201

Софроний, игум. Св. Павла (сер. XIX в.) **III/2** 347

Софроний, проигум. Ивера (упом. 1812) **III/2** 327

Софья Алексеевна, рус. царевна **III/2** 358, 467

Спандони Византиец, благотв. Ставроникиты (упом. 1770) **III/2** 319

Спандони, греч. архонт, эпитроп Св. Горы (упом. 1822) **III/2** 589–590, 603

Спинтер, *Спинфир*, строитель Дельфийского храма **I** 70

Спиридон Тримифунтский, св. **III/1** 128*; **III/2** 431

Ставракий, визант. имп. (811) **III/2** 23

Статий из Видина, благотв. Зографа (упом. 1726) **III/2** 327

Стефан (Штефан) III Великий, госп. Молдовы (1457–1504) **III/2 III/2** 328, 336, 346, 351–354

Стефан IV Душан, *Сильный*, царь Сербии (1331–55) **I** 111, 119, 199, 204**; II** 88; **III/2** 124, 156–160, 178, 186, 282

Стефан Архидиакон, первомученик **II** 37, 49, 96, 98, 106, 108; **III/1** 167; **III/2** XL, 361, 368 (мощи), 417

Стефан Византийский, писатель (VI в.) **I** 3, 16, 41, 51, 75, 114, 117**; II** 42–43, 95, 110–113, 117, 122, 162–163

Стефан (Штефан) Кантакузин, госп. Валахии (1714–15) **III/2** 341, 348

Стефан (Штефаница) *Лупу*, госп. Молдовы (1659–61) **III/2** 341

Стефан Неманя, вел. жупан Сербии (1168–95), мон. Симеон († 1200) **I** 104, 111**; II** 65; **III/2** 20, 22–25, 66, 71, 414

Стефан Пестарь из Аравеникии, землевладелец (упом. 1008) **III/1** 158–159

Стефан Святогорец, болг. мон., автор «Сказания о Св. Горе» (XVI в.) **II** 4–10, 21, 39–40, 43, 49, 51–64, 66, 84, 90, 103, 129–130, 137–138, 146–147; **III/2** 453, 526

Стефан Скуртей (Куртей), иеромон., живописец (нач. XIX в.) **III/2** 502, 516–518

Стефан Слепец, сын Георгия Бранковича, серб. деспот (1458–59) **III/2** 332–333

Стефан Урош II Милутин, кор. Сербии (1282–1321) **III/2** 137, 139, 147–149

Стефан Урош, царь Сербии (1355–71) **III/2** 166

Стефан, великий жупан Сербии (1195–1202), брат св. Саввы **III/2** 22–23

Стефан, игум. *Дохиара* (упом. 1736) **III/2** 324

Стефан, иеромон. из *Дохиара* (упом. 1755) **III/2** 325

Стефан, имп., сын и соправитель Романа I **III/1** 49–50, 58

Стефан, магистр при *Льве* VI **III/1** 45

Стефан, митр. Никомидийский (X в.) **III/1** 107

Стефан, патр. Константинопольский (886–893), брат *Льва* IV **III/1** 35

Стефан, прот Св. Горы (X в.) **III/1** 64, 71

Стефан, старец из Филофея (упом. 1475/77) **III/2** 335

Стилихон, полководец Феодосия I, опекун Гонория **II** 56, 72

Стрбтон, античный географ **I** 8–10

Страбон, географ (I в. Р.Х.) **I** 4–6, 8, 10, 20, 22–23, 49–50, 52, 108, 113, 118, 124, 145; **III/1** 114; **III/2** XVII

Стратигий (Стратегий), еп. *Лемносский* (IV в.) **II** 94

Стратоника, *д.* Деметрия Полиоркета, жена Селевка I и Антиоха I — **I** 40–41

Страшимир, пинкернис болгарского царя Иоанна Александра — **III/2** 156

Стурдза Александр Скарлатович, русский дипломат (XIX в.) — **III/2** 524

Султана, жена госп. Константина Михаила Раковицы — **III/2** 352

Тангрипермис, турецкий морской разбойник (кон. XI в.) — **III/1** 238

Тарханиот, великий этериарх (XIV в.) — **III/2** 163

Тафель Готлиб (Теофил), немецкий ученый (XIX в.) — **I** 36, 155

Телевтий, спартанский полководец — **I** 36–37, 116

Терновский Ф. А., русский историк (XIX в.) — **III/2** 453

Тиберий, *Тиверий*, рим. имп. (14–37) — **I** 102

Тиверий (II), визант. имп. (578–582) — **I** 123

Тимофей I Александрийский, патр. (380–384) — **III/1** 217

Тимофей *Л*имносец, иеромон. из Пандократора (упом. 1749) — **III/2** 321

Тимофей Скиросец, проигум. Великой *Л*авры (упом. 1725) — **III/2** 316

Тимофей, иеромон. (упом. 1787) — **III/2** 423

Титов В. П., рус. посланник в Константинополе (XIX в.) — **III/2** 592

Тициан, итальянский художник (XVI в.) — **III/2** 439

Тишендорф Константин, немецкий ученый (XIX в.) — **III/2** 448

Торникий — см. Иоанн Торникий

Тот, египетский бог — **I** 80

Третьяковы(?) Владимир Николаевич и Ульяна Алексеевна, благотворители Ставроникиты (упом. 1841) — **III/2** 375

Трипонтий, трибун, преследовавший христиан в Аполлонии (IV в.) **II** 95, 105
Трофоний, строитель Дельфийского храма **I** 70
Турн, соперник Энея **I** 47

Украинцев Емельян, думный дьяк (XVII в.) **III/2** 362
Уффенбах Филипп, художник (XVII в.) **III/2** 443

Фавст, участник Собора 448 г. **II** 116
Фавста, св. **III/2** 446
Фалег, *Пелег*, сын Евера, ветхозаветный патр. **I** 8
Фалес, древнегреч. мудрец **I** 71*, 78
Фамирис, легендарный фракийский царь **I** 13
Фарисей, практор (XIV в.) **III/2** 149
Фаэтон, сын Гелиоса, мифический персонаж **I** 13; **III/2** 26
Фебадий, галло-рим. поэт (V в.) **II** 75
Фекла, монахиня, сестра Георгия Мтацминдели **III/1** 187
Фемистокл, афинский гос. деятель **I** 25
Феодор I Ласкарис, имп. в Никее (1206–21) **III/2** 68
Феодор II Ласкарис, имп. в Никее (1254–58) **III/2** 87, 101
Феодор Вальсамон, канонист, патр. Антиохийский (1185–1203) **III/2** 505
Феодор Грамматик, серб. мон. (XIII в.) **III/2** 115
Феодор Дадиврин, вельможа при Андронике I (XII в.) **III/2** 42
Феодор Зуфинезер, этериарх при Константине VII **III/1** 68
Феодор Иоаннович, рус. царь (1584–98) **III/2** 356–361, 365, 369–370, 372, 374
Феодор Кастамонит, вел. логофет, дядя Исаака II Ангела **III/2** 50
Феодор из Копривщица, благотв. Хиландара (упом. 1785) **III/2** 329

Феодор Кефала, игум. Великой Лавры (к. XI в.) **III/1** 237

Феодор Метохит, вел. логофет (XIV в.) **III/2** 114, 225–226

Феодор Олимпийский, сподвижник св. Евфимия (IX в.) **III/1** 25, 27–29

Феодор из Рущука, благотв. Зографа (упом. 1783) **III/2** 328

Феодор Сеннахирим, сановник Алексея I Комнина **III/1** 226

Феодор Сикеот, св. **III/1** 219

Феодор Стратилат, св. **III/2** 4, 370, 374 (мощи)

Феодор Студит, св. **III/1** 210, 215; **III/2** 503, 516

Феодор Тирон, св. **III/2** 4

Феодор, архим. из Хиландара (упом. 1623) **III/2** 361

Феодор, игум. Калестрийского м-ря (упом. 1046) **III/1** 181, 326

Феодор, митр. Фессалоникийский (IX в.) **III/1** 29

Феодор, ученик Георгия Черногорца (XI в.) **III/1** 189

Феодора Ангелина Фокаитисса, монахиня (X в.) **III/1** 134, 141

Феодора Египетская, прп. **III/1** 134–136, 139–140

Феодора Палеологина, племянница Андроника II **II** 70; **III/2** 150

Феодора, императрица, д. Константина VIII **III/1** 185, 190

Феодора, императрица, жена Михаила VIII Палеолога **III/2** 95, 113–114, 152

Феодора, императрица, жена Феофила и мать Михаила III **II** 45; **III/1** 24, 434, 441

Феодорит, мон., писатель-полемист (упом. 1369) **III/2** 786

Феодорит из Иоаннины, игум. Есфигмена (н. XIX в.) **I** 111; **II** 3, 41, 45, 85–91; **III/1** 11–12, 113, 180, 183, 291; **III/2** 10–11, 14, 120–121, 505–506, 520–521

Феодорит Кирский, богослов, церковный историк	**III/1** 162*
Феодосий (Теодосие), сын Нягое, госп. Валахии (1521)	**III/2** 354
Феодосий I Великий, рим. имп. (379–395)	**I** 70, 102**; II** 32, 35, 46–65, 71–72, 88, 92, 94, 100, 103, 109–110, 143–144; **III/1** 10, 103, 259, 321; **III/2** 119–120, 457, 600
Феодосий I, патр. Константинопольский (1179–83)	**III/2** 28, 36
Феодосий II Младший, восточно-рим. имп. (408–450)	**II** 78–81, 85, 88, 116, 163; **III/1** 321; **III/2** 385, 389, 601
Феодосий II, патр. Константинопольский (1769–73)	**III/2** XLV, 380, 388–390
Феодосий III, визант. имп. (715–716)	**III/1** 8, 51
Феодосий Зигомала, протонотарий Великой церкви (XVI в.)	**III/2** 293
Феодосий Хрисоверг, патр. Антиохийский (XI в.)	**III/1** 190–191
Феодосий, игум. Ватопеда (упом. 1071)	**III/1** 196
Феодосий, игум. м-ря Фессалоникийцев (упом. 1071)	**III/2** 10*, 14
Феодосий, игум. Хиландара (упом. 1610)	**III/2** 330
Феодосий, игум. Хиландара (упом. 1640, 1643)	**III/2** 331
Феодосий, иеромон. Хиландарский (упом. 1633)	**III/2** 331
Феодосий, проигум. Ставроникиты (упом. 1810)	**III/2** 320
Феодосий, протосингелл Кутлумуша (упом. 1822)	**III/2** 590
Феодосий, прот Св. Горы (XIV в.)	**III/2** 163
Феодосий, сын Галлы Плакидии и Атаульфа	**II** 76
Феодотион, переводчик Библии	**III/2** 512

Феодул (Фома) Фикара, ритор, мелург (XIV в.) **III/2** 404

Феодул Галичанин, писатель-полемист (н. XVII в.) **III/2** 527

Феодул Солунский, мч. **II** 94

Феодул, игум. Дохиара (упом. 1046) **III/1** 180, 199, 326

Феодул, игум. Ксилургийского м-ря (упом. 1030) **III/2** 8–9, 15

Феодул, митр. Росионский (XIV в.) **III/2** 245–246, 253

Феодул, митр. Солунский (к. XI в.) **III/1** 179, 183

Феодул, строитель Хрисокамарского м-ря (XI в.) **III/1** 203

Феоклит (Феодор) Кавсокаливит, гимнограф (упом. 1770) **III/2** 398, 496

Феоклит, мон. Великой Лавры (упом. 1634) **III/2** 315

Феокрит, древнегреч. поэт **I** 4; **III/2** 606

Феоктист Студит, гимнограф **III/2** 503

Феоктист, митр. Дидимотихский (XIV в.) **III/2** 245–246, 253

Феолипт II, патр. Константинопольский (1585–87) **III/2** 3*

Феолипт, митр. Дидимотихский (XIV в.) **III/2** 281

Феостирикт, мон., сподвижник св. Евфимия (IX в.) **III/1** 26–27

Феофан IV, патр. Иерусалимский (1608–1644) **III/2** 365, 375

Феофан Ивирит, мон., мозаичист (упом. 1597) **III/2** 317

Феофан Исповедник, визант. историк (н. IX в.) **II** 48, 50, 114, 124, 143, 176–177; **III/1** 19

Феофан Критянин (Стрелицас Вафас), живописец († 1559) **III/2** XIX, 314, 407–408, 417

Феофан Начертанный, гимнограф, св. (IX в.) **III/2** 503

Феофан, архим. из Св. Павла (упом. 1801) **III/2** 326

Феофан, игум. Ватопеда (упом. 1637) **III/2** 322

Феофан, игум. м-ря Доамна (с 1810)	**III/2** 345
Феофан, исихаст, автор «Лестницы благодатей безмолвия»	**III/2** XXIX, 215
Феофан, келарь Григория Филофеита (упом. 1642)	**III/2** 365
Феофан, митрополит Лакедемонский (XVIII в.)	**III/2** 384
Феофан, нмч. († 1559)	**III/2** 468
Феофан, прот Св. Горы (упом. 1312)	**III/2** 118, 143, 145, 184, 186
Феофания, вдова Константина из Аравеникии (упом. 1008)	**III/1** 157–159
Феофано, императрица, мать Василия II	**III/1** 73
Феофил Ватопедский, архим., участник восстания 1821 г.	**III/2** 584
Феофил Мироточивый из келлии св. Василия, прп. (XVI в.)	**III/2** 533, 559
Феофил Созопольский, игум. Ватопеда (упом. 1794)	**III/2** 323
Феофил, визант. имп. (829–842)	**II** 115*; **III/1** 3, 13–14, 24
Феофил, игум. м-ря Ксенофонта (упом. 1567)	**III/2** 409
Феофилакт Болгарский, архиеп. Охридский (XI–XII вв.)	**III/2** 515, 517, 522
Феофилакт, патр. Константинопольский (933–956)	**III/1** 325
Феофилакт, прот Св. Горы (XI в.)	**III/1** 172, 174, 179, 326; **III/2** 3, 69
Ферис Джоджидзе, груз. аристократ (XI в.)	**III/1** 187
Фермантия, племянница имп. Феодосия Великого	**II** 56, 61
Фессалоника, жена Кассандра Македонского	**I** 40
Фивид, спартанский полководец (IV в. до Р.Х.)	**I** 33, 35–36
Филарет (Федор Никитич Романов), патр. Московский (1619–33)	**III/2** 358, 361, 368, 374

Филарет, архим. из Ватопедский (упом. 1842, 1847) **III/2** 323

Филарет, митр. Угровлахийский (XVIII в.) **III/2** 466

Филикс Аполлонийский, мч. (IV в.) **II** 95

Филимон, игум. Хиландара (упом. 1632) **III/2** 331

Филипп II, царь Македонии (359–336 до Р.Х.) **I** 38–39, 46, 69, 100–101, 107–110, 114, 117**; II** 30

Филипп V, царь Македонии (220–279 до Р.Х.) **I** 42, 44

Филипп VI, кор. Франции (1328–1350) **III/2** 219

Филипп Швабский, зять Исаака II, германский кор. (1198–1208) **III/2** 59–61

Филипп, архим. из Хиландара (упом. 1629) **III/2** 361

Филон Иудей, философ (I в. Р.Х.) **III/2** 511

Филофеит, автор исторического сочинения об Афоне (н. XIX в.) **II** 9–13, 35–36, 45, 86*, 87, 89, 97, 100, 121; **III/1** 35, 63*, 65*, 81*, 89–91, 95–96, 116*, 117–122, 132, 179–181, 183, 231

Филофей Афонский **II** 121; **III/1** 9, 65; **III/2** 500

Филофей Коккин, патр. Константинопольский (1353–54, 1364–76) **II** 21; **III/2** 163, 184–185, 188–191, 211, 216, 254–255, 266, 274, 283, 491–492, 494–495

Филофей Мунтаниец, проигум. Ватопеда (упом. 1781, 1785, 1788) **III/2** 322–323

Филофей Паросский, проигум. Ватопеда (упом. 1708, 1716) **III/2** 322

Филофей, митр. Ираклии Фракийской (XIV в.) **III/2** 253, 281

Фома из Видина, благотв. Хиландара (упом. 1780) **III/2** 329

Фома Цула, протоспафарий (X в.) **III/1** 54, 58

Фома, игум. Амальфитанского м-ря (упом. 1169) **III/1** 111; **III/2** 18, 71

Фома, игум. какого-то афонского м-ря (упом. 980) **III/2** 2

Фома, прот Св. Горы (упом. 980) **III/2** 2

Фома, протоспафарий и асикрит, эпопт в Фессалонике (X в.) **III/1** 52–55, 58, 61

Форкин, языческий божок **I** 88

Формион, афинский купец (IV в. до Р.Х.) **I** 39

Фотий, патр. Константинопольский (858–867, 877–886) **I** 155; **III/1** 25, 103, 154, 312; **III/2** 233*, 503, 515

Фотий, флотоводец критских арабов (IX в.) **III/1** 41

Франг Фивянин (Кателанос), *Фралг*, живописец (XVI в.) **III/2** XIX, 314, 408, 417

Френти Фессалоникиец, основатель м-ря св. Пантелеимона (X в.?) **III/2** 13–14

Фукидид, древнегреч. историк **I** 4, 16, 21, 25, 31, 45, 50, 63–64, 97, 101, 113–114, 117, 124**; II** 30, 111; **III/2** 450, 607

Харалампий, св. **III/2** 420

Харитон, митр. Апрский (XIV в.) **III/2** 253

Харитон, патр. Константинопольский (1178–79) **III/1** 254–257, 328; **III/2** 70, 77*, 599

Хасан, сын Амурия, тур. эмир в Пафлагонии (к. XIII в.) **III/2** 118

Хилвудий, военачальник Юстиниана I **II** 119

Хосров Адуд ад-Даула, *Хозрой*, шаханшах гос-ва Буидов (977–983) **III/1** 108

Хрисанф, митр. Серрский (н. XIX в.) **III/2** 320

Христодул, сын Иоанна из Изворо, благотв. Ватопеда (упом. 1789) **III/2** 323, 415

Христофор Галичанин, писатель-полемист (XVII в.) **III/2** 527

Христофор из Галатисты, скевофилак Ватопеда (упом. 1683) **III/2** 322, 411

Христофор из Предтеченского скита Ивера, канонист (XVIII в.) **III/2** 520

Христофор Сумелский, св. (VII в.) **III/2** 496
Христофор, игум. Ксилургийского м-ря (с 1143) **III/2** 15–16, 21
Христофор, иеромон. из Каракалла (упом. 1699) **III/2** 317
Христофор, св. **III/2** 443
Христофор, участник движения коливадов (XVIII в.) **III/2** 381, 383

Цветко из Видина, благотв. Хиландара (упом. 1774) **III/2** 329
Цицерон, рим. писатель и гос. деятель **I** 24, 45

Чака, *Чбхас*, турецкий пират, эмир Смирны (кон. XI в.) **III/1** 238
Чебышев Петр Петрович, обер-прокурор Св. Синода (в 1768–74) **III/2** 570–571
Черноглав, землевладелец на Афоне (XI в.) **III/1** 156, 197, 228

Шаховской Яков Петрович, кн., обер-прокурор Св. Синода (в 1741–53) **III/2** 568
Шербан Кантакузин, *Сербан*, госп. Валахии (1678–88) **III/2** 339, 350, 411
Шереметев Димитрий Николаевич, граф, благотв. Ватопеда (XIX в.) **III/2** 259
Шуазель-Гуфье Мари Габриэль-Флоран-Огюст, французский дипломат, археолог (1752–1817) **I** 53

Элиан, античный писатель (III в.) **I** 57
Эльзнер, *Ельснер*, Якоб, немецкий ученый (XVIII в.) **III/2** 297
Эмилий Павел Македоник, рим. военачальник **I** 48*

Эней, эпический герой — **I** 15, 47, 155

Эсхил, древнегреч. поэт — **I** 15

Ювенал, рим. поэт — **I** 24, 55

Юлиан Галикарнасский, *Иулиан Аликарнасский*, богослов (VI в.) — **III/2** 511

Юлиан Отступник, *Иулиан*, рим. имп. (361–363) — II 38–39, 43, 45, 48, 53, 57, 61, 96, 103,106–107, 109–110, 113; **III/1** 259; **III/2** 454, 600

Юлий Солин Полигистор, античный писатель (III в.) — **I** 24, 57

Юрий (Георгий) Васильевич, брат Иоанна Грозного — **III/2** 452

Юстин I, *Иустин*, визант. имп. (518–527) — **III/2** 601

Юстин II, *Иустин*, визант. имп. (565–578) — **II** 122

Юстиниан I, *Иустиниан*, визант. имп. (527–565) — **II** 43, 117–120, 125–126, 167; **III/1** 238; **III/2** 450, 470, 507

Юстиниан II, *Иустиниан*, визант. имп. (685–695, 705–711) — **III/1** 8, 18, 51

Якут, арабский географ (XII–XIII вв.) — **I** 139

Ярослав Мудрый, вел. кн. Киевский (1015–18, 1019–54) — **II** 19

УКАЗАТЕЛЬ ГЕОРГАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ И ЭТНОНИМОВ

Абидос, г. на Дарданеллах	**I** 31
Абхазия	**III/1** 191
авары	**II** 125; **III/1** 6
Авксентия келлия, в подчинении Пандократора	**III/2** 198
Адзийоанну, *Аци-Иоанна* [Ἀτζιωάννου] м-рь на Афоне	**II** 121; **III/1** 145
Адрамитий, г. в Малой Азии	**III/2** 66
Адрианополь, г. во Фракии (совр. Эдирне)	**II** 57; **III/1** 116; **III/2** 46, 81
Адриануполь — см. Стратоникия	
Аид (Ад), местность на Афоне	**I** 88–89**; II** 116
Аидерокастрон [Ἀϋδερόκαστρον], с. на р. Стримон, владение Амальфитанского м-ря	**III/2** 71, 592
Аканфос [Ἄκανθος, Acanthus], древний г. на Афонском перешейке	**I** 15–16, 22–25, 27, 30, 32–33, 37–39, 42, 45–46, 48–51, 54, 56, 65–67, 96–101, 121**; II** 29–30, 42–43, 93, 106, 110–111
Акарнания, область на западе Греции	**III/2** 67, 282, 582
Акимитов (Неусыпающих), м-рь в Константинополе	**II** 116
Акрия, г. на Пелопоннесе	**I** 119

Акроафосский мыс [Ἀκρόαθως ἄκρον], на юго-востоке Афонского п-ва	**I** 5
Акрофоон, Акрофои, *Акроафос* [Ἀκρόθωον, Ἀκρόθωοι], древний г. на юге Афона	**I** 11, 14–16, 20–21, 42–44, 49–52, 54, 66–67, 96–97, 99–100, 121**; II** 111
«Аксион ести», исихастирион на Афоне	**III/1** 146–150
Акти, одно из древних названий Афона	**I** 3
Албания	**III/2** 81, 333, 406, 561, 582, 590
Александрия Египетская	**I** 7, 42–44, 99, 139**; II** 118; **III/1** 134; **III/2** 491–492
Александро-Невская Лавра в Санкт-Петербурге	**I** 121; **III/2** L
Алеппо — см. Халеб	
Аликэ [Ἀλικαί], имение м-ря Афос на Кассандрийском п-ве	**III/1** 66
Алипия м-рь во имя апп. Петра и Павла на Афоне (в XV в. соединен с Кутлумушем)	**III/2** 146, 149, 159, 163, 169, 187, 194, 197, 603
Амальфи, г. в Италии	**III/1** 111, 114–115, 129; **III/2** 7, 17
Амальфитанский, *Амальфинский* [Ἀμαλφινῶν] (Италийский) м-рь во имя Пресвятой Марии на Афоне [Sacrosanctae Mariae coenobium Amalfitanorum]	**III/1** 111–112, 114–115 («гарос» — черная икра), 131, 174; **III/2** 17–18, 23, 25, 68, 70–71, 92 сн., 136
Америка	**I** 6, 8
Аммохост, г. на Кипре	**III/2** 455
Аморий, *Аммория*, г. во Фригии	**III/1** 14
Амфиполь, г. на р. Стримон	**I** 25, 29–30, 45**; II** 30–31, 94; **III/2** 46
Анапавса (Анапавсья) [τοῦ Ἀναπαυσᾶ, Ἀναπαυσιά], местность на Афоне близ Ксиропотама, в подчинении Кутлумуша	**I** 103; **III/2** 187, 198
Андалузия (Юж. Испания)	**I** 7, 138–139

Андрея Первозванного м-рь в Солуне **III/1** 32, 186

Андрея Первозванного м-рь на Афоне, затем скит Руссика **I** 88; **III/1** 10, 12, 91, 146; **III/2** 534

Андрея Первозванного параклис в Пандократоре **III/2** 321, 323

Андроникова башня Ватопедского м-ря **I** 22, 41 сн., 65, 67, 82, 84**; II** 112

Андрос, о-в **I** 16, 84, 100; **III/2** 499

Аникитов м-рь во имя св. Антония на Афоне **III/1** 247

Анны Малой скит на Афоне **I** 97

Анны св. (Аннинский) скит на Афоне **I** 11, 20, 39, 42; **III/2** XLV, XLVI, 379–382, 414, 416, 540–541, 581

Антиафон, одна из вершин Афонского хребта **III/1** 77

Антиохия Великая (Сирийская) **I** 41, 95; **III/1** 188, 190, 238; **III/2** 175 сн., 454–456

Антиохия на Меандре **III/2** 117

Антониев м-рь на Афоне, между Зографом и Кастамонитом **I** 119

Антония св. келлия в Карее **III/1** 91

анты **II** 120

Аполлониада, пристань Кирены **I** 45

Аполлония Афонская [Ἀπολλωνία, Apollonia], г. (на месте Ерисса) **I** 23, 45–46, 48, 51, 53–54, 99, 101**; II** 26, 30–33, 39, 42–43, 83, 94–96, 105–106, 110–111, 127, 154; **III/1** 17, 24, 29, 35–36, 42, 50–51, 60, 62

Аполлония Мигдонская, г. **I** 32 сн., 158

Аполлония Халкидикийская, г. **I** 32–33, 36–38, 158, 176, 184

Апостолов свв. метох Иверского, затем Алипиева м-ря, близ Ерисса **III/2** 149

Апостолов свв. м-рь на Афоне **III/2** 2

арабы (*аравитяне, агаряне, бедуины, сарацины*) **I** 139 сн.**; II** 14, 89, 122, 124–127; **III/1** 3, 5–8, 10, 13, 18, 22, 24, 28, 30–31, 34–36, 41, 48, 63, 106,

	115–116, 118, 122, 126–128, 132, 153, 165–166, 186, 199, 228, 321; **III/2** 4, 12, 61, 223, 431, 434
Аравеникия [Ἀραβενίκεια] (Ребеникия, Равaника), с. близ Фессалоники	**III/1** 157–159
Аравия	**II** 98; **III/2** 153, 417
Арад, г. и о-в в Сирии	**II** 124
Аргила, г. на Халкидике	**I** 30
Аргос, г. на Пелопоннесе	**I** 15, 31, 118; **III/2** 67
Армения, армяне	**III/1** 26, 72, 93, 129, 154, 162, 188, 193, 213; **III/2** 7, 100 сн., 274–275, 377
Ароя, древний г. на месте Новых Патр	**II** 59, 62
Арсеникс, р.	**III/1** 62
Арта, г. в Эпире	**III/2** 449
Архангельская келлия в Карее	**III/2** 558
Архангельский исихастирион Иверского м-ря	**III/1** 189
Архангельский мон-рь — см. Михаила Архангела мон-рь	
Архипелаг, общее название о-вов Эгейского моря	**I** 6–10, 12–14, 102, 148; **II** 83; **III/2** 526, 571, 598
Архистратига м-рь — см. Михаила Архангела мон-рь	
Асса, древний г. на берегу Сингитского залива	**II** 111
Атлантида	**I** 6–8, 12, 133–135
Атлантический океан	**I** 7, 130, 134, 139–140
Аттика, область в Греции	**I** 7–9, 12, 90, 93, 112; **II** 83; **III/1** 19
Афанасия в Милеях [τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου τῶν Μηλεών] м-рь на Афонском перешейке	**III/1** 12, 44, 46, 180

Афем, р. в Сев. Греции — **I** 15

Афины, афиняне — **I** 7 сн., 8, 16–17, 21, 23–32, 34, 39, 55, 63, 67, 70, 79, 86, 94, 96–98, 100–101, 107, 109, 119**; II** 95; **III/1** 19; **III/2** 68, 173, 175 сн., 316, 403, 424, 506, 522, 534

Афита, местечко на Халкидике — **I** 37

Афо [Ἄθω], во имя Иоанна Предтечи грузинский м-рь на Афоне, позднее скит Ивера — **III/1** 9, 12, 18, 53, 59–61, 63, 66–67, 109, 126, 131, 150, 164; **III/2** 17

Афониада (Афонская Академия) — **III/2** 468, 470

Афос, Афоса [Ἄθως, Ἄθωσα], древний г. на Афоне (близ Великой Лавры) — **I** 14, 51–53, 56–57, 67, 97**; II** 42, 106, 110

Африка (*Ливия*) — **I** 6–8, 13, 131–133, 138–139**; II** 23, 64, 80–81, 118, 120; **III/2** XII

Ахайя, ахейцы, *ахаяне* — **I** 16–17, 102; **III/2** 101, 582

Ахрида — см. Охрид

Аэропотам, местность на Афоне — **I** 17

Аэропотамо-Предтеченский м-рь — см. Дионисиат

Барбою, м-рь в Яссах, владение Ватопеда — **III/2** 341

Барентина, р. в Италии — **II** 73

Барселона, г. в Испании — **II** 76

Белград — **III/2** 81, 331, 397, 447*

Беневенто, г. в Италии — **III/1** 112

Беотия, *Виотия* — **I** 7, 13, 34, 85–86; **III/1** 19

Берзунц, метох Великой Лавры в Молдове — **III/2** 340

Бессарабия — **II** 118; **III/2** 341, 346

Бессребреников свв. [Ἀναργύρων], древний м-рь на Афоне — **III/1** 181

Богоматери Всепетой храм в Карее — **II** 11–12; **III/1** 126–128, 133

Богоматери Живоносный Источник, метох Великой Лавры в Константинополе — **III/2** 164

Богоматери Краниотиссы на р. Стримон, метох Зографа — **III/2** 135

Богоматери Метеорской, ц. — **III/2** 171

Богоматери Небесной [ἐν Οὐρανοί], ц. в Константинополе (IV в.) — **II** 101

Богоматери Нерукотворной, ц. в Константинополе (IV в.) — **II** 100

Богоматери Равдос (Жезла Моисея), ц. в Константинополе (IV в.) — **II** 100–101

Богоматери Сигма, ц. в Константинополе (IV в.) — **II** 101

Богородица [Μπογορόδιτζα], скит Руссика (бывш. мон-рь Верриота) — **III/2** 11, 186, 308

Болгария, болгары, *булгары* — **I** 113, 121; **II** 4 сн., 8–10, 13; **II** 22, 44; **III/1** 6, 19, 106, 154; **III/2** 1–5, 17, 46, 49–50, 66, 80–83, 85–86, 101, 112, 275, 313, 327–329, 349, 359–360, 394, 406, 415–416, 418, 434, 459, 524, 526, 544, 556, 598, 602

Боспор Киммерийский, *Воспор*, г. на Меотиде — **I** 39, 99

Бура, *Вура*, г. и река в Ахайе — **I** 118

Бурдужень (Теодорень), метох м-ря св. Павла близ Сучавы, Молдова — **III/2** 347

Бурса, *Брусса*, г. в М. Азии — **III/1** 68; **III/2** 68, 183, 406

Бухарест, *Букарест*, столица Валахии — **III/2** 337, 341, 343, 346–348, 523

вагенеты [Βαγενέται], славянское племя — **III/1** 19

Валахия — **II** 8, 22, 118; **III/2** 80, 296, 304–305, 334–354, 377–378, 406, 418, 523, 561, 602

Валдайский Иверский м-рь — **II** 4, 10, 39

Ванисса [τῆς Βανίσσης], во имя мчч. Акиндина, Пигасия, Аффония, Анемподиста и Елпидифора м-рь в Моноксилите на Афоне, подчинен Есфигмену — **III/1** 229, 247; **III/2** 2

Ваница (античный Инах), р. в Арголиде — **I** 119

Ваница, Иованица, Ванисса [Βάνισσα, Γιοβάνιτσα, Ἰωβάνιτσα], местность на Афоне близ Зографа — **I** 103, 117, 119–121, 174; **III/1** 9; **III/2** 2–3, 197, 311

Варнар, с. близ Серр, владение Дохиара — **III/2** 159

Варнавици м-рь во имя св. Иоанна Богослова на Афоне, исчезнувший — **III/1** 203

варяго-россы — **III/1** 186

Василия св. м-рь на Афоне, близ пристани Хиландара — **I** 17 сн., 86, 111; **II** 88; **III/2** 70, 603

Василия св. келлия при Пандократоре — **III/2** 559

Ватопед [Βατοπεδίου, Βατοπαίδιου] в честь Благовещения Богородицы м-рь на Афоне — **I** 13, 19, 22, 41, 48, 57–58, 60–61, 65, 87–88, 93–94, 102; **II** 9, 11–15, 17, 19, 36–39, 42, 45–71 (основание в IV в.), 82–84, 91; **II** 99–106, 109–110, 112–114, 144; **III/1** 7, 10, 12, 18, 28, 63–64, 115–116 (обновление в X в.), 117, 131, 151, 168, 173–174, 177, 180, 185, 197–198, 226, 229, 259; **III/2** XIX, XXX, 8, 20–22, 25, 82, 111–112, 118–119, 137–138, 146, 154, 156–157, 161, 167, 170, 174, 180–183, 186, 194, 197, 286, 290–291, 293, 296, 302, 322–323, 327, 332, 341, 349, 351, 356, 358–359, 388, 397, 404–406, 411, 413–417, 422, 428, 430–431, 435, 450, 453–458, 461, 472, 490, 548, 552, 561, 579, 581, 584, 586, 605

Ваттускопья [Βαττουσκοπιά], мыс на Афоне — **II** 59

Ваттускопья, мыс на Пелопоннесе — **II** 58

Вафиан Потамиан, метох Филофеевского м-ря на о-ве Фасос — **III/2** 131

Велестино, с. в Фессалии — **II** 126; **III/1** 19

Великая Лавра [Μεγίστη Λαύρα] во имя прп. Афанасия Афонского — **I** 52, 56, 65, 67, 93; **II** 9–10, 14–16, 19, 41, 121; **III/1** 9, 11, 63, 65, 68, 72–81 (основание), 83, 87, 93–97, 100–101, 104–105, 108, 110–112, 114–115, 131, 150–153, 163, 168 (о названии), 174, 177–178, 183, 185–186, 201, 204, 214, 225; **III/2** XIX, XXXII, 6, 74–75, 85, 91–92, 111–112, 135–137, 146, 153–155, 160–162, 164–167, 178–180, 185, 187, 193–194, 197, 199–200, 203, 287, 293–294, 296, 298, 301–302, 304, 314–316, 332, 334–335, 340, 349, 356, 364, 376, 380, 382, 387–388, 397–398, 407–410, 413, 416–417, 428, 430, 434, 441, 496, 552, 564, 580–582, 584, 586, 599, 602–603

Великая Меса — см. Протат

Велмас, с. близ Габрово — **III/2** 327

Велос [Βέλος], отрог и речка на Афоне — **III/1** 77

Велциста, с. в Завалтии у р. Панак, имение Анны Торникины — **III/1** 122, 124, 126

вельзиты, *велесичи* (Βελζῆται), славянское племя — **II** 126; **III/1** 19

Вена, г. в Австрии — **III/2** 323, 466, 501, 513

Венгрия — **II** 118; **III/2** 332–333

Венеция, венецианцы, *венециане* — **III/2** 48, 60–61, 68, 386, 398, 449, 460–462, 473, 480, 490–491, 495–500, 503–504, 513, 515–517, 519, 521, 536

верзиты, *борсяки* (Βερζῆται), славянское племя — **III/1** 19

Вернарус, с. на р. Стримон, владение Великой Лавры — **III/2** 165

Веррийский скит, близ г. Веррия в Македонии — **III/2** 170

Верриотский [Βερριώτου] м-рь на Афоне, позднее скит «Богородица» — **III/1** 180; **III/2** 11, 118, 188

Веррия Македонская, *Верия*, г. в Македонии — **III/2** 81, 158, 170, 280

Веррия Сирийская — см. Халеб

Византий, *Византия*, древний г. на Босфоре на месте Константинополя — **I** 10, 106

Византион, м-рь в Молдове, метох Григориата — **III/2** 348

визиготы, *визиготфы* — см. готы

висалты, фракийское племя — **I** 6, 13, 29, 54, 63, 117, 129

Вифлеем, г. в Палестине — **I** 47; **II** 61 сн., 82

влахи, валахи (см. также румыны) — **III/1** 18–19, 28, 48, 229–232; **III/2** 5, 14, 46, 69–70, 447, 599

Воден, г. во Фракии — **II** 70

Вознесения Господня, древнейший м-рь на Афоне, на месте совр. Есфигмена — **II** 89, 114–115, 163

Вороскопа [Βοροσκόπου] Симеона м-рь на Афоне — **III/1** 10, 12

Врастаму [τὰ Βραστά(μου)], с. близ Афона — **III/1** 31–32

Всесвятская келлия в Карее, при Каракалле (школа живописи) — **III/2** 418–422

Всесвятская келлия близ Руссика, у моря — **III/2** 425

Вулевтирийский [τῶν Βουλευτηρίων] м-рь во имя Богоматери на Афоне, близ Малой Анны — **I** 97

Гавриас (античн. Апеаврос), гора на Пелопоннесе — **I** 118

Галата, предместье Константинополя — **III/2** 162, 164

Галатиста, с. близ Афона — **I** 155 сн.; **III/1** 19; **III/2** 322, 411, 415, 423

Галац (*Галацы*), г. в Румынии — **III/2** 343, 347

Галис, *Алис*, р. в Малой Азии — **III/1** 108

Галушка, скит Успения Богродицы в Хирсове, Молдова, владение Есфигмена	**III/2** 342
Геллеспонт — см. Еллиспонт	
Генуя, генуэзцы	**III/1** 115; **III/2** 66, 71
Георгила, с. на р. Стримон, владение Хиландара	**III/2** 148–149
Георгия св. метох Ватопеда в Перифеории	**II** 71
герулы, *ерулы*	**I** 57
Герцеговина	**III/2** 159
Гилян, *Гилан*, область в Персии	**I** 107
Глоссион, скит на Афоне, во владении Великой Лавры	**III/2** 178, 187
Глуховский м-рь, в России	**III/2** 571
Гольи, м-рь в Яссах, владение Ватопеда	**III/2** 335 сн., 341
Гомато, с. на Афонском перешейке	**I** 22; **III/1** 12, 59
Гомату [Γομάτου], м-рь на Афоне близ Кутлумуша, позднее владение Алипиева м-ря (ныне кутлумушский скит Мегали Панагия)	**III/1** 91; **III/2** 187
Гореанци, с. на р. Стримон, владение Хиландара	**III/2** 148
готы, *готфы*, визиготы	**II** 72–76, 79; **III/1** 191
Греция (в целом), *Еллада*	**I** 8, 15, 25–27, 31, 33, 38, 75–76, 78, 84, 89, 101–102, 108, 115, 139; **III/1** 110, 155, 163, 191; **III/2** 7, 67–68, 217, 316–317, 394, 406, 579, 582, 593, 598, 602
Григориат, Григория прп. [Γρηγορίου] во имя св. Николая Чудотворца м-рь на Афоне	**I** 17 сн.; **II** 26, 134; **III/1** 91; **III/2** XLIV–XLV, 2, 85–86 (основание), 146, 194, 198, 286, 292–293, 296, 300–301, 305, 309–311, 326, 338, 348–349, 353, 357, 372, 376, 413–414, 545–546, 549, 581
Гроттаферрата, *Крипта-Феррата*, греч м-рь в Калабрии	**III/2** 488

Грузия (Иверия), грузины — **II** 5, 8–9, 14, 17–19; **III/1** 9, 58–60, 62, 66–67, 93, 100, 103–113, 129, 131, 133, 150, 154, 157, 160–163, 165–166, 187–195; **III/2** 1, 5, 7, 111, 160, 163, 296, 314, 319, 378–379, 406, 411, 453, 455, 458–459, 602

гунны (*кутургуры, утигуры, ултизуры, вургунды, евфалиты*) — **II** 117–124, 126, 164; **III/1** 166

Далмация — **I** 102**; II** 120; **III/1** 35; **III/2** 19–20, 449

Дамалис (Скутари, тур. Ускюдар), г. на Босфоре — **III/1** 239; **III/2** 34

Дамаск — **II** 124; **III/2** 175 сн.

Даниила пророка м-рь на Афоне, позднее келлия при Ксенофонте — **III/1** 203; **III/2** 198

Данку, м-ри в Яссах, метох Ксиропотама — **III/2** 344

Дарданеллы — см. Еллиспонт

Дафна, пригород Антиохии Сирийской — **I** 41

Дафна, пристань на Афоне близ г. Стратоникии — **I** 21, 41, 86, 99**; II** 127; **III/1** 5, 8, 20; **III/2** 112, 602

Дафна, во имя св. Николая м-рь — см. Дохиар (Старый)

Девельт, г. во Фракии — **III/2** 61

Девмонарион, метох Филофея на Фасосе — **III/2** 132

Делос, о-в — **I** 90

Дельфы (Кастри), древнее святилище Аполлона — **I** 29, 55, 67–79, 82–84, 97, 101

Деррийский мыс [Δέῤῥις], на п-ове Кассандра — **I** 52

Диаволокампос, сел. на Каламарии, владение Дохиара — **III/2** 155

Дивная Гора, в Малой Армении — **III/1** 188

Дидимотих, *Димотих*, г. во Фракии — **III/2** 81, 171, 174, 226

Дикти, гора на Крите — **I** 31

диктидии, фракийское племя	**I** 6, 13, 26, 29, 31, 63, 98, 101, 117
Димитрия св. в Ермилии метох Ватопеда	**II** 71
Димитрия св. в Серрах метох Ватопеда	**II** 70
Димитрия св. скит Ватопеда	**II** 36–37, 103; **III/2** 414, 416, 521
Димитрия св. у ворот Плати в Константинополе, метох Великой Лавры	**III/2** 164
Диомида св. м-рь в Константинополе	**III/2** 37, 175 сн.
Дион [Δῖον], древний г. на Афоне, на месте Ватопедского м-ря	**I** 15–16, 18–19, 25–26, 29, 49, 53–54, 57, 62, 87–88
Дионисия [Διονυσίου] (Дионисиат) в честь Рождества Иоанна Предтечи м-рь на Афоне	**I** 17 сн.; **III/1** 8, 66, 203, 247; **III/2** 146, 161, 168, 179, 194, 198, 286, 293, 296, 301, 303, 326, 338–339, 347, 349, 353, 357, 372–373, 376, 388, 397, 409–410, 417, 434, 501, 515, 546, 549, 559, 581
Доамна, м-рь близ Ботошани, Молдова, метох Руссика	**III/2** 344–346
Добровец, м-рь Св. Духа на р. Васлуй в Молдове, владение Зографа	**III/2** 346
Добровия, владение м-ря Афо	**III/1** 164
Доксомпус (Токсомпус) [Δοξόμπους, Τοξόμπους], с. в округе Кесарополя, владение Амальфийского м-ря, затем Великой Лавры	**III/2** 71, 91, 136
Дометиев м-рь на Афоне (XI в.)	**III/2** 9
дорийцы, *доряне*	**I** 15–17
Дохиар [Δοχειαρίου] во имя свв. Архангелов мон-рь на Афоне (с XI в.)	**III/1** 4–5, 63, 93, 166, 181, 199–202 (обновление); **III/2** 69, 93, 146, 155, 159, 161, 163, 178, 187, 194, 198, 286, 289–290, 293, 296, 299, 305–306, 313, 324–325, 348–349, 351, 357, 371, 387–388, 397, 403, 409, 411, 413, 415, 417, 426, 522–523, 552, 567, 587
Дохиар (Старый) во имя св. Николая м-рь в Дафне	**III/1** 4–5, 8, 10, 12, 20, 66, 126, 166, 180, 197–201

Дримосирта, с. на Каламарии, владение Великой Лавры — **III/2** 136, 179

друговиты, *дреговичи* [Δρουγοβῖται], славянское племя — **II** 126; **III/1** 19

евреи, иудеи, *жиды* — **I** 8, 64, 74–76, 78–80, 82**; II** 5–6, 24, 124; **III/1** 35, 160, 231, 235; **III/2** 174, 222, 227, 273, 300, 377, 387, 424, 511–512, 533, 561, 601, 605

Евстратия св. [τοῦ ἁγίου Εὐστρατίου], м-рь на Афоне (XI в.) — **III/1** 180

Евстратия св. о-в — **III/2** 315, 409

Евфимии св. м-рь в Константинополе — **III/1** 35

Евфимия св. м-рь на Афоне — см. Плати

Египет, египтяне — **I** 7–8, 12–13, 75, 80, 87, 112, 134, 138–139, 148**; II** 4, 29, 32, 42, 56, 63, 96, 98, 105, 118, 124; **III/1** 1, 133–134, 141, 144; **III/2** XIX, 153, 211, 394, 419, 453, 455, 507, 511–512, 602

Екатоннис, о-в — **I** 17

Ексаполита, келлия на Афоне, с XIV в. во владении Каракалла — **III/2** 288–289

Еллиспонт (Геллеспонт) (совр. Дарданеллы), пролив и область — **I** 9–10, 12, 17, 19, 23–24, 48, 55, 148**; II** 99, 113; **III/1** 41, 107; **III/2** 118, 449

Ерисс, г. на о-ве Митилине (Лесбосе)

Ерисс (*Ериссо, Иерисс, Иериссо*) [Ἐρισσός, Ἱερισσός], г. на Афонском перешейке — **I** 22–23, 36–37, 40, 45, 53, 65, 85, 108, 119**; II** 1, 9, 26–28, 31, 39, 43, 95–96, 111, 127; **III/1** 3–4, 12, 36–37, 42 (епископия), 44–45, 47–62, 77, 159, 164, 226; **III/2** 4, 81–84 (временная митрополия), 149, 164–165, 188–189, 190, 201, 280, 283, 319, 380, 564, 585–586

Ермилия [Ἑρμήλεια], с. на Халкидике — **II** 71, 112; **III/1** 32; **III/2** 155, 160, 163

Ермуполь на Сиросе, г. — **III/2** 400, 518

Есфигмен [Ἐσφιγμένου], в честь Вознесения Христова м-рь на Афоне — **I** 18, 61 сн., 89, 111; **II** 19, 84–90 (строительство в V в.); **III/1** 10, 12, 18, 148, 180, 183; **III/2** XLIV, 146, 158, 161, 178, 194, 197, 239, 293, 296, 298–299, 311, 313, 324, 332–333, 342–343, 349, 356, 368–369, 376–377, 404, 416, 420–423, 491, 521, 531, 543, 549, 561–562, 581–582, 584, 597, 605

Ефрема св. [ἁγίου Ἐφρέμ], м-рь на Афоне (XI в.) — **III/1** 181, 203

«**Ж**енская пристань» [Γυναικεῖον], у м-ря Ватопед — **II** 60 сн., 65

Житиань, во имя св. Димитрия метох Св. Павла в Крайове, Валахия — **III/2** 347

Замофраката, местность во владениях Ватопеда — **III/2** 138

Зелиана, малый м-рь на Афоне — **III/1** 203

Зиг [Ζυγός] — см. Мегали Вигла

Зигу Мегалу [Ζυγοῦ], малый м-рь во имя свт. Николая на Афоне, с 1199 г. метох Хиландара — **III/1** 11, 63, 70, 71 сн., 94, 96, 179–180; **III/2** 23, 25, 288

Зигу Микру, малый м-рь на Афоне — **III/1** 11

Зограф [Ζωγράφου] во имя вмч. Георгия Победоносца м-рь на Афоне, болгарский — **I** 11, 21, 53, 120; **II** 8, 19, 86; **III/1** 7, 114, 181, 207; **III/2** 2–3 (Старый Зограф), 3–4 (болгары, XI в.), 71, 85 (Новый Зограф, XIII в.), 86, 112, 126 сн., 134–135, 146, 149–150, 153, 155–157, 164–165, 194, 198, 286, 293, 296, 299, 327, 336, 346–347, 349, 352, 357, 369–370, 376, 414, 416, 420–421, 430, 528, 544, 549, 567, 581

Иагари [Ἰάγαρη], Архангельская келлия Великой Лавры в Карее — **III/2** 558

Иверский [Ἰβήρων] в честь Успения Богородицы м-рь на Афоне (Ивер, Ивирон) — **I** 20, 105, 118**; II** 9–13, 19, 101–102; **III/1** 62, 64–65, 105–110 (основан грузинами в X в.), 131, 150–151, 157–158, 160–164, 177, 185, 188–190, 192, 194–195, 198; **III/2** XIX, XXVIII, XLVIII, 2, 23, 25, 68, 92–93, 111, 127, 138, 146, 149, 156–157, 160–161, 163 (передан грекам в XIV в.), 167, 194, 197, 211, 286, 289–293, 296, 302, 317–319, 327, 341, 349–350, 357, 365–368, 377–379, 409–411, 413–417, 420–422, 425, 430, 434, 440, 516, 541–542, 552, 560, 580–582, 584, 586, 596, 606

Иверский м-рь в Константинополе — **III/1** 65

Ида, гора в М. Азии — **I** 10

идоны, фракийское племя — **I** 6, 13, 29, 54, 63, 117–118, 129

Идра, о-в — **III/2** 518, 586

Идрала, р. близ Константинополя — **III/2** 42

Иера, о-в близ Афона — **III/1** 33, 48

Иеронимон (Вурвуру), м-рь на о-ве Кассандра — **III/1** 203

Иерусалим — **I** 124**; II** 4–7, 9, 19–22, 24, 94–95, 97–99, 102, 105–106, 116, 124; **III/1** 134*, 167, 188, 190; **III/2** XIX, 117, 175*, 257, 389, 397, 417, 431, 453–455, 462, 500, 606

Измаил, г. на Дунае — **III/2** 364

Икономион (Кономнё), м-рь в Фессалии — **II** 121*

Илии Пророка на Каламарии, метох Хиландара — **III/2** 147

Илии Пророка скит на Афоне, русский — **III/2** 376

Иллирия, иллиры — **I** 102**; II** 110, 119–120; **III/1** 1; **III/2** 449

Имброс, о-в — **I** 3**; II** 46, 50, 83; **III/2** 523, 526, 597

Иоанна Златоуста нагорная келлия — **III/1** 9

Иоанна Колову м-рь на Афонском перешейке — **II** 20; **III/1** 2, 35–37, 42–64, 77, 87, 94–95, 109, 131, 228

Иоанна Предтечи м-рь в Иорданской пустыне — **III/2** 175*

Иоанна Предтечи м-рь в Калеагре, метох м-ря Афо — **I** 90; **III/1** 164

Иоанна Предтечи скит Ивера, древний м-рь Афо — **III/1** 9

Иованица — см. Ваница

ионийцы, *ионяне* — **I** 23, 80

Иордан, р. — **II** 98; **III/1** 209; **III/2** 4, 175*

Иосифо-Волоколамский м-рь — **III/2** L, 450

Ираклия Понтийская, г. — **III/2** 33, 225

Исидора, келлия на Афоне во владениях Кутлумуша — **III/2** 165, 167

Италия, итальянцы, *италийцы* — **I** 7–8, 15, 64, 89**; II** 15, 80–81, 118; **III/1** 41, 93, 110, 154; **III/2** XIII, XLII, 1, 5–6, 15, 17, 81, 105, 108, 111, 116, 217, 246–248, 302, 333, 450, 461, 542

Ифестия (Гефестия), г. на Лемносе — **II** 94; **III/2** XVII

Каспака [τοῦ Κάσπακος], м-рь на Афоне у Милопотама (X в.) — **II** 121; **III/1** 145, 180

Кавсокаливский скит на Афоне — **I** 5, 39, 49; **III/2** 179, 398, 421, 496, 531, 541, 559–560

Казанлык, местечко в Болгарии — **III/2** 327

Калабрийский м-рь на Афоне — см. Василия Великого м-рь

Калабрия, обл. в Италии — **III/1** 93*, 129; **III/2** 7, 70–72, 488, 603

Калаврийская гора, близ Афона, место смерти Анхиса — **I** 15, 155

Каламария, местность на побережье Фессалоникийского залива — **III/2** 74, 136–137, 139, 147, 155, 158, 160, 308, 582–583

Калафата [Καλαφάτου], м-рь Богородицы на Афоне, в 1102 г. присоединен к Великой Лавре — **III/2** 286–287

Калиагра, *Калеагра* [Καλιάγρας], местность на Афоне — **I** 90

Калисбмму, местность во владениях Ватопеда — **III/2** 138

Калика, Калица, *Колеци*, *Калестри* [τοῦ Καλύκα, τοῦ Κολετζῆ], м-рь на Афоне, позднее метох Великой Лавры — **I** 119; **III/1** 10, 12, 166, 181; **III/2** 92, 180, 288

Каллиграфа, келья на Афоне, в подчинении Дохиара — **III/2** 178, 187, 198

Каллиника, м-рь на Афоне (X в.) — **III/1** 145, 197

Каллиполь (Галлиполи), г. во Фракии — **III/2** 81–83, 85–86, 422

Камена [Καμένα], местность на Афонском перешейке, владение Великой Лавры — **III/1** 45, 47, 58; **III/2** 92, 149

Кампосский м-рь св. Симеона Столпника на Черной Горе — **III/1** 190

Канастрийский мыс [Κάναστρον ἄκρον], на п-ове Кассандра — **I** 5, 46, 52

Капсал, местность на Афоне, близ Андреевского скита — **I** 88; **III/1** 146

Каракалл [Καρακάλλου] во имя апп. Петра и Павла мон-рь на Афоне — **I** 5, 102; **II** 19, 34–35, 135; **III/1** 112–114 (основание), 196, 247, 259; **III/2** 71–72, 146, 154, 161, 194, 197, 286, 288–289, 293, 296, 298, 302, 317, 351, 357, 364–365, 411, 413–414, 418, 423, 449

Кардиогноста [Καρδιογνώστου], м-рь на Афоне (X в.) — **III/1** 12, 44, 46–47, 60, 63

Карея, *Кареи* (Карии, Карьес) [Καρύαι, Καρέαι, Καριαῖς], г. на Афоне, где находится Протат — **I** 88, 103, 110, 113, 120, 200; **II** 12, 14–15, 37–39, 43–45, 57, 99–106, 109, 112–113, 116–117;

III/1 7, 11, 21, 38–40 (учреждение Протата), 63–64, 71, 75–76, 92, 94, 97, 126–128, 144, 146, 150, 163, 171, 176, 185, 233, 238, 243; **III/2** XIX, 7, 74, 112, 115, 158, 187–190, 195–196 (карта), 201, 285, 293, 297, 304, 310–311, 356, 416, 418, 420, 423, 542–543, 556, 558, 579, 581, 592

Карии, *Кариэ* [Καρύαι], г. в Лаконии — **I** 117

Карлиманешть, близ Текуч, Молдова, метох Есфигмена во имя сыв. Николая — **III/2** 342

Кассандрский п-ов (Флегра, Паллини) — **I** 3, 11, 13–14, 32, 34, 48–50, 52, 117; **II** 28, 70, 112, 123; **III/1** 66–67, 225; **III/2** 118, 148, 179–180, 582–583

Кассандра (античная Потидея), г. на п-ове Халкидика — **I** 48, 57; **II** 27, 29, 32, 119; **III/2** 584–588, 590, 594

Кассера [Cassera], древний г. на Афоне — **I** 51, 53–54

Кастамон, *Кастамуни*, г. в Малой Азии — **I** 106; **III/1** 7

Кастамонит (Констамонит) [Κωνσταμονίτου] во имя первомученика Стефана м-рь на Афоне — **II** 19, 37–39, 41, 44–45, 49, 55, 96, 98, 101, 103, 106–107, 126; **III/1** 7–8, 12, 18, 126, 167, 168; **III/2** 146, 194, 198, 286, 293, 296, 299, 309, 324, 329, 336, 357, 370–371, 430, 549, 578

Кастантитарион, во имя вмч. Георгия, метох Филофея на Фасосе — **III/2** 132

Кастрион, Кастрин (слав. Градец), с. на р. Стримон, владение Хиландара — **III/2** 93–94, 137

каталанцы — **III/2** 118, 126, 169, 186, 406

Кафедра старцев, древний центр монашеского самоуправления на Афоне — **III/1** 2–5, 11, 12–13, 17, 29, 35–36, 39, 42, 44, 46–47, 49, 54, 58, 63–64

Кацари, *Каццари* [Κατζάρη], м-рь на Афонском перешейке — **I** 53; **III/2** 178, 198

Качуры, метох Пандократора в Валахии — **III/2** 347

Кенатели (Генат), епархия в Имеретии **III/2** 459

Керасья, *Кераса* [Κεράσια], скит на Афоне **I** 20, 49, 115**; II** 111; **III/2** 414

Керкира (Корфу), о-в **III/2** 471, 523

Керсовлепта, древний г. во Фракии **I** 109

Кесария Каппадокийская **II** 107; **III/1** 107

Киев **I** 65*; **II** 40*, 101*, 127, 179; **III/2** XI, XIII, XLIV, XLVI, 7, 9, 377, 428, 523, 528, 569

Кизик, г. в Малой Азии **I** 57**; II** 125–126; **III/1** 120

Кикладские, *Цикладские* о-ва **I** 19**; II** 113; **III/1** 24

Киликия, область в Малой Азии **I** 7–8, 12, 47**; II** 124

Киминская лавра, в Вифинии **III/1** 68–69, 71–72, 76

Кинийские скалы, на входе в Босфор из Черного моря **I** 9

Кипр, о-в **I** 7–8, 12, 102, 105, 138**; II** 5–7, 20, 99, 124; **III/2** 67, 175, 455, 600

Киприанов м-рь в Бессарабии, владение Зографа **III/2** 346–347

Клеоны, г. на Пелопоннесе **I** 118

Клеоны, *Клеонэ* [Κλεωναί, Cleonae], древний г. на Афоне **I** 16–17, 19–20, 25, 31, 49–51, 53–54, 90–91, 97, 99–100, 117–118, 121**; II** 35*, 43, 97, 99, 102, 105–106, 109, 112–113, 121, 160; **III/1** 9–10, 18

Климентов [τὰ Κλήμεντος, Κλημεντία] м-рь на Афоне, с X в. — Иверский м-рь **II** 9–13, 16–18, 20–21; **III/1** 10, 12 , 14, 18, 20–21, 39, 64, 75–76, 109, 124, 126–128, 131, 133, 260

Климентова пристань на Афоне **II** 6, 9–10, 101; **III/1** 129

Клинский уезд **III/2** 367

Колеци [Κολετζίου] — см. Калица

Коловуйский м-рь — см. Иоанна Колову м-рь

Колпа, гора в Грузии **III/1** 104

Колхида **I** 14**; II** 118

Комица (Комитисса) [Κομίτζης], м-рь на Афонском перешейке, впосл. метох Хиландара	**I** 86, 103, 119, 121; **III/1** 12, 35, 156; **III/2** 158, 588, 590
Комополь, г. в Малой Азии	**III/2** 472
Кондинский м-рь в Сибири	**III/2** 569
Консенция (Козенца), г. в Бруттии	**II** 73
Константинополь	**I** 7, 86, 115–116, 139; **II** 8, 23, 41–42, 46–53, 55, 60, 63, 65–66, 69, 71–73, 78–80, 82–83, 89, 94, 101, 103–104, 115–116, 119–120, 124–126, 139; **III/1** 1, 13, 15–16, 21, 23, 34–35, 39, 42–43, 46, 51, 58, 64–68, 73–74, 78, 91, 100, 103, 106–110, 114, 127, 150, 160–161, 185, 187, 189–193, 203–204, 216, 218, 222, 224, 230, 236, 240; **III/2** XVI, XIX–XX, 25, 29, 31–65, 67–73, 80–81, 85, 91, 95, 102–103, 108, 110, 119–121, 135, 137, 155, 161–162, 164, 169, 173, 175–180, 217, 226, 239, 247–250, 254–257, 281, 283, 303–305, 337, 345–346, 377, 380–382, 417, 421, 434, 449, 459, 468, 479, 484–485, 503, 509, 521, 523, 559, 564, 582, 584, 593–594, 602–603
Коринф, г. в Греции	**I** 17, 31, 118–119; **III/2** 67–68
Коркочаны близ Слатины, метох Кутлумуша в Валахии	**III/2** 347
Корона, г.	**I** 32
Корфу, о-в — см. Керкира	
Кос, *Ко*, о-в	**I** 11
Косорике, с. в Герцеговине, владение карейской кельи св. Саввы	**III/2** 159
Котрочени, *Котручани* [Cotroceni] м-рь Успения Богородицы в Бухаресте, с XVII в. владение Святой Горы	**III/2** 304, 339

Кохлиара [τοῦ Κοχλιαρᾶ] м-рь на Афоне, позднее келлия Хиландара — **III/1** 91

Креста Господня, Грузинский м-рь в Иерусалиме — **III/1** 190

Крионери, р. и возвышенность на Афоне — **I** 13, 19, 87**; II** 104

кристоны, фракийское племя — **I** 6, 13, 29, 54, 63, 117–118, 129

Кронион (Малево), гора на Пелопоннесе — **I** 119

Крусово, метох Есфигмена — **III/2** 158

Ксанфопулов м-рь в Константинополе — **III/2** 162

Ксенофонта [τοῦ Ξενοφῶντος] во имя вмч. Георгия Победоносца м-рь на Афоне (Ксеноф) — **II** 20; **III/1** 112, 156, 197, 202–204, 225–226, 229; **III/2** XLVI, 2, 69, 71–72, 146, 154, 194, 198, 286, 296, 299, 325–326, 329, 336–337, 344, 351–352, 357, 371, 408, 410, 414, 483, 489, 549, 578, 584

Ксерксов канал [ἡ τοῦ Ξέρξου διῶρυξ] — **I** 21–22, 24, 49–50, 53–55, 99–100, 107**; II** 83; **III/1** 12–13; **III/2** XXI

Ксилургу (Древоделя) [Ξυλουργοῦ], м-рь на Афоне — **III/2** 8–9, 11, 14–19, 21

Ксирокастр [Ξηροκάστρου], м-рь на Афоне, позднее метох Великой Лавры — **III/1** 9, 181; **III/2** 2, 92

Ксиропотам [Ξηροποτάμου] во имя Сорока мучеников Севастийских м-рь на Афоне — **I** 21, 41, 65, 92, 103, 114**; II** 9, 19, 90–91, 112, 115; **III/1** 5, 92, 228*, 324–325; **III/2** XLIV, 93, 112, 146, 180, 187, 194, 197, 286, 293, 296, 300, 305, 326, 338, 343–344, 349, 357, 371–372, 398, 460, 467, 552, 561, 567, 581, 583, 593

Ксиропотамо-Предтеченский м-рь — см. Дионисия м-рь

Ксиропотамо-Сретенский м-рь — см. Павловский м-рь

Ксистри [Ξύστρη], м-рь на Афоне (X в.) — **III/1** 91

Кутлумуш [Κουτλουμουσίου] в честь Преображения Господня мон-рь на Афоне — **II** 19, 20*, 26; **III/1** 89–91, 112, 180, 183; **III/2** 2, 115–116 (основание), 146, 165–169, 179, 187,

260, 286, 293, 296, 311, 320, 329, 347, 349, 352, 356, 374–375, 396, 405, 409, 415, 420, 500, 523, 525, 562–563, 579–581, 585, 587, 596, 605

Куци, с. на р. Стримон, владение Хиландара **III/2** 147

Кяхта, г. в Сибири **III/2** 371

*Л*аккос во имя св. Димитрия на Афоне **III/2** 305

*Л*актево, владение Зогафа **III/2** 153

*Л*ейпциг **III/2** 461, 497, 504–505, 521

*Л*емнос, *Лимнос*, о-в **I** 4, 11, 14, 17–18, 57, 101**; II** 94, 123; **III/1** 64, 75, 78, 105, 131; **III/2** XVI, 92, 160–161, 175*, 305

*Л*еондари, владение м-ря Афо **III/1** 164

*Л*еонидион, с. на Пелопоннесе, близ Спец **I** 116

*Л*еонтии м-рь в Фессалонике, владение Ивера **III/1** 109, 131

*Л*есбос (Митилини), о-в **I** 7, 10, 17; **III/1** 23; **III/2** 66, 175*, 449

*Л*иведа, с. во Фракии, владение Ивера **III/1** 189

*Л*ива м-рь в Константинополе **III/2** 152

*Л*ивади, местность на Афоне близ Зига, владение Хиландара **III/2** 158

*Л*ивадо-Генийский м-рь близ Ерисса, в XIV в. переведен на Афон **III/2** 201

*Л*иван **II** 125

*Л*идда, г. в Палестине **II** 98; **III/2** 4

*Л*ион (лат. *Л*угдун), г. во Франции **III/2** 103, 105, 110, 119–220, 224

*Л*итохори, с. на р. Стримон, владение Хиландара **III/2** 148

*Л*уки [τοῦ Λουκᾶ], м-рь на Афоне (X в.) **III/1** 12, 44, 46, 60–61, 63

*Л*утракия [Λουτρακίου], м-рь на Афоне (XI в.) **III/1** 181*

*Л*юбеч, г. на Руси **III/2** 7

*Л*яригово, с. в Сидирокавсийской области **III/1** 19, 48

Малака, с. у р. Стримон, владение Хиландара	**III/2** 148
Моливо, возвышенность на Афоне	**I** 13
Магула [τοῦ Μαγουλᾶ, Μαγοῦλα] — см. Халду	
Макарьевский м-рь Нижегородской епархии	**III/2** 569
Македония	**I** 4–5, 9, 16, 23, 30, 33, 40–42, 44, 46–48, 54, 56–58, 100–102, 114, 117**; II** 2, 35*, 42, 48, 71, 95, 102, 110, 112, 122, 123, 167; **III/1** 1, 20, 152; **III/2** 6, 68, 73, 81, 170, 173, 275, 280, 282, 295, 406, 561, 584, 598
Макросина, местность на Афоне	**III/1** 28
Макру [Μακροῦ], м-рь на Афоне (X в.)	**III/1** 91, 194, 198
Малый Афон, возвышенность на Афоне	**I** 91, 103
Манганы, район в Константинополе	**III/1** 165, 187; **III/2** 34
Марка прп. «ту Кофу», участок в Карее	**III/2** 201
Маркианополь, г. во Фракии	**I** 27
Мармарин, с. на р. Стримон, владение Зографа	**III/2** 156
Марсель (лат. Массилия), г. во Франции	**II** 80
Мациста, с. на г. Меленик, владение Хиландара	**III/2** 148
Мегали Вигла (Зиг), горный хребет на Афоне	**I** 119; **III/1** 4, 10–12, 17, 51–52, 54, 56, 60, 156, 247; **III/2** 75, 158–159, 195, 290–291, 308
Мелана [Μελανά], местность на Афоне, позднее Великая Лавра	**II** 121; **III/1** 64, 71, 73, 77, 79, 94, 96, 150
Меленик, г. во Фракии	**III/2** 148, 192, 327, 415
Мелинциан, поместье м-ря Афо	**III/1** 164
Мера, м-рь близ Фокшан в Молдове, владение Ватопеда	**III/2** 341
Меса — см. Карея	
Месолонги, *Миссолонги*, г. в Греции	**III/2** 471–472

Месопотамия	**I** 108**; II** 98; **III/1** 14, 35, 106
Метангичи, с. у Сингитского залива	**I** 92–93; **III/2** 310
Метеоры, горный монастырский комплекс в Фессалии	**III/2** XLIV, 170–171, 248*, 272, 405, 434–435, 469, 550
Милан (лат. Медиолан)	**II** 50, 64, 72
Милеон [τῶν Μηλεῶν], местность на Афоне	**I** 86–87, 93, 104, 113**; II** 88; **III/2** 25
Милопотам [Μυλοπόταμος], р. и местность на Афоне, владение Великой Лавры	**I** 20, 65, 91; **III/1** 9, 63, 65, 75, 77–78, 93, 144, 180
Миници [τοῦ Μινίτζη], м-рь на Афоне (X в.)	**I** 119; **III/1** 10, 12, 91
Мины св., келлия Ливадогенийского м-ря на Афоне	**III/2** 201
Мирина, г. на Лимносе	**I** 4, 57
Митилини — см. Лесбос	
Митрополиту, с. на р. Стримон, владение Кутлумуша	**III/2** 165
Михаила Архангела на Имбросе, метох Кутлумуша	**III/2** 523
Михаила Архангела на Фасосе, метох Филофея	**III/2** 131
Михаила Архангела м-рь на Афоне — см. Дохиар	
Михай-Водэ, *Мегаловуда*, метохи Симонопетры в Бухаресте	**III/2** 346
Молдова, *Молдавия*, *Молдовлахия*	**II** 22, 118; **III/2** 296, 304–305, 313, 328, 334–354, 394, 406, 409–410, 460–461, 467, 501, 561–562, 598, 602, 606
Моливдуза, возвышенность хребта Мегали Вигла	**I** 119, 204
Моливо (античные Лиркион, Парнон, Тайгет), горный массив на Пелопоннесе	**I** 118–119
Моливоклисья, келлия в Карее	**III/2** 407
Моноксилит, местность на Афоне и м-рь (с 997 г. метох Великой Лавры)	**III/1** 63, 66, 152, 247
Морфину (Морфону) [Μορφηνοῦ, Μορφονοῦ], местность и м-рь на Афоне	**I** 31, 86, 91–92, 117

Мосинополь, г. во Фракии **III/2** 46
Москва **II** 36; **III/2** XIV, XXVIII, 127, 319, 354, 355–356, 358–377, 420, 450, 457, 518, 567, 570
Мраморное море (Пропонтида) **I** 10, 12, 145; **III/1** 41; **III/2** 27, 33, 44, 47, 100, 526
Мульяни (Эмилиани), о-в у берегов Афона **I** 22, 41*, 48, 49*, 65, 85, 92, 107; **II** 112, 127; **III/1** 66
Мульянийская пристань на Афоне **I** 22
Мустакона [τοῦ Μουστάκωνος], м-рь на Афоне (X в.) **I** 31, 86, 91–92, 117 **III/1** 12, 44, 46–47, 60–61, 63

Нйон [τῶν Νέων], о-в (совр. о-в Св. Евстратия) **III/1** 105, 131, 151–152; **III/2** 92
Навплия, г. в Греции **III/2** 67–68
Наисс (Ниш), г. в Сербии **II** 120
Наксос, о-в **I** 24; **III/2** 500
Нарбона, г. в Галлии **II** 75–76
Неакиту [Νεακίτου], м-рь на Афоне между Зографом и Кастамонитом **III/1** 181
Неврокопа, малый м-рь на Афоне **III/1** 203
Негропонт — см. Эвбея
Недзви, м-рь в Картли (Грузия) **III/1** 191
Нижегородский Благовещенский м-рь **III/2** 570
Низворо, с. близ Афона **III/1** 12, 19, 48, 59
Никея (тур. Изник), г. в Малой Азии **II** 42, 94, 105; **III/1** 22, 107, 216–217; **III/2** 4, 68, 88, 90–91, 381, 417, 435, 437, 458, 507
Никифора св. м-рь на Афоне (XI в.), совр. Ксиропотам (?) **III/1** 180
Николая св. м-рь на Афоне — см. Григориат **III/2** 345
Николая св. в Богдан-сарае на Чаршам-базаре в Константинополе, подворье Руссика
Николая св. м-рь в Дафне — см. Дохиар (Старый)

Никольское подворье Иверского м-ря в Москве (с XVII в.)	**III/2** 366–368
Никона св. м-рь на Афоне, по соседству с м-рем Фессалоникийцев	**III/2** 14, 138
Никопсис, г. в Абхазии	**III/1** 191
Ниматарейский м-рь, на Босфоре	**III/2** 56
Нимфей, г. в Малой Азии	**III/2** 88
Нимфейский мыс [Νυμφαῖον ἄκρον], на юго-западе Афонского п-ва	**I** 5, 52, 67**; II** 111, 167
Нисир, о-в	**I** 11
Новосело, с. в Сидирокавсийской области	**III/1** 48
Новые Патры, г. в Греции	**II** 59
Новый Скит [Νέα Σκήτη], на Афоне	**III/2** 384
Ньяуста (Ньяуса), г. в Македонии	**III/2** 590
Одесса	**I** 42; **III/1** 115; **III/2** 422
Озолимнос, метох Великой Лавры	**III/2** 92
Окна, м-рь в Молдове, владение Ивера	**III/2** 341
Олимп Вифинский, горный массив на западе Малой Азии	**II** 42*; **III/1** 24–26, 28, 68, 104, 119; **III/2** 118, 406
Олимп, гора в Фессалии	**I** 13, 155; **III/2** 582, 595
Олинф [Ὄλυνθος], древний г. в Халкидике	**I** 30, 32–38, 45, 100–101
Олофиксос [Ὀλόφυξος], древний г. на Афоне	**I** 15–16, 18, 25, 49, 53–54, 66, 92, 97, 99, 123**; II** 42, 112, 160; **III/1** 7
Омологита, келлия на Афоне, подчинена Хиландару	**III/2** 197
Онуфрия св. м-рь на Афоне, позднее келлия Дионисиата	**III/1** 14, 181; **III/2** 198
Опсо, с. в Галатии	**III/1** 24
Ораховац, с. в Сербии, владение Хиландара	**III/2** 332
Оркинарь, рыбная ловля в Стримонском заливе, владение Алипиева м-ря, затем Хиландара	**III/2** 159

Орфано-Гоматский [Ορφανοῦ τοῦ Γομάτου], *Орфогоматский* м-рь, за Афонским перешейком близ села Гомато, позднее владение Великой Лавры — **III/1** 12, 51, 53, 59–61

Осса, гора в Фессалии — **I** 13

Охрид, *Охрида, Ахрида*, г. в Болгарии — **III/1** 19; **III/2** 3, 282, 329, 415

Павловский (Св. Павла) [τοῦ ἁγίου Παύλου] в честь Сретения Господня м-рь на Афоне — **I** 17*, 105**; II** 4, 129, 139; **III/1** 8, 63, 66, 180, 247, 267; **III/2** XLVI, 2, 20, 92, 146, 161, 168, 178, 180, 194, 198, 286, 293, 301, 326, 332–333, 347–349, 353–354, 357, 373–374, 376, 406, 410–411, 434, 436, 546, 549, 567–568, 581

Паде, метох Есфигмена во имя св. Димитрия в Галацах, Молдова — **III/2** 343

Палеокастеллон-ту-Контеа на о-ве Лемнос, имение Великой Лавры — **III/2** 160

Палеокастро, холм близ Керасийского скита — **I** 20; **III/2** 288

Палеомонастирон, близ Великой Лавры св. Афанасия — **III/1** 9, 12

Палеохорская во имя Всех святых келлия близ Есфигмена — **I** 116

Палехорий, *Палеориум* [Palaehorium], Палеохори, древний город на Афоне — **I** 51–54, 113; **III/1** 157; **III/2** 310

Палирион, во имя вмч. Георгия, метох Филофея на Фасосе — **III/2** 132

Паллини, *Паллиния* [Παλλήνη, Pallenis] — см. Кассандрский п-ов

Пандократор [τοῦ Παντοκράτορος], в честь Преображения Господня м-рь на Афоне — **I** 19, 99**; II** 19, 25; **III/1** 91, 180; **III/2** XIX, 8, 11, 119–127 (основание), 146, 161, 168, 170, 180, 194, 198, 286, 293, 296, 298, 308, 321, 347, 349, 353, 356, 374–375, 404, 409, 413, 417, 430, 501, 543, 546, 552, 559, 605

Пантелеимона вмч. м-рь на Афоне (Фессалоникийцев) — см. Руссик	
Парасама, епархия Триполийская в Сирии	**III/2** 493
Патара, г. в *Ликии*	**III/1** 120
Пафлагония, область в Малой Азии	**III/2** 29, 33, 118, 225
пеласги, древнее население Греции	**I** 6, 9, 14–15, 17–18, 29, 50, 54, 63–67, 75–77, 79, 88–90, 100, 117**;** **II** 88
Пелла, г. в Македонии	**I** 33
Пелопоннес, *Пелопонес*, *Пелопонис*, п-ов	**I** 9, 13, 15, 17, 35, 37, 114, 116, 118–121**;** **II** 37–38, 40, 58–59, 62, 83, 106, 127; **III/1** 6, 231; **III/2** 67, 101, 138, 449, 496, 563, 582, 586
Пелузий, г. в Египте	**I** 7–8
Пеней, *Пиний*, р. в Фессалии	**II** 121
Перигардики, с. близ Афона	**III/1** 4–5, 8, 20, 198
Перистерийский [τῶν Περιστερῶν] м-рь во имя св. апостола Андрея близ Фессалоники, основанный прп. Евфимием	**III/1** 32–33, 77, 152
Перифеорий [τὸ Περιθεώριον], г. у устья р. Стримон	**II** 66, 69–71; **III/2** 174
Перифеорийский во имя вмч. Георгия метох Ватопеда	**II** 70–71
Персия, персы	**I** 24, 107, 109, 111**;** **II** 98, 118, 124; **III/1** 108; **III/2** 448, 455, 519
Петра св. [ἁγίου Πέτρου], м-рь на Афоне	**III/1** 181
Пиана, место захоронения Анхиса	**I** 15
пизанцы, *пизаны*	**III/2** 59–60, 67
Пилорос [Πίλωρος], древний город на Афоне	**II** 112, 160
Пиргу, скит близ Великой *Лавры*	**III/2** 382
Пиргудия [τὰ Πυργούδια], метох Иверского м-ря	**III/1** 12, 35
Писсадинонский м-рь на Олимпе Вифинском	**III/1** 24–25, 119

Пифу (Харзана) [τοῦ Πίθου καὶ Χαρζανᾶ], *Пифара*, м-рь на Афоне — **III/1** 163

Платея, г. — **I** 31

Плати, бухта и пристань на Афоне — **I** 40, 85; **III/1** 11

Плати, во имя св. Евфимия м-рь на Афоне, с X в. метох Великой Лавры — **III/1** 11–12, 63, 66, 152

Плумбуита, м-рь Рождества Предтечи близ Бухареста, владение Ксирпотама — **III/2** 343

Полигиро, с. близ Кассандры — **I** 186*; **III/2** 325, 594

Полино, с. на месте древней Аполлонии Халкидикийской — **I** 32, 37

Понт — см. Черное море

Постница, келлия в Карее, принадлежащая Хиландару — **III/2** 416

Потидея — см. Кассандра

Превиста, с. на р. Стримон, владение Зографа — **III/2** 150, 153

Привище, с. в Болгарии, владение Зографа — **III/2** 86

Приконис, архипелаг в Мраморном море — **III/1** 41; **III/2** 100

Принцевы острова, в Мраморном море — **III/2** 33

Провата, местность к северу от Малого Афона — **I** 103

Провлак [Προβλαξ], с. у Афонского перешейка — **II** 26

Пропонтида — см. Мраморное море

Просфорион, м-рь на Афоне, позднее метох Ватопеда — **III/1** 9; **III/2** 156

Протат — см. Карея

Проти, о-в в Мраморном море — **III/1** 67

Профурни, келлия на Афоне во владениях Великой Лавры — **III/2** 165

Птелеа, во имя вмч. Георгия св., метох Алипиева м-ря на р. Стримон — **III/2** 149

Пурата, река на Афоне между Руссиком и Ксенофонтом — **I** 118

Пуртуци, м-рь во имя апп. Петра и Павла близ Фальчи, Молдова, владение Есфигмена — **III/2** 342

Путивль, г. — **III/2** 361, 364, 368, 370–371

Равдуху [Ῥαβδούχου], м-рь на Афоне — **III/1** 91, 97; **III/2** 146, 194, 198

Равеникия, крепость, владение Дохиара — **III/2** 159

Равенна, г. в Италии — **II** 61, 67, 72, 78–80, 82; **III/2** 439, 442

Рагуза, *Раусия* [Ῥαούσιον], г. в Далмации — **III/2** 21

Радолива, имение Иверского м-ря — **III/2** 138, 157

Раду-Водэ, *Раду-вода*, м-рь Св. Троицы в Бухаресте, владение Ивера — **III/2** 341

Раифская пустынь Казанской епархии — **III/2** 570

Раково в Иванешть, Молдова, скит св. Николая Голгофы, владение Есфигмена — **III/2** 342

Рекотоса, метох Ватопеда в Молдове — **III/2** 341

Рендина, г. — **III/2** 158, 320, 585

Рим, римляне — **I** 1, 42, 44–48, 53–54, 61, 101; **II** 42, 46–47, 49, 52–53, 55–56, 63–65, 67, 71–75, 77, 80–83, 100–101, 103, 106, 135, 143–146; **III/1** 14–16, 18, 93, 100, 110, 113–114, 117, 119, 122–123, 127, 129, 192–193; **III/2** 6, 73, 104, 108, 218, 436, 439, 442, 446, 536

Римский м-рь на Афоне — **II** 15; **III/1** 110–114, 131

рихины [Ῥηχίνοι], влашское племя — **II** 126; **III/1** 3, 7, 19, 21, 166, 228

Робоая близ Крайовы, Валахия, владения Ксенофонтова м-ря — **III/2** 344

Родос, о-в — **II** 124; **III/1** 238

Рождества Богородицы келлия Каракалла в Карее, художественная школа — **III/2** 423

Романа св. пустынь **III/1** 188
Роса, *Рос* [Ῥῶσα], г. в Далмации **III/2** 19
Росэон, с. на Каламарии, владение Дохиара **III/2** 155
Россано, г. в Италии **III/2** 431
Россия (Великая, Малая), русские, *россы* **II** 8, 20*, 22; **III/1** 35, 72, 148, 186 («варяго-россы»); **III/2** XXII, 1, 6–21, 44 («тавроскифы»), 139, 299, 354–377, 394, 399, 403, 406, 418, 458–459, 461, 494, 517, 526–534, 543–545, 567–572, 594, 602
Рувадон м-рь во имя св. Николая на Афоне **III/1** 11
Рувадон м-рь в честь Богородицы (Панагия) на Афоне **III/1** 11
румыны, валахи **II** 8; **III/2** 80, 313, 334, 377, 449
Руссик Старый (бывш. м-рь Фессалоникийцев) **I** 118; **III/1** 8; **III/2** 329–330, 407
Руссик (Русский) [Ῥούσικον, τῶν Ῥώσων] во имя вмч. Пантелеимона м-рь на Афоне **I** 17*; **II** 19; **III/2** XLVI, 8, 13–14, 118*, 139, 146, 160, 169, 186, 286, 293, 337–338, 345–346, 352, 355, 359–360, 377, 417, 420, 425, 495, 531–532, 549, 554, 567, 581, 596
Русское море — см. Черное море

Саввы св. башня, кафизма на Афоне близ Кареи **III/2** 196, 331
сагудаты [Σαγουδάτεοι], влашское племя **II** 126; **III/1** 3, 7, 19, 21
Самариана, г. в Персии **I** 112
Самария (Самара), древний г. и местность на Афоне **I** 103, 111–112; **II** 88, 106, 114, 127; **III/1** 10; **III/2** 70, 239
Самарра, *Самара*, столица халифата Аббасидов в IX в. **III/1** 14–15, 118, 126
Самос, о-в **I** 24; **III/1** 238
Самофраки, *Самофракия*, о-в **I** 9–12, 14, 89; **II** 83; **III/2** 596
Сани, *Санис* [Σάνη], древний г. на Афонском перешейке **I** 15–16, 21–22, 25–26, 29–30, 49, 53–54, 67, 82–84, 97, 99–101, 121; **II** 106, 112

Санкт-Петербург — **I** 49*, 139**;** **II** 114, 132; **III/1** 200; **III/2** XVI, XIX, LI, 26, 373, 518, 526, 568, 570

Санторин (Тера), о-в (в древности о-ва *Фир и Фирас*) — **III/1** 20

Саравари [Σαράβαρη], м-рь на Афоне — **III/2** 194, 198

сарацины — см. арабы

Сарти [Σάρτη], древний город на Афоне — **II** 112, 160

Сатувла (вернее, Атувла), владение Дохиара — **III/1** 198

Селину [Σελήνου], м-рь на Афоне, присоединен к Старому Зографу — **III/2** 2–4

Сербия, сербы — **I** 18, 85, 104–105, 111, 113, 118, 121, 198, 200**;** **II** 4*, 8–10, 13, 20, 22, 45, 65–66, 103; **III/1** 35, 92; **III/2** 1, 14–23, 66, 69, 81, 94, 115, 118, 122, 124–126, 137, 139, 147, 157–160, 169, 177–179, 186, 188, 190, 274, 282–283, 313, 329–334, 394, 406, 414, 417, 435, 447*, 449, 455, 542, 545, 567, 587, 598, 602

Сербский м-рь на Афоне — см. Хиландар

Сервонидово озеро, у Пелузия (пересохшее) — **I** 8

Сермилия [Σερμύλια], древний город близ Афона, совр. Ермилия — **II** 112; **III/1** 32

Серры (Серрес, Серрас, слав. Серь-град), г. во Фракии — **II** 48, 70; **III/2** 86–87, 136, 150, 158–159, 179, 282*, 310, 313, 328, 415, 582

Сидирокавсия [Σηδηροκαύσια], г. близ Афона — **I** 5, 17; **III/1** 31, 42–44, 47–48, 51, 62; **III/2** 307

Сидирокастро, холм близ Керасийского скита — **I** 20

Сикийский п-ов, на Халкидике — **I** 32

Симеона св. исихастирион на Афоне — **III/1** 161

Симонопетра, *Симопетра* [Σίμωνος Πέτρας, Σιμόπετρα], в честь Рождества Христова м-рь на Афоне — **III/1** 8, 76; **III/2** 146, 179, 194, 198, 286, 293, 296, 300, 305, 311, 326, 346, 349, 357, 398, 409, 425, 549, 581

Синае-Джуванийское подворье в Каире **III/2** XII, 405, 458

Синайский м-рь св. Екатерины **I** 133; **III/2** XII, XXI, 175*, 306–307, 312, 385, 389–390, 404–405, 437*, 442, 491–492, 605

Сингитский залив [Σιγγιτικὸς κόλπος] **I** 5, 21–22, 37, 41, 48–49, 52, 56, 92**; II** 28–29, 83, 111–112; **III/1** 12–13, 52

Сингос [Σῖγγος], древний г. на берегу Сингитского залива **I** 5, 30**; II** 112

синтии, жители Лемноса **I** 18

Сиракузы, г. на Сицилии **II** 125

Сирия, сирийцы, *сирияне* **I** 7–8, 12, 109, 139, 148**; II** 42, 98, 124; **III/1** 1, 15, 35, 118, 122, 126–127, 129, 132, 154, 166; **III/2** 1, 102, 394, 408, 455, 511, 602

Сисико, селение на Афоне, выше Ксиропотама **I** 113; **III/1** 156

Сисоя кир [τοῦ κυροῦ Σισώη] м-рь на Афоне (XI в.) **III/1** 180

Сицилия **I** 7–8, 148**; II** 125; **III/1** 41; **III/2** 42, 46, 48, 59–61, 95, 101–102, 173, 219, 605

Скамандрина [Σκαμανδρινοῦ] м-рь на Афоне (X в.) **III/1** 63, 66, 203

Скиафос, о-в **I** 42; **III/2** 586

Скиона, г. на п-ове Халкидика **I** 31, 117

Скирос, о-в **III/2** 316, 499, 586

Скифия, скифы **I** 12, 23, 57

Сколос, древний г. на Афоне **I** 15, 21, 25, 30, 101, 174***; II** 96, 105–106, 108; **III/1** 7

Скорпиев [τοῦ Σκορπίου] м-рь на Афоне, близ Ксилургу **III/2** 8–9, 288

Скутару, св. Николая, метох м-ря св. Павла **III/2** 92

славяне (см. также: болгары, сербы, русские) — **I** 3, 80–81, 109*; **II** 3, 7–9, 21, 54, 63, 117–120, 122–124, 126; **III/1** 6, 18–19, 22, 38, 40, 48, 59, 72, 93*, 129, 156–160, 189, 197, 228, 257; **III/2** XIII, 1–23, 77, 80–81, 275, 283, 327–334, 410, 447, 458, 491, 495, 526, 527, 529–531, 534, 568–570

Слатин, г. в Валахии — **III/2** 343, 347

Слободзия, метох Дохиара в Валахии — **III/2** 348, 523

Смирна (тур. Измир), г. в Малой Азии — **I** 10; **II** 123, 126; **III/1** 238; **III/2** 68, 117, 316, 418, 501, 522, 594

Смоленск — **III/2** 369–370, 372

Солунь — см. Фессалоника

Сотира (Спасителя) [τοῦ Σωτῆρος], м-рь на Афоне (XI в.) — **III/1** 180; **III/2** 138

Сотирихон, с. на р. Стримон, владение Зографа — **III/2** 153

Спарта, спартанцы — **I** 16, 21, 28, 31–38, 44, 76, 91–92, 100–101, 116, 119

Спартолос, древний г. на Халкидике — **I** 30

Спилеотский [τοῦ Σπηλαιώτου] м-рь за Афонским перешейком — **III/1** 12, 51, 53, 59–61

Спиридона св., метох Григориата в Валахии — **III/2** 348

Средиземное море — **I** 6–10, 12–13, 130, 138–139, 142, 148; **II** 32*, 83; **III/2** 526, 570–571, 598

Средина [Μέση] — см. Протат

Ставроникита [Σταυρονικήτα, Στραυονικήτα], во имя св. Николая Чудотворца м-рь на Афоне — **III/1** 112; **III/2** XIX, 2, 286, 293, 296, 298, 319–320, 348–349, 356, 375, 408, 412, 552, 562

Стагира, г. — **III/2** 585

Стагонский скит, близ г. Трикка в Фессалии — **III/2** 170

Стелляри, горный отрог Афона — **I** 40; **III/1** 11, 63

Стефаницы [τοῦ Στεφανίτζη] во имя вмч. Георгия, мон-рь на Афоне — **III/1** 11–12

Стилари, пустошь, владение м-ря Афо — **III/1** 164

Стилос-Дупьяни, утес близ Стагоны — **III/2** 170

Стомпу во имя св. Николая, владение Ватопеда — **III/2** 138

Стратоникия, *Стратоника* [Στρατονίκεια] (Адрианополь), древний г. на Афоне — **I** 41–42, 53–56, 92, 99, 101, 114, 117–118, 121; **II** 42–43, 91, 106, 112–113, 115, 162–163, 167; **III/1** 5, 7–8; **III/2** 602

Стримон (слав. Струм), р. — **I** 5, 26, 63, 129; **II** 30, 71, 126; **III/1** 19; **III/2** 46, 71, 78, 92–93, 127, 135–137, 147–150, 153, 155–158, 165–167, 336

Стримонский залив — **I** 5, 22, 51–52, 107, 155; **II** 28, 83; **III/1** 12, 52, 159

Стровилейский [Στροβιλέας] м-рь на Афоне — **III/2** 288

струменцы, славянское племя — **II** 126

Студеница, м-рь в Сербии — **III/2** 22

Студийский м-рь в Константинополе — **III/1** 79, 88–89, 179, 194–195; **III/2** 388, 396–397

Сумела, м-рь близ Трапезунта — **III/2** 497

Сфестиани, с. близ Серр, владение Дохиара — **III/2** 159

Тавр, горный массив в М. Азии — **I** 13, 47

Тадзриси, м-рь в Самцхете, Грузия — **III/1** 187

Тайгет, гора на Пелопоннесе — **I** 118

Тао, область в Южной Грузии — **III/1** 104

татаро-монголы, *татары* — **III/2** 101, 139, 173, 223, 377

Тахеэ [Ταχέαι], имение м-ря Афос на Кассандрском п-ве — **III/1** 66

Тверской Отрочь м-рь — **III/2** 450

Темпейская долина **I** 13
Тенедос, о-в **I** 17; **III/2** 175*
Тилис [Τύλις], г. во Фракии **II** 162
Тир [Τύρος], г. в Финикии **I** 109
Тирас, р. (совр. Днестр) **I** 57
Тири [Τήρη], древний г. во Фракии **I** 88, 107, 109
тиррены — см. этруски
Тисс, *Фиссос* [Θύσσος, Thyssus], древний г. на Афоне **I** 15–16, 19–20, 25, 31, 49, 51, 53–54, 97–100, 121; **II** 106, 112–113, 160, 167; **III/2** 119
Тифлис (Тбилиси) **III/2** 378–379
Тмол, горный массив в Греции **I** 13
Товарцатап, поместье в Грузии **III/1** 187
Токсомпус — см. Доксомпус
Томи, г. в Мёзии **I** 57
Топир [Τόπηρος, Τόπερος], г. во Фракии **II** 119–120, 123
Торона, *Торони* [Τορώνη], г. на Халкидике **I** 23, 29–30, 37, 42, 48; **II** 28–29, 83; **III/2** 179
Торонский залив **I** 23, 32, 37
Трапезунт (тур. Трабзон), г. в М. Азии **III/1** 68, 109; **III/2** 417, 449, 468, 497
Триалетская обл., в Грузии **III/1** 187
Триест, г. **III/2** 518
Триполи, г. в Сирии **II** 124; **III/2** 493
Триполитов м-рь на Афоне, затем келлия Ватопеда **III/2** 197
Трифона св. м-рь на Афоне, затем келлия Григориата **III/1** 91, 310
Троице-Сергиева лавра **III/2** 449, 452
Трохалов м-рь на Афоне, затем келлия Ватопеда **III/2** 197
Троя **I** 14–15, 155
турки (*агаряне, сарацины*) **III/1** 239; **III/2** 193, 201
тухи, кахетинское племя **III/2** 459

Уранополь [Uranopolis], древний г. на Афонском перешейке — **I** 39–40, 51, 53–54, 84–85, 98–99, 101, 117, 121, 189–190

Факину [Φακινοῦ], м-рь на Афоне (X в.) — **III/1** 91, 97, 180; **III/2** 196

Фалакру [Φαλακροῦ] м-рь на Афоне (X в.), затем келлия Пандократора — **III/1** 91, 180; **III/2** 11, 198

Фанар, район Константинополя — **III/2** 523

Фанеромену, келлия во имя вмч. Георгия близ Кареи — **III/2** 194

Фасис, *Фасье*, *Фасья*, г. (совр. Поти в Грузии) — **III/2** 455, 458

Фасос, *Фас*, о-в — **I** 61*; **II** 83, 94; **III/1** 24; **III/2** 130–131, 314, 596

Феодора св. пристань, между Есфигменом и Ватопедом — **I** 53

Феодосия св. м-рь на Афоне — **III/2** 288

Фермейский залив — **III/2** 179

Фермопилы — **II** 118, 120

Феррара, г. в Италии — **III/2** 180, 450

Фессалия — **I** 13, 85, 100, 102; **II** 112, 121–123, 126; **III/1** 1, 19, 152; **III/2** XII, XLIV, 7, 68, 81, 170–171, 173, 275, 282, 418, 434, 469, 521, 561, 594, 598

Фессалоника (Солунь), г. — **I** 15, 40, 45, 48, 57, 86, 102, 129, 155; **II** 2, 30–32, 37, 48, 63–64, 70–71, 82, 84, 94–96, 98, 101–106, 110, 116, 120, 122–126; **III/1** 1–3, 17, 19, 28–29, 31–33, 36, 42, 47–48, 51, 53–54, 58–61, 63, 71, 77, 95, 100, 109, 131, 151–152, 160, 164, 168, 177–178, 183, 186, 199, 226; **III/2** XXI, 8–13, 19, 49, 57, 65, 68, 73–75, 78, 81–84,

87, 115, 127, 136, 139, 147, 148*, 150, 158, 160, 171, 174, 175*, 177, 179–180, 217, 226, 251, 257–258, 280, 282*, 297, 300–301, 304, 310, 315–316, 404, 406, 438, 467, 472, 559, 563, 572, 575, 581–585, 587, 590, 592, 594

Фессалоникийцев (Фессалоникийца) [Θεσσαλονικέων, τοῦ Θεσσαλονικέως] м-рь во имя вмч. Пантелеимона, с XII в. Руссик — **III/1** 8; **III/2** 10–13, 17, 69

Фивы Беотийские, г. в Греции — **I** 31, 36; **III/1** 19; **III/2** 68, 408

Фивы Египетские, Фиваида — **II** 98, 118

Филадельфа [Φιλαδέλφου] м-рь на Афоне, позднее келлия Кутлумуша — **III/1** 181; **III/2** 9, 187

Филадельфия, г. в Малой Азии — **III/2** 68, 117

Филиппа св. м-рь на Афоне — **III/2** 288

Филиппополь, г. во Фракии (совр. Пловдив) — **III/2** 46, 82, 275

Филиппы, г. в Македонии — **II** 30

Филопатора [τοῦ Φιλοπάτορος] м-рь на Афоне — **III/1** 323

Филофея [Φιλοθέου] м-рь в честь Благовещения Богородицы на Афоне (Фтери) — **I** 20, 91; **II** 19, 97, 100, 106, 121; **III/1** 7, 9–10 (основание), 12, 18, 65 (обновление в X в.), 89, 126, 144–145, 180, 183, 259; **III/2** XVII, 127–131, 134, 146, 149–150, 157, 161, 194, 197, 286, 293, 296, 298, 304, 317, 335, 357, 365, 379, 394, 402, 408, 414, 552, 559, 561, 587

Финикия, финикияне — **I** 24, 64, 73, 75–80, 83, 86–87, 107–113; **II** 88, 124

Фир и Фирас, о-ва — см. Санторин

Флегра [Φλέγρα] — см. Кассандрский п-ов

Флоренция, г. в Италии — **III/2** 180, 182, 440*, 443, 449, 479

Флорешть, владение Есфигмена близ Бырлада в Молдове — **III/2** 342–343

Фоки, *Фокида* [Φῶκαι], г. во Фракии (искаж. Фотокоми?) — **III/1** 14*

Фотокоми, г. во Фракии — **II** 15; **III/1** 14, 76, 117, 124, 128–129

Фракия, фракийцы, *фракияне* — **I** 3, 5, 9, 13, 19, 23, 26, 29–31, 33–34, 57, 63–64, 69*, 98, 100, 102, 107, 109–110, 155**; II** 14–15, 42, 98, 110–113, 118–120, 122–123, 126; **III/1** 1, 14, 19, 72, 76, 109, 129, 133, 154; **III/2** 7, 81, 173, 280, 295, 406, 598, 602

франки — **III/1** 186; **III/2** 73, 75, 78, 85, 480, 567

Франкокастро, местность на Афоне — **I** 41*

Франколимено (Плати), пристань не месте Уранополя — **I** 40, 85, 103

Франция — **III/2** 221–222

Фтери, г. в Фессалии (тур. Чаязи) — **II** 121–123

Фтери, г. на Афоне, на месте древних Клеон — **II** 113, 121–122; **III/1** 9, 18

Фтери м-рь — см. Филофея м-рь

Фурковуни, возвышенность близ Ватопеда — **I** 88

Халдия, область на востоке Малой Азии — **III/1** 108, 145*

Халду (Магула), исихастирион на Афоне — **III/1** 144–146

Халеб, *Алепп* (античная Веррия), г. в Сирии — **III/1** 166; **III/2** 431

Халкеос (Кузнеца), м-рь на месте Димитриевского скита Ватопеда — **II** 36; **III/2** 9

Халки, о-в в Мраморном море — **III/2** 523, 525–526

Халкидика, халкидикийцы — **I** 5–6, 17, 27, 38–39, 63, 101, 117

Халкидон, г. на Босфоре — **II** 116, 126; **III/1** 184; **III/2** 33, 189, 242, 507

Хандак, с. на р. Стримон, владение Зографа	**III/2** 126*, 155, 157, 310
Харадриэ [Χαραδριαί], г. на Афоне	**I** 15, 17, 21, 40–42, 100**; II** 167
Харалампия св. келлия Руссика в Карее	**III/2** 420
Харитона кир, м-рь на Афоне	**III/2** 194, 198
Харпоте, крепость в Месопотамии	**III/1** 106
Хатарани, метох Дионисиата на р. Олт, в Валахии	**III/2** 347
Хахули, м-рь в Грузии	**III/1** 187–188
Хеланни, г. в земле Сеннаар	**I** 107
хепсури, кахетинское племя	**III/2** 459
Херово [Χαίρων], селение и местность на Афоне (близ Зографа)	**I** 113, 117, 119–121, 204**; II** 117; **III/1** 9
Херонея, г. в Беотии	**I** 119
Херонтос [τοῦ Χαίροντος], Спасителя Радующего, м-рь в Херове	**I** 121
Херсонес Таврический	**II** 99
Хиландар, *Хилантир* [Χιλιανταρίου], в честь Введения во храм Богородицы м-рь на Афоне	**I** 13, 65, 85, 103–111, 119, 198; **III/1** 7, 10–13, 18, 63*, 91, 96, 180; **III/2** XIX, XXIV, XLIX, 22–26, 68, 70–71, 86–87, 93–94, 115, 118, 126*, 137, 146–148, 158–159, 178, 194, 197–198, 280, 283, 286, 293–294, 296, 299, 329–333, 335, 355–356, 360–363, 376, 397, 406–407, 409, 411, 413, 416–417, 423–424, 429–430, 447, 526, 543, 545, 552, 567, 580, 584, 586–587, 597, 603
Хиландарское подворье в Китай-городе в Москве (1571–1684)	**III/2** 360–362
Хилантир, древний г. и местность на Афоне	**I** 86–87, 93, 99, 103–110, 112–113, 117, 121**; II** 88, 106, 114, 117, 127
Холомунт, Хломутли [Χλωμουτλῶν], горный хребет близ Афона	
Хортаит, гора и м-рь близ Фессалоники	**III/1** 60*, 157, 242, 249, 257; **III/2** 147, 171

Хриси, древний г. на Афоне — **I** 17–18; **II** 88

Хрисокамару м-рь во имя св. Николая на Афоне (X в.) — **III/1** 202

Хрисорари, река на Афоне — **I** 19

Христины св., м-рь на Афоне (X в.) — **III/1** 12, 52–53, 59–62

Христополь, г. во Фракии — **III/2** 177

Хромитисса (Хромитиосы, Хриомитисы, *Хромицы*) [τῆς Χρωμιτιώσεως, Χρωμιτίσσης, Χρηομητήσης], м-рь во имя св. Антония близ Мегали Виглы, позднее метох Руссика — **I** 119, 121; **III/1** 156, 229, 247; **III/2** 288, 308

Цакония, область на Пелопоннесе — **I** 116, 119

цаконы (лаконы) — **I** 103, 114–121, 205–228; **II** 37–38, 99, 101–110

Цинцилукийский м-рь [Τζιντζιλούκη] во имя свв. Бессребреников Ермолая и Пантелеимона, на Босфоре в Халкидонской епархии (Кузгундзуки) — **III/1** 184

Цука (Гаврилова гора), гора на Афоне, близ Ивира и Кареи — **I** 13, 117

Чарки, с. в Сидирокавсийской области — **III/1** 48

Челопец, с. в Герцеговине, владение карейской кельи св. Саввы — **III/2** 159

Черная Гора, в Сирии близ Антиохии — **III/1** 188–192, 195

Черное море (Понт Евксинский) — **I** 7, 9, 10 («Русское море»), 11–12, 14; **III/1** 115*; **III/2** 68

Чешково, с. в Герцеговине, владение карейской кельи св. Саввы — **III/2** 159

Чудново, с. Рузского уезда Московской губернии — **III/2** 367

Чхондиди, епархия в Мигрелии — **III/1** 189

Шатберди, м-рь в Кларджети, Грузия — **III/1** 191

Эвбея, *Евбея* (Негропонт), о-в	**I** 7, 13, 17, 31, 42, 48**; II** 83; **III/2** 173, 316
Эгейское море	**I** 3–6, 12, 14, 41, 52, 102, 148**; II** 28, 30, 32*, 52–53, 83, 111, 119, 146 («Козья пучина»); **III/1** 41, 154; **III/2** 66, 71, 185, 294
Эгион, древний г. на Афоне	**I** 17
Эль-Ариш, *Ель-Ариш*	**I** 7
Эмилиани — см. Мульяни	
Энеи, Энея, *Энея* [Aeneae], г. близ Афона	**I** 15, 48–49, 54, 155–156; **III/2** 29
Энос, г. во Фракии	**I** 155, 134*, 173, 449
эолийцы, *эоляне, еоляне*	**I** 16–17, 117–118
Эпир, *Епир*	**I** 102; **III/1** 19; **III/2** 7, 68, 282, 406, 418, 598
Эта, гора в Греции	**I** 13
этолийцы, *етоляне*	**I** 15
Этолия, обл. в Греции	**III/2** 67–68, 217
этруски, *тиррены*	**I** 17, 63–66
Ягари [Ἰάγαρη], мон-рь на Афоне (X в.)	**III/1** 91
Яссы, столица Молдовы	**III/2** 339, 341, 344, 518

УКАЗАТЕЛЬ АКТОВ

Акты даны в хронологическом порядке по монастырям, даты еп. Порфирия уточнены и переведены с сентябрьского на январский стиль; У — упоминание, **П** — перевод, **Т** — текст.

Прим.: не учтены многочисленные хрисовулы валашских и молдавских господарей, подробный обзор которых см. в основном тексте (ч. III, отд. 2, гл. 20, § 107).

Библиографические сокращения:

APyc — Акты Русского на Святом Афоне монастыря св. Пантелеимона. Киев, 1873.

AChil (BB) — Actes de Chilandar / Ed. L. Petit, B. Korablev // Византийский временник. 1911. Т. 17. Приложения 1–3. 1915. Т. 19. Приложение 1. (Actes de l'Athos; V)

AChil I — Actes de Chilandar / Ed. M. Živojinović, Ch. Giros, V. Kravari. I: Des orogones a 1319. Paris, 1998. (Archives de l'Athos; 20)

ADion — Actes de Dionysiou / Ed. N. Oikonomidès. Paris, 1968. (Archives de l'Athos; 4)

ADoch — Actes de Docheiariou / Ed. N. Oikonomidès. Paris, 1984. (Archives de l'Athos; 13)

AEs — Actes d'Esphigménou / Ed. J. Lefort. Paris, 1973. (Archives de l'Athos; 6)

AIv I–IV — Actes d'Iviron / Ed. J. Lefort, N. Oikonomidès, D. Papachryssanthou, avec la collab. d'H. Métrévéli. I: Des origines au milieu du XIe siècle. Paris, 1985. — II: Du milieu du XIe siècle a 1204. Paris, 1990. — III: De 1204 a 1328. Paris, 1994. — IV: De 1328 au début du XVIe siècle. Paris, 1995. (Archives de l'Athos; 14, 16, 18, 19)

AKas — Actes de Kastamonitou / Ed. N. Oikonomidès. Paris, 1978. (Archives de l'Athos; 9)

AKut — Actes de Kutlumus / Ed. P. Lemerle. Paris, 1988². (Archive de l'Athos; 2)

ALa I–IV — Actes de Lavra / Ed. P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, D. Papachryssanthou. I: Des origines a 1204. Paris, 1970. — II: De 1204 a 1328. Paris, 1977. — III: De 1329 a 1500. Paris, 1979. — IV: Études historiques. Actes serbes / Avec la collab. de S. Ćirković. Paris, 1982. (Archives de l'Athos; 5, 8, 10, 11)

APan — Actes du Pantocrator / Ed. V. Kravari. Paris, 1991. (Archive de l'Athos; 17)

APhil (BB) — Actes de Philothée / Ed. W. Regel, E. Kurtz, B. Korablev // Византийский временник. 1914. Т. 20. Приложение 1. (Actes de l'Athos; VI)

AProt — Actes du Prôtaton / Ed. D. Papachryssanthou. Paris, 1975. (Archives de l'Athos; 7)

ARos — Actes de Saint-Pantéléèмфn / Ed. P. Lemerle, G. Dagron, S. Ćirković. Paris, 1982. (Archives de l'Athos; 12)

AVa I — Actes de Vatopédi / Ed. J. Bompaire, J. Lefort, V. Kravari, Chr. Giros. I : Des origines a 1329. Paris, 2001. (Archives de l'Athos; 21)

AXen — Actes de Xénophon / Ed. D. Papachryssanthou. Paris, 1986. (Archives de l'Athos; 15)

AXer — Actes de Xéropotamou / Ed. J. Bompaire. Paris, 1964. (Archive de l'Athos; 3)

AZogr (BB) — Actes de Zographou / Ed. W. Regel, E. Kurtz, B. Korablev // Византийский временник. 1907. Т. 13. Приложение 1.(Actes de l'Athos; IV)

Общеафонские

Сигиллион Василия I об особом статусе монашеского Афона (872, вернее 883) [AProt, 1]	**П** (III/1 37), **Т** (III/1 Опр. 1.VI= =22)
Дарственная грамота Льва VI монастырю Колову	**У** (III/1 43–45)
Сигиллион Льва VI о восстановлении границ между Афоном и монастырем Колову (887, вернее 908) [AProt, 2]	**П** (III/1 43–45), **Т** (III/1 Опр. 26)

Хрисовул Романа I и Константина VII о подтверждении статуса Афона (920, вернее 934) [AProt, 3]	**П** (III/1 49), **Т** (III/1 Опр. 1.VI = = 27, 30.1)
Дело о межевании между жителями Иерисса и афонитами (расписка сторон и донесение эпопта Фомы) (942/3) [AProt, 4–5]	**П** (III/1 53–58), **Т** (III/1 Опр. 30.2–3)
УСТАВ СВ. ГОРЫ, составленный Евфимием Студитом и утвержденный Иоанном I Цимисхием («Трагос», 971/2) [AProt, 7]	**П** (III/1 79–89), **Т** (III/1 Опр. 1.IV, по списку из мон-ря св. Павла и сборнику Григория Кутлумушского с комментариями Филофеита)
Разрешение Василия II на судовладение монастырей	**У** (III/1 150–151, 177)
УСТАВ СВ. ГОРЫ, составленный Козмой Цинцилукиотом и утвержденный хрисовулом Константина IX Мономаха (1045/6) [AProt, 8–9]	**П** (III/1 169–183), **Т** (III/1 Опр. 1.V, 30.12 — по списку из мон-ря Филофея с примечаниями Филофеита)
Решение Алексея I Комнина на записке прота Гавриила о статусе Афона (нояб. 1093)	**П** (III/1 226–227), **Т** (III/1 Опр. 78.X)
Решение Алексея I о статусе Афона (окт. 1094 или 1109) [AProt, App. Ia]	**П** (III/1 227, по иверскому списку = III/2 84, по ватопедскому списку), **Т** (III/1 Опр. 78.III, по иверскому списку = III/2 Опр. 3, по ватопедскому списку)
Записка святогорского монаха и решение патриарха Харитона о снятии епитимии за общение с нарушителями Устава (1177, вернее 1178–1179) [AProt, 10]	**П** (III/1 254–256), **Т** (III/1 Опр. 99)
Доклад о вмешательстве болгар в дела Св. Горы (ок.1235) [AProt, App. Id]	**П** (III/2 82–83), **Т** (III/2 Опр. 3)
Синодальное решение о статусе Афона (ок.1235) [AProt, App. Ib]	**П** (III/2 84–85), **Т** (III/2 Опр. 3)

Хрисовул Андроника II Палеолога о передаче Афона под юрисдикцию патриарха Константинопольского (осень 1312) [AProt, 12]	**П** (III/2 140–145), **Т** (III/2 Опр. 10)
Сигиллион патриарха Нифона о поставлении протов в Константинополе (осень 1312) [AProt, 11]	**У** (III/2 146, Опр. 30.16)
Хрисовул Стефана Душана афонским монастырям (1345)	**У** (III/2 157)
Акт Протата о покупке Стефаном Душаном местности Ливада (1347)	**У** (III/2 158), **Т** (III/2 Опр. 11)
Хрисовул Стефана Душана о Карейской келлии св. Саввы (1348)	**У** (III/2 XLVIII, 158–159), **Т** (III/2 Опр. 12, по-сербски)
Сигиллион патриарха Филофея о правах епископа Иерисского на Афоне (1368)	**П** (III/2 188–190), **Т** (III/2 Опр. 21)
Послание патриарха Антония IV к святогорцам и Устав Св. Горы (1394)	**П** (III/2 191–200), **Т** (III/2 Опр. 22)
Акт Протата о Ливадо-Генийском монастыре (1399)	**П** (III/2 201), **Т** (III/2 Опр. 23)
УСТАВ-ХРИСОВУЛ Мануила II Палеолога (1406) [AProt, 13]	**П** (III/2 201–209), **Т** (III/2 Опр. 24)
Хрисовул Иоанна VII Палеолога (1407) о снабжении Лавры, Ватопеда, Ксиропотама и Св. Павла зерном с Кассандры	**У** (III/2 180), **Т** (III/2 Опр. 16, отрывки)
УСТАВ СВ. ГОРЫ, составленный Сильвестром Александрийским и утвержденный патриархом Иеремией II (1575)	**П** (III/2 563–566), **Т** (III/2 Опр. 90)
Хрисовул валашского господаря Шербана Кантакузина о передаче афонским обителям монастыря Котрочени (1641)	**П** (III/2 339–340, пересказ), **Т** (III/2 Опр. 68)
Вакуф-наме об аренде святогорцами хуторов Ахину и Патрики (1779) перевод с турецкого)	**П** (III/2 312, пересказ), **Т** (III/2 Опр. 67, новогреческий)
УСТАВ СВ. ГОРЫ, утвержденный патриархом Гавриилом IV (1783)	**П** (III/2 572–578), **Т** (III/2 Опр. 92)

Великая Лавра св. Афанасия Афонского

Хрисовул Иоанна Цимисхия о жаловании Лавре доходов с Лимноса	У (III/1 105)
Дарственная Василия II Иоанну Ивиру на остров Неон (передан Лавре)	У (III/1 105)
Хрисовул Константина VIII о передаче Лавре монастыря ап. Андрея в Фессалонике	У (III/1 186)
Хрисовул Константина IX Мономаха с наименованием Афона «Святою Горой» (?)	У (III/1 168–169, Опр. 30.13 — цитата из Кутлумушского сборника)
Хрисовул Константина IX Мономаха о назначении попечителем Лавры начальника императорской канцелярии (1052) [ALa I, 31]	У (III/1 186), **Т** (III/2 Опр. 97, отрывок)
Хрисовул Михаила VI об увеличении жалования афонским обителям (1057) [ALa I, 32]	У (III/1 185, Опр. 64)
Хрисовул Константина X Дуки о льготах Лавре (1060) [ALa I, 33]	У (III/1 186, Опр. 65)
Хрисовул Никифора III Вотаниата (1081) [ALa I, 41]	У (III/1 204)
Хрисовул Алексея I Комнина о владениях в Кассандре (1084) [ALa I, 46]	У (III/1 225, Опр. 79)
Акт о передаче Лавре обители Калафата (1102) [ALa I, 54]	**П** (III/2 286–288), **Т** (III/2 Опр. 55)
Хрисовул Михаила VIII Палеолога о селе Токсомпус (1259) [ALa II, 71]	У (III/2 91–92)
Хрисовул Андроника II о владениях Лавры (1298) [ALa II, 89]	У (III/2 135–137)
Хрисовул Андроника III (1329) [ALa III, 118]	У (III/2 154–155)
Хрисовул Иоанна V (дек. 1342) [ALa III, 123]	У (III/2 155)
Хрисовул Иоанна V об имении на Лимносе (1346) [ALa III, 127]	У (III/2 160)

Акт Протата о передаче Лавре скита Глоссион (1353) [ALa III, 133]	У (III/2 178, 186–187), **Т** (III/2 Опр. 15, отрывок)
Сигиллион патриарха Филофея о передаче Лавре метоха св. Димитрия в Константинополе (1367) [ALa III, N 144]	**П** (III/2 164, в сокращении)
Хрисовул Иоанна VII (1404) [ALa III, 155]	У (III/2 161)

Ватопед

Акт прота Павла о межевании (1071) [AVa I, 9]	У (III/1 197–198, Опр. 68)
Хрисовул Андроника II Палеолога о ватопедских имениях (1292)	У (II 72, III/2 138), **Т** (II Опр. 21 = III/1 231, отрывок)
Хрисовул Андроника II (1301) [AVa I, 31]	У (II 72, III/2 137–138)
Хрисовул Андроника III (1329) [AVa I, 68]	У (II 72, III/2 154)
Хрисовул Иоанна V (1344)	У (III/2 156)
Хрисовул Стефана Душана (1346)	У (III/2 157–158)
Грамота Иоанна V о Перифеории (1357)	У (II 73, III/2 161)
Хрисовул Мануила II (1414)	У (III/2 161)
Грамота папы Евгения IV («Григория») об индульгенции паломникам в Ватопед (1439)	**П** (III/2 181–182), **Т** (III/2 Опр. 17)

Иверский монастырь

Хрисовул Константина VII о владениях монастыря Колову на Кассандре (958)	У (III/1 66 — краткая цитата; Опр. 6)
Хрисовул Романа II о владениях монастыря Колову близ Иерисса (960)	У (III/1 59, 62)
Хрисовул Василия II о передаче Иоанну Ивиру и Иоанну Торникию обители Климента (980)	У (III/1 62, 65, 304)
Дарственная Афанасия Афонского Иоанну Ивиру на судно (дек. 984) [AIv I, 6]	**П** (III/1 104–105, отрывок), **Т** (III/1 Опр. 31, отрывок)
Акт о владениях монастыря Колову в Сидирокавсии (дек. 995) [AIv I, 9]	У (III/1 62)

Акт о дарении участка Феофании и Сиры Иверскому мон-рю (1008) [AIv I, 15]	**П** (III/2 158–159), **Т** (III/2 Опр. 46)
Хрисовул Михаила IV о возвращении Иверу его владений (1034)	У (III/1 164)
Хрисовул Никифора III Вотаниата о пожалованиях Иверу (1079) [AIv II, N 41]	У (III/1 198–199, Опр. 71)
Хрисовул Андроника III Иверу (1283) [AIv III, N 62]	У (III/2 127)
Хрисовул Михаила IX о владениях Ивера (1310) [AIv III, N 72]	У (III/2 92–93, 138)
Хрисовул Стефана Душана об иверском имении Радолива (янв. 1346) [AIv IV, 89]	У (III/2 156, перевод начала)
Хрисовул Стефана Душана (апр. 1346) [AIv IV, 90]	У (III/2 157)
Хрисовул Иоанна VI Кантакузина (1351) [AIv IV, 91]	У (III/2 160)
Сигиллион патриарха Каллиста I об избрании игумена и екклесиарха Ивера из числа греческих монахов (1355…1356) [AIv IV, 93]	У (III/2 163)
Хрисовул Иоанна V (1357) [AIv IV, 94]	У (III/2 161)
Жалованная грамота царя Алексея Михайловича об Иверском подворье в московском Никольевском монастыре (1669)	**И** (III/2 366–367)
Указ императрицы Екатерины II об Иверском подворье в Москве (1766)	**П** (III/2 367–368)

Хиландар

Хрисовул Алексея III Ангела о передаче Хиландара сербам Симеону и Савве (1198) [AChil I, 4]	У (III/2 24–25, пересказ)
Хрисовул Алексея III Ангела о пожалованиях (1199) [AChil I, 5]	У (I 104; III/2 25–26, начало)

Хрисовул Иоанна III Ватаца с Евангелием и частицей Животворящего Древа (1199)	У (III/2 87, сгорел в 1722)
Хрисовул Михаила VIII об имении Кастрин (1271) [AChil I, 8]	У (III/2 93–94)
Хрисовул Андроника II (1299) [AChil I, 17]	У (III/2 137)
Хрисовул Андроника II об имении Кастрин (1300) [AChil I, 19]	У (III/2 137)
Хрисовул Андроника II о дарении села Куци (окт. 1314) [AChil I, 29]	У (III/2 147)
Хрисовул Андроника II (1316) [AChil I, 33]	У (III/2 147)
Хрисовул Андроника III (1317) [AChil I, 35]	У (III/2 147)
Хрисовул Андроника II (1319) [AChil I, 42]	У (III/2 148)
Хрисовул Андроника III (1319) [AChil I, 44]	У (III/2 148)
Хрисовулы Андроника II и Михаила IX (окт. 1319) [AChil I, 46–47]	У (III/2 148)
Хрисовул Андроника III (1329)	У (III/2 153–154)
Грамота царя Иоанна Грозного о жаловании Хиландару подворья в московском Китай-городе (1571)	У (III/2 360), **Т** (III/2 Опр. 69)
Благодарственное послание хиландарцев Иоанну Грозному (1572/3)	У (III/2 360), **Т** (III/2 Опр. 70, по-сербски)
Грамота царя Бориса Годунова о московском подворье Хиландара (1603)	У (III/2 360), **Т** (III/2 Опр. 71)
Грамота царя Алексея Михайловича о подворье Хиландара (сент. 1652)	У (III/2 361)
Грамота царей Иоанна и Петра Алексеевичей об увеличении жалования Хиландару взамен подворья, переданного патриархии (1684)	**П** (III/2 361–362)

Монастырь Дионисия

Хрисовул Ионна VII Палеолога (1408) [ADion, 10]	У (III/2 161)

Кутлумуш

Хрисовул Андроника II о владениях монастыря Алипия (1322) [AKutl, 11]	У (III/2 163)
Акт о передаче Кутлумушу келлии Анапавса (1322, вернее 1330) [AKutl, 16]	У (III/2 187)
Акт прота Исаака о передаче Кутлумушу монастыря Филадельфа (1334) [AKutl, 17]	У (III/2 187), **Т** (III/2 Опр. 19)
Сигиллион патр. Каллиста I о монастыре Алипия (1350?) [AKutl, 22]	У (III/2 162–163, 603)
Акт Протата о передаче монастырю Алипия келлии Гомату (1363) [AKutl, 23]	У (III/2 187), **Т** (III/2 Опр. 20)
Сигиллион патр. Нила о правах Кутлумуша на имения, оспариваемые Лаврой (окт.1386) [AKutl, 38]	У (III/2 165–167, пересказ)
Сигиллион патр. Антония IV о ставропигиальном статусе Кутлумуша (1395) [AKutl, 41]	У (III/2 167)
Сигиллион патр. Иосифа II о соединении монастырей Кутлумуша и Алипия (1428) [AKutl, 44]	У (III/2 168–169, перевод отрывка)

Пандократор

Дарственная Пандократору пинкернисы Анны Торникины (1353, вернее 1358) [ARos, Gr.12]	**П** (III/2 121–124), **Т** (III/2 Опр. 9)
Хрисовул Мануила II (1394) [APant, 16]	У (III/2 161, 168)
Сигиллион патр. Антония IV (1394) [APant, 17]	У (III/2 168)
Хрисовул Мануила II (1396) [APant, 21]	У (III/2 161)

Ксиропотам

Хрисовул Михаила VIII о владениях и дарениях Ксиропотаму (1276)	У (III/2 93)

Зограф

Хрисовул болгарского царя Калимана о пожалованиях Зографу (6700=1192, вернее 6750=1242) [AZogr (BB), B.I]	У (III/2 86), **Т** (III/2 Опр. 4, отрывок)
Хрисовул Андроника II об имениях Зографа (1289) [AZogr (BB), A.XI]	**П** (III/2 134–135, начало)
Простагма Андроника II о метохе Краниотисса (1291) [AZogr (BB), A.XIII]	У (III/2 135)
Хрисовул Андроника II об имении Превиста (июль 1325) [AZogr (BB), A.XXII]	У (III/2 150)
Хрисовул Андроника II (сент. 1325) [AZogr (BB), A.XXIII]	У (III/2 150)
Хрисовул Андроника II (сент. 1328) [AZogr (BB), A.XXVI]	У (III/2 153)
Хрисовул Иоанна V (1342) [AZogr (BB), A.XXXII]	У (III/2 155)
Хрисовул Иоанна V на село Мармарин (окт. 1344) [AZogr (BB), A.XXXVI]	У (III/2 156)
Хрисовул царя Стефана Душана о зографском имении Хандак (1346) [AZogr (BB), A.XXXVII]	У (III/2 157)
Грамота патриарха Филофея о храме св. Димитрия (1372) [AZogr (BB), A.XLVI]	У (III/2 165)

Дохиар

Акт спафарокандидата Константина Каматира о владении Дохиара в Перигардикии (сент. 1037) [ADoch, 1]	У (III/1 4, 93), **Т** (*Второе путешествие*. С. 91–101)
Хрисовул протосеваста Дуки о Перигардикии (?)	У (III/198)
Питтакион и простаксис о Перигардикии и Атувле (1074, вернее 1089) [ADoch, 2]	У (III/198)
Сигиллион Михаила VIII (1267 или 1282) [ADoch, 8]	У (III/2 93), **Т** (там же, отрывок)

Хрисовул Иоанна V (1343) [ADoch, 21]	У (III/2 155–156, 162)
Акт Протата о продаже Дохиару келлии Каллиграфа (1345) [ADoch, 24]	У (III/2 178), **Т** (III/2 Опр. 14, отрывок)
Послание патриарха Каллиста I Иоанну V о возвращении Дохиару имения в Ермилии (1355) [ADoch, 31]	У (III/2 163)
Хрисовул Иоанна V (сент. 1355) [ADoch, 33]	У (III/2 161)
Акт молдавского господаря Богдана Лэпушняну о выкупе конфискованных турками имений Дохиара и благодарственный обет монахов (1568–1570)	У (III/2 305–306), **Т** (III/2 Опр. 64, краткий пересказ)
Акты (1597, 1630, 1631)	У (III/1 66)
Акт Протата о снижении подати с Дохиара (1664)	**П** (III/2 289–290), **Т** (III/2 Опр. 57)

Каракалл

Хрисовул Романа III Диогена (1067…1071)	У (III/1 196, Опр. 30.16 — цитата из Кутлумушского сборника)
Акт Протата о передаче Каракаллу келлии Ексаполита (1324)	**П** (III/2 288–289), **Т** (III/2 Опр. 56)
Хрисовул Иоанна V (1356)	У (III/2 161)

Монастырь Филофея

Акт Протата о границах монастыря Халду (1087) [APhil (BB), A.I]	У (III/1 150)
Хрисовул Андроника II с даром десницы Златоуста (1284) [APhil (BB), A.II]	**П** (III/2 127–130)
Хрисовул Андроника II об имениях на Фасосе (1287) [APhil (BB), A.III]	**П** (III/2 130–134)
Хрисовул Андроника II (окт. 1326) [APhil (BB), A.VI]	У (III/2 150)
Хрисовул Стефана Душана (1346) [APhil (BB), A.IX]	У (III/2 157)
Хрисовул Иоанна V (1355) [APhil (BB), A.X]	У (III/2 161)

Монастырь св. Павла

Хрисовул Михаила VIII о владениях Св. Павла (1259)	У (III/2 92)
Сигиллион патр. Матфея о границах между Св. Павлом и Дионисиатом (окт. 1403)	У (III/2 168)
Хрисовул Мануила II/Иоанна VII (1405)	У (III/2 161)
Хрисовул Мануила II/Иоанна VII (1407)	У (III/2 161)
Хрисовул Иоанна VIII (1437)	У (III/2 161)

Монастырь прп. Ксенофонта

Хрисовул Алексея I Комнина на имя прота Павла о возвращении монастыря Ксенофонта игумену Симеону (май 1089) [AXen, 1]	**П** (III/1 225, Опр. 80)
Акт прота Павла о возобновлении монастыря Ксенофонта (июль 1089) [AXen, 1]	У (III/1 202–204)
Хрисовул Андроника II (1322) [AXen, 17]	У (III/2 154, приписан Андронику III)

Монастырь прп. Григория

Вакуф-наме Григориата (1561)	**П** (III/2 309–311), **Т** (III/2 Опр. 66, новогреческий перевод с турецкого)
Указы султанов Мурата III (1574–1595) и Ахмета I (1603–1617)	У (III/2 311)

Есфигмен

Хрисовул Стефана Душана об имениях Есфигмена (май 1346) [AEs, 22]	У (III/2 158)
Хрисовул Стефана Душана о Крусовском метохе (декабрь 1347) [AEs, 23]	У (III/2 158)
*Подложный хрисовул Иоанна V (1357) [AEs, App. D]	У (III/2 161)
Вакуф-наме Есфигмена (1582)	**П** (III/2 311, пересказ)

Руссик
(Свято-Пантелеимонов монастырь)

Акт об игумене Ксилургу (1048) [APyc, 3 = ARos, Gr.4]	У (III/2 8–9)
Акт о межевании между монастырями Фессалоникийца и св. Никона (1057) [APyc, 4 = ARos, Gr.5]	У (III/2 13)
Акт о межевании между монастырями Ксилургу и Скорпиу (1071) [APyc, 5 = ARos, Gr.6]	У (III/2 8–9, 14)
Опись имущества монастыря Ксилургу (1143) [APyc, 6 = ARos, Gr.7]	У (III/2 9, 15–16)
Акт о передаче игумену Ксилургу (Руссика) Лаврентию монастыря Фессалоникийца (1166) [APyc, 7 = ARos, Gr.8]	У (III/2 13, 14, 17–18)
Хрисовул Андроника II об имениях Руссика (сент. 1311) [APyc, 20 = ARos, Gr.10]	У (III/2 138–139)
Акт прота Феофана о границах между Ватопедом и монастырем Верриота (1312) [APyc, 8 = ARos, App. II]	У (III/2 186)
Хрисовул Иоанна V (сент. 1353) [APyc, 21 = ARos, Gr.11]	У (III/2 160–161)
Акт прота Дорофея о передаче Руссику монастыря Кацари (1363) [APyc, 10 = ARos, Gr.13a]	У (III/2 178)
Вакуф-наме Руссика (1561)	**П** (III/2 307–309)
Акт Протата о переуступке Иверу Ватопедом участка Руссика у Мегали-Виглы (1693) [APyc, 14]	**П** (III/2 290–292), **Т** (III/2 Опр. 58)

ПРИЛОЖЕНИЕ
Список протов Святой Горы*

1. Андрей	(упом. 908)
2. Стефан	(упом. 958–959)
3. Афанасий	(упом. 972)
4. Фома	(упом. 980, 982, 985)
5. Иоанн Факин	(упом. 991, 996)
6. Никифор	(упом. 998)
7. Павел	(упом. 1001)
8. Никифор	(упом. 1007, 1010, 1012–1019)
9. Леонтий	(упом. 1020, 1024)
10. Михаил	(упом. 1030)
11. Никифор	(упом. 1034)
12. Феоктист Есфигменский	(упом. 1035, 1037)
13. Леонтий	(упом. 1040/41)
14. Иосиф	(?)
15. Феофилакт	(упом. 1045, 1047–1049, 1051)
16. Герасим Куропалат Ксенофонтский	(?)
17. Иларион	(упом. 1056–1057, 1059, 1066)
18. Павел Дохиарский	(упом. 1070, 1076, 1080–1081, 1083)
19. Савва Ксирокастрский	(упом. 1087)
20. Гавриил	(упом. 1093)
21. Иоанникий	(упом. 1096)
22. Козма	(упом. 1101/02)
23. Иоанн Тарханиот	(упом. 1107–1108)
24. Иларион	(?)

* По кн.: Actes du Prфtaton / Ed. D. Papachryssanthou. Paris, 1975. (Archives de l'Athos; 7). P. 129–148.

25. Неофит Дохиарский	(упом. ок. 1118)
26. Гавриил	(упом. 1141–1143, 1153)
27. Никифор Лавриот	(упом. 1154)
28. Антоний	(упом. после 1159)
29. Иоанн	(упом. 1169)
30. Дорофей	(упом. 1177)
31. Митрофан	(упом. 1182)
32. Мартиниан	(упом. 1188)
33. Герасим	(упом. 1194–1195, 1198)
34. Дометий Иеросолимит	(упом. 1200)
35. Феоктист	(?)
36. Евсевий	(после 1219 — до 1233)
37. Даниил	(упом. ок. 1233)
38. Феодор	(упом. 1253, 1257)
39. Арсений	(упом. 1262/63–1263/64)
40. Козма	(упом. ок. 1264, ок. 1268)
41. Нифон, игумен м-ря Факину	(?)
42. Симеон	(?)
43. Иоанникий, игумен м-ря Алопу	(упом. 1284/85)
44. Иоанн	(упом. 1287–1288)
45. Иаков	(упом. 1289)
46. Иоанникий	(упом. 1294, 1296–1297, 1300/01, до 1302)
47. Антоний	(упом. 1303/04)
48. Иларион	(?)
49. Лука	(упом. 1306)
50. Афанасий	(упом. между 1306 и 1309)
51. Феофан	(упом. 1310, 1312, до 1314)
52. Исаак Анапавсийский	(до 1316 — после 1345)
53. Нифон	(упом. 1347)
54. Антоний	(упом. 1348)
55. Арсений	(?)
56. Феодор, игумен м-ря Алопу	(упом. в апреле 1353)
57. Феодул (?)	(упом. в июне 1353)
58. Силуан	(?)
59. Исаак (?)	(1353? — 1356?)
60. Феодор Алопский, вторично	(1356 — 1369/70)
61. Дорофей Хиландарский (серб)	(1356 — после 1366)
62. Савва (серб)	(до 1368 — после 1371)
63. Феофан (серб)	(после 1371)

64. Герасим	(упом. 1374–1375)
65. Феодосий Ватопедский	(до 1376)
66. Харитон Кутлумушский, митр. Унгровлахийский	(1376 — после 1380)
67. Дорофей Ксиропотамский	(упом. 1384, 1387)
68. Давид	(упом. 1389)
69. Неофит	(упом. 1391–1392)
70. Иеремия I	(1392 — 1393)
71. Геннадий	(1393 — 1394)
72. Иеремия II	(1394 — 1395)
73. Иоанн Каливит (серб)	(упом. 1395)
74. Иеремия II, вторично	(упом. в июне 1398)
75. Неофит, вторично	(1398 — 1400)
76. Геннадий	(1400 — после 1403)
77. Иеремия	(упом. 1405–1407)
78. Симон (серб)	(упом. 1409)
79. Макарий	(упом. 1416)
80. Малахия	(упом. 1423)
81. Геннадий	(упом. 1424)
82. Даниил	(упом. 1427–1428, 1430)
83. Феофан	(упом. 1430/31)
84. Неофит	(упом. 1438)
85. Пахомий	(упом. 1441)
86. Дорофей Симонопетрский	(до 1452)
87. Неофит (?)	(упом. 1452)
88. Серапион	(упом. ок. 1460)
89. Каллист	(упом. 1462 ?)
90. Дорофей	(упом. 1466/67)
91. Даниил Лавриот	(упом. 1471–1472)
92. Павел	(?)
93. Козма Кутлумушский	(?)
94. Манассия	(упом. 1481)
95. Игнатий Пандократорский	(упом. 1483, 1488, 1493/94, до 1496)
96. Григорий	(упом. 1496)
97. Козма Ватопедский	(упом. 1498–1499)
98. Козма Хиландарский	(упом. в июне 1500)
99. Виссарион	(упом. в сентябре 1500)
100. Леонтий Дионисиатский	(упом. 1501)
101. Марк	(упом. 1504)
102. Моисей	(упом. 1504/05)

103. Митрофан	(упом. 1506)
104. Паисий Лавриот	(упом. 1507–1509)
105. Симеон Ватопедский	(упом. 1510)
106. Митрофан, игумен м-ря Макру	(до 1512)
107. Савва Хиландарский (серб)	(1512 — 1513)
108. Иосиф	(упом. 1513/14)
109. Гавриил	(упом. 1515–1518)
110. Григорий	(упом. 1519)
111. Нифон Пандократорский	(упом. 1522)
112. Гавриил	(упом. 1525/26)
113. Каллистрат	(упом. 1527/28)
114. Анфим	(?)
115. Евфимий	(упом. 1533)
116. Гавриил, вторично (?)	(упом. 1533/34)
117. Евстратий	(?)
118. Серафим	(упом. 1538)
119. Гавриил	(упом. 1539)
120. Мисаил	(упом. 1541)
121. Григорий Лавриот	(упом. 1542)
122. Моисей	(упом. 1543)
123. Софроний	(упом. 1547)
124. Иоанн Хиландарский	(упом. 1552/53)
125. Христофор Дионисиатский	(упом. 1553)
126. Антоний	(упом. 1556)
127. Дионисий Хиландарский	(упом. 1557/58)
128. Евстратий Зографский	(до 1560)
129. Кирилл Кутлумушский	(упом. 1560–1562)
130. Гавриил Ставроникитский	(упом. 1562)
131. Неофит	(упом. 1566)
132. Иоанникий Зографский	(упом. в феврале 1568)
133. Неофит	(упом. 1568–1569)
134. Каллиник Фелофеит	(упом. 1574)
135. Паисий Хиландарский	(упом. 1578–1579)
136. Евфимий Ватопедский	(упом. 1579)
137. Дионисий Лавриот	(упом. 1580, 1581/82)
138. Пахомий	(упом. 1583)
139. Лаврентий	(упом. 1588/89)
140. Филофей	(упом. 1591)
141. Виссарион	(упом. 1592)
142. Каллист	(упом. 1593)

СОДЕРЖАНИЕ

ТОМ I

П. В. Кузенков. Преосвященный Порфирий (Успенский) как историк Афона 7
А. П. Лебедев. Преосвященный Порфирий (Успенский). По поводу столетия со дня его рождения, 1804–1904 гг. 14

ИСТОРИЯ АФОНА

ЧАСТЬ I

АФОН ЯЗЫЧЕСКИЙ

Вступление 33

ОТДЕЛЕНИЕ ПЕРВОЕ.
События на Афоне с 2500 г. до Р.Х. по четверный век христианский

ГЛАВА 1. О названиях, местоположении, длине, ширине, высоте и виде Афона, покрываемого снегом

§ 1. О названиях Афона и их значении 34
§ 2. О местности Афона и размерах его 35
§ 3. О первобытных жителях Афона 36

ГЛАВА 2. О событиях на Афоне в первый круг времени, от появления моря у этой горы и от основания городов на ней до участия их в Пелопоннесской войне греков, между 2500 и 431 гг. до Р.Х.

§ 4. О затоплении Афона водами Черного моря 36

§ 5. О горении Афона во время общего пожара на землях, прилегавших к Средиземному морю и Архипелагу 41

§ 6. О плавании аргонавтов мимо Афона в 1292 г. 42

§ 7. О зажигании условных огней на Афоне во время Троянской войны (1218–1208 гг.) 42

§ 8. О кораблекрушении Анхиса и Энея у Афона 43

§ 9. Об основании городов на Афоне эллинами, пеласгами и халкидикийцами (1124–500 гг. до Р.Х.) 43

§ 10. Размещение городов на Афоне 45

§ 11. О занятии Афона персами и о гибели флота их у берегов сей горы в 495 г. 48

§ 12. О прорытии канала на Афонском перешейке (493–490 гг.) 49

§ 13. О взимании подати с афонских городов Афинской республикой с 489 г. 49

ГЛАВА 3. О событиях на Афоне во второй круг времени, от участия афонских городов в Пелопоннесской и Олинфийской войне греков до их покорения власти македонских царей (431–360 гг.)

§ 14. Об участи Афона в Пелопоннесской войне 50

§ 15. О союзе городов Аканфос и Аполлония Халкидикийская с лакедемонянами против Олинфийской республики (383–380 гг.) 54

ГЛАВА 4. О событиях на Афоне в третий круг времени, от покорения афонских городов македонским царем Филиппом до подчинения их Римской державе (360–148 гг.)

§ 16. О покорении Афона Филиппом Македонским (348 г.) 59

§ 17. О покупке воспорской пшеницы жителями города Аканфос (348–336 гг.) 59

§ 18. О предложении Динократа Александру Великому касательно Афона (336–324 гг.) 59

§ 19. О построении города Уранополя на Афонском перешейке (317–398 гг.) 60

§ 20. О переименовании афонского города Харадриэ в Стратоники 60

§ 21. О взятии и разграблении Аканфоса римскими солдатами (199 г.) 61

§ 22. Об определении совета и народа в Акроафосе увековечить надписью благотворения Дорофея, купеческого консула из Александрии (196–180 гг.) 61

ГЛАВА 5. О событиях на Афоне в четвертый круг времени, от подчинения Афона Римской державе до введения христианства в города его (от 148 г. до Р.Х. по 321 г. по Р.Х.)

§ 23. О построении города Аполлония на Афонском перешейке 63

§ 24. Воспоминания поэтов об Афоне 64

§ 25. Связь предыдущего с последующим 65

§ 26. О состоянии Афона в первое двадцатипятилетие первого христианского века 65

§ 27. О состоянии Афона во второе двадцатипятилетие того же века 67

§ 28. О состоянии Афона в третье двадцатипятилетие того же века 68

§ 29. О состоянии Афона во втором веке христианском 70

§ 30. О состоянии Афона в третьем веке христианском 72

§ 31. О состоянии Афона в начале четвертого века (305–325 гг.) 74

ОТДЕЛЕНИЕ ВТОРОЕ.
Быт языческих жителей Афона

ГЛАВА 6. О жителях сей горы и их наречиях и памятниках

§ 32. О наречиях, какими говорили древние жители Афона 76

§ 33. О памятниках пеласгического зодчества и греко-римского ваяния на Афоне 77

§ 34. О долговечности жителей Афона. Об уединении философов на этой горе и о тамошних писателях 78

ГЛАВА 7. О почитании богов и богинь на Афоне

§ 35. О божествах пеласгов. О Зевсе на темени Афона. О нимфах и Аполлоне в Акроафосе, Афосе и Аканфосе 78

§ 36. О почитании Диоскуров и Вакха в городе Санисе 79

§ 37. О почитании Афродиты (Венеры) Урании в афонском городе Уранополе и на острове Мульяни 91

§ 38. О почитании Зевса Омолойского и Геркулеса яблочного в Хилантирской слободе и пристани 91

§ 39. О почитании Криоса и Нирея в Дионе 93

§ 40. О почитании пеласгической Аксиокерсы в Капсальской долине Афона 94

§ 41. О почитании Артемиды Агрейской на месте, называемом Калеагра 95

§ 42. О почитании Артемиды Потамии в городе Клеонах 96

§ 43. О почитании Афродиты Морфо на месте, называемом Морфина 96

§ 44. О почитании Зевса Фиксия в городе Олофиксе 97

§ 45. О почитании Аполлона Метагитния 97

§ 46. О летосчислении афонитов от Актийской победы Августа и о названиях македонских месяцев 98

ГЛАВА 8. О гражданственности афонитов

§ 47. О городском управлении на Афоне 100

§ 48. О промышленности и торговле афонцев 101

ГЛАВА 9

§ 49. О политическом состоянии Афона 102

ГЛАВА 10. Исследования и соображения о времени основания афонских селищ Хилантира, Самарии и Карии и пришествия лаконов, или цаконов, на эту гору, говоривших особым наречием

§ 50. Об основании Хилантирского селища 105

§ 51. О времени основания крепостцы Самарии 111

§ 52. О времени основания Карии на Афоне 112

§ 53. О поселении цаконов на горе Афонской 114

ОПРАВДАНИЯ ИСТОРИИ АФОНА ЯЗЫЧЕСКОГО 118

ЧАСТЬ II

АФОН ХРИСТИАНСКИЙ, МИРСКОЙ

I. МОНАШЕСКИЕ УСТНЫЕ И ПИСЬМЕННЫЕ ПРЕДАНИЯ О НАЧАЛЕ ХРИСТИАНСТВА И МОНАСТЫРЕЙ НА АФОНЕ И СУЖДЕНИЯ О НИХ 197

ГЛАВА 1. Предания о пришествии Богоматери на Афон и о проповеди апостола Павла в тамошнем городе Аполлонии. Суждение об этих преданиях

§ 1. О необходимости поверки церковных преданий 197

§ 2. О пришествии Богоматери на Афон 199

§ 3. О прохождении св. апостола Павла чрез афонский город Аполлонию 217

ГЛАВА 2. Предания о начале христианства на Афоне при римском императоре Каракалле, при солунском проконсуле св. Димитрии великомученике и при Константине Великом и ближайших преемниках его. Суждения об этих преданиях

§ 4. О построении Афоно-Каракальского монастыря римским императором Антонием Каракаллою, 211–217 гг. по Р. Х 222

§ 5. О построении храма на месте нынешнего Ватопедо-Дмитриевского скита солунским проконсулом Димитрием, впоследствии великомучеником 223

§ 6. О перемещении жителей Афона в Пелопоннес, о поселении монахов на этой горе, о постройке церкви Карейской и монастырей Ватопедского и Кастамонитского при Константине Великом и о разорении их Иулианом 225

§ 7. О возобновлении Ватопедского монастыря Феодосием Великим и сыном его Аркадием 231

§ 8. О постройке Ватопедской церкви братом царя Феодосия по случаю спасения сына его от потопления 235

§ 9. Предание о посещении Ватопедского монастыря дочерью Феодосия Плакидией 245

ГЛАВА 3. Предания о постройке монастырей Есфигменова и Ксиропотамского царицей Пульхерией. Суждение как об этих, так и о всех вообще афонских преданиях

§ 10. О постройке Есфигменова монастыря царицею Пульхерией, 421–452 гг. 258

§ 11. О постройке Ксиропотамского монастыря царицею Пульхерией 262

§ 12. Оценка всех преданий о начале христианства на Афоне 263

II. СУДЬБА АФОНА И ВОСПОМИНАНИЯ О НЕЙ ГРЕЧЕСКИХ, ЛАТИНСКИХ И ДРУГИХ ПИСАТЕЛЕЙ, С 309 ГОДА ПО 676-Е ЛЕТО ГОСПОДНЕ 264

ГЛАВА 4

§ 13. О начале христианства в городах Аполлонии, Сколосе, Клеонах, Карее и Дионе при Константине Великом, с 309 года по 337-й 264

§ 14. О судьбе афонских христиан в кратковременное царствование Иулиана, 361–363 гг. 273

§ 15. Об Афоне выметка из письма св. Василия Великого к софисту Ливанию 274

§ 16. О постройке первой клирикальной обители на Афоне во имя св. архидиакона Стефана....274

§ 17. О постройке второй клирикальной обители в Ватопедионе и о безвестности восстановления церквей Карейской и Клеонской 275

§ 18. О падении язычества на этой горе и о полном православии тамошних христиан в царствование Феодосия, 379–395 гг. 275

ГЛАВА 5. Города на Афоне и события на этой горе в течение пятого века

§ 19. О городах на Афоне и в окрестностях его, исчисленных Стефаном Византийским 276

§ 20. О посещении Ватопеда монахами Варнавою и Софронием и царицею Плакидией, и о постройке монастырей Вознесенского и св. 40 мучеников Севастийских....278

ГЛАВА 6. О судьбе Афона в шестом веке

§ 21. О существовании прежних городов на сей горе в этом веке 280

§ 22. О нашествиях варваров на близкие к Афону местности 281

§ 23. О переселении жителей фессалийского городка Фтери на Афон 283

§ 24. Об осаде Солуня славянами и о стесненном положении Афона от нашествия их и гуннов....284

ГЛАВА 7. О судьбе Афона в седьмом веке

§ 25. Заметка испанского епископа Исидора об Афоне....285

§ 26. О первом кратковременном запустении Афона пред поселением на нем монахов....285

III. ОПРАВДАНИЯ ИСТОРИИ ХРИСТИАНСКОГО АФОНА МИРСКОГО 288

ЧАСТЬ III.

АФОН МОНАШЕСКИЙ.

ОТДЕЛЕНИЕ 1-е

I. ПЕРВЫЙ КРУГ ВРЕМЕНИ АФОНСКОГО МОНАШЕСТВА
(676–830 гг.)

ГЛАВА 1. Заселение Афона монахами. Их обители, управление и быт. Преподобный Петр Афонский

§ 1. Заселение Афона монахами при царе Флавии Константине Погонате 329

§ 2. Первые монастыри на Афоне монашеском и тамошняя Кафедра старцев 333

§ 3. Первый известный безмолвник на Афоне Петр 339

ГЛАВА 2. События на Афоне и в окрестностях его со времени заселения этой горы монахами до вторичного опустошения ее арабами (676–830 гг.)

§ 4. События в последней четверти VII века 341

§ 5. Афонские события в восьмом веке 343

II. ВТОРОЙ КРУГ ВРЕМЕНИ АФОНСКОГО МОНАШЕСТВА
(830–971 гг.)

ГЛАВА 3. Вторичное опустошение Афона арабами в 830 г. и начало пустынножительства там

§ 6. Предварительные сведения 345

§ 7. Вторичное запустение Афона 345

§ 8. Первые безмолвники на скалистых оконечностях запустевшего Афона: Иосиф, Евфимий, Иоанн Колову и прочие 346

§ 9. Сожжение Ватопедской церкви арабами 349

§ 10. Подвиги Евфимия в Солуне и на Афоне 349

§ 11. О троекратном запустении Афона 353

ГЛАВА 4. Третье, уже несменное, монашеское население Афона, и столетие его с 870 года по 971-й

§ 12. Водворение и быт монастырников и безмолвников на Афоне во дни царя Василия Македонского. Воссоздание тамошнего города Аполлонии под новым названием Ериссо 353

§ 13. Учреждение протатства на Карее. Первый прот — монах Андрей 356

§ 14. Открытие и прославление св. мощей Петра афонского....356

§ 15. Учреждение епархии Афоно-Ериссовской, 881–883 гг. 358

§ 16. Скорби исихастов от монастыря Иоанна Колову. Прот Андрей. Сигиллион царя Льва Мудрого 358

§ 17. Последнее пребывание Евфимия на Афоне 363

§ 18. Охранная грамота царей Романа, Константина, Стефана и Константина 363

§ 19. Афонские события во дни царя Романа Старшего....364

§ 20. Дело о размежевании земель афонитов и ериссовцов на Афонском перешейке....365

§ 21. Перечень некоторых малоизвестных монастырей, существовавших на Афоне в X веке....372

§ 22. Пришествие преп. Афанасия на Афон и первые подвиги его. Состояние тогдашнего иночества. Прот Стефан. Постройка нового храма в Протате. Предложение Фоки Афанасию строить Лавру (945–962 гг.) 376

§ 23. Постройка и обеспечение Лавры. Унесение мощей Петра Афонского в село Фотокоми. Восстание исихастов против Афанасия 382

§ 24. Первый Устав афонский....387

§ 25. Списки сего устава. Летосчисление его. Указания в нем на состояние тогдашнего монашества на Афоне 394

§ 26. Преподобные отцы, просиявшие на Афоне во второй круг времени тамошнего монашества 404

III. ТРЕТИЙ КРУГ ВРЕМЕНИ АФОНСКОГО МОНАШЕСТВА (972–1143 гг.)

ГЛАВА 5. Афонские события в течение последней четверти X века

§ 27. Смерть царя Иоанна Цимисхия. Его преемники. Инвеститура афонскому проту 405

§ 28. Услуги грузинских монахов Афанасию Афонскому и царю Василию. Постройка Иверской лавры на Афоне. Строители ее 405

§ 29. Постройка монастыря Римского, он же и Каракальский 410

§ 30. О постройке монастыря Амальфинского и о возобновлении Ватопеда 413

§ 31. Недовольство исихастов. Появление у них Жития преподобного Петра Афонского 415

§ 32. Учение исихастов 427

§ 33. Именитые безмолвники афонские. Исихастирион Халду, он же и Магула 434

§ 34. Исихастирион Аксионестинный. Было ли в нем чудо от Архангела Гавриила или от иконы Богоматери 435

§ 35. Преображение афонских покоищ в лавры. Расширение первого устава святогорского 438

§ 36. Усиление Лавры Афанасия 439

§ 37. Восстание исихастов против Афанасия. Прот Иоанн Факин 439

§ 38. Кончина Афанасия. Причины усиления и упрочения афонского монашества 440

ГЛАВА 6. Афонские события с 1001 года по 1143-й

§ 39. События в царствование Василия Порфирородного и брата его Кнстантина, как то: допущение мирян жить на Афоне; кончина Иоанна Ивира; хозяйственное дело Евфимия со славянами, его благодеяния афонитам, переводы с греческого языка на грузинский и кончина 442

§ 40. События в царствование Романа Аргира и Михаила Пафлагона, как то: заточение строителя Иверской лавры, возвращение ей имений, раздача денежной милостыни афонитам 449

§ 41. События в царствование Константина Мономаха, как то: жалоба ему афонитов на беспорядки у них; разорение многих обителей на Афоне морскими разбойниками; недостаток съестных припасов. Видение Агафона. Составление второго устава 449

§ 42. События в царствование Михаила Стратиотика и Константина Дуки, как то: прибавка царского жалованья афонским лаврам; льготы Лавре Афанасия; книжные труды Георгия Мтацминдели; учреждение сиротского училища в Афоно-Иверской лавре 463

§ 43. Обеспечение монастырей Каракальского и Дохиарскаго. Межевание участка земли на Афоне, подаренного Ватопеду Иеропатором.....471

§ 44. События в царствование Евдокии, второго супруга ее Романа Диогена и сына ее Михаила, как то: щедроты его Иверской лавре; обновление монастырей Архангельского и Ксенофонтовского 473

§ 45. События в царствование Алексея Комнина, как то: письменные сношения святогорцев с вселенским патриархом Николаем; упрочение их свободы и независимости царем; скоромное зло и прекращение его 477

§ 46. Продолжение афонской драмы.....512

§ 47. Окончание афонской драмы.....513

§ 48. Суждение о всем этом деле афонском 514

ОПРАВДАНИЯ ИСТОРИИ АФОНА МОНАШЕСКОГО 516

ОТДЕЛЕНИЕ 2-е

ПРЕДИСЛОВИЕ П. СЫРКУ 608

ГЛАВА 7. Славянские монахи из Болгарии

§ 49. Славяне на Афоне 637

§ 50. Первоначальное водворение славян из Болгарии в Зографе и пребывание их тут в XI и XII веках 638

ГЛАВА 8. Славянские монахи на Афоне из России

§ 51. Первоначальное водворение их на Св. Горе 641

§ 52. Сказание о Ксилургийском монастыре, чествуемом во имя Пресвятой Богородицы 643

§ 53. Первоначальная судьба монастыря св. Пантелеимона 645

§ 54. Еще слово о Ксилургийском монастыре 648

§ 55. Еще слово о Пантелеимоновом монастыре 650

ГЛАВА 9. Славянские монахи из Сербии

§ 56. Первоначальное их водворение на Афоне 653

§ 57. Сербы-афониты в Хиландаре 653

IV. ЧЕТВЕРТЫЙ КРУГ ВРЕМЕНИ АФОНСКОГО МОНАШЕСТВА (1143–1204 гг.)*

ГЛАВА 10. Ряд греческих царей после Иоанна Комнина с 1143 года по 1204-й и недостаточность сведений о действиях их на Афоне в эти годы. Внутреннее расстройство Греческого государства и раздробление его. Состояние Афона в показанное время

§ 58. Список византийских царей после Иоанна Комнина по 1204 г. 654

Содержание хрисовула 1198 года месяца июня индикта 1-го 655

Содержание хрисовульного сигиллиона 1199 года месяца июня индикта 2-го 655

§ 59. Внутреннее расстройство Греческого царства 655

Царствование Алексея II 656

Царствование Андроника 665

Царствование Исаака 669

Царствование Алексея, брата Исаакова 675

Царствование Исаака Ангелоса вместе с сыном его Алексеем 681

Царствование Алексея Дуки Мурзуфла 683

§ 60. Раздробление Греческого царства 683

§ 61. Афонские проты и инвеститура их 685

§ 62. Появление греческих монахов на Афоне из Калабрии. Существование Амальфийской обители в самом конце XII века. Опустошение монастырей Ксенофского и Каракальскаго 686

V. ПЯТЫЙ КРУГ ВРЕМЕНИ АФОНСКОГО МОНАШЕСТВА (1204–1313 гг.)

ГЛАВА 11. Страдания афонитов от латин и защита им от Римского папы. Киево-Печерский архимандрит Досифей на Афоне. Тогдашнее келейное правило святогорцев. Афон под властью царей болгарских

§ 63. Страдания афонитов от латин и защита им от Римского папы 688

§ 64. Киево-Печерский архимандрит Досифей на Афоне. Тогдашнее келейное правило святогорцев 692

§ 65. Афон под властью болгарских царей Асеня II и Калимана I 693

ГЛАВА 12. Дар царя Иоанна Ватаци Афоно-Хиландарскому монастырю. Щедроты Михаила Палеолога, оказанные многим обителям на Афоне. Послание афонитов к сему царю с уверением не подчинять Православную Церковь Римскому папе. Появление унии на Св. Горе. Кончина Михаила Палеолога. Изгнание евнухов со Св. Горы. Основание там монастыря Кутлумушского

§ 66. Дар Иоанна Ватаци Хиландару 698

§ 67. Воцарение Михаила Палеолога и его благодеяния Афону 699

§ 68. Затея Палеолога подчинить Восточную Церковь Римскому папе, не одобренная афонитами. Их послание к нему 703

§ 69. Неудачное введение унии в Греческую Церковь. Она принята на Афоне только Лаврою и Ксиропотамом, а прочие монастыри не изменили православию и за то пострадали. Кончина Михаила Палеолога. Основание монастыря Кутлумушского 711

ГЛАВА 13. События на Афоне в царствование Андроника Старшего с 1263 года по 1313-й

§ 70. Страдание афонитов от морских разбойников в 1285 году 719

§ 71. Нападение турков на Афон 720

§ 72. Нашествие каталанцев на Афон 720

§ 73. Построение монастыря Пандократорского 721

§ 74. Щедроты царя Андроника афонским монастырям 727

§ 74а. Внимание Андроника к обители Зографской, к Лавре Афанасия, к Ватопеду, Ксиропотаму, Иверу и Руссику 732

VI. ШЕСТОЙ КРУГ ВРЕМЕНИ АФОНСКОГО МОНАШЕСТВА
(1313–1453 гг.)

ГЛАВА 14. Передача афонских монастырей царем под священноначалие патриарха вселенского

§ 75. Акт сей передачи 736

§ 76. О постановлении Андроника касательно порядка и числа монастырей святогорских....740

ГЛАВА 15. Щедроты греческих царей афонским монастырям в XIV и следующем веках

§ 77. Щедроты Андроника Старшого и сына его Михаила до 1328 года....741

§ 78. Кончина последнего царственного владыки Афона, Андроника Старшего, в монашестве Антония. Щедроты Андроника Младшего афонским монастырям....743

§ 79. Щедроты Иоанна Палеолога афонским обителям 746

§ 80. Афон под властью сербского царя Стефана Душана. Щедроты его тамошним монастырям....747

§ 81. Новые щедроты греческих царей Афону 750

ГЛАВА 16. Афон под священноначалием вселенских патриархов с 1313 года

§ 82. Благодеяние патриарха Нифона Лавре Афанасия 750

§ 83. Сигиллионы патриарха Каллиста о независимости обители Алипия и о передаче соборного храма в Иверском монастыре монахам греческим....752

§ 84. Помощь патриарха Филофея афонской Лавре и Зографу....753

§ 85. Заботливость патриарха Нила о монастыре Кутлумушском в 1395 году 754

§ 86. Патриарх Антоний дал Кутлумушу права ставропогии в 1395 году 755

§ 87. Заботливость сего же патриарха о монастыре Пандократорском 755

§ 88. Патриарх Матфей распределил границы монастырей Павловского и Дионисиатского по указанию Протата 756

§ 89. Патриарх Иосиф соединил монастырь Алипиев с Кутлумушским 756

ГЛАВА 17. Крупные события на Св. Горе Афонской

§ 90. Перечень крупных событий там 757

ГЛАВА 18. Внутренний быт святогорских монастырей, больших и малых, с 1304 по 1439-й год

§ 91. Посвящение прота Цареградским патриархом и установление песнопения «О тебе радуется» 767

§ 92. Раздача монастырьков большим обителям на Афоне в четырнадцатом веке 768

§ 93. Нарушение прав Афоно-Иериссовского епископа и восстановление их патриархом Филофеем 770

§ 94. Подтверждение власти прота определением бывшего на Афоне Собора и посланием вселенского патриарха Антония и постановление касательно одежды прота и монахов 772

Свиток устава Св. Горы и Протата 774

Из Трагоса 779

§ 95. Протатское дело о Ливадогенийском монастыре 780

§ 96. Устав, данный святогорцам государем Мануилом Палеологом 780

§ 97. Веровое и нравственное состояние святогорцев 786

§ 98. Учение исихастов 787

§ 99. Толк афонских исихастов, судьба его и литература 790

Толк афонских исихастов 798

Писания Паламы против Варлаамитов 819

Второе слово о лжи и нечестии Григораса 820

Его же третье слово, направленное против сочинений Григораса, и представленное Святейшему Патриарху Вселенскому 820

Четвертое слово против сочинений Григораса 821

Свидетельства о том, что Божеством называется свет, озаривший учеников во время Преображения Господа 828

§ 100. Богомильская ересь, на Афоне не укоренившаяся. Соприкосновение Афона к делу об отщепенстве Сербской Церкви от Константинопольской 831

Учение богомилов 831

VII. СЕДЬМОЙ КРУГ ВРЕМЕНИ АФОНСКОГО МОНАШЕСТВА ПОД ВЛАСТЬЮ ТУРКОВ (1453–1861 гг.)

ГЛАВА 19. Протат и Великое Собрание святогорцев. Образчики делопроизводства их. Водворение турецкого аги на Афоне. Монастыри под управлением протов и заменившего их Великого Собрания

§ 101. Протат и Великое Собрание святогорцев 838

Во время протов 839

Во время великого собрания представителей монастырских 841

§ 102. Число афонских монастырей во время турецкого владычества на Афоне и поземельный раздел между ними всей этой горы 844

ГЛАВА 20. Хозяйственное состояние афонских монастырей. Распоряжения и притеснения турков. Пособия от греков, болгар, сербов, валахов, молдаван, русских и грузин

§ 103. Распоряжения и притеснения турков 845

§ 104. Помощь Афону от греков 859

§ 105. Помощь Афону от славян из Болгарии 868

§ 106. Помощь Афону от славян из Сербии 869

§ 107. Помощь Афону от господарей и бояр валахских и молдавских 872

§ 108. Помощь Афону из России 887

§ 109. О помощи Афону из Грузии 903

ГЛАВА 21. О веровых толках на Афоне, о богослужении, стенном иконописании, книжном деле и житии иноческом

§ 110. О веровых толках 904

§ 111. Святогорские уставы и новые службы святым 915

§ 112. О песнотворцах, трудившихся на Афоне 921

§ 113. Зографическая летопись Афона и мое суждение о тамошней иконописи 923

§ 114. О книжном деле святогорцев 951

Писатели, переводчики и издатели

I. Критовул (с. 952), II. Максим Грек (с. 953), III. Иерофей Иверский (с. 960), IV. Кесарий Дапонте (с. 961), V. Евгений Вулгарис (с. 967); О позднихи излишних прибавках к литургиям Иоанна Златоустого и св. Василия Великого (с. 968), VI. Феоклит Кавсокаливский (с. 986), VII. Рафаил Кавсокаливский (с. 986),

VIII. Макарий Кидониат (с. 986), IX. Неофит Пелопоннесский (с. 987), X. Агапий Критянин (с. 987), XI. Никодим Святогорец (Агиорит) (с. 990), XII. Монах Христофор (с. 1005), XIII. Иеромонах Феодорит (с. 1005), XIV. Пахомий (с. 1006), XV. Безымянный монах (с. 1006), XVI. Θύρα τῆς μετανοίας (с. 1006), XVII. Онуфрий Иверский (с. 1006), XVIII. Прокопий Дендрин (с. 1006), XIX. Кирилл Дохиарский (с. 1007), XX. Варфоломей Кутлумушец (с. 1007)

Славянские писатели

1. Стефан Болгарин, 2. Паисий Хиландарский, 3. Софроний Врачанский, 4. Софроний архимандрит (с. 1009), 5. Христофор и Феодул, галичане (с. 1010), 6. Иоанн Вишенский (с. 1010), 7. Паисий Величковский (с. 1013), 8. Сергий Святогорец, 9. Азария монах (с. 1013)

115. О религиозно-нравственном состоянии афонских обителей 1016

I. Отзывы об афонских монахах Беллона, Рико, Павла Лука́ и Барского (с. 1016); II. Наблюдения Порфирия Успенского (с. 1025). Сравнение общежития и своежития (с. 1026). Каливиты (с. 1033)

Афонские угодники XV–XVIII вв. (с. 1034)

Крупные события на Афоне с 1456 по 1859 г. (с. 1035) (Святогорский устав патриарха Иеремии 1575 г. (с. 1037) Дело святопавловского архимандрита Анатолия Мелеса в России (с. 1040). Святогорский устав патриарха Гавриила 1783 г. Участие афонских монахов-греков в Греческом восстании за независимость (с. 1047). Домогательство греческого правительства поставить на Афоне своего консула (с. 1057). Тщетное старание австрийского Лойда и учредить там агенцию (с. 1058). Попытка Каратасоса произвести вос-

стание в окрестностях Афона (с. 1058). Молитва о султане Абдул-Меджиде, изданная по его повелению в 1854 г. вселенским патриархом по случаю войны турок с Россией (с. 1059)

116. А какая была польза от афонских монахов православным народам во время турецкого владычества? 1061

117. Заключение истории Афона 1061

Мои открытия 1066

Новые прибытки ведения 1066

ТОМ II

ОПРАВДАНИЯ
(Приложения к 2-му отделению III части)

ℵ. Περὶ διαφορᾶς καὶ καταστάσεως ἡσυχιῶν •[III/2 609–615]• 5

1. Отрывок из Жития св. Варфоломея (о Калабрийском монастыре) •[III/2 615]• 11

2. Отрывок из афонского дневника (о Франкокастро, Андрониковой башне, о-ве Мульяни и о-вах Тигани) •[III/2 616–618]• 12

3. Афонское сказание о Загорском патриархе •[III/2 618–620]• 14

4. О подложном хрисовуле болгарского царя Калимана Асеня 6700=1192 г. •[III/2 620–622]•. NB: Отрывок из Феодоритова *Описания Есфигмена* о Зографском монастыре •[III/2 622]• 16

5. 1272 г. Послание афонских монахов к византийскому императору Михаилу Палеологу против затеянной последним унии с Римом •[III/2 622–633]• 18

6. Свод сказаний об унии на Афоне, извлеченных из разных рукописей •[III/2 634–644]• 30

7. Исповедание (ὁμολογία) царицы Феодоры, супруги Михаила Палеолога •[III/2 644–645]• 40

8. Два послесловия из *Шестоднева* Иоанна Экзарха •[III/2 645–648]• 41

9. 1353 г., август. Дарственная запись Анны Пинкерниссы Пандократорскому монастырю •[III/2 648–650]• 44

10. 1313 г., ноябрь. Хрисовул византийского императора Андроника II о передаче афонских монастырей в ведение вселенского патриарха •[III/2 650–654]• 46

11. 1347 г., декабрь. Протатский акт о посещении Афона сербским царем Стефаном Душаном и о покупке им местности Ливада на Афонском перешейке •[III/2 654–655]• 50

12. 1348 г. Выписка из хрисовула сего царя о посещении им с супругою афонских обителей •[III/2 655–657]• 51

13. Выписка из Жития афонского св. Саввы Нового об итальянских отрядах, посланных из Сицилии по просьбе императора Андроника Младшего, и о разорении ими Фракии и Македонии •[III/2 657–658]• 53

14. 1345, июнь. Выписка из протатского дела о продаже келлии Каллиграфа Дохиару для выкупа из плена четырех святогорских старцев •[III/2 659]• 54

15. 1353 г., апрель. Выписка из протатского дела о передаче Лавре св. Афанасия опустошенной турками местности скита Глоссион •[III/2 659]• 55

16. 1407 г., февраль. Содержания хрисовула солунского правителя Иоанна Палеолога о наделении четырех афонских обителей зерновыми десятинами, получаемыми с Кассандрского полуострова •[III/2 660–661]• 56

17. 1439 г., сентябрь. Грамота папы Евгения, данная во Флоренции Ватопеду; в ней дается индульгенция всем, имеющим приходить в Ватопед на богомолье в праздник Божией Матери, после покаяния и исповеди •[III/2 661–662]• 57

18. Извлечение из греческого журнала «Φιλολογικὸς Τηλέγραφος», 1819 г. о подчинении афонских монахов турецкому султану •[III/2 662]• 58

19. 1334 г., июнь. Дело афонского Протата
о присоединении обители Филадельфа к монастырю
Кутлумушу •[III/2 662–663]• 58

20. 1363 г., февраль. Дело афонского Протата
о присоединении келлии Гомату к монастырю Алипия
•[III/2 664–665]• 60

21. 1368 г., апрель. Сигиллион патриарха Филофея
о правах Иериссовского епископа на Афоне •[III/2 665–667]• 61

22. 1394 г., май. Послание патриарха Антония
к святогорцам и устав Св. Горы •[III/2 667–674]• 63

23. 1399 г., май. Содержание протатского дела
о перенесении Ливадо-Генийского монастырька
в карейское проастие Кофу •[III/2 674–675]• 70

24. 1406 г., июнь. Устав императора Мануила Палеолога,
данный святогорцам •[III/2 675–682]• 71

25. 1363 г. Копия с завещания лаврского игумена
Иакова Приканы •[III/2 682–683]• 78

26. Ἁγιορειτικὸς τόμος •[III/2 683–688]• 79

27. Λόγος τῶν ὑστέρων ὁ πρῶτος. Διήγησις καὶ ἀνατροπὴ
τῶν ὑπὸ τοῦ Βαρλαὰμ συγγραφέντων κατὰ τῶν ἱερῶς
ἡσυχαζόντων •[III/2 688–689]• 84

28. Ἔλεγχος συμβαινόντων ἀτόπων ἐκ τῶν δευτέρων
τοῦ φιλοσόφου Βαρλαὰμ συγγραμάτων, ἢ περὶ θεώσεως
•[III/2 689–691]• 85

29. 1341 г. Συνοδικὸς τόμος γεγραμμένος ἐπὶ ταῖς
ἐξελεγείσαις καὶ ἀποβαλλομέναις τὴν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ
Ἀκινδύνου δυσσέβειαν μεγάλαις συνόδοις •[III/2 691–705]• 87

30. О представлении в соборном собрании святогорского
свитка (из соч. Никифора Григоры и Иоанна Кантакузина)
•[III/2 705]• 101

31. 1345 г., ноябрь. Послание константинопольского
патриарха Иоанна Калеки к афонским монахам
•[III/2 705–709]• 101

32. Патриарх Иоанн Калека приказывает собрать догматические сочинения Варлаама •[III/2 709–710]• 105

33. Первое письмо Паламы к Акиндину •[III/2 710–712]• 106

34. Отрывок из второго письма Паламы к Акиндину •[III/2 712–713]• 108

35. Отрывок из соч. Никифора Григоры о Паламе •[III/2 713]• 109

36. 1347 г., февраль. Συνοδικὸς τόμος ἐπικυρῶν τὸν ἐπ' ἐλέγχῳ καὶ καταδίκῃ τῶν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου δογμάτων πρότερον τόμον καὶ σὺν Ἀκινδύνῳ πάλιν •[III/2 713–726]• 109

37. Отрывок из соч. Никифора Григоры о поношении афонских монахов Акиндином •[III/2 726]• 122

38. Отрывок из Жития афонско-ватопедского подвижника Саввы: сновидение этого подвижника, предзревшего осуждение Акиндина на Соборе 1347 г. •[III/2 726–727]• 122

39. Завещание Константинопольского патриарха Исидора Вухираса •[III/2 728]• 124

40. 1347 г., август. Τόμος καθαιρετικὸς τοῦ χριματίσαντος Ἐφέσου, ὡς ἑτεροφρονήσαντος, διαλαμβάνων καὶ τὰ περὶ τῆς ἐκτροπῆς αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ •[III/2 728–737]• 124

41. Τοῦ Παλαμᾶ ὡς ἀπό τινος ἑτέρου συγγράφεις περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας ὁμοῦ καὶ δυσσεβείας λόγος α' •[III/2 737–739]• 133

42. Τοῦ αὐτοῦ Παλαμᾶ πρὸς τὸν ἁγιώτατον καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Πρὸς τὰ τοῦ Γρηγορᾶ συγγράμματα λόγος γ' •[III/2 740]• 136

43. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὰ τοῦ Γρηγορᾶ συγγράμματα λόγος δ' •[III/2 740–741]• 136

44. 1351 г., август. Συνοδικὸς τρίτος τόμος κατὰ τῆς Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου πλάνης τοῖς προτέροις ὁμόλογος •[III/2 741–780]• 137

45. 1352 г., июль. Чин православия по кутлумушской пергаминной рукописи начала XV в. •[III/2 780–785]• 176

46. 1351 г. Исповедание веры Евсевия, митрополита Сугдеи •[III/2 785]• ... 181

1369 г., апрель. Порицание заблуждений латинян и Варлаама и Акиндина неким монахом Феодоритом •[III/2 786]• ... 182

1369 г., июнь. То же Димитрием Хлором и Даниилом •[III/2 786–788]• ... 182

1369 г., октябрь. То же монахом Нифоном •[III/2 788–789]• ... 184

1371 г., май. То же иеромонахом Симеоном • [III/2 789]• ... 185

1371 г., октябрь. Исповедание веры монаха Ксенофонта, порицающего заблуждения Варлаама и Акиндина •[III/2 789–790]• ... 185

Исповедание веры Константина Асана, порицающего догматы Варлаама и Акиндина •[III/2 790–791]• ... 186

1397 г., июль. Порицание заблуждений Варлаама и Акиндина священником Иоасафом •[III/2 791–792]• ... 187

1399 г., январь. Исповедание веры новоизбранного патриарха Антония •[III/2 792–794]• ... 188

1397 г., 9 февраля. То же Георгия Мосхолеона •[III/2 794]• ... 190

1395 г., 7 февраля. То же Антиохийского патриарха Михаила •[III/2 794–795]• ... 190

1397 г., май. То же патриарха Каллиста Ксанфопула •[III/2 795–797]• ... 191

47. Τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ κεφάλαια φυσικὰ θεολογικὰ ἠθικὰ καὶ πρακτικὰ καὶ καθαρτικὰ τῆς Βαρλααμίτιδος λύμης ρν′ •[III/2 797–806]• ... 193

48. Γρηγορίου Ἀκινδύνου κατὰ τῶν αἱρέσεων Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ἴαμβοι •[III/2 806–821]• ... 202

49. [Давид Дисипат.] Ὅσα νοσοῦσιν οἱ κατὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνον •[III/2 821–828]• ... 217

50. 1360–1374 г. Τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου πρὸς τὸν φιλόσοφον Γρηγορᾶν λόγος ἀντιῤῥητικὸς ιβ′ ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ μοναστῶν καὶ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων •[III/2 828–861]• ... 224

51. Жизнь и учение богомилов по *Паноплии* Евфимия Зигавина и другим источникам •[III/2 861–917]• 257

52. Отрывок из *Истории* Никифора Григоры о богомилах •[III/2 917–918]• 313

53. 1351 г., сентябрь. Ἀθῴωσις иеромонаха Нифона, оправдывающегося от обвинения в покровительстве богомилам •[III/2 918–923]• 314

54. Ссылка на «Историю славянских церквей» Голубинского •[III/2 923]• 319

55. 1102 г. Протатское дело о передаче обители Калафата Лавре св. Афанасия •[III/2 923–925]• 319

56. 1124 г., февраль. То же о передаче келлии Ексаполита Каракаллу •[III/2 925–926]• 321

57. 1664 г., 15 апреля. То же о снижении подати с Дохиара •[III/2 926]• 322

58. 1693 г., октябрь. О месте подле Великой Виглы (Кромице), принадлежащем обители Россов •[III/2 926–928]• 322

59. Приписка к славянскому евангелию 1560 г. о взятии немцами Будина, великом голоде и турецком аге на Афоне •[III/2 929]• 325

60. Отрывки из книг Эльснера и Рико о турецком аге на Афоне •[III/2 929–930]• 325

61. Приписка к «Κυριακοδρόμιον» у Максима Пелопоннесского о вооруженных силах афонских монастырей •[III/2 930]• 326

62. Отрывок из книги Афанасия Комнина Ипсиланта о том же •[III/2 930]• 326

63. Отрывок оттуда же о переписи афонских монахов и об их податях или повинностях •[III/2 931]• 327

64. 1570 г., август. Содержание выкупного акта молдавского господаря Богдана и его матери Роксандры, данного Дохиару •[III/2 932]• 327

65. 1569 г., марта 20. Письмо синайского епископа Евгения к немецкому императору Максимилиану •[III/2 932–933]• 328

66. 1561 г. Вакуф-намэ Григориатского монастыря в греческом переводе •[III/2 933–935]• 329

67. 1779 г. Вакуф-намэ о двух афонских хуторах в греческом переводе •[III/2 936–937]• 332

68. 1641 г., октября 15. Хрисовул валашского господаря Шербана Кантакузина Бессараба, данный афонским обителям на монастырь Котрочени •[III/2 937–942]• 333

69. 1571 г., март. Грамота царя Иоанна Грозного Хиландарскому монастырю •[III/2 942–944]• 339

70. 1571 или 1572 г. Благодарственное и благожелательное послание хиландарцев к Иоанну Грозному •[III/2 944–949]• 340

71. 1603 г., февраля 8. Жалованная грамота царя Бориса Годунова мотастырю Хиландарю на владение двором в Москве •[III/2 949–951]• 345

72. Историческое описание московского Иверо-Никольского монастыря •[III/2 951–961]• 347

73. Список бедных и нуждающихся монастырей и скитов на Св. Горе Афонской •[III/2 961–964]• 347

74. Выписка из «Ὁμολογία πίστεως» Никодима Агиорита о поминальных службах в субботние или воскресные дни •[III/2 964–965]• 360

75. Оттуда же о том же •[III/2 965–966]• 361

76. Оттуда же о том же •[III/2 966–967]• 362

77. 1808 г. Ἀπόκρισις τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου πρός τινα ἐρωτήσαντα περὶ τῶν μνημοσυνῶν τῶν ἐν κυριακαῖς τελουμένων •[III/2 967–970]• 363

78. Извлечение из «Ὁμολογία πίστεως» Никодима Агиорита о том же (коливадах) •[III/2 970–992]• 366

79. 1580 г. Τυπικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίας λαύρας τοῦ ὁ. κ. θ. πατρὸς ἡμῶν Σάββα •[III/2 992–993]• 388

80. Отрывок из Похвального слова Никодима Агиорита святогорцам о явлении Богоматери Петру Афонскому •[III/2 993]• 389

81. Послание Критовула к султану Магомету II •[III/2 994–996]• 390

82. Рассуждение некоего миссолонгского священно-проповедника о поздних и излишних прибавках к литургиям свв. Иоанна Златоустого и Василия Великого •[III/2 997–1009]• 393

83. Συνταγμάτιον Γερασίμου, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐναντίον ἐκείνων, ὅπου ψευδοφρόνως λέγουσι πῶς τὰ ἅγια μυστήρια τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τελειώνονται εἰς τὰ κυριακὰ λόγια, ἀπόδειξις δὲ ἀληθὴς πῶς τελειώνονται εἰς τὸ «ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον» •[III/2 1009–1011]• 405

84. 1802 г., август. Копия с грамоты патриарха Неофита об испорченных местах 1-го издания греческого Пидалиона •[III/2 1011]• 407

85. Отрывок из Пидалиона Никодима Агиорита о 3-х степенях богодухновенности Св. Писания •[III/2 1011–1014]• 409

86. Послание афонского монаха Иоанна Вишенского к митрополиту и епископам юго-западной Руси, принявшим унию •[III/2 1014–1057]• 410

87. Приписка на греческой пергаминной Псалтири XIV–XV в. о приезде 12 мая 1456 г. бывшего константинопольским патриархом Геннадия в Ватопед и о землетрясении 19 мая того же года •[III/2 1057]• 453

88. Приписка па греческом пергаминном Номоканоне о нападении 27 июня 1534 г. агарян на Есфигмен и о разграблении его •[III/2 1058]• 454

89. Приписки на двух пергаминных греческих рукописях о том же •[III/2 1058]• 454

90. 1575 г., сентябрь. Святогорский устав патриарха Иеремии •[III/2 1058–1062]• 454

91. См. № 61. 458

92. 1783 г., июня 1. Святогорский устав патриарха Гавриила •[III/2 1062–1067]• 458

93. Приписка к «Κυριακοδρόμιον»'у Максима Пелопоннесского о затмении солнца 25 августа 1793 г. и сильной засухе того же года •[III/2 1067]• 463

94. Рассказ кастамонитского монаха об участии афонцев-греков в греческом восстании за независимость •[III/2 1067–1080]• 463

95. Εὐχὴ ὑπὲρ βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος ἡμῶν σουλτᾶν Ἀπτοὺλ Μετζὶτ-χᾶν •[III/2 1080–1081]• 476

96. Отрывок из «Διατύπωσις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου» •[III/2 1081–1082]• 477

97. Из сигиллиона царя Константина Мономаха 1052 г. •[III/2 1082–1083]• 478

Указатель имен 480

Указатель географических названий и этнонимов 569

Указатель актов 611

Приложение 624

Епископ Порфирий (Успенский)

ИСТОРИЯ АФОНА

в 2-х томах

ТОМ II

•

Научный редактор: П.В. Кузенков, к.и.н.

Редактор: д-р фил. М.В. Грацианский
Корректоры: Н.Н. Сергеева, Е.В. Кораблина,
А.А. Савенко, Е.М. Жабина
Технический редактор: А.Н. Ковалёва
Компьютерная верстка: С.В. Митриковой
Художественное оформление: М.В. Паниой
Обложка: Н.Л. Климовой, С.С. Уткиной
Фотографии: С. Попова, А. Камионского

В оформлении книги использованы
афонские гравюры XIX в. из личного архива Г.М. Гупало

Издательство «Даръ»
105264 Москва, ул. Верхняя Первомайская, д. 49а
тел.: (495) 780-39-11 (многоканальный)

Подписано в печать 21.12.2006. Формат 70 x $100/_{16}$.
Бумага офсетная. Гарнитура «Palatino Linotype». Печать офсетная.
Усл.печ. л. 44,2. Уч.-изд. л. 34,4. Тираж 5 000 экз.
Заказ №